

Standardisert personskadeerstatning

Norges offentlige utredninger 2011

Seriens redaksjon:
Departementenes servicesenter
Informasjonsforvaltning

1. Bedre rustet mot finanskriser.
Finansdepartementet.
2. Mellomlagerløsning for brukt reaktorbrensel og langlivet mellomaktivt avfall.
Nærings- og handelsdepartementet.
3. Kompetansearbeidsplasser – drivkraft for vekst i hele landet.
Kommunal- og regionaldepartementet.
4. Mat, makt og avmakt.
Landbruks- og matdepartementet.
5. Grunnlaget for inntektsoppgjørene 2011.
Arbeidsdepartementet.
6. Et åpnere forskningssystem.
Kunnskapsdepartementet.
7. Velferd og migrasjon.
Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet.
8. Ny finanslovgivning.
Finansdepartementet.
9. Økt selvbestemmelse og rettssikkerhet.
Helse- og omsorgsdepartementet.
10. I velferdsstatens venterom.
Justis- og politidepartementet.
11. Innovasjon i omsorg.
Helse- og omsorgsdepartementet.
12. Ytringsfrihet og ansvar i en ny mediehverdag.
Kulturdepartementet.
13. Juryutvalget.
Justis- og politidepartementet.
14. Bedre integrering.
Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet.
15. Rom for alle.
Kommunal- og regionaldepartementet.
16. Standardisert personskadeerstatning.
Justis- og politidepartementet.

NOU

Norges offentlige utredninger **2011:16**

Standardisert personskadeerstatning

Utredning fra utvalg oppnevnt ved kongelig resolusjon 27. juni 2008.
Avgitt til Justis- og politidepartementet 27. september 2011.

ISSN 0333-2306
ISBN 978-82-583-1109-3

07 Xpress AS

Til Justis- og politidepartementet

Etter gjeldende norsk rett utmåles erstatning ved personskader individuelt, med unntak av enkelte områder der man har valgt å standardisere erstatningen (erstatning til barn og erstatning ved yrkesskade).

Ved individuell erstatning skal skadelidte ha erstattet sitt fulle tap. Fastsettelse av erstatningen på denne måten kan være en tidkrevende, konfliktfylt og kostbar prosess. Samfunnsøkonomisk kan det lønne seg å legge om systemet til standardiserte erstatningssummer. Utvalget fremlegger med dette sin utredning om hvordan slik standardisering kan lovfestes. Forslaget gjelder i første rekke standardisering av skadelidtes fremtidige tap. Når det gjelder tap skadelidte allerede er påført når erstatningen utmåles, foreslås den individuelle utmålingen videreført.

I Utvalget er det enighet om hovedtrekkene ved standardisering av personskadeerstatningen, mens Utvalget på enkelte punkt har delt seg i et flertall og et mindretall. I det følgende gjengis de nevnte hovedtrekkene i forslaget til standardisert personskadeerstatning:

Erstatning for fremtidig inntektstap skal bestemmes ut fra tabeller som angir erstatningssummer basert på skadelidtes alder og inntektsnivå i tidsrommet rundt konstateringen av skaden. Erstatningsberegningen skal knyttes til folketrygdens grunnbeløp (G). Erstatningen skal maksimalt kunne beregnes ut fra et brutto lønnsnivå som tilsvarer 19 ganger folketrygdens grunnbeløp. Utvalget mener at erstatningen som et minimum skal beregnes ut fra en brutto årsinntekt på 5 G. Vilkår for å få slik erstatning er at skadelidte er tilknyttet utdanning eller arbeid. Utvalget foreslår at denne erstatningen skal gjelde både på og utenfor yrkesskadeområdet. Når det gjelder nivået for minsterstatning, er det uenighet i Utvalget: Et flertall (5 medlemmer) mener at en brutto årsinntekt på 5 G også skal legges til grunn ved yrkesskade, mens et mindretall (to medlemmer) mener at erstatningen ved yrkesskade som et minimum skal beregnes ut fra en brutto årsinntekt på 6 G, mot 7 G i dag. Et annet mindretall (1 medlem) mener at gulvet generelt, både på og utenfor yrkesskadeforsikringens område, skal settes til 4 G.

Utvalget foreslår at samme utmålingssystem som er forklart foran, skal legges til grunn for utmåling av erstatning til barn, men at erstatningsnivået for disse fikses til en erstatning som tilsvarer 6 G i brutto årsinntekt. Her foreslås det imidlertid at utmåling og utbetaling skjer i to omganger, fordi fremtidstap for barn kan beregnes med større sikkerhet for riktig resultat når barnet er blitt voksent. Utvalget foreslår at aldersgrensen for barneerstatning heves til 19 år.

Utvalgets flertall (7 medlemmer) mener at det for eldre arbeidstakere som på grunn av skaden har et tap fordi de med sannsynlighetsovervekt mister en mulighet til å ta ut avtalefestet pensjon (AFP), skal få erstatning for dette tilsvarende de pensjonsutbetalinger som faller bort. Et flertall på 6 medlemmer mener at bare arbeidstakere som er 57 år eller eldre skal kunne kvalifisere til slik erstatning, mens et mindretall på 1 medlem mener at grensen bør gå ved fylte 55 år. Et mindretall (1 medlem) mener at det er feil å gi erstatning for AFP, da dette ikke er en sikret rettighet.

Utvalgets flertall (7 medlemmer) foreslår at erstatningen for inntektstap skal beregnes med et standardisert fradrag for trygdeytelser som er innarbeidet i tabellen for inntektstaperstatning. Hvor skadelidte har særlig lav trygdedekning, skal det gis en særskilt kompensasjon for dette i erstatningen. Et mindretall (1 medlem) foreslår at fradraget for trygdeytelser gjøres etter en individuell beregning.

Utvalget foreslår at det skal gjøres individuelt fradrag for uførepensjon skadelidte får fra tjenstepensjonsordninger hvor premien helt eller delvis er betalt av

arbeidsgiver. Det samme skal gjelde pensjoner finansiert over arbeidsgivers drift (driftspensjoner). Et flertall i Utvalget mener at det skal gjøres fullt, individuelt beregnet fradrag for pensjoner for alle inntektsgrupper. Et mindretall (1 medlem) mener at det ikke skal gjøres fradrag for pensjoner hvor skadelidte har lønnsinntekt på 6 G eller lavere.

Utvalget foreslår at adgangen til å gjøre fradrag med utbetalinger under forsikring oppheves, i tråd med praksis i forsikringsbransjen i dag. Flertallet (7 medlemmer) foreslår at dette gjelder all forsikring, mens et mindretall (1 medlem) mener at det skal gjøres fradrag med engangsutbetalinger fra ordninger finansiert av arbeidsgiver.

I Utvalget er det enighet om å videreføre dagens langt på vei standardiserte regler om ménerstatning – med noen mindre endringer. En viktig endring er likevel at det foreslås at ménerstatning skal nå tilstås skadelidte som bare har 5 prosent medisinsk invaliditet. Etter gjeldende rett kreves det 15 prosent medisinsk invaliditet for å få ménerstatning.

Utvalget foreslår at erstatning for tap av evnen til hjemmearbeid skal standardiseres til årlige satser som kommer til uttrykk i en kapitalisert tabell.

I Utvalget er det enighet om at forsørgertaps erstatning skal utmåles etter bestemte satser som tar hensyn til avdødes inntekt og etterlatte barns alder.

Det er enighet om at utmåling av merutgifter skal beregnes individuelt, men slik at det foreslås en standardisert erstatning etter tabell for skadelidte med store fremtidige utgifter til pleie og omsorg

Det er enighet i Utvalget om at det skal innføres en ny erstatningspost i norsk rett, smerteerstatning. Denne erstatningsformen er aktuell når skadelidte påføres sykdom eller betydelig smerte på ansvarsbetingende måte. Smerteerstatning foreslås standardisert til et gitt dagsbeløp slik at den samlede erstatningsutbetalingen for smerte oppad er begrenset til 1 G.

Utvalget mener at reglene om standardisert personskadeerstatning skal være like på og utenfor området for yrkesskadeerstatning, med noen mindre tilpasninger på yrkesskadeområdet.

Utvalget foreslår at tidsbegrensede fremtidige tap utmåles med utgangspunkt i samme standardisering som ved varige tap.

Utvalget foreslår en snever adgang til unntak fra standardisert utmåling.

Utvalget foreslår at reglene om personskadeerstatning hvert femte år skal gjennomgås av et særskilt rådgivende organ, som gir innstilling om mulige revisjoner av reglene. Slik revisjon skal eventuelt foretas ved endring av forskrift gitt med hjemmel i lov.

Oslo, 29. august 2011

Bjarte Askeland
Leder

Tonje Fisknes

Øyvind Flatner

Carl Aasland Jerstad

Tom Olav Orsteen

Knut Olaf Riisa

Kristin Robberstad

Helga Skofteland

Morten Kjelland

Del I
Bakgrunn og legislative betraktninger

Kapittel 1

Utvalgets oppnevning, mandat og arbeid

1.1 Oppnevning og mandat

Personskadeerstatningsutvalget ble oppnevnt ved kongelig resolusjon av juni 2008. Utvalget ble gitt følgende mandat:

«1. Generelt

Personskadeerstatningsutvalget gis i oppdrag å utrede og utarbeide forslag til lovbestemmelser som standardiserer reglene om utmåling av erstatning ved personskader etter lov 13. juni 1969 nr. 26 om skadeserstatning §§ 3-1, 3-2, 3-3 og 3-4 i større grad enn i dag. I denne forbindelse skal også gjeldende regler om standardisert erstatningsutmåling (lov 13. juni 1969 nr. 26 om skadeserstatning § 3-2 a om standardisert erstatning til barn og lov 16. juni 1989 nr. 65 om yrkesskedeforsikring § 13, jf. forskrift 21. desember 1990 nr. 1027 om standardisert erstatning etter lov om yrkesskedeforsikring) vurderes på nytt og eventuelt foreslås endret og tilpasset i forhold til generelle standardiserte regler.

Generelt anses det lovgivningspolitisk ønskelig å ha privatrettslige lovregler som ikke uten særlig grunn avviker fra nærliggende lands regler. Utvalget bør derfor holde seg orientert om lovgivningen på området i de øvrige nordiske land. I tillegg til å vurdere hensiktsmessigheten av å bygge på gjeldende norske standardiserte utmålingsregler ved utformingen av generelle regler, skal utvalget særlig se hen til dansk retts standardiserte regler for utmåling av personskadeerstatning. Utvalget bes særlig vurdere om de nyreviderte danske reglene i større eller mindre grad bør påvirke utformingen av norske generelle regler. Det vises til den danske Bekendtgørelse af lov om erstatningsansvar LBK nr. 750 af 04/09/2002. I den grad utvalget måtte velge løsninger som avviker fra de danske reglene om standardisert erstatning, bes utvalget gi en særlig begrunnelse for det. Erstatningsnivået skal likevel vurderes autonomt for norsk retts del, fordi dette i

stor grad må baseres på forhold som varierer mellom land.

Utvalget skal utarbeide lovforslag som innebærer en vid form for standardisering for erstatningspostene tap i fremtidig erverv og menerstatning og for erstatning for en persons død. Lovforslagene skal etter dette ikke bare standardisere enkeltelementer i utmålingen. For andre erstatningsposters del skal standardiserte regler utarbeides i en hensiktsmessig grad etter utvalgets nærmere vurdering.

2. Nærmere merknader om en del problemstillinger

2.1 Tap av fremtidig erverv. Utvalget bes utarbeide en vid form for standardisering. Utvalget bør blant annet legge vekt på å finne rimelige løsninger også for grupper med utradisjonell tilknytning til arbeidsmarkedet. Det bør i den forbindelse drøftes om en regel etter mønster av den danske lov om erstatningsansvar § 7 stk. 2 kan oppfylle denne målsettingen bedre enn om f. eks. den norske Yrkesskedeforskriften § 3-1 tredje ledd blir gjort generell. I relevant utstrekning bør utvalget klargjøre hvilken betydning det vil ha for erstatningsoppgjøret at skadelidte tidligere har hatt inntekter som ikke har vært innberettet til likningsmyndighetene. Skattemessige forhold skal ikke vurderes.

Utvalget bes vurdere om tilfeller der tapet av fremtidig erverv helt eller delvis ikke er varig, bør fastsettes ut fra et mer konkret skjønn, jf. f. eks. tilfeller som i Rt. 1997 side 852 og Rt. 2004 side 1816.

Det bør vurderes å sette et generelt minimumserstatningsnivå, eventuelt med unntak, og i så fall om dette bør ligge på et lavere nivå enn det som følger av Yrkesskedeforskriften § 3-2. Også et maksimumserstatningsnivå for fremtidig inntektstap bør vurderes, og det bør overveies om den bør ligge på et nivå som dekker en del høyere inntekter enn etter Yrkesskedeforskriften § 3-2. Av den danske lov om

erstatningsansvar følger en maksimumsbegrensning av § 6 stk. 2.

2.2 Fremtidige utgifter. I hensiktsmessig grad bør utmålingen av erstatning for fremtidige utgifter skje i en standardisert form, på en slik måte at spørsmål om kapitaliseringsrente og skatteulempetillegg ikke blir egne tvistepunkter mellom partene.

I tillegg til spørsmålet om standardisering bes utvalget vurdere om regelen om erstatning for fremtidige merutgifter kan og bør presiseres nærmere, slik at det klargjøres hvilke typer utgifter erstatningen skal kompensere for, eller hvilke utgifter som ikke skal kompenseres. Som et utgangspunkt legger departementet til grunn at nødvendige og rimelige utgifter som er en følge av skaden, skal dekkes. Det bør overveies om vurderingen av dette kan klargjøres gjennom en noe mer utførlig lovregel. Utvalget skal legge til grunn at erstatningen skal dekke bl. a. fremtidige utgifter som er nødvendige og rimelige for å gi hardt skadelidte personer selvstendighet, uavhengighet og trivsel i hverdagen.

Utformingen av reglene må ta hensyn til at det konkrete utgiftstapet for skadelidte personer vil være påvirket av hva som ytes gjennom det offentlige tjenestetilbud, som kan endres over tid og variere geografisk. På utmålingstidspunktet må det derfor fortsatt vurderes hvor langt den konkrete skadelidte i fremtiden vil få sine behov dekket (uten vederlag) av det offentlige tjenestetilbudet, som et utgangspunkt for å beregne hvilke fremtidige utgifter den skadelidte selv vil få.

Det bør søkes klargjort i lovteksten hva slags trygde- og sosialrettslige ytelser som skal komme til fradrag ved utmåling av erstatning for fremtidige utgifter. Forholdet mellom menerstatning og erstatning for fremtidige utgifter bør så vidt mulig klargjøres. Det bør videre gå frem av lovteksten om eller i hvilken utstrekning merutgifter knyttet til arbeid i hjemmet skal kunne kompenseres som utgiftstap.

2.3 Fradrag for ytelser fra trygde-, pensjons- og forsikringsordninger. Departementet legger til grunn at ved en generell standardisering av erstatningsrettens utmålingsregler bør reglene være like innenfor og utenfor yrkesskadeområdet når det gjelder fradrag ved erstatningsutmålingen for trygdeytelser, sykkelønn o.l. og pensjons- og forsikringsordninger. Utvalget skal utforme et lovforslag basert på dette. Videre bør reglene utformes slik at alle pen-

sjonsordninger utenfor folketrygden likebehandles, uavhengig av hvordan den enkelte pensjonsordning er etablert, organisert og direkte eller indirekte finansiert, og uavhengig av om ordningen er kollektiv eller individuell.

Utvalget skal utarbeide et lovforslag der trygdeytelser, sykkelønn o.l. og ytelser fra pensjonsordninger går fullt ut til fradrag ved erstatningsutmålingen, eventuelt med unntak for utgifter til finansieringen. Utvalget bes vurdere om fradraget bør gjennomføres på en standardisert måte og eventuelt da utforme en standardisert fradragsregel for tilfeller der det foreligger slike ytelser. En konsekvens av at det blir gjort fullt fradrag for trygdeytelser også for yrkesskadetilfellene, er at erstatningsnivået må høynes sammenliknet med gjeldende yrkesskadeforskrift.

En annen kategori er forsikringsordninger som ikke inneholder noe (vesentlig) pensjonselement, men som gir en engangsutbetaling i tilfelle av en ulykke eller sykdom. Slike forsikringsordninger utgjør en vesentlig del av de tilfeller som i dag faller under den skjønnsbaserte fradragsregelen i skadeserstatningsloven § 3-1 tredje ledd andre punktum. Flere forhold taler for at slike ytelser ikke bør komme til fradrag opp til et visst nivå, og utvalget bes basere sitt lovforslag på dette. Men utvalget bes samtidig vurdere om slike ytelser hvis de ligger over et romslig nivå, bør gå helt eller delvis til fradrag etter en standardisert fradragsregel. Utvalget bes se dette i sammenheng med fradragsregelen for pensjonsordninger. Så langt andre forsikringer utgjør et mer betydelig beløp enn det som er vanlig, kan dette ha (eller få etter gitte endringer av fradragsreglene) en funksjon som er mer på linje med pensjonsordninger.

Utvalget bes vurdere hvordan den nærmere grensen mellom pensjonsforsikringer og forsikringsordninger som ikke inneholder noe (vesentlig) pensjonselement bør trekkes opp.

Gjeldende retts bestemmelse om fullt fradrag for forsikringer som er direkte finansiert av den erstatningsansvarlige selv, bør imidlertid videreføres, likevel slik at det kan vurderes å standardisere også dette fradraget.

Videre må det som er sagt foran om forsikringsytelser, både med og uten pensjonselement, modifiseres i tilfelle utvalget ut fra punkt 2.1 foran foreslår et maksimumsnivå for erstatning for fremtidig inntekt. I så fall bør det gis en særregel for forsikringsytelser i den utstrekning de tar sikte på å kompensere for et bortfall

av et særlig høyt inntektsnivå som ikke dekkes av erstatningen. I den grad inntekten ikke ver-nes erstatningsrettslig, vil det ikke være riktig å gjøre fradrag for forsikringer så langt de kom-penserer for bortfall av en særlig høy inntekt. Utvalget bes vurdere hvordan en regel som bygger på dette, bør avgrenses og utformes.

I tillegg til å basere ett lovforslag på det som er sagt foran, bes utvalget vurdere om man ser grunn til også å fremme et (alternativt) lovforslag som tar utgangspunkt i yrkesskadeordning- og dansk retts løsning, der ingen trygde-, pensjons- eller forsikringsytelser går til fradrag ved erstatningsutmålingen. Det generelle erstatningsnivået må i så fall tilpasses til dette i hensiktsmessig grad. Et slikt utkast bes i til-felle utformet og konsekvensutredet på linje med hovedforslaget.

2.4 Erstatning til barn. Når det gjelder skadeserstatningsloven § 3-2 a, bes utvalget vur-dere nærmere om erstatningsnivået er tilfreds-stillende og rimelig sammenholdt med de generelle standardiserte erstatningsreglene som foreslås om erstatningsbeløpet bør ned-diskonteres etter barnets alder om det bør gis adgang til individuell vurdering der det er vesentlig forskjell mellom den medisinske invaliditet og den ervervsmessige uførhet, eller gis et generelt tillegg for hodeskader m.v. som erfaringsmessig gir en lavere medisinsk invaliditet enn den ervervsmessige uførhet om det bør gis adgang til individuell vurdering der den medisinske invaliditetsgrad blir satt lavt, mens livsutfoldelsen er sterkt redusert om det bør innføres terminerstatning frem til barnet blir 18 år om nedre grense for erstatning bør senkes beregningstekniske spørsmål som opp-står (som f. eks. tidspunkt for grunnbeløp, ren-tespørsmål og bedømmelse av tilfeller hvor vedkommende skadelidte på forhånd hadde en medisinsk invaliditet). om det i samband med omarbeidingen av erstatningsutmålingsregle-ne for øvrig er mest hensiktsmessig ikke å foreta en integrert utmåling av postene menerstatning og fremtidig tappt inntekt for barn, altså om postene bør skilles fra hverandre fradrags-spørsmål, jf. punkt 2.3 foran.

Utvalget bes å utarbeide et lovforslag som bygger på utvalgets avveininger av de spørsmål som her er nevnt. Utvalget står fritt til å vur-dere – og ta i betraktning ved utformingen av lovforslag – også andre spørsmål som måtte reise seg under arbeidet, herunder spørsmål som oppstår ut fra sammenhengen med de øvrige lovregler som blir utarbeidet.

2.5 Standardisering av erstatningsutmålin-gen for tap av forsørger mv. Utvalget skal utar-beide et lovforslag som gjennomfører en stan-dardisering av erstatningsutmålingen for tap av forsørger. Utvalget bes dessuten vurdere spørsmålet om å innføre en regel som gir et særskilt standardisert overgangsbeløp til etter-latte etter mønster av den danske lov om erstat-ningsansvar § 14 a. Hvis utvalget går inn for dette, bør erstatning for begravelleskostnader mv. inngå her, men ellers reguleres på annen måte av lovforslaget. Det bes vurdert om et eget overgangsbeløp bør ytes også til foreldre som mister barn, selv om det her ikke er tale om et forsørgertap.

Utvalget skal for øvrig generelt vurdere hva som anses som et rimelig kompensasjonsnivå ved tap av forsørger. Utvalget bes særlig ha for øye at erstatningsnivået til barn ved tap av forsørger må være tilfredsstillende dekkende også hvis erstatningsreglene standardiseres, og utforme reglene slik at de tar hensyn til om forsørgeren var en eneforsørger for ett eller flere etterlatte barn.

2.6 Standardisering av menerstatningsrege-len mv. Etter skadeserstatningsloven § 3-2 gis særskilt menerstatning til den som har fått varig og betydelig skade av medisinsk art. Etter ordlyden fastsettes erstatningen helt skjønnsmessig, men i praksis er utmålingen likevel i vesentlig grad standardisert. Ved en mer generell standardisering av utmålingsre-glene anser departementet det lite hensikts-messig å opprettholde den standardiserte menerstatningsregelen som en formelt skjønnsbasert regel. Utvalget bes utforme en standardisert lovregel der erstatningsnivået som utgangspunkt i hovedsak legges på samme nivå som i dag. Dersom en nærmere avklaring i forhold til regelen for erstatning for fremtidige merutgifter tilsier det, jf. om dette punkt 2.2 foran, kan det imidlertid foreslås et annet nivå. Utvalget bør videre se hen til og vurdere den danske lov om erstatningsansvar § 4, som i særskilte tilfeller gir adgang til å gjøre et skjønnsmessig påslag på erstatningen. Et slikt påslag bør vareta tilfeller der den medisinske invaliditetsgrad blir satt lavt, mens livsut-foldelsen er sterkt redusert, dersom ikke utfor-mingen av menerstatningsregelen for øvrig eller regelen om erstatning for fremtidige utgif-ter varetar slike særtilfeller. Utvalget skal se på eventuelle beregningstekniske spørsmål knyt-tet til tilfeller hvor det foreligger flere skader, herunder en inngangsinvaliditet, og om slike

spørsmål bør reflekteres i lovteksten. Utvalget bes videre vurdere om den nedre grensen for menerstatning bør senkes i forhold til dagens praksis. Her bes utvalget vurdere ordningen etter den danske lov om erstatningsansvar § 4 stk. 1 siste punktum, som sier at det ikke ytes menerstatning ved en mengrad på under 5 %.

Utvalget bes vurdere om det bør innføres en egen kompensasjon etter mønster av den danske lov om erstatningsansvar § 3 om sveie og smerte.

2.7 Endring av de standardiserte reglene for yrkesskadeforsikring. Utvalget bes generelt vurdere reglene nærmere etter at reglene nå har virket i omkring 15 år. Ubegrunnede forskjeller mellom yrkesskadetilfellene og andre tilfeller må unngås ved innføring av generelle mer standardiserte regler. Det som foran er sagt til de enkelte problemstillinger, skal derfor utgjøre et utgangspunkt også for vurdering av yrkesskadeerstatningen. Utvalget skal tilstrebe at reglene for utmåling av yrkesskadeerstatning så langt som mulig blir identiske med de øvrige utmålingsreglene som foreslås. Særlig vil departementet fremholde at utvalget skal utforme et lovforslag som gir en likeartet behandling av spørsmålet om fradrag ved erstatningsutmålingen for trygdeytelser, sykelønn o.l. og pensjons- og forsikringsordninger. Det samme gjelder spørsmålet om maksimumserstatning, jf. punkt 2.1. Når det gjelder spørsmålet om minimumserstatning, kan et ulikt minstenivå innenfor og utenfor yrkesskadetilfellene imidlertid begrunnes ut fra blant annet en kontraktsrettslig synsvinkel. Utvalget bes derfor vurdere om det bør opprettholdes en forskjell her, og hvor minstenivået bør legges.

Dersom det når utvalget avslutter sitt arbeid, ikke foreligger noe lovvedtak med bakgrunn i NOU 2004: 3 Arbeidsskadeforsikring, bes utvalget teknisk sett utforme to lovforslag, ett utformet som endringer av gjeldende rett, og ett utformet som endringer av lovforslaget i NOU 2004: 3 eller senere odelstingsproposisjon som følger opp denne.

2.8 Revurdering av oppgjør. Spørsmålet om revurdering av erstatningsoppgjør ble vurdert av departementet i forbindelse med oppfølgingen av NOU 2001: 32 Rett på sak. På grunnlag av Ot. prp. nr. 51 (2004-2005) ble det vedtatt en regel om adgang til ny sak i skadeserstatningsloven § 3-8, som trer i kraft 1. januar 2008. Særregelen i Yrkesskadeforskriften § 5-1 skal ikke foreslås opprettholdt ved siden av denne regelen. Utvalget står imidlertid fritt til å foreslå

eventuelle endringer i skadeserstatningsloven § 3-8. Utvalget kan vurdere om det i sammenheng med at erstatningsutmålingsreglene mer generelt standardiseres, er naturlig å endre vilkårene for å revurdere erstatningsoppgjør, jf. i denne sammenheng den danske lov om erstatningsansvar § 11 slik den lyder etter endring ved lov nr. 463 av 7. juni 2001.

2.9 Tilpasning av annen lovgivning. Henvisninger i øvrig lovgivning til skadeserstatningslovens utmålingsregler for personskader og tap av forsørger bes sett over og eventuelt tilpasset til utvalgets lovforslag. Også øvrige lovregler som inneholder regler om slik erstatningsutmåling, bes sett over, f. eks. reglene i lov 20. april 2001 nr. 13 om erstatning fra staten for personskade voldt ved straffbar handling m.m. (voldsoffererstatningsloven) kapittel 2. Slike regler bør vurderes erstattet av henvisning(er) til skadeserstatningsloven, så langt ikke særlige grunner knyttet til vedkommende lov har gitt grunn til eller tilsier materielle avvik, jf. f. eks. voldsoffererstatningsloven § 11.

3. Lovtekniske spørsmål

Nye generelle regler om utmåling av personskadeerstatning skal fremgå av skadeserstatningsloven kapittel 3. I tillegg må yrkesskadeforsikringsloven eller ny lov om arbeidsskadeforsikring, jf. NOU 2004: 3 Arbeidsskadeforsikring, inneholde de særregler som skal gjelde for utmålingen av yrkesskadeerstatningen. Særreguleringen i yrkesskaderregelverket skal utformes med en henvisning til de generelle utmålingsreglene i skadeserstatningsloven og uten gjentakelser av de generelle reglene.

Reglene om erstatningsutmålingen skal som et klart utgangspunkt fremgå av lov, ikke av forskrift. Dette gjelder både skadeserstatningsloven, yrkesskadeerstatningsloven og en eventuell ny lov om arbeidsskadeforsikring.

Lovforslagene skal utformes i tråd med retningslinjene i Justisdepartementets veiledning om lov- og forskriftsarbeid «Lovteknikk og lovforberedelse».

4. Økonomiske og administrative konsekvenser mv. Erstatningsnivået

Økonomiske, administrative og andre vesentlige konsekvenser av lovforslagene skal utredes i samsvar med utredningsinstruksen kapittel 2.

Lovforslaget skal så langt det er mulig baseres på uendret ressursbruk i forhold til i dag

for berørte virksomheter og næringer og for dem som betaler forsikringspremier. Innsparing ved behandlingen av erstatningskrav kan i stedet overveies nytt til å høyne erstatningsnivået. Samtidig skal det vurderes om dette i noen grad bør fravikes for å sikre et gjennomgående rimelig dekkende erstatningsnivå ved overgang fra skjønsmessige utmålingsregler til mer standardiserte regler. I så fall skal det utarbeides alternative lovforslag basert på begge forutsetninger med hensyn til ressursbruk.

5. Frist

Utvalget bes avgi sin utredning til Justisdepartementet innen 1. februar 2011.»

I mai 2010 fikk Utvalget oversendt et lovforslag fra en gruppe stortingsrepresentanter som etter behandling i Stortinget hadde blitt vedlagt protokollen. Sammen med lovforslaget ble det oversendt et brev fra Justisdepartementet som inneholdt et svar til stortingsrepresentantene som hadde blitt fremført under stortingsbehandlingen. Under stortingsbehandlingen fremholdt justisministeren at lovforslaget burde inngå i Utvalgets utredningsoppgave. Utvalgets drøftelser vedrørende lovforslaget er tatt inn i punkt 9.8 sammen med utdrag fra brevet fra justisministeren.

Under arbeidets gang fant Utvalget tidlig på høsten 2010 at det trengte mer tid for å fullføre oppgaven på en god måte. Utvalget søkte om utsatt leveringsfrist til 1. juni 2011. Slik fristforlengelse ble innvilget ved Justisdepartementets brev av 12. oktober 2010. Da den nye datoen for fristutløp nærmet seg, ble det klart at et lenge bebudet lovforslag av vesentlig betydning for Utvalgets arbeid, Prop 130 L (2010–2011), ville bli offentliggjort omtrent samtidig med fristutløpet. Det ville dermed ikke bli tid til å innarbeide konsekvensene av lovforslaget. Departementet besluttet da at fristen skulle utsettes slik at lovforslaget kunne innarbeides. Da det slik måtte bli en utsettelse uansett, ba Utvalgets leder om at fristen ble forskjøvet over sommerferien, for slik å kunne sikre at det ble tid til ulike kvalitetssikringstiltak i en slutfase. Ny innleveringsfrist ble da satt til 15. september 2011.

1.2 Utvalgets sammensetning

Leder:

Professor dr. juris Bjarne Askeland, Bergen, Universitetet i Bergen

Medlemmer:

- Advokat Knut Olaf Riisa, Lillestrøm, Advokatfirmaet Riisa & Co ANS
- Regiondirektør Helga Skofteland, Lørenskog, Forbrukerrådet
- Advokat Carl Aasland Jerstad, Bryne, Advokatfirmaet Haver & Co ANS
- Lagdommer Tonje Fisknes, Tromsø, Hålogaland Lagmannsrett
- Seksjonsdirektør Øyvind Flatner, Bærum, Finansnæringens Fellesorganisasjon
- Advokat (nå lagdommer) Kristin Robberstad, Oslo, Landsorganisasjonen i Norge/Borgarting Lagmannsrett
- Spesialrådgiver Tom Olav Orsteen, Bærum, Næringslivets Hovedorganisasjon

Sekretær for Utvalget har vært:

- Postdoktor dr. juris Morten Kjelland, Rælingen, Universitetet i Oslo

1.3 Utvalgets arbeid

Utvalget startet sitt arbeid i oktober 2008. Det har vært avholdt til sammen 26 møter i Utvalget, hvorav to møter i 2008, syv i 2009, ni i 2010 og åtte i 2011.

Våren 2010 var Utvalget i København, Danmark, for nærmere å studere hvordan den danske ordningen med standardisert utmåling av erstatning fungerer i praksis. Utvalget besøkte Arbejds-skadestyrelsen og ett advokatkontor.

Aktuar Walther Neuhaus i Zabler Neuhaus AS har bistått Utvalget med en rekke beregninger.¹ Utvalget har for øvrig hatt bistand av professor dr. juris Frederik Zimmer vedrørende enkelte skatterettslige spørsmål, mens advokat Truls Nygaard har ytt bistand i forbindelse med utredningen av spørsmålet om ny behandling av sak, se kapittel 12. NAV, Statens pensjonskasse, FNO, NHO og Statistisk Sentralbyrå har bistått med statistikker og annet tallmateriale. Utvalget har, særlig i forbindelse med utarbeidelse av regler om erstatning for merutgifter ved storskader, konsultert flere medisinske fagkyndige.² Crawford & Company har bistått med å utrede ulike forsikringstekniske spørsmål relatert til lovforslaget vedrørende barneverstatning.³

¹ Utvalget har lagt til grunn beregningene fra Zabler Neuhaus AS ved utarbeidelse av standardiserte erstatningsberegninger og tabeller. Utvalget har ikke engasjert annen ekspertise for å gå igjennom beregningene.

² Se blant annet beskrivelsen under kapittel 7 om merutgifter.

Utvalgets leder og sekretær har ved flere anledninger muntlig presentert hovedpunkter i Utvalgsarbeidet for utvalgte personer som arbeider med personskadeerstatningsrettslige spørsmål i praksis. Tre slike møter er holdt med advokater og andre som arbeider på skadelidtes side. Et tilsvarende møte er holdt med representanter for forsikringsselskaper som forsikrer skadevoldere. Utvalgsleder og sekretær har påsett at de to gruppene av representanter har fått samme informasjon om Utvalgets arbeid.⁴ Representantene på de ulike sidene har blitt gitt anledning til å kommentere Utvalgets foreslåtte juridiske løsninger både muntlig og skriftlig. De skriftlige kommentarene som er innsendt fra de respektive sidene har blitt tilgjengeliggjort representantene for den andre siden, slik at man har hatt anledning til å kommentere hverandres synspunkt. Denne prosedyren har blitt utført dels for å innhente synspunkter av verdi for Utvalgets arbeid, og dels for å prøve ut hvordan Utvalgets forslag kan forventes av å bli mottatt av dem som skal bruke regelverket i praksis.

Sekretær Morten Kjelland har på særskilte områder foretatt analyser og bearbeidelse av foreliggende rettskilder og annen empiri i en utstrekning som ikke uten videre kan forventes av en sekretær i et lovutvalg, og han har på vegne av Utvalget utarbeidet flere juridiske modeller. Både utvalgsleder og Utvalget som helhet berømmer hans innsats og utholdenhet gjennom prosessen.

1.4 Oversikt og sammendrag

1.4.1 Oversikt over kapitlene

Utredningen er bygget opp slik at den svarer til Mandatets krav om standardiserte løsninger for en rekke erstatningsposter og klargjøring av andre. Utredningens første del redegjør innledningsvis for oppnevning av Utvalget og utvalgets mandat (kapittel 1). Tidlig i utredningen kommer også en kort presentasjon av erstatningsordninger i andre land med særlig vekt på dansk rett, se kapittel 2. Deretter presenterer Utvalget i kapittel

3 noen prinsipielle betraktninger som ligger til grunn for utredningsarbeidet og lovforslaget.

I Utredningens del 2, «Standardiserte utmålingsregler», følger så de ulike erstatningspostene i en form for «katalog», der hver av erstatningspostene har fått sitt eget kapittel (kapittel 5–11). For alle de ulike tapspostene gjør det seg gjeldende en del felles problemstillinger, for eksempel vedrørende skattespørsmål og vedrørende fradrag for ytelser fra det offentlige. Utvalget har samlet drøftelser av en rekke slike generelle utmålingsspørsmål i kapittel 4. Disse generelle linjer i utmålingen blir altså presentert før katalogen av erstatningsposter, slik at leseren kan ta med de generelle løsningene som en løpende forutsetning under lesingen av teksten om de respektive erstatningspostene.

Rekkefølgen av kapitlene er bestemt slik at de økonomiske tapspostene er plassert først, mens de ikke-økonomiske tapspostene kommer etter disse. Dermed kommer erstatningspostene inntektstap for voksne i kapittel 5, mens inntektstap for barn er plassert i kapittel 6. I kapittel 7 følger så en gjennomgang av Utvalgets forslag vedrørende erstatning for merutgifter. Erstatning for tap av evne til hjemmearbeid er plassert etter de økonomiske tapspostene og før de ikke-økonomiske, altså i kapittel 8. I kapittel 9 drøftes den ikke-økonomiske tapsposten ménerstatning – erstatning for tapt livsutfoldelse. Deretter følger i kapittel 10 en gjennomgang av erstatning for smerte, en ny erstatningspost vedrørende ikke-økonomisk skade i norsk rett. I kapittel 11 presenteres Utvalgets forslag til erstatning for forsørgertap.

I Utredningens del 3 følger noen fellesspørsmål: Kapittel 12 omhandler spørsmålet om ny behandling av saker om erstatningsutmåling, jf. någjeldende skl. § 3-8. I kapittel 13 drøftes spørsmålet om den generelle nye erstatningsutmålingen gir grunn til at det innarbeides særtilpasninger på yrkesskadeområdet. I kapittel 14 gjennomgås forholdet til andre lover. I kapittel 15 presenteres økonomiske og administrative konsekvenser av Utvalgets forslag.

I Utredningens del 4 presenteres så ulike forslag til lovregler og forskrifter. I kapittel 16 følger Utvalgets lovforslag om standardisert erstatningsutmåling, og i kapittel 17 merknader til de enkelte bestemmelser. I kapittel 18 er det i tråd med Mandatet presentert et lovutkast som teknisk sett er et forslag til endring av forslag til arbeidsskadeforsikringslov i NOU 2004: 3. Det er likevel lovforslaget i kapittel 16 med tilhørende forskriftsforslag som har vært Utvalgets absolutte hovedprioritet. I

³ Visualiseringer av modeller for standardisering er utformet av sekretær Kjelland hvor dette er angitt.

⁴ Når det ble holdt tre møter med skadelidtsidens representanter og bare ett for skadvoldersidens, skyldes dette for det første at sykdomsforfall fra leder nødvendiggjorde to møter i stedet for ett våren 2010. Det tredje møtet for skadelidtsiden skyldtes at møtet med skadevoldersiden ble holdt så sent (november 2010) at Utvalget hadde funnet nye løsninger siden presentasjonen for skadelidtsidens representanter (februar og april 2010). For at informasjonen til de to sidene skulle være lik, ble det derfor holdt ett møte med skadelidtsiden også i januar 2011.

kapittel 18 er det også tatt med forslag til endringer i andre lover – med merknader (punkt 18.2).

1.4.2 Sammendrag av innholdet

Utredningen inneholder nye regler om erstatning for personskade. I tråd med Mandatet er mange av de nye reglene *standardiserte*. Dette innebærer litt grovt beskrevet at ulike, men nokså likeartede faktiske tilfeller gis samme rettsvirkning. Ved å opprette kategorier av skadetilfeller som utmålingsmessig behandles på samme måte, oppnås en forenkling. Forenklingen går på bekostning av høye krav til nøyaktighet i utmålingen. Alternativet til standardisering er individuell utmåling av erstatning.

I kapittel 2 gjør Utvalget rede for personskadeerstatningsretten i Danmark, idet dansk rett etter forutsetninger i Mandatet skal fungere som modell for de nye, norske reglene. Det gis også en kort oversikt over personskadeerstatningsretten i andre europeiske land. I kapittel 3 gjennomgår Utvalget en del legislative betraktninger bak Utvalgets lovforslag. Det er særlig lagt vekt på å få frem hvilke hensyn som spesielt aktualiseres som følge av at en rekke erstatningsposter nå standardiseres.

I kapittel 4 tar Utvalget opp til felles behandling en rekke utmålingsspørsmål som er gitt samme løsning for mange av erstatningspostene. Utvalget har kommet til at det skal gjøres fradrag for offentlige ytelser på samme måte som i dag. For erstatningsposter med standardisert utmåling er et slikt fradrag innarbeidet i erstatningssummene. I tillegg til at ytelser fra folketrygden og andre offentlige ytelser gir et fradrag i erstatningen, skal det også gjøres fradrag for pensjonsytelser fra pensjonsordninger med en premie som fullt ut er betalt av arbeidsgiver. I kapittel 4 fremgår det videre at Utvalget legger til grunn en kapitaliseringsrente på 5 %, og at ulike tabeller er utarbeidet ut fra denne forutsetningen. Dette er gjort som en videreføring av gjeldende praksis, og som et nødvendig grep for å fylle Mandatets føring om at lovforslaget skal medføre «uendret ressursbruk».

Når det betales ut en engangssum for fremtidig tap, vil den utbetalte kapitalen generere renteinntekter som skadelidte må betale skatt av. Samtidig må det betales formuesskatt på kapitalen erstatningssummen utgjør. Lovforslaget bygger på at skadelidte får kompensasjon for denne skatteulempen med 30 % for aldersgruppen 0–25 år, 25 % for aldersgruppen 25–50 år og deretter lineær nedtrapping til det siste årstapet erstatningsbeløpet er tiltenkt å dekke.

Erstatning for inntektstap foreslås utmålt med utgangspunkt i den brutto årsinntekt skadelidte har på tidspunktet for skadens inntreden (konstateringstidspunktet) eller et nærliggende år. Årsinntekten bygger som hovedregel på skadelidtes pensjonsgivende inntekt. Systemet er at årsinntekten på det nevnte tidspunktet deles på folketrygdens grunnbeløp. Slik kan man finne skadelidtes inntekt målt i et antall G. Dette antallet bestemmer hvor man skal gå inn i en tabell for å avlese erstatningsbeløpet. På den andre aksene i tabellen finner man skadelidtes alder. På denne måten kan den skadelidte og rettsanvenderen finne et ferdig utregnet erstatningsbeløp kun ved å vite skadelidtes inntekt og alder. Når tabellen angir erstatningssummen i et bestemt antall G, vil det ikke spille noen rolle at det kan gå flere år mellom konstateringstidspunktet og tidspunktet for oppgjøret. Siden grunnbeløpet inflasjonsjusteres hvert år, vil erstatningen på utmålingstidspunktet (oppgjørstidspunktet) finne sitt riktige nivå.

Etter de foreslåtte nye regler for uføretrygd skal denne dekke 66 % av pensjonsgivende inntekt inntil 6 G. Erstatningsbeløpet er likevel standardisert med 60 % fradrag for trygd for brutto inntekt inntil 6 G. Avviket er lagt inn for å oppnå en rimelig, standardisert erstatning i spennet mellom de ulike skadelidtes individuelle forhold. Avviket som er lagt inn representerer også en kompensasjon for ulike effekter av standardiseringen som ellers ville ha slått ut til skadelidtes ugunst. Beregningsgrunnlaget for trygd er de tre beste av de fem siste inntektsår, altså *et annet* beregningsgrunnlag enn det som benyttes for å fastslå årsinntekt ved beregning av erstatning. Forskjellen mellom beregningsgrunnlagene kan føre til at skadelidte får lavere trygdedekning enn tabellen for inntektstaperstatning forutsetter. Hvis trygden dekker vesentlig mindre av skadelidtes inntektstap for de første 6 G enn tabellen forutsetter, har skadelidte krav på et tillegg i erstatningen som fremgår av regler og tabell gitt i forskrift.

Utvalget har utredet ulike mulige modeller for et standardisert fradrag for uførepensjon skadelidte mottar fra tjenestepensjonsordninger. Utredningen viser at store variasjoner mellom potensielle skadelidtes pensjonsdekninger gjør det vanskelig å standardisere et fradrag på rettferdig måte. I tillegg hefter det usikkerhetsmomenter ved hvordan uførepensjon fra tjenestepensjonsordningene vil beregnes i fremtiden, fordi de foreslåtte regler om uføretrygd fra det offentlige forutsetter og nødvendiggjør endringer på feltet. For skadelidtes uførepensjon fra tjenestepensjonsordning som fullt ut er betalt av arbeidsgiver, foreslår

Utvalget av disse grunner at det gjøres et *individelt* fradrag.

Inntekter som overstiger 19 G gir ikke rett til erstatning. Her foreslås et «tak» på erstatningen, noe som er en nytt i norsk generell erstatningsrett. Utvalget foreslår også et «gulv» for erstatningen som vil få anvendelse for de fleste voksne skadelidte: Alle skadelidte som har tilknytning til arbeid eller utdanning skal ha en erstatning som er beregnet ut fra en årsinntekt på 5 G. Personer som ikke har tilknytning til arbeid eller utdanning, skal plasseres i en inntektsgruppe de individuelt er kvalifisert for.

Den standardiserte erstatningen som fremgår av tabellene forutsetter at skadelidte er 100 % arbeidsufør. Tabellen forutsetter med andre ord at skadelidte ikke har noen restarbeidsevne. Ofte vil imidlertid skadelidte bare ha en *delvis redusert* ervervsevne, noe som gir skadelidte en uføregrad lavere enn 100 %. I disse tilfellene reduseres skadelidtes inntektserstatning etter tabellen forholdsmessig.

Den standardiserte erstatningen beregnet i tabellene forutsetter at skadelidte har inntektstap resten av sin yrkeskarriere, altså til fylt 67 år. Hvor skadelidtes fremtidstap av ulike årsaker inntreffer for kortere tid, reduseres erstatningssummen tilsvarende. For slike tilfeller skal det benyttes en «tilbakeregningsmetode»: Man starter bakerst i tabellen og teller seg tilbake seg det antall år skaden varer. På denne måten vil erstatningsnivået per år være det samme for tidsbegrenset tap som for inntektstap som varer hele yrkeskarrieren. Den skadelidte ville i noen tilfeller ha fått høy inntekt de første årene av yrkeskarrieren dersom skaden ikke hadde skjedd. Et eksempel er toppidrettsutøvere. I slike tilfeller kan man ved hjelp av tabellene finne en standardisert erstatningsutmåling for en tidsbegrenset periode. Erstatningsberegninger for flere tidsbegrensede perioder med ulikt inntektsnivå kan også legges sammen.

Standardisering av inntektstaperstatning er i norsk rett vanskelig, fordi skadelidte har individuelle forutsetninger knyttet til både inntektstap og til trygdefradrag. Utvalgets løsning av den oppgaven som ligger i Mandatet er en standardisering som grovkategoriserer skadelidte i relasjon til disse forutsetningene. Grovkategoriseringen har likevel ikke kunnet gjøres uten noen kompliserende grep, så som individuelt fradrag for ytelser fra tjenestepensjonsordninger og etableringen av en tilleggserstatning for skadelidte med spesielt lavt trygdedekning. Av disse grunner har Utvalget valgt å presentere en alternativ utmålingsmåte, den såkalte «nettotapsmodellen». Denne model-

len tilfredsstillende ikke Mandatets krav, men den er likevel en relativt enkel modell som ivaretar realistiske forventninger til rettferdighet og nøyaktighet. Hovedinnholdet i nettotapsmodellen er at det regnes ut et individuelt netto årstap. Deretter kapitaliseres denne summen etter en kapitaliseringstabell som har innarbeidet et standardisert tillegg for skatteulempe. Ved å bruke nettotapsmetoden unngås noen av de regneoperasjoner som er inkludert i den standardiserte modellen. Den någjeldende ordning er at personer under 16 år på skadehandlingstidspunktet får en standardisert erstatningsutmåling, «barneverstatning». Utvalget går inn for å videreføre en standardisert erstatning til skadelidte barn, men har utvidet virkeområdet til også å gjelde personer som er yngre enn 19 år på konstateringstidspunktet Videre blir erstatningen beregnet på en annen måte både hva gjelder nivået på erstatningen og klarere sonndring mellom ulike poster. Mens erstatning for inntektstap og tapt livsutfoldelse under dagens ordning er slått sammen til en felles standardisert erstatning for barn, foreslår Utvalget nå å separere utmålingen av erstatning for tapt livsutfoldelse og fremtidig inntektstap.⁵ Tapt livsutfoldelse foreslås kompensert på samme måte som for andre skadelidte, se om dette nedenfor.

Barn under 19 år foreslås å få en erstatningssum som er beregnet ut fra 6 G. Her er trygdeprosenten beregnet til 48,5 %, i tråd med trygdenivået som tilstås unge uføre. Inntektstaperstatning for barn foreslås utmålt i to omganger: først utmåles erstatning for den første fasen, som omfatter barne- og ungdomsårene frem til skadelidte er 21 år. For denne perioden får skadelidte en standardisert erstatning som skal dekke inntekter fra sommerjobber og annet arbeid skadelidte ville ha hatt ved siden av skolegang og utdanning dersom skaden tenkes borte. Utmålingen skjer sjablongmessig, med medisinsk invaliditet som bestemmende faktor. Deretter skal saken tas opp igjen det året skadelidte fyller 19 år. På dette tidspunktet får skadelidte utbetalt erstatning for fremtidig inntekt basert på 6 G i brutto årsinntekt og et trygdefradrag på 48,5 %. Poenget med ventetiden er å få en så sikker bevissituasjon som mulig hva gjelder spørsmålet om grad av ervervsuførhet. Saken kan likevel i særlige tilfeller gjøres opp tidligere, for eksempel hvor det er åpenbart at skadelidte er helt uten ervervsevne. I tillegg er skadelidte på visse vilkår gitt en mulighet for å gjøre opp de mindre og mer moderate skadene allerede i fase 1.

⁵ Jf. Mandatet punkt 2.4, kulepunkt 8.

Skadelidtes tap av sin evne til arbeid i hjemmet erstattes etter gjeldende rett på lik linje med alminnelig inntektstap. I dagens regelverk har de standardiserte erstatningssummene etter yrkes-skadeforsikringsloven eller etter regelen om erstatning for barn fått et særskilt påslag relatert til arbeid i hjemmet. Utvalget går inn for at erstatningen for tap av evne til hjemmearbeid skiller ut til en egen, standardisert post. De skadelidte som har tapt evne til hjemmearbeid grovkategoriseres i to grupper, alt er hvor stor del av evnen som er tapt.

I lovforslaget videreføres dagens regler om ménerstatning; erstatning for tap av livsutfoldelse med to endringer: For det første foreslås å senke terskelen for å få ménerstatning, slik at også invaliditetsgrader ned til 5 % omfattes, mens grensen nå går ved 15 %. For det andre, innsnevres adgangen til å justere ménerstatningen ut fra helt individuelle forhold. Dette er gjort for å fange inn utviklingslinjer i rettspraksis, samt forfølge en målsetting om standardisering. For øvrig har Utvalget i tråd med Mandatet søkt å forenkle regeloppbyggingen og regelanvendelsen. Dette er gjort ved å utarbeide nye tabeller for prosessen med å utmåle ménerstatning. Samtidig foreslås det at tabellen for beregning av det medisinske ménnet (som nå er inntatt som forskrift for anvendelsen av folketrygdloven § 13-17) revideres.

Det foreslås en ny erstatningspost i norsk erstatningsrett for ikke-økonomisk skade: erstatning for *smerte*. Denne erstatningsformen er bare aktuell for skader som har effekt i en tidsbegrenset (midlertidig) periode. Man kan derfor ikke få smerteerstatning i tillegg til ménerstatning. Her utmåles en viss sum per dag dersom skadelidte er utsatt for smerte på ansvarsbetingende måte. Satsene er knyttet opp mot folketrygdens grunnbeløp. Per 2010 er satsen 529 kroner (0,007 G) per dag de første syv dagene og deretter 189 kroner per dag (0,0025 G), inntil den totale erstatningen når folketrygdens grunnbeløp (1 G). Smerteerstatning utløses for dager hvor skadelidte er syk eller har en kvalifisert smerte av psykisk eller fysisk karakter. Utvalget foreslår at ansvarsgrunnlagene i yrkesskadeforsikringsloven og bilansvarsloven ikke uten videre skal utløse smerteerstatning.

Når en person dør av en årsak som en skadevolder er ansvarlig for, kan hans eller hennes etterlatte kreve erstatning for forsørgertap. For den avdødes gjenlevende samlivspartner og barn forslås erstatningen standardisert, men basert på hvilken inntekt avdøde hadde. På dette punktet korresponderer utmålingen med ordningen for

erstatning for den direkte skadelidtes inntektstap. For gjenlevende skadelidte settes erstatningen til 14 G hvor avdøde har en brutto årsinntekt på 6 G. Erstatningen kan bli lavere eller høyere alt etter om skadelidte har inntekt høyere eller lavere enn 6 G. Erstatningen forhøyes dersom barnet er under 6 år. For barn ytes erstatningen etter en tabell som tar utgangspunkt i hvor gammelt barnet er på tidspunktet for forsørgerens dødsfall. Et barn på 0 år får 14 G i erstatning, mens et barn som er 17 år får 1,5 G i erstatning. Erstatningen kan bli høyere eller lavere beroende på om avdøde hadde årsinntekt høyere eller lavere enn 6 G. Når 6 G er valgt som utgangspunktet for erstatningsutmålingen for forsørgertap både for gjenlevende samlivspartner og barn, er det fordi 6 G basert på ulike statistikker tilsvarer gjennomsnittsinntekt.

Erstatningsnivået differensieres etter hvor mange barn avdøde etterlater seg. Et barn i en stor barneflokk får noe mindre erstatning enn erstatning som et enebarn får, gitt at barnas respektive avdøde forsørgere hadde samme inntekt.

Erstatning for begravellesutgifter og for pårørendes utgifter i en omstillingsfase etter dødsfall foreslås standardisert. Erstatningssummen foreslås å beløpe seg til 1,5 G for begge de nevnte poster og 0,5 G for begravellesutgifter dersom det ikke finnes noen naturlig mottaker for omstillingserstatningen.

Det ligger i sakens natur at standardiserte utmålingsregler ofte vil fravike det resultat man ville ha kommet frem til dersom man hadde utmålt en erstatning basert på nøyaktige, individuelle data vedrørende skadelidtes situasjon med og uten skaden. Det kan forekomme at avviket mellom den individuelle situasjonen og de forutsetninger som er lagt til grunn for standardiseringen er så stort at alminnelige krav til rettferdighet kaller på en dispensasjonsadgang. Utvalget foreslår derfor en unntaksregel som kommer til anvendelse hvor de standardiserte reglene leder til et åpenbart urimelig resultat. I slike tilfeller skal erstatningen utmåles individuelt, likevel slik at det bygges på de etablerte tabellene for erstatning så langt de passer. Regelen skal ha et snevert anvendelsesområde, og ha sin fremste funksjon som «sikkerhetsventil» for tilfeller som Utvalget (og eventuelt senere ledd i lovgivningsprosessen) ikke har kunnet forutse.

Det foreslås videre en egen hjemmel for revisjon av erstatningsordningen hvert femte år eller oftere om nødvendig. Revisjonsadgangen skal særlig være knyttet til tabellenes forutsetninger

og ferdig utregnede tallstørrelser. Det foreslås at det opprettes et eget organ som skal overvåke utviklingen vedrørende omkringliggende regler, slik som skatterettslige og trygderettslige regler.

I tråd med Mandatet forslår Utvalget å oppheve forskriftsbestemmelsen om revisjon av erstatningsoppgjør i Yrkesskadeforskriften § 5-1. Yrkesskadetilfellene skal behandles på samme måte som andre saker, og dermed reguleres av den regelen som i dag finnes i skl. § 3-8. Denne regelen forslår Utvalget å videreføre med visse endringer. Endringene innebærer i hovedtrekk at mye av innholdet i Yrkesskadeforskriften § 5-1 er tatt inn i den nye versjonen av dagens gjeldende § 3-8. Det foreslås at vesentlig økning i skadelidtes ervervsuførhet kan føre til ny behandling av saken.

Utvalget har løpende vurdert om de løsninger som foreslås kan anvendes både på yrkesskadeområdet og utenfor dette området. I enkelte sammenhenger har det vært nødvendig å operere med egne tilpasninger for yrkesskadesaker. Av slike skal nevnes følgende: Yrkesskadeforsikringslovens arbeidstakerbegrep er bestemmende for hvem som får standarderstatning (utmålt med utgangspunkt i en brutto årsinntekt på 5 G). Slik omfattes innsatte personer og pasienter av ordningen selv om de ikke skulle kvalifisere for «tilknytning til arbeid eller utdanning», jf. kvalifikasjonsregelen som er nevnt foran.

Når det gjelder økonomiske og administrative konsekvenser, har Utvalget lagt vekt på at Mandatet uttrykker en preferanse om at lovforslaget ikke skal føre til endret ressursbruk. Det gjeldende prinsippet om at offentlige ytelser som dekker skadelidtes tap kommer til fradrag i erstatningen er derfor videreført. Samtidig har Utvalget holdt fast ved den kapitaliseringsrente Høyesterett har lagt til grunn siden 1993, til tross for at denne er kritisert fra fag-økonomisk hold. For inntektstap vil den nye ordningen ikke medføre store endringer for grupper av skadelidte som har en brutto årsinntekt høyere enn 5 G. For grupper med inntekter lavere enn 5 G, vil den nye erstatningsordningen innebære en forbedring i erstatningsvernet. Grunnen er at det som nevnt foreslås et gulv for erstatningsutmålingen som sikrer store grupper av skadelidte en erstatning basert på en årsinntekt som tilsvarer 5 G.

1.5 Tolkning av Mandatet

Mandatet foreskriver at det skal utarbeides et forslag til en *vid* standardisering av personskadeer-

statning. Det ligger i dette at man må se bort fra det alternativ å standardisere enkelte poster og enkelte deler av utmålingen, slik man angrep problemet i NOU 1994: 20.⁶

I et mandat om å standardisere erstatningsutmålingen ligger implisitt at man med åpne øyne skal *fravike* kravet til individuell, full erstatning. Utvalget har likevel tilstrebet å utarbeide standardiserte utmålingsregler som i flest mulig tilfeller gir en erstatning som ligger nært skadelidtes individuelle tap.

Mandatet inneholder føringer som ved første øyekast kan synes å være innbyrdes motstridende. Dette gjelder instruksene om å følge dansk rett, og samtidig gjøre fullt fradrag for trygdeytelser ved beregningen av erstatning for fremtidig erverv (Mandatets punkt 2.3 andre avsnitt). I dansk rett er nemlig regelen at de sosiale ytelser (som hovedregel) kommer *i tillegg* til erstatningen. De to utgangspunktene lar seg imidlertid forene dersom erstatningsutmålingen utarbeides som en nettoerstatning, hvor fradrag for offentlige ytelser er «innbakt» i regnestykkene som leder frem til de standardiserte erstatningsbeløpene. Det er denne metoden Utvalget har valgt under de standardiserte postene (med unntak av posten for ménerstatning, se kapittel 9 nedenfor). For spørsmålet om fradrag for trygdeytelser ved inntektstap har det vært en betydelig utfordring for Utvalget at et lenge bebudet lovforslag om uføretrygd som skulle følge opp NOU 2007: 4 har latt vente på seg. Forslaget kom ultimo mai 2011, og Utvalget har lagt til grunn lovforslagets løsninger. Utvalget på dette punktet har måttet basere seg på antatte forutsetninger for utmålingen, nærmere om dette i punkt 5.3.2 nedenfor.

Mandatet har for øvrig ikke reist særlige tolkningsproblemer. Et punkt som særskilt har blitt diskutert er likevel forholdet mellom føringen knyttet til «uendret ressursbruk» og spørsmålet om Utvalget bør justere den kapitaliseringsrente som er etablert i rettspraksis. Utvalget har ut fra en rekke premisser valgt å holde fast ved den praksisbaserte kapitaliseringsrente for lettere å kunne ivareta hensynet til å ende opp med uendret ressursbruk. Utvalget viser til den nærmere drøftelse av dette spørsmålet i punkt 4.5 nedenfor.

Mandatet angir i sitt punkt 3 at reglene som et klart utgangspunkt skal fremgå av lov. Utvalget har imidlertid funnet det vanskelig å standardisere utmålingen uten å gjøre bruk av forskrifter med en rekke tabeller. Dette valget er gjort for å

⁶ Jf. NOU 1994: 20 s. 110.

oppnå juridisk presisjon, og samtidig gjøre det lettere å anvende regelverket.

Mandatet angir videre at Utvalgets arbeid i høy grad skal ta utgangspunkt i de løsninger som er valgt i dansk rett. Utvalget har i mange tilfeller benyttet løsninger i dansk rett som utgangspunkt, men grunnleggende forskjeller mellom dansk og norsk rett har forhindret at dansk rett gjennomgående har kunnet brukes som modell for standardiseringsløsninger i norsk erstatningsrett. Nærme om dette i punkt 2.3.6 nedenfor.

1.6 Terminologi

Utvalget har for sitt arbeid i store trekk valgt å holde fast ved eksisterende terminologi på erstatningsrettens område. På enkelte punkt har imidlertid Utvalget fraveket den terminologien som er benyttet i gjeldende erstatningslov. Dette er gjort dels for å modernisere lovteksten, og dels for å bringe ryddighet og konsistens med andre positive kilder. I det følgende gjennomgås kort noen slike terminologiske valg.

«Ansvarshendelse»

Dette begrepet er tatt inn i lov og forskrift på de punkter hvor det er behov for en kobling mellom utmålingsreglene og ansvarslæren. Ordet «ansvarshendelse» skal forstås på samme måte som det mer innarbeidede «ansvarsbetingende hendelse». Sammen dragingen til ett ord er gjort for å ha et hensiktsmessig begrep som kan benyttes i lovteksten, jf. for eksempel § 3-4 om merutgifter. Ordet «ansvarshendelsen» betegner den faktiske handling, hendelse eller tilstand som har utløst ansvar for skadevolder.⁷ Slik refererer ordet i prinsippet til alle ansvarsgrunnlag. Ansvarshendelsen vil oftest falle sammen med en aktiv skadehandling. Hvor ansvaret ikke bygger på en aktiv handling, men en unnløst eller en ulovlig tilstand, passer ordet dårligere. Den juridiske betydningen av ordet skal likevel omfatte passive tilstander når disse utløser erstatningsansvar. Begrepet er brukt også i den følgende utredningen.

⁷ Begrepet er anvendt i nyere juridisk teori, se Kjelland 2008 s. 18 i note 3. Her defineres ordet slik: Begrepet «ansvarshendelse» brukes om en hendelse som oppfyller kriteriene i selve ansvarsgrunnlaget, og som man vurderer å knytte erstatningsplikt til (hvilket også forutsetter oppfyllelse av øvrige vilkår som årsakssammenheng mv.).».

«Påført tap»

Når det gjelder tap som er påført før oppgjørstidspunktet, vil Utvalget benevne det som «påført» tap. I den någjeldende erstatningslov er ordet «lidt tap» brukt om den samme realiteten. Når ordet «påført» er brukt, er det fordi det er blitt vanlig i muntlig tale om erstatningsspørsmål, samtidig som dette ordet har vært brukt i den praktisk viktige Yrkesskadeforskriften, se blant annet § 2-1. Samtidig er alternativet «lidt tap» kanskje ikke helt tidsmessig, og mer fremmed for muntlig bruk. Rent språklig peker ordet «påført» ikke nødvendigvis på tap som allerede er lidt. Man kan påføre sin neste utgifter som han vil ha i fremtiden også, jf. særlig någjeldende skl. § 3-1 første ledd. Ordet er imidlertid så innarbeidet via Yrkesskadeforskriften at Utvalget ikke ser dette som et problem som er til hinder for å bruke ordet.

«Medisinsk invaliditet» og «ervervsmessig uførhet»

Som kjent er det en viktig forskjell mellom den medisinske førighetsnedsettelsen som ligger i medisinsk invaliditet og den økonomisk orienterte nedsettelse av inntektsevne som ligger i det å ha en ervervsmessig uføregrad. I någjeldende erstatningslov brukes begrepet «uførhet» om den medisinske orienterte nedsettelsen, se særlig skl § 3-2a andre ledd tredje punktum. Utvalget vil i det følgende konsekvent bruke uttrykkene «medisinsk invaliditet» og «ervervsmessig uførhet». Det vil i denne utredningen aldri være tale om «medisinsk uførhet». Det antas at en slik konsekvent ordbruk er egnet til å redusere fare for misforståelser, og for øvrig er egnet til å bringe klarhet i språkbruken.

Som en naturlig del av sitt arbeid har Utvalget søkt å modernisere lovspråk og annen terminologi hvor det er funnet grunn til det. I tillegg har utformingen av nye regler gjort det nødvendig å utvikle noen nye begreper. Det vil føre for langt å redegjøre for alle disse begrepene her i innledningen. De forklares best i sin rette kontekst. Av viktigste slike begreper kan nevnes

- «årstap» (jf. punkt 5.2.4)
- «tidsbegrenset tap» (jf. punkt 4.7)
- «tilbakeregningsmetode» (jf. punkt 4.7)
- «smerteerstatning» (jf. kapittel 10)
- «omstillingserstatning» (jf. punkt 11.10).

Kapittel 2

Andre lands rett – med særlig vekt på dansk rett

2.1 Oversikt

Det er i lovutredninger vanlig å presentere andre lands rett på området, oftest slik at betydelig oppmerksomhet vies rettsordningene i de andre nordiske land. På erstatningsrettens område er det sistnevnte spesielt naturlig, fordi vår gjeldende erstatningslovgivning ble til under et nordisk lov-samarbeid.¹

Mandatets fokus på at dansk rett skal anvendes som modell har imidlertid gjort det naturlig for Utvalget å velge en noe annen innfallsvinkel for dette lovarbeidet, som til en viss grad fraviker tradisjonen på dette punktet. Det har i lys av vinklingen mot dansk rett ikke vært naturlig å gå dypt i analyser av andre lands rett. En annen grunn til å tone ned det komparative aspektet i Utredningen er oppgaven med å lage regler som standardiserer erstatningsutmålingen samtidig som kostnadsbildet ikke skal forskyves. Dette har medført et behov for å bygge på en rekke særnorske premisser, som har gjort det mindre formålstjenlig å søke løsninger som er brukt i andre rettsordninger. På dette punkt har det særlig betydning at problemstillinger innenfor moderne personskadeerstatningsrett bare vil kunne forstås dersom man samtidig tar hensyn til sosialforsikring og annen forsikrings plass i bildet.² På samme måte må man ta hensyn til skatterettslige sider ved utmålings-spørsmålene. Samtidig har nordisk erstatningsrett en spesiell profil når det gjelder samspillet mellom det offentlige og skadevoldersidens dekning av skadelidtes tap.³ Disse omstendighetene har gjort at Utvalgets oppmerksomhet har vært rettet mer mot nasjonale rettsregler av betydning for erstatningsutmålingen, og mot dansk retts modeller,

¹ Se om lovsamarbeidet som ledet til skadeserstatningsloven av 1969 for eksempel Innstilling om ny lov om Erstatningsansvar for barn og ungdom m.m. Oslo 1964 s. 5.

² Noen utslag av denne erkjennelsen kan finnes i komparativ litteratur, se blant annet van Dam 2006 s. 613, Magnus 2003 s. 1–2.

³ Se om dette for eksempel Bona og Mead 2003 s. 534.

enn en søken etter tjenlige løsninger i annen nordisk eller europeisk rett.

I tråd med dette, vil Utvalget nøye seg med en kort presentasjon av tendenser i andre europeiske lands utmålingsregler og en noe mer inngående presentasjon av dansk og svensk rett. Disse generelle presentasjonene er imidlertid supplert med en rekke sammenlikninger med særlig dansk rett, men også andre lands rett, underveis i presentasjonen av de ulike utmålingspostene. Utvalget har ansett det mer hensiktsmessig å bruke sammenlikningene mer konkret, og rettet mot de aktuelle rettslige problemene, enn å forfatte mer generelle beskrivelser av andre lands rett innledningsvis.

2.2 Kort om utmåling av erstatning for personskader i andre land

For posten inntektstap opererer mange land med individuell erstatning, slik gjeldende rett er i Norge i dag. Dette gjelder eksempelvis personskadeerstatningen i England og Tyskland.⁴ Standardisert erstatning av inntektstap synes å være uvanlig.⁵ I Norden holder Sverige og Finland på individuell erstatning.⁶ Island opererer med et halvstandardisert system som blant annet innebærer en minsteerstatning for personer med lav inntekt.⁷

For andre erstatningsposter, og særlig poster vedrørende ikke-økonomisk tap er det mange eksempler på at erstatningen standardiseres på ulike måter, se for eksempel systemet for erstatning av Schmerzensgeld i Tyskland og reglene om

⁴ Se Murphy 2007 s. 666–669 og Küppersbusch 2010 s. 87–103, især s. 91–92.

⁵ Jf. McIntosh og Holmes 2003. Noen land opererer imidlertid med halvstandardiserte løsninger, blant annet Frankrike og Spania, se McIntosh og Holmes 2003 henholdsvis s. 316 og s. 526.

⁶ Se den finske Skadeståndslag 31. mai 1974 nr. 412 5. kap. 2 § for svensk rett Skadeståndslagen 5. kap. 1 §, jf. Bengtsson og Strömbäck 2008 s. 163–194.

⁷ Se Björnsson 1999 s. 295–314, s. 307–308. Jf. også McIntosh og Holmes 2003 s. 569.

erstatning for «loss of amenities» i engelsk rett.⁸ I nordisk rett er standardisering av erstatning for ikke-økonomisk tap også vanlig.⁹

Når det gjelder nivåer for erstatning, ligger så vel Danmark som Norge relativt lavt sammenliknet med andre europeiske land, slik som for eksempel England og Tyskland.¹⁰ En forklaring på dette er at velferdsytelsene i de nordiske land er høyere enn i de nevnte andre landene. Når trygdeytelser og andre ytelser fra det offentlige så går til fradrag i erstatningen, blir erstatningssummene ikke så høye som i de nevnte landene.

2.3 Dansk rett

2.3.1 Innledning

Den følgende gjennomgang er dels basert på presentasjonen av dansk rett foretatt i NOU 1994: 20. Fremstillingen er imidlertid supplert med endringer i det danske regelverket som er kommet til siden. Delene som direkte er hentet fra NOU 1994: 20 er satt i anførselstegn. I tillegg til den generelle gjennomgangen nedenfor, vil dansk rett på spesielle områder gjennomgås under Utvalgets behandling av de respektive regler.

2.3.2 Kort lovhistorikk

Den någjeldende danske erstatningsloven fikk i hovedsak sin utforming i 1984, men ble senere revidert på vesentlige punkter i 2001.

2.3.3 Erstatningsansvarsloven av 1984

Når det gjelder loven av 1984 skal hitsettes følgende fra NOU 1994: 20:

«Ved lov nr. 228 av 23. mai 1984 om erstatningsansvar (EAL) som trådte ikraft 1. oktober 1984, fikk Danmark en samlet lovgivning av en rekke erstatningsrettslige spørsmål som tidligere bare i begrenset omfang hadde vært lovregulert ... I tillegg til å bidra til en vesentlig forhøyning av erstatningsnivået, innebar vedtakelsen av EAL en overgang til individuell erstatningsutmåling basert på skadelidtes faktiske konstaterte tap. Det hadde tidligere ikke vært lovre-

gler om utmålingen av erstatning hverken for personskader eller tap av forsørger. Utmålingen hadde i praksis skjedd med utgangspunkt i et fast kronebeløp pr. uførhetsgrad uten at det i særlig grad ble tatt individuelle hensyn hverken til skadelidtes alder eller inntektsforhold. Uførhetsgraden ble fastsatt ut fra rent medisinske kriterier uavhengig av den ervervsmessige uførhet. Erstatningen ble dessuten fastsatt samlet uten noen oppsplitting på de enkelte tapsposter. Erstatningsnivået lå vesentlig lavere i Danmark enn i de øvrige Vest-Europeiske land, herunder i Norden forøvrig. Den høyeste samlede erstatning som inntil 1984 var utbetalt ved 100 % ervervsmessig uførhet var 450 000 DKR og ved tap av forsørger ca. 225 000–250 000 DKR. For arbeidsskaders vedkommende ble det i 1978 vedtatt en arbeidsskadeforsikringslov (ASFL). Etter denne skulle det ytes erstatning avhengig av skadelidtes alder og lønnsforhold. Inntil EAL ble vedtatt i 1984, hadde erstatningene etter ASFL i mange tilfelle vært inntil dobbelt så store som for personskadene ellers. I forbindelse med vedtagelsen av EAL ble det diskutert om erstatningsutmålingen burde standardiseres. Med dette mente man at erstatningen i liten utstrekning skulle fastsettes ut fra individuelle forhold, men i det vesentlige baseres på den medisinske uførhetsgrad slik ordningen også tidligere hadde vært. Enkelte tok til orde for at en individuell erstatningsfastsettelse ville medføre betydelige praktiske og retts tekniske problemer og virke forsinkende på erstatningsoppgjørene. Løsningen ble likevel at man gikk over til en individuell erstatningsfastsettelse basert på skadelidtes faktiske konstaterte tap, jf. Vinding Kruse og Møller blant annet s. 25 og s. 37. Det generelle erstatningsrettslige prinsipp om at skadelidte skal ha sitt fulle, individuelle tap dekket ble lagt til grunn. Dette prinsipielle utgangspunkt forhindret likevel ikke at det ble utarbeidet utmålingsregler for enkelte tapsposter som i stor grad inneholder elementer av standardisering. Dette gjelder særlig ménerstatning, erstatning for ervervsevnetap (det vil si tap i fremtidig erverv) og erstatning for tap av forsørger. Det ble lagt vekt på å utforme enkle og klare regler slik at erstatningsoppgjørene kunne gjennomføres så raskt som mulig.»

2.3.4 Lovrevisjonen av 2001

I år 2000 ferdigstilte en arbeidsgruppe et forslag til revisjon av erstatningsansvarsloven av 1984.

⁸ Se henholdsvis Küppersbusch 2010 s. 87–103, især s. 91–92 og Murphy 2007 s. 675–676.

⁹ Se for svensk rett Bengtsson og Strömbäck 2008 s. 195–218 jf. inntatte tabeller på s. 399–475 og for islandsk rett Bjørnson s. 110.

¹⁰ Se for eksempel forskjellene markert i tabeller i McIntosh og Holmes 2003 s. 70 og 140 (Table 3, Schedule A).

Hovedinntrykket var at loven hadde fungert godt, men det var en klar observasjon at den enkle kapitaliseringsfaktoren som hadde vært brukt for å beregne forholdet mellom årslønn og inntektstap hadde vært satt for lavt. Kapitaliseringsfaktoren for erstatningsberegning med utgangspunkt i årslønn ble derfor øket fra 6 til 10. Dette ble gjort for bedre å kunne holde følge med pris og lønnsutvikling. Videre gikk man blant annet bort fra det såkalte «stasjonærtidspunkt» som bestemmende for utmåling av erstatning, nærmere om dette i punkt 2.3.5.2 nedenfor. For øvrig innførte man et tak på erstatning for svie og smerte, jf. EAL § 3.¹¹

2.3.5 Nærmere om innholdet i den gjeldende danske lov

2.3.5.1 Oversikt

Den danske erstatningsansvarsloven gir hjemmel for økonomisk kompensasjon både for økonomisk og ikke-økonomisk tap. Kompensasjon for økonomisk skade betegnes som erstatning, mens kompensasjon for ikke-økonomisk skade betegnes som «godtgjørelse». Loven inneholder i vid utstrekning standardiserte eller semistandardiserte løsninger. Utmålingen av erstatning blir gjort slik at det ikke gjøres fradrag for det skadelidte måtte få av sosiale ytelser.¹² Trygdeytelser kommer altså i tillegg, og tidvis blir størrelsen av de sosiale ytelser tilpasset det faktum at skadelidte har fått erstatningsutbetaling.

I dansk erstatningsrett er det vanlig å skille mellom varige og midlertidige følger av en personskade. Når det gjelder midlertidige følger, utmåles det erstatning for følgende poster:

- Erstatning for tapt arbeidsfortjeneste, jf. EAL § 2
- Helbredsudgifter jf. EAL § 1, stk. 1
- Andet tab, jf. EAL stk. 1
- Godtgjørelse for «svie og smerte», jf. EAL § 3
- Godtgjørelse for tort, jf. EAL § 26
- Når det gjelder erstatning for *varige* følger av personskade, gis det erstatning for
 - «tab eller forringelse af ervervsevne», jf. EAL § 1, stk. 2. (Den nærmere utmålingen av dette tapet er fastsatt i EAL §§ 5–9.)
 - fremtidige utgifter («fremtidige helbredelsesudgifter»), jf. EAL § 1 a

- godtgjørelse for varig mén, se EAL § 4.
- Regler om erstatning for tap av forsørger er gitt i §§ 12–14.

I det følgende gis en kort redegjørelse for de enkelte tapsposter.

2.3.5.2 Tapt arbeidsfortjeneste

Erstatning for tapt arbeidsfortjeneste utmåles etter EAL § 2 fra skadens inntreden og fremover. Tidligere ble tapt arbeidsfortjeneste erstattet for tiden frem til skadelidtes tilstand hadde stabilisert seg («stasjonærtidspunktet»), men dette ble i 2001 endret slik at endepunktet for erstatning for tapt arbeidsfortjeneste nå er det tidspunkt da skadelidte kan begynne å arbeide igjen. Hvis det er tale om varig inntektstap, betales erstatning for tapt arbeidsfortjeneste frem til det er mulig å skjønne over omfanget av tap av ervervsevne. Partene kan i henhold til EAL § 10 innhente en midlertidig uttalelse om grad av nedsatt ervervsevne, nærmere om dette i forbindelse med regler om tidsavgrenset tap nedenfor i punkt 5.8.2.

Utgangspunktet for erstatningsutmålingen er hva skadelidte kunne ha forventet å ha tjent hvis skaden ikke hadde oppstått. Det ytes erstatning for tap av bruttoinntekt uten fradrag av skatt, idet erstatningen er skattepliktig inntekt.

Utgifter til hjelp i hjemmet for å utføre husarbeid kan erstattes som tapt arbeidsfortjeneste etter § 2. Utgifter til hjelp for å klare seg selv, for eksempel pleieutgifter, omfattes derimot av «andet tab» jf. § 1.

I erstatningen gjøres fradrag for lønn under sykdom, dagpenger fra arbeidsgiver eller kommunalbestyrelsen, og for forsikringsytelser som har karakter av en virkelig skadeserstatning, samt liknende ytelser til den skadelidte. Fradragsreglene skal hindre at skadelidte blir overkompensert som følge av skaden. Det ses imidlertid bort fra rene sumforsikringer.

2.3.5.3 Helbredelsesutgifter

I og med at det offentlige bidrar med gratis sykehusopphold og annen legebekandling representerer ikke utgiftene store summer. Erstatningen for helbredelsesutgifter dekker først og fremst rimelige og nødvendige utgifter til tiltak som har til formål å få skadelidte helbredet eller som står i forbindelse med helbredelsen. Som eksempel nevnes utgifter til lege, tannlege, medisin, rekreasjon, transport til og fra behandling mv. I praksis er også utgifter til fysioterapi vanlig forekommende.

¹¹ Se en oversikt over endringene inntatt i Betænkning nr. 1383, 2000 "Revisjon av erstatningslovgivningen m.v." (Betænkning IV 2000) s. 18–20.

¹² I en viss sammenheng med dette står reglene om at det offentlige ikke kan kreve regress for sine ytelser av den erstatningsansvarlige, se EAL § 17 stk. 1.

2.3.5.4 Andet tab

Bestemmelsen i EAL § 1 omfatter utgifter skadelidte har i tiden umiddelbart etter skaden, hvis størrelse og sammenheng med skaden kan være vanskelig å dokumentere.¹³ Som eksempel nevnes forlengelse av utdanning eller tap av skoleår og utgifter til flytting til handikapbolig. I et visst omfang vil utgifter til advokat også kunne erstattes under denne posten.

Ved erstatningsoppjøret skal det gjøres fradrag for sosiale ytelser og andre ytelser skadelidte har krav på som følge av skaden.

2.3.5.5 Svie og smerte

Etter EAL § 3 kan skadelidte kreve erstatning for «svie og smerte». Dette er en regel som i første rekke tar sikte på å hjemle en kompensasjon for fysisk lidelse, men regelen er i praksis blitt tolket slik at også psykisk lidelse etter omstendighetene kan gi krav på erstatning. I kjernen for regelen står tilfeller hvor skadelidte er syk, men erstatning kan også utgå selv om skadelidte ikke er syk, jf. regelens andre punktum.

Erstatningen utmåles med en fast sum per dag, men slik at det gjelder en maksimalerstatningssum. Per 2010 utgjør dagserstatningen 170 DKR, mens maksimal erstatning er 65 500 DKR. Dette innebærer at smerteerstatning kan utgå for maksimalt 385 dager. En nærmere redegjørelse for den danske regelen om svie og smerte er inn tatt i punkt 9.2 nedenfor.

2.3.5.6 Godtgjørelse for tort

I tillegg til svie og smerte kan nevnes at det etter EAL § 26 i visse tilfelle kan kreves erstatning for tort, hvilket også er en kompensasjon for ikke-økonomisk tap. Erstatning for tort kan kreves der det foreligger en rettsstridig krenkelse av en annens frihet, fred, ære eller person. Regelen tilsvarende den norske regelen om oppreisningserstatning, jf. skl. § 3-5. (Det bør nevnes at revisjon av denne regelen positivt er holdt utenfor lovutvalgets Mandat).

2.3.5.7 Varig mén

Ved varig skade av medisinsk art, kan skadelidte kreve ménerstatning etter EAL § 4. Godtgjørelsen for varig mén «fastsettes til et kapitalbeløp, der beregnes under hensyn til skadens medisinske art og omfang og de forvoldte ulemper i skadelidtes personlige livsførelse», jf. EAL § 4 andre punktum. Méngraden bestemmes i første rekke av Arbejdsskadestyrelsens uttalelser, som i vid utstrekning vil bli lagt til grunn for rettsanvenderens bedømmelse.¹⁴ Arbejdsskadestyrelsen forholder seg i høy grad til en veiledende méntabell. Etter forarbeidene til EAL § 4 skal bedømmelsen av méngraden i særlige tilfeller ta hensyn til individuelle forhold. Dette gjelder hvor ménet medfører at skadelidte har særlige ulemper i sine daglige livsforhold.¹⁵

Etter EAL § 4 ytes ikke ménerstatning dersom méngraden er under 5 %.

Ved en méngrad på 100 % utgjør erstatningen fra 2010 en sum av 752 000 DKR. Ved lavere méngrader nedsettes beløpet forholdsmessig. I særlige tilfeller kan ménerstatningen fastsettes til et høyere beløp, likevel ikke høyere enn for tiden 951 000 DKR. Var skadelidte på skadetidspunktet fylt 60 år, nedsettes erstatningen med 5 % for hvert år skadelidte var eldre enn 59 år, likevel ikke etter fylte 69 år.

2.3.5.8 Ervervsevnetap

Tap som følge av nedsettelse av ervervsevnen erstattes etter en hjemmel i § 1, men slik at selve utmålingen av erstatning følger av EAL §§ 5–9. Det er et vilkår for slik erstatning at personskaden har medført *varig* nedsettelse av skadelidtes evne til å skaffe seg inntekt ved arbeid, jf. EAL § 5. Erstatningen fastsettes etter § 6 til et kapitalbeløp som utgjør skadelidtes årslønn multiplisert med kapitalfaktoren 10. Tidligere – under 1984-loven – var kapitalfaktoren 6, men denne ble (som nevnt foran) hevet til 10 ved ikrafttredelsen av 2001-loven. Begrunnelsen var at renteutviklingen hadde medført at forutsetningene for kapitalfaktor 6, som ble satt i 1984, ikke lenger var holdbare.¹⁶

Den nye kapitaliseringsordningen i 2001-loven bygger på at summen av årinntekten multiplisert med 10 utmåles for en skadelidte som er under 30 år. Erstatningen reduseres så med en viss prosentandel basert på skadelidtes alder på tidspunktet

¹³ Jf. Udmåling af erstatning ved personskade og tab af forsørgere, Betænkning III afgivet af justitsministeriets erstatningslovudvalg nr. 376, København 1983 (Betænkning III 1983) s. 97.

¹⁴ Se UfR 1999 s. 1565 H jf. von Eyben og Isager 2007 s. 309.

¹⁵ Jf. for eksempel von Eyben og Isager 2007 s. 310, med henvisning til forarbeid og praksis.

¹⁶ Nærmere om dette i Betænkning IV 2000 s. 73–74.

for skadens inntreden, jf. EAL § 9. Erstatningen reduseres med 1 % per år regnet fra skadelidte er 30 år, og med ytterligere 2 % per år fra det år skadelidte er eldre enn 55 år på tidspunktet for skadens inntreden.

Som årslønn regnes normalt skadelidtes samlede arbeidsinntekt i året forut for datoen for skadens inntreden, jf. § 7 stk. 1. Enhver inntekt som skyldes skadelidtes personlige arbeidsinnsats medregnes, herunder naturalytelser, så som fri bil og fri telefon.¹⁷ Årslønnen utgjør bruttoinntekten uten fradrag av skatt. Faktiske og forventede inntekter etter skaden er i utgangspunktet uten betydning, idet det avgjørende er inntekten i året forut for skaden. Alminnelig lønnsstigning etter skaden tas det derfor ikke hensyn til. Derimot forrentes erstatningen fra skadetidspunktet.

Etter EAL § 6 stk. 2 er det fastsatt et maksimalbeløp for årslønnen som justeres hvert år jf. EAL § 15. Per 2010 var maksimalerstatningen 7 892 000 DKR.¹⁸

Foreligger særlige forhold, åpner EAL § 7 stk. 2 for at man ser bort fra årslønnen i året før skaden og fastsetter inntekten skjønnsmessig. Denne regelen omfatter blant annet personer under utdanning og hjemmearbeidende. Etter forarbeidene skal det foretas en konkret vurdering av hva slike grupper antas å kunne tjene i fremtiden.¹⁹ Arbejdsskadestyrelsen har utarbeidet omfattende veiledninger til hjelp for å utøve dette skjønnet.

Skadelidtes ervervsevne etter skaden beregnes i prosent, og slik fastsettes den såkalte «ervervsevnetapsprocenten» jf. EAL § 5 stk 3. Så vel skadelidte som representanter for skadevoldersiden kan innhente uttalelse fra Arbejdsskadestyrelsen om skadelidtes ervervsevnetapsprosent, jf. EAL § 10. Fastsettelsen av ervervsevnetapsprosenten gjøres på samme måte etter EAL som etter ASL. Derfor gjelder reglene i ASL for denne prosessen.²⁰ Er ervervsevnetapsprosenten mindre enn 15 %, ytes ikke erstatning, jf. § stk 3 andre punktum (jf. også ASL § 32 stk. 1 andre punktum).

2.3.5.9 Tap av forsørger

Etter EAL § 12 har den som er erstatningsansvarlig for en annens død, plikt til å betale erstatning for tap av forsørger og for rimelige begravelserut-

gifter. Forsørgelse omfatter også verdien av avdødes arbeid i hjemmet. De nærmere regler om erstatning for tap av forsørger til ektefelle, samboer samt gjenlevende barn finnes i EAL §§ 13–14. Også andre vil kunne kreve erstatning for tap av forsørger med hjemmel i § 12. Det vil kunne være aktuelt for stebarn, pleiebarn og også for fraskilte og fraseparerte som mister hustrubidrag som følge av dødsfallet.²¹

I følge EAL § 13 utgjør erstatning for tap av forsørger til ektefelle eller samboer 30 % av den erstatning som avdøde må antas å ville ha oppnådd ved et fullstendig tap av ervervsevnen, jf. §§ 5-8. Erstatningen utgjør likevel fra 1. april 1994 en minimumserstatning med mindre det foreligger særlige omstendigheter. Minimumserstatningen utgjør per 2010 en sum av 860 500 DKR. Eksempel på «særlige omstændigheder» er tilfeller der det ikke har vært tale om noen forsørgelse, eller kun om en forsørgelse av liten betydning. Erstatningen må i så fall fastsettes skjønnsmessig. Var forsørgeren fylt 56 år, nedsettes erstatningen etter reglene i § 9.

Nedsettelsesreglene medfører at det normalt ikke skal ytes forsørgertapserstatning etter fylte 67 år. Det foretas ikke nedsettelse som følge av den forsørgedes alder.

Erstatning for tap av forsørger til gjenlevende barn fastsettes etter § 14 til et beløp som svarer til summen av de bidrag til barnets underhold avdøde på skadetidspunktet kunne vært pålagt dersom avdøde hadde vært bidragspliktig. Med gjenlevende barn menes barn som avdøde hadde lovpålagt forsørgelsesplikt for. Normalt opphører bidragsplikten ved fylte 18 år, men bidrag til undervisning eller utdanning kan pålegges inntil det 24. år. Det skal ikke foretas noen kapitalisering av det årlige bidragsbeløp, men en vanlig sammenlegning. Det skal heller ikke foretas fradrag for ytelser som kommer til utbetaling som følge av skaden som for eksempel livsforsikringer, barnepensjon m.v. Var avdøde eneforsørger, forhøyes erstatningen med 100 %.

2.3.5.10 Noen fellesspørsmål

2.3.5.10.1 Årlig regulering av enkelte erstatningsbeløp

I en rekke av lovens bestemmelser er det oppgitt faste kronebeløp. Det gjelder for eksempel erstatning for sveie og smerte (§ 3), ménerstatning (§ 4 stk. 1), høyeste årslønn ved beregning av

¹⁷ Jf. von Eyben og Isager 2007 s. 312.

¹⁸ Jf. Bekendtgørelse om regulering af erstatnings- og godtgørelsesbeløb etter lov om erstatningsansvar 25. november 2009 § 2 nr. 5.

¹⁹ Betænkning IV 2000 s. 112.

²⁰ Møller og Wiisbye 2002 s. 157.

²¹ Jf. Møller og Wiisbye 2002 s. 297–300.

erhvervsevnetap (§ 7 stk. 3) samt den minste forsørgertapserstatning (§ 13 stk. 1). Disse kronebeløpene oppjusteres hvert år på bakgrunn av visse parametre, blant annet «tilpasningsprocenten» for vedkommende finansår, jf. EAL § 15, 1. stk. Det er i § 15, 2. stk. hjemmel for å gjøre visse reguleringer i Justisministerenes bekendtgørelser. For 2011 gjelder bekendtgørelsen av 18. november 2010.²²

Etter § 15 stk. 3 skal erstatningen fastsettes på grunnlag av de beløp som i henhold til stk. 1 var gjeldende på det tidspunkt da erstatningen eller godtgjørelsen kunne kreves betalt, jf. § 16. Det er derfor uten betydning for erstatningens størrelse at saken trekker ut. Erstatning for helbredelsesutgifter og annet tap, samt erstatning for tapt arbeidsfortjeneste, fastsettes imidlertid på grunnlag av det faktiske tap som lides etter skadens inntrøden. Med skadetidspunktet menes det samme som ulykkestidspunktet.

2.3.5.10.2 Renter

I henhold til EAL § 16 forrentes erstatningen for svie og smerte, mén, ervervsevnetap samt tap av forsørger fra et tidspunkt en måned etter at skadevolder har vært i stand til å innhente de nødvendige opplysninger for å bedømme erstatningens størrelse. Renten svarer til den til enhver tid fastsatte offisielle diskonto med tillegg av 5 %. Justisdepartementet kan endre tillegget hvert annet år etter forhandlinger med nasjonalbanken.

2.3.5.10.3 Gjenopptakelse

Etter EAL § 11 har skadelidte adgang til å kreve gjenopptakelse av en avsluttet sak om ménerstatning eller erstatning for ervervsevnetap dersom det inntrer uforutsette endringer i skadelidtes helsetilstand slik at méngraden eller ervervsevnetapsprosenten må antas å være vesentlig høyere enn først antatt. Arbejdsskadestyrelsen kan også her avgi slik uttalelse som nevnt i § 10. Gjenopptakelse av andre erstatningsposter enn ménerstatning og ervervsevnetapserstatning er ikke særskilt lovregulert, og må avgjøres etter de alminnelige regler om dommers materielle rettskraft og avtalers bindende virkning.

²² Bekendtgørelse om regulering af erstatnings- og godtgørelsesbeløb i henhold til lov om erstatningsansvar, jf. EAL § 15, jf. lovbekendtgørelse nr. 885 af 20. september 2005.

2.3.5.10.4 Arbejdsskadeerstatning

Som nevnt innledningsvis er det gitt en egen lov om forsikring mot følger av arbeidsskader, jf. nå Lovbekendtgørelse nr. 154 av 7. mars 2006 (ASL). Loven bygger i hovedsak på de samme prinsipper som EAL. Utmålingen av erstatning for enkelte tapsposter avviker likevel noe fra reglene i EAL. Som eksempel kan nevnes at ménerstatningen er noe høyere etter ASL enn etter EAL, jf. ASL § 33, mens det ikke utbetales svie og smerteerstatning etter EAL. Når det gjelder ervervsevnetapserstatning etter ASFL skal denne som hovedregelen utbetales som en løpende ytelse dersom ervervsevnen er nedsatt med mer enn 50 %, jf. ASFL §§ 32 stk. 4. Ervervsevnetapserstatning som utbetales i medhold av ASL utgjør fire femdeler av den erstatning som følger av alminnelige erstatningsrettslige regler. Erstatningen fra Arbejdsskadesikringen går til fradrag i den erstatning skadevolder skal betale. Derfor omtales ofte erstatningssaker hvor skadelidte krever erstatning fra skadevolder etter å ha fått oppgjør fra arbejdsskadesikringen for «differencesaker». Arbejdsskadesikringens utbetalinger er ikke gjenstand for regress mot skadevolder, jf. EAL § 17 stk. 1.

2.3.6 Forholdet mellom utredningen og dansk rett

Mandatet legger opp til at den nye, norske standardiseringsordningen kan bygge på den ordning som har vært utviklet og anvendt i dansk rett. Utvalgets modell har derfor i høy grad sett hen til den danske ordningen i EAL, med et særlig fokus på relevante forskjeller mellom de to lands erstatningsordninger. Utvalget har kommet til at man ikke bør koble seg direkte inn på den danske ordningen for standardisering hva gjelder *fremtidig inntektstap* for voksne og barn. Begrunnelsen for dette er for det første at den danske modellen med å legge til grunn 10 ganger brutto årsinntekt fremstår som noe for enkel og for dårlig tilpasset norske forhold, nærmere om dette i punkt 5.2.2 nedenfor. I tillegg kommer at kapitaliseringsmåten er under press og debatt også i dansk rett. For ytelser under Arbejdsskadesikringsloven har man nylig gått over til et mer differensiert system for kapitalisering, noe som har ledet til langt høyere kapitaliseringsfaktorer.²³ En eventuell overføring

²³ Se Bekendtgørelse om omsætning af løbende ydelser til kapitalbeløb i 2020 efter lov om arbejdsskadesikring for ulykker indtrådt og for ervervssygdomme anmeldt den 1. juli 2207 og senere, BEK nr. 1022 af 30/10/2009. De nye reglene trådte i kraft 1. januar 2010.

av det danske systemet måtte eventuelt ha tatt utgangspunkt i de nye tabellene for kapitalisering, men denne løsning har Utvalget ikke funnet grunn til å gå inn på.

For det andre er forholdet mellom trygdereglene og erstatningsregler i Danmark noe forskjellige fra de norske. Blant annet kan de danske trygdeutbetalinger (social pension) påvirkes av at man har fått en erstatning, noe som ikke er tilfellet hos oss. Også historiske forhold kan tale mot at vi i Norge etablerer en ordning lik den danske. I dansk personskadeerstatningsrett har ikke tanken om full erstatning for skadelidte stått like sterkt som hos oss.²⁴ Videre har man i Danmark etablert institusjonen «Arbejdsskadestyrelsen», som treffer mange avgjørelser vedrørende utmålingsspørsmål. Denne institusjonen spiller en viktig rolle i det helhetlige erstatningssystemet. Dette følger direkte av lovreglene, se eksempelvis ordningen med innhenting av uttalelse fra Arbejdsskadestyrelsen om ervervs-evne, se EAL § 2 jf. § 10. I praksis vil også Arbejdsskadestyrelsen representere et billig og hensiktsmessig alternativ for partene under deres arbeid for å få i stand utenrettslige forlik. Ulike tiltak for å redusere saksbehandlingstiden har bidratt til dette, jf. blant annet fristene for Arbejdsskadestyrelsens uttalelse i EAL § 2.²⁵ Arbejdsskadestyrelsen har også utviklet praksis og skriftlige veiledninger til hjelp for seg selv og for det rettssøkende publikum.²⁶ En slik institusjon har vi ikke i Norge, og Utvalget har sett det som å ligge utenfor sitt mandat å foreslå å opprette en slik institusjon. Det forhold at et organ som tilsvarende Arbejdsskadestyrelsen ikke er operativt i norsk rett er et vesentlig argument for å lage en standardiseringsordning som på viktige punkter fraviker den danske ordningen. Både formelt og reelt er Arbejdsskadestyrelsen en viktig og fullt integrert del av den danske erstatningsordningen. En norsk ordning som ikke kan bygge på enkeltavgjørelser og praksis fra en institusjon med tilsvarende funksjon, må bygges opp på en noe annen måte.

²⁴ I tiden før 1984 hadde man en erstatningsordning som ikke hadde ambisjoner om å gi full erstatning. Se om dette også NOU 1994: 20 s. 76.

²⁵ På dette punktet støtter Utvalget seg også til opplysninger innhentet under en studiereise til København den 26–27. mai 2010 inneholdende forelesninger fra danske advokater og fra Arbejdsskadestyrelsens ansatte.

²⁶ Slike veiledninger finnes på institusjonens hjemmesider, se eksempelvis "Veiledning om erstatning for tab av ervervs-evne" av 10. mai 2005.

Utvalget har på denne bakgrunn – for så vidt i tråd med Mandatet – ønsket å gjøre egne undersøkelser av forholdet mellom antatt årstap og en rettferdig erstatning. Dette er gjort for å skape større sikkerhet for at erstatningsordningen gir tilnærmet full erstatning – verken mer eller mindre – i flest mulig tilfeller. Dette er samtidig Utvalgets særskilte begrunnelse for å velge en standardiseringsordning som fraviker den danske.

Mandatet gir foranledning til å bruke danske utmålingsregler som modell også på *andre områder* enn for spørsmålet om fremtidig inntektstap. Også for slike øvrige områder har Utvalget funnet at de danske løsningene ikke direkte kan anvendes for standardisering i norsk rett.²⁷ På noen områder har likevel imidlertid den danske rettstilstanden i høy grad fungert som modell og viktig referansepunkt for det som foreslås, se i første rekke den nye regel om smerteerstatning og den nye regel om overgangserstatning.²⁸ Også for en rekke enkeltspørsmål har de danske reglene fungert som et nyttig utgangspunkt for konstruering av standardiseringsregler tilpasset norske forhold. Som det vil fremgå, har strukturen i den danske ordningen vært en klargjørende modell å ta utgangspunkt i, blant annet i kapitlene 5, 10 og 11. Utvalget viser for øvrig til omtalen av dansk rett i kapitlene om de respektive utmålingspostene.

2.4 Kort om utmålingsregler i svensk rett

Bestemmelsene om erstatning for personskader i den svenske skadeerstatningsloven (skadeståndslagen) ble revidert i 2006. Utmålingen av skadeerstatning skal i prinsippet sette skadelidte i samme økonomiske stilling som om skaden ikke hadde inntruffet. Utmålingen beror på en individuell vurdering av forventede inntekter og utgifter med og uten skaden. Om beregningen av tapet uttaler Hellner og Radetzki:

«Anpassningen av skadeståndet efter förlusten kan vara mer eller mindre noggrann. I svensk rätt beräknar domstolarna ofta skadeståndet på den exakta kronan, även om det också förekommer mera skönsmässig eller standardiserad uppskatning.»²⁹

²⁷ Se om dette for eksempel punkt 11. 2 nedenfor om forsørgertap og punkt 7.3 om erstatning for hjemmearbeidstap.

²⁸ Se henholdsvis kapittel 9 og punkt 11.9.

²⁹ Hellner og Radetzki 2006 s. 355.

Av lovens kapittel 5 § 1 følger at erstatning ved personskade skal omfatte 1) utgifter til medisinsk behandling (sjukvårdskostnad) og andre utgifter for skadelidte, herunder rimelig kompensasjon til skadelidtes nærmeste, 2) inntektstap, og 3) fysisk og psykisk forbigående lidelse (lidande), varig lyte eller mén og særskilte uleiligheter som følger av skaden. Etterlatte har i henhold til lovens kapittel 5 § 2 rett til erstatning for begravelseskostnader og, i rimelig omfang, andre kostnader som følger av dødsfallet, for tap av forsørgelse og for psykisk sjokk som følger av dødsfallet.

Erstatning for inntektstap skal etter kapittel 5 § 1 tilsvare forskjellen mellom den inntekt skadelidte skulle ha kunnet oppebære uten skaden, og den inntekt som han har eller burde ha oppnådd med skaden, eller som han forventer å oppnå gjennom slikt arbeid som tilsvarer hans krefter og evner, og som med rimelighet kan forventes av ham med hensyn til tidligere utdanning og aktivitet, omskolering eller annet liknende tiltak, alder, bosettingsforhold og liknende omstendigheter.

Skadelidte anses normalt forpliktet til å gjennomgå rehabilitering. I alminnelighet tas det ikke hensyn til betydningen av beskatning, idet privatrettslige forhold vurderes uten hensyn til skatteeffekten.³⁰

For skadelidte som er arbeidstakere tar inntektstapsberegningen utgangspunkt i tapt arbeidsfortjeneste. Skadelidte med egen virksomhet kan få erstatning for redusert fremtidig inntektsutvikling i virksomheten. Skadelidte som utfører husarbeid kan få erstatning for hjelp til slikt arbeid i fremtiden, og skadelidte som på skadetidspunktet kun er hjemmearbeidende, kan få erstatning beregnet ut fra at hun eller han senere ville ut i lønnet arbeid.

For barn og ungdom blir erstatningen, hvis mulig, fastsatt først når skadelidte har nådd en slik alder at vedkommendes fremtid kan forutses med noen grad av sikkerhet. Dette vil ofte si ved 16 års alder.

I erstatning for inntekts- og forsørgelsestap gjøres etter kapittel 5 § 3 fradrag for ytelse som skadelidte har rett til i anledning tapet i form av 1) erstatning som betales på grunn av obligatorisk forsikring i henhold til lov om allmenne forsikringer eller på grunn av lov om arbeidsskade-forsikring eller noen annen liknende ytelse, og 2) pensjon eller annen periodisk erstatning eller sykelønn, dersom ytelsen betales av en arbeidsgiver eller på grunn av forsikring som er en «anstallningsförmån».

³⁰ Hellner og Radetzki 2006 s. 384.

Erstatning for ikke-økonomisk tap, såkalt ideell skade, erstattes som oftest gjennom sjablongbeløp, altså standardbeløp. I henhold til Rekommandationer av delegationen för personskadeärenden var det et ønske ved lovrevisjonen i 2006 at erstatning for ikke-økonomisk tap skal fastsettes på objektivt grunnlag, for å sikre at slik erstatning fastsettes så ensartet som mulig ut fra skadens faktiske art.

Delegasjonen for personskadesaker ble opprettet ved lov, til fremme av ensartethet i retts- og erstatningspraksis ved erstatning for personskader og lidelser (lidande). En av delegasjonens viktigste oppgaver er å gi generelle anbefalinger om erstatningsbeløp for ikke-økonomisk skade som tort og svie og andre midlertidige mén, varige mén, og «lidande» i henhold til kapittel 5 i skadeserstatningsloven. Anbefalingene er ikke bindende for domstolene, og det er fremholdt i innledningen til anbefalingene at de skal anvendes som hjelpemiddel ved erstatningsfastsettelsen. Anbefalingssystemet er ikke et fullt ut standardisert system, i og med at det uttrykkelig er fremholdt at anbefalingene er et hjelpemiddel, ikke en endelig avgjørelse i det enkelte tilfelle.

2.5 EØS-rettslige og menneskerettslige skranker

EU-retten har så langt ikke satt nevneverdige skranker for alminnelige regler om erstatningsutmåling ved personskader. Dette har sammenheng med at EU mangler generell lovgivningsmyndighet på privatrettens område. Dermed vil erstatningsretten helst påvirkes kun gjennom sekundærlovgivning som er etablert for å ivareta det indre marked og de fire friheter.³¹ Norsk erstatningsrett har av denne grunn blitt påvirket av enkelte direktiver, særlig produktansvarsdirektivet, trafikksforsikringsdirektivene og til dels pakkerisedirektivet.

Utgangspunktet i EU-retten er altså at området for personskadeerstatning er underlagt nasjonal lovgivning. Dette utgangspunktet har tidvis kommet til uttrykk i EU-domstolens praksis vedrørende valg av erstatningsrettslig ansvarsgrunnlag.³² Det samme må gjelde for friheten til å fastlegge standardiserte utmålingsregler. Av denne grunn

³¹ Se om dette for eksempel Stenvik 2005 s. 40–42 og i relasjon til personskadeerstatning, Bona og Mead 2003 s. 665–670.

³² Se for eksempel *Ferreira* Sak C-348/98 avsnitt 28, jf. også Bona og Mead 2003 s. 665–666.

har EØS-retten hatt liten innvirkning på Utvalgets arbeid. På enkelte punkter er det imidlertid tatt hensyn til de skranker som følger av de folkerettslige forpliktelser som følger av EØS-avtalen og EØS-loven. Dette er i første rekke blitt aktualisert i relasjon til diskrimineringsforbudet i EØS-avtalens art. 4, men EØS-regler har også spilt inn i forbindelse med innføringen av smerteerstatning.³³ Utvalget har også tatt i betraktning et nytt direktiv om pasientrettigheter ved grensekryssende helse-tjenester.³⁴

Den europeiske menneskerettighetskonvensjonen og den europeiske menneskerettsdomsto-

len har i ulike sammenhenger hatt en viss innvirkning på erstatningsretten i andre nordiske land, særlig i Sverige.³⁵ Vi har imidlertid ikke hatt noen saker hvor det er antydning at norsk erstatningsrett innenfor Mandatets område står i strid med menneskerettighetene.³⁶ Det er all grunn til å anta at det erstatningsnivå som er etablert i norsk rett på det området Mandatet omhandler ikke står i fare for å bryte med noen menneskerettighetsregler. Utvalget viderefører mange av holdepunktene i gjeldende rett i standardisert form. Det antas derfor at Lovforslaget som presenteres i det følgende ikke er egnet til å utfordre menneskerettighetsreglene på noe punkt.

³³ Se henholdsvis Utredningens punkt 5.6.3 og punkt 10.3.4, 10.8.2 og 106.4.2.3.

³⁴ Se European parliament legislative resolution of 19 January 2011 on the Council position at first reading with a view to the adoption of a directive of the European parliament and of the Council on the application of patient's rights in cross-border healthcare (11038/2/2010 - C7-0266/2010 - 2008/0142 (COD)) jf. Utredningens punkt 4.10 nedenfor.

³⁵ For en oversikt se for eksempel Schultz JT 2007/2008 s. 140 f.

³⁶ På andre områder av erstatningsretten har menneskerettighetsreglene spilt en viss rolle, særlig vedrørende utviklingen av rettspraksis knyttet til någjeldende skl. § 3-6 jf. for eksempel *Big Brother* (Rt. 2007 s. 687).

Kapittel 3

Legislative betraktninger

3.1 Innledning

Utvalget presenterer i det følgende en oversikt over de legislative betraktninger som ligger bak Utvalgets lovforslag.

3.2 Grunnleggende rettslige verdier

3.2.1 Innledning

Utvalget nevner først kortfattet noen grunnleggende rettslige verdier som har vært aktualisert under Utvalgets arbeid. Et arbeid som tar sikte på å standardisere utmålingsregler, legger klart nok stor vekt på den rettslige verdien forutberegnelighet. Å oppnå økonomisk forutberegnelighet for omfanget av erstatningsforpliktelser er en sentral del av hensikten bak en overgang fra individuell erstatning til standardisert erstatning. Forutberegneligheten forebygger også mot konflikter. Den rettslige verdien forutberegnelighet kan imidlertid ikke dyrkes ensidig uten å se hen til andre verdier. En slik verdi er konsistens mellom regler (punkt 3.2.3 nedenfor). En annen viktig verdi er systemets rettslige legitimitet (punkt 3.2.4 nedenfor).

3.2.2 Forutberegnelighet

Et vesentlig siktemål med standardiserte utmålingsregler er som nevnt å oppnå større forutberegnelighet i oppgjørene. Det er en fordel for flere av aktørene i en personskadesak.

For *skadelidte* er forutberegnelighet i utmålingen fordelaktig, fordi det blir enklere å forutsi det beløpsmessige utfall av erstatningssaken. Skadelidte har ofte behov for å innrette seg økonomisk etter ulykken, med de omskiftninger den medfører. Også Lødrup-utvalget er inne på dette, og uttaler at det «ser hensynet til forutberegnelighet i et skadeoppgjør som viktig, og at reglene ikke leder til at skadelidte som – rettslig sett – skulle hatt den samme erstatning, ikke får det».¹ Klarere utmålingsregler kan også bidra til å unngå *under-*

forbruk av erstatningsrettigheter.² Øket forutberegnelighet kan bidra til at erstatningsoppgjøret går raskere, slik at skadelidte får sikkerhet for sin fremtidige økonomiske situasjon. Det å redusere usikkerhet om egen fremtidige økonomi, har normalt betydning for en vellykket rehabilitering.

Reglene om forsørgertap ved yrkesskader eksemplifiserer at standardiserte utmålingsregler kan ha en slik effekt. Yrkesskadeforskriften kapittel 6 hjemler en enkel og sjablongmessig utmåling av forsørgertap. Modellen anviser nærmest en ren ulykkesforsikring med utbetaling av bestemte beløp ved dødsfall, uavhengig av individuelle forhold. Også Arbeidsskadeutvalget påpeker fordelene forbundet med at de etterlatte kan få rask avklaring om sin egen økonomiske «status» etter ulykken, og bemerker at «[e]n standardisert erstatning slik man i dag har i yrkesskadeforsikringen innebærer at de etterlatte umiddelbart etter forsørgerens død vet hva erstatningen vil bli. Oppgjøret kan derfor også skje raskt».³ Det påpekes videre at ordningen «sikrer *forutberegnelighet* for familien. Dersom arbeidstakeren dør som følge av en arbeidsulykke, er det enkelt å få brakt på det rene hva ektefelle/samboer har krav på, samtidig som man gis mulighet til å tegne tilleggsforsikringer dersom det er ønskelig».⁴

Også utenfor tilfeller der ulykken allerede er skjedd, har forutberegnelighet en verdi. Det gir potensielle skadelidte mulighet for å vurdere behovet for tilleggsdekninger, og dermed sikre seg ut over lovens normalordning. Det kan gjøres gjennom å tegne ulike personforsikringer eller via arbeidsgiverfinansierte dekninger. Dette har en viktig side mot et grunnleggende økonomisk trykghetsbehov, hvor beskyttelsen blir et «produkt» av det samlede kompensasjonsvern i erstatnings-, forsikrings- og velferdsrett.⁵ En slik effekt

¹ NOU 1994: 20 s. 91.

² Om dette aspektet for svake grupper av skadelidte, se blant annet Kjelland 2002 s. 220.

³ NOU 2004: 3 s. 288.

⁴ NOU 2004: 3 s. 288.

fordrer for det første at det finnes forsikringsprodukter som verner det tap som faller utenfor erstatningsdekningen. Slike finnes i dag, blant annet i form av ulike pensjons- og pensjonsforsikringsordninger. Disse kan bygges «oppå» hverandre.⁶

For det andre er trygghetseffekten betinget av at de erstatningsrettslige samordningsreglene er tilstrekkelig forutberegnelige, slik at skadelidte kan vite om tilleggsdekningene vil komme til fradrag. Dagens forsikringsmarked gir tilgang til et mangfold av produkter, med en rekke forskjellige egenskaper. Dette gir utfordringer i standardiseringsammenheng, både i et nåtids- og fremtidsperspektiv. Det siste skyldes at forsikringsproduktene endrer seg over tid. Dette har betydning for Utvalgets arbeid, som på dette punktet har vektlagt behovet for forutberegnelighet som en sentral premiss for utformingen av fradragsreglene.

Videre har *skadevoldersiden* nytte av at erstatningsomfanget er forutberegnelig. I særlig grad har *forsikringsselskapene* som står for ansvarsforsikring i ulike former behov for forutberegnelighet, idet dette er en forutsetning for riktige premieberegninger (og dermed riktige avsetninger). For forsikringsselskaper må det antas at dette er et kjernepoeng i argumentasjonen for en standardisert ordning – og det kan i noen relasjoner være viktigere enn at selve erstatningsnivået dempes.⁷

Styrket forutberegnelighet er også gunstig ut fra mer overordnede samfunnsmessige betraktninger. Økt forutberegnelighet kan redusere antall personskadetvister, og dempe omfanget av de tvister som likevel måtte oppstå. Dette har vært et viktig poeng i den debatten som har versert om hvorvidt personskadeerstatningen skal standardiseres.⁸ Beslektede synspunkter er fremført også i andre utredninger som berører utmåling av personskadeerstatning. For eksempel uttaler Justisdepartementet i Ot.prp. nr. 77 (2001–2002) Om lov om endringer i straffeprosessloven mv. (erstatning etter strafforfølgning) at «[k]lare og forutberegnelige regler antas å virke prosessbespa-

rende». Behovet for økt forutberegnelighet avspeiles også i de tidvis store forskjellene mellom krav og tilbud – og ofte også i divergerende beløp i en etterfølgende dom. På dette punkt kan derfor nærværende utvalg slutte seg til Lødruputvalgets bemerkning om at «det [kan] reises spørsmål om de regler vi har fullt ut er hensiktsmessige».⁹ Det ligger derfor til rette for å oppnå prosessøkonomiske gevinster gjennom mer forutberegnelige regler. Dette er generelt ønskelig (sml. blant annet Tvistelovutvalgets påpekninger i NOU 2001: 32).

Målsettingen om å redusere antall tvister gjelder i første rekke for domstolene. Også for andre instanser som behandler personskadesaker vil imidlertid økt forutberegnelighet gi besparelser. Det gjelder eksempelvis statlige organer, slik som Norsk Pasientskadeerstatning (NPE) og Pasientskadenemnda (PSN). Begge behandler et betydelig antall personskadesaker. Også Kontoret for voldsoffererstatning og Erstatningsnemnda for voldsofre kan nevnes i denne sammenheng.

3.2.3 Konsistens

Realiseringen av standardiseringsformålet må tilpasses den norske erstatningsrettens struktur og bringes i konsistens med tilstøtende rettsområder. Samtidig må de ulike løsninger internt i standardiseringsmodellen være konsistente. Konsistenshensynet bygger på en rettferdstanke,¹⁰ og er forbundet med grunnleggende verdier som likebehandling og forutberegnelighet.¹¹

Konsistenskravet bygger på tanken om at like tilfeller skal behandles likt, mens ulike tilfeller skal behandles på ulik måte. Standardisering kan bidra til å redusere ulikheter i skjønnsutøvelsen, og dermed fremme like oppgjør av likeartede tilfeller.¹² Konsistenshensyn kan lett komme i forgrunnen når regler skal standardiseres, fordi mye av arbeidet handler om å lage grovt tilskjærte kategorier som ikke tar hensyn til det individuelle tilfellets egenart.

Utvalget vil likevel nevne at målsettingen om konsistens ikke bør trekkes for langt. Man bør ikke prioritere konsistens utelukkende av este-

⁵ I samme retning blant annet Lødrup (medf. Kjelland) 2009 s. 47. Trygghetsbehovet i erstatningsretten påpekes også av Nygaard 2007 s. 19.

⁶ Denne formen for trygghet vil i det foreslåtte utmålingssystemet særlig ha interesse for høyinntektsgruppene idet det nå forslås å innføre et tak på erstatningen slik at inntektsevenen utover 19 G ikke har erstatningsrettslig vern, jf. punkt 5.4.2 nedenfor. Utvalget viser i denne forbindelse også til det forhold at någjeldende samordningsregel i skl. § 3-1 tredje ledd andre punktum oppheves, se om dette punkt 4.2.3 nedenfor.

⁷ Se nedenfor i punkt 8.5 om denne presiseringen.

⁸ Se særlig Lødrup 2003 s. 129–131.

⁹ NOU 1994: 20 s. 91. Den betydelige usikkerhet ved vurderingen av fremtidstap drøftes også i Fra Ot.prp. nr. 77 (2001–2002) s. 70. Her blir det imidlertid påpekt at usikkerheten også kan tale for å opprettholde et system med individuell utmåling.

¹⁰ Jf. Eckhoff og Helgesen 2001 s. 125 og 396, samt Zimmer 1986 især s. 757–760.

¹¹ Se blant annet Tørum 2002 s. 338.

¹² Sml. presiseringen i NOU 1994: 20 s. 104.

tiske hensyn dersom det finnes materielle argumenter for at løsninger nettopp ikke bør være like og konsistente. Denne vurderingen har eksempelvis kommet til uttrykk i at de aldersmessige endepunktene for de ulike tabellene varierer på bakgrunn av erstatningspostenes egenart. Fremtidstap for ervervstap bør regnes til 67 år, mens fremtidstap knyttet til tapt livsutfoldelse bør operere med en lenger periode, fordi dette er et tap som gjør seg gjeldende også i pensjonsalderen.

3.2.4 Legitimitet

Når Utvalget nå foreslår et nytt system for utmåling av erstatning, er det viktig at løsningene oppfattes som rimelige og rettferdige av folk flest. Reglene bør ikke i for stor grad utfordre folks rettferdighetsoppfatninger, fordi systemet kan komme i miskreditt og miste legitimitet. Spørsmålet om hvilke løsninger som vil utfordre flertallets rettferdighetsoppfatninger har tidvis spilt en rolle under Utvalgets diskusjoner.

Spørsmålet om et regelverks legitimitet reiser store teoretiske spørsmål som det ikke er grunn til å gå inn på her.¹³ Det er likevel en kjensgjerning at hva den jevne borger oppfatter som rettferdig, legger visse rammer for arbeidet. Selv om målsettingen i første rekke er å lage mer effektive og forutberegnelige regler, må det i en lovgivningsprosess hele tiden kastes et sideblikk mot grensene for systemets legitimitet. Legitimitets-hensyn reflekteres blant annet i Utvalgets ønske om å unngå at visse grupper utsettes for en systematisk underkompensasjon eller at visse grupper får en betydelig overkompensasjon.

Et middel til å sikre utmålingssystemets legitimitet er å gjøre det fleksibelt og justerbart med tanke på samfunnsmessige endringer. Premissene og løsningene for standardiseringsmodeller kan måtte *revurderes* ut fra endringer på tilstøtende rettsområder (for eksempel endringer i velferdsretten eller skatteretten). Det kan også tenkes at endrede samfunnsforhold gjør det påkrevd å endre utmålingsreglene.¹⁴ Utvalget har forsøkt å imøtekomme et slikt endringsbehov ved å gjøre det helhetlige systemet «modulbasert», nærmere om dette i punkt 3.4.4 nedenfor. Videre har Utvalget foreslått en særskilt revisjonsregel i lovutkas-

tet §§ 3–18. Det vises til den nærmere omtalen av denne regelen i punkt 4.13 nedenfor.

3.3 Erstatningsrettslige hensyn

3.3.1 Innledning

I det følgende gjøres det rede for hvilken betydning ulike legislative hensyn på erstatningsrettens område har hatt for Utvalgets arbeid. Det skal vises hvordan vektleggingen av ulike tradisjonelle erstatningsrettslige hensyn påvirkes av at utmålingen standardiseres (punkt 3.2–3.4 nedenfor). Videre vil Utvalget gjøre rede for noen hensyn som så langt ikke har vært særlig vektlagt i norsk erstatningsrett, men som likevel er relevante for standardiseringsarbeidet (punkt 3.5–3.6 nedenfor).

3.3.2 Reparasjonstanken – «full erstatning»

Norsk erstatningsrett har historisk operert med en alminnelig regel om at skadelidte skal ha individuelt beregnet «full erstatning», verken mer eller mindre. Denne regelen har det vært vanlig å vise til i personskadedommer. Dens differansebeaktning ble første gang uttrykkelig fremført i *Ølberg* (Rt. 1993 s. 1524). Førstvoterende uttaler at «kjernen i erstatningsretten [er] at skadelidte ikke skal komme økonomisk dårligere ut med skaden enn om denne ikke var inntruffet» (s. 1532).¹⁵ Prinsippet om full erstatning er et viktig holdepunkt for utmålingen.

En lovgivning som tar sikte på å standardisere erstatningen vil nødvendigvis bryte med denne historisk forankrede grunnregelen. Forsøk på standardiseringsordninger har derfor i norsk rett tradisjonelt medført en viss debatt, særlig i forbindelse med innføring av barneverstatning i 1987, jf. skl. § 3-2a.¹⁶ For en slik generell debatt om standardisering viser dette Utvalget særlig til Lødruputvalgets utredning i NOU 1994: 20 punkt 7.2. Drøftelsen der omhandler hensiktsmessigheten av å standardisere utmålingen. Hovedkritikken gjelder standardiseringens begrensede evne til å realisere prinsippet om full erstatning, og at standardisering kan føre til sosial utjevning, noe som ikke har vært ansett som erstatningsrettens oppgave.¹⁷

¹³ Se generelt om legitimitetsspørsmål relatert til det norske rettssystemet, Mæhle 2005 (hele boken). Jf. også Doublet 1995, især s. 122–161.

¹⁴ Et kjent eksempel på dette er at man i 1973 innførte en bestemmelse om at "verdien av arbeid i heimen" skulle "likestilles" med inntekt jf. lov nr. 26/ 1973.

¹⁵ Prinsipputtalelsen er også nevnt i NOU 1994: 20 s. 90, med (feilaktig) referanse til *Horseng* (Rt. 1993 s. 1538).

¹⁶ Sml. påpekningen i NOU 1994: 20 blant annet s. 92. Se også Holgersen 1991.

¹⁷ Jf. især Holgersen 1991 s. 535.

Synspunktet ses også i nyere forarbeider innen erstatningsrettens spesielle del. Her kan nevnes utkastet til yrkesskadeforsikring hvor det fremholdes at «det [er] av helt sentral betydning at eventuelle satser gir full erstatning»,¹⁸ og at «nye regler om økonomisk vern for arbeidstakere ved yrkesskade må sikre *full* erstatning. Det er ikke aktuelt å gå inn for regler som tar sikte på et «borgerlig jevnmaal». ¹⁹ Samtidig blir det presisert at «[m]ålsettingen om full kompensasjon ... imidlertid ikke [hindrer] at man i en viss grad kan standardisere utmålingen». ²⁰ Ved utformingen av standardiseringsordningen la man inn et «gulv» for erstatning slik at alle grupper med inntekt på 7 G eller lavere ble forsøkt sikret mot underkompensasjon. Videre kan nevnes forarbeidene til straffeprosessloven kapittel 31 om erstatning ved uberettiget straffeforfølgning. I forbindelse med 2003-reformen, uttales følgende i Ot.prp. nr. 77 (2001–2002):

«At siktede skal tilkjennes full erstatning når det ikke er grunnlag for å nedsette erstatningen, er i tråd med målet om at samfunnet skal bære risikoen for tap som strafferettspleien påfører uskyldige. Departementet går dermed som utgangspunkt imot en *standardisering* av erstatningen for økonomisk tap. Siktetes tap som følge av frihetsberøvelsen, vil være svært varierende. En standardisering vil derfor lett kunne lede til en urimelig høy eller urimelig lav erstatning sett i forhold til det reelle tapet.»²¹

Synspunktet fremføres også i forhold til standardisering av erstatning for idéell skade, hvor «[s]tandardiserte satsene ... i størst mulig grad [bør] avspeile den konkrete belastningen siktede må antas å ha vært utsatt for».²²

Den brytning mellom argumenter som ble lagt til grunn i 1994-arbeidet og senere utredninger, har fortsatt relevans og gir synspunkter av verdi for nærværende utredning. De nevnte argumenter har imidlertid primært adresse til spørsmålet om det overhodet bør foretas en standardisering. Utvalget tolker Mandatet slik at dette inngangsspørsmålet er besvart med ja. Primær oppgaven for dette utvalget er derfor å utarbeide en standar-

diseringsordning, med andre ord *konkretisere* hva en standardisert personskadeerstatning kan bestå i.²³ Det er i første rekke dette spørsmålet som trenger utredning (ut over det som fremgår av NOU 1994: 20).

Uavhengig av debatten om hensiktsmessigheten av standardisering, skal Utvalget supplere med noen egne betraktninger om prinsipielle sider ved denne typen forenklinger av utmålings-systemet:

Et viktig premiss for standardiseringsforslaget, er at det skal medføre en *vid* standardisering.²⁴ Dermed må det ses bort fra alternativet om å standardisere enkelte poster, slik man angrep problemet i NOU 1994: 20.²⁵ Det ligger implisitt i dette at Utvalget for sitt arbeid med åpne øyne til en viss grad skal *fravike* kravet til individuell, full erstatning (begge veier). Trolig er det også slik at jo mer man er villig til å renonsere på kravene til full (individuell) erstatning, dess lettere er det å lage et standardiseringssystem. Utvalget har likevel tilstrebet en standardisert erstatning som i *flest mulig* tilfeller gir en erstatning nær skadelidtes individuelle tap. Denne målsettingen er begrunnet i en antakelse om at modellen dermed har legitimitet i befolkningen.

I tilnærmingen til standardiseringsoppgaven må det tas i betraktning at også gjeldende utmålingsregler rommer standardiserende elementer. Dette gjelder eksempelvis beregning av tillegg for skatteulempe.

Det er også en alminnelig erfaring at det er vanskelig å beregne fremtidig tap nøyaktig. At dagens ordning har svakheter – og innslag av standardiserte elementer – gir et *visst spillerom* for løsninger som åpent avviker fra prinsippet om full erstatning.

Synspunktet er nevnt også i Lødrup-utvalgets utredning. I vurderingen av om det overhodet bør foretas en standardisering, blir det uttalt at «[h]vis gjeldende rett og utmålingspraksis oppfyller målsettingen om full erstatning, kan reformer basert på mindre skjønnsmessige regler ikke uten videre forkastes dersom de leder til resultater som ikke fjerner seg vesentlig fra det etablerte nivået, eller ligger innen rammen av det resultatet som skjønnsutøvelsen vil gi».²⁶

¹⁸ Ot.prp. nr. 44 (1988–89) s. 62.

¹⁹ Ot.prp. nr. 44 (1988–89) s. 61. Sml. Høyesteretts presisering i blant annet *Dykker* (Rt. 2003 s. 338, avsnitt 78).

²⁰ Ot.prp. nr. 44 (1988–89) s. 61.

²¹ Ot.prp. nr. 77 (2001–2002) s. 69.

²² Ot.prp. nr. 77 (2001–2002) s. 76.

²³ Se om Utvalgets tolkning av Mandatet punkt 1.2 foran.

²⁴ Jf. Mandatet s. 1.

²⁵ Jf. NOU 1994: 20 punkt 7.4.5.

²⁶ NOU 1994: 20 s. 90.

Utvalget vil også bemerke at «full erstatning» har preg av å være en *programerklæring*, og som ikke setter absolutte skranker for nyorientering.²⁷ Det fremgår både i generelle presiseringer (for eksempel at «full erstatning» er mer et juridisk enn økonomisk begrep), og i konkret rettsanvendelse (for eksempel der skadelidte er ung, tidshorisonten lang og usikkerheten stor). At slike endringer ikke bare kan øke forutberegneligheten, men også øke vernenivået, ses i dansk rett. Her medførte skiftet fra en individuell utmåling – basert på dansk «full erstatning» – til en standardisert erstatning, en økning i kompensasjonsvernet. Reformen bedret skadelidtes situasjon.²⁸

3.3.3 Prevensjonstanken

Den andre grunnpilaren som bærer erstatningsretten, er prevensjonshensynet. Hovedinnholdet i denne tanken er at en erstatningsregel gir potensielle skadevoldere et incitament til å unngå/reducere risiki for å volde skade. Tanken er at erstatningsretten kan ha en allmennpreventiv funksjon. I tillegg kan den ha en individualpreventiv virkning. Med dette menes at den som har måttet betale erstatning én gang, vil anstrenge seg for å unngå å måtte gjøre det igjen. På denne måten er prevensjonshensynet nært forbundet med tanken om å gi potensielle skadevoldere et økonomisk motiv til å redusere antall skadetilfeller, såkalt «økonomisk prevensjon». Dette har også en samfunnsøkonomisk side, idet samfunnet selvsagt er tjent med å redusere antall skadetilfeller.

Det er *omdiskutert* hvorvidt erstatningsretten har en atferdsstyrende funksjon generelt, og preventiv funksjon spesielt. Usikkerheten skyldes at det er vanskelig å *måle* eventuelle årsakssammenhenger mellom erstatningsrettens styringsintensjoner på den ene siden, og borgernes atferd på den andre siden. Det er imidlertid enighet om at prevensjonshensynets vekt avhenger av livsområde og skadetype. Av særlig interesse for Utvalget, er oppfatningen om at prevensjon har en tilbaketrasket rolle på personskadesektoren. I juridisk teori er dette formulert som følger:

«På personskadesektoren virker erstatningsreglene neppe særlig preventivt. Det personlige ubehaget det er å påføre et annet menneske en skade, og de moralske holdninger mot det, er i seg selv sterke preventive momenter. For ikke å snakke om den redsel de aller fleste har mot

å forvolde en annens død ved en uaktsom handlemåte.»²⁹

I tillegg til dette, er utmålingen av erstatning i høy grad styrt av en overordnet målsetting om full erstatning, jf. punkt 3.3.1 foran. Av denne grunn er erstatningsnivået for økonomisk tap bestemt av tapets størrelse uten at det er særlig rom for å legge vekt på preventive hensyn. Vi har i norsk rett ingen tradisjon for å la utmålingen av erstatning styres av prevensjonsbetraktninger, bortsett fra på området for ikke-økonomisk tap. I tråd med dette har prevensjonshensyn ikke vært viktige for Utvalgets arbeid, bortsett fra på ett område: For spørsmålet om innføring av en ny erstatningspost smerteerstatning har preventive hensyn spilt en viss rolle.³⁰

3.3.4 Pulveriseringstanken

Et annet sentralt hensyn i erstatningsretten, er *pulveriseringshensynet*. Tanken er at det mindretall som blir påført et tap, får erstatning som er finansiert ved premier fra de mange andre potensielle skadelidte i samme kategori. Dermed fordeles tapet mellom premiebetalerne. Denne pulveriseringseffekten er en kjernefunksjon i forsikringsinstituttet.³¹

Denne pulveriseringseffekten kan også spille inn på erstatningsreglene. Ved ansvar flyttes tapet i første omgang fra skadelidte til skadevolder, men skadevolder kan ofte velte erstatningsplikten over på andre. Det kan for eksempel gjøres ved å innkalkulere erstatningsansvar som en driftskostning. Bedriftens ansvar kan ofte beregnes statistisk. Erstatningsreglenes pulveriseringseffekt ses tydelig når de ses i sammenheng med forsikringsinstituttet. De fleste skadevoldere har en ansvarsforsikring. En regel om erstatningsplikt virker da pulveriserende ved at forsikringsselskapet – og til sist premiebetalerne – må dekke tapet. Dette har viktige implikasjoner for Utvalgets arbeid.

For at det første har Utvalget tatt hensyn til at de fleste skadevoldere representeres av et *forsikringsselskap*. Her kan pulveriseringsmuligheten bidra til å *styrke reparasjonshensynet*, jf. punkt 3.3.2 foran. Dette har en side mot hvilket erstatningsnivå som bør legges til grunn. Der erstatningen

²⁷ Sml. presiseringer i NOU 1994: 20 s. 92.

²⁸ Nærmere om utviklingen i dansk rett i punkt 2.3 foran.

²⁹ Lødrup (medf. Kjelland) 2009 s. 113.

³⁰ Se bestemmelsen om smerteerstatning jf. § 3-7 og redegjørelsen for denne i kapittel 10, især punkt 10.3.

³¹ Jf. blant annet Lødrup (medf. Kjelland) s. 119–120 og Nygaard 2007 s. 21.

betales av et selskap, blir den økonomiske byrden ved et høyt nivå mindre enn om betalingsplikten pålegges skadevolder personlig. Utvalget har tatt hensyn til dette i sine vurderinger av om, hvor og hvor langt man bør gå i å hindre underkompensasjon.

For det andre har pulveriseringshensynet sammenheng med risikoens *kalkulerbarhet*. Det siktes her til at jo lettere det er å beregne ansvars omfang, dess lettere er det å beregne (nøyaktig) premienivå. Det har igjen en side mot å oppnå rimelige forsikringsordninger, som i et overordnet perspektiv også fremmer samfunnsøkonomiske hensyn. En standardisert ordning vil generelt bidra til et mer oversiktlig og forutsigbart utmålingsystem, sammenliknet med en ordning som er basert fullt ut på konkret og individuell utmåling. Når det gjelder *graden* av kalkulerbarhet, beror dette på den nærmere utforming av utmålingsmodellene. Det kan skilles mellom ulike grader av standardisering, fra de utpreget sjablongmessige sum-erstatningene, til de modellene for standardisering som har mange individuelle elementer innebygd.

3.3.5 Korrigerende og distribuerende rettferdighet

I internasjonal erstatningsrettslig teori taler man om ulike typer av rettferdighet, i første rekke «corrective justice» kontra «distributive justice», som kan oversettes med stikkordene «korrigerende» og «distribuerende» rettferdighet. Korrigerende rettferdighet fremmer nøyaktig symmetri mellom skadevolders inngrep i skadelidtes sfære og den erstatning som skal utbetales. Distribuerende rettferdighet handler om å fordele tapene, gjennom å pulverisere tapet for den ene ved å fordele tapet på mange andre potensielle skadelidte.³² Standardisert erstatning vil prinsipielt gi en forskyvning fra korrigerende til distribuerende rettferdighet. Som et konkret eksempel fra Utvalgets arbeid, er innføring av et «gult» på erstatningen i tråd med tanken om distribuerende rettferdighet. De svakest stilte skadelidte sikres da en romslig erstatning, i praksis på skadevolderfelleskapets bekostning.

Denne tanken kan ha særskilt rekkevidde i reguleringen av spesielt svake skadelidtegrupper. Utvalget sikter i første rekke til etterlatte barn, men også barn som selv blir skadelidte. Disse vil allerede være utsatt for en katastrofe ved at de i

ung alder har mistet en eller begge foreldre, eller selv har fått begrenset sine muligheter og livsvalg. En alminnelig velferdsstatlig ambisjon er å sikre de samfunnsmedlemmer som kommer spesielt dårlig ut. I et slikt perspektiv kan det forsvares at Utvalget utformer en romslig standarderstatning for slike uheldige grupper av skadelidte.

Standardiseringens mål er i første rekke for å *spare transaksjonskostnader*, ved å redusere samfunnets omkostninger ved tvister om personskadeutmåling.³³ Primært er det derfor ikke noe distribuerende formål som ligger bak. Mandatet gir heller ingen føringer i en slik retning. Likevel synes det klart at en målsetting om standardisering *faktisk* vil føre til fordeling (distribuering) av tap mellom potensielle skadelidte. Noen skadelidte vil profittere på ordningen, mens andre vil tape på den. En ordning med minsterstatning («gult») og maksimumserstatning («tak») vil nettopp ha en typisk distribuerende funksjon.

Langt de fleste erstatningsutbetalinger dekkes av et forsikringsfelleskap. Derfor innebærer utbetalinger på «gult»-nivå oftest en omfordeling av midler fra fellesskapet til den ene, svakt stilte skadelidte. En slik omfordeling samsvarer med de velferdsstatlige verdiene skandinaviske rettsordningene er bygget på. Både sosialforsikringssystemet og det någjeldende erstatningssystemet er orientert mot å sikre skadelidte kompensasjon. Det gjøres ved en tapspulverisering, som skjer ved en type offentlig intervensjon. Det offentlige ytelser dekker en stor del av skadelidtes tap. Tanken om å la trygden dekke en stor del av tapet uten regressadgang, var historisk begrunnet i å lette finansieringen av skadevolders erstatningsbetaling og dermed sikre skadelidte full erstatning.³⁴

Det bør videre bemerkes at erstatningsordningen ved yrkesskader til en viss grad er egnet til omfordeling av midler. Endelig nevnes at den generelle lempningsregelen i skl. § 5-2 er uttrykk for en rettskulturelt basert vilje til å fravike korrigerende rettferdighet, og i stedet legge vekt på sosiale hensyn.

En slik lempningsregel har ikke vært vanlig i de øvrige europeiske erstatningsordninger. Diskusjonen i European Group of Tort Law om lempningsregelen i Principles of European Tort Law (PETL) art. 10: 104, er illustrerende. Dette tyde-

³² Nærmere om dette begrepsparet i Askeland 2006a s. 20–26.

³³ Jf. punkt. 3.2.2 foran vedrørende forutberegnelighet.

³⁴ Se Innstilling 1967 s. 16 jf. også Ot.prp nr. 62 (1968–69) s. 71 og Om lov om endringer i lov om folketrygd av 19. juni 1970 nr. 67, og lovfestingen av regressavskjæring for trygden i dagjeldende folketrygdlov § 18-7.

liggjøres av at medlemmer fra Italia og England dissenterte under avgjørelsen om å innlemme en lempningsregel i PETL.³⁵

Etter dette kan det hevdes at en standardisering med et «gulv» og et «tak» på mange måter vil innebære en *videreføring av en allerede etablert tenkemåte i norsk erstatningsrett*. Siden lovgiver har valgt å gripe inn i tapsfordelingen mellom skadevolder, skadelidte og det offentlige, senkes terskelen for en mer omfattende standardisering. Utvalget presiserer at en moderne velferdsstatlig erstatningsrett uansett ikke vil forfølge et mål om en fullført korrigerende rettferdighet på personskadeområdet. Dette er et viktig element ved den «nordiske modellen».³⁶ En standardisert ordning med «tak og gulv» kan ses som en naturlig slutten i etterkrigstidens utbygging av en velferdsstatlige orientert personskadeerstatning.

Synspunktet finnes også i en annen utredning på området for skadekompensasjon. Arbeidsskadeutvalget uttaler i NOU 2004: 3 at «[s]iden standardiseringen innebærer overkompensasjon for de lavest lønnede og underkompensasjon for de høyest lønnede, kan det sies at standardiseringen på yrkesskadesektoren innebærer et slags borgerlig jevn mål».³⁷

Maksimumserstatninger finnes også på andre deler av spesialerstatningsretten, typisk innen transportsektoren. Et «tak» på erstatningen finnes både innen luftfarten og sjøfarten. For sistnevnte område gir sjøloven regler om ansvarsbegrensninger, jf. blant annet sjøl. § 422 om passasjeransvar, samt globalbegrensningsreglene i sjøl. § 175 nr. 1 og 2 (personskadekrav).³⁸ Bakgrunnen for disse reglene er sammensatt, men et sentralt hensyn er skadevolders/assurandørens behov for forutberegnelighet.

3.3.6 «Tilfeldighets»-argumenter

I internasjonal erstatningsrettsteori finnes eksempler på at man har vist til at *tilfeldigheter* (hell og uhell) i praksis spiller en rolle når skade og ulykker skjer. Et tydelig uttrykk ses i kommentarene til Principles of European Tort Law (PETL), der det uttales «[m]oreover, coincidence or bad luck either on the side of the victim or the tortfeasor, often play a considerable role».³⁹ Dette har vært

brukt som grunnlag for å konstruere mellomløsninger, både om ansvarsgrunnlag og årsakssammenheng, jf. blant annet PETL kapittel 3.

I relasjon til utmåling er det sentralt at det – i hvert fall et stykke på vei – kan være tilfeldig hvilken inntekt skadelidte har. Skadevolder kan være «uheldig» å ramme en person med høy inntekt, eller være «heldig» ved å ramme en med lav inntekt. Etter gjeldende erstatningsregler vil de to situasjonene gi til dels svært ulike økonomisk utslag. I prinsippet vil en klanderverdig skadeforvoldelse som rammer skadelidte uten inntekts-evne, ikke utløse erstatningsansvar overhodet (men kan utløse andre sanksjoner, som straff).

Det nevnte elementet av tilfeldighet kan gi en fornuftsmessig begrunnelse for å operere med gjennomsnittsbetraktninger i utformingen av en standardiseringsmodell. Det kan hevdes at skadevolder tross alt har begått et rettsbrudd, og derfor må finne seg i å komme både i tilfeldighetens vold og under et grovkornet standardiseringsregime. Ut fra en gjennomsnittsbetraktning kan skadevolder være like tjent med standardisering som å være prisgitt tilfeldighetenes spill. Ut fra dette perspektivet må skadevolder tåle å bli møtt med et krav om å betale erstatning tilsvarende et «gulv», til tross for at skadelidte etter dagens system ville ha fått en lavere erstatning. For skadelidtsiden kan denne argumentasjonslinjen neppe gjøres gjeldende på samme måte.

Tanken om tilfeldighetselementet som begrunnelse for standardiserte løsninger står i en viss motstrid til den tidligere debatten om standardisering. Som berørt foran i punkt 3.3.2, har det fra flere hold vært hevdet at erstatningsrettens funksjon er å gjenopprette den aktuelle skaden/tapet, ikke å virke sosialt utjevne.⁴⁰ Synspunktet i denne retningen er fremført av for eksempel Holgersen «Standardisert erstatning ved personskade – lik erstatning for ulikt tap?», Lov og Rett 1991 s. 515–536, Robertsen «Saksbehandling og erstatningsutmåling i personskadesaker, herunder nakkeslengskader, Lov og Rett 1993 s. 332 f. Ulempen ved modeller som fører til lik erstatning for ulikt tap, opptrer også i ulike tidligere forarbeider. For eksempel uttales det i forarbeidene til yrkesskadeforsikringsloven at skjønnsstemaene i gjeldende regler om utmåling kan medføre «tilfeldigheter og gi ulik erstatning for likt ta»⁴¹».

På et mer praktisk og trivielt nivå er det videre grunn til å anerkjenne at mange av dagens person-

³⁵ Jf. blant annet Text and Commentary 2005 s. 180.

³⁶ Se om denne for eksempel fremstillingen i Askeland og Ulfbeck 2008 s. 469

³⁷ NOU 2004: 3 s. 270.

³⁸ Om dette, se blant annet Falkanger og Bull 2010 s. 164 f., samt forarbeider som blant annet NOU 1980: 55.

³⁹ Text and Commentary 2005 s. 46–47.

⁴⁰ Jf. blant annet sammenfatningen i NOU 1994: 20 s. 92 f.

⁴¹ Ot.prp. nr. 44 (1988–89) s. 62.

skader i dag blir kompensert via ulike forsikringsordninger. Dermed pulveriseres ansvaret på et skadevolderfelleskap, og skadevolder vil sjelden måtte betale en nøyaktig sum basert på den skade han har voldt. Hans kompensasjonsbidrag kommer fra forsikringspremien. Dermed bortfaller en del av de rettferdighetsidéer som begrunner en nøyaktig betaling av full erstatning. Dette gir foranledning til en *nyorientering* med hensyn til erstatningsrettens funksjon. Tanken om «full erstatning» er kanskje ikke så selvsagt i en moderne velferdsstat, der brorparten av skadene dekkes gjennom forsikringsorienterte kompensasjonssystemer. Sett i et slikt perspektiv bør det være tålelig både for skadevoldersiden at det opereres med et «gulv», og for skadelidtesiden at det opereres med et «tak». I relasjon til det siste bør det nevnes at mange personer i høyinntektsgrupper ofte har en supplerende pensjonsordning mv. som sikrer en betaling i tillegg til erstatningsutbetalingen.

Utvalget bemerker at også Høyesterett – i hvert fall på enkeltområder innen erstatningsretten – viser tendenser til en økt vektlegging av skadelidtes behov for reparasjon av skaden (fremfor sterk vektlegging av prevensjonshensyn). Illustrerende er nyere høyesterettsdommer om medvirkning, jf. blant annet *Bilbelte* (Rt. 2005 s. 887), der førstvoterende ordlegger seg slik: «Som i plenumssaken Rt. 2000 s. 1811 [Finanger I] legger jeg videre *betydelig vekt på skadens omfang*. Ulykken rammet A hardt i meget ung alder. Hun har totalt fått endret sine livsvilkår. Hun er fysisk kraftig redusert og også redusert psykisk. Hun er 100 prosent uføretrygdet. Jeg kan ikke se at *rimelighet eller rettferdighet* i denne situasjon skulle tilsi avkortning. Det er ikke grunn til å trekke i tvil at den avkortning som Vesta har krevd, ville medført at hun kom i en vanskelig økonomisk situasjon. Heller ikke prevensjonshensyn, som Vesta har påberopt, kan etter min mening spille særlig rolle slik vår sak ligger an.» (avsnitt 38). I samme retning blant annet *Vorspiel* (Rt. 2008 s. 453), hvor førstvoterende fremhever at «under enhver omstendighet kan avkortning ikke gjennomføres på en måte som virker *sosialt urettferdig eller urimelig*» (avsnitt 52). Med Lødrup (medf. Kjelland) kan man si begge dommene viser «et fordelingspolitisk element av generell rekkevidde».⁴²

3.4 Rettstekniske betraktninger

3.4.1 Oversikt

Etter å ha presentert de grunnleggende legislative vurderinger bak Utvalgets arbeid, skal fremstillingen i det følgende gå nærmere inn på mer praktisk orienterte, retstekniske spørsmål. Når rettsregler skal utformes slik at de standardiserer, er oppgaven å fange inn et egnet spekter av ulike faktiske tilfeller i samme kategori. Denne oppgaven krever både en spesiell type presisjon i formuleringen av reglene, og at det gjøres bruk av egnede variabler i systemet. I det følgende vil Utvalget redegjøre for ulike problemstillinger som har gjort seg gjeldende under den lovtekniske utformingen av standardiseringsforslaget.

3.4.2 Standardiseringens omtrentlighet

Det kan oppstå prinsipielle problemer knyttet til å slå sammen grupper med nokså ulikt inntektsnivå og gi samme erstatning. Når det spesielt gjelder diskusjonen om *standardiseringens omtrentlighet*, skal nevnes følgende:

Når oppgaven er å standardisere, ligger det i sakens natur at et individuelt og differensiert erstatningsnivå ikke er noen målsetting. Prinsipielt sett innebærer et slikt valg at Utvalget innen visse rammer kan bruke grove tilskjæringer og kategoriseringer for å oppnå et effektivt system. I denne forbindelse har Utvalget funnet grunn til å legge vekt på betraktninger om skadelidtes utnyttede kontra hans uutnyttede evner:

Når standardisering er valgt i den någjeldende barneerstatningen, er det dels ut fra en tanke om å treffe en rettferdig avgjørelse under betydelig usikkerhet. Et viktig premiss for innføringen av barneerstatning i 1987, var at det var stor usikkerhet om den fremtid de ulike skadde barna ville møte, og at man derfor måtte kunne behandle dem likt, se NOU 1987: 4.

Utvalget har funnet at denne tenkemåten kan gjøres gjeldende også overfor «unge» voksne skadelidte. Dette begrunnes dels i at utdanningsløp velges både senere og på mindre endelig måte i dag enn for noen tiår siden. Mange unge mennesker skifter utdanningsløp i tyveårene, og mange veksler mellom å arbeide og å skaffe seg en utdanning. Videre er det i noen bransjer dårlig sammenheng mellom nedlagt innsats i utdanning og det lønnsnivå man kan oppnå. Disse usikkerhetsfaktorene gjør det vanskelig å legge avgjørende vekt på at et utdanningsløp tilsynelatende er valgt. Det vanskeliggjør også å foreta en troverdig hypo-

⁴² Lødrup (medf. Kjelland) 2009 s. 411.

tese om hvilken inntekt de som skades under skolegang i videregående skole ville ha fått.

Utvalget har sett det slik at standardiseringen bør ta usikkerheten på alvor, og dermed behandle store grupper av skadelidte på lik måte. Prinsipielt kan det hevdes at den mest rettferdige måten å møte usikkerhet på, *nettopp er å behandle alle likt*. Først hvor usikkerheten gjennom det unge menneskets utvikling har blitt konvertert til en sikker prognose for et yrkesmessig livsløp, bør dette legge føringer for det standardiserte nivået.

3.4.3 Grader av standardisering

En standardisert modell vil alltid innebære en mer sjablongmessig tilnærming enn en rent individuell utmåling. Det er imidlertid ikke slik at spørsmål om standardisering er et enten-eller, idet det finnes mange ulike grader av standardisering. Dette er tidligere påpekt også av Lødrup-utvalget:

«Å stille spørsmålet om erstatningsutmålingen bør standardiseres, er i utgangspunktet meningsløst. Standardisering er i seg selv et begrep som dekker alt fra en lik erstatning for den samme skade fastsatt på forhånd etter nærmere angitte kriterier, til klarhet i en eller flere av de enkeltspørsmål som må vurderes på veien mot fastsettelsen av erstatningen.»⁴³

For å få frem nyansene knyttet til grader av standardisering, kan man tenke seg en glideskala. Det ene ytterpunktet viser en «hard» standardisering, med nærmest sum-utbetalinger. Slike regler vil være utpreget sjablongmessige, og gi raske og ukompliserte oppgjør, men uten ambisjon om å tilnærme seg skadelidtes behovsdekning. Disse modellene er ofte forbundet med stor grad av under- eller overkompensasjon, avhengig av hvor nivået legges. Det andre ytterpunkt er en «mild» standardisering, med mange individuelle justeringer (ut fra inntektsnivå, skadetype, alder mv.). Fordelen med denne tilnærmingen er at den er egnet til å gi den enkelte full behovsdekning, men uten at dette målet må nås gjennom systematisk overkompensasjon på skadevolders bekostning. En ulempe er at reglene ofte er vanskeligere og mer tidkrevende å anvende, blant annet fordi de krever mer kartlegging og etterfølgende konkret rettsanvendelse av mangfoldet individuelle forhold. I tillegg kommer usikkerhet knyttet til ulike prognoser av betydning for utmålingen.

Mellom disse ytterpunktene er det *mellomvariant*. Utvalget har gjennomgående lagt seg på denne linje, i forsøket på å utnytte fordelene ved begge de to tilnærmingene. Siktemålet er å utarbeide modeller som balanserer og avstemmer hensynet til enkle og raske oppgjørsprosser, uten at dette skjer på bekostning av legitimiteten med hensyn til et godt oppgjørresultat. På dette punktet kommer det også inn et ønske om å sikre tilnærmet full erstatning for flest mulig skadelidte, jf. punkt 1.5 om Utvalgets tolkning av Mandatet. For Utvalget har det vært et gjennomgangstema å finne en god balanse mellom ønsket om en effektiv og håndterbar ordning og hensynet til rettferdig kompensasjon. En ledetråd i så måte har vært at både de mindre viktige behov hos skadelidte og mer kompliserte rettslige differensiering har blitt «ofret på standardiseringens alter». Utvalget oppfatter en slik prinsipiell tilnærming som en naturlig og nødvendig videreføring av den instruks som ligger i Mandatet.⁴⁴

Når det gjelder hensynet til å ivareta individuell egenart, vil det med nødvendighet komme i bakgrunnen når formålet er å standardisere. Samtidig legger Mandatet stedvis opp til at Utvalget skal ta hensyn til individuelle elementer. Et eksempel er avsnittet om barneverstatningen, hvor Utvalget blir bedt om å vurdere om en rekke sider ved skadelidtes individuelle situasjon skal få rettsviktig betydning i de standardiserte reglene.

Det individuelle kan innenfor et standardisert system ivaretas på to måter: For det første kan det opereres med noen variabler som er finglyderte, jf. eksemplet rett foran. Et eksempel på *en viss* tilnærming til det individuelle ligger i at årsinntekt måles i halve G. Dette måleintervallet er valgt for at kategoriene av lønnsinntekt, som er bestemmende for utmåling av inntektstap, ikke skal bli for grove. Slik ivaretas skadelidtes individuelle situasjon et stykke på vei til tross for at erstatningen er standardisert.

For det annet kan det individuelle ivaretas ved unntaksregler av typen «sikkerhetsventil». Utvalget har funnet det nødvendig å legge inn noen slike regler for å ivareta de helt spesielle tilfeller. Selv om man kan oppnå mye med standardisering, vil det alltid gå en grense for hvor langt man kan gå i å la et spesielt tilfelle reguleres av en regel som er laget for normalt tilfeller. Av denne grunn har Utvalget valgt å legge inn en generell sikkerhetsventil i lovutkastet § 3-9. I tillegg er det for enkelte poster funnet grunn til å legge inn særskilte unntaksregler om individuell beregning av

⁴³ NOU 1994: 20 s. 91–92.

⁴⁴ Mandatets s. 4.

tapet, se for inntektstaperstatning § 3-2 femte ledd og for merutgiftserstatning § 3-5 tredje ledd tredje og fjerde punktum. Nærmere om unntaksregler og behovet for slike i punkt 4.11 nedenfor.

3.4.4 «Modulbasert» standardiseringssystem med revisjonshjemmel

Som nevnt kan løsningene for standardiseringsmodellene måtte *revurderes* ut fra endrede samfunnsforhold. Endringene kan gjelde den rettslige konteksten som ved omlegginger innen velferdsretten. Det kan også være mer generelle endringer i samfunnsforholdene. Det er mot denne bakgrunn man må forstå Mandatet, der man i relasjon til yrkesskadeforsikringen ber Utvalget » ... generelt vurdere reglene nærmere etter at reglene nå har virket i omkring 15 år». ⁴⁵

Ingen standardiseringsmodeller kan (eller bør) ha ubegrenset levetid. En svakhet ved noen av dagens standardiserte systemer, har vært at de har hatt manglende evne til å følge samfunnsutviklingen og utviklingen av rettsregler på andre områder. Utvalget har derfor forsøkt å utvikle et helhetlig standardiseringssystem som er «*modulbasert*». Med dette menes at systemet legger opp til å kunne bli revidert på en enkel måte, ved at de ulike delene av det totale systemet for standardisering kan tas ut og erstattes av nye moduler.

Utvalget har videre valgt å supplere systemet med en egen *revisjonshjemmel* som skal sikre at erstatningsnivåene for de ulike postene ikke blir uriktige på grunn av endringer i omkringliggende regler. Revisjonshjemmelen sikrer forvaltningen en kompetanse til å gjøre mindre, men hensiktsmessige endringer. Forskriftsendringer er enklere og mindre tidkrevende (sml. Mandatets egne effektiviseringsmål) enn å foreta endringer i formell lov. Forskriftsregulering skaper større tilpasningsevne. Bruken av forskriftsregulering til å forankre de mer detaljerte utmålingsreglene (i tabeller mv.), må forstås i lys av Utvalgets ambisjon om å lage et fleksibelt og enkelt reviderbart standardiseringssystem. ⁴⁶ Forskriftsreguleringen vil på noen områder forenkle muligheten for å revidere *deler av* systemet.

Lødrup-utvalget har påpekt at en standardisering kan ha den fordel at den «gjør det mulig på politisk grunnlag å vurdere endringer i erstatningsnivået – både høyere og lavere». ⁴⁷ Når utmå-

lingen er standardisert, kan det også lett gjøres endringer som er initiert fra politisk hold. Om det skulle være politisk vilje til det, kan man eksempelvis høyne antall G for å sikre at standardiseringen ikke blir akterutseilt. ⁴⁸

Alternativet til revisjon fra forvaltningens side er at domstolene reviderer reglene. Domstolsrevisjonen vil skje noe tilfeldig, fordi slik revisjon er avhenging av at egnede saker kommer opp, og at de prosederes bredt nok til at den rettssetningen som domstolene går inn for er tilstrekkelig fundert. Domstolene arbeider under tidspress, og med begrensede muligheter til å utrede prinsipielle konsekvenser av ulike standpunkt. Utvalget er av den oppfatning at en revisjonsadgang for forvaltningen kan være en bedre fremgangsmåte for å sikre at erstatningsreglene følger øvrige utviklingstrekk.

3.4.5 Hensyn til enkel anvendelse av reglene

Utvalget har vektlagt at reglene skal være enkle å anvende. Utmålingsregler som er enkle å anvende fremmer de overordnede målene om raske og enkle oppgjør. Det har en side mot å oppnå en kortere og mindre belastende oppgjørsprosess for skadelidte, sammenliknet med dagens ordning. Når reglene skal konstrueres slik at de enkelt kan anvendes, står man overfor to utfordringer:

Det ene er hva reglene etterspør på *faktaplanet*. Hvis utmålingsreglene etterspør forhold som er vanskelige å kartlegge, kan dette gjøre reglene vanskelige å anvende. Et eksempel: Hvis en standardiseringsregel for fremtidig inntektstap i sterk grad etterspør hvilken økonomisk situasjon skadelidte ville ha vært i uten ansvarshendelsen, må rettsanvenderen foreta prognoser. De kan langt på vei kunne undergrave de generelle målsettingene om enklere saksbehandling. Utvalget har derfor på enkelte områder forenklet bevistemaet. Utmålingen tar eksempelvis utgangspunkt i skadelidtes pensjonsgivende inntekt, jf. lovutkastet § 3-2 første ledd. Også på andre områder har Utvalget lagt til rette for enkle bevistema. Eksempelvis er sykdom og sykemelding tilstrekkelig for smerteerstatning, jf. § 3-7, og status som barn etter barne-loven kapittel 2 er tilstrekkelig for rett til forsørgertaperstatning, jf. § 3-8.

Denne tenkemåten har også fått generelt gjennomslag på den måten at reglene gjennomgående bygger på bevisbar historikk i stedet for prognoser om fremtidig utvikling.

⁴⁵ Mandatets s. 7, punkt 2.7.

⁴⁶ Sml. blant annet Ot.prp. nr. 44 (1988–89) s. 62.

⁴⁷ NOU 1994: 20 s. 104.

⁴⁸ Sml. påpekningen i NOU 1994: 20 s. 104.

Hensynet til enkel rettsanvendelse handler også om å finne passende kategorier som utmålingsmessig behandles likt. Utfordringen er i så måte å balansere hensynet til enkelhet mot hensynet til behovet for en viss differensiering ut fra den enkelte skadelidtes individuelle situasjon. Valget av å operere med 1/2 G som intervall under kategorisering av lønnsinntekt er et utslag av en slik avveining. Et annet eksempel er valget om å legge til grunn bare to kategorier av tap av hjemmearbeidsevne, jf. lovutkastet § 3-5.

Enkelhet er også viktig ved utformingen av *selve regelsystemet*. Det tekniske regelsystemet må ikke være for vanskelig å anvende. Hensynet til en enkel praktisering er en viktig grunn til at reglene er utformet dels i lov og dels i forskrift. I forskriften kan det plasseres omfattende tabeller som ivaretar mange utmålings spørsmål. Forskriftsreguleringen legger opp til at man på enkel måte kan finne frem til erstatningsbeløpene som er angitt i tabellverket. Utvalget er klar over at antallet tabeller mv. i Utmålingsforskriften umiddelbart kan fremstå komplisert, fordi selve rettsteksten blir kompleks. Utvalget har imidlertid sett det som viktigere å gjøre systemet enkelt å *anvende*. Den positive siden ved å presentere mange tabeller og tall i forskrift er at rettsanvenderen for mange erstatningsposter kan lese den utmålte summen direkte ut av tabeller.

3.4.6 Hensyn til pedagogikk og transparens

Utvalget har også forsøkt å ivareta *rettspedagogiske hensyn*. Systemet er forsøkt bygget opp på en enkel måte, ved at hver erstatningspost er gitt en egen paragraf. Etter dette er tapspostene ordnet i en katalog av tapsposter i en rekkefølge som er bestemt av tapspostenes karakter.⁴⁹ Denne strukturen antas å gjøre det enklere å få oversikt over de vernede tapstypene.

De rettspedagogiske hensynene er også ivare tatt innen reguleringen av de enkelte erstatningspostene. Utvalget har blant annet forsøkt å klargjøre grensen mellom de ulike erstatningspostene, for å dempe antall konflikter knyttet til selve grensedragningen. Dette har erfaringsmessig vært en utfordring ved standardiserte systemer. Problemer kan ikke unngås, men *reduseres* ved å klargjøre noen hovedpunkter, og trekke opp retningslinjer for grensedragningen. Utvalgets tilnærming til standardiseringsoppgaven er i god tråd med Mandatets ønske om at «[f]orholdet

⁴⁹ Nærmere om begrunnelsen for rekkefølgen i punkt 1.4 foran.

mellom menerstatning og erstatning for fremtidige utgifter ... så vidt mulig [bør] klargjøres».⁵⁰

En rettspedagogisk funksjon ligger videre i at Utvalget har kodifisert sentrale utmålingskriterier, for eksempel begrepet «nødvendig og rimelig» ved erstatning for merutgifter. Her er de vanskelige sontringene mellom rent medisinske behov, sosialmedisinske behov og rent sosiale behov forsøkt tilgjengeliggjort ved å ta skillelinjene inn i lovteksten på en klar måte. Også dette er i samsvar med Mandatet, som ønsker «at det klargjøres hvilke typer utgifter erstatningen skal kompensere for, eller hvilke utgifter som ikke skal kompenseres», samt at «[d]et bør overveies om vurderingen av dette kan klargjøres gjennom en noe mer utførlig lovregel».⁵¹

Utvalget vil videre særskilt nevne at det har vært en målsetting å presentere de ulike modeller for standardisering på en transparent måte. At metodene for oppbygningen av reglene kan etterprøves, er viktig både fra et rettsikkerhetsperspektiv og med tanke på senere revisjon. Når man standardiserer lovregler i erstatningsretten, vil det ofte være et spørsmål om å kombinere empiriske data med et skjønn som er basert på et kjennskap til det juridiske fagfeltet. Tidvis må det gjøres normative valg bygget på et sett av ulikeartede premisser. Utvalget har i utredningen forsøkt å redegjøre åpent for hvordan og hvorfor slike valg er gjort.

3.4.7 Partsinentiver og skjæringspunkt

Oppgjørstidspunktet bestemmes i utgangspunktet partene selv. Det er et utslag av partenes avtalesfrihet. Dette åpner for *partsinentiver*, der oppgjørstidspunktet blir styrt av forskjeller i de materielle utmålingsreglene (og de forskjeller i erstatningsbeløp det medfører).

Et eksempel: Etter dagens system vil særlig høytlønte skadelidte kunne ha et incitament til å forskyve erstatningsoppgjør ved yrkesskader, fordi det gir flere tapsår med individuelt utmålt erstatning. Siden den ofte er høyere, vil det lønne seg økonomisk for skadelidte.⁵² Skadelidte kan da for eksempel få individuelt utmålt hjemmearbeidserstatning i en lengre påført periode, i tillegg til den standardiserte erstatning for fremtidig inn-

⁵⁰ Mandatets s. 2.

⁵¹ Mandatets s. 2.

⁵² Slike effekter har foranlediget rettssaker hvor tvistespoersmålet har vært hvilket skjæringsstidspunkt som skal legges til grunn, se dom fra Eidsivating lagmannsrett 29. mai 2009, jf. også RG 2007 s. 193.

tektstap, sml. prinsippet i *Martinsen* (Rt. 1998 s. 1916).⁵³ Skadevolder på sin side vil ha et incitament til et raskt oppgjør, fordi det gir færre individuelt utmålte årstaperstatninger. I tillegg kommer andre forhold som påvirker erstatningens størrelse, slik som at erstatning for påført inntektstap utløser vanlig skatteplikt ut fra et surrogatsynspunkt, jf. sktl. §§ 5-1, jf. 5-10 første ledd bokstav c.

Utvalget ser det som sentralt at skjæringstidspunktet først og fremst beror på *når det foreligger et forsvarlig grunnlag* for å vurdere skadelidtes fremtidssituasjonen, det vil si når skaden er blitt *stabilisert*. Derfor er det primært forhold på *faktaplanet* som bør være styrende, ikke kun normative skiller mellom utmålingen av påført og fremtidig tap. Betydningen av dette fanges også inn av rettspraksis, jf. især *Løff I* (Rt. 2008 s. 1336) og *Løff II* (Rt. 2009 s. 425).

I *Løff I* fanges problemet inn, når førstvoterende uttaler at «standardregelen [skl. § 3-2a] også er begrunnet i retts tekniske hensyn, hvilket med nødvendighet vil måtte medføre at noen i ulike situasjoner vil kunne være tjent med at erstatningen i stedet blir utmålt etter de vanlige reglene» (avsnitt 49). Problemstillingen formuleres også i *Løff II*, der retten også fremfører sitt rettspolitiske syn. Det fremgår slik av votumet til førstvoterende, som ordlegger seg slik:

«Dersom oppgjørstidspunktet skulle vere avgjerande for kva som er framtidig erverv, ville det også bli ulikskap mellom ulike skadelidne. I dei tilfella der det tek tid for å avklare vilkåra for oppgjør, ville det bli ytt meir enn i dei tilfella der dette blir avklara med ein gong. Dette vil klart også ha uheldige prosessøkonomiske sider, ikkje minst fordi det til ein viss grad er opp til partane når eit oppgjør skal vere avslutta.» (avsnitt 33)

Utvalget er enig i disse tanker, og har tilstrebet å unngå at utmålingsreglene gir noen av partssidene – skadelidte eller skadevolder – for sterke incitamenter til å påvirke tidspunktet for endelig oppgjør, enten ved trenering eller påskynding (som kun er motivert av forskjeller i selve reguleringen). For å hindre dette, har Utvalget anvendt ulike tilnærminger. En av disse er å legge opp til en utmåling basert på samme hovedprinsipper for utmåling av påført og fremtidig tap. Dette vil klart nok gjelde der Utvalget går inn for å videreføre

gjeldende regler om individuell utmåling, slik som for merutgiftserstatningen. Det samme gjelder der skillet mellom påført og fremtidig tap «smelter» sammen, som for ménerstatningen. Tilbake står hjemmearbeidserstatning og inntektstaperstatning for voksne skadelidte, og inntektstaperstatning til barn.

Når det gjelder *barneerstatningen* har Utvalget lagt opp til at også erstatning for påført inntektstap skal være standardisert. Det demper partenes incitament til å flytte på skjæringstidspunktet. I tillegg kommer at hele ordningen legger opp til at partene skal vente til skadelidte når en viss alder, ut fra behovet for et forsvarlig vurderingsgrunnlag – dette er den såkalte «tofase»-modellens grunnpilar.

3.4.8 Kobling til folketrygdens grunnbeløp (G)

Utvalget har gått inn for en tett kobling mot grunnbeløpet (G). Ved å knytte standardiseringsmodellene tett opp til folketrygdens grunnbeløp, kan man dra nytte av den verdisikring som ligger i at G blir justert fortløpende. Det gjøres årlig i forbindelse med at Stortinget fastsetter nytt grunnbeløp, jf. ftrl. § 1-4 andre ledd. En G-kobling er hensiktsmessig for å etablere en fast relasjon mellom årsinntekt og erstatning.

En G-kobling benyttes i flere andre sammenhenger, og har en viss *tradisjon* i det norske retts-systemet. Koblingen mot G ble innført med folketrygdloven. Der ble pensjoner regulert i takt med endringen av G, som igjen skulle reguleres ut fra samfunnets lønns- og prisutvikling. På denne måten tilstrebet man en «inflasjonssikring».⁵⁴ Koblingen har fungert godt i relasjon til yrkesskade-forsikringen, i hvert fall i dens første år. Det er imidlertid omdiskutert hvor vellykket dette ble på sikt, fordi den tidligere revideringen av G ikke fullt ut maktet å fange inn endringer. Dermed klarte ikke G-beløpet å holde tritt med den reelle utviklingen i pengeverdien.⁵⁵ Dette ble imidlertid utbedret ved lovendringen i 2009. Det ble innført en særskilt kobling til lønnsutviklingen, som er slik formulert i ftrl. § 1-4 tredje ledd:

«Til grunn for reguleringen legges forventet lønnsutvikling i reguleringsåret, justert for eventuelt avvik mellom forventet og faktisk lønnsutvikling siste år.»

⁵³ Om slike partsincentiver ved utmåling av hjemmearbeidserstatning, se Kjelland 2002 især s. 83.

⁵⁴ Jf. NOU 2004: 2 s. 53.

⁵⁵ Jf. blant annet utvalgsmedlem Skårbergs kritikk i NOU 1994: 20 s. 143–144 (punkt 8).

Etter 2009-endringen vil G være bedre rustet enn før til å følge *reallønnsutviklingen*.⁵⁶ Dette har vært sentralt for Utvalgets prinsipielle syn om å knytte an mot G-beløpet for de ulike modeller. Denne styrings-/justeringsfaktoren går som en «rød tråd» gjennom Utvalgets arbeid. Den kritikk som her har vært rettet mot for eksempel barneverstatningen, vil dermed for fremtiden ikke være gyldig.⁵⁷

Utvalgets anknnytning til G må også ses i lys av det beskrevne behovet for fleksibilitet og reviderbarhet, jf. punkt 3.2.4 foran. G-koblingen gjør det mulig å utforme lovttekster og forskriftstekster (herunder i tabeller) hvor det oppgis årlig erstatning brutto for ulike inntektsnivåer («tabellmetoden»)⁵⁸ Erstatningsbeløpene kan da angis i antall grunnbeløp. Konsekvensen er at stadige revisjoner ikke er nødvendig,⁵⁹ hvilket også er samfunnsøkonomisk gunstig.

3.4.9 Kort om beviskrav

For de aller fleste spørsmål som berører personskadeerstatning, opereres det med et alminnelig beviskrav. På dette punktet videreføres langt på vei gjeldende rett. De legislative hensyn bak standardiseringsreglene taler også for at beviskravene ikke bør være for strenge. Reglene skal utformes slik at de er enkle å anvende og de skal ikke innby til tvist. Disse formålene oppnås lettest dersom rettsanvenderen kan operere med sannsynlighetsovervekt.

På noen få punkter i det nye regelsettet er det likevel foreslått et skjerpet beviskrav. Dette er i første rekke gjort for rettsvilkår som kvalifiserer for å fravike den standardiserte ordningen. For at standardiseringen skal være effektiv må man i alminnelighet operere med en presumsjon for at skadelidtes forhold faller innunder de grove kategorier med standardiserte løsninger. Samtidig tilsier hensynet til rimelige og rettferdige løsninger at det må være en viss adgang til å fravike den standardiserte løsningen som er basert på en normalpresumsjon. Her kan et skjerpet beviskrav være et egnet middel til å balansere de ulike interessene. Slik bruk av et skjerpet beviskrav finnes i punkt 3-2 femte ledd vedrørende vilkår for å få lagt til grunn en høyere årsinntekt enn den man hadde i konstateringsåret eller ett til konstateringstidspunktet tilknyttet år.⁶⁰ I et annet tilfelle er et skjer-

pet beviskrav brukt for effektivt å trekke grenser for hvem som skal omfattes av en erstatningspost. I relasjon til den nedre grense for hvem som omfattes av hjemmearbeidserstatning har en fraksjon i Utvalget foreslått at det for skadelidte med lavere medisinsk invaliditet enn 10 prosent, kreves klar sannsynlighetsovervekt for at realskaden medfører en funksjonsnedsettelse som fyller vilkårene for erstatning for hjemmearbeidstap jf. (etter denne fraksjonens forslag til formulering av bestemmelsen) § 3-5 fjerde ledd jf. andre ledd bokstav b.⁶¹ Med uttrykket «klar sannsynlighetsovervekt» og utsagn om «et skjerpet beviskrav» er det i lovforslag og utredning ment å henvise til et beviskrav som er høyere enn vanlig sannsynlighetsovervekt, og som har vært anvendt i ulike erstatningsrettslige sammenhenger, se blant annet *Ringvold* (Rt. 1996 s. 864) og i Rt. 1990 s. 688.⁶²

Utvalget vil med dette klargjøre at det for det nye lovforslaget kun opereres med disse to beviskrav, det ordinære sivilrettslige beviskrav og det skjerpede beviskrav som undertiden er lagt til grunn i erstatningsretten, jf. ovenfor.

3.4.10 Grensene for hva som kan oppnås ved standardisering

De retts tekniske grepene som er nevnt, kan bidra til å gjøre standardiseringen effektiv, noe som igjen kan virke til at erstatningsoppgjørene gjennomføres raskere. Utvalget vil imidlertid påpeke at andre sider ved erstatningsrettens natur setter klare grenser for hva som kan oppnås gjennom standardisering.

For det første synes det klart at mange erstatningstvister har sitt tyngdepunkt andre steder enn ved anvendelsen av utmålingsreglene. Særlig skaper spørsmål om det foreligger faktisk årsakssammenheng ofte de største problemene i saken. Videre er mange saker dominert av bevisvurderinger knyttet til skadelidtes medisinske tilstand. Utmåling er ofte et mindre problematisk punkt. Denne omstendighet utelukker likevel ikke at det kan oppnås gevinster ved å standardisere eller at standardisering kan være verdifullt i seg selv. Utvalget vil imidlertid advare mot en overdreven

⁵⁶ Jf. Ot.prp. nr. 37 (2008–2009) blant annet s. 189 og 192.

⁵⁷ Jf. Kjøenstads 2008b s. 50.

⁵⁸ Sml. NOU 1994: 20 s. 119.

⁵⁹ Sml. påpekingen i NOU 1994: 20 s. 119.

⁶⁰ Se punkt 5.6.3 nedenfor.

⁶¹ Jf. punkt 8.6.3.5 nedenfor.

⁶² Se om dette beviskravet for eksempel Robberstad 2009 s. 248–250. I lovforslaget opereres det med et slikt skjerpet beviskrav også hva gjelder beviset for visse grupper av skadelidtes inntektsnivå, se om dette punkt 5.6.3 og 5.5.4.3. Generelt om beviskrav i punkt 3.4.9 foran.

tro på at standardiseringen kan løse det som er av problemer i erstatningsretten.

På dette punktet kan det også nevnes at aktørene i rettslivet knyttet til personskadeerstatning ikke synes å være spesielt misfornøyde med gjeldende rettstilstand. Kritikken av rettstilstanden har bare gjort seg gjeldende på særskilte områder, eksempelvis vedrørende nivået for barneerstatning.⁶³

Når det særlig gjelder en ambisjon om at standardiseringen skal virke til raskere erstatningsoppgjør, vil Utvalget understreke at det er grenser for hvor raskt et personskadeoppgjør kan – og bør – skje. En del begrensninger er umulige å fjerne gjennom juridiske konstruksjoner. Det er særlig to slike begrensninger som gjør seg gjeldende:

For det første ligger det en begrensning i at realskaden må bli *stabilisert* før utmåling kan foretas. Det beror på en konkret vurdering hvor lang tid dette tar, og avhenger av type skade og den enkeltes tilhelingsevne. Det er imidlertid mulig å antyde et visst mønster når man betrakter et stort volum av skadesaker. Det er ikke uvanlig at stabiliseringsperioden er i intervallet 3–4 år. Det tar ofte denne tiden fra skadetidspunktet til tidspunktet det foreligger en medisinsk fagkyndigutredning (spesialisterklæring), utarbeidet av en som begge parter kan bli enige om. Det ligger i stabiliseringsperiodens «natur» at det da er vanskelig å ta standpunkt til om skaden vil bli varig, om ervervsuførheten vil være helt eller delvis redusert (og i så fall hvor mye) mv. Rettsanvenderen har da enda ikke tilstrekkelig grunnlag for rettsanvendelsen, og må vente med den konkrete utmålingen. Utvalget bemerker at de samme hensyn gjør seg gjeldende i forhold til å få et forsvarlig grunnlag for å vurdere vilkåret om årsakssammenheng.

I saker med vanskelig konstaterbare nakkeskader og/eller vanskelig påvisbare psykiske lidelser, er det ofte behov for flere medisinsk sakkyndige. Hensynet til å få saken forsvarlig opplyst kan tilsi unntak fra hovedregelen i tvl. § 25-3 første ledd første punktum om å oppnevne én sakkyndig, slik at det i stedet oppnevnes flere sakkyndige, se andre punktum, jf. prinsippet i *Lie* (Rt. 1998 s. 1565, s. 1571). I en del saker er det behov for ulike typer sakkyndighet, alt etter det konkrete skadebildet. For eksempel kan det ved psykosomatiske lidelser være behov for nevrolog og psykiater, som kan ha kompletterende kompetanse for å vurdere slike komplekse lidelser.⁶⁴

⁶³ Se især kritikken i Kjønsstad 2008a og Kjønsstad 2008 b, særlig s. 60–61.

For det andre må skadelidte i mange tilfeller foreta ulike typer *utprøving mot arbeidslivet*, for eksempel i form av omskolering eller omplassering. Dette skjer i tid etter at realskaden er stabilisert, og kan da ofte ta ytterligere 1–3 år, alt etter de konkrete forhold. I denne sammenheng bemerker Utvalget at de nye regler om arbeidsavklaringspenger legger opp til at skadelidte kan motta disse i 4 år, jf. ftrl. § 11-10 første ledd første punktum, med mulighet til forlengelse, jf. andre punktum (for eksempel nye 4 år).⁶⁵

Disse begrensningene knyttet til den faktiske utvikling av personskaden trekker en form for ytre tidsmessig ramme, som setter grenser for hvilke effektiviseringsgevinster som kan oppnås ved reguleringer – her i form av standardisert utmåling.

Utvalget vil også bemerke at det knytter seg problemer til andre sider ved erstatningsoppgjørene enn de sider som kan påvirkes av standardiseringen. En særlig kjent tematikk er at den någjeldende prosessen knyttet til oppnevning av sakkyndige medfører problemer som genererer tidsbruk og kostnader. En gjennomgang av dette feltet med etterfølgende tiltak vil kunne ha lignende effektivitetsgevinster som det man oppnår ved standardisering, men disse spørsmålene har Utvalget for sin del ikke kunnet gå inn i. Utvalget viser til at et annet regjeringsoppnevnt utvalg har arbeidet med disse spørsmål og foreslått løsninger.⁶⁶ Utvalget vil i denne sammenheng også nevne at det nok kan settes inn tiltak for å forbedre ulike sider ved NAVs behandling av de skadelidtes krav på offentlige ytelser. Også saksbehandlingen fra kommunenes side hva gjelder ytelser etter kommunehelsetjenesteloven kan gjennomgås med tanke på mulige forbedringstiltak. Standardisering kan korte ned saksbehandlingstid og gi effektivitetsgevinster, men det er viktig at det også settes inn tiltak på andre områder som berører personskader.

Hensynet til raskhet i oppgjørprosessen kontra hensynet til forsvarlighet i oppgjørsgrunnlaget, er vektlagt forskjellig for de ulike modellene i utkastet. Som eksempel på neddemping av hensynet til raske oppgjør til fordel for oppgjørets riktighet, nevnes forslaget til regel om barneerstatning. Her kan den foreslåtte tofase-modellen riktignok

⁶⁴ Sml. påpekningen hos Kjelland 2008 s. 21.

⁶⁵ Om disse reglene, se blant annet <http://www.nav.no/Arbeid/Jobb+og+helse/Arbeidsavklaringspenger>.

⁶⁶ Se Røsæg-utvalgets utredning NOU 2000: 23 Forsikrings-selskapers innhenting, bruk og lagring av helseopplysninger (Røsæg-utvalget).

medføre en lang «ventetid», men vil til gjengjeld tilrettelegge for et forsvarlig grunnlag for å vurdere fremtidig inntektsevne. Det vises for øvrig til de enkelte kapitler underveis, som speiler Utvalgets forsøk på å avstemme hensynene ved utformingen av modeller for de ulike tapsformene og gruppene av skadelidte.

3.5 Særlig om kostnadene ved erstatningsbetaling

Utvalget har løpende tatt hensyn til kostnadene ved de ulike utmålingsmodeller. Et generelt mål er å unngå at ordningene blir for kostbare. Det gir seg utslag i utformingen av materielle regelstrukturer (hovedregler og unntak), og selve erstatningsnivået. Kostnadsspørsmålet ved en standardisering har mange sider, og berører en rekke ulike «aktører»:

For *skadelidte* vil en økning i erstatningsnivået naturlig nok være en fordel for de enkeltpersoner som er blitt utsatt for en skade. Dette er annerledes for de skadelidte som kun befinner seg på risikostadiet, og som ønsker (eller må) tegne forsikringer. For fellesskapet vil en økning i erstatningsnivået bidra til en økning av premienivået. Dette må til sist dekkes av kollektivet, slik som bileiere, arbeidsgivere mv. For Utvalget har det på enkelte områder vært et relevant hensyn å unngå at utmålingen leder til overkompensasjon. Overkompensasjon for den enkelte skadelidte vil prinsipielt sett ofte innebære at forsikringspremien for hvert enkelt medlem av forsikringsfellesskapet blir høyere enn nødvendig.

For *skadevolder* vil en økning i erstatningsnivået medføre større utbetalinger, hvilket isolert sett medfører en større betalingsforpliktelse. Hvorvidt dette også medfører en tilsvarende økt byrde for skadevolder, beror på en mer sammensatt vurdering. Her kan det grovt skilles mellom personlige skadevoldere og skadevoldere som representeres av et forsikringsselskap (eventuelt staten). For de *personlige* skadevoldere kan en økt ansvarsbyrde bli meget følbart, fordi den som utgangspunkt må dekkes av hans egen (private) økonomi. Skulle ansvaret bli urimelig tyngende, finnes det «sikkerhetsventiler». Ansvaret kan for eksempel lempes etter den generelle lempningsregel i skl. § 5-2, og vi har særregler som skl. §§ 2-2 (lempning av arbeidstakers ansvar) og 2-3 (lempning av arbeidsgivers ansvar).

Når det derimot gjelder *forsikringsselskaper* (og staten), er situasjonen en annen. Det må her

skilles mellom to hovedsituasjoner. Begge har med selskapets avsetninger å gjøre.

Det finnes *to hovedformer* for avsetninger. Den ene gjelder avsetninger på saker som er meldt, men ikke endelig oppgjort. Dette er de såkalte RBNS-avsetningene, som er et akronym for Reported But Not Settled. Disse avsetningene justeres i takt med at saksbehandlingen går fremover og bringer stadig større klarhet i den endelige betalingsforpliktelsen. Den andre hovedtypen omhandler avsetninger til inntrufne skader, men som ikke er meldt. Disse kalles for IBNR-avsetninger, som står for Incurred But Not Reported.⁶⁷ Det kan for eksempel være at skaden er skjedd, men meldt inn sent. Selskapet har behov for å kartlegge for eksempel hva 2010-årgangen vil koste, og må derfor summere de forventede kostnader. Det gjøres ved å foreta ulike estimater, basert på skjønn fra erfarne skadebehandlere, automatiserte systemavsetninger mv.

Situasjon 1: Under forutsetning av at det tilstrebes et riktig oppgjør og det er foretatt tilstrekkelige avsetninger (riktig beregnet), vil *selve volumøkningen* i utbetalingen ikke ramme selskapet. Det vil tvert i mot kunne være tjent med at det skjer en økning i de pengestrømmer som passerer selskapet, hvilket gir bedre grunnlag for inntjening. Mot denne bakgrunn kan man hevde at selskapet også er tjent med at de standardiserte modellene anviser romslige erstatninger. Argumentet forsterkes ved at volummessig store forsikringsprodukter er *lovpålagte*, slik som bilforsikringen, yrkesskadeforsikringen og pasientskadeforsikringen. I tillegg kommer en rekke andre obligatoriske forsikringer, for eksempel innen andre deler av transportsektoren.⁶⁸ Hvis selskapet her skal argumentere for et lavt erstatningsnivå, må det da primært være for å holde premienivået nede – med andre ord av hensyn til forsikringstakerne (= bileierne, arbeidsgiverne mv.).

Situasjon 2: Der de avsatte midlene derimot er beregnet ut fra et erstatningsnivå som viser seg å være lavere enn på oppgjørstidspunktet, slik at erstatningsutbetalingene «spiser av» selskapets resultat (enkelt uttrykt: utbetalingene er større enn premieinnbetalingene). Her kan selskapet ha et incitament til å holde igjen på utbetalingsnivået, for å sikre fortjeneste. Denne situasjonen kan oppstå ved begrensninger/svakheter i premieberegningen, for eksempel fordi den ikke har tatt tilstrekkelig høyde for en økning i erstatningsnivået

⁶⁷ Om disse begrepene, se blant annet Mauseth 1990, samt Kaas et al. 2002.

⁶⁸ Jf. blant annet Lødrup (medf. Kjelland) 2009 s. 229 f.

(det avses for eksempel en dom som virker «erstatningsdrivende»). Det sentrale for Utvalget her, er å ta høyde for dette ved utformingen av overgangsregler.

Beskrivelsen er noe forenklet, men fremhever hovedlinjer i et viktig premiss for Utvalgets arbeid. Presiseringen viser at kostnadsargumentet har en side mot å unngå at den foreslåtte standardiseringsordningen blir for kostbar for samfunnet. I denne sammenheng er det viktig å være bevisst på at premiebetalerne i stor grad er borgerne selv, som for eksempel bileiere. Det samme gjelder i forhold til arbeidsgivere. Utvalget viser her til bemerkningene i forarbeidene til yrkesskadeforsikringsloven, der det fremheves at «[d]et er et viktig hensyn at ... premiene holdes på et lavest mulig nivå», og at «[l]avere arbeidsmengde pr sak innebærer at forsikringsordningen blir billigere. Standardisering kan på denne måten bidra til å *reduere arbeidsgivernes utgifter*».⁶⁹

Som det fremgår, er det til sist borgerne – og ikke juridiske subjekter slik som forsikringselskapene – som skal betale «regningen» for de modeller som foreslås. Forskjellen er da at kostnaden dekkes ved skatteinnbetalinger. I begge henseender er det tale om *kollektivistiske* ordninger, med fellesskapet som finansør. Behovet for å løfte perspektivet og se helheten, tydeliggjøres av at potensielle skadelidte også er potensielle skadevoldere.

For Utvalgets arbeid har det også interesse at de to typesituasjonene (1 og 2) har en side mot konsekvenser av mer standardisert utmåling. Jo enklere og mer forutberegnelige erstatningsoppgjørene er, dess lettere er det å foreta en riktig premieberegning. Og motsatt: Jo flere individuelle elementer som bygges inn i modellene, dess van-

skeligere blir det å forutsi kostnadssiden. På denne måten vil *standardiseringsgraden* kunne innvirke på premienivået, og dermed kostnadssiden ved standardiseringsordningen. Dette viser også at hensynet til et «riktig» oppgjør for den enkelte skadelidte, kan koste mer ut fra slike forsikringsøkonomiske betraktninger.

I tillegg til de generelle refleksjonene som er skissert så langt, kommer kostnadsdiskusjonen til overflaten i de mange delvurderingene. Som eksempel kan nevnes «tak»-diskusjonen og «gulv»-diskusjonen. Spørsmålet om å legge til grunn en minsteerstatning har betydelige økonomiske konsekvenser, og har dermed influert på debatten om man skal legge til grunn 5 G eller 6 G – alternativt en mellomvariant på 5,5 G. Generelt vil det å legge til grunn et «gulv» medføre en rekke tilfeller av overkompensasjon, også for nok så store grupper av skadelidte. Det har kostnadsmessige implikasjoner. Hensynet til forutberegnelighet vil imidlertid hensyntas ved å sette et «tak» på erstatningen, slik at premieberegnerne kan forutsi kronemessig hva maksutbetalingene kan bli.

Kostnadsdiskusjonen kommer blant annet til syne i Utvalgets vurderinger av graden av standardisering. Dette er særlig synlig hvor hensynet til enkel og rask oppgjørsprosess kan komme i konkurranse/konflikt med hensynet til et riktig oppgjørsresultat. Hensynet til å holde nede kostnadsnivået kan ikke alltid skyves i forgrunnen. Dette avspeiles i Utvalgets generelle ønske om å unngå systematisk underkompensasjon generelt, og i vernet av sårbare grupper spesielt (for eksempel skadelidte barn). Ut fra overordnede rettferdshensyn har Utvalget tidvis utformet modeller som har flere individuelle elementer (mykere standardiseringsgrad), og lagt selve nivået noe høyere enn for andre grupper.

⁶⁹ Ot.prp. nr. 44 (1988–89) s. 62.

Del II
Standardiserte utmålingsregler

Kapittel 4

Gjennomgripende utmålings spørsmål

4.1 Generelle utgangspunkter

I kapitlene 5–11 nedenfor følger en nærmere redegjørelse for erstatningsutmålingen ved en «katalog» av erstatningsposter. Postene er inntektstap (kapittel 5 og 10), merutgifter (kapittel 6), hjemmearbeidstap (kapittel 7), tapt livsutfoldelse (kapittel 8), (den negative effekten av) smerte (kapittel 9) og forsørgertap (kapittel 11). I dette kapittelet skal behandles noen rettslige utgangspunkter og spesifikke regler som gjør seg gjeldende for alle disse erstatningspostene.

For det første er det et gjennomgripende spørsmål hvordan offentlige ytelser og andre formuesoverføringer til skadelidte skal påvirke erstatningsutmålingen, se punkt 4.2 nedenfor. Et beslektet spørsmål er hvorvidt det kan kreves regress for ytelser fra trygden eller forsikringselskap til dekning av skaden. Regress-spørsmål behandles kort i punkt 4.3.

Personskadeerstatning kjennetegnes av at det på oppgjørstidspunktet skal utmåles en engangserstatning som skal dekke fremtidig tap over lang tid. Dette medfører at utmålingen har en tidsmessig side som er felles for mange av de ulike erstatningspostene.

Tidsperspektivet for erstatningen innebærer at det må tas hensyn til forrentningen av den kapitalen de ulike poster av engangserstatning representerer. Utbetaling av engangserstatning medfører at skadelidte får renteinntekter som skal beskattes, samtidig som det vil påløpe formuesskatt på engangserstatningen. Et særskilt spørsmål er da hvordan skadelidtes skatteplikt påvirker erstatningsutmålingen, og hvordan slike effekter eventuelt kan standardiseres. Dette spørsmålet behandles i punkt 4.4 nedenfor. Når erstatningen utmåles for å dekke fremtidige årstap, må det tas hensyn til renteinntektene på engangserstatningen. Spørsmålet om hvilken rentefot som skal legges til grunn er viktig for en rekke av erstatningspostene, og dette spørsmålet drøftes i punkt 4.5 nedenfor. I punkt 4.6 klargjøres forholdet mellom lovens utmålingsregler og partenes avtalefrihet.

Videre behandler Utvalget i punkt 4.7 og 4.8 ulike situasjoner hvor det tapet skadevolder er ansvarlig for ikke er varig. Et spørsmål i denne sammenheng gjelder den såkalte «tidsbegrensede årsakssammenheng» eller «hypotetisk årsakskonkurranse»: Det forekommer at det på oppgjørstidspunktet kan legges til grunn at skadelidte i fremtiden ville ha blitt utsatt for en negativ påvirkning av en annen årsak enn den skadevolder er ansvarlig for. Det generelle spørsmål om hvordan denne situasjonen skal håndteres, er behandlet i punkt 4.8.

I punkt 4.9 behandles selve oppgjørsformen; spørsmålet om det skal anvendes engangserstatning eller terminerstatning, og i punkt 4.10 gjennomgås særspørsmål som oppstår for skadelidte som ikke er bosatt i Norge. I punkt 4.11 redegjøres det for en generell unntaksregel som i helt spesielle tilfeller gir hjemmel for å fravike de standardiserte reglene. Fremstillingen går i punkt 4.12 inn på ulike forutsetninger for de tabellene som er anvendt under standardiseringsreglene. I punkt 4.13 presenteres så en hjemmel for at kongen med visse mellomrom kan revidere lovens tabellverk.

Alle disse spørsmål har trekk som er felles for alle (eller i alle fall mange av) erstatningspostene. Samtidig kan det gjøre seg gjeldende spesifikke forhold hva gjelder utmålingen av erstatning for hver enkelt post. De nevnte fellestrekkene for de ulike utmålingsposter er samlet her i kapittel 4.

En generell forutsetning for standardiseringen er at det bare skal betales én standarderstatning. Dette gjelder selv om en skade faller innunder flere kompensasjonsordninger, eksempelvis hvor en yrkessjåfør kan kreve dekning delvis både fra yrkesskadeforsikring og trafikksforsikring.

4.2 Fradrag i erstatningen

4.2.1 Innledning

Etter gjeldende rett er det et gjennomgående prinsipp at ytelser fra det offentlige skal dras fra i erstatningen så langt de dekker tapet for skadelidte. Videre har vi i norsk rett hatt tradisjon for at

også andre formuesoverføringer til skadelidte som dekker skaden kan komme til fradrag helt eller delvis. Her er det særlig ulike forsikringsutbetalinger som kan være aktuelle, men også overføringer fra andre rettssubjekter kan medføre fradrag. I det følgende skal drøftes hvor langt slike fradrag skal gjøres etter forslaget til standardiserte utmålingsregler.

4.2.2 Fradrag for ytelser fra det offentlige

4.2.2.1 Gjeldende rett og bakgrunnen for dagens rettstilstand

Etter gjeldende rett er skl. § 3-1 tredje ledd første punkt en viktig regel om at ytelser fra det offentlige skal komme til fradrag i erstatningen. Regelen kom inn i loven i 1973 og har følgende forhistorie: I tiden før vedtagelse av erstatningsloven av 1969 ble erstatningsutmålingen i høy grad gjort på skjønnsmessig måte. I denne perioden hadde videre trygden rett til regress mot skadevolder. Dette medførte et press på utmålingen i den forstand at det ble utmålt mindre enn full erstatning til skadelidte, fordi man var redd for at skadevolder ellers ikke ville kunne betale regresskravet fra trygden. Dette var en viktig del av bakgrunnen for at trygdens regressrett ble opphevet i 1970.¹ En logisk konsekvens av opphevingen av trygdens regressrett, var at trygdeytelsene gikk til fradrag i den summen skadevolder skulle betale. Denne regelen ble så lovfestet i 1973.

Norsk rett har av denne grunn siden 1973 lagt til grunn et gjennomført prinsipp om at ytelser fra det offentlige (og til dels andre tredjepersoner) skal gå til fradrag i erstatningen. Med en slik ordning nyter skadevolder fordelene av at så vel trygder som tjenestepensjoner blir trukket fra i den summen som utgjør skadelidtes initiale fulle tap.² Erstatningsansvaret for skadevolder blir etter dette «reduisert» så langt det offentlige dekker skaden. Av denne grunn kan det hevdes at norsk rett bygger på en «reduksjonsmodell».³ Den prinsipielle løsning knyttet til at offentlige ytelser går til fradrag i erstatningen er vanlig i nordisk erstatningsrett, og denne modellen har derfor tidvis blitt kalt «the nordic model». For norsk retts vedkom-

mende har løsningen i første rekke kommet til uttrykk i skl. § 3-1 tredje ledd første punktum. Den prinsipielle tilnærmingen til spørsmålet om hvordan de offentlige ytelsene skal passes inn i erstatningsutmålingen, kan imidlertid spores i flere andre sammenhenger. Ulike sider ved dette prinsipielle valget vil bli utdypet rett nedenfor. For Utvalget blir det et særskilt spørsmål hvor langt prinsippet om fradrag for offentlige ytelser skal videreføres under en generell, standardisert erstatningsordning.

4.2.2.2 Utvalgets vurderinger

Som det fremgår av gjennomgangen foran, ligger det rettspolitiske betraktninger bak prinsippet om at offentlige ytelser skal gå til fradrag i erstatningen. Denne ordningen har tradisjon i norsk rett, samtidig som den samsvarer godt med systemet i øvrige nordiske land. Lovutvalgets mandat kan mest naturlig forstås slik at man ønsker at det nevnte prinsippet skal videreføres.⁴ Utvalget har tatt konsekvensen av dette for hele «katalogen» av tapsposter. På dette punktet har Utvalget derfor fulgt Mandatet, men Utvalget ser heller ingen rettspolitiske grunner til å endre på dette prinsipielle utgangspunktet i norsk erstatningsrett.

Når det gjelder den nærmere oppfølgingen av dette prinsippet, skal det først presiseres noen utgangspunkter i gjeldende rett. Som nevnt gir någjeldende § 3-1 tredje ledd første punktum det klareste holdepunktet for fradragsprinsippet i gjeldende norsk rett. Etter ordlyden i någjeldende § 3-1 tredje ledd første punktum er det imidlertid kun «trygdeytelser» som skal gå til fradrag «krone for krone» i erstatningssummen. Av forarbeidene til bestemmelsen fremgår det likevel at man med formuleringen ikke mente å referere utelukkende til folketrygdloven av 1966 (som nå er videreført i folketrygdloven av 1997). Det finnes uttalelser som kan tas til inntekt for at det gjelder et *generelt prinsipp* om fradrag for offentlige ytelser, jf. foran. Denne synsmåten står i nær sammenheng med oppfatningen om at erstatning for merutgifter kun skal være «et supplement» til ytelser fra det offentlige. Sentralt for denne forståelsen av samspillet mellom skadevolders skadedekning og det offentliges ytelser er følgende uttalelse fra Ot.prp. nr. 4 (1972–73):

¹ Se blant annet Ot.prp. nr. 42(1969–70) s. 42–44.

² Vi holder i denne sammenheng utenfor ulykkesforsikringer tegnet av skadelidte selv, jf. den særskilte regulering av slike forsikringer i skl. § 3-1 tredje ledd andre punktum, se punkt 4.2.3 nedenfor («Forsikringer uten pensjonselement»).

³ Se om ulike modeller for endelig fordeling av det tapet skadevolder påfører skadelidte, Askeland 2006a s. 86–89.

⁴ Dette følger blant annet av anvisningene om hvordan fradrag skal gjøres for inntektstap. En prinsipiell holdning om videreføring følger imidlertid også av uttalelsene om «uendret ressursbruk».

«Departementet er enig i at erstatningens oppgave ved personskade og forsørgertap bør være å supplere andre ytelser som den erstatningsberettigede får i anledning av skaden. Det beløp som tilkjennes i erstatning, skal sammen med de øvrige ytelser som det skal tas eller kan tas hensyn til (gjøres fradrag for), utgjøre erstatningen for det økonomiske tap.»⁵

I rettspraksis finner man da også eksempler på at ytelser i medhold av andre lover har blitt likestilt med trygd, og dermed har gått til fradrag, se *Skoland* (Rt. 1993 s. 1547). Her ble det gjort fradrag i erstatningen for ytelser i medhold av sosialtjenesteloven. I dommen faller det også en uttalelse om forarbeidenes generelle rekkevidde:

«Dette har gitt seg direkte utslag i bestemmelsene i skadeserstatningsloven § 3-1 tredje ledd første punktum og § 3-2 første ledd tredje punktum, hvoretter offentlige ytelser, som trygdeytelser, skal gå til fradrag i erstatningen. Uttalelsene har imidlertid en generell rekkevidde og gir etter min mening uttrykk for et grunnleggende prinsipp». (s. 1558)

Denne synsmåten har senere blitt fulgt opp i flere dommer⁶.

Etter gjeldende rett er det likevel en kilde til tvilsspørsmål at loven bare gir hjemmel for «krone for krone-fradrag» for de offentlige ytelser som kommer fra folketrygden. Dette skyldes at skl. § 3-1 tredje ledd første punktum («skal-fradraget») bare nevner «trygdeytelser», mens intet er nevnt om andre offentlige ytelser. Ytelser som for eksempel tilstås i medhold av sosialtjenesteloven har derfor i rettspraksis blitt behandlet etter «kan-regelen» i skl. § 3-1 tredje ledd andre punktum, se dommen i Rt. 2010 s. 1153 (avsnitt 45). I denne dommen ble det lagt til grunn at det kunne gjøres et *delvis* fradrag for den omsorgslønn skadelidte hadde fått i medhold av sosialtjenesteloven § 4-2 bokstav e.⁷

Utvalget ønsker imidlertid å ha rene og klare linjer på dette punktet, slik at *alle* ytelser fra det offentlige som reelt dekker skaden i utgangspunktet går *fullt* til fradrag («krone for krone», som det gjerne formuleres). Dette bør gjelde uavhengig av hvilken lov som hjemler ytelsen, eller om ytelsen

er en naturalytelse som ytes som en del av det offentlige helsetilbud.⁸ Så lenge ytelsen reelt dekker en del av skadelidtes tap, er det prinsipielt sett ingen grunn til å unnlate fradrag. Å unnlate å gjøre fradrag kan etter omstendighetene føre til at skadelidte mottar mer enn full erstatning. En egen generell lovbestemmelse skal klargjøre både at det gjelder et prinsipp om fradrag for offentlige ytelser og presisere dette prinsippet rekkevidde, se om dette straks nedenfor.

Det grunnleggende prinsipp om at offentlige ytelser skal gå til fradrag skal derfor gjelde også under den nye, standardiserte erstatningsutmålingen. Fradraget vil imidlertid noen ganger være bakt inn i erstatningsbeløpet som følger av de utarbeidede tabeller.⁹ Dette gjelder blant annet erstatning for inntektstap og for forsørgertap, hvor enkelte offentlige ytelser er hensyntatt ved utarbeidelse av tabellene som finnes i Utmålingsforskriften. Utvalget har i noen få andre sammenhenger bevisst *unnlatt* å gjøre fradrag, i den hensikt å forenkle reglene.¹⁰ Hvor fradrag er unnlatt, er dette presisert. Der hvor det skal gjøres fradrag, er det anvendt en teknikk med henvisninger fra bestemmelser om utmåling av de respektive erstatningsposter til en generell regel om fradrag som er plassert innledningsvis, se rett nedenfor.

Lovteknisk har fradragssprinsippet kommet til uttrykk i en generell, materiell regel om fradrag for kompensasjonsrelevante ytelser, se § 3-1 femte ledd:¹¹

«Hvor det vises til denne bestemmelsen, skal det i erstatningsutmålingen gjøres fradrag for ytelser fra det offentlige etter folketrygdloven, sosialhelsetjenesteloven, sosialtjenesteloven og andre regler så langt ytelsen kompenserer for skaden. For annen vesentlig økonomisk støtte til kompensasjon av skaden kan det i særlige tilfeller gjøres fradrag i erstatningsutmålingen.»

Lovteksten gjelder i første rekke ytelser fra folketrygden, sosialhelsetjenesteloven og sosialtjenesteloven, og disse lovene er derfor positivt nevnt i lovteksten. Fradrag kan imidlertid også foranledi-

⁵ Ot.prp. nr. 4 (1972–73) s. 16.

⁶ Se *Stokstad* (Rt. 1996 s. 958), *Rott* (Rt. 1999 s. 1967), *Bråtane* (Rt. 2002 s. 1436), *Løff II* (Rt. 2009 s. 425).

⁷ Som følge av dommens konkrete løsning hvor direkte skadelidtes erstatning for fremtidstap ble ansett å dekke 3. persons krav basert på tapte lønnsinntekter, ble det likevel ikke gjort et effektivt fradrag.

⁸ Jf. problematikken i *Skoland* (Rt. 1993 s. 1547), se Nygaard 2007 s. 33 og s. 97–98.

⁹ Dette var den foretrukne teknikken under utarbeidelsen av Yrkesskadevorskriften, se om dette NOU 1994: 20 s. 167.

¹⁰ Se for eksempel reglene om smerteerstatning, punkt 10.6.5 nedenfor.

¹¹ Med ordet «kompensasjonsrelevante» henvises det til visse krav som må stilles for at ytelsen fra det offentlige skal klassifiseres slik at den skal gå til fradrag. Begrepet er nærmere utdypet nedenfor.

ges av andre ytelser fra det offentlige. Utvalget har derfor i loven tatt med passusen «andre regler». Denne formuleringen kan også fange inn at enkelte naturalytelser fra det offentlige etter omstendighetene vil gå til fradrag i erstatningen.¹²

For slike naturalytelser vil det sjelden være tale om en konkret fradragspost som måles i kroner og øre. Situasjonen vil snarere være at fordi skadelidte får pleie og omsorg fra det offentlige, så vil det ikke være aktuelt å kreve erstatning for slike poster. Ytelsene vil ofte dekke medisinske behov, og her har rettspraksis som nevnt lagt til grunn at det offentliges ytelser ivaretar skadelidte. I fremstillingen av erstatning for merutgifter er derfor utgiftene plassert under kategorien utgifter til «dekning av rent medisinske behov», jf. punkt 7.5.2. Prinsipielt sett er det like fullt tale om et fradrag i erstatningen på lik linje med trygdeytelser. Dette følger av at skadevolder prinsipielt sett ville ha vært ansvarlig for kostnadene forbundet med pleie og omsorg dersom det offentlige ikke hadde betalt dem. For trygdefradragets vedkommende følger dette av strukturen i regelen i § 3-1 tredje ledd første punktum: «Ved erstatningsutmålingen gjøres fradrag for ... trygdeytelser ...». Det tilsvarende gjelder prinsipielt for andre ytelser fra det offentlige, jf. sitatet foran fra *Skoland* (Rt. 1993 s. 1547, s. 1557–1558).

Ordlyden «andre regler» vil også gjøre regelen robust mot endringer i offentligrettslige ytelser. Formuleringen vil naturlig fange inn fremtidige, nye regler om offentlige ytelser til skadelidte som dekker det behov som følger av den ansvarsbetingende handling eller hendelse.

4.2.2.3 Særlig om kravet til kompensasjonsrelevans

Begrepet kompensasjonsrelevans er brukt om de krav til sammenheng som stilles for at en trygdeytelse (eller annen ytelse fra det offentlige) skal gå til fradrag i erstatningssummen. Ytelsen er etter en alminnelig oppfatning kompensasjonsrelevant dersom den er utløst av skaden, og den dekker samme behov som erstatningen skal dekke.¹³

Når det gjelder det første kravet, uttrykte departementet seg under forarbeidene til någjeldende § 3-1 tredje ledd første punktum slik at det

kunne reises tvil om kravet gjaldt, se Ot.prp. nr. 4 (1972–73):

«*Departementet* vil her bemerke at trygdeytelsene bør gå til fradrag fullt ut, selv om utbetalingen bare delvis skyldes skaden. Det bør her være likegyldig om trygdeytelsens størrelse også skyldes tidligere uførhet. For en som tidligere hadde inntekt dels i form av trygd og dels arbeidsinntekt, vil naturligvis trygdesituasjonen før og etter skaden komme inn.»¹⁴

I teorien har man imidlertid påpekt at det bør være et vilkår for fradrag at ytelsen er utløst av skaden.¹⁵ Dette er det naturlige utgangspunktet erstatningsrettslig sett. Hvis fradraget gjøres for ytelser som ikke er utløst av skaden, kan det lede til at skadelidte ikke får full erstatning, og det må selvsagt forhindres. Det kan likevel spørres om det er nødvendig å bygge inn i loven et vilkår om at skaden har utløst den offentlige ytelsen. Det avgjørende spørsmålet vil nemlig uansett være om det offentlige kompenserer for en negativ effekt som skadevolder er årsak til, og som han måtte ha dekket dersom det offentlige ikke kom med sin ytelse. Holder man fast ved dette vilkåret, kan man spare seg for nærmere diskusjoner om hva som var årsak til at den offentlige ytelsen kom. For spørsmålet om hva som har utløst den offentlige ytelsen, kan det nemlig lett oppstå tvilstilfeller eller kombinasjonstilfeller. Det kan nemlig forekomme at skadelidte får dekket en del av det behov som skaden skaper fra det offentlige, uten at denne ytelsen er utløst av skaden. Det kan i alle fall forekomme at det er tvilsomt om denne årsakssammenhengen foreligger. Dette bør imidlertid ikke være avgjørende for fradragsspørsmålet. Hvis ytelsen uansett dekker skaden (kompenserer den negative effekten skadevolder er ansvarlig for), bør ikke skadelidte få erstatning fra skadevolder i tillegg.

Et eksempel kan være at skadelidte får uføretrygd som følge av svak konstitusjon som slår ut etter at skaden er inntruffet. Selv om det er uklart om skadelidte ville ha blitt ufør uansett om skaden hadde inntruffet, skal uføreytelsen gå til fradrag i erstatningen. I dette tilfellet vil ikke spørsmålet komme på spissen, fordi spørsmålet om fradrag er innbakt i forskriftstabellens utregninger av erstatning.

¹² Jf. *Skoland* (Rt. 1993 s. 1547), jf. Nygaard 2007 s. 33 jf. s. 97–98. Se om denne ulovfestede og praksisbaserte fradragregelen for offentlige naturalytelser Askeland 2006a s. 91–96.

¹³ Se for eksempel formuleringen i Bergsåker 1982 s. 133–134.

¹⁴ Ot.prp. nr. 4 (1972–73) s. 34.

¹⁵ Nygaard 2007 s. 35, Lødrup (medf. Kjelland) 2009 s. 483–484.

Utvalget finner etter dette at det er unødvendig å operere med en streng kvalifikasjon i loven som vil kreve en avklaring på dette punktet. Utvalget har derfor valgt å utelate vilkåret om at ytelsen er utløst av skaden. Utvalget vil fremheve at det avgjørende bør være om det offentlige ytelse dekker samme behov som er utløst av ansvarshendelsen, og at det ikke bør utgjøre noe tvistetema om *ytelsen* var utløst av ansvarshendelsen eller ikke. Det er denne tilnærmingen som vil stå i best samsvar med det grunnleggende prinsippet om at offentlige ytelser går til fradrag i erstatningen.

Kravet om at den offentlige ytelsen skal dekke samme behov som er utløst av ansvarshendelsen, har tradisjonelt vært oppfattet slik at det innebærer at ytelsen må dekke skadelidtes behov *i samme tidsrom* som det behov erstatningen skal dekke, gjør seg gjeldende.¹⁶ Et eksempel på at denne siste begrensningen fikk betydning gir *Horseng* (Rt. 1993 s. 1538, s. 1545), hvor det tales om at det er en «forutsetning for fradrag etter tredje ledd første punktum at det er et sammenfall i tid mellom tryggedekningen og den periode selskapet har ansvar for». En nokså ny dom på området, Rt. 2010 s. 1153, kan imidlertid sies å så noe tvil på dette området. I denne dommen ble det nemlig gjort fradrag for utbetalt erstatning for fremtidige utgifter i posten for påført tap av inntekt. Denne utbetalingen gikk så til fradrag i skadelidtes krav om erstatning for tapt inntekt. Slik Høyesterett formulerer seg om fradragsspørsmålet (avsnitt 52) holdes det ikke på noe strengt tidsmessig prinsipp for spørsmålet om kompensasjonsrelevans. Dommen gjelder riktignok fradrag for betaling fra skadevolder vedrørende én erstatningspost i en annen erstatningspost, og de to erstatningspostene tilkommer dessuten formelt to ulike rettssubjekter. Avgjørelsen er derfor ikke nødvendigvis bestemmende for spørsmålet om kompensasjonsrelevans ved fradrag for ytelser fra det offentlige. Dommen viser på den annen side at det etter omstendighetene kan være grunn til å fravike et strengt tidsmessig krav til kompensasjonsrelevans dersom det er nødvendig for å nå et rimelig resultat. Utvalget antar etter dette at utgangspunktet bør være at det settes tidsrammer for hvilke fradrag som skal gjøres, slik teorien har gitt uttrykk for og slik *Horseng* legger til grunn. Utvalget holder likevel åpent for at regelen om tidsmessig kompensasjonsrelevans kan fravikes i særlige tilfeller.

Hvor kompensasjonsrelevante ytelser er bakt inn i en standardisering, vil dette problemet løse seg av seg selv, fordi det tidsmessige er hensyntatt gjennom oppbygningen av den standardiserte erstatningen. For de øvrige postene kan det etter omstendighetene være nødvendig å undersøke særskilt om ytelsen dekker behov i det samme tidsrom som den negative effekt som skal erstattes har virkning og forårsaker et tap.

Betegnelsen kompensasjonsrelevans har blitt forstått slik at den også gjelder situasjonen i § 3-1 tredje ledd andre punktum («kan-fradraget»¹⁷). Uttrykket er også blitt brukt slik av Høyesterett, se Rt. 2007 s. 1415 (avsnitt 84) og Rt. 2010 s. 1153. I denne sammenhengen brukes uttrykket gjerne som en betegnelse på at en formuesoverføring dekker samme tap som skadevolder har forårsaket. Om det skal gjøres helt, bare delvis eller intet fradrag for formuesoverføringen blir så gjenstand for rettsanvenderens diskresjonære skjønn.¹⁸ I vår sammenheng gjelder begrepet kompensasjonsrelevans spørsmålet om en formuesoverføring fra en tredjeperson til skadelidte, herunder trygden, skal gå til fradrag i erstatningen, fordi den dekker en del av skaden. Det ligger i dette også en presisering av at fradraget bare skal kunne gjøres i *samme post* som ytelsen dekker.¹⁹ Dersom en formuesoverføring som gjelder én post blir brukt til fradrag i en annen post, kan dette føre til at skadelidte ikke får full erstatning.

Eksempelvis bør ikke uførepensjon basert på utarbeid gå til fradrag i hjemmearbeidserstatning. Fradraget for uførepensjon er innbakt i den standardiserte erstatning. Et fradrag i hjemmearbeidserstatningen for uførepensjon vil da medføre at skadelidte ikke får full erstatning.

Mer problematisk kan imidlertid dette utgangspunktet bli dersom den ene posten overoppylles. Skal da fradraget kunne gjøres i en annen post for å unngå at skadelidte får mer enn full erstatning?²⁰ Utvalget har vurdert dette spørsmålet generelt, og ut fra ulike tenkte eksempler. Å tillate slike fradrag («pakke for pakke») vil antakelig være den mest konsekvente oppfølging av prinsippet om at ytelser fra det offentlige som dekker skaden skal komme til fradrag i erstatningen og dermed skadevolder til gode. Utvalget har likevel kommet til at det er best å holde på et strengt

¹⁶ jf. Nygaard 2007 s. 36 og Lødrup (medf. Kjelland) 2009 s. 483.

¹⁷ Se for eksempel Bergsåker 1982 s. 141.

¹⁸ Askeland 2006a kritiserer denne bruken av begrepet fordi den leder til flertydighet og manglende presisjon, s. 43–44.

¹⁹ Se Nygaard 2007 s. 36.

²⁰ Spørsmålet er ikke drøftet presist i teorien. Lødrup (medf. Kjelland) 2009 s. 483 reiser spørsmålet uten å ta stilling til det.

«post for post»- prinsipp, slik at skadelidte ikke utsettes for fradrag i poster han har krav på etter de materielle reglene. Å åpne for fradrag for en offentlig ytelse som gjelder behov A i en erstatningspost som skal dekke behov B, kan lett bære galt av sted og føre til at skadelidte ikke får sin rettmessige erstatning. En slik adgang til fradrag kan lett anspore skadevoldersiden til å lete etter fradragsmuligheter, noe som kan være prosesskappende. Etter dette vil det være best i tråd med formålet om å forenkle reglene at det stenges for slike fradrag. Fradrag for offentlige ytelser skal etter dette bare kunne gjøres i den erstatningsposten som dekker det samme behovet som ytelsen skal dekke.

Dommen i Rt. 2010 s. 1153 gjør fradrag for utbetalt merutgiftserstatning til skadelidte i erstatning for tapt inntekt, som tilkom skadelidtes mor. Her kan det se ut som om det gjøres fradrag i én post for en utbetaling som skjer under en annen post. Realiteten er likevel at de to postene her dekker det samme tapet, nemlig det tap som oppstår fordi den direkte skadelidte trengte pleie og tilsyn. Dette fremgår av avsnitt 53 in fine: «Erstatningen for As inntektstap har ikke karakter av et separat krav, men inngår i den erstatning B er blitt tilkjent til dekning av utgifter til pleie og omsorg fra utgangen av 2005 til fylte 18 år.»

4.2.3 Forholdet til det någjeldende «kan-fradraget».

4.2.3.1 Innledning

Etter gjeldende rett vil ytelser fra andre enn det offentlige kunne *samordnes* med erstatningen, jf. § 3-1 tredje ledd andre punktum. Etter ordlyden «kan» det gjøres fradrag for forsikringsutbetalinger til skadelidte og «annen vesentlig økonomisk støtte». Denne regelen har historisk særlig vært aktuell for forsikringsytelser fra forsikringer som skadelidte hadde tegnet selv, men her har det skjedd endringer de siste tiår. Nærmere om dette i punkt 4.2.3.2 rett nedenfor.

Spørsmålet om fradrag for «annen vesentlig økonomisk støtte» kan komme i en annen stilling enn spørsmålet om fradrag for forsikringsutbetalinger. Slike formuesoverføringer til skadelidte drøftes særskilt i punkt 4.2.3.3 nedenfor.

4.2.3.2 Fradrag for forsikringsutbetalinger uten pensjonselement

I Mandatet er Utvalget bedt om å vurdere om og eventuelt hvordan man skal samordne erstatnin-

gen med forsikringsutbetalinger fra forsikringer uten pensjonselement.

Etter någjeldende rett reguleres slike forsikringer av skl. § 3-1 tredje ledd andre punktum. Etter denne bestemmelse «kan» det gjøres fradrag i erstatningen dersom skadelidte mottar slike forsikringsutbetalinger. I rettspraksis har man operert med et fradrag på ca. 17–22 % hvor utbetalingene overstiger en million kroner.²¹ Regelen har imidlertid vært gjenstand for kritikk i teorien.²² I 2003 ble de største og viktigste forsikringsselskapene enige om ikke å påberope seg samordningsregelen.²³ Dette valget må ses i sammenheng med det synspunkt at de sikrede direkte eller indirekte har betalt for forsikringen, og at det derfor kan oppleves urimelig at det gjøres fradrag når forsikringstilfellet en gang inntreffer.²⁴

For Utvalgets vurdering spiller følgende argumenter inn: Hovedregelen i norsk rett har vært at skadelidte skal kunne motta full erstatning og forsikringsutbetalinger i tillegg.²⁵ Regelen om samordning må ses som en skjønnsmessig unntaksregel fra dette grunnprinsippet. Regelen er omdiskutert, samtidig som markedsaktørene på eget initiativ har unnlatt å bruke den. Regelen har intet motstykke i rettsordninger det er naturlig å sammenlikne med, så som rettsordningene i andre skandinaviske land.²⁶ Regelen står derfor i utgangspunktet ikke så sterkt i norsk rett de lege lata.

Spørsmålet blir om det med dette utgangspunktet er naturlig å videreføre og eventuelt forsterke en regel om samordning mellom erstatning og forsikring. For dette spørsmålet vil Utvalget peke på følgende argumenter: En samordningsregel står i et vanskelig forhold til en regel om et generelt tak på erstatningen. Dersom reglene standardiseres med et tak, vil høytlønte ha god foranledning til å sikre seg toppdekningen – dekningen over taket – gjennom forsikring. Hvis lovgiver da i tillegg til taket på erstatning gjør fradrag for forsikring, kan det bli vanskelig for den høytlønte å sikre seg et utkomme som opprettholder det nivået han hadde før skadens inntreden. Systemet vil også fremstå som noe mer regulerende og

²¹ Se Lødrup (medf. Kjelland) 2009 s. 485–486 jf. også Askeland 2006a s. 133 og tabellen øverst på siden.

²² Av kritikk mot regelen kan nevnes Lødrup 2003 s. 129–130 og Nygaard 2007 s. 121. Også i NOU 1994: 20 s. 139 ble det fremført kritikk mot regelen, og den ble foreslått opphevet.

²³ Se om dette Askeland 2006a s. 129.

²⁴ Dette prinsipielle synet er i teorien kalt «betalingsargumentet» se Askeland 2006a s. 72–73.

²⁵ Askeland 2006a s. 125.

²⁶ Askeland 2006a s. 127.

inngripende fra lovgivers side enn hva vi har hatt tradisjon for i norsk erstatningsrett. Det kan hevdes at lovgiver for å avlaste skadevoldersiden må nøye seg med ett av to mulige virkemiddel: Enten tak eller samordning, men ikke begge deler.

Et annet argument er at samordningstanken rimer dårlig med en ellers rådende standardiseringsideologi. Standardiseringen kan lede til klare og forutberegnelige rammer på erstatningsrettens område. Disse kan de potensielle skadelidte innrette seg etter gjennom selv å velge sitt forsikringsnivå. En diskresjonær adgang til samordning mellom forsikring og erstatning vil motvirke oversiktlig og forutberegnelighet. Og en samordningsregel med et skjønnsselement vil øke prosessfaren, noe som i seg selv står i et vanskelig forhold til målsettingen bak standardisering.

Etter å ha vurdert disse argumentene, heller Utvalget til at regelen om samordning bør utelates fra det nye systemet.

4.2.3.3 *Fradrag for «annen vesentlig økonomisk støtte»*

Som det har fremgått, vil Utvalget gå inn for å oppheve samordningsregelen knyttet til skadelidtes egenfinansierte forsikringer med engangsutbetalinger.

Når Utvalget nå foreslår at kan-fradraget skal oppheves for forsikringsytelsenes vedkommende, faller mye av det tidligere grunnlaget for regelen i § 3-1 tredje ledd andre punktum bort. Regelen har likevel sin berettigelse for formuesoverføringer til skadelidte som faller innunder «annen vesentlig økonomisk støtte». Hjemmelen har vært brukt til å håndtere utenlandske trygdeytelser, *Jørgensen* (Rt. 1997 s. 390) og for å håndtere omsorgslønn ytt til tredjeperson som har sagt opp jobb for å ta seg av et skadelidt barn (Rt. 2010 s. 1153). Bestemmelsen har også vært brukt som hjemmel for å gjøre fradrag for utbetalinger fra staten og ulike støtteordninger i nordsjødykernes krav om erstatning for lidt inntektstap rettet mot yrkesskadeforsikringsforeningen. Det ble i denne saken ikke gjort fradrag i erstatningen for fremtidig inntektstap (se Rt 2007 s. 1415, avsnitt 84–85).

Selv om regelen ikke har vært mye brukt, har Utvalget kommet til at det er behov for å beholde en slik hjemmel for delvis fradrag for «annen vesentlig økonomisk støtte». Det er vanskelig å overskue alle situasjoner som kan oppstå, men det synes klart at det i gitte tilfeller kan være legitimt å foreta et delvis fradrag for støtte som kommer skadelidte til del.

Ved å bruke en «kan-regel», vil det gis rom for en konkret vurdering av spørsmålet om det i det hele bør gjøres fradrag. Om fradrag bør gjøres, kan i høy grad variere med ansvarsgrunnlag og andre omstendigheter. Et fradrag som i realiteten reduserer skadevolders ansvar kan være mindre aktuelt hvor skadevolder har utvist forsett enn hvor vedkommende har gjort seg skyldig i simpel uaktsomhet. Bestemte forutsetninger bak tredjepersons støtte til skadelidte kan også gjøre det støtende å foreta fradrag. Det typiske her er at støtten var ment som en sympatihandling til fordel for skadelidte, samtidig som giveren nærmest signaliserer avsky eller i alle fall avstandtagen til skadevolder. Det kan virke støtende om man i slike tilfeller gjør fradrag og dermed indirekte lar støtten subsidiere skadevolder.²⁷ Samtidig forekommer det i våre dager at ulike organisasjoner lager støtteordninger som bestemte grupper av skadelidte kan nyte godt av. Slike ordninger er ikke å anse som forsikringer. De vil likevel i alminnelighet ikke være aktuelle for fradrag etter alternativet «annen vesentlig økonomisk støtte».

Arbeidstakere og arbeidsgivere har eksempelvis lang tradisjon for å etablere sosiale sikringsordninger for det tilfelle at en arbeidstaker rammes av ulykke. Historisk har dette røtter i gamle dagers begravelsekasser og tilsvarende ordninger eksisterer fremdeles, om enn i en noe annen form. Et eksempel er at Industri Energi administrerer et fond som er gitt betegnelsen Oljearbeidernes Sosiale Ordninger (OSO). Formålet med ordningen er å yte erstatning til oljearbeidere som mister helsesertifikatet for arbeidet offshore («loss of licence»). Arbeidsgiverne bidrar til finansieringen av fondet i henhold til avtale. Ordningen med støtte ved tap av helsesertifikat er utformet i vedtekter. Vedtektene er skjønnsmessige og lite regelbundet når det gjelder reglene for hvem som skal tildeles støtte. Det samme gjelder for utmålingen av støtten og hvor stor denne eventuelt skal være. Ved behandlingen av søknader har fondsstyret dessuten diskresjonær adgang til å legge vekt på økonomien i ordningen til enhver tid.

Et annet eksempel er NISOs støtteordning for fotballspillere. Formålet med denne støtteordningen er å gi økonomisk kompensasjon i en overgangsfase til fotballspillere som må omstille seg til annet yrke som følge av skader eller sykdommer. Ordningen er dels finansiert med midler fra den enkelte arbeidstaker/fotballspiller og dels med bidrag fra arbeidsgiver/klubber. Hvem som skal

²⁷ Se om dette Nygaard 2007 s. 121–122 og Lødrup (medf. Kjelland) 2009 s. 486–487.

få støtte, og hvor stor den økonomiske støtte eventuelt skal være, er i liten eller ingen grad regulert i vedtektene. Det er i utgangspunktet helt opp til styret i støtteordningen å avgjøre dette ut fra de konkrete forhold i hver enkelt sak.

Det er Utvalgets oppfatning at utbetalinger fra slike støtteordninger etter sin art ikke skal komme til fradrag i erstatningen. Utvalget vil generelt påpeke at en slik fradragsregel bare kan få anvendelse i særlige unntakstilfeller, og må anses å ha karakter av «sikkerhetsventil».

Etter dette finner Utvalget at regelen om at det kan gjøres fradrag for «annen vesentlig støtte» bør videreføres som en sikkerhetsventil. Regelen om et slikt «kan-fradrag» for annen vesentlig økonomisk støtte er i lovutkastet plassert i § 3-1 femte ledd andre punktum. På denne måten er de spørsmål om fradrag i erstatningssummen (herunder samordningsspørsmål) som i någjeldende lov er samlet i skl. § 3-1 tredje ledd, samlet i ny § 3-1 femte ledd.

4.2.3.4 Passusen «forholdene ellers» tas bort

I någjeldende § 3-1 tredje ledd kan det ved den avsluttende erstatningsfastsettelsen også legges vekt på «forholdene ellers». Denne regelen har i første rekke fungert som sikkerhetsventil som kan anvendes dersom erstatningsutmålingen av ulike grunner blir urimelig.²⁸ Regelen er ikke blitt brukt i praksis, *om enn* den har blitt vurdert i forbindelse med omsorg fra andre voksne enn foreldre ved forsørgertap, jf. *Engevold* (Rt. 2002 s. 673). Regelen kan i følge teorien være aktuell som hjemmel for å legge vekt på katastroferisiko – den omstendighet at skadelidte som har mistet ett øye ved tap av også det andre øyet vil bli helt blind, jf. Rt. 1976 s. 909.²⁹

Utvalget finner at det bør være tilstrekkelig å ha fradragsregelen knyttet til «annen vesentlig støtte» og at denne regelen ivaretar behovet for en sikkerhetsventil. Generelt bør det av hensyn til forenkling ikke være for mange unntaksregler som kan skape tvister om utmålingsmessige spørsmål. Et materielt kriterium formulert som «forholdene ellers» er videre vagt og dårlig egnet til å ivareta forutberegnelighet og rettssikkerhet for skadelidte.

Når erstatningen for inntektstap og utgiftstap nå langt på vei blir standardisert, samtidig som den skjønnsmessige samordningsregelen oppheves, virker det mest konsekvent også å oppheve

sikkerhetsventilen knyttet til «forholdene ellers». Det er grunn til å minne om at de standardiserte ordningene for de ulike tapsposter har egne innlagte sikkerhetsventiler, se blant annet den generelle unntaksregelen i § 3-2 femte ledd og regelen om individuell fastsettelse av merutgiftserstatning ved storskader, jf. § 3-4 tredje ledd tredje og fjerde punktum. En generell sikkerhetsventil med uklart anvendelsesområde, som kommer i tillegg til de mer spesifikke og nøye avveide unntaksregler, fremstår som unødvendig. En slik regel vil også være uheldig med tanke på den klarhet og forutberegnelighet man søker å oppnå gjennom standardiseringen. Når det heller ikke ses å være behov for regelen i praksis, finner Utvalget det best å ta regelen bort. Denne delen av regelen i någjeldende skl. § 3-1 tredje ledd andre punktum vil med dette ikke foreslås videreført.

4.3 Regress-spørsmål

Etter gjeldende rett er ulike regress-spørsmål regulert i skl. 3-7. Reglene her er godt innarbeidet og en del tolkningsspørsmål knyttet til reglene har fått sin avklaring i rettspraksis. Regressreglene har generelt ikke representert særlige problemer under rettsanvendelsen.

Den omstendighet at en del av utmålingsreglene i någjeldende skadeserstatningsloven kapittel 3 standardiseres, innebærer etter Utvalgets oppfatning ingen konsekvenser for regressreglene. I Utvalgets mandat er det heller ikke nevnt noe spesifikt om regressreglene. Utvalget har på denne bakgrunn blitt stående ved at regressreguleringen i § 3-7 bør videreføres uten realitetsendringer.

4.4 Om tillegg i erstatningen for skatteulempe

4.4.1 Innledning

For en rekke av erstatningspostene som gjennomgås i det følgende, vil det utmåles erstatning for et fremtidig inntektstap som strekker seg over mange år. Dette gjelder i første rekke erstatning for varig fremtidig inntektstap (voksne og barn), men det samme gjelder også erstatning for merutgifter, for hjemmearbeidstap, for ménerstatning og for forsørgertap. Erstatningen etter disse tapspostene vil ikke være gjenstand for beskatning i seg selv, heller ikke erstatningen for tap av fremtidig ervervsevne. Den omstendighet at det utbetales en engangserstatning vil imidlertid lede til at skadelidte får renteinntekter som det skal betales

²⁸ Jf. Innst. 1971 s. 57.

²⁹ Nygaard 2007 s. 122.

skatt av. Store erstatningsutbetalinger vil også generere formuesskatt. Idet erstatningen utbetales som engangsbeløp med den tanke at skadelidte skal kunne bruke av beløpet for å dekke fremtidige årstap, må det gis et tillegg i erstatningen som skal dekke inn ulempen ved å få utbetalt et engangsbeløp. I det følgende presenteres Utvalgets håndtering av skatteulempen.

4.4.2 Gjeldende rett

I teorien og i NOU 1994: 20 har spørsmålet om håndtering av skatteulempe vært gjenstand for atskillig diskusjon.³⁰ Skatteulempen består i at skadelidte ved å få utbetalt et engangsbeløp i erstatning får plikt til å betale skatt som han ellers ikke ville ha fått. De aktuelle skattepostene er som kjent formuesskatt og inntektsskatt på renteinntekter på kapitalbeløpet som utbetales som engangserstatning.

I rettspraksis ble spørsmål om tillegg for skatteulempe i første rekke behandlet av Høyesterett i tre dommer i 1993.³¹ Disse dommene inneholder prinsipielle uttalelser om dette spørsmålet som har blitt fulgt opp i tiden etter at dommene falt. Her kan for det første nevnes Ølbergdommen, som gjaldt en alvorlig personskade på en ung mann. Her ble tillegget for skatteulempe satt til 23 % ut fra konkrete prognoser om hvordan erstatningssummen ville bli forvaltet. Om de prinsipielle utgangspunkter for fastsettelse av tillegget for skatteulempe uttalte Høyesterett følgende:

«Ved utmåling av tillegget for skatt må en etter min mening ta utgangspunkt i skadelidtes alder og den livssituasjon han befinner seg, herunder skadens innvirkning på hans livsførsel. Hvordan skadelidte vil bruke erstatningen, vil det ofte være vanskelig å ha noen vel begrunnet mening om, ikke minst når det gjelder større beløp, tilstått for tap over mange år. Tillegget for skatt fremstår, slik jeg ser det, som en svært usikker størrelse. Denne usikkerhet sammenholdt med det krav en må kunne stille om en fornuftig disponering, fører etter min mening til at utgangspunktet for beregningen må være hvordan en fornuftig person i skadelidtes situasjon faktisk må antas å ville disponere erstatningsbeløpet. En objektiv vurdering vil til en viss grad redusere speku-

lasjoner og tvister om hvilken disponering som skal legges til grunn, og ulikhet i vurderingen som skyldes selve skjønnsutøvelsen begrenses. Men har en helt konkrete holdepunkter for hva skadelidte akter å gjøre med erstatningsbeløpet, må dette tillegges vekt, forutsatt at disponeringen anses rimelig etter forholdene.» (s. 1535)

Senere falt *Stokstad* (Rt. 1996 s. 958), hvor det ble bygget på et forslag i NOU 1994: 20 om en generell sats på 25 %. Tanken om en slik standardisert sats har vært lagt til grunn som et utgangspunkt også i senere dommer, se *Kåsa* (Rt. 2000 s. 441) og *Psykolog* (Rt. 2003 s. 1358). Etter dette kan gjeldende rett langt på vei oppfattes slik at man gjennom rettspraksis har standardisert tillegget for skatteulempe slik at det skal være 25 %.

4.4.3 Utvalgets vurderinger

Et av formålene med standardiseringen er å unngå at spørsmål om tillegg for skatteulempe blir et tvistetema. Etter Utvalgets oppfatning egner dette spørsmålet seg for standardisering. Gjennom standardisering kan man unngå at konkrete forhold knyttet til skadelidtes privatøkonomi blir bestemmende for erstatningsberegningen og eventuelt medfører en vidløftiggjøring av sakene.

Spørsmålet om standardisering av tillegg for skatteulempe gjør seg i første rekke gjeldende i relasjon til inntektstaperstatning, jf. kapittel 5 og 6 nedenfor. På dette området foreslo man i NOU 1994: 20 at man skulle standardisere en flat sats på 25 % for. Siden denne prosentsatsen som nevnt er lagt til grunn i rettspraksis, utgjør den et tjenlig utgangspunkt for en standardisering. Etter Utvalgets oppfatning bør man imidlertid legge inn i standardiseringen de variabler som er objektivt konstaterbare, og som ikke bærer med seg en retts teknisk komplikasjon. I så måte er det nærliggende å legge *skadelidtes alder* inn i standardiseringen av tillegg for skatteulempe. Det ville eksempelvis være urettferdig om en 55-åring og en 25-åring fikk nøyaktig det samme skattepåslag. Utvalget har utarbeidet regneeksempler som viser at personer på de respektive alderstrinn under ellers like forutsetninger vil få en meget ulik skatteulempe. 55-åringen vil få en reell skatteulempe på ca. 9 %, mens 25-åringens ulempe vil være ca. 32 %. Matematiske beregninger av skatteeffekten gir generelt forskjeller alt etter om utbetalingen skjer overfor en ung eller en eldre skadelidte.

Etter Utvalgets oppfatning bør man på denne bakgrunn legge inn en justering for alder tilpasset

³⁰ Se Lødrup (medf. Kjelland) 2009 s. 490–491, Nygaard 2007 s. 117–119 og NOU 1994: 20 s. 113–116.

³¹ *Ølberg* (Rt. 1993 s. 1524). *Horseng* (Rt. 1993 s. 1538) og *Skotland* (Rt. 1993 s. 1547).

det spesielle problem knyttet til et prosentmessig tillegg for skatteulempe.

Det er naturlig å ta utgangspunkt i den pro-sentsats som Høyesterett har etablert gjennom sin praksis, nemlig 25 %. I og med at dette er en standardsats bygget på en rekke ulike parametere, kan det likevel ikke utelukkes at det er grunnlag for å sette satsen høyere for enkelte grupper av skadelidte. Her er det særlig de yngste skadelidte som peker seg ut. Effekten av formuesskatt og skatt på renteinntekter vil for denne gruppen gjøre seg gjeldende over svært lang tid, hele 66 år for en ettåring som mottar inntektstaperstatning. I tråd med tanken om å differensiere ut fra skadelidtes alder, har Utvalget funnet grunn til å løfte skatteulempetillegget til 30 % for denne gruppen, slik at grensen går ved fylte 25 år. På denne måten oppveies også noen av de effekter som er problematisert i forbindelse med kapitaliseringsrenten og nye regler på yrkesskadesektoren.

For aldersgruppen over 25 år og oppover finner Utvalget grunn til å videreføre den standardsats som er lagt til grunn i rettspraksis; 25 %. Ved fastleggingen av pro-sentsatsen bør det tas hensyn til at det normale mønster for økonomisk etablering med egen bolig har endret seg de siste tiår, slik at det er vanlig å etablere seg noe senere enn før. Mange vil i våre dager ha høy gjeld langt inn i 40-årene. Av denne grunn kan det forsvares å beholde en standardisert sats på 25 % for skadelidte som er inntil 50 år på oppgjørstidspunktet, for så å foreta en gradvis og lineær nedtrapping. Disse beregningsfaktorene må bakes inn i det antall G som gis i engangserstatning for de respektive inntektsgrupper gradert etter antall G, jf. strukturen i den någjeldende yrkesskade-forsikringsmodellen.

Utvalget har på dette punktet drøftet en spesiell effekt i relasjon til formuesskatt: For personer som skades mens de er i en alder fra 55 år og oppover, vil erstatningen tilføres en privatøkonomi som er godt opparbeidet, og hvor skadelidte ofte ikke har gjeld. Av denne grunn vil det påløpe relativt mye formuesskatt på erstatningen for de resterende arbeidsår. Dette kunne tale for å stoppe opp nedtrappingen til 10 % for de siste år mellom 55 og 62 år, deretter 5 % skatteulempetillegg for de siste fem år, eventuelt en gradvis nedtrapping mot 1 prosent ved 66 år. I tillegg kommer at Høyesterett i *Psykolog* (Rt. 2003 s. 1358) har lagt til grunn en skatteulempe på 10 % ved tap som ikke vil vare i mer enn 3–5 år. Etter drøftelser av ulike sider ved usikkerheten knyttet til en standardisert skatteulempe, har Utvalget likevel valgt å se bort fra den nevnte effekten for i stedet å legge opp til en line-

ær nedtrapping av skatteulempetillegget fra fylte 50 år. Utvalget har valgt ikke å følge Høyesteretts anvisning i *Psykolog*, idet skatteulempen ofte ikke vil være på så mye som 10 % ved tap som går over et begrenset antall år. Denne standardiserte tilnærmingen har Utvalget benyttet i relasjon til alle tabeller for engangserstatning som skal dekke et langvarig fremtidig tap. Dette gjelder tabeller for *barneerstatning* og for *hjemmearbeidserstatning*. For *merutgiftserstatning* vil spørsmålet om tillegg for skatteulempe være innbakt i beregningen av 2 G per år og den tabell som er utarbeidet for dette. Nedtrappingen beregnes med grunnlag i tabellens endepunkt for hvilke årstap som skal dekkes. Dette er naturlig, fordi hele tankegangen knyttet til et tillegg for skatteulempe forutsetter at skadelidte bruker av erstatningsutbetalingens kapital for å dekke løpende årstap frem mot et punkt da tapet ikke lenger påløper. Det sistnevnte punktet vil være forskjellig for de ulike erstatningsposter; 67 år for inntektstap, 78 år for merutgifter, 76 år for hjemmearbeidstap. Effektene av disse ulike endepunkt er innarbeidet i tabellene.

For *forsørgertap* bør det også gis et tillegg i erstatningen for skatteulempe. Her vil imidlertid den perioden tapet skal dekke være noe kortere enn for de andre standardiserte postene. Utvalget har derfor valgt å legge til grunn at skatteulempen vil bli mer avdempet. Utvalget har tatt hensyn til slik moderat skatteulempe ved utarbeidelsen av ulike standardsatser, se om dette kapittel 11 nedenfor.

Når det gjelder *ménerstatning*, er det imidlertid ikke tatt hensyn til noen form for skatteulempe. Dette følger av at ménerstatningen historisk har vært en «pakkeløsning» som skal kompensere for et ikke-økonomisk tap.³² Tillegg for skatteulempe er heller ikke aktuelt ved *smerteerstatning*, som etter sin art er midlertidig, og ikke dekker tidsrom lenger enn ca. ett år.

4.5 Spørsmålet om rentefot for kapitalisering

For alle engangserstatningene som utbetales for fremtidig tap, er det et viktig spørsmål hvilken *kapitaliseringsrente* som skal benyttes. Når man skal beregne et engangsbeløp som skal sikre en løpende dekning av et fremtidig tap som strekker seg over mange år, er det nødvendig å stipulere en rente som reflekterer de renteinntekter skadelidte vil ha på den kapitalen han får utbetalt i nåverdi.

³² Se Nygaard 2007 s. 137.

Renten over årene frem til det aktuelle årstap vil bidra til at skadelidte har til disposisjon den riktige pengeverdi i hvert av de fremtidige år.

Den rentefot som har blitt lagt til grunn i rettspraksis de siste tiår er 5 %.³³ Utvalget har drøftet hvorvidt det er grunnlag for å fravike dette utgangspunktet, jf. særlig det faktum at Høyesterett har gitt uttrykk for at rentefoten bør fastsettes i lov eller forskrift.³⁴ Utvalget har i denne forbindelse også sett hen til at det i juridisk teori har kommet atskillig kritikk mot det nivået man har lagt seg på hva gjelder rentefot.³⁵ Kritikken hovedinnhold er at det er umulig for en skadelidt å oppnå en rente på kapitalen i størrelsesorden 5 %.

Utvalget anerkjenner at det på fagøkonomisk grunnlag kan argumenteres for at renten bør settes lavere enn 5 %. Utvalget har imidlertid hatt behov for å holde kapitaliseringsrenten fast for slik å kunne arbeide godt med en helhetlig standardiseringsordning. For alle spørsmål om nivåer for erstatning har det vært nødvendig å holde renten fast for å kunne orientere seg ut fra gjeldende rett. Dette har også vært nødvendig for å kunne videreføre sider ved gjeldende rett som oppfattes som gunstige. Kun ved ikke å åpne for en annen kapitaliseringsrente har det være mulig å basere lovforslaget «på uendret ressursbruk», jf. Mandatets formulering på side 7. Selv om spørsmålet om kapitaliseringsrente kunne ha trengt en gjennomgang fra lovgivers side, har Utvalget ikke kunne prioritere dette spørsmålet foran sin primære oppgave: Å utarbeide et standardisert regelverk for personskadeerstatningen.

På dette punktet skal det særlig understrekes at selv små endringer i rentenivået vil innebære betydelige endringer i erstatningsnivået. Til illustrasjon viser utregninger at en forskjell i rentenivået på én prosent vil innebære en markant forskjell i erstatningsnivået som vil være proporsjonalt økende med det tidsrom det gis erstatning for. For fremtidstap i ti år vil en forskjell mellom rentefot på 5 % og 4 % innebærer en forskjell i erstatningsbeløpene på 3,33 %. For 20 år er forskjellen 6,56 %, for 30 år er differansen 9,63 %. Ved 50 år er forskjellen 15,65 %.³⁶

Disse effektene er også synlige ved bruk av Utmålingsforskriftens tabellverk.³⁷ Som illustrasjon kan nevnes at erstatningsbeløpet for en 30-åring med inntekt 6 G vil endre seg betydelig dersom kapitaliseringsrenten endres fra någjeldende 5 % til 4 %. Forskjellen vil innebære at erstatningen økes fra 42,30 G (ca. 3 200 000 kroner) til 48,22 G (ca. 3 648 000 kroner). For en 42-åring med inntekt 12 G vil erstatningen økes fra 94,10 G (7 118 000 kroner) til 103,80 G (7 852 000).

For å sikre at diskusjonene i Utvalget er forankret i kjente størrelser, har Utvalget holdt fast ved 5 % kapitaliseringsrente. Samtidig har Utvalget søkt å konstruere den nye erstatningsordningen slik at den er utviklingsdyktig, og slik at man kan legge inn endringer i kapitaliseringsrentens størrelse hvor dette finnes formålstjenlig fra politisk hold. Det presiseres derfor at det rammeverket som er bygget gjennom de nye regler, sammenholdt med tabellen i forskriftsform, vil kunne anvendes også om rentefoten endres. Med dagens teknologi i form av regneprogrammer vil det være en enkel sak å endre kapitaliseringsrenten med den følge at selve erstatningsnivået etter tabellene i Utmålingsforskriften endres.³⁸

Selve spørsmålet om rentefoten bør endres krever imidlertid en grundig utredning – fortrinnsvis av et utvalg som er sammensatt med bredere kompetanse enn det nærværende utvalg har til rådighet. Det nevnes særskilt at det for utredning av dette spørsmålet vil være naturlig å nedsette et utvalg med tyngre vekt på økonomisk kompetanse. En naturlig vei å gå for et slikt utvalg vil være å utarbeide prosedyrer for å kunne revidere kapitaliseringsrenten med jevne mellomrom. Dette bør mest hensiktsmessig gjøres gjennom forskrift, og med kompetanse delegert til et statlig forvaltningsorgan med den nødvendige faglige kompetanse. Det må enten opprettes et særskilt organ for slik revisjon, eller så bør kompetanse delegeres til et eksisterende organ med adekvat utrustning, eksempelvis Finanstilsynet. Hvis en slik ordning etableres, må det særlig ses hen til hvordan forsikringsbransjen kan gis mulighet til å innrette seg på mulige endringer av kapitaliseringsrenten, herunder særlig tilpasse premienes

³³ Denne rentefoten ble lagt til grunn i *Ølberg* (Rt. 1993 s. 1524), og er senere videreført i rekke dommer om personskadeerstatning.

³⁴ Se *Ølberg* (Rt. 1993 s. 1524, s. 1534): «Jeg bemerker for øvrig at det etter min mening kan anføres gode grunner for at kapitaliseringsrenter ved erstatningsutmåling burde fastsettes ved lov eller forskrift.»

³⁵ Her kan det blant annet vises til Hylland 1995 s. 40 f., Eide 1995 s. 58 f., Eide 2010 og Eide 2011.

³⁶ Disse utregninger er foretatt av Steinar Holm, FNO, motatt av Utvalget i september 2010.

³⁷ Regneeksemplene er basert på tall som forutsetter en tryggedekning på 60 %, jf. punktene 4.12.3 og 5.3.2.5 nedenfor.

³⁸ Endring av kapitaliseringsrenten vil kreve noe større tilpassninger for de erstatningssystemer som er etablert for forsørgertap. Her har den någjeldende kapitaliseringsrenten vært bestemmende for det antall G som er lagt til grunn i ulike tabeller.

størrelse til muligheter for fluktuasjoner i renten. Utvalget nøyer seg med denne grove skisseringen av hvordan spørsmålet om kapitaliseringsrente bør håndteres i fremtiden. Utvalget har av disse grunner utført sin utredning med den forutsetning at det legges til grunn den gjeldende kapitaliseringsrente på 5 %.

4.6 Lovregulering og avtalefrihet

I alminnelighet er reglene i gjeldende norsk erstatningsrett å anse som deklarasjonelle. Partene har i utgangspunktet full rådighet over saken og over adgangen til å finne en omforent løsning.³⁹

På områder hvor det gjelder standardiserte utmålingsregler har dette utgangspunktet i noen grad blitt forlatt. For yrkesskadeforsikringsområdet fastsetter ysf. § 16 at avtaler «som begrenser arbeidstakeres rettigheter etter loven er ugyldige».⁴⁰ Denne regelen må anses å omfatte de av arbeidstakeres «rettigheter» som knytter seg til utmåling etter Yrkesskadeforskriften, jf. hjemmelsbestemmelsen i ysf. § 13. Det må antas at dette i alle fall legger begrensninger på hvilke forhåndsavtaler som kan gjøres om utmåling av erstatning på yrkesskadeområdet.

Også i dansk rett finnes en regel om at avtaler om fravikelse av lovens regler til skadelidtes ugunst, og som er inngått før skadens inntreden, er ugyldige, se EAL § 27. I første ledd henviser paragrafen til alle bestemmelsene som gjelder utmåling, og som derfor tilsvarende reglene i Utvalgets lovforslag (EAL § 1-16).

Utvalget har kommet til at det bør etableres en liknende regel som positivt fastslår at forhåndsavtaler til skadelidtes ugunst er ugyldige. Regelen har fått plass i lovutkastet § 3-1 sjette ledd.

Når skaden først har skjedd, vil spørsmålet om avtalefrihet stille seg annerledes. I praksis vil det være behov for å kunne treffe avtaler om utmålingsfaktorer det knytter seg usikkerhet til. Eksempelvis kan det i enkeltsaker være usikkert om vilkårene for årsakssammenheng er oppfylt. Her kan det tenkes at partene kan bli enige om en viss erstatning forutsatt at erstatningen utmåles på en bestemt måte, som ikke nødvendigvis er i samsvar med utmålingsreglene. Dette kan etter omstendighetene være et tjenlig kompromiss som

gjør det mulig for partene å bli ferdige med saken og legge den bak seg. Av denne grunn må det være rom for at partene ved avtale kan fravike utmålingsreglene. Slik må rettstilstanden anses å være i dag, og Utvalget ser det som nødvendig å videreføre en slik avtalefrihet.

På yrkesskadeområdet kan det antas at det i dag gjelder noen andre begrensninger for avtaleløsninger enn i erstatningsretten for øvrig. Selv om det er behov for fleksibilitet for at man skal kunne komme til tjenlige forliksløsninger, vil for eksempel ikke forsikringsselskapene kunne utvikle en praksis med systematisk lavere erstatning enn det som følger av Yrkesskadeforskriften. Dette følger av at yrkesskadeforsikringsloven er en obligatorisk forsikringsordning belagt med en preceptorisk forsikringsplikt for arbeidsgiversiden. Det preceptoriske elementet i ordningen må antas å smitte over på utmålingsreglene, slik at det er grenser for hvor langt disse kan fravikes. Denne effekten vil gjøre seg gjeldende også under det nye utmålingssystemet som nå foreslås innført.

I den grad man skal angripe avtaler om utmåling på dette grunnlaget, antas det imidlertid at dette må gjøres via alminnelige avtalerettslige sensurregler, i første rekke avtaleloven § 36. Med en slik innfallsvinkel vil karakteren av utmålingsreglene som del av en obligatorisk ordning spille inn og påvirke terskelen for sensur. Det samme resonnementet kan gjøres i relasjon til utmålingsreglene anvendt på området for trafikksforsikring.

For de nye, standardiserte reglene må det antas at muligheten for å avtale en erstatningsbetaling som fraviker lovens løsning består på samme måte som før. Loven vil fungere som uttrykk for at skadelidte har rett til erstatning på et bestemt angitt nivå forutsatt at vilkårene for erstatning er oppfylt. Mens skadelidte tidligere hadde rett til «full erstatning» slik dette ble tolket av domstolene, vil han eller hun nå på noen områder ha rett til erstatning på det nivået som foreskrives av de standardiserte utmålingsreglene med tilhørende tabeller. Det ligger da i standardiseringens natur at dette nivået kan være høyere eller lavere enn det som tidligere ble oppfattet som «full erstatning». Det lovfestede nivået for erstatning vil, uansett om det er oppgitt som full erstatning eller som et nærmere standardisert nivå, fungere som et utgangspunkt for partenes forhandlinger. Muligheten for forhandling er nødvendig for å gjøre systemet smidig, og for å kunne oppnå en endelig løsning hvor partene ikke er enige på grunn av tvil om bevisene eller tvil om de rettslige spørsmålene.

³⁹ Se blant annet Nygaard 2007 s. 12.

⁴⁰ Regelen var ikke med i utredningen i NOU 1988: 6, men ble ført inn av departementet, jf. Ot.prp nr. 44 (1988–1989) s. 90.

Utvalget erkjenner altså prinsipielt at avtaleløsninger er nødvendige. I omtalen og forklaringene om de ulike utmålingsreglene nedenfor er det likevel bare i liten grad tatt med referanser til mulighetene for minnelige løsninger. Lovens løsninger innebærer at skadelidte har rett til erstatning på det angitte nivå, mens skadevolder har plikt til å betale slik erstatning.

4.7 Om varig og tidsbegrenset tap

I dette punktet klargjøres det hva som skal anses som varig og tidsbegrenset tap, og det sies noe om betydningen av skillet mellom de to nevnte variantene av løpende tap.

Reglene om erstatning for personskade har tradisjonelt vært konsentrert om påført tap og varig fremtidig tap. Også den standardiserte ordningen har sitt hovedfokus på det varige fremtidstapet. For alle de erstatningsposter som er drøftet i «katalogen» nedenfor (kapittel 5–11) er den underforståtte forutsetning at utmålingen er tenkt å dekke et varig tap med en engangserstatning. Det er tale om å kapitalisere årstapene eksempelvis frem til pensjonsalder (inntektstap) eller til tidspunktet da man må antas å slutte å utføre hjemmearbeid (hjemmearbeidstap). Alle tabeller og alle kapitaliseringer har derfor et slikt langsiktig perspektiv.

I virkeligheten vil imidlertid noen personskader bare gi tap i en viss tidsperiode. I denne perioden gjennomgår skadelidte enten medisinsk behandling slik at vedkommende blir frisk, eller gjennomgår en omskolering slik at han eller hun gjenvinner sin ervervsevne. Det kan også tenkes kombinasjoner av slik medisinsk og yrkesrettet rehabilitering. Etter denne perioden har skadelidte ikke lenger et tap, eller et redusert tap. Vi står i slike tilfeller overfor et *tidsbegrenset tap*.

Siden de standardiserte utmålingsreglene er laget med tanke på varig tap, må det trekkes en grense mellom varig og tidsbegrenset tap. Denne grensen er i dag relativ etter hvilken post utmålingen gjelder. I litteraturen er det i relasjon til ménerstatning antydning at varig tap ikke betyr livsvarig, men at en periode opp mot 10 år er tilstrekkelig, kanskje også en kortere periode.⁴¹ I relasjon til inntektstaperstatning skriver Nygaard implisitt at 10 år ikke er å anse som varig tap (med utmåling basert på resten av yrkeskarrieren frem til fylte 67 år).⁴²

⁴¹ Lødrup (medf. Kjelland) 2009 s. 514 og Nygaard 2007 s. 130.

Spørsmålet om grensen mellom tidsbegrenset og varig tap blir på mange måter viktigere under et standardisert regime enn ved individuell utmåling. Dette fordi utmålingen etter tabeller vil ta utgangspunkt på at tapet er varig. Utvalget finner likevel at det ikke er grunn til å gi faste regler om grensen for hva som skal anses som varig tap, fordi den bør kunne variere både med tapspost og med skadelidtes individuelle forhold. Utvalget vil derfor nøye seg med å gi følgende retningslinje: Hvor det på oppgjørstidspunktet er sannsynlighetsovervekt for at skadelidte innen ti år ikke lenger vil ha et løpende tap, skal det som hovedregel ikke utmåles erstatning for varig tap. Hvis tidsperspektivet for sannsynlig opphør av det løpende tapet er lenger, kan tapet utmåles etter tabellene for varig tap. Når disse utgangspunktene er nevnt, bør det presiseres at rettsanvenderen bør stå fritt til å skjønne over hvilken varighet tapet har, og fritt kunne anvende reglene om tidsbegrenset tap dersom det fremstår som den mest fornuftige løsning.

Når det i denne utredningen refereres til «tidsbegrenset tap» (jf. lovutkastet § 3-1 fjerde ledd første punktum), er det grovt tegnet tale om fire ulike typetilfeller. Den første varianten er at tapet bare består en viss periode. Skaden vil i noen tilfeller bare gjøre seg gjeldende i en avgrenset periode. Etter en periode blir skadelidte frisk og har ikke lenger noen personskade som kan representere et økonomisk eller ikke-økonomisk tap. Skadelidte kan også gjennomgå omskolering slik at den skaden han har etter en tid ikke lenger representerer et *tap*. Tidsbegrensede tap av disse typene behandles i forbindelse med noen av de respektive tapspostene.⁴³

Det andre typetilfellet er at skadelidte har hatt en disposisjon som gjør at han ville ha mistet sin ervervsevne (herunder hjemmearbeidsevne) etter et gitt antall år også dersom skaden ikke hadde inntruffet. Dette kan skyldes skadelidtes konstitusjon, eksempelvis ved sykdommer som langsomt forverrer helsetilstanden til punktet for ervervsmessig uførhet, men hvor sykdommen på skade- og/eller oppgjørstidspunktet ennå ikke har medført noe tap. I denne situasjonen skal den ansvarlige på skadevoldersiden bare dekke det tapet som er en virkning av ansvarshendelsen. Det er det tapet som påløper frem til den nevnte sykdomsfaktoren ville ha forårsaket et tap også

⁴² Jf. Nygaard 2007 s. 108.

⁴³ En særskilt behandling av situasjonen ved ikke-varig (tidsbegrenset) skade finnes i punkt 5.8.2 for inntektstaperstatning.

uavhengig av skaden. Vi står i så fall overfor fenomenet hypotetisk årsakskonkurrans eller det som har blitt kalt «tidsbegrenset årsakssammenheng». Dette emnet er behandlet generelt i punkt 4.8 nedenfor, særlig fordi Utvalget har utformet en egen lovbestemmelse som skal regulere denne situasjonen, jf. lovutkastets § 3-1 fjerde ledd andre, tredje og fjerde punktum. Som følge av at problemstillingene knyttet til hypotetisk årsakskonkurrans ikke tidligere har blitt gjennomgått grundig i forbindelse med lovgivningsarbeid, har Utvalget valgt å utdype emnet mer enn øvrige generelle emner som presenteres, se nedenfor i punkt 4.8.

En tredje variant av tidsbegrenset tap er at skadelidte før oppgjørstidspunktet har fått en medisinsk prognose for forkortet levetid. Situasjonen har prinsipielle likhetstrekk med tidsbegrenset årsakssammenheng. Denne situasjonen har i den senere tid blitt satt under rettspolitisk debatt i forbindelse med ménerstatning. Spørsmålet om håndteringen er derfor særskilt omtalt i kapittelet om ménerstatning, se punkt 9.9.2 nedenfor. Situasjonen kan imidlertid foranledige spesialtilpasninger også hva gjelder erstatning for tap av ervervs-evne, og denne problemstillingen behandles i punkt 5.8.4. Særlig aktuelt er spørsmålet om det bør være adgang til å utmåle terminerstatning i slike tilfeller.⁴⁴

Et fjerde typetilfelle er at skadelidte rammes av skaden mens vedkommende oppebærer høy inntekt i et yrke som krever ungdom og/eller god helse – et såkalt «ungdomsyrke». Et eksempel er at skadelidte har yrke som fotballspiller og derfor oppebærer høy inntekt, men som oftest bare til fylte 35 år.⁴⁵ Uten skaden ville skadelidte etter fylte 35 år uansett ha måttet forlate dette yrket til fordel for et yrke med lavere inntekt. Dette forholdet er relevant for erstatningsutmålingen, og skal særskilt behandles i punkt 5.8.5. I slike tilfeller kan tapet være tidsbegrenset.⁴⁶

For å kunne fastsette erstatningen på riktig måte for disse tilfeller av tidsbegrenset tap, har Utvalget utviklet en «tilbakeregningsmetode». Metoden utnytter tallmaterialet fra utmålingstabellene som er beregnet for varige tap, til å fastsette en erstatning for et tidsbegrenset tap. Meto-

den bidrar da både til å fastsette et riktig erstatningsbeløp og til å gjøre utmålingen av tidsbegrenset tap konsistent med utmålingen av varig tap. Metoden kan anvendes for alle erstatningsposter der utmålingen skal foretas med bakgrunn i en tabell for varig tap.

Selv om tabellene er laget for varig tap, vil de angi riktige erstatningssummer for kortere perioder. Dette følger av at tabellene skal kunne gi en erstatningssum også for dem som blir skadet sent i livet. Tabellen for inntektstaperstatning skal for eksempel kunne anvendes for den som blir skadet som 57-åring og dermed har ti års tap frem til stipulert pensjonsalder – 67 år. Tabellen skal også fastsette en erstatningssum for den som skades i en alder av 62 år, og skal ha erstatning for fem årstap. Den omstendighet at tabellen gir svaret på hva som er en riktig erstatningssum for et gitt antall G i årsinntekt kan utnyttes til å utmåle erstatning for tidsbegrenset tap.

Rent teknisk skal erstatning for *tidsbegrenset inntektstap* fastsettes ved å gå inn på et egnet punkt i tabellen som bestemmes av det antall år erstatningen skal gis for. Hvis erstatningen skal gis for fem år, må det da regnes fem år bakover fra tabellens matematiske endepunkt. Dette vil for inntektstaperstatning være tidspunktet da skadelidte er 67 år. Hvis man regner fem år tilbake fra 67 år, finner man kolonnen for 62 år. Utvalget foreslår med dette et system hvor rettsanvenderen benytter tabellens 62 års kolonne for å fastsette tidsbegrenset erstatning basert på fem år, tabellens 61 års kolonne for en erstatning for seks år og 63 års kolonne for fire år. På tilsvarende måte brukes 64 års og 65 års kolonne for henholdsvis tre og to års erstatning. Metoden gjelder i prinsippet alle former for tidsbegrenset tap hvor det er utarbeidet tabeller for varig tap. I tillegg til inntektstaperstatning og erstatning for tap av hjemmearbeidsevne gjelder dette slik som erstatning for merutgifter. Tilbakeregningsmetoden er imidlertid ikke aktuell for ménerstatning. Denne erstatningsformen er etter sin art aktuell bare for varig tap.

Et eksempel på bruk av metoden ved erstatning for hjemmearbeidstap:

Skadelidte er 30 år på oppgjørstidspunktet, og har en nedsatt hjemmearbeidsfunksjon svarende til gruppe 1. Etter tabellen i Utmålingsforskriften har skadelidte – uten tidsbegrensning – krav på 4,6 G i hjemmearbeidserstatning. Det utgjør i dag 347 900 kroner. Det forutsettes i eksemplet her at skadelidte på grunn av en konkret vurdering av hennes helsesituasjon vil være ute av stand til å utføre tyngre hjemmearbeid i fem år fremover.

⁴⁴ Nærmere om dette i punkt 4.9, 5.8.6 og 9.9.2 nedenfor.

⁴⁵ Problemstillingen har tidligere vært aktualisert i *Stakkeland* (Rt. 2004 s. 8).

⁴⁶ Skaden kan imidlertid føre til et tap også for perioden etter at skadelidte uansett ville gått over til et annet, lavere lønnet yrke, for eksempel fordi skaden gjør at skadelidte ikke kan arbeide i heltids stilling, arbeide overtid eller arbeide om kvelden eller natten eller delta i vaktordninger.

For å finne frem til riktig rad i tabellen, må man *trekke fra* fem år fra susteraden/sluttraden i tabellen (76 år – 5 år), som gir 71 år. Deretter går man inn i tabellen for denne alderskategorien (71 år), som for samme funksjonsevnegruppe (gruppe 1) har rett til 0,9 G i erstatning. Det svarer til 68 100 kroner.

Tilbakeregningsmetoden kan med visse tilpasninger anvendes også ved tidsbegrenset (hypotetisk) årsakssammenheng, men er mindre praktisk der ettersom man som den klare hovedregel skal se bort fra hypoteser om at en annen, ikke ansvarsbetingelse årsak «overtar» som årsak til tapet. En slik tilpasset bruk av metoden er beskrevet punkt 4.8.5.2 nedenfor.

Ved å gå inn i tabellen på slike punkt, vil man nettopp få en erstatning som reflekterer en standardisert kompensasjon. Man bør for tidsbegrensete tap benytte den årsinntekt skadelidte hadde på konstateringstidspunktet, på samme måte som for varig tap. På dette punktet er det naturlig å arbeide med konsistente løsninger innenfor de ulike deler av erstatningsordningen.

4.8 Særlig om tidsbegrenset årsakssammenheng – hypotetisk årsakskonkurranse

4.8.1 Innledning. Innføring i problemområdet

Dette punktet omhandler den erstatningsrettslige betydningen av at det gjør seg gjeldende en konkurrerende årsak til skadelidtes nedsatte helsetilstand. En annen formulering kan være at skadelidtes latente «sårbarhet»⁴⁷ realiserer seg etter ansvarshendelsen og *uavhengig* av denne. Skadelidte kan eksempelvis utvikle en nakke- eller rygg-lidelse som følge av degenerative forandringer i skjelettet. Sårbarheten opptrer da som en selvstendig virkende årsak, og «overtar» som årsak til skaden/tapet. Her står man overfor et tilfelle av *årsakskonkurranse*. Etter gjeldende rett er skadevolder bare ansvarlig så lenge skaden/tapet står i

faktisk årsakssammenheng med ansvarshendelsen. Den frigjøres dermed som erstatningsbetingende fra det tidspunktet skadelidte uansett har fått eller ville ha fått helsesvekkelser/tap grunnet naturlig sykdomsutvikling. Dette er i teorien betegnet som «tidsavgrensingsprinsippet».⁴⁸ Prinsippet er basert på en logisk differansebeaktning, og trekker en *ytre ramme* for erstatningsansvaret.

Det materielle tidsavgrensingsprinsippet gjelder fullt ut i alminnelig erstatningsrett, jf. blant annet *Stokke* (Rt. 1999 s. 1473), se nedenfor. Skadevolder har bevisbyrden for en påstand om unormalt negativ sykdomsutvikling, jf. blant annet *Ask* (Rt. 2010 s. 1547, avsnitt 71). Det er imidlertid tilstrekkelig med sannsynlighetsovervekt, i tråd med overvektsprinsippet (50,01 % sannsynlighet).

Fra dette utgangspunkt gjelder det unntak. I yrkesskadesakene er erstatning for fremtidig inntektstap standardisert. Ut fra målsettingene om å oppnå raskere og enklere oppgjør, er det begrensninger i adgangen til å tidsbegrense ansvaret. Det er fordi dette prinsippet krever en konkret og individuell vurdering av om, når og i hvilken utstrekning skadelidte for eksempel ville ha falt ut av arbeidslivet på grunn av en unormalt negativ sykdomsutvikling (uavhengig av ansvarshendelsen). En slik ordning ville motvirke mange av de hensynene som lovgiver nettopp ønsket å unngå ved innføringen av et mer sjablongmessig utmålings-system. Mot denne bakgrunnen har Høyesterett klargjort at det bare unntaksvis er adgang til å tidsbegrense ansvaret etter yrkesskadeforsikringsloven, jf. *Passiv Røyk I* (Rt. 2000 s. 1614). Synspunktet er gitt tilslutning i juridisk teori, som har videreutviklet prinsippet. Utvalget kommer nærmere inn på dette nedenfor.

Der sykdomsutvikling begrenser ansvarets utstrekning, kan avgrensningen ses fra ulike perspektiver. For å sette tidsavgrensingsprinsippet inn i en større sammenheng, presiserer Utvalget at prinsippet kan opptre både som årsaksregel og utmålingsregel. Tidsavgrensingsprinsippet er en slags «hybrid» mellom årsaksregel og utmålingsregel. Noen ganger er det mest naturlig å anlegge årsaksperspektivet, og anse sykdomsutviklingen som en konkurrerende årsak. Dette er nærliggende der sykdomsutviklingen skjer nært i tid etter ansvarshendelsen. Ved mer alminnelige aldersbegrensninger, er det derimot mer naturlig å anlegge et vanlig utmålingsperspektiv. Samlet fan-

⁴⁷ «Særlig sårbarhet» kan forklares som at skadelidte er *mer mottakelig for skade enn en normalt robust person*. Det finnes flere former for sårbarhet. Den ene er fysisk sårbarhet. Skadelidte kan for eksempel ha beinskjørhet, som gjør han mer utsatt for bruddskader. Den andre er psykisk sårbarhet, som innebærer at skadelidte har personlighetsforhold som gjør han mer mottakelig for psykiske lidelser enn en vanlig robust person. Skadelidte kan for eksempel ha nervøse anlegg, og er derfor mer utsatt for sjokkskade enn normalt. Felles for disse to sårbarhetsformene, er at de omhandler sårbarhet for realskade («realskadesårbarhet»). Om denne begrepsbruken, se Kjelland 2008 s. 40.

⁴⁸ Begrepet er utviklet av Kjelland 2008 s. 283 f., samt s. 47, som også taler om «prinsippet om tidsbegrenset årsakssammenheng» (synonymt). Se også Kjelland 2011c s.78 f.

ger de to innfallsvinklene inn det som kan kalles for *tidsavgrensningens «doble» karakter*.⁴⁹

Utvalget presiserer at tidsbegrenset årsaksammenheng kommer inn i bildet i relasjon til ulike tapsposter i «katalogen». Der utmålingen er konkret og individuell, slik som for de fleste postene om påført tap, foreslås det å anvende tidsavgrensningsprinsippet slik som i dag. For de *standardiserte modellene om fremtidstap* – som skal erstattes som engangserstatning – går Utvalget inn for en snevrere adgang til tidsbegrensning. Utvalget ønsker ikke å legge opp til en regel som motvirker de generelle målsettingene med standardiseringen. Derfor foreslås det en *begrenset* åpning for tidsbegrensning, forbeholdt tilfeller der skadelidte på oppgjørstidspunktet har fått, eller åpenbart ville få en unormalt negativ sykdomsutvikling uavhengig av ansvarshendelsen. Tidsbegrensning er relevant å drøfte i relasjon til især postene fremtidig inntektstaperstatning og hjemmearbeidserstatning, samt for den standardiserte erstatningen til dekning av skadelidtes fremtidige behov for selvstendighet og trivsel. For forsørger-tapstatning og smerteerstatning er problemstillingen ikke aktuell, i alle fall meget upraktisk. Fremstillingen tar hovedsakelig sikte på å belyse de standardiserte elementene i modellforslagene.

4.8.2 Legislative hensyn

4.8.2.1 Generelle argumentasjonslinjer

Tidsavgrensningsprinsippet kan ses som et utslag av den negative siden av prinsippet om full erstatning.⁵⁰ Med dette menes at skadelidte ikke skal stilles bedre enn om skaden ikke hadde skjedd. Noe populistisk tales det av og til om at skadelidte ikke skal «tjene» på skaden. Søker man dypereleggende hensyn, ender man ofte med betraktninger om den alminnelige rettsfølelsen. Den er generelt vanskelig å kartlegge, og kan ofte begrunne løsninger i ulike retninger. Slik er det også her. Rettsfølelsen gir argumenter både for og mot en regel om tidsavgrensning ved realisasjon av sykdomsanlegg. Begrunnelsen for tidsavgrensningsprinsippet har også en viktig side mot de hensynene som bærer det grunnleggende kravet om årsaksammenheng. Der rettsfølelsen brukes som argument for å tidsbegrense ansvaret, ser man ofte igjen de samme hensynene som bak kravet til faktisk årsakssammenheng. Det legges da avgjøren-

de vekt på at det *ikke er rimelig* å pålegge ansvar for lenger tid (og større omfang) enn i den utstrekning skaden står i logisk årsakssammenheng med den skadevoldende begivenheten.⁵¹ Dette er hensyn som Utvalget har vektlagt i mange andre sammenhenger. Skadevolder kan ha vanskeligheter med å forstå berettigelsen av en regel som pålegger ansvar ut over dette. Dette hensynet er særskilt tungtveiende der skadevolder hefter personlig. Hensynet til å unngå at skadevolder belastes for tap han ikke har forårsaket, veier her tungt. Utvalget har i sin utredning også på dette punktet tatt hensyn til at skadevolder ikke alltid representeres av et forsikringsselskap eller er staten.

Et beslektet argument er at skadelidte ikke bør gis en tilfeldig fordel. Der ansvarshendelsen etterfølges av en hendelig begivenhet, er det hevdet i juridisk teori at erstatning «ville være en tilfeldig berikelse for skadelidte – skaden ville jo likevel ha inntruffet».⁵² Hensynet til rimelighet og alminnelig rettsfølelse kan også romme argumenter i motsatt retning. Ofte legger man da avgjørende vekt på at skadevolder har utløst skaden, og at senere hendelser bør være ansvaret uvedkommende – i tråd med synspunktet om at «[e]in må halde seg til det som hender, og ikkje til det som vilde ha hendt».⁵³ Også her opptrer argumentet om å unngå tilfeldig berikelse, men med motsatt fortegn: Skadevolder bør ikke nyte godt av en tilfeldig hendelig begivenhet. Synspunktet finnes i europeisk erstatningsteori. For eksempel hevder Spier og Haazen at «[t]here seems to be little reason to give a tortfeasor so to speak the ‘windfall’ of a subsequent heart attack».⁵⁴ Mange har nok en mer følelsesmessig innstilling til sykdom som konkurrerende årsak, enn for ulike «ytre» hendelige faktorer. Dette kan være farget av vurderings-temaet. Selve utredningen av om skadelidte vil få en negativ helseutvikling, kan være belastende. Som eksempel viser Utvalget til situasjoner der skadelidte har hiv fra før ansvarshendelsen, og

⁵¹ Kjelland 2008 s. 286, kursivering i original.

⁵² Lødrup (medf. Kjelland) 2009 s. 345, sammenholdt med s. 346.

⁵³ Jf. Kjelland 2008 s. 286, med henvisning til det gamle ordtak gjengitt i Selmer 1977 s. 330 (kursivering i original). Sml. Andenæs 1941 s. 251, med linjer tilbake til Gjelsvik 1924. For dansk rett, se blant annet Iversen 2000 s. 826 (som anerkjenner tidsavgrensningsprinsippet, men er kritisk). Utvalget er også orientert om at en form for tidsavgrensningsregel kan utledes av PETL art. 3: 106 (og art. 3: 104 (3)); sml. blant annet Graziano 2007 s. 527.

⁵⁴ Spier og Haazen 2000 s. 144. For en komparativ oversikt over tidsavgrensningsprinsippet i nordisk og annen europeisk (og dels amerikansk og asiatisk) rett, se Kjelland 2008 s. 289–294.

⁴⁹ Om denne doble betraktningmåten, se Kjelland 2008 s. 294 f.

⁵⁰ Sml. poengteringen hos Kjelland 2008 s. 285–286.

som ledd i erstatningssaken underkastes medisinske undersøkelser for å klarlegge når han (sannsynligvis) vil dø av aids. Dette gjelder også ved spørsmål om hvorvidt psykisk sårbarhet ville ha realisert seg, hvilket ofte krever inngående studier av sykehistorikken. Klarleggingen av faktum for å underbygge hypotesen, kan ha en stigmatiserende effekt.

Videre kan tidsavgrensningsprinsippet drøftes i lys av prevensjonshensyn. Det er vanskelig å avgjøre om regelen innvirker på skadevolders atferd. Effekten er trolig uansett begrenset. I den grad erstatningsregler kan virke atferdsstyrende, er det i første rekke i forhold til potensielle ansvarssubjekter. Dette blir annerledes for den situasjonen Utvalget behandler her. Den forutsetter nettopp at sårbarheten realiseres *uavhengig* av ansvarshendelsen. Riktignok kan atferden til skadevolder påvirkes av at ansvaret rammer hardere uten en tidsavgrensningsregel, men synspunktet passer etter Utvalgets oppfatning ikke så godt.

Videre kan tidsavgrensning begrunnes i hensynet til *konsistens* i erstatningssystemet. Der sykdom «overtar» som årsak, vil resultatet av en tidsavgrensningsregel samsvare med det som følger av differansebetraktningene i betingelseslæren og prinsippet om full erstatning. Under et standardisert system slik Utvalget foreslår, kommer tilnærmingen til prinsippet om full erstatning likevel i en annen stilling. Det kan tilsi at også spørsmålet om tidsavgrensning bør vurderes annerledes enn i dag, noe Utvalget kommer tilbake til. Der Utvalget går inn for en fortsatt konkret og individuell utmåling (slik som for merutgifter), er det derimot systemforenlig å videreføre også tidsavgrensningsprinsippet.

På den andre siden kan hensynet til enhetlig regulering tilsi samme regel som for etterfølgende ansvarshendelser. Det taler mot å frigjøre den første skadevolderen (ansvarssubjektet). Synspunktet er lagt til grunn i juridisk teori,⁵⁵ men gjenspeiles ikke i norsk høyesterettspraksis. Også pulveriseringshensyn har vært anført. For eksempel hevder Wagner at der skadevolder er ansvarsforsikret, er det mer rettferdig å «distribute the loss among a large group, than to impose the entire loss on the innocent plaintiff».⁵⁶ Utvalget bemerker i denne sammenheng at vi i norsk rett har fått stadig flere ordninger med lovpliktig ansvarsforsikring. Det gir vekt til et slikt begrunnelsesmønster.

⁵⁵ Jf. blant annet von Eyben og Isager 2007 s. 278–279 og Hellner 1976 s. 164–166, samt Ulfbeck 2007 s. 520.

⁵⁶ Wagner 1972 s. 383.

Også prosessøkonomiske hensyn gir veiledning for om man bør tillate tidsavgrensning. For det første kan tidsavgrensningsprinsippet gi et vanskelig vurderings- og bevisstema. Det er ofte problematisk å avgjøre om, når og i hvilket omfang en latent sårbarhet ville realisert seg på grunn av egne sykdomsprosesser. Dersom man stenger for tidsavgrensning, kan man med Peczenik si at retten «does not need to distribute damage, ... to guess about hypothetical results of the overtaken cause, nor to decide when it must have worked».⁵⁷ Det kan virke forenkende og tvisteforebyggende å unngå drøftelser av hvorvidt sårbarheten ville realisert seg. Dette kan også redusere saksbehandlingsutgiftene, fordi man unngår en vanskelig utredning. Hensynet er viktig i begrunnelsen for den standardiserte yrkesskadeerstatningen. Der er ønsket om enklere og raske oppgjør en uttalt lovgiverintensjon. Utvalget har i betydelig grad lagt vekt på disse hensynene i utformingen av forslaget til en mer generell tidsavgrensningsregel, tilpasset det nye systemet om en mer sjablongmessig utmåling.⁵⁸

Videre kan det hevdes at tidsavgrensningsprinsippet kan gi skadevolder et incitament til å trenere skadeoppgjøret, i påvente av at sårbarheten⁵⁹ vil komme til å realisere seg. Skadevolder kan ha en oppfatning om at dette vil skje, men uten å oppfylle beviskravet. Dette kan tilsi at man bør avskjære diskusjoner om hypotetisk sykdomsutvikling. I norsk teori ses synspunktet hos Andenæs. Han hevder at «[h]adde skadevolderen betalt straks ... ville skadelidende ha hatt sine penger; skadevolderen bør ikke stilles gunstigere, fordi om han har trukket tiden ut».⁶⁰ Etter Utvalgets oppfatning har hensynet begrenset vekt. Også skadevolder har vanligvis – også i sårbarhetstilfellene – et ønske om å bli ferdig med saken. Utvalget har imidlertid avveid denne implikasjonen, ut fra et generelt ønske om å unngå at systemet selv gir partene incentiver til å flytte på skjæringstidspunktet (jf. kapittel 3 punkt 3.4.7).

Oppsummeringsvis ser man et sammensatt legislativt grunnlag for tidsavgrensningsprinsippet. Det bygger grovt skissert på legitimitetsbetraktninger (rettsfølelse, rimelighet mv.) og konsistensbetraktninger (for eksempel sammenheng med betingelseslæren og full erstatning). Der

⁵⁷ Peczenik 1979 s. 73.

⁵⁸ Se de generelle argumentasjonslinjer foran i kapittel 3.

⁵⁹ Sårbarhetsbegrepet er forklart i note under punkt 4.8.1 foran.

⁶⁰ Andenæs 1941 s. 283. For dansk rett, se Iversen 2000 s. 826.

utmåling er standardisert, gjør det seg særskilte hensyn gjeldende.

4.8.2.2 Spesielle hensyn. Standardisering

Hensynet til en effektiv standardisering tilsier at det ikke bør åpnes for individuelle vurderinger av om, når og i hvilket omfang skadelidtes helseutvikling vil medføre helsebegrensninger, som igjen må vurderes opp mot ulike tapsposter som inntektstap, hjemmearbeidstap, utgifter mv. Slike prognoser er ofte forbundet med stor usikkerhet. Særlig gjelder det hvor hypotesene gjelder lange tidsspenn, som hos unge skadelidte. Etter Utvalgets syn bør man derfor som hovedregel ikke åpne for en bevisførsel om skadelidtes hypotetiske sykdomsutvikling.

De skisserte hensynene er imidlertid ikke de eneste. Også skadevolder har beskyttelsesverdige interesser, og vektige hensyn taler mot å forlate kravet om faktisk årsakssammenheng. Selv under en standardisert ordning kan det tenkes tilfeller hvor det vil oppfattes som urimelig å stenge for tidsbegrensning. Som eksempel nevnes situasjoner hvor det ut fra medisinske vurderinger er på det rene at skadelidte vil få en raskt, nedadgående helseutvikling. Til illustrasjon kan det være at skadelidte har en sterkt progredierende sykdom, som er langt fremskreden på oppgjørstidspunktet. For slike situasjoner er det etter Utvalgets syn grunn til å tillate tidsavgrensning, som en betinget unntaksregel. Ved å avgrense området for en slik «sikkerhetsventil» til spesielle tilfeller – sammenholdt med at det på bevisiden kreves konkrete holdepunkter – undergraves ikke de bærende hensynene bak standardiseringsreformen, jf. kapittel 3.

4.8.3 Tidsbegrenset årsakssammenheng (tidsavgrensningsprinsippet)

4.8.3.1 Generell erstatningsrett

Prinsippet om tidsbegrenset årsakssammenheng (tidsbegrensningsprinsippet) anviser en differansebetragtning. Rettsanvenderen må foreta en sammenlikning, for å kartlegge om det er noen (negativ) differanse mellom skadelidtes situasjon med ansvarshendelsen og situasjonen uten ansvarshendelsen.

Ansvarer begrenses i den tiden, og i det omfanget, skadelidte uansett vil få skade/tap fordi sårbarheten slår ut av seg selv – med andre ord selv om ansvarshendelsen tenkes borte. Billedlig kan man si at den realiserte sårbarheten «innhenter

og avløser» ansvarshendelsen som årsak, med frigjørende virkning for skadevolder.⁶¹

Tidsavgrensningsprinsippet har blitt anvendt i rettspraksis, som så har blitt gjenstand for analyser i juridisk teori. *Stokke* (Rt. 1999 s. 1473) er den høyesterettsdommen som i moderne erstatningsrett gir den mest uttrykkelige hjemmelen for prinsippet. En kvinne ble utsatt for en trafikkulykke i 1989. *Stokke* ble påført en nakkeslengskade. Hun ble 100 prosent ervervsufør. Trafikkforsikreren erstattet tapet for de første syv årene (påført tap). For Høyesterett var spørsmålet avgrenset til erstatning for fremtidig inntektstap. Partene var enige om at trafikkulykken hadde utløst ervervsuførheten. Dermed var det ikke bestridt at det forelå årsakssammenheng i det faktiske hendelsesforløpet. Hovedspørsmålet gjaldt den hypotetiske årsakskonkurransen. Vurderingstemaet var hvorvidt *Stokkes* sykdomsanlegg ville slått ut av seg selv, og gjort henne ervervsufør uavhengig av ulykken.

Trafikkforsikreren hevdet at *Stokke* ville ha blitt halvt ervervsufør i løpet av få år som følge av egen sykdomsutvikling. Selskapet hevdet at det «bare [er] ansvarlig så langt som den skadegjørende handling er en nødvendig betingelse for skadens inntreden».⁶² Begrunnelsesmåten er basert på en variant av betingelseslæren. *Stokke* hevdet på sin side at hun uten ulykken ville vært i fullt arbeid frem til vanlig pensjonsalder, og at trafikkforsikreren ikke hadde oppfylt beviskravet for anførselen om negativt sykdomsforløp.

Dommen er avsagt under dissens 4–1. Flertallet i Høyesterett ga trafikkforsikreren medhold. Ansvarer ble derfor begrenset ut fra prinsippet om tidsbegrenset årsakssammenheng. Førstvoterende for flertallet fant, med henvisning til de medisinske sakkyndige, at *Stokke* «ville ha blitt delvis ervervsufør selv om ulykken ikke hadde funnet sted» (s. 1485), og at arbeidsuførheten ville ha blitt 50 prosent. I dommen angis det ikke eksplisitt hva sykdommen består i. Det tales mer generelt om utvikling av lidelser hun hadde fra før ulykken. I de medisinske sakkyndigerklæringene fremgår det at *Stokke* fra før ulykken hadde muskel- og skjelettplager, i tillegg til andre lidelser som magesmerter. Etter å ha funnet at disse uansett ville gjort henne delvis ervervsufør, var neste spørsmål *når* dette ville skjedd. Flertallet uttaler at dette hypotetiske spørsmålet er vanskelig å besvare, men la til grunn at

⁶¹ Sml. *Kjelland* 2008 s. 303, samt *Kjelland* 2011c s. 82.

⁶² *Stokke* (Rt. 1999 s. 1473, s. 1477).

«... den nedsatte arbeidsevne høyst sannsynlig [ville] utvikle seg over noen tid. Den tvil som her måtte gjøre seg gjeldende, har kommet Stokke til gode ved at hun ved byrettens dom er rettskraftig tilkjent full erstatning for lidt tap for årene 1990–1996. Jeg ser det slik at den ervervsuførhet som ikke er skadebetinget, ville ha gjort seg gjeldende i løpet av disse årene» (s. 1485).

Mindretallet fant derimot at trafikksikreren ikke oppfylte beviskravet for at Stokke ville ha fått en slik negativ helseutvikling uten ulykken, og ville tilkjenne full erstatning.⁶³ Selve drøftelsen viser at også mindretallet anerkjenner tidsavgrensningsprinsippet. Dommen er derfor enstemmig i forhold til den materielle avgrensningsregelen.

Tidsavgrensningsprinsippet er lagt til grunn i senere rettspraksis, jf. blant annet *Ranheim* (Rt. 2001 s. 337), samt forutsetningsvis i *Nilsen* (Rt. 2001 s. 320, s. 329) og *Ask* (Rt. 2010 s. 1547, avsnitt 71). Året etter *Stokke* (Rt. 1999 s. 1473) behandlet Høyesterett på nytt spørsmålet om tidsbegrensning, men da i forhold til om prinsippet gjelder ved standardisert yrkesskadeerstatning, jf. *Passiv Røyk I* (Rt. 2000 s. 1614), se neste punkt.

I de fleste sakene ville sårbarheten ha realisert seg etter oppgjørstidspunktet, slik at det er tale om en *hypotetisk* årsakskonkurransen. Tidsavgrensningsprinsippet gjelder imidlertid også der sårbarheten har blitt realisert før endelig oppgjør. Bevisvurderingen blir da ofte enklere.

4.8.3.2 Særlig om yrkesskader

4.8.3.2.1 Innledning

Den problemstillingen som skal drøftes her, er om det skisserte tidsavgrensningsprinsippet også gjelder ved standardisert yrkesskadeerstatning.⁶⁴

Gjennomgangen gir en oversikt over behovet for regulering. Den gir også en bakgrunn for å forstå de argumentasjonslinjene som Utvalget har bygget sine forslag på.

4.8.3.2.2 Lovgivning og forarbeider

Yrkesskadeforsikringsloven har ingen uttrykkelig hjemmel om tidsbegrensning. Ysfl. § 11 tredje ledd regulerer sårbarhet som samvirkende årsak.

Bestemmelsen løser imidlertid ikke spørsmålet der sårbarheten er selvstendig virkende årsak, hvilket skal drøftes her.

Reglene om erstatningsberegningen er regulert i Yrkesskadeforskriften. Siden det er tale om erstatning for tap av inntektsevnen, må man tolke forskriftens kapittel 3. Den har ingen eksplisitt regulering av om erstatningen skal tidsbegrenses der sårbarheten realiseres ut fra «naturens gang».⁶⁵ Videre bemerker nærværende utvalg at selve *systemet* i forskriften § 3-1 er at beregningen av inntektstapet skjer med basis i faktiske inntektsforhold.⁶⁶ En «rød tråd» i standarderstatningssystemet er at det ikke legger opp til individualisering ut fra endringer i fremtidig ervervssevne. Dette gjelder blant annet spørsmålet om skadelidte vil komme til å få et høyere inntektsnivå, for eksempel på grunn av ansiennitet.⁶⁷ En vurdering av skadelidtes hypotetiske sykdomsutvikling er heller ikke forenlig med et slikt utgangspunkt for erstatningsberegningen. Forskriftens § 3-1 tredje ledd gir grunnlag for korreksjon der utgangspunktene etter første og andre ledd avviker vesentlig fra det som ville vært skadelidtes vanlige inntektsnivå «uten skaden eller sykdommen». Bestemmelsen oppstiller strenge vilkår. Avviket må være kvalifisert («vesentlig»), og på bevisiden kreves det «særlige holdepunkter». I Utvalgsinnstillingen fremgår det at det var «[u]tvalgets forutsetning ... at særregelen bare skal anvendes i spesielle tilfeller».⁶⁸ Selv om det legges opp til en hypotetisk vurdering, er det lite som tyder på at forskriftsgiver har ment å fange inn betydningen av skadelidtes hypotetiske sykdomsutvikling.

Videre bemerker nærværende utvalg at Yrkesskadeforskriften § 3-4 har en regel om skadelidte som har tapt «deler av sin ervervssevne» (jf. denne lovutredningens lovforslag § 3-2 fjerde ledd). Standarderstatningen skal da reduseres forholdsmessig, hvilket er ett av de individualiserende elementene i erstatningssystemet. Bestemmelsens kjerneområde er situasjoner hvor yrkesskaden bare

⁶³ *Stokke* (Rt. 1999 s. 1473, s. 1489).

⁶⁴ Gjennomgangen er særlig basert på fremstillingen i Kjelland 2008 s. 320–329 f.

⁶⁵ Forskriftens § 3-5 har en regel om skadelidte som fra før yrkesskaden har en realisert ervervsuførhet på 50 prosent eller mer. Skadelidte kan da velge individuell utmåling, dersom dette vil gi høyere erstatning enn etter Yrkesskadeforskriften. Bestemmelsen kan anvendes også der inngangsuferheten skyldes realisering av sårbarhet, forutsatt at uferheten er inntrådt før yrkesskaden. Denne situasjonen atskiller seg dermed fra den situasjonen som Utvalget belyser her, om sårbarhet som blir realisert etter ansvarshendelsen.

⁶⁶ Jf. blant annet Utvalgsinnstillingen 1990 s. 25–26.

⁶⁷ Jf. Utvalgsinnstillingen 1990 s. 49.

⁶⁸ Utvalgsinnstillingen 1990 s. 51.

har medført delvis ervervsuførhet. Et vanskeligere spørsmål er om regelen også omfatter reduksjon på grunn av etterfølgende realisering av latent sårbarhet. Forskriftsteksten løser ikke dette spørsmålet, som må besvares ut fra en tolkning av et mer sammensatt rettskildemateriale.

Spørsmålet om tidsbegrensning er heller ikke løst i forarbeidene til yrkesskadeforsikringsloven, men NOU 1988: 6 og Ot.prp. nr. 44 (1988–89) gir enkelte tolkningsmomenter. Et sentralt formål med loven er å unngå tvister om årsakssammenheng, gjennom å forenkle og effektivisere oppgjørene. Tanken var å beskytte skadelidte mot en belastende prosess.⁶⁹ Disse hensynene kan bli motvirket hvis man åpner for en individuell vurdering av om, når og i hvilket omfang skadelidte uansett vil bli ufør grunnet egne sykdomsanlegg. Dette er ofte et omtvistet tema, og tidkrevende å få utredet av medisinske spesialister. De generelle hensynene – som er sterkt vektlagt i motivene – tilsier derfor at man som utgangspunkt ikke åpner for en tidsavgrensning. Når man leser forarbeidene under ett, får man inntrykk av at lovgiver nettopp ønsket å unngå slike vurderinger.

Heller ikke forarbeidene til Yrkesskadeforskriften gir noen klar løsning. Motivene har flere steder en «teknisk» karakter, ved at de gjelder selve regelsystemet. Formålsangivelsene sammenfaller hovedsakelig med hensynene som allerede er beskrevet i forarbeidene til den formelle loven (effektivitet, tvisteforebygging mv.).⁷⁰ Den selvstendige betydningen som tolkningsfaktor ligger i angivelsen av hvordan alminnelige prinsippene er operasjonalisert i standarderstatningsmodellen. Yrkesskadeforsikringsutvalget tilstrebet at denne skulle gi resultater som overensstemmer med prinsippet om full erstatning.⁷¹ Isolert sett kan det tale for en adgang til å tidsbegrense erstatningsansvaret. Hvis dette ikke begrenses der skadelidte uansett ville blitt ufør som følge av egen sykdom, vil det medføre *overkompensasjon* sammenliknet med alminnelig erstatningsrett, der tidsavgrensningsprinsippet gjelder. Selv om Utvalget ønsket å unngå overkompensasjon,⁷² viser for-

arbeidene at Utvalget først og fremst var opptatt av å avverge underkompensasjon.⁷³

Ser man samlet på forskriftsreguleringen og de ulike forarbeidene, taler disse helst mot å tidsbegrense standarderstatningen ved realisering av sårbarhet. Dette typetilfellet er verken uttrykkelig regulert eller drøftet, og det er behov for å analysere også andre rettskilder. Høyesterettspraksis er sentral i den videre tolkningen. Særlig *Passiv Røyk I* (Rt. 2000 s. 1614) viderefører drøftelsen av forarbeidsuttalelsene. Utvalget skal i fortsettelsen utdype denne prinsippavgjørelsen. Den er også sentral for det konkrete lovforslaget som er fremmet nedenfor.

4.8.3.2.3 *Passiv Røyk I* (Rt. 2000 s. 1614)

Passiv Røyk I (Rt. 2000 s. 1614) er den høyesterettsdommen som mest direkte gjelder tidsbegrensning av standarderstatning ved yrkesskader. En kvinnelig bartender utviklet lungekreft etter mange års eksponering for passiv røyking i et diskotek (og senere nattklubb) der hun arbeidet. Hun røykte selv 10–15 sigaretter daglig. En sentral problemstilling var om erstatningen for fremtidig inntektstap måtte tidsbegrenses, fordi hun i løpet av noen år uansett ville ha utviklet lungekreft og blitt ervervsufør på grunn av egenrøykingen.

Dommen er avsagt under dissens 4–1. Høyesterett delte seg i tre fraksjoner. Førstvoterende kom til at ansvaret ikke skulle tidsbegrenses, og med en begrunnelse som gis tilslutning av femtevoterende. Annenvoterende er i resultatet enig i at ansvaret ikke skal tidsbegrenses, men med en annen begrunnelse. Den tredje fraksjonen ses i votumet til tredjevoterende, som gis tilslutning av fjerdevoterende. Heller ikke disse ville tidsbegrense standarderstatningen, men argumentasjonen avviker fra de andre votaene.

Førstvoterende konstaterer at ordlyden i ysf. § 11 andre ledd ikke gir særlig veiledning. Han bemerker likevel at om man lar bestemmelsen omfatte det aktuelle spørsmålet (om sykdom som selvstendig virkende årsak), vil det ha følgende uheldige side: Man får da ulike beviskrav for skader og sykdommer etter ysf. § 11 andre ledd bokstav b, og skader og sykdommer etter bokstav a og c. Han påpeker videre at heller ikke Yrkesskadeforskriften gir tolkningshjelp, og fremhever at § 3-4 ikke gir positive holdepunkter. Deretter blir det redegjort for både generelle lovformål og formålet med ysf. § 11 andre ledd.

⁶⁹ Jf. Ot.prp. nr. 44 (1988–89) s. 42. Synspunktet er avgitt som begrunnelse for reglene om objektive ansvarskriterier, men har overføringsverdi, jf. blant annet påpekningen i *Passiv Røyk I* (Rt. 2000 s. 1614, s. 1624). Se også beskrivelsen av hensynene foran i punkt 4.8.2.

⁷⁰ Jf. Utvalgsinnstillingen 1990 blant annet s. 80.

⁷¹ Jf. Utvalgsinnstillingen 1990 især s. 21 og Ot.prp. nr. 44 (1988–89) s. 61. Se også *Windstad* (Rt. 2006 s. 684, avsnitt 42).

⁷² Jf. blant annet Utvalgsinnstillingen 1990 s. 21.

⁷³ Jf. Utvalgsinnstillingen 1990 s. 22.

Førstvoterende legger atskillig vekt på hensynet til effektivitet, reduksjon i antall tvister og ønsket om å verne skadelidte mot en belastende prosess. Samlet trekker dette i retning av at den strenge bevisregelen i ysf. § 11 andre ledd også gjelder ved påstand om at sårbarheten ville realisert seg selv.

Selv om førstvoterende anerkjenner den prinsipielle adgangen til tidsbegrensning, berører han spørsmålet om formålsbetraktninger tilsier en «sjablongregel» også ved tilfeller av hypotetisk årsakskonkurransse. Synspunktet fremlegges som en presisering av den generelle standardiserings-tankegangen:

«Denne ordningen kan imidlertid tilsi at man går et skritt videre ved at det legges til grunn at det er tale om en sjablonregel hvor det uavhengig av om skaden eller sykdommen omfattes av første ledd bokstav a, b eller c bare i særlige tilfeller åpnes mulighet for å redusere erstatningen som følge av at arbeidstakeren etter en tid uansett ville ha blitt helt eller delvis ufør.» (s. 1624)

Domssitatet viser at førstvoterende også anerkjenner argumenter mot å åpne for drøftelser av skadelidtes helseutvikling. At det er tale om en sidebemerkning (obiter dictum-preg), fremgår av utsagnet om at «da jeg har kommet til at Sandstedt i alle fall kan påberope seg § 11 annet ledd, er det ikke nødvendig å ta stilling til om det kan oppstilles en mer vidtrekkende regel» (s. 1624).

Tredjevoterende (og fjerdevoterende) kom til samme resultat som førstvoterende, men med en annen begrunnelse. Tredjevoterende har en mer materiellrettslig tilnærming, men den bygger på mange av de samme begrunnelsene. Det gjelder særlig vektleggingen av formålet om å effektivisere og forenkle årsaksvurderingen. Lovbegrunnelsen uttales å være et tungtveiende argument mot tidsbegrensning. Det påpekes at lovgiver ønsket å unngå tvil og uenighet «om skadelidtes forventede utvikling dersom yrkesskaden ikke hadde inntruffet» (s. 1632). Synspunktet suppleres med en «hypotetisk lovgivervilje», som kaster lys over argumentets vekt. Tredjevoterende fremhever at

«[s]pørsmålet om hvor lenge skadelidte ville vært i arbeid uten yrkesskaden, antar jeg nettopp er en problemstilling som man har villet unngå tvil og uenighet om» (s. 1632).

Argumentasjonen avsluttes med en konsekvensorientert betraktning, der han vurderer virkningen av en eventuell tidsavgrensingsregel:

«Dersom det i alminnelighet skulle legges opp til bevisførsel om denne problemstilling, ville derfor ordningen med standardisert erstatningsutmåling som er etablert, i realiteten bli satt til side på et viktig punkt.» (s. 1632)

Ut fra disse betraktningene oppstiller tredjevoterende en hovedregel om å avskjære diskusjoner om hypotetisk årsakskonkurransse. I likhet med førstvoterende tar han forbehold om at det kan tenkes unntak, men drøftelsen knyttes til «korreksjonsbestemmelsen» i Yrkesskedeforskriften § 3-1 tredje ledd. Han ordlegger seg slik:

«Det er mulig at det kan foreligge spesielle tilfeller hvor man vil komme til at reglene om standardisert erstatning ikke kan anvendes. Jeg antar at det kan reises spørsmål om dette vil være situasjonen når det allerede da skaden inntreffer er på det rene at skadelidte om kort tid ville gå ut av arbeidslivet, jf. for så vidt reservasjonen i forskriftens § 3-1 tredje ledd.» (s. 1632)

At tredjevoterende ikke forankrer det skjerpede beviskravet i ysf. § 11 andre ledd, har sammenheng med hans utgangsposisjon for drøftelsen – at det er fastsatt egne regler for utmålingen ved yrkesskader. I likhet med førstvoterende går tredjevoterende ikke nærmere inn på en drøftelse av en unntaksregel, fordi han «anser det klart at det i den foreliggende sak ikke er aktuelt å fravike reglene om standardisert erstatningsutmåling» (s. 1632). Han gir ingen uttrykkelig begrunnelse. Vektleggingen av tidsaspektet – og dermed i realiteten også graden av bevistvil for om/når sårbarheten vil bli realisert – gir grunn til å tro at standpunktet er farget av usikkerheten hos de medisinske sakkyndige. I vurderingen av når skadelidte uansett ville ha utviklet lungekreft grunnet egenrøykingen, fremtrer bevistvilen både i angivelsen av generelle metodeproblemer, og i den konkrete vurderingen av alternative hendelsesforløp (alle er beskrevet med grove tidsintervaller).

Sammenfatningsvis tok Høyesterett enstemmig avstand fra å tidsavkorte skadelidtes erstatning. Domsgjennomgangen viser to ulike tilnærminger og generelle oppfatninger: Førstvoterende og femtevoterende er prinsipielt åpne for å tidsbegrense ansvaret, men forutsetter at skadevolder oppfyller det strenge beviskravet «åpenbart» der man står overfor en skade eller sykdom etter ysf.

§ 11 første ledd bokstav b. Tredjevoterende og fjerdevoterende tar derimot utgangspunkt i at man avskjærer diskusjoner om skadelidtes helseutvikling, men med forbehold for spesielle tilfeller.

Den manglende avklaringen i *Passiv Røyk I* (Rt. 2000 s. 1614) gjør det interessant å vurdere nyere rettspraksis. Høyesterett har ikke senere fått forelagt noen tilsvarende sak, men måtte ta stilling til en beslektet problemstilling i *Stakkeland* (Rt. 2004 s. 8). Selv om det blir presisert at Yrkeskadeforskriften § 3-4 bygger på et økonomisk uførhetsbegrep, løses ikke spørsmålet om man kan tidsbegrense erstatningen der sykdom kommer inn som en selvstendig virkende årsak. Selv om saken har visse likhetstrekk med *Passiv Røyk I*, omhandler dommene *ulike typetilfeller*.

Analysen av *Passiv Røyk I* (Rt. 2000 s. 1614) viser som nevnt to prinsipielt ulike oppfatninger om adgangen til å tidsbegrense standarderstatningen: To dommere er i utgangspunktet åpne for tidsbegrensning (men med strenge beviskrav etter bokstav b, mens to dommere i utgangspunktet tar avstand fra å åpne for tidsbegrensning (men reserverer seg for spesielle tilfeller). Ingen av argumentasjonslinjene har et flertall bak seg. Rettstilstanden er uavklart per i dag.⁷⁴ Dette avspeiler dermed et behov for avklaring. Utvalget kommer inn på dette i punkt 4.8.5 nedenfor.

4.8.4 Et blikk mot dansk og svensk rett

På samme måte som i den norske erstatningsrettens alminnelige del, opereres det i dansk rett det med en regel om tidsbegrensning. Der forankres regelen ofte i en gammel dom fra Høyesteret, UfR 1925 s. 769 Ø. En mann ble skadet da han berørte noen strømførende felt. Skaden skjedde under arbeid med sterkstrømsledninger i et høyspentrom. Han fikk forbrenninger og sjokk, som utviklet seg til en nervøs lidelse. Kort tid etter ulykken pådro skadelidte seg en muskelfibersprengning. Den oppsto *uavhengig* av arbeidsulykken, og medførte på selvstendig grunnlag arbeidsuførhet i like lang tid som skaden han krevde erstatning for. Han fikk ikke medhold i sitt erstatningskrav. Dansk Høyesteret vektla at den etterfølgende begivenheten (muskelfibersprengningen) uansett ville medført tap.

Fra eldre dansk rettspraksis nevnes også UfR 1925 s. 193 V, og senere dommer som UfR 1960 s. 605 H, UfR 1964 s. 242 H, UfR 1971 s. 19 H, UfR

1980 s. 792 V, UfR 2007 s. 1370 V, samt FED 2004 s. 218 V (implisitt).

Synspunktet har linjer frem til nyere dommer som UfR 2002 s. 519 H. En snekker ble yrkesskadet da han under bæring av en sengegavl falt over en palleløfter. Ulykken skjedde i juni 1992. I desember samme år måtte han avbryte arbeidet. Arbejdsskadestyrelsen fant at skadelidte hadde pådratt seg 5 prosent medisinsk invaliditet og 15 prosent arbeidsuførhet. Det ble lagt vekt på at skadelidte hadde forutbestående lidelser i rygg og nakke. Han krevde erstatning ut over det som ble tilkjent etter ASL. Under behandlingen i Høyesteret avga Arbejdsskadestyrelsen en uttalelse etter EAL § 10, der det blant annet fremgikk at «[d]et er ... vores vurdering, at skadelidte uden ulykkestilfældet ville have forladt arbejdsmarkedet inden for en årrække på grund af de massive forudbestående lidelser», jf. UfR 2002 s. 519 H (s. 527).⁷⁵ Temaet om tidsbegrensning drøftes også i etterfølgende avgjørelser, slik som UfR 2004 s. 4.

Etter ASL § 12 kan erstatningen nedsettes der skaden ikke kun skyldes arbeidsskaden. Bestemmelsen anviser en fordelingsløsning, der realisering av sårbarhet kan medføre ansvarsreduksjon. I praksis ses en tendens til å tolke bestemmelsen i samsvar med vanlige erstatningsrettslige årsaksprinsipper.⁷⁶ Som konsekvens ses derfor en utvikling i retning av en modifisert betingelseslære. Denne utviklingen har mindre betydning der sårbarheten er realisert /selvstendig virkende, men er viktig der sårbarheten er latent/samvirkende.

At man i dansk rett foretar tidsavgrensning ved unormalt negativ sykdomsutvikling, er en likhet med de norske reglene. Utvalget bemerker imidlertid at det er viktige forskjeller på *bevissiden*. Det siktes til at beviskravet generelt ligger høyere i dansk erstatningsrett, enn overvektsprinsippet (som i norsk rett). I dansk rett er også beviskravene ofte mer modulert og tilpasset over den materielle regelens formål. Det innebærer i forhold til problemstillingen her, at man i dansk rett har oppstilt et *skjerpet beviskrav*.

Når det spesielt gjelder situasjoner med hypotetisk årsakskonkurrans, anviser dansk teori særlig høye beviskrav. Lyngsø uttaler at «der stilles store krav til beviset» for at sykdomsanlegg ville medført samme skade som ansvarshendel-

⁷⁴ Se om dommen Skårberg og Reusch 2003 s. 192–193 jf. også Lødrup NIP 2001 nr. 1 s. 3–5.

⁷⁵ Dommen er omtalt i blant annet von Eyben og Isager 2007 s. 282 og 329, samt Møller og Wiisbye 2002 s. 224.

⁷⁶ Inn tatt i UfR 2002 s. 519 H, s. 527. Dommen er omtalt i blant annet von Eyben og Isager 2007 s. 282 og 329, samt Møller og Wiisbye 2002 s. 224. Temaet om tidsbegrensning ses også i UfR 2004 s. 4.

sen.⁷⁷ Von Eyben og Isager fremhever enda sterkere at «beviskravet settes på dette punkt (meget) højt».⁷⁸ Iversen går lenger, og krever «vished»,⁷⁹ hvilket er vel strengt i forhold til rettspraksis og den rådende oppfatningen i teorien.⁸⁰ I tillegg kommer at man vanskelig kan oppfylle et visshetskrav for å underbygge en prognose, som her omhandler hypotetisk helseutvikling.⁸¹

For selve etableringen av ansvaret gjør det skjerpede beviskravet det vanskeligere for skadelidte – som har bevisbyrden også i dansk rett – å bevise at det foreligger årsakssammenheng. Et skjerpet beviskrav slår imidlertid motsatt ut der man er kommet til spørsmålet om tidsavgrensning av ansvaret. Her vil et strengere beviskrav beskytte skadelidte, fordi skadevolder da vanskeligere kan oppfylle sin bevisbyrde⁸² enn om man bare hadde krevd sannsynlighetsovervekt (som i norsk rett).

I denne sammenhengen er det av interesse at man i nyere svensk høyesterettspraksis har lagt til grunn at det *ikke* skal skje tidsavgrensning ved etterfølgende sykdom, jf. NJA 2009 s. 104. En kvinne ble skadet i en trafikkulykke, og ble helt arbeidsufør. Skaden kvalifiserte isolert sett for å få erstatning. Problemet var at hun åtte år senere – men før skadeoppgjøret ble avsluttet – plutselig ble rammet av sykdom. Denne ville uavhengig av ulykken gjort henne helt arbeidsufør. Partene var enige om at det ikke var noen sammenheng mellom ulykken og sykdommen. Spørsmålet var hvilken betydning den etterfølgende sykdommen har for retten til erstatning. Högsta Domstolen besvarer dette med klart å angi at den etterfølgende sykdommen var uten erstatningsrettslig betydning.⁸³

Utvalget bemerker i denne sammenheng at svensk rett bygger på terminerstatning. Problemstillingen kommer derfor i en noe annen stilling, fordi man da alltid kan justere erstatningen etter hvilken skadevirkning ansvarshendelsen faktisk har. Det er dermed enkelt å bygge på tidsbegrensning, og den svenske løsningen er derfor beme-

kelsesverdig. Den omstendighet at man i svensk rett ikke legger vekt på den konkurrerende årsaksfaktor til tross for at man teknisk ville ha hatt en enkel adgang til det, kan tas til inntekt for at terskelen for tidsbegrensning bør være høy.

4.8.5 Utvalgets vurderinger og forslag

4.8.5.1 Materiell adgang til tidsavgrensning, men med beviskravet «åpenbart»

Etter Utvalgets syn bør man som hovedregel ikke åpne for en bevisførsel om skadelidtes hypotetiske sykdomsutvikling, men gjøre unntak i spesielle tilfeller. Løsningen følger dermed tredjevoteres votum i *Passiv Røyk I* (Rt. 2000 s. 1614), men med den forskjellen at man trekker veksler på beviskravsregelen som allerede er nedfelt i ysfl. § 11 andre ledd (der foreliggende rettspraksis presiserer innholdet i begrepet «åpenbart»⁸⁴).

Ved en slik klar materiell hovedregel, sammenholdt med at unntaksregelen er snever, fremmes lovformålet generelt, og de bærende hensyn bak standardisering spesielt. Ved å avskjære diskusjoner om hypotetisk sykdomsutvikling, oppnår man samtidig *rettsteknisk* enkle regler. Også skadevolder har verneverdige interesser, men disse fanges inn av unntaksregelen: Hensynet til skadevolder veier tungt der det er *klare* holdepunkter for at skadelidte vil bli ufør i løpet av kort tid, og den foreslåtte unntaksregelen er ment å ivareta hensynet til at skadevolder ikke skal måtte betale uavkortet erstatning. Også dette er på linje med formålet om at standarderstatningen skal samsvare med prinsippet om full erstatning. En slik tilnærming synes å gi en god avveining mellom skadelidtes og skadevolders interesser, samtidig som den ivaretar de hensynene om standardisering som Mandatet anviser.

4.8.5.2 Nærmere om anvendelsen av tidsbegrensningsregelen

Etter drøftelsene foran går som nevnt Utvalget inn for at ansvaret kan tidsbegrenses på nærmere vilkår. Det at man åpner for å anvende et tidsavgrensningsprinsipp, sier imidlertid ikke noe om hvordan dette konkret skal gjennomføres. Avsnittet her tar sikte på å klargjøre dette.

Problemstillingen ble ikke aktualisert i *Passiv Røyk I* (Rt. 2000 s. 1614), fordi Høyesterett kom til

⁷⁷ Lyngsø og Vagner 1996 s. 58.

⁷⁸ von Eyben og Isager 2007 s. 259, samt s. 281.

⁷⁹ Iversen 2000 s. 827. Noe mer moderert, men i samme retning er Nørgaard 1978 s. 11.

⁸⁰ Sml. von Eyben og Isager 2007 s. 259.

⁸¹ Sml. påpekningen hos Kjelland 2008 s. 341.

⁸² At skadevolder har bevisbyrden for at sykdomsanlegg ville realisert seg selv, legges til grunn hos blant annet von Eyben og Isager 2007 s. 259; Møller og Wiisbye 2002 s. 215 og Iversen 2000 s. 826.

⁸³ Dommen er omtalt av blant annet Carlsson 2010 s. 9 f. Se også Thorson 2009 s. 11–14.

⁸⁴ I teorien har Kjelland argumentert for en slik løsning, jf. det som er kalt «syntesemodellen», se Kjelland 2008 s. 326–329.

at det ikke var adgang til å tidsavgrense fremtidstaperstatningen. Derfor var det ikke nødvendig for Høyesterett å ta stilling til hvordan tidsavgrensningsprinsippet konkret skulle anvendes på standardiseringsmodellene i Yrkesskadeforskriften kapittel 3

Problemstillingen kom heller ikke opp i *Stokke* fordi skadelidte allerede hadde fått utbetalt en erstatning for inntektstap frem til det tidspunkt Høyesterett la til grunn at hun uansett ville blitt rammet av egen unormalt negative helseutvikling.

Spørsmålet om gjennomføringen av tidsavgrensningsprinsippet reiser bare særskilte «lovtekniske» problemstillinger i forhold til de *standardiserte* modellene. Der utmålingen skal skje konkret og individuelt, anvendes prinsippet på vanlig måte. Det vises til fremstillingen foran under beskrivelsen av gjeldende rett. I forhold til Utvalgets forslag innebærer det at tidsavgrensningsprinsippet gjelder som etter dagens regler ved utmåling av merutgiftserstatning (med mindre tilfellet omfattes av forslaget til standardiseringsmodell for pleie- og omsorgserstatningen), påført hjemmearbeidserstatning, påført inntektstap for voksne skadelidte, samt de særlige tilfellene der fremtidig inntektstap for voksne og barn skal utmåles individuelt (for eksempel pga. ulike «sikkerhetsventiler»). Når også postene med påført (lidt) tap er nevnt her, er det for å tydeliggjøre at tidsavgrensningsprinsippet gjelder. En annen sak er at tidsavgrensningsvurderingen ofte er mer diskutert, og dermed synlig i forhold til fremtidige tap.

Som det fremgår av Utredningen i det følgende, legges det opp til et system der ulike variabler er tatt inn i tabeller. Disse bidrar til en viss individualisering, for at standardiseringsgraden ikke skal bli for «hard». Den variabelen som er relevant for tidsavgrensningen, er først og fremst *alders*variabelen. Det er fordi det er denne som styrer lengden på tapsperioden – som også er den som blir forkortet i de tilfellene hvor ansvaret skal tidsbegrenses.

I den konkrete anvendelsen av tabellen, må man ved tidsbegrensning gjennom enkelte trinn. Det første trinnet er å finne frem til når skadelidte, uavhengig av ansvarshendelsen, ville få en unormalt/unaturlig negativ sykdomsutvikling. På dette første stadiet i vurderingen er det med andre ord tale om å *klarlegge saksforholdet*. Her må det bygges på hypoteser. Disse prognosene må i praksis bli basert på medisinskfaglige vurderinger, ut fra en konkret bevisbedømmelse. Som nevnt foran, er slike hypoteser ofte forbundet med betydelig usikkerhet. De må likevel gjøres, fordi rettsreglene

(tidsavgrensningsprinsippet) etterspør dem som rettslig relevante for utmålingen. Problemet er noe dempet gjennom det skjerpede beviskravet (ved konkret og individuell utmåling, gjelder imidlertid det alminnelige overvektsprinsippet).

Det andre trinnet er å *anvende det beviste faktum på selve standardiseringssystemet*. Her må man benytte den tilbakeregningsmetoden som er beskrevet foran i punkt 4.7: Man tar utgangspunkt i slutten av tabellen, det vil si den raden som angir siste aldersintervall, se endepunktene som er oppgitt i Utmålingsforskriften § 1-1 For inntektstaperstatning er endepunktet eksempelvis 67 år, mens det for hjemmearbeidstap er 76 år. Deretter trekker man fra det antallet år skadelidte ville falt ut tidligere enn normalt på grunn av unormalt negativ sykdomsutvikling.

Tidsbegrenset årsakssammenheng vil oftest gjøre seg gjeldende for relativt kort tidsrom, gjerne slik at de medisinske diagnosene tyder på at den konkurrerende årsaken ville ha inntrådt uansett innen et år eller to. Dette kan skape særlige utmålingsproblemer når tabellene strekker seg over flere år, slik som tabellen for hjemmearbeidserstatning. Her må det forutsettes at rettsanvenderen tar utgangspunkt i tabellene, men så anvender dem med en skjønnsmessig tilpasning, jf. Utmålingsforskriften § 1-1 og passusen om at tabellene skal anvendes «så langt mulig».

4.8.5.3 Lovtekniske spørsmål

Utvalget går inn for å ta tidsavgrensningsregelen inn i lovteksten som en del av fellesreglene, jf. § 3-1. Selv om regelen må anses å ha vært en del av den alminnelige erstatningsrett i lang tid, er regelen først i nyere tid kommet klart til uttrykk i rettspraksis og teori. Det vil derfor ha en pedagogisk verdi å formulere den i lovs form. Utvalget ser en slik løsning som ønskelig også med tanke på at det nye regelverket skal anvendes av en for en sammensatt brukergruppe.,

Utvalgets regel om tidsavgrensning (hypotetisk årsakskonkurrans) foreslås tatt inn i lovutkastets § 3-1 fjerde ledd andre til femte punktum, og lyder slik:

«Erstatning for fremtidig tap etter § 3-2 til § 3-6 skal ikke begrenses på grunn av skadelidtes negative helseutvikling. Erstatningen kan likevel begrenses i den utstrekning skadelidte åpenbart får en unormalt negativ helseutvikling av annen årsak enn ansvarshendelsen. Skadevolder har bevisbyrden for en slik påstand.»

4.9 Engangserstatning eller terminerstatning

4.9.1 Innledning

Utgangspunktet i gjeldende personskadeerstatningsrett er at erstatningen utmåles som en engangssum, jf. skadeserstatningsloven § 3-9 første punktum. Etter samme bestemmelse er det adgang for retten til å fastsette at utmålingen skal skje ved terminerstatning dersom det foreligger «særlige grunner».

Selv om det ikke er særskilt nevnt i Mandatet, må Utvalget ta stilling til om denne regelen bør videreføres eller endres på noen måte.

4.9.2 Kort regelhistorikk

Bestemmelsen i § 3-9 kom inn i loven i 1973 og videreførte et tidligere gjeldende prinsipp om at erstatningen skulle utmåles som en engangssum.⁸⁵ Spørsmålet om å innføre terminerstatning ble da drøftet i forarbeidene.⁸⁶ For lovkomiteen som utredet spørsmålet var det et avgjørende argument mot terminerstatning at man ikke hadde sørget for noen ordning for verdisikring av slik erstatning.⁸⁷ Selv om man på dette tidspunkt hadde etablert folketrygden og ordningen med grunnbeløp, ble ikke dette sett på som et fullgodt alternativ for verdisikring. Departementet la i den videre lovbehandling stor vekt på oppgjørsprinsippet – at en sak skulle gjøres ferdig en gang for alle.⁸⁸ Uten nærmere begrunnelse foreslo departementet at terminerstatning bare skulle være aktuelt når det forelå «særlige grunner». Det ble i så måte vist til den allerede eksisterende ordning med et slikt innhold på bilansvarslovens område.

Senere ble spørsmålet om terminerstatning drøftet særskilt i forbindelse med innføring av barneerstatningen i 1987, jf. någjeldende § 3-2a.⁸⁹ Resultatet ble at man holdt fast ved det alminnelige system med engangserstatning også for barneerstatningen.

Adgangen til å fastsette terminerstatning hvor det foreligger «særlige grunner», har ikke blitt mye brukt i praksis. Det foreligger relativt få dommer om regelens anvendelse, og Høyesterett har

⁸⁵ Lov nr. 26 1973. Om den eldre rettsstilstand, se Stang 1927 s. 360–361.

⁸⁶ Se Erstatningslovkomiteens innstilling 1971 s. 40–43 jf. Ot.prp. nr. 4 (1972–73) s. 16–19.

⁸⁷ Erstatningslovkomiteens innstilling s. 41.

⁸⁸ Ot.prp. nr. 4 (1972–73) s. 17.

⁸⁹ Se NOU 1987: 4 s. 25–26, Ot.prp. nr. 81 (1986–87) s. 36–37 og Innst. O (1987–88) nr. 19 s. 6.

aldri behandlet spørsmål om terminerstatning etter § 3-9.⁹⁰

4.9.3 Valget mellom engangserstatning og terminerstatning

Selv om engangserstatning har vært den dominerende oppgjørsformen i Norge, har spørsmålet om hvorvidt terminerstatning bør anvendes kommet opp til ulike tider og i ulike sammenhenger.⁹¹ Utvalget vil derfor gjengi de viktigste argumentene som har vært fremme i debatten.

Valget mellom engangsoppgjør og terminerstatning er en aktuell problemstilling i mange rettsordninger. Dette har kommet til uttrykk også i internasjonale ikke-bindende regelverk, se PEL, Liab. Dam, Art. 6: 203, som opererer med en regel som likner den norske: «Compensation is to be awarded as a lump sum unless a good reason requires periodical payment». I svensk rett er engangserstatning og terminerstatning likestilt, jf. Skadeståndslagen 5. kap. 4 §, men terminerstatning ved livrente er likevel dominerende i praksis.⁹² I svensk rett er synspunktet at partene selv bør få avgjøre hvilken erstatningsform som er mest hensiktsmessig. Blir man ikke enige, må retten avgjøre spørsmålet. I forarbeidene nevnt at det skal legges særlig vekt på skadelidtes syn.⁹³ For dansk rett er reglene omtalt nedenfor.

Hovedargumentet for å utbetale erstatningen som en *engangssum*, er at partene kan ha en fordel av å bli ferdige med oppgjøret.⁹⁴ Dette «*oppgjørsprinsippet*» gir skadelidte mulighet for å planlegge fremtiden med skaden. I en overgangsfase kan skadelidte ha behov for å bruke en større del av erstatningen, for eksempel til boligombygging.⁹⁵ Det kan her vises til rettspraksis om pleie- og omsorgserstatning. Videre nevnes at terminerstatning kan være psykisk belastende for skadelidte, dersom de løpende utbetalingene oppleves som stadige påminnelser (og kanskje som en stigmatiserende understøttelse).⁹⁶ Et annet argument som har vært brukt er at terminerstatning kan bidra til å sementere skadelidtes tilstand som syk

⁹⁰ Av dommer vedrørende terminerstatning kan nevnes RG 1966 s. 43 og RG 1989 s. 523.

⁹¹ Se Lovhistorikken foran.

⁹² Se Bengtsson og Strömbäck 2008 s. 272.

⁹³ Se om dette Bengtsson og Strömbäck 2008 s. 273, jf. bl.a. SOU 1973: 51 s. 182 f.

⁹⁴ Se Innst. 71 s. 40. og Ot.prp. nr.4 (1972–73) s. 17, jf. også NOU 1987: 4 s. 25.

⁹⁵ NOU 1987: 4 s. 26.

⁹⁶ Dette siste poenget er påpekt i NOU 1987: 4 s. 26 og Ot.prp. nr. 81 (1986–87) s. 36.

og arbeidsufør.⁹⁷ Utvalget som utviklet skl. § 3-2a (heretter betegnet 1987-Arbeidsgruppen) vektla også at «engangserstatning foretrekkes av folk flest».⁹⁸

Terminerstatning har også andre ulemper som gjør engangserstatning rettspolitisk attraktivt. Dersom erstatningen gis i terminer, trekker oppgjøret ut. Skadelidte løper da en risiko for at skadevolder dør før samtlige terminerstatninger er betalt. Dette problemet kan nok i noen tilfeller løses ved at skadevolder kjøper en livrente.⁹⁹ At oppgjøret trekker ut i tid er likevel et selvstendig argument mot terminerstatning. Også skadevolder vil i alminnelighet ha nytte av å bli ferdig med saken. Personlige skadevoldere kan oppleve saken som belastende, og ha behov for å gjøre opp og legge saken bak seg.

En annen innvending mot terminerstatning, er at den – i hvert fall per i dag – ikke er verdisikret. Dette kan imidlertid gjøres med relativt enkle midler, for eksempel ved å knytte den fortløpende utbetalingen til det til enhver tid gjeldende grunnbeløpet i folketrygden, G. Som det fremgår nedenfor, vil Utvalget foreslå at koblingen til G tas med i lovregelen om terminerstatning.

Endelig er et regime med (løpende) terminerstatninger mer ressurskrevende enn en ordning med engangserstatning. Forsikringspremiene antas å bli høyere pga. administrative kostnader forbundet med flere utbetalingsomganger. Administrative kostnader forbundet med terminerstatning forsterkes av at terminytelser utløser skatteplikt (som må kompenseres ved høyere erstatning, skattepåslag). Også en eventuell verdisikring av terminerstatningene kan virke kostnadsdrivende.¹⁰⁰

Det finnes imidlertid også hensyn som taler for at erstatningen utbetales terminvis. For det første kan dette bidra til at erstatningsutmålingen i mindre grad er knyttet til prognoser om skadelidtes fremtidige helseutvikling. En ordning med terminerstatning åpner for en fortløpende justering av erstatningsbeløpet, der skaden utvikler seg annerledes enn forutsatt. Man kan da oppnå godt samsvar mellom erstatning og skadelidtes tap – og dermed også målsettingen om full erstatning. Når en slik modell anvendes for inntektstap (jf. kapittel 5 og 6 nedenfor), oppnår man samtidig

en ordning som likner på det som er gjenstand for erstatningen, skadelidtes løpende inntekter.¹⁰¹

For det andre kan terminvise utbetalinger bidra til å sikre skadelidte understøttelse. Når skadelidte får en stor utbetaling tidlig i livet, er det alltid en fare for at pengene forvaltes ufornuftig og brukes opp før de skal. I så fall er det ikke midler til å dekke de siste årstapene som pengene er tiltenkt å dekke.¹⁰² Dersom erstatningen brukes opp, er skadelidte henvist til å leve bare av ytelser fra folketrygden (og eventuelle forsikringer).

4.9.4 Utvalgets vurderinger og standpunkt

Mandatet nevner intet spesifikt om spørsmålet om hvorvidt terminerstatning bør innføres i større grad enn etter gjeldende rett. Samtidig angir Mandatet at det i første rekke er erstatningsutmålingen etter dansk rett som skal tas som modell for arbeidet. I dansk rett er den klare regel at erstatningen skal utbetales som en engangssum. Dette står ikke i loven, men følger av forarbeidene og forutsetningsvis av EAL 16 vedrørende betaling av erstatning.¹⁰³ Mandatet kan derfor tolkes slik at man opererer med en uuttalt forutsetning om at engangserstatning fremdeles skal være hovedregelen. Hvis innføring av terminerstatning var et særskilt ønske, ville det være mer naturlig å bruke svensk rett som modell.¹⁰⁴ Utvalget oppfatter imidlertid ikke Mandatet slik at det *utelukker* å vurdere om terminerstatning er en hensiktsmessig løsning.

Unntaksregelen om terminerstatning i någjeldende skl. § 3-9 har, som nevnt, ikke blitt brukt i særlig grad. Den omstendighet at det ikke har vært press på unntaksregelen, tyder på at det ikke er grunn til å åpne mer opp for slik erstatning. Samtidig er nok engangserstatning den oppgjørformen som er enklest å forene med en standardisering av erstatningen. Engangserstatning er bedre egnet enn terminerstatning til å lage enkle helhetsløsninger for store grupper av skadelidte. Å bruke engangserstatning fremmer også hensynet til at partene skal bli ferdige med saken – oppgjørshensynet. Dette hensynet står i godt samsvar med de målsettinger som ligger bak ønsket om å standardisere. Videre har engangserstatning for en stor erstatningspost, nemlig inntektstap, den

⁹⁷ Se Magnussen 1993 s. 372.

⁹⁸ NOU 1987: 4 s. 26.

⁹⁹ Denne ordningen er utbredt i svensk rett, jf. Skadeståndslagen 5 kap. 4 § hvor engangserstatning og livrente som nevnt likestilles.

¹⁰⁰ Disse ulempene er også påpekt i Ot.prp. nr. 81 (1986–87) s. 37.

¹⁰¹ Sml. poengteringen i Ot.prp. nr. 81 (1986–87) s. 36.

¹⁰² En undersøkelse publisert i 1993 indikerer at mange skadelidte hadde problemer med å investere erstatningssummen på fornuftig måte, se Magnussen 1993 s. 367–368.

¹⁰³ Se jf. Betænkning III s. 59 og blant annet von Eyben og Isager s. 423.

¹⁰⁴ Jf. Skadeståndslagen 5 kap. 4 §.

fordel at den ikke beskattes som inntekt, med den besparelse i erstatningsutbetalingene dette medfører for skadevoldersiden. Først dersom terminerstatning fritas for inntektsskatt, kan denne oppgjørsformen bli en attraktiv alternativ oppgjørsform. Utvalget har av disse grunner primært hatt engangserstatning for øye under sitt arbeid, og de ulike standardiseringsmodellene er bygget opp med engangserstatning som oppgjørsform.

Etter en samlet avveining fremstår en hovedregel om engangserstatning som den løsningen som best fremmer hensynet til retsteknisk enkle og praktikable regler. Ordningen med engangserstatning kombinert med en adgang til terminerstatning, som blir aktuell dersom det foreligger særlige grunner, må sies å ha fungert tilfredsstillende. Utvalget har derfor ikke sett grunn til å gjøre vesentlige endringer på dette punktet. Utvalget går derfor inn for å videreføre dagens ordning basert på oppgjørsprinsippet.¹⁰⁵

Utvalget foreslår således at den någjeldende § 3-9 videreføres – bare med ny nummerering; § 3-14. Dermed skal erstatningen som hovedregel utmåles som en engangserstatning. Bare hvor det foreligger «særlige grunner» kan retten fastsette at erstatningen skal utmåles som terminerstatning.

Innføringen av standardisert erstatning for inntektstap kan imidlertid bidra til å øke behovet for bruk av terminerstatning som en praktisk og retsteknisk heldig fremgangsmåte. Dette fordi de standardiserte reglene tar sikte på varige tapsperioder, mens tapsperiodene noen ganger ikke varer så lenge jf. punkt 4.7 foran. Terminerstatning kan i slike tilfeller være den erstatningsformen som er best egnet til å sikre at skadelidte får noe nær full erstatning, men heller ikke for mye erstatning.

Utvalget har derfor diskutert i hvilken grad det bør gjøres *unntak* fra utgangspunktet om engangserstatning. Særlig aktuelt er det å gjøre unntak i situasjoner der skadelidte vil få en unormalt negativ sykdomsutvikling *uavhengig* av ansvarshendelsen. For en forklaring av selve problemstillingen, de kryssende hensyn og de generelle argumentasjonslinjene, vises det her til punkt 4.8 foran for en nærmere redegjørelse. I slike tilfeller vil det ligge godt til rette for å bruke terminerstatning, jf. lovens krav om «særlige grunner». Den omstendighet at årsakssammenheng mellom ansvarshendelse og skadevirk-

ning er tidsbegrenset, kan i seg selv utgjøre en «særlig grunn» som tilsier terminerstatning, jf. § 3-14.

Et beslektet tilfelle er hvor skadelidte har medisinsk prognose for vesentlig forkortet levetid. Under utarbeidelsen av barneverstatningen etter någjeldende skl. § 3-2a bemerket Justisdepartementet at «[d]et kan virke *støtende* med store engangserstatninger i de tilfelle hvor det er fare for at barnet vil få en *kort levetid*. Erstatningen vil da i realiteten gå til de etterlatte».¹⁰⁶ Utvalget er enig i at det er prinsipielt betenkelig at skadevolder skal betale mer enn full erstatning. Eller formulert på en annen måte, med grunnvilkåret om årsakssammenheng som perspektiv: Skadevolder bør ikke pålegges en plikt til å betale erstatning for skade eller tap han ikke har forårsaket. Det vises til drøftelsen av dette nedenfor i punkt 5.8.4 og særlig til punkt 9.9.2, hvor problematikken knyttet til forkortet levetid drøftes på prinsipielt grunnlag.¹⁰⁷ Som det fremgår der, vil terminerstatning kunne være en tjenlig løsning i slike tilfeller.

Utvalget går altså ikke inn for realitetsendringer hva gjelder valget mellom engangserstatning og terminerstatning. Utvalget vil imidlertid peke på at det er naturlig å knytte terminerstatningen til G. En slik løsning innebærer en hensiktsmessig løsning på problemet med verdisikring. Videre er enheten G, som nevnt i punkt 3.4.8 foran, brukt i vid utstrekning i andre deler av den erstatningsordning som nå foreslås.¹⁰⁸

Særmerknad: Orsteen, mener at Utvalgets utredning burde lagt større vekt på vurderinger og forslag til løsninger som baserer seg på bruk av terminerstatninger.

Bruk av terminerstatninger vil være en fordel i mange sammenhenger, spesielt i situasjoner der det er snakk om å erstatte fremtidig inntektstap på grunn av hel eller nedsatt ervervsevne. Terminvise erstatninger kan bidra til raskere og riktigere oppgjør, samt understøtte arbeidslinjen.

En forutsetning for økt bruk av terminerstatninger er imidlertid at man finner frem til en løsning der slike utbetalinger ikke beskattes. I denne sammenheng vises det til at Utvalget i avsnitt 5.8.2.4 har anbefalt at det positivt lovfestes at engangserstatning for fremtidig tidsbegrenset

¹⁰⁵ Dette samsvarer med det Justisdepartementet foreslo siste gang problemstillingen ble diskutert av lovgiver, jf. departementets merknader til skl. § 3-2a, som på dette punktet avvek fra 1987-Arbeidsutvalgets forslag (om terminerstatning), se især Ot.prp. nr. 81 (1986–87) s. 37.

¹⁰⁶ Ot.prp. nr. 81 (1986–87) s. 36. Siste kursivering i original.

¹⁰⁷ Årsaken til at problemstillingen i første rekke drøftes i forbindelse med menerstatning, er at det i 2010 ble fremmet et særskilt lovforslag om at menerstatning ikke skulle avgrenses som følge av medisinsk prognose om forkortet levetid. Nærmere om dette i punkt 9.9.2 nedenfor.

¹⁰⁸ Se generelt om koblingen til G i punkt 3.4.8 foran.

inntektstap ikke skal beskattes, slik at fremtidig inntektstap generelt ikke beskattes. Ved å utvide Utvalgets forslag til også å gjelde all erstatning for fremtidig inntektstap uavhengig av hvorvidt utbetalingen skjer som engangsutbetalingen eller terminvis ville man kunne løst skatteutfordringen med terminutbetalinger.

Ved varig ervervsuførhet vil man fra folketrygden, og eventuell tjenestepensjon, få utbetalt uførepensjon i terminer. At slike uførepensjoner kommer som terminutbetalinger er allment akseptert og antas å være ansett som mer hensiktsmessig enn at personer får utbetalt et stort engangsbeløp som de skal disponere over lang tid. Når det gjelder personskadeerstatninger har man i Utvalgets arbeid derimot raskt argumentert for videreføring av dagens system med hovedvekt på bruk av engangserstatninger, og lagt liten vekt på å finne løsninger der skadelidte får utbetalt hele eller deler av erstatningen i terminer. Dette til tross for at fordelene med terminutbetalinger må antas å være mange, blant annet:

- Raskere oppgjør
- Enklere å endre eller stanse utbetaling. Vil kunne gi bedret mulighet for å treffe riktig med erstatningsutmålingen, blant annet i følgende situasjoner
 - Uføregrad / arbeidsevne endres eller bortfaller
 - Unge skadelidte
 - Skadelidte med prognose på forkortet levetid

Det kan eventuelt tenkes løsninger der skadelidte får deler av beløpet som engangserstatning, og resten utbetalt i terminer.

I IA-avtalen er det mål om økt bruk av gradert uførhet, blant annet for i størst mulig grad bevare en tilknytning til arbeidslivet. Videre er det foreslått lovendring for uføretrygd fra Folketrygden (Prop. 130 L (2010–2011)) som gjør det mulig for den enkelte å variere arbeidsinnsatsen uten at den tilkjente uføregraden endres.

Økt bruk av gradert uførhet, og situasjoner der det varierer hvor mye den skadelidte jobber, må antas komme også når det gjelder personskadeerstatningssaker. Bruk av terminerstatninger vil i tilfelle gjøre det lettere å løpende tilpasse inntektstapet i den enkelte sak. Bruk av engangserstatninger som prinsipp i personskadeerstatningssaker vil derimot kunne medføre et ønske fra skadelidtes side om å få definert en høyest mulig uføregrad, noe som er uheldig i forhold til IA-målsettingen.

I de fleste tilfeller er skadevolder representert gjennom en forsikringsordning, og behovet fra skadevolders side for å bli raskt ferdig med utbetalingsprosessen er derfor begrenset. Selv om terminvise utbetalinger vil medføre behov for endringer i forsikringsselskapenes systemer og rutiner må dette antas å være en overkommelig oppgave.

4.10 Særlig om skadelidte som ikke har varig opphold i Norge – «besøkende skadelidte»

4.10.1 Generelt

Den nye erstatningsordningen vil av flere grunner være aktuell for skadelidte som ikke bor fast i Norge. Arbeidsinnvandringen er én grunn, men også ferieopphold og annen reisevirksomhet kan føre til at statsborgere fra andre land blir skadet i Norge. Regler innenfor internasjonal privatrett, og særlig prinsippet om «lex loci delicti», vil lett lede til at det er norsk rett som skal anvendes hva gjelder erstatningsutmålingen. En ny aktuell gruppe kan også være personer som blir skadet under medisinsk behandling i Norge, i medhold av det nye direktiv om pasientrettigheter ved grensekryssende helsetjenester, se Europaparlamentets resolusjon av 19. januar 2011.¹⁰⁹

Personer som skades under et korttidsopphold i Norge, vil ikke på ordinær måte være tilknyttet det norske trygdesystemet, jf. tilknytningsvilkårene i folketrygdlovens kapittel 2 og særlig kravet om å være «bosatt i Norge» jf. ftrl. § 2-1. Siden denne gruppen av skadelidte ikke mottar norske trygdeytelser på vanlig måte, kommer den i en særstilling i relasjon til utmålingsspørsmålene i denne utredningen. Særlig hvor utmålingen er standardisert med et innbakt fradrag for trygd, blir det av ulike grunner nødvendig å tilpasse reglene til den aktuelle gruppen. For å kunne referere til denne gruppen av skadelidte, skal personer innenfor gruppen i det følgende benevnes som «besøkende skadelidte».

For besøkende skadelidte vil, som for alminnelige norske skadelidte, utmålingens overordnede siktemål være å sikre full erstatning. Full kompensasjon for personskade for personer uten varig

¹⁰⁹ Se European parliament legislative resolution of 19 January 2011 on the Council position at first reading with a view to the adoption of a directive of the European parliament and of the Council on the application of patient's rights in cross-border healthcare (11038/2/2010 - C7-0266/2010 - 2008/0142 (COD)) - direktivforslagets Artikkel 4 nr. 2 c, hvor det forutsettes at utenlandske statsborgere skal ha tilgang til en erstatningsordning ved skade under helsetjeneste.

opphold i Norge vil kunne være en annen sum enn den som må legges til grunn for personer som skal fortsette å bo i Norge. Her får det særlig betydning at besøkende vil motta andre – og kanskje lavere – ytelser fra det offentlige i sitt hjemland enn ytelsene fra den norske folketrygden mv. Videre kan inntektsnivå og levekostnader være nokså forskjellige fra det som gjelder under norske forhold. Dette gjør at erstatningsutmålingen bør tilpasses denne gruppen, og dette må gjøres uten at EØS-rettens regler om diskriminering på grunn av nasjonalitet trås for nært. Det vises til det generelle forbudet mot diskriminering på grunn av nasjonalitet, jf. TEUF art. 18, jf. også EØS avtalens art. 4.

Utvalget har på en rekke punkter i arbeidet tatt hensyn til at reglene som foreslås ikke må komme i strid med forbudet mot diskriminering. Slike tilpasninger aktualiseres særlig i de tilfeller et fradrag for offentlige ytelser er bakt inn i erstatningsnivået. For dette problemet viser Utvalget særskilt til drøftelsen av erstatning for innteksttap, se punkt 5.6.6 nedenfor. Videre har det vært nødvendig å gjøre en tilpasning vedrørende hvilket inntektsgrunnlag som kan kvalifisere erstatning, se punkt 5.2.4.7.2. Endelig viser Utvalget til at den generelle sikkerhetsventilen som kan få anvendelse for alle erstatningsposter for økonomisk tap, kan være særlig aktuell for personer som ikke bor fast i Norge, se om dette punkt 4.11 rett nedenfor.

På disse punktene har Utvalget søkt å tilpasse regelverket til den nevnte spesielle gruppen besøkende skadelidte. Samtidig har det ikke vært mulig for Utvalget å gå virkelig i dybden på spørsmål som gjelder forholdet mellom standardiserte utmålingsregler og folkerettslige forpliktelser om ikke-diskriminering. Det kan derfor være behov for at slike spørsmål utredes nærmere under det videre lovarbeid.

4.10.2 Særlig om grenseoverskridende helsetjenester

Som nevnt foran, foreligger det et direktivforslag vedrørende pasientrettigheter ved grenseoverskridende helsetjenester. Direktivet gir visse rettigheter til utenlandske personer som benytter helsetjenester i Norge, herunder rett til erstatning ved pasientskader. Det kan likevel synes som om direktivet ikke reiser problemer knyttet til diskrimineringsforbud. Direktivet sier nemlig ikke direkte noe om *erstatningsnivåer*. Direktivforslaget må isolert sett helst forstås slik at det holdes åpent for at erstatningsnivåene kan være forskjell-

lige fra land til land, se særlig direktivforslagets artikkel 4 under kapitteloverskriften «Responsibilities of member states with regard to cross border health care». Av artikkel 4 nr. 2 bokstav c fremgår det at «the memberstate of treatment shall ensure that there are transparent complaints procedures and mechanisms in place for patients, in order to seek remedies in accordance with the legislation of the memberstate of treatment if they suffer harm arising from the healthcare they receive». En slik forståelse vil være i tråd med den ellers herskende oppfatning om at erstatningsretten er nasjonal, jf. punkt 2.5 foran.

Samtidig opererer direktivforslaget likevel med visse minimumskrav til erstatningsordninger for pasientene:¹¹⁰

«Medlemstaterne skal indføre procedurer og ordninger, der skal tages i anvendelse, hvis der sker skader som følge af sundhedsydelser. Patienter er naturligvis klar over, at der kan opstå problemer i forbindelse med sundhedsydelser. 78 % af EU's borgere mener, at lægefejl udgør et stort problem, og det er ikke uden grund. Undersøgelsesresultater viser, at der opstår skader i

forbindelse med sundhedsydelser i omkring 10 % af tilfældene. Det er derfor vigtigt at sikre, at der er klare fælles forpligtelser med hensyn til reaktionen på skader opstået i forbindelse med sundhedsydelser, hvis man skal undgå manglende tillid til disse ordninger, idet dette vil være en hindring for at anvende grænseoverskridende sundhedsydelser.»

Som det fremgår, oppfattes adekvate erstatningsordninger som et nødvendig ledd i gjennomføringen av direktivets anliggender. Utvalget antar at den standardiserte ordning med de tilpasninger som er gjort overfor besøkende skadelidte er i overensstemmelse med EØS-rettslige forpliktelser i så måte.

4.11 En generell «sikkerhetsventil» for den standardiserte utmålingen

Under arbeidet med standardisering av de ulike erstatningspostene som gjennomgås i kapittel 5-11 nedenfor har Utvalget kunnet konstatere at realistiske forsøk på standardisering nærmest med

¹¹⁰ Se Direktivforslag om pasientrettigheter i forbindelse med grenseoverskridende sundhedsydelser KOM(2008) 414 endelig, 2008/142 (COD) av 7. juli 2008 punkt 6.1 syvende avsnitt, tredje strekpunkt.

nødvendighet bringer med seg fare for at helt spesielle tilfeller ikke får den konkrete regulering som trengs for å nå et rimelig og rettfærdig erstatningsrettslig resultat. Ved «vid standardisering» (jf. Mandatets formulering) ligger det i sakens natur at noen spesialtilfeller står i fare for å få en regulering som kan oppleves urimelig. En rimelig løsning for flertallet av potensielle skadelidte kan føre til konkret urimelighet for den enkelte skadelidte eller skadevolder/forsikringsselskap.

Dette gjelder særlig for de erstatningsposter for økonomisk tap, der utmålingen er fastsatt i tabeller basert på gjennomsnittsbetraktninger knyttet til utgiftstap eller inntektstap, se forslaget §§ 3-2, 3-3, 3-4, 3-5 og 3-8. Problemstillingen gjør seg ikke i samme grad gjeldende i relasjon til ikke-økonomisk tap.

Det kan i denne forbindelse nevnes at Høyesterett har poengtert at standardiseringsordninger har et retsteknisk formål som krever at man *ikke for lett* fraviker en normalløsning på bakgrunn av skadelidtes individuelle forhold. Særlig klart kommer dette frem i Rt. 2008 s. 1338:

«Jeg legger en viss vekt på at standardregelen også er begrunnet i retstekniske hensyn, hvilket med nødvendighet vil måtte medføre at noen i ulike situasjoner vil kunne være tjent med at erstatningen i stedet blir utmålt etter de vanlige reglene. Dette kan imidlertid ikke alene begrunne unntak fra standardregelen.» (avsnitt 49)

Av disse grunner kan man ikke ha lav terskel for unntak dersom man i det hele tatt skal ha en standardisering. Unntak må eventuelt være forbeholdt de virkelig urimelige tilfeller. Noe annet vil lett undergrave hele erstatningsordningen.

Et stykke på vei kan de mest urimelige situasjoner ivaretas gjennom konkret utformede unntaksregler. Fra et lovteknisk synspunkt er det imidlertid utilfredsstillende å ha mange slike regler. Det kan også være uheldig å ha en spesiell unntaksregel for én gruppe av skadelidte uten å ha en tilsvarende regel som fanger opp urimelighet for andre persongrupper. Spesielle unntaksregler uten noen generell «sikkerhetsventil» kan lede til uønskede resultater. Utvalget har derfor, på tross av faren for å undergrave standardiseringsordningen, kommet til at det bør innføres en generell, men meget snever unntaksregel. Dette skal være en sikkerhetsventil for de mest urimelige utslag av reglene.

I tillegg til denne generelle regelen, har Utvalget funnet grunn til å operere med en særskilt

unntaksregel i bestemmelsen om erstatning for fremtidig inntektstap, jf. § 3-2 femte ledd. Hovedgrunnen til at regelen foreslås, er at det på området for inntektstap er sett et spesielt behov for å regulere rettsvirkningen av at en unntaksregel kommer til anvendelse. De to unntaksbestemmelsene skal likevel materielt kunne ses i sammenheng, og Utvalget har for å markere dette tatt inn en henvisning fra § 3-2 femte ledd til § 3-9.

Behovet for en supplerende unntaksregel i § 3-2 femte ledd har også dels sammenheng med målsettingen om å utmåle en rettfærdig og ikke-diskriminerende erstatning for skadelidte som ikke bor fast i Norge (besøkende skadelidte), se om den særskilte problematikken knyttet til slike skadelidte som er gjennomgått i punkt 4.10.1 foran og punkt 5.6.6 nedenfor. De standardiserte løsningene for erstatning for inntektstap er laget med norske forhold som rammeverk og forutsetninger for utregninger av hva som er tilnærmet full erstatning. Det er derfor naturlig at det er en høy terskel for å gjøre unntak fra standardiseringen når skaden rammer personer som skal ha tapet erstattet ut fra en forutsetning om at den skadelidte uten skaden ville ha blitt værende i Norge på ubestemt tid. Det må på tilsvarende måte kunne forsvares at terskelen for å legge til grunn en individuell erstatningsutmåling er lavere når skaden rammer besøkende skadelidte. Disse spørsmål er særskilt utdypet i punkt 5.6.6 nedenfor. En unntaksregel med klare føringer om rettsvirkningene er nødvendig for at ikke erstatningsbeløpene skal bryte med grunnleggende rettferdighetsidéer om proporsjonalitet mellom skade og erstatningsbeløp.

Behovet for særlige tilpasninger for besøkende skadelidte gjør seg gjeldende også for andre poster enn fremtidig inntektstap. For ulike poster for økonomisk tap er standardiseringen, som nevnt foran, i høy grad basert på norske forhold både hva gjelder levekostnader og innbaking av kompensasjonsrelevante ytelser. Av disse grunner kan erstatningsbeløpene være vesentlig for høye eller for lave sammenliknet med hva som vil være en oppfylning av en målsetting om å yte noe nær full erstatning. Man kan for eksempel tenke seg at erstatning for hjemmearbeidstap skal tilstås til en skadelidte som vil ha sin tapsperiode i et land der utgifter til å kjøpe hjemmearbeidstjenester er langt lavere enn i Norge, eller der det gis svært lav eller ingen offentlig støtte til pleie og omsorg. En rekke forutsetninger som er lagt til grunn for fastlegging av erstatningsnivået vil i så fall ikke slå til. Forsørgertapserstatning kan på liknende måte gi en uforholdsmessig stor kjøpekraft dersom den

tilstås etterlatte som bor i et land med spesielt lave levekostnader. Bestemmelsen i § 3-9 utgjør en generell unntaksregel for alle slike poster, og via denne regelen skal det være mulig å komme til en rettferdig utmåling av erstatning for besøkende skadelidte på tross av forskjellene til skadelidte som er bosatt i Norge.

Utvalget antar at en slik differensiering mellom ulike skadelidte ut fra deres individuelle forhold i deres hjemland ikke vil stride mot et diskrimineringsforbud så lenge målsettingen er å yte full erstatning. Den foreslåtte unntaksregelen skal nettopp forfølge formålet om at skadelidte skal få full erstatning, verken mer eller mindre. Dersom utslaget av de standardiserte reglene blir åpenbart urimelig, skal det være mulig å utmåle erstatningen individuelt, eventuelt gjennom tilpasset bruk av tabellene for fremtidstapsersstatning.

I tillegg til problematikken knyttet til skadelidte som ikke har varig opphold i Norge, finnes det et annet område hvor en sikkerhetsventil kan ha en viktig funksjon: Tilfeller der det omkringliggende regelverk blir vesentlig endret, slik at erstatningsutmålingen etter de standardiserte regler blir åpenbart urimelig. En slik situasjon kan være aktuell i tilfeller hvor erstatningsreglene bør revideres etter revisjonshjemmelen i § 3-18, men hvor dette ikke har vært gjort før erstatningen skal gjøres opp jf. § 3-1 tredje ledd. Her vil de senere skadelidte kunne få en adekvat erstatning fordi reglene er endret, og det vil da fremtre som urettferdig om den som treffer uheldig med tidspunktet for oppgjøret, skal måtte finne seg i en lav erstatning fordi man ikke har rukket å justere tabellene.

Generelt kan en sikkerhetsventil være aktuell hvor det er avvik mellom de skadelidtes eller de etterlattes formelle og reelle status. Hvor en person ved en feil fra ligningsmyndighetene er oppført med en alt for lav pensjonsgivende inntekt, kan det eksempelvis være behov for en hjemmel for å få et rettferdig erstatningsoppgjør jf. lovutkastet § 3-2 femte ledd jf. § 3-9.

Den viktigste grunnen til at Utvalget ønsker å innføre en sikkerhetsventil er likevel en erkjennelse av at det er vanskelig å overskue enhver situasjon som kan inntre. En alminnelig erfaring er at det under lovarbeid er vanskelig å forutse ethvert tilfelle som kan oppstå. Dersom regelverket er for rigid, vil det da være vanskelig å nå en løsning som kan forsvares ut fra et legitimitetsperspektiv jf. punkt 3.2.4 foran. Her kan dommen *Stakkeland* (Rt. 2004 s. 8) gi et eksempel. Lovgiver hadde ikke forutsett den situasjonen at skadelidte kunne få høy ervervsuførhet en kortere periode

av sin yrkeskarriere, for deretter ikke å ha noen ervervsuførhet. Høyesteretts flertall falt ned på en strikt anvendelse av standardutmåling til tross for at resultatet innebar en betydelig underkompensasjon av skadelidtes tap. Utvalget ønsker å unngå denne typen problemer. Det foreslås derfor at den nye, standardiserte ordningen skal inneholde en hjemmel for å komme til rimelige løsninger i helt uforutsette tilfeller.

Når det gjelder hvilket nivå som kreves for at erstatningsutmålingen er «åpenbart urimelig» har Utvalget gitt visse føringer i relasjon til en egen sikkerhetsventil på området for inntektstap, jf. § 3-2 femte ledd. For at revisjon av inntektstapsersstatningen skal være aktuelt, må forskjellen mellom den årsinntekt reglene leder til og skadelidtes reelle årsinntekt tilsvare 3 G. Dette er en høy terskel for unntak. Transformert til selve erstatningsutbetalingen, vil forskjellen kunne bestå i flere millioner kroner, se om dette punkt 5.6.2 nedenfor. Denne materielle terskelen for hva som er «åpenbart urimelig» skal av rettsanvenderen overføres til andre erstatningsposter. En tilsvarende høy terskel – justert ut fra sammenhengen – må dermed legges til grunn for postene hjemmearbeid, merutgifter og forsørgertap. En slik kvantifisering kan imidlertid ikke alene være retningsgivende, idet det eksempelvis for hjemmearbeidstap er selve evnen til hjemmearbeid som skal erstatte – med de verdsettelsesproblemer som er knyttet til et slikt perspektiv. For merutgifter vil mye av behovet for individuell tilpasning være ivarett av reglene selv, jf. at standardiseringen for stor-skader er supplert av en adgang til å bevise seg ut av standardnivået, jf. § 3-4 tredje ledd tredje punktum. Det finnes derfor vanskelig å kvantifisere hvilket avvik som kreves for å bringe unntaksregelen til anvendelse. For forsørgertap bør avviket som rettledeende norm minst være i størrelsesorden 1/3 av den erstatning som følger av utmålingssystemet.

Urimelighetsvurderingen skal som utgangspunkt og hovedregel gjelde den enkelte post. En slik tilnærming vil være i godt samsvar med den øvrige tankegangen i standardiseringssystemet. Her kan det vises til det modulbaserte systemet og til standpunktet om «post for post» som gjeldende prinsipp for spørsmålet om kompensasjonsrelevans.¹¹¹ Dette innebærer at spørsmålet om hvorvidt utmålingen leder til et resultat som er åpenbart urimelig, må knyttes til den enkelte post uten at det tas i betraktning om skadelidte har fått god eller dårlig uttelling på en annen post. Utval-

¹¹¹ Se henholdsvis punkt 3.4.4 og 4.2.2.3 foran.

get antar at dette er nødvendig for å hindre at sikkerhetsventilen leder til flere prosesser enn det er grunnlag for. Post for post-tilnærmingen vil samsvare best med målsettingen om et effektivt system. Samtidig kan det ikke være helt utelukket å se hen til helheten i erstatningsutmålingen når det skal avgjøres om urimelighetsterskelen er overskredet for en bestemt post.

Utvalget viser til utformingen av lovtekst i lovutkastet § 3-9.

4.12 Rettsviktige tidspunkter, tabeller og forutsetninger

4.12.1 Oversikt

Et viktig formål bak en standardisert erstatningsordning er at den skal være enkel å anvende. Utvalgets tilnærming har i så måte vært å legge til rette for at rettsanvenderen for mange av erstatningspostene skal kunne gå inn i en tabell og lese av hvilken erstatning han eller hun er berettiget til. Rettsanvenderen skal eksempelvis med viten om skadelidtes alder og årsinntekt, kunne lese ut av tabellen hvilken erstatning skadelidte skal ha for inntektstap. Slik tabellanvendelse forutsetter en viss klarhet mht. hvilke tidspunkter som skal legges til grunn hva gjelder skadelidtes alder og reguleringen av folketrygdens grunnbeløp. Utvalget har forsøkt å innarbeide ensartede og oversiktlige regler om dette. I punkt 4.12.2 gjennomgås de to viktigste slike tidspunkt, konstaterings-tidspunktet og oppgjørstidspunktet. Utvalget har tilstrebet å forenkle rettsanvendelsen ved å innarbeide disse tidspunktene som alminnelige orienteringstidspunkter for utmålingen. Tanken er at disse tidspunktene skal være de relevante å forholde seg til uansett hvilken post det er tale om. Det er da nødvendig å utdype hvordan man konkret skal bestemme disse tidspunktene i den enkelte sak. Dette er en betingelse for at tabellene skal kunne brukes på riktig og konsistent måte. I punkt 4.12.2 behandles også noen spørsmål vedrørende forfallstidspunkt og de nye reglenes ikrafttredelse.

Tabellene er produkter av utregninger med bruk av ulike tilpasninger til gjennomsnittsverdier og andre normalverdier. Tanken er at rettsanvenderen ikke skal behøve å forholde seg til alle mellomregningene som ligger bak erstatningssummene som fremgår av tabellene. Samtidig vil Utvalget presentere et transparent system, både med tanke på det praktiske behovet for justering og med tanke på at dette er i tråd med alminnelige

demokratiske idealer. Av disse grunner vil det i punkt 4.12.3 nedenfor klargjøres hvilke forutsetninger som ligger til grunn for tabellene.

4.12.2 Fastlegging av relevante tidspunkter for utmålingen

4.12.2.1 Innledning

De ulike tapspostene blir regulert av tabeller der man trenger å kjenne to variabler for å kunne finne erstatningssummen. Eksempelvis bygger reglene om inntektstaperstatning på et tabellsystem der de bestemmende variablene er skadelidtes inntekt og alder. Også andre tabeller har en struktur der det bygges på alder og tap. Et viktig generelt spørsmål hvordan man nøyaktig skal finne innslaget i tabellene. Her gjelder spørsmålet oftest *hvilke tidspunkter* som skal legges til grunn. I det følgende skal det klargjøres en del generelle holdepunkter for fastlegging av slike tidspunkter.

Som kjent vil det oftest gå noe tid, gjerne flere år, mellom skadens inntreden og erstatningsoppgjøret. Utfordringen i denne sammenhengen ligger i at tidspunktet for skadehendelsen er bestemmende for spørsmålet om skadens (og tapets) størrelse, samtidig som utmålingen av erstatningen for skaden skal skje på et mye senere tidspunkt, mest praktisk i et annet år. Her kan den generelle endring i pengeverdien komme inn og få stor betydning. Bruken av folketrygdens grunnbeløp er et godt instrument til å utlikne forskjellene som følger av at det går tid mellom skadetidspunktet og oppgjørstidspunktet.¹¹² For at utmålingen skal bli riktig, må man da ha mekanismer for å måle antall G på skadetidspunktet, for så å anvende samme antall G på oppgjørstidspunktet.¹¹³ Den økning G er utsatt for i mellomtiden vil da komme med i erstatningen og sikre at den ikke spises opp av fallende pengeverdi.¹¹⁴ I det følgende presenteres de ulike tidspunkt som skal legges til grunn for disse målingene.

Mot slutten av punktet drøftes ulike spørsmål vedrørende forfall av erstatningskrav og plikt til å betale renter. Til sist behandles spørsmål om ikrafttredelse.

¹¹² Jf. punkt 5.2.4.3 nedenfor.

¹¹³ Som det fremgår rett nedenfor, vil den nye erstatningsordningen for alle rettsviktige formål bygge på et nærmere definert konstateringstidspunkt, ikke det mer upresise «skadetidspunkt».

¹¹⁴ Jf. punkt 3.4.8 og punkt 5.2.4.3 nedenfor.

4.12.2.2 Konstateringstidspunktet

For det første må det bestemmes et tidspunkt som skal være avgjørende for hvilket lønnsnivå som skal legges til grunn for inntektstaperstatning og forsørgertaperserstatning. Dette tidspunktet bør naturlig nok knyttes til skadetidspunktet. Av konsistenshensyn bør det samme tidspunktet legges til grunn for andre tilfeller der rettsanvendelsen skal knyttes opp mot et skadetidspunkt. Dette gjelder særlig spørsmål der skadelidte kategoriseres etter aldersgrupper, så som for eksempel regelen om barneerstatning jf. lovutkastet § 3-3 første ledd.

Beregningen kan enten knyttes til skadehandlingstidspunktet, til skadevirkningstidspunktet, eller til konstateringstidspunktet. Lovgiver har i andre erstatningsrettslige sammenhenger brukt ordet «skadetiden» for å betegne et tidspunkt for en juridisk vurdering, jf. presiseringer i forarbeidene til skl. § 5-1 samt i *Løff 1* (Rt. 2008 s. 1336).¹¹⁵ Dommen gjaldt spørsmålet om skadelidte var under 16 år på skadetiden, slik at utmålingen skulle følge någjeldende regel om barneerstatning, jf. skl. § 3-2a) jf. bestemmelsens første ledd:

«Har skadelidte på skadetiden ikke fylt 16 år, ytes erstatning for tap i fremtidig erverv og menerstatning etter bestemmelsene i paragrafen her.»

Ordet «skadetiden» er i den nevnte dommen presisert til tidspunktet for *skadehandlingen* – skadehandlingstidspunktet.¹¹⁶ Dette tidspunktet kan imidlertid i noen tilfeller være vanskelig å identifisere, samtidig som det kan gå lang tid mellom skadehandlingen og skadevirkningen eller oppdagelsen av skaden.¹¹⁷ Hvis skadehandlingen får virkning først etter to år, kan skadelidtes lønnsnivå på skadehandlingstidspunktet være lavere enn det som er naturlig å legge til grunn for utmålingen. Utvalget er derfor noe skeptisk til å koble seg inn på den praksis som følger en bruk av ordet «skadetiden», slik dette juridiske begrepet forstås.

Også skadevirkningstidspunktet kan by på retts tekniske utfordringer. Tidspunktet kan tidvis være problematisk å identifisere nøyaktig. Hvor

skadelidte på erstatningsbetingende måte rammes av en sykdom, blir det eksempelvis vanskelig å vite om man skal legge til grunn selve innføringen av bakterien i kroppen eller om man skal bygge på et tidspunkt etter inkubasjonstid, det tidspunkt da bakterien medfører nedsatt helsetilstand. Skadevirkningstidspunktet kan også være særlig problematisk hvor skadelidtes helsetilstand gradvis og over flere år forverres. Skal man legge vekt på det første året skadelidte kjente symptomene, eller skal man bygge på tidspunktet for fullt utviklet skade eller sykdom? Årsinntekten kan være forskjellig på disse to tidspunktene.

Etter å ha vurdert de retts tekniske svakhetene ved skadehandlingstidspunktet og skadevirkningstidspunktet, har Utvalget kommet til at beregningen av inntektsnivået bør legges til et definert *konstateringstidspunkt*, slik ordningen er i någjeldende yrkesskadeforsikringsordning. Som kjent opererer yrkesskadeforsikringsloven med to konstateringstidspunkt, ett i § 5 som gjelder bestemmelse av hvilket forsikringsselskap som er ansvarlig, og ett i § 21 som gjelder tidspunktet for lovens virketid. Det er antatt at spørsmålet om inntektsberegning etter Yrkesskadeforskriften knytter an til konstateringstidspunktet slik det er definert i § 5.¹¹⁸ Bestemmelsen lyder:

En skade anses konstatert på det første tidspunkt skadelidte enten

- a. døde av skaden eller sykdommen uten å ha søkt legehjelp,
- b. første gang søkte legehjelp for skaden eller sykdommen, eller
- c. første gang meldte krav til forsikringsgiveren på grunn av skaden eller sykdommen

I yrkesskadeforsikringsloven er også tidspunktet for beregning av menerstatning lagt til et konstateringstidspunkt som er nærmere definert i ysfl. § 5, jf. Yrkesskadeforskriften § 1-4 første ledd andre punktum jf. § 4-2. Det definerte konstateringstidspunktet i § 5 er derfor vel innarbeidet i Yrkesskadeforskriftens system.

Når det gjelder konstateringstidspunktet etter lovens § 21, er det i utgangspunktet mer åpent og sammenliknbart med problemstillingen i alminnelig erstatningsrett. Man skal ganske enkelt legge til grunn tidspunktet da skadelidte «oppdaget skaden».¹¹⁹ Utvalget ser imidlertid betenkeligheter med å anvende dette tidspunktet, i alle fall med en kobling til den praksis som har utviklet seg i relasjon til ysfl. § 21. Dette fordi den praksis som nær-

¹¹⁵ Se Ot.prp. nr. 81 (1986–87) s. 45.

¹¹⁶ Se særlig dommens avsnitt 45. Skadehandlingen var legers unnlattelse av å oppdage en hjernesvulst på røntgenbilder tatt i 1987.

¹¹⁷ Den nevnte *Løff 1* (Rt. 2008 s. 1336) er illustrerende. Her ble skadehandlingen foretatt i 1987 mens skaden ble oppdaget i 1991.

¹¹⁸ Se Skårberg og Reusch 2003 s. 153.

¹¹⁹ Se Ot.prp. nr. 81 (1986–87) s. 46.

mere har definert tidspunktet er påvirket av spørsmålet om hvor langt forsikringsdekningen i arbeidsforhold bør rekke og utpreget normative vurderinger i den forbindelse.¹²⁰ En del av de vurderinger som er gjort i de aktuelle dommene er dermed ikke relevante for det alminnelige erstatningsrettslige spørsmål om konstatering av skaden.

Etter dette finner Utvalget at de beste grunner taler for å legge til grunn et begrep om konstatering som faller sammen med det begrep som er anvendt i ysfl. § 5. Regelen i ysfl. § 5 er riktignok konstruert for skadelidte som er yrkesskadeforsikret, mens den nye erstatningsreguleringen gjelder alle typer skadelidte. Å koble seg inn på yrkesskadeforsikringslovens system er likevel naturlig så lenge den nye erstatningsordningen skal omfatte arbeidsskader. En fordel med å legge til grunn det foreslåtte konstateringstidspunkt er at dette tidspunktet ofte vil ha notoritet i form av legejournaler mv. En slik regel bør også kunne trekke på den praksis som er utviklet i sammenheng med yrkesskadeforsikringen.

I denne forbindelse bør nevnes at en regel tilsvarende ysfl. § 5 bokstav c om tidspunkt for melding til selskapet bare vil ha aktualitet hvor skaden dekkes av en kollektiv forsikring. I slike tilfeller vil også identifikasjonsregelen i Forsikringsavtaleloven § 19-9 første ledd komme inn i bildet.¹²¹ Etter denne regel blir melding til arbeidsgiver (forsikringstaker) sidestilt med en melding til det kollektive forsikringsselskapet (forsikringsgiver). Det kan etter omstendighetene oppstå tvilsspørsmål knyttet til om det foreligger et ulykkestilfelle, om det er gitt tilstrekkelig melding og om meldingen er gitt til forsikringstaker. For disse situasjonene vil den praksis som er lagt til grunn ved anvendelsen av Forsikringsavtaleloven kunne legges til grunn ved praktiseringen av det nye regelverket.¹²²

Konstateringstidspunktet skal dermed legges til grunn, og slik at det utarbeides en legaldefinisjon etter mønster av ysfl § 5. Utvalget har imidlertid funnet at *ulykkestilfeller* bør undergis en særskilt behandling. Ulykkestidspunkt har oftest notoritet og vil være lette å fastslå. Når det foreligger en ulykke, vil det sjelden falle unaturlig å hevde at skaden er konstatert på ulykkestidspunktet. Hvor skaden er blitt til ved en ulykke, bør tidspunktet for ulykken derfor anses som konstate-

ringstidspunktet. Dette faller, etter det Utvalget har erfart, også sammen med praksis ved anvendelse av yrkesskadeforsikringsloven. Spesialreguleringen for ulykker tas derfor inn i legaldefinisjonen vedrørende konstateringstidspunktet. Utvalget antar at det er tilstrekkelig å henvise til det alminnelige ulykkesbegrepet som er anvendt i forsikringsretten uten at dette trenger nærmere presisering. På yrkesskadeområdet må ulykkesbegrepet omfatte den nyansering som ligger i «det neddempede ulykkesbegrepet».¹²³

Etter dette vil konstateringstidspunktet enten falle samme med ulykkestidspunktet, dødstidspunktet, tidspunktet for legebesøk eller tidspunktet for melding til forsikringsgiver eventuelt via identifikasjon med forsikringstaker.

Tidspunktet for skadekonstatering blir etter dette bestemmende for operasjonen med å finne frem til hvilket antall G som skal legges til grunn for skadelidtes plassering i tabellen for utmåling av inntektstaperstatning og forsørgertaperstatning, se om dette henholdsvis punkt 5.2.4 og punkt 11 nedenfor. Konstateringstidspunktet vil også være bestemmende i en rekke andre sammenhenger i lovforslaget. Når dette begrepet benyttes i det følgende, vil dets innhold være som beskrevet ovenfor.

En legaldefinisjon av konstateringstidspunktet er plassert i lovutkastet § 3-1 åttende ledd.

4.12.2.3 Oppgjørstidspunktet

Med oppgjørstidspunktet menes den dagen det foreligger en rettsavgjørelse som senere blir rettskraftig eller den dagen partene kom til enighet på bindende måte. Oppgjørstidspunktet skiller mellom påført tap og fremtidig tap. Oppgjørstidspunktet er relevant i mange sammenhenger. En legaldefinisjon av oppgjørstidspunktet er plassert i lovutkastet § 3-1 tredje ledd andre punktum.

Utmålingen etter tabeller for *inntektstaperstatning* skal ta utgangspunkt i skadelidtes alder på oppgjørstidspunktet. Dette følger naturlig av at det bare er fremtidig tap som er gjenstand for standardisering. Løsningen er slik også i relasjon til den någjeldende yrkesskadeforsikringsloven, jf. Yrkesskadeforskriften § 3-3, som riktignok ikke eksplisitt uttaler dette, men som i praksis blir tolket slik. For tiden før oppgjørstidspunktet skal

¹²⁰ Rt. 2000 s. 70, Rt. 2000 s. 1338 og Rt. 2009 s. 1427.

¹²¹ Lov om forsikringsavtaler av 16. juni 1989 nr. 69.

¹²² Se Brynildsen m.fl. 2007 s. 671–676 om praksis på dette punktet.

¹²³ Se om dette ulykkesbegrepet i relasjon til yrkesskadeforsikringen for eksempel Morten Gaarder. Arbeidsulykkebegrepet – betraktninger med utgangspunkt i Palle-kjennelsen, Rt. 2007 s. 882, TtE 2008 s. 62–83 og for øvrig Atle Johansen. Omfanget av den såkalte sikkerhetsventilen i yrkesskadeforsikringen, TtE 2010 s. 194–206.

skadelidte på vanlig måte ha erstatning for påført tap. Reguleringen av disse tidspunktene framgår av Utmålingsforskriften § 2-1 andre ledd.

Oppgjørstidspunktet er også bestemmende for tabeller vedrørende erstatning for hjemmearbeidstap (jf. § 3-5 med tilhørende forskrifter) og tabeller for erstatning for merutgifter (jf. § 3-4 med tilhørende forskrifter). Tabellene for forsørgertap (jf. § 3-8 med tilhørende forskrifter) legger derimot ikke oppgjørstidspunktet til grunn med tanke på hvilken alder som skal anvendes i tabellene. Her er det den avdøde forsørgers dødsfallstidspunkt som er bestemmende. På liknende måte er ménerstatning (jf. § 3-6) regulert slik at det ikke er oppgjørstidspunktet som er bestemmende for innslag i tabellen, men derimot konstateringstidspunktet. Dette er naturlig, siden ménet gjør seg gjeldende som en negativ effekt allerede fra konstateringstidspunktet.

Oppgjørstidspunktet blir også bestemmende for hvilken G-verdi som skal legges til grunn for oppgjøret. Dette gjelder i alle de tilfeller der erstatningssummen er oppgitt i G, slik som ved inntektstaperstatning, merutgiftserstatning, hjemmearbeidserstatning, ménerstatning og smerteerstatning. Selv om utregningen av beløpet kan ta utgangspunkt i G-verdien på konstateringstidspunktet (eller et tilknyttet år), skal utmålingen av erstatningssummen bygge på den G-verdien som gjelder på oppgjørstidspunktet. Denne reguleringen er for så vidt en videreføring av et vel etablert prinsipp i norsk personskadeerstatningsrett og samsvarer godt med bærende synsmåter i rettspraksis.¹²⁴ Det er den G-verdien som til enhver tid gjelder på oppgjørstidspunktet som skal anvendes for erstatningsberegningen. Skjæringspunktet for hvilken G-verdi som skal anvendes, blir dermed 1. mai. Skjer oppgjøret i april, er det reguleringen fra 1. mai året før som gjelder. Skjer oppgjøret i mai, gjelder ny G-verdi, selv om den fastsettes først i juni. Utvalget har vurdert om dette kan føre til at oppgjøret kan bli forskjøvet fordi det er i skadelidtes interesse å vente på at ny G-verdi fastsettes. Erfaring fra yrkesskadeområdet viser at slik forkyvningsfare ikke er et stort problem i praksis, og Utvalget har derfor blitt stående ved reguleringen som er beskrevet.

4.12.2.4 Forfallstidspunkt og rentebetaling

Ved erstatningsutmåling reiser det seg ofte spørsmål om hvorvidt skadevolder skal betale renter av

erstatningsbeløpet, og i tilfelle fra hvilket tidspunkt. Når det gjelder påført tap, kan skadelidte kreve renteerstatning på rent erstatningsrettslig grunnlag, men han eller hun kan også anvende rentelovens regler om renter etter påkrav.¹²⁵ Generelt er rettstilstanden noe uavklart hva gjelder erstatning for avsavn av kapital før oppgjørstidspunktet. Uklarheten gjelder forholdet mellom forsinkelsesrenteloven og alminnelig erstatningsrett. Det kan i denne forbindelse særlig nevnes at dommen i Rt. 2002 s. 71 har etterlatt en del usikkerhet som ikke er avklart av lovgiver. En avklaring av den rettslige situasjonen vil kreve en omfattende pengekravrettslig utredning som adresserer alle typer erstatningskrav, også erstatningskrav for tingsskade og for rent formuestap. Utvalget har ikke kunne prioritere å gjøre et slikt arbeid, og det ville være mindre naturlig på bakgrunn av Mandatet. Utvalget har derfor ikke utredet spørsmål om renteberegning for påført tap, men viser for så vidt til de løsninger som er lagt til grunn i gjeldende rett.¹²⁶

Spørsmål om renteberegning ved standardisert erstatning for fremtidig tap ligger nærmere Mandatets kjerne. Utvalget har ønsket å regulere rentespørsmålet her som en integrert del av den standardiserte erstatningsordningen som foreslås. Utvalgets standpunkt om å knytte erstatningsutmålingen til G gjør en slik tilnærming naturlig.

For fremtidig tap har det vært problematisert hvorvidt man kan si at tap og utgifter som ennå ikke har oppstått, kan anses forfalt.¹²⁷ I forarbeidene til renteloven og i NOU 1994: 20 har man likevel lagt til grunn at de «kravet rettslig sett behandles som et pengekrav før de enkelte tapsposter materialiserer seg».¹²⁸ Standardisering av personskadeerstatning for fremtidig tap innebærer at det fastsettes en nåverdi for tapet som gir grunnlag for et pengekrav på oppgjørstidspunktet. Nåverdien er knyttet til et visst antall G på oppgjørstidspunktet (utmålingstidspunktet). Når erstatningen for fremtidig tap beregnes slik, bør det påløpe renter fra oppgjørstidspunktet.¹²⁹

Dette kan enklest gjøre ved å fikserer et forfallstidspunkt som gir grunnlag for renter etter

¹²⁵ Se om dette også NOU 1994: 20 s. 64-65.

¹²⁶ Se som eksempel Yrkesskadeforskriften § 2-3 andre ledd om renteberegning for påført inntektstap. Utvalgets forslag griper ikke inn i denne reguleringen.

¹²⁷ Se NOU 1994: 20 s. 65.

¹²⁸ Se NOU 1974: 54 s. 74 og NOU 1994: 20 s. 65.

¹²⁹ Se NOU 1994: 20 s. 66.

¹²⁴ Jf. Pallas (Rt. 1977 s. 782 på s. 785) og Jensen (Rt. 1997 s. 1044 på s. 1049).

renteloven. Det bør da gå klart frem at forfall av erstatning for fremtidig tap etter renteloven ikke skal anses å skje ved påkrav. For erstatningskrav for fremtidig tap skal man da se det slik at forfall er «fastsatt i forveien» i rentelovens forstand.¹³⁰ Dermed blir løsningen slik som antydnet i NOU 1994: 20 s. 66: «Fra utmålingstidspunktet ... til utbetalingstidspunktet løper morarente ...». Denne løsningen vil ikke føre til dramatiske endringer sammenliknet med dagens praksis. Utvalget tilsikter ikke med dette å gripe inn i de spesialreguleringer av rentespørsmålet som følger fal. § 8-4 og bal. § 6.

Etter dette mener Utvalget at forfall bør falle sammen med oppgjørsdato. Av praktiske grunner vil Utvalget likevel foreslå at tidspunktet utskytes to uker fra oppgjørstidspunktet. En slik utskytning vil gi skadevolder tid til å foreta selve utbetalingen. Det vises til at tilsvarende synsmåter ligger bak oppfylingsfristen som følger av tvisteloven § 19-7 første ledd tredje punktum.

Utvalget har med dette legaldefinert forfallsdagen etter renteloven slik at forpliktelsen til å betale renter inntre to uker etter oppgjørstidspunktet, jf. rentel. § 2. Når forfallstidspunktet slik er klart definert, er skadelidte sikret en rentekompensasjon hvis skadevolder av ulike grunner ikke betaler som forutsatt.

Standardisert erstatning utmålt i G vil for noen poster være sammensatt av erstatning for tap som på oppgjørstidspunktet er påført og tap som vil påløpe i fremtiden. Dette gjelder for eksempel ménerstatning jf. § 3-6 og kapittel 9 nedenfor. Ménet gjør seg gjeldende allerede fra konstateringstidspunktet og bør derfor erstattes fra dette tidspunktet og fremover. Utvalget har tatt hensyn til dette ved fastsettelsen av den standardiserte erstatningen som fremkommer i tabeller. Når erstatningen knyttes til et visst antall G bestemt i tabell, lar det seg gjøre å «bake inn» både påført og fremtidig tap en én erstatningssum. Dette har vært utvalgets tilnærming i relasjon til barneverstatning og ménerstatning og hhv. kapittel 6 og 9 nedenfor). Påført tap er altså i enkelte tilfeller standardisert. Utvalget har funnet at en renteregulering i slike tilfeller kan legges inn uten noen mer omfattende utredning. Innbakingen innebærer da rentereguleringen i disse tilfellene blir ens for påført og fremtidig tap.

I gjeldende personskadeerstatningsrett er erstatningsutmålingen allerede knyttet til G i noen relasjoner, jf. eksempelvis barneverstatningsregelen i skl. § 3-2 a og Yrkesskedeforskriftens regler. Det har utviklet seg en praksis for å legge til grunn oppgjørstidspunktets grunnbeløp, jf. særlig *Pallas* (Rt 1977 s. 782 på s. 785), *Jensen* (Rt. 1997 s. 1044 på s. 1050). Et viktig synspunkt i denne forbindelse gjelder relasjonen til renteberegning: Dersom man bruker oppgjørstidspunktets grunnbeløp, vil det ikke være samme behov for renteberegning fra skadetidspunktet og frem til oppgjørstidspunktet, se om dette særlig *Jensen* (Rt.1997 s. 1044) (på s. 1050):

«Jeg tilføyer at slik jeg ser det, knytter det seg både når det gjelder erstatning for tap i fremtidig erverv og ménerstatning praktiske fordeler til bruk av grunnbeløpet på oppgjørstidspunktet. Andre momenter som kan ha betydning for erstatningsutmålingen må i alminnelighet knyttes til dette tidspunktet. Særlig gjelder dette graden av medisinsk invaliditet. Dessuten gir tilknytningen til dette tidspunktet et enklere oppgjør, blant annet ved at man unngår beregning av forsinkelsesrente vedrørende i alle fall visse former for erstatning, som ellers kunne være komplisert. Jeg legger også en viss vekt på at rentenivået etter forsinkelsesrenteloven og forskrifter knyttet til den, ikke uten videre fremstår som treffende når det gjelder tap ved å måtte vente på barneverstatning.»

I *Løff II* (Rt. 2009 s. 425) var et hovedspørsmål om det ved standardisert erstatning skulle kunne kreves særskilt erstatning for rentetap for tiden før oppgjørstidspunktet. I dommen ble det lagt til grunn at den standardiserte summen på 40 G etter någjeldende § 3-2 a måtte anses som en uttømmende standardisering. Det var på bakgrunn av forarbeidene til skadeserstatningsloven ikke rom for en renteerstatning i tillegg (avsnitt 31-32). Det ble også vist til systemet i barneverstatningen jf. § 3-2a (avsnitt 30).

Utvalget har bygget på tilsvarende synsmåter ved utviklingen av de ulike standardiseringsmodeller. Ved å fastsette erstatningen til et gitt antall G på oppgjørstidspunktet som tar hensyn til avsnittet av erstatningssummen i tiden mellom skadekonstatering og oppgjør, kan skadelidte sikres en viss rentekompensasjon. Samtidig etableres det klare og enkle regler i tråd med formålet bak standardisering.

¹³⁰ I NOU 1994: 20 s. 64 er det påpekt at renteloven ikke kan forstås slik når det generelt gjelder erstatningskrav. Utvalgets presisering gjelder imidlertid bare personskadeerstatning for fremtidig tap.

Etter dette foreslår Utvalget at det klargjøres i formell lov at erstatning for fremtidig tap og standardisert erstatning for påført tap (av den foran nevnte typen) skal ha forfallstidspunkt to uker etter oppgjørstidspunktet. Denne reguleringen av forfall og plikt til rentebetaling står tilbake for avtaleregulering eller regulering i domsslutning. Her som ellers, vil det være adgang til å avtale andre løsninger som en del av erstatningsoppgjøret. Det vises for så vidt til spørsmålet om avtalefrihet jf. utredningen punkt 4.6 foran.

Etter dette foreslår Utvalget følgende regel:

«Krav om erstatning for fremtidig tap forfaller to uker etter oppgjørstidspunktet hvis ikke annet følger av dom eller avtale.»

Denne klargjøringen tas inn om § 3-1 tredje ledd fjerde punktum.

Den nevnte deklarasjoniske regel om forfall og renter skal likevel ikke gjelde for forsørgertapserstatning. For denne erstatningsposten har Utvalget ønsket å videreføre den gjeldende ordning på yrkesskadeområdet, jf. Yrkesskadeinstruksen § 6-1 syvende ledd. Bestemmelsen lyder slik:

«Den erstatningsberettigede har krav på morarenter etter morarenteloven fra én måned etter at dødsfallet ble meldt til forsikringsselskapet.»

En tilpasset variant av denne regelen er tatt inn i § 3-1 tredje ledd femte punktum, som et unntak fra hovedregelen om forfall to uker etter oppgjørstidspunktet. Utvalget har justert ordlyden slik at regelen passer på skadetilfeller med en personlig ansvarlig skadevolder. Etter dette lyder bestemmelsen slik:

«Krav om erstatning for tap av forsørger, jf. § 3-8, forfaller likevel én måned etter at kravet er meldt til den ansvarlige eller dennes representant.»

4.12.2.5 Skjæringspunkt for ikrafttredelse

Utvalget har vurdert spørsmålet om hvilket skjæringspunkt som skal legges til grunn for lovens ikrafttredelse. I denne forbindelse er det vurdert om den nye lovreguleringen skal gjelde i tilfeller der ikrafttredelsen skjer før *skadehandlingstidspunktet*, før *kravs-/meldingstidspunkt* eller før *konstateringstidspunktet*. Utvalget har vurdert det prinsipielle synspunktet om at en skadevolder bør kunne forutberegne rettsvirkningen av

handlemåten sin på tidspunktet da skaden ble voldt (skadehandlingstidspunktet). Dersom et senere tidspunkt legges til grunn, kan skadevolder få sin rettsstilling bestemt av regler som har trådt i kraft etter skadehandlingen. Isolert sett kan dette tilsi at bare skadetilfeller hvor skadehandlingstidspunktet kommer etter lovens ikrafttredelse, skal gjøres opp etter de nye reglene. Utvalget ser likevel retts tekniske problemer med å bygge på skadehandlingstidspunktet, se punkt 4.12.2 foran.

En fordel med å anvende kravs-/meldingstidspunktet, er at man unngår å måtte forholde seg til to parallelle regelsett i en lang (overgangs)periode. Dette er også påpekt i andre sammenhenger, som når Arbeidsskadeutvalget fremhever betydningen av at man «raskere får ett regelverk (spor) å forholde seg til».¹³¹

I NOU 2004: 3 falt Arbeidsskadeutvalget likevel ned på konstateringstidspunktet. Det ble vektlagt at «[o]vergangsregler basert på konstateringstidspunktet vil ... innebære fordeler i forhold til «innrettingshensyn», og i forhold til det finansieringsmessige aspektet». Disse synsmåtene har også nærværende utvalg funnet tungtveiende. Konstateringstidspunktet er legaldefinert i lovutkastet og er godt innarbeidet i praksis. Utvalget har – i sin samlede avveining – funnet at det er avgjørende fordeler med å bygge på dette tidspunktet.

Utvalget går etter dette inn for at de nye utmålingsreglene skal gjelde for alle skadetilfeller med konstateringstidspunkt etter lovens ikrafttredelse.

4.12.3 Tabeller og forutsetninger for disse

I Utvalgets forslag til lov og forskrift benyttes det en rekke tabeller. Et hovedformål med tabellbruken er å bygge inn en rekke standardiseringselementer i et brukervennlig system. Leseren av tabellene trenger ikke å forholde seg til alle de vurderinger som ligger bak utmålingen av den endelige erstatningssum, men kan finne erstatningsbeløpet ved å gå inn på riktig sted i tabellen. Mange av tabellene har to koordinater, slik at skadelidte må kjenne to variabler. For ménerstatning må skadelidte kjenne alder og invaliditetsgrad. For inntektstaperstatning må tabellbrukeren kjenne alder og inntektsnivå målt i halve G.¹³² Andre tabeller er enklere og inneholder bare én

¹³¹ NOU 2004: 3 s. 425, 1. spalte.

¹³² Har skadelidte lav tryggedekning, må han eller hun også kjenne til denne for å kunne påberope seg Utmålingsforskriften § 2-1 sjette ledd.

koordinat som har variabler. Et eksempel er forsørgertapserstatningen for barn. Her er det nok å kjenne barnets alder.¹³³

Utvalget har tilstrebet å bruke samme forutsetninger ved utregningen av tallene i tabellene. Dette gjelder tillegget for skatteulempe, jf. punkt 4.4 foran, og valg av kapitaliseringsrente, jf. punkt 4.5 foran. Utvalget finner det uhensiktsmessig å gjengi disse forutsetningene for alle tabellene som anvendes i det følgende. Dette har også sammenheng med at noen av tabellene ikke er bygget opp på rent matematisk grunnlag, men har større eller mindre normative innslag. Derfor kan det være misvisende å oppgi forutsetningene som om de er faktorer i et rent matematisk system. For noen tabeller er også bildet langt mer sammensatt, med en mengde matematiske forutsetninger. Dette gjelder særlig tabellene for inntektstapserstatning. For disse tabellene har Utvalget derfor valgt å ta med de matematiske forutsetningene som vedlegg til Utredningen. Slik er krav til transparens og etterprøvnbarhet ivaretatt for de mest kompliserte tabellene. Dette er nødvendig også med tanke på senere revisjon av tabellverkene, jf. punkt 4.13 nedenfor.

For å ivareta behovet for kunnskap om forutsetningene for tabellene, skal det i det følgende gis en oversikt over de forutsetninger som er lagt til grunn for tabellene:

1. Kapitaliseringsrenten er for samtlige tabeller satt til 5 %.
2. Tillegg for skatteulempe for erstatninger som gjelder varig og jevnt påløpende fremtidstap skal være som følger:¹³⁴

0–25 år:	30 %
26–50 år:	25 %

50 år og ut til tabellenes respektive endepunkter:
Lineær nedtrapping

De viktigste tabellenes endepunkter fremgår av Utmålingsforskriften § 1-1:

- 67 år for inntektstapserstatning
- 78 år for merutgiftserstatning
- 76 år for hjemmearbeidserstatning

3. For erstatninger som er skal dekke et kortere tidsrom, er tillegget for skatteulempe satt til 5-10

¹³³ Det bør likevel nevnes at tabellens erstatningsnivå er et utgangspunkt for prosentvise justeringer på grunnlag av avdødes inntekt og antall søsken, jf. Utmålingsforskriftens § 7-2.

¹³⁴ For ménerstatning gjelder ikke forutsetningen om skatteulempe.

% . Dette gjelder for eksempel forsørgertapserstatning til gjenlevende ektefelle. Et tilsvarende resultat vil følge av tilbakeregningsmetoden, se om denne punkt 4.7 foran.

4.13 Revisjon av erstatningsordningen

Utvalget har gjennom arbeidet med standardiseringsløsninger på ulike områder av personskadeerstatningsretten erkjent at virkningen av en rekke utmålingsregler vil påvirkes av endringer i omkringliggende regler. Dette gjelder i særlig grad endringer i ulike offentligrettslige regler, så som skatteregler, trygderegler og regler om ulike naturalytelser fra det offentlige. Eksempler på regler som lett vil bli påvirket av slike endringer er inntektstapserstatningen (§§ 3-2 og 3-3) og regler om merutgiftserstatning (jf. § 3-4). Mens de førstnevnte regler vil påvirkes av endringer i trygde- og skatteregler, vil de sistnevnte regler påvirkes av hvilket ytelsesnivå det offentlige legger seg på og som fremgår av offentligrettslige regler, blant annet kommunehelsetjenesteloven. Problemstillingen er aktuell i relasjon til så vel nye offentlige ytelser som bortfall av eksisterende ytelser. I tillegg kan *endringer i nivået* på ytelsene, så vel økning som reduksjon, medføre et behov for revisjon av erstatningsnivåene. Det er videre en alminnelig erfaring at de nevnte typene av offentligrettslige regler endres med relativt stor hyppighet.

Erfaringer fra andre standardiserte erstatningsordninger viser at det kan være behov for å legge til rette for revisjon slik at dette kan gjøres uten en krevende lovgivningsprosess. Utvalget kan i så måte nevne at reglene om barneverstatning har vært kritisert fordi reglene ikke har blitt endret selv om grunnbeløpet ikke ble oppjustert i takt med lønnsutviklingen som forutsatt. Noe tilsvarende har gjort seg gjeldende for yrkesskade- forsikringslovens erstatningsbeløp. I tillegg til underreguleringen av grunnbeløpet, nevnes at erstatningsbeløpene ikke ble oppjustert da kapitaliseringsrenten ble satt ned fra 6 % til 5 % gjennom prinsippavgjørelser i Høyesterett i 1993.¹³⁵ Det er heller ikke gitt regler som sikrer skadelidte tilnærmet full erstatning også ved lavere uføregrader etter at minstekravet til uførhet økte fra 15 % til 30 % i folketrygdens regler om uførestønader til yrkesskadde. Inntrykket er at lovgiver ikke uten videre makter å sørge for lovendringer som reviderer standardiserte ordninger, selv om endrin-

¹³⁵ Se særlig Ølberg (Rt. 1993 s. 1524).

ger i det omkringliggende regelverk og forutsetninger for standardreguleringen endres. Utvalget har derfor vurdert hvilke mulige tiltak som kan iverksettes for å sikre at den nye standardiserte ordningen kan være bedre rustet mot endringer i omkringliggende regler.

Av disse grunner har Utvalget vært opptatt av å bygge inn muligheter for å endre erstatningsreglene med relativt enkle grep. Men en slik endringsadgang kan erstatningsrettens utmålingsregler til en hver tid revideres på en måte som korresponderer med endringene i tilstøtende, offentligrettslige regler. Ett tiltak som bidrar til å skape rom for endringer, er at erstatningen er organisert i ulike, separate tapsposter – det er *modulbasert*.¹³⁶ Så lenge erstatningen er delt opp i isolerte moduler, vil man kunne konsentrere diskusjonen om en endring til en mindre del av systemet. Man kan skifte ut en variabel med en annen uten å måtte foreta inngrep i øvrige erstatningsregler.

Et annet tiltak ligger i å etablere en hjemmel for å revidere ulike aktuelle variabler gjennom forskriftsregulering. I loven kan det fastsettes en hjemmel for at et egnet organ får kompetanse til med gitte mellomrom å se over og eventuelt å revidere eller foreslå revisjon av viktige variabler i den nye standardiseringsordningen. På dette punktet har Utvalget hentet inspirasjon fra systemet i dansk erstatningsrett, hvor spørsmålet om hvilke beløp som skal legges til grunn for erstatningsberegningen revideres hvert år.

Systemet fremgår av EAL § 15, som foreskriver årlig regulering av en rekke erstatningsposter og slik at Justisministeren hvert år kunngjør endringene. De poster som reguleres er smerteerstatning (jf. EAL § 3) største ervervsevnetabserstatning (EAL § 6), barneverstatning (EAL § 8), minste forsørgertapserstatning (EAL § 13) og overgangserstatning (EAL § 14 a). Endringsadgangen synes primært å være lagt inn for å regulere for inflasjon.¹³⁷

En lignende regulering bør etableres i norsk rett. For helheten og sammenhengens skyld bør det nevnes at det allerede uavhengig av en slik revisjonshjemmel vil ligge et viktig middel til justering av erstatningen i regelverkets utstrakte bruk av folketrygdens grunnbeløp.¹³⁸ Gjennom de årlige reguleringer av grunnbeløpet vil erstat-

ningssystemet være godt rustet til å ta hensyn til inflasjon, ettersom G skal reguleres med lønnsveksten. Derfor er behovet for regulering gjennom en egen regel i loven et noe annet enn i dansk rett.

Innføring av en reguleringshjemmel i norsk rett foreslås i første rekke for å gjøre erstatningsordningen robust i relasjon til lovendringer på tilstøtende områder jf. foran. Av denne grunn bør bestemmelsen ha en litt annen innretning av ordlyd og oppbygning enn den danske regelen i EAL § 15 a. Regelen kan likevel på samme måte foreskrive en revisjon av nærmere bestemte deler av den helhetlige reguleringen av utmåling. Det er særlig forutsetningene for de ulike tabeller som trenger revisjon fra tid til annen. Revisjonen trenger imidlertid ikke skje så ofte som med bare ett års mellomrom. Utvalget antar at det vil være tilstrekkelig å se over tabellverket hvert femte år. Samtidig bør det i tillegg være adgang til å iverksette en revisjon oftere, dersom det er særskilt foranledning til det. Utvalget foreslår med dette en lovfesting av en hjemmel for slik revisjon av regelverket.

Revisjonshjemmelen bør naturlig nok ha plass i formell lov, idet den på vanlig måte delegerer myndighet til forvaltningen. Det er imidlertid viktig å understreke at delegasjonen ikke skal benyttes til å endre mer grunnleggende avveininger som ligger bak et eventuelt lovvedtak i tråd med Utvalgets forslag. Utvalget er sammensatt av representanter fra både skadevolder- og skadelidtsiden. Når det er oppnådd konsensus om store deler av Lovforslaget, er dette tidvis et resultat av kompromisser om hensiktsmessige løsninger. Enkelte rettspolitiske valg er gjort som innrømmelser fra én av sidene som motsvares av gunstigere løsninger på andre punkt i utmålingssystemet. Dersom lovforslaget vedtas, bør nok mange av de valg som er gjort, holdes fast ved også om det skjer endringer i omkringliggende regelverk. For å imøtekomme et behov for bevare grunnleggende strukturer i standardiseringen har Utvalget vært særlig bevisst på hvilke deler av regelverket som er plassert i henholdsvis lovtekst og forskrift. Dersom den balanseringen mellom lov og forskrift som foreslås får tilslutning av lovgivende myndigheter, vil delegasjonen til forvaltningen i første rekke gjelde tallene som er innarbeidet i Utmålingsforskriftens tabeller.

Revisjonen bør få virkning også for pågående erstatningssaker hvor tidspunktet for konstatering av skaden er passert, men oppgjørstidspunktet ennå ikke er nådd.¹³⁹ Dette vil være gunstigst med tanke på å gi riktig erstatning, og en slik til-

¹³⁶ Se om de prinsipielle tankene bak modulbasert standardisering punkt 3.4.4. foran.

¹³⁷ Jf. Møller og Wiisbye 2002 s. 339–340.

¹³⁸ Nærmere om anvendelsen av Folketrygdens grunnbeløp i standardiseringsløsningene i punkt 3.4.8 foran.

nærming vil videreføre den praksis som gjelder i dag.

Når det gjelder spørsmålet om hvem som bør få oppgaven med å revidere reglene, vil Utvalget ikke utpeke noen bestemt institusjon, men formulere mulige krav til et slikt organ. Etter Utvalgets syn bør det organet som skal gjennomgå reglene besitte både generell juridisk og spesiell erstatningsrettslig kompetanse. Organet bør være sammensatt av representanter fra så vel skadevoldersiden som skadelidtsiden. En mulig modell for etableringen av et slikt organ er Almenngjøringslovens ordning med «tariffnemnd», som består av leder og fire medlemmer, slik at arbeidstakerside og arbeidsgiverside er representert.¹⁴⁰På tilsvarende måte kan et organ opprettes med leder og en eller to representanter fra skadevoldersiden og skadelidtsiden. Parallellen til Almenngjøringslovens organ er likevel ikke fullstendig, fordi dette organet også fastsetter forskrifter. Det organ Utvalget foreslår, skal kun ha rådgivende eller innstillende kompetanse, mens selve avgjørelsen om revisjon foretas av Kongen i statsråd. Det er ikke tanken at organet skal være forhandlingsorientert, men mer ha som oppgave å gi en faglig fundert innstilling vedrørende spørsmålet om revisjon.

Utvalget har vurdert ulike uheldige konsekvenser av ordningen. Det kan være en ulempe at utsikten til hyppig revisjon skaper en usikkerhet som påvirker premieberegningen slik at den blir

dyrere. Utsikten til revisjon kan også etter omstendighetene gi partene incitament til å vente med det endelige oppgjøret i påvente av revisjon. En hyppig revisjon kan også bidra til å synliggjøre at den som nettopp har fått erstatning ikke har fått et oppgjør som gir full erstatning etter at omkringliggende regler er endret. Dette kan nok lede til en del uro og misnøye, men her må det minnes om at den materielle situasjonen er den samme i dag. Det vil alltid være et problem at en erstatning er utmålt med bakgrunn i de faktiske og rettslige forutsetninger som foreligger på oppgjørstidspunktet, samtidig som disse kan endres måneden etter. Dette er iboende problem for erstatningsretten så lenge man prioriterer oppgjørshensyn og derfor har et system med engangserstatning, jf. punkt 4.9 foran.

Utvalget har kommet til at fordelene med revisjonsadgang klart oppveier de nevnte mulige negative effektene. Revisjonen bør komme med jevne mellomrom, men slik at det bør være hjemmel for hurtig revisjon hvor det skjer vesentlige endringer.

Et forslag til lovbestemmelse lyder som følger:

«Kongen skal revidere tallverdiene bestemt i forskriftene til §§ 3-2, 3-3, 3-4, 3-5, 3-6, 3-7 og 3-8 minst hvert femte år. Revisjonen skal særlig ta hensyn til ny lovgivning som er kommet til siden lovens ikrafttredelse eller forrige revisjon. Kongen kan oppnevne en særskilt nemnd som skal gi råd om revisjonen.»

Lovbestemmelsen plasseres mot slutten av kapittel 3, i § 3-18.

¹³⁹ Se om konstateringstidspunktet lovutkastet § 3-1 åttende ledd jf. punkt 5.2.4.6 nedenfor. Se om oppgjørstidspunktet § 3-1 tredje ledd.

¹⁴⁰ Se Lov om allmenngjøring av tariffavtaler m.v. av 4. juni 1993 nr. 58 § 3.

Kapittel 5

Inntektstaperstatning til voksne

5.1 Innledning

5.1.1 Oversikt

Utvalget vil i det følgende presentere en modell for standardisering av erstatning for tap i fremtidig erverv; en «*Inntektstapmodell*» for voksne skadelidte.¹ Modellen er basert på at det opereres med et gitt matematisk forhold mellom skadelidtes inntekt og den erstatning som utmåles. Modellen har i så måte likhetstrekk med både den danske utmålingsordningen i Erstatningsansvarsloven og den någjeldende modell for yrkeskadeforsikring.²

Overgangen fra individuell til standardisert inntektstaperstatning gjør at det må tas stilling til en lang rekke spørsmål vedrørende muligheten for å kategorisere ulike grupper av skadelidte og muligheten for å standardisere ulike fradragsposter. Behovet for å drøfte disse spørsmålene grundig har ført til at kapitlet om inntektserstatning har blitt langt og sammensatt. Dette har imidlertid vært nødvendig for å kunne behandle relevante problemstillinger i sammenheng.

Etter at en del innledende stoff er gjennomgått i punkt 5.1–5.2.2, presenteres en oversikt over Inntektstapmodellen i punkt 5.2.3, før det gis en nærmere innføring i selve beregningen av erstatning i punkt 5.2.4. Muligheten for å standardisere ulike fradragsposter er drøftet i punkt 5.3. I punkt 5.4 drøftes det om det nye systemet skal operere med en minsteerstatning og en maksimalerstatning. I punkt 5.5 drøftes hvordan ulike persongrupper kan tilgodeses med en «standarderstatning» som legger til grunn at skadelidte har 5 G i inntekt uavhengig av om skadelidte kan bevise å ha hatt slik inntekt. I punkt 5.6 drøftes en særlig unntaksregel som gir hjemmel for individuell beregning av erstatning.³ I punktene 5.7 og 5.8

drøftes henholdsvis konsekvensene av at skadelidte har redusert ervervsevne og at tidsrommet erstatningen skal dekke er begrenset. Mot slutten av kapitlet drøftes noen særspørsmål knyttet til eldre skadelidte og til den erstatningsrettslige håndteringen av AFP-tillegg jf. punkt 5.9. Til sist presenteres et alternativ til Utvalgets foreslåtte Inntektstapmodell, nemlig en «*Nettotapsmodell*», se punkt 5.10 nedenfor. Som det fremgår av navnet, er alternativet basert på en nettotapsberegning som ligger nærmere dagens ordning med individuell erstatningsutmåling enn den modell Utvalget foreslår.

5.1.2 Gjeldende rett

5.1.2.1 Innledning

Norsk personskadeerstatning bygger på at skadelidte skal ha full erstatning for tap av ervervsevne, verken mer eller mindre. Skadelidte skal ha erstatning for den inntekt han ville ha hatt dersom skaden ikke hadde inntrådt. Dette benevnes gjerne som skadelidtes «hypotetiske inntekt», et uttrykk som tidvis vil bli brukt i det følgende.⁴

Erstatning for tapt inntekt utmåles både for allerede påført tap – «lidt skade» – og for «tap i fremtidig erverv», jf. § 3-1 første ledd. Skillet mellom de to postene er oppgjørstidspunktet.

5.1.2.2 Påført inntektstap

Erstatning for påført inntektstap utmåles ved å bygge på skadelidtes årsinntekt mellom konstateringstidspunktet og oppgjørstidspunktet.⁵ Det skadelidte har tjent i dette tidsrommet trekkes fra hans hypotetiske inntekt i samme tidsrom, jf. § 3-1

¹ Inntektstaperstatning for barn under 19 år behandles i kapittel 6.

² Nærmere om valg av modell for standardisering nedenfor i punkt 5.2.2.

³ Forholdet mellom denne særskilte unntaksregelen for inntektstaperstatning og den generelle sikkerhetsventilen i lovutkastet § 3-9 er beskrevet i punkt 4.11 foran.

⁴ Se om begrepet særlig Strandberg 2005 s. 11–12.

⁵ Se om erstatningsberegningen ved påført inntektstap Lødrup (medf. Kjelland) 2009 s. 471–475 og Nygaard 2007 s. 102–107.

andre ledd. Etter denne bestemmelsen kan det etter omstendighetene gjøres fradrag også for inntekt skadelidte burde ha hatt. Det samme gjelder trygd og tjenestepensjon skadelidte mottar, jf. någjeldende skl. § 3-1 tredje ledd første punktum. Som følge av at det påløper skatteplikt på erstatning for påført inntektstap, må skadelidte få erstattet sine utgifter til skattebetaling for at han skal få full erstatning. Dette kalles gjerne å «bruttofisere» erstatningen.⁶

5.1.2.3 Erstatning for fremtidig inntektstap

Utmålingen av fremtidig inntektstap bygger langt på vei på de samme faktorer som utmålingen av påført inntektstap, men noen forskjeller gjør seg gjeldende. Erstatningen for fremtidig inntektstap skal dekke det tap av inntekt skadelidte vil ha fått gjennom resten av livet hvis vedkommende ikke hadde blitt rammet av skaden.⁷

Fastleggingen av den hypotetiske fremtidige inntekt bygger i praksis ofte på en tenkt, sannsynlig gjennomsnittlig årsinntekt for skadelidte dersom skaden ikke hadde inntruffet. Deretter foretas et fradrag for fremtidig sannsynlig inntekt med skaden. På dette punktet kommer trygdereglene inn i bildet, og særlig regelen om at trygd og visse typer pensjoner skal gå til fradrag krone for krone, jf. skl. § 3-1 tredje ledd første punktum. Etter å ha funnet et gjennomsnittlig årstap, ganges dette med antall tapsår, for så å omregnes til en engangssum. Dette utgjør den kapitaliserte verdien av skadelidtes erstatning. For kapitaliseringen benyttes det nå, som nevnt i punkt 4.5, etter en konsistent høyesterettspraksis en rentefot på 5 %.

Når engangssummen er fastlagt, gis det etter praksis et tillegg i erstatningen som skadelidte kan bruke til å betale skatt med. Dette fordi det påløper inntektsskatt på renter av den formue engangsutbetalingen utgjør og formuesskatt på utbetalingen.⁸

Endelig kan det etter gjeldende rett gjøres et visst fradrag i erstatningen på grunn av at skadelidte har fått store forsikringsutbetalinger, jf. § 3-1 tredje ledd andre punktum. I følge denne bestemmelsen «kan det tas hensyn til» slike utbetalinger ved en samordning mellom forsikringsutbetaling og erstatningssum. Denne regelen påberopes i alminnelighet ikke lenger av forsikringsselskapene.⁹

⁶ Se om bruttofisering, Nygaard 2007 s. 106.

⁷ Se om erstatningsberegningen ved påført inntektstap Lødrup (medf. Kjelland) 2009 s. 475–491 og Nygaard 2007 s. 107–123.

⁸ Se generelt om tillegg for skatteulempe punkt 4.4 foran.

Etter gjeldende regulering vil mye av oppmerksomheten konsentreres om fastlegging av et gjennomsnittlig årstap. For denne fastleggingen tar man gjerne utgangspunkt i dom- eller oppgjørsåret, det såkalte «basisåret». Det gjennomsnittstap som legges til grunn fastsettes skjønnsmessig. Etter rettspraksis er det ikke utelukket å legge til grunn at skadelidte skal få del i en fremtidig real-lønnsvekst, men det ble ikke funnet grunnlag for dette i de to viktige dommene *Horseng* (Rt. 1993 s. 1538 s. 1542) og *Skoland* (Rt. 1993 s. 1547 på s. 1555). Hvor det er sannsynlig at skadelidte vil ha en positiv, individuell lønnsutvikling gjennom karrieren, tas dette med i beregningen.¹⁰

Tapsperioden regnes frem til skadelidte fyller 67 år, men det kan i særlige tilfeller være grunnlag for å fravike dette, se eksempelvis *Dykker* (Rt. 2003 s. 338).

For en nærmere presentasjon av enkeltelementene i en erstatningsberegning som skal frem til full erstatning etter gjeldende system vises det til rettslitteraturen.¹¹ Utvalget har for inntektstaperstatningen tatt utgangspunkt i og videreført den rettstilstand som er knyttet til renteberegning, se om dette punkt 4.5 foran. Som der nevnt vil imidlertid den modell som presenteres her i kap 5 enkelt kunne justeres dersom det skulle være politisk grunnlag for å endre kapitaliseringsrenten.¹²

Det bør nevnes at erstatningen for fremtidig inntektstap for særskilte grupper av skadelidte er standardisert. Dette gjelder barn under 16 år, jf. skl. § 3-2a og skadelidte som fyller yrkesskadeforsikringslovens inngangsvilkår, jf. særlig ysfl. § 11. For begge ordninger er erstatningen standardisert slik at skadelidte får utmålt et visst antall G. Også ellers har det offentlige etablert standardiserte erstatningsordninger, se ordningen for militærpersoner.¹³ Utvalget har ikke funnet grunn til å redegjøre for disse ordningene i detalj.¹⁴

⁹ Se om denne utviklingen, Askeland 2006a s. 128–129, jf. for øvrig redegjørelsen foran i punkt 4.2.

¹⁰ Se bl.a. Nygaard 2007 s. 209–210.

¹¹ Jf. Lødrup (medf. Kjelland) 2009 s. 475–491 og Nygaard 2007 s. 107–123, jf. også NOU 1994: 20 s. 31–42.

¹² Nærmere om rentenes funksjon og spørsmål om diskontering og kapitalisering i NOU 1994: 20 s. 21–25.

¹³ Se Forskrift om engangserstatning ved dødsfall og invaliditet blant personell som avtjener sivil verneplikt av 27. oktober 2002 nr. 1027.

¹⁴ En beskrivelse av någjeldende yrkesskadeforsikringsordning finnes i NOU 2004: 3 s. 62–90, se også forarbeidene til Yrkesskadeforskriften, Vedlegg I til NOU 1994: 20 (s. 158–191). Reglene om standardisert barneverstatning er nærmere utdypet i Kjønsstad 2008b.

5.1.3 Ulike fordelingsmodeller i norsk rett. Reduksjon som hovedprinsipp

For å gi en bakgrunn for drøftelsen av ulike standardiserte modeller, bør det nevnes noe om de prinsipielle tankene som ligger til grunn for gjeldende rett. Som nevnt i punkt 4.2 har det i norsk rett lenge gjeldt et prinsipp om at det skal gjøres fradrag i erstatningen for de offentlige ytelser skadelidte mottar. Denne prinsipielle tanken om at det offentlige skal dekke en del av skadelidtes tap har i høy grad gyldighet for inntektstaperstatning. I tillegg vil man ta hensyn til at skadelidtes tap kan bli dekket av pensjonsordninger. I de standardiserte erstatningene til barn og yrkesskadde gjøres det imidlertid *ikke* fradrag for offentlige ytelser eller ytelser fra pensjonsordninger.

Skadelidtes fulle tap må prinsipielt sett fordeles mellom tre aktører; 1) *skadevolder*, 2) *trygden* og 3) *forsikringsgivere under private pensjons- og forsikringsordninger*. Hvis overføring fra trygden eller pensjonsordninger går til fradrag i skadelidtes erstatning, står vi overfor en «reduksjonsmodell»: Tredjemann betaler skadelidte en sum som trekkes fra i skadelidtes krav mot skadevolder. Tredjemann avskjæres samtidig fra å kreve regress av skadevolder.¹⁵

Norsk rett har siden 1973 lagt til grunn et slikt prinsipp om reduksjon, og dette prinsippet er altså en grunnleggende del av gjeldende rett. Med en slik ordning nyter skadevolder fordelene av at så vel trygden som tjenestepensjoner blir trukket fra i den summen som utgjorde skadelidtes initiale fulle tap.¹⁶ Dette har fulgt og følger av någjeldende skl. § 3-1 tredje ledd første punktum. Dette er en skadevoldervennlig ordning som ble til i kjølvannet av ønsket om å ta bort trygdens adgang til regress.¹⁷

Standardisering av erstatningen vil imidlertid kunne påvirke fordelingsnøkkelen som hittil er lagt til grunn mellom disse aktørene. Hvis trygd og/eller pensjonsordninger helt eller delvis kommer *i tillegg til* full erstatning, vil skadelidte få en overkompensasjon, idet skadelidte kumulerer betaling fra tredjemenn med erstatningen.¹⁸ Vi står da overfor et brudd med prinsippet om reduk-

sjon, et brudd som vil være til gunst for de skadelidte. Som det vil fremgå nedenfor, kan et ønske om standardisering gjøre det nødvendig å forlate en rendyrket reduksjonsmodell hva gjelder trygd og tjenestepensjon. I den grad man gjør dette, vil det åpnes for en kumulasjonsmodell: Skadelidte vil tillates å få *mer* enn full erstatning. Dette er en viktig prinsipiell endring som bør tas med i betraktningen når man vurderer de ulike alternativer for standardisering som presenteres nedenfor.

5.2 En ny, standardisert modell

5.2.1 Innledning

Mandatet instruerer Utvalget om å lage standardiserte utmålingsregler for fremtidig inntektstap. Når det gjelder påført tap, er intet spesielt nevnt i Mandatet. Utvalget legger til grunn at gjeldende rett skal videreføres hva gjelder påført tap. Utvalget går ikke nærmere inn på utmålingsspørsmålene i denne forbindelse.

Når det gjelder fremtidig tap, gir Mandatet visse rammer for den ønskede standardiseringsordningen. For det første er det bedt om at standardiseringen skal innebære at erstatningen gjør fradrag for trygdeytelser. Fra Mandatet hitsettes:

«Utvalget skal utarbeide et lovforslag der trygdeytelser, sykelønn o.l. og ytelser fra pensjonsordninger går fullt ut til fradrag ved erstatningsutmålingen, eventuelt med unntak for utgifter til finansieringen. Utvalget bes vurdere om fradraget bør gjennomføres på en standardisert måte og eventuelt da utforme en standardisert fradragsregel for tilfeller der det foreligger slike ytelser. En konsekvens av at det blir gjort fullt fradrag for trygdeytelser også for yrkesskadetilfellene, er at erstatningsnivået må høynes sammenliknet med gjeldende yrkesskadevorskrift.»

I tillegg til denne fradragsbaserte modellen, instruerer Mandatet også om at det skal utarbeides en modell av samme type som i dansk rett og i yrkesskadevorsikringsordningen:

«I tillegg til å basere ett lovforslag på det som er sagt foran, bes utvalget vurdere om man ser grunn til også å fremme et (alternativt) lovforslag som tar utgangspunkt i yrkesskadeordningen og dansk retts løsning, der ingen trygde-, pensjons- eller forsikringsytelser går til fradrag ved erstatningsutmålingen. Det generelle erstatningsnivået må i så fall tilpasses til dette i

¹⁵ Askeland 2006a s. 64.

¹⁶ Vi holder i denne sammenheng utenfor ulykkesforsikringer tegnet av skadelidte selv, jf. den særskilte regulering av slike forsikringer i skl. § 3-1 tredje ledd andre punktum, se punkt 4.2.3 foran («Forsikringer uten pensjonselement»).

¹⁷ Se om den historiske utvikling bak og begrunnelsen for dagens reduksjonsmodell, Askeland 2006a s. 86–89.

¹⁸ I teorien er dette benevnt som «kumulasjon» – et motstykke til reduksjon, jf. Askeland 2006a s. 64.

hensiktsmessig grad. Et slikt utkast bes i tilfelle utformet og konsekvensutredet på linje med hovedforslaget.»

Den standardiseringsmodellen Utvalget foreslår viser at de to utgangspunktene nevnt foran er forenlige. Utvalgets foreslåtte modell innebærer at det gjøres et standardisert fradrag for trygdeytelsene. Fradraget er innbakt i den foreslåtte tabell, se forslag til lov og forskrift i kapittel 16 nedenfor, Vedlegg 1 til forskriften. Den foreslåtte modellen er samtidig utformet på samme måte som den danske ordning og yrkesskadeforsikringsordningen, se redegjørelsen i punkt 5.2.2 nedenfor. Etter dette mener Utvalget at den foreslåtte modell imøtekommer begge de nevnte instruksjonene i Mandatet. Utvalget har derfor ikke sett det som nødvendig å utarbeide to forslag. Det bør likevel nevnes at Utvalgets forslag innebærer at det gjøres et individuelt fradrag for ytelser fra tjenstepensjonsordninger finansiert av arbeidsgiver, se om dette punkt 5.3.3 nedenfor. Det skal også tilføyes at Utvalget i tillegg til den foreslåtte Inntektstapmodellen, som nevnt har utredet en nettotapsmodell, se om dette punkt. 5.10 nedenfor.

Utvalget tolker for øvrig Mandatet slik at dagens rettstilstand hva gjelder fordeling av skadelidtes tap mellom skadevoldersiden, det offentlige og ulike pensjonsordninger, i høy grad skal opprettholdes. Utvalget viderefører derfor den grunnleggende tanke om reduksjon, jf. de presenterte fordelingsmodeller i punkt 5.1.2. foran. En særlig viktig grunn til at dette valget er gjort, ligger i Mandatets forutsetning om at erstatningsordningen i utgangspunktet skal baseres på «uendret ressursbruk» for de ulike aktører.¹⁹

5.2.2 Valg av standardiseringsmodell

For å utvikle en modell som imøtekommer Mandatet, har Utvalget arbeidet med å lage en tabell for forholdet mellom inntektsnivå og erstatning. Man har i så måte hentet inspirasjon fra så vel dansk rett som fra dagens yrkesskadeforsikringsordning. Så vel yrkesskadeforsikringsmodellen som erstatningsordningen i dansk rett opererer med en kapitalisert engangserstatning der det ikke gjøres trygdefradrag overhodet. For best å kunne utforme en hensiktsmessig standardiseringsmodell har Utvalget nærmere vurdert fordelene og ulemper ved den danske modellen sammenliknet med den modell som er brukt ved yrkesskadeforsikring, jf. Yrkesskadeforskriften:

¹⁹ Mandatet s. 7.

En forskjell mellom de to systemene er at danskene bruker en *nøyaktig* brutto årslønn som utgangspunkt, mens det norske yrkesskadesystemet bruker en delingsfaktor for grunnbeløpet for å bestemme årslønnens størrelse. Dermed blir den norske årslønnen plassert i grove kategorier i Yrkesskadeforskriften.²⁰ Den som har en årslønn som så vidt overstiger 7 G vil få vesentlig høyere erstatning (2 G mer) enn den som har en årslønn like under 7 G. Det kan på denne bakgrunn hevdes at det danske systemet er *mer nøyaktig* enn Yrkesskadeforskriften og i større grad treffer nivået for full erstatning.

På den annen side er kapitaliseringsprosessen i dansk rett nokså enkel. Systemet med å gange brutto årslønn med ti vil, overført til et norsk system, gi nokså omtrentlige utslag. Systemet med å benytte samme kapitaliseringsfaktor for årslønn på ulike nivå vil med nødvendighet gi diskutabile resultater så lenge trygden kun beregnes av de første 6 G. Utvalget har underveis i prosessen utarbeidet tabeller for erstatning som viser betydelige avvik mellom en dansk beregningsmåte og det som følger av mer nøyaktige norske beregningsmåter. På dette punktet kan det vises til særskilt innhentet dokumentasjon fra aktuar, se Vedlegg 2 til Utredningen. Som det fremgår av dokumentasjonen, vil det danske systemet lede til resultater som vi ikke har tradisjon for i norsk erstatningsrett. Det er samtidig grunn til å tro at en så enkel kapitaliseringsmodell som den danske, står i motstrid med den tradisjonen vi i norsk rett har hatt for å tilstrebe full erstatning. Den danske erfaringen knyttet til at kapitaliseringsfaktoren ved lovrevisjonen i 2001 måtte heves fra 6 til 10, tyder også på at den danske modellen har svakheter.²¹ I tillegg kommer at kapitaliseringsmåten er under press og debatt også i dansk rett.²² For ytelser under den danske Arbejdsskadesikringsloven har man nylig gått over til et mer differensiert system for kapitalisering, noe som har ledet til langt høyere kapitaliseringsfaktorer.²³ En overføring av det danske systemet måtte eventuelt ha tatt utgangspunkt i de nye tabellene for kapitalisering, men denne løsning har Utvalget ikke funnet grunn til å gå inn på.

²⁰ Jf. Yrkesskadeforskriften § 3-2 med forarbeider, se Vedlegg 1 til NOU 1994: 20 s. 175–177.

²¹ Se om denne endringen punkt 2.3.4 foran.

²² Se om dette redegjørelsen foran i punkt 2.3.6.

²³ Se Bekendtgørelse om omsætning af løbende ydelser til kapitalbeløb i 2020 efter lov om arbejdsskadesikring for ulykker indtrådt og for ervervsyggdomme anmeldt den 1. juli 2007 og senere, BEK nr. 1022 af 30/10/2009. De nye reglene trådte i kraft 1. januar 2010.

Dansk retts modell for personskadeerstatning opererer videre helt løsrevet fra trygdeytelsene. Dette har dels sammenheng med at størrelsen av danske trygdeytelser kan bli redusert når det er utbetalt erstatning. Denne effekten har vi ikke bygget inn i norsk trygderett. Samtidig har vi tradisjon for å la trygdeytelser gå til fradrag i erstatningen, noe som krever særskilte beregninger og tilpasninger som den danske, enkle modellen ikke tar høyde for. Disse ulikhetene taler i utgangspunktet mot å velge den danske modellen.

En sammenlikning mellom det danske systemet og den tabell for inntektstaperstatning som Utvalget har utarbeidet, viser riktignok at det er en lineær sammenheng mellom årsinntekt og erstatning, men dette er neppe overraskende.

Gjennomgangen av særtrekkene ved den danske ordningen gir samlet sett ikke noe sterkt grunnlag for at Utvalget skal legge denne modellen til grunn. Et hovedsynspunkt i Utvalget har vært at den danske modellen vil gi unøyaktige løsninger når den overføres til norske forhold. Oppfatningen er at det vil gi en mer rettferdig standardisering om man utarbeider en tabell som tar hensyn til det norske regelverket, særlig forholdet mellom erstatning og trygd. Utvalget har også lagt vekt på at et tabellsystem vil gi større fleksibilitet når det er behov for å gjøre mindre endringer, jf. revisjonsadgangen beskrevet i punkt 4.13 foran jf. lovutkastet § 3-18.

Når det gjelder yrkesskadeforsikringsmodell, er denne som nevnt noe mer unøyaktig hva gjelder fastsettelsen av inntektsgrunnlaget enn den danske ordningen. Kapitaliseringsprosessen i Yrkesskadeforskriften er også gjort på en enkel måte, og utgjør ikke noe sterkt argument for å velge systemet der. Endelig gir systemet i yrkesskadeforsikringen en svært grovkornet løsning på spørsmålet om fradrag for trygd og pensjoner, og den er derfor lite egnet til å løse fradragsspørsmålet slik dette er fremmet av Mandatet. Disse forhold taler mot å bygge på yrkesskadeforsikringsordningen. På den annen side er systemet i Yrkesskadeforskriften tilpasset norske omkringliggende regelverk og godt innarbeidet i det norske kompensasjonssystemet. Videre kan det for standardiseringsformål ligge betydelige fordeler i å kunne knytte seg opp mot folketrygdens grunnbeløp slik den någjeldende yrkesskadeforskrift gjør.²⁴

Etter å ha vurdert den danske ordningen og yrkesskadeordningen, er Utvalgets oppfatning at standardisering best kan gjøres ved å forbedre

Yrkesskadevorskriftens modell. Slik forbedring kan skje gjennom en ny gjennomgang av kapitaliseringsprosessen for å sikre at denne blir riktig. Det er også mulig å fingradere standardiseringen noe mer enn etter dagens yrkesskadeordning. Som det fremgår nedenfor, vil Utvalget foreslå en langt mer fingradert tabell knyttet opp mot G. Slik kan man nærme seg det danske systemet hva gjelder nøyaktighet, men likevel beholde koblingen til G. Utvalgets omforente strategi er med andre ord å ta det beste fra de to ordningene, og slik lage en ny standardiseringsordning. Den nye ordningen må så suppleres med et system for fradrag for trygd og pensjoner.

Modellen skal etter dette bygge på en tabellisert og standardisert erstatning med utgangspunkt i skadelidtes brutto inntekt i året før skaden skjedde. Utvalget viser til systemet i någjeldende yrkesskadevorskrift § 3-2. Utvalget har gjort egne utregninger av hvordan erstatningsnivået bør være enn å støtte seg på de beregninger som ble gjort i forbindelse med utarbeidelsen av Yrkesskadevorskriften § 3-2 og aldersjusteringsregelen i § 3-3. Den nye ordningen skal bygge på en transparent og dermed etterprøvbart utregningsmetode.

Den nye modellen skal samtidig avhjelpe noen kjente svakheter ved dagens yrkesskadedekning: For det første er de forutsetninger yrkesskadevorskriftingsmodellen bygget på i noen grad forskjøvet. Kapitaliseringsrenten ble endret gjennom rettspraksis i 1993 uten at standardiseringen under yrkesskadevorskriftingsloven ble endret på noen måte.²⁵ Videre er det en alminnelig oppfatning at folketrygdens grunnbeløp ikke har holdt tritt med lønnsutviklingen.²⁶ Mye tyder derfor på at de utbetalinger som skjer under yrkesskadevorsikringen holder en annen reell verdi enn den som var forutsatt under utformingen av systemet. Når det nå utarbeides et nytt system basert på nye utregninger, kan man lettere sikre at erstatningsnivået er i samsvar med rettspolitiske ønskemål om full erstatning. En viktig forutsetning for den nye modellen er at det system som skal utarbeides, skal gjelde *generelt*, og ikke bare for personer som blir skadet i forbindelse med arbeid. I denne forbindelse vil Utvalget komme inn på hvilke tilpasninger som må gjøres på yrkesskadevorskriftens område. Se om dette kapittel 13 nedenfor.

²⁵ Se *Ølberg* (Rt. 1993 s. 1524).

²⁶ Se om dette for eksempel *Kjønstad* 2008b s. 50. Det bør presiseres at dette gjelder fortid, mens G bedre vil følge tiden for fremtiden, jf. punkt 3.4.8 foran.

²⁴ Se om dette punkt. 5.2.4.3. nedenfor.

Den utarbeidede modell for standardisert erstatning danner et viktig referansepunkt for standardiseringen av andre poster, så som barneverstatning og erstatning for forsørgertap. Øvrige modeller for erstatning må langt på vei tilpasses det system som er valgt for erstatning for tap i fremtidig erverv.

5.2.3 Hovedkomponenter i Inntektstapmodellen

Inntektstapmodellens kjerne er at skadelidtes inntekthistorikk på en enkel måte bestemmer hvilken erstatning han eller hun skal få. Erstatningsbeløpets størrelse skal kunne leses ut av en toveis tabell som bygger på skadelidtes alder og skadelidtes inntekt. De nærmere retts tekniske løsningene forbundet med å plassere skadelidte i riktig alders- og inntektskategori er redegjort for rett nedenfor i punkt. 5.2.4 «Beregningen av erstatning».

Selv om den foreslåtte ordning har likhetstrekk med yrkesskadeforsikringens modell, gjør det seg gjeldende noen viktig forskjeller med hensyn til hvordan fradrag for trygd og pensjoner er beregnet, se punkt 5.3 nedenfor. I Inntektstapmodellen er det bygget inn et fradrag for trygd som et stykke på vei motsvarer skadelidtes individuelle trygdedekning, se om dette punkt 5.3.2 nedenfor. Videre er det lagt inn en justering i erstatningen for uføretrygd fra tjenstepensjonsordninger hvor premien er betalt av skadelidtes arbeidsgiver: Etter at erstatningsnivå er bestemt av den standardiserte ordningen, skal det gjøres et *individuell* fradrag for skadelidtes uføredækning under slike tjenstepensjonsordninger.²⁷ Et slikt fradrag gjøres ikke i dekningen fra dagens yrkesskadeforsikring. Nærmere om begrunnelsen for det individuelle fradraget i punkt 5.3.3 nedenfor.

Modellen er supplert med et «tak» for erstatning, nærmere om dette nedenfor i punkt 5.4.2. På samme måte har Utvalget foreslått et «gulv», en *standarderstatning* for grupper i nedre del av inntektsskalaen, se punkt 5.4.3 og 5.5 nedenfor. Denne standarderstatningen er basert på en årsinntekt tilsvarende 5 G. Når Utvalget har etablert et generelt «gulv» på et slikt nivå, har det vært nødvendig å drøfte mer inngående hvilke persongrupper som skal omfattes, og hvilke som skal utelukkes fra muligheten til å få slik erstatning, se om dette punkt 5.5. nedenfor.

²⁷ Nærmere om begrunnelsen for dette individuelle fradraget og den tekniske gjennomføringen av det i punkt 5.3.3 nedenfor.

Inntektstapmodellen er utarbeidet for varige skader som medfører 100 % ervervsmessig uførhet. Mange skadelidte vil imidlertid rammes kun av *delvis uførhet*, og det vil ofte gjøre seg gjeldende ulike avvik fra forutsetningen om varig nedsatt ervervsevne. Her kan det være tale om så vel midlertidig skade som fenomenet «tidsavgrenset årsakssammenheng». I begge tilfeller vil resultatet bli at man utmålingsmessig må operere med et *tidsbegrenset tap*. Hvordan slike avvikende situasjoner skal behandles, blir drøftet i punkt 5.7 og punkt 5.8. I det følgende gjennomgås disse ulike komponentene suksessivt.

5.2.4 Beregning av erstatning

5.2.4.1 Innledning

I kjernen av den nye ordningen står et tabellverk laget for å sikre tilnærmet full erstatning i flest mulig tilfeller. Tabellen angir hvilken erstatning man får målt i antall G ved et visst antall G i årsinntekt. En rekke komponenter og regneoperasjoner er bakt inn i tabellen. Erstatningssummen er derfor en funksjon av disse komponentene sammenholdt med årsinntekten. Fastleggingen av skadelidtes *årsinntekt* står på mange måter i kjernen for det foreslåtte systemet. Nedenfor gjennomgås derfor reglene for dette på et mer detaljert plan.²⁸

5.2.4.2 Pensjonsgivende inntekt

For beregningen av relevant årsinntekt legges til grunn pensjonsgivende inntekt på samme måte som i yrkesskadeforsikringens system av i dag. Inntektsbegrepet bygger dermed på ftrl. § 3-15 jf. sktl. § 12-2. Dermed vil personinntekt etter skatteloven med visse unntak i ftrl. § 3-15 andre ledd danne rammen for fastlegging av årsinntekt. Erstatningsutmålingen knyttes på denne måte opp mot skattelovens begrep om «fordel vunnet ved arbeid», jf. sktl. § 12-2 a jf. § 5-10. Slik skal kapitalinntekter holdes utenfor ved beregning av årsinntekt.

Det sentrale kjennetegn ved pensjonsgivende inntekt er at den er opptjent gjennom arbeid. Av denne grunn vil pensjonsgivende inntekt være et helt naturlig mål på skadelidtes inntektsevne. Å bygge på pensjonsgivende inntekt har fungert godt i forbindelse med yrkesskadeforsikring, og

²⁸ En dokumentasjon av det matematiske grunnlag for tabellen beregningsmodellen munner ut i, er tatt inn som vedlegg 1 til Utredningen. Dokumentasjonen er utarbeidet av aktuar Walther Neuhaus, Zabler Neuhaus AS.

Utvalget finner det naturlig å videreføre denne teknikken for å fastsette et mål på arbeidsevnen. Denne løsningen vil antagelig fungere godt for de aller fleste persongrupper. Hvor avgrensningen gir et urimelig eller uheldig resultat, vil skadelidte kunne vinne frem gjennom den generelle unntaksregelen i § 3-2 nr. femte ledd, nærmere om dette i punkt 5.6 nedenfor. For noen særskilte grupper blir det imidlertid nødvendig å godta inntekt som ikke er pensjonsgivende. Dette gjelder mottakere av inntekt som er opptjent og beskattet i utlandet, og som derfor ikke kvalifiserer som pensjonsgivende inntekt i det norske systemet. Videre gjelder det eiere av selskaper som mottar utbytte som arbeidsvederlag i stedet for lønn. De to nevnte gruppene av skadelidte skal fanges inn i det alminnelige systemet via en særskilt regel om hva som anses som årsinntekt, nærmere om dette i punkt 5.2.4.7 nedenfor.

5.2.4.3 Kobling til folketrygdens grunnbeløp

Utvalget har som nevnt i punkt 3.4.8 valgt å knytte standardiseringsmodellen tett opp til folketrygdens grunnbeløp (G). Et viktig punkt i den standardiserte beregningen av inntektstap er at den omregner skadelidtes pensjonsgivende inntekt i G. Å inndele inntekten i intervaller knyttet til G har den fordel at tidsintervallet mellom skade og oppgjør ikke skaper problemer for erstatningsberegningen. På konstateringstidspunktet (eller et av de alternative tidspunkt for beregning av årsinntekt) kan man måle skadelidtes årsinntekt i antall G gjennom bruk av ordinær målingsdivisjon. Produktet av dette regnestykket gir et antall G som kan settes inn i tabellen i den riktige kolonne for skadelidtes alder på oppgjørstidspunktet. Da vil man kunne få ut et antall G i erstatning etter tabellen. Når det aktuelle antall G fremkommer, kan man multiplisere tallet med den sum G representerer på oppgjørstidspunktet.

Som det har fremgått foran, vil Folketrygdens grunnbeløp følge lønnsutviklingen. Dermed vil det ikke spille noen rolle om erstatningsutmålingen skjer lang tid etter at skaden er konstatert.²⁹

Som kjent reguleres Folketrygdens grunnbeløp ved stortingsbeslutning en gang i året, slik at det endres fra 1. mai hvert år. Denne ordningen har gjort at man i noen sammenhenger opererer med en gjennomsnittsverdi for G i løpet av året.³⁰ Eksempelvis var G for året 2010 en sum av 75 641 kroner mens gjennomsnittsverdien var 74 721

kroner. Det blir spørsmål om hva som er mest hensiktsmessig for fastsettelse av årsinntekt i erstatningsrettslig sammenheng. Hensynet til klarhet og enkelhet taler mot å bygge på et gjennomsnittsbetrag. Dette vil nemlig være vanskelig tilgjengelig for det rettssøkende publikum, samtidig som det er vanskelig å se at det er noe særlig å vinne på et slikt valg.

En annen løsning er å bygge på det grunnbeløp som gjelder den 1. januar i det inntektsåret som legges til grunn for erstatningsutmålingen. Denne løsningen er lagt til grunn i Yrkesskadeforskriften, jf. § 3-2 in fine. Den omstendighet at løsningen er innarbeidet i praksis utgjør et særlig argument for å bruke den.

Mye kan imidlertid også tale for å legge til grunn G per 1. mai i det året som legges til grunn for inntektsfastsettelsen. Dette må i alle fall være en hensiktsmessig løsning hvor inntekten i året før skadekonstatering legges til grunn.

Etter nærmere drøftelser av de kryssende hensyn har Utvalget likevel blitt stående ved at systemet fra yrkesskadeforsikringen bør videreføres på dette punktet, fordi det gir en enkel og innarbeidet løsning. Utvalget vil utforme en forskriftsbestemmelse etter modell av Yrkesskadeforskriften § 3-2 andre ledd. Dermed legges til grunn det grunnbeløp som gjelder 1. januar enten i konstateringsåret, i året før, eller et senere år, alt etter hvilket år inntekten er høyest, jf. lovregelen i § 3-2 første ledd og systemet som presenteres rett nedenfor.

5.2.4.4 Fastlegging av årsinntekt

Utvalget har vurdert flere alternativer for fastlegging av årsinntekt. Særlig har forslaget til nye regler om uførepensjon aktualisert en kursendring sammenliknet med gjeldende erstatningsrett på dette punktet. Den omstendighet at trygdeberegningen etter de nye trygderegler vil skje ut fra gjennomsnittet av de tre beste av de fem siste inntektsår har gjort at Utvalget har vurdert en tilsvarende løsning for erstatningsberegningen.³¹ Utvalget har imidlertid funnet at en slik beregningsmåte i for sterk grad bryter med den tradisjonelle tilnærmingen i erstatningsretten, nemlig å bygge på *ett* årstap som ligger nærmere konstateringsåret. Standardiseringen av erstatningsbe-

²⁹ Se om dette Vedlegg til NOU 1994: 20 Personskadeerstatning s. 176 med tilhørende eksempel.

³⁰ Se for eksempel Skatteetatens nettsider <http://www.skatteetaten.no/no/Bibliotek/Tabeller-og-satser/Andre-satser/Grunnbelopet-i-folketrygda/>.

³¹ Se endringsforslaget i Prop. 130 L (2010–2011) § 12-11 første ledd.

regningen vil innebære en avskjæring av muligheten for å påberope seg prognose for fremtidig lønnsøkning, se nedenfor i dette punktet. Skulle man i tillegg operere med gjennomsnitt av inntektshistorikken, ville skadelidte komme for dårlig ut sammenliknet med dagens regler. Dersom man skulle velge samme beregningsmåte som for trygd, ville erstatningsnivåene for mange skadelidte etter alt å dømme blitt lavere enn det Utvalget nå foreslår, og i mindre grad innebære en videreføring av dagens erstatningsnivå. Skadelidte ville i for høy grad ha vært sårbar for konsekvensen av dårlige inntektsår innenfor femårsperioden. Skadelidte ville heller ikke ha fått full effekt av den lønnsøkningen han måtte ha hatt de fem siste år før konstateringstidspunktet. Mye tyder på at løsningen ville føre til en systematisk underkompensasjon for de skadelidte. Beregningsmåten ville for øvrig også bryte med den føringen som ligger i at dansk rett skal brukes som modell for standardiseringen. I dansk rett er beregningsgrunnlaget årsinntekten i året før skadens inntreden (konstateringstidspunktet) jf. EAL § 7.

En beregning av gjennomsnittsinntekten i tre av de siste fem år justert for oppregulering av folketrygdens grunnbeløp (G), er videre en komplisert operasjon. Komplikasjonen knyttet til en slik beregning står i et vanskelig forhold til formålet om å forenkle erstatningsberegningen gjennom standardisering.

Etter dette har Utvalget blitt stående ved å fastlegge en årsinntekt på en måte som ligger nærmere yrkesskadeforsikringens modell. Beregningsmåten har dermed samtidig likhetstrekk med løsningen i dansk rett jf. EAL § 7.

I Yrkesskadeforskriften er det den pensjonsgivende inntekten *i konstateringsåret eller i året før skaden* som er lagt til grunn. Inntekten kan settes til antatt årsinntekt, noe som er aktuelt dersom skadelidte nettopp har begynt å arbeide eller har fått ny, bedre betalt stilling. Denne ordningen har fungert tilfredsstillende, og Utvalget har derfor valgt å anvende denne løsningen også for den generelle standardiseringen som nå foreslås.

På samme måte som i Yrkesskadeforskriften § 3-1 andre ledd skal det legges til grunn den årsinntekt som er *høyest* av inntekten i konstateringsåret eller året før. I samme bestemmelse i Yrkesskadeforskriften er det åpnet en mulighet for at skadelidte kan legge til grunn et *senere* inntektsår som gir høyere inntekt. Denne regelen har en viktig funksjon ved yrkessykdommer og andre skadetyper som har en langsom utvikling. Konstateringstidspunktet, som ofte blir tidfestet ved første legebesøk, kan komme flere år før sykdommen

medfører arbeidsuførhet slik at skadelidte kommer i posisjon til å kreve erstatning. Hvis skadelidte i mellomtiden har gått opp i lønn, vil det virke urimelig om ikke det nye og høyere lønnsnivået legges til grunn ved beregning av erstatning for fremtidstapet. Utvalget har derfor funnet det best å videreføre regelen om at inntektsår etter konstateringstidspunktet kan legges til grunn. Etter gjeldende rett er prognoser om *fremtidig lønnsøkning* relevante for erstatningsutmålingen.³² For å oppnå en effektiv standardisering har Utvalget besluttet å se bort fra slik lønnsøkning. Dette kan etter omstendighetene lede til en lavere erstatningsutbetaling enn det dagens regler leder til. Eksempelvis vil en tannlege som blir 100 % ervervsmessig ufør i sitt første år i arbeidslivet, kunne få en erstatning som bygger på et lønnsnivå som underskriver det nivå han gjennom karrieren hypotetisk ville ha oppnådd uten skaden. En slik skadelidt vil antagelig komme dårligere ut enn etter dagens regler, hvor det i prinsippet skal gis et skjønnsmessig påslag i erstatningen dersom skadelidte med stor sannsynlighet kunne påregne lønnsøkning.³³ Utvalget finner imidlertid at det er vanskelig å bygge inn regler som tar hensyn til muligheter for lønnsøkning, så lenge formålet med standardiseringen er å forenkle.

Når det ses bort fra fremtidig lønnsøkning, er dette videre begrunnet i den bevisusikkerhet som gjør seg gjeldende for fremtidig inntekt. Slik usikkerhet rimer dårlig med behovet for enkle og klare regler. I tillegg vil det alltid knytte seg en faktisk usikkerhet til hva fremtiden vil bringe. Selv om en ung person har gode framtidsutsikter hva gjelder yrkeskarriere og inntekt, er det alltid en mulighet for karriereutviklingen ikke blir som håpet. Under en standardisert ordning må det kunne forsvares at skadelidte bærer risikoen for slik usikkerhet.

Det vises på dette punktet også til Mandatets fremheving av at den danske erstatningsordning skal fungere som en modell for den nye erstatningsordningen. Etter den danske erstatningsordningen bygger man direkte på årsinntekten i året før datoen for skadens inntreden, jf. EAL § 7 stk. 1. Man ser altså ikke på noen måte hen til prognoser for lønnsøkning. Utvalget har ut fra standardiseringsformålet funnet å måtte legge seg på samme linje.

³² Jf. Nygaard 2007 s. 109.

³³ Se om dette for eksempel Nygaard 2007 s. 109 og Lødrup (medf. Kjelland) 2009 s. 476–477. Her fremgår det at man i *Sevaldsen* (Rt. 1981 s. 138) gjorde et tillegg for fremtidig lønnsøkning som utgjorde 16 000 kroner per år – eller 43200 i 2008-kroner.

De retts tekniske fordelene med å bygge på en årsinntekt som lett kan bevises, er nok så avgjørende for å kunne oppnå en praktikabel standardisering.

I dansk rett er regelen om fastsettelse av årsinntekt supplert av en unntaksregel som gir hjemmel for en skjønnsmessig beregning av årsinntekten, jf. EAL § 7 andre ledd. Inntrykket fra Utvalgets studier av ordningen i Danmark, er at praktiseringen av unntaksregelen er knyttet opp til Arbejdsskadestyrelsens skjønnsmessige fastsettelse av inntekt. Det har fremgått at slik fastsettelse av årsinntekt er arbeidskrevende for Arbejdsskadestyrelsen. Mandatet inviterer Utvalget til å vurdere om det skal innføres en tilsvarende unntaksregel i norsk rett. Utvalget har funnet det nødvendig å ha en slik regel. Samtidig har norsk rettsordning, som nevnt foran i punkt 2.3.6, ingen institusjon som tilsvarende Arbejdsskadestyrelsen. For å unngå at en unntaksregel om skjønnsmessig fastsettelse av årsinntekt skal bli et problempunkt for den nye ordningen, har Utvalget lagt en viss terskel for at den skal tre i aksjon. Unntaksregel er plassert i lovutkastet § 3-2 femte ledd og opererer med et krav om at beregningen etter de ordinære reglene i § 3-2 første og andre ledd har ledet til et «åpenbart urimelig» resultat, jf. også § 3-9. Unntaksregelen er nærmere beskrevet i punkt 5.6 nedenfor.

For fastlegging av årsinntekt i året før skaden kan man bygge på selvangivelse og opplysninger fra arbeidsgiver. For fastlegging av inntekt i konstateringsåret blir det nødvendig å stipulere en gjennomsnittsinntekt for året. Uansett når på året skaden konstateres, bør man bygge på en prognose for skadelidtes årsinntekt det aktuelle året. I alminnelighet må det gjelde en presumsjon for at skadelidte beholder det lønnsnivå han eller hun har ved årets inngang, eventuelt i månedene frem til skaden skjer. Som hovedregel bør årsinntekten bestemmes ved å legge til grunn gjennomsnittsinntekten i de månedene skadelidte hadde inntekt før skaden ble konstatert. Unntak kan imidlertid tenkes dersom skadelidte ble skadet like før han eller hun skulle skifte til en jobb med høyere årsinntekt. I et slikt tilfelle vil det være den høyere årsinntekt som gir det beste mål på skadelidtes inntektsevne på skadetidspunktet. Inntektsoppgang som er planlagt senere enn året for konstatering av skaden, skal det imidlertid ikke tas hensyn til. Denne løsningen er valgt av forenklings- og standardiseringshensyn. Her kommer imidlertid også inn det alminnelige synspunkt om at skadelidte må ta en del av risikoen for at en fremtidig inntektsmulighet uansett er usikker og kanskje

ikke ville ha blitt realisert selv om skaden ikke hadde inntruffet.

Selv om sykepenger etter folketrygdlovens kapittel 8 er pensjonsgivende inntekt, er det inntekten fra *arbeid* som skal legges til grunn for beregningssystemet like ovenfor. Det hender at skadelidte ikke får full kompensasjon for inntektsbortfallet under sykdom, for eksempel fordi inntekten overstiger 6 G og skadelidte ikke har rett til sykepenger ut over det trygden yter, jf. ftrl. § 8-10 andre ledd første punktum. Dette bør imidlertid ikke få innvirkning på beregningen av hans årsinntekt som grunnlag for erstatningsutmålingen. Hvor skadelidte mottar sykepenger på et lavt nivå noen måneder før konstateringstidspunktet, er det antatt arbeidsinntekt basert på lønnsinntekten *før* sykefraværet som skal legges til grunn.

For at systemet ikke skal bli for unøyaktig, har Utvalget funnet det nødvendig å operere med *halve* G. Skadelidte kan dermed finne sitt startpunkt i tabellen ved å finne ut hvor mange halve G hans eller hennes årslønn representerer. Skadelidte kan eksempelvis plasseres i tabellen med 6,5 G som utgangspunkt og lese av et tall for sin alder, som for eksempel er 41 år. Med utgangspunkt i disse to verdiene, kan det finnes et erstatningsbeløp angitt i G. I eksemplet utgjør erstatningen 33,0 G (forutsatt 60 % trygdedekning jf. punkt 5.3.2 nedenfor om tabellens forutsetninger vedrørende trygd).

Den nærmere identifisering av riktig startpunkt i tabellen skal gjøres ved å runde av *oppover* til nærmeste halve G. Dette innebærer at en person som oppebærer en inntekt like over 6 G (453 846 kroner), for eksempel 460 000 kroner, flyttes opp til 6 1/2 G (491 666 kroner). Summene for hver halve G utgjør absolutte grenser. Slik vil en skadelidte som ligger like *under* et intervall, for eksempel med en årslønn på 491 000 kroner, ikke flyttes opp i nevneverdig grad, mens en lønnsstaker som ligger like *over* et intervall, vil flyttes opp i en ikke uvesentlig grad. En person med 492 000 kroner i årslønn vil eksempelvis flyttes opp til kategorien for 7 G (529 427 kroner). Her blir sprangene og konsekvensene ganske store for den som løftes fra ett intervall til et annet. Avrundingen oppover vil maksimalt ville utgjøre 37 800 kroner (G-verdi i 2010). Dette beløpet utgjør 10 % av 5 G og 8,3 % av 6 G. De store sprangene innebærer et element av unøyaktighet i erstatningsberegningen. Unøyaktigheter knyttet til hvor den individuelle skadelidte plasserer seg i et intervall ligger imidlertid i standardiseringens natur.

Avrundingen oppover er valgt dels for å etablere et konsekvent og enkelt system og dels for å

gi et påslag i erstatningen som kan fange inn en del poster som ellers kunne bli gjenstand for diskusjon. Det vises særlig til at erstatningen er knyttet opp mot pensjonsgivende inntekt, samtidig som mange arbeidstakere får deler av sitt vederlag i en form som gjør at det faller utenfor pensjonsgivende inntekt.³⁴ Avrundingen oppover skal fungere som en kompensasjon for dette.³⁵ Utvalget ser at avrundingen vil slå ulikt ut alt etter om man plasserer seg like over eller under et intervall. Også denne typen ulikheter ligger imidlertid i sakens natur så lenge oppgaven er å standardisere.³⁶

Det kan i denne forbindelse nevnes at avrunding oppover er en teknikk som også er brukt i Yrkesskedeforskriften, se dette regelverkets § 3-2, hvor eksempelvis erstatning på 22 G tilstår den gruppen av skadelidte som har en årsinntekt «til og med» 7 G. Rent lovteknisk innebærer altså avrundingssystemet en videreføring av en etablert ordning.

Avrundingen oppover medfører at forskjellen mellom årsinntekten som legges til grunn for erstatningsberegningen og inntektsgrunnlaget for trygdeberegningen blir større enn den ellers ville ha vært uten avrunding. Denne effekten har Utvalget tatt hensyn til ved fastsettelse av fradragprosenten for trygd, se om dette punkt 5.3.2.3.3 nedenfor.

5.2.4.5 *Inntekt som ikke er innberettet til skattemyndighetene*

Inntekter som ikke er innberettet til skattemyndighetene, såkalt «svart inntekt», vil etter gjeldende rett fungere som en indikasjon på skadelidtes fremtidige inntektsevne.³⁷ Hvis man skal videreføre denne synsmåten, må den svarte inntekten medregnes i bruttoinntekten for det aktuelle basisår jf. § 3-2 første ledd. Utvalget har imidlertid kommet til at inntekter som ikke er blitt innberettet til skattemyndighetene skal utelates fra skadelidtes årsinntekt i en standardisert modell.

Dette er for det første begrunnet med at det gjennomgående vil knytte seg bevisproblemer til slik inntekt og derav følgende risiko for prosesser.

³⁴ Se særskilt om slikt arbeidsvederlag fremstillingen nedenfor i punkt 5.2.4.7.4.

³⁵ I dansk rett regnes slike inntekter med i årslønnen, se for eksempel von Eyben og Isager 2007 s. 312. For norsk rett vil imidlertid en slik løsning ødelegge for en kobling til folketrygdens begrep om pensjonsgivende inntekt, en kobling som anses retts-teknisk enkel og heldig.

³⁶ Jf. en lignende vurdering i Vedlegg til NOU 1994: 20 s. 177.

³⁷ Se blant annet Nygaard 2007 s. 99 og Strandberg 2005 s. 98 f.

For det andre vil denne delen av skadelidtes inntektsevne ofte være relativt beskjedne. Når Utvalgets oppgave er å standardisere, kan det falle naturlig å utelate nettopp slike beskjedne, men likevel potensielt omstridte inntekter. For det tredje vil det være i tråd med rettsordenen ellers at slik inntekt ikke anerkjennes og danner grunnlag for en erstatningsutmåling til skadelidte. Selv om det kan hevdes at den inntektsevne som så langt har blitt brukt til «svart arbeid» har hatt et erstatningsrettslig vern, har vernet ikke vært spesielt sterkt. Etter dette legges det til grunn at svart inntekt ikke skal inngå i beregningsgrunnlaget for skadelidtes bruttoinntekt.

Her skal man også huske at Inntektstapmodellen har et «gulv» på erstatningen, en standarderstatning, jf. punkt 5.4.3 og 5.5 nedenfor. Av denne grunn vil få skadelidte rammes veldig hardt av at svart inntekt holdes utenfor beregningen.³⁸ Videre vil den særlige unntaksregel i § 3-2 femte ledd kunne fange inn de ekstreme tilfeller. Her siktes det for eksempel til en situasjon hvor en arbeidstaker har trodd at hans inntekt ble innberettet til skattemyndighetene og ble gjenstand for skattefradrag, men hvor arbeidsgiver har forsømt slik innberetning.

Utvalget har funnet det unødvendig å presisere i selve lovteksten at ikke oppgitt inntekt faller utenfor beregningen av årsinntekt. Bestemmelsens henvisning til «pensjonsgivende inntekt» kan naturlig tolkes slik at den ikke omfatter inntekter som ikke er oppgitt til skattemyndighetene, og det presiseres at heller ikke «tilsvarende inntekt» skal forstås slik at begrepet omfatter «svart inntekt».

5.2.4.6 *Relevante tidspunkter for erstatningsberegningen*

Inntektstapmodellen bygger på et tabellsystem der de bestemmende variablene er skadelidtes inntekt og alder. Som kjent vil det oftest gå noe tid, gjerne flere år, mellom skadens inntreden og erstatningsoppgjøret. Tidsrommet mellom skadens inntreden og oppgjørstidspunktet nødvendiggjør at det klargjøres *hvilke tidspunkter* som skal legges til grunn for rettsanvendelsen.

Utfordringen i denne sammenhengen ligger i at tidspunktet for skadehendelsen er bestemmende for spørsmålet om skadens (og tapets) størrelse, samtidig som utmålingen av erstatning

³⁸ Riktignok vil enkelte grupper uten tilknytning til arbeid eller utdanning falle utenfor standarderstatningen, jf. redegjørelsen for kvalifikasjonsregelen i § 3-2 andre ledd i punkt. 5.5 nedenfor.

gen for skaden skal skje på et mye senere tidspunkt, mest praktisk i et annet år. Her kan den generelle endring i pengeverdien komme inn og få stor betydning. Bruken av folketrygdens grunnbeløp er et godt instrument til å utlikne forskjellene som følger av at det går tid mellom skadetidspunktet og oppgjørstidspunktet.³⁹ For at utmålingen skal bli riktig, må man da ha mekanismer for å måle antall G på skadetidspunktet, for så å anvende samme antall G på oppgjørstidspunktet.⁴⁰ Den økning G er utsatt for i mellomtiden vil da komme med i erstatningen og sikre at den ikke spises opp av fallende pengeverdi.⁴¹ I det følgende presenteres de ulike tidspunkt som skal legges til grunn.

For det første må det bestemmes et tidspunkt som skal være avgjørende for hvilket lønnsnivå som skal legges til grunn. Her er det konstatertidspunktet som i utgangspunktet er bestemmende.⁴² Konstatertidspunktet vil, som beskrevet foran, enten falle samme med ulykkestidspunktet, dødstidspunktet, tidspunktet for legebesøk eller tidspunktet for melding til forsikringsgiver eventuelt via identifikasjon med forsikringstaker.

Man skal bygge på årsinntekten i året for konstatering av skaden eller årsinntekten for året før, jf. lovteksten i § 3-2 første ledd. Alternativt kan det legges til grunn et senere år før oppgjørstidspunktet. Denne årsinntekten skal deles på folketrygdens grunnbeløp den 1. januar i det året som legges til grunn. Dette innebærer at man for skader som konstateres 1. mai eller senere i året ikke legger til grunn det faktisk gjeldende grunnbeløp på konstateringstidspunktet, men derimot det grunnbeløp som gjaldt frem til 1. mai (eller det som gjaldt frem til 1. mai året før dersom det er årsinntekten året før som gjelder). Denne måten å beregne erstatningen på er en videreføring av det system som er lagt til grunn i Yrkesskedeforskriften, se dette regelverkets § 3-2.

Tidspunktet for skadekonstatering skal imidlertid *ikke* legges til grunn som bestemmende tidspunkt for selve erstatningsutmålingen. Denne skal nemlig ta utgangspunkt i skadelidtes alder på *oppgjørstidspunktet* for så å plassere skadelidte inn på riktig sted i tabellen. Dette følger naturlig av at

det bare er fremtidig tap som er gjenstand for standardisering. Løsningen er slik også i relasjon til den någjeldende yrkesskedeforsikringsloven, jf. Yrkesskedeforskriften § 3-3, som riktignok ikke eksplisitt uttaler dette, men som i praksis blir tolket slik. For tiden før oppgjørstidspunktet skal skadelidte på vanlig måte ha erstatning for påført tap. Reguleringen av disse tidspunktene framgår av Utmålingsforskriften § 2-1 andre ledd.

Når det gjelder den nærmere plassering i alderskategori, har Utvalget vurdert ulike alternativer.

Plassering i alderskategori kan som et første alternativ bestemmes av forholdet mellom oppgjørstidspunktet og skadelidtes fødselsdag. Dette vil innebære at erstatningsbeløpets størrelse reelt bygger på skadelidtes *fylte hele år* på tidspunktet for oppgjør. Dette innebærer at en person som fyller 40 år 3. mai 2013 og har oppgjørstidspunktet 2. mai samme år, skal plasseres i kategorien for 39 år. Løsningen vil medføre at skadelidte reelt får beregnet et erstatningsbeløp for ett år lenger enn det faktiske tap. En slik overkompensasjon kan synes urimelig, men den er nødvendig for å ivareta de personer som har fødselsdag like *før* oppgjørstidspunktet. Hvis ikke denne gruppen skal få for lite i erstatning, må man operere med grove kategorier og hele års intervall. Dersom oppgjøret skjer på skadelidtes fødselsdag, må skadelidtes nye alder legges til grunn.

Et annet alternativ er å legge til grunn skadelidtes alder i året *før oppgjørstidspunktet*. Dette alternativet vil innebære at skadelidte uansett vil få erstatning for inntil ett år lenger tid enn han faktisk har tapet. Han vil da få betydelig mer enn den erstatningsberegning som fremgår av tabellen.

Utvalget har drøftet hvilket alternativ som fremstår som mest hensiktsmessig. Oppfatningen er at ingen av alternativene helt vil eliminere faren for trenering av saker. Samtidig ser Utvalget visse betenkeligheter med å legge til grunn skadelidtes alder i året før oppgjørstidspunktet. Det kan prinsipielt reises innvendinger mot å etablere en utmåling som systematisk, konsekvent og med nødvendighet gir erstatning for et lenger tidsrom enn tapet faktisk gjør seg gjeldende. Samtidig er alternativet knyttet til skadelidtes fødselsdag godt innarbeidet i praksis knyttet til yrkesskedeforsikringen. Etter dette har Utvalget blitt stående ved at skadelidtes fødselsdag skal legges til grunn som bestemmende for hvilket aldersstrinn i tabellen som skal anvendes.

Definisjonen av konstatertidspunktet er etter Utvalgets oppfatning så viktig at den bør plasseres i formell lov, se lovutkastet § 3-1 åttende

³⁹ Jf. punkt 5.2.4.3 foran.

⁴⁰ Som det fremgår rett nedenfor, vil den nye erstatningsordningen for alle rettsviktige formål bygge på et nærmere definert konstatertidspunkt, ikke det mer upresise «skadetidspunkt».

⁴¹ Jf. punkt 3.4.8 og punkt 5.2.4.3 foran.

⁴² Se om konstatertidspunktet fremstillingen i punkt 4.12.2 foran.

ledd. Også oppgjørstidspunktet er definert i loven, se § 3-1 tredje ledd. De øvrige spørsmål knyttet til tidspunkter for beregning av erstatning fremgår av forskrift, se særlig Utmålingsforskriftens § 2-1 andre ledd.

5.2.4.7 *Inntekt som ikke er pensjonsgivende*

5.2.4.7.1 *Innledning*

Som det har fremgått, er inntektstapsmodellen i høy grad basert på hva skadelidte tjener av pensjonsgivende inntekt. Dette er et hensiktsmessig og retts teknisk enkelt håndterbart målepunkt for skadelidtes inntektsevne. For enkelte grupper av skadelidte kan det imidlertid være problematisk å bygge på den pensjonsgivende inntekt alene, fordi skadelidte har inntekt som ikke fyller vilkårene for å være pensjonsgivende. Slik inntekt kan etter omstendighetene likevel være et fullgodt mål på skadelidtes inntektsevne. Utvalget drøfter i det følgende tre kategorier av slik inntekt med tanke på om den skal telle med som grunnlag for erstatningsberegningen.

5.2.4.7.2 *Arbeidsinntekt vunnet i utlandet*

Som det fremgår av punkt 4.10 foran og 5.6.6 nedenfor, vil den nye standardiserte erstatningsutmålingen måtte anvendes også overfor skadelidte som ikke er bosatt i Norge, de «besøkende skadelidte». Av hensyn til diskrimineringsregler, kan norsk rett ikke la erstatningsberegningen avhenge av at skadelidte kvalifiserer etter øvrige norske regler. Det å legge avgjørende vekt på at skadelidte ikke har pensjonsgivende inntekt innenfor det norske trygde- og skattesystemet vil være urimelig og etter alt å dømme komme i strid med TEUF art. 18 jf. EØS-avtalen art. 4. Nærmere om dette i punkt 5.6.6 nedenfor.

Utvalget finner det derfor nødvendig å legge inn et tillegg for denne gruppen av skadelidte, slik at de kan sikres en fullgod og rettferdig erstatning for tap av sin inntektsevne. Utvalget mener imidlertid at diskrimineringsforbudet ikke krever at det må gis slipp på de retts tekniske fordelene ved å bruke pensjonsgivende inntekt som kriterium under utmålingen. Det må likevel sørges for at erstatningsordningen som helhet ikke forskjellsbehandler nordmenn og utlendinger. Utvalget finner derfor at skadelidte som er bosatt i utlandet må få anledning til å bevise at de har oppebåret en inntekt som tilsvarer det materielle innholdet i personinntekt – en fordel vunnet ved arbeid. Det bør derfor gjøres

et tillegg i lovens begrep om årsinntekt som mål på den tapte inntektsevnen.

Også norske statsborgere kan være i en slik posisjon at de tjener hele eller deler av sin inntekt i utlandet. Inntekten vil i så fall beskattes der og ikke falle innunder et begrep om norsk pensjonsgivende inntekt. På bakgrunn av formålet bak reglene om erstatningsutmåling for fremtidig ervervstap må det likevel være klart at også slik inntekt bør regnes med når man skal finne et mål for inntektsevnen.

Av denne grunn skal den «årsinntekt» som bestemmer innslaget i tabellen for erstatningsutmåling omfatte brutto «arbeidsinntekt» opptjent og beskattet i utlandet. Slik inntekt skal altså enten alene eller sammen med norsk pensjonsgivende inntekt være bestemmende for hvilket inntektsnivå skadelidte skal plasseres i ved anvendelse av tabellen, jf. lovutkastet § 3-2 første ledd jf. Utmålingsforskriften § 2-1 andre ledd. Det kreves at skadelidte har vunnet inntekten ved personlig arbeidsinnsats – kapitalinntekt skal holdes utenfor. Dette er det materielle innholdet i skatte lovens begrep om personinntekt, og det har også ellers vært det bærende kriterium for klassifisering av inntekter i norsk rett. En skadelidt i den nevnte kategorien, enten vedkommende er norsk eller utenlandsk statsborger, blir dermed henvist til å bevise hvilken inntekt han har vunnet ved personlig arbeidsinnsats i det året han vil nominere som sitt beste. Her som ellers er det brutto årsinntekt som skal legges til grunn. Når det gjelder andre problemstillinger særskilt knyttet til utmåling av erstatning for besøkende skadelidte, vises det til punkt 5.6.6.3 nedenfor.

5.2.4.7.3 *Skadelidte er næringsdrivende som har organisert selskap*

En særskilt gruppe av potensielle skadelidte er selvstendig næringsdrivende personer. Siden disse ikke er alminnelige lønsmottakere som mottar en fiksert årslønn, har Utvalget vurdert om det bør etableres særregler for denne gruppen.

Etter dansk rett får de selvstendige næringsdrivende fastsatt sin årslønn etter et skjønn jf. EAL § 7 stk. 2. Til veiledning for skjønnet finnes «Veiledning om fastsættelse av årsløn for selvstendig næringsdrivende og medarbejdende ektefeller sikret etter § 2 stk. 3.» Etter denne veiledning kan det legges vekt på en rekke forhold, så som bedriftens størrelse, konjunkturforhold, konkurranseforhold etc.

Dersom den næringsdrivende driver enkeltmannsforetak, eller er deltaker i annet foretak, vil

det utregnes en personinntekt etter reglene i skatteloven §§ 12-10 til 12-14. Slik personinntekt er pensjonsgivende inntekt, jf. skatteloven § 12-2 og skal dermed legges til grunn for beregningen av årsinntekt. Personinntekt regnes som pensjonsgivende inntekt etter folketrygdloven § 3-15. For skadelidte i denne gruppen kan det dermed på vanlig måte tas utgangspunkt i pensjonsgivende inntekt.

I andre tilfeller forekommer det imidlertid at skadelidte er eier av et aksjeselskap og uttar midler fra sin bedrift til livets opphold uten å betegne dette som lønn. Et slikt grep kan være skattemessig motivert. Utbyttet vil i slike tilfeller falle utenfor pensjonsgivende inntekt i folketrygdlovens forstand (og personinntekt i skattelovens forstand). I det følgende drøftes spørsmålet om hvilken betydning slike grep har for erstatningsutmålingen.

Inntekter generert i en bedrift vil kunne være et resultat av enten arbeidsinnsats eller kapitalinvesteringer, eller en kombinasjon av disse. Et eksempel vil kunne være en bedrift som tilbyr øyelaser-behandling. Bedriftens inntekter vil her i stor utstrekning genereres av kapitalinvesteringen forbundet med å anskaffe en øyelaser, og i mindre utstrekning av arbeidsinnsatsen.

Inntekter i en bedrift kan imidlertid også genereres på bakgrunn av en arbeidsinnsats, men hvor den næringsdrivende tar utbytte fremfor lønn, som ledd i en skattetilpasning. I slike tilfeller vil dette ha konsekvenser for opptjening av flere rettigheter, deriblant alders- og uførepensjonsrettigheter, sykelønn, arbeidsavklaringspenger, dagpenger etc. Den næringsdrivende tar da et bevisst valg om hvilken form arbeidsvederlaget skal komme i. Den omstendighet at han velger vekk sosiale ytelser som er knyttet til lønnstakerposisjonen kan tale for at han også anses å ha valgt vekk den erstatningsrettslige posisjonen en lønnstaker har.

Dette synspunktet var et bærende element i Høyesterettsdommen *Messel* (Rt. 2004 s. 1816). I denne dommen var et av spørsmålene om en deleier (65 %) av et aksjeselskap skulle få inntektstapserstatning basert på arbeidsinntekt tatt ut som utbytte av aksjer. Skadelidte hadde en bedrift som produserte skilt, og han var eneste arbeidstaker i bedriften. Han hadde av skattemessige grunner valgt å ta ut inntekter fra selskapet som utbytte. Da han ble trafikkskadet og ufør, tapte bedriften naturlig nok inntekter som han ellers ville ha kunnet konvertere til et utbytte han kunne ta ut og leve for. Skadelidte krevde erstatning for det tapte utbyttet og for fremtidig tapt utbytte.

I denne saken gav Høyesteretts flertall (disSENS 3-2) uttrykk for det synspunkt at den som har valgt å etablere en selskapsform av skattemessige grunner må ta konsekvensen av denne etableringen i erstatningsrettslig sammenheng, også om det skulle lede til lavere erstatning, se flertallets prinsipielle synsmåte:

«For min del kan eg heller ikkje sjå at det kan etablerast noko ansvar for minska utbytte frå aksjeselskapet grunna i at A på skadetidspunktet hadde 66 prosent av aksjane i selskapet og var ein nøkkelperson. Løysinga måtte etter mitt syn ha vorte den same om A hadde hatt alle aksjane på skadetidspunktet. Etablering av eit aksjeselskap har ein realitet. Det gjeld med omsyn til personleg ansvar, det gjeld med omsyn til skatt og også i mange andre samanhengar. Ein hovudaksjeeigar eller eventuelt ein eineaksjeeigar kan ikkje då krevje at ein skal sjå bort frå selskapsforma når det oppstår ein konkret situasjon der han kan vere tent med det. Kongeparkdommen, Rt. 1996 s. 672, viser at det skal mykje til for at ein ser bort frå den realiteten som ligg i ei selskapsdanning.» (avsnitt 29)

Høyesteretts flertall har med dette klart tatt stilling til spørsmålet om inntekt via aksjeutbytte med tanke på gjeldende rett. Overført til spørsmålet om annet enn pensjonsgivende inntekt skal gi grunnlag for erstatning for inntektstap er det naturlig å ta dommen til inntekt for en negativ slutning.

Det kan likevel spørres om en skadelidt bør ha erstatningsrettslig vern for sin inntektsevne uavhengig av hvordan han økonomisk har organisert sin virksomhet. Som det er påpekt ulike steder i utredningen, er det skadelidtes evnetap som skal erstattes. Skadelidtes inntektsevne blir ikke mindre fordi om han har organisert sin arbeidskraft slik at han får et vederlag for den i form av aksjeutbytte. Denne måten å resonnerer på støttes også av mindretallets synspunkter i den refererte dommen. Mindretallet formulerte seg slik (avsnitt 50):

«Det avgjørende må være karakteren av den interessetilknytning det er tale om mellom skadelidte og selskapet. For et enmannseiet aksjeselskap vil det være fullstendig sammenfall mellom eierens og virksomhetens interesser. Sammenfallet vil være som for enkeltpersonforetak. Jeg har vanskelig for å se at det forhold at man av hensyn til ansvarsbegrensning og

eventuelt av skattemessige grunner velger å drive som aksjeselskap, bør være utslagsgivende for den erstatningsrettslige bedømmelsen. I forhold til erstatningsrettens regler og skadevolders situasjon virker et slikt skille svært tilfeldig. Om eieren tar all godtgjørelse ut som lønn eller alt ut som utbytte, eventuelt noe av begge deler, bør ikke være utslagsgivende for erstatningsutmålingen. Erstatningsreglene gjenoppsettelseshensyn tilsier også denne løsning, slik lagmannsretten har lagt til grunn.»

Synspunktene til mindretallet i *Messel* kan tale for å fravike utgangspunktet om at kun pensjonsgivende inntekt legges til grunn for erstatningsberegningen etter inntektstapsmodellen.⁴³

Utvalget har kommet til at dagens rettstilstand på dette punktet bør endres. Å utelate aksjeutbytte eller annet utbytte fra et selskap, som i realiteten er et vederlag for arbeidsinnsats, kan gi urimelige utslag i et utmålingssystem som er tett knyttet opp til inntekthistorikk. Utvalget vil derfor innarbeide en særregel som sidestiller slikt arbeidsvederlag med pensjonsgivende inntekt i relasjon til lovens begrep om årsinntekt. Regelen skal i første rekke omfatte aksjeutbytte fra aksjeselskap, men også andre former for utbytte fra ansvarlige selskapet skal falle innunder særregelen. Tidvis forekommer det også at en eier av et selskap i stedet for å ta ut utbytte velger å selge hele selskapet. Inntekter fra et slikt salg kan etter omstendighetene i realiteten være vunnet ved personlig arbeid. Så langt inntekten fra salget klart kan tilbakeføres til skadelidte personlige arbeidsinnsats, skal det telle med ved fastsettelse av årsinntekt på samme måte som ordinært utbytte fra et selskap.

For denne gruppen skal det dermed legges til grunn et skjønn som skal bestemme inntektsplasingen i tabellen i Utmålingsforskriftens Vedlegg 1 jf. lovutkastet § 3-2 første ledd første punktum. Det blir i så fall opp til skadelidte selv å legge frem opplysninger om sin personlige økonomi, herunder bedriftens aksjeutbytte, for slik å dokumentere det ene eller annet lønnsnivå. Her kan bedriftens størrelse og regnskapshistorikk gi indikasjoner på lønnsnivået – på samme måte som for dansk retts vedkommende. For rettsanvenderen blir oppgaven dermed å plassere vedkommende inn i et representativt lønnsnivå. Utvalget antar at

erstatningsberegning etter en slik regel relativt sjelden vil bli aktuell. Det er likevel behov for en regel som sikrer at den inntektsevne som i konstatningsåret (eller et av de andre aktuelle år) kommer til uttrykk gjennom aksjeutbytte, har erstatningsrettslig vern.

Formålet bak særregelen er i første rekke å verne næringsdrivende som har organisert virksomheten sin på samme måte som den skadelidte i *Messel* (Rt. 2004 s. 1816). Det tas ikke sikte på å verne ordinære arbeidstakere som har en liten aksjepost i egen bedrift. Spørsmålet om utbytte av slike aksjer reelt er et vederlag for personlig arbeidsinnsats kan reise vanskelige spørsmål. Det kan også være noe tilfeldig fra år til år om slikt utbytte betales. Endelig finner Utvalget grunn til å sidestille slikt aksjeutbytte med andre former for arbeidsvederlag som faller utenfor begrepet om pensjonsgivende inntekt jf. punkt 5.2.4.7.4 rett nedenfor.

For å trekke en grense for hvilken type arbeidsvederlag som skal telle med ved erstatningsberegningen, vil Utvalget forslå to kvalifikasjonskrav: For det første må utbyttet det er tale om åpenbart kunne tilbakeføres til egen personlig arbeidsinnsats. For det annet skal utbyttet utgjøre en vesentlig del av skadelidtes samlede inntekt vunnet ved arbeid. Ordet «vesentlig» skal i denne relasjon forstås slik at utbyttet representerer minst 25 % av skadelidtes totale arbeidsvederlag det aktuelle år. Valget av gjeldende år følger det alminnelige systemet i lovutkastets § 3-2 første ledd. Utvalget har imidlertid kommet til at det for denne gruppen skadelidte ikke er hensiktsmessig at inntekt og inntektsår etter konstateringstidspunktet kan påberopes som grunnlag for erstatningsberegningen. Hvis skadelidte skal kunne påberope seg inntekt han eller hun har innvunnet etter konstateringstidspunktet, vil det gi en mulighet for den regelkyndige til å ta ut utbytte for slik å øke sin egen erstatning. Reglene bør generelt ikke åpne for slike tilpasninger.

En annen sak er at det kan være noe tilfeldig hvor stort utbytte skadelidte den skadelidte har tatt i året før konstateringstidspunktet. Det kan tenkes at skadelidte eier et aksjeselskap som er under oppbygning, og at han derfor har valgt å ta ut et lavt utbytte for å drive med større egenkapital. En annen variant er at skadelidte har solgt bedriften i året før konstatningsåret og dermed har fått en stor inntekt som reelt er et resultat av kumulert innsats gjennom mange år. Utvalget foreslår derfor at «årsinntekt» for skadelidte som tar ut utbytte bygger på et skjønn over hva som er en representativ årsinntekt vun-

⁴³ Mindretallets syn har fått støtte i juridisk teori, se Nygaard 2007 s. 376; Lødrup (medf. Kjelland) 2009 s. 397 og Kjelland 2005b s. 16.

net ved arbeid for denne skadelidte på konstateringstidspunktet. Rettsanvenderen må dermed skjønn over hva som er representativ inntekt ut fra opplysninger om utbetalt utbytte og regnskapstall som kan fremlegges fra skadelidtes side. Det er naturlig å ta utgangspunkt i det utbyttet som er tatt det siste år før konstateringstidspunktet, men det skal være rom for å justere årsinntekten dersom den ikke er representativ for de siste 3 år før konstateringstidspunktet. En revisjon av inntektsnivået kan gå begge veier, den kan resultere i at årsinntekten settes både høyere og lavere enn det utbytte som ble tatt det siste år før konstateringstidspunktet. Den nærmere fastsettelse av årsinntekten etter disse linjer er regulert i forskrift, se Utmålingsforskriften § 2-1 tredje ledd.

5.2.4.7.4 Skadelidte mottar ikke-pensjonsgivende inntekt som arbeidsvederlag

Skadelidte kan tidvis motta et arbeidsvederlag som består i andre goder enn lønn. Arbeidsforholdet kan være slik organisert at skadelidte mottar ulike former for naturalytelser, jf. skatteloven § 5-12, som legaldefinerer begrepet «naturalytelse» slik:

«Med naturalytelse menes enhver økonomisk fordel som ytes i annet enn kontanter, sjekker eller lignende betalingsmiddel.»

Slike naturalytelser vil ofte være omfattet av skatteloven § 12-2 og etter hovedregelen inngå i personinntekt og dermed pensjonsgrunnlaget. Et eksempel kan være yrker hvor vederlaget for arbeidsinnsatsen består av en grunnlønn kombinert med ordninger for kostgodtgjørelse eller nattillegg ved overnatting. Hvis kostgodtgjørelse eller nattillegg ved overnatting overstiger statens satser, vil dette innberettes som personinntekt og inngå i pensjonsgrunnlaget.

Andre eksempler på naturalytelser kan være fritt arbeidstøy, tilgang til avis eller telefon, tilgang til bedriftshelsetjeneste m.m. Beskatningen av slike fordeler skjer sjablongmessig, og det forekommer derfor at en arbeidstaker mottar et «overskudd» på slike ordninger som ikke blir beskattet. Slike inntekter inngår ikke i personinntekten.

Det finnes også andre naturalytelser som ikke anses som personinntekt eller pensjonsgivende inntekt. Naturalytelser som ikke inngår i personinntekten er blant annet velferdstiltak; eksempelvis kostnader til tilstelninger, støtte til bedrifts-

idrettslag og bedriftssangkor, anlegg av idrettsplass for de ansatte, og drift av feriehytte.

For at ansattes fordel ved et tiltak i arbeidsforhold skal være skattefritt og ikke inngå i personinntekten må alle følgende vilkår være oppfylt:⁴⁴

- tiltaket kan karakteriseres som et velferdstiltak i skattelovens forstand,
- ytelsen består av en naturalytelse
- tiltaket er rimelig, og
- tiltaket er for alle eller en betydelig gruppe ansatte i bedriften.

Utvalget vil legge til grunn at denne typen arbeidsvederlag holdes helt utenfor erstatningsberegningen. Dette er ikke pensjonsgivende inntekt. Selv om godene i en viss forstand er «vunnet ved arbeid», skal de heller ikke omfattes av lovens begrep om «årsinntekt».

Det samme gjelder eventuelle ikke beskattede overskudd en arbeidstaker mottar i forbindelse med ordninger for fri bil, fri telefon etc. Som en kompensasjon for at denne typen arbeidsvederlag ikke er tatt med i «årsinntekt» som grunnlag for erstatningsberegningen, har Utvalget lagt til grunn at en avrundingsregel som går i skadelidtes favør. Tallet for pensjonsgivende inntekt skal rundes av oppover til nærmeste halve G jf. Utmålingsforskriften § 2-1 andre ledd tredje punktum.

5.2.4.7.5 Regelutforming

Som det fremgår, er det for to grupper av skadelidte nødvendig og hensiktsmessig å fravike det materielle utgangspunktet om at bare pensjonsgivende inntekt gir grunnlag for erstatning. På dette punktet blir det nødvendig å etablere et tillegg til de alminnelige regler.

Utvalget antar at tillegget er så viktig at det bør i formell lov. Utvalget forslår derfor at det føyes til en setning i loven med følgende ordlyd: «Arbeidsinntekt i utlandet og vesentlig aksjeutbytte som åpenbart er vunnet ved arbeid før konstateringstidspunktet regnes som årsinntekt.». Det vises til lovutkastet § 3-2 første ledd fjerde punktum.

5.2.4.8 Noen andre forutsetninger for beregningen

Når årsinntekt er fastlagt og kategorisert etter antall halve G, vil man etter det nye systemet kunne gå inn i tabellen og finne den korrekte erstatningssummen, likevel slik at det eventuelt

⁴⁴ Se Lignings ABC 2010 – 2011 s. 1388.

må gjøres et individuelt fradrag for uførepensjon, jf. punkt 5.3.3 nedenfor.

Som det vil ha fremgått, er en grunnleggende idé bak standardiseringen at mange komponenter som i det någjeldende system krever prosess og diskusjon, bakes direkte inn i en tabell for forholdet mellom inntekt og erstatning. Forenklingen i det nye systemet ligger i første rekke i at viten om årsinntekt og alder gjør lekmann og jurist i stand til raskt å finne erstatningsbeløpet. Denne forenklingen bygger på en rekke integrerte komponenter som det skal redegjøres for i det følgende, se punkt 5.3 nedenfor.

Som kjent bygger erstatningsutmålingen på en differanseberegning der man trekker nettoinntekten med skade fra nettoinntekten uten skade. Det blir da nødvendig å finne frem til nettoinntekter ved å gjøre fradrag for beskatning. Når det gjelder beregning av nettoinntekt *uten* skaden, tar tabellen hensyn til effekter av minstefradrag og toppskatt. Likevel er det ikke tatt hensyn til om skadelidte befinner seg i skattekasse 1 eller skattekasse 2. Det er lagt til grunn at skadelidte befinner seg i skattekasse 1 og det er tatt hensyn til at skatten er progressiv.⁴⁵

Når det gjelder beregning av inntekt *med* skaden, er det lagt til grunn at dette er uførestønad som beskattes som lønn – altså med skattesats 28 %, med tillegg for progressiv beskatning jf. forutsetningene til tabellverket inntatt som vedlegg til Utredningen. Denne håndteringen av skatteforutsetninger følger av at Utvalget har bygget på de utgangspunkter som er tatt i NOU 2007: 4 Ny uførestønad og alderspensjon til uføre og som er videreført i Prop 130 L (2010–2011).

Også skatteeffekter av å få utbetalt en stor engangserstatning er bakt inn i erstatningen, se om dette punkt 4.4 foran.

5.3 Fradrag for trygd, pensjoner og andre forsikringer

5.3.1 Generelt

5.3.1.1 Rettspolitisk utgangspunkt

Etter gjeldende erstatningsrett gjøres det individuelt fradrag i erstatningen både for ytelser fra folketrygden og for tapsdekninger fra tjenstepensjonsordninger. Begge fradragene har hjemmel i skl. § 3-1 tredje ledd første punktum. På yrkesskadeområdet er ordningen annerledes. Så vel det

offentliges trygdeytelser som ytelser fra tjenstepensjonsordninger kommer i tillegg til dekningen fra yrkesskadeforsikringen. Et viktig spørsmål under utviklingen av Inntektstapmodellen har vært hvordan fradrag for trygd og pensjoner skal gjøres.

Mye tyder på at en del som får yrkesskadeerstatning i dag får *mer* enn full erstatning («kumulasjon» jf. fordelingsmodellene presentert i punkt 5.1.3 foran). Dette er en dekningsmodell som lar seg forsvare innenfor en forsikringsordning. Når en lignende modell nå skal gjøres generell, blir det imidlertid nødvendig å gjøre visse tilpasninger. Det er ikke sikkert at samfunnet «har råd til» å opprettholde en like god dekning for personer som ikke får sin erstatning etter yrkesskadesystemet, men som skal dekkes etter andre forsikringsordninger eller av skadevolder personlig. Samfunnsøkonomisk er det også i utgangspunktet en dårlig investering å la skadelidte få mer enn full erstatning. Dette innebærer nemlig en unødig fordyring av forsikringspremier som i høy grad må finansieres av forsikringstakerne. I norsk tenkning omkring erstatningsrett og forsikringsrett er det operert med et mål om å holde forsikringspremiene så lave som mulig. Dette samsvarer også med rettsøkonomisk tankegods.⁴⁶

Det bør i denne sammenheng tas i betraktning at det ikke kan være erstatningsrettens oppgave å legge til rette for at skadelidte får *mer* enn full erstatning. Målsettingen må være å sikre full erstatning, verken mer eller mindre. I tråd med dette kan man tenke seg kompensasjon i «tre lag». Først dekning fra trygd og arbeidsgiverbetalte pensjoner. Deretter erstatning fra skadevolder som skal dekke intervallet opp til full erstatning. På toppen, som en tilleggsdekning, kan potensielle skadelidte individuelt eller kollektivt, frivillig etablere avtaler om dekning utover full erstatning. Nettopp sikkerheten for dekning i de to første lagene gir potensielle skadelidte den informasjon de trenger for å innrette seg ved å sikre seg dekning i det tredje laget.

Det kan etter dette være grunn til å la skadevoldersiden få nytte godt av at trygd og pensjoner dekker store deler av tapet i stedet for at skadelidte får *mer* enn full erstatning. Det kan dermed være naturlig at standardiseringen tar hensyn til at de skadelidte vil få en viss dekning gjennom det offentlige trygdesystemet og eventuelt gjennom uføredekninger under tjenstepensjonsordninger. Dette vil være en videreføring av det så langt

⁴⁵ Se en nøyaktigere beskrivelse av dette i vedlegg til utredningen vedrørende forutsetninger for tabellene.

⁴⁶ Se blant annet læren om «the cheapest cost avoider», se blant annet Calabresi 1970 s. 26–31.

dominerende prinsippet om reduksjon, jf. punkt 5.1.3 ovenfor. Etter Utvalgets oppfatning bør standardiseringsreglene lages slik at det gjøres et reelt fradrag for trygdens (det offentliges) og eventuelt tjenestepensjonsordningenes ytelser.

5.3.1.2 Særlige utfordringer ved standardisering av fradrag

En særlig utfordring har vært å finne frem til en egnet modell som tilfredsstillende begge Mandatets ønskemål om *fullt fradrag for trygd og pensjoner* og en *vid standardisering*. Etter Mandatet skal det i tillegg utredes hvorvidt man kan standardisere både erstatning og fradrag.

Som nevnt foran har Utvalget gått inn for å standardisere erstatningen med utgangspunkt i den strukturen som er anvendt i den någjeldende Yrkesskedeforskriften. Her standardiseres som kjent erstatningsutbetalingen mens trygder og pensjoner fullt og helt holdes utenfor beregningene. Når trygd og pensjoner helt holdes utenfor beregningen av den enkeltes erstatning, er det desto viktigere at disse komponentene «bakes inn» i det standardiserte beløpet basert på årsinntekt. Likevel er det lite som tyder på at standardiseringsmodellen som ble valgt ved innføringen av yrkesskedeforsikringsordningen bygget på en nøyaktig beregning av trygder og pensjoner. Satsene for erstatning bestemt i antall G ble bestemt etter å ha innhentet tall fra lignende kompensasjonsordninger fra ulike forsikringsselskaper.⁴⁷ Det fremgår ikke tydelig av forarbeider hvordan et fradrag for trygdeytelser er integrert i utregningen av erstatningsnivåer. Det følger riktignok av forarbeidene at fradragene er «bakt inn», men det er ikke nærmere redegjort for hvordan dette er gjort.⁴⁸ Uavhengig av dette har Utvalget funnet det best å foreta egne utregninger på dette punktet. Utvalget har derfor forsøkt – ved hjelp av matematiske beregninger av effekten av trygd og pensjon – å utarbeide en tabell for erstatning basert på brutto årsinntekt i året før skaden inntrer (eller et nærliggende år, jf. 5.2.4.4 foran).

I denne forbindelsen har forslagene om endringer i pensjonssystemet bydd på særskilte problemer for Utvalget. De foreliggende forslag innebærer visse usikkerhetsmomenter mht. hvordan trygdekomponenten vil bli i fremtiden, jf. NOU 2007: 4 og NOU 2009: 13, jf. nå også Prop 130 L (2010–2011). Den nevnte trygdereformen kan også oppfattes som nokså komplisert i seg selv,

noe som vanskeliggjør spørsmålet om hvordan forholdet mellom trygd og erstatning skal håndteres.⁴⁹ Utvalget har likevel laget en standardiseringsordning bygget på de mest sannsynlige fremtidige løsninger vedrørende trygdespørsmål, nærmere om dette i punkt 5.3.2 nedenfor.

Når de foreslåtte løsninger legges til grunn, har Utvalget funnet det nødvendig å legge inn et system for *kompensasjon for lav trygdedekning*. En regel om dette er inntatt i Utmålingsforskriften § 2-1 sjette ledd og innebærer at erstatningsutmålingen på dette punktet er standardisert med en individuell justering for noen grupper av skadelidte. Nærmere om dette i punkt 5.3.2 nedenfor.

En innarbeiding av effekten av *tjenestepensjon* har også bydd på store utfordringer, særlig fordi nivået for tjenestepensjon varierer mellom inntekts- og yrkesgrupper. Videre går det på dette punkt et betydelig skille mellom personer som oppbærer tjenestepensjon fra det offentlige og personer som er ansatt i det private.

Av disse grunner har Utvalget valgt en Inntektstapmodell med *individuelle* fradrag for uførepensjon under tjenestepensjonsordninger, se punkt 5.3.3 nedenfor. Denne løsningen er aktuell fordi det nå er teknisk mulig å samle alle pensjonsopplysninger for en gitt person – en potensiell skadelidte – på en nettside. Det nylig opprettede aksjeselskapet Norsk Pensjon AS står nå for en slik tjeneste. Det vises for så vidt til den nærmere omtale av dette under punkt 5.3.5.2.2 nedenfor. En nærmere gjennomgang av ulike retts tekniske problemer forbundet med det individuelle fradraget er gjort i punkt 5.3.6 nedenfor.

Etter å ha arbeidet med problemet, er Utvalgets erkjennelse at det er vanskelig å finne en enkel og god standardiseringsordning som ivaretar Mandatets ønske om *vid standardisering og fradrag for trygd og pensjoner*. For å gi en grundig analyse av problematikken, presenterer Utvalget i det følgende også noen modeller for standardiserte fradrag som er blitt forkastet, se punkt 5.3.2.4 nedenfor vedrørende fradrag for trygd og punkt 5.3.4. nedenfor vedrørende fradrag for tjenestepensjon. Dette er gjort også for å vise hvilke mulige alternativer som foreligger.

5.3.2 Fradrag for trygdeytelser

5.3.2.1 Introduksjon

Når det gjelder fradrag for trygdeytelser må Utvalgets arbeid tilpasses de pågående prosesser i

⁴⁷ Se NOU 1994: 20 s. 175–178.

⁴⁸ Jf. NOU 1994: 20 s. 167.

⁴⁹ Jf. Asbjørn Kjønstads kritiske leder i TÆ 2009a s. 1–4.

forbindelse med den omfattende pensjonsreformen som dels er gjennomført og dels gjennomføres de kommende år. En oppfølging av NOU 2007: 4 har lenge vært bebudet mens Utvalget har arbeidet med sitt forslag til standardiseringsordning. På tidspunktet for ferdigstillelse av nærværende utredning (september 2011) har det nylig kommet et lovforslag om uføretrygd, jf. Prop 130 (2010–2011). Utvalget legger til grunn løsningene i dette lovforslaget. Fradragsspørsmålene knytter seg særlig til spørsmålet om hvilken uføretrygd de skadelidte skal få etter pensjonsreformen.⁵⁰

I denne forbindelse har det stor betydning at reformen hva gjelder uføretrygd legger til grunn at skadelidte som har inntekter opp til 6 G skal ha 66 % dekning fra folketrygden, som skal skattlegges som lønn.⁵¹ Dette danner utgangspunkt for hvilket fradrag for trygd som skal innarbeides i tabellverket for inntektstap. På dette punktet oppstår det et særskilt utmålingsproblem, fordi det er visse forskjeller mellom reglene som bestemmer grunnlaget for erstatning og de trygderettslige regler som danner grunnlaget for trygdeberegningen. I det følgende skal det redegjøres for dette problemet (punkt 5.3.2.2 og 5.3.2.3) og mulige løsninger med tanke på standardisering av et trygdefradrag, se særlig punkt 5.3.2.4 nedenfor.

Problemet knyttet til inntektsgrunnlagene er så inngripende at det umuliggjør en fullstendig standardisert erstatning av inntektstapet. Utmålingsreglene er nødt til å ta hensyn til individuelle utslag knyttet til skadelidtes trygdedekning for at ikke store grupper av skadelidte skal bli underkompensert. For de ulike tiltak for å eliminere underkompensasjonen er det viktig å unngå at de leder til overkompensasjon for de grupper som ikke blir underkompensert. Utvalget har lagt stor vekt på dette hensynet i valg av fradragmodell, se om dette punkt 5.3.2.5 nedenfor.

5.3.2.2 *Problemet: Forskjeller mellom trygderettslig og erstatningsrettslig beregning av inntektsgrunnlag*

De nye trygdereglene legger til grunn at den trygdedes tre beste av de fem siste år er bestemmende for hvordan trygden skal beregnes.⁵² For en skadelidt med inntektstap kan denne bereg-

ningsmåten lett føre til at trygden dekker mindre enn 66 % av den erstatningsrettslige «årsinntekt» jf. lovutkastet § 3-2 første ledd. Dette vil blant annet skje dersom trygdedes inntekt har vært lav eller fraværende ett eller flere av de tre årene som er bestemmende for beregningen. Hvis denne situasjonen inntreffer, kan ikke tabellen ta utgangspunkt i et trygdefradrag på 66 %, fordi skadelidte da vil bli underkompensert.

Hvis denne prosentsetningen (66 %) legges til grunn for utarbeidelse av tabellen, vil erstatningsutmålingen bli riktig for mange skadelidte, men langt fra for alle. Skadelidte som av en eller annen grunn har lavere inntekt i de årene som teller for trygdeberegningen enn det inntektsår som legges til grunn for erstatningsutmålingen, vil få mindre utbetalt i trygd enn det tabellen forutsetter.⁵³

Dette problemet gir litt forskjellige utslag alt etter hvilken inntektsgruppe den skadelidte tilhører. Når det gjelder grupper med (erstatningsrettslig målt) årsinntekt over 6 G, har det betydning at man har foreslått et tak på inntektsgrunnlaget for trygdeytelser tilsvarende 6 G.⁵⁴ Taket kan lett legges inn i tabellen. For denne gruppen kan det opereres med et fradrag på 66 % av 6 G, selv om gruppen tjener mer enn 6 G. Den matematiske funksjonen av dette vil bli at trygdedekningen for uføre personer med inntekt over 6 G blir *lavere* enn 66 %. Dermed kommer ikke personer med inntekter over 6 G verre ut i antall kroner enn personer som har 5 eller 6 G i årsinntekt. Fradraget for trygdedekningen er innarbeidet i tabellen, og det øvrige skal betales av skadevolder. Skadelidte med inntekter over 6 G vil imidlertid på samme måte kunne være sårbare for å få for lite dekning dersom de har svakere inntektshistorikk de tre beste av sine fem siste år enn det år som legges til grunn som «årsinntekt» jf. § 3-2 første ledd.

Når det gjelder inntektsgrupper med inntekt lavere enn 5 G, kommer spørsmålet i en annen stilling, fordi mange i denne gruppen får lagt til grunn en inntekt som er høyere enn den de reelt har. Det vises til regelen om at en person som har arbeidsinntekt over 1 G, vil nyte godt av standarderstatningen basert på 5 G i årsinntekt, nærmere om dette i punkt 5.5 nedenfor. Skadelidte i denne gruppen som reelt har lave inntekter, kan kom-

⁵⁰ Parallelt med Utvalgets arbeid har det blitt utarbeidet nye regler for uføretrygd, jf. NOU 2007: 4 og Prop. 130 L.

⁵¹ Se forslaget til endring i folketrygdloven § 12-13 første ledd jf. prop. 130 L (2010–2011) s. 90 og NOU 2007: 4 s. 204 og s. 214.

⁵² Se NOU 2007: 4 bl.a s. 210.

⁵³ Beregningene her legger til grunn den gjeldende G for det aktuelle trygdeår. Det enkelte inntektsår måles i G og dermed kan trygdedekningen sammenholdes med det erstatningsrettslige tapet, som også måles i antall G, jf. lovutkastet § 3-2 første ledd.

⁵⁴ Se Prop 130 L (2010–2011) s. 89–90 og NOU 2007: 4 blant annet s.210.

mer godt ut av det hele, selv om det skulle gjøres for stort fradrag sammenliknet med trygden. En del slike skadelidte ville ha fortsatt med lav inntekt i fremtiden også om skaden ikke hadde inntruffet.⁵⁵ Gruppene med svakest inntekt vil tilgodeses med standarderstatningen som er basert på en stipulert årsinntekt på 5 G og får dermed uansett mer erstatning enn deres inntekt tilsier.⁵⁶ For denne gruppen vil et eventuelt gap i forbindelse med et for stort trygdefradrag oppveies av at de er plassert i en høyere inntektsgruppe enn de ville ha kvalifisert for etter dagens gjeldende system. Samtidig vil minsteytelsene i trygden medføre at fradraget på 66 % ikke blir for stort for alle med inntekt lavere enn 3,7 G. Det er særlig grunn til å merke seg at standarderstatningen og minsteytelsene fra trygden dermed vil ivareta mange av de skadelidte med svakest inntektshistorikk, slik at det ikke oppstår underkompensasjon for denne gruppen. Fradragsproblemet gjelder derfor egentlig bare personer som oppbærer inntekt på 4 G eller høyere. Utvalget går nærmere inn på beregningen av trygdefradraget for ulike grupper i punkt 5.3.2.3.2 nedenfor.

For helhetens skyld bør det tas med at skadelidte som har *kort trygdetid*, kan få trygden redusert på det grunnlaget. Endringsforslaget i Prop 130 L (2010–2011) § 12-12 andre punktum legger til grunn at kortere trygdetid enn 40 år vil føre til at trygden reduseres tilsvarende. Også denne regelen kan lede til at erstatning basert på tabellen i Vedlegg 1 jf. lovforslagets (§ 3-2 første ledd jf. Utmålingsforskriften § 2-1) gir en underdekning for skadelidte,

Det bør presiseres noe om hvordan regler om *barnetillegg* behandles i relasjon til spørsmålet om fradrag. De foreslåtte endringer av folketrygdloven inneholder regler om et barnetillegg på 0,4 G per år per barn.⁵⁷ Utvalget har vurdert om barnetillegget skal holdes utenfor fradraget. Dette er for det første naturlig siden erstatningsberegningen av inntektstap ikke gir noe tillegg til skadelidte basert på at skadelidte har barn. Ytelsen er derfor strengt vurdert ikke kompensasjonsrelevant. For det andre ville det bringe retts tekniske komplikasjoner dersom man skulle bygge et barnetillegg inn i den standardiserte erstatningen. Erstatningen gis for et tap som varer ut yrkeskarrieren,

mens barnetillegget bare blir gitt for noen år, og med variasjoner mellom skadelidte. Også forskjellen mellom skadelidte som har barn og andre skadelidte er vanskelig å bygge inn uten kompliserende elementer. Av disse grunner holdes barnetillegget utenfor fradraget, både i den standardiserte beregningen av erstatning og i relasjon til den kompensasjonsregel som beskrives nedenfor i punkt 5.3.2.4 jf. punkt 5.2.3.5

Utvalget har vurdert ulike løsninger på det skisserte utmålingsproblemet og hvordan trygdefradraget kan beregnes. Nedenfor i punkt 5.3.2.4 er det presentert fire ulike modeller for standardisering av trygdefradraget. Etter at disse er skissert, vil Utvalget i punkt 5.3.2.5 begrunne sitt valg av modell. Før modellene presenteres, bør det imidlertid nevnes noen premisser for utmålingsproblemet som er viktig å ha klart for seg, se punkt 5.3.2.3 rett nedenfor.

5.3.2.3 Premisser for fradragsspørsmålet

5.3.2.3.1 Innledning

I det følgende presenteres tre viktige premisser for drøftelsen av hvilken fradragsmodell som vil være beste egnet til å ivareta standardiseringsformålet. Først utdypes det noe om hvilken profil den samlede gruppe av skadelidte har hva gjelder nivåer for trygdedekning. Deretter pekes det på ulike spesielle effekter av at inntektsgrunnlagene for erstatningsberegningen og trygdeberegningen er forskjellige. Til sist pekes det på noen bredere rettspolitiske premisser som er egnet til å legitimere at noen grupper av skadelidte blir overkompensert.

5.3.2.3.2 Fradragsproblemet i relasjon til ulike grupper av skadelidte

Utvalget har for å håndtere konsekvensene av et sannsynlig lovforslag innhentet regneeksempler og nærmere forklaringer av det nye systemet fra NAV. Utvalget har videre basert seg på dekningsnivået for uføreytelser som følger av Forslag til lov om endringer i folketrygdloven (ny uføretrygd og alderspensjon til uføre) Prop. 130 L (2010–2011). Endringsforslaget går ut på at uføre skal få en brutto minsteytelse som er 2, 48 G for enslige trygdede og 2,28 G for gifte og samboende trygdede. For unge uføre er minsteytelsen 2,91 G for enslige og 2,66 G for gifte/samboende.⁵⁸ Grensen for å være ung ufør trekkes ved fylte 26 år.⁵⁹

⁵⁵ Denne antagelsen vil ikke slå til for mange deltidsansatte som får erstatning basert på 5 G. Mange skadelidte innenfor denne gruppen ville i fremtiden ha fått årsinntekt på 5 G eller mer dersom skaden tenkes borte.

⁵⁶ Se om standarderstatningen punkt 5.5 nedenfor.

⁵⁷ Se Prop. L 130 (2010–2011) § 12-15.

⁵⁸ Se endringsforslaget § 12-13 tredje ledd.

Utvalget mener at man må ta hensyn til at en del skadelidte vil få minsteytelser på de nevnte nivåene. Det er særlig av betydning at minsteytelsen for unge uføre er aktuell for den gruppen av skadelidte som mottar barneverstatning jf. lovutkastet § 3-3. I og med at denne gruppen blir utsatt for en skade før fylte 19 år, vil de oftest ikke ha noen inntektshistorikk som kan gi dem trygd på et høyere nivå. Skadelidte innenfor denne gruppen med 100 % ervervsuførhet vil motta trygd på det nevnte minstenivået for unge uføre, altså 2,91 G. Erstatningsberegningen for barn har ut fra ulike rettspolitiske overveielser tatt utgangspunkt i en årsinntekt tilsvarende 6 G. For en person med inntekt 6 G utgjør minsteytelsen på 2,91 G en dekningsgrad på 48 %. Utvalget har funnet at dette dekningsnivået må legges til grunn når det i tabellen legges inn et fradrag for trygdeytelser hva gjelder barn.

Videre bør det særlig nevnes at studenter og skolelever oftest vil få standarderstatningen som er basert på 5 G. Samtidig vil denne gruppen oftest få en trygdedekning på 58,2 % (hvis de er yngre enn 26 år og kvalifiserer for ung uførordningen) eller så lav som 49,6 % (hvis de er eldre enn 26).⁵⁹ Studentene er en gruppe som fra før er utsatt for en hard standardisering, fordi fremtidig inntektsutvikling ikke blir hensyntatt.⁶¹

Tallene innhentet fra NAV vedrørende det nye lovforslaget gir grunnlag for en del andre premiser for fastsettelsen av det standardiserte trygdefradraget. Utvalget har blant annet gjort en del beregninger av hvilken dekningsprosent skadelidte vil få fra trygden under gitte forutsetninger for inntektshistorikken.

Noen eksempler:

Hvis skadelidte på konstateringstidspunktet tjener 4, 5 eller 6 G og har hatt en jevn inntektsøkning på 20 000 kroner de 3 siste årene før skaden vil resultatet bli som følger:

4 G = 62 % i uførepensjon

5 G = 62 % i uførepensjon

6 G = 63 % i uførepensjon

Hvis skadelidte på konstateringstidspunktet tjener 4, 5 eller 6 G og har vært student/hjemmearbeidende/gått på andre trygdeytelser enn foreldrepenge med 100 % lønnsdekning:

4 G = 62 % i uførepensjon

5 G = 49,6 % i uførepensjon

6 G = 41,3 % i uførepensjon

Et annet eksempel: Skadelidte kvalifiserer på konstateringstidspunktet for «standarderstatning» som legger til grunn årsinntekt 5 G, jf. punkt 5.5 nedenfor. Samtidig mottar vedkommende minsteytelse som gift på 2,28 G. Her blir dekningsprosenten 45,6 %.

For grupper av skadelidte som har årsinntekt på 7 G eller høyere, blir dekningsprosenten i alminnelighet lavere enn for inntektsgruppene med årsinntekt på 6 G eller mindre. Dette skyldes som nevnt foran at trygden bare regnes av maksimalt 6 G som inntektsgrunnlag. En trygdedekning på 66 % av 6 G utgjør 3,96 G. Hvis en skadelidt med årsinntekt beregnet til 7 G får slik trygdedekning, vil dekningsprosenten være 56,5 %. En skadelidt med årsinntekt 8 G vil få en dekning fra trygden på 49,5 %. I og med at inntekten er høyere for disse gruppene, skal det mer til før en midlertidig inntektssvikt leder til at trygdedekningen blir lavere enn henholdsvis 56,5 og 49,5. Disse inntektsgruppene vil derfor etter alt å dømme sjeldnere komme i en situasjon der de blir underkompensert som følge av lav trygdedekning. Når underkompensasjon først skjer, kan den imidlertid bli så stor at det kan være grunnlag for å kompensere for dette gjennom utforming av reglene.

Ved hjelp av ulike beregninger knyttet til forholdet mellom årsinntektsbegrepet i Utvalgets lovforslag og den nye ordningen for uføretrygd kan Utvalget konstatere følgende: På grunn av systemet med minsteytelse fra trygden er det ikke de med svakest inntekt som rammes hardest av forholdet mellom erstatningsutmåling og trygdeberegning. Skadelidte med lave inntekter vil som nevnt også ellers ivaretas godt av erstatningsutmålingens system, i og med at det opereres med en standarderstatning basert på 5 G i årsinntekt, se om denne punkt 5.5 nedenfor. Denne gruppen har samtidig nærmest med nødvendighet lav trygdedekning. Men denne gruppen får altså erstatning for et fingert høyt tap, et tap som ligger på et høyere nivå enn de skadelidte i denne gruppen kan bevise. Heller ikke grupper av skadelidte med inntekt høyere enn 6 G står i stor fare for å bli underkompensert som følge av lav trygdedekning.

⁵⁹ I beskrivelsen av den nye uføreordningen i NOU 2007: 4 punkt 12.5.1 er det lagt til grunn at det ikke skal skilles mellom enslige og gifte personer, mens et slikt skille er forutsatt i Uføremeldingen, se Prop 130 (2010–2011). Utvalget har for å kunne oppnå en standardisering sett bort fra slike individuelle forskjeller. Eventuelle urimelige utslag av dette vil kunne fanges opp av regelen om kompensasjon for lav trygdedekning, jf. Utmålingsforskriften § 2-1 sjette ledd.

⁶⁰ Dette følger av satsene for minstepensjon som er henholdsvis 2,91 (2,98/5 = 58,2 %) og 2,48 (2,48/5 = 49,6 %).

⁶¹ Se punkt 5.3.2.3.2 foran og punkt 5.5.4.1.3 nedenfor.

Det er derfor særlig inntektsgruppene i *sjiktet 5 – 6 G* som vil være sårbare for å få en lav dekningsgrad fra trygden. Videre vil særlig *unge* som ikke har hatt mulighet til å opparbeide inntekt de siste fem år før tidspunktet for uførhet være sårbare for å få en lav trygdedekning. Dette omfatter studenter og skoleelever, men også barn som får barneverstatning. Disse skadelidte får en trygdeytelse som representerer en lav dekningsgrad, nærmere bestemt 48,5 %.⁶²

Utvalget har funnet at disse funnene må få konsekvenser for hvor stort fradrag for trygdeytelser som skal legges inn i tabellen. Dette er nødvendig for å sikre at ikke mange skadelidte blir utsatt for en underkompensasjon av sitt inntektstap. Nivået for trygdedekning for de ulike grupper av skadelidte er tatt hensyn til under utarbeidelsen av modellene som er presentert i punkt 5.3.2.4 nedenfor.

5.3.2.3.3 Effekter av forskjellen mellom trygderettens og erstatningsrettens inntektsgrunnlag

De ulike modellene nedenfor er konstruert slik at de fleste skadelidte vil kunne lese direkte ut av tabellen hvilken erstatning som skal gis. Det er bare i tilfeller hvor skadelidte på grunn av svak inntektshistorikk har ekstraordinært lav trygdedekning at det trengs særskilte tilpasninger. Samtidig taler mye for å sette trygdefradraget som skal legges inn i tabellen noe lavere enn 66 % for at tabellen skal gi riktig beregning for flertallet av de skadelidte. Begrunnelsen er følgende generelle faktorer:

For det første må fradraget justeres noe for å ta hensyn til effekten av at tabellen runder av oppover til nærmeste halve G, jf. punkt 5.2.4.4 foran. I og med at Utvalget har valgt å avrunde årsinntekten oppover til nærmeste halve G, vil mange skadelidte få en trygdedekning som reelt er lavere enn fradraget på 66 % av årsinntekten som legges til grunn i tabellen. En person som tjener 5,1 G vil eksempelvis for erstatningsberegningen rundes av opp til 5,5 G. Trygdedekning på 66 % av 5,1 G utgjør bare 61 % av 5,5 G.

Avrundingen oppover kan maksimalt utgjøre 37 800 kroner. Dette beløpet utgjør 10 % av 5 G og 8,3 % av 6 G.⁶³ Hvis ikke dette gapet utliknes, vil den fordelen skadelidte er tiltenkt ved avrunding

oppover, ikke bli reell. Ut fra alminnelig erfaring med store tall er det all grunn til å tro at de skadelidte vil fordele seg noenlunde jevnt mht. hvor mange prosent avrundingen vil innebære innenfor intervallet mellom 0 og 10 prosent. En nærliggende løsning vil være å utlikne gapet jevnt ved å sette fradragprosenten 4–5 % lavere enn 66 %.

For det andre vil forskjellen mellom beregning av årsinntekt til bruk for erstatningsutmålingen (jf. § 3-2 første ledd) og beregning av trygd kunne gi et mindre avvik på grunn av skadelidtes lønnsutvikling i tiden før uførheten oppstår. Dersom skadelidte i løpet av de tre årene som legges til grunn for trygdeberegningen får en reell lønnsøkning målt etter kjøpekraft (skadelidte har for eksempel gått opp ett eller to lønnstrinn i perioden), vil dette kunne medføre at dekningsprosenten i relasjon til det lønnsnivå for erstatningsberegningen blir lavere enn 66 %. Eksempelene ovenfor knyttet til lønnsøkning på 20 000 kroner de tre siste år viste som nevnt dekningsgrader på 62 % og 63 % for lønnsnivåene 5 og 6 G.⁶⁴ Utvalget har på dette punktet innhentet statistikk fra NAV. Statistikken tyder på at denne effekten ikke gjør seg gjeldende for de fleste av skadelidte, men likevel for en andel som ikke er helt ubetydelig. Av tallmaterialet fremgikk det at over 28 % av de trygdede hadde lavere inntektsgrunnlag når en regnet de beste tre av de siste fem år enn de ville ha hatt dersom en regnet siste år før trygdetidspunktet. Tallmaterialet indikerer dermed at en del skadelidte også på dette grunnlaget kan få en lavere trygdedekning enn 66 % når utgangspunkt tas i erstatningsrettens system for å beregne årsinntekt, jf. lovutkastet § 3-2 første ledd.

De to nevnte effektene er egnet til å begrunne at fradraget for trygd bør settes noe lavere enn 66 %. Dette er rett og slett nødvendig for å sikre at flertallet av skadelidte, de som har alminnelig god inntektshistorikk, ikke skal underkompenseres. Når begge effektene kumuleres, kan det være grunn til å redusere fradraget til ca. 60 %. En slik skjønnsmessig fastlegging av nivået må gjøres også i lys av none rettspolitisk baserte premisser, se straks nedenfor.

5.3.2.3.4 Rettspolitisk baserte premisser

Et flertall av modellene som presenteres i punkt 5.3.2.4 nedenfor opererer med et lavere fradrag enn 66 % for store grupper av skadelidte, noe som

⁶² Dette følger av at barn vil få minsteytelsen på 2,91 G samtidig som erstatningen skal ta utgangspunkt i et stipulert inntektsnivå på 6 G.

⁶³ Jf. 5.2.4.4 foran.

⁶⁴ Som nevnt foran blir inntektsgrunnlaget for trygdeberegningen målt i antall G, slik at inflasjonsfaktoren ikke forstyrrer disse beregningene.

vil føre til at mange skadelidte med god inntekts-historikk overkompenseres. Dermed kan det hevd- es at erstatningsordningen blir dyrere enn det som er nødvendig sett i forhold til en målsetting om full erstatning. På den annen side kan det argumenteres med at erstatningsordningen inne- holder noen punkter hvor skadelidte har måttet tåle ufordelaktige valg av retts tekniske hensyn, herunder særlig praktikabilitetshensyn jf. punkt 3.4.6 ovenfor. På viktige punkter har Utvalget valgt forenkende løsninger som har gått i skade- lidtes disfavør. Det vises særlig til at den nye ord- ningen ikke gir erstatning beregnet ut fra fremti- dig forventet inntektsøkning (jf. punkt 5.2.4.4 foran) og til at Utvalget har holdt fast ved en kapi- taliseringsrente som er angrepet fra fagøkon- omisk hold (jf. punkt 4.5 foran). Dette kan gjøre det forsvarlig å velge en prosentsats som for noen vil gi et fradrag som er mindre enn det man får i trygd.

5.3.2.4 Ulike modeller for fradrag

Frdraget kan gjøres etter ulike modeller, som hver har sine respektive fordeler og ulemper.

Modell 1

En mulig løsning kan være at de skadelidte som får lavere trygd enn 66 %, får et *individuell* tillegg i erstatningen. Tillegget skal dekke gapet mellom erstatning etter tabellen og det som i det individu- elle tilfelle bør være full erstatning. Mandatet kan tolkes slik at det å foreslå et individuelt fradrag lig- ger innenfor de løsninger Utvalget kan komme til, jf. formuleringen om at Utvalget «bes vurdere» om det kan gjøres et standardisert fradrag for trygdeytelser.⁶⁵

Et individuelt fradrag kan alternativt innarbei- des slik at alle skadelidte får et individuelt bereg- net fradrag for trygd. I så fall er det bare selve erstatningen som utregnes ved hjelp av en tabell som med utgangspunkt i skadelidtes alder og brutto årsinntekt angir et erstatningsbeløp uten trygdefradrag. Utvalget har utarbeidet en slik tabell til bruk i en annen sammenheng, se om dette punkt 5.7.4 nedenfor. Tabellen fremgår av vedlegg 2 til Utmålingsforskriften. Når tallet for erstatning er funnet i tabellen, kan man så gjøre fradrag for skadelidtes individuelle trygdedek-

ning. Denne må ta utgangspunkt i en beregning fra NAV som angir årlig trygdedekning. Summen av de årlige trygdedekninger for de fremtidige tapsår kan så kapitaliseres til en engangssum. Kapitaliseringen bør mest naturlig foretas med utgangspunkt i samme kapitaliseringsrente som er lagt til grunn for erstatningsberegningen, nem- lig 5 %. Det må så gjøres et beregnet fradrag for skatt som påløper på de fremtidige trygdeutbeta- lingene.

Denne løsningen vil gi et riktig resultat, men den vil innebære en komplisert individuell bereg- ning innenfor et standardisert utmålingssystem som er laget for å være enkelt. Ordningen som foreslås vil riktignok også ha andre individuali- serte elementer (jf. særlig punkt 5.3.3 nedenfor om individuelt fradrag for tjenstepensjon), men det er en omstendighet som egentlig mest taler mot å legge inn enda en utmålingsprosess som bygger på individuelle forhold. Hvis standardise- ring skal ha noe for seg, kan man ikke ha for mange slike punkter. En individualisering av fra- draget vil uthule det som ellers er av standardise- ring i det nye utmålingssystemet. Et *flertall* i Utvalget (alle medlemmer unntatt Orsteen) har av denne grunn forkastet alternativet med individu- elt fradrag. Et *mindretall* bestående av utvalgs- medlem Orsteen går inn for at fradraget skal være individuelt, nærmere om dette i punkt 5.3.2.5 ned- enfor.

Modell 2

En annen løsning kan være å beregne noe lavere trygd for alle skadelidte, slik at trygdefradraget settes til for eksempel 53 %. En slik fastsettelse av fradraget vil svekke og helt eliminere underkom- pensasjonen for de fleste skadelidte, men det vil samtidig kunne føre til at de mange skadelidte som har god inntektshistorikk overkompenseres. Overkompensasjonen må eventuelt legitimeres med de mer grunnleggende forutsetninger knyt- tet til kapitaliseringsrente og et system basert på inntektshistorikk uten hensyn til fremtidig lønns- utvikling, jf. punkt 5.3.2.3.4 foran. Utvalget finner imidlertid at de nevnte forutsetningen for bereg- ningen ikke kan legitimere en slik grad av over- kompensasjon for en slik mengde skadelidte som det her er tale om. En annen svakhet ved denne løsningen er at den ikke fullt ut løser problemet. Selv om det opereres med en lavere fradragssats, vil det kunne forekomme at skadelidte har dårlige- re kvalifikasjon for trygd i sine tre beste år, slik at det likevel oppstår et gap mellom full erstatning og det skadelidte samlet får fra trygd og ansvarlig

⁶⁵ Se Mandatet punkt 2.3: «Utvalget bes vurdere om frdraget bør gjennomføres på en standardisert måte og eventuelt da utforme en standardisert frdragsregel for tilfeller der det foreligger slike ytelser.»

skadevolder. Dette gjelder særlig den gruppen som ender opp med 48 % dekning eller en dekning så lav som 41 %, jf. punkt 5.3.2.3.2 foran. Utvalget har derfor forkastet en løsning som bygger på et fullt ut standardisert fradrag.

Modell 3

Skadelidte som er yngre enn 30 år på oppgjørstidspunktet skal få erstatning beregnet slik at trygdefradraget settes til 48 %. For skadelidte som er eldre enn 30 år på oppgjørstidspunktet trappes fradraget gradvis opp til 64 % dekning. Opptrappingen skjer med 3 prosents intervaller per år og 4 % på siste intervall, slik at 64 % dekning legges til grunn fra og med fylte 35 år. Fradragsprosenten blir etter dette slik:

31 år:	51 % fradrag
32 år:	54 % fradrag
33 år:	57 % fradrag
34 år:	60 % fradrag
35 år og eldre:	64 % fradrag

En ulempe ved denne modellen er at den gir et redusert fradrag også for store grupper av skadelidte som reelt mottar trygd som tilsvarende nærmere 66 % av årsinntekten som er lagt til grunn for bruken av tabellen. Dermed blir mange skadelidte overkompensert for at noen få skal unngå å bli underkompensert. Videre vil skadelidte eldre enn 35 år med svak inntektshistorikk kunne bli vesentlig underkompensert. Utvalget har derfor forkastet også denne modellen.

Modell 4

Denne modellen bygger på tankegangen fra modell 3, men har lagt inn noen mekanismer som skal eliminere svakhetene knyttet til overkompensasjon for store grupper. Utgangspunktet for modellen er at barn fremdeles får beregnet sin erstatning med utgangspunkt i 48 % trygdedekning og et motsvarende trygdefradrag. Øvrige skadelidte får beregnet et fradrag på 60 %, men slik at man kan bevise seg inn i en ordning som legger til grunn et lavere fradrag. Nivået på 60 % er valgt ut fra de premissene som er presentert i punkt 5.3.2.3 foran. Det er også sett hen til at en praktisk viktig gruppe langt på vei vil ivaretas dersom det alminnelige fradraget settes til 60 %, nemlig enslige studenter og skolelever under 26 år som skades før de har begynt i arbeid. Disse vil

nemlig få erstatning basert på 5 G og trygd basert på ordningen for unge uføre, som gir en trygdedekning på 2, 91 G. Dette utgjør 58,2 % dekning altså tilnærmet 60 % dekning.

For å ivareta de skadelidte som har spesielt lav trygdedekning, etableres det et system for å gi et tillegg i erstatningen til denne gruppen. Ordningen trer i funksjon dersom fradraget er 5 % lavere enn det som er forutsatt i tabellen for inntekter inntil 6 G. Slik kan det bare kreves påslag i erstatningen dersom trygdedekningen er 55 % eller lavere. Ordningen munner ut i en tabell som bygger på en matematisk funksjon. Denne funksjonen tar utgangspunkt i gapet mellom tabellens fradrag på 60 % og skadelidtes reelle trygdedekning. Gapet vil føre til at tabellen som gir erstatningsutmåling basert på 60 % gir en underdekning som er proporsjonal med det nevnte gapet. Her kan den matematisk beregnede tabellen gi anvisning om hvordan erstatningsbeløpet skal justeres. Tabellen viser med andre ord hvor stort tillegg som må gis i erstatningen for å kompensere for den manglende trygdedekningen.

Med en slik ordning vil skadelidte på minstepensjon som mottar 5 G som standarderstatning fanges opp av reglene for påslag i erstatningen. Disse skadelidte vil nemlig motta 2,48 G som skal sammenholdes med 5 G. Dermed blir dekningsprosenten tilnærmet 50 %, noe som vil kvalifisere for bruk av særordningen om påslag. Etter tabellen gir slik trygdedekning et påslag i erstatningen på 26 %. Også deltidsarbeidende og andre personer med svak inntektshistorikk, som likevel har «tilknytning til arbeid eller utdanning» (jf. lovutkastet § 3-2 andre ledd og fremstillingen nedenfor i punkt 5.5.4.2) vil få et lignende påslag.

En vesentlig fordel ved denne mekanismen er at den vil kunne gi påslag til de skadelidte som reelt har lav trygdedekning, mens skadelidte som har normal trygdedekning kan følge tabellen. Særlig viktig i denne sammenhengen er at skolelever og studenter kan få noe nær full erstatning uten at personer som skades i samme aldersgruppe og har god inntektshistorikk og tilsvarende høy trygdedekning, ikke får samme erstatning, noe som ville ha ledet til en betydelig overkompensasjon for den siste gruppen.

Modellen bygger altså på at skadelidte som utgangspunkt skal ha et fradrag for trygd tilsvarende 60 %, og erstatningstabellen bruker dette beløpet som utgangspunkt. Dersom skadelidte med årsinntekt tilsvarende 4,5–6 G kan bevise at hans trygdedekning er 5 % lavere enn dette, altså 55 % eller lavere, skal han eller hun få et påslag i erstatningsbeløpet som kompenserer for man-

glende trygdedekning. Dette påslaget skal følge en bestemt matematisk funksjon som er brukt til utregninger gitt i tabellen nedenfor.

Som det fremgår, er det med dette bygget inn en *terskel* for at trygdedekningen blir så lav at det må gis et tillegg i erstatningen. For gruppene av skadelidte med årsinntekt 4,5–6 G er terskelen satt til 5 % for beregningen av hvor mye trygden dekker av årsinntekten. Denne terskelen innebærer at skadelidte kan oppleve at tabellen medfører en underdekning i selve erstatningsbeløpet på inntil 11 % uten at skadelidte får et kompensende tillegg i erstatningen. Slike effekter er uunngåelige når man standardiserer for et flertall av skadelidte. En tilsvarende terskel for å få tillegg til tabellen bør bygges inn også for inntektsgruppene som ligger over 6 G. For disse gruppene dekker trygden en lavere forholdsmessig andel av inntekten fordi trygden bare beregnes av 6 G og ikke av hele inntekten jf. effektene som er nevnt foran. Terskelen for å få tillegg i trygden bør derfor settes tilsvarende lavere for disse inntektsgruppene. For grupper med 6,5 G i inntekt bør tillegg først bli aktuelt når trygdedekningen er så lav som 50 %, mens inntektsgruppen 7 G bør få tillegg når trygdedekningen underskrider 46 %. For skadelidte med inntekt 7,5 G bør innslaget komme ved 43 % og for inntektsgruppen 8 G bør terskelen settes til 40 %. Alle disse tersklene kan innarbeides i en tabell, og slik tabell er inntatt i Vedlegg 5 til Utmålingsforskriften jf. også henvisningen fra forskriftens § 2-1 sjette ledd.

Grupper av skadelidte som skal ha erstatning basert på en årsinntekt *høyere* enn 8 G vil sjeldnere være i posisjon til å kreve kompensasjon for lav trygdedekning. Hvis man først har et slikt inntektsnivå, vil oftest et gjennomsnitt av tre av fem siste inntektsår beregnet etter trygdereglene lede til at man har en trygdedekning som tilsvarende 60 % av 6 G. Dermed vil det sjeldnere være avvik fra tabellen og sjeldnere store avvik fra denne. Standardiseringen for de skadelidte i de andre inntektsgruppene er bygget opp slik at de skadelidte som får en særlig lav trygdedekning ivaretas gjennom tillegg til erstatningen. Det opereres dermed med terskler for å få slik tillegg. Tersklene skal sørge for at reglene kan praktiseres enkelt og likt for store grupper av skadelidte, noe som er en kjernemålsetting bak regler om standardisering. For inntektsgrupper over 8 G bør det lages regler ut fra samme målsettinger. En terskel kan da være å legge til grunn at tillegg for lav trygdedekning for denne gruppen bare blir aktuell dersom trygdedekningen er lavere enn 3 G. Tillegget kan så standardiseres på enkelt vis, slik at de skadelidte

som har en inntekt mellom 8 og 12 G, får et tillegg på 10 % i erstatningen. Har skadelidte en inntekt mellom 13 og 19 G settes tillegget for manglende trygdedekning til 5 %.

Disse prosentangivelsene grovkategoriserer inntektsgrupper med tanke på hvilket tillegg de bør få ut fra avviket fra tabellens forutsetning om 60 % trygdedekning. Utvalget har for prosentangivelsene hatt til rådighet nøyaktige utregninger av hvilket prosenttillegg som kreves for full erstatning – gitt ulike nivåer av inntekt kombinert med ulike nivåer av trygdedekning.

Denne standardiseringen kan komme til uttrykk i en relativt enkel verbal beskrivelse, slik:

Er skadelidtes årsinntekt 8–12,5 G og den årlige trygdeutbetaling lavere enn 3 G, skal det gis et tillegg i erstatningen på 10 %. Er skadelidtes årsinntekt 13–19 G og den årlige trygdeutbetaling lavere enn 3 G, skal det gis et tillegg i erstatningen på 5 %.

Denne regelen er inntatt i Utmålingsforskriften § 2-1 sjette ledd.

5.3.2.5 Valg av fradragmodell

5.3.2.5.1 Flertallets syn

Et *flertall* i Utvalget, bestående av alle medlemmer unntatt Orsteen, ser slik på spørsmålet om fradrag for trygdeytelser:

De ulike modellene viser det vanskelige i å standardisere erstatning for fremtidig erverv så lenge norske borgeres inntektsforhold er knyttet opp til et differensiert trygdesystem bygget på inntektshistorikk. Grovkategoriseringen og standardiseringen som er gjort i relasjon til bruttoinntekt vil lede til store forskjeller mellom skadelidte innenfor de ulike kategoriene på grunn av deres trygderettslige forhold. Denne effekten innebærer at det må grovkategoriseres også i relasjon til trygdeforutsetningene. Utfordringen er å gjøre dette på en slik måte at flest mulig kommer nærmest mulig en erstatningsutmåling som samsvarer med deres faktiske og økonomiske situasjon etter skadens inntrøden, slik at grunnleggende krav til rettferdighet er tilfredsstillt. Denne utfordringen må håndteres innenfor de rammer som settes av kravet om at kostnadene er overkommelige for forsikringsfelleskapene på skadevoldersiden.

I valget mellom de ulike modellene finner et flertall at det er Modell 4 som best lar seg forsvare med tanke på så vel rettferdighet som kostnader. Hvis erstatningsberegningen skal kunne standardiseres på en måte som ivaretar både inntektsforhold og trygderettslig stilling, er Modell 4 den beste tilpasning som kan gjøres.

Et kritisk punkt for modellen er håndteringen av den gruppen av skadelidte som er kvalifisert for en standarderstatning på 5 G, se punkt 5.5 nedenfor. Denne gruppen av skadelidte får altså erstatning for et fingert høyt tap, et tap som ligger på et høyere nivå enn de skadelidte i denne gruppen kan bevise. Gruppen har samtidig nærmest med nødvendighet lav trygdedekning. For at gulvet på 5 G skal bli reelt, må erstatningsutmålingen ta hensyn til den lave trygdedekningen. Dette vil kunne gi relativt store tillegg til en erstatningsberegning som ellers er basert på ca. 60 % trygdedekning. At skadevolder må betale den delen av tapet det offentlige ikke dekker, er imidlertid ikke noe nytt i norsk erstatningsrett jf. punkt 5.1.3 foran.

Reguleringen av gruppen det her er tale om, utgjør det klareste utslag av standardiseringstanken i hele det nye systemet. Gruppen slår sammen nokså ulike kategorier av skadelidte: Den omfatter både studenter som uten skaden ville ha hatt utsikter til en karriere i et høyinntektsyrke og grupper av skadelidte helt på kanten av arbeidslivet, grupper som har en pensjonsgivende inntekt på 1 G. De nevnte skadelidte studentene må få kompensert for lav trygdedekning dersom ikke ordningen skal bli urimelig. For den andre gruppen vil erstatningen i seg selv egentlig innebære en overkompensasjon. Denne gruppen må likevel på samme måte som studentene få ett tillegg for lav trygdedekning. Dette er nødvendig for at gulvet for erstatningen på 5 G skal være reelt. Begge de nevnte gruppene vil dermed kunne få en erstatning tilpasset at trygdedekningen er 46–48 % av det erstatningsrettslige inntektsgrunnlaget. Et rettspolitisk vanskelig punkt i denne ordningen gjelder skadelidte eldre enn 26 år med dårlig inntektshistorikk som likevel har tilknytning til arbeid eller utdanning. På grunn av den svake trygdedekningen denne gruppen har, vil de kunne få et tillegg til tabellens erstatningsnivå på opptil 31 prosent.

Det ligger i sakens natur at denne forskriftsreguleringen må baseres på grove kategoriseringer. Dette er nødvendig for å oppnå standardisering. Et hovedprinsipp bak denne typen standardisering er at det bør lages en enkel normalløsning for flertallet av skadelidte. Dette er ivaretatt av tabellen som tar utgangspunkt i 60 % trygdedekning, jf. resonnementene foran. Samtidig må det bygges inn en viss terskel for å kunne fravike normalløsningen, noe som er gjort ved å kreve at trygdedekningen avviker fra tabellen med 5 % eller mer for inntektsgruppene inn til 6 G. Flertallet har vurdert hvorvidt terskelen bør settes på et annet sted for å sikre at man virkelig fanger inn et flertall av de skade-

lidte. Derom terskelen for å få tillegg i erstatningen ble satt til 50 % eller lavere, ville man være sikrere på at tillegg bare ble aktuelt i spesielle tilfeller. Det har ikke vært mulig for Utvalget å innhente en statistikk som kan belyse hvilken trygdedekning de potensielle skadelidte vil få. Flertallet har likevel kunnet bygge på resonnementer om hvor sannsynlig det er at skadelidte i ulike inntektsgrupper vil ha lav trygdedekning.

Uavhengig av slike resonnementer vil rettferdighetsbetraktninger og hensynet til standardiseringsordningens legitimitet sette grenser for hvor høy terskel som kan kreves for å kunne gi et kompensierende tillegg i erstatningen. Tallmaterialet fra innhentede utregninger fra aktuar viser at underdekningen kan bli ganske stor hvis terskelen for å gjøre unntak settes for høyt (gjennom å kreve en særlig lav trygdeprosent). Flertallet har kommet til at en underdekning ikke bør overstige 11 %. Dette er lagt til grunn for utarbeidelsen av forskriftsbestemmelsen i § 2-1 sjette ledd og Vedlegg 5.

For helhetens skyld bør det nevnes noe om forholdet mellom unntaksregelen som her er etablert og den generelle unntaksregelen i lovutkastet § 3-9 jf. § 3-2 femte ledd. Flertallet i Utvalget ser det slik at spørsmålet om for lavt trygdefradrag er et generelt problem som gjelder alle skadelidte og som er nært knyttet opp mot forutsetninger for det alminnelige systemet for erstatningsberegning. Det er et forutsigbart problem som kan løses på en standardisert måte med beregningsregler som gjøres like for alle. Av disse grunner bør den spesielle unntaksregelen om kompensasjon for lav trygdedekning gjelde ved siden av den generelle unntaksregelen.

Fradraget for trygdeytelser tas med dette hensyn til under utformingen av tabellen. Det skal dermed ikke gjøres ytterligere fradrag for trygdeytelser i medhold av § 3-1 femte ledd. Dette følger for så vidt også motsetningsvis av den særskilte presisering i lovutkastet § 3-1 femte ledd første punktum.

Et *mindretall* i Utvalget, bestående av medlemmet Orsteen, mener at det for beregning av fradrag for uførestønad fra folketrygden bør benyttes individuelt beregnet fremfor et standardisert fradrag. Fradrag for individuelt beregnet uførestønad harmonerer med valgt metode for fradrag for uførepensjon fra tjenestepensjon, og sikrer dermed en konsistent behandling og et mest mulig korrekt resultat.

Hensikten med å benytte standardiserte beløp er forenkling, tidsbesparing og innsparing av administrative kostnader (se blant annet argumentasjon i kapittel 15 økonomiske og administra-

tive konsekvenser, punkt 15.2). Siden uførestønadsbeløpet fra folketrygden er lett tilgjengelig og enkelt lar seg beregne vil standardisert fradrag ikke medføre noen forenkling. En standardiseringsmodell som fordrer kompliserte korrigeringsstabeller, vil derimot oppfattes som mer komplisert å forstå. Gitt at det også skal vurderes om individuelt beregnet uførestønad kommer mer enn 5 prosent lavere enn standardnivået vil man dessuten måtte gjøre den individuelle beregningen uansett. Dessuten vil en vurdering av hvordan den individuelle beregningen ligger i forhold til standardnivå kunne skape rom for diskusjon om hvorvidt avviket kvalifiserer til korrigerende standard eller ikke. Hensikt med standardisering må veies opp mot de ulemper en slik standardisering kan medføre, og i dette tilfellet må individuelt beregnet fradrag for uførestønad anses som den enkleste og beste metoden.

Utvalgsmedlem Orsteen mener ulempene ved en standardisering vil være store da et standardisert fradrag kan avvike betydelig fra den faktiske ytelsen skadelidt mottar. Avvik vil kunne medføre kritikk av ordningen, og erstatningsfastsettelsen vil være vanskeligere tilgjengelig for den skadelidte. Videre kan en slik standardisering medføre en forskjellsbehandling mellom grupper, noe som ikke kan sies å være hensikten med ordningen. Grupper som kan få forskjellig effekt av en standardisering er for eksempel ansatte i offentlig kontra privat, høytlønnede kontra lavtlønnede, de som får uførestønad beregnet etter gammel modell kontra ny modell.

Utvalgsmedlem Orsteen er også kritisk til hvordan det forslåtte standardiserte fradraget er fastsatt. Ny uførestønad fra folketrygden vil gi 66 prosent av lønn inntil 6 G (3 beste av 5 siste år). Det å eventuelt velge et standardisert beløp som er lavere enn 66 prosent finner han ikke hensiktsmessig så lenge utvikling i G fremover vil gjenspeile lønnsutviklingen i samfunnet. G utviklingen må derfor antas å ivareta behov for lønnskorrigerende. At alle skal få redusert sitt fradrag, i stedet for å målrette denne reduksjonen til de som reelt får lavere uførestønad (for eksempel på grunn av høy lønn) finner han ikke riktig.

5.3.3 Fradrag for uføredekning fra tjenestepensjonsordninger

5.3.3.1 Innledning

Når det gjelder finansiering av skadedekning og eventuelle fradrag, blir det et viktig spørsmål hvordan man skal forholde seg til *tjenestepensjoner*

med uføredekning som kommer i tillegg til trygden. Det kan i denne forbindelse vises til eksemplet i NOU 1994: 20, hvor det fremgår at utbetalinger under slike tjenestepensjoner vil ha stor innvirkning på skadelidtes situasjon.⁶⁶ Pensjonssystemet i Norge har som kjent gjennomgått ulike reformer det siste tiår, der særlig systemet med obligatorisk tjenestepensjon har vært viktig. Mye tyder imidlertid på at det fremdeles gjør seg gjeldende store forskjeller mellom ulike yrkesgrupper og arbeidstakere, i alle fall hva gjelder spørsmålet om uføredekning. Et viktig spørsmål er hvordan en standardiseringsordning skal tilpasses dette faktum.

I det følgende presenteres først noen faktiske og prinsipielle utgangspunkter for fradragsproblematikken (punkt 5.3.3.2). Deretter drøftes det nærmere hvilke forsikringsordninger som skal omfattes av fradraget (punkt 5.3.4), før Utvalget presenterer ulike fradragsmodeller og tar stilling til hvilken modell som foreslås (punkt 5.3.5). I punkt 5.3.6 går Utvalget nærmere inn på beregningstekniske problemer som oppstår i forbindelse med fradraget, mens punkt 5.3.7 særskilt tar for seg hvordan fripoliser skal behandles i det standardiserte systemet.

5.3.3.2 Noen faktiske og prinsipielle utgangspunkter

5.3.3.2.1 Innledning

I det følgende gjennomgås i de to neste underpunkt noen utviklingslinjer på området for tjenestepensjon i offentlig og privat sektor. Deretter drøftes det prinsipielle spørsmål om i hvilken grad ytelser fra tjenestepensjonsordninger bør gå til fradrag i erstatningen.

5.3.3.2.2 Tjenestepensjonsordninger i offentlig sektor

I offentlig sektor er de to tjenestepensjonsordningene i stat og kommune dominerende. I medhold av Lov om Statens Pensjonskasse 25. juli 1949 nr. 26 kapittel 6 har medlemmer av pensjonskassen krav på uførepensjon og det samme gjelder medlemmer av Kommunal Landspensjonskasse (KLP). Av disse grunner har uførepensjonen for offentlig ansatte ikke i samme grad som for privat ansatte blitt påvirket av omleggingene knyttet til innføring av obligatorisk tjenestepensjon og endringer i pensjonsmarkedet som følge av dette.

⁶⁶ Jf. NOU 1994: 20 s. 116 første spalte.

Etter Stortingets pensjonsforlik av 26. mai 2005 har interessen i offentlig sektor særlig knyttet seg til implementering av levealdersjustering og til innføring av AFP. For disse sidene ved pensjonsordningen ble det inngått en avtale under lønnsoppgjøret i 2009. Denne avtalen har senere vært fulgt opp gjennom et Høringsnotat av 20. november 2009 (Arbeids- og inkluderingsdepartementets Høringsnotat av 20. november 2009: Oppfølging av avtale om offentlig tjenestepensjon og AFP i offentlig sektor).⁶⁷Uføredekningen har vært upåvirket av dette. I relasjon til standardisering av personskadeerstatning er det viktigste punktet at offentlig ansatte *har* uføredekning, mens dette, som det vil fremgå nedenfor, kan variere betydelig i privat sektor. Denne forskjellen mellom offentlig og privat sektor har stor betydning for hvilket spillerom man har for å standardisere et fradrag i erstatningen relatert til ytelser fra tjenestepensjonsordninger, nærmere om dette nedenfor i punkt 5.3.5.

5.3.3.2.3 Tjenestepensjonsordninger i privat sektor

Etter innføringen av obligatorisk tjenestepensjon har det skjedd visse endringer i markedet for private tjenestepensjonsordninger. Dette gjelder også utbredelsen av tjenestepensjoner med uføredekning. Loven om obligatorisk tjenestepensjon pålegger nemlig kun at det opprettes en alderspensjon, enten som ytelsesbasert ordning eller som en innskuddspensjon, se Lov om obligatorisk tjenestepensjon av 21. desember 2005 nr. 124 (Otp-loven) § 2. Det settes ikke vilkår om at dette nødvendigvis er pensjonsordninger med uføredekning. I pensjon etter foretakspensjonsloven (ytelsesbasert pensjon) har det tradisjonelt vært vanlig at det i tillegg opprettes en frivillig uføre- og etterlattepensjonsordning (lovens § 2-1 (2) og kap 6 og 7). Innskuddspensjonsloven regulerer bare alderspensjon, men fastsetter i § 2-4 at det kan opprettes uføre-/etterlattepensjonsordning etter foretakspensjonsloven i tillegg.

Mange bedrifter har som følge av reformen gått over fra ytelsesbaserte pensjonsordninger til innskuddsbaserte ordninger.⁶⁸ Tendensen er videre at bedrifter som går over til innskuddsbasert alderspensjon, ikke beholder etterlattedek-

ningen (ektefelle-, samboer- og barnepensjon) i denne overgangen. Det er visstnok vanlig at bedrifter som går over til innskuddsordninger beholder uførepensjonsordningen, men at uførepensjonsordningen ikke lenger omfatter fripoliseoppbygging.⁶⁹

Statistikk fra 2008 viser at 61,6 % av et gitt utvalg av arbeidstakere med innskuddspensjon var uten forsikringsdekning utover sparing til alderspensjon.⁷⁰ Det kan av dette slutes at mange arbeidstakere i det private ikke har uføredekning selv om de er omfattet av en tjenestepensjonsordning. Dette bekreftes også av rapporten «Tjenestepensjonene i Norge».⁷¹ Tjenestepensjonen gjelder da bare alderspensjon.

Det bør nevnes at det er reist tvil om hvorvidt tallene som er lagt til grunn i de foran anvendte Fafo-rapportene er representative. I forbindelse med utarbeidelsen av NOU 2009: 13 «Brede pensjonsordninger», innhentet Finansnæringens Hovedorganisasjon (FNH)⁷² tall fra sine medlemsbedrifter som divergerte noe fra de som er lagt til grunn i rapportene.⁷³ Av vesentlige forskjeller her som har relevans for Utvalgets arbeid kan nevnes følgende:

Fafo opererer med følgende prosenttall hva gjelder forekomst av uføredekninger under tjenestepensjon:

Bedrifter med ytelsespensjon:	59 % med uføredekning
Bedrifter med innskuddspensjon:	27,6 % med uføredekning

⁶⁸ Se Hyggen og Veland 2008 s. 26 figur 3.3. Tendensen bekreftes av at ca. 40 % av personer i bedrifter med innskuddsordning har fått omdannet sin pensjonsordning fra ytelsesbasert til innskuddsbasert pensjonsordning. Omlag 47 % av personene i utvalget er tilsluttet innskuddsordning som har kommet på grunn av ordningen med obligatorisk tjenestepensjon. Jf. for øvrig beskrivelsen av denne utviklingen i NOU 2009: 13 s. 42–43. Se også Veland 2010: 22. Sidetall? [sett inn]

⁶⁹ Disse opplysninger stammer fra ansatte i NHO og andre informanter med kompetanse på området.

⁷⁰ Se Hyggen og Veland 2008: 46 s. 37, Figur 3.12: 61,6 % av arbeidstakerne med innskuddspensjon var uten tilleggsdekning.

⁷¹ Veland 2008: 23 sidetall. Se blant annet figur 4.10 s. 87. Etter denne figur har kun 38,4 % av et gitt antall arbeidstakere med innskuddspensjon tilleggsforsikringer, mens 76 % av arbeidstakere med ytelsespensjon har slik tilleggsforsikring.

⁷² FNH er nå blitt en del av Finansnæringens Fellesorganisasjon (FNO).

⁷³ Tallmaterialet er oversendt direkte til Utvalget til bruk for Utredningen. Det foreligger ingen offisiell dokumentasjon for tallene, men Utvalget finner det ut fra sammenhengen ubetenkelig å legge dem til grunn for utredningsformål.

⁶⁷ Se også prop. 107 L (2009–2010) A) Lov om avtalefestet pensjon for medlemmer av Statens pensjonskasse B) Endringer i lov om Statens Pensjonskasse, lov om samordning av pensjons- og trygdeytelser og i enkelte andre lover (oppfølging av avtale om tjenestepensjon og AFP i offentlig sektor).

I henhold til FNH sitt innhentede tallmateriale er prosenttallene slik:

Bedrifter med ytelsespensjon:	95 % med uføredekning
Bedrifter med innskuddspensjon	35,4 % med uføredekning

Tallene fra FNH indikerer altså at tendensene som er beskrevet i Veland's Fafo-rapport har gitt litt mindre dramatiske utslag enn man kan få inntrykk av gjennom nevnte rapport. Utvalget kan likevel konstatere at det gjør seg gjeldende store forskjeller hva gjelder forekomsten av uføredekning under tjenestepensjoner i privat sektor. I denne forbindelse har det interesse at tallene fra FNH oppgir at fordelingen mellom arbeidstakere som har ytelsespensjonsordning og innskuddspensjonsordning er henholdsvis 469 886 og 886 257. Det vil også etter disse tallene være ganske mange med privat tjenestepensjon som ikke har uføredekning. Mer presist utgjør dette $64,6\% \text{ av } 886\,257 = 572\,522 + 5\% \text{ av } 469\,886 = 23\,494$. Dette utgjør til sammen ca. 596 000 arbeidstakere.

De fleste bedriftene som har innskuddspensjonsordning har lavere nivåer enn de maksimale etter loven.⁷⁴

Statistikk fra FNH per mai 2010 viser at 936 000 arbeidstakere har innskuddspensjon, mens 56 % av disse har den lovpålagte minimumsordning, se <http://www.fnh.no/no/Hoved/Aktuelt/Pressemeldinger/Pressemeldinger-2010/936-000-med-innskuddspensjon/>

Langt fra alle arbeidstakere i det private næringsliv har tjenestepensjon med uføredekning. Tall fra NHO viser at ca. halvparten av landets arbeidsstokk har tjenestepensjon med uføredekning, mens halvparten ikke har slik dekning. Dette korresponderer ikke fullt ut med tallene fra FNH, men tendensene som kan utledes av de ulike kildene er forenlige.

Fafos undersøkelser tyder videre på at tendensen til å inkludere en uføredekning øker proporsjonalt med utdanningsnivået, og dermed til en viss grad med lønnsnivået, på den enkelte arbeidstaker. Dette innebærer at arbeidstakere med lav utdanning sjeldnere har uføredekning enn hva tilfellet er for arbeidstakere med høyere utdanning.⁷⁵ Ved en standardisering av erstatningen bør det også tas hensyn til slike forskjeller.

Den siste utviklingen synes å være at bedriftene velger ulike mellomløsninger mellom ytterpunktene innskuddsbasert og ytelsesbasert tjenestepensjon. En del av motivasjonen for dette er at partene har et ønske om å fordele ulike risikoaspekter ved pensjonsordningene.⁷⁶

For utformingen av en standardiseringsmodell bør det etter Utvalgets oppfatning trekkes konsekvenser av de nevnte utviklingslinjene og tendensene. En nærliggende konklusjon kan være at det neppe er heldig å standardisere med et generelt fradrag for uføredekning fra tjenestepensjon. Dette vil lede til en veldig ulikhet mellom de som har uføredekning og de som ikke har.⁷⁷ På den annen side vil det å la erstatningen beregnes individuelt etter hvilken uføredekning den enkelte arbeidstaker har, ikke innebære noen egentlig standardisering når det gjelder fradragsspørsmålet. Utvalget står dermed over for et valg mellom to løsninger, uten at noen av dem er fullt ut tilfredsstillende. For å kunne håndtere dette dilemmaet, kan det være nyttig først å se på prinsipielle spørsmål knyttet til et fradrag for uføredekning under tjenestepensjoner.

5.3.3.2.4 Prinsipielt om fradrag for uføredekning under tjenestepensjoner

Utvalget har vurdert om det er forsvarlig å innføre en ordning som viderefører de ulikheter som følger av at variantene av uføredekning er mangfoldige. Dette kan gjøres ved ganske enkelt å la skadelidte beholde dekningen fra tjenestepensjon ved siden av erstatningen. Et slikt valg kan begrunnes på flere måter. For det første kan det vises til at variasjonene når det gjelder denne typen ytelser er meget store, så store at det er betydelige retts-tekniske utfordringer forbundet med å gjennomføre en standardisering av en slik fradragspost.

For det andre er spørsmålet om en tjenestepensjonsordning omfatter uføredekning et ledd i den avtale som er etablert mellom arbeidsgiver og arbeidstaker. En god pensjonsavtale som inkluderer uføredekning kan være en ytelse i det gjensidig bebyrdende kontraktsforholdet mellom arbeidsgiver og arbeidstaker, som alternativt kunne ha bestått i et annet gode, for eksempel lønn. En utbetaling av uføredekning under tjenestepensjonen er en effekt av at arbeidsgiver har

⁷⁴ Hyggen og Veland 2008 s. 29 figur 3.4.

⁷⁵ Hyggen og Veland 2008 s. 37 Tabell 3.16.

⁷⁶ Se om slike hybridmodeller fremstillingen i Hippe og Lillevold 2010: 36, se særlig s. 23–28.

⁷⁷ Ulikhetene vil være mindre mellom skadelidte som tjener under 6 G enn mellom skadelidte som tjener over 6 G. Nærmere om disse ulikhetene nedenfor i punkt 5.3.3.2.3.

betalt premiedekning i mange år som en del av sin motytelse for arbeidstakerens arbeidskraft. Selv om forbindelsen mellom skadelidtes arbeidsinnsats og utbetalingen under en pensjonsordning er indirekte, er det likevel riktig å si at uføredekningen er en del av vederlaget for arbeidsinnsatsen. Skadelidte som får gode ordninger vil derfor i én forstand kun rettmessig høste det de har sådd.

Det er i denne forbindelse relevant at man i andre sammenhenger har argumentert for at investeringer og innbetalinger skadelidte gjør bør komme skadelidte selv til gode, og ikke skadevoldersiden. Dette har særlig vært et tema i forbindelse med samordning av forsikringsutbetalinger som i dag reguleres av «kan»-regelen i skl. § 3-1 tredje ledd andre punktum. Både i internasjonal og norsk teori er det i så måte vist til det såkalte «betalingsargumentet» («the paid for argument»).⁷⁸ I NOU 1994: 20 argumenterte et mindretall for å ta bort «kan»-regelen i § 3-1 tredje ledd andre punktum ut fra disse linjer: Man pekte på at skadevolderen fikk en ufortjent fordel av at skaden var dekket via skadelidtes forsikring: «Bestemmelsen innebærer i praksis at skadevolderen (forsikringsselskapet) får en fordel av en ytelse andre har betalt».⁷⁹ Dette argumentet kan et stykke på vei gjøres gjeldende i vår sammenheng. Argumentet svekker det legislative grunnlaget for dagens ordning med fullt fradrag for ytelse fra tjenstepensjonsordninger og kan tale for en standardisering som ikke tar hensyn til slike uføredekninger.

Også en rent rettfærdighetsbasert betraktning kan tale mot at det skal gjøres fradrag for uføredekninger som skadelidte selv har investert i eller tjent opp. Uføredekninger fra tjenstepensjoner utgjør nemlig i dagens system etter omstendighetene en tilfeldig fordel for skadevolder: I kraft av at skadelidte har en svært god tjenstepensjonsordning kan skadevolder slippe å betale noe for sin skadeforvoldelse, jf. skl. § 3-1 tredje ledd første punktum.

På tross av disse argumenter, er Utvalget skeptisk til å endre for meget på det bestående system (ut over de endringer som foreslås på yrkesskadeområdet). Et grunnleggende synspunkt er at man ikke bør endre på de materielle løsningene lenger enn formålet om standardisering tilsier. Den alminnelige oppfatning er at den fordelingsnøkkel som ligger i den någjeldende reduksjonsmodellen

har fungert godt. Den eksisterende ordning har blant annet bidratt til at forsikringspremier for bilforsikring har blitt holdt på et tjenlig nivå.

I og med at den samme utmålingsordningen nå skal gjelde både på og utenfor yrkesskadeområdet, vil en videreføring av fradragregelen kunne medføre en formell endring på yrkesskadeområdet. På dette området vil det nå mer systematisk foretas et kalkulert fradrag for trygdeytelser, mens et slikt fradrag ikke kommer direkte til uttrykk i den någjeldende yrkesskade-reguleringen. De endringer som vil skje på yrkesskadeområdet vil likevel ikke være så dramatiske at det taler mot en videreføring av et reduksjonsprinsipp. Utvalget har vurdert om endringen på dette punktet burde foranledige en særtilpasning av reglene på yrkesskadeområdet, men hovedkonklusjonen på dette spørsmålet er benektende.

Videre kan det spørres om det samfunnsøkonomisk sett er ønskelig at noen skadelidte skal ende opp med *mer enn* full erstatning (kumulasjon). Realiteten er at skadelidtes overkompensasjon må finansieres av forsikringsfelleskapet gjennom økte premier. Det er en utvikling mange ikke vil ønske velkommen, jf. de rettsøkonomiske betraktninger og den norske tradisjonen som er nevnt foran. Utvalget vil på denne bakgrunn søke å innarbeide et fradrag for ytelse under tjenstepensjonsordninger, nærmere om dette i punkt 5.3.5 nedenfor. Først må det imidlertid tas stilling til hvilke utbetalinger som skal være gjenstand for fradrag. Spekteret av forsikringsordninger og pensjonsordninger er stort, og Utvalget må finne en retsteknisk håndterbar regel om fradrag.

5.3.4 Hvilke forsikringsdekninger skal komme til fradrag?

5.3.4.1 Innledning

Problemstillingen er her om fradraget skal omfatte både pensjonsordninger og engangsutbetalinger eller bare det første alternativet. Videre er det et spørsmål om fradraget skal gjelde både kollektive og individuelle ordninger eller bare de kollektive.

Utvalget gir først noen utgangspunkter for spørsmålet om uførepensjoner under tjenstepensjonsordninger skal komme til fradrag i erstatningen (punkt 5.3.4.2 nedenfor) og deretter for spørsmålet om andre forsikringer skal komme til fradrag. For begge disse spørsmålene kan det tas utgangspunkt i Mandatet. I punkt 5.3.4.4 drøfter

⁷⁸ Se om dette argumentet Askeland 2006a s. 72–73.

⁷⁹ NOU 1994: 20 s. 123 (Et mindretall bestående av Lødrup og Skårberg.).

så Utvalget og tar standpunkt til disse fradrags-spørsmålene.

Mandatet gir i tillegg (i punkt 2.3 femte avsnitt) en klar føring om videreføring av gjeldende rett, eventuelt i standardisert form, hva gjelder fullt fradrag for *forsikringer som er direkte finansiert av den erstatningsansvarlige* selv. Utvalget vil bemerke at denne siste typen forsikringer reelt må anses å være betaling av selve skadevoldelsen fra skadevoldersiden. Det kan derfor diskuteres om man bør behandle disse forsikringsdekningene under en fradragssynsvinkel, både materielt og systematisk.⁸⁰ Utvalget har derfor ikke gått nærmere inn på denne typen forsikringsdekninger i forbindelse med drøftelsen av fradragsspørsmålet.

5.3.4.2 *Utgangspunkter vedrørende tjenstepensjon*

Når det gjelder spørsmålet om håndtering av *pensjon*, er det uttalt i Mandatet i første avsnitt i punkt 2.3:

«Videre bør reglene utformes slik at alle pensjonsordninger utenfor folketrygden likebehandles, uavhengig av hvordan den enkelte pensjonsordning er etablert, organisert og direkte eller indirekte finansiert, og uavhengig av om ordningen er kollektiv eller individuell.»

Videre er det uttalt i andre avsnitt:

«Utvalget skal utarbeide et lovforslag der trygdeytelser, sykelønn o l og ytelser fra pensjonsordninger går fullt ut til fradrag ved erstatningsutmålingen, eventuelt med unntak for utgifter til finansieringen.»

Etter dette synes det som om Mandatet legger til grunn at uførepensjon som utbetales under tjenstepensjonsordninger skal gå til fradrag i erstatningen. Et problem som reiser seg i denne forbindelse er at dagens *individuelle* uførepensjonsforsikringer som gir en løpende pensjonsutbetaling etter gjeldende rett *ikke* går til fradrag. Hvis Utvalget uten videre følger Mandatet på dette punktet, vil man dermed gjøre en endring sammenliknet med gjeldende rett. Det blir et spørsmål om det

finnes tilstrekkelig gode grunner for en slik endring.

Det bør nevnes at endringen likevel ikke vil være markant, idet det etter gjeldende rett er en viss uklarhet om hvor grensene for fradragsberettigede pensjoner skal trekkes, se Ot.prp. nr. 4 (1972–73):

«Man vil imidlertid bemerke at selv om en gruppe yrkesutøvere tegner private og individuelle pensjonsforsikringer istedenfor kollektive, bør ikke det få betydning for fradragsregelen. Det vesentlige er at like tilfeller så vidt mulig bør behandles likt. Dersom den private individuelle pensjonsforsikring i andre henseender bør betraktes på samme måte som en privat tjenesteforsikring, bør den også i forhold til fradragsregelen likestilles.»⁸¹

Etter gjeldende rett åpnes det altså for at individuelt tegnede, private pensjonsforsikringer går til fradrag. Nygaard legger til grunn et kriterium om at det blir fradrag dersom pensjonsforsikringen har «sterk nok tilknytning til arbeid eller yrke».⁸² Med dette som utgangspunkt vil Utvalget drøfte nærmere om det bør gjøres fradrag for individuelt tegnede forsikringer og om grensegangen mellom fradragsberettigede og ikke fradragsberettigede uførepensjoner eventuelt bør trekkes på annen måte, se punkt 5.3.4.4 nedenfor.

5.3.4.3 *Utgangspunkter vedrørende andre forsikringer*

5.3.4.3.1 *Innledning*

Når det gjelder *andre forsikringer* som ikke inneholder noe (vesentlig) pensjonselement, men som gir engangsutbetaling, uttales det i Mandatet, punkt 2.3 tredje avsnitt:

«Slike forsikringsordninger utgjør en vesentlig del av de tilfeller som i dag faller under den skjønnsbaserte fradragsregelen i skadeserstatningsloven § 3-1 tredje ledd andre punktum. Flere forhold taler for at slike ytelser ikke bør komme til fradrag opp til et visst nivå, og utvalget bes basere sitt lovforslag på dette. Men utvalget bes samtidig vurdere om slike ytelser hvis de ligger over et romslig nivå, bør gå helt eller delvis til fradrag etter en standardisert fradragsregel. Utvalget bes se dette i sammen-

⁸⁰ Forarbeidene til den någjeldende fradragsregel i skl. § 3-1 tredje ledd første punktum behandlet opprinnelig ikke utbetalinger fra skadevoldersiden under synsvinkelen «fradrag», se Innstilling fra Erstatningslovkomiteén 1971 s. 28. jf. s. 32–34.

⁸¹ Ot.prp. nr. 4 (1972–73) s. 36.

⁸² Nygaard 2007 s. 53.

heng med fradragsregelen for pensjonsordninger. Så langt andre forsikringer utgjør et mer betydelig beløp enn det som er vanlig, kan dette ha (eller få etter gitte endringer av fradragsreglene) en funksjon som er mer på linje med pensjonsordninger.»

Utvalget bes videre om å se på *grensene* mellom pensjonsordninger og andre forsikringsordninger.

Når det gjelder andre forsikringer, har Utvalget etter en nærmere drøftelse kommet til at skadelidte skal beholde disse uavkortet (kumulasjon). Den någjeldende skjønnsbaserte fradragsregelen i § 3-1 tredje ledd annet punktum er foreslått opphevet, se om dette foran i punkt 4.2.3. Det blir likevel nødvendig å trekke grensen mellom slike forsikringsutbetalinger og pensjoner som fullt ut går til fradrag. Videre er det et spørsmål om det uavhengig av den opphevede skjønnsbaserte regelen er rettspolitisk grunnlag for å la noen typer engangsutbetalinger fullt ut komme til fradrag i erstatningen. For dette spørsmålet blir det nødvendig å presentere noe nærmere hvilke forsikringer som finnes i markedet (punkt 5.3.4.3.2 rett nedenfor) og hvilke mulige kategoriseringer som kan gjøres (punkt 5.3.4.3.2 nedenfor)

5.3.4.3.2 Spekteret av ulike forsikringer

For å gi et bilde av variasjonsbredden av forsikringsordninger, presenterer Utvalget nedenfor en hovedkategorisering av forsikringstyper som er aktuelle for å dekke personskader. Oppstillingen er ikke uttømmende, og flere forsikringstyper og forsikringsordninger kan være aktuelle. Kategoriseringen viser likevel hvilke retts tekniske vansker Utvalget står overfor når det skal utformes en operativ fradragsregel.

- Kollektive pensjonsforsikringer etablert i arbeidsforhold (innskudds- eller ytelsesordninger) med ulike deknninger som alders- uføre- og etterlattepensjon. Kan vel også være etablert i foreningssammenheng, men lite praktisk og utbredt.
- Individuelle pensjonsordninger / pensjonsforsikringer, ofte med utbetalingsformer ditto som kollektive
- Individuelle kapitalforsikringer (engangserstatninger ved død og eller uførhet uavhengig av årsak)
- Lovpålagt yrkesskadeersikring med erstatningsytelser i henhold til «std-forskriften»
- Gruppelivsordninger (eks i arbeidsforhold eller foreningssammenheng) med død eventuelt også uførekapital (fullt betalt dødsfallsdek-

ning – premien for opprettholdt dødsfallsdekning blir engangsbetalt som en del av uføreoppjøret).

- Annen sykdom enn yrkessykdom (død, uførhet, uførhet m.m.)
- Ulike uføreforsikringer for kortere uføreperioder enn avklart varig uførhet.
- Kritisk sykdom (engangserstatning ved gitte diagnoser, – kan være både individuelle og kollektive ordninger.)
- Behandlingsforsikringer (utgiftsdekning til ulike helsebehandlinger), – kan være både kollektive og individuelle
- Ulykkesforsikring (engangserstatning ved ulike utfall etter ulykke; død, medisinsk uførhet, ervervsmessig uførhet, behandlingsutgifter, løpende dagpenger ved midlertidig ervervsuførhet m.m.)
- Sykelønnsforsikring. Dette er et produkt som neppe har stor relevansen i denne sammenheng. Her er det arbeidsgiver (som har forpliktet seg til full lønnsutbetaling under arbeidstakers sykdom) som forsikrer den «lønnsmassen» han kan være forpliktet til å utbetale.
- Sykeavbruddsforsikring. Dette er en forsikring som fortrinnsvis tegnes av aktører i liberale yrker. Det tegnes dekning for et visst daglig utbetalt beløp som da utløses f eks ved sykdom eller ulykke. Formålet er at utbetalingene skal dekke lønn, utgifter, løpende forpliktelser m.m. i den perioden hvor sykdom fører til inntjeningsbortfall.
- Barneforsikringer (ofte både med ulykkes og sykdomsdekning, eventuelt utgiftsdekning, og kan gi utbetaling både i form av engangskapitalerstatning og i form av løpende pensjons-/renteutbetaling)
- Lisensforsikring. Gir engangs kapitalerstatning ved helsemessig betinget bortfall av lisens som er nødvendig i enkelte yrker (ex oljearbeider og flyver). Ofte «lavere terskel» for bortfall av lisens enn for å kunne karakteriseres som ervervsmessig ufør.
- Reiseforsikring. Kollektiv eller individuell. Mange dekningslementer som f eks; reise-gods, ansvar, uførhetssum, behandlingsutgifter, hjemreise m.m.

Som det fremkommer foran, er det et prinsipielt skille mellom på den ene siden pensjonsforsikringer (renteutbetalinger) og kapitalforsikringer (engangsutbetalinger). Likevel kan det være løpende utbetalinger også i de forsikringsordningene som ikke er pensjonsforsikring. Det dreier seg da ofte om ulike typer av utgiftsdekning, men

det kan også være løpende inntektskompensasjon, som kan ha samme formål som en pensjonsforsikringsutbetaling.

5.3.4.3.3 *Mulige kategoriseringer av andre uføredekninger enn uførepensjonsforsikring*

Grensen for hvilke forsikringer som eventuelt skal komme til fradrag og hvilke som ikke skal komme til fradrag, kan tenkes trukket på basis av gitte kjennetegn eller karakteristika ved ulike forsikringer. Utvalget presenterer nedenfor noen mulige kategoriseringer og grensedragninger som er vurdert som kriterier for å trekke en eventuell grense for hvilke av disse forsikringene som eventuelt kan komme til fradrag på samme måte som uførepensjoner.

A Ulike produkter

Å kategorisere ved positivt å ta stilling til om hvert enkelt forsikringsprodukt skal gå til fradrag anses som et uaktuelt alternativ. Det er nok å vise til at spekteret av aktuelle produkter er bredt og at det er under kontinuerlig utvikling. Å suksessivt ta stilling til fradragsspørsmålet vil være retts teknisk ugjørlig eller i alle fall veldig vanskelig og uhensiktsmessig.

B Finansiert av hvem?

Et skille kunne trekkes avhengig av om det var skadelidte selv eller «andre», for eksempel arbeidsgiver eller bileier ved førerulykke som utløses også når fører i lånt bil skades, som betalte forsikringen. En slik løsning vil i utgangspunktet være retts teknisk enkel og håndterbar for de fleste tilfeller.

Løsningen kan likevel være noe komplisert eller tilfeldig hvor forsikringen for eksempel er delfinansiert av arbeidsgiver og skadelidte som individ. Det kan også være uhensiktsmessig om en forulykket person skal slippe fradrag for ulykkesforsikringen dersom vedkommende selv har betalt fakturaen, mens det må aksepteres fradrag dersom det er ektefellen («andre») som har betalt den. Dersom man skal legge vekt på hvem som har betalt forsikringen, må regelen helst suppleres med identifikasjonsregler på skadelidtes side.

C Hvem er forsikringstaker?

Et enkelt kriterium kunne være ikke å gjøre fradrag for noen forsikring hvor skadelidte selv er

forsikringstaker, men gjøre fradrag for alle forsikringer hvor skadelidte ikke er forsikringstaker. Dette ville gi en enkel, men kanskje ikke utpreget rimelig, løsning. Likevel kan de «urimelige» tilfellene hvor det er ektefelle som er forsikringstaker rettes opp ved fradrag for forsikringer fra andre forsikringstakere enn skadelidte selv eller noen i dennes husstand.

Man vil likevel fortsatt stå igjen med urimelige tilfeller hvor det er kollektive ordninger (en organisasjon er formell forsikringstaker), men premien betales av skadelidte selv.

D Det rettslige grunnlaget for avtalen

Avtalen kan være en tariffavtale eller en frivillig inngått avtale. Utvalget kan imidlertid ikke se at en sonndring mellom disse grunnlagene kan utgjøre et hensiktsmessig kriterium.

E Kollektive eller individuelle avtaler

Dette ville nok være en teknisk enkel grense som er operasjonaliserbar. Innvendingen er at grensen ikke nødvendigvis gir rimelige resultater i enkelttilfeller. Det vil vel forekomme at en individuelt tegnet forsikring ut fra materielle kvalifikasjoner bør sidestilles med en kollektiv avtale. På den annen side kan det hevdes at ikke alle enkeltløsninger vil være individuelt funderte under et standardisert regime. Denne risikoen tar lovgiver med åpne øyne ved innføring av standardisert erstatning.

F Livsforsikring eller skadeforsikring

Utvalget kan ikke se at denne sonndringen er egnet for å trekke en hensiktsmessig grense.

G Om det er gitt fradrag for premien eller ikke

Også dette kunne tenkes som et eventuelt grensekriterium, i så fall basert på at forsikringskjøpet er gitt «samfunnsstøtte» i form av redusert skatt, og da må også skadelidte finne seg i en erstatningsreduksjon som eventuelt er samfunnsøkonomisk begrunnet.

5.3.4.4 *Utvalgets vurderinger*

På bakgrunn av fremstillingene i de to foregående underpunktene om henholdsvis pensjonsforsikringsordninger og andre forsikringsordninger skal Utvalget her gi en sammenfattende vurdering og konklusjon på hvilke utbetalinger som bør komme til fradrag.

I Justisdepartementets Mandat bes Utvalget om å likebehandle individuelle og kollektive pensjonsordninger uavhengig av etablering, organisering og finansiering. Dette er som nevnt avvikende fra gjeldende rett, hvor pensjoner fra individuelle ordninger normalt ikke kommer til fradrag. Mandatet benytter imidlertid i denne sammenhengen begrepet «bør» (punkt 2.3 første avsnitt). Når det gjelder trygd, sykelønn og «pensjonsordninger» (punkt 2.3 andre avsnitt), følger det av Mandatet at Utvalget «skal» foreslå fullt fradrag.

Det er etter dette ikke fullstendig klart hvor langt Mandatet gir føringer for fradragsproblemet. Dersom man skal følge Mandatets «skal-pålegg» om fullt fradrag for alle pensjonsordninger og samtidig tolker «bør» (i første avsnitt) strengt, vil det medføre en så klar endring av gjeldende rett at man burde forvente at dette var omtalt i Mandatet. Særlig burde Mandatet hatt med noe særskilt som gjaldt individuelle pensjonsavtaler, som jo skiller seg fra individuelle pensjonsforsikringer. Når så ikke er tilfelle, må det være grunn til å tolke «bør» som en form for henstilling og ikke som et absolutt pålegg.

Utvalget finner under disse omstendigheter at det bør ha frihet til å legge til grunn den fradragsordning som harmonerer best med det alminnelige systemet som etableres gjennom den nye standardiseringsmodellen for øvrig. Dette må gjelde selv om løsningen skulle avvike fra gjeldende rett eller avvike fra det som kan oppfattes som Mandatets preferanser. På dette punkt kan det legges til at floraen av ordninger er stor og variasjonene mellom de ulike ordninger (som vist) er store. For spørsmålet om hvordan loven skal utformes, har det også stor betydning at det vil det kunne oppstå endringer mht. hvilke produkttyper som tilbys. Fremveksten av barne-, behandlings-, og kritisk sykdomsprodukter er eksempler på at slike endringer har funnet sted. Mye tyder på at det også i fremtiden stadig vil komme nye former for forsikringsprodukter.

Med dette utgangspunktet har Utvalget tilstrebet å finne en rettteknisk enkel og håndterbar regel om fradrag for uføredekninger. Videre har Utvalget sett hen til det formål at potensielle skadelidte skal ha mulighet til å planlegge sin egen situasjon ut fra behov ut over det erstatningsregelverket gir dekning for. Regelverket bør derfor ikke innebære at det er skadevolder som nyter godt av forsikringer skadelidte selv har kjøpt for å sikre seg og sin fremtid.

I vurderingen av ulike alternativ, har Utvalget funnet store retttekniske fordeler ved å isolere fradragsregelen til å omfatte *pensjonsordninger*

som er betalt av arbeidsgiver. Slike pensjonsordninger vil ha preg av fortsatt lønnsutbetaling i og med at de er finansiert av arbeidsgivers midler, midler som ellers kunne ha vært brukt til å betale høyere lønn. Slike pensjonsordninger utgjør en tapsdekning som skadelidte har fått gjennom arbeidsplassen sin som en motytelse for arbeidsinnsats. Når uføreytelsen så dekker en del av det tapet skadelidte har ved ikke lenger å kunne arbeide, er det vanskelig å se hvorfor ikke ytelsen skal telle med i erstatningsoppgjøret.

Det er ikke avgjørende at arbeidsgiver administrerer ordningen. Det bestemmende kriterium er at arbeidsgiver faktisk betaler den premien som gir medlemskap i den pensjonsordningen som gir uføredekning når skaden har inntrådt. *Driftspensjoner* må i denne sammenheng også klassifiseres som pensjonsordninger som er betalt av arbeidsgiver.

Frdraget skal gjelde både kollektive og individuelle pensjonsordninger, forutsatt at de er betalt av arbeidsgiver. Individuelle pensjonsordninger kan være aktuelle for ledere og for nøkkelpersonell i bedriftene. Det er ingen grunn til at disse gruppene erstatningsrettslig skal komme i noen annen stilling enn arbeidstakere som omfattes av kollektive ordninger. Frdraget skal gjelde alle pensjonsordninger som helt eller delvis er betalt av arbeidsgiver. Dette gjelder selv om arbeidsgiver bare betaler en liten del av premien. Av retts-tekniske grunner har Utvalget funnet at bare ordninger som *i sin helhet* er betalt av arbeidstakeren selv, bør falle utenfor frdraget. Dette gir en klar regel som det vil være enkelt for aktørene å innrette seg etter.

Et ledd i begrunnelsen for å trekke grensene for frdraget slik er de grunnleggende betraktninger innledningsvis om det såkalte «betalingsargumentet». Det er større grunn til å la skadelidte få beholde utbetalinger som er et resultat av frivillig valgt betaling av forsikring, enn forsikringsdekninger som ligger innbakt i arbeidsforholdet. Et synspunkt i forlengelsen av dette er at den som selv betaler individuell forsikringspremie med penger som allerede er beskattet, bør få lov til å beholde utbetalingen under slike forsikringer. Denne typen forsikringsordninger bør ikke komme skadevolder til gode.

Det kan anføres som et argument mot en slik rettteknisk enkel løsning, at det kan medføre en overkompensasjon (kumulasjon). Utvalget vil bemerke at det i forhold til fordelene med enkle og varige løsninger, ikke synes særlig betenkelig all den stund det er skadelidte som ved egne disponeringer og premiebetalinger har hatt kostnaden

ved dette. Dersom det er arbeidsgiver som har betalt premien for slike forsikringsordninger er arbeidstaker beskattet for premien. Dessuten vil det også kunne være mulighet for forsikringselskapene til å utvikle produkter som avgrenser dekningsområdet og reduserer kumulasjonen, – og som dermed kan ha lavere premie. På yrkeskadeområdet har man i markedet sett gode eksempler på dette ved at det selges forsikringsprodukter for «annen sykdom enn yrkessykdom» og «annen ulykke enn yrkesulykke».

Videre vil behovet for å la fradragsregelen omfatte individuelle, fullt ut selvbetalte pensjonsordninger være mindre i en tid hvor det ikke lenger gis et nevneverdig skattefradrag for forsikringspremien som betales i slike ordninger. For personer i liberale yrker som betaler individuelle forsikringer vil premien bli relativt dyr, og det vil være tilsvarende færre som tegner slike forsikringer. Denne omstendighet kan tale for at uføredekningen fra slike forsikringer beholdes på skadelidtes hånd.

Det må tas i betraktning at erstatningsutbetalingen kan bli veldig høy dersom intet fradrag gjøres for skadelidte i liberale yrker, som nemlig vil være godt ivaretatt av Inntektstapmodellen. En tannlege som skades som 30-åring med 11 G i inntekt, vil få ca. 90 G i erstatning. At han eller hun da i tillegg uavkortet skal få en privat, individuelt tegnet uførepensjon, kan lede til en relativt høy samlet utbetaling. Dette må imidlertid prinsipielt oppfattes som å høste fruktene av egen investering i en kostbar pensjonsforsikring.

Utvalget har videre drøftet hvorvidt det kan forsvares at ulike kapitalforsikringer, som dels fyller samme funksjon som de tidligere kollektive pensjonsforsikringer, ikke blir gjenstand for fradrag. Det er i denne forbindelse påpekt at markedsendringene i kjølvannet av innføringen av obligatorisk tjenstepensjon har ledet til at et antall bedrifter har gått over til gruppelivsforsikring med kapitaldekning. Et synspunkt har vært at Utvalget bør ta konsekvensen av denne typen markedsendringer og bruke dem som grunnlag for å foreta fradrag i erstatningsutbetalingene. Slike grep vil bidra til å gjøre de totale kostnader ved den nye erstatningsordningen lavere enn hvor det ikke gjøres fradrag for engangsutbetalinger.

Bedriftsbetalte forsikringer som dekker uførehet er utbredt. Slike forsikringer som gir engangsutbetalinger benyttes i mange tilfeller som en erstatning for uførepensjon. En vanlig dekning er *personalforsikring* som dekker arbeidsuførhet ved ulykke, ofte med 22–30 G dekning (tilsvarende yrkesskade). Tradisjonelt har også mange bedrif-

ter tegnet uførekapitalforsikring som omfatter arbeidsuførhet ved ulykke i tillegg til død. Valget mellom en uførepensjon og en forsikring som dekker arbeidsuførhet er et produktvalg. Hensikten med dekningene er den samme.

Et synspunkt er dermed at det ville være riktig at det ble gjort fradrag i personskadeerstatningen både for arbeidsgiverbetalte uføredekninger under pensjonsordninger og for ulykkesforsikring eller andre personalforsikringer som dekker uførehet.

Mot dette har det vært pekt på at erstatninger fra gruppelivsordninger med kapitaldekning heller ikke under dagens ordning går til fradrag. Det er derfor mindre grunn til å bygge inn denne typen fradrag selv om det har skjedd endringer i markedet. Dette argumentet må ses i sammenheng med de store retts tekniske vansker det er forbundet med å inkludere utvalgte kapitalerstatninger i fradragsordningen. En slik inkludering vil gjøre det svært vanskelig å trekke grensen mot utbetalinger som ikke skal gå til fradrag. Disse vanskelighetene ville oppstå og kanskje eskalere også i relasjon til nye forsikringsprodukter som kommer på markedet.

Etter en samlet vurdering har et *flertall* i Utvalget, bestående av alle medlemmer unntatt utvalgsmedlem Orsteen, kommet til at fradragsordningen bare bør gjelde for uførepensjon fra pensjonsordninger som helt eller delvis er betalt av arbeidsgiver. Hovedargumentene bak denne løsningen er at den er en videreføring av en fordelingsmodell som har tradisjon i norsk rett, samtidig som den er retts teknisk håndterbar. Regelen er plassert i lovutkastet § 3-2 tredje ledd.

Grensene som her er trukket for hvilke uføredekninger som trekkes fra i erstatningen får tilsvarende anvendelse for spørsmålet om regress, jf. någjeldende § 3-7. Som kjent ble trygdens regressrett opphevet i 1970.⁸³ Under lovrevisjonen i 1973 ble regressforbudet utvidet til å gjelde pensjonsutbetalinger i arbeidsforhold.⁸⁴ Dette har vært linjen i den samlede norske erstatningsrettsfilosofien. Regressforbudet bør videreføres på samme måte som den någjeldende prinsipielle fordeling av tapet mellom skadevolder, skadelidte og en involvert pensjonskasse. Etter dette skal den pensjonskasse eller det forsikringsselskap som står for pensjonsutbetalingen som bygger på arbeidsgivers betaling av premie, ikke kunne kreve regress av skadevolder.

⁸³ Se Lov om endringer i lov om folketrygd 19. juni 1970 nr. 67.

⁸⁴ Se Ot.prp. nr. 4 (1971–72) s. 16 og s. 36.

Et *mindretall* i Utvalget, utvalgsmedlem Orsteen, mener at *alle* forsikringer som helt eller delvis er betalt av arbeidsgiver og som kommer til utbetaling ved varig arbeidsuførhet, skal trekkes fra erstatningen krone for krone.

Det vises her til det faktum at mange bedrifter har uførekapitalforsikring som erstatter uførepensjon ved arbeidsuførhet. Hensikten med deknningene er den samme og de må derfor behandles likt.

5.3.5 Alternative fradragmodeller for tjenstepensjon

5.3.5.1 Oversikt

Det følger av gjennomgangen i punkt 5.3.4 at et standardisert fradrag skal gjøres kun for uførepensjon fra tjenstepensjonsordninger som helt eller delvis er finansiert av arbeidsgiver. I det følgende drøftes hvilken fradragmodell som i så måte skal anvendes.

Utvalget har etter dette kommet til at standardiseringen bør innebære et kompromiss mellom synsmåtene som er presentert foran. Den standardiserte erstatningssummens størrelse bør derfor tilpasses ut fra hvor mye de respektive inntektsgrupper får i uførepensjon fra tjenstepensjonsordninger. De retts tekniske vanskene forbundet med dette gjør at Utvalget først (i punkt 5.3.5.2.–5.3.5.5) vil presentere flere ulike muligheter for å håndtere uførepensjonen. Ved nærmere å konkretisere mulige standardiserte løsninger vil Utvalget få frem fordeler og ulemper ved de ulike alternativ, noe som anses hensiktsmessig for utredningsformål. Utvalget vil deretter beskrive den løsningen som anbefales.

5.3.5.2 Fradragmodeller

5.3.5.2.1 Innledning

Frdrag for uførepensjon kan fastsettes etter tre ulike modeller. Disse tre modellene gjennomgås i de følgende punktene nedenfor:

5.3.5.2.2 Individuelt fradrag

Den standardiserte ordningen kan utformes uten å ta hensyn til uføredekningene, men åpne for at det gjøres *individuelt* fradrag basert på dokumentert uførepensjon. Den teknologiske utvikling gjør det mulig å utarbeide et effektivt system for slike fradrag.

Norsk Pensjon AS har etablert pensjonsportalen www.norskpensjon.no. Den viser en prognose

over forventet alderspensjon – uten kostnad for den enkelte. Dette betyr at alle skal kunne finne en samlet oversikt over sine pensjonsrettigheter på ett sted. Informasjonen omfatter i øyeblikket folketrygd, tjenstepensjon inkl. fripoliser og individuelle spare- eller pensjonsordninger. Informasjon om uførepensjon er i dag ikke inkludert, men mye tyder på at det vil være teknisk og praktisk mulig å legge inn også slike opplysninger vedrørende borgernes pensjonsforhold.

Utvalget har per brev sendt forespørsel til Norsk Pensjon AS om hvorvidt selskapet vil kunne gi opplysninger om individuelle uførepensjoner, herunder fripoliser. I brev av 16. februar 2010 besvarte selskapet brevet med blant annet følgende utsagn:

«Det vil bli vurdert om Norsk pensjon fremover vil fremskaffe opplysninger om personers uføredekninger på lik linje med dagens visning av alderspensjonsrettigheter ... Opplysninger om fripoliser og pensjonskapitalbevis og deres dekning er allerede en del av pensjonsportals visning».

Utvalget forventer at dette vil skje, og har på denne bakgrunn funnet det forsvarlig å utarbeide en standardiseringsordning som legger til grunn et individuelt fradrag. Utvalget har lagt til grunn at de tekniske mulighetene, samt kundenes behov for informasjon, vil gjøre at opplysninger som gis om alderspensjon også vil bli gitt om uførepensjon.

På denne måten vil det altså være mulig å supplere en standardisert erstatning med et individuelt fradrag for de skadelidte som har uføredekning i tjenstepensjon. Denne løsningen vil nok bryte med tanken om en gjennomført standardiseringsordning » i vid forstand», slik det er formulert i Mandatet. Det kan likevel hevdes at løsningen vil tilfredsstillere en målsetting om forenkling av oppgjøret. Samtidig vil løsningen kunne bidra til at flere skadelidte får tilnærmet «full erstatning». Endelig vil ordningen langt på vei innebære en videreføring av dagens fordelingsmodell. Skadepolder vil som i dag kunne oppleve den lettelse i sitt ansvar som følger av at store deler av skadelidtes tap dekkes av arbeidsgiverfinansiert uførepensjon. Som tidligere nevnt, har den någjeldende fordelingsmodell fungert godt. Dersom man ønsker å videreføre denne, vil dette utgjøre et selvstendig argument for et individuelt fradrag som skissert.

Et mulig motargument er knyttet til forholdet mellom fradrag for uførepensjon og den omsten-

dighet at det ikke gjøres fradrag for forsikringer uten pensjonselement, jf. punkt 4.2.3 foran. Utvalget ser en mulighet for at denne ulikheten kan motivere arbeidsgivere for å unnlate å tegne uførepensjoner for i stedet å tegne forsikringer uten pensjonselement. Dette vil være en vridning i pensjonsmarkedet som kanskje ikke er ønsket ut fra samfunnsøkonomiske betraktninger.⁸⁵ To forhold kan imidlertid tyde på at denne vridningsfaren ikke er stor. For det første utgjør uføretilfeller som skyldes en ansvarlig skadevolder bare en liten prosentandel av det totale antall tilfeller hvor uførepensjon blir aktuelt.⁸⁶ For det andre, og dels i sammenheng med det første, vil arbeidsgiver være beslutningstaker mht. om det skal etableres uføredekning som del av arbeidsforholdet. For arbeidsgiver vil det ikke være et viktig spørsmål om skadevolder nyter godt av dekningen eller om skadelidte arbeidstaker får denne i tillegg til full erstatning. Det er grunn til å tro at arbeidsgiver vil være styrt av andre motivasjonsgrunnlag når valg mellom uførepensjon og annen uføreforsikring foretas. Etter dette kan det spørres om faren for markedsvridning er et tilstrekkelig argument for å se bort fra fordelene som oppnås med et individuelt fradrag.

Et annet mulig motargument mot individuelle fradrag er at ordningen kan medføre forsinkede oppgjør. Utvalget frykter at beregningen av uførepensjonen kan ta tid og dermed trenere selve oppgjøret. Det kan imidlertid spørres om beregningen av fradrag for arbeidsgiverfinansiert uførepensjon vil medføre en forsinkelse utover det tidsrom som allikevel løper for å kunne fastslå uføret. Det kan derfor være tvilsomt hvor sterkt dette motargumentet er. Utvalget oppfatter det ikke som noen avgjørende innvending mot alternativet med et individuelt fradrag.

5.3.5.2.3 *Modeller med standardisert (flatt) fradrag*

Mandatet forutsetter langt på vei at standardiseringsløsningen skal innebære at også fradraget for pensjonsytelser standardiseres. I det følgende presenteres to modeller som ivaretar dette. Selv om modellene tilfredsstiller Mandatet, knytter det seg en rekke betenkeligheter til slike løsninger, se nedenfor.

⁸⁵ Her kan blant annet nevnes at engangsutbetalinger kan føre til at flere «arbeider for å» oppnå status som ufør enn hvor det er pensjon med terminvise utbetalinger som blir ytt.

⁸⁶ Tall fra NHO viser at under 5 % av uføretilfellene skyldes en ansvarlig skadevolder.

Modell 1

En nærliggende måte for å etterkomme Mandatet på dette punktet er å stipulere at en viss del av skadelidtes tap skal dekkes av uførepensjon fra en tjenstepensjonsordning.

Man kan tenke seg en modell hvor erstatningen er tilpasset en stipulering av at så mye som 70 % av tapet blir dekket av trygd og tjenstepensjon. Erstatningen skal da utgjøre 30 % av inntektstapet.

En slik modell for fradrag vil medføre at det blir en klar underkompensasjon for de høyere inntektsgrupper.

Dette skyldes den omstendighet at det gjelder begrensninger i mulighetene for å tegne pensjonsforsikring med høye utbetalinger. Etter foretaks-pensjonsloven settes det nemlig et tak på pensjonsdekningene. Disse gjelder direkte for nivået på alderspensjonen, men uførepensjonens størrelse er knyttet opp mot alderspensjonens nivå, jf. foretakspensjonsloven § 6-3 (1).

Disse begrensningene i ytelsesnivået følger for det første av det prinsipielle utgangspunktet formulert som et «forholdsmessighetsprinsipp», jf. foretakspensjonsloven § 5-3 (2):

«De samlede pensjonsytelser fra pensjonsordningen og beregnet folketrygd skal ikke utgjøre en større prosentdel av lønnen for medlemmer med høyere lønn enn for medlemmer med lavere lønn.»

For det andre følger det av § 5-7 at de samlede ytelser fra folketrygd og pensjonsytelser ikke kan overstige:

- 100 % av medlemmets lønn inntil 6 G, og
- 70 % av medlemmets lønn som ligger mellom 6 G og 12 G, og
- 0 % av den del av medlemmets lønn som ligger over 12 G

En farbar vei er å legge til grunn det taket som følger av disse begrensningene også for den standardiserte erstatning for høyinntektsgruppene. Dette vil innebære at den standardiserte erstatning dekker det som ikke dekkes av trygd og pensjon, forutsatt at muligheten til uføredekning opp til taket er utnyttet.

Statistikk fra FNO tyder imidlertid på at det ikke er vanlig å tegne forsikring som gir uføredekning opp til taket.⁸⁷ Dermed vil det være relativt få

⁸⁷ FNHs (Nå FNO) tallmateriale utarbeidet ifb. med NOU 2009: 13 (se om dette punkt 5.3.3.2.3 foran) viser at kun 12 % av arbeidstakerne hadde alderspensjon med ytelsesnivå 70 %.

av de skadelidte som får full erstatning og som «passer» til den standardiserte modellen. Løsningen er på denne bakgrunn uheldig idet den vil gi skadelidte underkompensasjon samtidig som skadevolder slipper å betale full erstatning.

Slik er for så vidt ordningen i dag. Forskjellen vil imidlertid være at den skadelidte som ikke har tjenestepensjon med uføredekning *selv* bærer risikoen for dette også i en situasjon hvor det forekommer en ansvarlig skadevolder. Etter dagens ordning legges risikoen for manglende uføredekning på skadevolder. Dersom skadelidte ikke har tjenestepensjon med uføredekning, må skadevolder dekke en større del av skadelidtes tap gjennom erstatningsutbetalingen.

Forslaget kan av disse grunner oppfattes som meget radikalt. Velges denne løsningen, vil lovgiver med åpne øyne legge til rette for at mange skadelidte får mindre enn «full erstatning», slik vi tradisjonelt har oppfattet dette begrepet. Det er i så måte et viktig orienteringspunkt at begge de refererte pensjonsordningene foran opererer med et dekningsnivå på 66 % *forutsatt full opptjeningsstid*. For tjenestepensjonsordninger i privat sektor vil samme effekt gjøre seg gjeldende ved at pensjonsordningene legger til grunn en avkortning i pensjonen dersom en arbeidstaker er blitt ansatt når han har mindre enn (normalt) 30 år igjen til pensjonsalder.⁸⁸ Mange skadelidte vil naturlig nok ikke ha full opptjeningsstid.

Videre vil løsningen slå veldig forskjellig ut for personer som har uførepensjon sammenliknet med personer som ikke har. Mange ansatte i det private har nemlig ikke tjenestepensjon med uføredel, jf. statistikken som er gjengitt foran i punkt 5.3.3.2.3. Dette skillet vil gjøre seg gjeldende i forholdet mellom offentlig og privat ansatte arbeidstakere. Det kan settes et stort spørsmålsteget ved en ordning som systematisk favoriserer de offentlige ansatte.

Det bør imidlertid minnes om at denne forskjellen bare vil gi utslag for relativt høye inntektsgrupper – inntektsgrupper over 6 G. Inntektsgruppen opp til 6 G vil være sikret tilnærmet full erstatning gjennom folketrygd og erstatning. Inntektsgruppen over 6 G vil derimot ikke få full erstatning med mindre de har uføreforsikring. Hele vår erstatningsordning vil med dette til en viss grad få en mer sosial og utjevne profil enn den har i dag.

⁸⁸ Slike arbeidstakere kan riktignok ha med seg fripoliser med uføredekning fra tidligere arbeidsforhold, se nærmere om fripoliser nedenfor i punkt 5.3.7.

Konsekvensen av løsningen med flatt fradrag vil være at skadelidte med inntekter opp til taket på 19 G vil få tapet knyttet til de siste 7 G av inntekten dekket av skadevolder, mens vedkommende for de øvrige intervaller altså vil få dekket 34 % fra skadevolder for intervallet 3–6 G og 30 % fra skadevolder for intervallet 6–12 G.

Den omstendighet at skadevolder fullt ut må dekke tapet knyttet til inntekter over 12 G, mens han bare delvis dekker tapet som skriver seg fra inntektsnivået 6–12 G kan oppfattes som en rettspolitisk inkonsistent løsning. Dette utgjør i seg selv et argument mot det alternativ som er skissert her under Modell 1.

Modell 2

Siden alternativet foran er relativt radikalt, har Utvalget også undersøkt om det kan lages en mindre ytterliggående løsning ved bruk av samme tekniske modell.

Et mulig alternativ er da å foreta et lignende generelt fradrag som beskrevet foran, men slik at fradraget gjøres noe mindre. Det kan baseres på trygd og pensjoner på et lavere nivå enn 70 % også for inntektsgruppene i intervallet 6–12 G. Dette har sammenheng med at mange tjenestepensjonsordninger gir en langt dårligere dekning enn 70 %, og at disse som nevnt har en uføredekning som reduseres proporsjonalt med manglende opptjeningsstid.

Statens pensjonskasse opererer eksempelvis med et utgangspunkt om 66 % dekning gjennom trygd og pensjon, men slik at dette (utenfor yrkeskadetilfellene) krever full opptjeningsstid på 30 år. Fra omtalen av ordningen på Statens pensjonskasses nettsider hitsettes:

«Full uførepensjon utgjør 66 prosent av pensjonsgrunnlaget forutsatt at du har full opptjeningsstid. Forsørger du barn under 18 år, får du også utbetalt barnetillegg.

...

Begrensning av pensjonsgrunnlaget

Lønn ut over 12 G er ikke pensjongivende, og medregnes ikke i grunnlaget for beregning av pensjon.

I folketrygden er lønn opp til 6 G pensjongivende, og lønn mellom 6 og 12 G medregnes med 1/3. Vi kompenserer stort sett for denne forskjellen ved å utbetale en tilsvarende større del til pensjonister som får pensjon både fra folketrygden og Statens Pensjonskasse.

Pensjongivende opptjeningsstid

Pensjonsgivende opptjeningstid er den tid du har vært medlem av Statens Pensjonskasse. Dette vil normalt si den tid du har blitt trukket pensjonsinnskudd for. Del av år på 6 måneder eller mer medregnes som et helt år ved beregning av den samlede opptjeningstid. Del av år på under 6 måneder medregnes ikke. For å få full pensjon må den pensjonsgivende opptjeningstiden være 30 år eller mer. Pensjonen reduseres forholdsmessig for hvert år du mangler på 30 år. Dette betyr at dersom du oppnår en samlet pensjonsgivende tjenestetid på f.eks. 20 år, får du 20/30 av full pensjon.»

Lovgrunnlaget for dette er Lov om Statens pensjonskasse av 28. juli 1949 nr. 26 §§ 28 jf. 23 b).

Av dette systemet følger det at mange uføretrygdede vil få langt lavere dekning enn 66 % dekning av pensjonsgrunnlaget, (jf. pensjonsloven §§ 28 jf. § 15 a).⁸⁹

Et tilsvarende system legges til grunn for Kommunenes landspensjonskasse sin uførepensjonsordning: Full uførepensjon utgjør 66 % av pensjonsgrunnlaget.⁹⁰ Pensjonsordningen opererer også med reduksjon for manglende opptjeningstid.

Samme system legges til grunn for uføredekning etter Foretakspensjonsloven, jf. lov nr. 16/2000 § 6-3 (1) jf. § 4-3. Også her gjøres det reduksjon for manglende opptjeningstid.

Hvis man skal gå inn på løsningen med et standardisert fradrag for inntektsgruppene mellom 6 og 12 G, vil man som nevnt med åpne øyne legge til rette for at mange ikke får full erstatning slik dette begrepet oppfattes etter gjeldende rett. En mulighet kan derfor være ikke å gjøre fradraget så stort at mange rammes veldig hardt. Manglende opptjeningstid innebærer at mange uføre vil ha en lavere dekning enn 66 % for lønnsintervallet mellom 6 og 12 G. Disse vil derfor ikke få full erstatning dersom fradraget settes til 66 %. Sannsynligheten for at mange ikke har uføredekning, samt at de som har, ikke har full opptjeningstid, taler for å sette prosentsatsen vesentlig lavere enn 66.

Spørsmålet er så hvor lavt man eventuelt kan gå i det generelle fradraget. Et mulig alternativ er at man under henvisning til standardiseringsformålet setter et generelt fradrag for inntektstapet i intervallet 6–12 G på eksempelvis 50 %. Dette vil

ha preg av en middelvei, slik at noen skadelidte ikke får full erstatning, mens andre, som har opptjent full trygdetid og har tegnet uføreforsikring får *mer* enn full erstatning (kumulasjon). Skadelidte i denne kategorien vil få erstatning for 50 % av inntekten fra skadevolder, mens kanskje så mye som 66 % av inntekten dekkes av trygd og pensjon. Skadelidte i denne kategorien vil dermed motta 116 % av inntektsgrunnlaget. Et slikt resultat kan kritiseres fra et prinsipielt synspunkt, jf. det som er nevnt foran i punkt 5.3.3.2.4 om rettsøkonomi, samfunnsøkonomi og tradisjonelle norske rettferdighetsbetraktninger.

I den grad noen skadelidte får mer enn full erstatning, må dette ses som en kalkulert konsekvens av standardiseringen. Hertil kommer det viktige poeng at skadelidte indirekte har betalt for denne ekstra ytelsen selv, fordi hans ytelse av arbeidskraft byttes mot lønn og andre goder så som uførepensjon.

5.3.5.3 *Et tosporet system*

Et tredje hovedalternativ er å kombinere de to første hovedalternativ slik at man lager et tosporet system. Poenget i så måte er å ta konsekvensen av et viktig skille mellom de arbeidstakere som har uføredekning fra tjenstepensjon og de som ikke har det. Det tosporede systemet blir da som følger:

For arbeidstakere som har uførepensjonsdekning gjøres det et fradrag som skissert i Modell 2 foran – 50 % i inntektsintervallet mellom 6 og 12 G. For arbeidstakere som ikke har uførepensjon gjøres det intet fradrag, jf. alternativet skissert i punkt 1 foran.

Løsningen vil bøte på de åpenbare svakheter knyttet til modellene som er beskrevet foran i punkt 5.3.5.2.3. Elementet av systematisk underkompensasjon for ca. 600.000 arbeidstakere tas bort.⁹¹ Det vil likevel bli en underkompensasjon for arbeidstakere som har uførepensjon, men med lavere dekning enn det som korresponderer med det stipulerte fradrag på 50 %. Samtidig vil løsningen med nødvendighet lede til overkompensasjon for mange arbeidstakere.

5.3.5.4 *Valg mellom fradragmodellene*

Foran er det presentert i alt fem alternativer for hvordan man i den standardiserte erstatningsordningen kan ta hensyn til uføredekning under tje-

⁸⁹ Riktignok vil denne effekten ikke inntre for yrkesskader, se Pensjonskassens nettsider.

⁹⁰ Kommunal Landspensjonskasses brosjyre for uførepensjon s. 7.

⁹¹ Jf. den foran presenterte summeringen av tallene fra FNOs undersøkelse.

nestepensjon. Utvalget antar at flere av disse alternativene er mindre aktuelle, men de er likevel presentert med to formål: For det første vises hvilke alternativ som teknisk er gjennomførbare for å imøtekomme føringene i Mandatet. For det andre er alternativene skissert for å vise hvilke åpenbare rettferdighetsproblemer man vil stå overfor dersom man standardiserer etter slike modeller.

Etter å ha gått igjennom mange alternativ for standardisering, har Utvalget funnet at et eventuelt standardisert fradrag slik det er skissert i Mandatet bare kan gjennomføres dersom man bygger på alternativet i Modell 2 i punkt 5.3.5.2.3. Dette alternativet bringer imidlertid med seg så store uheldige forskjeller mellom arbeidstakergrupper at Utvalget ikke kan forsvare å anbefale denne løsningen. Utvalget vil derfor i stedet anbefale at man på dette punktet i den nye ordningen oppgir målsettingen om en standardisering og i stedet bygger på en *individuell* tilpasning. Et nærliggende argument mot denne løsningen er som nevnt tidligere at den ikke innebærer standardisering. I og med at veldig mange andre punkter i den foreslåtte erstatningsordningen er standardisert slik Mandatet etterspør, finner imidlertid Utvalget at det må kunne forsvares å legge til grunn en individualisert løsning på dette punktet.

Det kan tilføyes at standardisering ikke kan anses å være et mål i seg selv, men snarere et middel til å oppnå målsettinger om enkelhet, forutberegnelighet og konfliktreduksjon. Når individuell måling av fradragskomponenten er lett tilgjengelig, vil man kunne oppnå disse målene samtidig som man unngår de noe tilfeldige og urettferdige utslag som en standardisering av fradragene etter Utvalgets syn vil gi.

Utvalget finner derfor at de beste grunner taler for å velge alternativet individuelt fradrag, se punkt 5.3.5.2.2 foran. Det er i så måte lagt vekt på at dette alternativet viderefører dagens fordelingsmodell. Løsningen vil likevel ikke være beheftet med de svakheter som ellers er forbundet med dagens utmåling av erstatning. Teknologiens muligheter for raskt å finne de relevante tall bør utnyttes. Målsettingen om standardisering kan ikke i seg selv være til hinder for at man velger hensiktsmessige løsninger. Dette må i alle fall gjelde på punkter hvor standardisering allerede i utgangspunktet byr på åpenbare svakheter. For det følgende helhetlige arbeid med å utvikle en standardisert erstatningsordning, har Utvalget bygget på at fradragsmodellen beskrevet under punkt 5.3.5.2.2 foran legges til grunn.

Et *flertall* i Utvalget, bestående av alle medlemmer unntatt Robberstad, mener at dette indivi-

duelle fradraget skal gjøres uavhengig av hvilket inntektsnivå skadelidte ligger på.

Et *mindretall* i Utvalget, bestående av Robberstad, mener at fradrag ikke skal gjøres for skadelidte som har årsinntekt på 6 G eller lavere. Utvalgsmedlem Robberstad har merket seg at tallmaterialet som Utvalget bygger på under vurderingen av økonomiske og administrative konsekvenser viser at det ikke blir utbetalt tjenstepensjon til uføre som tjente 6 G eller mindre da de ble skadet. Også beregninger fra Statens pensjonskasse (SPK) etter anmodning fra Utvalget viser at et medlem som er blitt ufør svært sjelden vil få utbetalt tjenstepensjon når medlemmet tjente mindre enn 6 G. I de få unntakstilfellene er det tale om beskjedne beløp. SPK har opplyst at et medlem med full opptjening i full stilling og med beregnet pensjonsalder 70 år og en årsinntekt på 6 G, vil få utbetalt brutto ca. 1 500 kroner per måned. Hvis man som ellers i håndteringen av fradrag for tjenstepensjon legger til grunn 40 % inntektsskatt, vil medlemmet sitte igjen med ca. 10 800 kroner i året ($1.500 - 40\% \times 12$) før kapitalisering. For medlemmer som ikke har full opptjening er det tale om enda lavere summer ved årsinntekter tilsvarende 6 G. Medlemmet ville ikke fått noen utbetaling overhodet dersom årsinntekten var på 4 eller 5 G.

Antallet saker der årsinntekten vil være 6 G eller lavere er stort. En viktig begrunnelse for Utvalgets forslag om ikke å standardisere håndteringen av tjenstepensjon slik som i Yrkesskadeforskriften, er de store individuelle forskjellene. Disse forskjellene vil imidlertid i første rekke gjelde ved årsinntekter som er høyere enn 6 G. Sett hen til det store volum personskadesaker der skadelidtes årsinntekt er 6 G eller lavere og hensynet til raske og forutberegnelige oppgjør, bør årsinntekter på 6 G eller mindre unntas fra regelen om individuelt fradrag for tjenstepensjon.

Dette medlemmet ser at personer som kort tid før skaden har gått ned fra inntekter godt over 6 G til en inntekt på 6 G eller lavere med en slik regel kan oppnå en fordel. Det samme kan skadelidte som har arbeidsgiverfinansierte fripoliser som gir utbetalinger ved uførhet. Det er imidlertid ikke presentert tall som tyder på at det er vanlig at arbeidsgiverfinansierte fripoliser gir rett til utbetaling ved uførhet med et høyere beløp enn om arbeidsforholdet består eller at det er mange høyt-lønnede som går ned i lønn til 6 G eller lavere. Det framstår da som lite begrunnet å belaste en standardisert post med saksbehandling der beløpet det er aktuelt å gjøre fradrag med som regel vil være 0 eller «småbeløp».

5.3.6 Beregningstekniske spørsmål vedrørende fradraget for uførepensjon

De individuelle fradragspostene vil komme til uttrykk som beregninger av månedlige og årlige fremtidige pensjonsutbetalinger. Fradraget kan rent teknisk gjøres på (minst) to måter:

Ett alternativ kan være å la pensjonsutbetalingene komme til fradrag allerede ved plasseringen i inntektsgruppe. Det blir i så fall tale om et skjønnsmessig fradrag som eksempelvis kan flytte skadelidte ned fra en erstatning tilsvarende 7 G til 6 1/2 G.

Fordelen med denne metoden er tilsynelatende at den er beregningsteknisk enkel. Men den kan nok være noe problematisk å håndtere fordi erstatningsintervallene er lagt med mellomrom på halve G. Det kan eksempelvis være en kilde til usikkerhet om en årlig pensjonsutbetaling på 45 000 kroner per år skal kvalifisere for «nedrykk» ett eller to intervall. Slike nedrykk vil ha store økonomiske konsekvenser for dem det gjelder, og det er nærliggende å anta at det kan oppstå en lang rekke usikkerhetsmomenter i beregningen. Mange tall vil naturlig skape usikkerhet om hvor stort «nedrykket» skal være. Videre må det tas hensyn til at inntektsgruppen beregnes ut fra brutto inntekt, mens pensjonsinntekten kommer som et beregnet tillegg til netto inntekt. Dette kan gjøre det vanskelig å beregne en riktig nedflytting. Alt i alt er det så store beregningstekniske problemer med denne beregningsmåten at den neppe kan anbefales.

Et annet alternativ kan være å omregne pensjonsutbetalingen til et engangsbeløp som så trekkes fra den ferdige erstatning. På denne måten kan fradraget bli mer nøyaktig, og man vil samtidig unngå de usikkerhetsmomenter og mulige tvistes spørsmål som er nevnt foran. Dette krever en nokså komplisert regneoperasjon der man må neddiskontere og kapitalisere fremtidige pensjonsutbetalinger til et engangsbeløp. Operasjonen blir imidlertid ikke mer komplisert enn de operasjoner som gjøres i dag. Videre er det med dagens tekniske muligheter i form av dataprogrammer intet stort praktisk problem forbundet med å gjøre disse omregningene.

Et spørsmål reiser seg imidlertid vedrørende hvilken kapitaliseringsrente som skal legges til grunn for neddiskonteringen. Utvalget mener at det for denne operasjonen skal benyttes samme rentefot som den som er lagt til grunn for erstatningsberegningen. Det vil for tiden si 5 %. I den grad denne renten er for høy sammenliknet med reell forrentning av kapitalen, vil dette resultere i

at fradraget er mindre enn det rent matematisk og økonomisk skulle ha vært. At fradraget blir mindre er en fordel for skadelidte. Han vil dermed reelt få utbetalt en høyere pensjon enn den som er lagt til grunn for erstatningsoppgjøret. Denne effekten er et naturlig motstykke til at en kapitaliseringsrente på 5 % er beholdt for erstatningsberegningen. I den grad en rentefot i en slik størrelsesorden gir for lite erstatning, vil noe av denne effekten veies opp gjennom et redusert fradrag for tjenestepensjon.

Utvalget antar at de beste grunner taler for det sistnevnte alternativet. Fradraget skal altså gjøres ved å neddiskontere pensjonen til et kapitalbeløp som representerer en nåverdi av fremtidige pensjoner.

Pensjonsutbetalingene (som her kapitaliseres til en engangssum) vil være gjenstand for beskatning når de utbetales. Dette bør det tas hensyn til når det gjøres fradrag i erstatningen. Den nøyaktige beskatningen av pensjonsutbetalingene vil avhenge av individuelle forhold. For å unngå at fradraget i erstatningen for pensjonsutbetalinger blir for stort, og for å ha en enkel ordning, mener Utvalget at det bør regnes med en beskatning av pensjonsytelsene på 40 %. Fradraget bør beregnes før de årlige ytelsene kapitaliseres til en engangssum, jf. foran. Utvalget antar at det å foreta fradraget for skatt før kapitalisering, vil gi den beregningsmåte som best samsvarer med de økonomiske realitetene for skadelidte. Dermed skal det gjøres et fradrag for beskatning i de pensjonsytelsene som blir gjenstand for kapitalisering til en engangssum. Ordningen med fradrag for beskatning kommer til uttrykk i Utmålingsforskriften § 2-1 fjerde ledd.

5.3.7 Særlig om fripoliser

En fripolise er en fullt betalt forsikring som er utstedt til et individ som trer ut av forsikringsordningen, eksempelvis i forbindelse med skifte av jobb. En arbeidstaker som avslutter et arbeidsforhold vil ofte, men langt fra alltid, få med seg en fripolise, som dermed omfatter oppsparte pensjonsrettigheter. At det utstedes fripolise eller pensjonskapitalbevis betinger at arbeidstakerens tidligere bedrift hadde en uførepensjonsordning med oppbygging av kapital til fripolise.

Fripoliser kan omfatte alders-, uføre- og etterlattepensjoner. En fripolises verdi vil i alminnelighet avhenge av hvor lang tid arbeidstakeren stod i arbeidsforholdet. Har han eller hun eksempelvis arbeidet i 10 av de 30 år som kreves for full pensjon, vil vedkommende bare ta med seg 1/3 av full pensjon. Som følge av at en arbeidstaker skifter jobb

flere ganger, kan en arbeidstaker tjene opp langt mer enn full pensjon. Et eksempel kan være at en arbeidstaker som starter å jobbe som 27-åring, jobber 23 år i første bedrift og tjener opp 23/40 i denne. (Bedriften har uførepensjonsordning med fripoliseopptjening.) Deretter kan han eksempelvis oppnå 17/30 i neste bedrift. Dersom begge ordninger har 70 % dekning ved full pensjon, vil arbeidstakeren motta en meget god uførepensjon.

Dersom arbeidstakeren slutter i en bedrift som ikke utsteder fripoliser for oppspart uførepensjon, vil imidlertid effekten kunne bli motsatt: Arbeidstakeren vil ikke nyte godt av oppsparte pensjonsrettigheter fra første arbeidsforhold, og dermed få en tilsvarende dårlig uføredekning. En variasjon over eksemplet foran er illustrerende: Hvis den første bedriften i eksemplet foran ikke hadde fripoliseopptjening, vil situasjonen bli at arbeidstakeren er 50 år når han starter i neste bedrift. Han vil da maksimalt kunne oppnå 17/30 alderspensjon hvis han jobber til han blir 67 år. Hvis han blir ufør eksempelvis som 55-åring, vil han få en uførepensjon på 17/30 fra ordningen til nåværende (den siste) arbeidsgiver. Fra første arbeidsgiver har han ingen opptjente rettigheter og får dermed ingen utbetaling.

Andelen av bedrifter med innskuddsbasert alderspensjon som i tillegg har uførepensjonsordning, er lav. Av disse har svært få ordninger med opptjening av fripoliserettigheter. Dette gjelder ikke minst blant de bedrifter som tegnet tjenstepensjon i forbindelse med innføring av obligatorisk tjenstepensjon.

I og med at det i våre dager er relativt vanlig med jobbskifte, innebærer dette at mange arbeidstakere ikke vil ha oppspart uføredekning fra sin tidligere yrkeskarriere, og dermed få en tilsvarende lavere uføredekning fra tjenstepensjon.

Siden Utvalget har valgt alternativet med individuelt fradrag for pensjoner (jf. punkt 5.3.5.2.2 foran), vil uføredekningene under fripolisene kunne tas med i nettportalene på samme måte som de øvrige uføredekninger. Det er dermed teknisk mulig å gjøre dem til gjenstand for et individuelt fradrag.

Det kan imidlertid diskuteres om fripolisene bør behandles på samme måte som ordinære arbeidsgiverbetalte uføredekninger. Fripoliser kan nemlig i noen grad være finansiert av arbeidstakeren selv gjennom direkte betaling. Dette er særlig aktuelt gjennom tegning av fortsettelsesforsikringer. Arbeidstakere som eksempelvis er usikre på egen fremtidig helsetilstand eller som starter som selvstendig næringsdrivende, kan ha et ønske om å videreføre den pensjonsordning de

har hatt, selv om de avslutter arbeidsforholdet. I så fall finansierer de videre pensjonsoppsparing på fripolisen selv. Dette har konsekvenser for den erstatningsrettslige behandlingen av fripolisene. Som nevnt foran, kan det hevdes at skadelidte selv bør nyte godt av de forsikringsordninger han eller hun har finansiert selv. Dette «betalingsargumentet» slår til med full styrke for den del av fripolisen som skadelidte har finansiert selv.

Det blir etter dette spørsmål om hvordan man skal håndtere fripolisene erstatningsrettslig. De nærliggende alternativ er enten å la dem bli gjenstand for fradrag på vanlig måte eller nettopp ikke å la fripolisene komme til fradrag i det hele. En mellomløsning der det kun gjøres fradrag for den del av fripolisen som er betalt av tidligere arbeidsgiver kan være vanskelig gjennomførbar. En slik løsning kan bare være aktuell dersom det utarbeides tekniske løsninger som enkelt gjengir hvor mye av fripolisen skadelidte har finansiert selv. Utvalget finner det vanskelig å forsuttere at en slik teknisk løsning lar seg etablere.

I valget mellom de skisserte alternativ har Utvalget blitt stående ved at fripolisene fra ordninger i arbeidsforhold bør komme til fradrag. Men denne ordningen skal kombineres med en adgang for skadelidte til å påberope seg at deler av fripolisen er finansiert som en fortsettelsesforsikring. Så langt skadelidte klarer å bevise at han eller hun selv har finansiert en fortsettelsesforsikring, skal utbetalingene under slike forsikringer ikke gå til fradrag.

5.4 Ytre rammer for erstatningsnivået

5.4.1 Innledning

I det følgende drøftes de ytre rammer for erstatningsnivået. Mandatet gir klare føringer om at det bør vurderes å sette en maksimumsgrense for hvilken erstatning som kan gis for inntektstap etter norsk rett. På samme måte gir Mandatet en klar foranledning til å drøfte om det bør settes et minstenivå for erstatning. De prinsipielle spørsmål er da hvorvidt skadelidte skal få henholdsvis *mindre enn* full erstatning og *mer enn* full erstatning. I det følgende drøftes om og eventuelt hvordan disse grensene skal bygges inn i den standardiserte ordning (se henholdsvis punkt 5.4.2 og 5.4.3 nedenfor).

5.4.2 Innføring av en maksimumserstatning

Utvalget har med utgangspunkt i Mandatet drøftet spørsmålet om det skal settes en øvre grense for

erstatningsutmålingen, et «tak» på erstatningen. Dette vil innebære at lovgiver med åpne øyne fastsetter at visse skadelidte skal få mindre enn full erstatning.

Problemstillingen har vært drøftet i tidligere lovforarbeid.⁹² Under forarbeidene til Lov nr. 26 1973 vurderte man å sette et tak tilsvarende høyeste mulige pensjonsgivende inntekt etter folketrygdloven, altså et nivå som i dag tilsvarende 12 G i årsinntekt. Komiteen fant imidlertid «... at det også for tap utover det nevnte nivå bør kunne gis erstatning når dette ikke vil være urimelig tyngende for skadevolderen og det heller ikke ellers er grunn til å pålegge skadelidte selv å bære alt tap utover denne grense».⁹³ Resultatet ble da at man nøyde seg med å innføre en lempningsregel for personskader i særlige unntakstilfeller, jf. någjeldende skl. § 5-2.

Lempningsregelen vil lede til at erstatningen reduseres på bakgrunn av helt individuelle kriterier knyttet til blant annet skadevolders og skadelidtes økonomiske forhold. Spørsmålet om å innføre et tak er – slik det er formulert i Mandatet – mer generelt: Det er tale om med åpne øyne å fravike den hevdvunne regelen om at skadelidte skal ha «full erstatning» i de tilfeller hvor skadelidte har relativt høy inntekt. Man vil da eventuelt innføre en form for «borgerlig jevn mål».

Tanken om et borgerlig jevn mål stammer fra dansk rettstradisjon.⁹⁴ Etter en jernbaneulykke ved Bramminge ble det nedsatt en erstatningskommisjon som leverte sin rapport i 1915. Kommisjonen opererte i forbindelse med erstatningsutmålingen med «den Norm, der er anvendt ved Fastsættelsen af det beløb der tilkommer Embedsmænds og bestillingsmænds Enker ...».⁹⁵ Uttrykket ble tatt opp av Ahnfelt Røhne under hans innlegg på det 13. nordiske Juristmøte i 1925, og har siden vært brukt fra tid til annen, i alle fall i den norske debatten.⁹⁶ Jevnmålstanken kan gi seg ulike utslag, men den aktuelle i vår sammenheng er at man «avskjærer all erstatning som ikke skadelidte trenger for å opprettholde en «borgerlig» levestandard».⁹⁷ Det kan trekkes en linje mellom denne tilnærmingen og den erstatningsordning som har gjeldt i Danmark i nyere tid etter vedtagelsen av EAL. Den omstendighet at

man i dansk erstatningsrett historisk ikke har gitt full erstatning for tap av fremtidig inntekt står i god forbindelse med tradisjonen for å se hen til et borgerlig jevn mål.⁹⁸ Man har imidlertid i nyere tid arbeidet for å øke erstatningsnivået.⁹⁹

I norsk juridisk teori har man over et visst tidsrom diskutert om man i erstatningsretten burde innføre et slikt borgerlig jevn mål. Oscar Platou argumenterte i sin tid energisk for at man måtte avgrense erstatningen slik at den ikke dekket de rene luksusunvesteringer.¹⁰⁰ En rekke forfattere gikk senere prinsipielt inn for å begrense erstatningen til et borgerlig jevn mål.¹⁰¹ Videre viste *Thorbjørnsen* (Rt. 1950 s. 573) at Høyesterett på femtitallet var tilbøyelig til å legge vekt på spørsmålet om skadelidte hadde behov for erstatning.¹⁰² Et senere og viktig arbeid i denne forbindelse var artikkelen som det flere ganger er vist til foran; Knut Selmers artikkel: «Et borgerlig jevn mål i norsk erstatningsrett».¹⁰³ Mye av den prinsipielle argumentasjonen i dette arbeidet har interesse også i dag. Et poeng i artikkelen er at man må se de ulike kompensasjonsregler i sammenheng.¹⁰⁴ Selmer gikk inn for at erstatningen kunne beskjæres dersom man lot skadelidte få sine forsikringsutbetalinger uavkortet.¹⁰⁵

Etter denne gjennomgangen er det verd å merke seg at det historisk sett ikke har vært noen entydig oppfatning om at skadelidte skal ha full økonomisk erstatning.

En tankegang som innebærer reduksjon av erstatningen har som kjent blitt videreført både gjennom reglene om samordning mellom erstatning og forsikring, jf. någjeldende § 3-1 tredje ledd andre punktum (se punkt 4.2.3 foran om denne) og gjennom lempningsregelen i någjeldende skl. § 5-2. For øvrig har tanker om å begrense erstatningsbeløpet som følge av at tapet blir upåregnelig stort for skadevolder blitt ventilert i forbindelse med adekvans. En slik uttalelse kom som et obiter dictum i tippedommen fra 1955.¹⁰⁶ Dette var før en begrensning eventuelt kunne gjøres gjennom lempningsregler, som første gang ble innført i generell form ved reformen i 1973. En

⁹² Se Innstilling fra Erstatningslovkomiteén 1971 s. 48–49.

⁹³ Se Erstatningslovkomiteén 1971 s. 49.

⁹⁴ Uttrykket stammer visstnok fra dansk tradisjon, se Selmer 1958 s. 294.

⁹⁵ Gjengitt etter Selmer 1958 s. 294.

⁹⁶ Jf. Selmer 1958 s. 294.

⁹⁷ Selmer 1958 s. 295.

⁹⁸ Se om dansk rett på dette punktet, Selmer 1958 s. 288–289.

⁹⁹ Et lovutvalg tok i 1983 avstand fra tanken om et borgerlig jevn mål, se Betænkning III (1983) s. 17.

¹⁰⁰ Se Platou 1879 s. 1–20.

¹⁰¹ Se bl.a. Andersen 1955 s. 397–398.

¹⁰² Utførlig om dommen Selmer 1958 s. 302–305.

¹⁰³ Selmer 1958.

¹⁰⁴ Selmer 1958 s. 305–309.

¹⁰⁵ Selmer 1958 s. 312–313.

¹⁰⁶ Se *Tippe* (Rt. 1955 s. 1132).

helt generell lempningsregel kom inn i loven i 1985, jf. någjeldende § 5-2. Men også etter at vi har innført lempningsregler har det falt uttalelser om å begrense omfanget av erstatning gjennom regler om adekvans. Her kan det særlig vises til *Lillestrøm* (Rt. 2006 s. 690) hvor det åpnes for at ansvarets omfang kan avgrenses ut fra adekvansbetraktninger. Dommen gjelder imidlertid i første rekke den spesielle problematikken knyttet til tredjemannsskader.¹⁰⁷ I *Dykker* (Rt. 2003 s. 338) stilte Høyesterett seg prinsipielt sett avvisende til å legge til grunn et «borgerlig jevn mål». ¹⁰⁸

Det ovennevnte viser likevel at innføring av et tak på erstatningen ikke vil innebære noe markant brudd på den norske erstatningsrettslige tradisjonen. Mens lempningsregelen gir grunnlag for et brudd med prinsippet om full erstatning ut fra *individuelle* forhold, kan en ny regel om et tak på erstatningen utgjøre et *generelt* brudd med prinsippet om. Prinsippet forlades da på et snevert område og ut fra tenkemåter som har tradisjon i norsk erstatningsrett. I denne forbindelse kan nevnes at det er en viss logikk forbundet med å innføre et tak samtidig som man foreslår å ta bort «kan»-hjemmelen for å gjøre fradrag i forsikringsutbetalinger, jf. någjeldende skl. § 3-1 tredje ledd andre punktum. Personer med høy inntekt som rammes av regelen om et tak på erstatningen kan i stedet sikre seg ved å tegne forsikringer med utbetalinger som ikke blir samordnet med erstatningen (se om dette foran i punkt 4.2.3.2).¹⁰⁹ Denne korrespondansen mellom reglene er også nevnt i Mandatet.¹¹⁰

Utvalget har ved innføringen av et tak på erstatningen særlig lagt vekt på at relativt få av de skadelidte vil rammes av dette. Utvalget har i denne forbindelse innhentet statistikk over hvor mange av de norske arbeidstakerne som befinner seg i gruppen særlig høytlønte og som derfor vil stå i fare for å få lavere erstatning enn det som tilsvarende full økonomisk kompensasjon.¹¹¹ Til illustrasjon kan nevnes at bare 20 000 personer i Norge oppebar inntekter over 19 G i 2008, og at kun ca. 8 000 hadde inntekt på 25 G og høyere.¹¹² Selv om man må ta høyde for at en mengde personer i Norge oppebærer høye inntekter gjennom ulike selskapsarrangementer som ikke kommer

til syne i en lønnsstatistikk, kan det legges til grunn at det er relativt få potensielle skadelidte som vil rammes av et tak på opp mot 20 G.

Utvalget har videre sett hen til det tak på erstatningen som er innført i dansk rett. Det følger av EAL § 6, 2. stk at maksimal erstatning i dansk rett utgjør 7 892 000 DKR.¹¹³ Denne summen tilsvarende per 2010 NOK 8 441 000, som igjen tilsvarende 111 G. Dette er en sum som etter det foreslåtte nye system vil tilkomme en 23-årig skadelidte med inntekt som tilsvarende 12 G (erstatning 111 G) eller en 32-åring med inntekt 13 G (erstatning 115,3 G). Det danske taket er derfor etter alt å dømme langt lavere enn det som kan være aktuelt å innføre i norsk rett. Dette misforholdet kan bare forklares ved å vise til at man i Danmark, som nevnt, ikke har hatt tradisjon for å utmåle det som i norsk rett kalles «full erstatning» for fremtidig inntekt. Tanken om et borgerlig jevn mål har stått sterkt jf. foran.

Utvalget mener at det er grunnlag for å innføre et tak dersom det settes vesentlig høyere enn det tak som i dag gjelder for yrkesskedeforsikring (10 G). I så fall vil taket ramme relativt få personer. Dermed vil et tak på erstatningen ikke ha stor betydning i praksis. Samtidig vil den samme persongruppen, under et regime med standardiserte og lett forutberegnelige erstatningsregler, kunne posisjonere seg gjennom forsikring. Det vises i så måte til at det ikke gjøres fradrag i erstatningen for uføredekning fra individuelle pensjonsordninger der premien er betalt av skadelidte selv, se punkt 5.3.4.4 foran.

Utvalget ser det videre som naturlig at et erstatningsrettslig tak settes høyere enn det trygderettslige taket på 12 G for inntekt som medregnes ved beregning av pensjon etter folketrygdloven etter någjeldende regler. Mens trygden fordeler fellesskapets midler, fordeler erstatningsretten risiko og økonomisk belastning mellom en skadelidte og en skadevolder. Og mens trygdens fokus er å sikre velferd til alle fremfor luksus til de få, er erstatningsrettens fokus i større grad gjenoppretting enn utjevning

På bakgrunn av tallene foran ser Utvalget det som hensiktsmessig at «taket» ikke plasseres lavere enn 19 G. Dette utgjør per 2008 ca. 1 330 000 kroner (per 2010 ca. 1 437 000 kroner). Denne summen utgjør over tre ganger gjennomsnittsinntekt i 2008 (ca. 415 000 kroner). For de fleste nordmenn vil en årsinntekt i denne størrelsesordenen

¹⁰⁷ Rt. 2006 s. 590 avsnitt 57.

¹⁰⁸ Se *Dykker* (Rt. 2003 s. 338, avsnitt 78).

¹⁰⁹ Jf. Selmers anbefaling, se Selmer 1958 s. 312–313.

¹¹⁰ Se Mandatet s. 4.

¹¹¹ Se til dette tall materiale fra SSB på websiden www.ssb.no/tabell/07093.

¹¹² Tallmateriale hentet fra tabell nevnt i forrige note.

¹¹³ Jf. Bekendtgørelse om regulering av godtgørelse og erstatning etter Lov om erstatningsansvar av 25. november 2009 § 2 nr. 5.

oppleves som et stort privilegium. Det kan da spørres om det innenfor en moderne erstatningsordning er legitimitet i befolkningen for å gi inntekter over denne størrelsen et erstatningsrettslig vern. For Utvalget veier det i så måte tungt at spørsmålet om et tak på erstatningen må ses som en del av en ordning som med åpne øyne fraviker en målsetting om full erstatning på mange punkter. Det er i et slikt perspektiv vanskelig å se at en skadelidt som får erstatning for tap av arbeidsinntekt i denne størrelsesorden kommer spesielt dårlig ut.

Som det vil fremgå, vil det norske taket også ligge langt høyere enn det danske taket. Det norske taket på 19 G vil – dersom det anvendes overfor en 22-åring – gi 254,6 G; altså langt over en dobling av det høyeste mulige danske erstatningsnivået (111 G). Det bør imidlertid tilføyes at det er ytterst sjelden at 22-åringer har et så høyt inntektsnivå.

Etter dette er Utvalget blitt stående ved at maksimumserstatning for inntektstap skal reflektere en årsinntekt på 19 G. Taket fremgår av lovutkastet § 3-2 første ledd.

For klarhets skyld bør det presiseres noe om hvordan taket er å forstå: Forslaget om et «tak» på inntekten skal forstås slik at det betegner en grense for hvor stor erstatning man kan få for tapt arbeidsevne *per tidsenhet*. Ingen skadelidt kan gå erstatning på et *høyere nivå per år* enn den erstatningen som er utregnet med utgangspunkt i 19 G i årsinntekt for skadelidtes aktuelle alder. Dette innebærer at taket får konsekvenser også for hvor mye en delvis ervervsufør maksimalt kan kreve. En skadelidt som er 60 % ervervsufør kan maksimalt få 60 % av erstatningsbeløpet for 19 G for sin årsklasse. Han eller hun kan ikke kreve de resterende 40 % under henvisning til at vedkommendes årsinntekt er 25 G. Skadelidte kan altså ikke påberope seg at 60 % av en tenkt erstatning regnet med utgangspunkt i en årsinntekt på 25 G ikke vil overstige 100 % av erstatningen beregnet for 19 G.

Det er denne tilnærmingen som best samsvarer med de rettspolitiske betraktninger som ligger til grunn for begrensningen. Videre vil denne tolkningen være best egnet til å forebygge mot forsøk på å omgå begrensningen.

5.4.3 Innføring av en minimumserstatning

Utvalget har videre drøftet hvorvidt det bør settes en nedre grense, et «gulv» for erstatning, i forbindelse med standardiseringen. Dette aktualiserer (på samme måte som spørsmålet om et tak) en prinsipielt viktig problemstilling knyttet til å fra-

vike regelen om at skadelidte skal ha «full erstatning». Innføring av et «erstatningsgulv» innebærer at prinsippet fravikes den andre veien; spørsmålet er nå om skadelidte skal tillates å få *mer enn* full erstatning. En iboende konsekvens av dette er at skadevolder må betale erstatning som er større enn det som tilsvarende den skade som er voldt. Det kan bryte med grunnleggende rettferdighetsbetraktninger i norsk erstatningsrett.

Prinsippet om at skadelidte skal ha full erstatning har ellers blitt oppfattet å gå begge veier i den forstand at skadelidte ikke skal ha *mer enn* full erstatning. Dette kommer blant annet til uttrykk ved at fordeler som skadelidte får som følge av skaden skal gå til fradrag i erstatningen, jf. regelen om *compensatio lucri cum damno* og forutsetningene bak denne.¹¹⁴ I tråd med dette har man i norsk rett også (eksempelvis) vært restriktive til å utmåle såkalt «punitiv damages» (erstatning for ikke-økonomisk tap på pønalt grunnlag) slik man har tradisjon for i angloamerikansk rett.¹¹⁵

Dersom man går inn for å etablere et gulv for erstatningen, vil vi bevege oss i retning av en mer sosial og distribuerende erstatningsrett. Norsk erstatningsrett har så langt ikke gått langt i retning av en sosial erstatningsrett med et utjevne formål.¹¹⁶

Vi har derfor få eksempler på at man i norsk rett tidligere med åpne øyne har lagt til rette for at skadevolder må betale mer i erstatning enn den skaden eller det økonomiske tapet som faktisk er voldt. I den grad en slik vurdering har vært aktuell, har det vært i forbindelse med standardiserte sektorer av erstatningsutmålingen, så som den standardiserte yrkesskadeforsikringen og reglene om barneverstatning.

Ordningen med et gulv vil i utgangspunktet omfatte også personer som har liten eller ingen inntekt. For mange av disse vil utsikten til å kunne få en erstatning på noen hundre tusen kroner i året stå som en veldig forhøyning i økonomisk standard. Det er grunnleggende moralske og juridiske tankekors forbundet med å la skadelidte «tjene på skaden» og å la skadevolder betale mer erstatning enn tilsvarende det skadeomfanget han eller hun har forvoldt.

¹¹⁴ Den latinske termen betegner en regel om at det skal gjøres fradrag for fordeler som tilflyter skadelidte som følge av skaden.

¹¹⁵ Se om «punitiv damages» i norsk rett i Askeland 2009 s. 116–119.

¹¹⁶ At erstatningen ikke skal forfølge sosiale formål om omfordeling av ressurser har vært et viktig kritikkpunkt mot den standardiserte erstatningsordningen for barn, jf. Holgersen 1991 s. 535–536.

Tanken om et gulv på erstatningsnivået er likevel for mange akseptabel hvor det er et forsikrings-selskap som opptrer på skadevoldersiden. At noen grupper overkompenseres i en omfattende forsikringsordning, får ikke dramatiske konsekvenser, fordi det utlegget overkompensasjonen representerer pulveriseres og fordeles på forsikringstakerne.

Et gulv er langt mer kontroversielt overfor en personlig skadevolder uten forsikringsdekning i ryggen. For slike tilfeller vil imidlertid lempningsregelen i skl. § 5-2 i noen tilfeller kunne avskjære eventuelle urimelige utslag.

Det tilfeldige i om den som rammes av skade har god inntektsevne eller ikke, kan tale for å operere med en gjennomsnittsbetraktning som grunnlag for erstatningen.¹¹⁷ For skadevolder står det i gjerningsøyeblikket oftest åpent om skadelidte har høy inntekt som kan lede til tilsvarende høy erstatning, eller om skadelidte har beskjeden inntekt med tilsvarende lav erstatning. I et slikt perspektiv kommer ikke skadevolder dårlig ut dersom han må betale en gulv-erstatning som tilsvarer et inntektsnivå som ligger *under* gjennomsnittsinntekt.

Et viktig argument for å legge et gulv er at det vil forenkle behandlingen av erstatningskrav fra noen av de grupper som ellers måtte ha krevd erstatning etter en skjønsmessig beregning fordi de har en utradisjonell tilknytning til arbeidslivet jf. punkt 5.5.2 nedenfor. Som det fremgår av drøftelsen der, vil det ellers være vanskelig å få til en effektiv standardisering, fordi det for disse gruppene av skadelidte er vanskelig å finne et mål på inntektsevnen. Et annet argument er at et gulv vil redusere antallet prosesser om relativt små krav, noe som er i tråd med målsettingen bak standardiseringstiltaket.

En hovedinnvending mot å legge et gulv for erstatningen er at det vil kunne øke utgiftene for skadevoldersiden på en uforholdsmessig måte. Denne effekten av minimumserstatningen kan imidlertid motvirkes ved å bygge inn et unntak for visse persongrupper, som dermed ikke vil nyte godt av et gulv, se punkt 5.5.4.2 nedenfor. Videre tyder lønnsstatistikker og øvrige sider ved den nye erstatningsordningen på at den neppe vil representere noen veldig stor samlet kostnadsøkning for skadevoldersiden.¹¹⁸

Som det fremgår nedenfor i punkt 5.5, har Utvalget gått inn for en «standarderstatning» som er tilgjengelig for de fleste skadelidte, likevel slik at det gjøres et unntak for personer som ikke har tilknytning til arbeidsliv eller utdanning. De fleste norske borgere vil være kvalifisert for en «standarderstatning», og de skal da etter forslaget plasseres i en inntektsgruppe tilsvarende 5 G. Denne løsningen er i første rekke valgt av retts tekniske hensyn, men Utvalget har også sett hen til prinsipielle betraktninger omkring generell usikkerhet om fremtidig utnyttelse av arbeidsevne. Det vises til den nærmere redegjørelsen for «standarderstatningen» nedenfor i punkt 5.5.

5.5 Standarderstatningen

5.5.1 Innledning

I det følgende presenteres en viktig bestanddel av forslaget om ny, standardisert inntektstaperstatning: Personer med tilknytning til arbeid eller utdanning skal som hovedregel ha krav på en erstatning som bygger på et inntektsnivå tilsvarende 5 G. Dette nivået blir for de fleste skadelidte å anse som et «gulv» for erstatningen. Utvalget har valgt å benevne slik erstatning som «standarderstatning». Grunnene for å innføre en slik standarderstatning er i første rekke av retts teknisk karakter. Ved å slå sammen store grupper av potensielle skadelidte og foreskrive en erstatning på et nivå tilsvarende 5 G i årsinntekt, legges det til rette for at man kan unngå tvister. Bevegggrunnene for å slå sammen ulike grupper som får en erstatningsutmåling basert på 5G i årsinntekt er nærmere beskrevet i punkt 5.5.2–5.5.4.

Løsningen med å utmåle erstatning basert på årslønn 5 G til store grupper innebærer imidlertid at noen grupper av skadelidte overkompenseres. For at den foreslåtte ordningen skal kunne ha legitimitet, må det da settes grenser for hvem som kan omfattes av en erstatning basert på årsinntekt 5 G. I punkt 5.5.4.2 drøftes spørsmålet om hvilke grupper som bør falle utenfor standarderstatningen.

5.5.2 Problemet: Persongrupper med utradisjonell tilknytning til arbeidslivet

5.5.2.1 Innledning

Som nevnt er hovedregelen at skadelidtes inntektsnivå i skadeåret eller året før skaden blir bestemmende for hvilken erstatning han eller hun får, jf. § 3-2 første ledd. På dette punktet videre-

¹¹⁷ Se om argumentasjon omkring erstatningsrettens tilfeldighet, punkt 3.3.6 ovenfor.

¹¹⁸ Se punkt 5.5.4.1.3 om relevante lønnsstatistikker, jf. også kapittel 15 om økonomiske og administrative konsekvenser, punkt 15.3..

føres et stykke på vei gjeldende rett. Også for dagens personskadeerstatninger vil årsinntekten være et svært viktig parameter. Den foreslåtte standardiseringsmodellen bygger i høy grad på at skadelidtes årsinntekt er representativ og kan danne grunnlag for erstatningsutmålingen.

Et slikt utgangspunkt reiser særskilte spørsmål for en rekke grupper potensielle skadelidte. Dette gjelder ulike persongrupper som har utradisjonell tilknytning til arbeidslivet eller ingen tilknytning til arbeidslivet i det hele tatt. Disse persongruppene vil *ikke* kunne vise til en representativ pensjonsgivende inntekt som kan anvendes som grunnlag for erstatningsutmålingen. I det følgende drøftes ulike modeller for å inkludere disse gruppene i det nye utmålingssystemet.

5.5.2.2 *Nærmere om ulike kategorier av skadelidte*

Fraværet av en representativ inntektshistorikk gjelder særlig tre hovedgrupperinger av skadelidte: For det første gjelder det barn under 19 år. For disse er det etablert et eget regelsett, se Utredningens kapittel 6.

For det andre gjelder det ungdom og unge voksne under utdanning. Dette omfatter for det første personer som går på videregående skole, linje for studiespesialisering, og som er 19 år eller eldre. Videre gjelder det personer som tar kortere utdanning, slik som hjelpepleier-, rørlegger- eller snekkerutdanning eller ulike fagskoler. Også personer som tar litt lengre utdanning, slik som sykepleier-, lærer- eller ingeniørutdanning eller bachelorgrad på universitet vil mangle en inntektshistorikk det er naturlig å bygge på for erstatningsutmålingen. Endelig gjelder det samme for grupper som tar lang utdanning, for eksempel et mastergradsstudium på universitetet. Også slike grupper av skadelidte må gis en plass i standardiseringsordningen som sikrer dem en rimelig erstatning.

For det tredje må de standardiserte reglene tilpasses en sammensatt gruppe av andre personer som ikke har ordinær tilknytning til arbeidslivet. Som eksempler på denne typen potensielle skadelidte kan nevnes kunstnere, ulike former for frilansere, ulike former for oppdragstakere, herunder kommunalt engasjerte avlastere og støttekontakter, «ringevakter» i ulike bransjer, modeller, fiskere og endelig vanlige deltidsarbeidende, typisk i butikknæring eller hotell- og utelivsbransje. En særskilt kategori er videre personer som tar et «sabbatsår» eller personer som helt eller delvis tar permisjon fra ordinær jobb et år med lavere lønn

enn normalt for å videreutdanne seg.¹¹⁹ I kategorien utradisjonell tilknytning til arbeidslivet kan også plasseres de hjemmearbeidende hva enten disse har omsorg for barn eller ikke. Som det fremgår, står vi her overfor en sammensatt gruppe av personer med svært ulik tilknytning til yrkeslivet.

I denne sammenhengen har det stor betydning at unge personer med «utradisjonell» tilknytning til arbeidslivet står overfor noe av den samme usikkerhet som gjelder ungdom under utdanning. Mange unge skifter mellom ulike karriereløp. Man arbeider kanskje deltid flere steder, tar et hvileår i et lavtlønnsyrke eller kombinerer utdanning og deltidsarbeid. Det kan av denne grunn være vanskelig å operere med et skille mellom unge under utdanning (gruppe 2 foran) og unge som havner i gruppen utradisjonell tilknytning til arbeidslivet (gruppe 3 foran).

Både unge under utdanning og yrkesgrupper med en «utradisjonell» tilknytning til arbeidslivet må reguleres særskilt med tanke på standardisering av personskadeerstatning. Dette skyldes at slike yrkesgrupper ikke oppbeholder en regelmessig årslønn som er representativ for deres inntektsevne. Yrkesgruppene vi her har for er mange og ulike. Mange slike grupper arbeider heller ikke fulltid, noe som gjør det vanskelig å operere med deres årslønn som bestemmende for erstatningsutmålingen.

5.5.2.3 *Någjeldende regulering av gruppene*

Etter gjeldende rett vil grupper med utradisjonell tilknytning til arbeidslivet kunne kreve full erstatning for sitt økonomiske tap. Denne gruppen vil imidlertid ofte ha problemer med å føre klare beviser for hvilket inntektsnivå man uten skaden ville ha hatt i fremtiden. Erstatningen vil ofte måtte fastsettes etter et skjønn som bygger på mange usikre faktorer.

Den aktuelle gruppen av skadelidte passer derfor ikke så godt inn i standardiserte erstatningssystemer. Både i den danske standardiserte ordningen og i den norske yrkesskadeforsikringsordningen er erstatningsutmålingen basert på at man lett kan finne frem til aktuell og fremtidig årsinntekt. Derfor er det i begge erstatningsordninger gitt unntaksregler for personer med utradisjonell tilknytning til arbeidslivet.

¹¹⁹ I dansk rett vil slike personer kunne oppnå erstatning basert på deres ordinære lønnsinntekt, se Møller og Wiisbye 2002 s. 250.

De tilsvarende personer vil i dansk rett behandles slik at inntekten fastsettes skjønnsmessig, jf. dansk EAL § 7 andre ledd lyder som følger:

«Årslønnen fastsettes dog efter et skøn, når særlige indtægts- eller ansættelsesforhold eller andre forhold har gjort sig gældende»

I dansk rett har denne regelen ført til at det nå foreligger en relativt omfattende administrativt fastsatt veiledning om hvordan man skal beregne årslønn for spesielle grupper.¹²⁰Når det gjelder skader som rammer ungdom under utdanning er utgangspunktet i dansk rett at skadelidtes årsinntekt fastsettes skjønnsmessig slik at det tas hensyn til den inntekt skadelidte kunne forventes å få etter at utdannelsen er ferdig.¹²¹

Yrkeskadeforskriftens tilsvarende særregel er § 3-1 tredje ledd, som lyder slik:

«Hvis det er særlige holdepunkter for å anta at grunnlaget for beregningen etter første og annet ledd avviker vesentlig fra det som ville vært skadelidtes alminnelige inntektsnivå uten skaden eller sykdommen, skal grunnlaget for beregningen settes til dette nivået.»

Disse reglene opererer altså begge med et inngangsvilkår for en rent *skjønnsmessig* vurdering av hva inntekten skal settes til.

Utvalget er i Mandatet bedt om å vurdere hvilken av disse reglene som best regulerer disse persongruppene. Utvalget konstaterer imidlertid at slike skjønnsmessige regler innbyr til prosess og kostnader forbundet med å bevise et nivå retten kan legge til grunn. Denne observasjonen har foranlediget særskilte drøftelser i Utvalget. Det har særlig vært fremhevet at skjønnsmessige regler – enten de er formulert etter dansk eller norsk modell – vil skape retts tekniske vansker som står i motstrid med standardiseringsformålet. Denne omstendighet har ført til at diskusjonen i Utvalget mer har dreid seg om alternative standardløsninger enn å velge mellom formuleringene i dansk eller norsk regel. Utvalget har derfor drøftet ulike alternative standardiserte regelalternativer som kan avskjære usikkerhet

om hvordan erstatningen for disse gruppene skal beregnes. Rett nedenfor presenteres noen slike alternative løsninger. For utredningsformål er det tatt med to modeller som flertallet i Utvalget har forkastet (se punkt 5.5.3) – i tillegg til det forslag Utvalget går inn for (se punkt 5.5.4). Gjennom å konkretisere svakheten ved alternative modeller gir Utvalget et grunnlag for å vurdere den modellen som foreslås.

5.5.3 To forkastede modeller

5.5.3.1 Introduksjon

Idet følgende presenteres (som nevnt foran) for utredningsformål to modeller som har vært vurdert av Utvalget, men som har blitt forkastet med en sammensatt begrunnelse. Presentasjonen av modellene viser hvilke vansker det er forbundet med å standardisere erstatningsutmålingen for grupper med utradisjonell tilknytning til arbeidslivet. Modellene regulerer heller ikke alle skadelidte i den nevnte kategorien, noe som er en ytterligere grunn til å forkaste dem.

5.5.3.2 Plassering etter inntektsprognose

Det nye, standardiserte systemet er i høy grad basert på årsinntekt i året før skade. En vesentlig del av de skadelidte vil imidlertid som nevnt befinne seg i en livsfase der de er for gamle til å få barneverstatning, men samtidig ikke har kommet i arbeid, slik at en årsinntekt kan danne utgangspunkt for beregningen.

For disse kategoriene av skadelidte under utdanning har Utvalget vurdert den mulighet å etablere egne regler som fraviker Inntektstapmodellen. De skadelidte i denne gruppen kjennetegnes samlet sett av at de ikke har en dokumenterbar pensjonsgivende inntekt noen av de årene som kan legges til grunn for erstatningsberegningen jf. § 3-2 første ledd. Samtidig står man heller ikke overfor den totale usikkerhet som gjelder for barnegruppen. Premissene for standardisering må da i noen grad følge av at denne gruppen er under utdanning med en sannsynlig inntektsevne i fremtiden.

Utvalget har for utformingen av standardiseringsreglene for skadelidte under skolegang og utdanning sett hen til hvilke lønnsinntekter som er vanlig i Norge. Nedenfor følger en statistikk som viser hva grupper inndelt etter utdanningsnivå gjennomsnittlig oppebærer, se tabell fra Statistisk Sentralbyrå.¹²²

¹²⁰ Se Arbejdsskadestyrelsens «Vejledning om at fastsætte årsløn» nr. 10286 av 1.11.2007.

¹²¹ Se Møller og Wiisbye 2002 s. 250, som på dette punkt henviser til både 2001-lovforslaget (s. 27) og 1984-lovforslaget sp- 94. Det samme systemet er for øvrig videreført i Arbejdsskadestyrelsens Vejledning om erstatningsordninger for uddannelsessøgende m.fl. nr. 2 af 15701/2004, se kapittel 4.

Tabell 5.1 Utdannings- og lønnsnivå

	Månedslønn 2007
Heltidsansatte, begge kjønn	
Utdanning i alt	33 387
Grunnskole (nivå 1–2)	26 741
Videregående skole (nivå 3–5)	31 618
Universitets- og høyskoleutd. 1–4 år (nivå 6)	37 211
Universitet og høyskole utdanning, over 4 år (nivå 7)	46 570
Uoppgitt utdanning (9)	28 622

Kilde: Statistisk Sentralbyrå 05220.

Man kan ut fra disse tallene se en hovedtendens om at personer som bare har utdanning på grunnskolenivå gjennomsnittlig oppbeholder en årsinntekt i størrelsesorden 4–5 G, mens personer som har videregående skole med teknisk, yrkesmessig orientering har en gjennomsnittsinntekt på 5–6 G. Gjennomsnittsinntekten øker proporsjonalt med utdanningsnivå etter følgende hovedlinjer: Personer med treårig utdanning har gjennomsnittsinntekt på ca. 7 G, mens personer med gjennomført langvarig studium (fem år eller mer) har en gjennomsnittlig årsinntekt på 8 G. Som det fremgår, er det en klar sammenheng mellom utdanningsnivå og inntekt.

Utvalget har på bakgrunn av disse observasjonene vurdert å konstruere en standardiseringsordning som sørger for en erstatning differensiert etter lengden av påbegynt utdanning. Man har derfor drøftet ulike måter å plassere utdanningsgrupper i Inntektstapmodellen sin differensiering etter lønnsnivå. Utvalget har i så måte vurdert den løsning å la plasseringen bero på hvilket utdanningsløp skadelidte har valgt. Slik ville en som skades i løpet av et fem-årig studium få en langt større erstatning enn den som bare kan vise til videregående skole. For planlagte utdanningsløp som plasserer seg mellom disse, kunne man tenke seg en gradvis økning i plasseringsnivå, for eksempel i spennet mellom plassering i årsinntekt 5 G gradvis økende til plassering i årsinntekt 8 G. En slik form for plassering ville ha forfulgt de tradisjonelle rettferdighetsidéer som i dag er frem-

treddende: Man får erstatning som i høy grad er basert på en hypotese om hvilken inntekt man ville ha fått dersom skade ikke hadde inntruffet.

Utvalget har imidlertid funnet at det er for mange retts tekniske vansker forbundet med en slik gradert plassering basert på planlagt utdanningsnivå. Det faller vanskelig å lage praktikable skiller mellom ulike grupper av utdanningsnivå. Videre mener Utvalget at det generelt ikke er noen nødvendig korrelasjon mellom utdanningsnivå og det lønnsnivå man i fremtiden vil få. Det kan vises til at enkelte kortere utdannelse kan gi jobbmuligheter i en bransje der inntektene er gode, så som for eksempel ved ulike typer meglervirksomhet. Tilsvarende vil en lang universitetsutdanning ikke alltid kaste av seg i form av god inntekt. Videre er det heller ikke gitt at et påbegynt utdannelsesløp blir fullført. Utvalget har av disse grunner forkastet tanken om et slikt graderings-system knyttet til påbegynt utdanning.

Tilsvarende problemer gjør seg gjeldende i relasjon til den sammensatte gruppen av personer med utradisjonell tilknytning til arbeidsliv. Også for denne gruppen har Utvalget funnet det vanskelig å lage gode kriterier for plassering på et visst nivå etter systemet i § 3-2 første ledd. Disse retts tekniske vanskene har vært en vesentlig begrunnelse for at Utvalget går inn for å etablere en «standarderstatning» basert på et fingert inntektsnivå tilsvarende 5 G, se punkt 5.5.4 nedenfor.

5.5.3.3 Standarderstatning for alle under 28 år

Under henvisning til de retts tekniske vansker som er redegjort for foran vedrørende alternativet å knytte inntekt til prognose, har Utvalget videre vurdert om det for store grupper av unge skadelidte i stedet bør utmåles en standardisert erstatning tilsvarende *gjennomsnittslønn* for lønnstakere. I henhold til ulike statistikker er gjennomsnittslønnen i 2008-kroner 416 000. Dette tilsvarer ca. 6 G.¹²³

Et inntektsnivå tilsvarende 6 G er et nærliggende alternativ både for barneverstatning (se kapittel 6 nedenfor), for ungdom og for unge voksne under utdanning. For disse gruppene gjør det seg, om enn i noe varierende grad, gjeldende en så stor usikkerhet at man ikke kan utelukke at inntekten blir høyere. Man kan selvsagt heller ikke utelukke at den blir lavere. Å la alle skadelidte under 28 år få erstatning basert på 6 G har derfor vært vurdert som et mulig alternativ. Prinsipielt sett vil denne løsningen innebære en form

¹²² Se tabell gjengitt på http://statbank.ssb.no/statistikkbanken/Default_FR.asp?PXSid=0&nvl=true&PLanguage=0&tilside=selecttable/hovedtabellHjem.asp&KortnavnWeb=lonnansatt.

¹²³ I 2008 utgjorde 6 G en sum av 421 526 kroner.

for forlengelse av den perioden barneerstatningens ordning gjelder.

Tanken har da vært at denne erstatningsordningen i første rekke skal etableres for de grupper av skadelidte hvor det på skadetidspunktet gjorde seg gjeldende usikkerhet om hvilken inntekt de vil få i fremtiden. For persongrupper hvor slik usikkerhet ikke gjør seg gjeldende, har man lagt til grunn at Inntektstapmodellen skal anvendes. Dette vil da i første rekke gjelde voksne personer som har etablert seg i et yrke og har et stabilt arbeidsforhold. Med dette systemet må det trekkes en grense mellom persongrupper som i alminnelighet står under den nevnte usikkerheten og persongrupper som har så etablerte inntektsforhold at det kan gis erstatning etter det alminnelige systemet i § 3-2 første ledd.

På bakgrunn av at det i våre dager er vanlig å bruke lengre tid enn før på utdanning, har Utvalget vurdert å sette grensen mellom de to kategoriene skarpt til 28 år. Skjæringspunktet blir da bestemt slik at skadelidte for automatisk å få 6 G, må være yngre enn 28 år gammel på konstateringstidspunktet.

Modellen bygger altså på at erstatningen for personer under 28 år skal beregnes som om deres årslønn var 6 G enten de er inne i et utdanningsløp eller beskjeftiger seg med ulike typer av deltidsarbeid eller skifter mellom jobb og studier. Når først dette nivået – 6 G – er lagt for unge under utdanning, vil det være vanskelig å forsvare at ungdom i mer stabile arbeidsforhold skal ha en lavere erstatning. Alminnelige rettferdighetsbetraktninger kan gjøre det vanskelig å akseptere at den som i mange år har vekslet mellom ulike deltidsjobber og ulike studia, skal få høyere erstatning enn den som trofast har utført sin lavtlønnede jobb. Derfor må også den sistnevnte gruppen tilstå erstatning basert på 6 G. Løsningen med å trekke grensen ved 28 års alder vil dermed lede til at personer med lett bevisbart lønnsnivå på 4 G eller lavere løftes opp til et erstatningsnivå basert på årsinntekt 6 G.

Det kan rettes innvendinger mot at et erstatningsnivå regnet ut fra en stipulert årsinntekt på 6 G tilstås et så bredt spekter av personer som her faller innenfor. En slik ordning vil føre til overkompensasjon for store grupper av skadelidte og representere store kostnader for skadevoldersiden. Utvalget viser i så måte til diskusjonen om kostnadssiden ved en standarderstatning basert på en stipulert inntekt på 5 G, se punkt 5.5.4.2 nedenfor)

Alt i alt har Utvalget funnet at grensen på 28 år er en kompliserende mellomløsning som ikke kan

anbefales ved siden av forslaget om en «standarderstatning», se rett nedenfor.

5.5.4 Utvalgets anbefalte modell: En «standarderstatning»

5.5.4.1 Ideen om en «standarderstatning»

5.5.4.1.1 Innledning

Som det har fremgått, er det betydelige rettskneviske problemer forbundet med å lage en standardisert ordning som skal reflektere ulike gruppers individuelle, hypotetiske inntektsnivå. Utvalget ser særlige betenkeligheter ved å innføre en rekke spesialkategorier i et system som er laget for å standardisere og forenkle. Kategoriene er så mange og forskjellige, og grensegangene mellom dem så u håndterlige at Utvalget finner det vanskelig å forene en slik differensiering med en standardisert ordning. De ulike grensegangene vil lett innby til tvist, og dermed legge til rette for nettopp de komplikasjoner en standardisert ordning skal motvirke. Også løsningen med å sette en grense ved 28 år har ulemper, jf. påpekningene mot slutten av punkt 5.5.3.3 foran.

Utvalget har derfor valgt å utarbeide en standardiseringsmodell som er enklere og som i mindre grad innbyr til prosess om kategori plassering. Tanken er her å slå store grupper sammen under samme system for slik å unngå vanskelige grenseoppganger. Ordningen vil da innebære at en rekke av de omtalte gruppene som har en utradisjonell tilknytning til arbeidslivet, eller som er under utdanning, plasseres på et bestemt inntektsnivå i den presenterte Inntektstapmodellen. Utvalget antar at fordelene ved en standardisert erstatningsordning blir størst dersom man gjør denne typen forenklinger i tillegg til etableringen av det nye systemet for beregning. Gjennom å plassere store grupper på det antydde erstatningsnivå avskjæres konflikter, samtidig som mange potensielle skadelidte sikres en rimelig erstatning. På denne måten etableres en ordning som tilstår en rekke persongrupper innenfor arbeidsliv og utdanning en «standarderstatning».

En differensiering mellom ulike grupper er riktignok satt i system i dansk rett. Dette kunne være et argument for å prøve det samme i norsk rett. Her skal det imidlertid bemerkes at man i Danmark gjennom praksis har utviklet et betydelig veiledningsmateriale, jf. de ulike «Vejledninger fra Arbejdsskade styrelsen». Arbejdsskade styrelsen har som institusjon spilt en viktig rolle i utviklingen av dette systemet. For Norge vil det kreve betydelige ressurser å etablere et regelverk og en

praksis som kan ivareta det samme nivå av differensiering. Vi har i Norge ikke per i dag noen institusjon som tilsvarer Arbejdsskadestyrelsen. Arbeidsdepartementet har riktignok planer om å opprette en etat som for norsk rettsordning vil ivareta i alle fall noen av de funksjoner som i dag ligger under den danske Arbejdsskadestyrelsen.¹²⁴ Denne etableringen ligger imidlertid et stykke frem i tid. Både spørsmålet om slik etat etableres og hvordan den utformes er beheftet med usikkerhet. Utvalget har derfor ikke funnet det forsvarlig å legge inn noen forutsetninger om institusjonelle forhold i sitt arbeid. Utvalget har funnet at det heller ikke ligger innenfor Mandatet å foreslå at det skal innføres en slik institusjon i Norge med oppgaver som er sammenliknbare med de oppgaver Arbejdsskadestyrelsen i Danmark håndterer. Med bakgrunn i disse betraktninger er en sammenlikning med erstatningsordningen i Danmark intet viktig argument *mot* å innføre en standarderstatning for en rekke persongrupper.

Som det vil fremgå nedenfor, har Utvalget funnet det nødvendig å avgrense standarderstatningens nedslagsfelt. Ut fra rettspolitiske overveielser kan ikke alle skadelidte kvalifisere for slik erstatning. For grupper som faller utenfor ordningen, er det etablert regler om individuelt basert erstatningsutmåling innenfor visse rammer, se om dette punkt 5.5.4.3 nedenfor. Forutsetningen for å kunne kreve individuell erstatning er at man ikke faller innunder standardiseringsordningens nedslagsfelt. Man kan ikke velge mellom de to utmålingsmåtene.

5.5.4.1.2 Erstatningsnivå basert på stipulert inntekt tilsvarende 5 G

Et *flertall* i Utvalget, bestående av alle medlemmer unntatt utvalgsmedlem Orsteen, foreslår en standarderstatning som er basert på en årsinntekt på 5 G. Et *mindretall* bestående av Orsteen foreslår at standarderstatningen baseres på en årsinntekt på 4 G.

I det følgende presenteres Utvalgets premisser for disse valgene, men slik at mindretallets begrunnelse for valget av 4 G som utgangspunkt er gitt i neste punkt, 5.5.4.1.3. Systemet med standarderstatning bygger på at de aller fleste norske borgere i posisjon som skadelidte kan kreve en erstatning bygget på en årsinntekt tilsvarende minimum 5 G. Dersom skadelidte kan sannsynliggjøre en høyere årsinntekt, vil det etter Inn-

tektstapmodellen kunne oppnås tilsvarende høyere erstatning jf. tabellen inntatt som Vedlegg 1 til Utmålingsforskriften.

Erstatning tilsvarende en årsinntekt på 5 G blir etter dette materielt sett et «gulv» for erstatningen, likevel slik at det etableres et unntak for dem som ikke har tilstrekkelig tilknytning til arbeidslivet eller til utdanning, nærmere om dette unntaket i punkt 5.5.4.2 nedenfor.¹²⁵ Ved på denne måten å etablere et normalnivå i erstatningsordningen som kan anses som romslig, vil mange grupper av skadelidte komme rimelig ut av et oppgjør, samtidig som man skjærer bort en rekke problemstillinger som ellers kunne ha gitt opphav til uenighet og tvister.

Valget av å legge standarderstatningen på et nivå beregnet ut fra 5 G i årsinntekt er gjort etter grundige diskusjoner. Et viktig holdepunkt i så måte har vært at gjennomsnittsinntekten for fulltidsarbeidende i Norge de siste årene har ligget like i underkant av 6 G. I 2008 var gjennomsnittsinntekten 410 500 kroner, mens gjennomsnittsverdien for 6 G utgjorde 414 648 kroner og gjennomsnittsverdien for 5 G utgjorde 345 540 kroner.¹²⁶

I 2009 utgjorde gjennomsnittsverdien av 5 G en sum av 360 030 kroner, mens gjennomsnittsverdien av 6 G i 2009 utgjorde 432 036 kroner. Tall fra Teknisk beregningsutvalgs rapport av 29. mars 2010 viser at de fleste næringer har en gjennomsnittsinntekt markant over nivået for 5 G og nærmere nivået for 6 G. Det kan vises til følgende tall for gjennomsnittsinntekt i ulike næringer: Industri; 427 200 kroner; Bygge- og anleggsvirksomhet; 409 200 kroner; Varehandel; 406 800 kroner; Finanstjenester; 572 400 kroner; Statsansatte; 436 800 kroner; Skoleverket; 438 000 kroner; Kommuner og fylkeskommuner; 386 400 kroner og Helseforetak; 452 400 kroner.

Utvalget har funnet at standarderstatningen ut fra sin funksjon ikke bør ha full korrelasjon med gjennomsnittsinntekten. Erstatningsordningen ville i så fall lede til at alle inntektsgrupper under gjennomsnittet ble løftet opp på gjennomsnittsnivå, mens gruppene over gjennomsnittet ville kunne bevise sin inntekt og dermed kreve høyere erstatning. En slik ordning ville fordyre den samlede erstatningsordning og antagelig medføre økning av forsikringspremiene. Populært formu-

¹²⁴ Se om dette Arbeidsdepartementets høringsnotat av 24. mai 2007 «Høringsnotat – frå to til éi yrkesskadeordning».

¹²⁵ Unntaket fremkommer *indirekte* ved at det for å få standarderstatning kreves tilknytning til arbeid eller utdanning, nærmere om dette i punkt. 5.5.4.2 nedenfor.

¹²⁶ Siden gjennomsnittsinntekt baserer seg på inntekt gjennom hele inntektsåret 2008, blir det riktigst å sammenlikne med gjennomsnittsverdien av G.

lert er det naturlig at «gulvet» ikke plasseres på samme nivå som gjennomsnittet.

Dette kan nærmere forklares slik: Strukturen for den nye erstatningsordningen er at de skadelidte med inntekt over 5 G får en erstatning bestemt av lønnsnivået, også om dette nivået ligger over gjennomsnittet. Det er altså ikke tale om å flytte noen persongrupper *ned* til et gjennomsnittsnivå. Når så er tilfelle, er det vanskelig å forsvare at personer med lavere inntekter skal løftes *opp* på et gjennomsnittsnivå, slik man måtte ha gjort dersom gulvet ble lagt på gjennomsnittsnivå. Den manglende symmetrien på dette punktet taler mot å la standarderstatningen ligge på gjennomsnittsnivå. Strukturen taler for å legge nivået noe lavere. Nivået tilsvarende en årsinntekt på 5 G har da vært et naturlig landingspunkt ut fra andre parameter.

Et nivå knyttet til 5 G vil bryte med det nivå som er lagt til grunn for barneerstatning og det nivå som har fungert som utgangspunkt for utarbeidelsen av systemet for forsørgertapserstatning.¹²⁷ Begge erstatningspostene har fått standardisert utmåling basert på en årsinntekt i størrelsesorden 6 G. Her må det imidlertid tas i betraktning at nivået på 6 G for barneerstatning er valgt fordi det på dette tidspunkt i skadelidtes liv gjelder en større usikkerhet om skadelidtes inntektsnivå i fremtiden enn hvor skadelidte er 20 år eller eldre. Viktig i så måte er at barneerstatningen skal omfatte også de grupper som uten skaden ville ha inntekter i nivået 6–19 G.¹²⁸ I den ordinære ordning (Inntektstapmodellen) vil inntektsgruppene 6–19 G som nevnt få erstatning tilpasset sitt reelle inntektsnivå. Nivået spiller derfor en helt annen rolle i strukturen for de standardiserte ordninger. Man kan også formulere dette slik at Inntektstapmodellen med standarderstatning for voksne innebærer en svakere grad av standardisering enn den man finner for barneerstatningen.

Også for forsørgertapserstatningens oppbygning er det i større grad grunn til å se hen til gjennomsnittsbetraktninger enn for Inntektstapmodellen. Forsørgertapserstatningen er nettopp bygget opp rundt et gjennomsnittsnivå som kan bli gjen-

stand for justering opp og ned alt etter den avdøde forsørgers inntekt, se om dette fremstillingen i kapittel 11.

Gjennomsnittsnivået spiller altså en viktig rolle som orienteringspunkt for en standardisering for *alle* inntektsgrupper. Under Inntektstapmodellen vil imidlertid alle grupper med inntekt over 5 G som nevnt få en *høyere* erstatning enn standarderstatningen. Det er derfor ingen reell grunn til at standarderstatningen må korrespondere med det gjennomsnittsnivå som er brukt som utgangspunkt for forsørgertapserstatning.

Når tallet 5 G er valgt, er dette bygget på det lønnsnivå som gjorde seg gjeldende i 2008. For dette året er nivået da lagt ca. 17 % under gjennomsnittslønn. Dette kan gi et parameter for fremtidig revisjon. Selv om utviklingen av G er knyttet til lønnsutviklingen, kan det tenkes at gjennomsnittslønnen i Norge i fremtiden endres. Modellen med plassering etter inntekt over et gitt gulv må i så fall justeres etter gjennomsnittsinntekt. Der som gjennomsnittsinntekten faller ned mot 5 G, bør gulvet flyttes ned til 4 1/2 G eller 4 G. Dette er et eksempel på at den nye, standardiserte erstatningsordningen er «modulbasert» og dermed bygget på moduler som kan endres når samfunnsøkonomiske fluktasjoner tilsier det, jf. punkt 3.4.4 foran. Slike endringer bør imidlertid bare skje etter at lønnsutviklingens endringer har stabilisert seg. Endringene bør etter Utvalgets oppfatning skje på lovgivers initiativ og i formell lovs form. En slik endring faller dermed utenfor den kompetansen som er ment å bli delegert gjennom hjemmelen i lovutkastet § 3-18.

Standarderstatningen skal også omfatte skadelidte som er *deltidsansatte* på skadetidspunktet. Dette begrunnes med at skadelidte kan ha skiftende arbeidsforhold gjennom livet, og at en tilværelse som deltidsarbeidende ofte ikke er representativ for et helt karriereløp. Utvalget ønsker å unngå at rettsanvendelsen skal måtte ta hensyn til usikkerheten om hvorvidt skadelidte ville gå ut i full stilling eller ikke. Usikkerheten elimineres ved å inkludere de deltidsarbeidende i standarderstatningen. Det vises for øvrig til at samme tenkemåte ble anvendt da de deltidsansatte ble inkludert under etableringen av et «gulv» i yrkesskade-forsikringen.¹²⁹ I tillegg kommer at en tilværelse som deltidsarbeidende ikke alltid er «frivillig». Blant annet i helsesektoren synes det til enhver tid å være et antall ansatte med små stillingsbrøker som ønsker seg full eller høyere stilling, uten at det finnes ledige stillingshjemler. Deltidsarbei-

¹²⁷ Se henholdsvis punkt 6.5.3.3 og 11.5.2.

¹²⁸ Dette argumentet kan riktignok gjøres gjeldende også overfor unge under utdanning som ender opp med en erstatning basert på 5 G i årsinntekt. Dette svekker imidlertid ikke argumentets gjennomslagskraft hva gjelder barneerstatningen. For unge voksne under utdanning har en rekke avveininger knyttet til balanse i den helhetlige ordning og retts tekniske hensyn ledet til at 5 G blir den stipulerte inntekt.

¹²⁹ Se NOU 1994: 20 s. 175.

det er i slike situasjoner ikke representativt for vedkommendes inntektsevne.

I den danske erstatningsordningen blir årsinntekt for deltidsansatte riktignok *ikke* justert opp, men legges til grunn med sitt faktiske kronebeløp.¹³⁰ En oppjustering skjer bare hvor skadelidte kan godtgjøre at man hadde aktuelle og gjennomførlige planer om å gå opp i en høyere stillingsandel eller hvor skadelidte dels er hjemmearbeidende.¹³¹ Utvalget finner imidlertid at dette er en ordning som kan gi noe tilfeldige utslag og lede til uheldige resultater. Den bør derfor ikke overføres til norsk rett. En ordning hvor de deltidsarbeidende plasseres inn i en inntektsgruppe på 5 G vil langt på vei motvirke tilfeldige utslag og sikre en rimelig erstatning for den som rammes av et skadetilfelle mens han eller hun er deltidsarbeidende.

Den omstendighet at deltidsarbeidende tilstås standarderstatning, kan tale for å legge nivået noe lavere enn gjennomsnittsinntekten. Det er grunn til å anta at ikke alle som i dag har deltidsarbeid under et erstatningsoppgjør ville kunne bevise at de ville ha gått ut i full stilling og dermed et lønnsnivå tilsvarende eksempelvis 5 G. Når denne gruppen nå uten videre tilstås en erstatning som tilsvarende et inntektsnivå på 5 G, vil dette bidra til å øke de samlede erstatningsutbetalinger sammenliknet med i dag. Dette får konsekvenser for hvor høyt man kan sette normalerstatningen. Formulert annerledes: Hvis man skal inkludere de deltidsarbeidende i en normalerstatning, kan ikke nivået for denne ligge for høyt.

Også forholdet til andre poster i den nye erstatningsordningen kan begrunne at erstatningen baseres på en årsinntekt tilsvarende 5 G. Den omstendighet at hjemmearbeidserstatningen nå vil utmåles under en egen post kan være med å begrunne at standarderstatningen legges noe lavere enn den någjeldende erstatning basert på 7 G under yrkesskadeerstatningen. Skadelidte på yrkesskadesektoren vil etter det nye systemet tilstås erstatning for hjemmearbeidstap i tillegg til inntektstaperstatningen. Dermed kan et lavere erstatningsnivå for inntektstapet forsvares.¹³²

Utvalget har også mer generelt sett hen til kostnadene ved å innføre et gulv på erstatningen, se spesifikt om dette i punkt 5.5.4.1.3 nedenfor. Synspunktet er at en standarderstatning allerede

på 5 G vil medføre at skadevoldersiden vil måtte betale erstatning på et høyere nivå enn i dag for en mengde skadelidte. En økning til eksempelvis 6 G eller 5 1/2 G vil da medføre en kostnad som kan bli for tung å bære og en for stor endring sammenliknet med gjeldende rett. Utvalget har i denne forbindelse lagt vekt på Mandatets utgangspunkt om at lovforslaget så langt mulig skal baseres på «uendret ressursbruk». Når man av retts tekniske grunner velger å etablere en langt på vei allmenngyldig normalerstatning, bør man ikke sette denne høyere enn det nivå de ulike forsikringsfelleskap kan bære.

Når Utvalget etter dette har funnet det forsvarlig å presentere et relativt romslig nivå for standarderstatningen, er dette dels begrunnet i at det for skadevolder normalt vil være *tilfeldig* hvilket inntektsnivå skadelidte har. Den omstendighet at skadelidtes inntekt i et konkret tilfelle kan være både høyere og lavere enn 5 G er egnet til å legitimere at dette nivået blir valgt som normalerstatning.¹³³

Utvalget har videre sett hen til at erstatningen i noen grad bør reflektere hvilken inntektsevne skadelidte har, og ikke ensidig baseres på hvilken inntekt skadelidte hadde på skadetidspunktet og året før dette. Dette må i alle fall gjelde for unge mennesker under utdanning eller som kombinerer arbeid og studier. Mange av disse ville sannsynligvis uten skaden ha fått en inntekt høyere enn 5 G. Det samme gjelder mange av de skadelidte som arbeider deltid på skadetidspunktet. Men også mange skadelidte som arbeider full tid og oppbærer lavere inntekt enn 5 G på skadetidspunktet, ville hatt evner og muligheter til å skaffe seg høyere inntekt dersom skaden ikke hadde intruffet.¹³⁴ Det er derfor ikke urimelig om de mottar en erstatning som fanger inn at skaden fratrukker dem dette potensialet for høyere inntekt. Også denne betraktning kan være med å begrunne en standarderstatning på 5 G.

5.5.4.1.3 *Nærmere om de økonomiske konsekvenser av standarderstatningen*

Som nevnt har Utvalget prøvd å følge Mandatets forutsetning om «uendret ressursbruk». Det har i så måte vært maktpåliggende å påse at kostnadene med standarderstatningen ikke blir for høye. Utvalget har derfor gjort seg visse betraktninger

¹³⁰ Se Møller og Wiisbye 2002 s. 250.

¹³¹ Møller og Wiisbye 2002 s. 250–251.

¹³² Dette resonnementet må imidlertid leses med det forbehold at erstatningsnivået etter den nye ordningen er noe høyere enn nivået etter någjeldende yrkesskadeordning, se om dette punkt 17.3.4 nedenfor.

¹³³ Se om argumenter for standardisering basert på tilfeldighetselementet punkt 3.3.5 foran.

¹³⁴ Jf. de prinsipielle betraktninger om erstatning for tap av *utnyttet* evne i punkt 3.4.1 foran.

om i hvilken grad en standarderstatning basert på 5 G vil øke de samlede erstatningsutbetalinger.

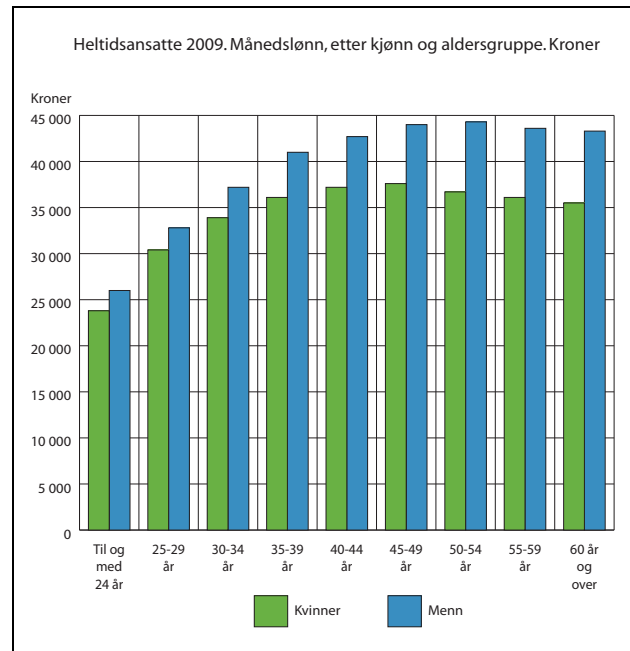
En viktig observasjon i så måte er at en erstatningsordning med en minsteerstatning basert på 5 G vil innebære at noen skadelidte vil få høyere erstatning enn deres inntekt tilsier etter dagens system. Det ligger i sakens natur at en del potensielle skadelidte med lave inntekter nå vil få en høyere erstatning enn tidligere.

Lønnsstatistikker viser at særlig unge mennesker vil kunne ha en lavere gjennomsnittsinntekt enn 5 G. I 2009 var lønnen for aldersgruppen til og med 24 år, omgjort til heltidsekvivalenter, 24 057 kroner per måned, jf. tabellen rett nedenfor. Omgjort til årslønn utgjorde dette 288 684 kroner. Dette tilsvarer en gjennomsnittslønn på 4,0 G¹³⁵. For denne gruppen vil den nye ordningen samlet sett kunne representere en forbedring av erstatningsnivået. Her må imidlertid tas i betraktning at statistikken omfatter arbeidstakere helt ned til 15 år, mens alle under 19 år etter den nye erstatningsordningen skal omfattes av barneverstatningen. Man må anta at aldersgruppen 19–24 år er den gruppering som har den høyeste gjennomsnittsinntekten innenfor gruppen 15–24 år. Etter dette er det usikkert om den nye standarderstatningen egentlig vil innebære noen stor fordyring for skadevoldersiden hva gjelder heltidsansatte i denne aldersgruppen. En eventuell merkostnad på dette punktet vil antagelig være beskjeden.

For aldersgruppen 25–29 år var de tilsvarende tallene henholdsvis 30 200 kroner og 362 400 kroner. Som nevnt foran var gjennomsnittsverdien av 5 G i 2009 360 030 kroner. Dette innebærer at gjennomsnittslønnen for aldersgruppen 25–29 år dette året var 5,0 G.

For heltidsansatte i denne aldersgruppen vil dermed den nye ordningen ikke innebære noen stor endring sammenliknet med dagens ordning. Som det fremgår, vil 5 G langt på vei tangere gjennomsnittsnivået for arbeidstakere i aldersgruppen 25–29 år.

På dette punkt kommer videre inn at forventet lønnsoppgang etter dagens system i prinsippet er erstatningsmessig så lenge slik oppgang kan sannsynliggjøres.¹³⁶ Dette innebærer at mange potensielle skadelidte som i dag har lavere lønn enn 5 G og figurerer i statistikkene, i et tenkt

Figur 5.1 Gjennomsnittslønn etter alder

Kilde: Statistisk Sentralbyrå

erstatningsoppgjør ville ha kunnet sannsynliggjøre et gjennomsnittlig årstap på 5 G eller mer.

Også for deltidsansatte personer som får standarderstatning vil denne effekten kunne gjøre seg gjeldende. En skadelidt som arbeider deltid på skadetidspunktet vil ikke sjelden kunne sannsynliggjøre en prognose for at vedkommende uten skaden etter en tid ville ha øket sin stillingsandel og at årsinntekten ville ha oversteget 5 G. I slike tilfeller representerer den nye standardiserte erstatningen en billigere løsning for skadevoldersiden.

En tilsvarende effekt inntreffer ved at en ordning med en standarderstatning vil lede til en lavere erstatning sammenliknet med i dag hva gjelder unge under lange utdanningsløp. Etter dagens ordning vil eksempelvis en legestudent i sitt andre studieår kunne påberope seg at han etter endt studium vil få en inntekt på 10 G eller helst langt mer på sikt. Etter den standardiserte ordning vil erstatningen bli på standarderstatningsnivå, og dermed «sparer» skadevoldersiden et stort utbetalingsbeløp per skadelidt i kategorien skadelidte med planlagt høy utdanning.¹³⁷ Denne gruppen må derfor

¹³⁵ Dette regnestykket og de følgende regnestykker er basert på gjennomsnittsverdien av G i 2009, som var 72 006 kroner. Utvalget antar ut fra sammenhengen at dette er et mer nøyaktig sammenlikningsgrunnlag enn reguleringen av 1. mai 2009, 72 883 kroner.

¹³⁶ Se for eksempel Nygaard 2007 s. 109–110.

¹³⁷ Den omstendighet at akkurat denne gruppen vil få markant mindre erstatning enn i dag, kan brukes som et anslag mot standarderstatningen. Det ligger imidlertid i standardiseringstankens natur at standardiseringen vil falle ut til ugunst for noen grupper, og Utvalget har funnet at det ikke kan lages for mange spesialgrupper og unntak dersom standardiseringsformålet skal forfølges, jf. de prinsipielle betraktninger i kapittel 3 foran.

«komme til fradrag» i overslagene over hvor mye dyrere en standarderstatning vil være for skadevoldersiden enn dagens ordning er. Hensynet til forenkling av regelverket gjennom å bruke grove kategorier vil altså ikke ensidig komme skadevoldersiden til ugunst.¹³⁸

Videre vil innføring av en generell standarderstatning for noen grupper lede til en viss senkning av erstatningen. Dette gjelder i første rekke arbeidstakere som i dag har krav på erstatning med utgangspunkt i inntekt 7 G under yrkesskadeforsikringens standarderstatning. Utvalget foreslår på den annen side at hjemmearbeidserstatning skal komme i tillegg til erstatningen basert på 5 G, jf. kapittel 10. Samtidig vil det generelle erstatningsnivået på yrkesskadesektoren økes noe, nærmere om dette i kapittel 15 vedrørende økonomiske og administrative konsekvenser av lovforslaget. Endelig vil fradraget for tjenestepensjoner trekke i motsatt retning.

For helhetens skyld bør det nevnes at unntaket for personer uten tilknytning til utdanning eller arbeidsliv vil fjerne noe av den økonomiske effekten av å etablere en romslig standarderstatning.¹³⁹

Det er grunn til å anta at standarderstatningen vil forenkle mange prosesser om fastsettelse av erstatning. Et *flertall* i Utvalget (alle utenom utvalgsmedlem Orsteen) finner det som nevnt foran på denne bakgrunn forsvarlig å anbefale en «standarderstatning» tilsvarende en årsinntekt på 5 G. Dette vil fungere som et «gulv» i den nye erstatningsordningen. Dermed omfattes i utgangspunktet alle grupper av voksne, men Utvalget har som nevnt funnet det nødvendig å gjøre et unntak for visse grupper av skadelidte som ikke har tilknytning til alminnelig arbeidsliv eller til utdanning, se rett nedenfor. To medlemmer, Robberstad og Aasland Jerstad mener at gulvet bør være 6 G ved yrkesskade, se punkt 13.3.4.

Et *mindretall* i Utvalget, medlemmet Orsteen mener at gulvet for inntektserstatningsutmålingen bør være 4 G.

Det er Utvalgets mandat å sikre skadelidte full erstatning. Prinsipielt bør det da verken være en nedre eller øvre grense for erstatningsutmålingene. I et standardisert system for fastsetting av erstatningsnivåene er det antagelig likevel riktig å fastsette slike grenser, både for at de mest

ekstreme resultatene i retning av særlig høy eller særlig lav erstatningsutbetaling unngås og av hensyn til praktiske og forsikringstekniske forhold. Det er da av stor betydning hvor den øvre og nedre grensen settes. På bakgrunn av en erstatningsrettslig synsvinkel kan det vanskelig begrunnes at en standardisert erstatningsutmåling skal sikre en over- eller underkompensasjon.

Orsteen kan ikke gi støtte til et gulv for erstatningen, en «standarderstatning», som skal forholde seg til en gjennomsnittsinntekt. Sikring av en minsteinntekt ivaretas best med politisk fastsatte allmenne trygde- og sosialordninger. Orsteen er av samme grunn kritisk til de lempelige reglene som er forslått for å omfattes av regelen om en standarderstatning.

Orsteen finner likevel å kunne gi støtte til en rimelig minstesikring og da primært av hensyn til de praktiske og forsikringstekniske argumentene for en slik ordning. Særlig den forenklingen harmoniserte erstatningsutmålingsregler innebærer.

En harmonisering av erstatningsutmålingen etter skadeserstatningsloven og Yrkesskadeforskriften vil med Utvalgets forslag innebære en hel rekke utvidelser og økninger i yrkesskadeerstatningen og det er da nødvendig at disse oppveies med reduksjoner i erstatninger.

Erstatningsutmålingen for yrkesskade opererer i dag med et gulv for erstatningsutmålingen på 7 G. Dette gulvet gir svært mange skadelidte en overkompensasjon. Omtrent 80 prosent av arbeidstakerne har pensjonsgivende inntekt under 7 G. Det er vanskelig å begrunne hvorfor en yrkesskade skal sette skadelidte i en så mye bedre økonomisk stilling enn resultatet skulle være etter alminnelige utmålingsregler. I følge Løderup-utvalget (NOU 1994: 20 Personskadeerstatning) har gulvet på 7 G blant annet hatt sammenheng med at dagens utmålingsregler etter Yrkesskadeforskriften kan gi en underkompensasjon. Da nåværende utvalgs forslag sikter inn mot full kompensasjon, vil dette argumentet for et slikt nivå på gulvet falle bort.

Yrkesskadeordningen innebærer svært liberale tildelingskriterier, med svært lempelige krav til årsakssammenheng og bevis, særlig når det gjelder yrkessykdommer. Disse forhold tilsier at overkompensasjon med et høyt gulv i størst mulig grad bør unngås. Den overkompensasjonen gulvet på 7 G gir, har i all tid vært omstridt. Flertallet i Løderup utvalget gikk da også i sin tid inn for, at gulvet ble senket til 4 G (NOU 1994: 20, side 142).

Utvalgets flertall går inn for at erstatningsutmåling i stor grad må harmoniseres uavhengig av årsak. Et samlet utvalg går også nå inn for å senke

¹³⁸ De mest urimelige utslag av dette punktet i standardiseringen, kan imidlertid avverges ved bruk av unntaksregelen som foreslås, se om denne punkt 5.6 nedenfor.

¹³⁹ Se om dette unntaket fremstillingen i punkt 5.6 rett nedenfor.

gulvet for yrkesskader og utvalgets flertall har også gått inn for å senke gulvet til 5 G. Dette er også et uttrykk for at den overkompensasjon et gulv på 7 G innebærer, ikke kan forstås å innebære noen avtale- eller kontraktsrettslige bindinger for arbeidsgiver. Det er videre et uttrykk for at økningen i erstatningsutmålingen for å sikre full erstatning, som utvalgets forslag innebærer må sees i sammenheng med et tilpasset lavere nivå på gulvet. Det er helheten i modellen som må vurderes, der gulvet tilpasses en ny inntektstapsmodell. Arbeidsgiverne har i dag betydelig utgifter med yrkesskadeordningen og det er ikke forsvarlig fra et samfunnsøkonomisk perspektiv å belaste arbeidsgiverne med en økt kostnadsbyrde. Ref. rapportens 5.5.4.1.2 der det vises til at en standarderstatning på 5 G vil medføre at skadevoldersiden vil måtte betale erstatning på et høyere nivå enn i dag for en mengde skadelidte.

Det er dokumentert at et meget stort antall nordmenn som har et lønnsnivå under 4 G. Omtrent 40 prosent av bosatte over 17 år og som har noe inntekt, har pensjonsgivende inntekt under 4 G. En nedre grense for erstatning vil dermed sikre disse mer enn full erstatning for sitt tap. Andelen av bosatte med pensjonsgivende inntekt under 5 G er omtrent 55 prosent. I denne sammenheng er det også grunn til å presisere at skadehyppigheten er høyere på arbeidernivå enn på funksjonærnivå, og at dette er av betydning for

den merkostnad en overkompensasjon et gulv for erstatningen innebærer.

Ut fra overnevnte betraktninger mener medlemmet Orsteen at det bør fastsettes en felles nedre grense for erstatningsutmålingen uavhengig av årsak og at en nedre grense på 4 G er et riktigere nivå enn Utvalgets flertallsforslag om nedre grense på 5 G.

Illustrasjon:

Tabell 5.2 nedenfor viser antall bosatte personer 17 år og over, pensjonsgivende inntekt og personinntekt etter intervall i G (grunnbeløp i folketrygden), tid og statistikkvariabel. Se tabell 5.2.

5.5.4.2 Krav om tilknytning til arbeid eller utdanning

5.5.4.2.1 Overblikk

Utvalget har gått langt i å standardisere erstatningen under henvisning til en usikkerhet om skadelidtes fremtidige lønnsinntekter. Det bør imidlertid settes grenser for hvilke skadelidte som skal omfattes av 5 G-ordningen. En standarderstatning som inkluderer grupper av skadelidte som overhodet ikke ville ha hatt krav på erstatning etter dagens regelverk, vil neppe ha legitimitet i opinioenen. Ordningen med standarderstatning kan let-

Tabell 5.2

2009	Personer etter pensjonsgivende inntekt	I prosent	Aggregert antall med inntekt fra 1 krone til gitt nivå	Aggregert andel med inntekt fra 1 krone til gitt nivå
1 krone – 1 G	399 386	14 %	399 386	14 %
1–2 G	217 430	7 %	616 816	21 %
2–3 G	277 778	9 %	894 594	30 %
3–4 G	318 147	11 %	1 212 741	41 %
4–5 G	440 351	15 %	1 653 092	56 %
5–6 G	434 649	15 %	2 087 741	71 %
6–7 G	308 719	11 %	2 396 460	82 %
7–8 G	176 966	6 %	2 573 426	88 %
8–9 G	108 053	4 %	2 681 479	91 %
9–10 G	71 451	2 %	2 752 930	94 %
10 G og over	187 218	6 %	2 940 148	100 %
Sum	2 940 148	100 %		

tere få bred tilslutning dersom det bygges inn unntaksregler som holder utenfor grupper av personer som reelt har beskjeden eller ingen inntektsevne. Denne persongruppen vil under dagens utmålingsregime ikke ha mulighet til å få erstatning basert på en inntektsevne på nivået for 5 G i årsinntekt. En avgrensning mot denne gruppen er også trolig nødvendig for at den standardiserte erstatningsordningen ikke totalt sett skal bli for kostbar for skadevoldersiden, jf. Mandatets utgangspunkt om at standardiseringen ikke skal føre til endret ressursbruk.¹⁴⁰

Utvalget foreslår derfor at det gjøres et unntak som sjalter ut grupper av skadelidte som ikke ville ha hatt nevneverdig inntekt dersom skaden tenkes borte. Dette gjelder personer som i tidsrommet forut for skadetidspunktet ikke har tilknytning til arbeid og heller ikke har noen tilknytning til eller gjennomfører utdanningstiltak.

Etableringen av et slikt unntak fra en regel som ellers fanger inn brede lag av befolkningen, byr på retts tekniske utfordringer. Vilkårene for å falle utenfor standarderstatningen bør formuleres ut fra objektive kriterier som ikke innbyr til brede skjønnsmessige vurderinger. Utvalget har lovteknisk møtt disse utfordringene ved å formulere unntaket som en *kvalifikasjonsregel*: Retten til standarderstatning gjelder bare hvor skadelidte har tilstrekkelig tilknytning til arbeid eller utdanning. Unntaket kommer da frem indirekte gjennom at ikke alle persongrupper har slik tilknytning. Kvalifikasjonsregelen fanger inn alle som er i arbeid eller utdanner seg for arbeidslivet. Vilåret om tilknytning til utdanning skal i første rekke omfatte personer som er elever ved en skole eller student ved en utdanningsinstitusjon. Vilåret omfatter imidlertid også tiltak for å komme tilbake til yrkeslivet, så som attføring, omskolering og ulike former for yrkesutprøving. Grensedragningen for hvilke tilknytningsformer som kvalifiserer er nærmere beskrevet i punkt 5.5.4.2.2 – 5.5.4.2.5 nedenfor.

Kvalifikasjonsregelen skal forstås slik at den gir nødvendige og tilstrekkelige vilkår for å få en standarderstatning som bygger på en årsinntekt på 5 G. Dette gjelder uavhengig av om det er sannsynliggjort at skadelidte ville ha hatt et slikt inntektsnivå uten skaden. Oppbygningen av regelen innebærer dermed at andre ledd gir en nedre grense (et «gulv») for erstatningen som får anvendelse for det store flertall av potensielle skadelidte. De skadelidte som faller utenfor, vil ikke få

erstatning beregnet ut fra 5 G. De vil likevel etter omstendighetene kunne få erstatning, men erstatningsutmålingen skal kun bygge på det inntektsnivå skadelidte kan sannsynliggjøre å ville ha hatt de kommende år dersom skaden tenkes borte. Nærmere om vilkårene for dette i punkt 5.5.4.3 nedenfor.

For å kvalifisere for standarderstatning etter andre ledd må skadelidte som hovedregel ha tilknytning til arbeid eller utdanning *på konstateringstidspunktet*. I tillegg skal det være kvalifiserende å ha hatt slik tilknytning *i konstateringsåret* og i *året før* skaden konstateres. Dette er nødvendig for at kvalifikasjonsregelen skal korrespondere med regelen om hvilken årsinntekt som er bestemmende for erstatningsnivået, jf. § 3-2 første ledd. Full korrespondanse blir det likevel ikke, fordi andre ledd ikke tar hensyn til eventuell tilknytning til arbeid eller utdanning *etter* at skaden er inntrådt, jf. regelen i § 3-2 første ledd om at inntektsfastsettelsen kan bygge på «et senere år». Dersom et slikt tidspunkt var bestemmende for kvalifiseringen for 5 G, kunne det innby skadelidte til å forsøke å tilpasse seg utmålingsreglene etter at skaden er konstatert.

Ved å strekke ut det relevante tidsrommet slik, ivaretas skadelidte som mer tilfeldig er ute av sin ordinære tilknytning til arbeid eller utdanning idet skaden konstateres. Vilåret om kvalifiserende aktivitet i året før skaden skal tolkes strengt etter sin ordlyd. Dette innebærer at det er nok at skadelidte har beskjefteget seg med aktivitet som innebærer tilknytning til arbeid eller utdanning i samme år som skaden konstateres eller i kalenderåret før (regnet fra 1. januar til 31. desember). Et eksempel: Dersom skade konstateres 1. juli 2013, blir spørsmålet om skadelidte har hatt slik tilknytning i tiden mellom 1. januar 2012 og 1. juli 2013. Har ikke skadelidte forsøkt noen utdanningstiltak (å gå på skole, omskolering mv., jf. nedenfor) eller å arbeide i denne tiden, skal han falle utenfor standarderstatningen. Minstekravene for kvalifiserende tilknytning gjennomgås nedenfor i punkt 5.5.4.2 og 5.5.4.4.

Som det fremgår, legges det opp til et relativt liberalt regime, hvor mange skadelidte vil kunne få en standarderstatning. Formålet med regelen er å etablere en retts teknisk enkel regel for store grupper av potensielle skadelidte som har normal inntektsevne, jf. punkt 5.5.4.1 foran. Kvalifikasjonsregelen skal, som nevnt, etter intensjonene bare utelukke personer som etter de någjeldende regler ikke ville ha kunnet oppnå en nevneverdig erstatning.

¹⁴⁰ Se også kapittel 15, Økonomiske og administrative konsekvenser.

5.5.4.2.2 Tilknytning til arbeid

Vilkåret om tilknytning til arbeid er oppfylt i alle tilfeller hvor skadelidte er i et ansettelsesforhold med løpende inntekter eller provisjonsbaserte inntekter på konstateringstidspunktet eller i løpet av året før. Videre omfattes alle som har tilknytning til arbeid i egenskap av å være selvstendig oppdragsgiver (frilanser) eller næringsdrivende.¹⁴¹ Kvalifikasjonen knyttes dermed til en grensedragning som har historiske linjer i norsk rett.¹⁴² Grensedragningen er også virksom i dag, særlig gjennom oppbygningen av folketrygdloven og koblingen mellom folketrygdloven og skatteloven vedrørende vilkåret om pensjonsgivende inntekt.¹⁴³ Hovedkravet er at skadelidte har tilknytning til arbeid.

For alternativet tilknytning til arbeid, er det videre bygget inn en objektiv regel om at vilkåret automatisk er oppfylt dersom det årlige inntektsnivået (for pensjonsgivende inntekt) overstiger 1 G.¹⁴⁴ Som inntektsgivende arbeid regnes bare arbeid som det er betalt ordinær inntektsskatt for.¹⁴⁵ På denne måten vil rettsanvendelsen kunne bygges på objektive kriterier med rettsfakta som det ofte er relativt enkelt å finne bevis for gjennom bruk av selvangivelser, lønnslipper og andre dokumenter knyttet til arbeidslivet. Slik kvalifikasjonsregelen er bygget opp, vil spørsmålet om tilknytning til arbeidslivet foreligger oftest kunne avgjøres gjennom kravet om pensjonsgivende inntekt større enn 1 G.

Den som mottar stønad som *arbeidsledig* etter folketrygdloven kapittel 4, vil klart nok være kvalifisert for erstatning. I og med at dagpenger ytes i 104 uker, vil en arbeidsledig dermed kunne beholde sin posisjon som berettiget til standarderstatning i inntil tre år etter han ble arbeidsledig og gikk over på dagpenger.¹⁴⁶

Den tiden en person *mottar ytelser fra folketrygdloven* med formål om å bringe vedkommende tilbake til yrkeslivet, skal regnes med. Dette vil innebære at den skadelidte kan regne med den tiden han eller hun har mottatt sykepenger (jf. folketrygdloven kapittel 8), overgangsstonad (folketrygdloven kapittel 16 og 17) og arbeidsavkla-

ringspenger (jf. folketrygdloven kapittel 11). I samme kategori kommer den som deltar i ulike arbeidstiltak i det offentliges regi, også om tiltakene primært er innrettet mot arbeidstrening for den potensielt skadelidte. Skadelidte må være omfattet av et slikt tiltak på konstateringstidspunktet eller i året før.

Ut fra denne synsvinkelen må også dagens ordning knyttet til *kvalifiseringsstonad* etter sosialtjenesteloven kunne regnes med for skadelidte. Slik stønad kvalifiserer som personinntekt (og dermed pensjonsgivende inntekt) etter skatteloven, jf. sktl. § 12-2 bokstav h. At vederlaget faller i en slik kategori indikerer nettopp tilknytning til arbeid.

Innvandrere som nylig har kommet inn i landet kan ha vansker med å skaffe seg arbeid med det samme de kommer inn til landet. Utvalget foreslår derfor at introduksjonsstonad etter Lov om introduksjonsordning og norskopplæring for nyankomne innvandrere (Introduksjonsloven) kapittel 3 omfattes som kvalifisert inntekt etter inntektsregelen.¹⁴⁷ Også slik stønad kvalifiserer som pensjonsgivende inntekt.¹⁴⁸

Som det fremgår nedenfor, vil enkelte persongrupper som bør ha krav på standarderstatning ikke ha oppebåret tilstrekkelig inntekt i konstateringsåret eller i året før. Kvalifikasjonsregelen skal etter sitt formål åpne for at også slike persongrupper får standarderstatning.

En viktig slik gruppe er *unge arbeidssøkende*. Disse kan være i den situasjon at de ikke har kvalifisert seg for dagpenger. Kravet i ftrl. § 4-4 om inntekt tilsvarende 1,5 G forut for trygdeperioden vil nemlig hindre mange unge i å kvalifisere seg for stønad under arbeidsledighet. Statistikk viser at arbeidsledigheten er relativt høy i denne aldersgruppen.¹⁴⁹ Det kan derfor påregnes at en del arbeidsledige skadelidte ikke fyller inntektsvilkåret i ftrl. § 4-4. Den omstendighet at denne gruppen ikke har kommet inn på arbeidsmarkedet, bør imidlertid ikke hindre at gruppen tilstås erstatning. Det vises til formålet bak regelen om standarderstatning. For denne gruppen vil det da være avgjørende at man kan bevise at man har vært aktivt arbeidssøkende i året for skadekonstatering eller i året før. Dersom dette kan bevises, har skadelidte «tilknytning til arbeid» i lovens forstand.

¹⁴¹ Jf. blant annet kategoriseringen i ftrl. §§ 1-8, 1-9 og 1-10.

¹⁴² Se for eksempel Nygaard og Holgersen 1986 s. 90–101, især s. 101.

¹⁴³ Se særlig ftrl. § 3-15 første ledd jf. sktl. § 2-12.

¹⁴⁴ Også en slik grensegang har et visst fotfeste i eksisterende regler, jf. vilkåret om opptjening av pensjonspoeng etter folketrygdlovens kapittel 3, jf. ftrl. § 3-13 andre ledd.

¹⁴⁵ Jf. drøftelsen foran i punkt 5.2.4.3 foran.

¹⁴⁶ Grensen på 104 uker fremgår av ftrl. § 4-15 første ledd.

¹⁴⁷ Se Lov av 4. juli 2003 nr. 80.

¹⁴⁸ Se ftrl. § 3-15 andre ledd bokstav d.

¹⁴⁹ I 2009 var arbeidsledigheten for gruppen 15–24 år 9,5 %, mot 2,5 % i gruppen 25–54 år, se SSB tabell 13 «Arbeidsledige 15–24 år, etter kjønn og alder» (AKU).

Også andre grupper som ikke fyller inntektsvilkåret, kan tenkes å fylle vilkåret om «tilknytning til arbeidsliv» likevel. Her må rettsanvenderen foreta en konkret vurdering av om den aktivitet skadelidte har beskjeftiget seg med er tilstrekkelig kvalifisert ut fra formålet bak regelen og en sammenlikning med kasuistikken foran. Utvalget antar at en del prinsipielle grenseganger kan trekkes opp av domstolene. I en innkjøringsfase kan det forventes noen saker av denne typen, men Utvalget antar at dette ikke vil forhindre at man på litt lengre sikt oppnår en effektiv standardiseringsordning.

En tilsvarende grensegang må gjøres for personer som oppbærer tilstrekkelig inntekt, men som ikke utøver en verdiskapende aktivitet som uten videre kan anerkjennes som en del av samfunnets «arbeidsliv». Det kan i så måte reises spørsmål om hvorvidt det å tilby seksuelle tjenester kan anses som «arbeid» i erstatningslovens forstand. Spørsmålet om prostituertes erstatningsrettslige vern for sin inntektsevne har blitt prøvd for de lavere domstoler en rekke ganger de siste år. Det foreligger rettspraksis som anerkjenner inntektstap for skadelidte prostituerte som en erstatningsmessig post.¹⁵⁰ Dette har også vært oppfatningen i nyere teori.¹⁵¹ Spørsmålet om prostitusjonsinntekters erstatningsrettslige vern kunne tenkes å ha kommet i en annen stilling etter at kjøp av seksuelle tjenester ble gjort straffbart ved lov i 2009.¹⁵² Et synspunkt er at det vil være dårlig sammenheng i regelverket om inntekter ved salg av seksuelle tjenester gis erstatningsrettslig vern samtidig som kjøp av seksuelle tjenester er gjort straffbart. Denne synsmåten er lagt til grunn i en avgjørelse av Borgarting lagmannsrett, se LB 2009-193028. Spørsmålet har så langt ikke vært oppe for Høyesterett. Utvalget mener at det ikke er nødvendig å trekke slike konsekvenser av at det er gjort straffbart å kjøpe seksuelle tjenester, så lenge det ikke er straffbart å selge slike tjenester. En likhetsbetraktning taler for at prostituerte prinsipielt sett bør ha erstatningsrettslig vern for sin inntektsevne, som alle andre. Et slikt standpunkt bestyrkes også av sosiale hensyn.¹⁵³ Kravene om at inntekten må sannsynliggjøres og være oppgitt til beskatning vil imidlertid gjelde for denne gruppen skadelidte som for alle andre.

Det er i litteraturen antatt at prostituerte kan anses som arbeidstakere som har rettigheter etter EØS-avtalen art. 28.¹⁵⁴ Denne bestemmelsen gjelder fri bevegelighet av personer, og kan etter omstendighetene bli aktuell for prostituerte fra EØS-området som kommer til Norge for å drive prostitusjon. Så lenge denne gruppen vil ha et erstatningsvern via unntaksregelen i § 3-2 femte ledd første punktum, antar Utvalget at den norske ordningen ikke strider mot folkerettslige forpliktelser.¹⁵⁵

En lignende problemstilling oppstår i relasjon til andre grupper av skadelidte som livnærer seg på utradisjonell måte, for eksempel gatemusikantter, gjøglere, gateselgere og tiggere. Skadelidte innenfor slike grupper vil som alle andre få målt sin inntektsevne før og etter skade på bakgrunn av pensjonsgivende inntekt, jf. punkt 5.2.4.1.2 foran. Dersom dette leder til at noen slike skadelidte ikke anses å ha tilstrekkelig tilknytning til arbeid eller utdanning, vil deres inntektsevne måtte vurderes etter unntaksregelen i § 3-2 femte ledd. I punkt 5.5.4. 3 nedenfor er den nærmere utmålingsmåten for slike skadelidte drøftet.

5.5.4.2.3 Særlig om grupper som omfattes av yrkesskadeforsikringslovens arbeidstakerbegrep

Spørsmålet om kvalifikasjon for erstatning gjennom tilknytning til arbeid ble også drøftet under forarbeidene til yrkesskadeforsikringsloven. Et prinsipielt viktig valg i denne forbindelse var å la yrkesskadeforsikringsloven følge arbeidstakerbegrepet i skl. § 2-1 nr. 3. Utvalget vil på dette punktet sitere forarbeidene til yrkesskadeforsikringsloven, jf. Ot.prp. nr. 44 (1988–89):

«Justisdepartementet er kommet til at definisjonen i skl. § 2-1 nr 3 bør legges til grunn ved fastleggingen av hvem som skal ha rett til erstatning under den foreslåtte forsikringsordningen. Hovedårsaken til at denne løsningen er valgt, er at den best dekker behovet. Foruten de egentlige arbeidstakere vil følgende være omfattet: Ombudsmenn i offentlig virksomhet, befal og menige under militærtjeneste og andre under pålagt tjenestegjøring for det offentlige, og dessuten innsatte, pasienter o.l. Dette er grupper som på mange måter kan sammenlignes med arbeidstakere i vanlig for-

¹⁵⁰ Se LB-2005-138054 og avgjørelser inntatt i RG 2007 s. 1083 og RG 2008 s. 1137.

¹⁵¹ Strandberg 2005 s. 24, Lødrup (medf. Kjelland) 2009 s. 480.

¹⁵² Lov av 19. juni 2009 nr. 74.

¹⁵³ Strandberg 2005 s. 24.

¹⁵⁴ Se Sejersted et al. 2004 s. 341.

¹⁵⁵ Nærmere om denne problemstillingen i punkt 5.6.6 nedenfor.

stand. Med unntak av ombud i offentlig virksomhet, vil de være underlagt en bestemmelsesrett som til dels går lengre enn den en arbeidsgiver kan utøve. De kan i liten grad regulere risikoen forbundet med virksomheten. Rettferdshensyn taler derfor for at de likestilles med arbeidstakere i vanlig betydning.»¹⁵⁶

Når det nå skal etableres en generell standarderstatning for persongrupper som har tilknytning til arbeid, kunne mye tale for å koble seg inn på den grensegang som ble valgt på yrkesskadeforsikringsområdet. Argumentene for grensedragningen som Justisdepartementet bygget på under forarbeidene til ysfl. (jf. sitatet foran) har gyldighet også for den grensedragning man nå står overfor. Gyldigheten gjør seg imidlertid bare fullt ut gjeldende for skadetilfeller som dekkes av yrkesskadeforsikring.

På yrkesskadeområdet – hvor yrkesskadeforsikringen betaler for skadevoldersiden – vil vurderingen av grensegangen bli nokså parallell: Yrkesskadeforsikringsens någjeldende system og den nye standardiserte ordning har likhetstrekk i og med at alle som har tilknytning til arbeid eller utdanning vil nyte godt av lovbestemte nivå for erstatning. Rettsvirkningen av grensedragningen blir derfor nesten den samme, og faktisk mindre ytterliggående: Persongrupper i ytterkant av arbeidstakerbegrepet (innsatte, pasienter) vil etter den nye ordning tilstås en erstatning basert på 5 G, mens kvalifikasjonen etter den någjeldende yrkesskaderegulering vil lede til en erstatning på samme nivå som arbeidstakere med inntekt 7 G får: En erstatning på 22 G jf. Yrkesskadeforskriften § 3-2 første ledd.¹⁵⁷

En viktig *forskjell* mellom yrkesskadeforsikringsens system og den nye standardiserte ordningen er likevel at tilknytning til arbeid vil kvalifisere for erstatning også fra *andre skadevoldere* enn arbeidsgiver (og dennes yrkesskadeforsikrer). En annen viktig forskjell er at standarderstatningen vil være aktuell for skadetilfeller som faller utenfor situasjonsvilkårene «i arbeid på arbeidsstedet i arbeidstiden», altså skader som påføres skadelidte under fritidsaktiviteter.¹⁵⁸ Den gode erstatningsrettslige posisjonen som er blitt arbeidstakere til del på yrkesskadeområdet er neppe like godt

begrunnet i slike skadesituasjoner. Skadelidtes gunstige posisjon kan også være vanskelig å forsvare overfor andre erstatningsansvarlige enn arbeidsgivere og deres forsikrere.

Det kan av disse grunner diskuteres om den utvidede definisjonen av arbeidstakerbegrepet i ysfl. § 2 b) bør ha gyldighet når skadevolder er en utenforstående som ellers ikke har noe med skadelidte å gjøre. Justisdepartementets argumentasjon om at skadelidte ikke kan «regulere risikoen forbundet med virksomheten» har ingen gyldighet for disse tilfellene.¹⁵⁹ Det kan derfor slå urimelig ut dersom den gode erstatningsposisjonen omfatter innsatte og pasienter uavhengig av skadesituasjon og uavhengig av hvem som er erstatningsansvarlig på skadevoldersiden.

Et eksempel er at en innsatt, som har dårlig prognose for inntekt, under permisjon blir skadet på ansvarsbetingende måte av en privatperson. Dersom skadevolder her må betale erstatning basert på et inntektsnivå tilsvarende 5 G, kan det etter omstendighetene oppleves som en svakt begrunnet løsning. Alminnelige legitimitetshensyn tilsier derfor generelt at man opererer med et begrep om tilknytning til arbeid som er noe snovere enn yrkesskadeforsikringsens arbeidstakerbegrep. De grupper som befinner seg i randsonen av et alminnelig arbeidstakerbegrep er «befal og menige under militærtjeneste», «innsatte» og «pasienter».¹⁶⁰ I det følgende går Utvalget nærmere inn på spørsmålet om hvordan disse gruppene bør reguleres:

Befal og menige under militærtjeneste har historisk blitt sidestilt med arbeidstakere jf. Yrkesskadeforsikringsloven § 2 b). Den som fungerer som vernepliktig vil være fysisk og psykisk arbeidsdyktig og presumptivt ha god inntekts-evne. Når erstatningsnivået nå etter forslaget skal standardiseres for store grupper i arbeidslivet, faller det naturlig å la menige og befal omfattes. Beskjeftigelse som vernepliktig må godtas som «tilknytning til arbeidsliv». Dette innebærer at også den som har vært vernepliktig i konstateringsåret eller året før, vil ha krav på en erstatning basert på 5 G i årsinntekt.

Som det fremgår har *innsatte i fengsler* i relasjon til yrkesskadeforsikringen blitt sidestilt med arbeidstakere. Dette følger for eksempel av legaldefinisjonen i ysfl. § 2 b). Utvalget har særlig vur-

¹⁵⁶ Ot.prp. nr. 44 (1988–89) s. 48.

¹⁵⁷ Nærmere om forholdet mellom skadelidte på yrkesskadeområdet og andre skadelidte i punkt 5.15 nedenfor.

¹⁵⁸ De refererte situasjonsvilkårene er hentet fra någjeldende ysfl. § 10.

¹⁵⁹ Jf. sitatet foran, som var hentet fra forarbeidene til ysfl., jf. Ot.prp. nr. 44 (1988–89) s. 48.

¹⁶⁰ Bestemmelsen i ysfl. § 2 omfatter «innsatte, pasienter e. l. som deltar i arbeidsvirksomhet i kriminalomsorgens anstalter, i helseinstitusjoner e. l.».

dert om innsatte bør utelukkes fra ordningen idet de ikke utfører lønnsarbeid i vanlig forstand, og heller ikke fyller vilkåret om inntekt 1 G.

Innsatte i fengsler mottar dagpenger, som for året 2010 utgjør 56 kroner per dag, helligdager regnet med.¹⁶¹ Dagpengene utgjør dermed ca. 20 000 per år, og gjør at de innsatte faller langt under inntektsregelen knyttet til 1 G, jf. den foreslåtte § 5-2 nr. 2 andre punktum.

Det kan være grunn til å skille mellom vernepliktige og innsatte når det gjelder presumpsjon om inntektsevne. Den omstendighet at man blir funnet tjenestedyktig for det militære, er en kvalifikasjon som tyder på inntektsevne. Innsatte kan ikke vise til noen tilsvarende kvalifikasjon. Det kan derfor ligge til rette for å holde opphold i fengsel utenfor «tilknytning til arbeidsliv». En løsning der man regnes for ikke å ha tilknytning til arbeidslivet mens man er innsatt i fengsel vil imidlertid ikke innebære utelukkning av muligheter for erstatning som tar utgangspunkt i 5 G. For det første vil en del korttidsinnsatte ha hatt inntekt og/eller tilknytning til arbeidsliv forut for fengselsoppholdet og innenfor konstateringsåret eller året før. For det andre vil mange innsatte kunne kvalifisere seg via regelen om tilknytning til utdanning. Utdanning under fengselsopphold er relativt vanlig.¹⁶² De innsatte vil også i prinsippet kunne påberope seg regelen om skjønnsmessig fastsettelse av inntekt i § 3-2 femte ledd.

Dersom de innsatte generelt ikke anses å ha tilknytning til arbeid, vil det klart nok innebære en markant negativ endring for erstatningsvernet for innsatte hva gjelder skader som i dag dekkes av yrkesskadeforsikring.

Utvalget foreslår på denne bakgrunn at man differensierer mellom yrkesskader som omfattes av den någjeldende yrkesskadeforsikringslovens vilkår og andre skadetilfeller. Staten kan da videreføre de innsattes rettigheter etter yrkesskadeforsikringsloven, mens de innsatte ikke nyter samme erstatningsvern overfor andre skadevoldere og hvor skadesituasjonen faller utenfor yrkesskadeforsikringslovens situasjonsvilkår.

For gruppen *pasienter* er det tilsvarende vanskelig å legge til grunn en presumpsjon om inntektsevne. Å være pasient er heller ikke en posisjon som lett kan sammenliknes med en arbeidsta-

kers. En pasient vil for eksempel ikke i egenskap av pasient opptjene pensjonsgivende inntekt. Utvalget foreslår derfor en tilsvarende løsning for pasienter som den som er foreslått for de innsatte: Det skilles mellom yrkesskader (hvor det offentlige står som ansvarlig) og andre skadetilfeller. En slik løsning faller for så vidt også naturlig ut fra en alminnelig fortolkning av kvalifikasjonsregelens ordlyd: Det er ikke naturlig å tolke vilkåret «tilknytning til arbeid» slik at det å være pasient er kvalifiserende. Samme resonnement kan gjøres gjeldende for de andre grupper som er nevnt mot slutten av ysfl § 2, se gruppene satt i kursiv: «innsatte, pasienter e. l. som deltar i arbeidsvirksomhet i kriminalomsorgens anstalter, i helseinstitusjoner e. l. Heller ikke disse gruppene bør anses å ha «tilknytning til arbeid» kun i egenskap av å tilhøre en slik gruppe, jf. den foreslåtte regel i § 3-2 andre ledd.

Som det fremgår, kan det diskuteres om det generelt er grunnlag for å operere med et like vidt begrep om tilknytning til arbeid som det som gjelder i dagens yrkesskadeforsikring. Utvalget går inn for å operere med et snevrere arbeidstakerbegrep enn det som fremgår av ysfl. § 2 b) – utenfor yrkesskadetilfellene. På dette punktet i den nye ordningen må det altså innarbeides en differensiering mellom de alminnelige regler og yrkesskadeområdet regler, jf. den i Mandatet antydete løsning. Utvalget viser til gjennomgangen av slike tilpasninger på yrkesskadeområdet i kapittel 13 nedenfor.

På yrkesskadeområdet har Utvalget sett det som naturlig å bygge videre på den grensegang som er lagt til grunn i yrkesskadeforsikringsloven. At pasienter og innsatte er omfattet av loven, er godt innarbeidet i dagens ordning. Dersom disse gruppene gis et svakere vern, vil det være å skru utviklingen hva gjelder arbeiderrettigheter og velferd et trinn tilbake. Her har det særlig betydning at det er det offentlige som vil stå som ansvarlig når skaden skjer på en måte som rammes av yrkesskadeforsikringen. Når det så langt har vært politisk vilje til å dekke denne typen ansvar for denne typen skadelidte, ser Utvalget ingen grunn til endringer på dette punktet.

Gjennomgangen viser at noen persongrupper som per i dag har krav på yrkesskadedekning, bli avskåret fra standarderstatningen dersom det ikke gjøres særskilte tilpasninger. Gruppene vil i så fall medhold av § 3-2 femte ledd få sin erstatning beregnet på bakgrunn av deres hypotetiske inntekt de nærmeste år etter konstateringstidspunktet. Dersom lovgiver, som anbefalt av Utvalget, vil opprettholde ordningen med yrkesskade-

¹⁶¹ Se rundskriv fra Kriminalomsorgens sentrale forvaltning av 6. januar 2010 jf. forskrift til Lov om Straffegjennomføring § 13-3 første ledd av 22. februar 2002 nr. 183 jf. Lov om Straffegjennomføring av 18. mai 2001 nr. 21 § 19.

¹⁶² Tallmaterialet presentert i artikkel i Aftenposten 12. november 2010 viser at 1751 innsatte hadde elevplasser (hel- og deltidsplasser) i 2009.

erstatning for disse gruppene, vil det kunne reguleres under den særskilte bestemmelse i loven som gjelder yrkesskadeområdet, jf. lovutkastet § 3-17. Utvalget vil foreslå at nivået for erstatning for denne gruppen settes til 5 G, slik som for andre grupper i samfunnet.

5.5.4.2.4 Tilknytning til utdanning

Standarderstatningen omfatter også alle som har «tilknytning til utdanning». Denne formuleringen er ment å fange opp skadelidte som er tatt opp ved en skole eller utdanningsinstitusjon på konstateringstidspunktet eller har vært det i året før året for konstateringstidspunktet (konstateringsåret). Studenter og skoleelever er altså i alminnelighet omfattet av standarderstatningen gjennom dette vilkåret.

Rettsvilkåret «utdanning» skal likevel presiseres slik at det bare omfatter skoler og utdanningsinstitusjoner som har et siktemål om å utvikle kompetanse for inntektsgivende arbeid.

For vurderingen av hvilke utdanningstilbud som ellers kvalifiserer etter denne regelen, vil det være retningsgivende hvorvidt utdanningen gir rett til studielån. Vilkaene for slik rett følger av Lov om utdanningsstøtte av 3. juni 2005 nr. 37 § 4 med tilhørende forskrifter.¹⁶³ Gjennom disse reglene vil det for hvert år foretas en kvalifisering som anses verdig for støtte fra statens lånekasse for utdanning. Utvalget finner at dette kan gi en adekvat avgrensingsmekanisme også for spørsmål om unntak fra standarderstatningen.

«Tilknytning til utdanning» vil videre fange inn en rekke grupper som har en viss tilknytning til arbeidslivet, fordi de er engasjert i utdanningstiltak med tanke på atferding. Skadelidte i denne kategorien vil lett kunne påberope seg *begge tilknytningsformer*, idet de oppbærer over 1 G i pensjonsgivende inntekt, jf. særregelen om dette i § 3-2 andre ledd andre punktum. Arbeidsavklaringsstiltak (atferdingstiltak) som trykdeetaten har godkjent vil uansett kunne være kvalifiserende etter alternativet «tilknytning til utdanning». Å tolke vilkåret slik vil være i godt samsvar med formålet bak kvalifikasjonsregelen: å fange inn alle som har ordinær inntektsevne.

Rettsvilkåret «tilknytning» til utdanning antyder et minstekrav til skadelidtes engasjement i et undervisningstilbud. Her bør det på samme måte som for tilknytning til arbeid trekkes en nedre grense for hva som kvalifiserer. Retningsgivende i

så måte bør være at skadelidte har gjort et hederlig forsøk på å utdanne seg eller gå på skole. En rent formell eller helt kortvarig tilknytning til en skole eller utdanningsinstitusjon er ikke tilstrekkelig. Utvalget har ønsket å gi noen objektive holdpunkter for vurderingen knytte til hvilken varighet skadelidte må ha vært tilknyttet en utdanningsinstitusjon.

Utvalget har vurdert å sette en grense for slik tilknytning ved fire måneder, men finner at dette blir for strengt. En slik grense ville diskvalifisere en skadelidte som har gjennomført et helt høstsemester, idet disse på enkelte studia er kortere enn fire måneder. Studier eller skolegang i fire måneder vil med dette klart nok være nok til å kvalifisere seg for vilkåret «tilknytning». To måneders sammenhengende utdanningsaktivitet er på den annen side like klart for lite til å kvalifisere. Studieaktivitet som tilsvarer tre måneders sammenhengende aktivitet vil være tilstrekkelig til å fylle kriteriet «tilknytning til utdanning».

Etter dette vil et arbeidsmarkedskurs som varer i åtte uker, noe som i tid oppfattes som i minste laget til å kvalifisere. Utgangspunktet bør derfor være at skadelidte må kunne påberope seg *noe mer* enn ett slikt kurs for å fylle vilkåret. Har skadelidte gjennomført to kurs á åtte uker (eller utdanningstiltak av tilsvarende varighet og intensitet) innenfor perioden, må dette være tilstrekkelig. Ett kurs på åtte uker, supplert med et kortere arbeidsforhold eller andre tiltak i regi av det offentlige, kan også være tilstrekkelig i kumulasjon.

Har skadelidte flere ganger seriøst forsøkt å starte en utdanning, men er blitt hindret av sykdom eller andre utenfrakommende forhold, kan forsøkene til sammen etter omstendighetene være nok til å kvalifisere. Det kan legges vekt på om skadelidte har meldt seg opp til eksamen eller har gjort andre tiltak eller aktiviteter som indikerer at han heller hun har hatt en genuin intensjon å tilegne seg en utdanning. Har skadelidte eksempelvis investert i skolebøker eller flyttet til et nytt sted for å gå på skole, kan dette tale for at det foreligger «tilknytning til utdanning» i lovens forstand.

Spørsmålet om rettsvilkåret «tilknytning til utdanning» må etter dette bero på en helhetlig vurdering, der skadelidte kan påberope seg flere elementer av tilknytning til utdanning eventuelt i kombinasjon med tilknytning til arbeid jf. foran.

En særskilt situasjon bør skilles ut: tilfeller hvor skaden oppstår like etter at skadelidte har startet et lengre utdanningstiltak. Her vil tidskravet skissert foran ikke være oppfylt, men det kan likevel være urimelig at skadelidte anses å falle

¹⁶³ Se Forskrift om tildeling av utdanningsstøtte for de enkelte år, sist av 12. februar 2010 nr. 0178.

utenfor kravet til «tilknytning». Er det overveiende sannsynlig at skadelidte ville ha fullført utdanningstiltaket dersom skaden ikke hadde skjedd, må vedkommende anses å ha tilstrekkelig tilknytning til utdanning.

Skadelidte må på vanlig måte sannsynliggjøre at han har vært beskjeftiget med utdanningstiltak. I de fleste tilfeller vil dette kunne gjøres enkelt ved en attest fra den aktuelle skole eller utdanningsinstitusjon. Ofte vil institusjonene ha tilstrekkelige data for å gi slik attest idet det føres fraværsprotokoller og lignende.

Skadelidte må på vanlig måte sannsynliggjøre at han har vært beskjeftiget med utdanningstiltak. I de fleste tilfeller vil dette kunne gjøres enkelt ved en attest fra den aktuelle skole eller utdanningsinstitusjon. Ofte vil institusjonene ha tilstrekkelige data for å gi slik attest idet det føres fraværsprotokoller og lignende.

Den tiden en person sitter i fengsel kan i utgangspunktet ikke regnes med som noen form for tilknytning til arbeid, jf. gjennomgangen i 5.5.4.2.2 foran. Dersom angjeldende person tar skolegang i et omfang som tilsvarer vanlig skolegang eller utdanning utenfor murene, vil han eller hun imidlertid kunne påberope seg denne tidsbruken som kvalifiserende.

Personer som blir skadet i sitt første år etter at de har kommet ut av tidsperioden da de er dekket av barneverstatningen behandles etter samme regler som andre. De vil ha hatt muligheten til å beskjeftige seg med arbeid eller skolegang/utdanning i året før konstateringsåret. Utvalget har derfor ikke funnet grunn til å gjøre noen særlige tilpasninger for denne gruppen av potensielle skadelidte.

5.5.4.2.5 Særlig om hjemmearbeidende personer

Hjemmearbeidende personer som driver ordinært hushold for en familie har i mange sammenhenger blitt sidestilt med personer i inntektsgivende arbeid eller utdanning. Dette følger i første rekke av det prinsipielle innholdet i någjeldende utmålingsregel i § 3-1 andre ledd siste punktum: «Med inntekt likestilles verdien av arbeid i heimen». Lovregelen i § 3-1 andre ledd in fine har historisk sin bakgrunn i at husmødre som utførte hjemmearbeid i tidligere tiders tradisjonelle familiemønster burde få erstatning for tapet av sin arbeidsevne. Regelen kom som kjent inn i loven i 1973 og var basert på sikker rettspraksis.¹⁶⁴

Utvalget har tatt konsekvensen av at tap av hjemmearbeidsevne skal være erstatningsmessig ved å etablere egne, standardiserte regler for slik

erstatning, se kapittel 7 nedenfor. Det tap som refererer til innsats *for seg selv* blir dermed erstatet etter de der omhandlede regler. Som det fremgår av omtalen av reglene om hjemmearbeidserstatning, er imidlertid reglene også tiltenkt å fungere som kompensasjon for den del av hjemmearbeidsevnen som blir brukt til omsorg for barn.

Etter dette blir det et spørsmål om det kan forsvares å hevde at hjemmearbeidende uten tilknytning til utdanning eller arbeidsliv *i tillegg* skal få en standarderstatning basert på sin evne til å arbeide i hjemmet. En slik løsning vil nok utfordre moderne holdninger til spørsmålet om alle voksne mennesker bør delta i arbeidslivet. Det står også fast at personer som kun arbeider hjemme rent faktisk ikke har en inntektsevne som lett kan bevises.

Det tap av evne til hjemmearbeid som eventuelt skal dekkes av en standarderstatning, er altså tapet av evne til å utføre arbeid i hjemmet som kommer *andre* familiemedlemmer til gode. Det kan diskuteres om slik merinnsats alene kan forsvare at hjemmearbeid kvalifiserer for standarderstatning.

En særlig viktig grunn til å holde hjemmearbeid utenfor standarderstatningen er at det ellers vil være vanskelig å trekke grensen mellom denne gruppen og den gruppe som faller utenfor på grunn av manglende tilknytning til arbeidsliv eller utdanning, jf. punkt 5.5.4.2.2 og 5.5.4.4 foran. Så lenge kriteriet for å utelukke persongrupper fra ordningen er at de ikke har tilknytning til arbeidslivet, blir det vanskelig å inkludere hjemmearbeidende. Videre kan behovet for å gi erstatning for tap av evne til hjemmearbeid være noe mindre under et regime hvor erstatning for det samme tapet er sikret under en annen post. Skadelidte vil etter det nye systemet få erstatning for tap av evne til å utføre hjemmearbeid for seg selv. Det er vanskelig å forsvare at en hjemmearbeidende skal motta erstatning tilsvarende 5 G *i tillegg* for arbeid som utføres for en ektefelle eventuelt for ektefelle og barn. Dette ville utfordre beviskravene med hensyn til om, og i hvilket omfang, skadelidte faktisk har utført arbeid for andre, og innebære en vesentlig økning av erstatningsnivået for hjemmearbeid, jf. den praksis som er beskrevet nedenfor i kapittel 7.

I dansk rett fastsettes årslønn for hjemmearbeidende etter et skjønn jf. EAL § 7 stk. 2. For dette skjønn finnes det veiledning i et vikarprin-

¹⁶⁴ Se Innstilling fra Erstatningslovkomiteén 1973 s. 55 med henvisninger til *Husmordom II* (Rt. 1951 s. 687), *Eklund* (Rt. 1964 s. 881), Rt. 1963 s. 931 og Rt. 1937 s. 263.

sipp – hva det vil koste å leie tilsvarende hjelp.¹⁶⁵ Denne innfallsvinkelen må anses ivaretatt gjennom den spesielle erstatning for tap av funksjonsevnen for arbeid i hjemmet, jf. kapittel 7 nedenfor. Dersom skadelidte arbeider deltid og dels arbeider hjemme, fastsettes årslønnen som om skadelidte arbeidet full tid på det lønnsnivå deltidsarbeidet gir.¹⁶⁶ Denne gruppen vil uten videre kvalifisere for standarderstatning etter norsk rett, jf. kommentarene til regelen om standarderstatning på 5 G foran. Sammenlikninger med dansk rett utgjør etter dette intet argument mot å utelukke rene hjemmearbeidere fra standarderstatningen.

De beste grunner taler etter dette for å utelukke hjemmearbeid som kvalifikasjon for standarderstatning. Utelukkelsen kan imidlertid falle urimelig ut i relasjon til en særskilt del av de rene hjemmearbeiderne, nemlig de som tar en kortvarig pause fra arbeidslivet for å ta seg av barn. En del av denne gruppen vil sikres standarderstatning eller eventuelt høyere erstatning på grunn av sin tidligere tilknytning til arbeidslivet. Det kan imidlertid tenkes at en forelder velger å være hjemme med sine barn noen år, men likevel med en klar plan om å vende tilbake til arbeidslivet. Skadelidte i denne gruppen bør neppe utelukkes fra erstatningsordningen på grunnlag av et slikt valg.

Utvalget har derfor funnet at det bør etableres et unntak for denne gruppen. Unntaket bør retts-teknisk være utformet på en skarpkantet måte, slik at man ikke opplever tvister om grensegangen. Utvalget foreslår at unntaket knyttes til et kriterium basert på faktisk, daglig omsorg for yngre barn. Her bør grensen trekkes ved skolepliktig alder. Når en forelder velger å være hjemme med barn som har nådd skolepliktig alder, er det sjelden tale om en kortvarig pause fra arbeidslivet, slik utgangspunktet for unntaket er formulert foran. Videre vises til at det å ha et barn på skolen ikke er til hinder for å arbeide eller å ta utdanning. Den omstendighet at samfunnet også tilbyr skolefritidsordning for barna gjør det rimelig å trekke grensen for unntaket på denne måten. Heldtids plass i barnehage vil også gi en potensiell skadelidte mulighet til å være i jobb. Samtidig er det ikke helt uvanlig å velge å være hjemme for å ta seg av barn i denne alderen, mens dette naturlig nok ikke er et aktuelt valg når barnet er i skolepliktig alder. Derfor trekkes grensen som beskrevet.

For å komme innunder unntaket knyttet til omsorg for barn må skadelidte ha hatt *faktisk* omsorg for barn under skolepliktig alder. Regelen gjelder bare skadelidtes egne barn som omfattes av rettslig fostringsplikt etter barneloven. En bestemor eller annen slektning som passer barnet kan dermed ikke kvalifiseres for standarderstatning via denne regelen. Det å ha juridisk fostringsplikt er ikke i seg selv tilstrekkelig, men det er et nødvendig vilkår. I praksis vil det forekomme en presumsjon for at den som har fostringsplikt også har utført faktisk omsorg. Med hensyn til faktisk omsorg må det kreves at den skadelidte forelder har hatt fast bosted sammen med barn under skolepliktig alder, alene eller felles, og minst halve tiden ved delt omsorg. I relasjon til bevisvurderingen vil ofte Folkeregisterets registrerte adresse for barn og foreldre kunne legges til grunn. Skadelidte må i tillegg ha hoveddelen av omsorgen for barnet på dagtid, jf. formålet bak regelen. Er barnet i barnehage eller får barnet på dagtid hovedsakelig faktisk omsorg fra dagmamma eller fra en slektning, oppfyller ikke forelderen vilkåret.

Utøvelse av samvær kan ikke anses å være tilstrekkelig omsorg for barn til å sidestilles med tilknytning til arbeid. Hvis både skadelidte og den andre forelderen har vært hjemmearbeidende har ingen av dem vært forhindret fra å ta arbeid som følge av omsorg for barn. Etter omstendighetene kan en slik situasjon måtte bedømmes slik at skadelidte ikke har hatt tilstrekkelig faktisk omsorg for barnet til at han eller hun er kvalifisert for standarderstatning. Utvalget antar at det kan være vanskelig for skadevoldersiden å bevise at skadelidte *ikke* har hatt omsorg for barnet i den aktuelle perioden. Muligheten for å føre slikt bevis vil likevel være tilstede. Regelen kan nok føre til at standarderstatningen vil omfatte enkelte personer som i realiteten ikke har hatt faktisk omsorg. Om regelen om standarderstatning på dette punkt griper noe videre enn formålet, er imidlertid dette en naturlig konsekvens av standardiseringssiktemålet.

For å få en skarp grense for når regelen får anvendelse, er grensen satt ved barnets sjettede fødselsdag. Lovforslaget setter et krav om at barnet er «... yngre enn 6 år» jf. § 3-2 andre ledd tredje punktum. Skadelidte må altså ha omsorg for et barn som er yngre enn seks år på konstaterings-tidspunktet eller i året før. I og med at skadelidte vil kunne påberope seg året før konstateringsåret, kan vedkommende være kvalifisert for standarderstatningen selv om barnet har gått på skole ett år før skaden skjer. Skadelidte vil da ha hatt omsorg for barnet året før konstaterings-tidspunktet.

¹⁶⁵ Se Folketingstidende, tillegg A s. 3529–3530.

¹⁶⁶ Se Møller og Wiisbye 2002 s. 250–252.

tet. Tidsrommet er strukket så langt ut for å gi skadelidte en rimelig tidsfrist for å komme seg ut i arbeid eller utdanning. Videre anses det hensiktsmessig at tidsrommet som kan påberopes korresponderer for de ulike gruppene.

5.5.4.2.6 Spørsmål om bevisbyrde

Utvalget har vurdert om kvalifikasjonsregelen som har blitt presentert foran, bør suppleres med *omvendt bevisbyrde*.¹⁶⁷ Dette innebærer i så fall at skadevoldersiden må bevise at skadelidte *ikke* har hatt tilknytning til arbeidsliv eller utdanning i konstatningsåret eller året før. Den omvendte bevisbyrde vil kunne bidra til at regelen om standarderstatning blir effektiv. Utgangspunktet vil være at skadelidte skal ha standarderstatning dersom vilkår om ansvarsgrunnlag og årsakssammenheng er oppfylt. Det er skadevolder som da må ta byrden med å argumentere for at vilkårene ikke er oppfylt slik at skadelidte *ikke* er kvalifisert for standarderstatning. Den omvendte bevisbyrde kan derfor ses som et naturlig ledd i systemet for å sikre en forenklet erstatningsutmåling.

Utvalget har likevel sett betenkeligheter med å operere med en omvendt bevisbyrde. For det første er den lovtekniske utformingen av regelen som en kvalifikasjonsregel lite forenlig med omvendt bevisbyrde. Regelens formulering innbyr tvert imot til den ordinære ordning hvor skadelidte må bevise at han eller hun fyller kvalifikasjonene for erstatning. For det andre taler praktiske hensyn for en slik løsning. Selv om skadevolder i utgangspunktet skulle ha bevisbyrden for at skadelidte ikke har beskjefteget seg med arbeid eller utdanning, vil den praktiske bevisførsel fort kunne dreie seg om hvorvidt skadelidte kan dokumentere sin innsats på de nevnte områdene. Det er nemlig skadelidte som har best mulighet til å kunne føre bevis om sin beskjeftegelse de siste år. Å pålegge skadevolder bevisbyrden vil dermed lett medføre en unødig komplisering av systemet fordi skadevolder uansett ville ha måttet fremtvinge bevis gjennom skadelidtes bidrag. Dette vil riktignok blant annet kunne gjøres gjennom bruk av sivilprosessuelle regler om edisjonsplikt.¹⁶⁸ Utvalget har likevel funnet at en slik overflytting av bevisbyrden er et unødig kompliserende element.

Etter disse vurderingene har Utvalget blitt stående ved at den alminnelige regel om skadelidtes bevisbyrde skal gjelde.

5.5.4.3 Erstatningsnivå for skadelidte som ikke fyller kvalifikasjonsregelen

5.5.4.3.1 Problemstillingen

De skadelidte som faller utenfor andre ledd er en sammensatt gruppe. Den omfatter blant annet personer som er innsatt i fengsel (utenfor yrkes-skadeområdet), prostituerte som ikke har oppgitt inntekter til ligningsmyndighetene og sosialhjelpsmottakere som av ulike grunner har falt ut av arbeidslivet. Denne siste undergruppen omfatter også unge mennesker som ennå ikke har fått etablert seg i arbeidslivet. En annen undergruppe er personer som har tatt to eller flere «friår» i livet, for eksempel for å reise, for å ofre seg for sin ektefelles karriere, eller for ganske enkelt å være hjemme og ta fri en periode; de hjemmearbeidende uten barn under skolepliktig alder.

Etter gjeldende rett vil skadelidte i disse gruppene ha mulighet til å bevise at de i fremtiden ville ha hatt et bestemt inntektsnivå uten skaden. Når standardiseringsordningen nå er bygget opp omkring opptjent pensjonsgivende inntekt, vil denne muligheten i utgangspunktet falle bort, jf. regelen i § 3-2 første ledd. Denne regelen gjør som nevnt foran den pensjonsgivende inntekt i skadeåret eller året nokså viktig under utmålingen. Dette er en ordning som har retts tekniske fortrinn og forenkler oppgjørprosessen for det store flertall av skadelidte. Isoleringen av vurderingstemaet til inntektsforholdene på konstateringstidspunktet og året før, passer ikke like godt til de gruppene av skadelidte som faller utenfor standarderstatningen, jf. vilkårene i § 3-2 andre ledd. I det følgende drøftes spørsmålet om hvordan de skadelidte som ikke tilfredsstiller tilknytningsvilkåret i andre ledd skal håndteres utmålingsmessig.

Utvalget har vurdert hvorvidt den nevnte gruppen av skadelidte bør (1) tilgodeses med en standardisert erstatning på et lavere nivå enn 5 G, eller om (2) erstatningen her bør utmåles etter et skjønn. Et siste alternativ er (3) at denne gruppen ikke får erstatning utover det nivå som følger av plasseringen i første ledd. Det vil i praksis innebære at de ikke får erstatning med mindre de kan påberope seg den generelle unntaksregelen i femte ledd, nærmere om dette nedenfor.

I dansk rett har man ingen tilsvarende ordning med standarderstatning (eller gulverstatning).

¹⁶⁷ I erstatningsrettslig sammenheng betyr dette at det er skadevolder som har risikoen for tvil om faktum. Eksempler på regler med omvendt bevisbyrde er ysl. § 11 og forurl. § 59.

¹⁶⁸ Se blant annet tvl. § 21-5.

Derfor vil den aktuelle gruppen av skadelidte få utmålt sin erstatning ved at årslønnen fastsettes etter et skjønn jf. EAL § 7 stk. 2. Dette vil naturlig nok føre til nokså lave erstatningsutbetalinger. I Arbejdsskade styrelsens «Vejledning om at fastsette årsløn» 4. utgave punkt 3.5.3 er det for denne gruppen lagt til grunn at man skal legge vekt på faktisk inntekt i året før skaden, også om inntekten består i offentlige ytelser så som «sykedagpænge» og «kontanthjælp». En overføring av dette systemet til norsk rett vil lede til at det blir gitt en meget beskjeden erstatning. Når det så gjøres fradrag for offentlige ytelser til dekning av inntekts tap, vil det bli lite igjen å erstatte.

5.5.4.3.2 Alternativ 1: Et lavere gulv

Mange personer i den gruppen som rammes av kvalifikasjonsregelen, vil være sosialhjelpsmottakere. En undersøkelse foretatt av Telemarksforskning som kartlegger kommunenes sosialhjelpssatser viser at disse varierer veldig mellom kommunene. Satsene varierte per 2006 mellom 3 170 kroner per måned som det minste og 9 434 kroner per måned som det høyeste. (Sammenlikningen halter likevel litt fordi det varierer mellom kommuner hvilke tilleggssatser som gis.) Omregnet til årsinntekt utgjør den høyeste satsen for sosialhjelp 113 208 kroner. Til sammenlikning var G i 2006, 62 161 kroner. Årsinntekten som sosialhjelpsmottaker tilsvarende da for de kommuner som betaler mest 1,8 G. Den nye uføretrygdeordningen vil tilgodese skadelidte som er 100 % ervervsuføre med mer enn 2,1 G som minstepensjon. Det skal nemlig gis et tillegg for økt skattebelastning etter det nye systemet.¹⁶⁹ Nivået på denne ytelsen overstiger etter alt å dømme sosialhjelpssatsene i mange kommuner.

Utvalget har derfor funnet at våre velferdsordninger vil ivareta de aktuelle skadelidte på en så betryggende måte at det kan forsvares ikke å bygge inn et eget erstatningsmessig gulv for denne gruppen.¹⁷⁰ Hensynet til at det nye standardiseringssystemet må være enkelt og uten systematisk overkompensasjon taler også mot å etablere et gulv under standarderstatningen, en form for «gulv under gulvet». Utvalget har derfor forkastet dette alternativet.

5.5.4.3.3 Alternativ 2: Skjønnsmessig plassering i tabellen

Når det ikke etableres et gulv, vil et naturlig alternativ være å henvise skadelidte personer som faller utenfor standarderstatningen til å kreve erstatning basert på den fremtidige inntekt som kan sannsynliggjøres. En egen regel om dette fremgår av § 3-2 femte ledd i forslaget til lovbestemmelse som er presentert rett nedenfor. Etter denne regelen er vurderingstemaet hvilket inntektsnivå skadelidte ville ha hatt de nærmeste år etter konstateringsstidspunktet dersom skaden tenkes borte.

Skadelidte vil i relasjon til beviskrav på dette punktet måtte stilles i samme posisjon som under någjeldende regler. Det er da tale om et skjerpet beviskrav, nærmere om dette i punkt 5.6.3 nedenfor.

Som det fremgår av punkt 5.6.3 foreslår Utvalget at skadelidte må sannsynliggjøre at han eller hun uten skaden ville ha hatt en bestemt inntekt «de nærmeste år». Denne formulering skal forstås slik at vurderingstemaet er hvilken inntekt skadelidte ville ha hatt de første 3-6 år etter konstateringsstidspunktet dersom skaden tenkes borte.

Utvalget ser at dette kan lede til at noen personer ikke får erstatning for inntektstap i det hele tatt, men er henvist til å livnære seg av uføretrygd og eventuelt sosialstønad. For de skadelidte dette gjelder, vil imidlertid resultatet være en konsekvens av at skadelidte ikke kan bevise å ha hatt inntekter eller på annen måte å ha deltatt i produktiv virksomhet, herunder utdanningstiltak. Denne gruppen av skadelidte vil dermed ikke komme dårligere ut enn etter dagens ordning, jf. eksempelvis resultatet i *Stutteri* (Rt. 2010 s. 584).¹⁷¹

En fordel med skjønnsmessig plassering for skadelidte som faller utenfor andre ledd er at de vil opprettholde noe av det erstatningsvernet som de har under dagens regulering. De vil nemlig ha rett til å kunne bevise sin hypotetiske fremtidige inntekt uten skaden som grunnlag for å kreve erstatning etter hevdvunne erstatningsrettslige prinsipper. Dersom denne gruppen ikke skal kunne oppnå skjønnsmessig plassering uten først å påvise at reguleringen gir et økonomisk resultat som er «åpenbart urimelig», vil de aktuelle skadelidte fratras det erstatningsrettslige vernet de har i dag.

På den annen side kan det fremstå som underlig at skadelidte uten tilknytning til arbeid eller utdanning skal oppnå samme regulering som gruppen som kan påberope seg et unntak; nemlig

¹⁶⁹ Se NOU 2007: 4 s. 216.

¹⁷⁰ For helhetens skyld bør det nevnes at mange skadelidte i denne kategorien vil motta en egen erstatning for hjemmearbeidstap, jf. kapittel 8.

¹⁷¹ Referert i punkt 5.6.3 nedenfor.

skjønnsmessig plassering basert på sannsynliggjort fremtidig inntekt. Her skal man imidlertid ta i betraktning at unntaket for «åpenbart urimelig» helst vil være aktuelt for den gruppen som aspirerer til en erstatning basert på en inntekt langt høyere enn 5 G. Gruppen som faller utenfor standarderstatningen på grunn av vilkårene i andre ledd, vil oftest aspirere til en erstatning basert på et inntektsnivå lavere enn 5 G. Dermed er det ikke slik at adgangen til skjønnsmessig erstatning for den som faller utenfor andre ledd undergraver unntaksregelen. Her må det også tas i betraktning både at de skjerpede beviskrav gjør det vanskelig for skadelidte å bevise sitt inntektstap med overveiende sannsynlighet, og at det er inntektstap allerede de nærmeste år etter konstateringstidspunktet som må bevises. Adgangen til skjønnsmessig plassering vil derfor ikke være noen lett vei til erstatning. Det vil antagelig bare i sjeldne tilfeller være mulig for skadelidte å sannsynliggjøre et fremtidig inntektstap.

Utvalget vil derfor gå inn for at de skadelidte som faller utenfor andre ledd gis adgang til skjønnsmessig plassering i tabellen. En regel om skjønnsmessig plassering i tabellen er lagt inn i lovteksten sammen med unntaksregelen i § 3-2 femte ledd.

5.5.4.3.4 *Alternativ 3: Ingen erstatning med mindre unntaksvilkåret er oppfylt*

Et siste alternativ er å avskjære de skadelidte som faller utenfor andre ledd fra en egen mulighet til skjønnsmessig plassering. De vil da være henvist til å bygge på regelen i første ledd, den pensjonsgivende inntekt i skadeåret eller året før. I og med at de aktuelle skadelidte her har falt utenfor andre ledd, vil deres pensjonsgivende inntekt ha vært lavere enn 1 G. De har dermed ikke krav på erstatning idet tapet vil utliknes av kompensasjonsrelevante ytelser fra det offentlige. Forskriftstabellen gir heller ikke noen uttelling for lavere årsinntekt enn 1 G. Dette innebærer at skadelidte uten tilknytning til arbeid eller utdanning etter andre ledd som hovedregel ikke får noen erstatning.

I spesielle tilfeller kan denne reguleringen lede til urimelige resultater. Dette kan være hvor grunnen til at man ikke har vært i inntektsgivende arbeid på konstateringstidspunktet eller året før er at man har valgt å være hjemme for å ta en «pause i livet», for å være hjemmearbeidende for sin ektefelle eller for å ta seg av slektninger som trenger omsorg. Slike valg kan tidvis gjøres av personer som er godt etablert i yrkeslivet. Det er tenkbart at skadelidte i denne kategorien hele

tiden har hatt konkrete planer om å vende tilbake til yrkeslivet. Etter omstendighetene kan reguleringen i § 3-2 første og andre ledd gi et økonomisk resultat som fremstår som åpenbart urimelig. Skadelidte kan da påberope seg unntaksregelen i § 3-2 femte ledd. Han eller hun må da sannsynliggjøre at man ville ha vendt tilbake til yrkeslivet og at det derfor er grunnlag for en plassering i tabellen på et nivå som bygger på hva som er realistisk etter utdanning og tidligere yrkespraksis. Denne typen skadelidte vil kunne få en utfordring i å sannsynliggjøre at man har et tap, jf. redegjørelsen for dette under punkt 5.5.4.3.1. Slik er imidlertid situasjonen også under det någjeldende erstatningsrettslige regimet jf. blant annet den tidligere nevnte avgjørelsen i *Stutteri* (Rt. 2010 s. 584).

Dersom dette alternativ velges, vil reguleringen av gruppen som faller utenfor andre ledd bare indirekte fremgå av loven. Gruppen vil formelt omfattes av første ledd, selv om de ikke har noen pensjonsgivende inntekt. Deres uttelling i form av erstatning etter første ledd vil bli null. De vil så falle utenfor andre ledd på grunn av manglende tilknytning til arbeid eller utdanning. Dersom skadelidte i denne gruppen har reelle sjanser for inntekt på et visst nivå, vil de så kunne påberope seg unntaksregelen i femte ledd. Dette følger av at det økonomiske resultatet for denne skadelidte – null erstatning – er «åpenbart urimelig». Et eksempel kan være en innsatt person som i høy grad kan sannsynliggjøre at han vil ha en jobb med et gitt inntektsnivå når han kommer ut av fengselet to år etter oppgjørstidspunktet. En skadelidte i denne kategorien kan da få en erstatning basert på en årsinntekt som for eksempel tilsvarer 4 G. En økonomisk forskjell fra null erstatning til en erstatning basert på 4 G etter tabellen er en forskjell som klart nok tilfredsstiller vilkåret om «åpenbart urimelig».

Fordelen med denne reguleringen er at den er relativt enkel. Den vil også naturlig følge lovens oppbygning. Ulempen er at den fratrukker noen skadelidte dagens mulighet til å påberope seg konkrete indikasjoner på at fremtidens inntekt ville ha vært høyere enn den pensjonsgivende inntekt på konstateringstidspunktet eller i året før. For en viss type skadelidte innebærer alternativ 3 en reell fare for underkompensasjon. Dette vil nemlig bli resultatet dersom skadelidte kan sannsynliggjøre en viss inntekt, men ikke så mye at det økonomiske resultatet overstiger terskelen for hva som «åpenbart er urimelig». Det er for eksempel tenkelig at en skadelidte som faller utenfor vilkårene i andre ledd, kan sannsynliggjøre at han ville ha hatt en inntekt på 1–1 1/2 G de kommende år. Et

slikt resultat vil ikke nå opp til terskelen for «åpenbart urimelig», slik denne terskelen er skissert nedenfor i punkt 5.6. Skadelidte vil dermed ikke få erstatning, og altså mindre erstatning enn etter dagens regime.

Samtidig vil unntaksregelen fungere som en sikkerhetsventil som fanger opp åpenbart urimelige tilfeller. Systemet vil dermed ikke være mer «grovkornet» enn mange andre erstatningsrettslige løsninger som bygger på standardisering.

5.5.4.3.5 Valg av alternativ:

Valget mellom de ulike alternativ beror på en avveining mellom hensynet til fleksibilitet og hensynet til enkelhet i regelverket. Utvalget finner ikke grunn til å lage et nytt gulv «under gulvet». En slik løsning fremtrer som komplisert og dårlig begrunnet. Valget står da mellom alternativ 2 (plassering i tabellen etter skjønn) eller alternativ 3 (erstatning bare hvor vilkårene i unntaksregelen er tilfredsstillende). Alternativ 3 innebærer den enkleste reguleringen, noe som taler for å lande på dette alternativet. På den annen side er det ulemper forbundet med alternativ 3. En gjennomføring av alternativet medfører at noen skadelidte står i fare for ikke å få erstatning i det hele tatt og dermed bli underkompensert. Dette anser Utvalget som en lite tiltalende løsning, særlig siden ordningen vil ramme svake grupper. Utvalget går derfor inn for alternativ 2. Dette alternativ er bygget inn i Utvalgets lovforslag, se § 3-2 femte ledd.

5.6 En unntaksregel

5.6.1 Innledning

Som det fremgår av fremstillingen foran i punkt 4.11, har Utvalget sett behovet for en generell sikkerhetsventil som kan ivareta helt spesielle tilfeller. Når tilfeller som faktisk sett er veldig ulike, reguleres på standardisert måte, gjør det seg gjeldende en fare for at resultatet av rettsanvendelsen kan fremtre som kvalifisert urimelig. Denne faren er ikke minst aktuell hva gjelder utmåling av erstatning for inntektstap. Dette er en erstatningspost som gjelder store summer og som gjelder helt basale verdier for skadelidte.

Selv om det er etablert en generell sikkerhetsventil i lovutkastet § 3-9, har Utvalget funnet grunn til i tillegg å ha en særskilt unntakshjemmel i regelen om inntektstap i § 3-2 femte ledd. En vesentlig grunn til dette er at det er behov for å regulere rettsvirkningen av at unntakshjemmelen kommer til anvendelse. For at det helhetlige stan-

dariseringssystemet skal henge sammen, kan ikke den individuelle utmålingen i unntakstilfellene gjøres på samme måte som i dag. Den må gjøres innenfor visse rammer, særlig slik at den hypotetiske inntekt det sammenliknes med bestemmes ut fra en begrenset tidshorisont, nærmere om dette i neste punkt. Den særskilte unntaksregelen knyttet til inntektstap har fått plass i § 3-2 femte ledd. Dette skal være en sikkerhetsventil for de mest urimelige utslag av reglene i § 3-2. Videre kan unntaksregelen fungere som en hjemmel for å komme til en rettfærdig og ikke-diskriminerende erstatning for utenlandske statsborgere, se om dette punkt 5.6.6 nedenfor.

Regelen i § 3-2 femte ledd skal oppfattes som en spesialvariant av den generelle regelen i § 3-9. Ut fra et alminnelig prinsipp om *lex specialis* er det § 3-2 femte ledd som skal legges til grunn i relasjon til inntektstap, slik at § 3-9 ikke har uavhengig anvendelse i relasjon til denne tapsposten.

Utvalget vil også peke på enkelte andre typetilfeller som best kan reguleres ved bruk av unntakshjemmelen, se punkt 5.6.5 nedenfor.

5.6.2 Nærmere om unntaksregelens materielle innhold

Unntaksregelen kommer bare til anvendelse for tilfeller som overstiger en kvalifisert urimelighets terskel, jf. «åpenbart er urimelig». Det skal ikke være kurant å bli behandlet etter unntakshjemmelen. Kun hvor en plassering etter det alminnelige systemet vil gi et resultat som *økonomisk sett* åpenbart er urimelig, skal unntakshjemmelen benyttes. Ellers vil hele erstatningssystemet undergraves. Som en konkretisering av hvilken økonomisk urimelighet som vil kvalifisere for unntaket, vil Utvalget antyde at en forskjell på 3 G i årsinntekt som utgangspunkt for tabellberegningen kan oppfattes som «økonomisk resultat» som «åpenbart er urimelig».

Forskjellen ved plassering ved 5 G sammenliknet med 8 G innebærer for en 26-åring en forskjell i utmålt erstatning i størrelsesorden 58,0 G–28,4 G = 29,6 G = 2 380 000 kroner.¹⁷² Dette kan oppfattes som en retningslinje for urimelighetsterskelen. Det understrekes samtidig at urimelighetsterskelen må tilpasses de ulike tilfeller etter et helhetlig skjønn. Et misforhold på nesten 2,2 millioner kroner i utmålt erstatning vil ikke være tilstrekkelig hvor skadelidtes inntekt ligger i et høyere nivå, for eksempel med en plassering tilsvarende 15 G i årsinntekt. I den lavere del av inntektsskalaen vil

¹⁷² Forutsetningen er 60 % trygdefradrag.

det ikke oppstå tilsvarende problemstillinger knyttet til «åpenbart urimelig». Enten vil skadelidte plasseres i inntektsnivået 5 G jf. standarderstatningen, eller så kvalifiserer vedkommende ikke for denne og plasseres skjønsmessig jf. § 3-2 femte ledd. I så fall utsettes skadelidte for den samme rettsvirkningen som utløses av at resultatet fremstår som «åpenbart urimelig»: Utmålingen base- res på skadelidtes individuelle inntektsforhold.

Det er nødvendig for den nye standardise- ringsordningen at unntaksregelen praktiseres med stor lojalitet. En nødvendig pris å betale for å etablere en standardisert ordning er at det kan forekomme enkelttilfeller der skadelidte eller ska- devolder opplever å bli urimelig behandlet.¹⁷³ Det ligger da i standardiseringens natur at rettsanven- derens oppgave i større grad er å vise lojalitet til systemet enn å manipulere systemet for å oppnå et resultat som oppleves rimelig i det konkrete til- fellet som avgjøres.

Når den generelle unntaksregelen benyttes, bør erstatningen i alminnelighet fastsettes slik at skadelidte plasseres på et gitt punkt i tabellen og får sin endelige erstatning bestemt av denne. Unntaksregelen rekker dermed i alminnelighet ikke lenger enn til å åpne for en skjønsmessig plasse- ring i tabellen. Utvalget ønsker på denne måten å beholde samme struktur for de aller fleste erstat- ningsutmålinger. Dermed blir systemet konsis- tent og oversiktlig på tross av unntaksregelen. Det kan også lede til at den juridiske prosessen for- bundet med å anvende unntaksregelen blir enklere. Det skal ikke foretas en fullstendig erstat- ningsberegning etter den metoden som brukes i dag. Det er kun tale om på grunnlag av forelig- gende bevis å plassere skadelidte inn på et annet sted i de gjeldende tabeller.

Med dette utgangspunktet bør også regelen om at erstatningen ikke skal overstige det som etter tabellen tilsvarer en årsinntekt på 19 G komme til anvendelse i unntakstilfellene. «Taket» blir med dette gjort helt generelt.

Det er ikke rom for å påberope seg at en erstatningssum basert på 19 G er åpenbart urime- lig fordi skadelidte tjener 40 G. Inntektsevnen som anvendes for å tilegne seg inntekter over 19 G har helt generelt ikke erstatningsrettslig vern. På tilsvarende vis er det klare utgangspunktet at skadevoldersiden ikke kan påberope seg at gulvet på 5 G leder til en erstatningsutmåling som er «åpenbart urimelig». Her vil lovgivers bevisste valg om å gi erstatning tilsvarende 5 G for grupper av skadelidte med lavere inntekt enn 5 G, spille en

vesentlig rolle for vurderingen. Som det følger nedenfor, avslutningsvis under punkt 5.6.5 (ved bokstav f og g), skal dette likevel bare være et utgangspunkt og ikke en absolutt regel hva gjel- der gulvet. Skadevoldersiden vil i særlige tilfeller kunne påberope unntaksregelen for å sette årsinn- tekten lavere enn gulvet på 5 G, selv om vilkårene for gulvet er oppfylt, hvis det sannsynliggjøres at skadelidte uten skaden ikke ville fortsatt å fylle vil- kårene de nærmeste årene etter skaden. Nærme- re om dette i punkt 5.6.5 nedenfor.

Som det fremgår, skal den stipulerte årsinn- tekten bygge på hva som vil være en fremtidig sannsynlig inntekt. Dette bryter med det øvrige systemet, hvor det er inntekten i skadeåret, året før eller et annet år før oppgjørstidspunktet som blir bestemmende. Forutsetningen for at det er aktuelt å bruke en unntaksregel er imidlertid at de ordinære regler gir et åpenbart urimelig resul- tat. Man kan derfor ikke ta utgangspunkt i de tids- punkt man normalt bruker, fordi det nettopp var disse tidspunkt som brakte det urimelige resulta- tet. Utvalget har kommet til at rettsanvenderen i stedet skal skjønne over hvilken årsinntekt skade- lidte ville ha hatt de nærmeste kommende årene. Utvalget har funnet det riktigst at vurderingste- maet i unntakstilfellene ikke bør være hva som er gjennomsnittsinntekten for den resterende yrkes- karriere sett under ett. Utmålingen ville nemlig i så fall bryte for sterkt med den utmåling som gjel- der etter hovedregelen, herunder særlig den omstendighet at skadelidte ikke får medregnet lønnsøkning gjennom karrieren.

Med «de nærmeste årene» menes de nærmes- te 3–6 år etter det tidspunkt da skaden ble konsta- tert. Vurderingstemaet er altså eksklusivt hvilket inntektsnivå skadelidte ville ha ligget på i disse årene dersom skaden ikke hadde inntruffet. På denne måten bringes unntaksregelen i en viss harmoni med hovedregelen for utmåling, jf. § 3-2 første ledd. Dette vurderingstemaet er fanget inn i ordlyden gjennom passusen » ... skal skadelidte plasseres i et lønnsnivå som tilsvarer den sannsyn- lige gjennomsnittlige årsinntekt han eller hun ville ha hatt de nærmeste år etter konstateringstids- punktet» jf. § 3-2 femte ledd andre punktum.

Uten en slik begrensning til de nærmeste år ville skadelidte kunne påberope seg prognoser om inntekter lenger frem i tid. Særlig aktuelt kunne dette være for skadelidte som nettopp har begynt i et yrke som tradisjonelt og erfaringsmes- sig medfører høy lønnsøkning lenger ut i karrie- ren. Det er i så måte nærliggende å vise til liberale yrker, så som tannleger, advokater, økonomikon- sultenter, ingeniører mv. For slike skadelidte ville

¹⁷³ Se generelt om dette punkt 4.11 foran.

det være holdepunkter for å prosedere på at de i fremtiden ville ha hatt en langt høyere inntekt enn på skadetidspunktet og de kommende år, og at den standardiserte erstatningsordningen derfor fører til et resultat som er «åpenbart urimelig». Utvalget vil klargjøre at det nye regelverket skal forstås slik at unntaksregelen ikke skal anvendes på denne måten. En grunn til dette er at skadelidte i alminnelighet vil ha vanskelig for å bevise noe om hypotetiske inntektsforhold langt frem i tid. En annen grunn til å avskjære bevisførsel om inntekt langt inn i fremtiden er at det uavhengig av bevismulighetene *rent faktisk* vil hefte stor usikkerhet ved utviklingen så langt frem i tid. Svært mye kan forandre seg for en person over en periode på for eksempel ti år. Skadelidte står her overfor en usikkerhet som han eller hun må være med å bære risikoen for i en situasjon hvor det skal utmåles erstatning.¹⁷⁴ Det påpekes særskilt at grunnprinsippet om å legge til grunn den historiske, allerede oppnådde, årsinntekt er nedfelt i det standardiserte utmålingssystemet i dansk rett. Når den norske ordningen benytter samme prinsipp for hovedregelen om erstatning, må det trekkes konsekvenser av dette også for unntaksregelen. Det kan for så vidt vises til det som er nevnt om hensynet til enkel regelanvendelse jf. punkt 3.4.6 foran.

5.6.3 Et skjerpet beviskrav

Et særlig spørsmål er hvilke *beviskrav* som skal stilles for at inntekten de kommende år ville ha vært på det nivået skadelidte hevder.

Etter gjeldende rett må skadelidte i første rekke gjennom selvangivelser påvise at han eller hun ville ha hatt et visst inntektsnivå dersom skaden ikke hadde inntruffet.¹⁷⁵ Skadelidte har videre tvilsrisikoen for at han eller hun i fremtiden ville ha hatt en høyere inntekt enn det som følger av selvangivelsene.¹⁷⁶ Endelig opereres det i rettspraksis med et *skjerpet beviskrav* hvor skadelidte påstår at inntekten i fremtiden ville ha vært høyere uten skaden enn den historiske inntekten, jf. *Dykker* (Rt. 2003 s. 338, avsnitt 67) og nå sist *Stutteri* (Rt. 2010 s. 584, avsnitt 45 jf. avsnitt 61).

Den sistnevnte dommen gjaldt erstatningskrav for inntektstap fra en trafikkskadet mann med restarbeidsevne, som mottok uføretrygd ca. 100 000 kroner per år. Høyesterett la til grunn at han

ville ha et inntektstap dersom han kunne sannsynliggjøre at han uten skaden ville ha tjent mer enn 174 000 kroner per år. Skadelidte hadde hatt beskjeden eller ingen pensjonsgivende inntekt i årene før skaden. Spørsmålet var derfor om skadelidtes virksomhet ved å drive et stutteri sammen med hans ektefelle kunne begrunne at han hadde et inntektstap. Regnskapstallene fra stutteriet i årene før skaden var imidlertid svake og han hadde derfor ikke hatt inntekt fra stutteriet som oversteg den nevnte grensen. Vedrørende beviskravet som måtte stilles for hans inntekts-evne uttalte Høyesterett (avsnitt 61):

«Jeg vil her peke på at det med grunnlag i tallenes tale gjelder et skjerpet beviskrav for å kunne anse det som tilstrekkelig sannsynliggjort at As inntektssituasjon ville utviklet seg positivt etter 2000, jf. Rt. 2003 s. 338 avsnitt 67 som jeg allerede har redegjort for.»

Dette er altså kravene til bevis etter gjeldende rett. Det skjerpede beviskravet innebærer at det kreves mer enn vanlig sannsynlighetsovervekt, et beviskrav som også ellers er innarbeidet i ulike spesielle regler som har tilknytning til erstatningsrettens område.¹⁷⁷

Spørsmålet er om det skjerpede beviskrav bør videreføres for den foreslåtte unntaksregelen. Når en skadelidt pretenderer at unntaksregelen skal få anvendelse, vil situasjonen nettopp være at det påstås at inntekten i fremtiden vil være høyere enn den årsinntekt det kan bevises at han eller hun historisk har hatt. Det er like stor og kanskje helst *større* grunn til å operere med et skjerpet beviskrav for hypotetisk fremtidig inntektsnivå hvor erstatningsutmålingen er standardisert enn etter dagens utmålingsregler. En videreføring av det skjerpede beviskravet vil nemlig være egnet til å redusere antall prosesser om erstatningsutmålingen. Dette vil igjen bidra til at den nye standardiseringsordningen blir effektiv.

Utvalget har kommet til at det skjerpede beviskravet bør videreføres. Utvalget har vurdert om ordlyden bør inneholde en presisering knyttet til beviskravet, men har kommet til at det vil komplisere lovteksten for mye. Utvalget nøyer seg derfor med å antyde det skjerpede beviskrav her i lovforarbeidene og for så vidt vise til den foreliggende rettspraksis på området. Denne praksis skal videreføres under det nye, standardiserte regimet.

¹⁷⁴ Jf. det tilsvarende resonnement presentert i punkt 5.2.4.3 foran.

¹⁷⁵ Illustrerende er dommen i *Stutteri* (Rt. 2010 s. 584).

¹⁷⁶ Jf. *Dykker* (Rt. 2003 s. 338).

¹⁷⁷ Se blant annet Rt. 1990 s. 688 og Rt. 1996 s. 864. Se om et slikt beviskrav også punkt 8.6.3 vedrørende bevis for tapt funksjonsevne i relasjon til hjemmearbeidstap.

5.6.4 Særregel hvor plassering i inntektsgruppe ikke er mulig

I enkelte spesielle tilfeller vil det være grunnlag for å konstatere åpenbar urimelighet knyttet til det økonomiske resultatet, men slik at det likevel er vanskelig å plassere skadelidte inn i en bestemt inntektsgruppe. Dette gjelder særlig hvor det er andre forhold enn selve plasseringen i inntektsgruppe som gir urimelige utslag. Et eksempel er hvor skadelidte kommer fra et land hvor erstatningen for fremtidstap beskattes, eller hvor skadelidte ikke mottar trygd, slik at tabellens forutsetninger gir urimelige utslag. De urimelige utslagene kan da vanskelig avbøtes ved plassering et annet sted i tabellen, fordi det også her vil være unøyaktighet knyttet til standardiserte fradrag for norsk trygd som i det konkrete tilfellet ikke vil finne sted. For slike tilfeller bør rettsanvenderen ha til rådighet den mulighet å fastsette en skjønnsmessig erstatning i kroner og øre uavhengig av tabellen. Utvalget vil derfor åpne for en slik løsning, men det understrekes at unntakstilfellene normalt skal håndteres gjennom en plassering på et inntektsnivå i tabellen. Rettsanvenderen må i lojalitet med dette systemet påvise konkrete «særlige grunner» til at utmålingen må skje på annen måte enn plassering jf. lovteksten i femte ledd andre punktum in fine. De særlige grunnene vil normalt referere til at urimeligheten knytter seg til *andre* momenter i utmålingen enn selve årsinntektsfastsettelsen.

Utmålingen skal likevel bygge på skadelidtes inntektsutsikter uten skaden de nærmeste år etter konstateringstidspunktet. Med Utvalgets forslag legges det alminnelige systemet for erstatning for inntektstap i Norge om, slik at en alminnelig differansebetragtning forlattes, og erstattes av et system der inntekt på konstateringstidspunktet eller året før *eller* sannsynliggjort inntekt uten skaden de nærmeste år legges til grunn. For at standardiseringen skal kunne gjennomføres og nå de siktemål som har begrunnet innføringen, må vurderingen av inntektsforholdene isoleres til de tidsrom som er nevnt rett foran. Ellers vil systemet innby til nettopp den type prosesser man søker å unngå.

Lovteknisk er innholdet foran fanget inn gjennom at unntaksregelen først (i første punktum in fine) presiserer at utmålingen skal bygge på den hypotetiske årsinntekt uten skaden og en plassering i forskriftstabellen.

Muligheten for en skjønnsmessig fastsettelse av erstatningen uten bruk av forskriftstabellen fremgår av lovteksten § 3-2 femte ledd andre

punktum in fine. Selv om man ikke bruker tabellen, er det den hypotetiske årsinntekten i de nærmeste årene som skal danne utgangspunktet for erstatningsberegningen. I de fleste tilfeller vil urimeligheten være knyttet til at den ordinære tabellen opererer med et trygdefradrag, mens dette ikke vil være dekkende for skadelidtes reelle situasjon, fordi han eller hun ikke vil motta trygd. I så fall bør beregningen av erstatningen ta utgangspunkt i en bedre tilpasset tabell. Tabellen for skadelidte med lav uføregrad kan da benyttes, se Utmålingsforskriftens Vedlegg 2. I andre tilfeller kan urimeligheten gå på at skadelidte – i egenkap av utenlandsk statsborger – vil måtte betale skatt av erstatningsbeløpet. I så fall bør det være rom for en mer spesialsydd løsning. Lovutkastet § 3-2 femte ledd andre punktum inneholder en særregel beregnet på denne situasjonen.

5.6.5 Noen eksempler til illustrasjon

Utvalget vil i tråd med det ovennevnte foreslå en særskilt unntaksregel som bare bør benyttes i de ytterst urimelige tilfeller. For å vise hvilke tilfeller regelen kan få anvendelse på, gis en del eksempler rett nedenfor:

a)

Skadelidte har tatt to friår (det året skaden konstateres og året før) for å pleie en døende ektefelle, men har ellers hele sitt yrkesaktive liv hatt høy inntekt. Her skal skadelidte plasseres i det inntektsnivå som ville ha vært sannsynlig dersom han eller hun hadde vendt tilbake til arbeid de nærmeste år etter konstateringstidspunktet.

b)

Skadelidte skades i sitt siste år på økonomistudiet. Han eller hun har i flere år hatt sommerjobb i et større firma innen markedsføring og har noen måneder før konstateringstidspunktet skrevet kontrakt om å begynne samme sted etter endt studium. Begynnerlønn er avtalt å være 8 G. Her bør erstatningsutmålingen i medhold av den særlige unntaksregelen ta utgangspunkt i et lønnsnivå høyere enn 5 G. Hvor høyt man bør gå, avhenger av rettens skjønn basert på konkrete holdepunkter i saken. Det skjerpede beviskravet tilsier at man legger til grunn 8 G i dette tilfellet.

Dersom kontrakt ikke var skrevet, bør retten i stedet falle tilbake på standarderstatningen på 5 G. At skadelidte hadde gode karakterer og brukbare muligheter på arbeidsmarkedet er ikke til-

strekkelig til at utmåling basert på 5 G anses åpenbart urimelig. Videre tilsier det skjerpede beviskravet at det blir for løst å bygge på en antagelse om at skadelidte vil fullføre studiene og begynne å arbeide med høyere inntekt enn 5 G. Som det fremgår, er det en høy terskel for anvendelse av unntaksregelen overfor personer som i utgangspunktet skal ha standarderstatningen. Her må det legges vekt på hensynet til likhet og retts teknisk enkle løsninger.

c)

Skadelidte har drevet studier på ulike områder i påvente av å overta som daglig leder i sine foreldres veldrevne forretning med en avlønning på nivå med det erstatningsrettslige taket. At det var planen at skadelidte skulle overta innen de nærmeste kommende år lar seg bevise utover overveiende sannsynlighet. Her bør skadelidte ikke avspises med 5 G i erstatning, men plasseres inn i en høyinntektsgruppe.

d)

Skadelidte er utenlandsk statsborger med inntekt tilsvarende 6 G i et land der trygddekningen er 40 %, jf. situasjonen som er beskrevet nedenfor i punkt 5.6.6. En utmåling etter tabellens erstatning tilsvarende årsinntekt på 6 G vil gi en underdekning på 20 % av årslønnen per år. I dette tilfellet bør unntaksregelen benyttes til å utmåle en passende erstatning med utgangspunkt i skadelidtes hypotetiske inntekt de nærmeste år. Beregningen kan skje uten plassering i tabellen jf. § 3-2 femte ledd andre punktum. Rettsanvenderen kan imidlertid til hjelp under skjønnet se hen til tabellen i Vedlegg 1 sammenholdt med systemet for påslag som følge av redusert trygdefradrag, jf. Utmålingsforskriften § 2-1 femte ledd.

e)

Skadelidte har i mange år hatt en stabil inntekt på et nivå tilsvarende 8 G. Som følge av økonomisk utroskap, har skadelidte pådratt seg en fengselsstraff på fem år. Etter at tre år av straffen er sonet, inntreer skade på ansvarsbetingende måte under permisjon. (I denne situasjonen vil ikke situasjonsvilkårene i yrkesskadeforsikringsloven være oppfylt). Skadelidte hadde god prognose for å begynne å arbeide igjen etter soning. I utgangspunktet vil vedkommende ikke kvalifisere for vilkåret om tilknytning til arbeid eller utdanning (jf. punkt 5.5.4.2 foran), men resultatet av denne rege-

len må anses åpenbart urimelig. Når skadelidte soner sin straff, bør ikke han eller hun i tillegg miste sitt erstatningsvern på grunnlag av den samme soningen. Her bør skadelidte plasseres i en passende inntektsgruppe i medhold av unntaksregelen. (Slik eksemplet er formulert, kan samme resultat for øvrig også følge av første alternativ i § 3-2 femte ledd første punktum (ingen tilknytning), se punkt 5.5.4.3.3 jf. 5.5.4.3.5 foran.)

Unntaksregelen skal få anvendelse også hvor urimeligheten rammer skadevoldersiden. Det tas her sikte på å etablere en «sikkerhetsventil» som skal ramme de kvalifiserte tilfeller av urimelighet. Unntaket vil særlig være aktuelt i to grupper av tilfeller: For det første hvor det alminnelige systemet leder til at en person får en uforholdsmessig høy erstatning. I slike tilfeller kan skadevoldersiden påberope seg at det å utmåle standarderstatning vil gi et økonomisk resultat som er «åpenbart urimelig». Utgangspunktet knyttet til en terskel på 3 G i forskjell mellom beregnet inntekt og hypotetisk inntekt kan imidlertid vanskelig gi noen fullstendig veiledning for dette spørsmålet. Så lenge en årsinntekt på 1 G er ansett tilstrekkelig for å få erstatningen beregnet ut fra 5 G i andre sammenhenger, blir det vanskelig å hevde at en slik «oppflytting» er urimelig i seg selv. Her må det imidlertid tas i betraktning at oppflyttingen er valgt av retts tekniske hensyn for å gi personer med en normal inntektsevne en rimelig erstatning. Hvor erstatningen av ulike særskilte grunner blir uforholdsmessig høy, må skadevolder kunne påberope seg dette.

For det annet bør skadevoldersiden kunne prosedere på unntaksregelen hvor skadelidte har spekulert i at systemet skal utmåle en høy erstatning sett i forhold til den aktuelle skadevirkningen. Et eksempel på at unntaksregelen kan komme til anvendelse er som følger:

f)

En utenlandsk statsborger fra et land med meget lave inntekter kommer nærmest ved en tilfeldighet i en posisjon hvor vedkommende er kvalifisert for standarderstatningen, selv om denne langt vil overstige hva personen kunne håpe å få i erstatning etter alminnelige erstatningsrettslige prinsipper i sitt hjemland, i Norge eller i andre land. Dette kan være situasjonen hvor en arbeidstaker fra et land med lave inntekter og lave levekostnader er i Norge en kort periode for å gjøre sesongarbeid, så som jordbærplukking, og har tjent over 1 G i skadeåret. Hvis han eller hun ellers ikke har tilknytning til Norge, vil en standarderstatning (til-

svarende et inntektsnivå på 5 G) sette vedkommende i en uforholdsmessig gunstig posisjon i hjemlandet. Her bør det være rom for at skadevoldersiden kan prosedere på at standardiseringssystemet vil lede til et kvalifisert urimelig resultat, og at unntaksregelen i § 3-2 femte ledd dermed må komme til anvendelse.

5.6.6 Særlig om besøkende skadelidte

5.6.6.1 Innledning

Utvalgets forslag til standardisering er i første rekke konstruert med tanke på norske borgere med alminnelig tilknytning til arbeidsliv eller utdanning. For denne gruppen er det et fremtredende trekk at en vesentlig del av det reelle inntektstapet dekkes inn av trygdeytelser, særlig uføretrygd jf. folketrygdloven kapittel 12. Dette er en viktig effekt av det norske velferdssystemet og det prinsipielle valget som ligger i å bygge på at erstatningen er gjenstand for *reduksjon* når skadelidte får dekning fra andre kilder, jf. punkt 4.2 og punkt 5.1.2 foran. Utvalget har sett det som nødvendig at den standardiserte erstatningen tar hensyn til trygdeutbetalingen, og denne tilnærmingen følger for så vidt også av Mandatet. Dette har i høy grad påvirket utformingen av tabellene for erstatning som står sentralt i den nye ordningen.

At tabellene er utformet på denne måten, innebærer at de ikke passer helt eller gir fullt ut adekvate resultater for grupper som *ikke* oppebærer alminnelig norsk folketrygd. Det er i første rekke personer uten fast bosted i Norge som i så måte reiser særlige spørsmål.¹⁷⁸ Slike personer vil kunne ha en helt annen trygdedekning enn norske skadelidte. Dette kan medføre at de får mindre enn full erstatning. Utvalget har derfor vurdert om det er mulig å legge opp til en annen form for erstatningsutmåling for denne gruppen, som er benevnt som «besøkende skadelidte».¹⁷⁹

Spørsmålet om den standardiserte erstatning skal gjelde alle skadelidte i Norge reiser imidlertid EØS-rettslige problemstillinger. Som kjent, vil regler som forskjellsbehandler EU-borgere på bakgrunn av nasjonalitet kunne rammes av EU-rettens diskrimineringsforbud jf. TEUF art. 18 jf. EØS-avtalens art. 4. Diskriminering på bakgrunn av nasjonalitet har i henhold til EU-domstolens

praksis vært ansett forbudt av hensyn til fri bevegelighet av kapital, varer, personer og tjenester. En diskriminerende erstatningsordning vil etter omstendighetene kunne stride mot reglene om fri bevegelighet av personer. En diskriminerende erstatningsordning vil også være problematisk med tanke på fri bevegelighet av forsikringstjenester og kravet om like konkurransevilkår i forsikringsbransjen.¹⁸⁰

Spørsmålet om diskriminering kan eksempelvis være aktuelt dersom en turist fra EØS-området kommer fra et land med samme lønnsnivå men med lavere trygdedekning enn vi har i Norge. Dersom vedkommende på bakgrunn av manglende medlemskap i norsk folketrygd får en lavere erstatning enn en nordmann ville ha fått gjennom standarderstatningen, vil EF-reglene utfordres. Det samme gjelder dersom erstatning bare utmåles med utgangspunkt i pensjonsgivende inntekt i Norge eller hvis besøkende skadelidte holdes utenfor standarderstatningen basert på årsinntekt 5 G. Hvis en gunstig erstatningsordning forbeholdes nordmenn, blir det lett spørsmål om forskjellsbehandlingen strider mot diskrimineringsforbudet i TEUF art. 18. Det er grunn til å tro at spillerommet for slik forskjellsbehandling ikke er stort. Rettspraksis fra EU-domstolen tyder på at ikke-diskrimineringsreglene har stor gjennomslagskraft. EØS-avtalens art. 4 må tolkes i lys av dette.

Et eksempel på at EU-domstolen har lagt stor vekt på ikke-diskriminering i relasjon til erstatningsspørsmål finnes i *Cowan* Sak C-186/87. Her ble det ansett diskriminerende at en engelsk turist som ble utsatt for et voldsangrep under ferieopphold i Frankrike, ikke fikk erstatning etter den franske ordningen for voldsoffererstatning.

Dommen gjelder spørsmålet om i det hele tatt å få en erstatning fra en statlig ordning, men den bærende begrunnelsen rekker ganske langt. Dommens premisser kan lett forstås slik at den legger føringer om at også utmåling av erstatning etter alminnelige regler må skje uten forskjellsbehandling på grunn av nasjonalitet. Utvalget viser særlig til dommens avsnitt 17:

«... Naar faelleskabsretten tillaeffer fysiske personer ret til at rejse ind i en anden medlemsstat, maa beskyttelsen af vedkommendes integritet i den paagaeldende medlemsstat paa lige fod med landets egne statsborgere og personer, som er bosat paa dens omraade, anses for

¹⁷⁸ Utenlandske statsborgere bosatt i Norge, med planer om å bli boende her, vil oftest oppebære inntekter på alminnelig norsk nivå og motta norske trygdeytelser. Slike grupper vil neppe ha behov for å bli behandlet etter en unntaksregel.

¹⁷⁹ Se om valget av betegnelse punkt 4.12.1 foran.

¹⁸⁰ Se EØS-avtalens Art. 1 jf. Fortalens femte avsnitt som nevner like konkurransevilkår.

en uadskillelig bestanddel af den paagaeldendes ret til at bevæge sig frit. Heraf følger, at forbudet mod forskelsbehandling finder anvendelse paa modtagere af tjenesteydelser i Traktatens forstand, for saa vidt angaar beskyttelsen mod risikoen for voldsforbrydelser, og saafremt der forøves en forbrydelse, retten til den erstatning, som er foreskrevet i national ret. Den omstaendighed, at erstatningen finansieres gennem statskassen, kan ikke ændre beskyttelsen af de rettigheder, som er garanteret ved Traktaten.»

Spørsmålet om diskriminering har ellers vært aktuelt hvor trygderegler eller skatteregler forskjellsbehandler på bakgrunn av nasjonalitet.¹⁸¹ Utover *Cowan* finnes ingen saker som vedrører erstatningsutmåling spesifikt, men andre saker om diskriminering gir likevel en viss veiledning.¹⁸² Inntrykket er for øvrig at det kan være noe uklart hvor grensene går for hva som tillates.¹⁸³

Statene har et visst spillerom for å innføre nasjonale regler som etter omstendighetene kan forskjellsbehandle etter nasjonalitet, dersom dette er tilstrekkelig begrunnet. I følge *Bosman*, sak C-415/93 er restriksjoner knyttet til nasjonalitet tillatt under særlige omstendigheter. I litteraturen er vilkårene for å etablere diskriminerende regler gjengitt slik.¹⁸⁴

- «— hvis de forfølger et legitimt formål, der er forenlig med EF-traktaten
- hvis de er egnet til å sikre gjennomførelsen af dette mål, og
- hvis de ikke går utover, hvad der er nødvendig for at nå det»

Dette viser at det et stykke på vei er rom for å etablere regler som gir ulike resultater for borgere fra ulike land.¹⁸⁵ Premissene i *Cowan* (referert foran) tyder imidlertid ikke på at spillerommet er spesielt stort på erstatningsrettens område.

5.6.6.2 Utvalgets vurderinger

Utvalget oppfatter de refererte EØS-rettslige rammene slik at det er lite spillerom for med åpne øyne å lage regler som behandler norske statsbor-

gere (som i alminnelighet har varig opphold i landet) og besøkende skadelidte forskjellig. Målsettingen må være at begge grupper så langt mulig får full erstatning. Ut fra de rammer EØS-retten legger, har Utvalget søkt å utarbeide en standardiseringsordning som i høyest mulig grad sikrer den skadelidte full erstatning uansett hvilket land vedkommende kommer fra og hvilke inntekter som oppbæres i hjemlandet. Denne overordnede målsettingen krever at erstatningsutmålingen tilpasses eksisterende ulikheter mellom skadelidte fra ulike nasjoner. På dette punktet har det særlig betydning hvilken trygdedekning den enkelte skadelidte mottar. Med målsettingen om full erstatning for øye, er det mest hensiktsmessig at besøkende skadelidte får utmålt en erstatning som tar hensyn til inntektsforhold og trygderettigheter i deres respektive hjemland. Samtidig må besøkende skadelidte på samme måte som norske borgere nyte godt av det gulv som er satt for erstatningen og de vilkårene som der gjelder.

Av respekt for de EØS-rettslige skrankene vil Utvalget derfor legge opp til et system der besøkende skadelidte i størst mulig grad får sin erstatningsutmåling bestemt av de samme reglene som skadelidte med varig opphold i landet. Den omstendighet at reglene i første rekke er konstruert for personer bosatt i Norge, med norske rammevilkår, gjør at regelverket må tilpasses på enkelte punkt.

Et problematisk punkt i så måte er at en besøkende skadelidte ikke mottar «pensjonsgivende inntekt» i folketrygdlovens forstand. Besøkende skadelidte vil heller ikke motta «personinntekt» jf. skatteloven §§ 12-2 jf. 5-10. Utvalget vil av denne grunn innføre et tillegg i loven og Utmålingsforskriften som sikrer at besøkende skadelidte får adgang til full erstatning med de modifikasjoner som følger av standardiseringen. Lovteknisk vil en slik adgang ivaretas med en henvisning til at årsinntekten omfatter inntekt vunnet i utlandet jf. punkt 5.2.4.7 foran og lovutkastet § 3-2 første ledd fjerde punktum. Når denne tilpasningen er gjort, vil den besøkende skadelidte kunne kreve sin erstatning på bakgrunn av den standardiserte ordningen. Han eller hun vil da ofte være kvalifisert for standarderstatningen basert på årsinntekt 5 G.

Besøkende skadelidte som får standardisert erstatning står imidlertid likevel i fare for å få mindre enn full erstatning. Dette fordi det standardiserte nivået forutsetter at skadelidte mottar trygdeutbetalinger på norsk nivå. Dersom trygdedekningen i hjemlandet er lavere enn i Norge, vil resultatet bli at skadelidte ikke får full erstatning. Utvalget foreslår å ivareta denne delen av diskri-

¹⁸¹ Sejersted et al. 2004 s. 333.

¹⁸² Se blant annet *Sotigue* Case 152/73 [1974] ECJ 153.

¹⁸³ Se for eksempel studien i Tobler 2005.

¹⁸⁴ Nielsen 2002 s. 268.

¹⁸⁵ Se generelt om kravet til ikke-diskriminering i EØS-retten Sejersted et al. 2004 s. 263–268.

mineringsforbudet ved å åpne for at besøkende EØS-borgere kan kreve full erstatning dersom det kan bevises at den standardiserte utbetaling ikke dekker inntektstapet.

Skulle slik erstatning vise seg utilstrekkelig, vil den besøkende skadelidte på samme måte som vanlige, norske skadelidte ha adgang til å påberope seg unntaksregelen i § 3-2 femte ledd. Unntaksregelen i lovutkastet § 3-2 femte ledd synes generelt godt egnet til å sikre at slike skadelidte får en erstatning som ligger like nær «full erstatning» som den erstatningen norske borgere får.

Som det fremgår av Utmålingsforskriften, vil det være hjemmel for å la utmålingen følge andre utgangspunkter enn tabellverket, jf. bestemmelsen i § 3-2 femte ledd andre punktum, se om denne punkt 5.6.4 foran. Dette vil være særlig aktuelt for besøkende skadelidte. For denne gruppen kan det være god grunn til å bygge på skadelidtes mer individuelle forhold hva gjelder inntekt og fradrag for ytelser fra det offentlige. Gjennom ordlyden «så langt den passer» gir forskriften rom for å utmåle en skjønnsmessig og individuelt basert erstatning hvor standarderstatningen ikke gir en adekvat erstatningsdekning. Som støtte for beregningen, kan rettsanvenderen likevel se hen til tabellen for påslag som følge av redusert trygdedekning jf. Utmålingsforskriften § 2-1 femte ledd.

Dersom erstatningssaker med besøkende skadelidte løses etter de alminnelige reglene, herunder den generelle unntaksregelen, er løsningen neppe problematisk i relasjon til EØS-rettslige diskrimineringsregler. Så lenge argumentasjonen i slike saker er knyttet opp til rent økonomiske betraktninger om skadelidtes inntektsevne, vil Utvalget anta at regelverket ikke kommer i strid med diskrimineringsforbudet i TEUF art. 18 (jf. EØS-avtalen art. 4) med tilhørende praksis. For det første vil systemet være likt for alle uansett nasjonalitet, jf. at alle kan påberope seg en unntaksregel dersom den standardiserte erstatning gir et åpenbart urimelig resultat. I den grad en utenlandsk statsborger får erstatning etter unntakshjemmelen, er dette begrunnet i skadelidtes inntektsforhold (herunder sosialforsikringsdekning), ikke i vedkommendes nasjonalitet. For det annet følger reglene en målsetting om å gi alle skadelidte noe nær full erstatning.¹⁸⁶ Regelen om full erstatning er lik for alle og kan neppe innebære noen indirekte diskriminering. Formålet om å

lage regler som sikrer full erstatning må anses som legitimt også fra en EØS-rettslig synsvinkel.

5.6.6.3 Konsekvenser av regelverket

Den standardiserte ordningen og særlig regelen om «standarderstatning» kan lede til at besøkende skadelidte får en erstatning som er høyere enn det som ville ha fulgt av en regel om individualisert, full erstatning. Dette gjelder i første rekke skadelidte som tjener kun 1 G per år eller litt mer. Denne gruppen vil nok kunne få mer enn full erstatning. Utvalget oppfatter imidlertid dette som en naturlig konsekvens av standardiseringen. Det ligger i sakens natur at noen grupper av skadelidte vil tjene på standardisering.

Samtidig er det grunn til å anta at det ikke blir svært mange tilfeller av slik overkompensasjon. I mange europeiske land er trygdeytelsene (eller tilsvarende systemer for sosialtrygd fra det offentlige) lavere enn i Norge. Det medfører at den standardiserte erstatning som under norske forhold er tenkt å dekke differansen mellom en høy trygdeutbetaling (66 % av inntekt beskattet som lønn) og det fulle inntektstapet, for besøkende skadelidte skal dekke differansen mellom fullt inntektstap og en noe lavere trygd. Denne kan eksempelvis ligge på 40 %. Standarderstatningen beregnet med utgangspunkt i 5 G skal altså derfor dekke en større del av den besøkende skadelidtes tap enn den andel som dekkes for skadelidte bosatt i Norge. Dette vil innebære at erstatningsnivået vil bli adekvat for besøkende skadelidte som har en lønnsinntekt tilsvarende eksempelvis 3 G eller 4 G. Den forhøyelse av erstatningen som oppnås pga. standarderstatningen satt til 5 G, vil elimineres av at den standardiserte erstatningen ikke fullt ut dekker intervallet mellom lønnsutbetaling og trygdeutbetaling. Dette fordi trygdekomponenten som ligger til grunn for en erstatning basert på årsinntekt 5 G er forutsatt å være høyere enn den trygdeutbetalingen den besøkende skadelidte faktisk får. Eventuelle store avvik på dette punktet må angripes gjennom unntaksregelen i § 3-2 femte ledd.

Norge har et lønnsnivå som ligger blant de høyeste i Europa.¹⁸⁷ Standarderstatningen knyttet til 5 G er følgelig lagt relativt høyt i europeisk sammenheng. Dette gjør at den norske erstatningen

¹⁸⁶ Regelen om full erstatning bør anses «objectively justified» jf. Case C-237/94 avsnitt 20 jf. § 19.

¹⁸⁷ Norges lønnsnivå lå i 2006 over 50 prosent over gjennomsnittet i Europa (47221,4 € mot 31302,1 €). Se til dette statistikk fra Eurostat (EU-kommisjonens database for europeiske statistikker) på nettsiden <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/table.do?tab=tablee&init=1&language=en&pcode=tps00175&plugin=1>.

ofte kan dekke inn den summen som i andre europeiske land ikke dekkes av trygd. Denne effekten gjør seg gjeldende hvor lønnsnivået er lavere enn i Norge, men likevel moderat. Slik er lønnsforholdene eksempelvis i Nederland, hvor gjennomsnittsinntekt for industri- og tjenestenæring per 2006 var 40 800 €. Hvor en nederlander blir skadet i Norge, vil den norske erstatningen etter omstendighetene ikke ligge så langt fra det som er full erstatning. Hvor lønnsnivået er vesentlig lavere enn i Norge, så som eksempelvis i Tsjekia (gjennomsnittsinntekt for industri og servicenæring per 2006 var 8284,1 €) vil standarderstatningen antagelig lede til betydelig mer enn full erstatning. I så fall bør det være legitimt for skadevoldersiden å argumentere for at erstatningen må utmåles skjønsmessig og til en lavere erstatning enn den som er basert på 5 G under norske forhold.

Mye tyder imidlertid på at det bare vil være et fåtall skadelidte som kommer i denne posisjonen. De fleste skadelidte fra EØS-land med lavt lønnsnivå vil være i Norge i forbindelse med arbeid for norske arbeidsgivere. Mange av dem vil også ha reelle utsikter til et fremtidig arbeidsliv i Norge, med avlønninger som er vanlige i Norge. Det er i så fall ingen grunn til å avspise dem med lavere erstatning enn arbeidstakere med varig opphold i landet får. Unntaket vil i første rekke gjelde personer som blir skadet mens de er i Norge på ferie eller på turistvisum, og dette gjelder erfaringsmessig relativt få personer. Siden de nevnte skjevhetene gjelder et fåtall av skadelidte, har Utvalget funnet at dette ikke kan være til hinder for å etablere en bred, standardisert ordning.

For skadelidte som ikke er EØS-borgere, vil spørsmålet om indirekte diskriminering på grunn av nasjonalitet ikke være like aktuelt. Utvalget finner likevel at det etablerte regelverket bør gjelde på samme måte for denne gruppen.

5.7 Delvis redusert ervervsevne

5.7.1 Innledning

De erstatningsbeløp som fremgår av Inntektstapmodellens tabellverk er basert på at skadelidte er 100 % ervervsufør. I mange tilfeller vil skadelidtes ervervsevne være nedsatt med en lavere prosent enn dette.

5.7.2 Gjeldende rett

Vi har i norsk rett tradisjon for å redusere erstatningen i slike tilfeller. Reduksjonen skjer forholdsmessig etter skadelidtes *grad av ervervsuførhet*.

Den ervervsmessige uføregraden kommer frem ved å regne ut hvor stor prosentandel inntektsreduksjonen på grunn av skaden utgjør. Prosentandelen regnes av det inntektsnivå skadelidte ville ha hatt dersom skade ikke hadde inntruffet.¹⁸⁸ Fastleggningen av ervervsmessig uføregrad tar derfor utgangspunkt i skadelidtes bruttoinntekt før og etter skaden, se eksempelvis regnestykkene i *Stakkeland* (Rt. 2004 s. 8).¹⁸⁹ Når bruttoinntekt etter skaden trekkes fra bruttoinntekten før skaden, fremkommer inntektsreduksjonen som et kronebeløp. Spørsmålet blir så hvor stor prosentandel dette beløpet utgjør av bruttoinntekt før skaden. Denne prosentandelen utgjør reduksjonen i ervervsevne.

Beregningsmåten for uføregraden er den samme i erstatningsretten og trygderetten. Selve vurderingstemaet går presist frem av regelen i ftrl. § 12-7, som gjelder ervervsmessig uføregrad i relasjon til trygderettslige beregningsregler.¹⁹⁰

«Ved vurderingen av hvor mye inntektsevnen er nedsatt (hvor høy uføregraden er), skal inntekten i et hvert arbeid som vedkommende nå kan utføre, sammenlignes med de inntektsmulighetene vedkommende hadde før sykdommen, skaden eller lyttet oppstod.»

Begrepet «ervervsmessig uførhet» har et annet meningsinnhold enn begrepene «*medisinsk uførhet*» og «*yrkesmessig uførhet*». Det førstnevnte er et mål på medisinsk funksjonsevne, fysisk og psykisk.¹⁹¹ Det sistnevnte måler hvilken grad av uførhet en person har for *et bestemt yrke*, mens ervervsmessig uførhet refererer til *ethvert yrke*. I erstatningsrettslig sammenheng er det den *ervervsmessige* uføregraden som er avgjørende. Dette følger blant annet av skadelidtes tapsbegrensningsplikt, noe som også har kommet til uttrykk i någjeldende skl. § 3-1 andre ledd: Skadelidtes inntektsmessige situasjon før skaden skal sammenliknes med » ... skadelidtes muligheter for å skaffe seg inntekt ved arbeid som med rime-

¹⁸⁸ Se blant annet NOU 1994: 20 s. 106 første spalte om dette. Se også Kjønsstad 2009b s. 172–173.

¹⁸⁹ I denne saken ble bruttoinntekt som fotballspiller før skaden, 700 000 kroner, sammenliknet med bruttoinntekt som regnskapsmedarbeider etter skaden, 300 000 kroner. Tapsutmålingen tok utgangspunkt i intervallet på 400 000 kroner. Se om dommens andre problemstillinger i punkt 5.12.4 foran.

¹⁹⁰ Bestemmelsen er i Prop. 130 L (2010–2011) foreslått endret til en mer utfyllende tekst vedørende ervervsevnevurderingen.

¹⁹¹ Jf. Standardmandatets punkt 5 om medisinsk uførhet, NOU 2000: 23.

lighet kan ventes av ham ...» – etter skaden. Skadelidte kan ikke forvente at en høy yrkesmessig uføregrad skal legges til grunn for utmålingen dersom han eller hun fullt ut er i stand til å utføre et annet yrke enn det vedkommende hadde før skaden. Tradisjonen har altså vært at reduksjonen i erstatning korresponderer med den ervervsmessige uføregrad.

Skaden kan dermed medføre nedgang i inntekt selv om skadelidte kan fortsette å arbeide. Et eksempel er at en kirurg blir 100 % yrkesmessig ufør fordi han ikke lenger har full førlighet i hendene. Han kan likevel utføre arbeid som lærer, men går vesentlig ned i lønn. Mens han tidligere hadde en bruttolønn på 1 million kroner, oppbeholder han nå 400 000 kroner. Nedgangen er dermed på 60 %. I dette tilfelle er da skadelidtes uføregrad 60 %. Han eller hun skal da ha erstatning tilsvarende 60 % av den erstatning vedkommende ville ha fått etter det standardiserte systemet basert på 100 % ervervsuførhet, jf. lovutkastet § 3-2 fjerde ledd.

Erstatningsutmåling basert på nedsatt ervervsevne er aktuelt for den någjeldende utmåling av erstatning etter § 3-1 første ledd. Graden av ervervsuførhet vil være en bestemmende komponent for å fastsette «tap i fremtidig erverv». ¹⁹² Når man skal ta utgangspunkt i en differansebetraktning og bestemme hva som er full erstatning, er det naturlig å ta hensyn til hvilken grad av ervervsmessig uførhet skaden har ført til. En korresponderende reduksjon av erstatningsbeløpet følger for så vidt naturlig av våre ulovfestede regler om utmåling av erstatning, som skal innfortolkes i utmålingsreglene i någjeldende erstatningslovs kapittel 3. En slik reduksjon er altså nødvendig for å utmåle en riktig erstatning for skadelidtes individuelle tap.

Et slikt individualiserende element har også vært ansett nødvendig å bygge inn i standardiserte erstatningsordninger. Vi finner bestemmelser som henviser til en slik gradering både i någjeldende (standardiserte) barneerstatning (se skl. § 3-2a andre ledd tredje punktum) og i någjeldende (standardiserte) yrkesskadeforsikring, jf. formuleringen i Yrkesskadeforskriften § 3-4 fjerde ledd:

«Har skadelidte bare tapt deler av sin ervervsevne, reduseres erstatningen tilsvarende.»

¹⁹² Se for eksempel dommen i *Psykolog* (Rt. 2003 s. 1358), hvor det ble lagt til grunn 50 % ervervsmessig uførhet.

Hensynet til å individualisere erstatningen på dette punktet har altså veid så tungt at man her har gjort den standardiserte erstatningsordningen fleksibel, selv om dette har gjort ordningen mindre enkel og effektiv. Høyesterett har for så vidt forsterket dette elementet ved å gå langt i å individualisere utmålingen under Yrkesskadeforskriften § 3-4 fjerde ledd. I den nevnte dommen *Stakkeland* (Rt. 2004 s. 8) ble erstatningsutmålingen individualisert både etter grad av ervervsuførhet og etter *hvilken tidsperiode* uførheten gjorde seg gjeldende. ¹⁹³

Også i dansk rett reduseres erstatningen proporsjonalt med den nedsatte ervervsevne, se regelen i EAL § 5, 3. stk 1. punktum. Både dansk rett og yrkesskadeforsikringsreguleringen utgjør dermed eksempler på at en slik individualiserende reduksjonsregel lar seg integrere – og legitimere – i et system med standardisert erstatning.

Etter gjeldende rett tar utmålingen hensyn til skadelidtes restarbeidsevne. Dette elementet følger av at erstatningsutmålingen bygger på en konkret differanseberegning. En egen utmålingsregel er plassert i § 3-1 andre ledd:

«Erstatning for tap i inntekt og fremtidig erverv fastsettes særskilt og under hensyn til skadelidtes muligheter for å skaffe seg inntekt som ved rimelighet kan ventes av ham på bakgrunn av hans evner, utdanning, praksis, alder og muligheter for omskolering.»

Regelen inneholder dels en referanse til differanseberegningen og dels en referanse til skadelidtes tapsbegrensningsplikt. ¹⁹⁴ Det skjønnsmessige elementet må tidvis også ta hensyn til arbeidsmarkedsforhold. I teorien er det med henvisning til forarbeidene antydning at man ikke bør være for streng mht. hvilke krav som skal settes til skadelidte. ¹⁹⁵

Spørsmålet om i hvilken grad ervervsevnen er nedsatt er ofte komplisert. Fastsettelsen bygger på et sammensatt og meget konkret skjønn, som omfatter mange mulige faktorer. ¹⁹⁶

Vanskene med å fastsette en uføregrad bidrar ofte til at prosessen med å utmåle erstatning trekker ut. Vanligvis gjennomgår skadelidte i årene etter skaden også medisinske forandringer som

¹⁹³

¹⁹⁴ Se om regelens anvendelse for fremtidig inntekt, Nygaard 2007 s. 111–112, Lødrup (medf. Kjelland) 2009 s. 481.

¹⁹⁵ Nygaard 2007 s. 111 jf. Innst.1971 s. 54.

¹⁹⁶ Se om dette Møller og Wiisbye 2002 s. 176 f., især s. 177. Det foreligger i dansk rett en omfattende praksis om hvordan ervervsprosenten fastsettes.

har betydning for ervervsevnen. Det vil dermed ofte ta tid før den medisinske skade har stabilisert seg slik at man kan legge til grunn et nivå for den *varige* ervervsmessige uføregrad. Videre kan saksbehandlingen i trygdeetaten ta tid. Trygdeetaten vil i mange tilfeller måtte ta stilling til spørsmålet om uføregrad (jf. ftrl. § 12-7), og slike trygdevedtak kan legge føringer for erstatningsoppgjøret. Prinsipielt er det intet i veien for at partene blir enige om en uføregrad som skal legges til grunn for oppgjøret før trygdeetaten har fattet sitt vedtak. I praksis vil nok likevel ofte trygdebehandlingen kunne bidra til at oppgjøret trekker ut i tid.¹⁹⁷

5.7.3 Utvalgets vurderinger

5.7.3.1 Utvalgets hovedstandpunkt

Problemene med å fastsette en uføregrad vil nok være de samme under et standardisert system som under dagens system. Den omstendighet at skadelidtes ervervsevne bare delvis er nedsatt må likevel få konsekvenser for erstatningsutmålingen. Utvalget finner derfor grunn til å innføre en regel som foreskriver reduksjon korresponderende med grad av ervervsuførhet. Denne regelen vil videreføre og lovfeste dagens rettstilstand på dette punktet, men slik at regelen nå anvendes overfor en standardisert erstatningssum for varig og full ervervsuførhet.

En justering av erstatningen på bakgrunn av skadelidtes uføregrad anses nødvendig for å sikre konsistens i systemet. Graderingen etter uførhet handler egentlig om å gjøre fradrag for restarbeidsevne. Uten reduksjon korresponderende med uføregrad vil skadelidte kunne sitte igjen med *mer enn* full erstatning og mer inntekt enn før han eller hun ble rammet av skaden.¹⁹⁸

En reduksjon av erstatningsbeløpet korresponderende med uføregrad vil også stå i god sammenheng med generelle årsaksregler. Ved å redusere erstatningen korresponderende med den grad av uførhet som skyldes skaden, sikres det at skadevolder ikke betaler erstatning for mer enn det skadevolder er årsak til. Det er også grunn til å anta at denne løsningen, som har lang tradisjon i norsk rett, vil ha legitimitet i befolkningen.

Ved fastlegging av restarbeidsevnen må man på samme måte som etter gjeldende rett ta hensyn

til skadelidtes tapsbegrensningsplikt. Utvalget ser ingen grunn til å fravike gjeldende rett på dette punktet. Det forhold at erstatningsutmålingen blir standardisert kan ikke begrunne et mildere krav til skadelidte. Skadelidte må som før forventes å ta det arbeid eller gjennomføre den omskolering eller attføring som det er rimelig å vente. I lovteksten markeres dette ved å innarbeide en regel som i sitt innhold er identisk med regelen i skl. § 3-1 andre ledd første punktum.

På denne bakgrunn vil Utvalget foreslå en generell regel om reduksjon av erstatningen basert på uføregrad. Denne skal anvendes på alle erstatningsnivåer som følger av Inntektstapmodellen og etablerte tabeller basert på inntektsnivå. Den skal også anvendes på nivåene som følger av det foreslåtte gulv for erstatning («standarderstatningen») og det foreslåtte tak.¹⁹⁹

5.7.3.2 Særlig om tilfeller av omskolering til et annet inntektsnivå

Utvalget drøfter i det følgende helt kort situasjoner der skadelidte etter omskolering oppbeholder en høyere inntekt enn før per arbeidstime. Det kan være grunn til å klargjøre hvordan ulike type-tilfeller innenfor denne kategorien skal behandles i det nye systemet for standardisert erstatningsutmåling.

En ensidig anvendelse av et begrep om ervervsmessig uførhet kan bringe resultater som ved første øyekast synes underlige. Et eksempel er at skadelidte før skaden oppbeholder en inntekt på 6 G. Etter skaden makter vedkommende bare å arbeide 40 % av full arbeidstid. Denne tidsmessig målte arbeidskapasiteten benytter skadelidte til å skaffe seg inntekt på et nivå tilsvarende 4 G. En erstatningsutmåling basert på 6 G kan i et slikt tilfelle virke overraskende, idet skadelidte da får erstatning for et høyere inntektsnivå enn det inntektsnivå vedkommende faktisk oppbeholder med sin restarbeidsevne. Slik erstatningsutmåling bør likevel ses som en naturlig konsekvens av at skaden har hatt innvirkning på det jobbvalget skadelidte gjør etter skadeforvoldelsen og de alternativ som i så måte foreligger. Det er skaden som har gjort at skadelidte nå har lav inntekt og da bør ikke denne konsekvensen gå ut over skadelidte. Videre er det den opprinnelige evnen til å skaffe seg inntekt på et lønnsnivå tilsvarende 6 G som har falt bort. Det er denne arbeidsevnen skadelidte krever erstatning for.

¹⁹⁷ Jf. NOU 1994: 20 s. 165–166.

¹⁹⁸ Jf. punkt 3.3.2 foran. Skadelidte skal ha full erstatning, men ikke *mer enn* full erstatning.

¹⁹⁹ Se henholdsvis punkt 5.4.3 (jf. punkt 5.5.) og 5.4.2 foran.

En person som utnytter sin resterende arbeidskapasitet med skaden til en inntekt på eksempelvis 4 G, kan uten skaden ha vært i posisjon til å oppebære inntekt på et langt høyere nivå. Eksemplet foran med en kirurg som etter skaden arbeider som lærer, er illustrerende. Den omstendighet at vedkommende er skadet medfører ikke bare at arbeidskapasiteten er redusert, men også at inntekspotensialet *per arbeidstime* (eller arbeidsår) er minsket. Mens skadelidtes arbeid nå blir verdsatt til timebetaling tilsvarende en årslønn på ca. 5 1/2 G, ble timebetalingen tidligere verdsatt korresponderende med en årslønn på ca. 13 1/2 G. Det er det sistnevnte lønnsnivået skadelidte ville ha hatt uten skaden, og det er derfor dette som må legges til grunn for erstatningsutmålingen.

Disse forskjellene kan som nevnt lede til utmålingsresultater som ved første øyekast kan virke paradoksale, fordi skadelidte får erstatning på et nivå som er høyere enn det inntektsnivå han eller hun faktisk oppebærer på oppgjørstidspunktet. Som det fremgår av eksemplene, er imidlertid dette en helt naturlig konsekvens av at skadelidte etter omstendighetene kan måtte omskolere seg til et dårligere betalt yrke. Utmålingen skal derfor følge den vanlige beregningsmåten som er skissert foran.

Den «motsatte» varianten kan være mer problematisk: Skadelidte omskoleres seg til et *bedre* betalt yrke: En snekker omskoleres seg eksempelvis til revisor, og går fra en full inntekt tilsvarende 5 G til en inntekt for 40 % arbeidstid i en jobb som betales tilsvarende 8 G i årslønn. Hvordan skal erstatningen utmåles i et slikt tilfelle? Differanseprinsippet gjelder også i denne situasjonen, og det innebærer at skadelidtes inntekt med skaden skal trekkes fra den inntekt han eller hun ville ha hatt uten skaden. Denne regneoperasjonen skal foretas ved hjelp av den ervervsmessige uføregrad. Dette innebærer at $40\% \times 8\text{ G}$ ($40\% \times 900\ 000\text{ kroner} = 360\ 000$) skal trekkes fra $100\% \times 5\text{ G}$ ($375\ 000\text{ kroner}$). I dette tilfelle vil uføreprosenten bli kun $(15\ 000/375\ 000=)$ 4 %. Denne uføreprosenten skal så regnes av erstatningssummen basert på 5 G regnet ut fra skadelidtes alder. Som det vil fremgå, blir det en relativt beskjeden erstatning, til tross for at skadelidte bare klarer å arbeide 40 % av full stilling. Dette er en konsekvens av erstatningsrettens økonomiske orientering og at det legges et økonomisk uførebegrep til grunn. Løsningen samsvarer med andre prinsipper innenfor erstatningsretten, så som prinsippet om at fordel som kommer som en følge av skaden skal gå til fradrag i erstatningen.²⁰⁰

På den annen side kan det hevdes at en slik regeltolkning virker noe hard overfor skadelidte og står i dårlig samsvar med alminnelige prinsipper om å legge til grunn de beviser som er tilgjengelige på oppgjørstidspunktet. På oppgjørstidspunktet vet man at skadelidte er 60 % ervervsufør. Skadelidte bør da få erstatning for denne ervervsuførheten ut fra en regel om forholdsmessig reduksjon av erstatningen sammenliknet med 100 % ervervsuførhet. En mulig løsning kunne da være at det skal gjøres 40 % fradrag i erstatningen beregnet med utgangspunkt i det lønnsnivå skadelidte hadde på konstateringstidspunktet. Ellers ville man kunne komme i den situasjon at skadelidte kan ha en høy uføregrad, men likevel ikke få noen erstatning. Ut fra denne tenkemåten ville løsningen i dette eksemplet bli at skadelidte skulle ha 60 % av full erstatning etter tabellen regnet ut fra et lønnsnivå på 5 G.

Begge løsninger lar seg forsvare ut fra erstatningsrettslige grunnsetninger. Utvalget har drøftet spørsmålet i lys av øvrige standardiseringsløsninger som er lagt inn i systemet. Med et slikt utgangspunkt har Utvalget kommet til at det i et standardisert system er grunn til å legge stor vekt på enhetlige og klare løsninger. Særtilfeller bør ikke for lett lede til at standardiseringen av reglene fravikes. Samtidig er det lagt en viss vekt på at de aktuelle skadelidte i disse tilfellene ikke kommer spesielt dårlig ut dersom den alminnelige beregningsmåten for uføregrad legges til grunn på vanlig måte. Utvalget går derfor inn for at det ikke gjøres noen særlige tilpasninger i dette typetilfellet. Tilfeller av omskolering til høyere inntekt skal dermed behandles på samme måte som alle andre tilfeller ved beregning av uføregrad. I eksemplet foran blir altså erstatningen kun på 4 % av inntektsnivået ved konstateringstidspunktet.

For klarhets skyld skal det legges til at skadelidte på den annen side fullt ut skal beholde den merinntekten han eller hun får som følge av omskolering til bedre betalt yrke. Det blir ikke tale om å gjøre fradrag i en tidsbegrenset erstatning for en midlertidig skade, fordi skadelidte ender opp med en inntekt som er bedre enn den han hadde før skaden.

5.7.4 Lave uføregrader

Ett problem oppstår i relasjon til tilfeller hvor det ikke utbetales trygd som følge av at vilkårene for

²⁰⁰ Prinsippet benevnes gjerne med stikkordet «compensatio lucri cum damno», se bl.a Hagstrøm 2003 s. 549–560.

slike ytelser ikke er oppfylt. Etter någjeldende regler vil en person som har nedsatt ervervsevne med mindre enn 50 % ikke motta uføretrygd.²⁰¹ Denne gruppen vil per i dag få utmålt erstatning på en måte som tar hensyn til dette faktum ved at det ikke gjøres fradrag for trygd.

I den standardiserte erstatningsutmålingen Utvalget har lagt opp til er tabellene basert på at skadelidte mottar trygd. For denne gruppen vil det derfor gi et uriktig resultat dersom skadelidte (som ikke er rammet av yrkesskade) får en reduksjon på for eksempel 45 % basert på den tabell som legges til grunn for 100 % ervervsmessig uførhet. Skadelidte vil i så fall bli underkompensert fordi han eller hun ikke mottar de trygdeutbetalinger som tabellen forutsetter vil bli utbetalt.

For skader som skyldes yrkesskade vil den samme effekten gjøre seg gjeldende dersom ervervsuførheten er redusert med mindre enn 30 %.²⁰²

Utvalget antar at dette problemet bør løses ved å utarbeide en egen tabell for skadelidte som har lav uførhetsprosent. Denne tabellen skal lages slik at det ikke beregnes inn fradrag for trygdeutbetalinger. Slike tabeller kan lett utarbeides med dagens tekniske hjelpemidler. En slik tabell er inntatt som vedlegg 2 til Utmålingsforskriften. Tabellen skal primært benyttes for de situasjoner som her er omhandlet, men den kan også komme til anvendelse som et hjelpemiddel ved fastleggelse av en individuell erstatningssum for utenlandske skadelidte, se om problematikken knyttet til erstatningsutmåling for denne gruppen punkt 5.6.6 foran.

Dersom dagens system for trygdeytelser blir videreført, vil man ved uføregrader (utenfor yrkesskadeområdet) mindre enn 50 % måtte gå over på tabellen som ikke innberegner trygd. Dette følger av kravet om varig uførhet på mer enn 50 % jf. ftrl. § 12-7 første ledd. I Prop 130 L (2010–2011) er som nevnt grensen satt ved 40 %, men bare for de trygdede som allerede mottar arbeidsavklaringspenger i det krav om uføretrygd settes frem, jf. endringsforslaget § 12-7 andre ledd.

For yrkesskadene vil man måtte gå over på den aktuelle tabellen når ervervsuførheten settes lavere enn 30 %.

²⁰¹ For personer som mottar arbeidsavklaringspenger på tidspunktet for uførheten, er det foreslått at en nedsettelse av inntektsevnen på 40 % skal være tilstrekkelig, jf. endringsforslaget i Prop. L 130 (2010–2011) § 12-7 annet ledd.

²⁰² For yrkesskader tilstås trygdeytelser allerede ved 30 % ervervsmessig uførhet (jf. § 12-7). Dette fremgår av ftrl. § 12-18 første ledd bokstav d jf. også andre ledd.

Når det gjelder slike lave uføregrader, blir det spørsmål om det bør settes en nedre grense for hvilken uføregrad som kvalifiserer for erstatning. I dansk rett er regelen at lavere ervervsevnetap enn 15 % ikke gir rett til erstatning. I og med at hele personskadeerstatningsretten nå revideres i retning av standardisering, har Utvalget vurdert om der bør bygges inn en lignende terskel for erstatning. Utvalget viser til at man allerede har tradisjon for slike terskler på andre områder av erstatningsretten, se eksempelvis løsningene hva gjelder pasientskader og produktskader.²⁰³

Utvalget ser imidlertid argumenter mot å innføre en slik terskel. For det første mener Utvalget at det er en fare for at en terskel kan innby til tvister om hvorvidt terskelen er overskredet eller ikke. Opplysninger innhentet under Utvalgets studietur til Danmark styrker en slik oppfatning. For det annet ser Utvalget det som problematisk å avskjære skadelidte som bevislig har et inntektstap under terskelen fra å få erstatning. Standardiseringsformålet rekker etter Utvalgets syn ikke så langt at slik avskjæring skulle være nødvendig. Utvalget vil derfor ikke innføre en terskel som nevnt.

5.8 Tidsbegrenset inntektstap

5.8.1 Innledning

I det følgende drøftes noen særspørsmål som oppstår i tilknytning til Inntektstapmodellen. Disse spørsmålene oppstår hvor det *ikke* er tale om livsvarig 100 % nedsatt ervervsevne i en situasjon hvor skadelidte uten skaden ville ha hatt en stabil ervervsevne på samme nivå i den resterende yrkeskarrieren. Dette er forutsetninger som Inntektstapmodellen bygger på, men som ikke alltid slår til. I tilfeller hvor de nevnte forutsetningene ikke er til stede, må det gjøres tilpasninger for ulike avvikende situasjoner som erfaringsmessig kan inntre. Det handler da i første rekke om at fremtidstapet som skal erstattes kun gjør seg gjeldende i et begrenset tidsrom. Høyesterettsdommen *Stakkeland* (Rt. 2004 s. 8) viser at en standardisert erstatningsordning kan lede til vanskelige rettsspørsmål og løsninger uten klar legitimitet dersom det ikke tas høyde for at ulike typer arbeidsuførhet kan være begrenset i tid og omfang. I underpunktet her skisserer Utvalget

²⁰³ Se passkl. § 4 første ledd, som opererer med en terskelverdi på 5 000 kroner, jf. også produktansvarsloven § 2-3 nr. 3, som har en terskelverdi på 4 000 kroner.

hvordan rettsanvenderen kan komme til rimelige og gode løsninger også i slike tilfeller.

Det er tale om fire ulike situasjoner: For det første kan skaden og den derav følgende nedsatte ervervsevne gjøre seg gjeldende bare i en avgrenset periode: Etter en periode gjenvinner skadelidte sin fulle ervervsevne. Slike ikke-varige skader behandles i punkt 5.8.2. For det andre kan skadelidte ha hatt en disposisjon som gjør at han eller hun ville ha mistet sin ervervsevne etter en gitt mengde år også dersom skaden ikke hadde inntruffet. Dette kan skyldes skadelidtes konstitusjon, eksempelvis ved sykdommer som langsomt forverrer helsetilstanden til punktet for ervervsmessig uførhet. Vi står i så fall overfor fenomenet «tidsbegrenset årsakssammenheng». Dette emnet er behandlet generelt i punkt 4.7 foran, men gjennomgås her særskilt i relasjon til inntektstap, se punkt 5.8.3.

En tredje variant er at skadelidte før oppgjørstidspunktet har fått en prognose for forkortet levetid. Situasjonen har prinsipielle likhetstrekk med tidsbegrenset årsakssammenheng. Denne situasjonen er likevel særskilt omtalt i forbindelse med ménerstatning, se punkt 9.9.2 nedenfor. Situasjonen kan imidlertid foranledige spesialtilpasninger også hva gjelder erstatning for tap av ervervsevne, og denne problemstillingen behandles i punkt 5.8.4. Særlig aktuelt er det å utmåle terminerstatning i slike tilfeller, nærmere om dette i punkt 5.8.5 nedenfor.

En fjerde variant er at skadelidte rammes av skaden mens han eller hun oppebærer høy inntekt i et yrke som krever ungdom og god helse. Uten skaden ville skadelidte etter noen år ha måttet forlate dette yrket til fordel for et yrke med lavere inntekt. Dette forholdet er relevant for erstatningsutmålingen og skal særskilt behandles i punkt 5.8.5.

Felles for de nevnte situasjonene er at skadelidtes inntektstap er tidsbegrenset. Det er *ikke et varig* inntektstap, slik Inntektstapmodellen sine regler og tabellverk forutsetter. Denne omstendighet krever at det lages egne utmålingsregler. Disse reglene om *tidsbegrenset inntektstap* adresseres gjennom en henvisning fra § 3-2 fjerde ledd andre punktum til § 3-1 fjerde ledd første punktum. Begrepet fanger inn at inntektstapet ikke er *varig*, slik forutsetningen er for reguleringen i § 3-2 første ledd.

Ordet «tidsbegrenset» har i norsk doktrine forekommet i forbindelse med «tidsbegrenset (eller tidsavgrenset) årsakssammenheng».²⁰⁴ Ordet brukes for å få frem at årsakssammenhengen til realskaden bare gjør seg gjeldende en viss

periode, mens realskaden etter denne periode skyldes andre årsaker, typisk skadelidtes egen konstitusjon. Når begrepet «tidsavgrenset» eller «tidsbegrenset» brukes om inntektstap, fanges inn samme effekt, men slik at avgrensningen gjelder selve *tapet*; det løpende inntektstap som følger av en skade. Begrepet skal fange inn at skadevolder noen ganger bare er ansvarlig for et tap som gjør seg gjeldende en viss periode uten å være et varig inntektstap.

Til sist i dette kapitlet redegjøres det i punkt 5.8.6 for hvordan en terminerstatning ved inntektstap skal integreres i det nye, standardiserte utmålingssystemet.

5.8.2 Tidsbegrenset (midlertidig) inntektstap

5.8.2.1 Innledning

Utvalget har etablert en inntektstapmodell med utgangspunkt i at det foreligger en *varig* ervervsuførhet som skal erstattes. Beregningene av tallverdiene har dermed tatt utgangspunkt i at skadelidte beholder sin ervervsuførhet frem til fylte 67 år. I praksis forekommer det imidlertid ofte at tapet i fremtidig erverv påløper for en kortere periode. Skadelidte etter en trafikkulykke har for eksempel nedsatt førlighet i noen år, slik at dette holder ham eller henne utenfor arbeidslivet. Skadelidte gjennomfører imidlertid attføringstiltak i form av medisinsk rehabilitering og er etter noen få år fullt arbeidsfør igjen. En annen variant som er minst like praktisk, er at skadelidte får en varig skade, men omskolerer seg til et annet yrke og på denne måten gjenvinner sin inntektsevne. Et eksempel er at en politimann får en varig skade i en fot slik at han blir bevegelseshemmet. Etter omskolering tar han arbeid som skolelærer og oppebærer etter hvert like høy inntekt som han hadde som politimann. Selv om skaden er varig, er perioden med inntektstap avgrenset.

I slike tilfeller skal det etter gjeldende rett bare betales erstatning for de årene inntektstapet gjør seg gjeldende. Skadelidte er ikke kvalifisert for erstatning basert på varig skade, slik Inntektstapmodellen forutsetter. Den nye erstatningsordningen bør inneholde en mulighet for å gi erstatning for et slikt tidsavgrenset inntektstap. Det bør legges til rette for at det kan utbetales tilnærmet full erstatning i slike situasjoner, verken mer eller mindre.

²⁰⁴ Se Kjelland 2008 s. 283–352, samt Thorson 2009. Jf. også fremstillingen i punkt 4.8 foran.

Ved ikke-varige skader er det på utmålingstidspunktet ofte en betydelig usikkerhet mht. om arbeidsuførheten vil vare og eventuelt *hvor lenge* den vil vare. Denne usikkerheten kan medføre at erstatningsoppgjøret tar tid. Dette vil i alminnelighet stå i motstrid med de hensyn som ligger bak ønsket om å utvikle en standardisert personskadeerstatning. At erstatningsoppgjørene tar tid er et iboende og uunngåelig problem ved erstatningsprosessen i personskadesaker, som ikke kan løses gjennom standardisering. Det står likevel fast at standardiseringen blir gjort for å forenkle erstatningsprosessene. Å bidra til raskere erstatningsoppgjør står som en naturlig målsetting i denne forbindelse. En viktig forutsetning for å komme til enighet om et oppgjør er at partene har mulighet til å komme til en rimelig løsning som ivaretar begge parters interesse. Dette krever at utmålingen er tilpasset det tidsavgrensede inntektstap.

Det er ellers en fare for at det rigide systemet som må følge standardiseringen – dersom det ikke innføres mellomøsninger – kan *motvirke* viljen til å komme til endelig oppgjør. Dette er uheldig for begge parter og uheldig fra et samfunnsøkonomisk perspektiv.

På denne bakgrunn har Utvalget vurdert hvilke mellomøsninger som kan legges inn for å ivareta tilfeller av ikke-varig skade. Utvalget har i denne sammenheng også sett hen til hvordan dette spørsmålet er angrepet i Danmark, se rett nedenfor.

5.8.2.2 Rettstilstanden i Danmark

I dansk rett kom det tilsvarende spørsmål knyttet til ikke-varige skader i fokus under lovreformen av 2001. I den tidligere gjeldende lov av 1984 hadde man en regel som fastslå at man bare kunne få erstatning for tapt arbeidsfortjeneste etter lovens § 2 frem til det tidspunkt da helsetilstanden hadde blitt «stasjonær». Dette ble under lovreformen ansett som en uheldig regel fordi den midlertidig arbeidsuføre noen ganger nådde «stasjonærtidspunktet» før skadelidte kunne begynne å arbeide igjen, og dermed ikke fikk full erstatning.²⁰⁵ Under forarbeidene til 2001-loven gikk man inn for en helt annen regulering av overgangsperioden mellom midlertidig og varig ervervsuførhet.²⁰⁶

Etter det någjeldende system kan skadelidte etter § 2 få erstatning for tapt arbeidsfortjeneste frem til det tidspunkt det er mulig «midlertidig

eller endelig at skønne over skadelidtes fremtidige erhvervsevne». Regelen må ses i sammenheng med den i § 10 lovhjemlede adgang til å innhente en uttalelse om ervervsevnen fra Arbejdsskadestyrelsen. I følge lovforarbeidene, skulle reglene i § 2, jf. §§ 5-8 og 10 sikre at skadelidte fikk erstatning i overgangsperioden:

«Det er tanken, at samspillet mellem § 2, 5 og 10 skal medføre som praktisk hovedregel at erstatning for tabt arbeidsfortjeneste normalt højest skal utbetales i 2 år, hvorefter der – hvis dere er lidt et varig tab – skal ydes en midlertidig eller varig ervervsevnetabserstatning»²⁰⁷

Den danske ordning utnytter altså den omstendighet at man har etablert Arbejdsskadestyrelsen som et middel til praktisk å lage en smidig erstatningsordning i overgangsfasen. Samtidig foreligger det ingen plikt til å innhente uttalelse fra Arbejdsskadestyrelsen. Det er påpekt i forarbeidene at saken selvsagt også kan løses ved forlik uten medvirkning fra Arbejdsskadestyrelsen.²⁰⁸

5.8.2.3 Utvalgets vurderinger

Etter gjeldende norsk rett blir usikkerheten om hvorvidt skadelidtes uførhet er varig ofte bestemmende for når oppgjøret kan skje. Begge parter kan etter omstendighetene ha et incentiv til å vente med oppgjøret for å se an skadelidtes utvikling. Skadelidte kan gjennomgå ulike tiltak i perioden som er egnet til å kaste lys over uføregraden, og det er selvsagt aktuelt å forbedre inntektsevnen gjennom medisinsk eller yrkesmessig rehabilitering. I praksis vil det i denne mellomperioden ofte forekomme at skadevolder betaler ut mindre erstatningsbeløp á konto. Når oppgjøret en gang skjer, vil forskyvningen få betydning for hva som anses som lidt tap og fremtidig tap, jf. skl. § 3-1 første ledd. Ofte er det likevel mulig å fastslå på forhånd hvor lenge inntektstapet vil gjøre seg gjeldende. For slike tilfeller er det behov for en særregel om tidsbegrenset inntektstap.

For å finne modeller for en slik regel er det naturlig å se hen til den danske ordningen som er beskrevet foran. Den danske ordningen er i høy grad basert på at det kan innhentes uttalelser fra Arbejdsskadestyrelsen. Som nevnt i flere sammenhenger foran, har vi i norsk rett ikke etablert en institusjon tilsvarende Arbejdsskadestyrelsen. Utvalget kan derfor ikke foreslå en ordning som

²⁰⁵ Se problemstillingen i U 1999.334 H.

²⁰⁶ Se Betænkning nr. 1383 s. 51–53.

²⁰⁷ Betænkning 1383 s. 52–53.

²⁰⁸ Betænkning 1383 s. 51.

tilsvarer den danske. Innsiktene fra dansk rett kan bare gi inspirasjon til å etablere lignende løsninger. Utvalget har i så måte merket seg viktigheten av at lovgiver stiller til disposisjon en mellomløsning som partene kan enes om ved forlik. En viktig erfaring fra Utvalgets studier av systemet i dansk rett ligger i at Arbejdsskadestyrelsens presentasjon av en objektiv løsning på tvisten mellom skadevolder og skadelidte ofte viser vei for et forlik. Utvalget ser det som viktig på lignende måte å berede grunnen for forliksløsninger i norsk rett. Utvalget har i så måte søkt å legge til rette for at partene kan ha gode alternativer for forliksløsninger som er basert på standardisert erstatningsutmåling.

En første modell er her å legge til rette for utmåling av *terminerstatning*, jf. systemet som er omhandlet i punkt 5.8.6 nedenfor. Etter gjeldende rett er det som kjent adgang til å fastsette en terminerstatning, og slik innebærer ikke det nye systemet noen stor materiell endring.

Et eksempel på en standardisert terminerstatning finnes i den någjeldende barneerstatning, se skl. § 3-2 andre ledd andre punktum. Her er terminerstatningen for standard barneerstatning satt til 3,5 G, likevel slik at ménerstatningen som kjent er inkludert i terminbeløpet.²⁰⁹

Det kan være særlig aktuelt å fastsette slik terminerstatning nettopp i tilfeller hvor det er usikkert hvor lang tapsperioden vil bli. Det blir nødvendig å koordinere erstatningsnivået for engangserstatning og terminerstatning. Når det nå etableres en standardisering av erstatning for varig inntektstap basert på inntektsnivå på skadetidspunktet, kunne man tenke seg at en terminerstatning burde standardiseres etter samme linjer. Her gjør det seg imidlertid gjeldende en viktig forskjell: Terminerstatning vil medføre at erstatningen skal beskattes.²¹⁰ Dermed må terminerstatningen som skal knyttes opp mot antall G eventuelt «bruttofiseres» med de merkostnader dette innebærer for skadevoldersiden.²¹¹

Den omstendighet at terminerstatning utløser beskatning vil i seg selv motvirke at skadevoldersiden vil gå inn på et oppgjør. Beskatning vil riktignok skje også dersom skadevolder *ikke* foretar oppgjør, fordi de samme årstap da må utmåles

som lidt tap (i et fremtidig oppgjør).²¹² Det står likevel fast at utsikten til beskatning gjør en løsning bygget på terminerstatning mindre attraktiv. Utvalget foreslår likevel at partene ved avtale eller retten ved rettsavgjørelse kan velge terminerstatningsbetaling i stedet for varig erstatning etter forskriftstabellen dersom særlige grunner taler for det. Den nærmere beregning av terminerstatning skal omtales nedenfor i punkt 5.8.6.

I erkjennelse av at terminerstatning neppe vil imøtekomme alle behov ved erstatning for ikke-varig skade, vil Utvalget også foreslå andre alternativ. Utvalget har derfor i tillegg utarbeidet et alternativ som kan legge til rette for at skadevolder betaler en *engangserstatning* for fremtidig inntektstap ved ikke-varig skade.

For noen tilfeller der skadelidte har en ikke-varig skade, vil man som nevnt ha en relativt sikker prognose for at skadelidte innen overskuelig fremtid vil komme i arbeid igjen, slik at inntektstapet ikke vil være varig, men derimot tidsbegrenset. Dette gjelder særlig hvor skadelidte vil gjennomgå omskolering. Det nye systemet med arbeidsavklaringspenger (jf. folketrygdloven kapittel 11) legger nettopp opp til at skadelidte skal gjennomgå en slik utvikling fra en situasjon med nedsatt ervervsevne til en situasjon hvor ervervsevnen er like god som eller bedre enn den var før skaden. Det følger av folketrygdloven at det aktuelle tidsrom for slik omskolering er inntil fire år.²¹³ Saken kan på grunn av skadelidtes restarbeidsevne ligge slik an at det å komme tilbake i inntektsgivende arbeid må anses som en del av skadelidtes plikt til å begrense tapet, jf. någjeldende § 3-1 andre ledd. For slike situasjoner kan det være gunstig at partene og retten har til rådighet den mulighet å fastsette en engangserstatning for tidsavgrenset inntektstap. Utvalget har derfor drøftet hvordan man kan bygge inn et slikt alternativ i den nye erstatningsordningen. Oppfatningen er at den nye erstatningsordningen trenger et system for raskt og effektivt å utbetale erstatning for tidsbegrenset inntektstap. En slik regel vil trolig bidra til at flere oppgjør kommer i stand og til at hvert enkelt oppgjør går fortere.

5.8.2.4 Særlig om skatteplikt

Et spørsmål av betydning for om en regel om tidsbegrenset inntektstaperstatning vil bli mye anvendt, er om en slik erstatning vil utløse skatte-

²⁰⁹ Se om tilblivelsen av denne regelen NOU 1987: 4 s. 25–26 og Ot.prp. nr. 81 (1986–87) s. 36–38.

²¹⁰ Jf. sktl. § 5-10 bokstav c.

²¹¹ Å «bruttofisere» er å legge til erstatningen den pengesum som skadelidte må betale i skatt av erstatningsbeløpet – for å sikre at skadelidte får full erstatning, jf. forklaringen foran i punkt 5.2.2.2. Se om bruttofisering for eksempel Nygaard 2007 s. 106.

²¹² Påført tap er gjenstand for beskatning, jf. blant annet Rt. 1966 s. 839 (s. 846).

²¹³ Jf. ftrl. § 11-10 første ledd første punktum.

plikt på skadelidtes hånd. Ved skatteplikt vil det være behov for at erstatningsbeløpet bruttofiseres, med tilsvarende kostnader for skadevolder-siden.

Spørsmålet om erstatning for tidsbegrenset inntektstap skal beskattes har ikke vært behandlet av Høyesterett, men er nylig behandlet i underrettspraksis.²¹⁴ I juridisk teori er det antatt at slik erstatning utløser skatteplikt.²¹⁵ Synspunktet synes å bygge på en surrogat-tanke; erstatningen kommer i stedet for arbeidsinntekt, som er skattepliktig. Derfor må også erstatningen være skattepliktig. Skatteplikten for erstatningsutbetaling er i teorien ikke særlig godt begrunnet utover dette.

Aarbakke trekker skillet mellom varig og midlertidig tap av inntektsevne, men begrunner ikke dette utover å hevde at slik erstatning «formentlig [må] anses skattepliktig på lik linje med erstatning for allerede tapt arbeidsinntekt».²¹⁶ Zimmer synes å bygge mer direkte på et surrogatsynspunkt.²¹⁷

Standpunktet om at erstatning for ikke-varig, fremtidig inntektstap er skattepliktig er videre lagt til grunn i ligningspraksis, noe som blant annet fremgår av Lignings-ABC 2010:²¹⁸

«Tap i erverv frem til tidspunkt for erstatningsutmålingen og/eller for et avgrenset fremtidig tidsrom. Sammenhengen mellom tap i erverv for et begrenset tidsrom og erstatning må ikke være for fjern. For eksempel vil erstatning for tap som følge av forlenget skolegang ikke anses som skattepliktig.

Som det fremgår, er erstatning for tap ved forsinket utdanning ikke skattepliktig, mens erstatning for tap som er en mer direkte følge av nedsatt ervervsevne utløser skatteplikt for erstatningen. Ligningspraksis har imidlertid visstnok historisk vært noe mer liberal.²¹⁹

Det har særlig interesse at surrogatsynspunktet nylig har blitt kritisert i juridisk teori, se følgende argumentasjon hos Frantzen:²²⁰

«Skatteplikt ved ikke-varig skade kan begrunnes med at ervervsevnen i så fall ikke er tapt.²² Verdien av inntektskildene er intakt. Man lar altså skillet mellom lidt og fremtidig tap være avgjørende for skatteplikten i ett tilfelle, mens skillet mellom varig og ikke-varig skade er avgjørende i et annet tilfelle. Etter min oppfatning blir det noe problematisk å veksle mellom ulike prinsipielle innfallsvinkler til spørsmålet om skatteplikt. Dersom begrunnelsen for å skatlegge erstatning for ervervstap ved ikke-varig skade er at ervervsevnen er i behold, vil en naturlig konsekvens av det være at erstatningen ikke skatlegges når skaden er varig, som igjen bør føre til at heller ikke erstatning for lidt ervervstap skatlegges. Dersom begrunnelsen for skatteplikt er surrogatsynspunktet, burde konsekvensen av dette være at erstatning for ervervstap er skattepliktig, uavhengig av om det er lidt eller fremtidig ervervstap.»

Det kan også nevnes at Nygaard legger vekt på skillet mellom allerede påført inntektstap og fremtidig tap som avgjørende for spørsmålet om skatteplikt.²²¹

Løsningen med skatteplikt for ikke-varig inntektstap fremstår etter dette uten noen veldig overbevisende begrunnelse. At begrunnelsen er svak, er i ett tilfelle innrømmet av en av de samme forfatterne som fremholder surrogatteorien.²²² Det er videre vanskelig å se sammenhengen i at varig fremtidig inntektstap er skattefritt, mens midlertidig fremtidig inntektstap ikke er det.²²³ Det kan i denne sammenheng også vises til at erverv av nåverdien av en fremtidig inntektsstrøm i flere relasjoner har falt utenfor skattelovens inntektsbegrep.²²⁴ Skatteplikt for fremtidig midlertidig inntektstap er også vanskelig å forene med at erstatning for forsinket utdanning som hovedregel ikke anses skattepliktig.²²⁵ Videre vil det i vid utstrekning forekomme at et inntektstap som avgrenses av skadelidtes aldersgrense på 67 år erstattes uten skatteplikt. Erstatning for inntektstap for en skadelidt som er 64 år på skadetids-

²¹⁴ Det foreligger en relativt ny tingrettsdom fra Fosen tingrett som konkluderer med skatteplikt for erstatning for et inntektstap som var avgrenset til 2–3 år. Se dom av 26. januar 2010 med saksnummer 09-106512TVI-Fosen.

²¹⁵ Zimmer 2009 s. 155 og Aarbakke 1990 s. 39.

²¹⁶ Aarbakke 1990 s. 38.

²¹⁷ Zimmer 2009 s. 154–155.

²¹⁸ Se Lignings-ABC 2010 s. 994.

²¹⁹ Opplysninger gjengitt fra Aarbakke 1990 s. 39.

²²⁰ Frantzen LoR 2005 s. 227 jf. s. 234.

²²¹ Nygaard 1985 s. 20.

²²² Se Zimmer 2009 s. 154: «Om regelen er klar, er dens lovgivningspolitiske begrunnelse ikke innlysende.»

²²³ Se om ulike innbyrdes motstridende utgangspunkter vedrørende beskatning av erstatning for ikke-varig skade, Frantzen 2005 s. 227.

²²⁴ Se Rt. 1926 s. 548, jf. Zimmer 2009 s. 154.

²²⁵ Jf. Lignings-ABC 1996 745 (må oppdateres) og det faktum at Høyesterett i *Overgrep* (Rt. 1997 s. 852) la til grunn at det ikke var skatteplikt på slik erstatningsutbetaling.

punktet vil eksempelvis være avgrenset i tid og ikke utløse skatteplikt.²²⁶ På prinsipielt grunnlag kan det også hevdes at skatteplikten for arbeid reflekterer at det offentlige skal ha en andel av den verdiskapning arbeidet representerer. Når det betales erstatning for tapt inntektsevne, finner det ikke sted noen verdiskapning. At staten skal ha en andel av en ren kompensasjon for et personlig inntektstap er da ikke like enkelt å forsvare. Fra en erstatningsrettslig synsvinkel kan det også spørres om staten som tredjemann bør ha vern for sin forventning om skatt på skadelidtes arbeidsinntekt.²²⁷ Skatteplikten er heller ikke godt forankret i eksisterende lovverk.²²⁸ Som det fremgår av sitatet foran med mer, er den også kritisert i teorien.²²⁹

På denne bakgrunn vil Utvalget anbefale at det positivt lovfestes at engangserstatning for fremtidig tidsbegrenset inntektstap *ikke* skal beskattes.²³⁰ Lovgiver anbefales å gjøre en slik prioritering for å fremme hurtig saksbehandling og forliksvilje i personskadeerstatningssaker. Hvis man unnlater å beskatte engangserstatning for ikke-varig tap, vil det også bli bedre konsistens mellom de ulike løsninger. Situasjonen vil da bli at erstatning for fremtidig inntektstap *generelt* ikke beskattes. Skattefrihet for erstatning for ikke-varig fremtidig inntektstap vil være konsistent med skattefriheten som gjelder for erstatning for varig fremtidig inntektstap og for tap som knytter seg til forlenget utdanning på grunn av skade, jf. foran. Dermed kan man generelt bygge på et skjæringspunkt for skatteplikten som faller sammen med skillet mellom påført og fremtidig tap.²³¹ Et slikt klart skjæringspunkt vil ha retts tekniske fordeler og styrke forutberegneligheten under forlikshandlingene, noe som kan bidra til at partene kommer til forlik.

Alternativet engangserstatning for tidsbegrenset inntektstap vil uten beskatning (og dermed uten bruttofisering av erstatningsbeløpet) antagelig være attraktivt for skadevoldersiden med tanke på å finne tjenlige forliksløsninger. Denne omsten-

dighet kan lede til at flere saker blir oppgjort, med de fordeler dette medbringer. Dersom lovgiver klargjør at det ikke skal betales skatt på fremtidig inntektstap, vil man med enkle midler bringe et nyttig incentiv for skadevolder til å gjøre opp saken.

5.8.2.5 Nærmere om utmålingsspørsmål

Erstatning for tidsbegrenset inntektstap må klart nok utmåles på en annen måte enn det som direkte fremgår av tabellene. Erstatningen gjelder en kortere periode enn det som fremgår av tabellene og reduseres tilsvarende. Det er likevel grunn til å lage regler som skaper et godt samsvar mellom erstatningsnivåene for varige og tidsavgrensede inntektstap. For å forfølge dette formålet foreslår Utvalget at tabellen som er utarbeidet for varig inntektstap anvendes på en tilpasset måte, via en tilbakeregningsmetode.²³²

Erstatning for tidsbegrenset inntektstap skal fastsettes ved å gå inn på et egnet punkt i tabellen som bestemmes av det antall år erstatningen skal gis for. Utvalget foreslår et system hvor rettsanvenderen benytter tabellens 62 års kolonne for å fastsette ikke-varig erstatning basert på fem år, tabellens 61 års kolonne for en erstatning for seks år og 63 års kolonne for fire år. På tilsvarende måte brukes 64 års og 65 års kolonne for henholdsvis to og tre års erstatning. Ved å gå inn i tabellen på slike punkt, vil man nettopp få en erstatning som reflekterer en standardisert kompensasjon. Man bør da benytte den årsinntekt skadelidte hadde på konstateringstidspunktet, på samme måte som for varig tap. På dette punktet er det naturlig å arbeide med konsistente løsninger innenfor de ulike deler av erstatningsordningen. Med disse alternativene til rådighet, vil partene ha fleksibilitet mht. hva forliket kan gå ut på, noe som styrker mulighetene for å gjøre opp saken.

Utvalget har vurdert om det bør settes en øvre grense for hvor mange år et slikt ikke-varig tap kan utmåles for, men funnet at det ikke er nødvendig. Her bør rettsanvenderen, og eventuelt partene ved forlik, kunne stilles fritt. Det kan være vanskelig å overskue hvilket behov som kan melde seg i fremtidige erstatningssaker, og Utvalget kan ikke se særskilte problemer ved at det åpnes for at erstatningen kan utmåles for lange tidsrom.

Hvis det ikke settes en slik grense, vil lovregelen kunne anvendes som hjemmel også for erstatning for tidsbegrenset inntektstap som følge av at

²²⁶ Se eksemplet i Frantzen 2005 s. 228–229 med to 57-årige skadelidte som behandles ulikt fordi den ene antas å få leget skaden etter ti år (skatteplikt), mens den andre får sin skade rubrisert som varig (skattefrihet).

²²⁷ Jf. Nygaard 1985 s. 149 og Frantzen 2005 s. 223–227.

²²⁸ Jf. i relasjon til lidt tap Nygaard 1985 s. 148–149 og Frantzen 2005 s. 222–223.

²²⁹ Frantzen 2005 s. 227 jf. s. 234.

²³⁰ Frantzen 2005 s. 235 har tatt til ordet for det samme, men slik at også erstatning for påført inntektstap gjøres skattefri.

²³¹ Jf. den antydede løsningen i Nygaard 1985 s. 20.

²³² Se omtalen av tilbakeregningsmetoden i punkt 4.7 foran.

skadelidte er beskjeftiget i et såkalt «ungdomsyrke» på skadetidspunktet. Nærmere om denne problematikken og lovreguleringen av den i punkt 5.8.5 nedenfor.

Utvalget har vurdert om erstatning for fremtidig, tidsbegrenset tap bør ha en nedre grense, for eksempel på ett år. En slik løsning vil gjøre det enklere å anvende tabellene for å fastsette erstatningen. På den annen side kan det være et behov for å utmåle erstatning for fremtidig inntektstap som refererer til en kortere periode. Spesielt aktuelt vil dette være hvor skadelidte blir forsinket i sin skolegang eller utdanning, slik at det tapes noen måneder av fremtidig inntekt, nærmere om denne situasjonen punkt 5.8.2.6 rett nedenfor. Utvalget finner at det ikke bør stenges for slik erstatningsutmåling bare fordi tabellene er basert på fremtidige årstap. Regelen om erstatning for fremtidig tap bør holdes åpen hva gjelder avgrensningen av tidsperioden for tapet. Tabellene kan likevel brukes som retningslinje for det skjønnsmessig fastsatte tapet, jf. at utmålingene skal følge tabellene så langt de passer. Utfordringen for retten på dette punktet blir å omregne et årstap (som hentes fra siste del av tabellen jf. tilbakeregningsmetoden) til månedstap. Utvalget antar at denne omregningsoperasjonen vil være overkommelig for dommere og saksbehandlere.

Som det har fremgått av punkt 5.8.2.4 foran, anbefaler Utvalget at skatteplikt på all erstatning for fremtidig inntektstap tas bort. Hvis dette følges opp, vil rettsanvenderen kunne benytte tabellens tall for ett år via tilbakeregningsmetoden og dele på 12 og gange med antall måneder tapet gjelder for. Dersom erstatningen beskattes, må rettsanvenderen gå mer konkret til verks og foreta en individuell utmåling på samme måte som dagens erstatningsutmåling gjøres.

Selve regelstrukturen skal beskrives i lovtekst, mens de nærmere varianter av erstatning for tidsbegrenset inntektstap skal fremgå av forskriftsteksten (jf. Utmålingsforskriften § 1-1). Lovregelen er plassert i § 3-2 fjerde ledd andre punktum med en henvisning til § 3-1 fjerde ledd. Bestemmelsen er dermed plassert etter regelen som ivaretar at skadelidte er delvis ervervsmessig ufør, jf. § 3-2 fjerde ledd første punktum. Dermed blir avvikene fra tabellens forutsetninger om varig 100 % ervervsmessig uførhet samlet i § 3-2 fjerde ledd.

For skadelidtsiden vil det innebære en viss risiko å gå inn på denne løsningen, forutsatt at skadelidte ikke kommer i arbeid igjen etter den perioden det utbetales erstatning for. Tilfellet kan imidlertid (som nevnt) ligge slik an at skadelidte –

dersom han eller hun ikke er i jobb ved periodens utløp – vil rammes av regelen om tapsbegrensningsplikt som i någjeldende lovregulering befinner seg i skl. 3-1 andre ledd: Skadelidte kan «med rimelighet» «ventes» å skaffe seg jobb etter endt rehabilitering.²³³ I så fall kan det være god grunn for skadelidte til å gå inn på et forlik med en engangserstatning for tidsbegrenset tap. Utvalget finner uansett at det kan være grunn til å presentere denne formen for erstatning som et løsningsalternativ i det nye, helhetlige erstatningsregimet.

Regelen skal også få anvendelse ved tidsbegrenset uførhet og ved skader som rammer personer i såkalte «ungdomsyrker». Nærmere om disse situasjonene i punkt 5.8.3 og 5.8.5 nedenfor.

Utvalget antar at alternativene erstatning for tidsbegrenset tap og terminerstatning vil være tilstrekkelige til å gi partene de valgmuligheter de trenger for å få oppgjort saken for så vidt det er grunnlag for forlik.

5.8.2.6 Særlig om tap ved forsinket utdanning

I noen tilfeller av ikke-varige skader er utmålingsspørsmålet noe enklere. Dette gjelder tilfeller hvor skadelidte rammes av en skade mens hun eller han er skoleelev eller er under utdanning. I slike tilfeller kan skaden medføre at skadelidte får forsinket sitt første inntjeningsår. Et eksempel på dette er å finne i *Overgrep* (Rt. 1997 s. 852). Her fikk en pike som var utsatt for seksuelle overgrep erstatning for tapet ved at hennes skolegang ble forlenget med ett år på grunn av skadeforvoldelsen. Tapet ble beregnet på følgende måte:

«Erstatningen bør etter min mening settes til 125 000 kroner. Jeg har tatt utgangspunkt i oppgitt årslønn som omsorgsarbeider, som A har valgt å utdanne seg til. Tapet er beregnet etter nettoprinsippet, idet jeg forutsetter at beløpet ikke vil bli skattlagt, jf. Lignings ABC for 1996 [side]745 om at erstatning for forlenget skolegang ikke anses skattepliktig. Det er videre gjort et visst fradrag for utgifter forbundet med å arbeide» (s. 858)

Prinsippet Høyesterett legger til grunn er altså at erstatningsutmålingen tar utgangspunkt i den sannsynlige inntekt det første år skadelidte ville ha vært i arbeid dersom skaden tenkes borte.

²³³ Etter Utvalgets lovforslag vil denne regelen fremgå av § 3-2 fjerde ledd første punktum. Uavhengig av lovforankringen gjelder det en ulovfestet regel om at skadelidte har plikt til å begrense skaden.

I dansk rett løses dette spørsmålet ved å utmåle erstatning for «andet tab», jf. EAL § 1. Erstatningsbeløpet fastsettes konkret, men slik at det er vanlig å ta utgangspunkt i utgifter ved forlenget studium, ikke tapt arbeidsfortjeneste.²³⁴ Erstatning for tapt arbeidsfortjeneste er etter praksis helst aktuelt hvor skaden inntreffer kort tid før skadelidte ellers ville ha begynt å arbeide.²³⁵ Utvalget har vurdert å bygge på den danske løsningen, men funnet at den samsvarer dårlig med norsk erstatningsrett. Det vises særlig til at vi i norsk rett har tradisjon for å skille mellom tap i fremtidig erverv og utgiftstap. Løsningen i *Overgrep* (Rt. 1997 s. 852) harmonerer derfor best med det øvrige norske systemet. For utmålingen i slike tilfeller vil det være naturlig å bygge på det inntektsnivået beregningen ville ha bygget på dersom skaden var varig. Dette vil i vid utstrekning være 5 G, jf. gjennomgangen av persongrupper som kvalifiserer for erstatning basert på årsinntekt 5 G i punkt 5.5 foran.

Utvalget foreslår etter dette at erstatningsutmålingen foretas ved å bruke en årserstatning som ellers baserer seg på de alminnelige regler om tap i fremtidig inntekt. Det blir dermed intet avvik i nivået for erstatning i disse tilfellene. Hvor den skadelidte som får forsinket sitt første inntjeningsår er over 19 år, vil skadelidte uansett utdanning eller skolegang motta en erstatning basert på en inntekt på 5 G. Dette er nødvendig for å bringe reguleringen i konsistens med regelen i § 3-2 andre ledd jf. første ledd. Hvor skadelidte er under 19 år på konstateringstidspunktet, ville han eller hun ha kvalifisert for barneerstatning basert på 6 G i brutto årsinntekt dersom inntektstapet hadde vært varig. For å sikre konsistens i regelverket settes derfor erstatningen for tidsbegrenset tap også til 6 G. Valget mellom de to erstatningsnivåer skal da bestemmes av skadelidtes nøyaktige alder på konstateringstidspunktet, slik grensene mellom barneerstatningen og den ordinære erstatningen må trekkes generelt. Den som skades på sin 19-års dag, skal ha erstatning basert på 5 G, mot erstatning basert på 6 G hvis skaden skjer dagen før.

Etter någjeldende regler kan ikke-varige skader som inntreffer mens skadelidte er under utdanning reguleres av et unntak fra den alminnelige regel om barneerstatning, jf. skl. § 3-2a. Unntaket ble innført ved lov 49/1992, jf. § 3-3 andre punktum jf. første punktum. Unntaket var

motivert av at barn som rammes av seksuelle overgrep ofte ikke nådde over terskelen for 15 % medisinsk uførhet som er et absolutt vilkår i någjeldende barneerstatning jf. § 3-2a andre ledd andre punktum.²³⁶ Dermed blir erstatningen for denne gruppen av barn utmålt etter de alminnelige regler i §§ 3-1 og 3-2. Når koblingen mellom barneerstatning og medisinsk invaliditet nå foreslås opphevet, behøves det ikke lenger noe særskilt unntak for barn som rammes av seksuelle overgrep, jf. någjeldende § 3-3 første punktum. Denne gruppen kan behandles sammen med andre skadelidte som rammes av en ikke-varig skade, jf. reglene i § 3-8. Hvor ervervsevnen bare delvis er nedsatt, gjelder den alminnelige regel i lovutkastet § 3-2 fjerde ledd.

Som det fremgår av sitatet fra *Overgrep* (Rt. 1997 s. 852, s. 858) foran, legges det i dommen til grunn at erstatning for slikt inntektstap ikke utløser skatteplikt. Dette standpunktet samsvarer også med praksis og teori, om enn det er litt delte meninger om spørsmålet i teorien.

Jf. referatet fra Lignings-ABC 2010 i punkt 5.8.2.3 foran.²³⁷ Også i en sak referert i Utv. 1971 s. 160 ble det skattefritak på engangserstatning for forsinket skolegang. Zimmer hevder at skattefritaket «kanskje» kan begrunnes i at inntektstapet ligger langt inn i fremtiden og at nåverdien da innebærer en betydelig neddiskontering. Han antar imidlertid at denne løsningen ikke er like sikker dersom en student/elev skades kort tid før han skulle ut i arbeid.²³⁸ Aarbakke hevder at denne typen tap skal behandles på samme måte som allerede tapt arbeidsinntekt, og at det avgjørende er om erstatningen er beregnet for et gitt, mindre antall år enn årene frem til pensjonsalder.²³⁹ Dette skulle lede til skatteplikt for de tilfellene som her behandles. Frantzens argumentasjon om at surrogatprinsippet ikke kan legges til grunn for fremtidig tap (jf. referatet foran i punkt 5.8.2.3) taler på den annen side mot skatteplikt også i disse tilfellene.²⁴⁰

Utvalget finner etter dette å kunne bygge på at erstatning for forsinket endepunkt for utdanning ikke er skattepliktig. Utvalget anbefaler at denne løsningen legges til grunn generelt, også for tilfeller hvor skaden skjer like før skadelidte skulle ha begynt i arbeidslivet. På denne måten vil det etableres full konsistens i reguleringen: All fremtidig

²³⁴ Se redegjørelsen for rettspraksis i Møller og Wiisbye 2002 s. 29–35.

²³⁵ Se von Eyben og Isager 2007 s. 300–301.

²³⁶ Jf. Ot.prp. nr. 20 (1991–92) s. 47 og NOU 1991: 13 s. 53–55.

²³⁷ Lignings-ABC 2009 s. 994.

²³⁸ Zimmer 2009 s. 154–155 og Lignings-ABC 2010 s. 994.

²³⁹ Aarbakke 1990 s. 38–39.

²⁴⁰ Frantzen LoR 2005 s. 227, jf. 234.

inntekt på oppgjørstidspunktet anses som skattefri, jf. også den generelle argumentasjonen i punkt 5.8.2.3 foran.²⁴¹

5.8.3 Tidsbegrenset årsakssammenheng

En annen særvariant kan være at den medisinske skade er varig, mens det fulle ervervstapet ikke er varig eller kan beregnes frem til fylte 67 år.

For norsk rett er dette generelle problemkomplekset utviklet av Kjelland.²⁴² En fremstilling av det generelle problemet er gitt foran i punkt 4.8. I det følgende berøres bare de spørsmål som spesielt gjelder inntektstapserstatning. Også for inntektstap gjelder det alminnelige utgangspunkt de lege lata: Erstatningen skal reduseres ut fra en tenkt årsakssammenheng mellom en på forhånd eksisterende disposisjon for sykdom og tap av ervervsevne.²⁴³

I dansk rett er det etter rettspraksis et visst rom for å redusere erstatningen under henvisning til at skadelidtes sykdom uansett ville ha redusert skadelidtes ervervsevne på et visst tidspunkt.²⁴⁴ Løsningen er basert på dommer fra før det nye standardiseringsregimet.

Spørsmålet er hvordan man skal behandle denne typen tilfeller i en erstatningsordning som bygger på standardisering. Det kan synes klart at man under et standardisert regime ikke kan ha for mange særkategorier. Det kan da spørres om en stipulert eller prognostisk førtidspensjonering bør være grunnlag for en egen kategori. Alminnelige hensyn til forenkling og til en friksjonsfri standardiseringsordning taler for å behandle de sannsynlige førtidspensjonister på samme måte som sannsynlige alderspensjonister. Dette vil innebære en moderat overkompensasjon for noen få grupper.

Avgjørelsen *Passiv Røyk I* (Rt. 2000 s. 1614) tar opp vår problemstilling med en spesiell innfallsvinkel. Saken gjaldt en bartender som arbeidet i et røykfylt nattklubblokale og av den grunn pådro seg sykdom som ledet til ervervsuførhet. Skadelidte røykte selv – om lag 10–15 sigaretter per dag. Det relevante spørsmål i saken var om skadelidte ville ha fått nedsatt ervervsevne uavhengig av belastningen som fulgte med jobben. Problemstillingen i saken var om bevisregelen i ysf § 11

andre ledd gjaldt spørsmålet om skadelidte ville ha blitt syk uansett. Dette spørsmålet besvarte flertallet bekreftende med den følge at det ikke ble foretatt noen tidsbegrensning for erstatningen. Yrkesskadeforsikrer ble altså på vanlig måte ansvarlig for hele varigheten av ervervstapet. I de avgjørende premisser drøftes spørsmålet om tidsbegrenset årsakssammenheng i relasjon til standardiserte ordninger (s. 1629):

«Etter dette må det legges stor vekt på lovens generelle formål og formålet med bevisregelen. Som tidligere nevnt ble det i forarbeidene blant annet fremhevet et effektivitetshensyn ved at man kunne oppnå «raskere utbetalinger og dermed komme skadelidte til gode i den vanskelige fasen like etter at skaden inntraff». ²⁴⁵ Dette hensynet fremheves også som ledd i begrunnelsen for bevisregelen. ²⁴⁶ Departementet var opptatt av å forebygge tvister. Og for sykdommer som omfattes av første ledd bokstav b vises det til at årsaksforholdet kan være komplisert. Arbeidstakeren, som allerede vil være i en vanskelig situasjon på grunn av sykdommen, burde fritas fra bevisbyrden slik at det ble mindre behov for advokatbistand, spesialistuttalelser, undersøkelser mv. Dette hensynet har etter min mening atskillig vekt også når forsikringsselskapet anfører at arbeidstakeren uansett ville ha blitt ufør noen år senere.

Ordningen med standardisert erstatning, som er begrunnet i ønsket om raske og enkle oppgjør, taler også for at bevisregelen må omfatte det aktuelle spørsmålet. Denne ordningen kan imidlertid tilsi at man går et skritt videre ved at det legges til grunn at det er tale om en sjablonregel hvor det uavhengig av om skaden eller sykdommen omfattes av første ledd bokstav a, b eller c bare i særlige tilfeller åpnes mulighet for å redusere erstatningen som følge av at arbeidstakeren etter en tid uansett ville ha blitt helt eller delvis ufør. Men da jeg har kommet til at A i alle fall kan påberope seg § 11 annet ledd, er det ikke nødvendig å ta stilling til om det kan oppstilles en mer vidtrekkende regel.»

På den annen side kan det virke mindre tiltalende at man med åpne øyne legger til rette for at store yrkesgrupper høyst sannsynlig og systematisk mottar en overkompensasjon. Denne problemstil-

²⁴¹ Jf. Utvalgets prinsipielle syn om at erstatning for fremtidig inntektstap bør være skattefri for å øke forliksviljen og bidra til flere og raskere gjennomførte forliksløsninger.

²⁴² Se Kjelland 2008 s. 283 f.

²⁴³ Dette følger i første rekke av *Stokke* (Rt. 1999 s. 1473). Nærmere om dette Kjelland 2008 s. 309–311.

²⁴⁴ Se von Eyben og Isager 2007 s. 279 jf. s. 281.

²⁴⁵ Ot.prp.nr.44 (1988–1989) s. 42.

²⁴⁶ Ot.prp.nr.44 (1988–1989) s. 58–59.

lingen må prinsipielt ses i en viss sammenheng med problemet vedrørende skadelidte i «ungdomsyrker», se rett nedenfor.

Utvalgets prinsipielle standpunkt i denne sammenheng fremgår av punkt 4.7 foran, og har nedfelt seg i regelen i lovutkastet § 3-1 fjerde ledd. Etter dette følger Utvalget langt på vei opp den rettspolitiske linje som ble lagt til grunn i *Passiv Røyk I* (Rt. 2000 s. 1614), nærmere om dette foran i punkt 4.8.

Dersom det er grunnlag for reduksjon av erstatningen på grunnlag av tidsbegrenset årsakssammenheng, må utmålingen tilpasses den spesielle situasjonen. Her skal man anvende den samme type tilbakeregningsteknikk som er anvendt i relasjon til tidsbegrenset tap, se fremstillingen foran i punkt 5.8.2.5 og som generelt er presentert i punkt 4.7 foran.

Dersom skadelidte på bakgrunn av sin konstitusjon ville ha blitt 100 % ervervsmessig ufør fem år etter at skaden inntraff, skal inntektserstatningen dermed *ikke* følge tabellen med utgangspunkt i skadelidtes alder på oppgjørstidspunktet. Utmålingen skal i stedet baseres på tabellen med utgangspunkt i den alder som fremkommer dersom man starter på 67 år og regner seg bakover det samme antall år som løper mellom oppgjørstidspunktet og det tidspunkt skadelidte ville ha blitt ervervsmessig ufør dersom skaden tenkes borte. Det er nemlig dette tidsrommet den ansvarlige hefter for alene. Tilbakeregningen gjøres for å finne inntektstapet i dette antall år.

Utmålingsteknikken illustreres best ved et eksempel. I eksemplet er det av pedagogiske hensyn anvendt en tidsbegrensning på fem år, noe som er relativt uvanlig. Regelen vil helst være aktuell for kortere perioder, slik som 1–2 år.

Eksempel: Skadelidte har en konstitusjon som ville ha medført 100 % ervervsuførhet fem år etter oppgjørstidspunktet. Her skal man regne seg bakover fem år fra tabellens matematiske endepunkt. Erstatningen skal dermed utmåles som for en 62-åring. Dersom skadelidte har 6 G i inntekt, skal erstatningen i henhold til tabellen bli 7,2 G.²⁴⁷ Skadelidte får på denne måten erstatning for de fem tapsårene skadevolder hefter for.

5.8.4 Prognose om forkortet levetid

Det forekommer at skadelidte før oppgjørstidspunktet har fått en prognose for forkortet levetid.

²⁴⁷ Her er forutsetningen et trygdefradrag på 60 % jf. de generelle forutsetningene for Utmålingsforskriftens tabell i Vedlegg 1.

Vi står i slike tilfeller overfor en spesiell kategori av tidsbegrenset årsakssammenheng jf. punkt 5.8.3 foran og for øvrig den generelle behandlingen av dette problemkomplekset i punkt 4.8 foran.

Situasjonen hvor det foreligger en medisinsk prognose for forkortet levetid, har nylig foranlediget en viss debatt, men da spesielt relatert til ménerstatning. Spørsmålet er derfor særskilt og mer prinsipielt omtalt i forbindelse med Utvalgets drøftelse av ménerstatning, se punkt 9.9.2 nedenfor. Som det fremgår der, er Utvalgets prinsipielle standpunkt at dersom det foreligger sikre medisinske prognoser for at levetiden blir vesentlig forkortet på grunn av en årsak skadevolder ikke er ansvarlig for, så skal det ikke utbetales erstatning som for normal levetid. Dette prinsipielle standpunktet må legges til grunn også for spørsmålet om hvordan inntektstaperstatningen skal utmåles. Noen viktige argumenter som spesielt gjør seg gjeldende ved inntektstap skal likevel nevnes her:

Et viktig utgangspunkt er at erstatning for inntektstap er en erstatning som utmåles per tidsenhet. Man får erstatning for tapt ervervsevne et visst antall år eller måneder.

Når erstatningen utmåles per tidsenhet, og skadelidte ikke skal ha erstattet mer enn sitt reelle tap, er det ut fra en logisk betraktning riktig å se hen til *hvor lang tid* skaden gjør seg gjeldende. Har man ingen holdepunkter for noe annet, må man legge til grunn at skadelidte vil leve i normal levetid, jf. levetidstabeller anvendt i kapitaliseringstabeller og i dataprogram for erstatningsberegning. Hvor man derimot har konkrete, medisinske holdepunkter for at skadelidte vil leve i langt kortere tid, vil det bryte med erstatningsrettens prinsipielle fundament å se bort fra dette. En logisk betraktning så vel som en ren årsaksbetraktning leder til at man ikke skal ha erstatning for tapt inntekt for den tiden man ikke ville ha levd uansett. Høyesterett har i realiteten lagt til grunn et slikt resonnement i dommen i Rt. 2006 s. 681. Her ble erstatning for tapt fremtidig inntekt etter yrkesskadeforsikringslovens regler ikke utbetalt fordi skadelidte døde før oppgjørstidspunktet. En løsning som anerkjenner tidsavgrensning av erstatningen når skadelidte har prognose for forkortet levetid vil prinsipielt sett samsvare med denne dommen.

I dansk rett har et lignende resonnement vært fremført i relasjon til «mellomkommende død» – den situasjon at skadelidte dør før oppgjørstidspunktet. I slike tilfeller er det aktuelt å redusere erstatningen under henvisning til at skadelidte «faktisk ikke kom til at leve så lenge ... som fuld erstatning ville være baseret på».²⁴⁸ Problemstil-

lingen har i dansk rett avfødt en diskusjon om hvorvidt skadelidtes etterlatte skal beholde full erstatning for fremtidig tap.²⁴⁹ I dansk rettspraksis har det hersket en viss forvirring om hva løsningen bør være i disse tilfellene.²⁵⁰ Når det mer direkte gjelder nedsettelse av erstatning for ervervsevnetap på grunn av *prognose* om forkortet levetid, er det i dansk rett likevel antatt at reduksjon av erstatningen kan skje.²⁵¹

Som det fremgår, taler alminnelige erstatningsrettslige utgangspunkter mot å betale full erstatning beregnet ut fra normal levetid i tilfeller som dette.

Særlig aktuelt er det å utmåle *terminerstatning* i slike tilfeller. Medisinsk prognose om forkortet levetid ble under forarbeidene til någjeldende § 3-9 nevnt som et eksempel på en situasjon hvor terminerstatning burde være aktuelt.²⁵² Bruk av terminerstatning vil være en smidig fremgangsmåte for å sikre at erstatningen ikke blir for høy i slike tilfeller. Den omstendighet at skadelidte har fått en medisinsk prognose om kortere levetid kan naturlig karakteriseres som en «særlig grunn» som gir grunnlag for terminerstatning. Utvalget viser for så vidt til behandlingen av terminerstatning i punkt 5.8.6 nedenfor og mer generelt i punkt 4.9 foran. Begge steder fremgår det at Utvalget legger opp til å videreføre gjeldende rett hva gjelder adgangen til terminerstatning som oppgjørsform. Dermed vil rettsanvenderen ha anledning til å beslutte at erstatningen skal betales som terminerstatning for de tilfeller som her er behandlet. Spørsmålet om når erstatningen skal utmåles på denne måten må avgjøres etter et nærmere juridisk skjønn. På dette punktet er det nærliggende å se hen til de vilkår som gjelder for spørsmålet om begrensning av erstatning under henvisning til tidsbegrenset årsakssammenheng, jf. lovutkastet § 3-1 fjerde ledd. Med en slik rettsanvendelse vil de ulike reglene stå i et konsistent forhold til hverandre.

Utvalget har vurdert å foreta en nærmere lovforankret kobling mellom adgangen til terminerstatning, jf. lovutkastet § 3-14 og regelen om tidsbegrenset årsakssammenheng, jf. lovutkastet § 3-

1 fjerde ledd. Utvalget har imidlertid kommet til at spørsmålet om bruk av terminerstatning i disse spesielle tilfellene bør overlates til domstolenes skjønn, men slik at hensynet til konsistens med reglene om tidsbegrenset årsakssammenheng bør være et tungtveiende element i skjønnnet.

5.8.5 Skadelidte i «ungdomsykker»

5.8.5.1 Innledning

For skadelidte i yrker som bare er aktuelle for relativt unge personer, er det behov for å tilpasse erstatningsutmålingen. Personer i slike yrker har nemlig ofte høy avlønning for en avgrenset periode, mens inntektsnivået deretter synker. Dermed passer ikke Inntektstapmodellen sin utmålingstabell. Dette gjelder eksempelvis fotballspillere, fotomodeller og personer i ulike roller i underholdningsbransjen. Slike grupper kan av ulike grunner ikke forvente å holde samme høye inntektsnivå hele sitt yrkesaktive liv. En samlebetegnelse for yrker som har det nevnte kjennetegnet, er «ungdomsykker».

Det er eksempelvis karakteristisk for en fotballspiller at han ved avslutning av sin idrettskarriere, gjerne i en alder av 33–36 år, går vesentlig ned i lønn. Dette skyldes at han må begynne i en ordinær stilling som kanskje bare krever ufaglært arbeidskraft, og som derfor har et tilsvarende lavt lønnsnivå. Fotballspilleren oppbeholder så ordinære inntekter den resterende del av sin yrkesaktive karriere. Inntekt vil da kunne tilsvare eksempelvis 12 G i en periode frem til fylte 35 år, mens man for perioden etterpå må legge til grunn en gjennomsnittsinntekt på ned mot 5 G. Det blir da et spørsmål hvordan man skal utmåle erstatning for tap av en inntektsevne som har den skisserte profilen. Den skisserte inntektsutviklingen får konsekvenser for hvilken hypotetisk inntekt slike grupper av skadelidte har.²⁵³

En lignende problemstilling kan oppstå for en del yrker som kan være aktuelle for *noe eldre* arbeidstakere, men hvor det likevel gjelder en aldersgrense eller rent fysiske begrensninger for hvor lenge man kan stå i jobben. Dette gjelder for eksempel dykkere, som ikke kan påregne å fortsette i sitt yrke lenge utover fylte 50 år.²⁵⁴

For alle disse kategoriene er det sannsynlig at inntekten vil gå ned på et visst punkt i aldersutvik-

²⁴⁸ Se om dette for eksempel von Eyben og Isager 2007 s. 330.

²⁴⁹ Se Jørgensen 1972 s. 106–107 og Nørgaard 1978 s. 1.

²⁵⁰ Se Nørgaard 1978 s. 3 med henvisninger til praksis, bl.a se for eksempel U 1967. 393 VLD: Invalideerstatning stor 30 000 DKR beregnet som fremtidstap ble tilkjent en enke i uskiftet bo – altså uten noen reduksjon for mellomkommende død.

²⁵¹ Se Møller og Wiisbye 2002 s. 233 med henvisninger til rettspraksis, som imidlertid gjelder forsørgertap.

²⁵² Se Ot.prp. nr. 4 (1972–73) s. 16–17.

²⁵³ Den hypotetiske inntekt er som nevnt foran i punkt 5.1.2. en betegnelse for den inntekt skadelidte ville ha hatt i yrkeskarrieren dersom skaden tenkes borte.

²⁵⁴ Jf. *Dykkere* (Rt. 2003 s. 338).

lingen. Man må derfor operere med *to nivåer* av hypotetisk inntekt uten skaden. Inntektstapmodellens oppbygning forutsetter imidlertid et varig og *jevnt* inntektstap mellom oppgjørstidspunktet og det tidspunkt da skadelidte fyller 67 år. Forutsetningen er med andre ord at den hypotetiske inntekt uten skaden er den samme mellom oppgjørstidspunktet og fylte 67 år. Når denne forutsetningen ikke slår til for skadelidte i ungdomsyrker, passer heller ikke tabellen og Inntektstapmodellen sitt utmålingssystem. Derfor må det utarbeides en annen utmålingsregel som er særlig tilpasset ungdomsyrkene. I det følgende presenteres Utvalgets forslag til en slik regel.

5.8.5.2 Gjeldende rett

I norsk rett har vi ikke noen rene eksempler på at erstatningsutmålingen ved 100 % varig ervervs-messig uførhet bygger på to ulike hypotetiske inntektsnivå. Problemstillingen har imidlertid kommet opp i beslektede varianter. Særlig aktuelt har det vært at skadelidte bare blir *yrkesmessig* ufør i et høyinntektsyrke, mens han er fullt ut arbeidsfør i annet yrke med ordinær inntekt. I høyesterettspraksis finner vi to tilfeller i denne kategorien.

Problemstillingen illustreres for det første godt i *Stakkeland* (Rt. 2004 s. 8), som gjaldt en fotballspiller som måtte avslutte sin karriere som 27-åring fordi han ble rammet av en skade. Skaden ble dekket av yrkesskadeforsikringen. Siden yrkesskadeforsikringens utmålingsregler er standardiserte, er dommen også illustrerende for hvilke spørsmål som reiser seg også for den nye standardiseringsordningen. Høyesterett skisserer problemstillingen i dommen:

«Det som er spesielt i As tilfelle – og er grunnlaget for partenes uenighet – er at hans ervervsevne kun er redusert i en kort periode, til og med året 2005. For denne perioden, vurdert isolert, er hans uføregrad 57 %, beregnet ut fra forskjellen mellom inntekten med og uten skaden. Partene er enige om å legge til grunn at A da ville ha avsluttet sin karriere som profesjonell fotballspiller, og at hans inntektsnivå deretter er upåvirket av skaden. Det økonomiske tapet som skal kompenseres oppstår dermed som følge av hans relativt kortvarige yrkesmessige uførhet i det yrket han hadde på skadetidspunktet, idet han for øvrig er fullt arbeidsfør» (avsnitt 34).

Som vi ser, beskriver Høyesterett her skadelidtes hypotetiske inntektsforhold. Den omstendighet at

hans inntekt ville ha ligget på to ulike nivå for forskjellige perioder var ikke fanget opp av Yrkesskadeforskriftens standardiserte erstatningsutmåling. Det var derfor nødvendig med en spesialtilpasset utmåling. Hovedproblemet var altså at den standardiserte forskriften for utmåling av yrkesskadeerstatning ikke var tilpasset en tidsbegrenset yrkesmessig uførhet som gjaldt et høyinntektsyrke. Høyesteretts flertall løste dette problemet ved å utjevne ervervstapet de aktuelle (ungdoms)år på alle gjenværende år frem til pensjonsalder:

«Forsikringsselskapet har, som tidligere nevnt, beregnet en uføregrad på 16 %. Dette skjer ved at inntektstapet – som utgjør kroner 400 000 i fem år, til sammen to millioner kroner – blir fordelt på alle år fra 2001 og frem til fylte 67 år i 2040. Dette blir rundt regnet kroner 50 000 pr. år, noe som igjen leder frem til et inntektstap – og en uføregrad – på omkring de 16 % som forsikringsselskapet har lagt til grunn ved sin erstatningsutmåling.» (avsnitt 52)

Løsningen førte imidlertid til underkompensasjon for skadelidte. Det må også kunne hevdes at løsningen er tungvint og at grunnen til at den ble valgt var mangelen på gode alternativ. Den bør derfor neppe uten videre legges til grunn for det nye standardiseringssystemet. Likevel kan tankegangen bak løsningen videreføres. Den omstendighet at skadelidte har et sannsynlig, stort inntektstap de første år etter skaden kan gi grunnlag for at erstatningen settes til et gjennomsnittlig, lavere nivå for hele tapsperioden. Som det fremgår nedenfor, kan imidlertid en slik utligning med fordel gjøres ved å bygge på to ulike inntektsnivå i stedet for et gjennomsnitt.

Det er imidlertid viktig å merke seg at *Stakkeland* gjelder et tilfelle hvor skadelidte ikke ble varig ufør av skaden, han ble ikke engang delvis ervervsufør jf. det faktum at han fortsatte i full yrkesaktivitet som revisor. Han fikk altså ikke noen nedsatt generell ervervsuførhet, men kun et økonomisk tap, et inntektstap. Dette tapet skyldes at han ble arbeidsufør i det høyinntektsyrket han hadde som profesjonell fotballspiller tidligere enn han ville ha gjort uten skaden. Utmålingsspørsmål som oppstår i dette typetilfellet skal behandles i punkt 5.8.5.4 nedenfor.

Et lignende eksempel på behovet for utmåling basert på to ulike inntektsnivå finnes for det andre i *Dykker* (Rt. 2003 s. 338), selv om nedgangen i inntekt for denne skadelidte ble antatt å komme noe senere enn det som er vanlig i ungdomsyr-

kene: En dykker som ble yrkesmessig ufør som dykker på grunn av en skulderskade, fikk erstatning med utgangspunkt i at han ville ha dykket frem til 53–54 års alder. Det ble beregnet erstatning basert på hypotetiske, relativt høye lønnsinntekter for denne perioden, mens det ikke ble gitt erstatning for noe inntektstap for perioden mellom 53–54-årsalder og fylte 67 år. Faktum i saken ligner dermed prinsipielt sett faktum i Stakkeland. En forskjell mellom sakene ligger i at den skadelidte i *Dykker* skulle ha en individuelt utmålt erstatning, mens fotballspilleren Stakkeland altså skulle ha en erstatningsutmåling basert på den standardiserte yrkesskadereguleringen. I begge tilfeller tok altså Høyesterett konsekvensen av at skadelidtes hypotetiske inntekt lå i to ulike nivå.

Ungdomsyrkene blir også særbehandlet innenfor den standardiserte erstatningsutmålingen i dansk rett. Her har man etablert egne regler for «professionelle sportsfolk» der man beholder sitt høye inntektsnivå frem til fylte 35 år (fotballspillere) eller 40 år (ballettdansere). Etter disse reglene opererer man slik med to årslønnsnivåer, ett for tiden frem til fylte 35 (eller 40) år, og ett annet nivå for tiden etter dette tidspunkt. En profesjonell fotballspiller som har utdanning som kontorassistent, vil altså få erstatning beregnet etter den høye fotballspillerlønnen frem til fylte 35, mens den noe lavere kontorassistentlønnen utmåles for tiden etterpå. Deretter slås de to nevnte erstatningspostene sammen.

Prinsipielt innebærer dermed den danske løsningen noe av den samme økonomiske realitet som den norske løsningen som ble valgt i Stakkeland-dommen. Også etter dansk rett blir resultatet i kroner og øre en erstatning basert på begge de to aktuelle lønnsnivåene. Det kan likevel hevdes at den danske utmålingsteknikken gir et nøyaktigere resultat og kommer nærmere et ideal om full erstatning. Løsningen vil for øvrig også være i god konsistens med premissene for erstatningsutmåling i *Dykker* (Rt. 2003 s. 338).

For helhetens skyld vil Utvalget også nevne Lødrup-utvalgets forkastede forslag til spesielløsning for ulike yrkesgrupper.²⁵⁵ Lødrup-utvalget hadde laget en særregel som skulle ivareta eksempelvis dykkere eller piloter som mistet sin nødvendige sertifisering for yrket i ung alder. Det spesielle med slike skadelidte var at de kunne få en liten endring i ervervsmessig uførhet, fordi denne ikke var knyttet til bestemte yrker. Samtidig ville de reelt kunne få en vesentlig lavere inn-

tekt enn før skaden, og Lødrup-utvalget ville at man derfor skulle utmåle erstatningen for disse gruppene etter alminnelige utmålingsregler og ikke etter yrkesskadereglene. For spørsmålet om ungdomsyrker kunne man tenke seg en liknende løsning.

Ett alternativ er altså å undergi slike tilfeller en helt *skjønnsmessig* vurdering for på denne måten å fastsette et konkret inntektsnivå basert på den aktuelle skadelidtes historie og prognose. Utvalget har imidlertid funnet å måtte forkaste dette alternativet jf. nedenfor.

5.8.5.3 Utvalgets vurderinger

Utvalget mener at skadelidte klart nok bør ha erstatningsrettslig vern for den gode inntekten han eller hun ville ha hatt frem til 35 år (eller en annen alder) dersom skaden ikke hadde inntruffet. Samtidig tilsier ikke hensynet til standardisering at det er noen grunn til å gi vedkommende *mer* enn full erstatning. Videre står hensynet til å oppnå en enkel standardiseringsordning neppe så sterkt at man bør behandle disse gruppene på samme måte som personer med livsvarig høy inntekt, jf. Inntektstapmodellen. Utvalget finner det utilrådelig med åpne øyne å legge til rette for en så klar overkompensasjon. Utvalget går derfor inn for at det etableres en særregel for slike tilfeller.

Det blir da spørsmål om hvordan ulike avvik fra normalsituasjonen skal behandles.

Standardiseringsordningen bør ikke ha for mange unntaksregler. Utmålingen bør heller ikke uten videre overlates til et skjønn, som etter sin art er en retsteknisk krevende løsning. Utvalget har derfor forkastet den løsning som Lødrup-utvalget i sin tid foreslo.

Utvalget vil heller foreslå en utmålingsregel som er nærmere tilknyttet Inntektstapmodellens tabellverk. Et aktuelt alternativ er da å bygge inn et tillegg til den foreslåtte regel om erstatning for tidsbegrenset inntektstap i § 3-2 fjerde ledd andre punktum, se om denne regelen punkt 5.8.2 foran. Dette tillegget kan konstrueres slik at skadelidte kan få erstatning basert på *to ulike erstatningsberegninger* som legges sammen. Denne løsningen har et stykke på vei brukt den danske utmålingspraksis som modell, jf. referansen til denne foran.

Tabellen som er utarbeidet i forbindelse med Inntektstapmodellen vil kunne være til atskillig hjelp ved rettsanvendelsen. Domstolene vil kunne benytte intervaller i tabellen for å fastsette erstatningen for ulike tidsrom. Dersom skadelidte eksempelvis er en fotballspiller med 10 år igjen av sin karriere på toppnivå, vil rettsanvenderen

²⁵⁵ Se NOU 1994: 20 s. 188–189 jf. s. 171 vedrørende utvalgets utkast til forskrift § 1 andre ledd bokstav b.

kunne legge til grunn en høy inntekt for de neste ti år ved å gå inn i tabellen for 57-åringer på det aktuelle lønnsnivå, for eksempel 12 G. Her vil rettsanvenderen finne en ferdig kapitalisert erstatning for de neste ti år. For de resterende 32 år (35–67), blir beregningen noe mer komplisert. Tabellen oppgir nåverdien av en erstatning for en 35-åring som skal ha en engangsutbetaling i dag, og denne skal legges til grunn. Nåverdien her reflekterer imidlertid ikke en kapitalisert verdi av de fremtidige årstap fra 10 til 42 år frem i tid, som vil være det tapet den skadelidte skal ha erstattet ved siden av erstatning for fotballønnen de neste ti år. Tabellen reflekterer nåverdien av 35 år fra oppgjørstidspunktet.

Så lenge skadelidte får utbetalt et engangsbeløp for dette fremtidige tapet, vil han imidlertid ha god anledning til å verdisikre beløpet. Den matematiske effekten knyttet til forrentningen ved å få erstatningen noen år før tapet gjør også at det å få erstatningen tidlig gir et nokså riktig beløp uten at det foretas en egen diskonteringsoperasjon.²⁵⁶ De to beløpene man har kommet frem til (oppgitt i G), kan derfor legges sammen for å finne et riktig antall G for den endelige utmåling. Den nærmere teknikken for utmålingen foreslås beskrevet i forskriften.

Av hensyn til konsistens med det øvrige regelsettet bør den beskrevne særreguleringen bare tre i aksjon i unntakstilfeller hvor de alminnelige reglene leder til et uheldig eller et urimelig tap. Av hensyn til forenkling av reglene bør terskelen for å fravike det alminnelige systemet i § 3-2 første ledd være like høy som for andre avvik. Det skal dermed kreves at den alminnelige regulering i § 3-2 første ledd ville ha ledet til et åpenbart «urimelig resultat». Lovteknisk er dette elementet ivaretatt ved at hjemmelen for avvik i utmålingen ved «ungdomsyrker» er formulert som et eget punktum til sist i § 3-2 femte ledd. Det materielle vilkåret «åpenbart urimelig» er inntatt i bestemmelsen. I punkt 5.6.2 foran er det som veiledende utgangspunkt for rettsanvendelsen antydning at terskelen for «åpenbart urimelig» faller sammen med et avvik på 3 G i årsinntekt. Denne antydningen kan anvendes også overfor systemet med å legge sammen to avgrensede perioder. Terskelen bør imidlertid tilpasses typetilfellet ved at det er tilstrekkelig at avviket på 3 G gjør seg gjeldende for den ene av de to tidsperiodene. Det typiske vil i så måte være at skadevoldersiden hevder at det er åpenbart urimelig at fotballspilleren som skades

som 25-åring skal få en erstatning for varig inntektstap etter tabellen basert på den høye inntekt, for eksempel 12 G, så lenge idrettskarrieren med sannsynlighet må avsluttes ved fylte 35 år. Hvis fotballspilleren er ufaglært og for tiden etter karrieren bare har utsikter til arbeid som avlønnes med en årsinntekt i størrelsesorden 5 G, er terskelen overskredet med veldig god margin. For fotballspillere på et lavere lønnsnivå, så som 7 G, vil terskelen for å gjøre unntak ikke være overskredet. Her skal hovedregelen i § 3-2 første ledd følges, slik at fotballspilleren får erstatning basert på 7 G for hele yrkeskarrieren. Den ulike behandlingen av disse to tilfellene kan virke underlig, men den er en typisk konsekvens av at det ved standardisering må opereres med grove kategorier og høye terskler for unntak.

5.8.5.4 Særlig om tilfeller hvor skadelidte kun går ned i lønn

Som forklart overfor i punkt 5.8.5.2 under gjennomgangen av *Stakkeland* og *Dykker* kan det forekomme tilfeller hvor skadelidtes tidsavgrensede inntektstap bare refererer seg til en nedgang i inntektsnivå for et avgrenset tidsrom uten at skadelidte blir ervervsmessig ufør. Skaden medfører altså bare *yrkesmessig* uførhet, og påfører ikke skadelidte noen ervervsmessig uføregrad. Dermed vil skadelidte i tiden etter skadens inntreden oppbære inntekt i et yrke med normalt inntektsnivå, slik eksempelvis fotballspilleren *Stakkeland* i tiden etter skaden mottok revisorlønn. Spørsmålet er hvordan erstatningen skal utmåles i slike tilfeller.

Den ordinære forskriftstabellen i vedlegg 1 vil vanskelig kunne gi alle tall man har bruk for i disse tilfellene. Tabellen vil bare gi et tall for den hypotetiske inntekt uten skaden i de angjeldende år med fradrag for trygd. Så lenge skadelidte er arbeidsfør, vil han eller hun imidlertid fortsette å arbeide med en lavere inntekt enn vedkommende ville ha hatt uten skaden. Den inntekten skadelidte har etter skaden må komme til fradrag i den inntekten skadelidte ville ha hatt uten skaden. De nødvendige regnestykkene kan derfor best uføres ved en individuell og konkret utmåling. Tallene i tabellen i Vedlegg 1 er ikke treffende og relevante, mens tabellen i Vedlegg 2 som gjelder erstatning uten trygdefradrag etter omstendighetene kan gi en viss veiledning. Rettsanvenderen må imidlertid hele tiden utøve et kritisk skjønn over hvorvidt beregningen bygget på denne tabellen blir riktig. Hjemmelen for å gjøre utmålingen skjønnsmessig og frigjort fra tabellen er § 3-2 femte ledd jf. § 3-1

²⁵⁶ Dette har Utvalget kunne konstatere på bakgrunn av ulike regneeksempler.

fjerde ledd andre punktum jf. Utmålingsforskriften § 1-1. Av denne regelen følger det at utmåling av tidsbegrenset tap skal følge tabellene, men bare «så langt det er mulig».

Utvalget antar altså at man på dette punktet i noen tilfeller må foreta en individuell og delvis skjønnsmessig beregning. En slik beregning vil være best egnet til å nå et riktig resultat, og en slik tilnærming kan forebygge mot stivbente løsninger. Man vil ved å åpne for individuell erstatningsutmåling på dette punktet forebygge mot de problemer som gjorde seg gjeldende i *Stakkeland*.

Forutsetningen for at slik utmåling skal bli aktuell, er imidlertid fremdeles at en utmåling etter de ordinære regler vil fremtre som «åpenbart urimelig». Det bør være samme terskel for avvik fra det alminnelige systemet her som ellers. Den omstendighet at urimeligheten bare refererer til at lønnen er for høy en del av tiden, tilsier at det kreves et kvalifisert avvik. Også her kan en forskjell på 3 G være veiledende, og slik at kravet til avvik i lønnsnivå må ses i sammenheng med hvilket tidsrom som er aktuelt. For at denne reservasjonen skal ivaretas, må loven leses slik at den situasjonen vi her har for oss, gjelder to ulike erstatningsnivå, jf. § 3-2 femte ledd tredje punktum. For den første periode legges det til grunn en relativt høy lønn som fotballspiller, for eksempel 12 G. For perioden etter fylte 35 år har ikke skadelidte noe tap – her er erstatningsnivået null.

5.8.6 Terminerstatning ved inntektstap

Standardiseringen av inntektstaperstatning gjelder fremtidstapet. Slikt tap vil i alminnelighet fastsettes som en engangserstatning. Dette ligger langt på vei som en forutsetning for ideen om standardisering.

Som det har fremgått av punkt 4.9 foran, kan det tenkes at behovet for terminerstatning i særlige tilfeller *aktualiseres* som følge av standardiseringen. Målsettingen om effektivitet og forenkling kan føre til at den standardiserte erstatningsutmålingen blir veldig uriktig og uhensiktsmessig. I slike tilfeller kan terminerstatning være et godt alternativ til den erstatning som følger av tabellen. Dette vil særlig være aktuelt i de tilfeller hvor det er usikkert om skadelidtes ervervsevne er varig nedsatt. Terminerstatning er også en hensiktsmessig oppgjørsform hvor skadelidte har fått en prognose om forkortet levetid. Utvalget viser i denne forbindelse til drøftelsen foran i punkt 8.5.4 og til diskusjonen om ménerstatning ved forkortet levetid, se punkt 9.9.2 nedenfor.

Utvalget har ikke funnet det nødvendig å utforme en egen regel om terminerstatning som kommer til anvendelse ved ikke-varige skader. Utvalget antar (som nevnt foran i punkt 4.8) at den eksisterende hjemmel for terminerstatning kan anvendes i disse tilfellene.²⁵⁷

Utvalget har vurdert om det bør innarbeides en egen regel om terminerstatning i Utmålingsforskriften. Så lenge engangserstatning for fremtidig tap er fastsatt på standardisert måte, kunne man tenke seg at det burde foretas en tilsvarende standardisering for terminerstatningen. I forskrift kunne man lage en tabell som bygget på at brutto årsinntekt rundes av oppover til nærmeste halve G. Til hver halve G i inntekt kunne det så fastsettes en standardisert terminerstatningssum.

Et problem i denne forbindelse er imidlertid at terminerstatning etter gjeldende rett skal beskattes. Erstatningen måtte dermed få et tillegg for skyldig skatt til det offentlige, slik utmålingen gjøres ved påført tap, se punkt 5.1.2 foran. Dette skjer i dag slik at erstatningen tilpasses skadelidtes individuelle skattesituasjon. Her kan det eksempelvis ha betydning om skadelidte har forsørgeransvar, er gift eller har stor gjeld på bolig. Slike individuelle faktorer kan imidlertid vanskelig tas i betraktning ved standardisert erstatning. Det vil derfor falle vanskelig å gi et standardisert påslag i erstatningen som skal dekke skatten på terminerstatningen. Her ligger det en åpenbar fare for at skadelidte får for mye eller for lite.

Av disse grunner finner Utvalget at terminerstatning med fordel kan fastsettes individuelt. Det vises til at erstatningen for påført periode også etter det nye systemet skal fastsettes individuelt. Dersom terminerstatning er aktuelt, vil man derfor lett kunne bygge videre på de individuelle forholdene som er lagt til grunn for erstatningen for påført tap. Videre vil slik erstatning relativt sjelden være aktuell. Som nevnt kreves det at det foreligger særlige grunner for at terminerstatning skal kunne legges til grunn. Dermed vil ikke det standardiserte systemet undergraves. Et system bygget på standarderstatning kan tåle at erstatningen en sjelden gang og i klare unntakstilfeller fastsettes individuelt.

En regel om at terminerstatningen skal utmåles individuelt kan mest hensiktsmessig plasseres i lovteksten til den nye § 3-14. Så lenge en rekke erstatningsposter nå blir standardisert, bør det gjøres klart når systemet fravikes. Utvalget viser for så vidt til ordlyden i lovutkastet § 3-14.

²⁵⁷ Jf. någjeldende skl. § 3-9 og lovutkastet § 3-14.

Den omstendighet at terminerstatning bare kan betales med et skattetillegg kan gjøre det mindre attraktivt for skadevoldersiden frivillig å gå inn for en slik løsning. Situasjonen vil riktignok ikke være annerledes enn hvor skadevolder betaler erstatning for påført tap. Utvalget ser likevel at terminerstatning ville ha vært et mer aktuelt og attraktivt alternativ dersom skadevoldersiden slapp å betale skatt. En slik løsning reiser imidlertid skatterettslige spørsmål som Utvalget ikke har hatt anledning til å gå nærmere inn på. Utvalget nøyer seg derfor med å nevne denne effekten av skatteplikten på terminerstatning.

5.9 Noen særspørsmål

5.9.1 Innledning

I det følgende vil Utvalget drøfte to særspørsmål som oppstår i forbindelse med inntektstaperstatningen. For det første skal Utvalget redegjøre for erstatningsutmåling for personer som uten skaden ville ha hatt inntekt etter fylte 67 år. En tilstrekkelig sannsynlighet for at skadelidte ville ha hatt et slikt inntektstap har man bare hvor skadelidte skades når han eller hun nærmer seg pensjonsalder. Det dreier seg derfor i det følgende om erstatningsutmåling for eldre personer, se punkt 5.9.2.

For det annet har Utvalget drøftet særskilt hvorvidt skadelidte som på grunn av skaden mister sitt AFP-tillegg, kan kreve erstatning for dette. Nærmere om dette i punkt 5.9.3 nedenfor.

5.9.2 Erstatning for eldre skadelidte

5.9.2.1 Overblikk

Ved beregning av erstatning for inntektstap etter gjeldende regler, legges det normalt til grunn at varig inntektstap påløper frem til skadelidte har fylt 67 år.²⁵⁸ Etter denne tid må det påregnes at skadelidte går over som pensjonist og dermed ikke har noe reelt tap av inntektsevne. Dersom skaden rammer en person som nærmer seg pensjonsalder eller er i pensjonsalder, vil skadelidte etter dagens regler likevel kunne kreve erstatning for eventuelle tapte fremtidige inntekter. Forutsetningen er at skadelidte kan sannsynliggjøre at han eller hun i fremtiden (etter fylte 67 år) ville ha hatt en arbeidsinntekt dersom skaden tenkes borte. Selv om inntektserstatning normalt beregnes frem til fylte 67 år, vil unntak kunne gjøres dersom

det er konkrete holdepunkter for at skadelidte ville ha fortsatt å arbeide utover dette tidspunkt.

Når erstatningen nå standardiseres, vil den utarbeidede tabellen for erstatning for inntektstap ta utgangspunkt i at skadelidte skal arbeide frem til fylte 67 år. Dette er det naturlige utgangspunkt som legges til grunn for erstatningsberegningen, fordi overgangen fra aktivt arbeid til en pensjonisttilværelse historisk har skjedd ved fylte 67 år. Denne alderen er også et vendepunkt slik de nye regler om alderspensjon er bygget opp. Reglene om levealdersjustering mv. rokker ikke ved det faktum at fylte 67 år danner et utgangspunkt for pensjonsberegningen. Samtidig må skadelidte også under et standardisert regime ha vern for tap av inntekter etter fylte 67 år i den utstrekning slike hypotetiske inntekter kan sannsynliggjøres. Utvalget har derfor innarbeidet en regel om slik erstatning i Utmålingsforskriften § 2-2. Nærmere om denne særreguleringen i punkt 5.9.2.2 nedenfor.

Etter gjeldende rett har skadelidte krav på erstatning også for det tap som følger av at vedkommende går glipp av muligheten til å opptjene pensjonspoeng, såkalt *tap av trygdefordel*.²⁵⁹ At denne tapsposten er erstatningsmessig fikk prinsipielt gjennomslag i *Ølberg* (Rt. 1993 s. 1524). Her ble det uttalt:

«En viss usikkerhet om pensjonsforhold kan det nok også være når en idag skal vurdere situasjonen om ca. 50 år, og det kan hevdes at det neddiskonterte tapet i slike tilfelle har liten betydning. Dersom skaden inntreffer på et senere tidspunkt i livet enn for A, vil tapte pensjonspoeng, avhengig av forholdene, kunne være av ganske stor betydning. I prinsippet kan det ikke være tvilsomt at et slikt tap må kunne kreves dekket. Etter min mening bør det legges til grunn at også A vil lide et påregnelig tap som følge av tapte pensjonspoeng, og dette bør få en viss betydning ved erstatningsfastsettelsen. Derimot finner jeg det for usikkert å regne med at han uten skaden ville oppnådd en høyere pensjon enn etter folketrygdens regler.

Under de forutsetninger jeg har lagt til grunn om As inntekt med og uten skaden, er det årlige nettotapet i pensjonsinntekt beregnet til kr 15666. Ut fra det tallmaterialet som er fremlagt, mener jeg det bør gjøres et skjønnsmessig, neddiskontert tillegg i ervervsstatningen på kr 10000 for tap i pensjonsinntekt, inkludert skattebelastning.» (s. 1536)

²⁵⁸ Jf. blant annet Nygaard 2007 s. 108.

²⁵⁹ Se om dette blant annet Nygaard 2007 s. 113–114.

Dette er altså etter gjeldende rett en anerkjent tapspost.²⁶⁰ Spørsmålet om hvordan dette tapet skal bakes inn i standardiseringen avhenger av hvordan de nye pensjonsreglene håndterer overgangen mellom uførepensjon og alderspensjon. Nærmere om dette i punkt 5.9.3 nedenfor.

5.9.2.2 Erstatning for tap av arbeidsinntekt etter fylte 67 år

Tabellen omfatter inntektstapet frem til fylte 67 år, mens det altså er behov for å erstatte inntektstap som påløper når skadelidte er i høyere alder.

Tall fra Statistisk Sentralbyrå viser at det i tredje kvartal i året 2010 var 33 000 personer i arbeid i alderen 67–74 år. Det er i vår sammenheng også relevant at det i aldersgruppen 55–66 år var 445 000 personer i arbeid. Disse tallene avviker ikke meget fra hva som har vært vanlig de siste kvartaler.²⁶¹ Den nye erstatningsordningen bør som nevnt ha en standardisert erstatningsform til rådighet også for denne gruppen.

Selv om erstatningsutmålingen nå standardiseres, må det rettsfaktumet *at* skadelidte ville ha hatt inntekter på et senere tidspunkt enn da han eller hun har fylt 67 år, sannsynliggjøres på vanlig måte. Ut fra en alminnelig erfaring vil det helst være skadelidte som er kommet i 60-årene som vil kunne sannsynliggjøre at de vil ha inntektstap også i pensjonsalderen. Som det fremgår nedenfor, foreslår derfor Utvalget at mulighet til å sannsynliggjøre inntektstap i pensjonsalderen kun skal gjelde for skadelidte som er nær pensjonsalder.

I den någjeldende Yrkesskadeforskriften er dette elementet i erstatningsordningen ivaretatt ved at erstatningen for inntektstap ikke kan settes lavere enn 10 % av grunnerstatningen. Grunnerstatningen er som kjent den erstatning skadelidte får dersom vedkommende er 45 år på oppgjørstidspunktet. Deretter er det lagt opp til nedtrapping med 5 % per år ned til 10 %. Dermed får alle som skades etter fylte 63 år 10 % av grunnerstatningen. Dette innebærer at den som blir skadet i sitt siste yrkesaktive år, vil få 10 % av grunnerstatningen, noe som tilsvarer fra 2,2–3,0 G.²⁶²

I dansk rett har man etablert en lignende løsning i og med at den standardiserte erstatning ikke settes ned på grunn av alder lenger enn til 69 år. Dette innebærer at skadelidtes årslønn ganget med 10 fratrekkes maksimalt 70 %.²⁶³ Dermed vil eksempelvis en 69-åring som blir 100 % ervervsufør og har 400 000 DKR i inntekt, motta 1,2 millioner DKR i erstatning.

Utvalget har vurdert om man kan legge noen av disse løsningene til grunn for den nye standardiserte ordningen. En tilpasning av yrkesskadeforsikringens modell vil innebære at det innføres en minsteerstatning på 10 % av den erstatning som tilkommer en 45-åring etter tabellen. Dette vil innebære at tabellen flates ut for de siste årene. Erstatningen vil da for skadelidte med inntekt 5 G utgjøre (21,7 G x 10 % =) 2,2 G, mens det for en skadelidte med inntekt 6 G vil bli (25,5 G x 10 % =) 2,6 G og for en skadelidte med inntekt 8 G (44,1 G x 10 % =) 4,4 G. Dersom man legger til grunn en regel med en bunn-erstatning på 10 % beregnet av erstatningen for 45-åringen, vil utflatingen komme ved 65–66 år. En enkel løsning kan være å la erstatningen for 65 år gjelde for alle senere år. Med dette menes at erstatning beregnet for en 65-åring skal gjelde uansett hvor lenge etter fylte 65 år oppgjørstidspunktet kommer. Om skadelidte eksempelvis er i arbeid som 69-åring og skades på dette tidspunkt, skal han ha erstatning basert på sin årslønn beregnet som om han var 65 år på oppgjørstidspunktet.

Dette vil gi en enkel og standardisert løsning, som altså kan anvendes også hvor skadelidte blir skadd etter fylte 67 år mens han eller hun fremdeles er i arbeid. Skadelidte vil dermed sikres en minsteerstatning som ivaretar muligheten for at skadelidte ville ha fortsatt å arbeide noen få år etter konstateringstidspunktet dersom skaden tenkes borte. For disse aldersgruppene vil det uansett gjøre seg gjeldende en viss usikkerhet mht. hvor lenge vedkommende ville ha stått i arbeidet. En ordning der man får erstattet to tapte år uansett hvor mye eldre man er enn 65 år, er enkel og lett å praktisere. Regelen vil i praksis ligge innbakt i tabellens verdier.

Regelen vil med dette ha trekk fra både yrkesskadeforsikringens løsning (10 % av erstatningen ved fylte 45 år) og den danske ordningen (samme erstatning for alle fra og med en viss alder). I realiteten vil alle arbeidstakere i den aktuelle aldersgruppen med dette gis en standardisering av

²⁶⁰ Synspunktet i *Ølberg* (Rt. 1993 s. 1524) ble fulgt opp i *Horseng* (Rt. 1993 s. 1538, s. 1544) og i *Skoland* (Rt. 1993 s. 1547, s. 1555).

²⁶¹ Tallene er hentet fra AKU tabell 5 a. for 2010: Arbeidsstyrken 15–74 år etter alder og kjønn.

<http://www.ssb.no/aku/tab-2010-11-03-05a.html>.

²⁶² Disse beløpsangivelsene utgjør 10 % av henholdsvis laveste og høyeste grunnerstatning etter regelen i Yrkesskadeforskriften § 3-2.

²⁶³ Jf. Møller og Wiisbye 2002 s. 262. Dette følger av en anvendelse av reglene i § 9: 1 % fradrag mellom 30 og 54, 3 % fradrag mellom 55 og 69.

antall år de hypotetisk ville ha hatt inntekt. Standardiseringen innebærer da at en stipulert fortsatt profesjonell karriere på to år etter oppgjørstidspunktet legges til grunn. Det antas at denne formen for standardisering vil gi en rimelig løsning i de aller fleste tilfeller. Samtidig vil den generelle unntaksregelen i § 3-2 femte ledd gjelde her som ellers. Dersom det økonomiske resultatet som følger av løsningen av en eller annen grunn er åpenbart urimelig, vil skadelidte kunne kreve mer individuelt beregnet erstatning basert på den hypotetiske inntekten de nærmeste år etter konstateringstidspunktet.

Regelen kan enkelt innarbeides i det nye utmålingssystemet ved at erstatningssummen for 65-åringer rett og slett gjøres gjeldende for eldre aldersgrupper. En regel om dette er innarbeidet i Utmålingsforskriftens § 2-2.

5.9.2.3 Erstatning for «tap av trygdefordel»?

5.9.2.3.1 Innledning

I det følgende drøftes spørsmålet om skadelidte skal tilstås en egen erstatning for tap av alderspensjon som skyldes skaden. For dette spørsmålet blir det nødvendig å presentere hvordan alderspensjon til uføre beregnes etter de reglene som er foreslått i NOU 2007: 4 og uføremeldingen av mai 2011 (Prop. 130 L (2010–11)).

5.9.2.3.2 Om alderspensjon til uføre etter pensjonsreformen

Ved lov av 5. juni 2009 nr. 32 ble det vedtatt en ny alderspensjonsordning som har virkning dels fra 2010, dels fra 2011. I det nye kapittel 20 i folketrygdloven legges det opp til at trygdede skal kunne velge når de vil gå av med pensjon. Går de av tidlig, for eksempel ved fylte 62 år, blir pensjonen per år lavere enn hvor de velger å stå i arbeid til for eksempel 70-årsalderen. Dette fordi inntjening opp til 7,1 G for alle arbeidsår mellom fylte 13 og 75 år teller med i trygdedes innskudd i folketrygden. Systemet er ment å motivere folk til å stå i jobb lengst mulig. Systemet omfatter også en «levealdersjustering». Pensjonsytelsene blir justert etter forventet levetid for den gruppe den trygdede tilhører. Det legges visstnok til grunn som et fysiologisk faktum at gjennomsnittlig levealder er på vei opp. Dette skulle innebære at den som i fremtiden tar ut trygd på bakgrunn av opptjening, får flere år å fordele pensjonsytelsen på. Følgen blir at årlig pensjonsytelse blir mindre.

Det har i juridisk teori blitt hevdet at disse endringene må få betydning for hvordan erstatningssummene til de uføre skal bli – under forutsetning av at dagens system med en høyt individualisert erstatningsutmåling legges til grunn.²⁶⁴ Det er blant annet pekt på at det nye systemet forutsetter at de trygdede kan motvirke effekten av levealdersjustering ved å stå lenger i jobb, men at de skadelidte og uføre ikke har anledning til det. Denne effekten kan også gjøre seg gjeldende under et standardisert utmålingsregime. Utvalget må ta stilling til hvordan beregningen av alderstrygd vil påvirke den standardiserte erstatningen.

Det hersker en viss usikkerhet om hvordan overgang mellom uføretrygd og alderspensjon vil bli håndtert i det nye systemet.²⁶⁵ Noen utgangspunkter i NOU 2007: 4 og Prop. L 130 (2010–2011) kan likevel peke ut en retning for hvordan spørsmålet om tap av trygdefordel bør behandles. For det første kan det nevnes at det er foreslått å legge til grunn at den uføretrygdede, på samme måte som andre, må tåle en nedgang i inntekt idet han går over på alderspensjon.²⁶⁶ Uføretrygden skal baseres på den gjennomsnittlige inntekten i de tre beste av de fem siste år før uføretidspunktet.²⁶⁷ Dette inntektsnivået fremskrives så til og med det året trygdede fyller 61 år.

Når det gjelder overgangen fra uførepensjon til alderspensjon, ønsket man ved utredningen i NOU 2007: 4 å ivareta kryssende hensyn.²⁶⁸ For det første ønsket man å lukke et såkalt «pensjons-gap» som oppstår hvis det blir mer lukrativt å få uføretrygd enn å stå i jobb for å opparbeide seg pensjonsrettigheter. For det andre ønsket man å gi en viss kompensasjon for det forhold at uføre ikke har muligheter til å stå lenge i jobb for å opparbeide seg pensjonsrettigheter jf. foran. Som man kan se, står disse hensyn til en viss grad i motstrid med hverandre.

Utredningen presenterte tre modeller som la til grunn 67, 66 og 62 år som stipulert tidspunkt for overgang til alderspensjon. Flertallet i Uføre-

²⁶⁴ Se Kjøenstad 2009a s. 1–4.

²⁶⁵ Det bør nevnes at lovgiver har laget egne regler om hvordan mottakere av dagens uførepensjon skal tilpasses de nye regler om alderspensjon, se Lov av 19. februar 2010 nr. 5 og prop. 82 L (2009–2010). Disse reglene skal imidlertid bare gjelde i en overgangsperiode fram til lovgiver har tatt stilling til hvordan den nye uførepensjonen skal utformes. Utvalget finner derfor ikke tilstrekkelig grunn til å ta hensyn til disse reglene i utformingen av den standardiserte erstatning.

²⁶⁶ Se NOU 2007: 4 s. 228.

²⁶⁷ Se Prop. L 130 (2010–2011) s. 216, endringsforslaget § 12-11 første ledd jf. også NOU 2007: 4 s. 213.

²⁶⁸ Se om de tre modellene NOU 2007: 4 s. 231–236.

pensjonsutvalget gikk inn for den ordningen som bygget på overgang ved fylte 62 år. For denne modellen var det bygget inn et «uføretillegg» som nettopp skulle kompensere effektene av at trygdede ikke har mulighet til å opptjene pensjonsrettigheter. Modellen er basert på et differanseprinsipp, der uføretillegget bestemmes av hvilke summer den trygdede ville ha mottatt i alderspensjon ut fra en fiktiv opptjening i årene mellom fylte 62 og 66 år.²⁶⁹

Man foreslo i NOU 2007: 4 likevel å «avvente utviklingen til noen år etter 2010 før det spesifiseres en konkret mekanisme».²⁷⁰ I uføremeldingen av mai 2011 (Prop. 130 L (2010–2011)) er det på tross av dette gitt nokså klare føringer for hvordan uføres alderspensjon vil bli beregnet. Uføretrygdede skal få alderspensjonen beregnet ut fra samme beregningsgrunnlag som for uføretrygden; gjennomsnittet av inntekten i de tre beste av de fem siste inntektsårene før uføretidspunktet. Det beregnes pensjonsrettigheter tilsvarende 18,1 prosent av inntekter opptil 7,1 G.²⁷¹ Man legger til grunn at uføre skal gå over på alderspensjon ved fylte 67 år.²⁷² De uføre skal imidlertid bare kunne tjene opp alderspensjon frem til fylte 62 år. Samtidig er det bebudet en vurdering av skjermingsregler mot levealdersjustering så sent som i 2018. Departementets forslag er ellers preget av «arbeidslinjen» – man ønsker å motivere de uføretrygdede til å utnytte sin gjenværende ervervssevne.²⁷³

5.9.2.3.3 Utvalgets vurdering

Utvalget vil anta at pensjonsreformen bare i begrenset grad bør få betydning for erstatningsutmålingen. Det bør minnes om at erstatningsutmålingen i første rekke er aktuell for inntektstap i yrkesaktiv alder. Det er inntektsevne gjennom arbeid som er gjenstand for en erstatningsutmåling. Pensjonsreformen gjelder i første rekke skadelidtes inntektsforhold etter yrkesaktiv alder, og i denne fasen er ikke inntektsevnen redusert. Tapet refererer seg utelukkende til tap av pensjonsrettigheter som følge av manglende arbeidsevne i tiden før pensjonsalder.

Det som må tas hensyn til, er altså i første rekke den betydning skaden har hatt for skadelidtes pensjonsnivå. På dette punktet er det av stor

betydning at folketrygden søker å gi et nivå for alderspensjonen som korresponderer med det inntektsnivå skadelidte hadde da han eller hun ble skadet. I uføremeldingen av ultimo mai 2011 er det lagt til grunn at uføres alderspensjon skal beregnes ut fra tapt inntekt, ikke ut fra mottatt uføretrygd.²⁷⁴ Uføretrygden skal være en inntektserstatning, og inntektsnivået fremskrives til det tidspunkt skadelidte fyller 62 år. Utvalget antar at dette systemet i høy grad vil bidra til å kompensere for skadelidtes eventuelle «tap av trygdefordel». Den omstendighet at alderspensjonen beregnes ut fra den tapte inntekten vil langt på vei ivareta behovet for erstatning. Slutningen samsvarer godt med departementets egen oppfatning av systemet hva gjelder alderspensjon til uføre. Ifølge departementet vil de uføre være sikret et «godt nivå på sin alderspensjon».²⁷⁵

Etter dette skulle det under et standardisert regime være mindre behov for å operere med en særskilt post for tap av trygdefordel. Et tilsynelatende problematisk punkt er at de uføre bare får beregnet opptjening av uføretrygd frem til fylte 62 år. Ved nærmere undersøkelse viser det seg at dette forholdet ikke kan begrunne noe erstatningsmessig «tap av trygdefordel», jf. følgende resonnement: Etter dagens samfunnsforhold vil det være usikkerhet om hvorvidt en skadelidt ville ha tatt ut alderspensjon (og eventuelt gått av) ved fylte 62 år eller fylte 67 år. Etter pensjonsreformen er den samlede alderspensjonen skadelidte ville ha fått den samme; hadde han gått av ved fylte 62 år, ville han ha fått lavere årlig alderspensjon enn dersom han gikk av ved fylte 67 år. I følge uføremeldingen utgjør forskjellen hele 30 %.²⁷⁶ I denne forbindelse har det vesentlig betydning at den standardiserte erstatningen er beregnet for *alle årstap frem til fylte 67 år*. Skadelidte vil dermed hva gjelder løpende inntekt stilles i samme posisjon som han ville ha hatt dersom han hadde stått i jobb frem til fylte 67 år. Dermed vil han motta tilsvarende høy alderspensjon per år. Etter Utvalgets syn oppveier denne fordelene mye av den negative effekten knyttet til at skadelidte ikke får opptjene alderspensjon etter fylte 62 år.

Samtidig er det en kjensgjerning at skadelidte likevel kan ha et tap fordi han mister den fordelene fullt ut arbeidsføre har av å kunne tjene opp pensjonsrettigheter helt frem til fylte 67 år. Det er imidlertid usikkert om den enkelte skadelidte har et slikt tap, fordi man ikke kan vite om den aktu-

²⁶⁹ Nærmere om denne modellen i NOU 2007: 4 s. 234.

²⁷⁰ NOU 2007: 4 s. 229.

²⁷¹ Prop. 130 L (2010–11) s. 146.

²⁷² Se Prop. 130 L (2010–11) s. 151.

²⁷³ Se Prop. 130 L (2010–11) s. 152–167.

²⁷⁴ Prop. 130 L (2010–2011) s. 146.

²⁷⁵ Prop. 130 L (2010–2011) s. 152.

²⁷⁶ Se Prop. 130 L (2010–2011) s. 164.

elle skadelidte faktisk ville ha stått i jobben frem til fylte 67 år dersom vedkommende ikke ble skadet. Tapet er derfor også vanskelig å beregne. Så lenge formålet er å standardisere, har Utvalget funnet at det er forsvarlig å se bort fra dette tapet under utformingen av de nye reglene.

Under et standardisert utmålingssystem er det neppe naturlig å bygge inn en særskilt erstatningspost i tillegg på dette punktet. Utvalget har derfor kommet til at det ikke skal innarbeides noen erstatning for tap av alderspensjon i forslaget til ny, standardisert personskadeerstatning.

5.9.3 Særlig om erstatning til arbeidstakere med ny AFP-ordning

5.9.3.1 Innledning

I det følgende drøftes det hvorvidt etablerte og planlagte AFP-ordninger bør påvirke den standardiserte erstatningen.

5.9.3.2 Ny AFP-ordning i privat sektor

Avtalefestet pensjon har vært vanlig i privat sektor siden en slik ble etablert etter avtale mellom NHO og LO i 1988. Den nye pensjonsreformen krever tilpasninger av ordningen med avtalefestet pensjon. Arbeidslivets parter inngikk derfor i 2008 ny avtale om avtalefestet pensjon. Denne avtalen omfatter ansatte i bedrifter tilsluttet NHO, HSH, Spekter og FA, til sammen over 700 000 arbeidstakere.

Staten har ytt tilskott til AFP i privat sektor etter lov 23. desember 1988 nr. 110 om statstilskott til ordninger for avtalefestet pensjon (tilskottsloven). Pensjonsreformen og den nye avtalen krever en ny lov om slikt tilskudd. Ny lov ble vedtatt 19. februar 2010 og trådte i kraft 1. januar 2011. Vedtektene trådte i kraft 1. mai 2010. Det er gitt overgangsordninger for eldre arbeidstakere. Loven er i det vesentlige en lovfesting av AFP-avtalene fra lønnsoppgjøret i privat sektor i 2008.

I forarbeidene er hovedinnholdet i den nye ordningen gjengitt slik:²⁷⁷

«Den nye ordningen for avtalefestet pensjon er i samsvar med prinsippene for ny alderspensjon i folketrygden og innebærer at:

- Retten til AFP tjenes opp som en 0,314 prosent av årlig pensjonsgivende inntekt opp til en øvre grense på 7,1 G fram til 62 år.

- Årlig AFP øker ved utsatt uttak mellom fylte 62 og 70 år.
- AFP utbetales livsvarig, men arbeidstakere som tar ut AFP i perioden 62–67 år mottar et høyere beløp fram til fylte 67 år enn det en livsvarig utbetaling med jevn utbetalingsprofil ville innebære.
- AFP skal fritt kunne kombineres med arbeidsinntekt.
- Det kreves at arbeidstakeren på uttakstidspunktet er ansatt i en bedrift som er tilsluttet avtalen og har vært ansatt i slik bedrift i minst 7 av de siste 9 årene før fylte 62 år.
- Det etableres en felles løsning for de aktuelle tariffområdene.
- Statens økonomiske bidrag opprettholdes. Dette innebærer at staten og arbeidsgiverne skal betale henholdsvis én tredel og to tredeler av ny AFP.
- Et felles fond skal bidra til å sikre de framtidige forpliktelsene for arbeidsgiverne.»

Det er også et vilkår at arbeidstaker har vært reell arbeidstaker de siste 3 årene før uttakstidspunktet.

Den nye AFP-ordningen skal legge til rette for en fleksibel overgang fra arbeid til pensjon, og skal stimulere til arbeid slik at pensjonssystemets bærekraft styrkes.

I vedtektene til AFP-ordningen er det gitt overgangsordninger.²⁷⁸ For arbeidstakere som er født før 1952 er det tilstrekkelig at arbeidstaker har vært ansatt i bedrift tilknyttet AFP-ordning 3 av de siste 5 årene før fylte 62 år. Det er overgangsordninger også for arbeidstakere født i 1952, 1953 og 1954, se vedtektene § 3-4 (4).

Den tidligere gjeldende AFP-ordning var en tidligpensjonsordning som ga utbetalinger for arbeidstaker i årene mellom fylte 62 og 67 år. Etter denne ordning ble det foretatt avkortning i pensjonen dersom arbeidstaker hadde deltidsinntekt. Etter den nye ordning skal arbeidstaker kunne ha inntekt ved siden av pensjonen. Pensjonen – også kalt AFP-påslaget – skal justeres ut fra forventet levealder på uttakstidspunktet samt reguleringen av ytelsene, basert på samme prinsipper som delingstallene/forholdstallene i fleksibel alderspensjon. Ordningen skal derfor innebære samme verdi for arbeidstaker uansett hvilket uttakstidspunkt han velger. Det er forutsatt at

²⁷⁷ Jf. Ot.prp. nr. 111 (2008–2009).

²⁷⁸ Vedtekter for fellesordningen for avtalefestet pensjon (AFP), fastsatt 30. april 2010. Vedtektene er godkjent av Arbeidsdepartementet 21. mai 2010, jf. tilskottsloven § 19. Vedtektene er endret flere ganger, senest 24. februar 2011.

arbeidstaker skal kunne ta ut høyere pensjon før fylte 67 enn etter. Teknisk er denne ordningen gjennomført ved at arbeidstakere med AFP mottar et fast kronetillegg på 19 200 kroner per år i årene mellom fylte 62 og 67 år. Den livsvarige delen av pensjonsuttaket – AFP-påslaget – justeres slik at summen av det totale uttak ikke påvirkes av kronetillegget.

Som det fremgår, er den nye AFP-ordningen tariffestet for store deler av privat sektor. Ordningen finansieres dels av staten (1/3), dels gjennom at arbeidsgiver betaler en viss andel av de omfattede arbeidstakeres lønn. Pensjonen skal utgjøre 0,314 % av pensjongivende inntekt inntil 7,1 G, jf. loven § 7 jf. § 6.

Man regner med at alle arbeidstakere tilsluttet den nye private AFP-ordningen, og som ellers fyller kravene, vil søke om AFP-påslaget. Til sammenlikning regnet man i den gamle AFP-ordningen med at ca. halvparten ville søke.

Dersom arbeidstaker ønsker å ta ut AFP-påslaget før fylte 70 år, må arbeidstaker samtidig søke om alderpensjon fra folketrygden, se loven § 5 bokstav b.

Hvis arbeidstaker mottar uførepensjon fra folketrygden etter fylte 62 år, faller retten til ytelser fra AFP-ordningen bort, se loven § 8 og vedtektene § 4-3. Den skadelidte vil imidlertid få uførepensjon frem til 67 år. Utsatt uttak av øvrig alderspensjon til 67 år vil gi høyere årlig alderspensjon enn hvis han eller hun ellers hadde valgt å starte uttak ved for eksempel 62 år.

5.9.3.3 Tilpasning til pensjonsreformen i offentlig sektor

I offentlig sektor er det lagt til grunn at den eksisterende AFP-ordning skal videreføres.²⁷⁹ Fra AIDs høringsnotat av 20. november 2009 hitsettes:

«Dagens regler for avtalefestet pensjon (AFP) i offentlig sektor skal etter avtalen av 4. juni 2009 videreføres. Det vil si at AFP fortsatt skal være en tidsbegrenset ytelse fra 62 til 67 år. *Det er et vilkår for å få AFP at en står i stilling på uttakstidspunktet* og for øvrig fyller visse individuelle vilkår om forutgående opptjening mv. Stillingen må fratres helt eller delvis. Fra 62 til 65 år beregnes AFP i offentlig sektor som dagens AFP i privat sektor, dvs. som en alderspensjon fra folketrygden med grunnpensjon, tilleggspensjon og/eller sært tillegg (folketrygdberegnet AFP). Dessuten ytes et særskilt AFP-tillegg

på kr 20 400. Fra 65 år beregnes AFP som en tjenstepensjon. Dersom en folketrygdberegnet AFP gir en høyere ytelse, har pensjonisten krav på dette beløpet i AFP også etter 65 år. AFP er i dag en samordningspliktig ytelse (med unntak av AFP-tillegget)» (uthevet her).

Som det fremgår, er det også i offentlig sektor et vilkår om å stå i stillingen på uttakstidspunktet. En skadelidte som arbeider i offentlig sektor og blir rammet av uførhet, vil altså ikke kunne nyte godt av AFP-ordningen. På den annen side har dette langt mindre betydning enn i privat sektor. I offentlig sektor vil den skadelidte motta uførepensjon som i høy grad er sammenliknbar med den pensjon han ville ha fått gjennom AFP-ordningen.

5.9.3.4 AFP og erstatning – Utvalgets vurderinger

5.9.3.4.1 Utvalgets flertall

Et flertall i Utvalget, bestående av alle medlemmer med unntak av Orsteen, vil innføre en regel om individuell erstatning for tap av mulighet til å ta ut AFP. Flertallet begrunner sitt forslag slik:

Som nevnt vil den nye ordningen ha betydning for pensjonsnivået for ca. 700 000 arbeidstakere i privat sektor. Som følge av utformingen av vilkårene for å få pensjonsytelser etter tilskottsloven og vedtektene, er det nødvendig å vurdere om ordningen bør tas hensyn til under utformingen av standardisert erstatning.

I relasjon til spørsmålet om standardisering av erstatning er vilkåret om at man må være *reell arbeidstaker på uttakstidspunktet* særlig viktig. Dette innebærer at personer som blir skadet og av den grunn faller ut av sin posisjon som reell arbeidstaker før vedkommende er aktuell for AFP, taper den rett til kronetillegg og tilleggspensjon (AFP-påslag) arbeidstaker ellers ville kunne ha tilkommet gjennom AFP-ordningen.

Arbeidstaker regnes som reell arbeidstaker selv om vedkommende på uttakstidspunktet vil ha hatt et fravær på 26 uker, se vedtektene § 3-2 (3). Grensen på 26 uker utvides etter vedtektene § 3-3 (1) med en periode på ytterligere 26 uker når arbeidstaker i den utvidede perioden har mottatt sykepenger, arbeidsavklaringspenger eller uførepensjon fra trygden.²⁸⁰

Vilkåret om at skadelidte må være reell arbeidstaker for å få rett til ytelser under AFP-ordningen innebærer at retten til AFP-påslag til alder-

²⁷⁹ Jf. AIDs høringsnotat av 20. november 2009.

²⁸⁰ I vedtektene § 3-3 listes også opp tidsbegrenset uførestønad, rehabiliteringspenger og attføringspenger.

pensjonen kan falle bort i en rekke situasjoner der arbeidstaker er blitt utsatt for en erstatningsbetingende handling.

Skadelidte har fylt 62 år på konstateringstidspunktet:

Skadelidt som har fylt 62 år kan ta ut AFP-påslag (gitt at han eller hun ellers fyller kravene), og har i utgangspunktet mulighet til å sikre seg AFP-påslaget ved raskt å søke om både alderspensjon og AFP-påslag. Skadelidte må imidlertid fylle minstevilkårene til opptjening av alderspensjon. Dersom skadelidte ikke gjør det, faller også retten til AFP bort selv om skadelidte fyller kravene om reell arbeidstaker og har fylt 62 år.

Dersom skadelidte har vært borte fra arbeid også før skadetidspunktet, vil perioden på 52 uker kortes tilsvarende ned. Da kan en skadelidt ikke se an hele perioden med rett til sykepenge fra folketrygden før skadelidte tar et standpunkt til om vedkommende vil starte uttak av alderspensjon og AFP eller satse på å bli arbeidsfør igjen. En skadelidt som trenger en rehabiliteringsperiode på mer enn 52 uker må passe på å starte uttak før samlet fravær har vart i 52 uker for ikke å miste retten til AFP. Et eksempel kan illustrere problemstillingen: En 63 år gammel skadelidt blir påført et komplisert brudd i ankelen som forutsetter operasjoner og opptrening, og må være borte fra arbeidet i 14 måneder. De første 12 månedene mottar skadelidte sykepenge, deretter arbeidsavklaringspenge i 2 måneder. Det er viktig at skadelidte her søker om uttak av AFP før det har gått 52 uker for ikke å miste retten til AFP. Når skadelidte så kommer tilbake på arbeid vil uttak av AFP løpe parallelt med videre arbeid. Hvis skadelidte ikke søker om alderspensjon og uttak av AFP før det er gått 52 uker, vil retten til ytelse fra AFP, også ytelsene etter at skadelidte er blitt 67 år og har sluttet i arbeid, gå tapt.

Skadelidte har ikke fylt 62 år på konstateringstidspunktet:

Skadelidte som på grunn av skaden får et sykefravær etter at de har fylt 61 år, vil i utgangspunktet ikke få tap knyttet til AFP-ordningen. Tap kan imidlertid oppstå også for denne gruppen, på samme måte som for de som allerede hadde fylt 62 år, se ovenfor.

For de som er 61 år eller yngre vil det oppstå tap, så langt skadelidte kan sannsynliggjøre at han/hun uten skaden ville kunne fylt kravene til å få AFP.

Det livsvarige AFP-påslaget kan utgjøre betydelige beløp. Et eksempel fra forarbeidene viser at tillegget for en person med gjennomsnittlig lønnsinntekt i 40 år vil være på 63 215 kroner i året fra og med fylte 67 år.²⁸¹

Spørsmålet er om dette bortfallet av en mulighet til å få AFP som man ellers ville ha hatt, skal få betydning for utformingen av en standardisert erstatningsordning.

Det nevnte tapet av en mulighet til å få en gunstig pensjonsordning kan prinsipielt sett ses som et tap for skadelidte som er utløst av skaden, gitt at den skadde ellers ville fylt øvrige kriterier for å få AFP. Det er likevel ikke et inntektstap i vanlig forstand. Tapet kan i større grad sammenliknes med et «tap av trygdefordel», altså tap av rett til pensjonsutbetalinger som man uten skaden ville ha opptjent. Dersom skadelidte ikke hadde blitt skadet, ville han eller hun kunne ha nytt godt av de fordeler AFP-ordningen bar med seg ved fylte 62 år og senere gitt at personen for øvrig ville fylt kriteriene for AFP på uttakstidspunktet. AFP-ordningen ville for skadelidte ha innebåret et tillegg i disponibel inntekt, jf. systemet som er beskrevet foran. Med skaden vil skadelidte kunne gå glipp av denne gunstige pensjonsordningen. Det blir spørsmål om denne formen for tap bør søkes kompensert gjennom den standardiserte ordningen.

Videre kan det kommenteres at det før 62 år er mulig å få uførepensjon fra folketrygden uten å miste retten til AFP så lenge man er i minst 20 prosent stilling og tjener mer enn 1 G, samt påser at man ikke mottar noe uførepensjon etter 62 år.

Et argument for å regne med et tillegg for det beskrevne «AFP-tapet» er alminnelige rettferdighetshensyn, jf. reparasjonshensynet.²⁸² Skadelidte vil ellers kunne gå glipp av en økonomisk fordel som det er påregnelig at han eller hun med en viss sannsynlighet ville ha fått uten skaden.

Tapet er likevel *avledet* av skaden i og med at det fremkommer via en tariffestet avtale om en pensjonsordning. Men tapet knyttet til avtalen er neppe så avledet at det bør falle utenfor en adekvansbegrensning slik tilfellet var i *Arbeidsgiveravgift* (Rt. 2000 s. 1756).

Denne dommen gjaldt en arbeidsgivers tap som følge av at en tariffavtale omfattet den

²⁸¹ Se eksemplet «Arild» beskrevet i Ot.prp. nr. 111 (2008–2009) s. 25. Denne personen har inntekt 6 G i 40 år og har da opptjent over 400 000 kroner. Hvis Arild ble skadet som 57-åring vil han ha tjent opp kr 0,314 x 414 648 x 35 = 457 000 kroner.

²⁸² Med betegnelsen «AFP-tap» siktes det altså til skadelidtes tap av de økonomiske rettigheter som er opptjent gjennom en AFP-ordning, jf. forklaringene foran.

arbeidstaker som ble skadet. Tariffavtalen utløste plikt til å betale arbeidsgiveravgift for skadelidte i skadeperioden, og spørsmålet i saken var om dette tapet var for avledet av skadevolders bidrag til skaden til at skadevolder måtte bære risikoen for tapet. Høyesteretts bærende premisser om dette lød som følger:

«Etter min mening er tapet i denne sak nærmere knyttet til kommunens avtaleforpliktelse enn til skadetilfellet. Dette taler for at skaden ikke er erstatningsmessig. Risikobetraktninger taler likeledes for at arbeidsgiveren er nærmest til å bære tapet. Han er den som er nærmest til å ha kontroll med omfanget av mulige fremtidige tap som følge av tariffavtalen. At utgifter ut over dem som folketrygden refunderer kan kreves dekket av en skadevolder, må, fra arbeidsgivers ståsted, anses tilfeldig. Min konklusjon blir etter dette at det ikke er rimelig at skadevolder skal svare et tap som i første rekke må anses å skyldes en avtale mellom arbeidsgiveren og den ansatte skadelidte.» (s. 1762)

Også i vårt tilfelle dreier det seg om en tariffavtale som ligger innenfor skadelidtes sfære. Tariffavtalen om avtalefestet pensjon gjelder imidlertid et gode for arbeidstaker som er høyst vanlig og som lovgiver har lagt til rette for. Videre var problemstillingen i den nevnte dommen knyttet til spørsmålet om tredjemanns avledete tap, i og med at problemet var om arbeidsgiver kunne kreve erstattet sine utlegg som hadde tilknytning til avtalen. I relasjon til AFP-tapet er det derimot den direkte skadelidte som eventuelt lider tap, ikke en tredjemann. Disse omstendigheter taler for at tapet etter dagens regler er erstatningsmessig.

For skadevolder vil det være påregnelig at en skadelidte har sikret sin fremtid ved å inngå ulike pensjonsavtaler, herunder ikke minst ordninger støttet av lovgiver. Når skade medfører at skadelidte lider tap via ordningene, kan dette hevdes å ligge innenfor skadevolders risiko. Utvalget minner om at det foreslår at skadevolder skal nyte godt av pensjonsavtaler i arbeidsforhold gjennom fradraget for denne type ytelser i den standardiserte erstatningen.

På den annen side finnes det argumenter mot å ta hensyn til et mulig AFP-tap. På skadetidspunktet vil det kunne være usikkert om skadelidte ville ha vært i en AFP-ordning ved fylte 61 år. En hypotese om dette kan fremstå som nokså usikker fordi jobbskifte enten til en privat jobb uten AFP-ordning eller til det offentlige, på skadetidspunk-

tet kan være like sannsynlig som at skadelidte ville ha vært i en AFP-ordning i privat sektor ved fylte 61 år. Jo eldre skadelidte er, jo sikrere vil imidlertid hypotesen være. Det må generelt antas som lite sannsynlig at en skadelidte i 50-årene vil bytte arbeid til en bedrift uten AFP-ordning når et slikt jobb-bytte kan medføre et nedslag i alderspensjonen med godt over 50 000 kroner i året. I enkelte bransjer er andelen bedrifter med medlemskap i ordningen generelt høy. Som eksempel nevnes at ca. $\frac{3}{4}$ av alle bedrifter innen verkstedindustrien er medlemmer. Flertallet vil anta at eldre arbeidstakere i mindre utstrekning enn yngre bytter bransje ved et eventuelt jobbskifte.

Det kan tenkes at skadelidte også av andre grunner ville mistet muligheten AFP-uttak uavhengig av skaden. En av de vanligste årsaker kan antas å være at man blir langvarig syk og/eller utfør av andre årsaker enn skaden. Over 40 prosent av arbeidsstokken blir uføre før de blir alderspensjonister. Arbeidstakeren eller arbeidsgiveren kan også bringe arbeidsforholdet til opphør, uten at arbeidstaker får ny jobb i en annen AFP-bedrift. Videre kan lengre permisjoner som ikke er hjemlet i lov eller tariffavtale eller annet lengre fravær fra bedriften føre til at retten til AFP ikke er oppfylt. Arbeidstakeren vil heller ikke ha rett til AFP dersom bedriftens tariffilknytning opphører før arbeidstakeren har startet uttak av AFP. Det kan med andre ord være mange forskjellige årsaker til at en arbeidstaker ikke får AFP selv om han/hun har jobbet mange år i tilsluttet bedrift.

Flertallet har vurdert om erstatningen for tapte AFP-rettigheter kan standardiseres. På samme måte som for tjenstepensjon vil det imidlertid være store variasjoner. Opptjeningen er inntektsavhengig og vil variere med antall år i arbeid. Per i dag får ikke ansatte i offentlig sektor noe AFP-påslag i alderspensjonen etter fylte 67 år. Utvalget har derfor kommet til at et standardisert påslag vil bli altfor lite treffsikkert.

Flertallet foreslår derfor at erstatningen for tapte AFP-rettigheter i privat sektor utmåles individuelt og gis som et tillegg til standardisert erstatning for tap i fremtidig erverv. Modellen blir dermed i prinsippet den samme som for tjenstepensjon, som beregnes individuelt og kommer til fradrag i den standardiserte erstatningen for tap i fremtidig erverv.

Usikkerhetsmomentene hva gjelder skadelidte som ikke fyller vilkårene til ansiennitet og reell arbeidssøker gjør at Flertallet mener at det bør settes en grense aldersmessig. Etter en helhetlig vurdering har Flertallet kommet til at en

grense på 57 år vil være riktig, slik at skadelidte som var 57 år eller eldre da skaden medførte et fravær som forårsaket at de ikke lenger fyller vilkårene for AFP, skal ha rett til erstatning for AFP.

Erstatning for tapte AFP-rettigheter reiser særlige spørsmål i tilknytning til tapsbegrensningsplikten ved midlertidig sykefravær på grunn av en ansvarshendelse. Flertallet viser til eksemplet foran med en skadelidt som skades som 63-åring. En skadelidt som både fyller vilkårene for AFP og for alderspensjon fra folketrygden kan redusere tapet betydelig ved å søke om AFP og alderspensjon før skadelidte har vært borte fra arbeidet i mer enn 26/52 uker. Etter de nye ordningene for alderspensjon og AFP vil skadelidte kunne arbeide ved siden av, og fortsette opparbeiding av alderspensjonsrettigheter. Samlet alderspensjon vil imidlertid bli noe lavere fordi beholdningen underreguleres fra det tidspunkt alderspensjonen tas ut. Flertallet har ikke innhentet beregninger som viser tapet som følge av underreguleringen, men antar at tapet ikke vil være stort. Flertallet tar ikke stilling til om skadelidte skal ha en plikt til å søke om alderspensjon og AFP i slike situasjoner. Det vil midlertid være lite heldig om eldre skadelidte skal måtte søke om alderspensjon selv om de skal fortsette å arbeide. Flertallet peker videre på at det for en skadelidt som sikkert eller mest sannsynlig skal tilbake i arbeid kan oppleves som lite naturlig å søke om alderspensjon og AFP, og at det derfor kan skje at man ikke er klar over nødvendigheten av å søke uttak innen 52 uker for ikke å miste muligheten til pensjon. Flertallet understreker derfor at det bør lages ordninger som sikrer at skadelidte over 61 år får informasjon om konsekvensene ved ikke å søke om alderspensjon og AFP ved midlertidig sykefravær og sykefravær der man ikke i løpet av de første 52 ukene vet om ervervsevnen er varig tapt, helt eller delvis.

Et flertall i Utvalget mener at det bør gis erstatning for tap av mulighet til å få AFP. Utvalget har i denne forbindelse særlig vært opptatt av de skadelidte som går glipp av store penge-sommer på denne måten. Flertallet har derfor vurdert å legge inn en beløpsmessig kvalifikasjon, slik at bare de skadelidte som har store tap, får erstatning. Tanken bak et slikt alternativ har vært at det bare er slike skadelidte som kommer urimelig dårlig ut dersom de mister sine muligheter til AFP-tillegg. Her som ellers i den nye erstatningsordningen, bør spesialregler bare være aktuelle hvor de alminnelige, standardiserte regler gir urimelige resultater. Undersøkelser viser imidlertid at de fleste som har AFP-til-

legg og har nådd det aldersnivå som er aktuelt, vil ha store tap. Det har derfor mindre for seg å avgrense ut fra hvilket beløp skadelidte eventuelt går glipp av. Flertallet har også vurdert om det er grunn til å legge inn en kvalifikasjon knyttet til uføregrad, men har kommet til at dette vil innebære en ytterligere komplikasjon av systemet. Flertallet er derfor blitt stående ved at aldersgrensen skal være den egentlige kvalifikasjon sammen med sannsynliggjøring av at skadelidte faktisk ville ha fått et AFP-tillegg dersom skaden ikke hadde inntruffet. Erstatningsposten knyttes til muligheten for tap av AFP-tillegg. Formuleringen er valgt for presist å betegne den negative effekt det er tale om. Utmålingen av erstatning for den tapte muligheten fikseres til det tillegget skadelidte ville ha fått gjennom ordningen.

Flertallet foreslår etter dette følgende regel:

(3) ... Er skadelidte fylt 57 år på konstaterings-tidspunktet, kan det ytes erstatning for tap av mulighet til å ta ut avtalefestet pensjon.

Regelen gir hjemmel for at skadelidte som rammes av at personskaden bringer dem ut av posisjon til å kreve sitt AFP-tillegg. Forutsetningen er at det er sannsynlighetsovervekt for at skadelidte ville ha fylt kravene til å få AFP dersom vedkommende ikke hadde blitt skadet. Et slikt sannsynlighetskrav vil i første rekke være tilfredsstillt for skadelidte som nærmer seg 61 års alder. For å forenkle regelen har derfor Flertallet satt grensen for å kunne kreve erstatning for tapt AFP-tillegg til 57 år. Kravet til sannsynlighet må likevel være oppfylt, og her er naturlig vurderingstema skadelidtes helse hvis man ser bort fra skaden, om den skadelidte uten skaden ville fylt kravene til AFP (for eksempel ansiennitet), hvorvidt skadelidtes arbeidssted på konstateringstidspunktet hadde privat AFP-ordning og hvor vanlig det i den aktuelle bransje er for 57-åringer å stå i bedriften til fylte 61 år, for så å utta AFP enten ved fylte 62 år eller senere. Ett medlem, Robberstad, mener at aldersgrensen bør være lavere og ihvertfall ikke høyere enn 55 år.

5.9.3.4.2 Utvalgets mindretall

Et mindretall i Utvalget, bestående av utvalgs-medlem Orsteen, påpeker at avtalefestet pensjon ikke er en sikret rettighet, og at det vil være prinsipielt feil å kompensere for denne. Videre er det umulig å fastslå om man kommer til å miste en ytelse man ellers kunne fått, eller hvor stort tapet i tilfelle er. Dissensen er begrunnet ut fra følgende forhold:

AFP er ingen sikret rettighet. Prinsipielt feil å kompensere for AFP

En arbeidstaker har ingen rett på pensjon fra AFP før han/hun på uttakstidspunktet fyller kravene til ordningen. Mens man i folketrygden årlig opparbeider en pensjonsbeholdning og i private pensjonsordninger opparbeider pensjonsrettigheter, har man for AFP ingen opptjening av rettigheter. Ordningen kan derfor ikke anses å ha noen forpliktelser overfor arbeidstakere som ikke har fylt 62 år. Det vises her til AFP-tilskottsloven § 21 andre ledd siste punktum hvor det heter at «som forventet framtidige forpliktelser regnes pensjonsutbetalingen etter reglene i loven her til arbeidstakere som er tilstått eller som fyller vilkårene for avtalefestet pensjon». Disse kjennetegnene ved ordningen taler mot å gi AFP-påslaget et særskilt erstatningsrettslig vern.

AFP utbetales ikke hvis man mottar uførestønad etter 62 år

Fra lov og vedtekter for AFP-ordningen fremgår det tydelig at det ikke er ment at AFP skal komme til utbetaling hvis man mottar uførestønad fra folketrygden etter 62 år. Dette må sees opp mot at man i stedet får uførestønad frem til 67 år. Det blir derfor feil å kompensere for AFP ved personskader siden personskadeerstatningen gir kompensasjon for tapt arbeidsinntekt frem til 67 år.

Videre er det vanskelig å bygge inn et AFP-tap i den standardiserte erstatningen så lenge ingen av de ansatte i offentlig sektor reelt vil ha et slikt tap. Forskjellen mellom offentlig og privat sektor gjør det i det hele tatt betenkelig å standardisere på dette punktet. For offentlig sektor utbetales AFP mellom 62 og 67 år på tilsvarende måte som man hadde for tidligere ordning i privat sektor. Personer som mottar uføretrygd etter 62 år kan ikke motta AFP. At ny modell for AFP i privat sektor nå er periodisert slik at den kommer til utbetaling som mindre årlige beløp livsvarig, i stedet for større årlige beløp i perioden mellom 62 og 67 år bør ikke føre til annen vurdering av krav på kompensasjon.

Som følge av pensjonsreformen og innføring av fleksibel pensjonering har ny privat AFP blitt en livsvarig tilleggspensjon med nøytralt uttak. Dette betyr at ved uttak når tjeneste-

mottakeren er 62 år blir pensjonen lavere enn ved å stå i jobb til for eksempel 67 år. Ved et skadefelle er det ikke mulig å si noe om hvor lenge den skadelidte hadde tenkt å stå i jobb. Hvis man tar i betraktning at man som ufør får uførestønad frem til 67 år, og kan vente med uttak av alderspensjon fra folketrygden, er det ikke sikkert at det økonomiske tapet er vesentlig for personer som ellers ville pensjonert seg tidlig.

Umulig å fastslå om man mister en ytelse eller hvor stort tapet i tilfelle er

Det er ikke mulig å fastslå om arbeidstakeren ville fylt krav til AFP ved et uttakstidspunkt hvis han ikke var blitt skadet. Det kan være mange årsaker til at man ikke fyller kravene ved uttakstidspunkt og dermed ikke får AFP. En av de vanligste er langvarig sykdom og/eller uførhet. Over 40 prosent blir uføre før de blir alderspensjonister, de fleste sent i arbeidskarrieren. I tillegg kan det være forskjellige forhold som gjør at personen ikke fyller kravene. Disse er blant annet knyttet til det å være ansatt og reell arbeidstaker i bedrift som er tilsluttet AFP-ordningen i ansiennitetsperioden og i de tre siste år før uttak. Andre grunner til at retten til AFP kan falle bort er at personen har hatt andre hovedinntektskilder eller har fått utbetalt pensjon (her regnes ikke uførepensjon), ventelønn eller andre ytelser uten motsvarende arbeidsplikt de siste tre årene før fylte 62 år. Arbeidstakeren vil heller ikke ha rett til AFP dersom bedriftens tariffilknytning opphører før arbeidstakeren har startet uttak av AFP, eller dersom partene i tariffavtalen skulle bestemme seg for å avvikle hele AFP-ordningen.

Det blir feil med full kompensasjon for en ytelse man uansett kanskje ikke ville fått. Hvis kompensasjon også skal gis ved gradert uførhet kan man heller ikke vite om den skadelidte senere kommer til å få AFP. Det er viktig å huske på at selv om regelverket gir at man ikke fyller vilkåret for å få AFP hvis man mottar uføretrygd etter 62 år, så er det mulig å få AFP selv om man mottar uføretrygd i perioden før fylte 62 år. Forutsetningen er bl.a. at man må jobbe minst en femdel av full stilling på uttakstidspunktet og i de siste tre årene før dette tidspunktet. Med signalisert målsetting om økt bruk av gradert uførhet bør dermed dette kunne gjelde flere av de skadde. Det er imidler-

tid viktig at man her påser at man ikke mottar noe uføretrygd etter fylte 62 år.

For fullstendige vilkår relatert til uttakstidspunkt og vilkår relatert til fylte 62 år henvises det til «Vedtekter for Fellesordningen for avta-lefestet pensjon (AFP)», kapittel 3.

Sluttvederlagsordningen kan komme til utbetaling hvis man ikke fyller vilkårene til AFP

En god del arbeidstakere trer ut av arbeidslivet før de har nådd en alder som gir rett til å ta ut AFP. Det kan være på bakgrunn av helsemessige årsaker, nedbemanning eller konkurs hos arbeidsgiver. Sluttvederlag ytes til arbeidstakere i alderen 50 til 66 år som ufrivillig mister jobben. Vederlaget er et engangsbeløp som varierer (fra 1. juli 2011) mellom kr. 20.000 og kr. 80.000 avhengig av alder. Sluttvederlagsordningen inngår som ett av bilagene i tariffavtalen mellom hovedorganisasjonene.

Arbeidstakere som oppfyller vilkårene for AFP ikke har rett til Sluttvederlag.

Arbeidstakere kan derfor ha rett på Sluttvederlag i en situasjon der de på grunn av uførhet ikke har rett på AFP. Skulle man ved personskadeerstatningstilfelle i tillegg få kompensert for at man ikke fyller vilkårene for AFP vil dette være mot hensikten til Sluttvederlagsordningen.

Feil å kompensere livsvarig alderspensjon

Utvalget har ellers valgt å se bort fra tap som faller i kategorien «tap av trygdefordel». Synspunktet har vært at standardiseringen av fremtidig inntektstap bør ivareta skadelidte for tiden frem til fylte 67 år, mens erstatning for eventuelle tap etter fylte 67 år ikke tas med. Denne linjen må videreføres i forhold til den nye AFP-ordningen.

Videre oppfattes det som feil å kompensere en pensjon som skal komme til utbetaling livet ut med en engangsutbetaling flere år før pensjonsalder. Dette bryter mot prinsipp rundt livsvarige utbetalinger med dødelighetsarv.

5.10 Et alternativ til Inntektstapmodellen: En nettotapsmodell

Inntektstapmodellen representerer en standardiseringsordning som langt på vei fyller de ønske-

mål som er formulert i Utvalgets mandat. Arbeidet for å fylle Mandatets krav har imidlertid gitt en del utfordringer hva gjelder modellens oversiktighet, enkelhet og praktikabilitet. I så måte er det særlig omfanget av tabellverket som springer i øynene. Videre utgjør systemet med et påslag i erstatningen ved lav trygdedekning en komplikasjon, jf. punkt 5.3.2 foran og regelen i Utmålingsforskriften § 2-1 femte ledd. Endelig innebærer systemet med å ta utgangspunkt i intervaller på halve G en iboende unøyaktighet i utmålingen.

Til dette kan det innvendes at unøyaktighet nettopp ligger i standardiseringens natur, og nettopp er den pris som må betales for å få et enkelt system. Et omfattende tabellverk er også en nærmest uunngåelig følge av et ønske om standardisering. Særlig forholdet mellom individuelle variasjoner knyttet til både inntekt, alder og trygde- og pensjonsforhold har gjort det vanskelig å finne tjenlige grovkategoriseringer som ivaretar rettskulturelt baserte krav til rettferdighetstenkning.²⁸³ Det kan alt i alt synes som om kravene til rettferdige løsninger er vanskelig å forene med et noenlunde enkelt system. På dette punktet er det særlig tilleggskomplikasjonen knyttet til individuell justering for lav trygdedekning som er problematisk. Denne komplikasjonen gjør at en del av forenklingsgevinsten ved standardisering i tabeller elimineres fordi skadelidte må igjennom en ekstra regneoperasjon. Det bør likevel tilføyes at den ekstra regneoperasjonen bare vil være aktuell for personer med lav trygdedekning.

Som følge av at Mandatet går ut på å finne en mulig standardiseringsordning ut fra ulike gitte premisser, vil Utvalget presentere Inntektstapmodellen som sitt forslag hva gjelder erstatning for tap i fremtidig erverv.

De nevnte utfordringene har imidlertid gjort at Utvalget for utredningsformål også vil skissere en *alternativ* utmålingsmodell. Denne modellen bygger på en nettotapsberegning. Denne modellen er i noe mindre grad en oppfølging av Mandatets krav til en vid standardisering, men den har på den annen side noen fortrinn knyttet til enkelhet og nøyaktighet. I det følgende skal det gjøres rede for denne nettotapsmodellen.

Nettotapsmodellen tar utgangspunkt i skadelidtes årslønn i skadeåret eller året før (eller et senere år før oppgjørstidspunktet) og gjør fradrag for skatt uten skaden.

Deretter beregnes inntekten med skaden: Her regnes med trygdeytelser og uføredekning fra tje-

²⁸³ Jf. også punkt 3.2.3 foran vedrørende standardisering og legitimitet.

nestepensjonsordninger. Det beregnes skatt på disse inntektene før nettosummen med skade trekkes fra nettosum uten skade. Man står da igjen med et nettotap i et basisår. Dette nettotapet kan så multipliseres med en kapitaliseringsfaktor som er tilpasset skadelidtes alder. Kapitaliseringsfaktoren kan utledes av en dertil egnet tabell. Kapitaliseringsfaktoren kan eventuelt justeres for et standardisert skattepåslag, slik det er gjort for merutgiftserstatningen.

For nettotapsmodellen er det imidlertid en komplikasjon forbundet med at det eventuelle fradraget for pensjoner må beregnes for samme år som skaden, for at nettotapet skal bli riktig. Samtidig vil den praktiske normalsituasjonen være at skadelidtes uføredekning under tjenstepensjon først beregnes for et senere år enn det år som legges til grunn for fastsettelse av årsinntekt. Hvis skadelidte skades i desember 2014, kan årsinntekten fastsettes på bakgrunn av årsinntekten i 2013. Uføredekningen påløper imidlertid ikke før i året 2015. For å få erstatningsberegningen riktig, må imidlertid bruttotap og fradrag beregnes for *samme år*.

Her er et mulig alternativ å tilbakeregne pensjonen til det år som danner utgangspunkt for inntektsberegningen. Med dagens tallgrunnlag for utregning av pensjoner vil dette være relativt enkelt gjennomførbart. Et annet alternativ kan

være å oppjustere årslønnen i samme grad som G er oppjustert i perioden, slik at man får et stipulert årstap i det første året det beregnes pensjon fullt ut. I eksemplet foran vil dette være år 2015, mens lønnen fra år 2013 altså er oppjustert som beskrevet. Idet nettotapsmodellen ikke er Utvalgets foreslåtte modell, nøyer Utvalget seg med å presentere disse alternativene uten å treffe et valg mellom dem.

En fordel med nettotapsmodellen er at man unngår store tabeller, samtidig som man kan forholde seg til en enkel regneoperasjon: Nettotapet ganges med en kapitaliseringsfaktor bestemt av skadelidtes alder.

En annen fordel er at man kan regne inn fradraget for pensjon allerede i netto årstap. Dermed slipper man en regneoperasjon med kapitalisering etter at erstatningssummen er funnet. Nettotapsmodellen har altså tre fortrinn: Den er nøyaktigere. Den trenger ikke en omfattende tabell. Den har en enklere regneoperasjon.

Modellen har imidlertid visse likhetstrekk med det system som blir anvendt i dag under et regime med individuell erstatningsberegning. Når Utvalget ikke vil gå inn for denne modellen er det i første rekke fordi den ikke fyller Mandatet. Utvalget antar likevel at det kan være nyttig å presentere modellen som et alternativ som kan bringes videre til høringsinstansene.

Kapittel 6

Inntektstaperstatning til barn

6.1 Innledning

6.1.1 Hovedlinjene i gjeldende rett

SkI. § 3-2a inneholder regler om standarderstatning til barn som skades før fylte 16 år. Bestemmelsen anviser en standardisert erstatning med to dekningsformål. Det ene er å erstatte fremtidig inntektstap (økonomisk tap). Det andre er å kompensere for tapt livsutfoldelse (ikke-økonomisk tap). De to kompensasjonselementene er i dag samlet i én erstatning. SkI. § 3-2a gir uttømmende regler om erstatning for fremtidig inntektstap og tapt livsutfoldelse. Konsekvensen er at skadelidte ikke kan kreve erstatning basert på de alminnelige reglene. Dette fremgår forutsetningsvis av skI. §§ 3-1 fjerde ledd og 3-2 andre ledd, og er uttrykkelig lagt til grunn i forarbeidene.¹ Bestemmelsen om standardisert barneerstatning ble gitt som et tillegg til skadeserstatningsloven kapittel 3 i 1987.² Ordningen gjelder for skader som er konstatert etter denne datoen. SkI. § 3-2a gir enkle regler, både med hensyn til om det skal tilkjennes erstatning og selve utmålingen.

Det sentrale formålet med skI. 3-2a er å gi barn lik erstatning for lik skade, uten hensyn til kjønn, bosted, evner og familiebakgrunn. For unge skadelidte er det vanskelig å fastsette fremtidig inntektstap gjennom et langt livsløp. Prognosene blir ofte usikre. Uvissheten øker normalt jo yngre skadelidte er. En regel basert på en konkret og individuell utmåling ville i realiteten henvise rettsanvenderen til en «kvalifisert gjetning».³ En standardisert utmålingsmodell må bygge på mer generelle betraktninger om fremtidsperspektivene for barn i tilsvarende situasjon. Det er mot denne bakgrunn man må forstå skI. § 3-2a, som standardiserer erstatningen til barn som på skadehandlingstidspunktet⁴ var under 16 år.

De øvrige erstatningspostene utmåles etter samme regler som for andre skadelidte (det vil si de som er eldre enn 16 år på skadehandlingstidspunktet). Det innebærer blant annet at erstatning for påførte merutgifter⁵ og fremtidige merutgifter⁶ utmåles etter de alminnelige reglene i skI. § 3-1. Det samme gjelder oppreisning, som erstattes etter skI. § 3-5. Det har vært diskutert om skadelidte kan kreve erstatning for påført inntektstap. Dette besvares med nei i *Løff II* (Rt. 2009 s. 425). Ut fra Høyesteretts presisering om at uttrykket «på skadetiden» i skI. § 3-2a første ledd skal forstås som skadehandlingstidspunktet, blir det ikke rom for noe påført inntektstap som skal dekkes i tillegg til standarderstatningen, jf. dommens avsnitt 37 med henvisning til *Løff I* (Rt. 2008 s. 1336). Synspunktet bygger på et sammensatt rettskildegrunnlag, der blant annet forarbeidene brukes for å utlede en hypotetisk lovgivervilje. Førstvoterende uttaler at «[d]et er ... ingen spor i lovførearbeida av at det ved sida av dei standardiserte summane skulle vere plass for individuelle krav bygd på tapt inntekt før oppgjerstidspunktet. Dette er ein så praktisk situasjon at det hadde vore naturleg at det hadde vore nemnt om det var meininga» (avsnitt 32). Siden de ulike postene følger ulike regler – der noen er standardisert mens andre anviser en individuell utmåling – er det nødvendig å trekke grensen mellom dem. Nærmere om dette kommer nedenfor.

SkI. § 3-2a om standardisert barneerstatning er ikke den eneste regelen om erstatning til skadelidte barn – forutsatt at begrepet «barn» defineres som personer under 18 år. Per i dag finnes det flere regelsett: Den alminnelige utmålingsregelen i skI. § 3-1 første ledd anvendes der skadelidte er 16 år eller eldre på skadetidspunktet, eller har

¹ Jf. Ot.prp. nr. 82 (1986–1987) s. 45.

² Jf. lov 18. desember 1987 nr. 96.

³ Lødrup (medf. Kjelland) 2009 s. 505.

⁴ Uttrykket «på skadetiden» i skI. § 3-2a skal forstås som *skadehandlingstidspunktet*, jf. Høyesteretts presisering i *Løff I* (Rt. 2008 s. 1336, især avsnitt 48), samt oppfølgingen i *Løff II* (Rt. 2009 s. 425, avsnitt 37). Av fremstillingshensyn bruker Utvalget også kortformen «skadetidspunktet».

⁵ Se til illustrasjon blant annet *Bråtane* (RG 2001 s. 622).

⁶ Se til illustrasjon blant annet *Bråtane* (Rt. 2002 s. 1436).

vært utsatt for personlige krenkelses som eksempelvis voldtekt, jf. skl. § 3-3, jf. § 3-1. I tillegg kommer yrkesskadeforsikringsloven. Den gjelder på vanlig måte hvor skadelidte barn har vært utsatt for en yrkesskade. De ulike erstatningssystemene blir utdypet nedenfor i punkt 6.3.

Man har i dag et tresporet system, hvilket bidrar til å gjøre regelverket omfattende og komplisert. I tillegg kommer at de tre systemene ofte gir ulike resultater. Disse forholdene må anses som svakheter ved dagens system. Utvalget har tatt med seg disse ankepunktene i vurderingen av behovet for revisjon av reglene om erstatning til skadelidte barn. Det er likevel behov for en særregel om standarderstatning til skadelidte barn, i tillegg til reglene for voksne skadelidte. Ved at den foreslåtte Inntektstapmodellen i lovutkastets § 3-2 om standardisert utmåling også gjelder i yrkesskadetilfellene, vil imidlertid antallet parallelt gjeldende regelsett bli redusert.

6.1.2 Sammendrag av Utvalgets vurderinger og forslag

Utvalget går inn for å videreføre en ordning med en form for standardisert erstatning til skadelidte barn, men har utvidet virkeområdet til personer som er yngre enn 19 år på konstateringstidspunktet. Utvalget har med andre ord bevisst forlatt skadehandlingstidspunktet, jf. *Løff I* (Rt. 2008 s. 1336), og foreslår konstateringstidspunktet som det avgjørende skjæringstidspunktet. Utvalget går videre inn for strukturelle endringer, både av hensyn til å oppnå mer rettfærdige oppgjør for og mellom skadelidte (legitimitetshensyn), og for å oppnå god sammenheng med øvrige standardiseringsregler i utkastet (konsistenshensyn).

For det første foreslår Utvalget å separere utmålingen av erstatning for tapt livsutfoldelse og fremtidig inntektstap.⁷ Det anses fordelaktig å skille disse postene. De gjelder til dels ulike perioder. I tillegg er inntektstaperstatningen lineær, mens ménerstatningen er progressiv.⁸ En separering er naturlig også ut fra Utvalgets forslag om et nytt hovedfundament for utmålingen av fremtidig inntektstaperstatning. Tapt livsutfoldelse foreslås kompensert på samme måte som for andre skadelidte, og følger derfor det alminnelige systemet. Tilsvarende har Utvalget lagt opp til en nærmest glidende overgang mellom barneerstatningen og de alminnelige reglene om standardisert inntektstaperstatning (lovutkastets § 3-2). Utvalget

har bestrebet seg på å koordinere de ulike elementene i erstatningssystemet for å fremme konsistens, både i utforming av vilkårene og ved fastsettelsen av erstatningsnivået (unngå for store sprang). Lovteknisk finner Utvalget det hensiktsmessig at særregelen om barneerstatning kun regulerer fremtidig inntektstaperstatning. Utvalget ser det også som retts-teknisk forenklende å skille inntektstaperstatningen fra ménerstatningen. For rettsanvenderne vil en slik separering verken forvanske eller forlenge arbeidet med skadeoppgjøret, idet reglene og deres vurderingstemaer er de samme som ellers. En separering av postene fremstår som fordelaktig ut fra de reglene som er foreslått (nåtidsperspektiv), og fordi dette kan forenkle en fortløpende evaluering og eventuell revisjon av ordningen (fremtidsperspektiv). Utvalget går også inn for at hjemmearbeidstap erstattes separat, og etter den egne regelen i lovutkastets § 3-5. Hjemmearbeidserstatningen skal da ikke utmåles konkret og individuelt i fase 1,⁹ men etter tabell gitt i forskrift. Det vil si at man anvender aldersintervallet i tabellens første rad, som dekker skadelidte fra 0 til og med 20 år. Det gir en erstatning på 4,8 G for skadelidte i gruppe 1, og en erstatning på 9,6 G for skadelidte i gruppe 2. Av standardiseringshensyn differensieres det ikke ut fra skadelidtes alder innen dette første aldersintervallet, 0–20 år.

Utvalget har vurdert om bestemmelsen bør angi at ménerstatningen utmåles etter de alminnelige reglene, ut fra den forhistorien som ligger i at skl. § 3-2a har samlet disse i én erstatning. Utvalget ser en slik presisering som unødvendig å innta i lovteksten, fordi dette kan presiseres i forarbeidene. Det er generelt fordelaktig at lovteksten ikke unødige belastes med regler som utelukkende har informasjonsverdi (om systemet selv).

For det andre foreslår Utvalget en endring av modellen for utmåling av fremtidig inntektstaperstatning. Det legges opp til en tofase-modell: Oppgjøret som skjer i fase nr. 1 gjelder det tidspunktet skaden har stabilisert seg, og man gjør opp andre poster som merutgiftserstatningen. Her erstattes første del av inntektstapet, som er relatert til sommerjobber, biinntekter mv. Dette er inntektstap som ofte gjelder en avgrenset periode, typisk når skadelidte er rundt 13–18 år.¹⁰ Utvalget går inn for en grovmasket sjablongerstatning, med medisinsk invaliditet som hovedfaktor. Fase nr. 2 relaterer seg til tidspunktet skadelidte er blitt 19 år, og

⁷ Jf. Mandatets punkt 2.4, kulepunkt 8.

⁸ Sml. Kjønsstad 2008b s. 14 og 53.

⁹ For en utdyping av disse «fase»-begrepene, se rett nedenfor.

¹⁰ Se de empiriske undersøkelserne nedenfor i punkt 6.5.

hvor fremtidstapet gjøres opp. Grunnpilaren i den nye modellen er å utskyte denne delen av oppgjøret, fordi man da normalt får bedre forutsetninger for å vurdere ervervsevnen. Utvalget går likevel inn for at saken kan gjøres opp tidligere, for eksempel hvor det er åpenbart at skadelidte er helt uten ervervsevne. Utvalget foreslår i tillegg at skadelidte skal innrømmes en såkalt valgfrihetsmodell, som gir mulighet for å gjøre opp de mindre og mer moderate skadene allerede i fase 1. Når ervervsevnen er fastsatt, går Utvalget inn for å samkjøre tofase-modellen med Inntektstapmodellen. Det nærmere innholdet av, og begrunnelsen for, tofase-modellen blir beskrevet nedenfor i punkt 6.5.

6.2 Komparative linjer, med vekt på dansk rett

Den danske regelen om barneerstatning har flere likhetstrekk med vår skl. § 3-2a. Etter EAL § 8 tar man utgangspunkt i en såkalt standardårslønn på 276 000 DKR¹¹ som multipliseres med skadelidtes medisinske invaliditetsgrad, jf. EAL § 4. Erstatningen reduseres dermed forholdsmessig ved lavere invaliditetsgrader enn 100 %, likevel slik at det er et minstekrav om 5 % medisinsk invaliditet, jf. EAL § 2 andre punktum. Til slutt blir den multiplisert med en kapitaliseringsfaktor på 10, jf. EAL § 8 første punktum.¹² Erstatningen utbetales som et kapitalbeløp.¹³

Bestemmelsen er kommentert av Møller og Wiisbye, som uttaler at «[e]rhvervsevnetabserstatning til børn under 15 år beregnes på samme måte som ellers, jf. lovens § 6, *blot* med den forskel, at méngraden anvendes i stedet for erhvervsevnetabsprocenten, ...».¹⁴ Slik nærværende utvalg ser det, er det grunnleggende forskjeller mellom å utmåle en erstatning basert på medisinsk invaliditet kontra ervervsuførhetsgrad, noe som Utvalget skal utdype i sin redegjørelse for den valgte modellen. Utvalgets syn er mer på linje med den danske Bet. IV, der den danske arbeidsgruppen legger til grunn at «der kan være stor forskel på méngraden (som bygger på en lægelig vurdering) og erhvervsevnetabspro-

centen (som bygger på en økonomisk vurdering av de fremtidige inntægtsmuligheder).¹⁵

I svensk rett har man ingen tilsvarende klar sjablongregel, og erstatningen fastsettes etter en mer skjønnsmessig vurdering av antatt gjennomsnittlig inntekt, jf. skl. 5:1. Det bør merkes at denne løsningen må ses i sammenheng med den svenske ordningens bruk av terminerstatning.¹⁶ I svensk teori ses en lang og pågående debatt om hvordan utmålingen av erstatning til skadelidte barn skal (og bør) foretas. Regjeringen ønsker å fortløpende studere praksis om erstatning til skadelidte barn og unge, for eventuelt å komme tilbake med nødvendige lovendringer.¹⁷

I finsk rett benyttes en form for kombinasjonsmodell. Regelen om barneerstatning finnes i Skadeståndslag 31. mai.1974/412, 2 b § (16.6.2004/509). Dersom skadelidte er under 18 på skadetidspunktet, skal «den förvärvsinkomst som den skadelidande skulle ha fått om skadefallet inte hade inträffat uppskattas med beaktande av dennes personliga egenskaper samt utbildnings- och yrkesplaner». Fra dette gjøres det unntak i andre punktum, som gjelder tilfeller hvor man ikke har konkrete holdepunkter for å gjøre prognoser over ervervsevnen. Bestemmelsen anviser følgende system:

«Visas inte något annat, skall som förvärvsinkomst för en skadelidande

1) när denne fyllt 18 år betraktas ett belopp som motsvarar den statsskattepliktiga förvärvsinkomst som i Finland bosatta 18–22-åriga personer har i genomsnitt,

2) när denne fyllt 23 år betraktas ett belopp som motsvarar den förvärvsinkomst som i Finland bosatta 23–34-åriga heltidsanställda löntagare har i genomsnitt,

3) när denne fyllt 35 år betraktas ett belopp som motsvarar den förvärvsinkomst som i Finland bosatta 35–64-åriga heltidsanställda löntagare har i genomsnitt,

4) när denne fyllt 65 år betraktas beloppet av den ålderspension som personen med stöd av lagen om pension för arbetstagare (395/1961) hade haft rätt till på basis av förvärvsinkomsterna enligt 1–3 punkten.

Beloppen av de förvärvsinkomster som avses i 1 mom. 1–3 punkten fastställs årligen genom förordning av statsrådet.»¹⁸

¹¹ Lovteknikken krever løpende endringer for å korrigere for fall i pengeverdien. Tallet 276 000 gjelder per i dag (desember 2010). Se også <https://www.retsinformation.dk/Forms/R0710.aspx?id=2167>.

¹² Den danske barneerstatningsmodellen er beskrevet av blant annet Møller og Wiisbye 2002 s. 255–259.

¹³ Sml. presiseringen i von Eyben og Isager 2007 s. 317.

¹⁴ Møller og Wiisbye 2002 s. 257, Utvalgets kursivering.

¹⁵ Bet. IV s. 63.

¹⁶ Om den svenske ordningen med barneerstatning, se Hellner og Radetzki 2006 blant annet s. 384–385.

¹⁷ Prop. 2000/01: 68 s. 23.

I den videre beskrivelsen av Utvalgets drøftelser og forslag, blir det fortløpende trukket linjer til andre lands rett, især dansk rett. Fremstillingen her må derfor ses i sammenheng med lovutredningen ellers.

Etter dette komparative utsynet, skal Utvalget gjøre nærmere rede for den norske rettstilstanden.

6.3 Oversikt over gjeldende norsk rett

6.3.1 Nærmere om skl. § 3-2a

Skadeserstatningsloven §§ 3-1 og 3-2 inneholder bestemmelser om at erstatning for tap i fremtidig erverv og ménerstatning for skadelidt som var under 16 år på skadetidspunktet, skal utmåles etter § 3-2a. Selv om skadelidte barn ikke får hele sitt individuelle økonomiske tap dekket etter § 3-2a, kan de ikke kreve supplerende inntektstaperstatning og ménerstatning etter henholdsvis §§ 3-1 og 3-2. Utvalget skal videre redegjøre for innholdet i skl. § 3-2a.

Skil. § 3-2a gjelder i dag for skadelidte som er yngre enn 16 år «på skadetiden». Uttrykket har foranlediget tolkningstvill, der det har vært drøftet om det skal forstås som skadetidspunktet eller oppdagelsestidspunktet for skaden (som kan være forskjellig).

Problemstillingen var oppe i *Løff I* (Rt. 2008 s. 1336).¹⁹ En gutt ble skadet ved at en hjernesvulst ble oppdaget for sent. Pasientskaden medførte blant annet lammelse i deler av ansiktet, tale- og svelgevaner, samt svekket syn og koordinasjon. På skadetidspunktet var Løff 14 år og dermed innenfor skl. § 3-2a. På oppdagelsestidspunktet var han 18 år, og dermed utenfor skl. § 3-2a. Etter en gjennomgang av forarbeider og andre rettskilder presiserte Høyesterett at uttrykket «på skadetiden» skal forstås som skadehandlingstidspunktet, se især dommens avsnitt 48, samt oppfølgingen i *Løff II* (Rt. 2009 s. 425, avsnitt 37). For Løff ble konsekvensen at utmålingen av erstatningen skulle skje etter den standardiserte barneerstatningen i skl. § 3-2a, og ikke etter den alminnelige regelen i skl. § 3-1 første ledd.

På denne måten kan man utnytte potensialet i tofase-modellen, samtidig som denne møter anvendelsesområdet for Inntekstapmodellen.

Disse vil derfor gli over i, og komplettere hverandre, for gruppen av unge voksne. Dette har også en side mot utformingen av Inntekstapmodellen. Ved å inkludere også unge voksne i barneerstatningsmodellen, unngår man å komplisere Inntekstapmodellen ved flere særregler. Slike regler kunne ellers vært påkrevd blant annet for å fange inn de unge skadelidte som ikke ville oppfylt det ordinære kravet til arbeidstilknytning, og som derfor måtte blitt spesialregulert under Inntekstapmodellen. Det at Utvalget inkluderer unge voksne i barneerstatningsmodellen, må anses som et rettspolitisk valg for å styrke og sikre erstatningsvernet for denne gruppen av skadelidte. Ved å bli inkludert i barneerstatningen, tas det utgangspunkt i en stipulert årsinntekt på 6 G, som dermed ligger høyere enn utgangspunktet på 5 G under Inntekstapmodellen, se utdypingen av modellen nedenfor.

Barneerstatning etter skl. § 3-2a fastsettes ut fra en vurdering av skadelidtes medisinske invaliditet. Det er denne som avgjør om det overhodet skal tilkjennes barneerstatning, og i så fall hvor mye. Medisinsk invaliditet er dermed knyttet både til regelens vilkårsside og omfangsside.

Et vilkår for standardisert barneerstatning er at skadelidte har minst 15 % medisinsk invaliditet, jf. skl. § 3-2a andre ledd fjerde punktum. Ved lavere medisinsk invaliditet enn 100 %, reduseres erstatningen forholdsmessig, jf. skl. § 3-2a andre ledd tredje punktum. Ved utmålingen benyttes G på oppgjørstidspunktet, hvilket ble klargjort av Høyesterett i *Jensen* (Rt. 1997 s. 1044).

Begrepet «medisinsk invaliditet» gir uttrykk for skadelidtes medisinske funksjonsevne. Begrepet er ikke legaldefinert i skadeserstatningsloven. Derimot inneholder forskriften til ftrl. § 13-17 om ménerstatning en definisjon av interesse.²⁰ Forskriftens § 1 tredje ledd lyder slik: «Med medisinsk invaliditet forstår vi den fysiske og/eller psykiske funksjonsnedsettelsen som en bestemt skade eller sykdom erfaringsvis forårsaker. Invaliditetsgraden fastsettes på objektivt grunnlag uten hensyn til medlemmets yrke, nedsatte evne til inntektsgivende arbeid (uføregrad), fritidsinteresser o.l.».

Medisinsk invaliditet må holdes atskilt fra begrepet ervervsuførhet (og yrkesuførhet), som omhandler skadelidtes evne til å skaffe seg inntekt. Ved vurderingen av ervervsuførhet rettes oppmerksomheten mot den enkeltes individuelle muligheter til å skaffe seg inntekt ved eget arbeid.

¹⁸ Se <http://www.finlex.fi/sv/laki/ajantasa/1974/19740412>.

¹⁹ Løff-dommene er unntatt fra offentlighet etter domstoloven § 130. Skadelidte har imidlertid gitt tillatelse til at etternavnet brukes som domskallenavn, se Lødrup (medf. Kjelland) 2009 s. 6 (implisitt).

²⁰ Forskrift om ménerstatning ved yrkesskade, av 21. april 1997 nr. 373 (ménerstatningsforskriften).

En slik vurdering anvendes ved utmåling av inntektstaperstatning etter skl. § 3-1 første ledd (se også andre ledd). Uførhetsgraden trenger ikke uttrykkes i en bestemt uførhetsprosent, selv om dette gjøres for eksempel i medisinske spesialist-erklæringer. Ved vurderingen etter skl. § 3-2a er det derfor uten betydning om ervervsuførheten er større eller mindre enn den medisinske invaliditeten. Selv om det ofte er en *viss* sammenheng mellom skadelidtes medisinske funksjonsevne og arbeidsevne, finnes det atskillige eksempler på manglende eller svak korrelasjon.

Dette *korrelasjonsproblemet* er kjernen i kritikken mot å anvende – og dermed videreføre – medisinsk invaliditet som basis for utmålingen. Skadelidte kan ha sterke intellektuelle evner, slik at en fysisk funksjonsbegrensning medfører lite begrensninger i arbeidslivet. Skadelidte kan for eksempel ha IT-basert arbeid eller drive undervisningsorientert arbeid. Fra rettspraksis er Bråtane-saken illustrerende. Skadelidte er 100 % medisinsk invalid, men fungerer i arbeid (prest). Hun hadde likevel krav på full barneerstatning etter skl. § 3-2a. Eksemplet anskueliggjør at medisinsk invaliditet kan medføre overkompensasjon, sammenliknet med hva som ville blitt utfallet etter alminnelige utmålingsregler. Modellen i skl. § 3-2a kan også gi motsatt utslag, og medføre underkompensasjon. Tilfeller der skadelidte er påført hodeskader er anskueliggjørende. Hodeskader medfører ofte en høyere ervervsuførhet enn den medisinske invaliditeten tilsier. Konsekvensen blir at skadelidte får mindre enn full erstatning, og dermed ikke får dekket sitt tap. Utvalget har lagt atskillig vekt på å unngå slike uheldige utslag av standardisering for skadelidte barn, noe som ligger bak begrunnelsen for vårt forslag om å forme modellen etter et annet mønster (der skadelidtes funksjonsevne brukes som basis).

At standardiseringsmodellen i skl. § 3-2a bruker medisinsk invaliditet som fundament, skiller den på et viktig punkt fra standardiseringssystemet i yrkesskadeforsikringsloven. Den bygger på ervervsuførhet som grunnlag for å fastsette fremtidig inntektstaperstatning. Når dette ikke er valgt for barneerstatningen, er det fordi de fleste som er yngre enn 16 år på skadetidspunktet er uten (fast) inntekt. For de få som faktisk har hatt en inntekt, oppstiller likevel skl. § 3-2a fjerde ledd en særregel, se nedenfor.

Begrepet «medisinsk invaliditet» trenger presiseringer. For eksempel er det nødvendig å trekke en grense mot *tabellarisk invaliditet*. Invaliditetsgraden fastsettes da etter objektive kriterier, angitt i et autorisert tabellverk. Det bestemmer

hvor stor invaliditetsgrad skadelidte får ved tap av bestemte sanser, lemmer og organer. Disse er verdsatt og tilordnet prosentsetser i tabellen.

Verken lovteksten eller forarbeidene angir klart hvordan den medisinske invaliditeten skal fastsettes. I Kjønstads artikkel om barneerstatningen i Tidsskrift for Erstatningsrett 2008, uttaler han at

«[a]v forarbeidene til skadeserstatningsloven § 3-2a ser det ut til at man med uttrykket medisinsk invaliditet egentlig mente en tabellarisk invaliditet. Man skulle nettopp se bort fra subjektive egenskaper hos skadelidte. Justisdepartementet uttalte at 'skadens art og størrelse bør være avgjørende', og det vises til Sosialdepartementets tabell av 5. mai 1972. Dette begrunnes med at det vil gi 'mest mulig entydige kriterier' og 'gi raskere og enklere oppgjør'». ²¹

Utvalget er enig i at disse forholdene kan tilsi at tabellarisk invaliditet vil fremme hensynet til retts-teknisk enkelhet og likhet, men bemerker at det sentrale i forarbeidene er diskusjonen om valget mellom *medisinsk invaliditet* eller *ervervsuførhet* som fundament for modellen. Oppmerksomheten er ikke rettet mot det nærmere innholdet i invaliditetsbegrepet. Den medisinske invaliditetsgraden har i praksis blitt fastsatt ut fra tabellen om medisinsk invaliditet, se ménerstatningsforskriften. ²²

Et av ankepunktene mot dagens system, er at tabellverket ikke alltid passer like godt på skader hos barn. Dette til tross for at tabellene har en lang forhistorie – fra 1800-tallets tyske ordninger om ulykkesforsikring til vern av gruve- og industriarbeidere, og senere har blitt revidert flere ganger. For eksempel hevder Kjønstad at «så vidt jeg vet – finnes det ikke tabeller som er tilpasset skader som barn og ungdom pådrar seg», og at «man i mange tilfeller ikke vil finne den skaden som et barn eller en ungdom har pådratt seg i tabellene». ²³ For å finne frem til prosentsetsen, må rettsanvenderen i slike tilfeller sammenlikne med andre skader. I tillegg til at dette forvansker den konkrete rettsanvendelsen, kan slike sammenlikninger (analogiseringer) bli usikre.

Skl. § 3-2a har en særregel i fjerde ledd. Den omhandler tilfeller der skadelidte i løpet av de to

²¹ Kjønstad 2008b s. 10.

²² Sml. Nygaard 2007 s. 157 som presiserer at «[o]mgrepet «medisinsk» etter § 3-2a har same innhold som i § 3-2, altså blant annet individuelt fastsett».

²³ Kjønstad 2008b s. 10–11.

siste årene før skaden har hatt arbeidsinntekter på gjennomsnittlig 5 G eller mer. Barneerstatningen kan da forhøyes i det omfanget det finnes rimelig. I slike situasjoner har man et visst konkretisert grunnlag for å anta at skadelidte ville ha høyere inntekter enn standarderstatningen dekker. Slik skl. § 3-2a fjerde ledd er formulert, fanger den inn et begrenset antall skadelidte. Regelen må betraktes som en sikkerhetsventil.²⁴

6.3.2 Skl. § 3-1

Hvis skadelidte er eldre enn 16 år på skadetidspunktet, fastsettes erstatningen etter skl. § 3-1 første ledd. Bestemmelsen anviser en konkret og individuell utmåling, se punktene 6.1 og 6.3 foran. Dette er den alminnelige utmålingsregelen, og anvendes om ikke annet er bestemt.

6.3.3 Særregelen i skl. § 3-3

Dersom skadelidte er utsatt for visse personlige krenkelser slik som voldtekt, anvendes særregelen i skl. § 3-3. Den gjelder skader/tap på grunn av krenkelser som angitt i straffeloven §§ 147 (innbrudd), 168–169 (falsk anklage), 192–199, 200 tredje ledd (seksuelle overgrep), 217–221 (forbrytelser mht. familieforhold), kapittel 21 (forbrytelse mot den personlige frihet), § 228 (legemsfornærmelse), kapittel 25 (utpressing og ran) eller 390a (krenking av en annens fred ved skremmende, plagsom eller annen hensynsløs atferd). Erstatningen utmåles da konkret og individuelt, jf. skl. § 3-1 første ledd. Det gjelder selv om erstatningen blir lavere enn etter de standardiserte satsene i skl. § 3-2a. Dette følger uttrykkelig av lovtaksten, jf. uttrykket «§ 3-2a anvendes ikke» i skl. § 3-3 andre punktum. Se også rettspraksis som *Overgrep* (Rt. 1997 s. 852) og Rt. 2001 s. 105.

Bakgrunnen for særregelen er at skadevirkningene etter seksuelle overgrep ofte ligger på det psykiske og det sosiale planet, og at «kravet om 15 % medisinsk invaliditet etter skl. § 3-2a kan gi uheldige utslag i slike saker».²⁵

Utvalget bemerker at skl. § 3-3 kan oppfattes som en erkjennelse av at det er mulig med individuelt utmålt barneerstatning. I tillegg viser bestemmelsen at hovedregelen kan gi for lav erstatning ved bestemte skadesituasjoner, der

minstekravet på 15 % medisinsk invaliditet er for «hardhendt» mot skadelidte.

I forarbeidene angis det at «[d]epartementets oppfatning er at erstatning for framtidig inntektstap ikke kan eller bør spille noen stor rolle i saker om seksuelt misbruk av barn. Den tilbakeholdenhet som hittil har vært vist, har etter departementets oppfatning gode grunner for seg».²⁶ Her blir det vist til usikkerheten om overgrepene vil påføre slike tap, og vanskelighetene med å fastsette størrelsen på tapet. Departementet påpekte også at det bør «vises tilbakeholdenhet med å stemple barn og ungdom som varig uføre av psykiske grunner».²⁷ Utsagnene kan imidlertid ikke ha som konsekvens at skadelidte barn nektes slik erstatning hvis tapet er konkretisert (og vilkåret om årsakssammenheng er oppfylt). I *Overgrep* (Rt. 1997 s. 852) fikk skadelidte erstattet tap som følge av forsinket utdanning med 150 000 kroner (ca. 197 500 i 2010-kroner).²⁸

6.3.4 Yrkesskader – Yrkesskedeforskriften kapittel 3

Blir et barn yrkesskadet, har det rett til å kreve erstatning etter yrkesskedeforsikringsloven. Påført inntektstap utmåles konkret og individuelt, jf. ysfl. § 13, jf. Yrkesskedeforskriften²⁹ § 2-3. Det samme gjelder utmålingen av erstatning for påførte merutgifter, jf. Yrkesskedeforskriften § 2-1. Ved beregning av fremtidig merutgiftserstatning fastsettes årstapet individuelt, selv om kapitaliseringen er mer standardisert, jf. Yrkesskedeforskriften § 2-2.

Når det derimot gjelder erstatning for fremtidig inntektstap og tapt livsutfoldelse (ménerstatning), har man gått langt i å standardisere, jf. henholdsvis kapittel 3 og 4 i Yrkesskedeforskriften. Modellen for ménerstatning avviker fra prinsippene som er utviklet i forhold til skl. § 3-2, men erstatningens størrelse blir ofte nokså lik.

Kapittel 3 i Yrkesskedeforskriften anviser standardiserte erstatningssatser ved yrkesskade. Utgangspunktet for utmålingen er skadelidtes pensjonsgivende inntekt året før skaden skjedde eller sykdommen ble konstatert, jf. Yrkesskedeforskriften § 3-1. Inntektsnivået er inndelt i fem

²⁴ Om begrunnelsen for denne sikkerhetsventilen, se NOU 1987:4, merknaden «Til ny § 3-2a». Se også Kjønsstad 2008b s. 16, samt Nygaard 2007 s. 159.

²⁵ Ot.prp. nr. 20 (1991–92) s. 67.

²⁶ Ot.prp. nr. 20 (1991–19) s. 48.

²⁷ Ot.prp. nr. 20 (1991–19) s. 48.

²⁸ I RG 1998 s. 38 (seksuelle overgrep) tilkjente retten et betydelig beløp for fremtidig inntektstap. Anken ble trukket da saken ble forlikt med et mindre beløp.

²⁹ Forskrift om yrkesskedeforsikring 21. desember 1990 nr. 1027, gitt med hjemmel i ysfl. § 13 andre ledd. Yrkesskedeforskriften trådte i kraft 1. januar 1991.

grupper, basert på folketrygdens grunnbeløp (G). Den høyeste erstatningen er 30 G, den laveste er 22 G, jf. Yrkesskedeforskriften § 3-2. Denne grunnerstatningen går til skadelidte som er 45 eller 46 år, og er 100 % ervervsufør. Dette utgangspunktet blir deretter justert opp eller ned etter skadelidtes alder, jf. Yrkesskedeforskriften § 3-3. Dersom skadelidte er mindre enn 100 % ervervs-messig ufør, reduseres erstatningen tilsvarende, jf. Yrkesskedeforskriften § 3-4. Utvalget nevner også at hjemmearbeidstap fra og med *Martinsen* (Rt. 1998 s. 1916), har vært ansett som uttømmende kompensert gjennom grunnerstatningen.

Yrkesskedeforskriftens system, med en minimumsinntekt på 7 G og en maksimumsinntekt på 10 G, er sentral i standardiseringsmodellen. Konsekvensen er at alle arbeidstakere med inntekter under 7 G (formelt) får en overkompensasjon, mens de som har inntekter over 10 G (taket) blir underkompensert. Siden gjennomsnittsinntekten i Norge er ca. 6 G for fulltidsarbeidende,³⁰ gir Yrkesskedeforskriften ofte en overkompensasjon. Se punkt 5.5 foran.

6.4 Ulike standardiseringsmodeller

6.4.1 Kjerneproblemer

Det som særkjenner problemet med å utmåle fremtidig inntektstaperstatning til barn, er at de vanligvis ikke har hatt noen tid i arbeidslivet. Dermed er det ingen inntektshistorikk som kaster lys over inntektssituasjonen om ansvarshendelsen tenkes borte. Dette problemet relaterer seg dermed til den hypotetiske inntektssituasjonen *uten* skaden. I tillegg er det ofte vanskelig å gjøre prognoser over den hypotetiske inntektssituasjonen *med* skaden. Det har sammenheng med at tapsperioden er lang, slik at usikkerheten blir stor. I barneverstatningssakene står man overfor to vurderingstemaer som begge er av hypotetisk karakter, og *uten* at rettsanvenderen kan underbygge prognosen over inntektssituasjonen uten skaden på en faktisk inntektshistorikk. Dette bidrar til å forsterke usikkerheten sammenliknet med situasjonen der skadelidte er voksen og har hatt en inntekt (selv om den hypotetiske inntekten også her kan være vanskelig å fastsette). Møller og Wiisbye uttaler at «[a]rbejdsgruppen foreslog ... at regelen [EAL § 8] fremover kun skal omfatte børn, for hvem det på grund af lav alder ikke er muligt at opstille en erhvervsprognose».³¹ I

³⁰ Jf. punkt 5 om Inntektstapmodellen.

³¹ Møller og Wiisbye 2002 s. 256, Utvalgets klammeparentes.

svensk teori ses tilsvarende synspunkter, som når Hellner og Radetzki ordlegger seg slik:

«Särskilda problem bereder ersättningen till barn och ungdomar. I den mån det är möjligt brukar ersättningen intefastställats förrän den skadelidande nått sådan ålder att hennes eller hans framtida förhållanden kan överblickas med någon säkerhet, vilket ofta anses inträffa vid sexton år. Inte ens en sådan uppskjuten bedömning ger någon ledning om det redan tidigt kan bedömas, att en skadelidande blir helt arbetsoförmögen för livet.»³²

Denne usikkerheten er såpass stor at den krever presiseringer i forhold til målsettingen om «full erstatning». Dette idealet er gjerne forklart som den erstatning skadelidte må tilkjennes for å komme i samme økonomiske situasjon som om skaden ikke hadde skjedd. Differansebetraktningen forutsetter at rettsanvenderen har mulighet for å sammenlikne skadelidtes faktiske inntektssituasjon og hypotetiske inntektssituasjon. Denne grunnforutsetningen utfordres sterkt – og kanskje brister – der skadelidte er et barn.

Etter Utvalgets syn står man overfor en situasjon hvor det bør utvises varsomhet med å tro at man systematisk kan nå idealet om å erstatte den individuelle inntektsdifferansen. I den grad begrepet «full erstatning» brukes i en slik forstand, kan man neppe ha realistiske forventninger om at prinsippet kan realiseres gjennom en standarderstatning. Man er på et område hvor det fremtrer tydelig at begrepet «full erstatning» er et juridisk begrep, ikke et økonomisk begrep. Utvalget er imidlertid av den oppfatning at prinsippet om full erstatning kan legge føringer for blant annet hvilket erstatningsnivå som bør legges til grunn. Det siktes særlig til ønsket om å unngå at skadelidte barn rammes av underkompensasjon.

6.4.2 Hva Utvalget har vurdert, men forkastet

6.4.2.1 «Medisinsk invaliditet»-modellen

Utvalget har evaluert dagens ordning hvor utmålingen er basert på medisinsk invaliditet, og har i tillegg drøftet alternative modeller. Dette avsnittet gir en oversikt over hvilke ordninger som er vurdert, men som har blitt forkastet av Utvalget. Dette gir en forståelsesramme for den etterfølgende beskrivelsen av modellen som positivt foreslås.

³² Hellner og Radetzki 2006 s. 385.

For det første har Utvalget drøftet ønskeligheten av å videreføre ordningen med medisinsk invaliditet som hovedfundament for utmålingen. Kjernen i kritikken mot å anvende – og dermed videreføre – en slik tilnærming, er den *manglende korrelasjonen* mellom medisinsk invaliditetsgrad og ervervsuførhet, jf. foran under punkt 6.3.1.³³

I tillegg til å fange inn egenskaper ved begrepet «medisinsk invaliditet», fremheves en sentral avgrensning av begrepet: Medisinsk invaliditet må holdes atskilt fra begrepet ervervsuførhet (og yrkesuførhet), som omhandler skadelidtes evne til å skaffe seg inntekt. Ved vurderingen av ervervsuførheten rettes oppmerksomheten mot den enkeltes individuelle muligheter til å skaffe seg inntekt ved eget arbeid. En slik vurdering foretas ved utmåling av inntektstaperstatning etter skl. § 3-1 første ledd (se også andre ledd). Uførhetsgraden trenger ikke uttrykkes i en bestemt uførhetsprosent. Ved vurderingen etter skl. § 3-2a er det uten betydning om ervervsuførheten er større eller mindre enn den medisinske invaliditeten. Selv om det ofte er en *viss* sammenheng mellom skadelidtes medisinske funksjonsevne og arbeidsevne, finnes det atskillige eksempler på svak eller manglende korrelasjon.

Bedre korrelasjon kan også bidra til å unngå uheldig forskjellsbehandling av skadelidte barn. Det må imidlertid skilles mellom den forskjellsbehandlingen som er et utslag av forskjeller i at saksforholdet medfører ulik erstatning, og den forskjellsbehandlingen som er uten en slik saklig begrunnelse (diskriminering).

Sml. prinsippet i FNs Barnekonvensjon (BK) art. 2. Artikkelen setter forbud mot diskriminering, og pålegger konvensjonsstatene å «respektere og sikre de rettigheter som er fastsatt i denne konvensjon for ethvert barn innenfor deres jurisdiksjon, uten diskriminering av noe slag og uten hensyn til barnets ... funksjonshemming, fødsel eller annen stilling», jf. art. 2 nr. 1. Artikkelen gjelder *usaklig* forskjellsbehandling, og rammer ikke de ulikheter i for eksempel erstatningsutmålingen som begrunnes i ulike dekningsbehov. Se til illustrasjon N2003/0457 (sammenholdt med skadelidtes anførsler). Sml. BK art. 23 om funksjonshemmede barn. Se videre Løff-saken, der Norge er innklaget for Den Europeiske Menneskerettighetsdomstolen i Strasbourg (EMD).³⁴

³³ Sml. Mandatet punkt 2.4 (tredje kulepunkt), som omhandler problemet med «vesentlig forskjell mellom den medisinske invaliditet og den ervervsmessige uførhet».

³⁴ For en oversikt over menneskerettighetenes innvirkning på erstatningsretten, se blant annet Kjelland *Nettressurs for Erstatningsrett*, <http://www.gyldendal.no/nfe>.

Utvalget oppfatter *korrelasjonsproblemet* som en meget tungtveiende innvending mot å la medisinsk invaliditet styre om, og i hvilket omfang, skadelidte barn har rett til erstatning for fremtidig inntektstap. Ved en slik ordning kan konsekvensen bli at man får *systematisk urimelige resultater*, som kan ramme store grupper av skadelidte. Selvsagt kan det hevdes at man kan etablere særregler for eksempelvis hodeskadde. For denne gruppen kan man for eksempel tenke seg en ordning med en form for påslag i erstatningen. Dette vil bidra til å redusere svakheten med en «medisinsk invaliditet»-modell. Hovedproblemet vil *uansett forbli* manglende korrelasjon som rammer flertallet av skadelidte. Ut fra dette kan Utvalget vanskelig gå inn for å videreføre dagens ordning med medisinsk invaliditet som hovedfundament. Utvalget har imidlertid trukket enkelte veksler på denne tilnærmingen for ett særskilt element i den foreslåtte standardiseringsmodellen. Det siktes til den delen av barneerstatningen som skal kompensere for tapte inntekter i ungdomsyrker, som ofte består av mer fysisk preget arbeid. Dette blir nærmere beskrevet under den såkalte overgangserstatningen (jf. punkt 6.5.2), i tillegg til en foreslått valgfrihetsmodell som gir skadelidte en alternativ oppgjørsmåte (jf. punkt 6.5.4). Utvalget har dermed funnet visse bevaringsverdige verdier i den eksisterende modellen, men uten å finne det forsvarlig å videreføre denne som eneste fundament for utmålingen.

Selv om Mandatet ber Utvalget foreta vurderinger av om dagens ordning er tilfredsstillende, bemerkes at man allerede ved utarbeidelsen av skl. § 3-2a var oppmerksom på behovet for å evaluere ordningen. For eksempel uttalte justisminister Helen Bøsterud ved behandlingen av saken i Stortinget, at departementet ville «følge utviklingen nøye med sikte på om skadelidte barn på denne måte kan gis et enda bedre vern enn det som allerede ligger i forslaget».³⁵

6.4.2.2 «Påslagsmodellen»

Utvalget har også vurdert en modell med medisinsk invaliditet som basis, men som forsøksvis «*korrigerer*» korrelasjonssvakheten. For eksempel kan man tenke seg en modell der ervervsuførheten settes til minst 1,5 ganger medisinsk invaliditet, men med 100 % som «tak». Beslektet med dette er konstruksjonen om å gi invaliditetsgraden et prosentmessig påslag, fordi ervervsuførheten ofte er høyere enn den medisinske invalidite-

³⁵ Forhandlinger i Odelstinget 10. Desember 1987 (s. 169).

ten. Fremgangsmåten ble benyttet tidligere. Med henvisning til Den norske legeforenings retningslinjer for nakkeskader³⁶ ble det da gitt et påslag på ca. 20 % – som uttrykk for antatt ervervsuførhet. I Den norske legeforenings retningslinjer blir det angitt at «[d]et kan ... være til hjelp å vite at erfaringsmessig er den ervervsmessige uførhet *vanligvis* inntil 20 % over den medisinske invaliditet».³⁷

Bruken av disse retningslinjene ses særlig i dommer fra 1990-tallet, se for eksempel *Brox* (Borgarting lagmannsretts dom 16. april 1999, LB-1998-2490). Den medisinske spesialisten hadde basert deler av vurderingen på retningslinjene. Doms materialet er imidlertid fragmentert, se til illustrasjon blant annet Hålogaland lagmannsretts dom 6. mai 1996 (LH-1995-435). Forsikrings-selskapet anførte at «[d]et er upåregnelig at en beskjeden medisinsk invaliditet (15 %) skal føre til 100 % ervervsmessig uførhet. Legeforeningens retningslinjer om nakkeslengskader nytter 20 % som et vanlig påslag». Lagmannsretten tok avstand fra en slik tilnærming: «Den medisinske uførhetsgraden vil dog bare være et utgangspunkt for vurderingen av den ervervsmessige uførhetsgrad. En beskjeden medisinsk uførhetsgrad kan innebære en sterkt redusert ervervsevne, og dermed høy ervervsmessig uførhet. Motsatt kan det foreligge en høy medisinsk uførhet uten at ervervsevnen er vesentlig redusert».

En slik fremgangsmåte er blitt kritisert, se for eksempel Rikstrygdeverkets brev av 29. september 1993. Her uttales det innledningsvis at «[d]et er ikke mulig å fastsette normer for hva en medisinsk invaliditetsgrad av en gitt størrelse vil kunne medføre i form av tapt ervervsevne, idet beregningen av medisinsk invaliditet og ervervsmessig uføregrad må foretas ut fra helt forskjellige kriterier» (s. 1). Avslutningsvis fremholdes det at «Rikstrygdeverket kan derfor ikke støtte Den Norske Legeforening når De i sitt rundskriv av mai 1991 på side 5 hevder at den «ervervsmessige invaliditet» kan ligge inntil 20 % høyere enn «medisinsk invaliditet» ved nakkeslengskader» (s. 2).

³⁶ Utvalget har vært i kontakt med Ragni Skille Berger ved Forhandlings- og helseerettsavdelingen i Den norske legeforening. Hun var sekretær i utvalget som utarbeidet retningslinjene. Berger opplyste at hun ikke kjenner til senere arbeider om forholdet mellom medisinsk invaliditet og ervervsuførhet (samtale 15. oktober 2009).

³⁷ «Den norske lægeforenings retningslinjer for vurdering av nakkeskader» (februar 1994) s. 7, utheving i original. Sml. forordet (s. 2). Om bakgrunnen for initiativet til utarbeidelsen av retningslinjene, se «Informasjonshfte og bakgrunnsdokumenter for Den norske lægeforenings tvistemnd for nakkeskader» (mars 1996).

Utvalget slutter seg til kritikken, og tilføyer at det ikke siden midten av 1990-tallet har vært noen utbredt oppgjørspraksis for å legge retningslinjenes «påslagsmodell» til grunn.

6.4.2.3 «Funksjonsevne»-modellen

Videre er det blitt drøftet muligheten for å anvende skadelidtes reduksjon i *funksjonsevne* som fundament for en standardiseringsmodell. Et slikt parameter kan brukes til å avgjøre om det skal tilkjennes erstatning, og i så fall i hvilket omfang. Den nedsatte funksjonsevnen antas å samsvare bedre med ervervsuførheten enn den medisinske invaliditetsgraden. Utvalget anser derfor dette som en bedre modell enn de to førstnevnte. Også denne har imidlertid betydelige svakheter. En av disse er at funksjonsnedsettelsen ikke kan fange inn den enkelte skadelidtes økonomiske tap, som her består i fremtidig inntektstap. I tillegg kommer at funksjonsevnen må relateres til arbeidsevnen i et mer *generelt* perspektiv, og ikke til funksjonsevnen innen et bestemt arbeidsområde. Det er fordi skadelidte barn normalt ikke er yrkesaktive på konstateringstidspunktet. Konsekvensen blir at også en slik modell kan møte flere av de samme ankepunkter som dagens ordning: En og samme begrensning kan gi meget forskjellige utslag på arbeidsevnen – om den i det hele tatt reduseres. Endelig påpekes at det ikke finnes et klassifikasjonssystem som graderer og «objektiverer» funksjonsnedsettelse hos skadelidte barn.

Etter denne skisseringen av hva Utvalget har vurdert, men forkastet, fremstilles den modellen som foreslås om fremtidig inntektstaperstatning.

6.5 Nærmere om tofase-modellen

6.5.1 Oversikt

Utvalget foreslår en ordning basert på en tofasemodell, der oppgjøret skjer i to hovedtrinn. Graden av standardisering og tilnærmingen til erstatningsfastsettelsen beror på hvilken fase skadelidte er i.

Først behandles de to hovedtrinnene i modellen, jf. punktene 6.5.2–6.5.3. Deretter beskrives hovedfunnene i de empiriske undersøkelsene som Utvalget har foretatt, jf. punkt 6.5.4. Se punktene 6.5.2–6.5.3, herunder en alternativ modell i punkt 6.5.4. Dette gir et bidrag til de etterfølgende drøftelsene av legislative hensyn, jf. punkt 6.5.5. Disse blir tatt opp til en samlet vurdering i punkt 6.5.5.

6.5.2 Fase 1. Overgangserstatning

6.5.2.1 Hensyn og hovedtrekk. Standardisering av påført tap

Det første trinnet i modellen – «fase 1» – er det tidspunktet hvor sakens øvrige poster gjøres opp. Her siktes det til ménerstatningen og erstatningen for påførte merutgifter. På dette stadiet er det som regel *for tidlig* å si noe om skadelidtes fremtidige arbeidsevne. Dette er det bærende hensynet bak tofase-modellen og Utvalgets forslag om at man som hovedregel ikke tar stilling til ervervsuførheten i denne første fasen. Dette utskytes til fase 2, da skadelidte fyller 19 år. Fra dette gjøres det unntak der det er åpenbart at skadelidte er fullstendig ervervsufør, se punkt 6.5.3.5 nedenfor.

Utvalget har vurdert om skadelidte bør få en form for «overgangserstatning» frem til han eller hun fyller 19 år (fase 2). Denne erstatningen tar sikte på å dekke tapte inntekter fra deltidsarbeid, sommerjobber mv. Utvalget anser dette tapet som en beskyttelsesverdig interesse. Arbeidsmiljølovens³⁸ regler om forbudet mot barnarbeid trekker en ramme for det erverv som Utvalget anser som relevant for utformingen av overgangserstatningen. For eksempel er den nedre alderskategorien i den foreslåtte tabellen satt til 13 år. Det gir konsistens med arbeidsmiljøloven § 11-1 første ledd bokstav c, som gir adgang til «lett arbeid» der barnet har fylt 13 år. Utvalget har gjort empiriske undersøkelser for å kartlegge antall barn og ungdom med slike inntekter, og for inntektsnivåer innen ulike aldersgrupper, se nedenfor.

Utvalget foreslår at overgangserstatningen standardiseres. Her kan medisinsk invaliditet danne hovedfundamentet for utmålingen. Utval-

³⁸ Lov 17. juni 2005 nr. 62 om arbeidsmiljø, arbeidstid og stillingsvern mv. (arbeidsmiljøloven).

get er bevisst på å unngå de foran beskrevne innvendingene mot medisinsk invaliditet som styringsfaktor, men anser problemet for å stå i en annen stilling hva gjelder «fase 1»-erstatningen (overgangserstatningen). For det første er ungdomsarbeid i form av sommerjobber mv. ofte mer fysisk preget enn teoretisk. Derfor er det rimelig å anta at det er en nærmere sammenheng mellom størrelsen på invaliditetsgrad og uførhetsgrad, enn det er ved utmåling av «voksenerstatning». For det andre er det vanligvis tale om begrensede beløp og med mindre spredning.³⁹ Det må ses i sammenheng med at tapsperioden er avgrenset. Dette siste argumentet tilsier at det er mulig å gi en romslig standarderstatning uten at ordningen blir for kostbar. Utvalget foreslår å knytte den medisinske invaliditeten opp mot et visst antall grunnbeløp.

6.5.2.2 Empiri og utforming av alderskorrigert erstatning – noen tallmessige utgangspunkter

Etter oppdrag fra Utvalget har Statistisk Sentralbyrå utarbeidet spesifikk statistikk for dette kartleggingsformålet.⁴⁰ Gjennomsnittlig personinntekt (lønn) for personer med slik inntekt, fordeler seg slik på alderskategoriene (kapitalinntekt holdes utenfor):

³⁹ Her kan det innhentes empiri om hva barn/ungdom gjennomsnittlig tjener, som faktisk grunnlag for utformingen av standarderstatningen og dens nivå.

⁴⁰ Jf. statistikk utarbeidet av Statistisk Sentralbyrås seksjon for inntekts- og lønnsstatistikk, 19. januar 2011. Oppdraget er basert på et «mandat» fra Utvalgets sekretær. Utvalget har også forsøkt å kartlegge hvor mye av arbeidet som er fysisk preget og hvor mye som er av mer teoretisk karakter. Dette har det ikke vært mulig å få noen sikre tall om fra Statistisk Sentralbyrå.

Tabell 6.1 Bosatte personer, etter alder og personinntekt, lønn. 2009

Alder	Antall bosatte personer med personinntekt lønn	Gjennomsnittlig personinntekt lønn for bosatte med personinntekt, lønn	Antall bosatte personer i alt
13 år	4 717	8 000	64 524
14 år	10 537	9 600	63 958
15 år	18 473	12 800	63 616
16 år	29 929	18 900	63 431
17 år	40 954	28 600	64 383
18 år	52 108	50 800	65 191
19 år	57 911	91 700	65 410
20 år	58 543	127 400	63 792
21 år	58 205	152 700	62 611
22 år	55 964	173 700	60 124

Kilde: Statistisk Sentralbyrås skattestatistikk 2009

Ut fra dette materialet har Utvalget regnet ut hvor stor gjennomsnittsinntekten er, målt i antallet G:

Tabell 6.2 Gjennomsnittsinntekt omregnet til G for ulike aldersgrupper

Alder	Gjennomsnittsinntekt (kroner) ¹	Gjennomsnittsinntekt omregnet til antall G ²
13 år	8 000	0,11 G
14 år	9 600	0,13 G
15 år	12 800	0,18 G
16 år	18 900	0,26 G
17 år	28 600	0,39 G
18 år	50 800	0,70 G
19 år	91 700	1,26 G
20 år	127 400	1,75 G
21 år	152 700	2,10 G
22 år	173 700	2,38 G

¹ Beløpet tar her utgangspunkt i statistikk fra Statistisk Sentralbyrå, og er målt i 2009-tall.

² Siden det opereres med 2009-tall, er omregningen gjort ut fra G for 1. mai 2009, som var 72 881 kroner.

Disse tallene danner grunnlaget for utformingen av forskriftstabellen som er tatt inn nedenfor. Statistikken gjelder barn og ungdom som har lønnsinntekt; beløpene inkluderer ikke de som er uten lønnsinntekt. Ser man på totalantallet barn og

ungdom (1. januar 2010) fra 13 år, fordeler dette slik: 13–15 år = 192 099 barn, 16–19 år = 258 415 barn.⁴¹ Det har vært vanskelig å få tak i en mer finfordelt statistikk tilpasset Utvalgets formål. Hadde totalantallet barn og ungdom vært lagt til grunn, ville beløpene foran blitt lavere. Utvalget har imidlertid ønsket å ta høyde for at skadelidte tilhører den førstnevnte gruppen (med inntekt), ut fra den generelle målsettingen om å styrke erstatningsvernet for barn, se også argumentasjonen foran.

6.5.2.3 Justering ut fra sannsynligheten for at barnet ville hatt inntekt. En «risikobasert utmåling», med PETL som idé- og inspirasjonskilde

Utvalget har funnet det riktig å ta hensyn til at ikke alle skadelidte barn og ungdom er i arbeid. Sannsynligheten for å få sommerjobb øker med alderen. Det bør hensyntas i beregningen. Som en konsekvens kan man ikke uten videre legge til grunn en lønnsstatistikk basert på kun den gruppen som faktisk har hatt arbeid. Et slikt utvalg ville ikke være representativt for alle som inkluderes i erstatningsmodellen. Den omfatter også barn, ungdom og unge voksne som ikke ville hatt lønnsinntekt i det hele tatt, eller bare for visse år i aldersspennet 13–20 år. En oversikt over antallet barn og unge som har arbeid, fremgår av tabellen foran. Ved å sammenlikne den venstre kolonnen

⁴¹ [Http://www.ssb.no/folkemengde/tab-2010-03-11-01.html](http://www.ssb.no/folkemengde/tab-2010-03-11-01.html).

om «Antall bosatte personer med personinntekt, lønn» med den høyre kolonnen om «Antall bosatte personer i alt», har Utvalget regnet ut følgende prosenter:

Tabell 6.3 Antall prosent med personinntekt lønn i ulike aldersgrupper

Alder på skadetiden	Antall bosatte personer med personinntekt, lønn	Antall bosatte personer i alt	Prosent (avrundet i hele tall)
13 år	4 717	64 524	7
14 år	10 537	63 958	17
15 år	18 473	63 616	29
16 år	29 929	63 431	47
17 år	40 954	64 383	64
18 år	52 108	65 191	80
19 år	57 911	65 410	89
20 år	58 543	63 792	92
21 år	58 205	62 611	93

Den manglende arbeidshistorikken til skadelidte barn gjør at man i begrenset grad kan gjøre prognoser over fremtiden. Denne usikkerheten ved barneverstatningssakenes «natur» bør imidlertid ikke ramme skadelidte på en slik måte at den helt avskjærer retten til overgangserstatning.

Utvalget har avveid de kryssende hensynene, og funnet at det bør tas hensyn til *sannsynligheten* for at skadelidte ville tilhøre gruppen med inntekt om skaden tenkes borte. Utvalget presiserer at den foreslåtte fremgangsmåten nok kan angripes fra et rent statistikkfaglig ståsted, men at den er utviklet ut fra et normativt utgangspunkt og formål. Siktemålet er til sist å oppnå en rimelig avveining mellom skadelidtes og skadevolders interesser.

Utvalget går inn for en modell utformet etter inspirasjon fra Principles of European Tort Law (PETL). Den foreslåtte modellen følger prinsippet om såkalt *proportional liability*. Dette er utviklet for å håndtere usikkerhet om faktum, er benyttet i ulike europeiske rettsordninger og ses som en

prinsipiell tilnærming i PETL.⁴² Prinsippet er også brukt i PETL art. 3: 103 og art. 3: 106. Overført til vår sammenheng medfører prinsippet at det skal betales en erstatning som er *proporsjonal med sannsynligheten for at skadelidte ville ha tatt sommerjobb og fått et tilsvarende tap*. Prinsippet er også anvendt i ulike sammenhenger for å håndtere sjansetap.

Denne retningslinjen må imidlertid tilpasses utredningsformålet til nærværende utvalg. Det er gjort ved å ta utgangspunkt i Statistisk Sentralbyrås empiri over hvor mange prosent av barn, ungdom og unge voksne i de ulike alderskategoriene som faktisk har lønnsinntekt, for deretter å beregne erstatningen ut fra sannsynligheten for at skadelidte ville tilhørt denne gruppen. Dette vil gi en progressiv skala, hvor modellen har preg av å være en sjansetapsmodell etter mønster av PETL. I stedet for å anviser en «alt eller intet»-løsning, som de tradisjonelle norske erstatningsreglene gjør, gis det her erstatning i en grad som er proporsjonal med sjansene for at skadelidte ville fått inntekt.

Etter denne skisseringen av bakgrunnen for tilnærmingen, går Utvalget over til å beskrive sitt modellforslag, med konkrete beregninger.

Hvor mange prosent innen de enkelte aldersgrupper som har tilknytning til arbeidslivet, vil variere over tid. Utvalget har derfor ikke lagt til grunn helt konkrete og desimalangitte prosenter, som bare ville gi et riktig øyeblikksbilde av prosentandelen barn og ungdom med lønnsinntekt. Med omtanke for å holde kompleksitetsnivået nede og å gi modellen en viss robusthet, har Utvalget i stedet foretatt en grovere og mer skjønnsmessig tilpasning. Man kan for eksempel tenke seg 50 % sjanse for 13/14-åringen, 75 % for 15/16-åringen, og avrunding til 100 % for de som er eldre. Utvalget presiserer at det ikke er tale om å anvende ren statistikk, men et skjønn bygget på både på empiri og et juridisk skjønn. Resultatet blir en grovere kategorisering av sannsynlighet, basert på et mer sammensatt grunnlag der det er bygget inn en «buffer» i skadelidtes favør.

Samlet gir disse faktorene grunnlag for å utvikle følgende tabell:

⁴² Jf. Text and Commentary 2005 s. 46–47.

Tabell 6.4 Skjønnsmessig tilpasning basert på empiri og juridisk skjønn

Alder på skadetiden	Skjønnsmessig tilpasning basert på både empiri og juridisk skjønn	
	Fastsatt prosent	Omrignet til G (avrundede tall)
13 år	50 %	0,1 G
14 år	50 %	0,1 G
15 år	75 %	0,1 G
16 år	75 %	0,2 G
17 år	100 %	0,4 G
18 år	100 %	0,7 G
19 år	100 %	1,3 G
20 år	100 %	1,8 G
21 år	100 %	2,1 G
22 år	100 %	2,4 G

Utvalget har i den juridiske avveiningen foretatt en skjønnsmessig, normativ og relativt grov tilpasning innen hver aldersgruppe, se den midterste kolonnen. Den innhentede statistikken danner som nevnt utgangspunktet for vurderingen. Utvalget har gjennomgående lagt seg på den linjen at prosentsatsen er avrundet *oppover*. Dette er et bevisst valg, som gir konsistens med det generelle ønsket om å unngå underkompensasjon av skadelidte barn, sml. blant annet punkt 6.4.1. Dette gir motvekt til det vernet av skadevolders interesser som ligger i selve utgangspunktet om å nedskalere erstatningsbeløpene gjennom den beskrevne tilpasningen. Samlet sett gir dette etter Utvalgets syn en *balansering av partsinteressene*.

6.5.2.4 Aldersjustering

Utvalget har drøftet behovet for en *aldersjustering* ut fra skadelidtes alder på konstateringstidspunktet. Man bør unngå at overgangserstatningen gir systematisk overkompensasjon for store grupper

av skadelidte. For eksempel er det uheldig å tilkjenne full erstatning basert på 3,7 G – som er basert på gjennomsnittstap for hele perioden 13–20 år – der skadelidte er for eksempel 17 år på konstateringstidspunktet. I så fall vil skadevolder måtte betale erstatning for «tapsår som er passert», og som ikke står i årsakssammenheng med ansvarshendelsen. Overgangserstatningen foreslås derfor justert ut fra skadelidtes alder. Korrigeringen kan reguleres og uttrykkes i en tabell. Den kan tas inn i Utmålingsforskriften.

I fortsettelsen går Utvalget over til å vurdere hvordan diskonteringen kan *gjennomføres*. De grunnleggende hensynene bak standardisering taler mot å komplisere regelsystemet og rettsanvendelsen. Man bør derfor unngå for mange styrende tidsfaktorer for beregningen av overgangserstatningen. Aldersjusteringen må nødvendigvis skje konkret. Hvis man i tillegg skulle få en konkret vurdering av oppgjørstidspunktet – for å kunne oppnå «millimeternøyaktig» diskontering – ville det tilføre et ytterligere individualiserende element. Utvalget har ønsket å beskytte *skadevolders* interesser gjennom alderskorrigering og en diskontering, men har bestrebet seg på å unngå store retstekniske komplikasjoner.

Utvalget har lagt til grunn en form for *gjennomsnittsbasert diskontering*, basert på analyser og erfaringer fra oppgjørspraksis. De fleste oppgjør foretas ca. tre (til fire) år etter konstateringstidspunktet. Beregningsteknisk er derfor oppgjørstidspunktet satt til tre år etter konstateringstidspunktet. Dette gir en form for standardisert diskontering, men slik at den til en viss grad er individuelt styrt av aldersfaktoren. Utvalget anser denne for å treffe godt for det store volumet av saker, samtidig som den lar diskontering bli *gjennomførbar* innen rammen av de hensyn som er beskrevet foran.

Sammenfatningsvis har Utvalget drøftet fire faktorer. De kan stikkordsmessig angis som 1. lønnsstatistikken, 2. den skjønnsmessige tilpasningen ut fra forholdsmessighetsbetraktninger, 3. alderskorrigeringen og 4. diskonteringsmodellen. Basert på dette har Utvalget foreslått følgende modell for overgangserstatningen:

Tabell 6.5 Standardisert overgangserstatning.
Aldersjustert (råttall)

Alder på konstate- ringstidspunktet	Erstatning verdsatt på konsta- teringstidspunktet (G)
0	2,9
1	3,0
2	3,1
3	3,2
4	3,3
5	3,5
6	3,6
7	3,7
8	3,8
9	4,0
10	4,1
11	4,3
12	4,4
13	4,6
14	4,7
15	4,8
16	4,9
17	4,9
18	4,7

I tillegg til den skisserte aldersjusteringen kan det tenkes en korrigeringsfaktor basert på medisinsk funksjonsevne. Dette skal utdypes i fortsettelsen.

6.5.2.5 Funksjonsevnekorrigerings. «Terskelprinsipp»

I samsvar med Mandatet har Utvalget vurdert «om nedre grense for erstatning bør senkes».⁴³ En slik senking aktualiseres ikke for «fase 2»-erstatningen. Det er fordi denne er basert på en vanlig ervervsevnevurdering etter lovutkastets § 3-2 (Inntektstapmodellen). Dette er annerledes for overgangserstatningen, som er basert på medisinsk invaliditet. Sommerjobber mv. har som nevnt ofte en fysisk karakter, og er nærmere forbundet med den medisinske funksjonsevnen. For denne gruppen av skadelidte kan selv en liten

invaliditet resultere i ervervsbegrensninger – selv om denne sammenhengen ikke trenger være lik for alle personer. På den annen side relaterer overgangserstatning seg til begrensede erverv både tidsmessig og artsmessig. Deltidsjobber og sommerjobber i ungdomsårene er arbeid som utføres i kortere tidsrom og består ofte i enklere oppgaver. Derfor må det antas at mange av de mindre skadene ikke vil hindre deltids- eller sommerjobb i ungdomsårene. Dette tilsier at overgangserstatningen bør ha en minstegrense for medisinsk invaliditet, til forskjell fra hva som gjelder for ervervstapserstatning etter Inntektstapmodellen.

En vanlig fremgangsmåte i slike sammenhenger er å redusere erstatningen forholdsmessig ved lavere medisinsk invaliditet enn 100 %, sml. for eksempel dagens ordning i skl. § 3-2a. Utvalget er imidlertid av den oppfatning at en korrigeringsmå tilpasses den virkeligheten regelen fungerer i, hvilket tilsier at man her ikke kan følge en lineær nedgradering. Skadelidte med høyere medisinsk invaliditet – men lavere enn 100 % – har sjelden en restarbeidsevne svarende til den matematiske differansen. Et eksempel: Hvis skadelidte er 80 % medisinsk invalid, er det begrensede muligheter for å omsette de resterende 20 % til restervervsevne. I slike tilfeller vil den gjenværende arbeidsevnen sjelden være *praktisk utnyttbar* (utenom for eksempel hos foreldre). Det er Utvalgets oppfatning at den matematiske differansen mellom en lavere og 100 % medisinsk invaliditet gir en enda svakere indikasjon på restervervsevne når det gjelder deltids- og sommerjobber i ungdomsårene enn når det gjelder fremtidig erverv. Dette har dels sammenheng med arbeidsmarkedet, og dels at det for skadelidte i ungdomsårene normalt er tale om fysisk preget arbeid.

I likhet med en rekke andre steder i utredningen, har Utvalget drøftet alternative regelutforminger. Et viktig mål er å redusere ulempene, samtidig som formålet med regelen opprettholdes (tilpasse erstatningsnivået etter skadegraden). Utvalget har derfor overveid en mer fingradert nedjustering av erstatningen, fra en bestemt minsteinvaliditet. Det kan være ulike oppfatninger om hvor en slik terskel skal settes. I Sosialdepartementets invaliditetstabell fra 1997 beskrives skadetyper som selv ved relativt lav (varig) invaliditet, ofte kan hindre skadelidte i arbeid som krever fysisk yteevne. Tabellens punkt 6.1.2 gjelder organisk sykdom som innskrenker fysisk aktivitet og medfører invaliditet i området 15–39 %, tap av alle fingre på en hånd gir 40 %, tap av håndledd gir 45 %, en amputert legg med dårlig protesefunksjon gir invaliditet i området 25–34 %, mens en god

⁴³ Jf. Mandatet punkt 2.4, kulepunkt 6.

proteseekspluss gir 15–24 %, se tabellens punkt 4.3.2. Kneleddsprotese med betydelig funksjonsinnskrenkning i form av sterke smerter, instabilitet samt nedsatt styrke og bevegelighet, gir en invaliditet på 35 %, se tabellens punkt 4.7.3 c).

Som et utgangspunkt har Utvalget ansett en terskel på 40 % som passende for en slik justeringsregel. Har skadelidte en varig medisinsk invaliditet på 40 % eller høyere, skal det ytes full overgangserstatning. Er den medisinske invaliditeten lavere enn 40 %, reduseres erstatningen forholdsmessig.

Siktemålet med regelen er å kunne gradere erstatningen nedover der den medisinske invaliditeten er lavere enn 40 %. Har skadelidte eksempelvis 20 % medisinsk invaliditet, blir konsekvensen at det skal tilkjennes halv erstatning av den som fremgår av tabellen i forskriftsverket. Er skadelidte 13 år og 20 % medisinsk invalid, skal det ytes erstatning med 2,25 G [$5,5 \text{ G} \times 20/40 = 5,5 \text{ G} \times 0,5$]. Er den medisinske invaliditeten 10 %, blir regnestykket følgende: $10 \% \text{ utgjør } 10/40 = 0,25$. Dette settes inn som faktor for det aktuelle tallet i tabellen. Basert på samme eksempel med en skadelidte på 13 år, blir erstatningen $5,5 \text{ G} \times 0,25 = 1,375 \text{ G} \approx 104\,000$ kroner (i 2010-beløp). Har skadelidte i eksemplet 5 % medisinsk invaliditet, blir regnestykket slik: $5,5 \text{ G} \times [5/40] = 1,375 \text{ G} \approx 52\,000$ kroner (2010-beløp). Regnemåtene er satt opp noe ulikt for å vise forskjellige tilnærminger.

Ved å *gradere erstatningen jevnt* med utgangspunkt i 40 %, unngår man et uheldig knekkpunkt mellom 39 % og 40 %. Skulle skadelidte med 40 % fått erstatning basert på 100 % etter tabellen (ingen reduksjon), mens de med 39 % medisinsk invaliditet skulle fått kun 39 % av erstatningen. Dette ville gi uønskede terskeeffekter. Slik regelen er utformet, blir konsekvensen at en skadelidte med 39 % medisinsk invaliditet får 39/40 av erstatningen. Knyttet an mot eksemplet foran, ville skadelidte fått $5,5 \text{ G} \times [39/40] \approx 405\,600$ kroner (2010-kroner). Gjennom en slik *jevnt gradert* utmåling ved lavere invaliditeter, kan man dempe potensielle praktisk-juridiske problemer ved selve fastsettelsen av invaliditetsgraden.

Utvalget ser at regelens fingergradering av invaliditetsgrader er uvanlig, og at eksemplet kan fremstå som teoretisk. Det er Utvalgets oppfatning at en mer grovmasket graderingsregel vil være å foretrekke. Drøftelsen foran viser imidlertid hva Utvalget har vurdert.

Det mest nærliggende alternativet er å stille minstekrav om en viss medisinsk invaliditet, og

kombinere dette med en mer grovmasket graderingsregel. En slik regel vil forenkle vurderings- og bevistemaet, og være enklere å praktisere. I tillegg oppnås en retts teknisk forenkling, som igjen gir pedagogiske gevinster. Dessuten er det her tale om begrensede beløp, og avgrensning sinstrumentet trenger ikke å være mer presist enn utgangspunktet som skal nyanseres. Det vises til at selve inntektsgrunnlaget til dels er blitt fastsatt ut fra et normativt skjønn, basert på relativt grove proporsjonalitetsbetraktninger og med beløpsavrundinger. På den annen side kan det hevdes at overgangserstatningens formål er å erstatte for tapte inntekter ved *fysisk* preget arbeid, og at selv lavere medisinsk invaliditet kan medføre ervervsuførhet. Resultatet kan derfor bli at det rammer for hardt om grensen settes til for eksempel 15 %. En slik invaliditetsgrad kan etter omstendighetene være nok til at skadelidtes muligheter for å skaffe seg inntekter i ungdomsårene begrenses i ikke helt ubetydelig grad. Regelen kan da kritiseres for å gi materielt urimelige resultater.

Utvalget anser at det store flertall av unge skadelidte med medisinsk invaliditet i intervallet 0–9 % vil ha mulighet til å skaffe seg deltids- eller sommerjobb, på lik linje med annen ungdom. For eksempel vil skadelidte som får mindre arr, tap av en tå eller tap av ytre falang på lillefinger/ringfinger, kunne fungere i vanlig arbeid. I den nærmere utformingen av regelen har Utvalget tatt det standpunktet at minstegrensen bør settes til 10 % medisinsk invaliditet. Grensen er noe høyere enn de øvrige minstekravsreglene i lovforslaget, men dette anses nødvendig ut fra formålet med overgangserstatningen.

Utvalget går inn for å la alle skadelidte barn med medisinsk invaliditet på 40 % eller høyere, få full overgangserstatning. Det er dermed uten betydning for utmålingen om invaliditetsprosenten er 40, 50, 60, 70, 80 eller 90 % – alle får erstatning som om de var 100 % medisinsk invalide. Begrunnelsen er at skadelidte som har en medisinsk funksjonsnedsettelse svarende til minst 40 %, ut fra arbeidets art (ofte fysisk preget) vanligvis ikke er godt i stand til å utføre denne typen arbeid (skadelidte skal i hvert fall ikke bære denne risikoen). På den annen side er det grunn til å ivareta skadevolders interesser ved å åpne for en viss reduksjon ved de lavere invaliditetene. Det vil si de som befinner seg mellom inngangskriteriet på 10 % og under 40 % (som gir full erstatning). Graderingen bør tas inn i forskrift, og foreslås utformet slik:

Tabell 6.6 Gradert overgangserstatning.

Mindre enn 10 % medisinsk invaliditet	Ingen overgangserstatning
10–14 %	30 % av full overgangserstatning
15–19 %	40 % av full overgangserstatning
20–24 %	50 % av full overgangserstatning
25–29 %	60 % av full overgangserstatning
30–34 %	70 % av full overgangserstatning
35–39 %	80 % av full overgangserstatning
40–100 %	Full overgangserstatning (100 %)

Som en deloppsummering finner Utvalget det hensiktsmessig her å formulere regelen slik den foreslås inntatt i lovteksten:

«Inntektstap frem til det året skadelidte fyller 21 år, erstattes med et antall G som regulert i forskrift. Ved lavere medisinsk invaliditet enn 40 %, reduseres erstatningen som regulert i forskrift. Erstatningen er likevel betinget av at skadelidte er påført en medisinsk invaliditet på minst 10 %.»

6.5.2.6 Krav om faktisk årsakssammenheng – avgrensning mot inngangsinvaliditet

Dersom skadelidte har realiserte plager fra før ansvarshendelsen, vil det bare være *merskadene* forårsaket av ansvarshendelsen som kan kreves erstattet. Utvalget har heller ikke her funnet grunn til å forlate grunnvilkåret om årsakssammenheng. Konsekvensen blir at man må differensiere mellom ulike deler av skadebildet, for å identifisere hvilke plager som er skadebetingede (= forårsaket av ansvarshendelsen). Et eksempel: Skadelidte ble fritidsskadet i 2000, og fikk en varig medisinsk invaliditet på 10 % grunnet en ryggskade. I 2005 ble skadelidte utsatt for en trafikkulykke. Den påførte en nakkeskade, som gir 20 % varig medisinsk invaliditet. Skadelidtes samlede medisinske invaliditet er 30 %. Det er imidlertid ikke dette tallet som danner grunnlaget for erstatningsberegningen, men den medisinske invaliditeten på 20 %.

Utvalget bemerker at man her har samme tilnærming i den danske ordningen om barneerstatning. Der gjør man fradrag for skadelidtes «forudbestående lidelser», og det er antatt i juridisk teori

at praksis som er utviklet under EAL § 4 (ménerstatning) er overførbar til § 8 (barneerstatning).⁴⁴

Eksemplet foran kan synes enkelt, men i praksis oppstår det ofte vanskelige grensespørsmål. Det gjelder særlig der den første skaden ikke bare er realisert, men *samtidig* gjør skadelidte mer sårbar for ulykke nr. 2. I slike tilfeller vil den første skaden virke disponerende, og kan bli utløst (= realisert, manifestert) av den etterfølgende ansvarshendelsen, med stort skadeomfang som konsekvens. Utgangspunktet er at skadevolder må «ta skadelidte som han/hun er».⁴⁵ Dersom eksempelvis trafikkulykken har *samvirket* med skadelidtes sårbarhet og medført en *merskade* på for eksempel 50 %, er denne i utgangspunktet erstatningsmessig. De plagene som var realisert fra før ulykke nr. 2 – skadelidtes 10 % medisinske invaliditet – er derimot *ikke* forårsaket av ansvarshendelsen, og gir ikke rett til erstatning (men kan gi rett til velferdsrettslige ytelser, alt etter en konkret vurdering). Tilsvarende problemstillinger er drøftet i andre deler av utredningen, se blant annet kapittel 9 om ménerstatning.

I tillegg til invaliditetsjusteringen har Utvalget sett på andre elementer som kan bidra til å ivareta også skadevolders interesser. Dette har en side mot det foreslåtte varighetskravet. I praksis vil det gi skadevolder et vern mot å måtte betale overgangserstatning for tilfeller hvor skadelidte åpenbart ikke har redusert ervervsevne (unngå systematisk overkompensasjon).

6.5.2.7 Et implisitt varighetskrav

Utvalget har drøftet om det bør legges til grunn et varighetskrav. Dette er blitt besvart med nei. For å illustrere problemstillingen, har Utvalget drøftet situasjoner der en 16/17-åring skades og mister et par års inntekt. Etter toårsperioden har skadelidte på grunn av medisinsk rehabilitering gjenvunnet ervervsevnen. Her vil ikke varighetskravet være oppfylt, samtidig som skadelidte har et beskyttelsesverdig inntektstap. For disse situasjonene ønsker Utvalget å anvende regelen om individuell utmåling etter lovutkastets § 3-1 fjerde ledd jf. andre ledd, forutsatt at skadelidte har en faktisk inntekt på skadekonstateringstidspunktet eller kan sannsynliggjøre at skadelidte ville hatt en inntekt i samme år.

⁴⁴ Jf. blant annet Møller og Wiisbye 2002 s. 257–258, med henvisninger til rettspraksis.

⁴⁵ Om dette problemkomplekset, se Kjelland 2008 især s. 19, 41, 89, 140 og s. 185–186.

Hvis det ikke er grunnlag for å anta at skaden og tapet er tidsbegrenset, skal skadelidte ha overgangserstatning. Dette innebærer at det implisitt gjelder et varighetskrav. Dette følger av regelverkets oppbygning, og Utvalget har ikke sett det som nødvendig positivt å formulere et rettsvilkår om varighet.

Utvalget har også drøftet situasjonen hvor skaden medfører *tapt skolegang*, og dermed *forsinket inntreden i arbeidslivet*. Typetilfellet er behandlet under Inntektstapmodellen, se punkt 5.8.2.6.

6.5.2.8 Særskilte grupper. Behov for særregulering

Fra hovedregelen om overgangserstatning, kan det måtte gjøres unntak for særskilte grupper. Utvalget har spesielt diskutert to grupper av skadelidte, men uten at fremstillingen her har ambisjon om å være uttømmende vedrørende unntakstilfellene.

6.5.2.8.1 «Unge voksne» med faktiske, høye inntekter

Den ene gruppen gjelder unge voksne som faktisk har, eller står på terskelen til å få, *vesentlig høyere inntekter enn det som kompenseres gjennom tabellverket* (basert på gjennomsnittstall). Dette gjelder for eksempel unge skadelidte med fiskerifaglig utdannelse, og som arbeider på for eksempel tråler i en alder av 17–18 år. Skulle man her bare få erstattet tapet ut fra tabellen, kunne det gi underkompensasjon.

Utdanningsstatistikken viser at det i aldersgruppen 16–18 år er ca. 10 000 lærlinger.⁴⁶ Arbeidskraftundersøkelsen avdekker at det i aldersgruppen 16–19 år er 51 000 yrkesaktive (hvorav 9 000 er i deltidsstilling), og 151 000 (hvorav 25 000 i deltidsstilling) for aldersgruppen 20–24 år.⁴⁷

Variasjonene i inntekter for de høyere aldersgruppene – som modellen er utvidet til å gjelde – må hensyntas slik at modellen ikke gir systematiske skjevheter. Utvalget har derfor vurdert å videreføre en form for sikkerhetsventil, sml. dagens skl. § 3-2a fjerde ledd (men som her skal gjelde for perioden med *påført* tap). Dersom skadelidte kan bevise seg ut av tabellen, kunne man tenkt seg en unntaksregel om konkret og individuell utmåling.

Utvalget har imidlertid ikke gått inn for en slik løsning. I stedet foreslås det at unge voksne som faktisk er i fullt arbeid, kan *velge* å få erstatningen utmålt etter de alminnelige reglene i § 3-2 – med andre ord etter reglene om «voksenerstatning». Konsekvensen av dette valget er at skadelidte da *helt velger seg ut av systemet for barneverstatning i § 3-3*, slik at utmålingen av inntektstap i sin helhet følger reglene i § 3-2. Skadelidte kan da *ikke* kreve overgangserstatning etter § 3-3 andre ledd. Utvalget finner en slik løsning egnet til å ivareta de behovene som i dag møtes ved sikkerhetsventilen i skl. § 3-2 fjerde ledd. Løsningen gir også retts tekniske gevinster sammenliknet med å måtte ha særregler for utmålingen av både overgangserstatningen og fase 2-erstatningen. Utvalget har endelig tilstrebet en god avveining mellom behovet for spesialregulering og fleksibilitet på den ene siden, og hensynet til enkel modellutforming på den andre siden.

6.5.2.8.2 Skadelidte som har vært utsatt for særskilte integritetskrenkninger som nevnt i dagens skl. § 3-3

Den andre gruppen omfatter skadelidte som har vært utsatt for integritetskrenkninger som i dag er oppregnet i skl. § 3-3. Bestemmelsen omfatter personer som har vært utsatt for blant annet voldtekt, og som følge av krenkelsene har utviklet psykiske plager. Lovgiver har her innrømmet et særskilt vern, jf. punkt 6.3.3 foran.

Den foreslåtte overgangserstatningen vil fange inn en del skadelidte i dagens «§ 3-3»-gruppe. Det skyldes at kravet til medisinsk invaliditetsgrad etter overgangserstatningen ikke er 15 % (som etter dagens § 3-2a), men foreslås senket til 10 % (minstekravet). For de skadelidte som har vært utsatt for den typen integritetskrenkninger som diskuteres her, vil reglene i § 3-3 andre ledd normalt gi erstatningsrettslig vern. Som følge av den systemleggingen Utvalget går inn for, er det ikke lenger behov for en særregulering. Også fjerningen av en egen paragraf i skadeserstatningsloven kapittel 3 (dagens § 3-3), vil bidra til en viss modellforenkling.

6.5.2.8.3 Barn med tidsbegrenset inntektstap

Utvalget bemerker videre at de skadelidte som faller utenfor dekningsområdet for overgangserstatningen, vil fanges inn av *den generelle regelen om tidsbegrensede tap* i lovutkastets § 3-1 fjerde ledd. Bestemmelsen er ment å kunne brukes også på skadesituasjoner av den typen det er tale om her.

⁴⁶ Jf. <http://www.ssb.no/emner/04/02/30/vgu/tab-2009-05-14-03.html>.

⁴⁷ [Http://statbank.ssb.no/statistikkbanken](http://statbank.ssb.no/statistikkbanken).

Selve erstatningsberegningen må skje etter de alminnelige prinsippene, og den vanlige metoden for tilbakeregning kommer til anvendelse.

Dette kan være aktuelt hvor skadelidte rammes av en skade som umuliggjør inntekt gjennom sommerjobb og/eller helgearbeid for en periode på 1–2 år. Skadelidte har for eksempel måttet gipse foten etter et komplisert beinbrudd, noe som umuliggjør arbeid i en dagligvarebutikk. Der- som det med tilstrekkelig sannsynlighet kan bevises at skadelidte faktisk går glipp av inntekter han eller hun ellers ville ha hatt, skal slikt tap erstattes på vanlig måte. Slikt inntektstap kan på oppgjørstidspunktet bestå av både påført og fremtidig tap. I beinbrudd-eksemplet vil dette være situasjonen hvis skaden skjer i mai og oppgjøret finner sted i november samme år. Skadelidte har da gått glipp av en sommerjobb mens det kan bevises at han eller hun vil gå glipp av sommerjobben også året etter, hvis det på oppgjørstidspunktet er klart at gipsen må beholdes på også neste sommer. For å fange inne dette typetilfellet, og andre tilfeller av tidsbegrenset tap, er det tatt inn en egen regel i § 3-3 syvende ledd. Regelen henviser både til den alminnelige regelen om tidsbegrenset tap i § 3-1 fjerde ledd og til regelen om erstatning for påført tap, jf. § 3-1 andre ledd. Slik fanges det inn at systemet med barneerstatning ikke stenger for en individuell erstatning for midlertidig tap, som altså kan bestå av både påført og fremtidig tap.

6.5.3 Fase 2. Fremtidserstatning

6.5.3.1 Presentasjon av modellen. Hovedhensyn: Forbedret grunnlag for ervervsevnevurderingen

Tofase-modellen innebærer at deler av saken ligger i bero («fryses») frem til skadelidte er 21⁴⁸ år. Med et slikt skjæringspunkt vil skaden ha stabilisert seg i de fleste tilfellene, idet det da er gått minst to år siden skadedato (som senest er da skadelidte fyller 19 år). Stabilisering av realskaden gir bedre muligheter for å si noe om den medfører ervervsuførhet. Også Kjønstad fremholder at «[f]ra det tidspunkt skadelidte når denne alderen [18 år], vil utdannings-, arbeids- og inntektsmulighetene i framtiden avtegne seg nokså klart».⁴⁹ Ved dette reduseres problemet med risiko for forverring.

De fleste personer er ferdige på videregående skole når de er 19 år, og ved 21-årsalderen er det et bedre grunnlag for å vurdere karrierevalg. Ved nådd 21-årsalder vil rettsanvenderen normalt ha *noe bedre forutsetninger* for å drøfte, og å ta standpunkt til, skadelidtes ervervsevne. Den må fastlegges ut fra en samlet vurdering, der skadelidtes praktiske og teoretiske funksjonsevne vurderes. Det legges ikke opp til en rent medisinsk bedømmelse, selv om leger, psykologer mv. kan være sentrale premissleverandører for vurderingen. Som Kjønstad fremhever, «bør man bygge på en *kombinasjon* av medisinsk invaliditetsgradering og ervervsmessig uføregradering. En ervervsmessig vurdering må være *utgangspunktet*, men det bør også tas et visst hensyn til den medisinske invaliditetens størrelse».⁵⁰ Videre bør det legges vekt på om skadelidte har fått redusert sine karrieremuligheter eller har måttet endre karrierevalget som følge av skaden. Rettsanvenderen står til sist overfor en juridisk vurdering, der det også må tas stilling til skadelidtes innrettingsplikt (utnytte restarbeidsevnen). Som påpekt i juridisk teori, vil «[y]rkesvalget ... ofte bli bestemt av skaden, og yngre menneskers tilvenningmuligheter kan gjøre inntektstapet mindre».⁵¹ Ved å avvende oppgjøret av fremtidstapet, vil man samtidig få bedre grunnlag for å vurdere hvordan skadelidte har kunnet tilpasse seg sitt handikap i arbeidslivet.

Utvalget går inn for at det bør settes en tidsmessig ramme for oppgjøret. Også skadevolder har behov for forutberegnelighet. Blant annet er det å kunne forholde seg til en bestemt oppgjørsfrist (utløsningsmulighet). For skadelidte er det gunstig med et absolutt oppgjørstidspunkt for å avgrense oppgjørets utstrekning i tid. Derfor går Utvalget inn for at oppgjøret skal skje senest det året skadelidte er 21 år. Fra denne hovedregelen må det gjøres unntak der skadeåret ligger så nær 21-årsgrensen at skaden ikke rekker å bli stabilisert før saken skal gjøres opp (etter hovedregelen). Formålet med unntaksregelen er å unngå at oppgjøret blir basert på usikre forutsetninger på grunn av en ustabilisert realskadesituasjon og/eller en uavklart attføringssituasjon. For disse tilfellene foreslås det å åpne for en romsligere oppgjørsramme, men at det gjelder en ytre grense satt til senest det året skadelidte fyller 24 år. Utvalget tilføyer at man uten et slikt unntak ville fått et dårlig samsvar med grunnidéen bak tofase-model-

⁴⁸ Folketrygdens uførepensjon kan først innvilges ved fylte 18 år, sml. Kjønstad 2008b s. 58.

⁴⁹ Kjønstad 2008b s. 59. Utvalgets klammeparentes.

⁵⁰ Kjønstad 2008b s. 58. Utvalgets uthevninger. Sml. Kjønstad 2008a s. 4.

⁵¹ Lødrup (medf. Kjelland) 2009 s. 482.

len, som nettopp tar konsekvensene av at man i barneerstatningssakene må vente for å få et forsvarlig utmålingsgrunnlag.

Som en deloppsummering på dette punktet, foreslår Utvalget følgende regel om oppgjørstiden:

«Inntektstap etter det året skadelidte fyller 21 år erstattes etter § 3-2 og fastsettes dette året. ... Er skaden konstatert det året skadelidte fyller 17, 18 eller 19 år, kan utmålingen avventes til det året skadelidte fyller 24 år.»

Utskyting av oppgjøret til fase 2 medfører også et sikrere grunnlag for å foreta en *gradering* ved *delvis* ervervsuførhet. Graderingen blir utdypet nedenfor.

6.5.3.2 Demping av diskonteringsproblemet mv.

I tillegg til fordelene med å tilrettelegge et styrket grunnlag for vurderingen av ervervsevnen (den konkrete rettsanvendelsen), vil utskytingen av oppgjørstidspunktet *dempe* diskonteringsproblemet. Ved å fremskytte oppgjøret kommer det nærmere startpunktet for perioden da fremtidig inntektstap ville oppstått uten skaden – især sammenliknet med dagens ordning hvor fremtidig inntektstaperstatning ofte utbetales lenge før skadelidte ville vært i arbeidslivet. Diskonteringsproblemet er nærmere drøftet i et avsnitt nedenfor, se punkt 6.6.1.

Ved å få et sikrere grunnlag for å fastsette ervervsuførheten, reduseres også behovet for en særskilt adgang til etteroppgjør i barnesakene. Dette er forenklerende, fordi antallet særordninger begrenses. I tillegg ser Utvalget det som viktig å unngå at gjenåpningsregelen blir den faktiske hovedregel – som konsekvens av at man foretar oppgjøret før det er tilstrekkelig grunnlag for å fastsette den fremtidige ervervsevnen. Det tilføyes at det under den foreslåtte tofase-modellen heller ikke er påkrevd med en særregel som svarer til dagens skl. § 3-3. De hensyn som begrunner særregelen for integritetskrenkelser ivaretas ved *systemet* i tofase-modellen, siden denne ikke bygger på medisinsk invaliditet som fundament. Reduksjonen av antall spesialregler gir også en rettspedagogisk gevinst, fordi reguleringen blir oversiktlig.

6.5.3.3 Samkjøring med Inntektstapmodellen

Når skadelidtes ervervsevne er fastsatt, ser Utvalget det som nærliggende å *koble seg inn på* – og

samkjøre med – *Inntektstapmodellen*, så langt mulig. Dette vil gi konsistens i utmålingen av samme tap (her: fremtidig inntektstap), og virke forenklerende ved at systemet ikke legger opp til flere parallelle sett med utmålingsregler.⁵² Ved fastsettelsen av inntektsnivå uten skaden, bør det tas utgangspunkt i en normalinntekt.⁵³ Utvalget har samkjørt med Inntektstapmodellen, og tatt følgende utgangspunkt: Barneerstatningen skal – med renter, men fratrukket skatt – resultere i et beløp som er lik erstatningen til en 22-åring med inntekt 6 G, når skadelidte blir 22 år. Dette gir 46,8 G, som utgjør ca. 3,5 millioner kroner i 2010 (når skattekompensasjonen beregnes til 30 %). Det presiseres at 22-årsalderen reflekterer et gjennomsnitt for når norske borgere begynner å skaffe seg inntekt (samtidig som det tas hensyn til at skadelidte ikke trenger å ta studielån og kostnadene ved det). 22-årsalderen er med andre ord kun beregningsteknisk bestemt.

Erstatningsbeløpets størrelse må ses på bakgrunn av at trygdedekningen for denne gruppen skadelidte utgjør kun 48,5 %. Skadelidte i denne kategorien vil få minstetrygd, likevel slik at de omfattes av ordningen for unge uføre. Etter de opplysninger som foreligger per april om det bebudede lovforslaget vedrørende uførestønad (oppfølging av NOU 2007: 4), vil skadelidte i denne gruppen ved full uførhet motta 2,91 G i trygd. Denne summen utgjør 48,5 % av 6 G. Dermed må skadevolder dekke de resterende 51,5 % av et årstap stipulert til 6 G. Nærmere om problematikken knyttet til trygdefradrag ved inntektstaperstatning i punkt 5.3.2 foran.

6.5.3.4 Varighetskravet

Erstatning etter skl. 3-2a er betinget av at skadelidte har en *varig* skade. Varighetskravet kan foranledige tolkningstvil. Ut fra en alminnelig språkforståelse tilsier ordlyden at skaden må være livsvarig. For eksempel uttaler Kjønstad at «[m]ed varig menes i prinsippet livsvarig», og begrunner dette med at «[e]rstatning for tap i framtidig erverv skal dekke en lang periode fra skadelidte ville ha gått ut i yrkeslivet og fram til pensjonsalderen som regel 40–50 år».⁵⁴ Nygaard uttaler at «[d]ermed kan vanskeleg § 3-2a bli aktuell for tilfelle der det kan vera sjanse for betring over

⁵² I samme retning blant annet Riisa 2006 s. 139–140.

⁵³ Sml. Kjønstad 2008b s. 58 som påpeker at det «bør ... som utgangspunkt legges en normalinntekt til grunn når barn og ungdom skades».

⁵⁴ Kjønstad 2008b s. 12.

tid». ⁵⁵ Her som ellers i personskadeerstatningsretten må varighetskavet forstås i lys av konteksten. I relasjon til barneerstatning må det kreves at skaden tegner til å være en årsak til stabil ervervsuførhet gjennom yrkeskarrieren. Utgangspunktet vil likevel være det alminnelige varighetskrav.

Utvalget kan vanskelig se at det per i dag er tilstrekkelig med en «sjanse» for bedring, idet det kreves sannsynlighet (50,01 %) for en slik positiv utvikling. Videre er Utvalget i tvil om en slik ordning bør videreføres, fordi det kan stenge for at skadelidte får dekket tap i en overgangsperiode. Dersom for eksempel en 15-åring påføres en psykisk skade som det tar fem år å behandle, kan skadelidte ha en tapsperiode fem år.

I teorien er det diskutert hvor lang tid som kreves i forhold til skl. § 3-2. Spørsmålet var oppe i *Ménerstatning* (Rt. 2003 s. 841). Høyesterett legger til grunn at ti år er tilstrekkelig, men at vi da «befinner oss ... i det nedre området» (avsnitt 53). Førstvoterende presiserer også at «Nygaards 3-5 år er etter min vurdering et for kort tidsrom» (avsnitt 53). Dommen omhandler ménerstatningsregelen i skl. § 3-2, som har et annet formål enn å dekke inntektstap. I forbindelse med selve kapitaliseringen tok imidlertid retten hensyn til at tapsperioden var kort (avsnitt 58–59).

6.5.3.5 Behovet for en unntaksregel. «Åpenbare tilfeller»

Fra hovedregelen om å gjøre opp saken tidligst når skadelidte fyller 19 år, bør det oppstilles unntak. Det bør være grunnlag for tidligere oppgjør – som da skjer i fase 1 – hvor bortfallet av ervervserven er åpenbart. Vanligvis vil dette gjelde saker hvor det er klart at skadelidte har totalt bortfalt arbeidsevne. Som eksempel nevnes tilfeller hvor skadelidte er påført en alvorlig hjerneskade under fødselen, og det er åpenbart at skadelidte aldri vil komme i arbeid. Her er det ingen grunn til å avvente oppjøret til fase 2, fordi det på faktaplanet er grunnlag for oppgjør allerede i fase 1. Dette vil også fremme de hensynene som skal ivaretas ved en standardiseringsordning. I slike tilfeller oppstår det et diskonteringsproblem, ved at skadelidte får utbetalt erstatning for fremtidig inntektstap før dette oppstår. Problemet kan langt på vei løses gjennom matematiske beregninger, se punkt 6.6.1.

Utvalget har i sine undersøkelser forsøkt å få et omriss av i hvor mange saker det er åpenbart at de skadelidte barna er eller vil være helt uten ervervssevne. Siden skl. § 3-2a ikke etterspør ervervsuførhet (men kun medisinsk invaliditet), bygger denne delen av undersøkelsen på utarbeidede *estimer*. For eksempel oppgir Seniorrådgiver Thor Foyn i NPE følgende: «Selv om det på dette tidspunkt [da ansvarsvedtaket foreligger] ikke foreligger noen medisinsk vurdering av det aktuelle, foreligger vanligvis likevel betydelig medisinsk materiale i form av journaler, epikriser etc i perioden fra fødselstidspunktet frem mot ansvarstidspunktet, fra barneavdelingen mv. Videre foreligger til vanlig en spes.erklæring omkring ansvarsspørsmålet med utfyllende informasjon om barnets tilstand. Avslutningsvis har vi gjerne utfyllende informasjon fra barnets foreldre etc. Med denne type dokumentasjon vil jeg anta vi allerede på medholdstidspunktet kan legge til grunn at 70–80 % av disse barna vil ha en ervervs-messig invaliditet på 100 %. Dette må som du skjønner likevel bli et skjønnsmessig anslag fra min side. Jeg vil likevel tro jeg har vært forsiktig i denne sammenheng og at det er mindre sannsynlig at tallet ligger under 70 %. Jeg har gjennom mange år også bred erfaring med det aktuelle fagfeltet og det kan nevnes at vi i slike saker som andre er opptatt av skadereservering. Sistnevnte kan jo gi en viss veiledning i en slik sammenheng.» ⁵⁶

Utvalget har drøftet om unntaksregelen også bør gjelde situasjoner hvor det tidlig kan fastsettes en *gradert* ervervsuførhet. Hvis man forutsetter at det angis en bestemt uførhetsgrad, og den er åpenbar, er det ønskelig å kunne gjøre opp saken uten å måtte vente til skadelidte blir 19 år. I de fleste sakene utenom fødselsskadesakene med alvorlige hjerneskader, er det imidlertid ikke *åpenbart* hva som er, eller vil bli, skadelidtes medisinske situasjon – og oftest *langt vanskeligere* å fastsette en bestemt uførhetsgrad. En regel som åpner for dette vil hjelpe i et begrenset antall tilfeller, men medføre ulemper i flertallet av saker (herunder særskilte tvister om fremskyndede fastsettelse av ervervsuførheten). Utvalget foreslår derfor å la unntaksregelen bare omfatte tilfeller hvor det er åpenbart at skadelidte er 100 % varig ervervsufør. Unntaksbestemmelsen er imidlertid ikke avgrenset til fødselsskadesakene, selv om denne gruppen fanger inn det store volumet av unntakstilfeller.

⁵⁵ Nygaard 2007 s. 158.

⁵⁶ Thor Foyn (muntlig meddelelse 2009).

6.5.3.6 Nærmere om «release»-adgangen

Utvalget bemerker at skadevolder kan frigjøre seg fra forpliktelsen ved å betale erstatningen for fremtidstapet på et tidligere tidspunkt enn å avvente til fase 2 (når skadelidte er blitt 19 år). Problemstillingen er aktuell bare i de sakene hvor unntaksregelen *ikke* kommer til anvendelse, med andre ord hvor det ikke er åpenbart at skadelidte er uten ervervsevne. Frigjøring kan skje på to måter.

For det første kan frigjøringen skje ved *gjensidig* avtale mellom skadevolder og skadelidte. Partene har i utgangspunktet avtalefrihet. De har derfor mulighet for å komme til en løsning hvor det for eksempel legges til grunn en såkalt «omforent ervervsuførhet». Fra et praktisk ståsted kan dette være nærliggende i en forhandling, og hvor de medisinske spesialisterklæringene peker i ulike retninger. Utvalget presiserer at de rettighetene som lovutkastets § 3-3 anviser, forutsettes å legge føringer for partenes avtalebaserte løsning. Det siktes særlig til Utvalgets vektlegging av å sikre og styrke barns erstatningsrettslige vern, hvilket ligger til grunn for tofase-modellen som er lovforlaget normalordning. Utvalget vil også tilføye at den avtalefriheten partene har, verken er i en særstilling for så vidt gjelder posten barneerstatning eller representerer noe nytt i forhold til gjeldende rett. Ved *ensidige* oppgjør fra skadevolder er det derimot *ikke* samme fleksibilitet. Her er «utkjøpsmuligheten» betinget av de vilkårene som er bygget inn i release-adgangen. Dette skal utdypes i fortsettelsen.

Ved rettergang har skadelidte og skadevolder fri rådighet over saken, disposisjonsprinsippet, jf. tvl. § 11-2 første ledd. Det vises for øvrig til de generelle merknadene om avtalefrihet og prekskriptivitet i punkt 4.6.

For det andre får man spørsmål om *ensidig* utløsningsadgang for skadevolder. Problemstillingen er om debitor bør kunne kreve å løse ut betalingsforpliktelsen på et tidligere tidspunkt. Utvalget har vurdert en slik release-adgang. Utvalget har vurdert å gi skadevolder en slik rett, betinget av at saken gjøres opp basert på full ervervsuførhet – for å sikre at skadelidte barn ikke underkompenseres fordi skadevolder vil bli raskt ferdig med saken. En annen ordning kunne motvirke de bærende hensyn bak tofase-modellen. På den annen side kan Utvalget vanskelig se at skadelidte har noen (beskyttelsesverdig) interesse i å nekte skadevolder å gjøre opp saken under denne forutsetning.

6.5.3.7 Varslingsplikt

Utvalget har drøftet hvem som bør ha risikoen for at skadelidte får vurdert retten til fase 2-erstatningen. Utgangspunktet er at skadelidte har hovedansvaret for å fremme krav, herunder overholde melde- og foreldelsesfrister. Utvalget presiserer at ord som «skadelidte» og «barnet» i denne sammenhengen skal forstås i teknisk forstand, idet det i praksis er skadelidtes foresatte som har denne oppgaven. Det er imidlertid hensyn som taler for å pålegge skadevolder/forsikringsselskapet en «omsorgsforpliktelse» for å påse at skadelidte får et endelig, riktig oppgjør. Ut fra tofase-modellen kan det gå mange år fra tidspunktet for utbetaling under fase 1 til fase 2. For det andre kan skadelidte ha begrensninger som følge av personskaden, som skaper et behov for at skadevolder eller dennes representant⁵⁷ bidrar til å sikre at skadelidte informeres (eller påminnes) om det gjenstående sluttoppgjøret. For det tredje kan det ha tilkommet omstendigheter. For eksempel kan skadelidtes foreldre ha gått bort. Etter en samlet vurdering går Utvalget inn for at skadevolder plikter å *varsle* skadelidte om at saken er moden for avsluttende oppgjør.

For å unngå tvister om hvorvidt varslingsplikten er overholdt, bør det knyttes formkrav til varselet. Utvalget foreslår at varslingen gjøres skriftlig, med brev til skadelidte eller dennes foresatte. Om forholdet til overformyndieret, se punkt 6.8 nedenfor. For å oppfylle varslingsplikten, må skadevolder sende rekommandert brev. Dersom skadelidte eksempelvis har flyttet til utlandet, eller av andre grunner er vanskelig å få tak i, oppstår spørsmål hvor langt varslingsplikten rekker. I slike tilfeller er Utvalgets syn at det er nødvendig – men tilstrekkelig – at skadevolder har sendt varselbrevet til den adressen som står oppført i folkeregisteret. Denne fremgangsmåten brukes der skadevolder *har* tilgjengelig kontaktinformasjon om skadelidte.

Utvalget har særskilt vurdert hva som kreves av skadevolder hvor det *ikke* finnes slike kontaktdata, og skadevolder heller ikke etter rimelige undersøkelser for øvrig har kontaktinformasjon om skadelidte. Det er blitt diskutert ulike fremgangsmåter, ut fra ønsket om å sikre at skadelidte barns rettigheter faktisk blir realisert på tidspunktet for fase 2-oppgjøret. Ett alternativ er å kreve at skadevolder/dennes representant utsteder preklusivt proklama, hvor skadelidte må melde kravet innen en frist fra kunngjøringsdatoen. Utvalget

⁵⁷ Av språkhensyn tales det undertiden bare om *skadevolder*.

anser imidlertid at dette vil være for hardhendt overfor skadelidte, og komme i en viss konflikt med proklamainstituttets tradisjonelle anvendelsesområder (som primært synes å være særskilte situasjoner hvor innkalleren/den ansvarlige ikke er i posisjon til å ha oversikt over fordringshaverne). Typetilfeller er dødsboskifte og forurenning i petroleumssektoren. Et annet alternativ er å koble varslingsregelen til domstollovens forkynningsregler. Men disse er utformet for andre formål, og inkluderer virkemidler som det ikke virker hensiktsmessig å benytte i denne sammenhengen.

Ut fra disse avveiningene går Utvalget inn for følgende varslingsregel: Skadevolder eller hans representant pålegges å gi skriftlig varsel. Hvor skadelidte har kjent adresse, skal varselet gis ved brev. Hvor skadevolder etter rimelige undersøkelser ikke har funnet kontaktinformasjon om skadelidte, skal varsel gis ved offentlig kunngjøring i minst én landsdekkende avis. Kunngjøringen skal gi opplysning om hvem erstatningskrav for den aktuelle skadehendelsen skal rettes mot, og om foreldelsesfristens lengde – innen rammen av de til enhver tid gjeldende regler om personvern.

Videre kan det spørres hvilke *konsekvenser* det har om skadevolder ikke fremsetter varsel. Utvalget anser det da som nærliggende at foreldelsesfristen forskyves. Det kan anføres at skadevolder ikke er særskilt beskyttelsesverdig om skadevolder har unnlatt å varsle, hvilket kan tilsi at kravet ikke foreldes. På et gitt tidspunkt bør risikoen for skadelidtes passivitet imidlertid gå over på han selv. Hvis skadelidte ikke har gjort gjeldende sitt krav innen for eksempel 30 år etter konstateringstidspunktet, kan det hevdes at kravet ikke lenger er tilstrekkelig beskyttelsesverdig. Selv om skadevolder skulle forsømme sin varslingsplikt, går det dermed en grense for hvor lenge skadelidte bør ha anledning til å fremme sitt krav. Generelt har det verdi å få oppgjort saker innenfor et rimelig tidsperspektiv, hvilket taler for at kravet bør falle bort etter en nærmere bestemt periode. Slike «long stop»-løsninger er vanlige i mange rettsordninger i Europa.⁵⁸ En tilsvarende løsning er lovfestet i fel. § 9 nr. 2 første punktum. Utvalget har vurdert en slik ytre tidsgrense for å kunne ha i behold et krav om barneerstatning, men kommet til at det vil kunne skape et problematisk forhold til dagens særregulering i fel. § 9 nr. 2. Et mulig forslag kunne lyde slik, og hvor deler av forslaget

til barneerstatningsregel gjengis for å få sammenhengen i hva som er blitt drøftet:

Skl. § 3-3 fjerde ledd:

«Skadevolder eller dennes representant plikter å gi skadelidte særskilt melding om rett til oppgjør etter tredje ledd, det året skadelidte fyller 19 år.»

Tillegg til foreldelsesloven § 9 i form av et nytt nummer, inntatt som nr. 3. Paragrafen gjengis i sin helhet av pedagogiske hensyn:

«§ 9. (Krav på skadeserstatning.)

1. Krav på skadeserstatning eller oppreisning foreldes 3 år etter den dag da skadelidte fikk eller burde skaffet seg nødvendig kunnskap om skaden og den ansvarlige.

2. Kravet foreldes likevel seinest 20 år etter at den skadegjørende handling eller annet ansvarsgrunnlag opphørte. Dette gjelder ikke ved personskade, dersom

(a) skaden er voldt i ervervsvirksomhet eller dermed likestilt virksomhet, eller er voldt mens skadelidte er under 18 år, og

(b) den ansvarlige, eller noen denne hefter for, før opphøret av det skadegjørende forhold kjente eller burde kjenne til at dette kunne medføre fare for liv eller alvorlig helseskade.

3. *Barns krav på erstatning etter skadeserstatningsloven § 3-3 tredje ledd foreldes tidligst tre år etter den dag skadevolder ga varsel som nevnt i skadeserstatningsloven § 3-3 fjerde ledd. Kravet foreldes seinest 30 år etter konstateringstidspunktet.*»

Utvalget har imidlertid forkastet en slik løsning. Etter gjeldende foreldelsesregler, jf. fel. § 9 nr. 2, vil mange av sakene *uansett* ikke foreldes. En innføring av for eksempel en absolutt 30-årsgrense kan i konsekvens gi et *innskrenket vern* av skadelidte barns rettigheter. Dette er vanskelig å forsvare ut fra hensynet bak dagens fel. § 9 nr. 2 generelt og de bærende legislative hensynene bak Utvalgets barneerstatningsmodell spesielt. Ut fra dagens rettsstilstand står man med andre ord overfor en situasjon hvor lovgiver *allerede har* innrømmet skadelidte barn et særskilt foreldelsesvern. Det gjør at man vanskelig – uten å komme i konflikt med de nevnte hensynene – kan innføre en regel som den nevnte 30-årsregelen. Ut fra disse begrunnelseslinjene har Utvalget kommet til at det ikke lar seg forsvare å oppstille en ny supplerende foreldelsesregel for det begrensede antallet tilfeller som ikke allerede omfattes av fel. § 9 nr. 2.

⁵⁸ Se for eksempel i tysk rett jf. § 199 (2) BGB.

Varslingsreglene blir dermed en type «formregel» eller «ordensregel», det vil si uten materielle eller prosessuelle sanksjoner. Det bemerkes i denne sammenheng at skadevolder og dennes representant slik som forsikringsselskapene forutsettes å ha en egeninteresse i å gjøre opp også siste del av saken, for å kunne legge den bak seg med et fullstendig, og dermed riktig, erstatningsoppgjør som resultat. Utvalget har i tråd med tilstrebelene av «gjennomsiktighet» i utredningen, herved gjort rede for sine vurderinger, selv om de ikke resulterte i et positivt lovforslag.

For effektivt å sikre at skadelidte varsles i praktisk viktige tilfeller, har Utvalget imidlertid foreslått en endring i de særlige foreldelsesreglene i *forsikringsavtaleloven* § 8-6 og § 18-6. Etter disse bestemmelsene foreldes krav på erstatning under forsikring senest 10 år etter at et forsikringstilfelle inntraff. Dersom et krav er meldt til forsikringsselskapet før det er foreldet, foreldes kravet tidligst seks måneder etter at sikrede eller skadelidte har fått skriftlig melding om at foreldelse vil bli påberopt. Foreldelsesfristen forlenges ikke etter disse bestemmelsene dersom det er gått mer enn 10 år fra kravet ble meldt til selskapet. Utvalget har foreslått at 10-årsgrensen utvides til 30 år hva gjelder barns krav om erstatning etter § 3-3. Mange skadesaker gjøres opp under forsikringer. Når barn skades, vil imidlertid en grense på 10 år ikke være tilstrekkelig for å ivareta skadelidtes behov for å unngå at kravet foreldes før skaden er moden for oppgjør i fase 2. En grense på 30 år vil ivareta både skadelidtes og skadevolders interesser på en balansert måte.

Forsikringsavtaleloven § 8-6 andre ledd kan med et tillegg lyde som følger:

«Krav som er meldt til selskapet før foreldelsesfristen er utløpt, foreldes tidligst seks måneder etter at sikrede, eller skadelidte (jf §§ 7-6 og 7-7), har fått særskilt skriftlig melding om at foreldelse vil bli påberopt. Meldingen må angi hvordan foreldelse avbrytes. Foreldelsesfristen forlenges ikke etter bestemmelsen her dersom det er gått mer enn 10 år fra kravet ble meldt til selskapet. *Har selskapet unnlatt varsel etter skadeserstatningsloven § 3-3 fjerde ledd, gjelder dette først hvor det har gått 30 år fra forsikringstilfellet inntraff.* Medfører første punktum ved ansvarsforsikring at skadelidtes krav mot sikrede foreldes før kravet mot selskapet, består likevel selskapets ansvar overfor skadelidte»

Utvalget anbefaler at tilsvarende eller lignende løsninger kan vurderes i relasjon til pasientskadeerstatningsloven og voldsoffererstatningsloven, men Utvalget har ikke kunnet prioritere å gå nærmere inn på dette.

6.5.4 Skadelidtes valgfrihet. En alternativ oppgjørsmødel

6.5.4.1 Hovedtrekk av modellen og dens begrunnelse

Utvalget har modifisert den rene tofase-modellen ved å supplere med en alternativ oppgjørsmødel. Den gir skadelidte⁵⁹ en valgfrihet, hvilket er presisert i lovteksten. Skadelidte kan velge mellom å få erstatningen fastsatt etter tofase-modellen eller invaliditetsmodellen. Med «invaliditetsmodellen» (også kalt «valgfrihetsmodellen») menes her en mødel som bygger på medisinsk invaliditet som fundament, slik som dagens skl. § 3-2a. Det er imidlertid tale om en systemtilpasset og nivåmessig oppgradert versjon.

Den supplerende invaliditetsmodellen er begrunnet i *flere hensyn*. For det første kan valgadgangen bidra til å dempe noen av tofase-modellens svakheter. Antallet saker med lang ventetid kan bli redusert fordi skadelidte tar oppgjør etter invaliditetsmodellen. Dette kan være relevant i en del saker hvor skadelidte har et ønske om å bli ferdig med saken på et tidlig tidspunkt. Skadelidte kan for eksempel anse en fremskyndet oppgjørsmødel som rehabiliteringsmessig og/eller økonomisk gunstigere enn å vente og gjøre opp i fase 2 – selv om forutsetningene da ofte er bedre etter tofase-modellen med tanke på å nå et riktig oppgjørsmødel. At skadelidte gjør seg tanker om hvilken mødel som gir høyest erstatning, er en naturlig konsekvens av et slikt system. Hvilken mødel som gir høyest erstatning, og som derfor lønner seg for skadelidte, kan være vanskelig å avdekke, og vil ofte ha preg av å være en risikobetraktning.

Det kan hevdes at det er rimelig å innrømme skadelidte en valgmulighet. Den gir en *viss* «motvekt» til den valgmuligheten skadevolder er gitt ved release-adgangen, se punkt 6.5.3.6 foran. Det er imidlertid tale om et symmetrihensyn med begrenset vekt, idet release-adgangen forutsetter at skadevolder/selskapet betaler maksimal erstatning (basert på 100 % uførhet).

⁵⁹ Begrepet «skadelidte» må her forstås i teknisk forstand, idet det ofte er foreldrene eller andre foresatte som treffer beslutninger på vegne av den mindreårige.

Det er tale om en *betinget* valgfrihet, i den forstand at skadelidte må oppfylle visse vilkår for å kunne kreve oppgjør basert på «medisinsk invaliditet»-modellen. Utvalget er opptatt av at den foreslåtte tofase-modellen skal fungere som lovens normalordning, og har derfor ønsket å forbeholde valgfrihetsmodellen for en mer avgrenset gruppe av skadetilfeller. For å kunne kreve oppgjør basert på valgfrihetsmodellen, er det blitt diskutert om den medisinske invaliditeten må overstige en bestemt terskel, (for eksempel 10 % invaliditet). Skadelidte med de lavere invaliditetene og som skades i ung alder, har normalt gode muligheter for å kunne tilpasse seg (ervervs)situasjonen med skaden, slik at skaden ofte ikke resulterer i tap.

Utvalget har – etter overveielser – foreslått en grense på *inntil* 25 % varig medisinsk invaliditet. Det vil si at alle skadelidte med medisinsk invaliditet under 25 % er gitt en valgfrihet. Med dette er det tilrettelagt for at skadelidte med de mindre og mer moderate skadene kan få et tidlig oppgjør, selv om det er en usikkerhet forbundet med om, og i hvilken utstrekning, dette vil resultere i inntektstap en gang i fremtiden. Ved disse vilkårene for å kunne ta oppgjør etter valgfrihetsmodellen, dempes også utfordringen med at barnets foresatte kan måtte treffe et valg mellom de to oppgjørformene. Når valgadgangen er forbeholdt skadelidte med de mindre og mer moderate skadene, reduseres risikoen for å treffe et ugunstig («feil») valg. Valgfrihetsmodellen innebærer – slik Utvalget ser det – ingen undergraving av tofase-modellen. Valgfrihetsmodellen kan tvert i mot bidra til å tone ned noen av de ulempene som ellers kunne vært forbundet med den («langhale»-problemet). Utvalget peker på at valgfrihetsmodellen kan bidra til at mange av de mindre og mer moderate skadene kan gjøres opp uten at man trenger å gå gjennom hele ventetiden frem til fase 2-oppjøret. Siden de mindre og mer moderate skadesakene utgjør en betydelig andel av totalantallet saker, gir dette en gevinst ved at en stor skadelidtegruppe kan få et tidlig oppgjør og legge saken bak seg, skadevolder slipper ventetiden – og selve erstatningssystemet avlastes. Endelig nevnes at det skjønnsmessige påslaget bevisst er forsøkt lagt slik at det gir en viss kompensasjon for mindre yrkesvalghemming (innbakt risiko-kompensasjon).⁶⁰

⁶⁰ Denne omstendighet skal imidlertid ikke ha konsekvenser for skadelidtes rett til etteroppgjør etter § 3-16, som må anses som en rettighet som står på egne ben dersom vilkårene er oppfylt.

Den foreslåtte valgfrihetsmodellen er korrigert for at den ervervsmessige uførheten normalt ligger høyere enn den medisinske invaliditeten. Utvalget har gjort dette ved å gi et skjønnsmessig påslag. Dette påslaget tar – etter diskusjoner i Utvalget – utgangspunkt i skadelidtes medisinske invaliditet og som så multipliseres med 1,4 for å finne frem til ervervsuførheten. Ervervsuførheten er med andre ord *normativt fastsatt* til å være 40 prosent høyere enn den medisinske invaliditetsgraden. Denne «normative justeringsfaktoren» er bevisst satt relativt høyt, i tråd med Utvalgets generelle målsetting om å sikre og styrke barns erstatningsvern. Det er også sett hen til at skadelidte skal gis et visst incitament til å velge denne modellen; Utvalget har her talt om en form for «bonus» eller «opsjonspåslag».

Med dette som utgangspunkt er det laget en egen tabell for å beregne erstatningen etter valgfrihetsmodellen. Erstatningen etter denne inneholder to komponenter. Den ene er *overgangserstatningen*, som med dette blir innbakt i tabellen. For å beregne denne er det tatt utgangspunkt i erstatningen til en 16-åring, hvilket gir 4,9 G. Dette beløpet skal etter den graderte tabellen deles på to (fordi den medisinske invaliditetsgraden her er 25 %, maksimalt), hvilket gir 2,45 G. Den andre komponenten er *ervervstaperstatning for fremtiden*. Utvalget har tatt utgangspunkt i modellen for fase 2, som for en skadelidt på 16 år gir 37,9 G.⁶¹ Deretter er dette beløpet multiplisert med 0,25 (fordi modellen gjelder skadelidte med inntil 25 % medisinsk invaliditet), hvilket gir 9,5 G. Forholdstallet mellom full 25 % ervervserstatning og overgangserstatning beregnet ut fra 25 % er dermed $2,45/9,5 = 0,26$. Man kan dermed ta utgangspunkt i at ervervserstatningen skal ha et påslag på 26 prosentpoeng for å dekke inn overgangserstatningen. I tillegg skal det legges inn et «opsjonspåslag» for å gi skadelidte et incitament til å gjøre opp skaden tidlig, noe som innebærer en fordel for skadevolder. I påslaget inkluderes også en moderat inflasjonsjustering begrunnet i at denne erstatningen for tap i fremtidig erverv utbetales lenge før det aktuelle årstapet påløper. Nærmere om det prinsipielle bak dette argumentet kommer i punkt 6.6.2 nedenfor. Utvalget beregner skjønnsmessig disse komponentene til å kunne begrunne et samlet påslag på 14 prosentpoeng. Dermed må ervervserstatningen samlet sett gis et påslag på 40 prosentpoeng for å dekke inn overgangserstatning pluss et høvelig opsjonspåslag.

⁶¹ Her det brukt en rent matematisk tabell uten særskilt inflasjonsjustering som nevnt i punkt 6.6.2.

Dette utgjør for 16-åringen med 25 % invaliditet $9,5 \times 1,4 = 13,3$ G.

Ved undersøkelser av tallmaterialet og bruk av ulike forutsetninger for beregningene, har Utvalget funnet at en flat inflasjonsjustering for hele aldersgruppen 0–16 år kan gi en noe lav erstatning til de yngste skadelidte. Denne gruppen er hardest rammet av at inflasjonen får tære på kapitalen i lenger tid enn hvor erstatningen betales nærmere opp til tapstidspunktet. Utvalget har i denne forbindelse også sett hen til målsettingen om å styrke barns erstatningsrettslige vern gjennom bedre tilpassede utmålingsregler. Den omstendighet at erstatningsbeløpene for barn blir neddiskontert etter alder for å oppnå større nøyaktighet, må ikke føre til at erstatningsnivået for de yngste barna blir for lavt. Det kan derfor være grunn til å operere med en noe høyere grad av inflasjonsjustering for denne gruppen enn for den gruppen som får oppgjør i 12–16-årsalderen. Utvalget har derfor lagt inn et relativt sett høyere opsjonspåslag for den yngste gruppen, men slik at opsjonspåslaget er fallende med skadelidtes alder. For aldersgruppen 0–2 år er opsjonspåslaget satt til 70 %, for aldersgruppen 3–5 år er påslaget 60 % og for aldersgruppen 6–11 år 50 %. For at ikke overgangene skal bli for bratte, slik at yngre skadelidte får høyere erstatning enn eldre skadelidte, er det lagt inn et mellomtrinn på henholdsvis 65 % for 3-åringen, 55 % for 6-åringen og 45 % for 11-åringen.

På dette grunnlaget kan det utarbeides en tabell som følger:

Tabell 6.7 Valgfrihetsmodell – aldersjustert

Alder på oppgjørstidspunktet	Engangserstatning (G)	Engangserstatning med degressivt påslag
0	7,6 G	9,2
1	7,8 G	9,5
2	8,1 G	9,6
3	8,4 G	9,6
4	8,7 G	9,9
5	9,0 G	10,3
6	9,3 G	10,4
7	9,7 G	10,4
8	10,1 G	10,7
9	10,4 G	11,1
10	10,7 G	11,5
11	11,1 G	11,5
12	11,5 G	11,5
13	11,9 G	11,9
14	12,4 G	
15	12,8 G	
16	13,3 G	

Tabellen rett foran angir erstatning hvor skadelidte har en invaliditetsgrad mellom 20 % og 24,9 %. Hvor invaliditetsgraden er lavere, skal erstatningen reduseres forholdsmessig etter følgende tabell:

Tabell 6.8 Valgfrihetsmodell – aldersjustert

Alder på oppgjørstidspunktet	Engangserstatning (G)
0	7,6 G
1	7,8 G
2	8,1 G
3	8,4 G
4	8,7 G
5	9,0 G
6	9,3 G
7	9,7 G
8	10,1 G
9	10,4 G
10	10,7 G
11	11,1 G
12	11,5 G
13	11,9 G
14	12,4 G
15	12,8 G
16	13,3 G

Tabellen rett foran angir erstatning hvor skadelidte har en invaliditetsgrad mellom 20 % og 24,9 %. Hvor invaliditetsgraden er lavere, skal erstatningen reduseres forholdsmessig etter følgende tabell:

Tabell 6.9 Gradert engangserstatning. Valgfrihetsmodell

Medisinsk invaliditet	Engangserstatning (G)
24–21 %	80 % av engangserstatningen
20–16 %	60 % av engangserstatningen
15–11 %	40 % av engangserstatningen
10–6 %	20 % av engangserstatningen
Mindre enn 5 %	Ingen erstatning

Forutsatt at skadelidte velger oppgjør etter valgfrihetsmodellen, skal følgende poster gjøres opp i tillegg til inntektstapet: Merutgifter etter lovutkastets § 3-4, hjemmearbeidstap etter lovutkastets § 3-5 og tapt livsutfoldelse (ménerstatningen) etter lovutkastets § 3-6. Grunnen er at man ikke ville oppnå de fordelene som er beskrevet med tidlig oppgjør for skadelidte, avlastning av tofase-systemet mv.,

dersom flere av erstatningspostene ble hengende igjen og skulle vente på oppgjør. Ved at skadelidtes benyttelse av valgfriheten da medfører samtidig oppgjør av disse postene, får man også en viss konsistens med det som gjelder for skadevolders release-adgang, se punkt 6.5.3.6 foran.

Utvalget går videre inn for å fastsette en *tidsmessig* grense, slik at skadelidtes valgadgang kun gjelder i det første året – regnet fra den medisinske tilstanden er ferdig utredet (av de medisinsk sakkyndige). Utvalget har – etter overveielser – gått inn for at skadelidte alternativt kan kreve erstatningen etter valgfrihetsmodellen, men må kreve oppgjør etter denne modellen *innen ett år fra den varige medisinske invaliditeten er fastsatt*, og senest 5 år fra konstateringstidspunktet. På denne måten unngår man at tofase-modellen blir uthult. Utvalget bemerker videre at det ville kunne fremstå som mindre rimelig om skadelidte skulle kunne få vente helt frem til fase 2-oppgjøret for å se an hvilken modell som gir best uttelling, samtidig som skadevolder skulle måtte bære ulempen ved å ha en sak «åpen» i relativt lang tid. Skadevolder har også verneverdige interesser. Det virker rimelig at skadevolder får nytte godt av fordelene av tofase-modellen – også der dens lange «ventetid» viser at skadelidtes ervervsevne er blitt restituert eller forbedret frem til fase 2-oppgjøret. Dette kan eksempelvis tenkes i saker hvor skadelidte har en beskjeden medisinsk invaliditet og er godt intellektuelt utrustet, slik at skaden ikke hindrer en akademisk yrkeskarriere. Utvalget ser det som helt sentralt at man kan realisere det bærende hensynet bak tofase-modellen, som er å få fastsatt et riktigst mulig oppgjør når man er kommet til fase 2 (og dermed utnytte gevinsten ved ventetiden).

Sammenfatningsvis går Utvalget inn for en valgfrihetsmodell, men som står til disposisjon for skadelidte i et begrenset tidsrom. Dermed balanseres partsinteressene, samtidig som tofase-modellen fremheves som lovens klare normalordning. En lovttekstformulering av denne betingede valgfrihetsadgangen kan lyde slik:

«Ved varig medisinsk invaliditet på inntil 25 %, kan skadelidte alternativt kreve erstatningen fastsatt til en engangserstatning etter tabell gitt i forskriftens § 3-3. ... *Kravet må fremmes innen skadelidte fyller 16 år, likevel senest 5 år fra konstateringstidspunktet.*»

Ved å la fristen løpe fra den varige medisinske invaliditeten er fastsatt, tilsikter Utvalget å få frem at realskaden må være stabilisert – slik som lagt til grunn ellers i utredningen. Dette vil i mange til-

feller sammenfalle med det tidsrommet partene kan gjøre opp andre poster i fase 1, slik som påførte merutgifter, påført inntektstap samt tapt livsutfoldelse (ménerstatningen). På dette tidspunktet vil det normalt foreligge en spesialisterklæring, som angir den varige medisinske invaliditetsgraden – og dermed grunnlag for den konkrete rettsanvendelsen (subsumsjonen) under invaliditetsmodellen. Utvalget har med dette tilstrebet at man i normaltillfellene får kun to – og ikke tre eller flere – oppgjørstidspunkter, knyttet til fase 1 og fase 2.

Per i dag er det vanskelig eksakt å forutsi hvilke typetilfeller som vil velge hvilken modell. Som antydnet foran, er det likevel grunn til å forvente at skadelidte med mindre eller mer moderate ortopediske skader, og som regner med å kunne gjenvinne ervervsevnen over tid ved behandlinger og tilpasset utdanning, kan se seg tjent med oppgjør etter valgfrihetsmodellen. Disse skadelidte vil få oppgjør tidlig (fase 1). Det samme gjelder ved flere av de mest alvorlige skadesakene (blant annet fødselsskader med oksygen svikt), men da fordi de gjøres opp raskt etter den andre unntaksregelen, om åpenbare tilfeller. Det samme gjelder der skadevolder har et økonomisk incitament til å bli raskt ferdig med saken, og derfor benytter «utkjøpsretten» etter release-adgangen. Tilbake står intervallet av mellomstore skader, hvor oppgjøret forutsettes å bli basert på tofase-modellen. Til denne gruppen hører også skadelidte som er påført hodeskader, som i mange tilfeller antas å ville være best tjent med å se en utviklingen – disse har dermed et incitament til å velge tofase-modellen. Det presiseres at forutsetningen her er at den medisinske invaliditeten er under 25 %; i motsatt fall har ikke skadelidte valgadgangen (oppgjøret må da skje etter tofase-modellen).

En slik differensiering i valg av regelsett ut fra faktaforskjeller, kan bidra til å dempe noe av kritikken som har vært rettet mot dagens ordning: Skadelidte med vanskelig konstaterbare skader får ofte (altfor) lav erstatning, mens skadelidte med lett identifiserbare (ofte ortopediske) skader får en «riktigere» erstatning. Resultatet kan bli en uønsket forskjellsbehandling. Etter det foreslåtte systemet kan skadelidte fortsatt bli ulikt behandlet, men differensieringen er mer *begrunnet* enn i dag (hvilket er generelt viktig i tilfeller av forskjellsbehandling). Rettspraksis og oppgjørspraksis vil vise hvordan dette fleksible systemets muligheter faktisk vil bli anvendt og utviklet.

I likhet med andre standardiseringsmodeller, må invaliditetsmodellen vurderes *kritisk*. En generell utfordring er å unngå unødig kompliserende faktorer. Utvalget har drøftet dette, men anser til-

bygget med en valgfrihetsmodell som både enkel å praktisere og lett å forstå (pedagogisk).

Videre kan det hevdes at den fakultative invaliditetsmodellen kan stille skadelidte overfor et vanskelig valg, som kan være mer eller mindre farget av foreldre og deres ønsker. Utvalget har vurdert også dette, men tillegger «dilemmaet» begrenset vekt i en erstatningsrettslig kontekst: Modellen gir en opsjon for skadelidte, som ledd i å ivareta dennes interesser og behov for å kunne velge en gunstig oppgjørsmåte ut fra en helhetsvurdering. At muligheter gir grunnlag for valg, er ikke noe særegent for barneverstatningen; dette kan også gjelde ved valg av spesialist og i andre deler av erstatningsoppgjøret.

Videre kan det kanskje innvendes at valgfrihetsmodellen vil favorisere skadelidte med relativt store ortopediske skader, hvorav mange antas å ville velge denne oppgjørsmodellen. Dette kan være en forskjell fra skadelidte med kognitiv reduksjon, som sjeldnere vil anse seg tjent med oppgjør basert på medisinsk invaliditet – og som derfor må vente til oppgjør i fase 2. Slik Utvalget ser det, ligger tofase-modellen fast og er begrunnet i de særskilte problemer som er forbundet med å utmåle erstatning til skadelidte barn. Gevinsten er et forbedret grunnlag for fastsettelsen av fremtidserstatningen, som strekker seg over mange år. I tillegg kommer de systembetraktninger, som å unngå at etteroppgjør blir den faktiske hovedregelen mv. At det for grupper av skadelidte (for eksempel de med alvorlige ortopediske skader) kan gis erstatning basert på den «avhjelpende» valgfrihetsmodellen, kan like gjerne ses som et potensial som er positivt at blir utnyttet. For slike tilfeller vil valgfrihetsmodellen kunne gi en god mulighet for partene til å bli ferdige med saken på en rask og effektiv måte, med de fordeler det innebærer. Når det gjelder skadelidte med hodeskader, bemerker Utvalget at mange av disse sakene – når man ser volumet av saker under ett – vil bli løst etter regelen om «åpenbare», jf. punkt 6.5.3.5 foran. For de saker som ikke kan gjøres opp etter denne regelen, vil faktum ligge slik an at man nettopp bør avvente oppgjøret til oppgjørsforutsetningene er styrket. Det vises til beskrivelsen foran om hovedbegrunnelsen for tofase-modellen.

Etter en samlet avveining av de kryssende hensyn, har Utvalget ansett fordelene ved valgfrihetsmodellen som større enn ulempene. Den videre drøftelsen omhandler derfor selve utformingen av valgfrihetsmodellen.

I likhet med overgangserstatningen får man «*diskonteringsproblemet*», idet erstatningen utbeta-

les før de egentlige tapsårene. Utvalget har drøftet og vektlagt de samme hensynene som beskrevet i punkt 6.5.2. Ut fra dette, og av hensyn til konsistens i reguleringen, foreslår Utvalget også her en *gjennomsnittsbasert diskontering*, basert på analyser og erfaringer fra oppgjørspølspraksis. De fleste oppgjør skjer tre (til fire) år etter konstateringstidspunktet.

6.5.4.2 Erstatningsnivået

Erstatningsnivået beror blant annet på hvilke elementer som skal inngå i valgfrihetsmodellen. Her kan man enten følge dagens modell, som både har en ménerstatningskomponent og en inntekststapkomponent. Den andre tilnærmingen er å separere postene, i tråd med Utvalgets prinsipielle tanke om en modulbasert standardiseringsordning, se kapittel 3. Etter en samlet drøftelse går Utvalget inn for separasjonsmodellen. Den passer med de foregående bestemmelsene i lovutkastet, som kun omhandler ervervstap. Separasjonsmodellen gir også god konsistens med systemet for øvrig. Videre bemerkes at separering verken gir forlenget, forvansket eller mer belastende oppgjørspølsprosess. Det er utelukkende tale om rettsteknisk å skille ut ménerstatningen fra ervervstaperstatningen. Selve rettsanvendelsen blir lik, selv om den skjer etter to paragrafer. En separering gjør det også enklere å fastsette et nivå under valgfrihetsmodellen som harmonerer med nivået i tofase-modellen (som igjen må avstemmes med Inntekststapmodellen). Endelig vil separasjonsmodellen gjøre det enklere for brukerne av regelen (skadelidte) å vurdere valg av regelsett, fordi de anviser sammenliknbare størrelser (fremfor om valgfrihetsmodellen også skulle gi dekning av ikke-økonomisk tap).

Som en del av kritikken mot den någjeldende barneverstatningsregel i skl. § 3-2a, er det fremført konstruktive forslag til utbedringer – herunder av erstatningsnivået. I artikkelen «Standardisert utmåling av erstatning til barn som skades før fylte 16 år» i Tidsskrift for Erstatningsrett 2008 legger Kjønstad til grunn at man bør heve nivået til 55–60 G. Kjønstad forutsetter imidlertid at modellen kompenserer for *både* tap av livsutfoldelse og ervervstap. Dette G-intervallet er dermed begrunnet i andre forutsetninger enn den separasjonsmodellen Utvalget går inn for. Utvalget er likevel enig i det som oppfattes å være Kjønstads hovedpoeng, nemlig at det 1) er behov for en nivåheving, og 2) at nivået må samsvare med den generelle økning i erstatningsnivået.

Utvalget har i flere omganger drøftet også erstatningsnivået, og funnet at beløpet som følger av en beregning av full erstatning må legges til

grunn. Det er da sett hen til nivået på 6 G, med sikte på å få konsistens med utgangspunktet for beregningen etter tofase-modellen, jf. lovutkastets tredje ledd. Ut fra den sammensatte vurderingen som er beskrevet i punkt 6.5.2 foran, er det lagt inn en moderat inflasjonsjustering.

Utvalget går inn for den beskrevne graden og formen for inflasjonsjustering, som er sammenfattet ved hjelp av tabellen. Det ukorrigerede erstatningsbeløpet er angitt i midterste kolonne, mens det inflasjonskorrigerte tallet er vist i høyre kolonne. Den angir erstatningen skadelidte får utbetalt, målt i antall G. Kolonnen til venstre viser aldersdimensjonen i tabellen.

Tabell 6.10

Alder på oppgjørstidspunktet	Erstatning verdsett på oppgjørstidspunktet (G)	Erstatning med påslag 1 % inflasjon
0	21,6	26,9
1	22,4	27,6
2	23,2	28,3
3	24,0	29,0
4	24,9	29,7
5	25,8	30,5
6	26,7	31,3
7	27,6	32,1
8	28,6	32,9
9	29,6	33,7
10	30,7	34,6
11	31,8	35,5
12	32,9	36,4
13	34,1	37,3
14	35,3	38,3
15	36,6	39,2
16	37,9	40,2
17	39,3	41,3
18	40,7	42,3
19	42,1	43,4
20	43,6	44,5
21	45,2	45,6
22	46,8	46,8

Tabellen har de tre kolonnene av utredningsformål, i samsvar med Utvalgets ønske om å ha en transparent utredning. Det vil si som er utformet slik at man i størst mulig grad kan følge resonnementene og premissene som ligger bak det endelige regelforslaget. I utkastet til forskrift har Utvalget naturlig nok laget tabellen med bare to spalter, der den midterste kolonnen i utredningstabellen er fjernet.

6.5.4.3 Delvis uførhet

Ved *lavere* medisinsk invaliditet enn 100 % reduseres erstatningen *forholdsmessig*. Dette samsvarer med dagens system i skl. § 3-2a. Beregningen av delvis uførhet ved barneerstatning kan imidlertid skape særlige komplikasjoner fordi man her har *fiksert* et bestemt inntektsnivå på 6 G. Dette fikserte nivået kan *avvike* fra det faktiske inntektsnivået.

Et eksempel: Skadelidte er kommet frem til oppgjør i fase 2. Da arbeider skadelidte i halv stilling og har en inntekt svarende til 5 G. Her kan det spørres hvordan man skal beregne uførhetsgraden. Fastsettelse av dette er nødvendig ved utmålingen av fremtidig inntektstap etter lovutkastets § 3-2. For drøftelsen har Utvalget oppstilt to hovedmåter å beregne uførheten på, avhengig av om man anvender:

- 1) det *økonomiske uførhetsbegrepet*, noe som gjør at skadelidte vil få erstattet 6 G («fiksert inntekt») minus 5 G (faktisk inntekt), som gir 1 G i erstatning.

eller

- 2) *stillingsprosenten*, i eksemplet satt til 50 %.

Utvalget har drøftet disse problemstillingene. En særskilt komplikasjon for barneerstatningen er altså at den fikserer inntektsnivået uten skaden til 6 G, sammenholdt med at det kan skje endringer i tiden fra konstateringstidspunktet til oppgjørstidspunktet. Utvalget har diskutert dette, og går inn for at *det økonomiske uførhetsbegrepet* skal legges til grunn som utgangspunkt uførhetsgraderingen. Dermed skal man bruke det alminnelige uførhetsbegrepet, men med den presiseringen som er nevnt grunnet fikseringen på 6 G. Disse problemstillingene er nærmere behandlet i punkt 5.7.3.

6.5.4.4 Utvalgets empiriske undersøkelser

Utvalget har forsøkt å kartlegge enkelte faktiske sider ved den foreslåtte ordningen om barneer-

statning. Målsettingen er å klarlegge blant annet det årlige antallet «skl. § 3-2a»-saker, samt alders- og kjønnsfordeling. Ut fra det særskilte problemet med å anvende medisinsk invaliditet som styrende faktor der skadelidte har en hodeskade, er også andelen av slike skader kartlagt. Gjennom empiriske undersøkelser kan man få et bedre grunnlag for å utforme rettsreglene, slik at de tilpasses det «rettslige landskapet» de lander i.⁶²

Utvalget har henvendt seg til de fire største forsikringsselskapene, pasientskadesystemet (NPE og PSN) og voldsoffererstatningssystemet. Ledere på ulike nivåer har utarbeidet datamaterialet, ofte i samarbeid med statistikkavdelingene. Hovedmålet er å få en viss oversikt over mengden saker der skadelidte har kvalifisert for barneerstatningen etter skl. § 3-2a, det vil si de sakene der skadelidte er under 16 år på skadehandlings-tidspunktet og har minst 15 % medisinsk invaliditet. Utvalgets undersøkelser viser at det er relativt få saker i hvert enkelt forsikringsselskap.⁶³ Det er også få saker hos Kontoret for voldsoffererstatning og Erstatningsnemnda for voldsofre.⁶⁴ Undersøkelsene bekreftet at hovedtyngden av barneerstatningssakene ligger innen pasientskadesystemet.⁶⁵ Utvalget anså ikke antallet innmeldte saker som et egnet mål for sin undersøkelse, fordi det inkluderer et betydelig antall saker som raskt blir sjaltet ut («null-saker»). Utvalget er klar over at antallet saker etter den foreslåtte ordningen vil øke. Det er en konsekvens av blant annet nedbyggingen av invaliditetsgrensen fra 15 til 5 % medisinsk invaliditet, og utvidelsen av aldersgrensen fra 16 til 19 år. For sitt formål gir likevel undersøkelsene en *indikasjon* på at antallet barneerstatningssaker er begrenset, hvilket har en side mot de avveiningene som ligger bak fordelene og ulemper med den foreslåtte tofase-modellen.

Som en del av den empiriske undersøkelsen har Utvalget forsøkt å kartlegge hvor mange av barneerstatningssakene som kan gjøres opp tidlig

⁶² Metaforen er hentet fra Mathiesen 2005 blant annet s. 75. Sml. Kjelland 2002 s. 100 og 191.

⁶³ Utvalget har hatt samtaler med blant annet Margrethe Aflangrud (If), Elin Spjelkavik (Gjensidige Forsikring), Erik Fjeldstad (TrygVesta), Anne Birte M. Sigbakken (nå «Tryg»), samt Øyvind Torgan, Fredrik Emilsen og Lars Bærøe (Sparebank 1 Skadeforsikring).

⁶⁴ Samtaler og annen korrespondanse med Remi Strand (Kontoret for voldsoffererstatning), samt Carl Gunnar Sandvold og Harald Jølle (Erstatningsnemnda for voldsofre).

⁶⁵ Samtaler og annen korrespondanse med Thor Foyn og Mette Willumstad Thomsen (NPE), og Hege S. Markussen Mangset, Cathrine Pedersen og Kari Løchen (Pasientskadenemnda).

etter unntaksregelen om åpenbare tilfeller. Dette er særlig av interesse for Utvalgets vurderinger av behovet for, og utformingen av, unntaksregelen (om oppgjør av fremtidig inntektstap allerede i fase 1). Det er vanskelig å få sikre tall på denne variabelen. Svarene er derfor basert på estimater utarbeidet av ledere i forsikringsselskapene og pasientskadesystemet, som igjen har gjort undersøkelser i form av samtaler med saksbehandlere mv. I pasientskadesakene blir en rekke «klare saker» gjort opp i NPE ved avtale (og da uten noe formelt vedtak), typisk i saker der det fra konstateringstidspunktet er klart at skadelidte er 100 % medisinsk invalid.

Sammenfatningsvis avdekker undersøkelsene at det er et *begrenset* antall barneerstatningssaker i løpet av et år, og at en betydelig andel kan gjøres opp på et tidlig tidspunkt etter unntaksregelen om åpenbare tilfeller (denne unntaksregelen er en del av tofase-modellen). Dette har interesse ut over å gi en ren bakgrunnskunnskap. Empirien gir samtidig et bedre grunnlag for de avveiningene av fordeler og ulemper som er forbundet med tofase-modellen, hvilket skal utdypes i fortsettelsen.

6.5.5 Videre avveininger og utfordringer

6.5.5.1 Generelt

Utvalget anser tofase-modellen for å ha klare fordeler. Modellen er imidlertid – som andre standardiserte ordninger – forbundet med utfordringer. Disse skal skisseres i fortsettelsen, med fortløpende drøftelse av hvordan komplikasjonene kan løses eller dempes. Dette gir grunnlag for Utvalgets samlede refleksjoner og sluttevaluering av sitt forslag.

For det første må standardiseringsmodellen vurderes i forhold til ulempen med å ha en ikke-avsluttet sak over mange år (kan få en «hale» av saker). Utvalget ser det lite ønskelige i dette, men understreker samtidig at denne konsekvensen har sammenheng med sakstypens egenart. Det siktes til at skadelidte er barn, hvor det normalt er et sterkt behov for å avvente oppjøret med omtanke for en rettfærdig behovsdekning. Utvalget vil også fremheve at det er begrenset med antall barneerstatningssaker, og viser til den empiriske kartleggingen som beskrevet foran. Se også utdypingen nedenfor.

Den foreslåtte modellen har et utvidet virkeområde sammenliknet med dagens skl. § 3-2a, ved at den nye modellen også inkluderer unge voksne fra 16 til 19 år. Dette vil medføre at flere personer dekkes under barneerstatningsmodellen. Foran

er det blitt argumentert for at ventetid i barne-sakene er håndterbart og akseptabelt ut fra det begrensede antallet saker. Det kan spørres om dette resonnementet kommer under press siden antallet saker også øker ved å inkludere skadelidte i aldergruppen 16–19 år. Utvalget har nøye vurdert dette, og besvart spørsmålet med nei. I vurderingen er det sett hen til estimater over antall saker med unge voksne som antas å ville bli adressert den nye barneerstatningsmodellen. Selv om aldersspennet vil fange inn en ny gruppe skadelidte (blant annet unge trafikkskadde), vil ventetiden for disse skadelidte være begrenset – nettopp fordi de er i *øvre sjikt* av aldersintervallet. Mot den bakgrunn kan Utvalget ikke se at tidsargumentet vil ramme modellen på en uheldig måte. Utvalget tilføyer at disse skadelidte også under en direkte kanalisering til Inntektstapmodellen i lovutkastets § 3-2 ville fått en ventetid, idet realskaden må stabiliseres og yrkesutprøving mv. være gjennomgått. Før det kan ikke saken anses som oppgjørsmoden.

Utvalget presiser videre at det ikke er tale om å holde en sak «åpen» i tradisjonell forstand: Det legges ikke opp til at skadelidte skal ha en gående sak med fortløpende saksbehandling.

Det kan kanskje innvendes at skadelidte har behov for en rask avklaring, ut fra forestillingen om at en lang ventetid kan bidra til forsinket eller redusert restituering til arbeidslivet. Utvalget har begrenset med empiri og annen dokumentasjon for at erstatningsretten har en slik atferdsstyrende virkning. Utvalget bemerker blant annet at en stor andel av barneerstatningssakene vil få et raskt oppgjør etter unntaksregelen om åpenbare tilfeller (typisk de alvorligste fødselsskadesakene). Også release-adgangen kan bidra til en rask avklaring med tidlig oppgjør i en del saker.

Utvalget har videre merket seg at det er kommet til nye produkter på forsikringsmarkedet, hvor det tilbys barneforsikringer. Til forskjell fra de rene barneulykkesforsikringene,⁶⁶ har flere av barneforsikringene en uføredekning. Den kan for eksempel være betegnet som en «uførepensjon», sml. Storebrands produkt «Barnas Superforsikring». I vilkårene fra 1. oktober 2010 fremgår det i § 3 punkt 3.1 at barnet (sikrede) har rett til uførepensjon når det har vært minst 50 % arbeidsufør i mer enn 12 måneder sammenhengende (karenstiden) mens forsikringen har vært i kraft. Av særlig interesse for Utvalgets arbeid, er regelen om når

⁶⁶ Om denne forskjellen, se blant annet <http://www.fnh.no/no/tema-relasjoner/barneforsikring/se-ogsaa/hva-er-en-barneforsikring/>.

retten til uførepensjon inntre. Dette blir slik formulert i 3.1 andre ledd/avsnitt:

«Rett til uførepensjon *inntre likevel ikke for* forsikrede [barnet] har fylt 18 år».⁶⁷

Barneforsikringen utbetales enten som et engangsbeløp eller som en terminytelse, alt etter den nærmere utformingen av vilkårene.

Utvalget ser likhetstrekk både med tenkemåten bak, og den praktiske siden ved, den foreslåtte tofase-modellen. Storebrand er ikke alene om slike barneprodukter, som også tilbys av andre store aktører, herunder If. I deres Barneforsikring BAF1-4 er en såkalt «Super barneforsikring» regulert i punkt 9. Av spesiell interesse for Utvalgets arbeid, er punkt 9.1, som lyder slik:

«Denne delen av forsikringen gir erstatning ved ervervsuførhet (uføreerstatning) hvis forsikrede i forsikringstiden rammes av en sykdom/ulykkesskade som medfører en ervervsuførhet på minst 50 %.

Retten til uføreerstatning inntre når uføret har vart sammenhengende i minst to år *etter fylte 18 år og er vurdert å være varig*. Retten til uføreerstatning opphører når forsikrede fyller 35 år.»⁶⁸

Se også Gjensidiges barneforsikring, som er bygget over samme mønster.⁶⁹

En periode med flere års «frysing» av saken kan skape vanskeligheter med å vurdere årsaksammenhengen. Forhold kan inntre etter ansvarshendelsen, og skape tvil om hvor mye denne har forårsaket av skaden/tapet. De etterfølgende årsaksfaktorene kan være ansvarsbetingende (for eksempel en ny trafikkulykke) eller hendelige begivenheter (for eksempel fritidsulykke).⁷⁰ Utvalget har ikke ønsket å forlate det materielle grunnvilkåret om årsakssammenheng, men anser bevisregler som et egnet instrument for å avhjelpe problemet. Utvalget ønsker å videreføre dagens

ordning der skadelidte har bevisbyrden for at skaden er forårsaket av ansvarshendelsen, og hvor beviskravet følger overvektsprinsippet. Når det derimot gjelder senere inntrådte omstendigheter frem til fase 2 (året skadelidte fyller 19 år), foreslår Utvalget at man som hovedregel skal se bort fra etterfølgende forhold, med mindre de åpenbart har redusert skadelidtes ervervsevne. Dermed ivaretas skadevolders krav på vern, gjennom særregler med omvendt bevisbyrde og et skjerpet beviskrav.⁷¹ Utvalget har dermed balansert skadelidtes og skadevolders interesser, ved en modell som har visse likhetstrekk med ysfl. § 11 andre ledd.⁷²

For det tredje må tofase-modellen ta hensyn til at skadevolder kan være *personlig ansvarlig*. Dette kan øke belastningen ved å måtte avvente siste del av oppgjøret til skadelidte blir 19 år, mens skadelidte på sin side kan løpe en risiko for at skadevolder ikke vil være betalingsdyktig. Et stort volum av saker med personlig ansvarlige skadevoldere omfattes imidlertid av voldsoffererstatningsordningen, se især lovens virkeområde angitt i voerstl. § 1. Staten står som en garantist overfor skadelidte. jf. voerstl. § 15 (forutsetningsvis). Endelig påpekes at skadevolder er beskyttet mot urimelig tyngende ansvar gjennom lempningsreglene, jf. skl. § 5-2.

Utvalget har hatt samtaler med Kontoret for Voldsoffererstatning. Samtalene bekrefter antakelsen om at systemet har kapasitet til å «overvåke» og behandle saker med personlig ansvarlige skadevoldere – også utenfor de tilfellene hvor det etter dagens regler foreligger en kvalifiserende voldshandling.⁷³ Dette vil gi en form for insolvensgaranti. En slik institusjonalisert ordning for å sikre realisering av barneerstatningen vil ha likhetstrekk med for eksempel lønnsgarantiordninger.⁷⁴ Det er også en viss parallell til Trafikkforsikringsforeningen (TFF) og Yrkesskadeforsikringsforeningen (YFF), i den forstand at også disse ordningene bidrar til å realisere skadelidtes krav. Det er imidlertid den forskjellen at verken TFF eller YFF har noe med insolvensproblematikk å gjøre, men har en rolle for å sikre skadelidte der det ikke er tegnet forsikring.

⁶⁷ Se [http://www.storebrand.no/site/stb.nsf/Get/get2b9efce4771465e57c280c70873deec0/\\$FILE/Vilkaar_Barnas_Superforsikring.pdf](http://www.storebrand.no/site/stb.nsf/Get/get2b9efce4771465e57c280c70873deec0/$FILE/Vilkaar_Barnas_Superforsikring.pdf). Utvalgets klammeparentes og kursivering.

⁶⁸ Se <http://w1.if.no/web/vilkaar.nsf/720185d0c8dcda33c1256a26003d2f7a/4b011ab1293cd9f8c12575db00325714>. Utvalgets kursivering.

⁶⁹ Se <https://www.gjensidige.no/no/0/Privat/Forsikring/Barn-og-unge/Barneforsikring>.

⁷⁰ Om slike intervenserende årsaksfaktorer, se blant annet Kjelland 2008 s. 13, 195 f., 198 f., 211, 234, 249, 257 f., 257, 259 f. og 408.

⁷¹ Dette kan i realiteten ses som ulike elementer i samme kriterium, sml. poengteringen hos Strandberg 2010 s. 219–225.

⁷² Om ysfl. § 11 andre ledd, se blant annet Kjelland 2008 s. 321 f., samt Lødrup (medf. Kjelland) 2009 s. 360.

⁷³ Dette kom frem i samtale med direktør Remi Strand på Kontoret for Voldsoffererstatning.

⁷⁴ Jf. lov om statsgaranti for lønnskrav ved konkurs m.v. 14. desember 1973 nr. 61.

Utvalget har endelig drøftet problemer forbundet med at forsikringsselskaper opphører eller skifter eier. Disse problemstillingene er utredet av Utvalget, som her har kvalitetssikret sin utredning.

6.5.5.2 *Spesielt om «langhale»-utfordringen ved barneerstatningens tofase-modell*

Utvalgets forslag om en tofase-modell medfører at det i noen tilfeller kan ta lang tid fra skaden skjer, til erstatningsoppgjøret foretas i fase 2. Utvalget har vurdert om dette kan medføre slike problemer, eller kan innebære en slik risiko for skadelidte at forslaget om tofase-modellen må forlates.

Utvalget har innhentet innspill fra blant annet Crawford & Company, for å ha et bredere grunnlag for sine vurderinger av disse spørsmålene. Det er primært to forhold som er blitt vurdert.

For det første har Utvalget drøftet praktiske sider knyttet til skadelidtes eventuelt manglende kunnskap og informasjon som er nødvendig for å kunne gjennomføre den tidsutsatte retten til et sluttført erstatningsoppgjør. For det andre kan det for skadelidte ligge en risiko for at skadevolder eller forsikringsselskapet ikke (lenger) er søkegod på tidspunktet for fase 2.

Når det gjelder *de gjennomføringspraktiske sidene*, kan det oppstå problemstillinger der barnet er ungt på tidspunktet for fase 1. Det vil da gå mange år før man kommer til fase 2. Barnet kan ha mistet informasjon og dokumentasjon, være usikker på hvem som er forpliktet til å betale erstatningen i fase 2 hvis et selskap er solgt eller har overdratt forsikringsporteføljen, barnet kan ha flyttet mv.

Etter Utvalgets syn vil hensynet til det skadelidte barnet være tilstrekkelig ivaretatt ved den varslingsplikten som er foreslått. Skadevolderen/forsikringsselskapet plikter å varsle skadelidte når tidspunktet for fase 2-oppgjøret nærmer seg. Der et forsikringsselskap eller Norsk pasientskadeerstatning (NPE) er ansvarlig, anser Utvalget at varslingsplikten fullt ut ivaretar skadelidtes behov. Hvor skadelidte bare må forholde seg direkte til en personlig skadevolder, kan det oppstå problemer. Dette må likevel – slik Utvalget ser det – antas å gjelde en helt marginal gruppe rent antallsmessig. I tillegg kan skadelidte ha mulighet til å kreve fullt oppgjør av fase 2-postene basert på valgfrihetsmodellen, og dermed unngår man at fase 2-oppgjøret må skje langt inn i fremtiden. En ulempe er at man ikke får avventet uforevurderingen til skadelidte kommer i en alder hvor denne blir enklere. Utvalget har avveid denne ulempen

mot risikoen for manglende kunnskap og grunnlag for fase 2-oppgjøret. Utvalget tilføyer her at denne avveiningen ikke er noe særegent for barneerstatningsmodellen, fordi den må gjøres også for andre problemstillinger.

Hvis et forsikringsselskap overdrar virksomheten, vil fremdeles selskapets varslingsplikt gjelde fullt ut for erververen av virksomheten/den overtatte porteføljen. Dette er åpne skadesaker hvor oppgjøret ikke er sluttført. Derfor er de av samme art som andre saker i den forsikringsporteføljen som overdras. Erstatningsplikt og varslingsplikt knyttes da til de respektive skadesakene, og må anses å følge den overdratte forsikringsvirksomheten/forsikringsporteføljen.

Et annet problem gjelder forsikringer i utenlandske selskaper som i en periode tegner forsikring i det norske markedet, for deretter å trekke seg ut. En tidkrevende erstatningssak kan da vanskelig gjøre dialogen med selskapet. Heller ikke dette er noe særegent for barneerstatningen, selv om utvidelsen med tofase-løsningen kan – men *marginalt* – forsterke et eksisterende problem.

Utvalget går etter dette over til å utdype den andre problemstillingen. Som nevnt, kan det for skadelidte være en risiko for at skadevolder eller forsikringsselskapet ikke (lenger) er søkegod på tidspunktet for fase 2. Dette kan tenkes der skadevolder hefter personlig, og hvor det ikke er noe forsikringsselskap inne i bildet. Situasjonen er likevel ikke noen annen enn hvor en slik skadevolder heller ikke er søkegod for fase 1-erstatningen.

Det kan være noe større risiko for at skadevolder ikke lenger er søkegod i fase 2. I sin ytterste konsekvens kan skadevolder mellom fase 1 og fase 2 «manøvrere» sin økonomi slik at han eller hun ikke er søkegod på tidspunktet for fase 2. Også her har likevel skadelidte muligheten til å velge invaliditetsbasert erstatning som nevnt foran samtidig med fase 1-erstatningen.

Hvis et forsikringsselskap eller NPE er ansvarlig, anser Utvalget situasjonen slik at man står overfor et problem som ikke underminerer tofase-modellen for barneerstatningen. Norske selskaper og filialer av selskap med hovedsete i et EØS-land vil være omfattet av den norske Garantiordningen for skadeforsikring.⁷⁵ Ordningen vil tre inn og bære ansvaret som påhvilde det selskapet som eventuelt er satt under administrasjon. I praksis vil imidlertid mange situasjoner løses ved at «problemselskapets» portefølje selges og for-

⁷⁵ Jf. lov 6. desember 1996 nr. 75 kapittel 2A med tilhørende forskrifter, og som er administrert av Finanstilsynet (men med et eget selvstendig styre).

pliktelsene dermed overtas av det selskapet som overtar porteføljen slik som nevnt foran.

Utvalget ønsker å utdype den norske garantiordningen slik den er beskrevet i det innhentede materialet. Et forsikringsselskap kan ikke vedtas avvirket, oppløst eller flyttet uten godkjenning fra myndighetene. Det kan heller ikke åpnes gjeldsforhandlinger eller konkurs i et forsikringsselskap, jf. banksikringsloven⁷⁶ § 4-2, jf. 4-1 første ledd. Lovens kapittel 4 gjelder både for banker og forsikringsselskaper.

Hvis et forsikringsselskap skulle komme opp i et økonomisk uføre, der «førstelinjeforsvaret» i form av selskapets egne fond, avsetninger og solvenskapital ikke er tilstrekkelig til å sikre oppfyllelse av selskapsforpliktelsene, vil garantiordningen gi et effektivt «andrelinjeforsvar». Utvalget understreker i denne sammenhengen at de aller fleste relevante forsikringsselskaper er medlemmer.

Når en institusjon misligholder pliktene etter § 4-5, kan Kongen ta institusjonen under administrasjon. Hensikten er å videreføre driften av selskapet. Selskapet kan settes i fri virksomhet hvis det er økonomisk grunnlag for det, jf. banksikringsloven § 4-9. Det kan også bli overdratt til et annet selskap, jf. banksikringsloven § 4-10.

I et selskap under administrasjon skal det normalt ikke skje tegning av nye forsikringer eller fornyelser. Alle skadeforsikringer skal opphøre tre måneder etter at offentlig administrasjon er besluttet. Garantiordningen skal sikre allerede inngåtte avtaler.

Krav som refererer seg til forsikringsavtaler, som forsikringsselskap under offentlig administrasjon hefter for, har fortrinnsrett til selskapets midler (bortsett fra massefordringer), jf. banksikringsloven § 4-11 andre ledd. Spørsmålet blir om krav på fase 2-erstatning omfattes av dette, og derfor har fortrinn i forhold til andre krav. I NOU 1995: 25 fremgår følgende:

«Krav som følger av direkte forsikringsavtaler har fortrinnsrett når selskapet er satt under offentlig administrasjon. Det er uten betydning hvem som har krav mot selskapet. Som regel vil kravene tilkomme forsikringstaker eller annen sikret. Imidlertid skal fordringer som følger av forsikringsavtale knyttet til direkte forsikring stå tilbake for massefordringer, dvs.

krav mot selskapet som er oppstått mens selskapet har vært under offentlig administrasjon.»

Etter Utvalgets vurdering anses krav om fase 2-erstatning som et ordinært forsikringskrav. Det har derfor fortrinn for andre krav på samme måte som alle andre forsikringskrav.

Hvor forsikringsselskapet ikke har tilstrekkelig aktiva til å innfri forpliktelsene ved krav som refererer til forsikringsavtaler, vil garantiordningen tre inn og dekke kravet. Dette skjer etter reguleringen i forskriftene for ordningen.

Dersom ingen lykkes med å «videreføre» selskapets drift, vil det etter ett år være aktuelt å avvikle selskapet. Da trer garantiordningen inn. Det er i det vesentligste de selskapene som har konsekvens til å drive direkte skadeforsikringsvirksomhet i Norge og filialer av forsikringsselskaper med hovedsete i annet EØS-land, som omfattes av garantiordningen, jf. banksikringsloven § 2A-3 første ledd. Pliktene fremgår av banksikringsloven § 2A-4 første ledd. Garantiordningen bygger ikke opp egne fond, men styret for ordningen inndriver bidrag fra skadeforsikringsselskapene når dette er aktuelt. Midlene fordeles til de sikrede som er berettigede utbetalinger. Garantiordningen trer deretter inn i sikredes krav mot selskapet.

Når det nærmere gjelder garantiordningens relasjon til utenlandske forsikringsselskaper skal bemerkes følgende:

I henhold til forsikringsvirksomhetsloven⁷⁷ § 14-1 kan utenlandske forsikringsselskap drive forsikringsvirksomhet i Norge gjennom filial. Tillatelse kan bare gis hvis forsikringsselskapet har tillatelse til å drive forsikringsvirksomhet i sitt hjemland, og er underlagt betryggende tilsyn der.

Som beskrevet er selskapene med konsesjon til å drive direkte skadeforsikringsvirksomhet i Norge omfattet av en garantiordning, jf. banksikringsloven kapittel 2A. Det vises også til forskrift om garantiordning for skadeforsikring,⁷⁸ fastsatt med hjemmel i banksikringsloven § 2A-1. I § 2-1 første ledd er det bestemt at forsikringsselskap som er gitt tillatelse til å drive direkte skadeforsikring her i riket, skal være medlem av garantiordningen. Av forskriftens § 2-1 andre ledd fremgår det videre at dette også gjelder norsk filial av forsikringsselskap med hovedsete i annen EØS-stat som driver direkte skadeforsikring her i riket.

⁷⁶ Lov om sikringsordninger for banker, forsikringsselskapers garantiordninger og offentlig administrasjon mv. av finansinstitusjoner (banksikringsloven) 6. desember 1996 nr. 75.

⁷⁷ Lov 10. juni 2005 nr. 44 om forsikringsselskaper, pensjonsforetak og deres virksomhet mv. (forsikringsvirksomhetsloven).

⁷⁸ Forskrift 22. desember 2006 nr. 1617.

Norsk filial av forsikringsselskap med hovedsete i annen EØS-stat og som driver direkte skadeforsikring her i riket, kan være unntatt fra plikten til medlemskap, jf. forskriftens § 2-2 første ledd. Forutsetningen er at forsikringsselskapet er medlem av en garantiordning i hjemlandet. Det kreves også at filialen dokumenterer at ordningen i tilnærmet samme utstrekning dekker forsikringer som faller inn under den norske garantiordningen.

Det arbeides med et direktiv om garantiordninger i EU-landene. Per juni 2011 er det for tidlig å si om det blir et minimumsdirektiv eller et fullharmonisert direktiv. Foreløpig er det også uavklart om det blir fondert. Videre er det uavklart hvilke eventuelle øvrige krav som blir stillet til de respektive landenes garantiordninger. Utvalget konstaterer imidlertid at arbeidet med krav til slike garantiordninger må forventes å legge til rette for en god sikring av skadelidte. I forlengelsen av dette peker Utvalget på at det både i EU og Norge arbeides kontinuerlig med sikring av at selskapene er solvente og har solvenskapital.

Etter dette konstaterer Utvalget at skadelidte langt på vei må anses godt sikret i forhold til en mulig solvensrisiko hos forsikringsselskapet. Det kan likevel selges forsikring i det norske markedet av selskaper som ikke er dekket av norsk eller EU-landbasert garantiordning. Dette må antas å være av så lite omfang at problemet ikke er stort nok til at forslaget med tofase-modellen bør utgå. En ytterligere faktor er at det kan legges inn en forskriftsbasert plikt til å opplyse om hvorvidt det selskapet som selger forsikring, er med i en garantiordning. Ønsket om å være sikret et oppgjør for forsikringsdekningen for øvrig, gjør imidlertid at en kunde må antas å tegne forsikring i et selskap som er dekket av en garantiordning. Det vil igjen være til fordel for en skadelidt som har krav mot vedkommendes ansvarsforsikringsselskap.

Utvalget skal videre se på et annet forhold som kan være hensiktsmessig å berøre i denne sammenhengen. I eksempelvis yrkesskadeforsikringsordningen er det drøftet om skadelidte arbeidstakere bærer risikoen for at erstatningen kan utebli hvor arbeidsgiver har tegnet forsikring i et utenlandsk selskap som ikke er omfattet av noen garantiordning og dette selskapet blir insolvent. Svaret på spørsmålet er ja, som nevnt foran. I denne sammenhengen har man sett hen til Yrkesskadeforsikringsforeningen og etterspurt om den kan bli ansvarlig. Utvalget konstaterer at den ikke vil bli det, i og med at den bare dekker skadelidte arbeidstakere der arbeidsgiver ikke har tegnet

lovpålagt yrkesskadeforsikring. YFF dekker derfor ikke skadelidte arbeidstakere der arbeidsgiver har tegnet lovpålagt yrkesskadeforsikring, men hvor forsikringsgiver deretter blir insolvent.

Avslutningsvis skal Utvalget bemerke følgende:

Garantiordninger vil svært langt på vei kunne beskytte sikrede skadelidte barn i de tilfeller forsikringsselskapet er avviklet forut for oppgjørstidspunktet.

I forbindelse med nytt konsolidert forsikringsdirektiv i EU,⁷⁹ er det inntatt nye regler for forsikringsselskapers soliditet (Solvency 2). Solvency 2 fastsetter krav til teknisk avsetning og solvens, og gir strengere retningslinjer for tilsyn av virksomhetene. Et av formålene med innføringen av Solvency 2 synes å være at det skal være mulig for tilsynsmyndighetene å iverksette nødvendige tiltak for å sikre soliditet. Strengere solvensmargin-krav og kapitalkrav, og et strengere tilsyn, vil ventelig dempe risikoen for at selskapene må avvikle i fremtiden.

Det finnes øvrige produkter i norsk forsikring som også er langhalet, i den forstand at det går mange år mellom forsikringstilfellets inntreden og endelig oppgjør. Et godt eksempel er yrkesskadene. I så måte atskiller ikke tofase-modellen seg vesentlig fra andre forsikringsprodukter som har eksistert i Norge over flere tiår. Med de ytterligere skjerpelsene som ligger i de omtalte internasjonale retningslinjene, vurderer Utvalget risikoen for negative utslag hva gjelder barnets rettigheter under den foreslåtte tofase-modellen som svært liten.

Utvalget anser den foreslåtte tofase-modellen for ikke å reise nye spørsmål om insolvensrisikoen hos forsikringsgiver. Den eneste ulempen ved denne nye ordningen er at eksisterende (minimale) insolvensrisiko kan bli noe større i og med at tidsperioden forlenges i forhold til gjeldende erstatningsoppgjørssaker. Utvalget anser denne effekten som helt marginal. Når det gjelder de svært få tilfeller med personlige skadevoldere uten forsikringsdekning har disse også i dag en mulighet til å manøvrere seg i en posisjon hvor de ikke vil være søkegode på et erstatningsoppgjørstidspunkt.

Utvalgets forslag innebærer ikke at det blir noen «ny» insolvensrisiko for skadelidte, men bare at den faktiske aktuelle insolvensrisiko som eksisterer i dagens regelverk muligens vil kunne bli marginalt utvidet. Utvalgets vurdering er derfor at en eventuell insolvensrisiko på skadevolder-

⁷⁹ Vedtatt 25. november 2009.

siden er så liten at det ikke tilsier skrinlegging av forslaget om en tofase-modell for barneerstatningen. Utvalget anser også problemene med de foreslåtte varslingsregler som minimale.

Utvalget har vurdert de kryssende hensyn. Den bærende pilaren i modellen er fordelene man oppnår ved å utskyte oppgjøret til man har bedre forutsetninger for å vurdere skadelidtes ervervs-evne. De innvendingene som kan reises synes ikke tilstrekkelige til å fravike modellen – især ikke i lys av at problemene langt på vei kan avhjel- pes. I tillegg kommer at deler av modellen videre- fører en standardisert utmåling som kan fastsettes og gjøres opp i en tidlig fase, gjennom blant annet den sjablongmessige overgangserstatningen.

Utvalget har i denne sammenhengen også hatt et blikk mot andre sider av et erstatningsoppgjør, slik som *bruken av medisinsk sakkyndige*. Som en konsekvens av tofase-modellens struktur, kan man måtte innhente sakkyndige vurderinger i to omganger. Dette kan isolert sett indikere en viss økning i ressursbruken. Utvalget er klar over dette, men påpeker at det ikke er tale om at sakkyndige nødvendigvis må foreta to like fullstendige vurderinger (som om oppgjøret kun hadde én fase). Det vises til at fremtidsvurderingen er forbeholdt fase 2-oppgjøret, mens fase 1 ikke inneholder noen slik vurdering. Det er altså tale om to vurderinger, men som er forbundet med ulike dekningsfaser. Denne effekten av systemvalget må anses som akseptabel. Dette forsterkes ved at tofase-modellen også kan bidra til å redusere antall krav om etteroppgjør og nye spesialisterklæringer forbundet med slike saker.

Mot denne bakgrunn er et samlet Utvalg kommet til at tofase-modellen er velegnet til å balansere og fremme både de generelle standardiseringshensyn og de som spesielt er fremført for barneerstatningen,⁸⁰ samt ivareta hensynet til individuelt gode erstatningsoppgjør for skadelidte barn. Modellen antas dermed å gi et bedre vern for den enkelte skadelidte, og et mer rettferdig system.

6.6 Beregningstekniske spørsmål

6.6.1 Diskonteringsproblemet

Selv om realskaden er påført fra og med konstate- ringstidspunktet, oppstår det økonomiske tapet

først senere. De fleste barn får sitt første fremti- dige inntektstapsår fra 18/20-årsalderen. Jo tidli- gere skadelidte får utbetalt erstatningen, dess større blir likviditetsfordelen ved å kunne dispo- nere den (for eksempel ved å sette beløpet inn i en bank eller et annet sted der det gir avkastning). Et eksempel: Skadelidte A får utbetalt erstatningen da han eller hun er 1 år, og kan dermed få en ren- tefordel gjennom 18–20 år. Skadelidte B får på sin side erstatningen utbetalt når han eller hun er 16 år, og dermed mulighet for å få avkastning gjen- nom 4 år (før det første tapsåret inntreer).

Mot denne bakgrunn har Utvalget vurdert om erstatningen bør justeres ut fra oppgjørstidspunk- tet, som i praksis er nært forbundet med skade- lidtes alder. Avhengig av den til enhver tid gjel- dende investeringsrenten, kan fordelene med å få utbetalt hele erstatningen på oppgjørstidspunktet utgjøre relativt store beløp. Eksemplet foran viser dette. Kjønsstad påpeker at erstatningen i slike til- feller kan bli mer enn dobbelt så stor.⁸¹

Det finnes hensyn som taler mot å legge opp til en neddiskontering etter barnets alder. For det første krever dette kompliserte beregninger med utgangspunkt i et tenkt fremtidig tidspunkt, for eksempel 16/18-årsalderen. Komplikasjonen er lite forenlig med den retts tekniske forenklingen som Utvalget går inn for, og kan motvirke de hen- synene en standardisert erstatning tar sikte på å fremme, jf. kapittel 3. For det andre kan fordelene med å få erstatningsbeløpet før tapet inntreer gene- relt oppstå ved erstatningsrettslige oppgjør, uten at det nødvendigvis trekkes noen konsekvenser av det. Eksempelvis kan det i et tingskadeoppgjør bli gitt erstatning for en fremtidig reparasjon uten at diskontering blir gjort til et tema. For det tredje kan man anføre et mer rettferdsorientert argu- ment: Skadelidte som rammes i meget ung alder har fått en uvanlig uheldig skjebne, og likviditets- fordelene kan ses som en kompensasjon (av ikke- økonomisk karakter). Denne ulikheten i dek- ningsformål bryter neppe med rettferdsforestillin- ger, og antas snarere å bidra til å gi barneerstat- ningsregelen en forsterket legitimitet.

Utvalget har i samsvar med Mandatet⁸² vur- dert de kryssende hensyn, og går inn for en regel hvor man neddiskonterer etter barnets alder. Det må i denne sammenheng skilles mellom de ulike fasene i modellen.

⁸⁰ Det siktes til hensyn som kan angis med nøkkelordene: 1) fremme likestilling og hindre diskriminering, 2) eliminere usikkerhetsmomenter ved erstatningsutmålingen og 3) fremme raskere og mer effektive oppgjør. Se nærmere blant annet Kjønsstad 2008b s. 17 f.

⁸¹ Kjønsstad 2008b s. 15–16. Beregninger Utvalget har foretatt reiser riktignok tvil om denne effekten blir fullt så stor som Kjønsstad hevder gitt dagens kapitaliseringsrente og inn- tektsskatt på renter.

⁸² Jf. Mandatet punkt 2.4, kulepunkt 2.

For den delen av barneerstatningen som utmåles før skadelidte reelt sett ville bli påført et inntektstap, møter man imidlertid diskonteringsproblemet. Dette gjelder de tilfellene der det er grunnlag for å gjøre opp saken tidlig (etter unnaksregelen), fordi skadelidte åpenbart er uten ervervsevne. Her bør det tas hensyn til at skadelidte får utbetalt erstatningen på et tidligere tidspunkt enn de reelle tapsårene oppstår. Utvalget foreslår at dette gjøres gjennom en (manuell) neddiskontering, med utgangspunkt i at skadelidte ville fått sitt første reelle tapsår da han eller hun er 22 år (første år med inntekt).

6.6.2 Inflasjonsjustering

Utvalget har drøftet om det bør tas hensyn til inflasjon. Fra et rent matematisk ståsted kan det hevdes at svaret er ja. Det kan under en slik innfallsvinkel for eksempel hevdes at det for et barn som i dag er to år, ikke kan forutsettes at et beløp på kroner x vil ha samme kjøpekraft om tyve år. Ut fra et slikt perspektiv bør det da foretas en *inflasjonsjustering*.⁸³ For denne typen spørsmål har man imidlertid lagt til grunn Høyesteretts synspunkt om at inflasjonsjusteringen er inkludert i valg av kapitaliseringsrente, se om dette punkt 4.5 foran. Dette valget er dels begrunnet i helhetlige normative avveininger, særlig hensynet til at den nye standardiseringen primært skal opprettholde eksisterende ressursbruk, jf. Mandatet. Utvalget har derfor som utgangspunkt lagt til grunn at det samme skal gjelde ved barneerstatningen. Slik oppnås konsistens i den helhetlige turneringen av diskonteringssspørsmålene.

Det kan imidlertid være grunn til å påpeke en viktig forskjell mellom barneerstatning og «voksenerstatning»: Mens inflasjonen devaluerer *hele* det fremtidige erstatningsbeløpet når det gjelder barneerstatning, vil inflasjonen kun devaluere den *uoppbrukte delen* av erstatningsbeløpet når det gjelder «voksenerstatning». Derfor tærer inflasjonen hardere på barneerstatningen.⁸⁴ Denne betraktningen taler for en viss oppjustering av den neddiskonterte summen som er basert på rent matematisk beregning ut fra den kapitaliseringsrente Utvalget har lagt til grunn. En viss kompensasjon for inflasjonen vil slik ikke bryte med det generelle systemet Utvalget foreslår for andre diskonteringssspørsmål.

Selv om det matematisk-økonomiske perspektivet gir et naturlig utgangspunkt og referansepunkt, kan det ikke være enerådende for Utvalgets tilnærming. Man står overfor en sammensatt avveining av rettspolitisk karakter, der en rekke normative faktorer spiller inn i vurderingen. Her kommer det også inn at utbetalinger før et ordinært fase 2-oppgjør har preg av en selvvalgt avslutning av saken fra skadevolders side. Det er viktig at en utbetaling som kommer i stand på skadevolders initiativ oppleves som et fullgodt alternativ for skadelidte. Dette kan gi grunnlag for et visst påslag i erstatningen sammenliknet med en rent matematisk beregning basert på den valgte kapitaliseringsfaktor, et «opsjonspåslag». Et slikt opsjonspåslag er basert på at det er lagt inn en moderat inflasjonsjustering basert på 1,0 % for barneerstatningen for å kompensere for inflasjon i ventetid mellom erstatningsutbetaling og påløpende tap. Denne inflasjonsjusteringen er altså bygget inn i tillegg til det alminnelige utgangspunkt om en kapitaliseringsrente på 5 %.

6.6.3 Erstatningsformen

6.6.3.1 Generelle avveininger

Selve utbetalingsformen reiser ikke bare lovtekniske spørsmål, men har også materiellrettslige implikasjoner. Utvalget drøfter derfor temaet her, i tilknytning til beskrivelsen av tofase-modellen.

Etter skl. § 3-2a utbetales erstatningen i utgangspunktet som en engangserstatning, jf. skl. § 3-2a andre ledd første punktum, sml. skl. § 3-9. Skl. § 3-2a andre ledd andre punktum åpner likevel for terminutbetalinger. Vilkåret er at det foreligger «særlige grunner», slik som etter skl. § 3-9 første punktum in fine. I så fall utgjør den årlige erstatningen 3,5 G ved 100 % medisinsk invaliditet.

Hovedargumentet for å utbetale erstatningen som en *engangssum*, er fordelen partene kan ha å bli ferdige med oppgjøret.⁸⁵ Dette «oppgjør-prinsippet» gir skadelidte mulighet for å planlegge fremtiden med skaden. I en overgangsfase kan skadelidte ha behov for å bruke en større del av erstatningen, for eksempel til boligombygging. Det kan her vises til rettspraksis vedrørende sosialmedisinske utgifter («pleie- og omsorgserstatning» i vid forstand). Utvalget bemerker at erstatning for merutgifter forutsettes å komme *i tillegg til* den standardiserte barneerstatningen. Videre nevnes at terminerstatning *kan* være psykisk

⁸³ Tabellen er utarbeidet av aktuar Walther Neuhaus, basert på gitte forutsetninger fra Utvalget.

⁸⁴ Slik også Neuhaus (muntlig meddelelse 2009).

⁸⁵ Sml. NOU 1987: 4 (punkt 4), som viser til Innst. 71 s. 40. og Ot.prp. nr. 4 (1972–73) s. 17.

belastende for skadelidte, der han eller hun opplever de løpende utbetalingene som stadige påminnelser (og kanskje som en stigmatiserende understøttelse).⁸⁶ Utvalget som utviklet skl. § 3-2a (heretter betegnet 1987-Arbeidsgruppen) vektla også at «engangsersatning foretrekkes av folk flest».⁸⁷

Det finnes hensyn som taler for at barneverstatningen utbetales terminvis. Hvis man legger opp til å utbetale terminvis frem til skadelidte blir 18 eller 20 år, får man normalt et bedre grunnlag for vurderingen. Under en slik ordning er det naturlig å la erstatning for påført tap utbetales terminvis, mens fremtidstapet utbetales som en engangsersatning på vanlig måte.

1987-Arbeidsgruppen drøftet spørsmålet om terminutbetalinger for perioden frem til skadelidte fyller 18 år. Begrunnelsen for dette skjæringstidspunktet var at «det etter arbeidsgruppens mening ikke [er] riktig å påby terminerstatning etter fylte 18 år», at «[m]ange av rettighetene og pliktene i samfunnet er knyttet til denne aldersgrensen» og at «[m]yndige skadelidte bør få mulighet til selv å disponere over hele erstatningen hvis de ønsker det».⁸⁸ Det ble også foreslått at terminerstatningene skulle fortsette å løpe, dersom skadelidte ikke fremsatte krav om engangsersatning.⁸⁹

Videre åpner en ordning med terminerstatning for en fortløpende justering av erstatningsbeløpet, der skaden utvikler seg annerledes enn forutsatt. Man kan da oppnå et godt samsvar mellom erstatning og skadelidtes tap – og dermed også målsettingen om full erstatning. En slik modell gir samtidig en ordning som likner mest på det som er gjenstand for erstatningen, skadelidtes løpende inntekter.⁹⁰

Selv om terminvise utbetalinger har fordeler, avdekket drøftelsene flere viktige mothensyn. Et av disse er at skadevolder forutsettes å opprettholde sin betalingsevne i perioden frem til oppgjørstidspunktet, som i barnesakene kan være mange år etter konstateringstidspunktet. I de fleste tilfellene er skadevolder representert av et forsikringsselskap, slik at denne ulempen er begrenset. 1987-Arbeidsgruppen synes stedvis å ha forutsatt at gjennomføringen av en slik ordning er nokså enkel. I forarbeidene blir det blant annet uttalt at «[f]orsikringsselskapene vil rutinemessig

kunne utbetale årlige beløp uten større problemer. Skadelidte har da også sikkerhet for at det er dekning for kravene etter hvert som de forfaller.»⁹¹

Den største utfordringen omhandler likevel situasjoner der skadevolder er personlig ansvarlig, og pålegges en betalingsplikt gjennom 15–20 år (avhengig av regelens nærmere utforming). Dette har en side mot både skadelidte og skadevolder. For *skadelidte* vil en slik ordning innebære en risiko for ikke å få fullt oppgjør, idet skadevolder kan mangle betalingsvilje og/eller betalingsevne. I barnesakene er ofte skadevolder atskillig eldre enn skadelidte. Skadelidte løper derfor en risiko for at skadevolder dør før samtlige terminerstatninger er betalt. Også *skadevolder* har verneverdige interesser. Skadevolder kan oppleve saken som belastende, og ha behov for å gjøre opp og legge saken bak seg.

Dette ble også påpekt av Arbeidsutvalget til skl. § 3-2a.⁹² Denne ulempen med terminerstatninger er særlig fremtredende under en ordning med terminutbetalinger i hele tapsperioden – slik 1987-Arbeidsgruppen foreslo (dette ble endret av Justisdepartementet). I Utvalgets drøftelser er diskusjonen sentrert om perioden frem til skadelidte fyller 18–20 år.

Terminvise utbetalinger kan bidra til å sikre skadelidte understøttelse. Det er større risiko for at foreldrene kan gjøre uhensiktsmessige disposisjoner, herunder bruke utbetalingen til annet enn erstatningsformålet når hele beløpet er tilgjengelig på oppgjørstidspunktet. Lovgivningen om vergemål tar sikte på å beskytte forvaltningen av mindreåriges midler, men de foresatte får uansett betydelige beløp til daglig underhold av barnet. Utvalget bemerker at dette også har vært sentralt i den generelle diskusjonen om fordeler med terminerstatning.

Overformyndieriet forvalter per i dag (mai 2011) beløp over 75 000 kroner.⁹³ Hvis skadelidte fra før har formue som overstiger dette beløpet, forvaltes hele erstatningen av overformyndieriet. Dette er særlig praktisk for noe eldre barn. Kapitalen skal i utgangspunktet ikke brukes til underhold av barnet; foreldrene har en underholdsplikt etter barneloven 1981 § 30, jf. kapittel 8 (fostringsplikt). Fra dette finnes det unntak blant annet der foresatte dokumenterer særskilte behov.

⁸⁶ Dette siste poenget er påpekt i blant annet Ot.prp. nr. 81 (1986–87) s. 36.

⁸⁷ NOU 1987: 4 s. 26.

⁸⁸ NOU 1987: 4 s. 26.

⁸⁹ NOU 1987: 4 s. 26.

⁹⁰ Sml. poengteringen i Ot.prp. nr. 81 (1986–87) s. 36.

⁹¹ NOU 1987: 4 s. 26.

⁹² NOU 1987: 4 s. 26.

⁹³ Jf. vergemålsloven 1927 § 63, med utfyllende forskrift 8. februar 2000 nr. 118 (§ 1). Se http://www.overformyndieriet.oslo.kommune.no/mindreariges_formue.

Dersom erstatningen brukes opp, er barnet henvist til ytelser fra folketrygden (og eventuelt forsikringer). Videre kommer det inn som et særhensyn for barns vedkommende at de ikke selv kan disponere over en engangserstatning. For Utvalget har det vært viktig at også reglene om erstatningsformen blir tilpasset etter det «landskapet» de skal opptre i.

En tredje innvending mot terminerstatning, er at den – i hvert fall per i dag – ikke er verdisikret. Dette kan imidlertid gjøres, for eksempel ved å knytte den fortløpende utbetalingen til det enhver tid gjeldende grunnbeløpet G.

For det fjerde påpeker Utvalget at et regime med terminerstatninger er mer ressurskrevende enn en ordning med engangserstatning. Forsikringspremiene antas å bli høyere på grunn av flere utbetalinger, noe som forsterkes av at terminytelser utløser skatteplikt (som må kompenseres ved høyere erstatning, skattepåslag). Også en eventuell indeksregulering av terminerstatningene kan virke kostnadsdrivende.⁹⁴

For det femte har Utvalget vektlagt konsistenshensyn: Innfører man terminerstatning som hovedregel ved barneerstatning, vil dette bryte med elementene i det systemet som ellers er foreslått. Her vises det til at Utvalget går inn for å samkjøre med Inntekstapmodellen, som selv har som utgangspunkt at det utbetales en engangserstatning.

6.6.3.2 Utvalgets vurderinger og standpunkt

I samsvar med sitt mandat har Utvalget vurdert de kryssende hensynene.⁹⁵ Etter en samlet avveining fremstår en hovedregel om engangserstatning som den løsningen som best fremmer både hensynet til skadelidte, retts teknisk enkle og praktikable regler, samt hensynet til konsistens med de øvrige reglene som foreslås. Utvalget går derfor inn for å videreføre dagens ordning basert på oppgjørsprinsippet.⁹⁶ Dette gjelder både for overgangserstatningen (fase 1) og for fremtidstaperstatningen (fase 2).

Videre har Utvalget diskutert om det bør gjøres unntak fra utgangspunktet om engangserstatning. Spørsmålet er drøftet for ulike typetilfeller. Et av disse omhandler skadelidte med vesentlig

forkortet levetid. Under utarbeidelsen av skl. § 3-2a uttalte Justisdepartementet at «[d]et kan virke *støtende* med store engangserstatninger i de tilfeller hvor det er fare for at barnet vil få en *kort levetid*. Erstatningen vil da i realiteten gå til de etterlatte».⁹⁷ Utvalget er enig i at det er prinsipielt betenkelig at skadevolder skal betale mer enn full erstatning. Eller formulert på en annen måte, med grunnvilkåret om årsakssammenheng som perspektiv: Skadevolder bør ikke pålegges en plikt til å betale erstatning for skade/tap han eller hun ikke har forårsaket. Det vises til drøftelsen av dette nedenfor under omtalen av tidsdimensjonsregelen.

Et beslektet typetilfelle gjelder situasjoner der skadelidte vil få en unormalt negativ sykdomsutvikling, og som skjer *uavhengig* av ansvarshendelsen. For en forklaring av selve problemstillingen, de kryssende hensyn og de generelle argumentasjonslinjene, se punkt 4.9, jf. punkt 9.9.2.

En sammenfatning av tofase-modellen er visualisert i figuren nedenfor i punkt 6.7.2.

6.6.4 Skatteplikt

Utvalget går inn for å samkjøre utmålingen av fremtidig inntektstaperstatning med Inntekstapmodellen. Erstatning for *varig fremtidig* skade utløser ikke skatteplikt. At skadelidte ikke må betale inntektsskatt, er forutsetningsvis lagt til grunn i en rekke høyesterettsdommer, juridisk teori samt langvarig og konsistent skatterettspraksis,⁹⁸ sml. blant annet en uttalelse fra Finansdepartementet. Dette innebærer at erstatning etter lovutkastets andre ledd, som skal dekke varig tap i inntektsevne, er skattefri. Siden erstatning for varig fremtidig skade er skattefri, oppstår det ingen særskilte problemer for barneerstatningen. Utvalget viser for øvrig til de mer utførlige merknadene om skatteplikt under utredningen av erstatning etter de alminnelige reglene i lovutkastets § 3-2.

Utvalget har videre drøftet hvilken skatteplikt som utløses av overgangserstatningen – og dermed om, og i så fall hvordan, denne skattebyrden skal håndteres i en erstatningsrettslig sammenheng. Det må skilles mellom to situasjoner. Den ene omhandler påført tap, og den andre er fremtidig tap. Erstatning for fremtidig tap er skattefri, se rett foran. For skadelidte som ikke har inntekter på konstateringstidspunktet, vil overgangserstat-

⁹⁴ Disse ulempene er også påpekt i Ot.prp. nr. 81 (1986–87) s. 37.

⁹⁵ Jf. Mandatet punkt 2.4, kulepunkt 2.5.

⁹⁶ Dette samsvarer med det Justisdepartementet foreslo i sine merknader til skl. § 3-2a, som på dette punkt avvek fra 1987-Arbeidsutvalgets forslag (om terminerstatning), se især Ot.prp. nr. 81 (1986–87) s. 37.

⁹⁷ Ot.prp. nr. 81 (1986–87) s. 36, siste kursivering i original.

⁹⁸ Zimmer 2009 s. 154 og LigningsABC 2009–2010 s. 943. Se også Nygaard 1985 s. 18.

ningen utelukkende være erstatning for fremtidstap, og utløser dermed ikke skatteplikt. Dette vil typisk gjelde de yngre skadelidte barna. Spørsmålet er hvordan man skal vurdere de noe eldre barna som får redusert eller bortfalt inntekt (fra deltidsarbeid mv.). Her kan man tenke seg at overgangserstatningen blir å betrakte, i hvert fall dels, som en erstatning for påført tap – som i utgangspunktet er skattepliktig. Utvalget har ikke funnet noen kilder som klart løser spørsmålet om hvorvidt en overgangserstatning som foreslås vil utløse skatteplikt. For de fleste skadelidte barn vil også overgangserstatningen være en kompensasjon for fremtidig tap. Dette fremgår av lovens system med å utmåle en sum-erstatning også for tapsårene fremover, basert på varig medisinsk invaliditet som styrende faktor. Dette underbygges av at overgangserstatningen er ment som en engangserstatning, utbetalt i en tidlig fase (fase 1) for alle tapsår frem til den avløses av Inntektstapmodellen (fase 2). Normalt kan bare ett eller noen få tapsår frem til utbetaling av den samlede overgangserstatningen anses som dekning av påført tap, mens resten av beløpet for overgangserstatningen må betraktes som dekning av fremtidstap. Ut fra en samlet vurdering av overgangserstatningens system og intensjon, er den å betrakte som erstatning for fremtidig tap i oppgjørets første fase. Utvalget har etter dette lagt til grunn at heller ikke overgangserstatningen utløser skatteplikt.

For *tidsbegrenset* fremtidig inntektstap er bildet sammensatt. I LigningsABC 2009–2010 er det oppstilt skattefritak for tidsavgrensede tap. Det uttales at «[s]ammenhengen mellom tap i erverv for et begrenset tidsrom og erstatning må ikke være for fjern».⁹⁹ I LigningsABCen knyttes unntaket opp til et eksempel om forsinket skolegang.¹⁰⁰ En skoleelev ble skadet. Skadelidte fikk erstatning fordi hun ville komme senere ut i arbeid. Ligningsnemnda i Oslo la til grunn at sammenhengen mellom erstatningen og eventuelt tapt arbeidsfortjeneste i fremtiden var for fjern. I Utv. 1971 s. 160 ble det skattefritak på engangserstatning for forsinket skolegang. Zimmer antar at skattefritaket kan begrunnes i at inntektstapet lå forholdsvis langt inn i fremtiden og at nåverdien innebar betydelig neddiskontering. Zimmer antar at løsningen vil bli en annen for en student eller en elev som skades kort tid før vedkommende skulle ut i arbeid.¹⁰¹ Aarbakke hevder at surrogatprinsippet skal anvendes når det er på rene at skaden

vil bli leget, hvilket innebærer at erstatningen utløser skatteplikt.¹⁰² Ut fra Utvalgets forslag om å knytte overgangserstatningen opp mot *varig* medisinsk invaliditet, kan det hevdes at man da er utenfor denne situasjonen.

Siden det kan ha implikasjoner for utformingen av overgangserstatningen, har Utvalget drøftet betydningen av at overgangserstatningen *kan* måtte anses som erstatning for påført inntektstap i skatterettslig forstand. I så fall er erstatningen skattepliktig, jf. skatteloven (1999) § 5-1 første ledd, jf. § 5-10 første ledd bokstav c om «ytelser som trer i stedet for arbeidsinntekt» (surrogatsynspunkt).¹⁰³ Skattebyrden reduseres imidlertid av at det gjelder særskilte skatteregler for barn og ungdom, i form av et skattefritak. Det er for tiden på 40 800 kroner,¹⁰⁴ og gjelder fra man er 13 år til man er 18 år. De beløpene Utvalget går inn for som sjablongerstatning vil et stykke på vei ligge innenfor dette taket, hvilket bidrar til å dempe skattebyrden.

Hovedregelen er hjemlet i sktl. § 2-14 første ledd. Frem til barnet fyller 17 år liknes det sammen med foreldrene, både hva gjelder inntekt og formue. Inntekt, herunder surrogat for inntekt, blir derfor tillagt og kommer på toppen av foreldrenes inntekt, med mindre beløpet er skattefritt.¹⁰⁵ Alle kan tjene et beløp tilsvarende personfradraget (klassefradraget) uten å betale skatt, det vil si ca. 41 000 (40 800) kroner (2009), jf. sktl. § 15-4. Beløpet justeres med jevne mellomrom, men ikke årlig.

Fra utgangspunktet om felleslikning er det unntak, jf. sktl. § 2-14 fjerde ledd. Bestemmelsen anviser at barn som i inntektsåret er 13 år eller eldre, skal liknes separat for arbeidsinntekt (inkl. «surrogater») – og dermed også for inntektstaperstatning etter sktl. § 5-10 bokstav c, jf. § 2-14 tredje ledd. Dette unntaket om arbeidsinntekt har interesse ut fra barneverstatningens formål.

Etter sktl. § 5-15 første ledd bokstav o er inntil 10 000 kroner skattefritt for barn som ved inntektsårets utgang er 12 år eller yngre. Dette er en regel med virkning fra 2009.¹⁰⁶ I tillegg gjelder

⁹⁹ Zimmer 2009 s. 154–155 og LigningsABC 2009–2010 s. 943.

¹⁰² Aarbakke 1990 s. 38–39.

¹⁰³ Zimmer 2009 s. 154; Aarbakke 1990 s. 37–38 og Nygaard 1985 s. 16.

¹⁰⁴ Se blant annet <http://www.skatteetaten.no/no/Alt-om/Frikort/>.

¹⁰⁵ Etter det Utvalget har fått opplyst hos opplysningstjenesten til skatteetaten, påløper det imidlertid ikke full trygdeavgift. Bakgrunnen er at barns inntekt ikke skal kunne gi grunnlag for pensjonsopptjening for foreldrene.

⁹⁹ LigningsABC 2009–2010 s. 943.

¹⁰⁰ LigningsABC 2009–2010 s. 943.

adgangen til å tjene inntil 1000 kroner skattefritt fra hver enkelt arbeidsgiver, jf. sktl. § 5-15 første ledd bokstav i, jf. ligningsloven 1980 § 6-16 bokstav a med utfyllende forskrift 30. desember 1983 nr. 1974 § 1.¹⁰⁷

Utvalget har også vurdert forholdet til reglene om formuesskatt og skatt på avkastning av erstatning. Frem til det året barnet fyller 21 år, skal det ikke betales formuesskatt av engangserstatning etter skadeserstatningsloven kapittel 3, jf. sktl. § 4-22 første ledd og LigningsABC 2009–2010.¹⁰⁸ Skattefritaket gjelder bare ved minst 50 % varig ervervsuførhet. Skattefritaket gjelder ikke avkastningen, som er skattepliktig, se kapittel 5.

6.7 Tilstøtende erstatningsposter

6.7.1 Generelt

Etter dagens ordning er det diskutert om hjemmearbeidserstatning kan kreves i tillegg til den standardiserte barneerstatningen i skl. § 3-2a, eller om denne uttømmende dekker også denne formen for inntektstap, jf. skl. § 3-1 andre ledd andre punktum. Det kan innledningsvis konstateres at ordlyden ikke gir noe svar, verken i skl. § 3-1 andre ledd andre punktum eller skl. § 3-2a. Det finnes ingen høyesterettsdom som uttrykkelig løser rettsspørsmålet. Ettersom hjemmearbeidstap anses som *inntektstap*, kan det hevdes at dette skal betraktes som fremtidig ervervstap etter skl. § 3-2a. I så fall «konsumeres» hjemmearbeidserstatning av standarderstatningen. Presiseringen i *Martinsen* (Rt. 1998 s. 1916), *Rott* (Rt. 1999 s. 1967) og *Kåsa* (Rt. 2000 s. 441) om at tapet skal henføres som inntektstap, gjør en slik slutning nærliggende. Løsningen vil også fremme standardiseringshensyn, fordi den normalt medfører raske og mindre kompliserte oppgjør. Utvalget finner grunn til å nevne Høyesteretts sterke fremheving av standardiseringshensyn i *Løff I* (Rt. 2008 s. 1336) og *Løff II* (Rt. 2009 s. 425), hvilket tilsier at skl. § 3-2a må forstås slik at den uttømmende kompenserer også tapt hjemmearbeidsevne.

Det finnes imidlertid mothensyn: Det er *klare holdepunkter for at lovgivers vilje bare var å standardisere utmålingen av tradisjonelt inntektstap*. I forarbeidene, NOU 1987: 4, er det bare tradisjonelt inntektstap («utearbeidstap») som drøftes i

relasjon til lovuttrykket «framtidig erverv». Dette vises gjennom henvisningene til den rettspraksis som skal reflektere erstatningsnivået i barneerstatningen, idet denne gjelder utmåling av tapt evne til å arbeide *utenfor* hjemmet. Ordet «erverv» i skl § 3-2a må gis samme meningsinnhold som da loven ble vedtatt. Ved at lovgiver ikke har hatt hjemmearbeidserstatning i tankene under lovens forberedelse og vedtakelse, er heller ikke standardsatsene utarbeidet for å kompensere for slikt tap. Dette er en så praktisk situasjon, at det er nærliggende at det ville vært nevnt om det var meningen. Og hvis hjemmearbeidstapet skulle anses uttømmende dekket av standarderstatningen, kan skadelidte bli underkompensert. En slik løsning kan motvirke gjenoppbyggingshensynet så mye at det skaper en konkurranse – eller i verste fall konflikt – med prinsippet om full erstatning. Synspunktet støttes av at rettsinstituttet på dette punktet er kritisert i teorien.¹⁰⁹ Se også Høyesteretts sidebemerkninger (obiter dicta) i *Ølberg* (Rt. 1993 s. 524). Førstvoterende uttaler at «det [kan] være grunn for lovgiveren til å vurdere om erstatningsnivået ved erstatning til barn etter nevnte bestemmelse [skl § 3-2a] er rimelig» (s. 1537). Sml. *Jensen* (Rt. 1997 s. 1044, s. 1050). Den rettslige situasjonen er uavklart per i dag.

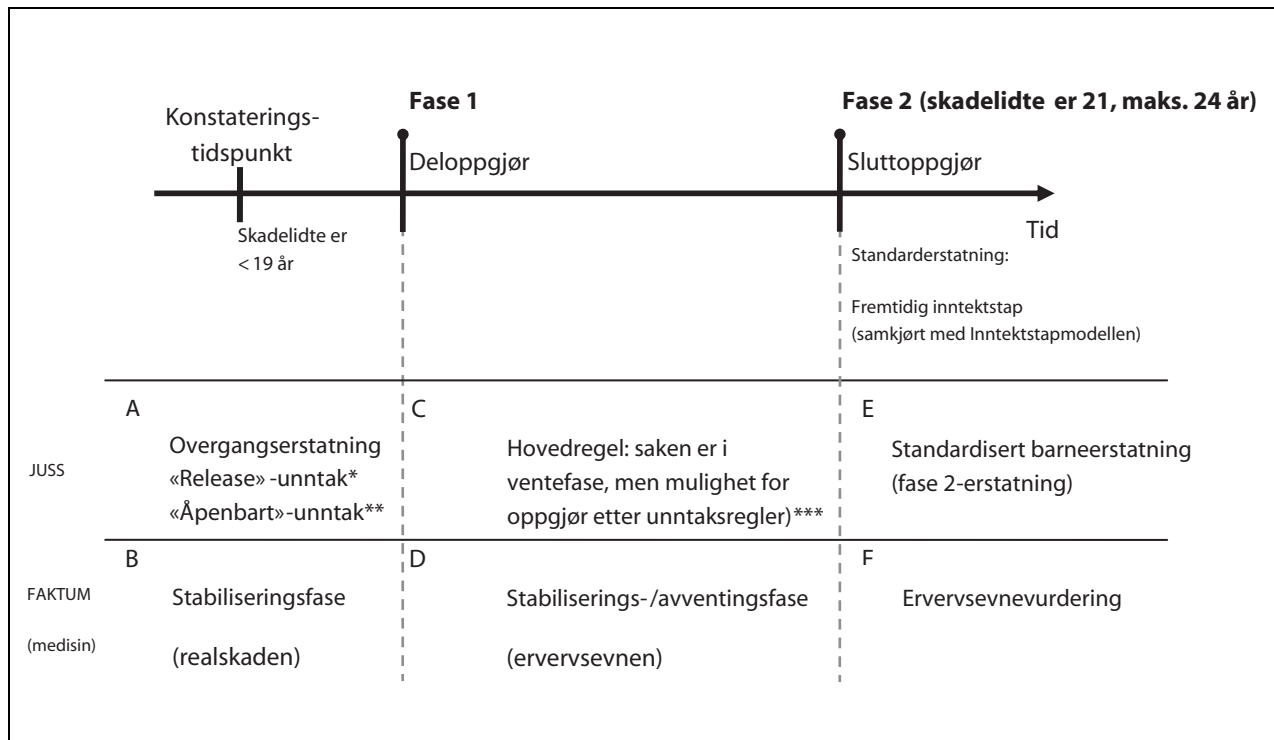
Utvalget har drøftet om hjemmearbeidstap under den nye ordningen bør inkorporeres i barneerstatningen, eller om den bør utmåles separat som en egen post. Ettersom den nye regelen om hjemmearbeidserstatning også legger opp til en funksjonsvurdering, synes det naturlig å la denne egne regelen komme til anvendelse i barnesakene. En separering av også denne erstatningsposten er på linje med forslaget om å skille ut ménerstatningskomponenten. Utvalget bemerker at en slik separering av erstatningspostene generelt kan ha fordeler. For eksempel unngår man at dekningsnivået på den posten som er innbakt i standarderstatningen kommer i utakt med, eller avviker fra, den løsningen som ville fulgt av den egne regelen om samme post (etter hvert som den utvikles i rettspraksis og nivået endrer seg), se blant annet Høyesteretts bemerkninger i *Jensen* (Rt. 1997 s. 1044) som sitert i avsnittet rett foran. Utvalget legger etter dette til grunn at hjemmearbeidserstatningen skal komme i tillegg til barneerstatningen. Det vises ellers til kapittel 8 om hjemmearbeidserstatning.

¹⁰⁶ Om bestemmelsen, se Prop. 1 L (2009–2010) s. 127.

¹⁰⁷ Sml. LigningsABC 2009–2010 s. 144.

¹⁰⁸ LigningsABC 2009–2010 s. 145.

¹⁰⁹ Jf. blant annet *Kjønstad* 1995 s. 3–39 og *Holgersen* 1991 s. 515–536.

Figur 6.1 Sammenfatning av hovedtrekkene i lovutkastets § 3-3

Figurforklaring:

* Dersom skadevolder velger å anvende release-adgangen, skal posten «inntektstap» gjøres opp samtidig.

** Dersom saken gjøres opp etter «åpenbart»-regelen, skal posten «inntektstap» gjøres opp samtidig.

*** Ønsker skadelidte oppgjør etter valgfrihetsmodellen, skal følgende poster gjøres opp i tillegg til inntektstapet: Merutgifter etter lovutkastets § 3-4, hjemmearbeidstap etter lovutkastets § 3-5 og tapt livsutfoldelse (ménerstatning) etter lovutkastets § 3-6.

Kilde: Morten Kjelland (2011)

6.7.2 Samlende oversikt

Utvalget har funnet det hensiktsmessig å gi en sammenfattet visualisering av de ulike elementene i forslaget til barneerstatningsregel, som er vist i figuren. For å få et helhetsbilde, er de ulike tilstøtende erstatningspostene inkludert i figur 6.1.

Øverste del av figuren viser en tidslinje, med konstateringstidspunktet angitt til venstre. For at skadelidte skal omfattes av lovutkastets § 3-3, må han eller hun være yngre enn 19 år på konstateringstidspunktet, jf. § 3-3 første ledd. Fase 1 er angitt litt lenger til høyre på tidsaksen, og er det tidspunktet skadelidte får deloppgjør. Etter en stabiliserings- og avventingsfase foretas sluttoppgjøret i fase 2, som er da skadelidte fyller 21 år, maksimalt 24 år hvis anvendelse av § 3-3 tredje ledd tredje punktum for situasjonene der skaden er konstatert det året skadelidte fyller 17, 18 eller 19 år.

Tabellen under angir juridiske sider i den øverste raden, og medisinske/faktumorienterte aspek-

ter i den nederste raden. Modellen legger opp til at skadelidte raskt skal kunne få erstattet fremtidig inntektstap i ungdomsårene, gjennom den sjablongmessige overgangserstatningen i § 3-3 andre ledd. Fremtidig inntektstap fra skadelidte er 21 år (maks. 24 år), skal som klar hovedregel utmåles først når man er kommet frem til fase 2. Fra dette er det visse unntak. Det ene unntaket gjelder tilfeller der skadevolder benytter sin «release»-adgang, det vil si sin «utkjøpsmulighet» etter § 3-3 tredje ledd femte punktum. Velger skadevolder å anvende release-adgangen, skal posten «inntektstap» gjøres opp samtidig, se markeringen * i figurforklaringen. Det andre unntaket gjelder tilfeller hvor det er åpenbart at skadelidte er fullstendig ervervsufør, og hvor det er grunnlag for å anvende «åpenbart»-unntaket i § 3-3 tredje ledd fjerde punktum. I slike tilfeller skal posten «inntektstap» gjøres opp samtidig, se markeringen **. Se rubrikk A. På faktumsiden er fasen der man avventer den fysiske og/eller psykiske stabilisering angitt i rubrikk B.

Etter fase 1-oppgjøret går saken inn i en form for «ventefase», ut fra grunntanken om at det er først når skadelidte når fase 2 at man har et forsvarlig grunnlag for å fastsette det (videre) fremtidige inntektstapet, se rubrikk D. I denne fasen er det ikke meningen at saken skal bli løpende saksbehandlet. Det er imidlertid mulighet for å kunne gjøre opp saken helt etter en av unntaksreglene. Det siktes her særlig til skadevolders releaseadgang og skadelidtes mulighet for å benytte valgfrihetsmodellen (men den er undergitt visse tidsbegrensninger i forhold til å fremme krav, jf. § 3-3 sjette ledd femte punktum. Se rubrikk C. Gjøres erstatningen opp etter valgfrihetsmodellen, skal også postene merutgifter etter lovutkastets § 3-4, hjemmearbeidstap etter lovutkastets § 3-5 og tapt livsutfoldelse (ménerstatningen) etter lovutkastets § 3-6, gjøres opp samtidig, se figurforklaringens markering ***.

Når skadelidte kommer til fase 2, skal siste del av ervervserstatningen gjøres opp. Det skjer ved at barneerstatningsmodellen blir samkjørt med Inntektstapmodellen i lovutkastets § 3-2, se henvisningen i § 3-3 tredje ledd første punktum. Skadelidte tilkjennes da en standardisert barneerstatning, også betegnet som en fase 2-erstatning, se rubrikk E. På dette tidspunktet har man et styrket grunnlag for den endelige ervervsevnevurderingen, se rubrikk F.

6.8 Forholdet til overformyndieriet

Barneerstatningen er ment å gå til barnet selv, og ikke foreldrene (eller andre foresatte). For den delen av barneerstatningen som utbetales etter skadelidte er fylt 18 år, oppstår det ingen særskilte problemer i relasjon til overformyndieriet. Skadelidte råder da selv over sine midler, jf. vergemålsloven 2009 §§ 1 og 2.¹¹⁰ Ut fra Utvalgets forslag vil dette gjelde erstatning som utbetales i fase 2, og overgangserstatning som tilkjennes der skadelidte er fylt 18 år.

Siden tofase-modellen legger opp til at deler av barneerstatningen utbetales før skadelidte er fylt

18 år, kan det oppstå spørsmål om forholdet til overformyndieriet. Dette gjelder overgangserstatningen (samt den delen av erstatning etter valgfrihetsmodellen som er kompensasjon for inntekter i ungdomsårene). Siktemålet er at også slik erstatning skal tilfalle skadelidte, selv om utbetalingen skjer før barnet når myndighetsalder. Midlene overføres til vergemålsmyndigheten der beløpet overstiger terskelen for når fylkesmannens forvaltningsplikt inntreffer etter vml. §§ 48 og 49.¹¹¹ Her er det tale om «poster [som] klart nok [er] ment å sikre barnets økonomi. Dette gjelder erstatning for (arbeids)uførhet».¹¹² Praksis synes å være at forsikringsselskapene utbetaler erstatningen direkte til det overformyndieriet som barnet hører inn under.¹¹³ Hvor det er overformyndieriet som forvalter midlene, finner Utvalget grunn til å bemerke at det foreslåtte utmålingssystemet har som *forutsetning* at skadelidte faktisk kan disponere erstatningen gjennom årlige uttak som svarer til skadelidtes kompenserte årstap. En annen sak er at vergemålsloven kan sette skranke for disposisjonsfriheten.

Når det gjelder fremtidig inntektstap som blir utbetalt etter unntaksregelen om åpenbare tilfeller, erstatning etter release-unntaket, og den delen av erstatningen etter valgfrihetsmodellen som skal kompensere for inntektstap som voksen, er det imidlertid ikke meningen av skadelidte skal disponere erstatningen tidligere.

Grensen mot vergemålsretten har en mer generell karakter enn det som er behandlet her. Begrensninger i disposisjonsfriheten kan også gjelde voksne under vergemål etter vergemålsloven kapittel 4. Fremstillingen må derfor ses i sammenheng med drøftelsen foran om voksenerstatning under Inntektstapmodellen. Her kommer også reglene i for eksempel skl. § 3-10 andre ledd inn. Bestemmelsen antas å omfatte også situasjoner hvor begrensninger pålegges «av hensyn til manglende evne hos skadelidte til å forvalte midlene».¹¹⁴

¹¹¹ Se også Ot.prp. nr. 100 (2008–2009) s. 201–202.

¹¹² Ot.prp. nr. 100 (2008–2009) s. 122; Utvalgets klammeparenteser.

¹¹³ Slik også Ot.prp. nr. 100 (2008–2009) s. 122.

¹¹⁴ Jf. Justisdepartementets merknad i NOU 1979: 57 s. 7, som fremført i NOU 2004: 16 s. 365.

¹¹⁰ Sml. vergemålsloven (1927) §§ 1 og 2 (forutsetningsvis). De nye reglene om vergemål er beskrevet i NOU 2004: 16 Vergemål og Prop.4 L (2009–2010).

Kapittel 7

Merutgiftserstatning

7.1 Innledning

7.1.1 Generelt

Hovedregelen er at skadelidte skal tilkjennes full erstatning for det tapet som ansvarshendelsen påfører. Skadelidte skal stilles økonomisk som om skaden ikke hadde skjedd. Full erstatning er den alminnelige hovedregel i norsk rett, og er «kjernen i erstatningsretten», jf. *Ølberg* (Rt. 1993 s. 1524, s. 1532). Prinsippet er kasuistisk uttrykt i blant annet skl. § 3-1 første ledd. Høyesterett har uttalt at uttrykket «full erstatning» gir begrenset veiledning for utmålingen.¹ Rettsanvenderen må ofte supplere de årsaksrelaterede differanseprinsippene med mer skjønnsmessige avgrensingskrite-

rier. Fastsettelsen av merutgiftserstatning er illustrerende, hvor det domstolsskapte kriteriet «nødvendig og rimelig» er sentralt. Uttrykket forutsetter en målestokk,² som varierer med typen merutgifter.

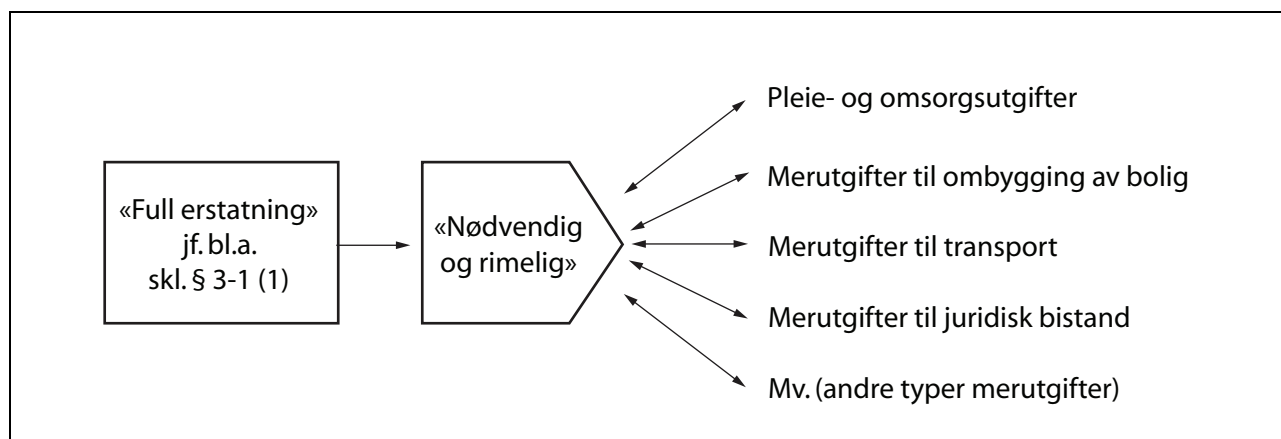
Relativiteten i kvalifikasjonsnormen er vist i figur 7.1:

Beskrivelsen her dekker både påførte og fremtidige merutgifter. I skl. § 3-1 første ledd brukes uttrykket «lidt skade», som omfatter blant annet påførte merutgifter. Fremtidige merutgifter er særskilt nevnt, jf. passusen «utgifter som personskaden antas å påføre skadelidte i framtiden». Skjæringspunktet mellom påførte og fremtidige utgifter er endelig oppgjør, som enten er domstidspunktet eller da partene kommer til enighet (for eksempel ved avtale eller rettsforlik).³ Påførte og fremtidige utgifter er ofte av samme karakter,

¹ Tilsvarende synspunkter blir uttrykt obiter dicta i *Skoland* (Rt. 1993 s. 1547): «[P]rinsippet om full erstatning ... gir egentlig liten veiledning for avgjørelsen av et slikt krav som vi her står overfor. Skal man gå inn på en ordning med utgiftsdekning fra forsikringen for slike livsvarige, døgkontinuerlige omsorgsutgifter, forutsetter dette etter min mening en nærmere vurdering i lovsammenheng av de mange spørsmål dette reiser.» (s. 1559–1560).

² Nygaard betrakter av denne grunn uttrykket som en rettslig standard, jf. Nygaard 2000 s. 433.

³ Generelt om dette skjæringstidspunktet, se blant annet *Windstad* (Rt. 2006 s. 684, avsnitt 30) og Innst. E. 1971 s. 12, 2. spalte

Figur 7.1 Begrepet «nødvendig og rimelig». Relativ behovsstandard

Figuren viser ulike abstraksjonsnivåer, som er angitt vannrett. Jo lengre til høyre, dess mer konkretisert er de tre nivåene. Det høyeste abstraksjonsnivået er lovtekst/prinsippet om «full erstatning» (til venstre), som presiseres ved kvalifikasjonsnormen «nødvendig og rimelig» (midten). Denne er igjen spesifisert for et utvalg av kategorier merutgifter (til høyre). Den loddrette oppstillingen illustrerer at begrepet «nødvendig og rimelig» må fastlegges ut fra den enkelte type merutgifter.

¹ Figuren er hentet fra Kjelland 2004 s. 6.

og blir derfor i utgangspunktet fellesbehandlet her. Skillet kan derimot ha betydning når det gjelder for eksempel kapitaliseringen i yrkesskadesaker, se nedenfor.

7.1.2 Sammendrag av Utvalgets vurderinger og forslag

Utvalget går inn for å videreføre dagens ordning med individuell utmåling av merutgiftserstatning. Utvalget har vektlagt både de generelle betenkeligheter forbundet med en standardisering av denne erstatningsposten, og Mandatets føringer om å se hen til dansk rett. Når det i dansk rett er et system med individuelt utmålt merutgiftserstatning, vil løsningen dermed fremme Mandatet på dette punkt.

Utvalget bemerker at Mandatet ikke ber om en utredning med sikte på generell standardisering av fremtidige merutgifter, men retter oppmerksomheten mot forebygging av tvister om kapitaliseringsrente og skatteulempe. Som det fremgår av Utvalgets vurderinger og forslag til lovutkast, er det imidlertid grunn til å foreta visse *presiseringer* av reglene om merutgiftserstatning.

Utvalget har – i tråd med sitt mandat – klargjort flere av grensdragningene mellom merutgiftserstatning og andre poster (blant annet ménerstatning, hjemmearbeidserstatning og vanlig inntektstaperstatning), samt stedvis klargjort hvilke typer merutgifter som er, og bør være, erstatningsvernet.

Videre har Utvalget funnet det hensiktsmessig å klargjøre hovedprinsipper for utmålingen gjennom mer informative lovbestemmelser. Det er derfor foreslått mer utførlige lovregler der elementer av de domstolsskapte avgrensingskriteriene er inkludert. Utvalget foreslår blant annet å kodifisere begrepet «nødvendig og rimelig», og presisere de tre overordnede dekningsformålene (medisinske behov, sosialmedisinske behov og sosiale behov). Det foreslås dermed en lovtekst som ligger nært opp til det som følger av rikholdig rettspraksis, som har bidratt til raffineringer og «finmasking» av reguleringene.

Som det fremgår, har Utvalget funnet grunn til å trekke veksler på de rettsavklaringer som er foretatt i samspill mellom rettspraksis og juridisk teori. Det som her er utviklet har en rekke bevaringsverdige elementer. Utvalget ser det som hensiktsmessig at deler av disse gis et lovfestet uttrykk, samtidig som den videre rettsutviklingen bør overlates til domstolene. Det har sammenheng med merutgiftspostens egenart, der detalj-

reguleringen kan måtte «skreddersys» for det enkelte typetilfellet.

På ett område har Utvalget foreslått andre virkemidler for å nå standardiseringsmålsettingene. Dette gjelder posten fremtidige pleie- og omsorgsutgifter. For å dempe konfliktnivået har Utvalget arbeidet særskilt med denne erstatningsposten. Basert på analyser av rettspraksis – sammenholdt med ulike typer reelle hensyn – går Utvalget inn for en form for standardisert erstatning til dekning av pleie- og omsorgsbehov. Modellen tar utgangspunkt i at dette erstattes med 2 G per år, men med mulighet for både skadelidte og skadevolder til å bevise seg over i en individuell utmåling om modellen skulle gi kvalifisert urimelige resultater. På denne måten har Utvalget tatt hensyn til merutgiftenes egenart, i den forstand at modellen må ha tilstrekkelig fleksibilitet til å kunne ivareta skadelidtes individualitet på en god måte (samtidig som skadevolder har behov for et mer forutsigbart utmålingsregime enn vi har i dag). Denne modellen og de andre sidene av Utvalgets forslag, blir utdypet i fortsettelsen.

7.2 Hovedlinjer i Utvalgets arbeid. Grunnproblemer

7.2.1 Tolkning av Mandatet. Dansk rett

Når det gjelder spørsmålet *om* en post bør standardiseres, trekker Mandatet rammer for vurderingen. Mandatet punkt 2.2 omhandler merutgifter. Innledningsvis kan det konstateres at det bare er *fremtidige* merutgiftene som Utvalget uttrykkelig er bedt om å vurdere. Dette må tolkes slik at *påførte* merutgifter i utgangspunktet faller utenfor utredningsoppgaven. Utvalgets arbeidsstrategi har imidlertid vært å presisere enkelte generelle prinsipper for utmåling av merutgiftserstatning, hvilket kan bidra til å dempe konfliktnivået også i forhold til påførte merutgifter.

For de fremtidige merutgiftene gir Mandatet mer spesifikke føringer på utredningsoppgaven. I punkt 2.2 fremgår det at «[i] hensiktsmessig grad bør utmålingen av erstatning for fremtidige utgifter skje i en standardisert form, på en slik måte at spørsmål om kapitaliseringsrente og skatteulempetillegg ikke blir egne tvistepunkter mellom partene». Utvalget er enig i behovet for å vurdere reguleringen av både kapitaliseringsrente og skatteulempetillegg, men anser dette som temaer av mer generell karakter. Av den grunn har Utvalget drøftet disse spørsmålene som egne emner, se utredningen punktene 4.4 og 4.5 foran. De vurde-

ringer og standpunkter som er gjort der, gjelder dermed også for fremtidige merutgifter.

Som det fremgår nedenfor, går Utvalget inn for å videreføre dagens ordning med konkret og individuell utmåling av merutgiftserstatning. Etter Mandatet skal løsninger som avviker fra de danske reglene gis «en særlig begrunnelse», jf. punkt 1.⁴ I dansk rett har man et system med individuelt utmålt merutgiftserstatning,⁵ og den foreslåtte norske løsningen er på linje med dansk rett. Utvalgets forslag er dermed i overensstemmelse med sitt mandat.

7.2.2 Hva Utvalget har vurdert, men forkastet

Selv om Mandatet ikke legger uttrykkelig opp til det, har Utvalget drøftet en videre form for standardisering, også for posten merutgifter. Utredningene bekreftet behovet for å ta hensyn til individualitet i utmålingen, og resulterte ikke i standardiseringsmodeller av samme type som ellers i utredningen.

I likhet med andre deler av lovutredningen, finner Utvalget grunn til å gjengi hovedpunktene i de vurderinger som er foretatt, men bevisst forkastet.

7.2.2.1 «Medisinsk invaliditet»-modellen

For det første har Utvalget drøftet ønskeligheten av å innføre en ordning med medisinsk invaliditet som hovedfundament for utmålingen. En slik modell kunne være basert på «formelen»

[Medisinsk invaliditetsgrad] x [et gitt antall G] = Årlig merutgiftserstatning

En slik modell vil være enkel å anvende, fordi rettsanvenderen bare trenger å få fastsatt skadelidtes medisinske invaliditet. Den inngår allerede i erstatningssystemet, se for eksempel ménerstatningen i lovutkastets § 3-6. I den nærmere redegjørelsen for modellen finner Utvalget det hensiktsmessig å trekke linjer til andre deler av utredningen der medisinsk invaliditet er forsøkt brukt som hovedfundament.

Kjernen i kritikken mot å anvende – og dermed innføre – en slik modell, er den *manglende korrelasjon* mellom medisinsk invaliditetsgrad og

skadelidtes behov for dekning av merutgifter. Dette problemet er også hovedgrunnen til at Utvalget ønsker å endre gjeldende regler om barneverstatning,⁶ og denne innvendingen gjør seg enda sterkere gjeldende i forhold til dekning av skadelidtes utgiftsbehov. Utvalget bemerker også at det ville gi lite konsistens om man på et område med svakere korrelasjon skulle innføre en «medisinsk invaliditet»-modell, samtidig som man gjør radikale omskiftninger for å avhjelpe svakhetene ved samme modelltype. Den kan imidlertid ha sin berettigelse på partikulære områder, og som supplement til andre modeller. Dette krever imidlertid en særskilt begrunnelse, som redegjort for i forslaget til overgangserstatning og valgfrihetsmodell under utkastet til § 3-3.⁷

Utvalget har også vurdert en «medisinsk invaliditet»-modell for utmåling av hjemmearbeidserstatning. Her kunne man tenkt seg at det lå til rette for å bruke medisinsk invaliditetsgrad som basis, fordi arbeidet er fysisk preget. Den nærmere utredningen viste imidlertid at korrelasjonen er for liten til å gi en legitim modell, som dermed ble forkastet.⁸ Posten «hjemmearbeidserstatning» har dels karakter av å være en merutgift (i tillegg til inntektstap), og er derfor naturlig å nevne også i denne delen av utredningen. Til forskjell fra posten «hjemmearbeidserstatning» er det her tale om å dekke et *bredere spekter* av merutgifter – som har til dels meget ulik karakter. Dette forsterker vanskelighetene med å benytte medisinsk invaliditet som fundament for om, og i hvilket omfang, det skal ytes erstatning. Skadelidte kan ha behov for dekning av forskjellige typer merutgifter, og disse kan – alt etter den aktuelle skadetypen – ha ulik korrelasjon med skadelidtes medisinske invaliditet.

Utvalget har forsøkt å finne avgrensede områder innen posten merutgifter med sterk nok korrelasjon til at en «medisinsk invaliditet»-modell lar seg forsvare. Utvalget har foretatt systematiske analyser av delposter som for eksempel boligutgifter. Også undergrupper som vedlikehold av bolig har vært utredet. Ingen av analysene har kartlagt/verifisert tilstrekkelige sammenhenger mellom medisinsk invaliditet og de beløp som må tilkjennes for å gi behovsdekning.

⁴ Jf. Mandatet s. 1.

⁵ Jf. EAL § 1 stk 1. En annen sak er at det gjelder en begrensning, idet erstatningen «høyst kan udgøre den forventede gennemsnitlige årlige udgift ganget med 10», jf. EAL § 1 a, første punktum.

⁶ Jf. kapittel 6. Sml. Mandatet punkt 2.4 (tredje kulepunkt), som omhandler problemet med «vesentlig forskjell mellom den medisinske invaliditet og den ervervsmessige uførhet».

⁷ Jf. utredningen punkt 6.5.2 og 6.5.4.

⁸ Jf. utredningen punkt 8.5.2.

Utvalget oppfatter *korrelasjonsproblemet* som en viktig innvending mot å la medisinsk invaliditet styre om, og i hvilket omfang, skadelidte skal ha rett til dekning av (fremtidige) merutgifter. Ved en slik ordning kan konsekvensen bli at man får systematisk urimelige resultater, som kan ramme store grupper av skadelidte – ofte de med sterke funksjonshemminger. Utvalget finner også grunn til å påpeke at man i disse sakene står overfor dekning av skadelidtes behov for selvstendighet, uavhengighet og trivsel, som er sentralt for i størst mulig grad å få et *normalisert og fullverdig liv*. Mot denne bakgrunn kan Utvalget vanskelig gå inn for å innføre en ordning med medisinsk invaliditet som hovedfundament.

7.2.2.2 «Funksjonsevne»-modellen

Utvalget har drøftet muligheten for å anvende skadelidtes reduksjon i *funksjonsevnen* som hovedfundament for erstatningsfastsettelsen. Dette parameteret kan brukes til å avgjøre om det skal tilkjennes erstatning, og i så fall i hvilket omfang. Den nedsatte funksjonsevnen kan korrelere bedre med det aktuelle tap, hvilket ga grunnlaget for utformingen av modellen for hjemmearbeidserstatning, se lovutkastet § 3-5. Med denne som bakgrunn har Utvalget tilstrebet å videreutvikle og utvide nedslagsfeltet for funksjonsevnebaserte utmålingsmodeller.

Utvalget har drøftet muligheten for å la også merutgiftserstatningen bli basert på skadelidtes funksjonsevne. Man møtte imidlertid nokså raskt det samme grunnproblemet som ved «medisinsk invaliditet»-modellen: Heller ikke funksjonsevnen gir tilstrekkelig korrelasjon med de økonomiske tap, hvilket er en forutsetning for å gi skadelidte behovsdekning. I personskadesakene står man overfor et bredt spekter av merutgiftstyper. Hvilke som er relevante varierer med den aktuelle skade – og den enkelte skadelidte. Skal man hindre systematiske tilfeller av underkompensasjon – noe Utvalget er opptatt av å unngå – måtte man lagt seg på et erstatningsnivå som ville blitt meget kostbart for skadevolder/forsikringsselskapene – og lite forenlig med forsøket på å holde seg innen dagens økonomiske rammer. Se utredningen kapittel 15.

Utvalget har heller ikke kunnet trekke veksler på den funksjonsevnevurderingen som allerede ligger i hjemmearbeidsmodellen i lovutkastets § 3-5. Grunnen er at denne er spesialtilpasset for hjemmearbeidstap, hvilket gjenspeiles i funksjonsbeskrivelsene som omhandler evnen til ulike typer hjemmearbeid. Disse er utviklet dels på bakgrunn

av medisinsk orienterte funksjonsbeskrivelser, der grupperingene er beløpsmessig avstemt mot nivået i høyesterettspraksis, juridisk teori mv. Utvalget har også i denne sammenheng foretatt temmelig ekstensive domsanalyser. Som nevnt foran har Utvalget gjort tilsvarende analyser av rettspraksis om merutgiftserstatning, men uten å finne operasjonaliserbare sammenhenger.

Funksjonsnedsettelsen kan ikke fange inn den enkelte skadelidtes økonomiske tap, her i form av (fremtidige) merutgifter. I tillegg kommer at funksjonsevnen måtte vært relatert til de enkelte typer merutgifter (for å oppnå tilstrekkelig korrelasjon). Dette ville krevd en kompleks vurdering, og gitt en komplisert utmålingsregel. Konsekvensen er at en slik funksjonsevnemodell for merutgifter kan møte flere av de samme ankepunkter som dagens barneverstatningsmodell: Én og samme begrensning kan gi meget forskjellige utslag på det økonomiske tapet (om det i det hele tatt oppstår). Endelig påpekes at det ikke finnes et klassifikasjonssystem som graderer og «objektiverer» funksjonsnedsettelse relatert til mangfoldet av merutgiftstyper (slik som for den enkeltstående posten «hjemmearbeidstap»).

7.2.2.3 «Matrise»-modellen

Utvalget har også drøftet muligheten for en såkalt «matrise»-modell. Vurderingen tok sitt utgangspunkt i presentasjonen fra en representant i ett av de store forsikringsselskapene.⁹

Modellen er i utgangspunktet basert på hovedfaktorene funksjonstap og varig bosituasjon. Funksjonstapet er delt i bevegelsesinnskrenkninger, ernæringsfunksjon, inkontinens, kommunikasjonsevne og risiko for komplikasjoner. Disse faktorene er vektet mot antall ganger grunnbeløpet (1/10 G, 1/5 G, 2/5 G og 3/5 G). Bosituasjonen er splittet på egen bolig, kommunal bolig med omsorgsfunksjoner og institusjonsopphold. Utkrystalliseringen av faktorer og vektingen mot G er basert på rettspraksis.

For å kompensere for nyttiggjøringsevne, strukturbehov ved utdanning/arbeid mv. opereres det med et eget tillegg, ut fra en formel (medisinsk invaliditet minus alder). Dette tillegget tilkjennes alle som har en kognitiv restevne.

Modellen ble oppgitt å treffe nivået i rettspraksis med relativt stor presisjon, hvilket ble vist gjen-

⁹ Matrisen er først og fremst utviklet av advokat Truls Nygaard (leder av juridisk fagstøtte, personskade oppgjør, If), med bistand av Marit Krogh (rådgivende lege, personskadeoppgjør, If).

nom konkrete eksempler. Mulige feilkilder ble også påpekt.

Også modellens anvendelsesområde ble presisert, og oppgitt å ha begrensninger ved at den ikke skiller mellom stor utnyttingssevne og de som bare i liten grad evner å utnytte en supplementserstatning, at modellen er lite egnet ved rene kognitive skader og at vurderingen av funksjonstapet må bero på en konkret vurdering som ikke kan standardiseres.

Som forutsetning for i det hele tatt å «score» i matrisen var det lagt inn et krav, basert på Stokstad- og Bråtane-dommen, om at det foreligger en skade som gir grunnlag a) for beregning av supplementserstatning, b) for selvstendighet, uavhengighet og trivsel i hverdagen, c) ved skader som medfører betydelige behov, d) for tilsyn/hjelp og e) for å klare dagliglivets nødvendige gjøremål. Ut fra dette ble det konkludert med at modellen er egnet til bruk ved multitraumer med varig medisinsk invaliditet over 50 % og forutsetter at skader med lavere medisinsk invaliditet etter Høyesteretts praksis ikke utløser supplementserstatning. Siden matrisen ikke egner seg for rene kognitive skader, gis det i disse tilfellene i stedet en fast supplementserstatning på 1 G.

Utvalget anser gjennomgangen som verdifull for sitt arbeid med merutgiftsproblematikken. Et av hovedinntrykkene Utvalget sitter igjen med, er at matrisens forholdsvis gode «treff» med nivået i de utvalgte dommer, er dens brede spekter av faktorer – og at den forbeholdes et avgrenset segment innen de mange grupper av skadelidte, se avsnittet rett foran. Slik Utvalget ser det, underbygger dette behovet for avgrensningsinstrumenter som er egnet til å fange inn de mangefasetterte forskjeller på faktaplanet. En operasjonalisering av de faktorer matrisen gir uttrykk for, ville langt på vei kodifisere de skjønnsmomenter som er utviklet i rettspraksis, teori og andre kilder. Dette ville etter Utvalgets syn gi en meget komplisert erstatningsregel, med en detaljgrad som vanskelig lar seg formulere selv i forskrift.

Mot denne bakgrunn har Utvalget også forkastet «matrise»-modellen i sin rene form. Den inneholder likevel elementer ved sin fremheving av de mange faktorene, som Utvalget har tatt med seg i sine videre refleksjoner og utredninger.

Etter denne skisseringen av hva Utvalget har vurdert, men forkastet, fremstilles den tilnærmingen som positivt foreslås om merutgiftserstatning.

7.2.3 Positive arbeidsstrategier. Videre disposisjon

Dette avsnittet omhandler de forslagene som Utvalget går inn for, og de hensynene som er bærende for den foreslåtte utmålingsregel. Utvalget finner grunn til først å skissere enkelte grunnleggende hensyn som er vektlagt, og deretter knytte noen merknader til Mandatet i skisseringen av den konkretiserte arbeidsstrategi.

Posten merutgifter foranlediger en rekke tvister, noe som har sammenheng med behovet for *individuelle tilpasninger* for den aktuelle skade-/tapssituasjonen. Det som derfor kan tale for en standardisering (behovet for tvistedemping), kan samtidig trekke i motsatt retning (individuell behovsdekning). Dette kan betegnes som «*standardiseringens dilemma*».¹⁰ Avveiningen av kryssende hensyn krever sammensatte helhetsvurderinger, der også grunnleggende legitimitetshensyn er trukket eksplisitt og aktivt inn. Som det fremgår i kapittel 3, har Utvalget på dette punkt særlig vektlagt hensynet til individenes behovsdekning, for å unngå at eksempelvis de alvorligst skadde blir underdekket i forhold til medisinske og sosialmedisinske behov (pleie- og omsorgsbehov). En underdekning av slike behov antas å ville komme i konflikt med sterke rettferdighets-hensyn, noe som kunne støte an mot erstatningsrettens legitimitet. Om man her skulle unngått systematisk underdekning, måtte erstatningsnivået ligget så høyt at ordningen ville blitt meget kostbar. På bakgrunn av de her skisserte hovedhensyn, har Utvalget gått inn for å videreføre dagens ordning med individuell utmåling av merutgiftserstatning.

Utvalget har likevel tilstrebet å nå de overordnede mål om å dempe konfliktnivået, gjennom å utforme *mer veiledende lovtekster*. Utvalget har aktivt – og «offensivt» – benyttet rettspedagogiske virkemidler for å nå de overordnede mål om klare utmålingsregler. Etter Utvalgets syn er man på et område hvor utviklingen av de mer finmaskede materielle regler bør overlates til domstolene, men at det på lovgivningsplan bør være en mer klargjørende formidling av hovedprinsippene for utmålingen. Dette kan gi en god balanse mellom hensynet til skadelidtes individuelle, fulle behovsdekning (faktaplanet), og behovet for klare, fleksible og utviklingsdyktige utmålingsregler (normplanet).

¹⁰ Kjelland, Nettressurs for Erstatningsrett (NfE), se <http://www.gyldendal.no/nfe>.

Denne tilnærmingen og arbeidsstrategien skal utdypes. Utvalget finner videre grunn til å gjengi et noe større tekstutdrag, både for å presisere sin forståelse av utredningsoppgaven og tilnærmingen til denne. Fra Mandatet punkt 2.2 siteres følgende:

«I tillegg til spørsmålet om standardisering bes utvalget vurdere om regelen om erstatning for [1] fremtidige merutgifter kan og bør [2] presiseres nærmere, slik at det klargjøres hvilke [3] typer utgifter erstatningen skal kompensere for, eller hvilke utgifter som ikke skal kompenseres. Som et utgangspunkt legger departementet til grunn at [4] nødvendige og rimelige utgifter som er en følge av skaden, skal dekkes. Det bør overveies om vurderingen av dette kan klargjøres gjennom [5] en noe mer utførlig lovregel. Utvalget skal legge til grunn at erstatningen skal dekke bl. a. fremtidige utgifter som er nødvendige og rimelige for å gi hardt skadelidte personer selvstendighet, uavhengighet og trivsel i hverdagen.

Utformingen av reglene må ta hensyn til at [6] det konkrete utgiftstapet for skadelidte personer vil være påvirket av hva som ytes gjennom [7] det offentliges tjenestetilbud, som kan endres over tid og variere geografisk. På utmålingstidspunktet må det derfor fortsatt vurderes hvor langt den konkrete skadelidte i fremtiden vil få sine behov dekket (uten vederlag) av det offentlige tjenestetilbudet, som et utgangspunkt for å beregne hvilke fremtidige utgifter den skadelidte selv vil få.

Det bør søkes [8] klargjort i lovteksten hva slags trygde- og sosialrettslige ytelser som skal komme til fradrag ved utmåling av erstatning for fremtidige utgifter. Forholdet mellom [9] menerstatning og erstatning for fremtidige utgifter bør så vidt mulig klargjøres. Det bør videre gå frem av lovteksten om eller i hvilken utstrekning merutgifter knyttet til [10] arbeid i hjemmet skal kunne kompenseres som utgiftstap.»

Utvalget har tilstrebet å besvare samtlige punkter i Mandatet, men i en noe annen rekkefølge enn angitt der. Utvalget har lagt hovedvekten på å forenkle utmålingen av erstatning for fremtidige merutgifter [1]. Den foreslåtte tilnærming og utkastet til lovregel har imidlertid verdi også for fastsettelse av erstatning til dekning av påførte merutgifter. I tråd med sitt mandat – og i lys av erfaringer med modeller som nevnt i punkt 7.2.2.1–7.2.2.3 – går Utvalget inn for å videreføre

gjeldende utmålingsprinsipper, men i en mer presisert form. Dette overensstemmer med Mandatets ønske om å videreføre en konkret utmåling [6], basert på avgrensningskriteriet «nødvendig og rimelig» [4]. Dette er gjort ved å kodifisere generelle utmålingskriterier i lovteksten [8], samt ved å klargjøre betydningen av offentlige velferdsytelser [7] og grensen mot andre erstatningsposter [9 og 10]. Det siste har erfaringsmessig vært en utfordring ved standardiserte systemer. Problemer kan ikke unngås, men dempes ved å klargjøre noen hovedpunkter, og trekke opp retningslinjer for grensedragningen.

Utvalget foretar først presiseringer av grensene mellom merutgiftserstatning og andre erstatningsposter, jf. punkt 7.3. Gjennomgangen er ikke uttømmende, men tar for seg de skjæringspunktene som etter Utvalgets analyser og observasjoner fremtrer som særlig viktige. I punktene 7.4 og 7.5 beskrives de generelle prinsippene for utmåling av merutgiftserstatning, som også fanger inn klargjøringer av blant annet forholdet til andre poster. Utvalgte typer merutgifter drøftes i punkt 7.6. Siktet er å klargjøre de mest praktiske typetilfellene, hvor det er størst behov for regelpresisering og konfliktdemping. I punkt 7.7 utredes muligheten for en delstandardisering av pleie- og omsorgserstatning. En samlende vurdering av forholdet mellom offentlige ytelser og erstatningen som supplement, gis i punkt 7.8. De beregnings-tekniske spørsmål om kapitalisering mv. drøftes i punkt 7.9. Mandatet nevner ikke eksplisitt bevisreglene. Utvalgets erfaring er at også disse kan trenge en klargjøring, som foretas i punkt 7.10.

7.3 Presiseringer av grensen mot andre erstatningsposter

7.3.1 Tradisjonelt inntektstap (§§ 3-2 vs. 3-4)

Utvalget ønsker å klargjøre grensen mot inntektstaperstatning. Lødrup-utvalget tok opp «[a]vgrensningen mot ervervstapet» i NOU 1994: 20 punkt 4.1.5.¹¹ Nærværende utvalg har observert at dette punktet i utredningen har foranlediget visse tolkningsvansker. I oppgjørspraksis har denne delen av utredningen undertiden blitt brukt til å forankre samordning av merutgiftserstatning og inntektstaperstatning. Nærværende utvalg er av den oppfatning at det ikke bør foretas noen beløpsmessig avstemning mellom disse postene. I klart tydeligere grad enn ved grensen mot ménerstatning, står man overfor ulike deknings-

¹¹ NOU 1994: 20 s. 44.

formål. Dette synes ikke å påkalle presiseringer ut over de som er foretatt her.

Slik Utvalget ser det, bør lovteksten ikke belastes med presisering på dette punkt. Utvalget bemerker i tillegg at det «modulbaserte» systemet, der erstatning for inntektstap er regulert i lovutkastet § 3-2 og merutgifter i § 3-4 – gjør at også lovens system og struktur signaliserer at det ikke skal gjøres noen samordning.

7.3.2 Hjemmearbeidstap (§§ 3-5 vs. 3-2)

Merutgiftserstatning har også en grense mot posten hjemmearbeidserstatning, som her skal klargjøres. Etter dagens ordning må det sondres mellom erstatning etter skl. § 3-1 første ledd og erstatning etter § 3-1 andre ledd andre punktum. Som en retningslinje vil hjemmehjelp-pregede aktiviteter ofte betraktes som hjemmearbeid, mens hjemmesykepleie-pregede aktiviteter vanligvis må henføres til området for merutgiftsdekningen. Utvalget viser til de domstolsutviklede presiseringene, især de som fremføres i *Martinsen* (Rt. 1998 s. 1916), se punkt 8.8.1. Utvalget slutter seg til de retningslinjer Høyesterett har trukket opp, som bør videreføres for å skille merutgiftserstatning etter lovutkastet § 3-4 fra regelen om hjemmearbeidserstatning i lovutkastet § 3-5.

I tillegg må lovutkastet § 3-5 presiseres i forhold til gjøremål som dekkskift og annet mindre vedlikehold og stell av for eksempel bil. Disse gjøremålene kan sies å ligge i yttergrensen av begrepet «arbeid i hjemmet» (= «arbeid i heimen»), ut fra en ren språkforståelse. Utvalget har imidlertid anlagt et vidt hjemmearbeidsbegrep, som også inkluderer disse oppgavene. Det innebærer blant annet at utgifter til dekkskift – som er et tema i en rekke saker – må dekkes under lovutkastet § 3-5 om hjemmearbeidserstatning, og ikke etter lovutkastet § 3-4 om merutgiftserstatning. Utvalget har i denne sammenheng tatt hensyn til å unngå at også den foreslåtte regelen om standardisert pleie- og omsorgserstatning kommer «under press», og dermed skaper rettsanvendelsestil.

Videre kan det oppstå spørsmål om grensen mellom hjemmearbeidserstatning og merutgiftserstatning der utgiften er forbundet med oppfyllelse av innretningsplikten. Skadelidte kan for eksempel ha kjøpt en motorisert snøfreser eller plenklipper for å muliggjøre/forenkle gjøremålene. I juridisk teori er det uttalt at «[h]vor det er en slik funksjonell sammenheng mellom merutgiftene og innretningsplikten, taler hensynet til harmoni i erstatningsretten for vern av slike omkostninger. Disse er en *forutsetning* for at tapsbegrensning-

plikten ikke skal konkurrere med prinsippet om full erstatning».¹² Utvalget slutter seg til disse retningslinjene, og ser det hensiktsmessig å overlate den videre utpenslingen til rettspraksis.

7.3.3 Tapt livsutfoldelse (§§ 3-6 vs. 3-4)

Dette avsnittet omhandler grensen mellom merutgiftserstatning og ménerstatning, jf. henholdsvis lovutkastet §§ 3-4 og 3-6. Denne berøringsflaten blir behandlet nedenfor i punkt 7.5.4. Se også punkt 9.

For sammenhengens skyld bemerker Utvalget at det også har utredet og klargjort grensen mellom postene hjemmearbeidserstatning og ménerstatning, som angår berøringsflaten mellom lovutkastet §§ 3-5 og 3-6. Det vises blant annet til utredningen punkt 8.8.1.

7.3.4 Barneerstatning (§§ 3-3 vs. 3-4)

Merutgiftserstatning har enkelte grensesnitt også mot barneerstatningen. Mens det i punktene rett foran er fokusert på *tilstøtende* poster, er det her mer tale om «*tilkoblede*» poster. Med dette menes at barneerstatningsregelen i skl. § 3-2a har koblinger mot andre utmålingsregler. Skl. § 3-2a forutsetter at erstatning for påførte inntektstap skal utmåles etter vanlige prinsipper i skl. § 3-1, med andre ord individuelt.

Etter det foreslåtte system vil separeringen av inntektstaperstatning og merutgiftserstatning følge av det nye opplegget for *lovens system og struktur*, der hver bestemmelse er tilordnet en egen post. Slik lovteksten er formulert, dempes behovet for supplerende presiseringer slik som etter dagens skl. § 3-1 fjerde ledd, som anviser at «[h]ar skadelidte på skadetiden ikke fylt 16 år, utmåles erstatningen for tap i framtidig erverv etter § 3-2a».

Utvalget bemerker også at separeringen av merutgiftskomponenten og ménerstatningskomponenten i utkastet til skl. § 3-3, gjør at det må trekkes en grense mellom erstatningspostene, se blant annet presiseringene i punkt 6.1.2 foran.

7.3.5 Forsørgertap (§§ 3-8 vs. 3-4)

Utvalget skal endelig klargjøre grensen mellom merutgiftserstatning og forsørgertapserstatning. Postene har i all hovedsak klart definerte virkeområder, men visse berøringspunkter skaper behov for presisering. Det gjelder blant annet i

¹² Lødrup og Kjelland 2005a s. 7–8. Kursiveringer i original.

forhold til «Bastrup»-tillegget, som består av flere dekningskomponenter, se punkt 11.5.3. Et av dekningselementene er *fordyret hushold*. Denne er mindre påaktet og mindre praktisk enn hjemmearbeids- og omsorgskomponentene, men har en grense mot merutgifterstatningen.

Etter utkastet til forsørgertapsbestemmelse i § 3-8 nevnes ikke fordyret hushold. Dette er et utslag av et bevisst rettspolitisk valg Utvalget har tatt. Mot denne bakgrunn er det, ut fra konsistens- og formålsbetraktninger, heller ikke grunnlag for individuell dekning av fordyret hushold etter lovutkastet § 3-4.

7.4 Skaderelatert merutgift. Årsakskravet

7.4.1 Generelt

Erstatning for merutgifter forutsetter at skadelidte har fått en utgiftsøkning. Det må foreligge en negativ endring i den økonomiske situasjonen, vurdert ut fra en differansebetraktning. Utvalget finner det derfor hensiktsmessig å bruke begrepet «merutgifter», fremfor «utgifter». Korresponderende med dette tales det her om «merutgifterstatning», hvilket rent språklig synes mer dekkende enn «utgifterstatning».

For at skadelidte skal ha rett til merutgifterstatning, må det alminnelige årsakskravet være oppfylt.¹³ Det opptrer i to ledd. For det første må det være årsakssammenheng mellom ansvarshendelsen og realskaden. For det andre kreves årsakssammenheng mellom realskaden og det økonomiske tapet (her: merutgiften).¹⁴ Derfor er det ikke tilstrekkelig at skadelidte har økte utgifter etter ulykken; utgiftene må også skyldes ansvarshendelsen.¹⁵ Mot denne bakgrunn tales det om at bare de *skaderelaterte merutgiftene* er erstatningsmessige. Presiseringen kan synes banal, men er likevel viktig.

En presisering av begrepsbruken:¹⁶ For årsakssammenhengen mellom realskaden og tapet kan det hevdes at tap (for eksempel behovet for dekning av merutgifter) inntreder idet realskaden skjer. I et slikt perspektiv kan årsakskon-

struksjonen virke anstrengt, fordi årsakssammenheng kjennetegnes av at årsaken ligger før virkningen i tid. I en del tilfeller inntreder det økonomiske tapet etter realskaden. Skadelidte kan for eksempel ha blitt påført en risiko for artroseutvikling, og demper denne risikoen ved medisinske behandlinger. Her kan selve skaderisikoen anses som en «skade» i erstatningsrettslig forstand, men dette beror på en verdivurdering og er av en annen karakter enn vurderingen av faktisk (logisk) årsakssammenheng i realskadeleddet.

Årsakskravet kommer implisitt og kasuistisk til uttrykk i dagens skl. § 3-1 første ledd ved uttrykket «personskaden antas å *påføre*». Sml. formuleringen i blant annet passkl. § 12 første ledd første punktum og voldsoffererstatningsloven § 4 første ledd første punktum.

Kravet til faktisk (logisk) årsakssammenheng kan sies å ligge inkorporert i begrepet «nødvendig». Ordet «rimelig» fanger i større grad inn at det også oppstilles mer skjønnsmessige, normative avgrensingskriterier, beslektet med adekvanskriteriet (for eksempel kriteriet om en «nøktern standard» mv.).¹⁷ Det er likevel grunn til å påpeke at det ikke er noen tradisjon i norsk høyesterettspraksis for en oppsplitting av begrepet «nødvendig og rimelig», som må tolkes og anvendes som et hele. En slik tilnærming legges også til grunn av Utvalget.¹⁸

At merutgiften må skyldes ansvarshendelsen, er i samsvar med erstatningsrettens «natur». Det ville medføre prinsipielle betenkeligheter om man skulle forlate kravet til faktisk (logisk) årsakssammenheng. Om skadevolder skulle måtte erstatte slike utgifter, ville det kunne være å «rette baker for smed». Forlates årsakskravet er man over i velferdsretten. Der spørres det vanligvis om selve behovet, ikke årsaken til det (med unntak av reglene om yrkesskadefordeler, jf. for eksempel ftrl. § 5-25 og *Eide* (Rt. 2006 s. 735).

Det er et grunnprinsipp i erstatningsretten at man må gjøre fradrag for sparte utgifter. Dette kan ses som et utslag av den negative siden av prinsippet om full erstatning, og samsvarer med det generelle prinsippet *compensatio lucri cum damno*.¹⁹ Med et populæruttrykk sies det undertiden at skadelidte ikke skal «tjene på skaden». Prinsippet er uttrykt i høyesterettspraksis, jf.

¹³ Om dette, se især Kjelland 2008 s. 93 f.

¹⁴ Om denne todelingen av årsakslinjen, se Kjelland 2008. s. 42.

¹⁵ Begrepet «ansvarshendelse» brukes om en hendelse som oppfyller kriteriene i selve ansvarsgrunnlaget, og som man *vurderer* å knytte erstatningsplikt til (hvilket også forutsetter oppfyllelse av øvrige vilkår som årsakssammenheng mv.).

¹⁶ Presiseringene er basert på Kjelland 2008 s. 42–43.

¹⁷ Sml. Nygaard 2000 s. 430 f.

¹⁸ Man kan i forarbeidene presisere innholdet i både nødvendighetskriteriet og rimelighetsstandarden, herunder vise forholdet til rettspraksis. Dette har vi vel en viss tradisjon for i norsk forarbeidspraksis.

¹⁹ Jf. blant annet Hagstrøm 2001.

blant annet *Sevaldsen* (Rt. 1981 s. 138). Dersom skadelidte for eksempel har transportutgifter, må det ses i sammenheng med sparte utgifter til bilhold hvis han ikke kan kjøre bil etter ulykken. Også her gjelder det et årsakskrav, idet fordelen må være utløst av ansvarshendelsen (= den skadevoldende begivenhet).

7.4.2 Utvalgets vurderinger og forslag

Utvalget er av den oppfatning at årsakskravet bør fremgå klarere av lovteksten. Denne bør mer eksplisitt uttrykke årsakskriteriet, og ikke bli formulert forskjellig i relasjon til påført og fremtidig tap.

På yrkesskadeområdet ser Utvalget ulemper med dagens konglomerat av årsaksregler på tvers av, og innen, erstatningsrett og velferdsrett. Dette krever utredninger utenfor Utvalgets mandat, men er behandlet av Arbeidsskadeutvalget i NOU 2004: 3. Med omtanke for et konsistent, og på andre måter helhetlig velfungerende kompensasjonssystem, har Personskadeutvalget imidlertid vurdert forholdet til Arbeidsskadeutvalgets utredninger og konklusjoner.

Et forslag til lovfesting av årsakskriteriet kan lyde slik:

«Erstatning for skade på person skal dekke nødvendige og rimelige merutgifter som følge av ansvarshendelsen.»

Ved å bruke ordet «ansvarshendelsen» blir det tydelig at det er denne som må ha forårsaket merutgiften. Dermed fremheves koblingen mot ansvarsgrunnlaget. Et alternativ er å knytte an mot realskaden, hvilket gir en mer tradisjonell uttrykksform.

Rent språklig kan det hevdes at uttrykket «rimelige utgifter» ikke passer så godt. Etter lovformen 1973 – da man gikk bort fra rent rimelighetsbasert utmåling etter strl. ikrl. §§ 19 og 21 – er det ikke treffende å bruke uttrykk som «så langt det finnes rimelig». Utvalget gjeninnfører ikke et diskresjonært rimelighetseskjønn, men skal klargjøre at man står overfor en kontekstbasert adekvansvurdering eller en typetilfellebasert behovsstandard. Sentralt i den skadesituasjonsorienterte differensieringen, er sontringene på tvers av ulike dekningsformål.

7.5 Betydningen av merutgiftens dekningsformål

7.5.1 «Kategoriskjemaet»

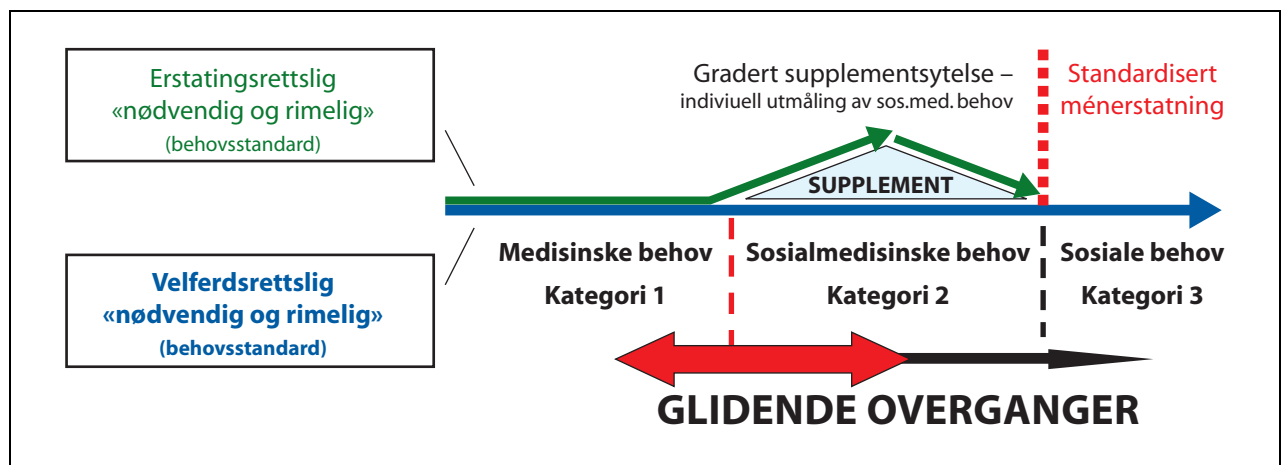
Ved utmåling av merutgifterstatning må det skilles mellom ytelsenes art. En sentral distinksjon er mellom ytelser med

- rent medisinsk siktemål,
- sosialmedisinsk karakter og
- rent sosial karakter (rene fritidsbehov).

I det videre utdypes den rettslige betydningen av å differensiere mellom disse. Dette gjøres med støtte i figuren, «Kategoriskjema».²⁰

Figur 7.2 viser sontringene mellom medisinske, sosialmedisinske og fritidsrelaterte (sosiale) behov. Dekningsformålene er angitt som tre kategorier. De lodrette skillelinjene er stiplede for å markere at det ikke er «vanntette skott» mellom dem.²¹ I tillegg er behovsstandardene visualisert: Den øverste linjen (pilen) illustrerer det erstatningsrettslige «nødvendige og rimelige» nivået.

²⁰ Jf. Kjelland 2004 s. 9 f. Figuren er også tatt inn i Lødrup (medf. Kjelland) 2009 s. 493.

Figur 7.2 «Kategoriskjemaet»

Kilde: Morten Kjelland (2004)

Den nederste vannrette linjen (pilene) viser det velferdsrettslige «nødvendige og rimelige» nivået.

Figuren gir et stilisert oppsett; virkelighetens medisinske og juridiske vurderingstemaer og avveininger er komplekse og kompliserte.²² Skissen er ment som en hjelp for tanken, og blir brukt i fortsettelsen til å støtte de språklige beskrivelsene.

7.5.2 Dekning av rent medisinske behov

7.5.2.1 Utgangspunktet

Ved dekning av merutgifter til lege, medisiner og andre rent helsemessige behov, er utgangspunktet at det velferdsrettslige ytelsesnivået samsvarer med det erstatningsrettslige «nødvendige og rimelige». Synspunktet legges til grunn i «domstrilogien» *Skoland* (Rt. 1993 s. 1547), *Stokstad* (Rt. 1996 s. 958) og *Rott* (Rt. 1999 s. 1967), som blir stadfestet i *Bråtane* (Rt. 2002 s. 1436). Flertallet ordlegger seg slik:

«I Skolanddommen er uttalt at . det offentliges tilbud etter helse- og sosiallovgivningen vil være utgangspunktet her. I Stokstaddommen er dette utgangspunktet utdypet. I Rottdommen ble disse utgangspunktene bekreftet. Etter min mening er det ikke grunn til å forlate det utgangspunktet for erstatningsutmålingen for fremtidige omsorgsutgifter som er kommet til uttrykk i de tre dommene.» (s. 1441–1442)

Tilsvarende uttrykkes av mindretallet (s. 1450). I *Bråtane* (Rt. 2002 s. 1436) er det derfor enighet om at det «nødvendige og rimelige» dekningsnivået for ytelser med rent helsemessig siktemål, som hovedregel er *sammenfallende* i velferdsretten og erstatningsretten. Ved at behovsstandarder er den samme, kan skadelidte i utgangspunktet ikke kreve supplementsytelse på et høyere nivå enn det velferdsrettslige. I *Psykolog* (Rt. 2003 s. 1358) uttrykkes dette ved at «det offentlige tilbudet i utgangspunktet må danne en grense for det som er erstatningsberettiget» (avsnitt 44). Regelen er illustrert til venstre i figur 2 (kategori 1).

²¹ Det at overgangene er glidende, uttrykkes også av de medisinske sakkyndige i *Bråtane* (Rt. 2002 s. 1436). Professor Finsets erklæring er illustrerende: «Mandatet ber om en spesifisering av hva som er (1) medisinsk nødvendig, (2) bistand for å oppnå selvstendighet og (3) bistand for å oppnå trivsel i hverdagen. I Katrine Bråtanes tilfelle er disse tingene vedt inn i hverandre.» (dommens s. 1444). Det ligger i de glidende overgangene mellom kategoriene, at innslag av det ene formålet ikke utelukker det andre.

²² Sml. presiseringen hos Kjølland 2004 s. 10.

Konsekvensen av at behovsstandardene i utgangspunktet er sammenfallende, er at skadelidte som hovedregel bare kan kreve dekning av egenandelene.

7.5.2.2 Reservasjonen om utilgjengelig offentlig helsetilbud

Fra hovedregelen om sammenfallende behovsstandarder ved dekning av rent helsemessig behov, finnes det en *unntaksregel*. Den anviser at behovsstandarder også ved dekning av rent medisinske behov, kan ligge på et høyere nivå i erstatningsretten enn i velferdsretten. For å kunne benytte unntaksregelen må det foreligge «særegne omstendigheter», samt at «utgiftene [må] stå i et rimelig forhold til det som kan oppnås gjennom en annen ordning enn det offentlige tilbud», jf. *Skoland* (Rt. 1993 s. 1547, s. 1559). I likhet med hovedregelen, blir også unntaksregelen stadfestet i *Bråtane* (Rt. 2002 s. 1436):

«Det som skal utmåles, er i første rekke et supplement til de offentlige ytelsene for å sikre skadelidte mer selvstendighet, uavhengighet og trivsel. Jeg nevner at i Skolanddommen uttaler førstvoterende at skal dette prinsippet fravikes, 'må det foreligge særegne omstendigheter, og ikke minst må utgiftene stå i et rimelig forhold til det som kan oppnås gjennom en annen ordning enn det offentlige tilbud'» (fra flertallets begrunnelse, s. 1442)²³

Høyesterett har senere presisert hvilke situasjoner som kan gi grunnlag for unntak, jf. *Psykolog* (Rt. 2003 s. 1358). Skadelidte fikk erstattet utgiftene til ikke-refusjonsberettiget behandling hos psykolog. Selv om dekningen gjaldt medisinske behov, tilkjente Høyesterett erstatning ut fra at det offentlige tilbudet ikke var tilgjengelig:

«Skadelidte har en generell plikt til å begrense sitt tap. Det følger av dette at han, så langt mulig, benytter offentlige – refusjonsberettigede – helsetilbud. I vårt tilfelle legger jeg til grunn at i den utstrekning de ankende parter har anvendt ikke refusjonsberettiget psykologisk bistand, er det fordi det offentlige tilbudet ikke var tilgjengelig. Dette er dokumentert gjennom en lang rekke henvendelser. Over-

²³ Denne unntaksregelen gjelder generelt, hvilket blir presisert i dommen (s. 1442). Til forskjell fra flertallet, legger mindretallet unntaksregelen til grunn. Det er første gang dette gjøres av Høyesterett (s. 1450).

lege Weisæth har videre bekreftet at det er stor mangel på kvalifiserte terapeuter med ledig kapasitet innen det offentlige helseapparat for den type langvarig og komplisert terapi som det her var behov for. Jeg finner det da nokså klart at utgifter til privatfinansiert tilbud om kvalifisert psykologhjelp må aksepteres som erstatningsberettiget.» (avsnitt 44)

Dommen viser at den formelle velferdsretten ikke er enerådende; også det reelle offentlige tilbudet er relevant. Det synes som Høyesterett oppstiller et minstekrav – om enn med et annet innhold enn «minstestandarden» i *Fusa* (Rt. 1990 s. 874) – som forutsetning for hovedregelen om sammenfallende behovsstandarder.²⁴

Utvalget presiserer at det er tale om en snever unntaksregel, som bare kommer til anvendelse i spesielle tilfeller. Per i dag finnes det ingen andre eksempler i høyesterettspraksis, og det finnes få eksempler i det ellers rikholdige underrettsmaterialet.²⁵

For merutgifter med et klart forbedringssiktemål, kan det tenkes en noe høyere behovsstandard enn det som gjelder for dekning av pleie- og omsorgsytelser. Utvalget har drøftet dette nedenfor.

7.5.2.3 Offentlige ytelser på tvers av kommunene. «Geografisk mobilitet»

Mandatet legger opp til at Utvalget vurderer betydningen av at «det konkrete utgiftstapet for skadelidte personer vil være påvirket av hva som ytes gjennom det offentlige tjenestetilbud, som kan endres over tid og variere geografisk».²⁶

Det er diskutert hvorvidt ulikt offentlig ytelsesnivå på tvers av kommunene kan innvirke på omfanget av supplementsytelsen (erstatningen). Spørsmålet er om man skal ta hensyn til at skadelidte kan måtte/ønske å flytte til en kommune hvor ytelsesnivået er lavere. Debatten er gjerne knyttet til begrepet *geografisk mobilitet*. Hvis supplementsytelsen ikke kompenserer og korrigerer for varierende offentlig ytelsesnivå, kan flytting til

en kommune med dårlig(ere) økonomi medføre at skadelidte ikke får/opprettholder full erstatning. På denne måten kan behovsdekning bli uforholdsmessig med behovet for mobilitet.

Høyesterett tar stilling til denne problemstillingen i forhold til offentlige ytelser med rent helsemessig siktemål. Førstvoterende for flertallet uttaler følgende:

«Katrine Bråtane bor, som nevnt, i egen bolig, og jeg legger til grunn at hun også vil bo slik i fremtiden. Hun er for tiden bosatt i Gamle Oslo bydel, Oslo. Hun har anført at det er usikkert om hun vil bli boende der når studiene er fullført, og at det også er usikkert om hun ved bosetting i en annen kommune/bydel vil bli tildeelt offentlige ytelser i samme omfang som nå. Jeg finner imidlertid for mine vurderinger å måtte legge til grunn at hun, hvor hun enn måtte bosette seg i Norge, vil motta offentlige ytelser i et omfang som tilsvarer hennes helsemessige begrunnede behov.» (s. 1447–1448)

Domsutsagnet har etter sin ordlyd kun virkninger i (toparts)forholdet mellom trafikkforsikreren og Katrine Bråtane. Høyesterett må likevel antas å ha vært generelt normerende, det offentlige ytelsesnivået ved dekning av rent helsemessig behov er som et utgangspunkt «nødvendig og rimelig» i hele landet. Skadelidte kan i alminnelighet vanskelig påberope seg argumentet om geografisk immobilitet for så vidt gjelder ytelser med rent medisinsk siktemål. Dette kan være annerledes ved dekning av sosialmedisinske behov, se nedenfor.

7.5.2.4 Utvalgets vurdering og forslag

Utvalget går inn for å videreføre hovedregelen om at offentlige ytelser til dekning av rent medisinske behov representerer det «nødvendige og rimelige» nivå også erstatningsmessig. Utvalget har lagt vekt på at det norske velferdstilbudet til dekning av slike behov ligger på et høyt nivå i dag, og at det også er skjedd en generell utvikling i det offentlige tiltak for velferd. Som utgangspunkt må dette gjelde til tross for faktiske variasjoner i det kommunale ytelsestilbud, likevel slik at det bør vurderes unntak for særskilte tilfeller. Dette leder over til de neste merknadene, om en særregel for sviktende offentlige tilbud.

Selv om det norske velferdssystem for dekning av rent medisinske behov i all hovedsak er vel utbygd og tilbyr ytelser på et høyt nivå, finnes det eksempler på avvik. Det offentlige helsetilbu-

²⁴ I samme retning Nygaard 2007 s. 92. For en nærmere analyse av dette unntaket, se Kjelland 2004 s. 3–4, især s. 31.

²⁵ Et eksempel ses i *Husby* (Hammerfest tingrett 6. april 2005), der retten anvendte unntaksregelen, og vektla at «tilbudet om fysioterapi er så godt som fraværende i Hammerfest og at kommunen ikke har gjort noe for å iverksette fysioterapi til tross for at det er anbefalt fra medisinsk hold og nedfelt i den individuelle planen» (dommens punkt 5 b). Dommen er imidlertid ikke rettskraftig, og brukes her bare som illustrasjon.

²⁶ Jf. Mandatet punkt 1, andre avsnitt.

det kan svikte, og i verste fall være utilgjengelig. En eventuell overføring av dette ansvaret fra det offentlige til skadevolder, vil bidra til en viss «privatisering» med hensyn til dekning av grunnleggende helsebehov. Dette har ulike politiske, økonomiske og rettslige implikasjoner. Utvalget har rettet oppmerksomhet mot de erstatningsrettslige problemstillingene, og særlig vurdert om det er skadelidte eller skadevolder som bør bære risikoen.

I de fleste tilfellene representeres skadevolder av et forsikringsselskap, som kan dekke tapet gjennom premier (pulverisering). Utvalget vil påpeke at heller ikke skadevolder er en helt ensartet gruppe, hvilket kan innvirke på relevansen og vekten av hensynene i interesseavveiningen. Betenkelighetene med å la skadevolder bære risikoen for sviktende offentlig helsetilbud synes særlig fremtredende der skadevolder er personlig ansvarlig. Utvalget må også ha disse situasjonene for øye, noe som har sammenheng med at forslagene til utmålingsregler ikke differensierer på tvers av ulike skadevoldergrupper. Ansvarsnedsettelse etter for eksempel skl. § 5-2 kan nok lettere tenkes overfor privatpersoner, men lempning er et snevert unntak fra hovedregelen om full erstatning.

I avveiningen har Utvalget funnet det rimelig å legge avgjørende vekt på skadelidtes behov for dekning, og derfor funnet å burde videreføre den ulovfestede unntaksregelen. Det er særlig sett hen til at det dreier seg om dekning av rent medisinske behov. Utvalget er klar over at det i et systemperspektiv kan hevdes at «svikten» er et anliggende mellom skadelidte og det offentlige, men ser samtidig behovet for at den enkelte skadelidte får full behovsdekning. Til dette kommer at det er et forholdsvis begrenset antall tilfeller der det kan bli tale om å pålegge skadevolder dekning av rent medisinske behov. Endelig bemerkes at skadevolder – i et rent økonomisk perspektiv – kan ha interesse av at skadelidte får dekket sitt medisinske (rest)behov, idet dette kan bidra til en begrensnings av øvrige typer tap (for eksempel merutgifter, eller at skadelidte forbedrer/opprettholder restarbeidsevnen).

Utvalget har mot denne bakgrunn kommet til at de ulovfestede materielle utmålingsprinsippene bør videreføres, i hvert fall i sine hovedtrekk. Det leder over til en drøftelse av om, og i så fall hvordan, prinsippene kan klargjøres i lovteksten.

Utvalget foreslår å lovfeste hovedregelen om sammenfallende behovsstandarder for rent medisinske behov. Denne bør fremgå klart av ordlyden. Av lovgivningspedagogiske hensyn har

Utvalget vurdert å presisere den praktiske konsekvensen av hovedregelen – at egenandelen er erstatningsmessig (og bare den). Dette må ses i sammenheng med forslaget om å presisere også behovsstandardene for de to andre dekningskategoriene, sosialmedisinske og rent sosiale behov, se nedenfor.

Videre kan det spørres om unntaket i *Psykolog* (Rt. 2003 s. 1358) bør integreres i lovteksten. Dette kan i seg selv virke prosesskapende, hvilket vil komme i konflikt med formålet bak standardisering. Utvalget anser likevel denne utfordringen som begrenset. Gjennom en dekkende formulering og en plassering i lovteksten, kan kodifiseringen bidra til en klargjøring sammenliknet med dagens ordning. I tillegg er unntaksregelen forklart i denne utredningen. Utvalget går derfor inn for å la særregelen få en plass i lovteksten. Lovteknisk bør den oppstilles som et unntak, og formuleres som en sikkerhetsventil for særskilte tilfeller. Utvalget går derimot ikke inn for en spesifisering av hva som ligger i «særlige grunner». Selv om man i dag primært har sviktende helsetilbud i tankene, er det hensiktsmessig å bygge inn en dynamikk i regelen slik at den kan fange inn andre situasjoner der det er behov for modifikasjoner (fremtidsperspektiv).

Et forslag til lovformulering av behovsstandardene for de tre dekningsformålene, og som fanger inn både hovedregelen og unntaket for dekning av rent helsemessige behov, kan lyde slik (foreslås inntatt i to ulike ledd i bestemmelsen):

«Erstatning til skadelidte med behov for hjelp til å oppnå selvstendighet, uavhengighet og trivsel kan ytes på et høyere nivå enn det offentlige tilbudet. ...»

«Rent medisinske behov erstattes ikke ut over skadelidtes egenandel, med mindre det foreligger særlige grunner. ... »

7.5.3 Dekning av sosialmedisinske behov

7.5.3.1 En høyere behovsstandard

For ytelser med sosialmedisinsk²⁷ siktemål kan nivået for det «nødvendige og rimelige» være høyere i erstatningsretten enn i velferdsretten. Dette ble klart uttrykt i *Stokstad* (Rt. 1996 s. 958), som

²⁷ I *Skoland* (Rt. 1993 s. 1547), *Stokstad* (Rt. 1996 s. 958), og *Rott* (Rt. 1999 s. 1967) angis sosialmedisinske behov som de behov skadelidte har for selvstendighet, uavhengighet og trivsel i hverdagen. Begrepet er forklart og illustrert av Ness 1995 s. 71–82, (især s. 74–76).

var en sentral referanse for Høyesterett i Bråtane-saken:

«I Stokstaddommen er dette utgangspunktet utdypet slik på side 966. Kommer man over til ytelser med sikte på å gi mer selvstendighet, uavhengighet og trivsel i hverdagen, mener jeg det lettere kan bli tale om en noe høyere standard i erstatningsretten.» (s. 1442)

Høyesterett viser videre til at prinsippet ble anvendt i *Rott* (Rt. 1999 s. 1967). Ulikheten i den velferdsrettslige og erstatningsrettslige behovsstandarden innebærer at skadelidte kan kreve erstatning i tillegg til de offentlige ytelsene. I figur 2 fremgår dette ved at linjen som angir den erstatningsrettslige sosialmedisinske behovsstandarden (kategori 2), ligger høyere enn den velferdsrettslige linjen. Differansen utgjør området for supplementet (erstatningen).

Linjen i figur 2 er «brukket» ved en stigende og en synkende pil. Disse illustrerer graderingen av supplementsytelsens omfang. Den stigende linjen viser at omfanget av supplementsytelsen øker hvor formålet beveger seg fra dekning av rent helsemessige behov mot sosialmedisinske behov. Den synkende linjen viser at supplementsbidraget avtar hvor formålet beveger seg fra dekning av sosialmedisinske behov mot rent sosiale behov. Graderingen er et utslag av at det ikke kan sondres skarpt mellom dekningsformålene (kategoriene). Dette utdypes nedenfor under behandlingen av grensen mot ménerstatningen. I *Bråtane* (Rt. 2002 s. 1436) ble det fremhevet at behovene heller ikke klart lar seg atskille i tid:

«Slik jeg ser det, gjør hennes medisinske og hennes mer sosiale behov seg gjeldende samtidig, og de kan således ikke henføres til avgrensede tidsperioder.» (s. 1444)

7.5.3.2 Konkret vurdering av offentlig ytelsesnivå

Supplementsprinsippet krever en vurdering av det offentlige ytelsesnivået. Etter gjeldende rett skal det legges til grunn en vurdering av det *faktiske* nivået. For påført tapsperiode vil dette fremgå av trygdevedtak og annen dokumentasjon, og er relativt enkelt å klarlegge.

For *fremtiden* må det gjøres en konkret sannsynlighetsvurdering av hvilke ytelser skadelidte faktisk vil få tildelt. Dette kan vanskelig sies å følge klart av loven, og forarbeidene gir heller ingen eksplisitt anvisning. Prinsippet er derimot utviklet

i høyesterettspraksis. *Stokstad* (Rt. 1996 s. 958) er den første dommen som uttrykker dette. Høyesterett uttaler at «det avgjørende må være sannsynligheten for at ytelsene faktisk vil bli gitt, og jeg er ikke enig med ankemotpartene i at ytelsene må være sikret som rettigheter for at de kan gå til fra trekk» (s. 967). Formuleringen er rimelig klar, men har foranlediget diskusjoner også etter *Stokstad*.

Diskursen preges av to ulike rettssyn. Det ene anser det rettskravssikrede ytelsesnivået som avgjørende. Den andre oppfatningen legger avgjørende vekt på det sannsynlige faktiske ytelsesnivået. I teorien hevder for eksempel Jerstad, med henvisning til blant annet Ot.prp. nr. 4 (1972–73),²⁸ at skadevolder har risikoen for «usikre fordeler».²⁹ Forarbeidsuttalelsen gir nok begrenset støtte for at skadevolder har risikoen for størrelsen på de velferdsrettslige ytelsene. Selve debatten om risikofordelingen ved «usikre fordeler», tilsier imidlertid behov for en avklaring, som behandles nedenfor.

Høyesterett foretar en ytterligere presisering i *Bråtane* (Rt. 2002 s. 1436). Flertallet gjentar at det «[a]vgjørende må være en vurdering av sannsynligheten for at ytelser faktisk blir gitt» (s. 1442). Mindretallet sluttet seg til dette, og hevdet at supplementsprinsippet anviser en «vurdering av det sannsynlige fremtidige nivået på det offentlige ytelser» (s. 1450). Høyesterett har dermed enstemmig angitt skjønnstemaet.

Som en konsekvens av dagens «sannsynlighetsprinsipp» kan rettsanvenderen ikke bare forholde seg til dagens ytelser, men må ta standpunkt både til fremtidig ytelsesomfang og fremtidig ytelsesmåte.³⁰ *Bråtane* (Rt. 2002 s. 1436) tydeliggjør at fastsettelsen av både erstatningen og de offentlige ytelsene må avgjøres ut fra konkrete vurderinger.

Et annet spørsmål er om man bør opprettholde dagens ordning med prognoser over fremtidig ytelsesnivå. En mulighet er heller å la det rettighetssikrede ytelsesnivået danne basis for vurderingen.

²⁸ Ot.prp. nr. 4 (1972–73) Om lov om endringer i erstatningslovgivningen m.m. Uttalelsen på side 37, 2. spalte er en bemerkning til forslaget § 5-1 tredje avsnitt: «Departementet vil her bemerke at det naturligvis ikke er meningen at det skal foretas reduksjon i erstatningen hvis det er usikkert om støtten blir utbetalt.» Bestemmelsen svarer til skl. § 3-1 tredje ledd, 2p.

²⁹ Jf. blant annet Jerstad 2000 s. 92.

³⁰ Sml. presiseringen i *Bråtane* (Rt. 2002 s. 1436, s. 1442).

7.5.3.3 Utvalgets vurdering og forslag

Utvalget går inn for å videreføre dagens ordning der det erstatningsrettslige «nødvendige og rimelige» nivået kan ligge høyere enn i velferdsretten. I dette ligger det et ønske om å fortsette ordningen der skadelidte kan kreve erstatning i tillegg til offentlige ytelser, for så vidt gjelder dekning av behov for selvstendighet, uavhengig og trivsel (sosialmedisinske behov).

Som en konsekvens av å videreføre det materielle prinsippet om en erstatning til dekning av sosialmedisinske behov, legges det samtidig opp til et samspill mellom velferdsrett og erstatningsrett. Det innebærer blant annet at ytelsene fra disse to kompensasjonsskildene må ses i sammenheng, og at man må ta stilling til prinsippene for hvilket offentlig ytelsesnivå som skal legges til grunn. Som skissert foran, er dagens ordning at man legger til grunn det sannsynlige ytelsesnivået i fremtiden. En slik prognosebasert tilnærming kan være besværlig der skadelidte er ung og tapperperioden lang. Utvalget har derfor drøftet alternativer til en slik fremgangsmåte.

En mulighet er i stedet å legge til grunn det rettighetssikrede ytelsesnivået. En slik ordning kan innebære en viss forenkling med hensyn til å «sikte inn» ytelsenes (minste)omfang, også i et lengre tidsperspektiv. Ved å legge til grunn rettighetssikrede ytelser også for utmålingen av merutgifter, vil man få samme system som Utvalget foreslår i forhold til inntektstaperstatning, se punkt 5. Dette vil dermed bidra til konsistens i det reviderte systemet for utmåling av personskadeerstatning. En slik fordel må imidlertid avveies – og kanskje avstemmes – mot svakhetene. En av disse er at ordningen kan innebære at det nærmest systematisk blir gitt overkompensasjon til dekning av sosialmedisinske behov, fordi skadelidte vanligvis vil motta ytelser som faktisk ligger høyere enn den rettslige minstestandarden. Videre nevnes at en ordning basert på det rettighetssikrede ytelsesnivået, i de fleste tilfellene ville innebære at man tok utgangspunkt i et lavere nivå enn minstestandarden. Under en slik forutsetning ville supplementsytelsen måtte øke, noe som ville medføre en økt belastning for skadevolder. I avveiningen av hvorvidt dette er rimelig, må det blant annet ses hen til de siste års økning i erstatningsnivået ved dekning av sosialmedisinske behov.

Etter vurderingen av de kryssende hensyn, har Utvalget kommet til at dagens ordning bør videreføres. Det innebærer at utmålingen skal beregnes med utgangspunkt i en prognose for

hvilket tilbud det offentlige vil ha til skadelidte. Spørsmålet er derfor om det skisserte «prognoseprinsippet» bør implementeres i lovteksten. Lovteknisk lar dette seg gjøre, men Utvalget ser det som et bedre alternativ å angi dette i forarbeidene.

Et samlet forslag til formulering av lovtekst kan lyde slik:

«Erstatning til skadelidte med behov for hjelp til å oppnå selvstendighet, uavhengighet og trivsel kan ytes på et høyere nivå enn det offentlige tilbudet.»

7.5.4 Dekning av rent sosiale behov

7.5.4.1 Oversikt

Utmålingen av merutgiftserstatningen vil i alminnelighet ikke påvirkes av ménerstatningen, idet dekningsformålene er ulike. Fra dette utgangspunktet kan det tenkes modifikasjoner. I grensen mellom sosialmedisinske behov (kategori 2 i figur 2) og sosiale behov (kategori 3), gir rettspraksis eksempler på en form for «samordning» der ménerstatningen er av en viss størrelse.

Rettspraksis angir ikke klart hva som er hensynet bak «samordningsregelen». Utvalget antar at prinsippet i hvert fall delvis har sammenheng med at overgangen mellom sosialmedisinske og rent sosiale behov er glidende. Tolkningen er gjort med støtte i rettspraksis. I *Stokstad* (Rt. 1996 s. 958) beskrives forholdet mellom merutgiftserstatning etter skl. § 3-1 første ledd og ménerstatning etter skl. § 3-2 slik:

«Kommer man over til ytelser med sikte på å gi mer selvstendighet, uavhengighet og trivsel i hverdagen, mener jeg det lettere kan bli tale om en noe høyere standard i erstatningsretten, altså slik at man dekker ytelser utover det som går inn under offentlige hjelpe- og stønadsordninger. ... [D]et må trekkes en grense mot det som omfattes av ménerstatningen.» (s. 966)

Det uskarpe skillet mellom dekningsformålene kan tilsi en beløpsmessig «avstemming» av merutgiftserstatningen i dens grense mot ménerstatningen. Ved omfattende skader som i *Bråtane* (Rt. 2002 s. 1436), er hjelpetiltakene ofte flerfunksjonelle; de dekker samtidig både sosialmedisinske og sosiale behov. For så vidt kan hensynet om å unngå dobbeltdekning – som er den negative siden av prinsippet om full erstatning – anføres som begrunnelse for justeringen.³¹

I *Rott* (Rt. 1999 s. 1967) uttrykker Høyesterett at størrelsen på ménerstatningen må tas i betraktning:

«At erstatning for utgifter kan omfatte lønnsmidler til personlig assistanse, er heller ikke nytt i norsk erstatningsrett. Jeg viser til Stokstaddommen. Som der nevnt vil imidlertid posten være begrenset til nødvendige og rimelige utgifter, og det må trekkes en grense mot ménerstatningen, som i vår sak er *betydelig*»³² (s. 1976)

Også *Bråtane* (Rt. 2002 s. 1436) formulerer skjønnsmomentet, og fremhever at det «[i] prinsippet kan ... være aktuelt å gjøre fradrag på grunn av ménerstatningen som er utbetalt» (s. 1448–1449). Premissene gir ikke uttrykkelig svar på om Høyesterett benyttet fradragsadgangen, idet retten bare uttaler at «slik saken ligger an, kan ikke ... [ménerstatningen] gjøre noe vesentlig utslag» (s. 1448–1449). Domspremissene tilsier at retten kan ha gjort en viss reduksjon, men at denne i så fall er svært beskjeden.

7.5.4.2 Utvalgets vurdering og forslag

Utvalget er av den oppfatning at det her er behov for en klargjøring av forholdet mellom merutgiftserstatningen og ménerstatningen. Disse dekker henholdsvis økonomisk tap og ikke-økonomisk tap, og ulikheten i dekningsformål tilsier et *tydeligere skille* enn i dag. Dette kan virke klargjørende og dermed prosessdempende, noe som er i samsvar med Mandatet.

Utvalget foreslår å tydeliggjøre at det i utgangspunktet ikke er adgang til å redusere merutgiftserstatningen under henvisning til at skadelidte også mottar ménerstatning. Kompensasjonsformålene er ulike og vanskelige å sammenlikne (inkommensurable). I tråd med dagens regler bør det imidlertid være en viss adgang til beløpsmessig avstemming der ménerstatningen er blitt tilkjent med et høyt beløp.

Utvalget bemerker også at det er uskarpe skillemellom dekning av sosialmedisinske og sosiale behov. For å unngå at skadevolder må yte dobbeltdekning må det foretas en viss «koordinering» av merutgifter og ménerstatning der disse glir

over i hverandre. Dette problemet kan vanskelig løses fullt ut gjennom en presisering i lovteksten, men må overlates til praksis. De høyesterettskapte retningslinjene som nevnt foran gir veiledning. Utvalget ønsker imidlertid å presisere hovedregelen om at posten merutgifter skal vurderes separat og gjennom en klargjørende formulering i ordlyden. Et forslag til lovtekst kan da lyde slik:

«Rent sosiale behov dekkes ikke etter bestemmelsen her.»

Av retts tekniske hensyn, herunder pedagogiske hensyn, foreslås denne avgrensningen tatt inn mot slutten av bestemmelsen om merutgiftserstatning. De mer raffinerte retningslinjene og grensdragningene som er utviklet i rettspraksis kan sammenfattende tilgjengeliggjøres i forarbeidene, mens nye presiseringer fortsatt må overlates til rettspraksis.

7.6 Nærmere om enkelte typer merutgifter (typetilfeller)

7.6.1 Oversikt

Etter skisseringen foran av generelle utmålingsprinsipper, skal det gis ulike presiseringer av, og merknader til, enkelte typer merutgifter. Disse kan opptre i en rekke typetilfeller. Her er det gjort et utvalg. Utvalget retter oppmerksomhet mot de typene merutgifter som det i praksis er en del tvister om, og hvor det er særlig grunn til å forsøke å klargjøre utmålingsprinsippene.

7.6.2 Behandlingsutgifter

Skadelidte kan ha behov for behandling etter skaden, som for eksempel hos fysioterapeut og kiropraktor. Det foranlediger spørsmål om erstatningsvernet for merutgifter til slik behandling. I dag finnes det et bredt spekter av behandlingsformer, som – i begrepets videste forstand – også omfatter ulike typer *alternativ/eksperimentell* terapi. Et sentralt spørsmål er hvorvidt omkostninger til slike tiltak er dekningsmessige. Utvalget vil her skissere prinsippene i gjeldende rett, som er blitt til gjennom domstolenes rettsutviklende virksomhet. Derfor er det naturlig å skissere visse utviklingslinjer, noe som leder over i drøftelsene av den videre presisering av utmålingsreglene nedenfor.

For merutgifter med et klart forbedringssiktemål kan det tenkes en noe høyere behovsstandard enn det som gjelder for dekning av pleie- og

³¹ For en nærmere analyse av rettspraksis, se Kjelland 2004 s. 18–20.

³² I *Rott* (Rt. 1999 s. 1967) var ménerstatningen tilkjent med 1 million kroner. Dette fremgår av Gulating lagmannsretts dom (1998), som er omtalt i Rt. 1999 s. 1967, på s. 1969.

omsorgsytelser, jf. Høyesteretts presisering i *Psykolog* (Rt. 2003 s. 1358, avsnitt 44). Det typiske her er dekning av ulike typer behandling.

I vurderingen av om, og i så fall i hvilken utstrekning, behandlingsutgiftene nyter vern, må man se hen til blant annet tiltakets *effekt*. I dette ligger at behandlingen må kunne forbedre eller vedlikeholde skadelidtes medisinske funksjons-evne, hvilket har en kobling til det erstatningsrettslige grunnhensynet om gjenoppretting (reparasjon). I vurderingen av tiltakets effekt står man overfor en forholdsmessighetsbetraktning, der det må være en rimelig sammenheng mellom behandlingens kostnader og helsemessige verdi. Her fremtrer en underliggende kost/nyttevurdering, og en rettsøkonomisk tankegang innen denne delen av utmålingslæren.

Effektkriteriet kan for det første opptre som et *vilkår* for erstatning. Dette illustreres av blant annet *Rott* (Rt. 1999 s. 1967). Skadelidte hadde underkastet seg thalamusstimulering (akupunktur for å stimulere hjernekjernen), keleringsbehandling (måte å fjerne eventuelle tungmetaller fra blodet) og EMG bio-feedback-behandling (elektrostimulering av muskulaturen). Under henvisning til den rettsoppnevnte sakkyndige, fant Høyesterett at behandlingen ikke hadde effekt utover det som kunne oppnås ved behandling i Norge:

«Det fremgår at den behandling som ble gitt ved de første oppholdene i USA, særlig keleeringsbehandling, ikke er alminnelig anerkjent. Dette stiller seg annerledes når det gjelder EMG biofeedback behandlingen i Miami og behandlingen i England. Men de undersøkelser som foreligger om EMG biofeedback behandling, viser ifølge den sakkyndige at slik behandling ikke gir tilleggseffekter utover det som kan oppnås ved tradisjonell fysioterapi. Når det gjelder virkningen av behandlingene for Rott, har den sakkyndige ut fra det skriftlige materialet i saken og sine undersøkelser av henne, konkludert med at treningsoppholdene utenlands ikke har hatt effekt på hennes funksjoner utover det som kunne oppnås ved behandling i Norge. ... Behandlingsreisene har vært oppmuntrende for A, og hun kan under den intensive treningen ha virket bedre, men dette har vært temporært.» (s. 1974)

Skadelidte fikk ikke erstattet pådratte kostnader ved disse tiltakene. Dommen viser at effektkriteriet kan opptre som et stengsel for erstatning.

Året etter er spørsmålet oppe på nytt for Høyesterett, i *Kåsa* (Rt. 2000 s. 441). Skadelidte hadde hatt tradisjonelle behandlinger hos fysioterapeut og kiropraktor, men det var reist spørsmål om omfanget av behandlingene var så omfattende at effekten ble *begrenset*. Under henvisning til medisinsk sakkyndige ble dette besvart med ja. Førstvoterende

«viser ... til den skepsis som den rettsoppnevnte sakkyndige, professor Lundar, har uttrykt overfor nytten for Kåsa av deler av den behandling hun benytter» (s. 450).

Skadelidte fikk imidlertid *reduisert* erstatningen til dekning av behandlingsutgiftene. *Kåsa* (Rt. 2000 s. 441) er derfor et eksempel på at effekt/nyttefaktoren kan opptre som et utmålingsmoment.

Trekkes linjen frem i tid, presiserer *Psykolog* (Rt. 2003 s. 1358) avgrensningskriteriet ytterligere. Høyesterett klargjør vurderingstemaet, som er hvorvidt behandlingen er «medisinsk relevant». Førstvoterende ordlegger seg slik:

«Når det dernest gjelder de mer alternative behandlingsformer, må det – slik jeg ser det – trekkes en grense mot det som ikke kan anses medisinsk relevant.» (avsnitt 44).

Den siste dommen om behandlingsutgifter per i dag, er *Ask* (Rt. 2010 s. 1547). Dommen omhandler først og fremst årsaksvurderinger ved nakkeslengassosierte lidelser, men har enkelte uttalelser om utmålingsreglene. Skadelidte hadde krevd erstatning for fysioterapibehandling. Spørsmålet var hvorvidt merutgiftene ved behandlingen var erstatningsrettslig vernet. Under henvisning til de medisinsk sakkyndige synes Høyesterett å videreføre de tidligere prinsippene om medisinsk effekt. Det fremgår blant annet når førstvoterende uttaler at

«[s]lik jeg forsto de sakkyndige, vil det i et slikt tilfelle ikke være *medisinsk nødvendig* eller vanlig med langvarig fysioterapibehandling.» (avsnitt 74)

Det kan derfor måtte skilles mellom kortvarige og langvarige behandlinger. Utvalget presiserer at dette må vurderes *helt konkret for den enkelte skadelidte og for den enkelte typen behandling det er tale om*. Medisinsk sakkyndige er sentrale «premissleverandører» for den rettslige vurderingen.

Det er ikke alltid at behandlingseffekten lar seg påvise før skadelidte har prøvd behandlingen.

Dette foranlediger spørsmål om det er skadelidte eller skadevolder som har risikoen for at tiltaket viser ikke å ha effekt. Dette kan også formuleres som et spørsmål om skadelidte har en «utprøvningsrett».³³ Spørsmålet er berørt i NOU 1994: 20. Lødrup-utvalget formulerer seg slik:

«Hvis behandlingen ikke virker eller kun virker lindrende i et begrenset tidsrom, er det tvilsomt hvor langt erstatningsplikten rekker; her må det i alle tilfelle foretas en konkret vurdering. Dette betyr at skadelidte ikke uten videre kan teste ut forskjellige behandlingsopplegg på skadevolders bekostning.» (s. 44, 1. spalte)

Gjennomgangen av rettspraksis etterlater et inntrykk av at det er skjedd en viss utvikling i skadelidtes favor. I *Rott* (Rt. 1999 s. 1967) ses ingen uttalt «utprøvningsadgang» for skadelidte. Dommen er på dette punkt blitt kritisert i teorien. Nygaard hevder at *Rott* er «ganske streng mot skadelidte. Her kunne ein vore meir fleksibel».³⁴ Året etter synes Høyesterett å ha lagt seg på en mer liberal linje, idet det i *Kåsa* (Rt. 2000 s. 441) uttales at

«det er rimelig at en person med så store plager som *Kåsa* har, i de første årene prøver ut om det finnes virksomme behandlingsmetoder, men at det ikke kan kreves at skadevolderen skal dekke fortsatte utgifter hvis tiltakene viser seg å ha liten eller ingen varig effekt.» (s. 450)

I *Psykolog* (Rt. 2003 s. 1358) gis en ytterligere presisering av «utprøvningsretten». Førstvoterende viser først til uttalelsen om at behandlingen må være medisinsk relevant, for så å tilføye at

«innenfor en slik ramme bør rettsvesenet være varsom med ytterligere å overprøve tilbud som den skadelidte benytter seg av for å bli frisk eller for å bedre sin helse, ganske særlig når behandlingen allerede er gjennomført.» (avsnitt 44)

Domssitatet gir en oppsummering av dagens rettsstilstand, samt fanger inn en side ved tidsdimensjonen i «utprøvningsretten»: Skadelidte er innrømmet en viss utprøvningsadgang, men kan ikke fortsette å teste ut behandlinger på skadevolders bekostning hvis de viser seg ikke å ha effekt.

³³ Sml. begrepsbruken hos Lødrup (medf. Kjelland) 2009 s. 502.

³⁴ Nygaard 2000 s. 435.

Dette har en side mot tapsbegrensningsplikten, samt viser en linje tilbake til Lødrup-utvalgets utredning (se sitatet foran).

Utvalgets vurdering og forslag

Utvalget går inn for å videreføre gjeldende rett, og har særlig vektlagt den utpensling og raffinering av avgrensningskriteriene som er utviklet i rettspraksis. Utvalget vil også påpeke at prinsippene om skadelidtes «utprøvningsrett» bør videreføres, idet dette kan bidra til at skadelidte opprettholder restarbeidsevnen og/eller demper andre tap (for eksempel behovet for andre typer merutgifter). Dermed er det en viktig systemsammenheng mellom denne delen av merutgifterstatningen og tapsbegrensningsplikten.

Videre har Utvalget drøftet om disse bør få en plass i lovteksten. Dette kan ha en informativ (rettspedagogisk) verdi.

Utvalget er også av den oppfatning at lovteksten ikke bør belastes med en kodifisering av skadelidtes «utprøvningsrett», som heller forklares i forarbeidene.

Ut fra de betraktninger som er skissert i punktet her, har Utvalget utformet følgende forslag til regulering:

«Rent medisinske behov erstattes ikke ut over skadelidtes egenandel, med mindre det foreligger særlige grunner. For behandlingsformer som er medisinsk akseptert, men med uavklart effekt for skadelidte, kan merutgifter ved å prøve behandlingen dekkes i den utstrekning dette finnes rimelig. Merutgifter ved velværebehandlinger og behandlingsformer som ikke er medisinsk akseptert, dekkes ikke etter paragrafen her.»

7.6.3 Pleie- og omsorgsutgifter

Ved de mest omfattende personskadene kan skadelidte bli påført pleie- og omsorgsbehov. Det ses for eksempel i saker der skadelidte har fått lamelser eller alvorlige hodeskader. Utmåling av pleie- og omsorgserstatning tar utgangspunkt i begrepet «nødvendig og rimelig», som her beror på en meget sammensatt vurdering, jf. blant annet *Skoland* (Rt. 1993 s. 1547), *Stokstad* (Rt. 1996 s. 958), *Rott* (Rt. 1999 s. 1967), *Bråtane* (Rt. 2002 s. 1436) og *Løff II* (Rt. 2009 s. 1).

Ved utmålingen må man vurdere skadelidtes behov – der skadelidtes nyttiggjøringsevne kan opptre som et hjelpemoment. Nyttiggjøringsprinsippet er imidlertid ikke enerådende, men én av

flere faktorer i en kompleks erstatningsutmåling. Dette er nærmere vist ved den såkalte «Glideskalaen» som er beskrevet i punkt 7.7.3 nedenfor.

Det faller utenfor Utvalgets oppgave å redegjøre detaljert for utmålingsreglene, og det vises til juridisk teori om pleie- og omsorgserstatning.

Utvalget har imidlertid, i tråd med sitt mandat, tilstrebet generelle klargjøringer av grensen mellom merutgiftserstatning og andre erstatningsposter, se punkt 7.3 foran. Presiseringer er også gjort underveis i andre deler av lovutredningen. På det generelle planet har Utvalget også forsøkt å imøtekomme de generelle standardiseringsmålsettingene, gjennom å utforme presiserte og mer veiledende lovtekster, jf. punkt 7.2.3 foran. Ved klarere formidling av hovedprinsippene for utmålingen kan man bidra til tydeligere rammer for utmålingen, som ett ledd i arbeidet med å dempe konfliktnivået innen denne delen av personskadeerstatningsretten.

For utmålingen av fremtidig merutgiftserstatning har Utvalget imidlertid foreslått en annen type tiltak, ved å utforme en standardisert erstatning for dekning av pleie- og omsorgsbehov. Dette er en post hvor det erfaringsmessig kan oppstå konflikter, samtidig som det i rettspraksis antydes mønstre i utmålingen (retningslinjer og nivåer) for visse skadetyper. Disse observasjonene, som er avdekket gjennom Utvalgets analyser, kan det trekkes vekslers på for å utvikle en standardiseringsmodell. Utvalget ønsker allerede her å presisere at det har foreslått en form for standardiseringsmodell som avviker fra de vanlige, men som nettopp er tilpasset erstatningspostens egenart (særlig kjennetegnet av behovet for fleksibilitet). Nærmere om den foreslåtte pleie- og omsorgsmodellen kommer i punkt 7.7 nedenfor.

7.6.4 Juridisk bistand

Personskadesaker kan reise kompliserte spørsmål av faktisk og/eller juridisk karakter, relatert til både ansvarsgrunnlag, årsakssammenheng og utmåling.³⁵ Skadelidte kan derfor ha behov for juridisk bistand. Dette gjelder selv under en ordning med mer standardisert erstatning slik Utvalget foreslår. Utvalget ser det som sentralt å oppnå balanse i styrkeforholdet mellom partssidene, som ledd i å sikre grundig og forsvarlig opplysning av saken (bevisvurderingen), sml. tvisteloven kapittel 21, og riktig materiell rettsanvendelse. Utvalget kan slutte seg til Lødrup-utvalgets påpeking i NOU 1994: 20, der det fremheves at

«[s]kadeoppgjørene må sikre likebehandling og reglene må bidra til å redusere risikoen for at resultatet blir forskjellig hvis skadelidte får god juridisk bistand og eventuelt forfølger sitt krav ved domstolene, enn hvor et oppgjør i minnelighet danner grunnlaget for erstatningsfastsettelsen».³⁶

Synspunktet har gjenklang i grunnpilaren i moderne tvisteløsningsregler. I tråd med prinsippene i tvl. § 1-1 bør det legges til rette for *rettferdig, forsvarlig, rask og tillitsskapende* behandling av personskadesakene. Kompetent juridisk bistand kan bidra til å fremme disse generelle hensyn, samt spesifikke standardiseringshensyn som beskrevet i kapittel 3. Utvalget vil her bemerke at skadelidte er enkeltstående (såkalte *atomiserte*, som gruppe) og ofte svekket på grunn av skaden. Skadevolder på sin side representeres i de fleste saker av et forsikringsselskap, som har fagkompetente saksbehandlere/advokater og også har tilgang på bistand fra eksterne spesialister (der kostnaden til sist dekkes av premiebeta-lerne). Det vil kunne rokke ved legitimiteten i erstatningssystemet om skadelidte skulle avskjæres fra å få dekket juridisk bistand av skadevolder. Utvalget finner også grunn til å peke på tendensen i retning av en mer forbrukerorientert erstatningsrett. Dette må holdes atskilt fra overbruk av advokattjenester og annen juridisk bistand. Dette bør ikke belastes skadevolder, verken ut fra generelle rettferdsbetraktninger eller de særskilte hensyn som ligger til grunn for reformen om enklere, raskere og mindre belastende oppgjør. Også skadevolder har beskyttelsesverdige interesser.

Utvalget har – som ellers i utredningen – tilstrebet en velavstemt interesseavveining mellom partssidene. Mot den bakgrunn går Utvalget inn for at skadelidte skal kunne kreve erstattet juridisk bistand, men med de begrensninger som følger av at merutgiften må være «nødvendig og rimelig».

Frem til saksanlegg (stevning) er utgifter til juridisk bistand erstatningsmessige på linje med andre merutgifter. Etter gjeldende rett skal disse erstattes av skadevolder – ikke skadelidte selv – innen det som er «nødvendig og rimelig». Se til illustrasjon *Kåsa* (Rt. 2000 s. 441, s. 450–451). Dette er i utgangspunktet en forskjell fra utgifter til juridisk bistand i forbindelse med behandling av andre avtalebaserte personforsikringer, jf. fal. del B, som kan bli utløst av ansvarshendelsen. Slike forsikringer kan bestå av skadelidtes egne ulykkesforsikringer, forsikringer tegnet av

³⁵ Sml. påpekingen i Lødrup (medf. Kjelland) 2009 s. 503.

³⁶ NOU 1994: 20 s. 14.

arbeidsgiver eller forsikringer som skadelidte har på grunn av medlemskap i fagforening, organisasjon eller liknende. Velger skadelidte å benytte advokat til å behandle avtalebaserte personforsikringer, kan utgiftene bare unntaksvis kreves dekket av skadevolder som en erstatningsmessig merutgift.

Det er avgrensningskriteriet «nødvendig og rimelig» som normerer retten til å få erstattet utgifter til juridisk bistand. Begrepet «nødvendig og rimelig» er styrende både for om det skal tilkjennes erstatning og for erstatningens omfang. «Nødvendig og rimelig»-begrepet opptrer dermed både som vilkårsregel og omfangsregel. Det beror på en sammensatt vurdering hvorvidt utgifter til juridisk bistand er nødvendige og rimelige. En rekke faktorer spiller inn. Sakens faktiske og rettslige kompleksitet er de to sentrale vurderingspunktene (som hver inneholder ulike momenter, utviklet i blant annet rettspraksis). Her er det relevant å se hen til om – og i hvilken utstrekning – det har vært behov for utredninger av ansvarsgrunnlag, årsakssammenheng og/eller utmåling (eventuelt også andre spørsmål som medvirkning, lempning mv.). Som ledd i en konkretisering vil det være mer arbeidskrevende å foreta en utredning av årsaksspørsmålet i en sak med vanskelig konstaterbare skader (for eksempel ved tvil om flere av de såkalte Lie-kriteriene), enn i saker med tverrsnittsskader og alvorlige hodeskader. I disse sakene kan imidlertid utmålingen reise mer sammensatte spørsmål. Dette beror på en konkret vurdering i hver enkelt sak. For eksempel vil det ved utmåling av inntektstap normalt være mer ressurskrevende å vurdere en selvstendig næringsdrivende, enn det er å fastsette inntektstapet for en alminnelig arbeidstaker.

Bredden i saken vil vanligvis også ha en side mot dens tidsmessige utstrekning, som også kan spille inn i helhetsvurderingen. Begge partene har et ansvar for at saksbehandlingen har en god fremdrift. I kartleggingen av sakens faktum vil man også kunne legge vekt på arbeidsfordelingen mellom skadevolder og skadelidte, herunder hvem av partene som har forestått innhenting av trygdevedtak, lønns- og selvangivelser, avtaler fra arbeidsgiver og annen dokumentasjon. Videre er det grunn til å differensiere mellom ulike typer arbeidsoppgaver, som kan varierer fra kompliserte juridiske tolkningsspørsmål til de rene «sekretærfunksjoner». En veiledning i «nødvendig og rimelig»-vurderingen vil her være forholdet mellom advokatens timepris, tidsforbruk og kompleksiteten i det arbeidet som utføres. For eksempel må det som et utgangspunkt legges til grunn

at rene standardbrev til leger, sykehus, arbeidsgiver, likningskontor, NAV mv. for innhenting av informasjon kunne utføres effektivt av sekretær.

Personskadeerstatningsrett er blitt et spesialisert område, hvor skadelidte kan ha behov for bistand av en advokat som har særskilt kompetanse innen erstatningsrett – som igjen fordrer kunnskap om tilstøtende rettsområder slik som velferdsetat, forsikringsrett og skatterett, samt kjennskap til medisinske spørsmål. Dette må tas med i den sammensatte helhetsvurderingen av hva som er «nødvendig og rimelig» dekning av juridisk bistand. Geografiske avstander kan imidlertid inngå som ett av flere momenter i denne avveiningen – i tråd med gjeldende praksis – og må vurderes konkret. I den samlede avveiningen kan det ikke være uten betydning at det også på forsikringsselskapssiden har vært, og er, en utvikling i retning av mer spesialisert kompetanse. Ved «nødvendig og rimelig»-vurderingen er det videre viktig å merke at avgrensningen gjelder eventuelle *merutgifter* forbundet ved det aktuelle advokatvalget. I helhetsbildet må det derfor vurderes hvorvidt det ville oppstått reiseutgifter uansett, for eksempel i forbindelse med møter hos forsikringsselskapet. Utvalget har ikke tilsiktet noen realitetsendring i reguleringen vedrørende dekning av juridisk bistand; det bør fortsatt være en oppgave for domstolene å utvikle denne siden av «nødvendig og rimelig»-kriteriet, basert på individuelle vurderinger.

Utvalget har også vurdert hvorvidt skadevolder bør dekke merutgifter i forbindelse søknader om trygd og offentlige velferdsytelser i forbindelse med skaden. Utvalget har besvart dette med et betinget ja; i en del tilfeller kan det være naturlig at skadelidte gjør dette arbeidet selv med bistand fra NAV. Når dekning av slike utgifter etter forholdene kan nyte erstatningsvern – så langt de ikke dekkes etter forvaltningsloven³⁷ (fvl.) § 36 – har Utvalget også vekt på at det her er en viss sammenheng med plikten til å uttømme det offentlige tilbudet. En dekning av slike utgifter kan også være i skadevolders interesse, siden erstatningen skal være et supplement til de offentlige ytelsene. Kriteriet «nødvendig og rimelig» avgrenser imidlertid omfanget av de utgiftene til juridisk bistand som her kan kreves erstattet. Dette har dels sammenheng med at dekning av trygdesøknader til NAV mv. fremstår som noe mer «avledet» enn behandlingen av selve *erstatningssaken* (selv om det er et nært samspill), og

³⁷ Lov om behandlingsmåten i forvaltningssaker (forvaltningsloven) 10. februar 1967.

dels sammenheng med at det offentlige har en veiledningsplikt, jf. prinsippet i fvl. § 11. I de mest alvorlige personskadesaker der det offentlige kommer tungt inn med bistand, vil hjelpeapparatet ofte være så omfattende at det også fanger inn behovet for bistand til slike søknader (for eksempel der skadelidte er på institusjon).

Hvis utfallet av utredningsprosessen blir at det ikke er adekvat årsakssammenheng, kan det spørres om skadelidte har rett til erstatning for juridisk bistand. En «ren» årsaksbetragtning, sammenholdt med at merutgifter til juridisk bistand skal behandles på linje med andre utgiftsposter, kan tilsi at svaret er nei. På den annen side kan det hevdes at utgifter til juridisk bistand utgjør et formuestap forårsaket av ansvarshendelsen, og som derfor i utgangspunktet er erstatningsmessige etter skl. § 4-1 – innen rammen av det «nødvendige og rimelige». Utvalget har – under tvil – lagt til grunn følgende synspunkt: I saker med vanskelige juridisk-medisinske og juridisk-økonomiske årsaksvurderinger kan det være behov for juridisk bistand, og dekningen av disse merutgiftene bør ikke alene avhenge av utfallet av årsaksvurderingen. Utvalget har funnet dette synspunktet riktig, samtidig som det presiseres at «nødvendig og rimelig»-begrensingen vil sette skranker for omfanget av dekningsgraden i slike tilfeller. Synspunktene gjenfinnes i blant annet Lødrup-utvalgets utredning. I NOU 1994: 20 blir det fremhevet at «[i] de fleste personskadesaker av noe omfang vil skadelidte være representert av en advokat. Hvis *vilkårene* for ansvar er omtvistet, er det *som regel nødvendig*».³⁸ Også i denne sammenheng kan det være visse fordeler for skadevolder/forsikringsselskapet om skadelidte har juridisk bistand, som kan bistå i årsaksutredningen og eventuelt forklare klienten konsekvenser av at årsakskravet ikke er oppfylt. Synspunktet har – om enn mer generelt formulert – visse linjer til NOU 1994: 20, der Lødrup-utvalget poengterte at «også forsikringsselskapene ser det som en fordel at skadelidte er representert ved en advokat, som blant annet vet hvilken relevant dokumentasjon selskapet trenger».³⁹ Utvalget nevner at det heller ikke er uten kostnader om skadevolder/selskapet alene skal forestå hele utredningsarbeidet mot trygdeenheter, leger mv., i tillegg til å ivareta skadelidtes behov for dialog og informasjon. Momenet har isolert sett en begrenset vekt i en erstatningsrettslig sammenheng, men også slike helhetlige samfunnsøkonomiske aspekter har en

plass i Utvalgets lovutredningsarbeid, sml. Mandatets overordnede målsettinger.

Som et veiledende synspunkt er bistandsuttgiftene dekningsmessige i den utstrekning skadelidte hadde en *plausibel grunn* til å få saken utredet med sikte på en første avklaring av om det overhodet er grunnlag for å gå videre med saken. I så fall er det naturlig at merutgiftene til juridisk bistand dekkes frem til det foreligger en avklarende spesialisterklæring, slik at skadelidte da i rimelig utstrekning har fått ivaretatt sitt behov for en pekepinn på om man står overfor en «*erstatningssak*». Retningslinjen om «plausibel grunn» er imidlertid ikke ment å favne så vidt at den gir rett til dekning av advokatutgifter ved å utrede alle potensielle erstatningskrav etter uhell i eksempelvis trafikken eller på arbeid og hvor skadelidte er påført ubehag eller helt bagatellmessige skader. I tråd med Utvalgets generelle målsetting om å dempe konfliktnivået, tilføyes her at skadelidte og skadevolder/forsikringsselskapet i slike tilfeller bør ha en dialog om dekningsspørsmålet i forkant, for å redusere et mulig (etterfølgende) konflikt-punkt.

Spørsmålet etter dette er om innføringen av en mer standardisert erstatningsordning innsnevrer grensene for hva som utgjør «nødvendig og rimelig» bistand. De foreslåtte utmålingsreglene tar generelt sikte på å forenkle oppgjørprosessen, se utredningens kapittel 3. Dette taler for at behovet for juridisk bistand kan bli mindre enn det er per i dag.

På den annen side har Utvalget gått inn for standardiserte modeller, med flere individuelle komponenter for å hensynta forskjeller på faktaplanet. I denne sammenheng nevnes også at årsaksvurderingen kan være utfordrende. Dette har implikasjoner for hvilke fakta som må klarlegges/innhentes, og for den etterfølgende prøving mot de aktuelle rettsregler (konkret rettsanvendelse). I tillegg har selve regelsystemet en viss kompleksitet, med regulering både i formell lov og utfyllende forskrift. Utvalget tilføyer at utmålingen ikke er standardisert for alle poster, som påført inntektstap, merutgifter, påført hjemmearbeidstap og oppreisning.

7.7 Særlig om pleie- og omsorgserstatning. Delstandardisering

7.7.1 Oversikt

Som det fremgår av drøftelsene foran, har Utvalget nøye vurdert muligheten for å standardisere

³⁸ NOU 1994: 20 s. 68.

³⁹ NOU 1994: 20 s. 68.

posten merutgifter. Selv om en fullstendig standardisering ikke er tilrådelig, kan en *begrenset* standardisering være gjennomførbar og ønskelig på enkelte områder.

Utvalget har drøftet muligheten for en mer sjablongmessig utmåling av pleie- og omsorgserstatning, i form av en såkalt *delstandardisering*. Med dette menes her at deler av posten merutgifter foreslås standardisert, og kun for særskilte skadesituasjoner. Ved å avgrense anvendelsesområdet for modellen, kan man oppnå en forenkling uten å komme i et problematisk forhold til prinsippet om full behovsdekning – til forskjell fra om modellen skulle dekke hele spekteret av ulike typer merutgifter (store variasjoner mellom skadelidte), se punkt 7.2.2 foran.

Den foreslåtte delerstatningsmodellen har en *annen karakter* enn de øvrige modellene i lovutredningen. Modellen atskiller seg først og fremst ved at den ikke har ett styrende hovedfundament for utmålingen (for eksempel medisinsk invaliditet), fordi dette er forbundet med korrelasjonsproblemer som utredet foran, se især 2.2.1. Det er behov for å kunne foreta sammensatte vurderinger ut fra merutgiftspostens egenart og den enkelte skadelidtes dekningsbehov. Samtidig viser erfaringer at dette kan medvirke til prosesser og dermed et behov for å dempe konfliktnivået.

Etter en avveining av de kryssende hensyn, har Utvalget foreslått at det tas utgangspunkt i en form for «normalerstatning», men med mulighet for både skadelidte og skadevolder til å bevise seg ut av det beløpsfikserte utgangspunktet. Vurderingen beror på de prinsippene som er lagt til grunn i rettspraksis, og som er blitt raffinert gjennom forordninger i juridisk teori mv.

Utvalget finner det hensiktsmessig å presentere modellen, for deretter å presisere de ulike sidene ved den.

7.7.2 Presentasjon av modellen

Modellen omhandler erstatning til dekning av fremtidige pleie- og omsorgsutgifter for skadelidte som er påført de mest omfattende skader og pleie- og omsorgsbehov. Det primære anvendelsesområdet for modellen er skadelidte med lammelser i armer og ben, og som har en medisinsk invaliditet i intervallet 90–100 %. Personkretsen utdypes i punkt 7.7.5 nedenfor.

De skadelidte som omfattes av modellens virkeområde, skal som *hovedregel* ha rett til en standardisert pleie- og omsorgserstatning. Denne til-

kjennes med 2 ganger G, som ut fra dagens G vil utgjøre ca. 151 300 kroner [2 x 75 641 kr].

Utvalget presiserer at hele modellen er basert på det *gjennomsnittlige* årstapet, som poengtert flere steder underveis også i fremstillingen nedenfor. Det er med andre ord anlagt et *livsløpsperspektiv*, ikke et «øyeblikksbilde» av situasjonen for eksempel på oppgjørstidspunktet. Derfor vil det ikke være et gyldig argument fra skadevoldersiden å hevde for eksempel at skadelidte ikke vil ha pleie- og omsorgsutgifter (eventuelt over et visst nivå) i de første årene, for eksempel i en akutfase på inntil 2–3 år. Tilsvarende kan ikke skadelidte bli hørt med at behovet var størst i akutfasen, og at det skal ses bort fra om behovet – og dermed merutgiftene – vil bli stabilisert på et noe lavere nivå i fremtiden.

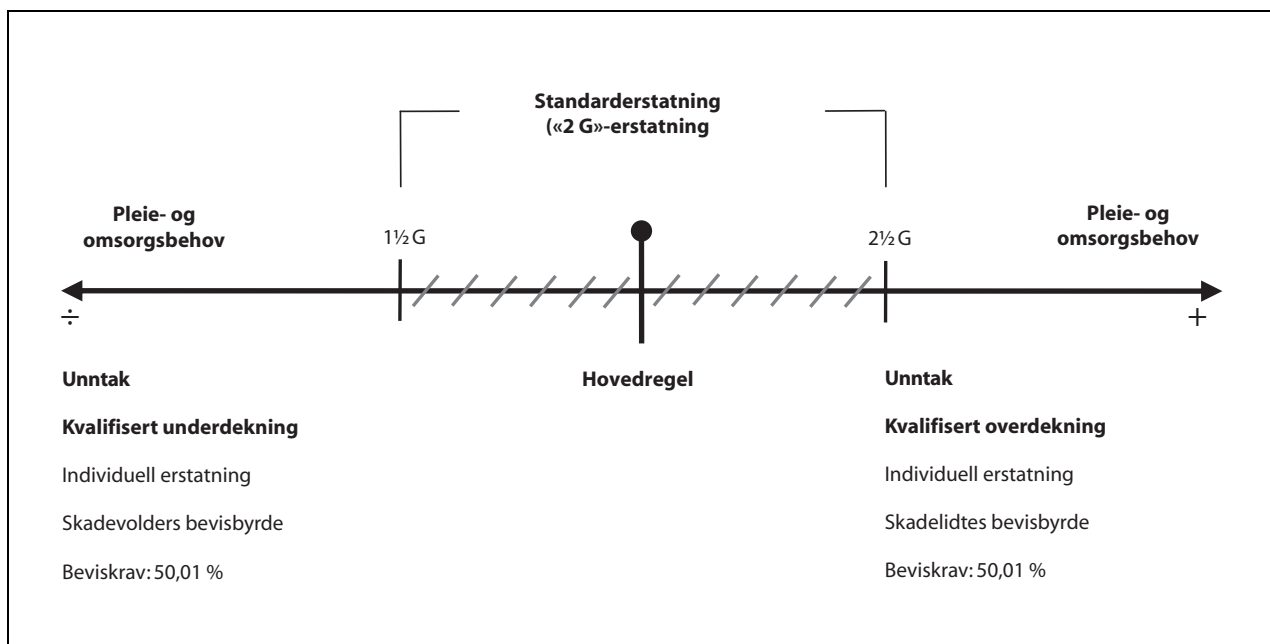
Utvalget ønsker å klargjøre allerede innledningsvis et viktig forhold til de offentlige ytelsene. Den delstandardiseringen som diskuteres her, har som grunnleggende forutsetning at det *ikke* skal gjøres fradrag for offentlige ytelser hvor skadelidte kvalifiserer for erstatning etter hovedregelen (standarderstatningen). Rettsanvenderen forutsettes imidlertid i den individuelle vurdering av om det er grunnlag for å fravike utgangspunktet – slik at man kommer over i en individuell utmåling (= unntakene, utdypes rett nedenfor) – å foreta en individuell vurdering også av det fremtidige offentlige ytelsesnivået (kvantitativt og kvalitativt).⁴⁰

Fra hovedregelen om «2 G»-erstatning gjøres det unntak. For å ivareta hensynet til tapspostens egenart – preget av store individuelle variasjoner både i hvilke typer merutgifter som er relevante og utgiftenes størrelse – går Utvalget inn for å supplere med en *individuell* behovsvurdering. Dette kan slå ut både i skadelidtes favør og skadevolders favør, alt etter det konkrete saksforholdet.

Hvis skadelidte kan bevise at det fremtidige gjennomsnittlige årstapet er *høyere enn 2 G*, kan hovedregelen om standarderstatning fravikes. For å oppnå en viss demping av konfliktpotensialet, stilles det imidlertid kvalifikasjonskrav (minstekrav) til avvikets størrelse. For å unngå tvister om fremtidig pleie- og omsorgstap som ligger like i overkant av eller nær utgangspunktet (2 G), må de årlige merutgiftene overstige utgangspunktet med minst ½ G (ca. 36 400 kr).

Og motsatt: Kan skadevolder bevise at det fremtidige gjennomsnittlige årstapet er *lavere enn 2 G*, legges dette til grunn for beregningen. Avvi-

⁴⁰ Forholdet til offentlige ytelser blir utdypet nedenfor i punkt 7.8.

Figur 7.3 Modell for delstandardisering. Dekning av pleie- og omsorgsbehov

Kilde: Morten Kjelland (2011)

ket fra standarderstatningen er her i skadevolders favør. For å dempe konfliktpotensialet, foreslås det et tilsvarende minstekrav til avviket. For å unngå tvister om fremtidig pleie- og omsorgstap som ligger like i underkant av eller nær utgangspunktet om 2 G, må de årlige merutgiftene underkride dette med minst $\frac{1}{2}$ G.

Gjennom unntakene tas det hensyn til de betydelige variasjonene i så vel skadelidtes (brutto) behov for pleie- og omsorgsdekning, som variasjoner i det offentlige velferdstilbudet (forskjeller mellom kommunene, jf. punkt 7.5.2.3 foran). Dette skaper et behov for *fleksibilitet* i utmålingen av supplementsytelsen (pleie- og omsorgserstatningen).

Som de fremgår, har modellen dels elementer av en sum-erstatning (hard standardiseringsgrad), og dels elementer av en vanlig konkret og individuell utmåling (ingen standardisering).

Modellen er oppsummert i figuren. Den skal brukes som støtte for den videre presiseringen av modellens materielle og prosessuelle/bevismessige sider.

7.7.3 Hovedregel: Standardisert «2G»-erstatning

Dette avsnittet gir en utdyping av hovedregelen. Forklaringen skal gjøres med støtte i figuren foran. Den viser en glideskala over størrelsen på skadelidtes pleie- og omsorgsbehov, samt utmålingsreglene.

I midten av skalaen er hovedregelen angitt, som anviser en årlig pleie- og omsorgserstatning på 2 ganger G. Standarderstatningen tilkjennes også der skadelidtes årlige pleie- og omsorgsutgifter er $\pm \frac{1}{2}$ G, se det skraverte intervallet med grått på hver side av midtlinjen. I dette området er det *ikke* adgang til individuell utmåling, ut fra målsettingen om å avgrense «prosessfeltet» både oppad og nedad. Skadelidte tilkjennes her bare standarderstatningen, også betegnet som «2 G»-erstatningen. Dette standardiserte området er vist ved klammene i øverste del av figuren. Dersom det reelle gjennomsnittlige årstapet er mindre enn 2 G (men større enn $1 \frac{1}{2}$ G), vil skadelidte bli overkompensert. Og motsatt: Hvis det reelle gjennomsnittlige årstapet er større enn 2 G (men lavere enn $2 \frac{1}{2}$ G), vil skadelidte bli underkompensert. Begge utslagene er en konsekvens av de ulemper som uløselig er forbundet med effektive standardiseringstiltak. Utvalget bemerker imidlertid at det har tilstrebet å unngå systematisk underdekning av skadelidtes behov for selvstendighet, uavhengighet og trivsel (sosialmedisinske behov). Dette har lagt føringer på både strukturen i modellen (herunder adgangen til individuell justering), nivået på standarderstatningen og dens dekningsområde. I forhold til det siste aspektet, nevnes allerede her at pårørendes tap skal holdes utenfor, se punkt 7.7.5.2 om grensen mot andre poster.

Utvalget ønsker videre å presisere begrunnelsen (rasjonalet) bak nivået på standarderstatning

gen. Denne bygger på særlig tre hensyn, som må ses i sammenheng.

For det første er beløpsfikseringen på 2 G foretatt med utgangspunkt i analyser av rettspraksis (og nemndspraksis). Det er med andre ord tale om en form for empirisk-normativ tilnærming, slik som anvendt også under blant annet modellen for hjemmearbeidserstatning. Utvalget fremholder at det er betydelige variasjoner i praksis grunnet forskjeller i de enkelte skadelidtes behov (faktaplanel). For avgrensede grupper av skadelidte – de med størst skader/pleie- og omsorgsbehov – kan det imidlertid antydes *visse* mønstre. Når nivået på standarderstatningen her er fastsatt til 2 G, gir dette relativt godt samsvar med det øvre nivået i praksis.

Analysene av retts- og nemndspraksis viser at et stort volum av sakene ligger i intervallet 1 ½ G til 2 ½ G, og som dermed vil fanges opp av standarderstatningen («2 G»-erstatningen). En gjennomgang av PSN-praksis viser en viss tendens i retning av å tilkjenne årlige pleie- og omsorgserstatninger i intervallet 100 000 til 120 000 kroner årlig, se til illustrasjon N2005/0404 (110 000 = ca. 119 000 i 2010-kroner frem til skadelidte fyller 18 år, deretter 75 000 kroner = ca. 81 000 i 2010-kroner), N2005/0319 (100 000 = ca. 108 000 i 2010-kroner frem til fylte 18 år, deretter 75 000 kr), N2005/0727 (120 000 kr), N2004/0144 (110 000 kroner = ca. 123 000 i 2010-kroner frem til fylte 18 år, deretter 45 000 kroner = ca. 50 000 i 2010-kroner), N2005/0206 (110 000 kroner = ca. 123 000 i 2010-kroner), N2004/0467 (110 000 kroner = ca. 123 000 i 2010-kroner), N2004/0074 (110 000 kroner = ca. 125 000 i 2010-kroner frem til fylte 18 år, deretter 100 000 kroner = ca. 113 500 i 2010-kroner), N2004/0118 (110 000 kroner = ca. 125 000 i 2010-kroner), N2003/0841 (110 000 kroner = ca. 125 000 i 2010-kroner), N2003/0445 (110 000 kroner = ca. 125 000 i 2010-kroner) N2003/0470 (110 000 kroner = ca. 125 000 i 2010-kroner), N2003/0457 (110 000 kroner = ca. 125 000 i 2010-kroner), N2003/0301 (100 000 kroner = ca. 114 000 i 2010-kroner). Fra nyere nemndspraksis kan det vises til N2009/0259 (110 000 kroner), N2008/0709 (110 000 kroner, fremtidig årstap). Se *Kleiven* (Eidsivating lagmannsrett 29. mai 2009; 110 000 kroner = 112 500 i 2010-kroner), *Ulstad* (Eidsivating lagmannsrett 13. juni 2006; 110 000 kroner = ca. 120 000 i 2010-kroner frem til fylte 18 år, deretter 75 000 kroner pr år = ca. 82 000 i 2010-kroner), *Jessen* (Oslo tingrett 30. juni 2008; 110 000 kroner = ca. 115 000 i 2010-kroner frem til skadelidte fyller 18 år).

Analysen av praksis underbygger at det er betydelig spennvidde i størrelsen på den årlige pleie- og omsorgserstatningen, se for eksempel N2006/0290 (kr 60 000 årlig = ca. 65 000 i 2010-kroner), N2005/0183 (140 000 = ca. 156 000 i 2010-kroner), N2009/0042 (20 000 kroner), N2008/0597 (40 000 kroner, fremtidig tap), N2009/0258 (70 000 kroner, fremtidig tap), N2008/0917 (60 000 kroner frem til fylte 18 år, deretter 50 000 kroner). Se også *Wigenstad* (Eidsivating lagmannsrett 25. juni 2009; 150 000 kroner = 153 000 i 2010-kroner).

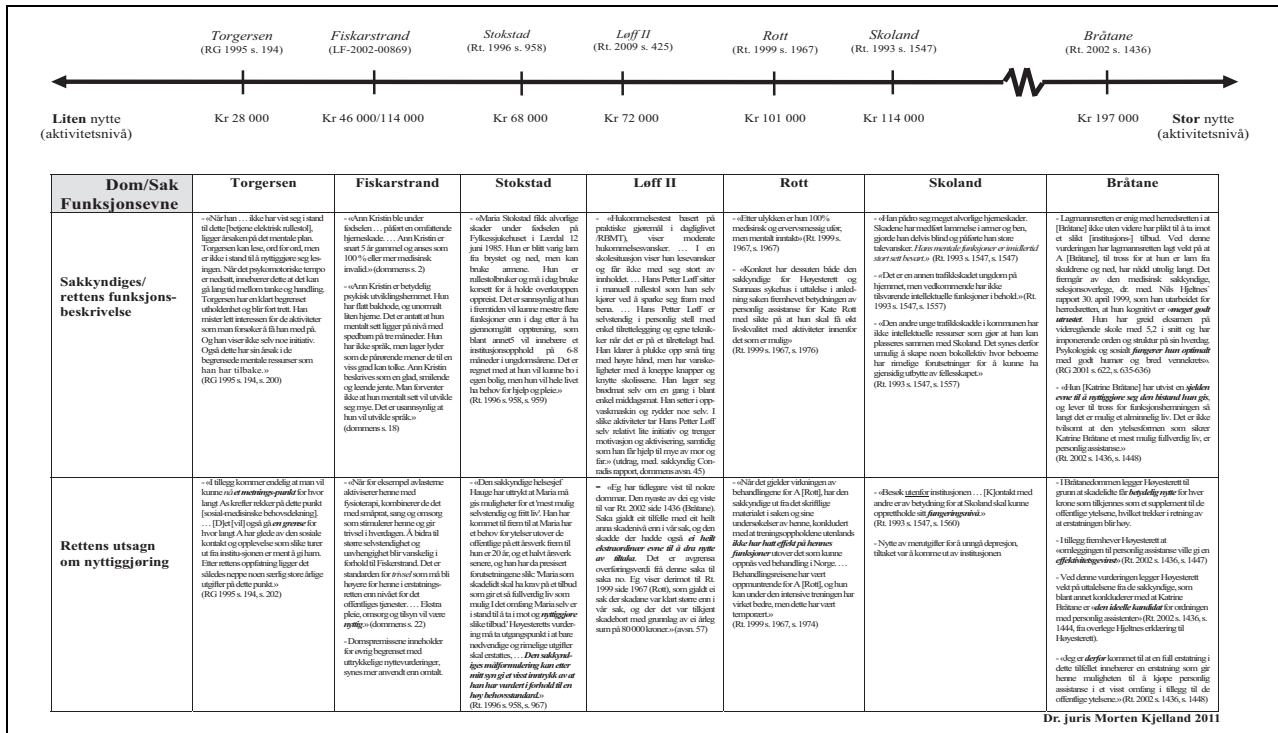
For en nærmere oversikt over rettspraksis og variasjonene i erstatningsnivå, se «Glideskalaen», som vist i figuren på neste side.

Glideskalaen i vanlig format er inntatt som vedlegg 3, men vist med en nedskalert figur her for å forenkle forklaringen av den. Den øverste delen av figuren viser selve glideskalaen, der minimalt behov/nytte er vist til venstre, og maksimalt behov/nytte er vist til høyre. Mellom disse ytterpunktene er det glidende overganger. Skadelidte i utvalgte sentrale dommer er plassert inn på glideskalaen. Tabellen under viser i øverste rad de medisinske sakkyndiges beskrivelse av skadelidtes behov/nytte, og den nederste raden angir rettens vektlegging av dette. Tabellen er et analyseverktøy utviklet av Kjelland, og er ment som et verktøy for å konkretisere skjønnet i forhold til skadelidtes behov/aktivitetsnivå (eventuelt uttrykt med hjelpebegrepet «nyttiggjøringsevne»). Nyttmomentet er som nevnt ikke enerådende, idet utmålingen beror på sammensatte juridisk-medisinske vurderinger.

Glideskalaen er operasjonalisert og fremført i form av hjelpedokument i en rekke underrettssaker, som også omtaler skjemaet, se eksempelvis *Frogner* (LB-2008-3737), der det tales om en «fremlagt analyse av nivået på supplementserstatningen i rettspraksis» (s. 13).⁴¹

Når Utvalget knytter an mot de høyere erstatningsbeløpene, har det sammenheng med det andre hensynet. Utvalget har lagt nivået på standarderstatningen relativt høyt for å unngå systematiske tilfeller av underkompensasjon. Dette er et *bevisst rettspolitisk valg*, som må ses i sammenheng med Utvalgets målsetting om å innrømme de hardest skadde i samfunnet en romslig erstatning til dekning av behov for selvstendighet, uavhengighet og trivsel («livsmanøvreringsselvstendighet»). Utgangspunktet med «2 G»-erstatning er dermed forankret også i normative interesseavveininger, farget av Utvalgets verdissyn. Det bemerkes i denne forbindelsen at også skadevolders

⁴¹ Om dette «triangelet», se især Kjelland 2004 s. 22 f.

Figur 7.4 Glideskala

interesser er hensyntatt, ved regelen om individuell nedjustering, hvilket blir utdypet nedenfor. I tillegg er skadevolders (ofte forsikringsselskaperes) behov for forutberegnelighet imøtekommert så langt mulig, idet hovedregelens romslighet nettopp vil kunne fange inn et stort antall av pleie- og omsorgssakene (ofte konflikttfylte, og med variasjoner i nivåene). Utvalget peker videre på at en erstatning som bidrar til å tilrettelegge for et normalisert liv, kan redusere andre deler av skadelidtes tap (for eksempel dempe øvrige merutgifter, eller styrke restarbeidsevnen og dermed dempe inntektstap, sml. den faktiske situasjonen i *Bråtane* (Rt. 2002 s. 1436), selv om erstatningen ble fastsatt etter skl. § 3-2a). Dette berører et poeng av mer generell karakter, nemlig sammenhengen mellom postene – som igjen har en side mot totaløkonomien i Utvalgets forslag.

For det tredje har Utvalget, i tråd med sitt mandat, tilstrebet å *reducere konfliktnivået* i personskadesakene. Som ledd i dette er det sentralt å identifisere hvilke typer personskadesaker som ofte skaper prosesser, og ved det belaster så vel rettsapparatet som den enkelte skadelidte. Pleie- og omsorgssakene står her i en særstilling. Selv om antallet saker per år er begrenset (ca. 30–40 saker), er andelen som først finner sin løsning i rettsapparatet (herunder ved ankebehandling) etter Utvalgets syn noe for stor. Det har derfor utredet, og gått inn for, en delstandardisering.

Den skisserte bakgrunnen gir en forståelsesramme for hvorfor modellen er utformet slik at den skal kunne fange inn et stort volum av pleie- og omsorgssakene. Standarderstatningens «rekkevidde» ved å dekke tap i spennet mellom 1 ½ G til 2 ½ G (se figuren), er bevisst trukket relativt vidt for å innsnevne diskusjonsfeltet tilsvarende – og dermed redusere grunnlaget for konflikt ved den rettslige behandlingen (utmålingen).

Et forslag til hovedregel om standardisert pleie- og omsorgserstatning kan lyde slik:

«Har skadelidte som nevnt i første punktum varig og omfattende pleie- og omsorgsrelaterte behov, *erstattes fremtidige årlige merutgifter med 2 G.*»

Etter denne gjennomgangen av de grunnleggende hensynene, skal Utvalget utdype modellens anvendelsesområde, og deretter dens forhold til reglene om individuell utmåling av merutgiftserstatning.

7.7.4 Unntak. Individuell utmåling

7.7.4.1 Situasjon 1. Kvalifisert underdekning (- ½ G)

Dersom skadelidte kan bevise at det fremtidige gjennomsnittlige tapet er *høyere enn 2 G*, kan

Dr. juris Morten Kjelland 2011

dette legges til grunn for beregningen. For å oppnå en viss demping av konfliktnivået – ut over den innebygde «normal-overkompensasjonen» i hovedregelen om 2 G – stilles det som nevnt kvalifikasjonskrav (minstekrav) til avvikets størrelse. For å unngå tvister om fremtidig pleie- og omsorgstap som ligger like i overkant av eller nær 2G-utgangspunktet, må de årlige merutgiftene overstige dette med minst ½ G.

Har skadelidte et gjennomsnittlig årstap i intervallet 2 G til 2 ½ G (ca. 146 000–182 000 kr), vil skadelidte bli underkompensert. Dette er imidlertid en «kostnad» som alltid er forbundet med et standardisert regime. Analysene av retts-, nemnds- og oppgjørspraksis viser likevel at det er nokså få skadelidte som befinner seg i beløpsintervallet 2 G til 2 ½ G. Utvalget understreker at standarderstatningen for de fleste skadelidte vil gi en overkompensasjon, samt at det for særskilt pleie- og omsorgskrevende er adgang til individuell utmåling:

Fra «2 ½ G»-punktet og oppover utmåles pleie- og omsorgserstatningen konkret. Har skadelidte blitt påført et fremtidig gjennomsnittlig årstap til dekning av pleie- og omsorgsbehov på ca. 182 000 kroner (etter dagens G) eller høyere, beregnes erstatningen individuelt (som for øvrige merutgifter), se høyre del av figuren. Det er ingen lovfestet øvre grense, men den ulovfestede behovsstandarden vil sette normative grenser for hva som er dekningsmessige («nødvendig og rimelig»).

Skadelidte har bevisbyrden for en påstand om høyere tap enn det som dekkes av «2G»-erstatningen, i tråd med alminnelige bevisprinsipper. Skadelidte har bevisbyrden for påstanden om tapets (merutgiftens) størrelse. Beviskravet følger overvektsprinsippet.

Analysene av praksis viser at det er nokså få saker der skadelidte har fått medhold i at den fremtidig årlige pleie- og omsorgserstatningen er høyere enn 182 000 kroner. *Bråtane* (Rt. 2002 s. 1436) gir imidlertid et eksempel. Skadelidte fikk tilkjent en erstatning til dekning av fremtidig pleie- og omsorgsbehov basert på at årstapet ville være 175 000 kroner, som utgjør ca. 204 000 i 2010-kroner. Det er få andre dommer eller PSN-avgjørelser der erstatningen er så høy som i *Bråtane*. Dommen markerer imidlertid ingen absolutt, øvre grense; erstatningen kan bli høyere enn den Bråtane fikk tilkjent – alt etter det konkrete faktum/dekningsbehov.

Forutsatt at skadelidte oppfyller vilkårene for unntak i form av individuell utmåling, skal erstatningen beregnes etter alminnelige erstatningsregler (som for merutgifter ellers). Rettsanvenderen

må derfor tolke rettspraksis og andre kilder for å fastlegge behovsstandarden («nødvendig og rimelig») innen det aktuelle typetilfellet, og på vanlig måte vurdere dette mot det konkrete faktum (skadelidtes individuelle pleie- og omsorgsbehov), se nærmere nedenfor. Utmålingen følger da samme regler som for beregningen av merutgifter i påført (lidt) periode.

Forslaget til lovtekst om unntaket for kvalifisert underdekning kan lyde slik:

«Erstatning til skadelidte med behov for hjelp til å oppnå selvstendighet, uavhengighet og trivsel kan ytes på et høyere nivå enn det offentlige tilbudet. Har skadelidte som nevnt i første punktum varig og omfattende pleie- og omsorgsrelaterte behov, erstattes fremtidige årlige merutgifter med 2 G. *Dette gjelder likevel ikke om skadelidte sannsynliggjør at årstapet er høyere enn 2 ½ G, Erstatningen fastsettes da individuelt etter tredje ledd første punktum jf. første ledd.*»

7.7.4.2 Situasjon 2. Kvalifisert overdekning (+ ½ G)

Er skadelidte påført et fremtidig gjennomsnittlig årstap til dekning av pleie- og omsorgsutgifter som er *lavere* enn 1 ½ G (ca. 109 000 kr), fastsettes erstatningen konkret og individuelt – her i skadevolders favør. Det er ingen lovfestet nedre beløpsgrense. Avgjørende for erstatningens størrelse er hva som følger av avgrensingskriteriet «nødvendig og rimelig», slik behovsstandarden for den aktuelle skadesituasjonen er presisert og utviklet i rettspraksis (og teori mv.).

Utvalget bemerker at en individuell nedjustering av standarderstatningen vil bidra til en «symmetri» i balanseringen mellom skadelidtes og skadevolders interesser. Utvalget har vært opptatt av dette også i andre sammenhenger, og argumentet har derfor en side mot å oppnå konsistens i lovforslagene.

Skadevolder har bevisbyrden for en påstand om at skadelidtes gjennomsnittlige årstap er lavere enn utgangspunktet på 2 G. Beviskravet følger også her overvektsprinsippet.

Forutsatt at skadevolder oppfyller vilkårene for unntak som nedjusterer erstatningen, skal denne beregnes etter alminnelige prinsipper. Pleie- og omsorgserstatningen fastsettes da etter den ulovfestede læren om «nødvendig og rimelig» behovsdekning, sml. presiseringen i forrige punkt.

Forslaget til lovtekst om unntaket for kvalifisert overdekning kan lyde slik:

«Erstatning til skadelidte med behov for hjelp til å oppnå selvstendighet, uavhengighet og trivsel kan ytes på et høyere nivå enn det offentlige tilbudet. Har skadelidte som nevnt i første punktum varig og omfattende pleie- og omsorgsrelaterte behov, erstattes fremtidige årlige merutgifter med 2 G. *Dette gjelder likevel ikke om ... skadevolder sannsynliggjør at årstapet er lavere enn 1 ½ G. Erstatningen fastsettes da individuelt etter tredje ledd første punktum jf. første ledd.*»

7.7.5 Presiseringer

7.7.5.1 Anvendelsesområdet

Modellen er utviklet for skadelidte med de største og alvorligste skadene. Utvalget har særlig hatt for øye tilfeller der skadelidte har lammelser i både armer og ben (tetraplegikere, sml. *Bråtane*),⁴² hvor hjelpebehovet står i en annen stilling enn for de som kun har lammelser i ben (paraplegikere, sml. *Stokstad*).⁴³ I tillegg har Utvalget hatt et spesielt fokus på hodeskadeproblematikk.

For å sikre en god medisinsk bakgrunn for sine vurderinger har Utvalget engasjert ekstern kompetanse. Spesialist i fysikalsk medisin og rehabilitering, avdelingsoverlege ved Sunnaas sykehus, dr. med. Nils Hjeltnes har ved forelesninger og utarbeidet materiale belyst ulike sider ved pleie- og omsorgsbehov hos skadelidte med komplette tverrsnittsskader. På samme måte har overlege, ph.d. Toril Skandsen blitt engasjert for å belyse ulike sider ved hjelpebehov hos skadelidte med hodeskader. Skandsen er overlege ved St. Olavs Hospital, samt postdoktor ved NTNU, Det medisinske fakultet, avdeling for Nevromedisin.

Begge gjennomgangene bekreftet Utvalgets antakelse om at det er betydelige individuelle variasjoner, noe som stadfester Utvalgets forundersøkelser og behov for en dynamisk regel.

I tillegg til det nokså basale utgangspunktet om at pleie- og omsorgsbehovet beror på hvor skadene sitter og hvor omfattende de er, vil en rekke andre forhold spille inn i behovsvurderingen. Blant annet har skadelidtes alder på skadetidspunktet betydning for selvhjelpsevnen – og dermed også hvor meget skadelidte trenger ekstern hjelp til. Unge skadelidte har en større til-

pasningsevne enn eldre. Et annet individuelt moment er hvorvidt skadelidte har fått en «forsert aldringsprosess». Personer med tverrsnittsskader får normalt en fremskyndet aldringsprosess og forkortet levetid.

De fagkyndiges uttalelser ga likevel et styrket grunnlag for å arbeide videre med en modell som foreslått, men hvor en viktig utfordring er å gi den et veltilpasset anvendelsesområde. Det betinger blant annet en sontring mellom hodeskader og ortopediske skader, som begge rommer undergrupper.

Utvalget går inn for å la standardiseringsmodellen for pleie- og omsorgserstatning omfatte de skadelidte med de største og alvorligste skadene. Det er behov for presiseringer av modellens anvendelsesområde, slik at dette ikke i seg selv virker prosessskapende.

Utvalget har – med de sakkyndiges uttalelser og utredninger som bakteppe – gått inn for følgende regel om virkeområdet for modellen:

Det legges opp til å bruke den medisinske invaliditetstabellen som en veileder, men uten å fastsette en bestemt invaliditetsgrad som skadelidte må over.

Personer med komplett tverrsnittsskade, kan ha et betydelig behov for pleie og omsorg ved medisinske invaliditeter ned mot rundt 90 %. Har skadelidte en hodeskade, kan han eller hun ha et omfattende hjelpebehov selv om den medisinske invaliditetsgraden er ned mot 70 %. Utvalget presiserer at en person med hodeskade som isolert sett gir en medisinsk invaliditet under 70 %, kan omfattes av modellen dersom han *også* har en betydelig tilleggsskade (for eksempel lammelse). Det samme gjelder der lammelsene gir en medisinsk invaliditet ned mot 90 % og hvor det i tillegg er påført en kognitiv skade i området 50–70 % medisinsk invaliditet. Utvalget ønsker ved dette å synliggjøre at også de såkalte kombinasjonstrau-mene/multiskadene kan komme inn i modellen.

Siden skadetyperne er såpass ulike når det gjelder forholdet mellom medisinsk invaliditet og behovet for pleie og omsorg, er det ikke hensiktsmessig å lage en regel som angir et intervall som for eksempel 70–100 % medisinsk invaliditet. For skadelidte uten hodeskader blir dette intervallet for romslig, mens et snevrere intervall blir for smalt og «ekskluderende» ved hodeskader. Alternativt må man skille klart mellom de to skadesituasjonene, og ha ulike grenser for hva som kreves av medisinsk invaliditet.

Utvalget går inn for å anvende et verbalt formulert kriterium, som korresponderer med det sentrale vurderingstemaet om skadelidtes behov

⁴² Jf. *Bråtane* (Rt. 2002 s. 1436).

⁴³ Jf. *Stokstad* (Rt. 1996 s. 958).

for å få mer selvstendighet, uavhengighet og trivsel. Dermed kan selve hjelpebehovselementet rasjonaliseres til et materielt kriterium, for eksempel ut fra følgende verbale beskrivelse:

«For skadelidte med varig og omfattende behov for hjelp til å oppnå selvstendighet, uavhengighet og trivsel, erstattes fremtidige pleie- og omsorgsbehov med ...»

For å unngå tvil om innholdet av de skjønnsmessige begrepene i formuleringen, går Utvalget inn for å bruke invaliditetstabellen som en *veileder*. Den kan gi sentrale føringer for om det foreligger et «varig og omfattende» hjelpebehov av den typen som drøftes her. Ut fra det forannevnte må anvendelsen av tabellen bli forskjellig, alt etter om skadelidte har hodeskade eller en ortopedisk skade.

For *hodeskader* vil normalt de som omfattes av invaliditetstabellens punkt 2.5.3 komme inn under standardiseringsmodellen. Tilsvarende vil det vanligvis kvalifisere dersom skadelidte omfattes av punkt 1.9.6 om betydelig demens med behov for regelmessig og daglig tilsyn samt pleie og/eller skjerming (invaliditetsgrad 75–84 %). Naturlig nok må dermed også skadelidte i neste kategori, punkt 1.9.7 om meget alvorlig demens med behov for konstant skjerming (invaliditetsgrad 85–100 %), omfattes av modellen.

For *tverrsnittsskader* vil normalt de skadelidte som omfattes av punkt 2.5.1 om høy cervical tverrsnittslesjon i C4 og høyere, med totalt tap av all nevrologisk funksjon nedenfor tverrsnittsnivået (tetraplegi), som gir over 100 % medisinsk invaliditet,⁴⁴ og punkt 2.5.2 om nedre cervical tverrsnittslesjon (C5-TH1) med totalt tap av nevrologisk funksjon nedenfor tverrsnittsnivået (tetra- eller paraplegi) som gir 90 % medisinsk invaliditet, komme inn under modellen. I grenseland for å inkluderes i standardiseringsmodellen er blant annet de som omfattes av tabellens punkt 2.5.3 om thoracal og lumbal tverrsnittslesjon med tap av nevrologisk funksjon nedenfor tverrsnittsnivået.

Som veiledning for når man er innenfor og utenfor modellens anvendelsesområde, presenterer Utvalget noen konkrete eksempler. Fra rettspraksis gir *Stokstad* (Rt. 1996 s. 958) en illustrasjon. Skadelidte hadde her full rørlighet i armene (paraplegiker), til forskjell fra for eksempel *Skoland* (Rt. 1993 s. 1547), *Rott* (Rt. 1999 s. 1967) og

Bråtane (Rt. 2002 s. 1436) hvor skadelidte også var lammet i armene (tetraplegiker). En skadelidte i samme behovssituasjon som Stokstad ville falle utenfor modellen, med mindre han eller hun har en tilleggsskade (for eksempel en hodeskade). En hodeskade kan medføre forflytningsvansker grunnet svekket motorikk.

For å belyse et grensetilfelle – men som i utgangspunkt er innenfor modellen – kan *Løff II* (Rt. 2009 s. 425) tjene som illustrasjon. Løff ble påført en hjerneskada etter feilbehandling. Den medførte blant annet lammelser i deler av ansiktet, tale- og svelgevansker, hukommelsesvansker, samt svekket syn og koordinasjon. Skadene medførte behov for hjelp til forflytning (Løff bruker manuell rullestol), men han er selvstendig i personlig stell med enkel tilrettelegging og på et tilpasset bad. Han klarer å plukke opp små ting med den ene hånden, men har problemer med å kneppe knapper og knytte skolissene. Videre makter han å utføre gjøremål som å lage brødmat, enkel middagsmat, sette i oppvaskmaskin og han rydder litt i huset, men han trenger motivasjon og aktivisering (utdrag, med. sakkyndig Conrads rapport, dommens avsnitt 45). For å sikre at eksemplet oppfattes riktig, ønsker Utvalget å presisere følgende: Når Løff II-saken her brukes i illustrasjonsøyemed, er det fordi den ut fra skadelidtes *medisinske forhold/funksjonsnivå* belyser når man er i grenseland for å oppfylle selve *inngangskriteriene* – en annen sak er at Løff ville ha fått individuelt utmålt erstatning etter *unntaket* om kvalifisert overdekning fordi selve *tapet*, merutgiften, kun ble fastsatt til 70 000 kroner til dekning av fremtidige årlige pleie- og omsorgsutgifter.

Om skadelidte oppfyller inngangskriteriet i tabellen, kan imidlertid ikke besvares alene ut fra punktene i tabellen, men må avgjøres individuelt opp mot selve vurderingstemaet, om skadelidte har et varig og omfattende behov for hjelp til å oppnå selvstendighet, uavhengighet og trivsel. Konsekvensen blir da at noen skadelidte plasseres i samme kategori som de i det høyeste invaliditetsgradssjiktet, mens de som ligger ned mot 70 % medisinsk invaliditet vanligvis ikke har så omfattende hjelpebehov.

Som det fremgår, er vurderingen av selve inngangskriteriene rettet mot skadelidtes *behov* (nært forbundet med realskaden), mens drøftelsen av unntaksreglene med individuell utmåling har fokuset rettet mot størrelsen på selve *tapet* (her: merutgiften).

Videre har Utvalget drøftet hvordan man lovteknisk bør utforme regelen. Informasjonshensyn tilsier at presiseringene her bør inn i lovtek-

⁴⁴ Som påpekt i forskriften forutsettes invaliditetsgrad over 100 % brukt bare i tilfeller der den skadde er avhengig av respirator.

sten, eller kanskje helst i Utmålingsforskriften. På den annen side ser Utvalget betenkeligheter med en slik tilnærming, fordi den kan bli oppfattet som for bindende og statisk knyttet til tabellverket.

På bevissiden vil de alminnelige reglene komme til anvendelse. Skadelidte vil være den av partene som først og fremst besitter dokumenter som kaster lys over om han eller hun omfattes av standardiseringsmodellen. Utvalget forutsetter imidlertid at også skadevolder skal ha tilgang til informasjon, både for å kunne vurdere om skadelidte oppfyller inngangskriteriet for å være omfattet av modellens virkeområde, og kunne vurdere om det er grunnlag for å bevise seg over i en individuell utmåling. Regelens innebygde fleksibilitet bygger på en slik forutsetning når det gjelder tilgang på bevismidler. Utvalget bemerker at vurderingen under perioden med påførte merutgifter kan indikere behovsnivået også for fremtiden. Her vil det normalt være en sammenheng, selv om skadelidte av ulike grunner kan ha fått ubetalt en lavere erstatning i den første fasen (for eksempel pga. ikke-avsluttede medisinske utredninger mv.). Dette har også sammenheng med at skadelidte kan ha fått dekket sine behov ved midlertidige opphold på (1) sykehus (akuttfasen), (2) offentlig rehabiliteringsinstitusjon, (3) opptreningscenter, og deretter (4) ha mottatt offentlige ytelser i form av opphold på omsorgstun eller lignende etter å ha kommet tilbake til hjemkommunen (5) eventuell tilbakevending til egen bolig, ny eller tilpasset). I mange tilfeller tar denne prosessen minst ett år fra skadedatoen.

7.7.5.2 Noen presiseringer av hva som omfattes av modellen

Dette avsnittet gir en presisering av hvilke typer merutgifter som er ment å være omfattet av standardiseringsmodellen.

Som det fremgår av modellens hovedstruktur og anvendelsesområde, er de tradisjonelle pleie- og omsorgsutgiftene i kjernen av dekningsområdet. Til dette hører derfor merutgifter forbundet med å engasjere eksterne hjelpere for å ivareta skadelidtes behov for pleie, omsorg og tilsyn, herunder hjelpenes utgifter til reise og opphold mv og skadelidtes egne merutgifter i den forbindelse. Dette omfatter oppgaver slik som forflytningshjelp, assistanse ved turer i inn- og utland, behov for hjelp til egenomsorg (herunder hygiene, påkledning mv.), tilrettelagt undervisning, tilsyn på fritiden med hjelp og tilrettelegging av sosiale aktiviteter. Angivelsen her er ikke ment å være uttømmende.

Utvalget har videre drøftet enkelte andre merutgifter, for å klargjøre hva som er innenfor og utenfor standardiseringsmodellen. Det erkjennes at grensespørsmål og uenighet alltid vil kunne eksistere, men det er Utvalgets ambisjon å *dempe* konfliktnivået også her. I presiseringene av hvilke merutgifter som er inkludert i modellen, står man overfor en avveining av kryssende hensyn: Jo mer man «legger inn» i standardiseringsmodellen, dess mer kan man redusere antall tvistepunkter i utmålingen av merutgiftene (som ofte skaper tvist mellom partene). Dette hensynet må imidlertid balanseres mot flere andre hensyn. Et av disse er hensynet til om merutgiftene etter sin art er egnet for standardisering. Det må ikke være for store forskjeller i erstatningsnivået som følge av stor diversitet på faktaplanet. Som det fremgår nedenfor, setter dette grenser i forhold til blant annet standardisering av bolig- og transportutgifter.

Videre må det tas hensyn til selve systemet i modellen og dens dynamikk. Med dette menes at jo mer man forutsetter bygget inn i hovedregelen, dess lettere vil standarderstatningen gi reell underkompensasjon som er så kvalifisert at man kommer over i unntaket med individuell utmåling. Går man for langt i denne retningen – og «tøyer» standarderstatningen – vil det kunne motvirke det bærende hensynet om enklere og raskere oppgjør av pleie- og omsorgssakene, noe Utvalget har vært opptatt av å unngå. Dette må være et veiledende synspunkt også ved den videre presiseringen og utviklingen av regelen.⁴⁵

Mot bakgrunn av de skisserte, kryssende hensynene, går Utvalget over til den mer konkrete klargjøringen av modellen. Det presiseres allerede her at drøftelsen av merutgifter ikke er ment å være uttømmende, men at den tar sikte på å fange inn de viktigste typene merutgifter per i dag.

Utvalget har drøftet om *boligutgifter* skal anses inkludert i standarderstatningen. I vurderingen har det vært nødvendig å skille mellom ulike undergrupper av merutgifter forbundet med bolig. Utgifter til ombygging eller nyanskaffelse av bolig varierer så mye fra sak til sak grunnet individuelle forskjeller, at posten ikke er egnet for inkludering i modellen. Dette skyldes store forskjeller i den enkelte skadelidtes funksjonsnivå/behov, ulike muligheter for å tilrettelegge eksisterende bolig, geografiske forskjeller i boligmarkedet mv. I en del saker er størrelsen på denne merutgiften såpass stor at den kunne lagt et uønsket

⁴⁵ Her kan det også trekkes veksler på de utvalgte typetilfellene som er inntatt i kasuistikken.

«press» på standarderstatningen, med den konsekvens at for mange saker med behov for boligtiltak ville bli kanalisert til unntaksregelen. Utvalget har derfor bevisst forkastet at utgifter til boligbygging og/eller nyanskaffelse skal omfattes av standardiseringsmodellen; disse merutgiftene må utmåles konkret og individuelt.

Dette ville trolig blitt resultatet i mange saker uansett, fordi dette er omkostninger som ofte påløper i perioden med påført tap (hvor utmålingen er individuell). Det kan imidlertid tenkes situasjoner hvor skadelidte for eksempel først må bygge om foreldreboligen, for deretter i voksen alder – og da som en del av fremtidstapet – å få merutgifter ved tilpasning av egen bolig.

Utvalget har videre vurdert de løpende (fremtidige) merutgiftene til å utbedre slitasjeskader på dørkarmen mv. fra rullestol og andre hjelpemidler. Slik Utvalget ser det, er disse i en annen stilling enn de mer etableringsorienterte utgiftene som beskrevet foran. Løpende utgifter til vedlikehold må anses som inkludert i den standardiserte pleie- og omsorgserstatningen. Slike utgifter er heller ikke å anse som en del av hjemmearbeidstapet, som har en annen karakter enn det vedlikeholdsarbeidet som omhandles her.⁴⁶ Eventuelle merutgifter som pådras i perioden frem til oppgjørstidspunktet, skal utmåles individuelt, jf. lovutkastet § 3-4 tredje ledd, sammenholdt med første ledd.

I en del av pleie- og omsorgssakene har skadelidte behov for en høyere romtemperatur. Dette kan for eksempel gjelde skadelidte som sitter i rullestol, og på grunn av skadene har behov for økt fyring og dermed økte strømudgifter. Utvalget har ansett denne typen merutgifter for å være så nært knyttet til pleie- og omsorgsbehovet at det er naturlig å anse den som inkludert i standarderstatningen. Merutgifter som påløper i perioden frem til oppgjørstidspunktet, vil også her utmåles individuelt, sml. presiseringen foran.

Utvalget har videre drøftet om *transportutgifter* skal anses som integrert i standarderstatningen. Her har Utvalget sett hen til flere av de avveiningene som er gjort for boligutgifter, hvilket bidrar til en konsistens i reguleringen. For eksempel vil *førstegangsutgifter* til spesialtilpasset bil holdes utenfor modellen, mens *løpende* fremtidige merutgifter er inkludert i den. Dette innebærer at de fremtidige merutgiftene til skifte av bil (ofte hvert ellefte år) er innbakt i standarderstatningen. Utvalget bemerker at grunnvilkåret om årsakssammenheng gjelder også her, hvilket inne-

bærer at transportutgiften må være skaderelatert (som for andre merutgifter). Bilutgifter som skadelidte ville hatt også uten ansvarshendelsen, er derfor ikke erstatningsmessige. Utvalget har også her vektlagt at det vanligvis er tale om relativt begrensede årlige utgifter, noe som har sammenheng med at det offentlige normalt yter betydelige bidrag til bilstønad i de mer omfattende personskadene. Det finnes imidlertid motargumenter: Ordningen til trygdebil har to kategorier. Gruppe 1-tilfellene per nå gir 140 000 kroner i stønad til kjøp av personbil og gruppe 2-tilfellene gir lån til kassebil med heis eller rampe. Begge gruppene er behovsprøvd. Stønad i gruppe 1 gis ikke hvis inntekten til søker er høyere enn 6 G, mens gruppe 2 er forbundet med en egenandel opp til 150 000 kroner ved inntekt høyere enn 6 G. Det er med andre ord en problematisk side ved løsningen at det kan bli ulike reelle utgifter avhengig av inntekten til den skadelidte. Utvalget har av hensyn til en konsistens i det standardiserte erstatningssystemet blitt stående ved at slike fremtidige merutgifter er inkludert i «2 G»-erstatningen.

I en del pleie- og omsorgssaker har skadelidte behov for hjelp til *formuesforvaltning*. Dette vil ofte være tilfellet i saker hvor skadelidte er påført en hodeskade, eller de ortopediske skadene er meget omfattende. Skadelidte kan da ha behov for hjelp til eksempelvis utfylling av selvangivelser og kapitalforvaltning (herunder forvaltning av erstatningen). På samme måte som for merutgiftstypene foran, er det en forutsetning at omkostningen er forårsaket av ansvarshendelsen. Det er da normalt en så nær sammenheng med skadelidtes behov for selvstendighet, at Utvalget har funnet at posten bør være inkludert i «2 G»-erstatningen. I begrunnelsen har Utvalget også tatt hensyn til at det normalt dreier seg om dekning av relativt begrensede beløp, slik at innbaking ikke nevneverdig legger «press» på standarderstatningen.

Videre har Utvalget drøftet de merutgifter som er mer spesifikke for bestemte skadesituasjoner. Som eksempel nevnes hodeskadesaker der skadelidte som følge av skaden er blitt utagerende og ødelegger briller, tapet, lister, gjenstander og annet inventar mv. Omkostninger til reparasjon og nyanskaffelser utgjør da en merutgift, og har en side mot pleie- og omsorgsbehovet. Utvalget har likevel avgrenset slike merutgifter fra å være inkludert i «2 G»-erstatningen. Begrunnelsen er sammensatt. Den bygger dels på at man her står overfor utgifter som ofte varierer mye i type og omfang. I tillegg er man på et område hvor det kan komme inn et behov for å presisere erstat-

⁴⁶ Slik også Kjelland 2011a s. 9.

ningsvernet ut fra supplerende elementer i erstatningsfastsettelsen, slik som skadelidtes tapsbegrensningsplikt (og eventuelt adekvansbetraktninger).

Pleie- og omsorgssakene foranlediger ofte spørsmål om dekning av «*diverse*»-utgifter. For denne uspesifikke gruppen av merutgifter må det foretas en konkret vurdering av hvor nært de er forbundet med dekning av skadelidtes behov for selvstendighet, uavhengighet og trivsel (= hovedvurderingstemaet i modellen). Som eksempel på en type «*diverse*-utgift» med tilstrekkelig nærhet, er utgifter til såkalt «*case manager*». Merutgifter til et slikt hjelpemiddel ligger innbakt i «2 G»-erstatningen, forutsatt at dekningen gjelder fremtidig tap; i påført periode er utmålingen individuell (også av slike *diverse*utgifter). Et slikt hjelpemiddel kan være viktig i saker hvor skadelidte har en hodeskade, og trenger hjelp til organisering av gjøremål og oppgaver.

Utvalget nevner videre at det *ordinære hjemmearbeidstapet* er utenfor modellens nedslagsfelt, og skal erstattes etter reglene i lovutkastet § 3-5. Det vises til punktene 7.3.2 og 8.8 der grensene mellom erstatningspostene er utdypet.

En alvorlig personskade kan også involvere skadelidtes nærstående, som kan ha et *tredjemannskrav*. Som eksempel kan nevnes en mor eller far som får et fødselsskadet barn, og som lider et inntektstap ved å måtte være hjemme fra arbeid for å ta seg av barnet, sml. Rt. 2010 s. 1153.⁴⁷ En pasientskade kan videre påføre de pårørende merutgifter, for eksempel i form av reiseutgifter til og fra sykehus, sml. blant annet *Sykebesøk* (Rt. 1975 s. 670). Pårørendetap kan oppstå også i andre relasjoner. Et eksempel: Hvor en voksen person skades, kan dennes samlivspartner pådras inntektstap og/eller merutgifter. Det vanlige familiære og sosiale samvær med skadelidte, utløser ikke erstatningsrettigheter. Det er først når arbeidet overstiger «normalrammen» av familiær eller sosial omgang at innsatsen kan gi rett til erstatning. Det gjelder med andre ord et minstekrav til de nærståendes innsats.

Utvalget presiserer at tredjemannstap i perioden med påført tap, vil her – som ellers – følge de alminnelige erstatningsrettslige reglene. Utgiftene som påløper den første tiden, vil dermed erstattes individuelt som påført tap, på samme måte som merutgifter til ombygging av bolig mv.

Presiseringen er viktig, siden tredjemannstapet ofte relaterer seg til en «omstillingsperiode».

Hvor tredjepersoner krever erstatning for sin innsats i pleie- og omsorgssakene, er det viktig å merke at tredjemann ikke har et separat krav på erstatning. Fastsettelsen av tredjemannserstatningen kan med andre ord som hovedregel ikke ses løst fra den direkte skadelidtes rett til erstatning, sml. Høyesteretts presisering i Rt. 2010 s. 1153. Synspunktet er videreført i juridisk teori. Der er det gitt følgende sammenfatning basert på en analyse av Rt. 2010 s. 1153 og andre rettskilder:

«Ved fastsettelsen av erstatning for pårørendes inntektstap, klargjør ... Rt. 2010 s. 1153 at tredjemann *ikke har et separat krav på erstatning*, som derfor heller ikke kan vurderes løst fra den direkte skadelidtes rett til (pleie- og omsorgs)erstatning. Utgangspunktet skal tas i *den direkte skadelidtes ståsted*.⁴⁸ Dette går som en «rød tråd» gjennom premissene i Rt. 2010 s. 1153, og har visse linjer tilbake til *Sykebesøk* (Rt. 1975 s. 670). Det er grunn til å presisere også her at primærskadelidte fremmet kravene (var saksøker), ikke tredjepersonene, jf. punkt 11.10.4.1 ovenfor.

Videre har det interesse at det anlegges en *merutgiftsbetraktning* med avgrensningskriteriet «nødvendig og rimelig» som styrende for utmålingen. Selv om denne gjelder beregning av inntektstap, brukes det med andre ord ingen vanlig differansebetraktning hvor man spør hvilken erstatning tredjemann må ha for å settes i samme økonomiske situasjon som tidligere. En konsekvens er at det i utgangspunktet er uten betydning om tredjepersonen tilhører en høyinntektsgruppe eller lavinntektsgruppe.»⁴⁹

Utvalget kan slutte seg til disse synspunktene, og har på denne bakgrunnen funnet det riktig å inkludere tredjemannstapet i standarderstatningen. Når Utvalget presiserer dette, er det for å forklare hvorfor den standardiserte pleie- og omsorgserstatningen – som primært skal dekke den direkte skadelidtes merutgifter – også kan anses å kompensere for slike tredjemannstap. I dette ligger samtidig at tredjemann som hovedregel ikke kan fremme separate krav i tillegg til den

⁴⁷ Etter passkl. § 2 første ledd har «[p]asienten og andre som har lidt tap på grunn av pasientskade, ... krav på erstatning».

⁴⁸ Slik også Stenvik 2010 s. 8 f. samt Mollestad 2001 s. 495.

⁴⁹ Kjelland 2011d, utkast til kapittel 11 [punkt 11.10.5.4] i boken «Pasientskaderett», friggitt til bruk for Personskadeerstatningsutvalget. Kursiveringer i original.

standardiserte pleie- og omsorgserstatningen (uttømmende). En annen sak er at en konkret vurdering av den direkte skadelidtes behovsdekning kan tilsi en høyere erstatning etter unntaksregelen, der skadelidte beviser seg ut av standardmodellen som beskrevet foran i punkt 7.7.4.1. Dette kan skyldes at skadelidte har meget omfattende hjelpebehov, eventuelt i kombinasjon med at vedkommende ikke kan nyttiggjøre seg det offentlige tilbudet, sml. Rt. 2010 s. 1153.

I den grad det da tilkjennes en individuell supplementserstatning, vil den direkte skadelidte kunne velge hvem han eller hun vil kjøpe tjenester fra – enten dette er eksterne hjelpere eller ved å betale for eksempel mor eller far. Nærværende Utvalg er enig med Lødrup-utvalget i at det ikke vil være holdbart å binde opp utgifter til fremtidige pleie- eller omsorgstjenester til en bestemt person og forutsette at denne personen vil utføre dette arbeidet gjennom hele tidsperioden,⁵⁰ samt Høyesteretts syn om at «[d]ersom en tredjeperson som har påtatt seg å yte pleie- eller omsorgstjenester overfor en skadelidt, ønsker å sikre seg med et formelt rettsgrunnlag for sitt krav, må det skje ved avtale mellom vedkommende tredjeperson og den direkte skadelidte».⁵¹

I begrunnelsen for «innbaking» av tredjemannserstatningen, er det altså lagt vekt på at denne fastsettes med utgangspunkt i den direkte skadelidtes behov for supplementserstatning – hvilket samsvarer med pleie- og omsorgsmodellens formål, struktur og nivå på erstatningen. I tillegg har Utvalget også sett hen til at den type tredjemannsinnsats det her er tale om å dekke gjennom standardiseringsmodellen, vil kunne utløse rett til offentlige ytelser slik som pleiepengen etter folketrygdloven kapittel 9, forhøyet hjelpestønad, jf. ftrl. § 6-5, jf. § 6-4 og omsorgslønn etter sosialtjenesteloven § 4-2 første ledd bokstav e.

Erstatningen for tredjemannstapet fastsettes etter de reglene som er utviklet i særlig rettspraksis og teori.⁵²

Endelig ønsker Utvalget å presisere at det bevisst har valgt en skjønsmessig formulering ved å knytte an mot skadelidtes fremtidige pleie- og omsorgsbehov, for dermed å bygge inn en dynamikk i bestemmelsen («open ended»). Dermed kan man fange inn endringer over tid. For eksempel eksisterte ikke begrepet/innretningen «case manager»⁵³ for 20–30 år siden, og nye hjel-

pemidler vil utvikles i fremtiden. I slike tilfeller må man falle tilbake på det generelle vurderingsmaet, som er om merutgiften etter sitt dekningsformål bidrar til å gi skadelidte selvstendighet, uavhengighet og trivsel.

7.7.5.3 Forholdet til offentlige ytelser

Erstatningen som er drøftet foran, er ment som et supplement til de offentlige ytelsene. Konsekvensen er at den standardiserte pleie- og omsorgserstatningen gis uten fradrag for trygdeytelser og andre velferdsytelser.

Erstatning for påført (lidt) tap skal utmåles konkret og individuelt, som under dagens ordning. Det samme gjelder der det fremtidige pleie- og omsorgstapet blir erstattet etter unntakene som er beskrevet foran i punkt 7.7.4. I slike tilfeller vil det følge av alminnelige erstatningsrettslige prinsipper hvilke fradrag som skal gjøres, se især punkt 7.8 nedenfor.

Når det spesielt gjelder standarderstatningen for fremtidig pleie- og omsorgserstatning, ønsker Utvalget å presisere at det *ikke* skal gjøres fradrag for offentlige ytelser der skadelidte kvalifiserer for erstatning etter hovedregelen («2 G»-erstatningen). I forhold til selve hovedregelen om «2 G»-erstatning står man dermed overfor en ren «supplementsmodell». Når det derimot gjelder vurderingen av om det foreligger kvalifisert overdekning eller kvalifisert underdekning – med andre ord om det er grunnlag for å anvende unntakene – skal det tas hensyn til nivået på de offentlige ytelsene.

7.7.6 Utviklingsdyktighet, fleksibilitet og revisjon

Utvalget skal videre beskrive enkelte andre sider ved utmålingsmodellen. Som det fremgår tar den sikte på å oppnå forenkling og konfliktdeмпing på den ene siden, og fremme hensynet til fleksibilitet på den andre siden. Behovet for dynamikk gjelder både i tid og rom, og er tilstrebet på særlig tre måter.

For det første legger modellen opp til å kunne fravike standarderstatningen på 2 G der denne enten vil gi kvalifisert underdekning ($\div \frac{1}{2}$ G) eller kvalifisert overdekning ($+\frac{1}{2}$ G), hvilket gir fleksibilitet ut fra forskjeller i skadelidtes behovsdekning (faktaplanet), se foran.

⁵⁰ NOU 1994: 20 s. 44–45.

⁵¹ Rt. 2010 s. 1153 (avsnitt 38).

⁵² Det kan her vises til blant annet Nygaard 2007 s. 92–93 og Lødrup (medf. Kjelland) 2009 s. 509–511.

⁵³ Merutgifter til «case manager» er et eksempel på en merutgift som omfattes av standardiseringsmodellen, forutsatt at merutgiften påføres i perioden med fremtidig tap, se utredningen foran.

For det andre vil koblingen opp mot G kompensere for fall i kroneverdien, slik at det ikke trengs stadige lov-/forskriftsendringer for å justere et fiksert kronebeløp (som kunne vært alternativet). I den grad G-utviklingen ikke følger utviklingen av de reelle kostnadene ved kjøp av pleie- og omsorgstjenester, vil dette kunne fanges opp ved unntaket som sikrer mot kvalifisert underdekning. Denne koblingen mellom unntaksreglene og faktoren (G) for standarderstatningen, innebærer dermed en form for «innebygd sikkerhetsventil» for slike tilfeller.

For det tredje har Utvalget vektlagt at elementer av individuell utmåling kan gi en type korrektiv til den standardiserte «2G»-erstatningen. Med dette menes at innslaget av individuell utmåling av pleie- og omsorgserstatning – både for lidt tap og i vurdering av unntakene for fremtidstapet – vil tilrettelegge for en videre saksbasert utvikling av reglene om pleie- og omsorgserstatning. Utvalget ser det som viktig å tilrettelegge for en slik *fortsatt rettsutvikling* skapt av domstoler (i samspill med rettsvitenskapen), slik at erstatningsrettsinstituttet (her: reglene om merutgiftserstatning) kan presiseres, nyanseres og korrigeres ut fra endringer i samfunnsforhold (eller den øvrige rettslige konteksten). Slik Utvalget ser det, kan dette nås ved å la deler av reglene an vise konkret og individuell utmåling, som igjen kan bli et viktig referansepunkt ved evaluering av om de (engang) gitte standardiseringsreglene holder forsvarlig tritt med utviklingen, eller er revisjonsmodne.

7.8 Offentlige ytelser

Utvalget har formulert en fradragsregel i lovutkastets § 3-1 femte ledd. Beskrivelsen der fanger inn viktige velferdsytelser. Utvalget går inn for å lage en henvisningsbestemmelse, der det fra regelen om merutgiftserstatning blir vist til den alminnelige fradragsregelen. Denne fremgangsmåten gir konsistens i forhold til lovgivningsteknikken som er brukt i andre bestemmelser, slik som regelen om inntektstaperstatning.

Utvalget har ikke funnet det hensiktsmessig å tilstrebe en uttømmende angivelse av hvilke offentlige ytelser som kan komme til fradrag. I vurderingen har Utvalget særlig hatt for øye at det for fremtiden kan skje endringer i det offentlige velferdstilbudet – herunder tilkomne *nye* offentlige ytelser (eventuelt bortfall av eksisterende ytelser) – noe som kan skape usikkerhet og virke prosessfremmende i forhold til de ytelser som ikke positivt er oppregnet i bestemmelsen.

Utvalget har også drøftet forholdet til *naturalytelser* besørget av stat eller kommune. Et eksempel her er sykehus tjenester. Høyesterett har likestilt slike ytelser med trygdeytelser, jf. *Regressavskjæring* (Rt. 2003 s. 1601),⁵⁴ sml. *Skoland* (Rt. 1993 s. 1547, s. 1558). Konsekvensen er at også naturalytelser fra stat/kommune kommer til fradrag i erstatningen (eller «ligger i bunnen av oppgjøret»).

En lovttekstbasert egen fradragsregel om dette kan gi opphav til unødige prosesser om rekkevidden av regelen. Utvalget har derfor ikke formulert en egen regel om fradrag for naturalytelser fra stat eller kommune, men bemerker at dette fanges opp av den åpne formuleringen «og andre regler» i lovutkastets § 3-1 femte ledd.

Lovforslaget om fradrag for offentlige ytelser kan etter dette lyde slik:

«Ved utmåling etter første ledd, andre ledd, tredje ledd første og siste punktum gjøres fradrag for offentlige ytelser etter § 3-1 femte ledd.»

7.9 Beregningstekniske spørsmål

7.9.1 Innledning

Verken erstatning for påførte eller fremtidige merutgifter utløser skatteplikt, men avkastning og formue vil på vanlig måte være skattepliktig som kapitalinntekt. Det må derfor gis erstatning for skatteulempen. Samtidig må fremtidige merutgifter som hovedregel neddiskonteres til et engangsbeløp. Her må det benyttes samme kapitaliseringsrente som ellers i den nye standardiserte ordningen. Utvalget viser her til lovutredningens punkt 4.4 og 4.5. Når det gjelder innarbeidingen av disse elementene, er de gjort på litt ulik måte hva gjelder ordinær merutgiftserstatning (§ 3-4 første, andre og tredje ledd første punktum samt unntaket etter tredje ledd tredje og fjerde punktum) og den standardiserte 2G-erstatningen for storskadene (se § 3-4 tredje ledd andre punktum). Se om dette henholdsvis punkt 7.9.2 og 7.9.3 nedenfor.

7.9.2 Delstandardisering vedrørende skatt og kapitaliseringsrente

Det følger av Mandatet at det er ønskelig å bygge ut standardiserte løsninger også for poster som

⁵⁴ Om denne dommen, se især Askeland 2004 s. 46–49. Se videre Nygaard 2007 s. 97–98 med henvisning til blant annet *Skoland* (Rt. 1993 s. 1547).

bygger på en mer individuell beregning. Dette gjelder særlig utmålingen av erstatning for fremtidige utgifter. Fra Mandatets punkt 2.2 siteres:

«I hensiktsmessig grad bør utmålingen av erstatning for fremtidige utgifter skje i en standardisert form, på en slik måte at spørsmål om kapitaliseringsrente og skatteulempetillegg ikke blir egne tvistepunkter mellom partene.»

Som det har fremgått av utredningen foran, har Utvalget kommet til at erstatningen for årlige merutgifter ikke lett kan standardiseres, bortsett fra i storskadetilfellene som standardiseres til 2 G per år. For skadelidte som ikke har et betydelig hjelpebehov, skal erstatning for merutgifter fastsettes individuelt. Utvalget har likevel funnet grunnlag for at den delen av erstatning for merutgifter som gjelder årlige, fremtidige utgifter delvis bør standardiseres. Delstandardiseringen skal sørge for at kapitaliseringsrenten og tillegget for skatteulempe fikseres. Utvalget oppfatter et slikt grep som en naturlig oppfølging av Mandatet på dette punktet. I tillegg til Mandatets føring, gjør det seg gjeldende et annet argument for standardisering: Viktigheten av konsistens og sammenheng i den helhetlige erstatningsordningen tilsier at Utvalget normerer kapitaliseringsrente og skatteulempe også for slike poster.

Utvalget foreslår derfor at det utarbeides en kapitaliseringstabell for merutgiftene som bringer harmoni mellom de standardiserte og de ikke-standardiserte delene av et helhetlig nytt regime. Tabellen skal anvendes overfor fremtidige løpende, årlige utgifter. Tabellen skal bestå av tilpassede kapitaliseringsfaktorer som skal legges til grunn alt etter skadelidtes alder eller – mer presist – varigheten av erstatningen. Innebygget i tabellen skal dermed ligge en standardisering av kapitaliseringsrenten til 5 % og skatteulempeprosjenter bestemt etter alder, jf. punkt 4.4. Tabellen skal fremgå av forskrift i form av et vedlegg. Det er likevel nødvendig å ha en særskilt regel i formell lov som gjør rettsanvenderen bundet til å bruke tabellen i forskriften. En slik regel er innarbeidet i lovutkastet § 3-4 sjette ledd. Forslaget til forskriftsregulering lyder slik:

«Hvor erstatningen dekker gjennomsnittlige fremtidige årlige merutgifter, skal utmålingen skje etter forskrift gitt av Kongen.»

7.9.3 Den standardiserte pleie- og omsorgserstatningen

I den standardiserte erstatningen som skal gi 2 G per år som erstatning, er kapitaliseringsrente og skatteulempen regnet inn i tabellen for diskontering og kapitalisering av det årlige fremtidstapet målt i G på oppgjørstidspunktet.

Mot denne bakgrunn har Utvalget utviklet følgende tabell, basert på forutsetningene som er beskrevet foran:

Tabell 7.1 Pleie- og omsorgserstatning. Aldersjustert

Alder på oppgjørstidspunktet	Fremtidig pleie- og omsorgserstatning (G)
0 år	52,1
1 år	52,0
2 år	52,0
3 år	51,9
4 år	51,9
5 år	51,8
6 år	51,7
7 år	51,6
8 år	51,5
9 år	51,5
10 år	51,4
11 år	51,3
12 år	51,2
13 år	51,1
14 år	50,9
15 år	50,8
16 år	50,7
17 år	50,6
18 år	50,4
19 år	50,3
20 år	50,1
21 år	50,0
22 år	49,8
23 år	49,7
24 år	49,5

Tabell 7.1 Pleie- og omsorgserstatning.
Aldersjustert

Alder på oppgjørstidspunktet	Fremtidig pleie- og omsorgserstatning (G)
25 år	49,3
26 år	47,2
27 år	47,0
28 år	46,8
29 år	46,6
30 år	46,3
31 år	46,1
32 år	45,8
33 år	45,5
34 år	45,3
35 år	45,0
36 år	44,6
37 år	44,3
38 år	44,0
39 år	43,6
40 år	43,2
41 år	42,8
42 år	42,4
43 år	42,0
44 år	41,5
45 år	41,0
46 år	40,5
47 år	40,0
48 år	39,4
49 år	38,8
50 år	38,2
51 år	37,3
52 år	36,3
53 år	35,3
54 år	34,3
55 år	33,3
56 år	32,3
57 år	31,2

Tabell 7.1 Pleie- og omsorgserstatning.
Aldersjustert

Alder på oppgjørstidspunktet	Fremtidig pleie- og omsorgserstatning (G)
58 år	30,1
59 år	29,0
60 år	27,8
61 år	26,6
62 år	25,4
63 år	24,1
64 år	22,8
65 år	21,5
66 år	20,1
67 år	18,7
68 år	17,2
69 år	15,7
70 år	14,2
71 år	12,6
72 år	11,0
73 år	9,3
74 år	7,5
75 år	5,7
76 år	3,9
77 år	2,0
78 år	-

Utvalget har av retts tekniske hensyn slått sammen aldergrupper, i 4-årsintervaller slik som i andre deler av lovutredningen. For å unngå for store sprang, er imidlertid fininndelingen beholdt utover i tabellen. Utvalget har her også hatt et blikk mot tilbakeregningsregelen. Tabellen blir etter denne sammenslåingen seende slik ut:

Tabell 7.2 Pleie- og omsorgserstatning. Aldersjustert, grupper i 4-årsintervaller (innledningsvis)

Alder på oppgjørstidspunktet	Fremtidig pleie- og omsorgserstatning (G)
0–3 år	51,9
4–7 år	51,6
8–11 år	51,3
12–15 år	50,8
16–19 år	50,3
20–23 år	49,7
24 år	49,5
25 år	49,3
26 år	47,2
27 år	47,0
28 år	46,8
29 år	46,6
30 år	46,3
31 år	46,1
32 år	45,8
33 år	45,5
34 år	45,3
35 år	45,0
36 år	44,6
37 år	44,3
38 år	44,0
39 år	43,6
40 år	43,2
41 år	42,8
42 år	42,4
43 år	42,0
44 år	41,5

Tabell 7.2 Pleie- og omsorgserstatning. Aldersjustert, grupper i 4-årsintervaller (innledningsvis)

Alder på oppgjørstidspunktet	Fremtidig pleie- og omsorgserstatning (G)
45 år	41,0
46 år	40,5
47 år	40,0
48 år	39,4
49 år	38,8
50 år	38,2
51 år	37,3
52 år	36,3
53 år	35,3
54 år	34,3
55 år	33,3
56 år	32,3
57 år	31,2
58 år	30,1
59 år	29,0
60 år	27,8
61 år	26,6
62 år	25,4
63 år	24,1
64 år	22,8
65 år	21,5
66 år	20,1
67 år	18,7
68 år	17,2
69 år	15,7
70 år	14,2
71 år	12,6
72 år	11,0
73 år	9,3
74 år	7,5
75 år	5,7
76 år	3,9
77 år og eldre	2,0

7.10 Kort om bevis

Det er utenfor oppgaven å redegjøre utfyllende for bevisreglene. Utvalget har imidlertid gjennom sitt utredningsarbeid fanget opp behov for visse presiseringer av prinsippene for bevisvurderingen.

Analysene av underrettspraksis gir inntrykk av at det for enkelte poster undertiden opereres med et *dokumentasjonskrav* (i snever forstand).⁵⁵ De alminnelige bevisprinsippene ligger imidlertid fast også her: Det må foretas en *sannsynliggjøring* av merutgiftene, basert på en *fri bevisvurdering*, sml. tvl. § 21-2 første ledd. Det er derfor ikke noe krav om at dette må fremgå av eksempelvis

kvitteringer. Skadelidte har i utgangspunktet bevisbyrden, sml. prinsippet i blant annet *Nesse* (Rt. 1997 s. 883, s. 887) og *Stokke* (Rt. 1999 s. 1473, s. 1479).

Utvalget har drøftet om bevisprinsippene bør formuleres i lovteksten, men har tatt avstand fra en slik tilnærming. Det synes ikke å være behov for presiseringer ut over de som er foretatt her, hvilket også samsvarer med tradisjonell lovteknikk (i balanseringen mellom lovtekstbaserte og forarbeidsbaserte klargjøringer). Utvalget har imidlertid bevisst tilstrebet bruk av betegnelser som i større grad korresponderer med – og gir assosiasjoner til – gjeldende bevisprinsipper (som videreføres). Dette innebærer at Utvalget ikke har benyttet uttrykk som «dokumentere tap», men eller har brukt termer som «sannsynliggjøre tap».

⁵⁵ Jf. Kjelland 2002 s. 135–138, se især diagram 1, i forhold til posten hjemmearbeidstap. Synspunktet har overføringsverdi til posten om merutgiftserstatning.

Kapittel 8

Hjemmearbeidserstatning

8.1 Innledning

8.1.1 Hovedlinjer i gjeldende rett

En personskade kan medføre reduksjon eller bortfall av evnen til å utføre arbeid i hjemmet, og arbeid i tilknytning til hjemmet. Dette tapet kan betegnes som et «hjemmearbeidstap», og erstatningsposten kalles for en «hjemmearbeidserstatning». ¹ Begrepet «hjemmearbeider» brukes her om den som utfører arbeid i eller tilknyttet eget hjem, slik som husarbeid, omsorgsarbeid for barn, vedlikehold av bolig mv. Av fremstillingshensyn benyttes også ordet «hjemmearbeidende». Det avgrenses mot profesjonelle renholdere som gjør husarbeid for andre. ²

SkI. § 3-1 andre ledd andre punktum lyder slik: «Med inntekt likestilles verdien av arbeid i heimen». Bestemmelsen gir det rettslige grunnlaget for å kreve hjemmearbeidserstatning, og kom som et tillegg til loven i 1973. Formålet var å styrke husmødres (og husfedres) erstatningsrettslige vern. Regelen gjelder tilsvarende ved tap av forsørger, jf. skI. § 3-4 andre ledd tredje punktum.

Lovens formulering gir ikke særskilt veiledning. Den har preg av å være en programerklæring. Lovgiveren forutsatte at formuleringen «med inntekt likestilles verdien av arbeid i heimen» ikke skulle medføre noen endring i rettstilstanden. Det fulgte allerede av rettspraksis at reduksjon eller bortfall av evnen til å arbeide i hjemmet kunne gi rett til erstatning. Hjemmearbeidsinstituttet har lange rettstradisjoner i norsk rett, hvilket også påpekes i NOU 1994: 20. Lødrup-utvalget ordlegger seg slik: «At bortfall av evnen til å utføre arbeid i hjemmet skal være gjenstand for erstat-

ning, var imidlertid erkjent også før denne formuleringen kom inn i loven i 1973, se for eksempel Rt. 1934 s. 173.» ³ I *Bredesen* (Rt. 1948 s. 345) ble en 35 år gammel husmor tilkjent 15 000 kroner for tap i fremtidig erverv. Den gang var dette et betydelig beløp. Det utgjør ca. 276 000 i 2010-kroner. Skadelidte ble ansett som 50 % invalid. Se også *Hamburg* (Rt. 1934 s. 173), der to kvinner fikk erstatning. Begge arbeidet bare i hjemmet. Den ene var gift. Den andre bodde hos sin mor. Førstnevnte var 52 år og ble 100 % invalid. Retten fant at «[h]ennes paaregnelige økonomiske tap i fremtiden som følge av hennes invaliditet (tap i fremtidig erverv) vil være hennes tap ved utgifter ved at holde pleierske (pike) ... Derimot vil det ikke kunne komme i betraktning de fremtidige utgifter til hennes underhold, da disse ikke kan sies at staa i nogen adæquat kausalforbindelse med ulykken» (s. 179). Erstatningen ble satt til 30 000 kroner, som utgjør ca. 990 800 i 2010-kroner.

Hjemmearbeidstap er en form for *inntektstap*. Dette fremgår av lovteksten, samt høyesterettspraksis som *Hamburg* (Rt. 1934 s. 173), *Lagesen* (Rt. 1947 s. 101), *Bredesen* (Rt. 1948 s. 345), *Martinsen* (Rt. 1998 s. 1916), *Rott* (Rt. 1999 s. 1967) og *Kåsa* (Rt. 2000 s. 441). Synspunktet legges også til grunn i NOU 1994: 20. Lødrup-utvalget bemerker at «[h]vor skadelidte arbeidet i hjemmet – den typiske «husmor»situasjonen – har det lenge vært erkjent i rettspraksis at bortfallet av, eller den reduserte evne til å utføre dette arbeidet, representerte et tap i fremtidig erverv. Nå er dette lovfestet i skI. § 3-1 tredje ledd» ⁴ Om hjemmearbeidstapet rubriseres som et inntektstap eller som en merutgift, har ofte begrenset betydning (med unntak av blant annet yrkesskader, se punkt 8.2.2).

Det er Utvalgets oppfatning at de rettspolitiske overveielserne som ligger bak rubriseringen av hjemmearbeidstap som et inntektstap (siden lovendring i 1973), tilsier at denne innfallsvinkelen

¹ En slik begrepsbruk forenkler språkbruken omkring erstatning for tap av evne til hjemmearbeid. Begrepsbruken forekommer i så vel praksis som i teori, se Kjelland 2002 blant annet s. 20–21 og 39.

² Disse kan imidlertid omfattes av Inntektstapmodellen (voksne) om erstatning for tradisjonelt inntektstap, se kapittel 5.

³ NOU 1994: 20 s. 41.

⁴ NOU 1994: 20 s. 30.

videreføres. Utvalget understreker likevel at hjemmearbeidserstatning har karakter av å være en «hybrid» erstatningspost;⁵ den er i utgangspunktet – ut fra rettspolitiske overveielser – rubrisert som en inntektstaperstatning (sml. ordlyden), men har preg av å være en merutgiftserstatning både når det gjelder utgangspunktet for erstatningsberegningen og fordi den kommer i tillegg til erstatning for annet inntektstap.

Skadelidte kan ha «doble yrkesroller» ved å være både utearbeidende og hjemmearbeidende. Hvis den skadevoldende begivenhet reduserer begge former for ervervsevne – utearbeidsevne og hjemmearbeidsevne – foranlediges spørsmålet om skadelidte må *velge* mellom erstatning for tradisjonelt inntektstap etter skl. § 3-1 første ledd og hjemmearbeidserstatning etter skl. § 3-1 andre ledd andre punktum. Dette besvares med nei i *Kåsa* (Rt. 2000 s. 441). Høyesterett knesetter at skadelidte kan kreve erstatning for både hjemmearbeidstap og lønnsinntektstap, forutsatt at skadelidte har, eller ville ha utnyttet, arbeidsevnen i hjemmet. Synspunktet om at også de deltids hjemmearbeidende kan ha rett til hjemmearbeidserstatning, har linjer i norsk rett. Dette fanges inn av blant annet Lødrup-utvalget. I NOU 1994: 20 sin fremstilling av tilfeller der skadelidte er både ute- og hjemmearbeidende, uttales det at «selv om skadelidte ville fortsatt med arbeid i hjemmet, skal den reduserte evne til å gjøre dette erstattes, jf. skl. § 3-1 annet ledd, siste pkt.».⁶

Det kreves adekvat årsakssammenheng mellom ansvarshendelsen og hjemmearbeidstapet. De vanlige reglene om årsakssammenheng kommer til anvendelse. Skadelidte kan derfor bare kreve erstattet den delen av tapt hjemmearbeidsevne som skyldes ansvarshendelsen, ikke den funksjonsbegrensningen som forelå fra før (for eksempel på grunn av en inngangsinvaliditet). *Kåsa* (Rt. 2000 s. 441) er illustrerende i forhold til kravet om faktisk årsakssammenheng mellom ansvarshendelsen og skaden/hjemmearbeidstapet, noe som blir utdypet nedenfor.

8.1.2 Sammendrag av Utvalgets vurderinger og forslag

Utvalget går inn for å videreføre dagens ordning med individuell utmåling for påført hjemmearbeidstap. Utvalget har vektlagt behovet for en individuell tilnærming i perioden frem til funksjonsevnen er stabilisert, og at hjelpebehovet kan

varierte en del for de første tapsårene. Utvalget går derimot inn for en standardisert fastsettelse av fremtidig hjemmearbeidserstatning.

8.2 Gjeldende rett

8.2.1 Alminnelig erstatningsrett

Ved utmålingen av hjemmearbeidserstatning må rettsanvenderen ta stilling til

1. hva som omfattes av begrepet «arbeid i heimen»,
2. hvilke fradrag som må gjøres for å komme frem til nettotapet,
3. hvordan nettotapet skal verdivurderes og
4. hvor mange tapsår som skal legges til grunn.

Disse fire hovedspørsmålene⁷ gir et presisert utgangspunkt for det *skjønnnet* som til sist må utøves, herunder for å fastsette nivået på erstatningen. De fire vurderingspunktene blir ikke alltid formulert i dommene, men ligger til grunn for de vurderinger som rettsanvenderen (retten) bygger sitt skjønn på. At utmålingen har innslag av skjønn – og at momenter for skjønnnet er konkretisert – er ikke noe særegent for denne erstatningsposten. Dette gjelder også for utmåling av blant annet tradisjonelt inntektstap og merutgifter. De fire punktene gir også «knagger for tanken», og har bidratt til å strukturere de mange fasettene i utvalgsdiskusjonen.

Lødrup-utvalget påpeker at det ikke var nødvendig med noen særskilt redegjørelse for gjeldende rett om hjemmearbeidserstatning. Avgrensningen må ses i lys av 1994-utredningens kartleggingsformål, jf. Lødrup-utvalgets egen presisering om at «[i] forhold til de spørsmål som er gjenstand for utredning i denne innstillingen, er det ikke nødvendig med noen bred redegjørelse for gjeldende rett på dette punkt».⁸ Ut fra det nærværende Utvalgets konkretiseringer av mulige modeller for fastsettelse av både påført og fremtidig hjemmearbeidserstatning, er det hensiktsmessig med en redegjørelse for gjeldende rett om utmålingen av også denne typen tap.

Utvalget finner det hensiktsmessig å gjengi hovedtrekk i gjeldende rett, både for å anskueliggjøre hjemmearbeidsinstituttets bakgrunn og for å forstå de foreslåtte modellutkastene. Som det fremgår har Utvalget også skilt arbeidsmessig mellom modellutforming og nivådiskusjonen, selv om disse aspektene må ses i sammenheng.

⁵ Jf. Kjelland 2002 s. 46.

⁶ NOU 1994: 20 s. 33.

⁷ Kjelland 2002 s. 43 f.

⁸ NOU 1994: 20 s. 48.

8.2.1.1 Begrepet «arbeid i heimen» (trinn 1)

Dette avsnittet omhandler hvilke arbeidsoppgaver som omfattes av uttrykket «arbeid i heimen», jf. skl. § 3-1 andre ledd andre punktum. Begrepet dekker det typiske husholdsarbeid, slik som renhold, matlaging og vasking av klær mv. Også omsorg for barn og deres utvikling omfattes, samt den tid som går med til å bringe barn til og fra fotballtrening, turn og andre fritidssysler. Det siste er praktisk, idet barn og ungdoms deltakelse i organiserte fritidsaktiviteter har økt de siste tiårene. Uttrykket «arbeid i heimen» inkluderer også egeninnsats ved for eksempel arbeid på og vedlikehold av eget hus, hagearbeid og snømåking, jf. blant annet *Rott* (Rt. 1999 s. 1967) om hagearbeid. I *Martinsen* (Rt. 1998 s. 1916) presiserer Høyesterett at også øvrige funksjoner kan omfattes, slik som ytre vedlikehold av egen bolig. Utvalget er enig i dette.

I likhet med andre skjønnsmessige ord og uttrykk har begrepet «arbeid i heimen» en yttergrense. Utenfor faller personlig stell, pleie, tilsyn mv. Dette kan derimot dekkes som en merutgift etter skl. § 3-1 første ledd, jf. *Martinsen* (Rt. 1998 s. 1916), *Stokstad* (Rt. 1996 s. 958) og *Skoland* (Rt. 1993 s. 1547).

Vanskelige grensetilfeller kan oppstå der skadelidte etter ulykken ikke lenger makter å utføre arbeid på bil og fritidsbåt. Man kan antyde et skille mellom for eksempel arbeid på bilen (innenfor «arbeid i heimen», erstattes som hjemmearbeidserstatning),⁹ og arbeid på fritidsbåten (utenfor «arbeid i heimen», må dekkes av ménerstatningen eller merutgiftserstatningen).

I mange tilfeller har grensen mellom hjemmearbeidserstatning etter skl. § 3-1 andre ledd andre punktum og merutgiftserstatning etter skl. § 3-1 første ledd, mindre praktisk betydning. Grunnen er at hjemmearbeidserstatning utmåles med utgangspunkt i hva det koster å leie inn hjelp, se nedenfor (trinn 3). Grensen mellom inntektstap i form av hjemmearbeidstap og merutgifter har derimot betydning hvor erstatningen for inntektstapet er standardisert. Se omtalen av yrkesskadeforsikringsloven rett nedenfor. Videre må det trekkes en grense mot ménerstatningen. Problemstillingen aktualiseres når skadelidte har fått nedsatt evne til å utføre fritidsrelatert hjemmearbeid. Grensen mellom hjemmearbeidserstatning og andre poster utdypes i punkt 8.8.1.

⁹ Den alternative løsningen hadde vært å erstatte omkostningene som en merutgift etter skl. § 3-1 første ledd.

8.2.1.2 Fradragspostene (trinn 2)

Neste trinn i utmålingsprosessen er å finne frem til nettotapet. Det fremkommer gjennom visse fradrag. For det første må det gjøres fratrekk for det skadelidte mottar av offentlige ytelser, først og fremst kommunal hjemmehjelp. Fradraget gjøres ut fra det antall timer skadelidte mottar kommunal hjemmehjelp; det gjøres med andre ord et *timebasert* fradrag. Kommunal hjemmehjelp vil da ligge «i bunnen» av oppgjøret, og hjemmearbeidserstatning er en supplementsytelse.

Tapsbegrensningsplikten innebærer også at skadelidtes samlivspartner og barn (over en viss alder) kan måtte bidra i en «intern» arbeidsomlegging i hjemmet. Det skilles mellom *omfordeling* av gjøremål, og innrettelse som innebærer *merarbeid* for de øvrige husstandsmedlemmer. Ordlyden i skl § 3-1 andre ledd andre punktum, rettspraksis og formålsbetraktninger tilsier at det bare kan forutsettes en *omfordeling*. Det tales om en omfordelingsplikt, der det kreves at familien må finne seg i et visst ombytte av arbeidsoppgavene i hjemmet.¹⁰ Hvilke krav som stilles, beror på en konkret helhetsvurdering.

8.2.1.3 Verdifastsettelsen (trinn 3)

Etter å ha fastsatt skadelidtes nettotap (det vil si antall timer med behov for hjelp), må dette verdifulveres. Siden skadelidte ikke tjener penger i egenskap av å være hjemmearbeider, må det brukes en «målestokk».¹¹ Hjemmearbeidserstatningen skal i utgangspunktet baseres på hva det koster å leie hjelp til å utføre det arbeid skadelidte ikke lenger makter. Dette verdsettelsesprinsippet betegnes ofte som «hushjelpprinsippet».¹² I *Kåsa* (Rt. 2000 s. 441) uttaler førstvoterende at «det ved beregningen ofte [vil] være naturlig å ta utgangspunkt i de utgiftene som vil gå med til å dekke behovet» (s. 449). Synspunktet avspeiles også i juridisk teori.¹³

Hushjelpprinsippet har linjer tilbake i tid, selv om prinsippet ikke alltid formuleres helt uttrykkelig. Fra rettspraksis gir *Hamburg* (Rt. 1934 s. 173) et eksempel. En husmor ble trafikkskadet, og fikk

¹⁰ Innretningsplikten er også forutsatt i NOU 1994: 20 s. 48.

¹¹ Slik også blant annet Nygaard 2007 s. 103.

¹² Jf. blant annet Kjønsstad 1984 s. 364 (som også taler om «nyanskaffelsesverdien», jf. Kjønsstad 1984 s. 358).

¹³ Jf. blant annet Kjelland 2011a s. 19–22; Kjelland 2011b punkt 9.2.4; Lødrup (medf. Kjelland) 2009 s. 543–544; Nygaard 2007 s. 103, Strøm Bull 1982 s. 915, samt Kjønsstad 1984 s. 369, som uttaler at «[s]tort sett ser det ut til at hushjelpslønn ... er lagt til grunn ved erstatningsutmålingen».

tilkjent hjemmearbeidserstatning. Høyesterett slutter seg til underinstansens erstatningsfastsettelse, der det ses hen til hva det koster å leie inn tilsvarende hjelp. Førstvoterende uttaler at hjemmearbeidstapet er «en ved ulykken forårsaket paaregnetlig følge av denne. De angaar nemlig arbeider i hjemmet som fru Hamburg tidligere har utført, men som hun paa grunn av sin invaliditet ikke lenger har kunnet utføre og derfor har maattet leie bort til andre» (s. 176).

Hushjelpprinsippet er videreført i NOU 1994:20. Det fremgår på to måter. For det første er prinsippet eksplisitt angitt som utgangspunkt for erstatningsberegningen, med henvisning til juridisk teori: «Det er enighet om at erstatningen skal fastsettes med utgangspunkt i hva det vil koste å leie hjelp til å utføre arbeidet, og at antallet timer skal vurderes mot den tid som normalt vil gå med til hjemmearbeidet etter familiens størrelse, boforhold m.v., se nærmere *Lødrup* s. 342, *Nygaard* s. 109 flg., *Strøm Bull* s. 914 flg., *Kjønstad* s. 352 flg.».¹⁴ For det andre fremgår hushjelpprinsippet implisitt ved utvalgets henvisninger til rettspraksis, se *Hamburg* (Rt. 1934 s. 173). Beregningsprinsipper som tar utgangspunkt i hva det koster å skaffe tilsvarende hjelp – slik hushjelpmodellen anviser – har derfor en lang og veletablert posisjon i norsk erstatningsrett.

Ved å legge til grunn omkostningsnivået for leid hjelp, velges det utgangspunktet for utmålingen som samsvarer best med lovens ordlyd. Den matematiske modellen må imidlertid modifiseres. Med Kjelland kan man tale om et «neddempet hushjelpprinsipp».¹⁵ Med dette menes at utmålingen tar utgangspunkt i «hushjelpprinsippet», men (ned)justeres slik at erstatningen ligger innenfor den behovsstandard som er utviklet i høyesterettspraksis. Den fremkommer blant annet i *Kåsa* (Rt. 2000 s. 441). Lagmannsretten hadde tilkjent 10 000 kroner i året for de første årene (da Kåsa hadde samboer), deretter 20 000 kroner årlig (til og med 1997), og for fremtiden 25 000 kroner i året.¹⁶ For Høyesterett krevde Kåsa 150 000 kroner for lidt tap (til og med 1997), 40 000 kroner for perioden 1998–1999 og 527 000 kroner for fremtidig tap,¹⁷ det vil si samlet noe over 700 000 kroner (902 600 i 2010-kroner). Til dette bemerker først-

voterende: «Etter min mening ligger lagmannsrettens – og dermed i enda sterkere grad Kåsas – anslag klart for høyt» (s. 449). Synspunktet fremgår også av uttalelsen om timeomfanget. Skadelidte hadde basert timeregnskapet på et hjelpebehov lik fem timer ukentlig, i tillegg til det offentlige tilbudet (vanlig husarbeid: 4 t/uke, tyngre husarbeid som månedlig vask av vinduer, skifting og vask av gardiner: 2 t/uke, samt vedlikeholdsarbeid innvendig og utvendig: 1 t/uke). Førstvoterende bemerker at «dette [bygger] på en standard for arbeid i hjemmet som ligger høyt over det som det er rimelig å gi erstatningsmessig dekning for» (s. 450).

Denne skjønnsmessige, normative modifikasjonen er beslektet med begrepet «nødvendig og rimelig», som brukes som avgrensningskriterium ved utmåling av merutgiftserstatning. Likheten har sammenheng med at hjemmearbeidserstatning har preg av å være en «hybrid» erstatningspost: den er i utgangspunktet – ut fra rettspolitiske overveielser – fremført som en inntektstaperstatning (sml. ordlyden), men har karakter av å være en merutgiftserstatning når det gjelder utgangspunktet for selve erstatningsberegningen.

Hensynet til økonomisk gjenopprettelse tilsier at skadelidte som ansetter en hushjelp bør få dekket sin betaling av arbeidsgiveravgift, feriepengar, skatt og sykepengar i arbeidsgiverperioden. Der skadelidte kjøper tjenester, må også merverdiavgiften (MVA) tas hensyn til ved erstatningsfastsettelsen, som element i det «nødvendig og rimelig»-skjønn som til sist må utøves.

Hjemmearbeid som blir utført av samlivspartneren, barn og andre nærstående skal ikke tillegges vekt. Det skal heller ikke gjøres fradrag for den innsatsen skadelidte direkte ytte samlivspartner eller barn. At disse etter ulykken må utføre arbeid for seg selv, som tidligere ble utført av skadelidte, er uten betydning for utmålingen. Det er skadelidtes nedsatte evne til hjemmearbeid i det omfang han eller hun gjorde, eller ville gjort, som skal erstattes, jf. *Forus Travbane* (Rt. 1965 s. 1309).

En kvinne på 55 år ble skadet. Ervervsuførheten som husmor var 40–50 %. Høyesterett synes å gi sin tilslutning til lagmannsretten, om at «fru L. har krav på erstatning for verdien av det husmørarbeide hun som følge av skaden ikke har kunnet utføre, uansett at hun har fått hjelp i huset av pårørende stort sett uten å betale for det, og videre krav på erstatning for tilsvarende fremtidig skade» (s. 1322–1323). Hun ble tilkjent 25 000 kroner (ca. 228 400 i 2010-kroner) i erstatning. Den dekket lidt tap og tap i fremtidig erverv. Dommen

¹⁴ NOU 1994:20 s. 41, kursiveringer i original.

¹⁵ Betegnelsen er utviklet av Kjelland, og lagt til grunn i senere arbeider som *Lødrup* (medf. Kjelland) 2009 s. 543, *Kjelland 2011a* s. 19–22 og *Kjelland 2011b* punkt 9.2.4.

¹⁶ Omregnet til 2010-kroner utgjør dette henholdsvis ca. 12 900 kroner, 25 800 kroner og 32 200 kroner.

¹⁷ Omregnet til 2010-kroner utgjør dette henholdsvis ca. 193 200 kroner, 51 500 kroner og 678 800 kroner.

gir også grunnlag for å kunne kreve hjemmearbeidserstatning hvor skadelidte ikke engasjerer hjelp.

8.2.1.4 Tapsperioden (trinn 4)

Fjerde trinn i utmålingsprosessen er å avgjøre hvor mange tapsår skadelidte har hatt og vil få. Dette beror på en konkret og individuell vurdering. Fastsettelsen av antall år med *påført* hjemmearbeidstap skaper sjelden vansker. Bevisvurderingen kan bygge på bevismidler som medisinske rapporter, kvitteringer for betalte egenandeler til hjemmehjelp mv.

Derimot kan vurderingen av antall tapsår fremover være vanskelig. Rettsanvenderen må ofte gjøre prognoser basert på usikre faktorer, som for eksempel skadelidtes helseutvikling. De fleste ville også uten skaden fått redusert hjemmearbeidsevne med alderen. Der funksjonsnedsettelsen alene skyldes alderdomssvekkelser, er det ikke (lenger) årsakssammenheng mellom ansvarshendelsen og reduksjonen i arbeidsevnen. I juridisk teori er det oppstilt et veiledende utgangspunkt om at hjelpebehovet normalt oppstår et sted mellom pensjonsalder og antatt dødsår.¹⁸ Synspunktet reflekteres også i rettspraksis, jf. blant annet Kåsa (Rt. 2000 s. 441). Høyesterett slutter seg til lagmannsrettens uttalelse om at det «ikke [er] rimelig å erstatte egenandel til hjemmehjelp samt ekstraarbeid i huset frem til fylte 81 år. Slike utgifter erstattes etter dette frem til fylte 70 år, altså for 30 år frem i tid. I en slik alder vil de aller fleste måtte betale andre for å utføre det tyngste arbeidet i hjemmet».¹⁹

8.2.2 Yrkesskadeforsikring

Etter skiseringen av de alminnelige utmålingsreglene, skal Utvalget belyse enkelte særspørsmål. Ved yrkesskader utmåles *påført* hjemmearbeidstap på vanlig måte, jf. Yrkesskadeforskriften § 2-1. Når det gjelder *fremtidstapet*, er det viktig å skille mellom merutgifter og inntektstap, se foran. Det er fordi inntektstapet er standardisert etter Yrkesskadeforskriften kapittel 3, mens utmålingen av merutgiftserstatning for fremtidstapet er individuell, jf. forskriftens § 2-2. Problemstillingen ble behandlet av Høyesterett i *Martinsen* (Rt. 1998 s. 1916). Dommen gjelder krav under en trygghetsforsikring, som var forløperen til standardise-

ringsmodellen. Skadelidte krevde tapet av evnen til å vedlikeholde boligen erstattet som en merutgift, men fikk ikke medhold. Førstvoterende uttaler at bestemmelsen om at med inntekt likestilles arbeid i hjemmet, ikke kan «forstås slik at fremtidige merutgifter vedrørende vedlikehold og visse andre arbeidsoppgaver i heimen som følge av tapt ervervsevne, skal kunne kreves erstattet særskilt som utgift etter skl. § 3-1 første ledd» (s. 1923). Hvis skadelidte har fått erstattet årlige utgifter til leid hjelp, må dette betraktes «som en utmåling av erstatning for tap i fremtidig erverv etter § 3-1 annet ledd» (s. 1923).

I erstatningsteorien er det påpekt som et paradoks at en utvidelse av begrepet «arbeid i heimen» – som er ment å styrke den hjemmearbeidendes erstatningsrettslige vern – kan gi en «bumerangeffekt» ved yrkesskader. I analysene av hjemmearbeidsinstituttet uttaler Kjelland at «[f]ordi det er skjedd endringer i rettskildebildet, kan dette *svekke* hjemmearbeidernes erstatningsrettslige stilling. ... Det som er fortolket i «honor» til hjemmearbeiderne kan dermed medføre *utilsiktete begrensninger* i deres erstatningsvern».²⁰ Utvalget har vært bevisst på å unngå slike utilsiktede virkninger av lovforslaget, se nedenfor.

8.2.3 Barneerstatning

En tilsvarende problemstilling kan oppstå ved tolkning og anvendelse av skl. § 3-2a, om standardisert barneerstatning, se kapittel 6. Spørsmålet er om skadelidte kan kreve fremtidig hjemmearbeidserstatning i tillegg til standarderstatningen. Verken ordlyden i skl. § 3-1 andre ledd andre punktum eller skl. § 3-2a gir noe uttrykkelig svar. Høyesterett har ikke uttrykkelig løst rettsspørsmålet. Siden tapt hjemmearbeidsevne anses som inntektstap, kan det hevdes at dette skal anses som fremtidig ervervstap etter skl. § 3-2a. I så fall «konsumeres» hjemmearbeidserstatning av standarderstatningen. Presiseringen i *Martinsen* (Rt. 1998 s. 1916), *Rott* (Rt. 1999 s. 1967) og *Kåsa* (Rt. 2000 s. 441) om at tapet skal henføres som inntektstap, kan anføres som argument for dette. Løsningen vil fremme standardiseringshensyn, fordi den normalt medfører raske og ukompliserte oppgjør. Synspunktet kan også ha en viss støtte i generelle standardiseringshensyn, sml. *Løff II* (Rt. 2009 s. 425).

Det finnes imidlertid mothensyn: Det er klare holdepunkter for at lovgivers vilje bare var å stan-

¹⁸ Jf. blant annet Lødrup (medf. Kjelland) 2009 s. 544–545.

¹⁹ Borgarting lagmannsrett 10. juni 1998 (LB-1997-2321), på s. 17.

²⁰ Kjelland 2002 s. 53.

dardisere utmålingen av *tradisjonelt* inntektstap. I NOU 1987: 4 drøftes bare tradisjonelt inntektstap (utearbeidstap) i relasjon til lovuttrykket «framtidig erverv». Dette vises ved henvisningene til den rettspraksisen som skal reflektere nivået i barneverstatningen, fordi denne gjelder utmåling av tapt evne til å arbeide *utenfor* hjemmet. Ordet «erverv» i skl § 3-2a må gis samme meningsinnhold som da loven ble vedtatt. Ved at lovgiver ikke har hatt hjemmearbeidserstatning i tankene under lovens forberedelse og vedtakelse, er heller ikke standardsatsene utarbeidet for å kompensere for slikt tap. Dette er en så praktisk situasjon at det er nærliggende at det ville vært nevnt om det var meningen. Og hvis hjemmearbeidstapet skulle anses uttømmende dekket av standarderstatningen, kan skadelidte bli underkompensert. En slik løsning kan motvirke gjenopprettelseshensynet så mye at det skaper en konflikt med prinsippet om full erstatning. Rettsinstituttet er på dette punktet kritisert i juridisk teori.²¹ Se også uttalelsene i *Ølberg* (Rt. 1993 s. 524). Førstvoterende uttaler at «det [kan] være grunn for lovgiveren til å vurdere om erstatningsnivået ved erstatning til barn etter nevnte bestemmelse [skl § 3-2a] er rimelig» (s. 1537). Sml. *Jensen* (Rt. 1997 s. 1044, s. 1050). Den rettslige situasjonen er uavklart per i dag.

8.3 Komparative linjer, med vekt på dansk rett

Den norske ordningen med erstatning for tap av hjemmearbeidsevnen har paralleller til annen nordisk rett. I dansk rett er denne formen for tap erstatningsvernet etter EAL § 1 stk. 3, som lyder slik:

«Værdien af arbejde i hjemmet ligestilles med erhvervsindkomst.»

Bestemmelsen har betydning i forhold til EAL § 2 om tapt arbeidsfortjeneste, samt EAL §§ 5–9 om fremtidig inntektstap. Ved utmåling av erstatning for påført (lidt) hjemmearbeidstap, tas det utgangspunkt i hva det koster å leie inn tilsvarende tjenester, sml. det som foran er betegnet som «hushjelpprinsippet». I juridisk teori tales det om å erstatte «afholdelse af positive udgifter til hushjælp og lignende, der er en følge af skaden».²² Møller og Wiisbye sammenfatter rettstilstanden slik:

²¹ Jf. blant annet Kjønsstad 1995 s. 3–39 og Hølgersen 1991 s. 515–536.

«Det må formentlig følge af § 2 sammenholdt med § 1, stk. 3, at der ved arbejde på heltid uden for hjemmet skal ydes erstatning for såvel tabt arbejdsindtægt som udgifter til nødvendig hjælp i hjemmet som følge af skaden. Dette har også hidtil været praksis, jf. AssD 1957. 197 Ø.»²³

Når det gjelder fremtidstapet, synes prinsippet å være at man finner frem til en ervervsuførhetsgrad, som settes inn i standarderstatningen i EAL §§ 5–9. Det gjøres ut fra en differansebetragtning, der man sammenlikner verdien av hjemmearbeidet før og etter skaden.²⁴ Også her ses det hen til hva det koster å kjøpe inn tilsvarende hjelp; Møller og Wiisbye formulerer dette som «hva det koster at få den manglende erhvervsevne hjemme erstattet af andre (»vikarprinsippet«)».²⁵ Det foretas med andre ord en konkret og individuell vurdering, og uten verken direkte eller analogisk anvendelse av noen form for normalårslønn, slik som standardlønnen i EAL § 8.²⁶

Dersom skadelidte er både utearbeidende og hjemmearbeidende, vil ervervsprosenten kunne bli fastsatt separat for den enkelte funksjonen. Dette kan illustreres med et eksempel, basert på dansk juridisk teori: Skadelidte er utearbeidende på halv tid. Etter ulykken kan skadelidte fortsette i utarbeidet, men makter ikke lenger å utføre hjemmearbeidet. Her vil utgangspunktet være at ervervsprosenten er 50, mens årslønnen trolig fortsatt må fastsettes etter EAL § 1, stk. 3, jf. § 7, stk. 2.²⁷

Også i svensk rett er hjemmearbeidstap ansett som et erstatningsverdig gode. Skadeståndslagen (1972: 207) 5 kap. 1 § nr. 3 siste punktum lyder slik:

«Med inkomstförlust likställs intrång i näringsverksamhet. Med inkomst likställs värdet av hushållsarbete i hemmet.»²⁸

En tilsvarende presisering er tatt inn under reglene om forsørgertapserstatning. I SkL. 2 § nr. 3 siste punktum angis det at «[m] ed underhåll likställs värdet av den avlidnes hushållsarbete i hem-

²² Møller og Wiisbye 2002 s. 74. Sml. von Eyben og Isager 2007 s. 306, samt eldre teori slik som von Eyben 1983 s. 160 og Jørgensen 1972 s. 228 f. Se også Bet. III s. 97–98.

²³ Møller og Wiisbye 2002 s. 75.

²⁴ Sml. Møller og Wiisbye 2002 s. 226.

²⁵ Møller og Wiisbye 2002 s. 225.

²⁶ Sml. presiseringen hos Møller og Wiisbye 2002 s. 226.

²⁷ Jf. Møller og Wiisbye 2002 s. 227.

²⁸ Sml. SOU 1995: 33 s. 337 f.

met», hvilket er en parallell til den norske skl. § 3-4 andre ledd tredje punktum, se punkt 8.1.1 foran. Ved erstatningsberegningen tar man utgangspunkt i hva det koster å leie inn tilsvarende tjenester til det arbeidet som ikke lenger kan utføres grunnet skaden. Løsningen gjenspeiles i svensk rettspraksis, jf. eksempelvis *Casparsson* (NJA I 1966 s. 286). En trafikkskadet hjemmearbeider fikk erstattet utgiftene til egenandeler for kommunal hjemmehjelp. Jf. også *Norbeck* (NJA I 1977 s. 247).

I juridisk teori er selve rubriseringen av tapet omdiskutert. Hellner og Radetzki uttaler at «[d]et kan vara diskutabelt om detta bör reknas som ersättning för särskilda kostnader eller som ersättning jämställd med förlorad arbetsinkomst».²⁹

Utvalget nevner kort at hjemmearbeidstap også er erstatningsvernet etter finsk rett, jf. Skadeståndslag 31. mai 1974/412, 4 § tredje ledd: «Med underhåll kan av synnerliga skäl jämställas värdet av hushållsarbete i hemmet.» (16.6.2004/509). Også etter finsk rett tas det utgangspunkt i en beregning ut fra hushjelpprinsippet.³⁰

I den videre beskrivelsen av Utvalgets drøftelser og forslag, blir det fortløpende trukket linjer til andre lands rett, især dansk rett. Fremstillingen her må derfor ses i sammenheng med lovutredningen ellers.

Etter dette komparative utsynet, skal Utvalget gjøre nærmere rede for den norske rettstilstanden.

8.4 Påført (lidt) tap. Individuell utmåling

8.4.1 Utgangspunkt: Kodifisering av gjeldende rett

Utvalget går inn for å videreføre dagens ordning med konkret og individuell utmåling av påført hjemmearbeidstap. Det har sammenheng med behovet for å avvente stabilisering av realskaden. Hvor lang tid dette tar, varierer fra skadelidt til skadeliddt. Tre til fire år er ikke uvanlig. I dette tidsrommet er det ofte uvisst hvilket fremtidig hjelpebehov skadelidte har, hvilket også kan variere innen stabiliseringsperioden. En del saker vil kunne gjøres opp tidligere, avhengig av skadetype og andre forhold hos den enkelte skadelidte (som for eksempel kan oppleve ulik tid før realskaden er blitt stabilisert). Der partene antar at skaden blir varig, «bestilles» ofte spesialisterklæring etter

utløpet av sykepengeperioden. Det er ikke uvanlig at det kan gå mellom 6 og 18 måneder før skadelidte får time hos en spesialist som begge parter kan enes om. Fra dette tidspunktet vil det vanligvis igjen gå noen måneder før erklæringen foreligger. Det kan imidlertid være situasjoner hvor det innhentes flere erklæringer.

I lys av disse faktiske forhold er det vanskelig å lage en god sjablongregel om påført hjemmearbeidstap. Dette er en likhet med tradisjonelt inntektstap («utearbeidstap»), som derfor heller ikke foreslås standardisert for annet enn fremtidstapet. Mandatet ber for øvrig ikke eksplisitt om en utredning av standardisert erstatning på dette punkt.

Utvalget finner grunn til å presisere en viktig grunnleggende forskjell i utmålingen av påført (lidt) og fremtidig hjemmearbeidstap. Ved fastsettelsen av fremtidig hjemmearbeidserstatning er det selve *evnetapet* som skal erstattes. For å ha rett til erstatning for påført hjemmearbeidstap, kreves det i tillegg at skadelidte ville ha utnyttet arbeidsevnen i hjemmet om ansvarshendelsen tenkes borte (= at evnetapet har resultert i et (verdivurdert) økonomisk tap).

Utvalget går inn for å kodifisere utgangspunktet for utmålingen. «Hushjelpprinsippet» er derfor nedfelt i utkastet til lovtekst. På den måten vil det fremgå allerede av ordlyden hvilket verdsettelsesprinsipp som skal anvendes. Analysene etterlater et inntrykk av at det er behov for en slik klargjøring. Utvalget har tilstrebet å ivareta slike rettspedagogiske behov, som har en side mot det overordnede målet om større klarhet i utmålingsreglene. Klarhet kan redusere antall konflikter, og virke dempende på omfanget av de som likevel måtte oppstå.

8.4.2 Presiseringer og korrigeringer

Selv om Utvalget går inn for en videreføring av gjeldende rett, er det behov for visse presiseringer og korrigeringer. Utvalgets lovtekstformulerte presiseringer kan imøtekomme Mandatets ønske om at «[d]et bør videre gå frem av lovteksten om eller i hvilken utstrekning merutgifter knyttet til arbeid i hjemmet skal kunne kompenseres som utgiftstap».³¹

For det første presiserer Utvalget at det er tale om å legge til grunn det «*neddempede hushjelpprinsipp*», se punkt 8.2.1.3 foran. Det medfører at hushjelpprinsippet må avstemmes og modifiseres i lys av de avgrensningskriterier som er utviklet særlig i høyesterettspraksis.

²⁹ Hellner og Radetzki 2006 s. 381.

³⁰ Jf. blant annet Petrell 1990.

³¹ Jf. Mandatet punkt 2.2.

Hjemmearbeidserstatningen skal utmåles med utgangspunkt i «hushjelpprinsippet» (matematisk modell), men kan måtte (ned)justeres slik at erstatningen ligger innenfor den ulovfestede behovsstandard. Utvalget har ønsket å formulere modifikasjonen i lovteksten. Det er gjort ved å angi at erstatningen skal fastsettes «med *utgangspunkt* i hva det koster å leie inn tilsvarende tjenester». Ordet «utgangspunkt» markerer begrensninger i rekkevidden av den rent matematiske tilnærmingen, samtidig som det signaliserer at hovedregelen ligger fast: Erstatning for påført hjemmearbeidstap utmåles med utgangspunkt i hva det faktisk koster å leie inn tilsvarende tjenester. Den nærmere avklaring og utvikling av behovsstandard bør overlates til domstolene, som ut fra behovet for dynamikk er mer egnet til å styre rettsutviklingen enn lovgiver.

For det andre ønsker Utvalget å *korrigere* deler av *tapsbegrensningsplikten*. Etter gjeldende rett har skadelidte en omfordelingsplikt, som omfatter en nokså vid personkrets (husstanden), se punkt 8.2.1.2. Som det fremgår i utkastet til modellen for fremtidstaperstatning, foreslår Utvalget en ordning basert på erstatning for selve *evnetapet*. I konsistens med denne nyorienteringen foreslår Utvalget å forlate ordningen med omfordelingsplikt for husstanden, til fordel for en regel om «*selvinnretningsplikt*», se redegjørelsen i punkt 8.6.5. Tapsbegrensningsplikten bør være basert på samme regel for påført (lidt) tap og fremtidig tap. Av den grunn foreslår Utvalget at regelen om selvinnretningsplikt også skal gjelde ved utmåling av påført hjemmearbeidstap. Det bidrar til konsistens og enkelhet i regelsystemet.

For det tredje finner Utvalget grunn til å presisere enkelte prinsipper for bevisvurderingen. Analysene av underrettspraksis gir inntrykk av at det undertiden (feilaktig) opereres med et *dokumentasjonskrav*. De alminnelige bevisprinsippene ligger imidlertid fast også her: Det må foretas en *sannsynliggjøring* av hjemmearbeidstapet, basert på en *fri bevisvurdering*, sml. tvl. § 21-2 første ledd. Det er derfor ikke noe krav om at dette må fremgå av for eksempel kvitteringer. Skadelidte har i utgangspunktet bevisbyrden, sml. det generelle prinsippet i blant annet *Nesse* (Rt. 1997 s. 883, s. 887) og *Stokke* (Rt. 1999 s. 1473, s. 1479).

Det vises for øvrig til motivene nedenfor, og merknadene til de enkelte bestemmelser.

8.5 Fremtidstap. Ulike standardiseringsmodeller

8.5.1 Kjerneproblemer

Utmåling av erstatning for fremtidig hjemmearbeidstap reiser mange av de samme utfordringene som andre fremtidige tapsposter. I likhet med utmåling av fremtidig tradisjonelt innteksttap (utearbeidstap), står man overfor prognoser – både i vurderingen av den hypotetiske situasjonen med skaden og uten skaden. Utvalget viser til redegjørelsen under kapittel 3 om generelle argumentasjonslinjer, samt hensynene bak forslaget til Inntekstapmodellen (voksne) i kapittel 5. I tillegg til disse felles kjerneproblemer for fremtidige tap, kan det oppstå enkelte særskilte spørsmål ved utmåling av hjemmearbeidserstatning.

For det første kan det være vanskelig å avgjøre om hjemmearbeidsevnen *ville blitt utnyttet* om ansvarshendelsen tenkes borte, noe som er en forutsetning for at det skal foreligge et erstatningsrettslig «tap». Dette kan være vanskelig å avgjøre, særlig i et moderne samfunn der grensen mellom arbeid i og utenfor hjemmet kan være mindre tydelig enn før.

For det andre kan det oppstå særlige spørsmål i forhold til *tapsbegrensningsplikten*. Denne har flere sider. En av disse er plikten til å uttømme offentlige ytelser. Utvalget har undersøkt særlig ordningen med kommunal hjemmehjelp. Det kvalitative og kvantitative tjenestetilbudet samt egenandelssystemet er meget forskjellig i ulike kommuner.³² Dette skaper utfordringer i forhold til å opprettholde tanken om erstatning som supplement til offentlige ytelser. Dette går Utvalget nærmere inn på nedenfor, i drøftelsen av en fradragsbasert utmålingsmodell. I tillegg kan omfordelingsplikten medføre besværlige bevisvurderinger. Vanligvis er det vanskelig å avgjøre om skadelidte i fremtiden vil ha samme familiestatus som på oppgjørstiden, og i hvilken retning eventuelle endringer vil dreie. Utvalget ser også det uheldige i (stigmatiserende) spekulasjoner om skadelidte vil bli enslig som følge av samlivsbrudd etter ulykken – og dermed ikke har noen å omfordele med. Heller ikke en konkret bevisvurdering av sannsynligheten for å *bli* samboer eller gift – og dermed *få* noen å omfordele oppgavene med – anses som verken ønskelig eller enkel. I lys av dette har Utvalget drøftet

³² Se nedenfor i punkt 8.6.6.2.

om det her bør gjøres en endring i forhold til gjeldende rett.³³

For det tredje blir ofte *prognosene usikre* som følge av at tapsperioden normalt er lang – og ofte lengre enn for tradisjonelt inntektstap. De fleste kan utføre hjemmearbeid også etter pensjonsalder på 67 år, men neppe i samme omfang livet ut. Spørsmålet er hvor i dette tidsintervallet man skal sette et skjæringspunkt. Dette beror på den enkeltes helsetilstand, omfanget av tekniske hjelpemidler og andre faktorer som er vanskelige å predikere over lange tidsspenn.

De skisserte komplikasjonene kan tale for at det bør innføres en ordning med sjablongmessig fastsettelse av fremtidig hjemmearbeidserstatning. Samtidig belyser gjennomgangen individuelle forhold som til en viss grad må hensyntas om ikke standardiseringen skal bli for grov. I balanseringen av disse kryssende hensyn har Utvalget drøftet ulike modeller. Disse er forbundet med hvert sitt sett av fordeler og ulemper. I fortsettelsen skisseres først de modellene som er vurdert, men blitt forkastet. Deretter utdypes den modellen som Utvalget positivt går inn for.

8.5.2 Hva Utvalget har vurdert, men forkastet

Utvalget har vurdert tre ulike modeller for standardisering av hjemmearbeidserstatning. Disse bygger på forskjellige hovedfundamenter, og representerer ulike standardiseringsgrader.

Den første modellen kan betegnes som en årstapsmodell. Med dette menes at den tar utgangspunkt i skadelidtes årstap som hjemmearbeider. Beløpet multipliseres deretter med en faktor, som gir den samlede fremtidstaperstatningen. Fremgangsmåten har likhetstrekk med systemet i ysfl. § 2-2, og dansk modell for fremtidig ervervsstatning. Undersøkelser av oppgjørspraksis tyder på at denne metoden ofte ble anvendt tidligere, før Høyesterett presiserte at hjemmearbeidserstatningen ligger «innbakt» i standarderstatningen ved yrkesskade, jf. *Martinsen* (Rt. 1998 s. 1916). Årstapsmodellen er enkel i sin form, men forutsetter *konkrete* vurderinger av den enkelte skadelidtes hjemmearbeidstap. Deresom dette skal bygge på gjennomsnittsbetraktninger for å være representativt, må rettsanvenderen i realiteten gjøre en differansebetraktning med og uten skaden, sml. selve prinsippet som flertallet anvender i *Stakkeland* (Rt. 2004 s. 8). Under en

slik utforming vil modellen langt på vei bli en «kamouflert» individuell utmåling, selv om kapitaliseringen er forenklet. Denne modellen representerer derfor en mild grad av standardisering.

Den andre modellen som Utvalget har drøftet, er en form for «innbakingsmodell». Hjemmearbeidstapet dekkes da *som en del av* erstatningen for tradisjonelt inntektstap. Fremgangsmåten brukes i dag ved utmåling av fremtidig inntektstap etter yrkesskedeforsikringsloven, og ble tydeliggjort av Høyesterett i *Martinsen* (Rt. 1998 s. 1916). Her anses den standardiserte erstatningen for fremtidig inntektstap å dekke også hjemmearbeidstap, som dermed blir «konsumert» av sjablonerstatningen. Forutsetningen for en slik tilnærming er at man tar høyde for hjemmearbeidstapet ved nivåfastsettelsen. Det var en del av begrunnelsen for at lovgiver la minstenivået i Standarderstatningen på 7 G. Utvalget ordla seg slik:

«Ved at laveste gruppe går opp til 7 G, tar man også en viss høyde for at en del av de lavere inntektsgruppene ville ha kunnet oppnå høyere inntekt senere i sin yrkeskarriere. ... Det kan videre pekes på bestemmelsen i skadeserstatningsloven § 3-1 andre ledd annet punktum om at «verdien av arbeid» i heimen likestilles med inntekt. Ved at laveste inntektstrinn legges relativt høyt, må det også kunne sies at forslaget tar hensyn til dette prinsippet og kompensere for tapet.»³⁴

Utvalget ser fordelene med en slik modell, fordi den kan medføre blant annet forenklet saksbehandling. En ulempe er at den ikke i tilstrekkelig grad hensyntar forskjeller på faktaplanet. Det kan slå begge veier: For skadevolder kan det oppfattes som urimelig å måtte pålegges erstatningsplikt for et «tap» som reelt sett ikke er påført (skadelidte har ingen funksjonsbegrensninger i hjemmet), hvilket kan bli en konsekvens dersom man baker inn hjemmearbeidserstatningen i erstatning for ordinært inntektstap. Dette kan resultere i systematisk overkompensasjon for visse grupper av skadelidte, noe Utvalget har ønsket å unngå. Løsningen kan også støte an mot grunnleggende prinsipper om at erstatning er betinget av skade/tap, samt kravet om årsakssammenheng (skadevolder har ikke forårsaket hjemmearbeidstap, men må likevel «erstatte tapet»). For skadelidte kan en slik ordning tilsvarende gi tilfeldig overdekning, men også gi underkompensasjon, alt etter hvor erstat-

³³ Temaet er berørt foran i punkt 8.4.2, og utdypes nedenfor i punkt 8.6.5.

³⁴ Se vedlegg I til NOU 1994: 20 s. 357.

ningsnivået legges. Grunnen er at skadelidte kan få et større hjemmearbeidstap enn den alminnelige ervervsuførheten tilsier. Dette berører en generell utfordring (svakhet) ved «innbakingsmodellen»: Den forutsetter at det er korrelasjon (samsvar) mellom ervervsuførhet (tap) som utarbeider og hjemmearbeider. En slik tilstrekkelig sammenheng finnes ikke, fordi utarbeidstap og hjemmearbeidstap refererer til ulike tapsformer. De er vanskelige å sammenlikne, idet de mangler en klar «fellesnevner» (er inkommensurable). Mot denne bakgrunn er det reist kritikk mot dagens yrkesskadeordning, især etter *Martinsen* (Rt. 1998 s. 1916).

Skal man tilstrebe full erstatning både for utarbeidstap og hjemmearbeidstap – som samles i én enhet under «innbakingsmodellen» – kan nivået generelt måtte legges så høyt at ordningen blir kostbar, sml. «gulvdiskusjonen» under Inntekstapmodellen (voksne). Utvalget ser betenkeligheter, især om nivået heves kun som konsekvens av selve modellvalget (til forskjell fra tilfeller der et høyt nivå er en konsekvens av høye kostnader for å oppnå reell behovsdekning). Utvalget vil bemerke at en ordning med standardisering generelt vil medføre avvik fra en individuell utmåling; dette er en «omkostning» som uløselig er forbundet med slike forenklings- og effektiviseringstiltak. Et særskilt problem med «innbakingsmodellen», er at standardiseringsgraden kan bli hard som følge av at man i realiteten slår sammen to ulikeartede erstatningsposter. Ut fra de skisserte ulempene har Utvalget forkastet denne modellen, og vurdert andre alternativer.

Den tredje modellen tar utgangspunkt i en faktor (for eksempel G) som reduseres forholdsmessig ved lavere *medisinsk invaliditetsgrad* enn 100 %. Modellen bygger på en forutsetning om at de fleste gjøremål i hjemmet er forbundet med fysisk arbeid, og at det for denne typen innteksttap – til forskjell fra tradisjonelt innteksttap – er en nær sammenheng med den medisinske invaliditeten. Også denne modellen er enkel i strukturen, men har betydelige systemsvakheter. Den største er at evnen til å utføre hjemmearbeid kan være større eller mindre enn den medisinske invaliditeten skulle tilsi. Eller formulert på en annen måte: Den medisinske invaliditeten er ikke nødvendigvis noe egnet mål og uttrykk for tapt hjemmearbeidsevne. Det er en viss korrelasjon, men den er utilstrekkelig. For eksempel kan skadelidte ha smerteplager ved utføring av husarbeid (for eksempel over skulderhøyde), men uten at disse reflekteres i invaliditetsgraden. Korrelasjonsproblemet innebærer at man systematisk kan få en for hard grad av standardi-

sering. Derimot viser analysene at det er en viss sammenheng mellom lavinvaliditeter og minstegrensen for overhodet å bli påført et hjemmearbeidstap. Selv om Utvalget har forkastet medisinsk invaliditet som hovedfundament i en standardiseringsmodell, kan nettopp denne korrelasjonen utnyttes for å forbedre den neste modellen som skal beskrives.

Etter denne skisseringen av hva Utvalget har avgrenset mot, skal det gjøres rede for hva som er vurdert og foreslått.

8.6 Nærmere om funksjonsevne-modellen

8.6.1 Oversikt

Utvalget ønsker innledningsvis å gi en kort deloppsummering før den nærmere beskrivelsen av funksjonsevne-modellen. Når det gjelder posten *påført* hjemmearbeidstap, går som nevnt Utvalget inn for å videreføre dagens system med konkret og individuell utmåling. For fastsettelsen av fremtidstapet foreslås derimot en *standardisert* modell, som skal utdypes her.

Hovedfundamentet i modellen for fremtidig tap er basert på skadelidtes tap av *funksjonsevne* i forhold til å utføre ulike typer hjemmearbeid. Dette blir vurdert opp mot verbale funksjonsbeskrivelser, som gir grunnlag for å gruppere tilfellene ut fra om hjemmearbeidsevnen er lettere redusert eller sterkt redusert/bortfalt. Funksjonsevne-modellen innebærer en nytenkning og nyskapning i erstatningsretten. Ved at modellens hovedfundament bygger på tilpassede funksjonsbeskrivelser (arbeidsevne i *hjemmet*), antas den å gi godt samsvar med det tapet som skal dekkes (*hjemmearbeidstapet*). Utvalget har derfor valgt å utrede funksjonsevne-modellen nærmere. Den er imidlertid blitt modifisert, ved at den ikke gis anvendelse på alle skadetilfeller.

Utvalget anser det hensiktsmessig å si noen ord om *begrepsbruk*, slik at det er klart hva som beskrives. Når det her tales om «funksjonsevne», siktes det til skadelidtes funksjonsevne som hjemmearbeider, det vil si evnen til å utføre arbeidsoppgaver i hjemmet. Begrepet «i hjemmet» skal forstås på samme måte som under påført tap (se foran). Funksjonsevnen skal derfor vurderes i forhold til skadelidtes mulighet for å utføre tradisjonelle husholdsoppgaver (matlaging, renhold mv.), hagearbeid (snømåking, plenklipping mv.), omsorgsoppgaver mv. Hvis ansvarshendelsen har medført reduksjon eller bortfall av hjemmearbeidsevnen, utgjør dette «funksjonstapet». For å

få klarlagt denne siden av faktum, må rettsanvenderen gjøre en «funksjonsevnevurdering» (synonymt med kortformen «funksjonsvurdering»).

Bakgrunnen for Utvalgets oppmerksomhet mot funksjonsevnen, er det grunnleggende rettspolitiske valg om å erstatningsverne selve *evnetapet*. Dette er forbundet med flere fordeler. For det første er det naturlig å anse hjemmearbeidsevnen for å ha en egenverdi, som et beskyttelsesverdig gode. En ordning som anerkjenner verdien av evnen i seg selv, har en viss tradisjon i norsk erstatningsrett, sml. *Forus Travbane* (Rt. 1965 s. 1309). En kvinne ble pårent av en hest under et travløp. Skaden reduserte husmorevnen. Høyesterett tilkjente hjemmearbeidserstatning. At skadelidte ikke hadde hatt faktiske utgifter grunnet gratis hjelp fra venner og familie, var uten betydning.

Dette samsvarer med dansk rett, hvor det heller ikke er krav om at skadelidte har pådratt seg faktiske (konkrete) utgifter til hushjelp mv. Som påpekt av Møller og Wiisbye, «ydes [erstatning] også, selv om det er familien, der har ydet hjelpen».³⁵ Synspunktet forankres i rettspraksis slik som U 1930.462 H og U 1933.662 H, men bildet er ikke entydig, se for eksempel U 1990.916 H.³⁶

For det andre er det enklere å måle evnetapet isolert, fremfor å måtte ta stilling til prognoser om hvorvidt – og i så fall i hvilken grad – evnen ville ha vært utnyttet (uten ansvarshendelsen). En slik hypotetisk vurdering må som nevnt foretas etter dagens ordning. Utvalgets forslag vil innebære en forenkling av vurderingstemaet. Dette forsterkes av den foreslåtte grovinnstillingen i funksjonsevnegrupper, som blir nærmere forklart nedenfor.

Utvalget har avveid de kryssende hensynene, der ønsket om å oppnå enkle og raske oppgjør er avveid mot hensynet til en tilpasset behovsdekning. Dette krever en sjablongmessig utmåling, men uten at standardiseringsgraden blir for «hard». Som det fremgår anviser modellen en standardisert erstatning, men med individuelle elementer.

I fortsettelsen beskrives Utvalgets vurderinger og konkrete utforming av forslag til standarderstatning for fremtidig hjemmearbeidstap. Siden modellen bygger på funksjonsevne som hovedfundament, betegnes den her som funksjonsevne-modellen. Denne har visse likhetstrekk med tenkemåter innen medisin (i vid forstand). Som et bakteppe skisseres derfor internasjonale klassifikasjonssystemer for å måle funksjonsevne i hjemmet.

³⁵ Møller og Wiisbye 2002 s. 74.

³⁶ Dette påpekes også av Møller og Wiisbye 2002 s. 74–75.

8.6.2 Internasjonale klassifikasjonssystemer

Som ledd i Utvalgets faktakartlegging er det innhentet informasjon om hvordan hjemmearbeidsevnen blir vurdert i helseorienterte fagmiljøer. Etter mandat fra Utvalget har Norsk Ergoterapeutforbund laget en utredning, «Vurdering av restarbeidsevne i hjemme/ husarbeid».³⁷ Den gir innblikk i ergoterapeutiske «instrumenter» og begreper for å evaluere og beskrive evnen til å utføre hjemmearbeid. Utvalget finner grunn til å gjengi noen hovedpunkter fra rapporten, med vekt på de som anses som særlig relevante for vår erstatningsrettslige kontekst.

Innledningsvis presiserer rapporten at begrepet *restarbeidsevne* inngår som en del av ergoterapeutenes begrepsapparat. Det bemerkes at «[r]estarbeidsevne er et begrep som benyttes om gjenværende evner til å arbeide, hos personer som har nedsatt arbeidsevne på grunn av sykdom eller skade».³⁸ Videre påpekes det at begrepet oftest er knyttet til inntektsgivende arbeid, men at «[r]estarbeidsevne kan ... brukes i forhold til arbeid som gjøres i hjemmet, siden mange av oppgavene i hjemmet har karakter av arbeid».³⁹ Vurderingen er påvirket av en rekke faktorer, som «fysiske muligheter, psykiske faktorer og utformingen av omgivelsene. Restarbeidsevnen er også avhengig av kvaliteten, kvantiteten og intensiteten i opptrenings- og rehabiliteringstilbudet».⁴⁰

I vurderingen av restarbeidsevnen i hjemmet brukes *klassifikasjonssystemer*. I 2001 publiserte Verdens helseorganisasjon (WHO) International Classification of Functioning, Disability and Health (ICF). I 2003 ble den oversatt til norsk, av KITH og Sosial- og Helsedirektoratet. «ICF» er en forkortelse for «Internasjonal klassifikasjon av funksjon, funksjonshemming og helse». Målsettingen er dels å etablere et enhetlig/standardisert språk, og til dels et verktøy for å beskrive helse og helserelaterte forhold.

Ergoterapeuter har flere tilgjengelige metoder for kartlegging og vurdering av personers aktivitet- og delttagelsesfunksjon. Som det fremgår av rapporten, har «[e]rgoterapeuter ... en «verktøykasse» med norske og internasjonale valide og reliable undersøkelses- og vurderingsverktøy».⁴¹ Seksti forskjellige er presentert i en oversikt på

³⁷ Rapporten er utarbeidet av Ergoterapeut og fagsjef Toril Laberg. Rapporten blir her angitt som «Laberg 2009».

³⁸ Laberg 2009 s. 1.

³⁹ Laberg 2009 s. 1.

⁴⁰ Laberg 2009 s. 1.

⁴¹ Laberg 2009 s. 2–3.

nettsidene til Norsk Ergoterapeutforbund (www.netf.no). Slike kartleggingsverktøy kan være spørreskjemaer, tester eller skjemaer for å strukturere observasjon av praktiske situasjoner. For å få et helhetlig bilde av personer og deres omgivelser er det ofte nødvendig med å kombinere flere metoder. I relasjon til hjemmearbeid må også personens egne ønsker og opplevelse av aktivitetens betydning tillegges vekt. Dette blir slik formulert i rapporten:

«For noen er matlaging meningen med livet, mens andre ser på det som en måte å få i seg næring på. For noen er hagearbeid en kilde til

energi og selvrealisering, mens for andre handler det om å få klippet plenen regelmessig slik at naboen blir fornøyd.»⁴²

Av interesse for Utvalgets arbeid, er at dette ikke bare kan klarlegge om skadelidte har restarbeids-evne i hjemmet. I rapporten fremheves at «[d]et kan være aktuelt å gradere betydningen av hjemme/husarbeid, samtidig med evnen til å utføre det».⁴³ Variablene kan uttrykkes skjematisk, som vist i tabellen.

⁴² Laberg 2009 s. 3.

⁴³ Laberg 2009 s. 3, originalkursivering delvis utelatt.

Tabell 8.1 Eksempel på strukturering av kartlegging, basert på ICF

Aktivitet	Delaktiviteter	Betydning*	Utførelse**
1 Handle	Planlegge og handle. Sette vekk varer.		
2 Lage mat	Planlegge måltidet. Tilberede mat. Dekke bord, vaske opp og rydde kjøkken.		
3 Lettere husarbeid	Holde orden i huset, kaste søppel, tørke støv, stelle blomster, vaske og tørke klær,		
4 Tyngre husarbeid	Rengjøring, skifte på senger, pusse vinduer.		
5 Ha gjester	Planlegge og gjennomføre mottak av besøk.		
6 Styre økonomien	Holde eget budsjett. Betale regninger.		
7 Utvendig vedlikehold av hus	Male/beise, små reparasjoner.		
8 Hagearbeid	Plante blomster, vanne, rake løv, beskjære busker, plukke bær, vedlikeholde hagemøbler.		
9 Klippe plen	Klippe plen og kanter.		
10 Måke snø			
11 Bilhold	Følge opp service. Skifte dekk.		
12 Bilvask	Innvendig og utvendig vask.		
13 Dugnad	Delta i lokale dugnader knyttet til hus og hjem.		
14 Omsorg for egne barn	Følge opp barns emosjonelle og fysiske behov.		
15 Omsorg for foreldre	Følge opp foreldres behov for kontakt, hjelp og støtte.		
16 Ta vare på dyr	Fore, stelle og mosjonere kjæledyr.		

* *Betydning* av aktiviteten vurderes slik:

A Stor betydning	Bidrar til meningsfull tilværelse
B Noe betydning	Vil ha god standard på arbeidet
C Litt betydning	Greit å gjøre det av og til
D Ingen betydning	Gjør det som må gjøres, med lav standard
E Ikke aktuelt	Pleier/pleide ikke å gjøre det

** *Evnen* til å utføre aktiviteten vurderes slik:

0 Ingen vanskelighet	Utfører som før skade.
1 Liten vanskelighet	Bruker lenger tid, blir mer sliten. Må minnes på å gjøre aktiviteten.
2 Middels vanskelighet	Trenger hjelpemidler. Bruker svært lang tid. Trenger veiledning for å komme i gang.
3 Stor vanskelighet	Klarer bare deler av aktiviteten. Trenger veiledning underveis.
4 Total vanskelighet	Klarer ingen deler av aktiviteten.
5 Ikke aktuelt	Har ikke hage, bil. Bor i enebolig, dugnad ikke vanlig.

Tabellen anskueliggjør et ergoterapeutisk «instrument» for å kartlegge arbeidsevnen i hjemmet. Vurderingen gjøres med utgangspunkt i personsens eget hjem og vurderes opp mot evnen til å utføre aktiviteten før skade. De to venstre kolonnene angir nummererte gjøremål, som er presisert gjennom å stille opp delaktiviteter, se den midterste kolonnen. I de to kolonnene mot høyre, angis hvilken betydning aktiviteten har for personen (se tegnforklaringen merket *), samt evnen til å utføre aktiviteten (se tegnforklaringen merket **).

For Utvalget er det først og fremst den «objektive» evnen til å utføre ulike typer hjemmearbeid som er av interesse; skadelidtes subjektive opplevelse av husholdsarbeidets betydning er mindre relevant i en erstatningsrettslig sammenheng.⁴⁴ Inndelingen i delaktiviteter er mer finmasket enn det som synes hensiktsmessig for en praktikabel utmålingsmodell. Det tverrfaglige blikket har imidlertid gitt innsikter og idéer av verdi for Utval-

⁴⁴ Rettspraksis gir imidlertid enkelte eksempler på at husarbeidets betydning for den enkelte inngår i vurderingen, for eksempel i grensen mot ménerstatningen, jf. for eksempel *Stenberg* (Oslo byrett 18. oktober 2000). Retten uttaler at «[s]kadelidtes psykiske belastning ved reduksjon i rengjøringsstandarden «mer blir et spørsmål om hennes psykiske velvære og at en eventuell kompensasjon for dette faller inn under ménerstatningen.». Se også Kjelland 2002 s. 56.

gets arbeid. Ved behov for grundigere kartlegging av skadelidtes restarbeidsevne i hjemmet, kan ergoterapeuter benyttes som sakkyndige. Som det fremgår i fortsettelsen er for eksempel differensieringer innen ulike (del)aktiviteter til en viss grad operasjonalisert i den foreslåtte (juridiske) standardiseringsmodellen.

8.6.3 Hovedtrekk i Utvalgets modifiserte funksjonsmodell

8.6.3.1 Funksjonsvurderinger basert på verbale beskrivelser

Dette avsnittet gir en konkretisering av funksjonsevne-modellen. Den har to hovedelementer: husholdskomponenten og omsorgskomponenten.

Utvalget beskriver først *husholdskomponenten*. Den omfatter tap av evnen til å utføre husholdsoppgaver, slik som rydding, matlaging, renhold og innkjøp mv. Utenfor faller nedsatt evne til å utføre omsorgsoppgaver for barn, som derimot reguleres av omsorgskomponenten (se nedenfor). Tapet av husholdsevnen er beskrevet i tabellen. Den beskriver funksjonsevnetap i hjemmet. Funksjonsevnen er angitt med verbale beskrivelser, og gruppert i ulike kategorier. Disse skal forklares med støtte i tabellen.

Tabell 8.2 Funksjonsevne-modellen

Gruppe/Funksjonsevne i hjemmet	Årlig hjemmearbeidserstatning
Gruppe 0: Kan utføre alle eller tilnærmet alle typer hjemmearbeid.	0 (Ikke tap)
Gruppe 1 (mindre funksjonsevnetap): Varig tapt evne til å utføre tyngre hjemmearbeid, slik som tyngre vedlikehold av bolig, dekkskift, snømåking og plenklipping, vask av tak og vegger og andre tyngre gjøremål i eller tilknyttet hjemmet.	0,2 G
Gruppe 2 (større funksjonsevnetap): Varig tapt evne til å utføre en vesentlig del av også lettere hjemmearbeid, slik som matlaging, løpende renhold, rydding, innkjøp og andre lettere huslige gjøremål.	0,4 G

I venstre kolonne beskrives tapet av funksjonsevne, som er angitt i tre grupper. Gruppe 0 omfatter de tilfellene der skadelidte har hele funksjonsevnen i behold, og ikke er påført noe hjemmearbeidstap. Gruppe 1 omfatter mindre funksjonsevnetap, mens gruppe 2 omfatter sterkt redusert eller bortfalt funksjonsevne (større funksjonsevnetap). Også disse begrepene blir forklart nedenfor. For hver av disse gruppene tilkjennes en årlig hjemmearbeidserstatning, se kolonnen til høyre. Der er det erstatningsmessige hjemmearbeidstapet uttrykt som en andel

av grunnbeløpet (G). Utvalget har benyttet denne faktoren for å få harmoni med Utvalgets øvrige modellforslag.

Ut fra funksjonsbeskrivelsene plasseres skadelidte i den gruppen som gir det mest dekkende uttrykket for arbeidsevnen i hjemmet. Det legges opp til en konkret vurdering, der det er skadelidtes *samlede* funksjonsevne som er avgjørende. For å få frem dette foreslår Utvalget at lovteksten bør inneholde en presisering om at plasseringen i grupper skal foretas ut fra en samlet bedømmelse. Vurderingen bør knyttes til oppgjørstidspunktet, i

tråd med alminnelige prinsipper. Vurderingstidspunktet foreslås presisert i forarbeidene.

Det andre elementet i standardiseringsmodellen, er *omsorgskomponenten*. Den tar sikte på å kompensere for redusert evne til omsorg, som også inngår i begrepet «arbeid i hjemmet». Utvalget har sett det naturlig både arbeidsmessig og utformingsmessig å skille ut denne komponenten. Det skyldes dels at slikt evnetap er vanskeligere å kvantifisere og verbalt beskrive enn husholdsevnetap, og dels at ikke alle skadelidte har omsorg for barn. Det kan være at skadelidte ikke har barn, eller at disse er blitt voksne og flyttet ut. Utvalget finner det lite rimelig om skadevolder skal måtte dekke også slikt «tap», som en konsekvens av at omsorgskomponenten er innbakt i standardiseringsmodellen. For å unngå dette foreslår Utvalget en regel som gir et sjablongmessig påslag, forutsatt at skadelidte kan påvises en skaderelatert reduksjon av omsorgsevnen, se utdypingen i punkt 8.5.7 foran.

8.6.3.2 Årsakskravet

Utvalget har ikke funnet grunn til å forlate vilkåret om årsakssammenheng. Hjemmearbeidserstatning er derfor betinget av at reduksjonen eller bortfallet av funksjonsevnen er en følge av ansvarshendelsen. Dersom funksjonsevnen er den samme med og uten ansvarshendelsen, foreligger det ingen differanse – og dermed heller ikke noe erstatningsrettslig relevant tap. Det ville være lite rimelig om «skadevolder» skulle pålegges erstatningsplikt for en skade som han eller hun ikke har forårsaket. Utvalget har uttrykt årsakskravet ved ordet «tap», som fanger inn at det må være en differanse (grunnet den skadevoldende begivenhet).

Særskilte spørsmål kan oppstå der skadelidte har en skade fra før, og dermed en «*inngangsinvaliditet*» i forhold til å fungere som hjemmearbeider. Dersom skadelidte har en slik grunnskade, er det i utgangspunktet bare *mer*-skaden som gir grunnlag for erstatning. De angitte grupperingene må leses ut fra dette. Hvis grunnskaden medfører at skadelidte taper evnen til å utføre også lettere hjemmearbeid, gis det erstatning ved å ta utgangspunkt i gruppe 2 (merskaden), med fratrukket av erstatning for gruppe 1 (grunnskaden).

8.6.3.3 Varighetskravet

I likhet med de andre modellene om standardisert fremtidstap, bør det gjelde et varighetskrav. Dette

utgangspunktet gjelder på samme måte som for eksempel Inntekstapmodellen. Et avvik fra dette krever en særskilt begrunnelse, også fordi det vil måtte forsvare en inkonsistens i regelverket. Standardiseringen bygget på tabeller tar utgangspunkt i varig tap, se de generelle betraktningene om dette i punkt 4.7 foran. Som for andre personskader, kan tapet av funksjonsevne imidlertid også være tidsbegrenset. Et eksempel er at skadelidte har brukket en fot på komplisert måte, noe som nedsetter hans førlighet i flere år, likevel med en sikker prognose for at full førlighet vil gjenvinnes. For slike tilfeller kan rettsanvenderen fastsette en erstatning for tidsbegrenset hjemmearbeidstap, og Utvalget foreslår en egen regel for dette, som henviser til den generelle regelen om tidsbegrenset tap i lovverket § 3-1 fjerde ledd.⁴⁵

8.6.3.4 Bevisvurderingen

Utvalget presiserer at modellen anviser en juridisk vurdering. Det har derfor vært sentralt å utforme funksjonsbeskrivelsene ved hjelp av vanlige ord og uttrykk. Som på en rekke andre områder i personskadeerstatningsretten, er medisinsk fagkyndige (i vid forstand) sentrale premissleverandører for den juridiske vurderingen. Utreddende spesialister kan bidra til å få saken riktig og fullstendig opplyst, sml. prinsippet i tvl. § 21-4 første ledd.

Kartlegging av skadelidtes funksjonsevne i hjemmet ligger allerede i Røsæg-mandatet (Standardmandatet). Mandatets punkt 6 omhandler funksjonsvurdering, og det «bes om en medisinsk begrunnet vurdering av hvilke gjøremål skadelidte som følge av skaden er hemmet i eller forhindret fra å utføre når det gjelder arbeidsliv, *husarbeid*, fritidsaktiviteter og *arbeid med egen bolig*».⁴⁶ Dette vil et stykke på vei gi grunnlag for den konkrete rettsanvendelsen (subsumsjonsgrunnlag) ved gruppeplasseringen i funksjonsevne-modellen. Modellen anviser imidlertid en mer raffinert funksjonsbeskrivelse i hjemmet.

De foreslåtte endringene i reglene om utmåling av hjemmearbeidserstatning, har implikasjoner på prosessuelle og bevismessige forhold. Utvalget vil bemerke at endringer i den materielle utmålingsjussen kan tilsi behov for justeringer av *standardmandatet for personskadesakene*. En eventuell revisjon av standardmandatet bør gjøres slik

⁴⁵ Regelen om tidsbegrenset tap er plassert i tredje eller fjerde ledd, alt etter hvilket fraksjonsforslag man leser, se om dette

⁴⁶ Jf. NOU 2000: 23 (vedlegg 1).

at det sikrer et *godt samsvar* med det de foreslåtte materielle erstatningsreglene etterspør som relevant. Ut fra de overordnede mål om raskere, enklere og mindre belastende oppgjørprosesser, ser Utvalgets det som viktig at også mandatutforming blir veltilpasset (slik at brukerne av loven får et godt grunnlag for den konkrete rettsanvendelsen). Dette bør man ha for øye ved en revisjon av mandatet.

Etter denne skisseringen av hovedtrekk i funksjonsevne-modellen, skal Utvalget utdype begrunnelsen for erstatningsnivåene (punkt 8.6.4) og kursendringen i forhold til tapsbegrensningsplikten (punkt 8.6.5). Det gir en bakgrunn for de etterfølgende presiseringene av utmålingsmodellens hovedkomponenter. Først skal imidlertid presenteres ulike syn på spørsmålet om funksjonsevne-modellen bør suppleres med et minstekrav til medisinsk invaliditet, se punkt 8.6.3.5 rett nedenfor. Diskusjonen om dette punktet har resultert i at Utvalget finner det hensiktsmessig å presentere to forslag til lovregulering.

8.6.3.5 Spørsmålet om minstekrav til medisinsk invaliditet

Utvalget har vurdert om det er behov for å modifisere funksjonsevne-modellen, ved å oppstille et bestemt minstekrav til medisinsk invaliditet for å ha rett til fremtidig hjemmearbeidserstatning. Utvalget har her delt seg i to fraksjoner. Beskrivelsen av disse må leses i sammenheng. Den først presenterte fraksjonen går inn for å ha et kvalifikasjonskrav knyttet til medisinsk invaliditet. Den andre fraksjonen vil beholde funksjonsevne-modellen uten et slikt tilleggskrav. Begge alternativ presenteres med forslag til lovtekst.

Fraksjon 1, bestående av utvalgsleder Askeland og utvalgsmedlemmene Orsteen, Flatner og Riisa går inn for å oppstille et minstekrav til skadens størrelse. En viktig grunn til at dette foreslås, er at det vil bygge inn et objektivt kvalifikasjonskrav for å få hjemmearbeidserstatning. Kriterier bygget på nedsettelse av funksjonsevne er en nyskapning i norsk erstatningsrett og ikke utprøvd i praktisk rettsanvendelse. Det kan av denne grunn være utfordrende for rettsanvenderen å fastlegge en nedre terskel uten noen objektivierte holdepunkter. En kvalifikasjon gjennom henvisningen til medisinsk invaliditet vil sikre at det kan settes adekvate grenser for hvem som skal få hjemmearbeidserstatning. Kriterier knyttet til medisinsk invaliditet har tradisjon i norsk personskadeerstatningsrett, og har fungert godt rent retts teknisk. Ønsket om å legge inn et retts tek-

nisk velprøvd og velfungerende kvalifikasjonskriterium må ses i lys av at hjemmearbeidserstatningen er standardisert til et nivå som innebærer en ikke ubetydelig økning sammenliknet med de summer som ofte utmåles etter gjeldende rett. Det er behov for en mekanisme som sikrer at erstatningen bare tilkommer de skadelidte som faktisk har et tap av evne til hjemmearbeid og som hindrer spekulasjon.

Fraksjon 1 anerkjenner samtidig at det kan forekomme at skadelidte bør ha krav på erstatning for hjemmearbeidstap selv om vilkåret om medisinsk invaliditet ikke er innfridd. Dette vil imidlertid være sjelden, og slike tilfeller kan da ivaretas gjennom en adgang til å bevise seg inn i erstatningsregelen. For slike tilfeller bør det i tråd med formålet bak regelen kreves «klar sannsynlighetsovervekt» for at funksjonsevnen er varig nedsatt i tilstrekkelig grad og omfang. Dette kravet tas inn i lovteksten. Med uttrykket klar sannsynlighetsovervekt er det ment å henvise til et beviskrav som er høyere enn vanlig sannsynlighetsovervekt, og som har vært anvendt i ulike erstatningsrettslige sammenhenger, se blant annet *Ringvold* (Rt. 1996 s. 864) og i Rt. 1990 s. 688.⁴⁷ Enkelte skadelidte med invaliditetsgrad under 10 % vil i særskilte tilfeller ha en så nedsatt funksjonsevne at de har et hjemmearbeidstap. Dette vil kunne være aktuelt i forbindelse med finger- og kneskader hvor skadelidte ikke greier å kompensere for funksjonsnedsettelsen for eksempel grunn av smerter. Eksemplene er ikke uttømmende. De alminnelige vilkår knyttet til varighet og tap av en vesentlig del av funksjonsevnen må imidlertid bevises med klar sannsynlighetsovervekt.

Grensen på 10 % er satt for å gi en retts teknisk håndterlig terskel i kombinasjon med adgangen til å bevise sitt tap, men det bemerkes at grensen også er konsistent med vilkåret for overgangserstatning etter lovutkastets § 3-3, som også gjelder fysisk preget arbeid. En slik nedre terskel vil også bidra til å redusere antall tvister, både om det overhodet foreligger noe tap, og om tapet i så fall skyldes ansvarshendelsen. Nyskapningen knyttet til funksjonsevnevurdering vil uten noen objektivierte krav kunne lede til at mange uberettigede krav blir reist, noe som virker mot hensikten med standardisering. Dette har sammenheng med at bevistemålet knyttet til funksjonsevnevurderingen

⁴⁷ Se om dette beviskravet for eksempel Robberstad 2009 s. 248-250. I lovforslaget opereres det med et slikt skjerpet beviskrav også hva gjelder beviset for visse grupper av skadelidtes inntektsnivå, se om dette punkt 5.6.3 og 5.5.4.3 foran. Generelt om beviskrav i punkt 3.4.9 foran.

kan være utfordrende. Siden alle får funksjonsbegrensninger med alderen, er det i mange småskadesaker med voksne skadelidte vanskelig å avgjøre hvorvidt det foreligger skaderelaterte begrensninger (slik at det er grunnlag for å tilkjenne erstatning). Grensen på 10 % kan på en enkel og effektiv måte avskjære uberettigede krav, noe som står i god sammenheng med formålet bak standardisering.

Når det gjelder tidsbegrensede tap, er det ikke samme behov for å sette en grense for hvem som skal omfattes av hjemmearbeidserstatningen. Klassifisering ut fra medisinsk invaliditet er best egnet i relasjon til varige skader, og en nedre grense bør derfor ikke trekkes inn ved tidsbegrenset tap. Fraksjonen ser heller ikke samme behov for å operere med et skjerpet beviskrav i relasjon til tidsbegrenset tap.

Samlet gir dette grunnlag for følgende utkast til regulering:

§ 3-5 Hjemmearbeidserstatning

...

(2) Erstatning for fremtidig hjemmearbeidstap fastsettes med et årlig beløp lik

- a) 0,2 G ved varig tap av evnen til å utføre en vesentlig del av tyngre hjemmearbeid (gruppe 1).
- b) 0,4 G ved varig tap av evnen til å utføre en vesentlig del av også lettere hjemmearbeid (gruppe 2).

...

(3) Erstatning etter andre ledd er betinget av at skadelidte er påført varig medisinsk invaliditet på minst 10 %, med mindre det er klar sannsynlighetsovervekt for at skadelidte har et hjemmearbeidstap.

4) Har skadelidte et tidsbegrenset tap, gjelder ikke kravet om at funksjonsnedsettelsen er varig, og tredje ledd får ikke anvendelse. Utmålingen gjøres etter § 3-1 fjerde ledd.

Fraksjon 2 består av utvalgsmedlemmene Robberstad, Aasland Jerstad, Skofteland og Fisknes. Denne fraksjonen tar avstand fra å fiksere et bestemt krav til medisinsk invaliditet under hjemmearbeidsmodellen. Det er flere grunner. Et bærende hensyn er at det ikke er behov for en egen regel om minsteinvaliditet, fordi behovet for avgrensningskriterier allerede er ivarettatt gjennom modellens verbale funksjonsbeskrivelser. Særlig understrekes det at skadelidte allerede for gruppe 1-erstatning, må ha tapt *en vesentlig del* av at evnen til tyngre hjemmearbeid. Det fremheves også at et krav om 10 % medisinsk invaliditet – sammenholdt med at unntaksregelen er forbun-

det med et skjerpet beviskrav, kan ekskludere en for vid krets av skadelidte med erstatningsverdige interesser. En slik avskjæring vil komme i et problematisk forhold til de målsettingene Utvalget har vektlagt i andre sammenhenger. Videre har denne fraksjonen påpekt at det vil virke *rettsteknisk forvanskende* å innføre medisinsk invaliditet som et inngangskriterium, i tillegg til de verbale funksjonskriteriene. Ved å ha to sett av avgrensningskriterier, som bygger på helt ulike strukturer, kan man risikere å skape tolknings- og rettsanvendelsesproblemer. Hertil kommer at det er uheldig med et inngangskriterium hvor unntaksregelen antas å være såpass praktisk at den vil «uthule» hovedregelen om 10 % medisinsk invaliditet. Rettsanvendelsen kan bli unødig ressurskrevende med «doble sett» av forskjelligartede vurderingstemaer under samme modell. Videre har denne fraksjonen vanskeligheter med å følge synspunktet til fraksjon 1, om konsistens i reguleringen av medisinsk invaliditet. Fraksjon 2 bemerker at invaliditetsgrensen først ble satt til 5 % av hensyn til konsistens med forslaget til senket terskel for ménerstatning. Videre bemerkes at minsteinvaliditetsregelen, sammenholdt med det skjerpede beviskravet for å gjøre unntak, kan gi grupper av skadelidte et incitament til å *trenere* erstatningsoppjøret. De som befinner seg i «randsonen» av å oppfylle invaliditetskriteriet, kan få et incitament til å skyve på oppgjørstidspunktet, for ved det å få mest mulig av hjemmearbeidstapet dekket individuelt i perioden med påført tap. Dette er vanskelig forenlig med de målsettingene Utvalget ellers har tillagt vekt, både i og utenfor reguleringen av hjemmearbeidserstatning. Endelig finner fraksjon 2 det uheldig at det skal opereres med ulike beviskrav for midlertidig (fjerde ledd i fraksjon 1's forslag) og varig tap. Det bemerkes i denne forbindelse at lite vil være vunnet med et strengt beviskrav da denne posten i utgangspunktet er svært skjønnsmessig og at et slikt strengt beviskrav derfor i realiteten utelukker denne erstatningsposten. Mot denne bakgrunn går fraksjon 2 inn for ikke å oppstille noe tilleggsvilkår om medisinsk invaliditet, hvilket gir grunnlag for følgende del-forslag:

§ 3-5 Hjemmearbeidserstatning

...

(2) Erstatning for fremtidig hjemmearbeidstap fastsettes med et årlig beløp lik

- a) 0,2 G ved varig tap av evnen til å utføre en vesentlig del av tyngre hjemmearbeid (gruppe 1).

b) 0,4 G ved varig tap av evnen til å utføre en vesentlig del av også lettere hjemmearbeid (gruppe 2).

Har skaden i tillegg medført en ikke uvesentlig begrensning i evnen til å ta omsorg for barn, erstattes dette med 0,15 G per år frem til det året yngste barn fyller 19 år.

3) Har skadelidte et tidsbegrenset tap, gjelder ikke kravet om at funksjonsnedsettelsen er varig. Utmålingen gjøres etter § 3-1 fjerde ledd.

8.6.4 Begrunnelsen for erstatningsnivåene

Utvalget ser det som sentralt å redegjøre for begrunnelsen bak utformingen av funksjonsevne-modellen, herunder de foreslåtte erstatningsnivåene, som er 0,2 G for gruppe 1 og 0,4 G for gruppe 2. En beskrivelse av dette kaster samtidig lys over noe av formålet med ordningen, hvilket kan gi veiledning for løsningen av fremtidige tolknings-spørsmål.

Det er to hovedmetoder for å fastsette nivået på hjemmearbeidserstatningen. Utvalget presenterer hver av disse, for så å drøfte en mellomløsning basert på en form for syntese.

Det ene er å ta utgangspunkt i rettspraksis, med sikte på å kartlegge de nivåene domstolene har lagt seg på. En slik form for *empirisk-normativ tilnærming* byr på utfordringer. Skl. § 3-1 andre ledd andre punktum anviser en individuell utmåling, hvilket innebærer at hvert tilfelle skal vurderes konkret. Nivåbetraktninger må gjøres i relasjon til utbetalte erstatninger for bestemte grupper av skadelidte hjemmearbeidere (typetilfeller). Analysene som er foretatt i juridisk teori tilsier at det er vanskelig å finne klare mønstre.

Skal man likevel forsøke å *antyde* noe om nivået, gir *Kåsa* (Rt. 2000 s. 441) en indikasjon. Høyesterett tilkjente en samlet hjemmearbeidserstatning på 175 000 kroner (213 600 i 2010-kroner),⁴⁸ som utgjør ca. 6 500 kroner (7 900 i 2010-kroner) i årlig hjemmearbeidserstatning. Det er imidlertid viktig å tolke dommen i lys av sitt konkrete, og dels spesielle, saksforhold. Ved vurderingen må man merke seg at i) *Kåsa* kunne utføre vanlig husarbeid, ii) *Kåsa* bodde i et alminnelig rekkehus med lite uteareal, iii) *Kåsa* hadde ingen barn, iv) *Kåsa* hadde samboer som kunne bidra i forhold til omfordelingsplikten, v) bare 23 av hjemmearbeidstapet skyldtes ansvarshendelsen (13 var inngangsinvaliditet), og vi) *Kåsa* fikk atskillig hjelp fra det offentlige. Ut fra forskjeller i saksforholdene («distinguishing the case»), kan derfor

hjemmearbeidserstatning bli høyere enn dette, noe som bekreftes ved analyser av nyere rettspraksis.

Se til illustrasjon *Fossum* (Borgarting lagmannsretts dom 18. mai 2006, LB-2005-42660). En mann på 33 år ble trafikkskadet under utøvelse av sitt arbeid som landpostbud, og utviklet varige nakke- og skulderplager. Disse reduserte hans funksjonsevne i hjemmet, og samlivspartneren måtte overta flere av arbeidsoppgavene med hus og hage. Retten tilkjente hjemmearbeidserstatning med 230 000 kroner for påført tap og 240 000 kroner for fremtidig tap. Skadelidte ble tilkjent samlet hjemmearbeidserstatning med 470 000 kroner (ca. 514 300 i 2010-kroner). I 2010-kroner utgjør dette ca. 25 000 i årlig hjemmearbeidserstatning (inklusive forsinkelsesrente), og ca. 16 000 kroner i årlig fremtidig hjemmearbeidserstatning frem til fylte 75 år.

Den beskrevne innfallsvinkelen viser at erstatningsbeløpene i mye av rettspraksis er nokså beskjedne – vurdert mot hva det koster å leie inn hjelp. Synspunktet har støtte i teorien. Dette kaster lys over behovet for å drøfte også andre måter for å drøfte nivået på hjemmearbeidserstatningen.

Den andre hovedmåten er å anlegge en mer faktisk-empirisk tilnærming over hva det faktisk koster å kjøpe inn tilsvarende hjelp. Som ledd i Utvalgets empiriske undersøkelser, har vårt arbeide her tatt utgangspunkt i analysedata fra Statistisk Sentralbyrå. SSB har utarbeidet tidsnytingsundersøkelser. Den nyeste per i dag⁴⁹ er «Til alle døgnets tider. Tidsbruk 1971–2000» (Vaage 2002). Den viser at den voksne befolkning i alderen 16–74 år bruker 3 timer og 18 minutter i gjennomsnitt per dag på husholdsarbeid.⁵⁰ Det meste av husholdsarbeidet går med til vanlig husarbeid (ca. 43 %), mens 17 % brukes til omsorgsarbeid, 14 % til vedlikeholdsarbeid og 12 % til kjøp av varer og tjenester.⁵¹ Det er imidlertid betydelige variasjoner innen ulike befolkningsgrupper, og på tvers av kjønn, geografi og andre demografiske forhold.

Statistikken viser at tidsbruken i hjemmet varierer med en rekke faktorer. For å utarbeide en mer sjablongmessig erstatning – som også skal dekke store tidsspenn og deler av livsløp – er det hensiktsmessig å anvende *gjennomsnittstall*. Tar man utgangspunkt i et gjennomsnitt på 3 timer husholdsarbeid per dag, utgjør dette 1 095 timer årlig. Foretar man en matematisk beregning

⁴⁸ Kilde: <http://www.ssb.no>, konsumprisindeksen.

⁴⁹ Den nye tidsnytingsundersøkelsen er opplyst å være under utarbeidelse, og forventes ferdig i slutten av 2011.

⁵⁰ Jf. Vaage 2002 s. 36.

⁵¹ Jf. Vaage 2002 s. 36, tabell 1.1.

basert på hva det koster å leie inn hjelp, kan følgende regnestykker være anskueliggjørende (variabler i timelønnen for å få frem nyanser):

- A. $1095 \text{ t} \times 120 \text{ kroner} = 109\,500 = 1,5 \text{ G}$
- B. $1095 \text{ t} \times 150 \text{ kroner} = 164\,250 = 2,25 \text{ G}$
- C. $1095 \text{ t} \times 175 \text{ kroner} = 191\,625 = 2,62 \text{ G}$

Som det fremgår blir de årlige erstatningsbeløpene betydelige, uansett hvilken timesats som brukes. Utvalget bemerker at timesatsene i dag også kan være høyere, alt etter arbeidets art og tilbudet av arbeidskraft – hvilket naturlig nok leder til høyere omkostninger. På den annen side kan det hevdes at det er dette skadelidte faktisk må betale for å kjøpe tjenester, for å få gjenopprettet tilstanden slik den var før ulykken – forutsatt at timelønn og antall timer er riktig. Som nevnt foran under punkt 8.2.1.3, må det også tas hensyn til at skadelidte kan måtte betale arbeidsgiveravgift, feriepenger, skatt og sykepenger, eventuelt merverdiavgift (MVA).

En alternativ målestokk kunne vært å se på hva hjemmearbeid er verdsatt som ut fra for eksempel bruttonasjonalproduktet. Dette kan brukes som en målestokk for den samlede verdiskapningen i hjemmet. En slik tenkemåte overensstemmer med grunnidéen om å verne evnen til hjemmearbeid – som et beskyttelsesverdig gode. Fremgangsmåten er imidlertid lite egnet for Utvalgets formål om å lage forslag til en standardmodell for erstatningsutmåling. Hjemmearbeidserstatningen har som tidligere nevnt karakter av å være en «hybrid» erstatningspost, som også har preg av å være en merutgift. I tillegg ville en slik målestokk være vanskeligere å omsette til årlige erstatningsbeløp for grupper av skadelidte; her anses hushjelpprinsippet som mer egnet (selv om nok også dette må modifiseres). Endelig bemerkes at hushjelpprinsippet vil gi bedre konsistens med nivårefleksjonene som er gjort under beskrivelsen av utmålingen av påført tap.

Utvalget har vurdert begge hovedmetodene, uten å kunne gi noen fullstendig tilslutning som basis for utformingen av en standardiseringsmodell. De to tilnærmingene har imidlertid gitt innsikter av verdi for Utvalgets arbeid. Det har munnet ut i et forslag som bygger på elementer av begge tenkemåter; på den ene side den normative og domsbaserte tilnærming og på den andre siden tenkemåten basert på det faktiske/den reelle tidsbruken. Nivåene som ligger til grunn for forslaget, og som er tatt inn i tabellen foran, bygger derfor på en «syntese» av de to fremgangsmåtene.

Den overordnede begrunnelsen bak syntesemodellen er å gi skadelidte en så romslig erstatning at den for de fleste innen de to gruppene vil dekke omkostningene ved å kjøpe inn tilsvarende tjenester,⁵² samtidig som nivået er dempet av hensyn til kostnadsnivå og konsistens med nivået på andre erstatningsposter. Som eksempel på det siste, nevnes forholdet til merutgiftserstatningen. Utvalget antar det vil oppfattes som fremmed om hjemmearbeidserstatningen ble like stor som erstatningen til dekning av skadelidtes behov for selvstendighet, uavhengighet og trivsel i saker med for eksempel tverrsnittslammelser. Sml. regneeksemplene foran, som er sammenliknbare med nivåene i storskadesakene, se kapittel 6.

Selv om Utvalget ikke er bundet til å følge tidligere høyesterettsdommer, kan disse gi et supplerende referansepunkt for hva som – fra faglig kynlig hold – kan anses som en god interesseavveining. I denne sammenheng synes *Kåsa* (Rt. 2000 s. 441) å påkalle interesse. Det er dels fordi dommen er den nyeste om hjemmearbeidserstatning, og dels fordi Høyesterett her avgir de mest eksplisitte betraktningene om hva som utgjør et *rimelig* nivå (foranlediget av partenes prosedyrer, som reflekterte meget ulike beløp). Utvalget viser til fremstillingen foran i punkt 8.2.1.3.

Den skjønnsmessige, normative modifikasjonen er beslektet med begrepet «nødvendig og rimelig», som brukes som avgrensningskriterium ved utmåling av merutgiftserstatning. Denne likheten har sammenheng med hjemmearbeidserstatningens preg av å være en merutgift.

En kombinasjonsmetode samsvarer med det som er foreslått for utmålingen av *påført* tap, der det skal anvendes et «neddempet hushjelpprinsipp», se punkt 8.2.1.3. Det vil fremme konsistens i regelsystemet. I tillegg til egenverdien i dette, har det en side mot målet om en mer prosessdempet erstatningsrett: Ved å legge til grunn et nivå på årstapene som blir forholdsvis likt for påført tap og fremtidstap, unngår man at partene tvister om oppgjørstidspunktet med erstatningsreduksjon eller erstatningsøkning som eneste beveggrunn. Hvis nivået på erstatningen som utmåles individuelt regelmessig blir langt høyere enn standarderstatningen, kan det gi skadelidte et incitament til å trenere oppgjøret. Utvalget har tilstrebet å unngå slike konsekvenser av en erstatningsreform.

⁵² Utvalget har også vektlagt at erstatningen må være egnet til å dekke skadelidtes kostnader ved å betale arbeidsgiveravgift, feriepenger mv., jf. punkt 8.2.1.3 foran.

8.6.5 Tapsbegrensningsplikt

8.6.5.1 Fra omfordeling til «selvinnretning»

En forutsetning for å kunne foreta klassifiseringen av funksjonsevnen som hjemmearbeider etter tabellen foran, er at man på *forhånd* har funnet frem til skadelidtes «nettotap». Begrepet opptrer i noe ulike betydninger i erstatningsretten. Med «netto hjemmearbeidstap» forstås her det funksjonsevnetapet som fremkommer *etter* at skadelidte har ivaretatt sin tapsbegrensningsplikt, som i denne sammenheng mer presist kan betegnes som innretningsplikt. Vurderingen av dette ligger dermed i trinnet før drøftelsen av gruppeplasseringen.

Utvalget skal videre presisere *innholdet* i innretningsplikten. Under en ordning der selve evnetapet utgjør erstatningsobjektet, finner Utvalget det naturlig å se bort fra husstandsmedlemmenes innretningsplikt. Enhver innretningsplikt gjelder skadelidte selv, men kan (indirekte) forutsettes å involvere også andre personer. Utvalget foreslår å forlate dagens ordning med omfordelingsplikt der det forutsettes bidrag fra husstanden, til fordel for en ordning der det tydeligere markeres at innretningsplikten kun gjelder skadelidte selv. Mot denne bakgrunn går Utvalget inn for en form for modifisert variant av innretningsplikten, og denne spesialvarianten kan betegnes som en form for «modifisert omfordelingsplikt» (eventuelt *selvinnretningsplikt*).⁵³ Den kan innebære blant annet at skadelidte må foreta visse omstruktureringer ved utføring av hjemmearbeidet, men uten å måtte forutsettes å utføre merarbeid. Skadelidte må akseptere en viss – men *begrenset* – utvidelse av tidsbruken i hjemmet. Har skadelidte etter ansvarshendelsen redusert sin tidsbruk på tradisjonelt inntektsgivende arbeid, vil de fleste få frigjort mer tid til å gjøre hjemmearbeid – som også er lettere å tilpasse tidsmessig («hjemmearbeidets fleksibilitet»). Dette må det tas hensyn til i utmålingen. Kravet til effektivitet er imidlertid ikke så strengt at skadelidte skal måtte utføre gjøremål selv om det gir noe smerte (ikke bare ubehag). Som påpekt foran kreves det her, som ved utmåling av tradisjonelt inntektstap, at restarbeidsevnen må være praktisk utnyttbar vurdert ut fra skadelidtes (medisinske) totalsituasjon.

Arbeider skadelidte fulltid eller nær fulltid utenfor hjemmet, innskrenkes oftest tidsrammene

for å kunne bruke tid på hjemmearbeidet. Det medfører at denne gruppen av skadelidte ikke har samme grad av tilpasningsdyktighet, noe det må tas hensyn til i vurderingen av hvilke innretnings tiltak som kan forutsettes. Etter Utvalgets syn bør ikke dette gå ut over skadelidte, hvilket gir en løsning i samsvar med den «arbeidslinjen» som ellers er blitt vektlagt i lovutredningen. Dette tilsier at disse skadelidte ikke skal måtte korte ned på sitt utarbeid (for eksempel tradisjonelt lønnsinntektsgivende arbeid) for å kunne oppfylle erstatningsrettens tapsbegrensningskrav i relasjon posten hjemmearbeidserstatning. Også her gjelder det derfor at restarbeidsevnen må være praktisk utnyttbar bedømt ut fra skadelidtes (økonomiske) totalsituasjon.

Ordningen med en selvinnretningsplikt innebærer en *korrigerings* i forhold til dagens ordning med omfordelingsplikt for husstanden. En slik omlegging kan bidra til å dempe usikkerhetselementer i utmålingen. Under dagens ordning må man gjøre en prognose over hvor mye hjelp skadelidte vil motta fra andre i fremtiden, hvilket er forbundet med usikkerhet især der skadelidte er ung. Dette problemet unngås ved å rette oppmerksomheten mot skadelidte selv.

Utvalget bemerker at et skifte fra tradisjonell omfordelingsplikt til skadelidtes selvinnretningsplikt er bedre tilpasset et moderne samfunn. Dette forsterkes for de personene som er påført de mer omfattende skader. For denne gruppen av skadelidte kan sannsynligheten for samlivsbrudd være større enn for andre. Utvalget viser i denne sammenheng til sosialmedisinske studier av sterkt skadde personer. Fra rettspraksis gir *Dubielzyk* (RG 2001 s. 1498) et eksempel, der de medisinske sakkyndige fremhever den økte risikoen for at skadelidte med for eksempel tverrsnittslammelser vil bli boende alene etter akuttfasen (se især s. 1505). Bildet er imidlertid nyansert, hvilket blant annet fremgår av nyere forskning om kreftpasienter.⁵⁴

Som en avsluttende refleksjon vil Utvalget påpeke at det under dagens system synes å foreligge en viss «asymmetri» mellom rettsordenens påleggelse av omfordelingsplikt for husstandsmedlemmer på den ene siden, og det relativt beskjedent utbygde vernet for slikt tredjemannstap på den andre siden.

⁵³ Begrepene er hentet fra Kjelland 2011a især s. 13–14 og s. 42, som de lege ferenda argumenterer for at man bør overveie et systemskifte i den retning som her er foreslått.

⁵⁴ Jf. blant annet Syse og Kravdal 2007, samt <http://www.kreftregisteret.no/no/Generelt/Nyheter/Ikke-flere-skilsmisser-blant-kreftpasienter/>. Se nærmere Kjelland 2011a s. 12–13.

8.6.5.2 Forholdet til merutgiftserstatningen

Der skadelidte har utgifter forbundet med å oppfylle den pålagte innretningsplikten, kan det oppstå spørsmål om grensen mellom merutgiftserstatning og hjemmearbeidserstatning. Dette «trianglet» mellom innretningsplikten, konkret individuell merutgiftserstatning og den uttømmende modellen om standardisert hjemmearbeidserstatning, reiser flere vanskelige spørsmål. Avsnittet avgrenses til å presisere hvordan grensen mellom skadevolders og skadelidtes risikofære skal trekkes i relasjon til selvinntretningsplikten for hjemmearbeidserstatning. Som det vil fremgå, begrenser «selvinntretningsplikten» seg til at skadelidte må omdisponere tid og prioriteringer for å effektivisere de gjøremål han eller hun står overfor etter skaden. Kravene til skadelidte på dette punktet strekker seg ikke langt, og krever for eksempel ikke innkjøp av dyrt utstyr. Utvalget ønsker å utdype begrunnelsen for sitt standpunkt.

Under et *standardisert* regime gjør det seg særskilte hensyn gjeldende. På den ene siden *kan* hensynet til skadelidtes behovsdekning tilsi at utgifter forbundet med å ivareta en innretningsplikt som rettsordenen pålegger, bør nyte erstatningsvern.

Skadelidte kan for eksempel ha kjøpt en motorisert snøfreser eller plenklipper for å muliggjøre gjøremålene. En slik *funksjonell sammenheng* mellom merutgiftene og innretningsplikten kan, ut fra hensynet til harmoni i erstatningsretten, tale for vern av slike omkostninger – siden de er en *forutsetning* for at tapsbegrensningsplikten ikke skal konkurrere med prinsippet om full erstatning. Utvalget slutter seg til dette synspunktet der utmålingssystemet legger opp til en individuell utmåling for både hjemmearbeidserstatning og merutgiftserstatning.

På den andre siden kan det å adressere slike omkostninger til en konkret og individuell utmåling, legge et «press» på regelen om merutgiftserstatning som ikke er forenlig med standardiseringsmålsettingene. Hvis man åpner for individuell utgiftsdekning, kan skadelidte få et incitament til å forsøke å (om)postere flest mulige omkostninger som merutgift, for dermed å få de dekket i tillegg til standarderstatningen.

Behovet for en drøftelse av disse problemstillingene ønsker Utvalget å belyse med et eksempel. Skadelidte er utsatt for en ansvarshendelse som kun reduserer evnen til å utføre snømåking og plenklipping (tyngre hjemmearbeid).⁵⁵ Det foreligger dermed et «bruttotap», som isolert sett kvalifiserer for å plassere skadelidte i gruppe 1 i

hjemmearbeidstabellen. Siden systemet forutsetter at det er *nettotapet* som skal vurderes, må innretningsplikten være oppfylt før rettsanvenderen (endelig) kan foreta gruppeplasseringen. Hvis skadelidte kan utføre snømåkingen og plenklippingen om han eller hun har en motorisert snøfreser eller plenklipper, kan det spørres om skadelidte overhodet har et netto hjemmearbeidstap. Det kan argumenteres for at tapet da er null, med den konsekvens at skadelidte plasseres i gruppe 0 (= ingen erstatning) – samtidig som skadelidte er påført (reelle) omkostninger. En slik løsning kan oppfattes som lite rimelig, og rokke ved modellens indre logikk og dermed legitimitet, sml. uttrykket «å gi med den ene hånden, og ta med den andre». Utvalget oppfatter dette som en veiklig innvending mot å legge til grunn en slik løsning.

Problemstillingen er etter dette *hvordan* systemet kan utformes for å oppnå en god «symmetri» og avstemming mellom tapsbegrensningsplikten og de øvrige elementene i hjemmearbeidsmodellen. For oversikten nevner Utvalget at det har tenkt på muligheten for å la skadelidte få dekket innretningskostnadene som en merutgift, innen rammen av det «nødvendige og rimelige». En slik tilnærming vil løse det problemet som gjelder forholdet mellom innretningsplikten og hjemmearbeidserstatningen (grensen mellom «trianglets» side 1 og 3). Problemet vil imidlertid bare overflyttes til en vanskelig grense mot merutgiftserstatningen, som dermed kommer under det beskrevne presset («trianglets» side 2). Utvalget har derfor bevisst forkastet et slikt prinsipp.

Utvalget har – som ledd i drøftelsene av alternative innfallsvinkler – gått inn for å avhjelpe problemet ved en presiserende tolkning av selvinntretningsplikten. Hvis denne utformes slik at den *ikke pålegger skadelidte å kjøpe inn hjelpemidler*, vil det gi seg utslag i et større nettotap (i rettslig forstand) – som dermed fanges opp og blir erstattet gjennom modellen. Basert på eksemplet foran, vil den skadelidte anses for å ha et nettotap som svarer til bruttotapet, og dermed bli tilkjent erstatning basert på gruppe 1 i tabellen. En avgrensning av innretningsplikten slik at det ses bort fra (faktiske) kostnader til kjøpte eller leide hjelpemidler, synes også godt forenlig med at modellen for fremtidstapet ellers retter oppmerksomheten mot selve evnetapet (ikke utgiftene til for eksempel hushjelp).

⁵⁵ Utvalget bemerker at ikke alt utarbeid er av tyngre karakter.

8.6.6 Forholdet til offentlige ytelser

8.6.6.1 Generelle betraktninger

Utvalget har drøftet forholdet til offentlige ytelser. Ansvarshendelsen kan utløse rett til et bredt spekter av velferdsytelser. I forhold til hjemmearbeids-erstatning er det spesielt kommunal hjemmehjelp som er relevant. Det kan først spørres om *det overhodet* bør gjøres fradrag for slike tjenester. Utvalgets prinsipielle syn er at man i utmålingen må ta hensyn til kompensasjonsrelevante offentlige ytelser, basert på en reduksjonsmodell etter ulovfestede regler.⁵⁶

Det neste spørsmålet er hvordan det prinsipielle utgangspunktet kan operasjonaliseres i en standardisert modell om hjemmearbeids-erstatning. Det beror på premissene for utmålingen. To elementer er sentrale. Det ene er skadelidtes fremtidige funksjonsevnetap (behov). Det andre er nivået på de fremtidige offentlige ytelsene. Begge størrelser er vanskelige å vurdere, fordi begge krever *prognoser*. Disse blir ofte usikre der skadelidte er ung og tidshorizonten lang. I tillegg kompliseres bildet av at egenandelene på kommunal hjemmehjelp varierer med tid og sted. Forskjellene kan være store, se de empiriske undersøkelser i neste punkt. Også velferdsrettslige regler endres over tid, og ytelsesnivåer og egenandeler er influert av blant annet kommuneøkonomien til enhver tid. Det finnes rammer som sikrer en minstestandard, jf. *Fusa* (Rt. 1990 s. 874) og dens videreføring i *Tolga* (Rt. 1997 s. 877),⁵⁷ men skjønnsrommet er relativt vidt. Oppsummeringsvis står man overfor et komplekst, skjønnspreget og dynamisk sett av premisser for om, i hvilken grad og til hvilken pris skadelidte vil motta offentlige ytelser i form av kommunal hjemmehjelp.

Usikkerhetsmomentene kan her – som ellers i Utvalgets arbeid – tale både for og mot en standardisering. Pro-argumentet er at usikkerheten nettopp skaper et behov for en sjablongmessig utmåling, som kan bidra til en enklere, raskere og mindre belastende oppgjørsprosess. Dette har en side mot hensynet til formell rettferdighet. Kontra-argumentet er at differensieringer på faktaplanet må hensyntas, nettopp fordi skadelidte har individuelle behov og fordi det offentlige ytelsesnivå og/eller egenandelsordningene varierer med blant annet skadelidtes hjemkommune. Dersom

⁵⁶ Dette har linjer tilbake i norsk erstatningsrett. Om kompensasjonsrelevans, se blant annet Nygaard 2007 s. 35. Se også Askeland 2006a s. 91 f., som utførlig behandler temaet på et noe annet område.

⁵⁷ For en grundig analyse, se blant annet Jerstad 1993 s. 302 f.

man skulle late som om alle skadelidte er like i forhold til utmålingspremissene, kunne det medføre store avvik fra prinsippet om full erstatning. Utvalget ser særlig betenkeligheter med en ordning som systematisk vil underkompensere skadelidte.⁵⁸ En standardiseringsmodell som tar hensyn til den differensierte virkeligheten den skal opptre i, gir et riktigere oppgjørresultat for den enkelte (materieell rettferdighet).

Utvalget har avvendt de kryssende hensyn på generelt plan, og drøftet om det bør legges til grunn et gjennomsnittsbasert fradrag for offentlige ytelser. For en nærmere vurdering av fradragmodellen kreves det kunnskap om både reglene og praktiseringen av egenandelsordningen.

8.6.6.2 Kommunal hjemmehjelp. Egenandeler

Den sentrale velferdsytelsen for å kompensere for tapt hjemmearbeidsevne, er *kommunal hjemmehjelp*. Etter 1992 har reglene om hjemmehjelp vært plassert i sosialtjenesteloven (stjl.) § 4-3.⁵⁹ Bestemmelsen gir «[d]e som ikke kan dra omsorg for seg selv, eller som er helt avhengig av praktisk eller personlig hjelp for å greie dagliglivets gjøremål, ... krav på hjelp etter § 4-2 bokstav a-d». Bokstav a omhandler «praktisk bistand ... til dem som har et særlig hjelpebehov på grunn av sykdom ... eller av andre årsaker», mens bokstav b dekker «avlastningstiltak for personer og familier som har et særlig tyngende omsorgsarbeid». Disse ligger nær temaene under henholdsvis husholdskomponenten og omsorgskomponenten i funksjonsevne-modellen. Uttrykket «praktisk bistand» er «en fellesbetegnelse for hjemmehjelp, husmorvikartjenester og eventuell annen hjelpevirksomhet»⁶⁰.

Bestemmelsene er utfyllende forskriftsregulert, samt utpenslet gjennom rundskriv og trykde-rettspraksis. Av interesse for Utvalgets arbeid, er kommunenes adgang til å kreve egenandeler av tjenestemottakeren (skadelidte). Dette er regulert i «Forskrift om vederlag for sosiale tjenester, hjemmesykepleie og for opphold i institusjon mv»,⁶¹ gitt med hjemmel i stjl. § 11-2 og kommu-

⁵⁸ Sml. grunnsynet som beskrevet under kapittel 3 om grunnleggende hensyn og verdier. Se også blant annet argumentasjonslinjene i kapittel 5 om «Inntekstapmodellen (voksne)».

⁵⁹ Rundskriv utarbeidet av Rikstrykdeverket, Uførhetskontoret 1. mai 1997 punkt 1.2.3.7.

⁶⁰ Jf. Rundskriv til ftrl. kap 6: Grunnstønad og hjelpestønad 1. mai 1997 (R06-00-I09), merknad til strekpunkt «§ 4-2 bokstav a - Praktisk bistand og opplæring mv.».

⁶¹ Forskrift til lov om sosiale tjenester mv. 4. desember 1992 nr. 915.

nehelsetjenesteloven §§ 2-3 femte ledd og 6-9. Forskriften § 8-1 første ledd anviser at «[k]ommunen kan kreve vederlag for de tjenester etter lov om sosiale tjenester § 4-2 bokstav a som det ikke er gjort unntak for i forskriftens § 8-2 nr 2». Det er et viktig skille mellom *hjemmehjelp* og *hjemmesykepleie*, fordi kommunen ikke har adgang til å kreve egenandeler for hjemmesykepleietjenester, jf. § 8-2 nr. 1. Etter forskriften § 8-3 første ledd kan kommunen selv fastsette regler for betaling av vederlag og betalingssatser for hjemmehjelpstjenestene. Kommunen må likevel holde seg innen rammene som er trukket i forskriften §§ 8-3 andre ledd til femte ledd og 8-4. Disse gir vern av lavinntektsgrupper, som skjermes mot store utgifter (egenandelstak). En rekke kommuner har en abonnementsordning. I slike tilfeller «kan vederlaget ikke overstige kommunens samlede selvkost for tjenestene til den enkelte i den måneden abonnementet omfatter», jf. 8-3 andre ledd andre punktum. Forskriftens § 8-4 har nærmere regler om prinsipper og tak på egenandeler. For eksempel angir § 8-4 første ledd første punktum at «[n]år kommunen bestemmer det maksimale vederlag en person skal betale pr år for tjenester som nevnt i § 8-1, skal betalingen beregnes på grunnlag av husstandens samlede skattbare nettoinntekt før særfradrag».

Brukerbetalingsordningene for hjemmebaserte tjenester i kommunene kan deles i tre grupper:⁶²

- (1) *Abonnementsordning*: brukeren (her: skadelidte) betaler en fast månedspris, med andre ord uavhengig av behov og mottatt hjelp. Prisen er avhengig av inntekt og til en viss grad av brukerens hjelpebehov, men kan også variere med omfanget av de tjenester kommunen tilbyr.
- (2) *Timesatsordning*: Brukeren betaler per time eller per besøk for hjemmehjelp. Timeprisen varierer med inntekten til brukeren. Kommuner med slik ordning har ofte et «utgiftstak» eller et «timetak» som verner brukere med store hjelpebehov. Tjenester som overstiger taket er gratis eller ytes til redusert pris.
- (3) *Kombinasjonsordninger*: Tilnærmet som abonnementsordningen, men brukere med lavt (for eksempel kun sporadisk) hjelpebehov tilbys særordninger (for eksempel betaler en brøkdel av abonnementsprisen).

Utvalget har innhentet *empiri* om praktiseringen av egenandelsordningen. På oppdrag fra Sosial- og helsedirektoratet har ECON Senter for økonomisk analyse (ECON) gjort en utførlig analyse av egenandelsordningen for ulike sosiale tjenester, herunder hjemmehjelp.⁶³ Utvalget finner grunn til å gjengi noen hovedpunkter i rapporten.

ECON-rapporten «Egenandeler på sosiale tjenester i kommunene» (Rapport 2006-075) er en spørreundersøkelse fra 2006. Den avdekker tendenser ved egenandelssystemet i et representativt utvalg norske kommuner. Et hovedfunn er de store variasjonene mellom kommunene med hensyn til hvilke tjenester som tilbys, om det er egenandeler på tjenestene og størrelsen på egenandelen. ECON-undersøkelsen viser at *alle* kommuner krever egenandel på hjemmehjelpstjenester,⁶⁴ men at størrelsen varierer mye med brukerens inntekt: fra i *snitt* 33 [35]⁶⁵ kroner per time for personer med inntekt mindre enn 2 G til 157 [168] kroner i snitt per time for personer med inntekt over 6 G.⁶⁶ Egenandelene varierer også mellom kommunene. Egenandeler for personer som tjener 2–3 G varierer fra 19–250 [20–267] kroner per time, mens den for personer som tjener 5–6 G varierer fra 49–315 [52–336] kroner.⁶⁷ De to siste årene ses en større tendens til å innføre egenandeler enn til å fjerne slike. Som et konkret *eksempel* på utformingen og praktiseringen, kan det vises til egenandelsordningen ved en bydel Oslo. Eksemplet nedenfor er basert på en tabell for Østensjø bydel.⁶⁸

ECON-rapporten inneholder også opplysninger om øvre grenser for egenandeler. 87 % av kommunene oppgir at de har et tak på egenbetalinger for hjemmehjelpstjenester.⁶⁹ Hvordan dette taket er utformet, varierer atskillig mellom de ulike kommunene. 64 % angir at de beregner egenandel med utgangspunkt i en timesats, mens 36 % oppgir at de ikke bruker en slik metode (har da oftest en form for abonnementsordning). Av de 64 % benytter 86 % inntektsgraderte timesatser, mens 14 % ikke har inntektsgraderte timevederlag (her er gjennomsnittlig timesats 140 kroner).⁷⁰ Av

⁶³ Et sammendrag er gitt på Helsedirektoratets nettsider, se <http://www.helsedirektoratet.no>.

⁶⁴ Jf. Rapport 2006/075 s. 3, se Tabell A.

⁶⁵ Analysegruppen har anvendt G fra 1. mai 2006, da G var på 62 892 kroner, se Rapport 2006/075 s. 17. For å få mest mulig sammenliknbare størrelser har Utvalget satt inn beløpene i avrundede 2009-kroner, basert på konsumprisindeksen. Se klammeparentesene.

⁶⁶ Jf. Rapport 2006/075 s. 3, se Tabell A. Se også s. 20.

⁶⁷ Jf. Rapport 2006/075 s. 21.

⁶⁸ [Http://www.bydel-ostensjo.oslo.kommune.no](http://www.bydel-ostensjo.oslo.kommune.no). [Sitert 24. januar 2010].

⁶⁹ Rapport 2006/075 s. 23, Figur 3.3.

⁶² Jf. NOU 1997: 17 s. 68 f.

Tabell 8.3 Egenandel hjemmehjelp. Eksempel

Husstandens samlede skattbare nettoinntekt før særfradrag	Timesats	Utgiftstak i inneværende år
Inntil kroner 140 512 (under 2 G) ¹	kr 20	kr 1 800
Fra kroner 140 512 til 210 767 (2–3 G)	kr 50	kr 4 500
Fra kroner 210 768 til 281 023 (3–4 G)	kr 125	kr 11 250
Fra kroner 281 024 (over 4 G)	kr 215	kr 19 350

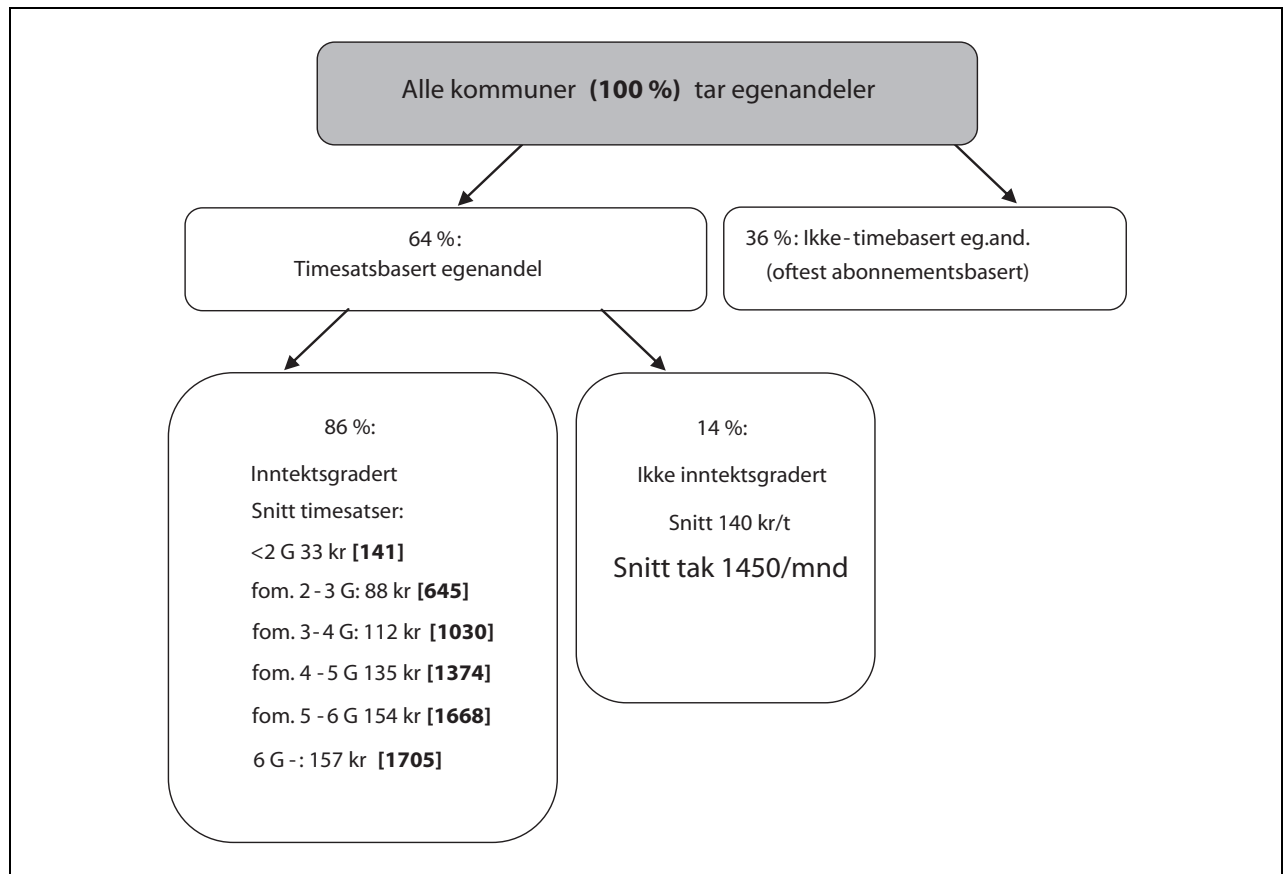
¹ Tabellen benytter G fra 1. mai 2007, da det var 66 812 kroner

de 87 kommunene som har en øvre grense på hvor mye brukeren skal betale, benytter 53 % inntektsgraderte timesatser, med følgende tak for ulike inntektsintervaller: Mindre enn 2 G: 141 kroner, fra og med til 3 G: 645 kroner, fra og med 3 til 4 G: 1030 kroner, fra og med 4 til 5 G: 1374 kroner, fra og med 5–6 G: 1668 kroner og fra 6 G og høyere: 1705 kroner. De resterende 47 % operer med en gjennomsnittlig øvre grense på 1450 kroner.⁷¹ Utvalget har visualisert flere av variablene, i en sammenstillende figur.

Figuren viser at alle kommunene benytter adgangen til å kreve egenandeler, se den øverste boksen (grå). Disse fordeler seg på to hovedgrupper: de 64 % som baserer egenandelen på timesatser (venstre boks) og de 36 % som benytter abonnementsordninger eller andre ikke-timebaserte systemer (høyre boks). Innen gruppen av de timesatsbaserte egenandelsordninger, er 86 % inntektsgraderte, med gjennomsnittlige timesatser som angitt i nederste boks til venstre. Størrelsen på takene er vist ved uthevede klammeparenteser. De øvrige 14 % som ikke er inntektsgraderte, har en gjennomsnittlig timesats på 140 kroner, og et gjennomsnittlig tak på 1450 kroner per måned, se

⁷⁰ Jf. Rapport 2006/075 s. 20, Figur 3.1.

⁷¹ Jf. Rapport 2006/075 s. 23, Figur 3.3.

Figur 8.1 Hierarkisk oversikt over utsnitt av egenandelsordningen

nederste høyre boks. Figuren gir en visualisering av at man står overfor en kompleks og fragmentert egenandelsordning. Synspunktet ligger nær Sosial- og helsedirektoratets oppsummering: «Funnene gir grunnlag for å hevde at tjenestetilbudet ikke kan anses likeverdig».⁷²

De store variasjonene både i egenandelssystemer og egenandelsnivåer på tvers av geografi (kommuner) og brukergrupper, byr på *særskilte utfordringer* i forsøket på å utforme en regel om gjennomsnittsbasert fradrag. I tillegg kommer at egenandelene kan være (minst) like store som kostnaden ved å kjøpe tjenester på det private marked (her er det store variasjoner i prisnivå).⁷³ Utvalget ønsker også her å understreke at det rettslige forholdet mellom velferdsrettslige ytelser og erstatning som supplementsytelse, imidlertid ligger fast: Skadelidte har en generell plikt til å begrense sitt tap, og må som ledd i dette uttømme det offentlige velferdstilbudet.⁷⁴

Utvalget har mot den skisserte bakgrunn vært i tvil om det bør innføres en ordning med fradrag for ytelser i form av kommunal hjemmehjelp. Det synes lite hensiktsmessig å skulle legge opp til en ordning med fradrag for offentlige ytelser som i realiteten langt på vei er brukerfinansiert av skadelidte. Det fremstår alt i alt mer hensiktsmessig ikke å gjøre fradrag for kommunal hjemmehjelp. Utvalget bemerker også at et sentralt mål med standardisering, er å fremme økonomisk effektivitet. Løsningen som er skissert synes forenlig med en slik målsetting. Den tilrettelegger for en valgmulighet der skadelidte kan benytte de mest konkurransedyktige hjemmehjelpstjenestene.

I tillegg kommer at *det offentlige tjenestetilbudet ikke alltid dekker skadelidtes behov*. Dette må ses i sammenheng med to begrensninger. Det ene gjelder *antall hjelpetimer* som tilbys. Hvis for eksempel kommunen bare tilbyr 3 timer hjemmehjelp i måneden,⁷⁵ mens skadelidtes behov er 20, må han eller hun ut på det private marked (kan neppe forutsette omfattende gratis bistand fra familie og venner). Hvis kommunen har en minstepris grunnet abonnementsordning, kan slutt-

prisen bli høy. Skadelidte må da betale kommunal egenandel (fastpris) og supplere med egenfinansiert timebasert privathjelp for å dekke restbehovet («ax+b»-likning). Den andre begrensningen gjelder tjenestenes *art*. De fleste hjemmehjelpsordninger dekker et bredt spekter av vanlige husholdsoppaver, men er begrenset for gjøremål som boligvedlikehold, snømåking og andre vaktmestertjenester.

Det usjarte tilbudet i forhold til tjenestenes art, har implikasjoner for de to gruppene i funksjonsevne-modellen. Undersøkelsene viser at det først og fremst er skadelidte i *gruppe 1* som kan få dekket (deler av) sitt hjemmearbeidstap ved kommunal hjemmehjelp; skadelidte i *gruppe 2* har ofte et behov som faller utenfor det offentlige tjenestetilbud.

ECON-rapporten viser at rengjøring inngår i alle kommuners hjemmehjelpstjenester, mens innkjøp og vask av klær/tøy inngår hos nesten alle. Matlaging tilbys hos ca. 2/3 av kommunene.⁷⁶ I bare 21 % av kommunene er vaktmestertjenester inkludert i beløpet brukerne betaler for hjemmehjelp.⁷⁷ Det finnes imidlertid egne vaktmesterordninger i 37 % av kommunene, som i varierende grad tar egenandeler. Et eksempel: Innbyggere i kommunen som tjener 3,5 G, betaler i snitt 110 kroner for 1 time snømåking.⁷⁸

Sammenfatningsvis går Utvalget inn for en ordning der det i utmålingen av fremtidig hjemmearbeidstap ikke gjøres fradrag for offentlige ytelser i form av kommunal hjemmehjelp. Standarderstatningen utbetales dermed ut fra en ren vurdering av brutto hjemmearbeidstap. Dette synes også å harmonere med den nye grunntanken om å verne selve *evnetapet*, som et erstatningsverdig gode. Det må derfor gjøres unntak fra hovedregelen om fradrag etter lovutkastet § 3-1 femte ledd.

8.6.6.3 Uførepensjon etter ftrl. § 12-8

Ftrl. § 12-8 gir hjemmearbeidende ektefeller⁷⁹ rett til uførepensjon dersom arbeidsevnen i hjemmet er varig nedsatt med minst halvparten. Ettersom uførepensjonens formål er å kompensere for inntektstap, var departementet i tvil om hjemmearbeidere burde ha rett til denne ytelsen. Det ble imidlertid argumentert med at uføre hjemmear-

⁷² [Http://www.helsedirektoratet.no](http://www.helsedirektoratet.no).

⁷³ Utvalget bemerker at en beregning av hjemmearbeidserstatningen ut fra hva det koster å dekke arbeidsgiveravgift, feriepenge mv. (jf. punkt 8.2.1.3 foran), vil bidra til å dempe slike forskjeller mellom prisen på private og offentlige hjemmehjelpstjenester.

⁷⁴ Jf. blant annet *Psykolog* (Rt. 2003 s. 1358, avsnitt 44) som presiserer fradragsregelen i skl. § 3-1 tredje ledd første punktum. Synspunktet ligger implisitt i dommer om hjemmearbeidserstatning, sml. blant annet *Kåsa* (Rt. 2000 s. 441).

⁷⁵ Sml. eksemplet i Rapport 2006/075 s. 8.

⁷⁶ Jf. Rapport 2006/075 s. 25, Figur 3.4.

⁷⁷ Jf. Rapport 2006/075 s. 20, Figur 3.9.

⁷⁸ Eksemplet er hentet fra Rapport 2006/075 s. 20.

⁷⁹ Likestilt med ektefeller er registrert partnerskap, jf. ftrl. § 1-5 andre ledd, samt samboerskap på vilkår som angitt i ftrl. § 1-5 tredje og fjerde ledd.

beidere kunne ha omkostninger ved å måtte leie inn hjelp til å få utført ulike husholdsoppgaver.⁸⁰ Derfor ble det gitt adgang for uføre hjemmearbeidere til å få uførepensjon.⁸¹

Etter ftrl. § 12-8 andre ledd skal *uføregraden* fastsettes gjennom en *differansebetraktning*. Man må sammenlikne den nåværende «evnen til å utføre arbeid i hjemmet ... med den tilsvarende evnen som vedkommende hadde før sykdommen, skaden eller lytet oppstod». Rundskrivet presiserer at denne fremgangsmåten er «basert på et sammenlikningsperspektiv»,⁸² som svarer til tidligere praksis.⁸³

For nærværende Utvalg er det av særlig interesse at det er selve hjemmearbeidsevnen som er gjenstand for differansebetraktningen. For å fremheve evnetapspektivet foreslo departementet å bruke ordet «arbeidsevne».⁸⁴ Lovteksten anviser ikke selv momenter for uferhetsvurderingen. Etter juridisk teori og praksis skal det tas hensyn til om huset er moderne og lettstelt eller gammelt og tungdrevet, antall barn og barnas alder (eventuelt særskilte behov) mv.⁸⁵ Dette er en likhet med det som er beskrevet her i omtalen av erstatningsreglene om hjemmearbeid. I trygderettslig sammenheng skal andre familiemedlemmers deltakelse i husarbeidet bare hensyntas i den utstrekning de faktisk har bidratt.⁸⁶ Også denne begrensningen i hva som forutsettes av omsorg og bistand fra tredjepersoner, har klare paralleller til den selvinntretningsplikten som Utvalget går inn for i erstatningssammenheng, se punkt 8.6.5.1 foran.

Videre kan det spørres om uførepensjon etter ftrl. § 12-8 skal fradras i hjemmearbeidserstatningen. Per i dag finnes det ingen klar løsning på rettsspørsmålet.⁸⁷ Pensjonens formål om å sikre *inntekt*, jf. ftrl. § 12-1, kan tilsi at svaret er ja. Også hjemmearbeidstap skal *likestilles* med *inntektstap*, jf. skl. § 3-1 andre ledd andre punktum: «Med inntekt likestiltes verdien av arbeid i heimen». Løs-

ningen kan også støttes på regelens forhistorie, idet den ble til ut fra et ønske om å kompensere for ekstrautgifter som husmoren fikk. Dersom fradrag skal gjøres, må dette skje i kroner og øre (ikke i antall timer som ved kommunal hjemmehjelp).

Det finnes imidlertid *motargumenter*. Selv om rubriseringen som inntektstap kan tale for fradrag, kan det hevdes at dekningsformålene *i realiteten er for ulike* til at ytelsene er kompensasjonsrelevante: Pensjonens dekningsformål er å sikre medlemmet ytelser til *livsopphold*, mens hjemmearbeidserstatningen skal dekke tapt evne/omkostninger ved nedsatt evne til *tradisjonelt husholdsarbeid, vedlikehold* mv.

Utvalget er av den oppfatning at det ikke bør gjøres fradrag for ytelser etter ftrl. § 12-8. Prinsipielt sett måtte denne uførepensjonen, ut fra en alminnelig post for post-tankegang, adresseres til fradrag i posten for tradisjonelt inntektstap etter lovutkastet § 3-2. Den gruppen av skadelidte det her er tale om, har imidlertid ikke et lønnsinntektsgivende arbeid. I praksis blir det derfor ikke tale om å gjøre noe fradrag for uførepensjon etter ftrl. § 12-8. Post for post-prinsippet stenger her for en overflytting av fradrag som systematisk hører under posten tradisjonell inntektstaperstatning til fradrag under posten hjemmearbeidserstatning. Denne løsningen harmonerer etter Utvalgets syn med de alminnelige erstatningsrettslige fradragsprinsippene. I tillegg bidrar den til å forenkle utmålingen under den foreslåtte standarderstatningen. Utvalget tilføyer at løsningen også har støtte i reelle hensyn, idet den gir et vern i tråd med målsettingene nevnt innledningsvis.

8.6.7 Presisering av husholdskomponenten

8.6.7.1 Generelt

Dette avsnittet gir enkelte generelle presiseringer for forståelsen av den foreslåtte regelen om å erstatte tapt evne til hjemmearbeid (husholdskomponenten).

Utvalget ønsker først å presisere sin bruk av ICF, som er benyttet for å få kunnskap om ulike gjøremål i hjemmet (og få idéer). Funksjonsbeskrivelsene der kan indikere hvilke gjøremål som er relevante ved utmålingen av hjemmearbeidserstatning. Utvalget ønsker først å presisere sin bruk av ICF, som er benyttet for å vinne innsikter og idéer, jf. punkt 8.6.2 foran. Funksjonsbeskrivelser der kan indikere hvilke gjøremål som er relevante ved utmålingen av hjemmearbeidserstatning. Begrepsbruken i ergoterapeutiske «vur-

⁸⁰ Jf. Kjønstad 1992 s. 128, med videre henvisninger.

⁸¹ Om historikken og begrunnelsen for uførepensjon til husmødre, se Kjønstad 2009a s. 174.

⁸² Se <http://www.nav.no/rettskildene/Rundskriv/148028.cms>. Sml. Ot.prp. nr. 17 (1965–66) s. 95.

⁸³ Sml. NOU 1990: 20 s. 382–383 og Ot.prp. nr. 29 (1995–1996) s. 124, samt Kjønstad 2007 s. 550.

⁸⁴ Ot.prp. nr. 29 (1995–96) s. 125.

⁸⁵ Jf. blant annet Kjønstad 2009a s. 174.

⁸⁶ Jf. Trygderettens kjennelse i ankesak nr. 0212/88 (på s. 4). Se videre Arbeids- og velferdsdirektoratets kommentar-rundskriv til ftrl. § 12-8. Se til illustrasjon også TRR 2003/1174.

⁸⁷ For en analyse av reglene om kompensasjonsrelevans, se blant annet Askeland 2006a især s. 41 f. og Askeland 2006b, med videre henvisninger.

deringsinstrumenter» er – noe Utvalget fremholder som viktig – *ikke* ment å være avgjørende for det juridiske innholdet i den foreslåtte hjemmearbeidsregelen. Denne må fastlegges ut fra en tolkning av rettskildene. Utvalget har her gitt et utgangspunkt for presiseringen, og ser det som hensiktsmessig å overlate den videre raffineringen og utviklingen til domstolene.

For det andre vil Utvalget presisere at det er selve *evnetapet* som skal vurderes. Denne målsettingen kommer til uttrykk i den konkrete utmålingsmodellen. Det ses ved at oppmerksomheten rettes mot ulike grupper av evnetap. Når den tapte evnen til arbeid i hjemmet skal vurderes, er det derfor uten betydning hvorvidt skadelidte ville ha utnyttet denne arbeidsevnen uten ansvarshendelsen. Dette er en forskjell fra utmåling etter de alminnelige reglene om lidt hjemmearbeidstap, der det også kreves at skadelidte ville ha utnyttet hjemmearbeidsevnen om ansvarshendelsen tenkes borte. En konsekvens av denne forskjellen i utmålingsprinsipper, er at skadelidte som uten skaden *bare* ville arbeidet utenfor hjemmet (tradisjonelt inntektsgivende arbeid), vil kunne få fremtidig hjemmearbeidserstatning (alt etter evnetapets størrelse), men ikke erstatning for lidt periode (evnen ville uansett ikke vært utnyttet).

I vurderingen skal en *normalmålestokk* legges til grunn. Med dette menes at skadelidte skal settes inn i den funksjonsevnegruppen som er treffende ut fra en normalbetraktning. Ved gruppeplasseringen skal det derfor ses bort fra individuelle forutsetninger, som for eksempel at den konkrete skadelidte har et stort hus med betydelig tomt som må snømåkes og plenklippes, og som derfor har mer omfattende og tyngre vedlikehold knyttet til boligen. For denne gruppen skal det ikke være lettere å bli plassert i den høyeste gruppen (gruppe 2) på grunn av slike individuelle forhold. Og motsatt: Det at skadelidte har bolig og eiendom som er mindre enn gjennomsnittet, medfører ikke at skadelidte lettere blir plassert i den laveste gruppen (gruppe 1). Begge deler er utslag av at Utvalget bevisst har lagt til grunn en «objektivisert» tilnærming, med en normalmålestokk for vurderingen – i stedet for å anviser en individuell vurdering ut fra hvilke boforhold mv. skadelidte måtte ha på oppgjørstidspunktet. Dette gruppeplasseringsprinsippet gir konsistens med Utvalgets forslag om å erstatte selve *evnetapet*.

Utvalget har også foretatt enkelte andre generelle presiseringer, som mest hensiktsmessig blir forklart for de enkelte gruppene, se rett nedenfor.

8.6.7.2 Gruppe 0: Ingen eller tilnærmet ingen reduksjon

Gruppe 0 omfatter situasjoner der skadelidte ikke er påført noen eller tilnærmet ingen reduksjon i hjemmearbeidsevnen. Det kan være fordi skadelidte i utgangspunktet ikke ble påført nevneverdig «brutto» hjemmearbeidstap, eller fordi hjemmearbeidsevnen er fullt eller tilnærmet fullt gjenvunnet etter en rehabiliteringsperiode.

Ved at gruppe 0 inkluderer skadelidte som kan utføre *tilnærmet* alle typer hjemmearbeid – men uten å make absolutt alle oppgaver som før ansvarshendelsen – vil denne kategorien også fange inn personer med små hjemmearbeidstap. Disse vil ikke kvalifisere for fremtidig hjemmearbeidserstatning. Utvalget presiserer at det først og fremst har tilsiktet å sjalpe ut de beskjedne funksjonsnedsettelsene.⁸⁸

Har skadelidte hatt et forbigående tap av hjemmearbeidsevnen, kan tapet være erstatningsmessig som påført (lidt) tap. Erstatningen utmåles da konkret og individuelt, basert på hushjelpprinsippet, se punkt 8.4 foran. Dette samsvarer med dagens rettstilstand. Vurderingen skal knyttes til oppgjørstidspunktet.

Lovtekniske hensyn tilsier at gruppe 0 ikke bør tas inn i lovteksten. Avgrensningen følger av ordet «tap», som her skal forstås som en reduksjon i hjemmearbeidsevnen grunnet ansvarshendelsen. Tapskriteriet kan formuleres på ulike måter, men ligger implisitt i begrepet «hjemmearbeidstap», se utkastets tredje ledd.

8.6.7.3 Gruppe 1: Kun tap av evnen til å utføre tyngre hjemmearbeid

Utvalget ønsker å synliggjøre eksempler på ulike typer gjøremål som omfattes av bestemmelsen, og ved det bidra til å presisere dens innhold.

Gruppe 1 omfatter tilfeller der skadelidte har mistet evnen til å utføre tyngre gjøremål i eller i tilknytning til hjemmet, men fortsatt klarer lettere arbeidsoppgaver. Utvalget sikter særlig til situasjoner hvor skadelidte kan lage mat, tørke stov, stelle klær og utføre andre tilsvarende dagligdagse eller ukentlige enkle husholdsoppgaver, men uten å make tyngre gjøremål som vedlikehold av bolig (herunder fritidsbolig), snømåking

⁸⁸ Dette utgjør trinn 1 i vurderingen, jf. punktene 8.6.3.1 og 8.6.3.2 foran. En fraksjon i Utvalget har som nevnt foreslått en minsteterskel for å få hjemmearbeidserstatning som er knyttet til 10 % medisinsk invaliditet, se punkt 8.6.3.5 foran. Hvis denne regelen innføres, vil en utsjalting mest praktisk skje etter denne regelen.

og tyngre hagearbeid, samt tyngre rengjøring som (periodisk) hovedrengjøring. I slike tilfeller vil skadelidte omfattes av gruppe 1 (med mindre evnen til å utføre også lettere gjøremål er tapt, slik at skadelidte kommer over i gruppe 2, se neste punkt). Utvalget bemerker at ikke alt av utearbeid er tyngre gjøremål.

I tabell 8.6 foran, er *lettere husarbeid* angitt som evnen til å «[h]olde orden i huset, kaste søppel, tørke støv, stelle blomster, vaske og tørke klær». Disse gjøremålene vil normalt også kvalifisere som «lettere hjemmearbeid» etter gruppe 1-regelen. Det er fordi den *faktisk* vil ha et overlappende dekningsområde med beskrivelsene i for eksempel ICF, men som nevnt har disse *ingen normativ funksjon* som premissleverandør for innholdet i hjemmearbeidsregelen og dens tapsgrupper (jf. punkt 8.6.7 foran). Et utslag av denne generelle presiseringen er at tabellens gruppe 3 heller ikke gir noen uttømmende beskrivelse av de gjøremålene som kan omfattes av det rettslige begrepet «lettere hjemmearbeid». Lovuttrykket vil i mange tilfeller også omfatte hjemmearbeid slik som løpende rengjøring av huset. Når dette er beskrevet som «tyngre husarbeid» i ICF (jf. punkt 4), er dette dermed uten rettslig betydning. Mer omfattende rengjøringsoppgaver, slik som nedvask av huset og puss av vinduer ved hjelp av stige mv., kan det imidlertid være naturlig å anse som tyngre hjemmearbeid i erstatningsrettslig forstand. Eksemplet fanger inn et generelt poeng: Grensen mellom gruppe 1 og 2 skal skje ut fra juridiske vurderinger, som kan lede til andre gruppeplasseringer enn etter de «ergoterapeutiske skjemaene» og tenkemåtene slik som i ICF – disse kan i høyden tjene som en hjelp for tanken for hvilke gjøremål som bør med i den (rettslige) fastsettelsen av hjemmearbeidstapet.

I gruppeplasseringen kan det spørres om det skal legges til grunn en *objektiv eller subjektiv* vurdering av hva som er «lettere» hjemmearbeid. Spørsmålet aktualiseres der skadelidte har vansker med å utføre gjøremål som for de fleste er utgjør lettere hjemmearbeid. Et eksempel: Etter ulykken makter skadelidte en rekke enklere husholdsoppgaver som å lage mat, vaske og tørke klær mv., men ikke arbeid som foregår over skulderhøyde (slik som vask av vinduer, overskap mv.). For mange vil slike oppgaver være lettere husarbeid, mens det for denne skadelidte – ut fra hans eller hennes konkrete skade (for eksempel en skulderskade) – er å oppfatte som tyngre hjemmearbeid. Problemstillingen er da om skadelidte skal plasseres i gruppe 1 (mindre hjemmearbeidstap) eller gruppe 2 (også større hjemmearbeidstap).

Utvalget har funnet det riktig å legge til grunn en *objektiv* målestokk for gruppeplasseringen. Relatert til eksemplet foran, medfører det en plassering i gruppe 1 (med mindre det foreligger tap av evnen til å utføre andre gjøremål som bringer skadelidte over i gruppe 2). Begrunnelsen er dels at det gir en mer (rettsteknisk) praktikabel regel enn om man skulle lagt til grunn skadelidtes subjektive oppfatning. I tillegg kan tapet av selve hjemmearbeidsevnen – i hvert fall i et erstatningsrettslig perspektiv – vanskelig sies å være større bare fordi skadelidte subjektivt opplever visse gjøremål som tyngre (enn det de fleste gjør). En objektiv målestokk er derfor forenlig med det overordnede målet om å erstatte selve evnetapet. En objektivisert tilnærming gir også en løsning som samsvarer med kostnadene ved å måtte leie inn tilsvarende tjenester, sml. påpekningen foran om at hjemmearbeidserstatning er en «hybrid» post. At skadelidte subjektivt opplever at slike gjøremål som nevnt i eksemplet tyngre enn de fleste andre personer, gir i seg selv ingen økte kostnader med å leie inn hjelp til eksempelvis vask av overskap mv. Også i et økonomisk (gjenopprettelses) perspektiv er derfor plassering i gruppe 1 naturlig. Se også punkt 8.6.7.1 foran om normalmålestokken for vurderingen.

Etter å ha tatt standpunkt til gruppeplasseringen etter de verbale beskrivelsene i tabellens venstre kolonne, er rettsanvenderen over i verdifastsettelsen av hjemmearbeidstapet. For gruppe 1-tilfellene er det årlige erstatningsbeløpet satt til 0,2 G, som ut fra dagens G-beløp svarer til 15 128 kroner [75 641 kroner x 0,2 = 15 128 kroner]. Erstatningen er høyere enn det som vanligvis tilkjennes ut fra dagens praksis, selv om det også finnes eksempler på høyere utbetalinger. Nivåfastsettelsen beror på et bevisst rettspolitisk valg. Utvalget har vektlagt hensynet til å unngå å måtte stille opp et unntak for særtilfeller hvor individuelle forhold tilsier et «gruppeopprykk» eller skjønnsmessig påslag. Ved å legge erstatningen på et visst nivå, kan man ta høyde for slike forhold i fastsettelsen av beløpets størrelse, og dermed fremme rettstekniske og prosessøkonomiske hensyn. Utvalget peker også på at dette hensynet er vektlagt i utformingen av regelen om ménerstatning, der man foreslår en tilsvarende forenkling for å unngå en egen oppjusteringsregel.

På bakgrunn av nokså omfattende domsanalyser, konstaterer Utvalget grunn til å bemerke at dagens nivå på hjemmearbeidserstatningen i mange tilfeller synes å ligge vel lavt. Det etterlates et inntrykk av at erstatningen ofte er så beskjeden at den er vanskelig å forene med hva det faktisk

koster å leie inn hjelp. Det har en viktig side mot gjenopprettelseshensynet.

8.6.7.4 Gruppe 2: Tap av evnen til å utføre også lettere hjemmearbeid

Gruppe 2 omfatter tilfeller der skadelidte har bortfalt eller sterkt redusert hjemmearbeidsevne. Dette er i lovutkastet angitt som tilfeller der skadelidte også har tapt evnen til å utføre lettere hjemmearbeid. Situasjoner hvor skadelidte har mistet hele sin praktiske hjemmearbeidsevne, reiser vanligvis ingen særskilte tolkningsproblemer. Problemet er skadelidte med redusert hjemmearbeidsevne, fordi det her kan oppstå vanskelige grenseganger mot gruppe 1. Utvalget ser det derfor som særlig påkrevd å klargjøre innholdet i begrepet lettere hjemmearbeid.

Gruppe 2, og begrepet lettere hjemmearbeid, omfatter situasjoner der skadelidte ikke bare har tapt evnen til å utføre tyngre gjøremål, men også har tapt evnen til å utføre lettere oppgaver slik som matlaging, støvtørking, ta ting inn/ut av oppvaskmaskin/vaskemaskin, utføre vanlig dagligvareinnkjøp mv.

Erstatningsbeløpet for gruppe 2 er satt til 0,4 G, og reflekterer et større hjelpebehov enn for skadelidte i gruppe 1. Med dagens G-beløp gir dette en årlig erstatning på 30 256 kroner [75 641 kroner x 0,4 = 30 256 kroner]. I vurderingen av beløpets størrelse har Utvalget vektlagt det omfattende hjelpebehovet, samt de hensynene som er skissert under omtalen av gruppe 1 (blant annet realistisk behovsdekning, og operasjonalisering av prinsippet om full erstatning).

Der skadelidte har omfattende pleie- og omsorgsbehov, er det ofte en vanskelig grensegang mellom hjemmehjelpetjenester og hjemmehjelpstjenester. I «storskadesakene» glir disse dekningsformålene og tjenestene ofte noe over i hverandre, som en følge av at det offentlige hjelpeapparatet kommer inn på en annen måte enn ved mindre skadetilfeller.⁸⁹ Dette kan isolert sett tilsi en lavere hjemmearbeidserstatning enn den foreslåtte. Utvalget har likevel funnet grunn til å tilkjenne 0,4 G. Dette fanger inn Utvalgets vektlegging av selve evnetapet, som her er betydelig.

8.6.7.5 Deloppsummering. Noen tallstørrelser over erstatningsnivået

Utvalget har oppsummert erstatningsbeløpene for de to gruppene av funksjonsnedsettelse. Dette er vist i tabellen.

Tabell 8.4 Hjemmearbeidserstatning. Gruppeinndelt og aldersjustert

Gruppe/fremtidig erstatning (G) Skadelidtes alder	Gruppe 1 Mindre funksjonsevnetap	Gruppe 2 Større funksjonsevnetap
16 år	4,9	9,7
17 år	4,8	9,7
18 år	4,8	9,6
19 år	4,8	9,6
20 år	4,8	9,6
21 år	4,8	9,6
22 år	4,8	9,5
23 år	4,7	9,5
24 år	4,7	9,4
25 år	4,7	9,4
26 år	4,7	9,4
27 år	4,7	9,3
28 år	4,6	9,3
29 år	4,6	9,2
30 år	4,6	9,2
31 år	4,6	9,1
32 år	4,5	9,1
33 år	4,5	9,0
34 år	4,5	8,9
35 år	4,4	8,9
36 år	4,4	8,8
37 år	4,4	8,7
38 år	4,3	8,6
39 år	4,4	8,6
40 år	4,2	8,5
41 år	4,2	8,4
42 år	4,2	8,3
43 år	4,1	8,2
44 år	4,1	8,1
45 år	4,0	8,0

⁸⁹ Det vises til kapittel 7 om merutgiftserstatning.

Tabell 8.4 Hjemmearbeidserstatning. Gruppeinndelt og aldersjustert

Gruppe/fremtidig erstatning (G) Skadelidtes alder	Gruppe 1 Mindre funksjonsevnetap	Gruppe 2 Større funksjonsevnetap
46 år	3,9	7,9
47 år	3,8	7,7
48 år	3,7	7,5
49 år	3,6	7,3
50 år	3,5	7,1
51 år	3,4	6,9
52 år	3,3	6,7
53 år	3,2	6,5
54 år	3,1	6,2
55 år	3,0	6,0
56 år	2,9	5,8
57 år	2,8	5,5
58 år	2,7	5,3
59 år	2,5	5,1
60 år	2,4	4,8
61 år	2,3	4,6
62 år	2,2	4,3
63 år	2,0	4,0
64 år	1,9	3,8
65 år	1,7	3,5
66 år	1,6	3,2
67 år	1,5	2,9
68 år	1,3	2,7
69 år	1,2	2,4
70 år	1,0	2,1
71 år	0,9	1,8
72 år	0,7	1,5
73 år	0,7	1,5
74 år	0,7	1,5
75 år	0,7	1,5
76 år –	0,7	1,5

Den venstre kolonnen viser skadelidtes alder på oppgjørstidspunktet, angitt med ettårsintervaller. Denne fingraderte tabellen er tatt med i utredningen for å vise grunnlaget for den *sammenslåingen*

som Utvalget har foretatt, og som skal utdypes i fortsettelsen. Den midterste kolonnen viser størrelsen på hjemmearbeidserstatning for skadelidte i gruppe 1, mens den høyre kolonnen angir hjemmearbeidserstatning for skadelidte i gruppe 2. Beløpene er angitt i antall G, slik som ellers i lovutredningen.

Tabellen viser hjemmearbeidserstatningen for de ulike alderskategoriene. Disse er angitt med fireårsintervaller. Forskjellene i tallverdier for de enkelte årene er så små at de kan slås sammen, hvilket gir en enklere tabell, sml. tabell 8.5 med ettårsintervaller foran. En slik sammenslåing av tall som ligger nær hverandre må anses som akseptabel i standardiseringssammenheng, og er benyttet i andre deler av lovutredningen. Ved sammenslåingen er tallet for den laveste alderen i intervallet lagt til grunn, ut fra målsettingen om å unngå systematisk underdekning (beløpene avtar på grunn av diskonteringseffekten). For eksempel vil tallet fra ettårstabellen for 25 år gjelde for 25–28. Tallet fra ettårstabellen for 29 år skal gjelde fra

Tabell 8.5 Hjemmearbeidserstatning. Aldersgruppert

Gruppe/fremtidig hjemmearbeidserstatning (G) Alder på oppgjørstidspunktet	Gruppe 1 Mindre funksjonsevnetap	Gruppe 2 Større funksjonsevnetap
0–20 år	5,0	10,1
21–24 år	5,0	9,9
25–28 år	4,9	9,8
29–32 år	4,6	9,2
33–36 år	4,5	9,0
37–40 år	4,4	8,7
41–44 år	4,2	8,4
45–48 år	4,0	8,0
49–52 år	3,8	7,5
53–56 år	3,4	6,8
57–60 år	2,9	5,9
61–64 år	2,4	4,9
65–68 år	1,9	3,8
69–72 år	1,3	2,5
73–76 år	0,8	1,5
77 år og eldre	0,5	1,0

29–32, tallet for ettårstabellen for 33 år skal gjelde for 33–36 mv. Dermed er det noen årsklasser som får litt mer enn det matematiske tilsier, men dette er altså en konsekvens av bevisste valg ved denne delen av standardiseringen.

Den midterste kolonnen viser hjemmearbeids-erstatningen som tilkjennes for skadelidte i gruppe 1, mens hjemmearbeids-erstatningen for gruppe 2 er vist til høyre i tabellen.

Tabellen inneholder også intervallet 0–20 år, for å kunne anvendes på skadelidte som omfattes av barnevernsloven i lovutkastet § 3-3, se forklaringen i punkt 8.7.2 nedenfor.

8.6.7.6 Skadelidte omfattes av flere kategorier. «Gruppeplasseringsregelen»

I mange tilfeller vil det være enkelt å foreta gruppeplasseringen. Som eksempel nevnes saker der skadelidte har totale lammelser i armer og bein (tetraplegiker), og derfor er plassert i gruppe 2 som inkluderer totalt bortfall av hjemmearbeids- evnen. I andre tilfeller er kategoriseringen mindre opplagt. Det gjelder typisk der skadelidtes funksjonstap omfattes dels av de verbale beskrivelsene i gruppe 1, men også av beskrivelsene i gruppe 2. I slike «overlappstilfeller» trengs prinsipper for den endelige gruppeplasseringen. Det er utviklingen av en slik «gruppeopprykkregel» som skal drøftes her.

Utformingen av gruppene i tabellverket foran er laget ut fra hovedkategorier av skadesituasjoner, slik disse er fremkommet gjennom Utvalgets juridisk-medisinske analyser. Kategoriene er tilpasset de vanligste gruppene av tapt hjemmearbeids- evne. I likhet med kategoriseringer generelt, fanger ikke rubriseringene inn livets nyanser og mangfoldigheter, hvilket heller ikke ville vært enkelt forenlig med de forenklingshensyn en standardisert ordning skal ivareta. Den sentrale utfordringen er likevel å sikre en god *balansering* av forenklingshensyn på den ene siden, og hensynet til et godt resultat i enkelttilfeller på den andre siden. Dette har også en side mot balanseringen mellom skadelidtes og skadevolders interesser. Det er slike avveininger bak utformingen av gruppeplasseringsregelen som skal presenteres her.

Det kan innledningsvis konstateres at gruppeplasseringen beror på en *helhetsvurdering* av skadelidtes funksjonsevne som hjemmearbeider. Vurderingen skal knyttes til *oppgjørstidspunktet*. Det er da skaden forutsettes å ha blitt tilstrekkelig stabilisert, slik at saken er oppgjørsmoden. Dette er naturlig ut fra at modellen omhandler fremtidstaterstatning. Ved å legge oppgjørstidspunktet til

grunn for vurderingen, får man også konsistens med andre modeller i Utvalgets forslag.

Utvalget har vurdert forskjellige prinsipper for gruppeplasseringen. En mulighet er å plassere skadelidte i den høyeste av de gruppene som fanger inn *deler* av det aktuelle tapet – uansett om den innfangede delen er stor eller liten. Under en slik ordning ville det være *tilstrekkelig* at skadelidte har mistet evnen til å utføre for eksempel ett av de gjøremålene som beskrives i den høyere gruppen. Et slikt «effektivt» opprykksprinsipp kan være enkelt å anvende, til forskjell fra regler som inneholder skjønnsmessige kvalifikasjonskriterier. Et slikt «liberalt» prinsipp kan også sikre målsettingen om å unngå systematisk underkompensasjon.

På den annen side ser Utvalget flere og tungtveiende ankepunkter mot en slik «mild» opprykksregel. Den kunne gi systematiske tilfeller av overkompensasjon. Det er lite heldig i et system som gjennom selve beløpsfastsettelsen – 0,2 G for gruppe 1 og 0,4 G for gruppe 2 – allerede gir de skadelidte hjemmearbeiderne et styrket vern. Det må unngås at gruppeplasseringsregelen fungerer slik at i praksis alle saker blir utmålt etter høyeste aktuelle gruppe. Dette ville også stride mot Utvalgets intensjon om en standardisert modell der det legges opp til nettopp differensieringer som også skal fungere i praksis. Utvalget finner grunn til å bemerke at velfungerende differensieringer er et viktig styringsinstrument i balanseringen mellom skadelidtes og skadevolders interesser, jf. foran.

Det kan tilføyes at en slik regel som beskrevet kunne anspore til en uønsket kreativitet i klassifiseringen av funksjonstapet, der det gjennom kunstige skiller og «konstruksjoner» kunne argumenteres for at visse spesifiserte delaktiviteter innen den høyere gruppe ikke maktes som før ulykken.

Ut fra en helhetsvurdering har Utvalget bevisst forkastet denne gruppeplasseringsregelen. Utvalget har derfor drøftet andre tilnærminger, og skal beskrive den som foreslås.

Utvalget går inn for å oppstille et kvalifikasjonskrav, med sikte på å sikre representativitet i klassifiseringen – og dermed dekningsgrad og erstatningsnivå. Utvalget foreslår en regel om gruppeopprykk som gir rett til erstatning basert på en høyere gruppe – betinget av at skadelidte har tapt *en vesentlig del* av evnen til å utføre gjøremål innen denne høyere gruppen. Utvalget har overveid ulike kvalifikasjonskrav, og går inn for en regel om gruppeopprykk der skadelidte har mistet «en vesentlig del» av evnen til hjemmearbeid innen en høyere gruppe. Uttrykket er vagt, og trenger presiseringer. Disse må langt på vei overlates til retts-

praksis, men Utvalget ønsker å klargjøre en retningslinje for vurderingen: Kvalifikasjonsregelen er ment å gi grunnlag for gruppeopprykk der skadelidte ikke makter å utføre rundt 1/3 av gjøremålene innen den høyere gruppen. For at skadelidte skal kunne kvalifisere for gruppe 1-erstatning, må evnen til å utføre tyngre gjøremål vært redusert med omkring 1/3. At rundt 2/3 av oppgavene i eller tilknyttet hjemmet fortsatt maktes som før ansvarshendelsen, medfører med andre ord ikke at skadelidte blir plassert i gruppe 0 (= ingen hjemmearbeidserstatning). For at skadelidte skal kunne kvalifisere for gruppe 2-erstatning, må evnen til å utføre arbeid innen denne gruppen være redusert med ca. 1/3. Her legges dermed samme prinsipp til grunn for gruppeplasseringen, men med følgende presisering: For at skadelidte skal kunne få gruppe 2-erstatning, må skadelidte helt, eller i det alt vesentlige, ha tapt sin evne til å utføre lettere hjemmearbeid. Billedlig forklart kan man si at skadelidte må ha «fylt opp» tapet i gruppe 1 for å kunne komme over i gruppe 2.

Utvalget finner grunn til å presisere at det *ikke* i seg selv er tilstrekkelig å kunne vise til at skadelidte ikke makter å utføre 1/3 gjøremålene på en (utarbeidet) eksempelliste eller liknende oppregning av ulike typer hjemmearbeid. Med denne presiseringen ønsker Utvalget å klargjøre at det er skadelidtes samlede funksjonsevne i og tilknyttet hjemmet (helhetsbildet) som er avgjørende, og ikke prosent- eller brøkdelsberegninger basert på antall oppdelte gjøremål. Med andre ord legges det opp til å unngå en form for «telling» av gjøremål. Dermed unngår man at partene gis et incitament til å påvirke selve oppgjørprosessen, som at skadelidte forsøker å splitte opp funksjonstapet i mindre og dermed flere enheter (for dermed å komme over retningslinjen om 1/3 funksjonsnedsettelse), mens skadevoldersiden på sin side forsøker en sammenslåing av gjøremål (for dermed å komme under retningslinjen om 1/3 funksjonsnedsettelse).⁹⁰

Videre presiseres at tallet 1/3 kun er ment som en *retningslinje* for å presisere hvor terskelen ligger, og ikke er absolutt. Det er *ikke* krav om at skadelidte for eksempel må ha tapt minst halvparten av funksjonsevnen innen en gruppe. Skulle man krevd at så mye som halvparten av funksjonsevnen var innen en høyere kategori, ville dette innebære et åpent brudd mot målsettingen om å unngå systematiske tilfeller av (betydelig) under-

kompensasjon. Derimot er det å gå for langt i skadelidtes favør å anse selv det minste overlapp som tilstrekkelig. Også skadevolder har verneverdige interesser, og en slik regel ville gi ubalanse i interesseavveiningen, se foran om den forkastede opprykksregelen. Den nærmere utpenslingen av regelen må overlates til praksis.

Der den høyere gruppeplasseringen eventuelt medfører overkompensasjon, kan dette et stykke på vei forsvares også ut fra Utvalgets ønske om å la skadevolder ha risikoen for fremtidige forverring av skaden/hjemmearbeidstapet (grunnet ansvarshendelsen). En måte å se dette på, er at «risikotillegget» er uttømmende kompensert gjennom (bygget inn i) opprykksregelen. Et risikotillegg har fotfeste i norsk praksis på andre områder, jf. blant annet *Haavik* (Rt. 1976 s. 909), samt Selmers artikkel «Erstatning for risiko for fremtidig skade» (Selmer 1977).⁹¹ For å ivareta skadevolders interesser – og sikre en «symmetri» og konsistens i regelen – gjelder også den generelle adgangen til å avgrense ansvaret etter prinsippet om tidsbegrenset årsakssammenheng, se punkt 4.8.3.

8.6.7.7 Skadelidte har inngangsuferhet som hjemmearbeidende

Skadelidte kan ha tidligere plager på tidspunktet for ansvarshendelsen, som på forhånd har nedsatt evnen til arbeid i hjemmet. Dette kan betegnes som at skadelidte har en *inngangsuferhet som hjemmearbeider*. Spørsmålet er hvordan denne gruppen av skadelidte skal håndteres i forhold til utmåling etter den standardiserte modellen for hjemmearbeidserstatning.

Utvalget ønsker ikke å forlate kravet til årsakssammenheng, og går derfor heller ikke inn for at skadelidte skal få tilkjent hjemmearbeidserstatning for det evnetapet som var tapt fra før ansvarshendelsen. Den nærmere presiseringen av dette generelle utgangspunktet gjøres mest hensiktsmessig for konkrete typetilfeller.

Situasjon 1. Skadelidte har fra før ansvarshendelsen tapt evnen til å utføre tyngre hjemmearbeid, svarende til det som er beskrevet for gruppe 1. Ansvarshendelsen påfører en merskade, slik at skadelidte taper evnen til også å utføre arbeid i gruppe 2. I slike tilfeller vil det riktige være å anvende en differansebetraktning, der erstatningen for gruppe 1 kommer til fradrag i erstatningen for gruppe 2. Et konkret eksempel: Skadelidte har fra før trafikkulykken nedsatt evne til gruppe

⁹⁰ Ved den her gitte presiseringen unngår man at partene gis et incitament til å påvirke selve oppgjørprosessen, noe Utvalget generelt er opptatt av, jf. kapittel 3.

⁹¹ Se også analysen hos Kjelland 2008 s. 383 f.

1-arbeid, og etter ulykken helt bortfalt hjemmearbeidsevne. Skadelidte er 40 år på oppgjørstidspunktet. Erstatningen for gruppe 1 er 4,2 G, mens erstatningen for gruppe 2 er 8,5 G. Differansebetraktningen skal gjøres med utgangspunkt i de tabellariske G-beløpene. I eksemplet innebærer det at skadelidte skal ha differansen mellom 8,5 G og 4,2 G = 4,3 G, som utgjør 325 256 kroner (med dagens G). Det eksemplet som er nevnt her, har likhetstrekk med saksforholdet i blant annet *Kåsa* (Rt. 2000 s. 441).

Situasjon 2. Skadelidte har fra før ansvarshendelsen tapt rundt 40 % av evnen til å utføre lettere hjemmearbeid. Ansvarshendelsen påfører skadelidte en merskade, og han eller hun taper ytterligere 35-40 % av hjemmearbeidsevnen knyttet til gruppe 2 som følge av ansvarshendelsen. Her får man spørsmål om skadelidte skal ha erstatning etter gruppe 1 eller gruppe 2. Etter Utvalgets syn vil det riktige her være å ta utgangspunkt i en *differansebetraktning*, og vurdere om skadelidte har tapt - som følge av ansvarshendelsen - rundt en tredjedel av den totale hjemmearbeidsevnen innen den aktuelle gruppen (her: gruppe 2). Dette vil da kvalifisere for at skadelidte skal få en erstatning svarende til det beløpet som gis i erstatning for gruppe 1, etter en konkret vurdering. Utvalget presiserer at skadelidte ikke får gruppe 1-erstatning, men at denne erstatningen her brukes som et mål på hva som er en riktig «differanse-erstatning» når skadelidte har inngangsinvaliditet. Ved å legge «1/3-retningslinjen» til grunn også for vurderingen i tilfeller som beskrevet her, oppnås konsistens i utformingen av kvalifikasjonskravet for gruppeplasseringen. Det vises ellers til beskrivelsen foran i punkt 8.6.7.6.

Situasjon 3. Skadelidte har fra før ansvarshendelsen tidligere plager som ikke har gitt seg utslag i en (realisert) uførhet som hjemmearbeider. Skadelidte har med andre ord maktet å utføre ulike typer gjøremål i eller tilknyttet hjemmet, men de tidligere lidelsene har gjort han eller henne mer *sårbar*. Dersom den etterfølgende ansvarshendelsen er en nødvendig betingelse for å *realisere* den *latente* sårbarheten – og evnetapet blir større enn for en normalt robust person (uten disponerende faktorer) – hefter skadevolder for *hele* merskaden – i tråd med det alminnelige erstatningsrettslige sårbarhetsprinsippet.⁹² Dette har konsekvenser for anvendelsen av den foreslåtte modellen om hjemmearbeidserstatning. For denne typen forutbestående lidelser – som ikke

har gitt seg utslag i form av et *realisert* evnetap før ansvarshendelsen – skal det *ikke* gjøres fradrag. Har skadelidte tidligere plager, men likevel evnet å gjøre alt hjemmearbeidet, skal erstatningen vurderes ut fra størrelsen på det hjemmearbeidstapet som ble forårsaket av ansvarshendelsen. Har denne medført evnetap (omkring 1/3) i gruppe 1, legges denne til grunn. Dette gjelder selv om ansvarshendelsen ikke ville gitt større evnetap enn for eksempel 15 % for en person uten tidligere plager. Har ansvarshendelsen påført et evnetap (rundt 1/3) i gruppe 2, legges denne til grunn for erstatningsberegningen. Dette gjelder selv om ansvarshendelsen ikke ville medført mer enn gruppe 1-tap for en person uten tidligere plager.

8.6.7.8 Fradragsspørsmål

Utvalget har drøftet om man i fastsettelsen av erstatning for hjemmearbeidskomponenten skal gjøre fradrag for offentlige ytelser. Dette er blitt besvart med nei, se utredningen foran.

Utvalget går inn for at erstatningen skal tilkjennes uten å gjøre slike fradrag som nevnt i lovutkastet § 3-1 femte ledd. Løsningen er begrunnet i forenklingshensyn, samt hensynet til konsistens med at det ikke gjøres fradrag i forhold til omsorgskomponenten.

8.6.8 Presisering av omsorgskomponenten

8.6.8.1 Generelt

Dette avsnittet omhandler omsorgskomponenten, som er det andre hovedelementet i funksjonsevne-modellen. Hvis skadelidte blir påført en reduksjon i evnen til å dra omsorg for barn, fremstår dette som beskyttelsesverdig. Det kan eksempelvis være begrensninger i evnen til å kjøre barn som deltar i organiserte fritidsaktiviteter som fotball, dans mv. Erstatningsvern av slike tap har paralleller til dekningen av omsorgstap under Bastrup-tillegget, som Utvalget har sett hen til for å oppnå konsistens i reguleringen.

Utvalget finner grunn til å *separere* omsorgstapet fra tapet av husholdsevnen, selv om grensen kan være uskarp. Oppdelingen skyldes først og fremst at ikke alle skadelidte er i en omsorgssituasjon, og derfor heller ikke påføres et «omsorgsevnetap». Skadelidtes barn kan ha blitt voksne og flyttet ut; flere barn forventes ikke. I slike tilfeller er det etter Utvalgets syn lite rimelig om skadevolder skulle måtte betale en «erstatning» for slikt «tap» (som ikke er der).

⁹² Sml. blant annet Kjelland 2008 blant annet s. 94, 102, 134-137, 147 og 434.

Omsorgstaperstatningen som Utvalget foreslår, er ment som et *tillegg* til erstatningen for «husholdskomponenten». Det har som konsekvens at skadelidte må oppfylle de foran beskrevne inngangskriteriene for å kvalifisere for rett til omsorgstaperstatning. Konkret innebærer dette at spørsmålet om omsorgstaperstatning kun aktualiseres dersom skadelidte kommer inn under gruppe 1 eller 2 i tabellen, og dermed har rett til erstatning for husholdstapet. Skadelidte som ikke har et erstatningsmessig husholdstap, har dermed heller ikke rett til erstatning for omsorgstapet.

Utvalget har avgrenset personkretsen til å gjelde omsorg for *barn*. Det må ses i sammenheng med at mye av de erstatningsvernede omsorgsoppgaver for andre, slik som samlivspartner, allerede er dekket gjennom husholdskomponenten. I tillegg er en viktig del av hjemmearbeidet (i vid forstand) for småbarnsforeldre, relatert til omsorgsarbeid.⁹³ I Statistisk Sentralbyrås «Tidsnyttingsundersøkelsen 2000» fremgår det at «[g]ifte/samboende mødre med barn 0-6 år bruker i gjennomsnitt nesten 6 timer per dag til husholdsarbeid. Det meste av dette går til hus- og omsorgsoppgaver».⁹⁴ Omsorgsbehovet faller imidlertid ikke bort så snart barna blir eldre enn 6 år, men det tar andre former.

Som det fremgår nedenfor, går Utvalget inn for følgende: I perioden med påført (lidt) tap, utmåles omsorgstapet konkret og individuelt som i dag, og som en del av hjemmearbeidserstatning. For fremtidstapet går Utvalget inn for å erstatte omsorgstapet etter en *grov sjablongregel*. Det gir seg utslag i den konkrete utformingen av regelen, herunder inngangskriteriene slik som personkretsen.

8.6.8.2 Personkretsen

Det er behov for *klare* kriterier for å avgrense personkretsen. En forutsetning for å kvalifisere for omsorgstaperstatning, er at skadelidte har *rettslig forsørgingsplikt* på oppgjørstidspunktet. Det gir bedre retts teknisk løsning (praktikabilitet) enn om man hadde valgt en regel med *faktisk omsorg* som vurderings- og bevisstema. I et overordnet perspektiv samsvarer løsningen med de forenklingssmål standardiseringsordningen skal

fremme, jf. de grunnleggende betraktningene i kapittel 3.

Løsningen støttes av system- og harmonihensyn, ved at den gir konsistens med regelen om erstatning for omsorgstap under forsørgertapsmodellen i kapittel 11. Utvalget ønsker å unngå en regel som legger opp til prognoser over fremtidig familieøkning. Det ville svekket effektiviseringsgevinsten som den foreslåtte funksjonsevne modellen ellers antas å gi.

Utvalget vil videre si noen ord om skadelidte som ikke har barn, men som *venter barn*. Som et generelt synspunkt ønsker Utvalget å inkludere denne gruppen i dekningsområdet for regelen om omsorgstaperstatning. Et sentralt spørsmål er hvordan personkretsen nærmere bør *avgrenses*. To enkle ytterpunkter skal skisseres før behandlingen av det vanskelige grenseområdet:

1) Skadelidte som ønsker barn i en (fjern) fremtid, og derfor ikke kan sies konkret å *vente* barn, faller utenfor det tiltenkte virkeområdet.

2) Skadelidte som har barn på skadetidspunktet, men som venter flere, vil klart nok uansett omfattes. En annen sak er at regelen ikke legger opp til en differensiering ut fra antall barn, se punkt 8.6.8.4 nedenfor. Også et konsipert barn gir grunnlag for omsorgstaperstatning. Det samme gjelder barn som tilkommer mellom skadetidspunktet og oppgjørstidspunktet; også her legges oppgjørstidspunktet til grunn for vurderingen. En motsatt løsning, som dermed ville ekskludert personer under et svangerskap, kunne støte an mot legitimiteten i ordningen som nettopp gjelder omsorgsfunksjonen. En annen sak er at disse skadelidte (som andre) må oppfylle de øvrige erstatningsvilkårene.

Det kan spørres om vurderingen bør knyttes til skadetidspunktet eller til oppgjørstidspunktet. Ved å legge skadetidspunktet til grunn, kan man få et mer konkretisert utgangspunkt for å vurdere familiesituasjonen uten skaden. Utvalget har drøftet, men ikke vektlagt, slike synspunkter. Det bærende synspunktet er derimot at man bør fange opp de skadelidte som da konkret ventes å komme i en omsorgssituasjon, der dette kan sannsynliggjøres på oppgjørstidspunktet. Dette gir også konsistens, både internt i forhold til husholdskomponenten, og i forhold til andre modeller i Utvalgets forslag.

Adoptivbarn skal nyte samme vern som andre barn. Konsekvensen blir at der det foreligger konkrete tiltak for å få adoptivbarn på oppgjørstidspunktet, og som oppfyller lovens vilkår,⁹⁵ kvalifise-

⁹³ Jf. kapittel 11, se empirien under beskrivelsen av Bastrup-tillegget.

⁹⁴ Sml. inndelingen i Statistisk Sentralbyrås «Tidsbruksundersøkelsen 2000», <http://www.ssb.no/vis/emner/00/02/20/tidsbruk/art-2002-05-13-02.html>.

⁹⁵ Jf. lov 28. februar 1986 nr. om adopsjon (adl.).

rer dette for inkludering i omsorgstapregelen. Selv om erstatningen tilfaller forelder/skadelidte, skal den ut fra sitt formål komme også barnet til gode. Sammenholdt med den personkretsen som er beskrevet rett foran, vil løsningen (indirekte) bidra til å fremme formålet og grunntanken med adopsjonsreglene, sml. prinsippet i adl. § 13 om at «adoptivbarnet ... [får] samme rettsstilling som om adoptivbarnet hadde vært adoptivforeldrenes egne fødte barn».

8.6.8.3 Minstekrav til omsorgsevnetapet

For å ha rett til erstatning, er det ikke tilstrekkelig å være omfattet av de skisserte inngangskriteriene. Skadelidte må også ha en reduksjon i omsorgsevnen.

Det er tilstrekkelig at ansvarshendelsen har medført en begrensning i omsorgsevnen. Det kreves ikke at evnen er bortfalt. Utvalget er likevel av den oppfatning at det bør gjelde et minstekrav til reduksjon i omsorgsevnen, for å skille ut beskjedne begrensninger. Et slikt kvalifikasjonskrav kan utformes på flere måter.

For å fremheve at det bare er tale om å avgrense mot det bagatellmessige tapet, foreslår Utvalget at skadelidte må ha blitt påført en ikke uvesentlig reduksjon i omsorgsevnen. For ordens skyld tilføyes at uttrykket «ikke uvesentlig» rent språklig ikke er synonymt med «vesentlig», og er heller ikke så strengt som «1/3»-retningslinjen for gruppeplassering, jf. punkt 8.6.7.6 foran. Ordvalget er bevisst valgt for nettopp å markere at det ikke kreves vesentlig bortfall av omsorgsevnen. Også mindre omsorgstap er erstatningsvernet, og det er kun tale om å «sjalte ut» de helt minimale nedsettelsene av omsorgsevnen. De begrensningene som ligger under denne «terskelen», ville i mange tilfeller uansett ha falt utenfor vernet som følge av de innretningstiltak som forutsettes. Her er det derfor en sammenheng med tapsbegrensningsplikten.

For å anskueliggjøre hvor Utvalget tenker seg grensene for «ikke uvesentlig», skal det gis enkelte eksempler. De er kun ment som en indikasjon, og nyanseringen og utviklingen av regelen må overlates til praksis.

Eksempel 1. Etter den ansvarsbetingende ulykken har skadelidte beskjedne nakke- eller ryggsmertesmerter, som gjør det vanskelig å kjøre barn på lengre turer i forbindelse med ski-samlinger eller andre organiserte fritidsaktiviteter. Forutsatt at omsorgsevnen ellers er intakt, vil man her vanskelig kunne ha krav på omsorgstaperstatning. Situasjonen kan imidlertid være at skadelidte har

andre omsorgsoppgaver som ikke lenger kan utføres, og som derfor – alt etter de konkrete forholdene – kan bringe han eller henne over kvalifikasjonsterskelen for å få erstatning.

Eksempel 2. Skadelidte har utviklet et stivt kne som følge av ulykken, og makter derfor ikke å delta i fysiske aktiviteter som fotball og håndball sammen med barnet. For personer med barn i den aktuelle alder, kan dette isolert sett være viktig, men sjelden nok til samlet sett å kvalifisere for en ikke uvesentlig reduksjon i omsorgsevnen. Annerledes vil det være hvis skadelidte er påført skader som vanskeliggjør omsorgsoppgaver slik som å følge barnet opp på skolen (pga. smerter, hodepine, kognitive skader mv.).

Som en forsiktig føring på hvor Utvalget ser for seg at kvalifikasjonsterskelen for omsorgstaperstatning ligger, bemerkes følgende: Skadelidte som omfattes av gruppe 2, vil normalt være påført en «ikke uvesentlig begrensning i evnen til å dra omsorg for barn». Dette er en forskjell fra skadelidte i gruppe 1, som i de fleste tilfellene vil være uten begrensninger i omsorgsevnen, eller med så små begrensninger at de ikke utløser rett til omsorgstaperstatning. Utvalget presiserer at dette kun er ment som en retningslinje, og at vurderingen for begge grupper må skje konkret og individuelt.

I likhet med det som gjelder for gruppeplasseringen under «husholds»-komponenten, skal det legges til grunn en «objektivisert» vurdering. Med dette menes at man skal anvende en normalmålestokk, i form av en type gjennomsnittsbetraktning. Denne ligger implisitt allerede i at det er selve evnetapet – her: av evnen til omsorg – som skal erstattes. I vurderingen av om det skal gis omsorgstaperstatning, skal det derfor ikke differensieres ut fra om den skadelidte forelderen har brukt mer eller mindre tid, vært mer eller mindre aktiv mv. i sin utøvelse av omsorgsrollen enn det som er vanlig.

En fraksjon i Utvalget (bestående av Askeland, Flatner, Riisa og Orsteen) har som nevnt foran gått inn for at det som hovedregel skal gjelde et minstekrav om 10 % medisinsk invaliditet for i det hele tatt å få hjemmearbeidserstatning. Denne fraksjonen finner grunn til å bemerke at minstekravet om 10 % medisinsk invaliditet etter deres lovforslag også gjelder retten til erstatning for omsorgstapet. Dette kvalifikasjonskravet – som foran er oppstilt som trinn nr. 1 – ligger dermed «i bunnen» også her. Men dersom skadelidte har lavere medisinsk invaliditet enn 10 %, men likevel klarer å bevise funksjonsevnetap med klar sannsynlighetsovervekt, jf. § 3-5 tredje ledd, vil ved-

kommende også kunne være kvalifisert for erstatning for tap av omsorgsevne.

En annen fraksjon i Utvalget, bestående av Robberstad, Aasland Jerstad, Skofteland og Fisknes, har som nevnt foran ikke funnet grunn til å operere med et supplerende krav om en bestemt medisinsk invaliditet som vilkår for i det hele tatt å få hjemmearbeidserstatning. Ut fra de korrelasjonsproblemene som er beskrevet foran, har denne fraksjonen heller ikke ønsket å bruke medisinsk invaliditet som fundament for omsorgstapserstatningen. Det er behov for en mer dynamisk regel, med et vurderingstema som direkte samsvarer med tapet som skal erstattes (omsorgsevnetapet). Det tilføyes at heller ikke modellen for Bastrup-tillegget benytter medisinsk invaliditet som parameter for utmålingen.

Videre er det en generell målsetting å holde antall regelkomponenter på et nivå slik at systemet ikke blir for komplisert.

Fraksjonen bemerker at det i de fleste saker er grunn til å anta at omsorgsevnen først reduseres ved høyere medisinsk invaliditet enn 5 %, men uten at det er mulig å fikse noen bestemt grense. Dette må bero på en individuell vurdering, der skadens art og omfang sammenholdt med den konkrete omsorgssituasjonen er sentrale elementer.

8.6.8.4 Flerbarnstilfeller

Omfanget av omsorgsarbeidet vil normalt avhenge av antall barn og barnas alder. Problemstillingen i dette avsnittet er hvorvidt dette bør tas hensyn til i standardiseringsmodellen.

Utvalget går som nevnt inn for en standardisert erstatning for fremtidig hjemmearbeidserstatning, inklusive for dekning av tapt omsorgsevne. Ønsket om en enkelt praktiserbar sjablongregel, har bidratt til at det ikke er sondret mellom situasjoner der skadelidte har ett eller flere barn. Løsningen har imidlertid en mer sammensatt begrunnelse.

For det første er den bærende «pilaren» i modellen om fremtidig hjemmearbeidserstatning, å erstatte selve *evnetapet*. Dette gjelder også for omsorgstapet, som dekkes som et supplement til husholdserstatningen. Under dette valgte regimet, er det naturlig å anlegge én «fellesnevner» – her: selve *evnetapet* – for modellens to tapskomponenter. Dette bestyrkes av at det på faktaplanet er glidende overganger mellom det rene husholdsarbeid og omsorgsarbeidet.

For det andre har Utvalget ønsket å opprettholde tanken om en enkel regel. En differensier-

ing ut fra barnas alder, vil kunne skape et intrikat beregningssystem. Et eksempel: Skadelidte har to barn i ulike aldre, og begge er under 19 år på oppgjørstidspunktet. Her vil begge barna omfattes i første del av perioden, det vil si frem til det eldste barnet kommer utenfor den vernede perioden (19-årsgrensen). Deretter vil det yngste barnet omfattes av modellen frem til også han eller hun blir 19 år.

For det tredje har Utvalget vektlagt arten av den skadde interesse. Selv om omsorgsarbeid ikke er uten enhver økonomisk dimensjon, har denne komponenten et stykke på vei preg av å være dekning for *ikke-økonomisk tap*. En erstatning for slikt tap kan vanskelig sies å øke proporsjonalt med antall barn. Utvalget bemerker også at innslaget av kompensasjon for idéell skade, inngår som en *del* av begrunnelsen for å koble seg inn på «5 % medisinsk invaliditet»-kriteriet som er anvendt for ménerstatningen (konsistenshensyn).

For det fjerde har Utvalget sett hen til *nivået* på hovedkomponenten, husholdskomponenten, som er satt relativt høyt i forhold til dagens nivå(er). Som en observasjon, nevner Utvalget at det samlede nivået på hjemmearbeidserstatningen – omsorgsarbeidet inkludert – må ses som en utvidelse av nivået sammenliknet med den någjeldende faktiske rettstilstanden. I likhet med de andre modellene, har dette en side mot totaløkonomien i den foreslåtte ordningen, se kapittel 15. Også dette er hensyntatt når Utvalget har drøftet, men forkastet, at erstatningen bør økes med antallet barn. Her blir det derfor lagt til grunn et såkalt «avgiverperspektiv» (forklares i kap 11).

8.6.8.5 Erstatningsnivået

Forutsatt at skadelidte oppfyller vilkårene for omsorgserstatning, gis den som et påslag på erstatningen for husholdskomponenten. Utvalget har sett hen til størrelsen på Bastrup-tillegget, men lagt seg på et lavere nivå idet man her ikke står overfor kvalitative tap som ved bortfall av en forelder (som i forsørgertapstilfellene). Mot den bakgrunn har Utvalget tatt utgangspunkt i en årlig erstatning på 0,15 G [75 641x 0,15] = ca. 11 346 kroner frem til det året yngste barn fyller 19 år. Dette beløpet er også fastsatt ut fra ønsket om å synliggjøre omsorgselementet ved utmåling av hjemmearbeidserstatning, samt foreta en viss oppgradering også av denne siden av rettsinstituttet.

Grensen på 19 år er begrunnet på samme måte som for den foreslåtte regelen om Bastrup-tillegget, som hører inn under forsørgertapserstatningen. Også her har Utvalget foreslått en grense på

19 år. Likheten i dekningsformål og generelle konsistenshensyn taler sterkt for å anlegge samme skjæringstidspunkt. Utvalget viser til de argumentasjonslinjene som er beskrevet i kapittel 11.

På bakgrunn av de overveielserne som er beskrevet foran, går Utvalget inn for å erstatte tapt omsorgsevne i samsvar med følgende tabell:

Tabell 8.6 Omsorgserstatning

Yngste barns alder	Omsorgserstatning (G)
0 år	3,8
1 år	3,7
2 år	3,5
3 år	3,3
4 år	3,2
5 år	3,0
6 år	2,8
7 år	2,6
8 år	2,4
9 år	2,2
10 år	2,0
11 år	1,8
12 år	1,6
13 år	1,4
14 år	1,2
15 år	1,0
16 år	0,7
17 år	0,5
18 år	0,3

8.7 Beregningstekniske spørsmål

8.7.1 Erstatningsformen

Erstatningen skal i utgangspunktet utbetales som en engangserstatning, jf. skl. § 3-9 første punktum. Den kan i visse tilfeller utbetales i terminvisse ytelser, jf. skl. § 3-9, første punktum in fine. Terminerstatning anvendes typisk hvor skadelidte har kort levetid etter ulykken. Det vises til fremstillingen i punktene 4.9 og 9.9.

8.7.2 Alderskorrigering og kapitalisering

Funksjonsevne-modellen i tabellen anviser den kapitaliserte engangsverdien av de fremtidige *årlige* hjemmearbeidserstatninger. Det fremgår av den høyre kolonnen. Utvalget går også her inn for en alderskorrigering, av samme grunner som under Inntekstapmodellen (voksne) om innteksttap (kapittel 5), barneverstatning (kapittel 6) og ménerstatning (kapittel 9).

Hvor lenge skadelidte ville utført hjemmearbeid om skaden tenkes borte, beror på flere forhold. Et av disse er skadelidtes helsetilstand. I tillegg må det differensieres mellom ulike typer hjemmearbeid. De fleste makter å tørke støv lenger enn de klarer å utføre tyngre gjøremål som manuell snømåking og omfattende vedlikehold av bolig. På samme måte som ellers står man ofte overfor usikre prognoser, især der skadelidte er ung. Mot denne bakgrunn er det i rettspraksis og teori utviklet visse retningslinjer for vurderingen av tapsperiodens lengde. Som påpekt i juridisk teori er det derfor behov for visse *retningslinjer*, som kan bidra til en likebehandling av (like) usikre tilfeller.⁹⁶

Spørsmålet er hvor på tidslinjen man skal sette *skjæringstidspunktet*. Betraktes juridisk teori og praksis samlet, fremtrer et noe broket bilde. For eksempel hevder Jerstad at «[d]en delen av ervervserstatningen som er ment å dekke framtidige utgifter til leie av hjelp i hjemmet, må ... i utgangspunktet utmåles etter antatt levealder og ikke kun fram til pensjonsalder». En slik tilnærming ligger også til grunn for modulen om hjemmearbeidserstatning i beregningsverktøyet *Compensatio*.⁹⁷ I oppgjørspraksis ser man undertiden anførsler om at pensjonsalder (67 år) skal legges til grunn, ut fra en mer formell betraktning om at hjemmearbeidserstatning er en form for inntektstaperstatning. Kjelland har i sine analyser lagt til grunn en mellomvariant, der «den veiledende normen [bør] være at hjelpebehovet oppstår et sted i perioden *mellom* pensjonsalder og antatt dødsår». Som nevnt i punkt 8.2.1.4 har dette støtte i rettspraksis, sml. blant annet *Kåsa* (Rt. 2000 s. 441).

Høyesterett slutter seg til lagmannsrettens uttalelse om at det «ikke [er] rimelig å erstatte egenandel til hjemmehjelp samt ekstraarbeid i huset frem til fylte 81 år. Slike utgifter erstattes etter dette frem til fylte 70 år, altså for 30 år frem i tid. I en slik alder vil de aller fleste måtte betale

⁹⁶ Jf. Kjelland 2002 s. 77, kursivering i original.

⁹⁷ Kilde: Steven Portch, *JuSystemer AS*.

andre for å utføre det tyngste arbeidet i hjemmet».⁹⁸

Utvalget har tatt utgangspunkt i den beskrevne mellomvarianten, men lagt inn en viss «buffer» ved å legge til noen år. En aldersgrense på 70 år synes snaut i lys av at standardiseringsmodellen også omfatter situasjoner der skadelidte kan utføre lettere hjemmearbeid (gruppe 1-tilfellene). Videre har Utvalget lagt en viss vekt på at samfunnet går i retning av å øke verdsettingen av eldre arbeidskraft. Av den grunn er tapsperioden fastsatt til 76 år, likevel slik at det for eldre skadelidte aldri gis en lavere hjemmearbeidserstatning enn 0,5 G i gruppe 1 og 1,0 G i gruppe 2. Den omstendigheten at skadelidte har nådd en relativt høy alder, innebærer statistisk sett en rimelig prognose for enda lenger levetid. Mange som blir skadet som 76-åringer vil leve til de er 78 år eller eldre. Man kunne tenkt seg en differensiering for de to gruppene hjemmearbeid, for eksempel slik at man fra 76 år og utover kunne utføre lettere, men ikke tyngre, hjemmearbeid. Det ville gitt et (beskjedent) antall G i venstre kolonne, og 0 i høyre kolonne. Se tabell 8.6 foran. Utvalget har imidlertid ikke ønsket å komplisere modellen med en differensiert alderskorrigering for de to gruppene.

Tabell 8.6 foran inneholder også intervallet 0–20 år, for å kunne anvendes på skadelidte som omfattes av barneerstatningsregelen i lovutkastet § 3-3. Som presisert i punkt 6.1 foran, skal hjemmearbeidserstatning utmåles separat også i de tilfellene skadelidte tilkjennes inntektstaperstatning etter § 3-3.

8.7.3 Skatteplikt

Arbeid i hjemmet er ikke skattepliktig, jf. sktl. § 5-15 første ledd bokstav j nr. 7 (og nr. 6).⁹⁹ Hovedregelen er at erstatning for tapt hjemmearbeidsevne er skattefri. Ved lidt inntektstap (utearbeidstap) er erstatningen derimot skattepliktig, jf. sktl. § 5-1 første ledd, jf. § 5-10 første ledd bokstav c om «ytelser som trer i stedet for arbeidsinntekt» (surrogatsynspunkt).¹⁰⁰

⁹⁸ Borgarting lagmannsretts dom 10. juni 1998 (LB-1997-2321), på s. 17.

⁹⁹ Bestemmelsen er en videreføring av skatteloven 18. august 1911 nr. 8 § 42 ellefte ledd andre punktum. Ordlyden er forklet, men «uten at det derved er tilsiktet noen realitetsendring», jf. Ot.prp. nr. 86 (1997–98) kapittel 7 [«Merknader til § 5-15 Skattefri inntekt»].

¹⁰⁰ Zimmer 2009 s. 154, Aarbakke 1990 s. 37–38 og Nygaard 1985 s. 16.

Fremtidig inntektstaperstatning utløser ikke skatteplikt, verken erstatning for inntektstap i form av hjemmearbeidstap eller tradisjonelt inntektstap (utearbeidstap).¹⁰¹ Utbetaling av hjemmearbeidserstatning genererer imidlertid avkastning (renter), som kan utløse skatteplikt som kapitalinntekt (28 %). I tillegg gjelder reglene om formuesskatt på vanlig måte. For å sikre Utvalgets målsetting om å nå prinsippet om full erstatning, må derfor skadelidte gis erstatning som kompenserer for skatteulempen.

Det er uavklart om terminerstatning er skattepliktig. Problemstillingen er knyttet til om erstatningen er skattepliktig etter regelen om *regelmessig understøttelse*. Rettskildebildet gir ikke et entydig svar. I juridisk teori er det ulike oppfatninger. Denne utbetalingsformen forekommer sjelden, og skattespørsmålet aktualiseres bare unntaksvis. Det vises til behandlingen i punkt 12.4 og 12.7 nedenfor.

8.8 Forholdet til andre erstatningsposter

8.8.1 Tilstøtende poster

Hjemmearbeidserstatning har flere *tilstøtende* poster. Disse har andre dekningsformål, og kan bygge på andre utmålingssystemer (individuell utmåling eller utmåling etter andre standardiseringsmodeller). Dekningsområdet for hjemmearbeidserstatningen må derfor presiseres. Grensdragningen er spesielt viktig i forhold til standardiseringsmodellen, men gjelder også ved individuell utmåling (påført tap).

For det første må det trekkes en grense mot *merutgifterstatning*. Etter dagens ordning innebærer dette en grensdragning mellom erstatning etter skl. §§ 3-1 første ledd og 3-1 andre ledd andre punktum. Som en retningslinje vil *hjemmehjelp*-pregede aktiviteter ofte anses som hjemmearbeid, mens *hjemmesykepleie*-pregede aktiviteter ofte naturlig kan henføres til merutgiftene. Synspunktet har en støtte i høyesterettspraksis, jf. *Martinsen* (Rt. 1998 s. 1916). Dommen gir en antydning om hvordan Høyesterett vil trekke grensen mellom tapspostene. Retten uttaler obiter dictum at «visse utgifter ved arbeid i heimen kan tenkes å ha så nær tilknytning til personlig hjelp,

¹⁰¹ At skadelidte ikke må betale inntektsskatt her er forutsetningsvis lagt til grunn i en rekke høyesterettsdommer og reflekteres i juridisk teori og langvarig, konsistent skatterettspraksis, jf. Zimmer 2009 s. 154 og LigningsABC 2009/10 s. 943. Se også Lødrup (medf. Kjelland) 2009 s. 490 og Nygaard 1985 s. 18.

pleie og tilsyn at det kan være grunnlag for å la utgiften gå inn under § 3-1 første ledd» (s. 1923). Selv om utsagnet er avgitt som en sidebemerkning, synes Høyesterett å gi en meget bevisst og overveid retningslinje for vurderingen.

For det andre har hjemmearbeidserstatning en grense mot *ménerstatning*. Etter dagens ordning innebærer dette en grensedragning mellom skl. § 3-1 andre ledd andre punktum og § 3-2. Mens ménerstatningen tar sikte på å kompensere for ikke-økonomisk tap i form av tapt livsutfoldelse, skal hjemmearbeidserstatning dekke økonomisk tap (form for inntektstap). Domsmaterialet viser at spørsmålet særlig har vært oppe der skadelidte har krevd erstatning for vedlikehold av ferie- og fritidsbolig. Høyesterett har ikke formulert noen særlige retningslinjer på dette punkt. I nyere juridisk teori er det lagt til grunn at «[g]jøremålene trenger ikke å være tilknyttet skadelidtes faste bolig. Arbeid i hjemmet må antas å omfatte også likeartet arbeid som utføres i ferietiden, for eksempel på hytte/landsted».¹⁰² Utvalget slutter seg til dette; det å ha fritidsbolig er nokså utbredt og skadelidte bør tilkjennes en erstatning som gjør at skadelidte kan vedlikeholde de formuesgjenstandene han eller hun har valgt å investere i. Det må imidlertid trekkes en grense mot de rent fritidspregede sysler. Som påpekt i juridisk erstatningsteori, kan derimot bortfall av evnen til å «småpusle» på landstedet, anses som tapt livsutfoldelse.¹⁰³

Utvalget er enig i disse veiledende utgangspunkter, som oppfattes å gi uttrykk for en dekkende beskrivelse av rettspraksis per i dag. For å sikre en effektiv standardiseringsmodell, og ved det dempe konfliktnivået ytterligere, har Utvalget funnet grunn til å gå et skritt lenger i å utvide det rettslige innholdet i begrepet «arbeid i hjemmet». Etter overveielser har Utvalget gått inn for at begrepet også skal inkludere det arbeid på hytter, fritidsbåter mv. som er av mer fritidsorientert karakter. I drøftelsen er det sett hen til det reduserte behovet for å trekke en grense mellom hjemmearbeidserstatning og ménerstatning som følge av standardisering av begge postene. En slik tilnærming synes også godt forenlig med den valgte *evnetap*-betraktningen. Dermed er det også uten betydning om skadelidte har én eller flere hytter mv., til forskjell fra en regel som tar utgangspunkt i hva det koster å kjøpe inn tilsvarende tjenester (slik regelen fortsatt foreslås for lidt periode).

Det legges med andre ord opp til et *vidt hjemmearbeidsbegrep*. Utvidelsen av hva som omfattes av begrepet «arbeid i hjemmet» har betydning også for utmålingen av påført (lidt) tap. Grunnen er at det fritidsorienterte hjemmearbeidet på hytter mv. som per i dag blir adressert ménerstatningen, etter utvidelsen vil bli adressert hjemmearbeidserstatningen – også for perioden med *påført* tap. Ut fra konsistenshensyn fremstår det rimelig klart at meningsinnholdet i begrepet «arbeid i hjemmet» må være det samme for de to tapsperiodene. Konsekvensen blir at man utvider dekningsområdet for den individuelle hjemmearbeidserstatningen noe. Med rettspraksis som referanse for antall saker, er det imidlertid en begrenset utvidelse man her står overfor. I et videre samfunnsmessig perspektiv bemerker Utvalget at utvidelsen er foretatt ut fra også hensynet til å dempe kostnader forbundet med vanskelige grensedragninger og tvister, hvilket må tas med i en totalberegning av kostnadssiden.

For det tredje må det trekkes en grense mellom erstatning for inntektstap i form av hjemmearbeidstap og erstatning for tradisjonelt inntektstap. Etter gjeldende rett omhandler dette grensen mellom skl. § 3-1 første ledd og § 3-1 andre ledd andre punktum. Problemstillingen kan oppstå i blant annet følgende to situasjoner:

- (1) Skadelidte er profesjonell renholder og skades på arbeid. Selv om arbeidets art her er aktiviteter som også dekkes av hjemmearbeidsbegrepet, må tilfellet vurderes etter de alminnelige reglene om yrkesskader. Etter Utvalgets forslag må denne formen for ervervstap drøftes ut fra Inntekstapmodellen (voksne), se kapittel 5.
- (2) Skadelidte arbeider på gård, der grensen mellom rollen som gårdbruker og hjemmearbeider er uskarp. Per i dag savnes klare grenselinjer. Etter Utvalgets syn må utgangspunktet være at de *gjøremål* som naturlig og funksjonelt hører til den «private» husholdningsdriften, bør henføres til kategorien hjemmearbeid. Derimot vil de *gjøremål* som etter sin art og omfang er tilknyttet gårdsdriften falle utenfor hjemmearbeidsbegrepet. Tap av denne evnen kan imidlertid fanges opp av Inntekstapmodellen (voksne). Uten ambisjon om annet enn å antyde en grov «tommelfingerregel», kan man kanskje si at de *gjøremål* som utføres i kårboligen ofte anses som hjemmearbeid, til forskjell fra arbeid i driftsbygningene. Vedhugst til eget bruk kan etter omstendighetene anses som arbeid i hjemmet.¹⁰⁴

¹⁰² Kjelland 2011a s. 9.

¹⁰³ Sml. Kjelland 2002 s. 55 og Kjelland 2011a s. 9–10.

8.8.2 «Tilkoblede» poster

I tillegg til å presisere avgrensningen mot tilstøtende poster, må det påpekes at funksjonsevne-modellen også er «tilkoblet» enkelte andre poster. Standardiseringsmodellen for hjemmearbeidstap er forutsatt å skulle supplere – og bli supplert av – andre deler av erstatningssystemet.

Det gjelder for eksempel den nye regelen om barneverstatning. Den legger opp til at tradisjonelt inntektstap utmåles etter tofase-modellen, mens hjemmearbeidstap utmåles etter funksjonsevne-modellen.

Den fragmentariske karakteren i lovforslaget har visse fordeler. Separeringen kan hensynta behovet for å vektlegge individuelle forskjeller på faktaplanet. Hadde man integrert flere tapskomponenter i samme regel – og skadelidte faktisk ikke er påført mer enn én type tap – ville utbetaling under en slik «pakke» resultere i overkompensasjon på tapstype-nivå. Ved å ha separate «moduler» som ikke skal ivareta sammensatte dekningsformål, blir det også enklere å evaluere og revidere deler av lovforslaget. De som eventu-

¹⁰⁴ Jf. Lødrup og Kjelland 2005a s. 8–10, som begrunner løsningen slik: «Gjøremål forbundet med brensel til boligen, ligger i grenselandet for hva som er «arbeid i heimen». Det er grunn til å la lovuttrykket innbefatte oppgaven. Synspunktet bygger på analogier/ sammenlikninger med andre gjøremål som dekkes» (Lødrup og Kjelland 2005 s. 8).

elt trenger utbedring kan da enklere korrigeres. I tillegg anses det som lovteknisk fordelaktig å gjøre hvert av regelsettene enkle, og få frem sammenhenger ved internhenvisninger i lovteksten. Arbeidet med hjemmearbeidserstatningen har også foranlediget enkelte andre lovtekniske spørsmål, som kort skal beskrives i fortsettelsen.

8.9 Lovtekniske spørsmål

Funksjonsevne-modellen reiser, i likhet med de øvrige modellene, flere lovtekniske spørsmål. Man bør unngå unødige belastninger av teksten i den formelle loven, samtidig som den må være informativ. I balanseringen av de kryssende hensyn, har Utvalget tilstrebet at hovedbudskap skal kunne leses direkte ut av ordlyden, se utkastet til lovtekst i neste punkt.

Det nærmere innholdet i de mer juridisk-tekniske utmålingsreglene må imidlertid i stor grad overlates til et utfyllende forskriftsverk. Det gjelder også for utmålingen av hjemmearbeidserstatningen. Blant annet på grunn av alderskorrigeringen må det gis en tabell, som etter tradisjonell lovteknikk må gis i forskrift. Utvalget går derfor inn for at tabellverket tas inn i «Utmålingsforskriften».

På samme måte som for de andre modellene, har Utvalget presisert kompetansehjemmelen i et eget ledd, se lovforslaget nedenfor.

Kapittel 9

Ménerstatning

9.1 Gjeldende rett

Erstatning for tapt livsutfoldelse eller *ménerstatning* skal kompensere for det ikke-økonomiske tapet som følger med personskader. Regelen om ménerstatning kom inn i loven i 1973.

Vilkår for ménerstatning er, i tillegg til alminnelige krav om ansvarsgrunnlag og årsakssammenheng, at det foreligger «varig og betydelig skade av medisinsk art» jf. skl. § 3-2.

Når det gjelder begrunnelsen for innføringen av slik erstatning, går denne frem av Ot.prp. nr. 4 (1972–73):

«Dersom erstatning bare skulle gis for økonomisk tap, kunne det føre til at en person som var påført varig og betydelig invaliditet, overhodet ikke hadde krav på erstatning. I andre tilfelle kan skaden både medføre økonomisk tap og ulempe ved at mulighetene til livsutfoldelse og livsnytelse er blitt varig redusert på grunn av skaden. Også i slike tilfelle bør det kunne legges særskilt vekt på menet. En kompensasjon i form av penger for den ulempe som menet i seg selv representerer for skadelidte, vil aldri kunne «erstatte» invaliditeten. Erstatningen antas imidlertid å ville sette skadelidte i stand til å redusere de ulemper som invaliditeten innebærer for ham.»¹

Størrelsen av ménerstatningen avhenger av skadelidtes medisinske invaliditetsgrad og skadelidtes gjenværende stipulerte levetid. Under forarbeidene til bestemmelsen om ménerstatning i skl. § 3-2 foreslo Justisdepartementet at utmålingen skulle knyttes til et tabellverk for kompensasjon for medisinsk invaliditet som var utarbeidet i forbindelse med yrkesskadeerstatning etter folketrygdloven.² Tabellen fra yrkesskadeerstatningen skulle benyttes, men slik at man la til en tredje-

del.³ Dette har senere blitt kalt «sammenlikningsbeløpet».⁴ Justiskomiteen sluttet seg til at en slik ordning skulle legges til grunn, men understreket at utmålingspraksis ikke burde «være så bundet til et bestemt nivå i forhold til de normer som gjelder for ménerstatningen i yrkesskadetilfellene som proposisjonen synes å gå inn for». Systemet for utregning av sammenlikningsbeløpet skulle likevel være «veiledende» for utmålingen.⁵ I senere rettspraksis ble denne løsningen lagt til grunn, jf. prinsippavgjørelsen i *Pallas* (Rt. 1977 s. 782). Dette systemet er senere blitt fulgt i rettspraksis.⁶ Erstatningen utmåles etter dette som en gitt sum per år av gjenstående stipulert levetid. Maksimal erstatning per år er etter gjeldende rett 1 G.⁷ man bygger på G på domstidspunktet, men tar for kapitaliseringen av erstatningsbeløpet utgangspunkt i skadelidtes alder på skadetidspunktet, jf. *Pallas* (Rt. 1977 s. 782, s. 786).

Systemet er altså i høy grad objektivisert og basert på skadelidtes grad av medisinsk invaliditet. Etter gjeldende rett er det likevel et stykke på vei rom for en individuell og skjønnsmessig tilpassing av ménerstatningen. Dette er det hjemmel for i lovens henvisning til at det skal legges vekt på menets «betydning for den personlige livsutfoldelse» jf. någjeldende § 3-2. Hvordan erstatningen nærmere skulle beregnes ble imidlertid under forarbeidene bevisst overlatt til rettspraksis.⁸ Praksis har utviklet seg slik at ménerstatningen fastsettes nokså skjematisk, men det er også eksempler på individuelle avvik.⁹ I flere dommer kan det påvises

³ Se Ot.prp. nr. 4 (1972–73) s. 21–23.

⁴ Jf. *Sevaldsen* (Rt. 1981 s. 138, s. 147). Se for eksempel også *Lødrup* (medf. Kjelland) 2009 s. 515.

⁵ Se Innst. O. (1972–73) s. 141–142.

⁶ Se om denne utviklingen for eksempel *Nygaard* 2007 s. 126.

⁷ Dette er i tråd med departementets opprinnelige forutsetning om at årlig erstatning skulle maksimeres til 1 G, se Ot.prp. nr. 4 (1972–73) s. 22.

⁸ Se Ot.prp. nr. 4 (1972–73) s. 22.

⁹ Nærmere om dette *Lødrup* (medf. Kjelland) 2009 s. 516–517.

¹ Ot.prp. nr. 4 (1972–73) s. 21.

² Tabellverket fremgår nå av Sosial- og helsedepartementets forskrift av 21. april 1997 med senere endringer.

at det er foretatt en betydelig oppjustering av nivået på grunn av individuelle forhold.¹⁰

Man opererer videre med en ordning med *gruppeopptrykk* i særlige tilfeller, slik at skadelidte blir plassert i en annen og høyere gruppe enn hans medisinske invaliditet tilsier. Dette er særlig aktuelt hvor den medisinske invaliditet blir satt lavt, mens skaden medfører stor reduksjon i livsutfoldelse. Ordningen med gruppeopptrykk følger av forarbeidenes kobling til reglene om ménerstatning ved yrkesskade i folketrygden, jf. Yrkeskadeforskriften § 3 nr. 3.¹¹

Kravet om «betydelig skade» er satt for å avskjære de minste negative effekter. Det er i forarbeid og praksis lagt til grunn at grensen for å få ménerstatning («betydelig skade av medisinsk art») går ved om lag 15 % medisinsk invaliditet. I juridisk teori er det imidlertid åpnet for at man etter omstendighetene kan gå noe lavere.¹² Et eksempel på betydelig skade med lavere invaliditetsgrad enn 15 % er tap av luktesans eller smaksans.¹³

Kravet til «varig» skade har vært omdiskutert, men er nå et stykke på vei avklart i rettspraksis, særlig gjennom *Ménerstatning* (Rt. 2003 s. 841), som gjaldt ettervirkninger etter et seksualovergrep. Ettervirkningene ville strekke seg over mer enn ti år, og det anså Høyesterett for å tilfredstille varighetsvilkåret. Dette er også lagt til grunn i teorien.¹⁴ Vedrørende varighetsvilkåret kan det også vises til *Psykolog* (Rt. 2003 s. 1358). Selv om vilkåret om varighet anses oppfylt, blir det et særskilt spørsmål om ménerstatningen skal utmåles med utgangspunkt i at ménen er livsvarig, eller om den skal reduseres fordi ménperioden er tidsbegrenset. Etter gjeldende rett kan erstatningen reduseres på dette grunnlaget, se særlig den nevnte saken *Ménerstatning* (Rt. 2003 s. 841), avsnitt 53 og 59. I den andre saken, *Psykolog* (Rt. 2003 s. 1358), ble det gitt ménerstatning for varig, men ikke livsvarig mén, men uten reduksjon på grunnlag av tidsbegrensning. Etter gjeldende rett er det likevel *adgang* til å redusere ménerstatningen fordi ménen er varig, men ikke livsvarig. Utvalget

har valgt å gå bort fra en slik regel om tidsbegrenset og redusert ménerstatning, se om dette siste del av punkt 9.6 nedenfor.

9.2 Kodifisering av retningslinjer fra forarbeid og rettspraksis

9.2.1 Mandatets føringer

Mandatet legger opp til en form for kodifisering av den praksis som har utviklet seg hva gjelder utmåling av ménerstatning. Mandatet lyder:

«Etter ordlyden fastsettes erstatningen helt skjønnsmessig, men i praksis er utmålingen likevel i vesentlig grad standardisert. Ved en mer generell standardisering av utmålingsreglene anser departementet det lite hensiktsmessig å opprettholde den standardiserte ménerstatningsregelen som en formelt skjønnsbasert regel. Utvalget bes utforme en standardisert lovregel der erstatningsnivået som utgangspunkt i hovedsak legges på samme nivå som i dag.»

Utvalget tolker dette slik at det i første rekke er en forenkling av regelverket som etterspørres. Utvalget har valgt å gjøre dette ved å omarbeide tabellen for ménerstatning.

9.2.2 Utvalgets forslag til ny tabell

En omarbeiding av tabellen byr på enkelte tekniske utfordringer. Én slik utfordring gjelder formuleringen av en regel som fanger inn retningslinjen knyttet til yrkesskadeerstatningens løsning «pluss en tredjedel». En mulig løsning er å flytte opp kategoriene ett hakk. På denne måten vil minsteerstatningen på 7 % av grunnbeløpet tilfalle gruppen som ligger på en ménerstatningsgrad på 5–10 %. Deretter legges eksisterende kategoriseringer til grunn, men slik at prosentverdien av grunnbeløpet ligger ett hakk høyere enn i dag. Denne modellen kan imidlertid hevdes å være noe uheldig, fordi intervallene ikke er like store. Med en forskyvningsmodell vil særlig gruppen som har 75–84 % invaliditet få mindre enn i dag. Utvalget har derfor forkastet dette alternativet.

Et annet og bedre alternativ er å bruke eksisterende kategorier, men matematisk oppjustere dem med en tredjedel, avrundet oppover til nærmeste hele prosent. I tabellen nedenfor har Utvalget rent matematisk tillagt hver kategori en tredjedel, samtidig som det er lagt til to nye kategorier for skadelidte personer med en medisinsk invali-

¹⁰ Se diagrammet i Lødrup (medf. Kjelland) 2009 som gjengir oppjustering i følgende dommeren *Sevaldsen* (Rt. 1981 s. 138: 7,9 %), *Overfall* (Rt. 1991 s. 697: 42, 9 %), *Danselærer* (Rt. 1985 s. 46: 9,4 %) og *Akbari* (Rt. 1999 s. 887: 14,6 %).

¹¹ Se om ordningen med gruppeopptrykk, Nygaard 2007 s. 133.

¹² Se Lødrup (medf. Kjelland) 2009 s. 524 og Nygaard 2007 s. 131.

¹³ jf. Innstilling fra Erstatningslovkomiteén 1971 s. 30.

¹⁴ Se Lødrup (medf. Kjelland) 2009 s. 514. Nygaard 2007 s. 130 åpner for at man kan gå lavere enn ti år.

ditet på 5–15 % se punkt 9.3 nedenfor om senkning av terskelen for ménerstatning. Det er valgt å legge inn to kategorier i dette intervallet for å reflektere at det er ganske stor forskjell på medisinsk invaliditet like oppunder 15 % og den invaliditet som tilsvarende 5 %.

En matematisk oppjustering av gruppene vil etter dette bli som følger:

Tabell 9.1 Ménerstatning. Oppjustering av gruppene

5–9 %	5 % av grunnbeløpet
10–14 %	7 %
16–24 %	10 % (ftrl. 7 %)
25–34 %	16 % (ftrl. 12 %)
35–44 %	24 % (ftrl. 18 %)
45–54 %	34 % (ftrl. 25 %)
55–64 %	44 % (ftrl. 33 %)
65–74 %	56 % (ftrl. 42 %)
75–84 %	70 % (ftrl. 52 %)
85–100 %	84 % (ftrl. 63 %)
Betydelig større skadefølger enn invaliditetsgrad på 100 %	100 % (ftrl. 75 %)

Denne tabellen vil være enkel å praktisere. Den kan rent teknisk plasseres i Utmålingsforskriften (se § 6-1), slik at ikke lovteksten belastes med en tabell.

Ved utmålingen av ménerstatning er det i dag hjemmel for å gjøre fradrag for kompensasjonsrelevante ytelser fra trygden. Dette følger av någjeldende § 3-2 første ledd tredje punktum som viser til regelen om fradrag «krone for krone» i skl. § 3-1 tredje ledd. Det er vanskelig å se noen grunn til å endre rettstilstanden på dette punktet. Regelen er et utslag av at «reduksjonsmodellen» er lagt til grunn som det rettspolitiske dominerende prinsippet i norsk erstatningsrett, se om dette punkt 5.1.3 foran. Som det har fremgått, vil Utvalget gå inn for å videreføre denne modellen under det nye utmålingsregimet jf. også regelen i § 3-1 femte ledd. Det bør derfor fremdeles gjøres fradrag for kompensasjonsrelevante ytelser fra det offentlige. En regel om slik reduksjon av erstatningen er inntatt i lovutkastet § 3-6 femte ledd.

9.3 Senkning av terskelen for ménerstatning

9.3.1 Innledning

Utvalget er blitt bedt om å vurdere den nedre grense for ménerstatningen. Mandatet lyder som følger:

«Utvalget bes videre vurdere om den nedre grensen for ménerstatning bør senkes i forhold til dagens praksis. Her bes utvalget vurdere ordningen etter den danske lov om erstatningsansvar § 4 stk. 1 siste punktum, som sier at det ikke ytes ménerstatning ved en mengrad på under 5 %.»

Utvalget har drøftet spørsmålet om hva som bør være den nedre grense for å få ikke-økonomisk erstatning på grunn av medisinsk invaliditet. I dag går det som kjent som utgangspunkt en grense ved 15 % medisinsk invaliditet. Denne grensen fremkommer indirekte via henvisningen i de tidligere forarbeidene til Yrkesskedeforskriftens system, se Ot.prp. nr. 4 (1972–73) s. 21–22 og Innst. O. nr. 32 (1972–73) s. 141–142. Denne måten å sette grensen på har blitt fanget opp i rettspraksis, se for eksempel *Pallas* (Rt. 1977 s. 782) og *Sevaldsen* (Rt. 1981 s. 138). Det er likevel ikke slik at det er noen formell eller materiell klar binding mellom lovens vilkår «betydelig» og 15 % invaliditetsgrad etter Yrkesskedeforskriftens system. Som Nygaard peker på, vil også lavere invaliditetsgrader etter omstendighetene kunne kvalifisere for ménerstatning.¹⁵

9.3.2 Utvalgets vurderinger

Det finnes gode grunner for å sette ned minsteterskelen for ménerstatning. For det første må det generelle velferdsnivået i samfunnet antas å være høyere enn for bare få tiår siden. Den alminnelige forventning til å ha et godt liv uten å måtte finne seg i selv mindre plager bør derfor reflekteres i erstatningsreglene. I et slikt perspektiv bør heller ikke mindre skader være ukompenserte. For det andre opererer man med ménerstatning for lavere invaliditetsgrader i noen av våre naboland. Dette gjelder Danmark, Sverige og Island.¹⁶ I dansk rett finner man invaliditetstabeller som innbefatter

¹⁵ Nygaard 2007 s. 130–131.

¹⁶ Se dansk erstatningsansvarslov EAL § 4. I den svenske praksis på området omfattes faktisk også lavere invaliditetsgrader enn 5 %, jf. Bengtsson og Strömbäck 2008 s. 221.

angivelser av ménvarianter som tilsvarer 5, 8 og 10 %.¹⁷

For enkelte av disse men-typene kan det synes noe for hardt at skadelidte skal måtte tåle den negative effekten uten kompensasjon. Her kan det vises til noen eksempler på 5 % invaliditet fra den danske méntabell:

- 1) «Brud på nese med nedsatt luftgjennomstrømning, tap av tenner som kan erstattes og lette, daglige nakkesmerter».
- 2) «Kæbedysfunktion med for eksempel væsentligt reduceret gabeevne og smerter og/eller kosmetisk skæmmende»
- 3) «Kronisk allergisk betændelsestilstand i næseslimhinder med daglige symptomer.»
- 4) «Lette, daglige nakkesmerter uden eller med let bevægeindskrænkning.» Det er grunn til å tro at en innføring av erstatning for slike negative effekter vil ha legitimitet i befolkningen. En indikasjon i så måte er at forslaget fra stortingsrepresentanter (dok. 8:89 (2005–2006)) om å senke ménerstatningsterskelen tilsynelatende ble godt mottatt av de politiske organer.

Utvalget har imidlertid blitt stående ved at 5 % bør være den nedre grense for ansvarsbetingende medisinsk invaliditet. Rettstilstanden vil i så fall bringes på linje med dansk rett, jf. EAL § 4 stk. 1 siste punktum. Hensikten med å sette en slik terskel er å avskjære bevistvil knyttet til mindre alvorlige forhold. En reduksjon av livskvalitet som underskrider eksemplene foran vil være nokså beskjedne og naturlig å se bort fra i standardiseringssammenheng. Generelt vil en terskelverdi på 5 % avskjære prosesser om helt bagatellmessige skader. Utvalget finner at en slik avskjæringsmekanisme står i godt samsvar med den øvrige reformen i erstatningsretten som er knyttet til standardisering. Som det har fremgått, vil det på ulike steder innføres de minimis-begrensninger.

Ettersom Utvalget har kommet til at terskelen for ménerstatning bør senkes, bør lovens formulering endres, slik at kriteriet «betydelig» forlates. Dette rettsvilkåret er innarbeidet med et materielt innhold som ligger i området rundt 15 % medisinsk invaliditet. Det kan da være uheldig å legge opp til at et innarbeidet rettsvilkår skal fylles med et nytt innhold som endatil innebærer en angivelse av en mindre kvantitet av medisinsk invalidi-

tet enn tidligere. Loven bør derfor operere med et begrep som er svakere enn «betydelig».

Et nærliggende alternativ er da ganske enkelt å bruke begrepet «mén», samtidig som lovteksten angir en grense på 5 % medisinsk invaliditet. Det bemerkes i denne sammenheng at man allerede har tradisjon for at loven angir bestemte terskler for medisinsk invaliditet.¹⁸ Eksempler her i forarbeidene og henvisninger til méntabeller kan nærmere presisere rettsvilkårets materielle innhold.

Utvalget forslår dermed å bruke den samme rettstekniske løsning som er benyttet i dansk rett. Dette vil også være i tråd med de øvrige graderingene under ménerstatning. Utvalget viser til at de individualiserende og skjønnsmessige vurderinger blir foreslått tonet ned sammenliknet med dagens regelverk, se punkt 9.5 nedenfor. Dermed vil hele systemet primært knyttes opp til medisinsk invaliditetsvurdering. Etter Utvalgets vurdering er dette en heldig løsning på dette området. Noen full økonomisk erstatning i vanlig forstand lar seg ikke utmåle. Dermed er det viktigste at skadelidte får en form for kompensasjon etter noenlunde objektive kriterier som blant annet ivaretar likhetshensyn.

Et praktisk problem er imidlertid forbundet med at den nå brukte invaliditetstabell inneholder få indikatorer for så lave invaliditetsgrader som 5 %.¹⁹ Utvalget antar derfor at det kan være behov for at méntabellen i Sosialdepartementets forskrift revideres. Den tabell som er lagt til grunn i dansk rett kan være til hjelp under revisjonen. Arbeidet med å utarbeide en slik invaliditetstabell krever en annen kompetanse enn den Utvalget besitter. Dette arbeidet bør derfor utstå til et senere trinn i lovforarbeidet.

Når invaliditetsterskelen settes så lavt som 5 %, vil det gamle kriteriet «varig og betydelig skade av medisinsk art» tas ut av loven. Rettsvilkåret «varig» bør likevel beholdes for å trekke grensen mot erstatning for smerte, jf. kapittel 10 nedenfor.

9.4 Særlig om flere skader

9.4.1 Innledning

Det forekommer at en person som allerede er utsatt for en personskade, blir skadet på ny. Utvalget er av den oppfatning at det bør opprettholdes særlige regler for tilfeller hvor flere skader gjør seg

¹⁷ Se Méntabell, Arbejdsskade styrelsens vejledende procenttabel til brug ved afgørelser om godtgørelse for varigt mén, truffet den 1. januar 2004 og senere i arbejdsskadesager.

¹⁸ Se for eksempel skl. § 3-2a andre ledd tredje punktum og voldsoffererstatningsloven § 5 første ledd tredje punktum.

¹⁹ Se Forskrift av 21. april 1997 nr. 373 utarbeidet av Sosialdepartementet.

gjeldende. Disse tilfellene bør som i dag reguleres på en annen måte enn normalt tilfellene, og det kan etter omstendighetene være behov for en særskilt forhøyelse av méngraden. Utvalget har valgt ikke å formulere skarpe regler for håndteringen av disse situasjonene, fordi det ikke er ønskelig å begrense den muligheten for skjønnsmessig tilpasning som i dag følger av rettspraksis. Utvalget skal i det følgende presentere noen retningslinjer for praktiseringen av reglene på dette området.

Tilfeller som litt upresist kan sies å sortere under begrepet «flerskader» kan deles i suksessive og simultane skader. De suksessive skadene kjennetegnes av at skadelidte før skaden (som er gjenstand for utmålingsmessig behandling) har en medisinsk invaliditetsgrad som overstiger null. Det blir da spørsmål om hvordan man skal ta hensyn til den første skaden- eller inngangsinvaliditeten – når man utmåler erstatningen for skade nummer to. Man opererer i denne forbindelse med tre mulige prinsipper for utmålingen, se gjengivelsen i Rt. 2006 s. 871):

«Med *bruttoprinsippet* menes at erstatningen fastsettes ut fra den samlede medisinske invaliditet, uten at det blir gjort noe fradrag for den forutgående invaliditeten, også beskrevet som inngangsinvaliditeten eller grunnskaden.

Etter *differanseprinsippet* fastsettes erstatningen ut fra differansen mellom den medisinske invaliditeten etter skaden og den invaliditet som grunnskaden isolert sett hadde utgjort.

Når *separasjonsprinsippet* anvendes, ser man bort fra grunnskaden og vurderer isolert hvilken medisinsk invaliditet den etterfølgende skadevoldende handling har påført skadelidte. Erstatningen beregnes ut fra denne invaliditeten.» (avsnitt 7–9)

Disse tre prinsippene kan gi veiledning for hvordan utmålingen skal foretas i de ulike kategorier av skadetilfeller som gjennomgås i punkt 9.4.2–9.4.4 nedenfor.

De simultane skadene kjennetegnes av at skadelidte rammes av flere skader samtidig, hvor hver av skadene gir en invaliditetsgrad. I punkt 9.4.5 drøftes hvordan slike skader skal håndteres utmålingsmessig. I punkt 9.4.6 klargjør Utvalget hvordan flerskadene foreslås regulert i loven.

9.4.2 Medisinsk invaliditet før skaden uten ansvarlig skadevolder

Den første kategorien av suksessive skader gjelder tilfeller hvor skadelidte har en medisinsk inva-

liditet fra før som ingen er ansvarlig for. Det vises i denne forbindelse til det eksempel som er benyttet i tidligere forarbeider og i *Kåsa* (Rt. 2000 s. 441):

«Et eksempel i et rundskriv fra Rikstrykerverket gjelder en mann som på forhånd har en ubrukkelig høyre arm, og som så ved en arbeidsulykke mister høyre ben. Han kan få gruppeopprykk fordi den tidligere skaden gjør at han ikke kan bruke krykker, og dermed får spesielt store vansker med å bevege seg etter ulykken» (s. 448).

Et annet eksempel fra trygdemyndighetenes rundskriv er tidligere skade i sentralnervesystemet, for eksempel på grunn av stort alkoholforbruk, som kan ha «brukt opp» hjernens reservekapasitet på en slik måte at medlemmet får et større mén av skade nr. 2 enn hva en «normalperson» ville fått.

Det prinsipielle hovedpoenget vedrørende utmålingen ligger i at skadelidtes disposisjon fra den første skaden gjør at den annen skade han rammes av, blir verre enn den ellers ville ha blitt. Som det fremgår, har dette i trygderettslig sammenheng ført til høyere kompensasjon for skade nummer to sammenliknet med en situasjon hvor det ikke foreligger noen tidligere skade. Det samme bør gjelde i erstatningsretten. At den første skade på sett og vis forsterker den andre kan neppe føre til reduksjon av den ménerstatning som skal betales. Utgangspunktet i norsk rett er som kjent at skadevolderen må ta skadelidte som han er.²⁰

Samtidig rekker dette prinsipielle utgangspunktet neppe så langt som til at det skal legges et bruttoprinsipp til grunn for utmålingen. Det riktige må være å benytte et separasjonsprinsipp i disse tilfellene, slik at man i første rekke ser på den *endring* i skadelidtes situasjon som følger av skade nummer 2. En utmåling etter separasjonsprinsippet vil være egnet til å inkludere merskaden som følger av at skadelidte hadde en invaliditetsgrad fra før. Dette kan gjøres ved å foreta en skjønnsmessig oppjustering av skadelidtes invaliditetsgrad i tilfeller hvor en persons svake utgangspunkt bidrar til å forverre konsekvensene vesentlig sammenliknet med det som følger av ordinære tilfeller av en tilsvarende invaliditetsgrad.

²⁰ Se om dette prinsippet Kjelland 2008 blant annet s. 434–436.

9.4.3 Medisinsk invaliditet før skaden med ansvarlig skadevolder

En annen kategori av suksessive skader gjelder tilfeller hvor en person først har en invaliditetsgrad som *noen er erstatningsansvarlig for*, for så å bli rammet av en ny skade. I utgangspunktet gjelder her et differanseprinsipp, se om dette *Dani* (Rt. 1997 s. 771).²¹ Skadevolder nummer to er bare årsak til skadevirkning nummer to, og utmålingen skal da gjenspeile differansen mellom skade nummer to og skade nummer en. Det kan i slike tilfeller likevel by på problemer å avgjøre hvordan ménerstatningen skal utmåles, særlig fordi den første skade også her disponerer skadelidte for å bli hardere rammet av den annen skade enn ellers.

Utvalget har drøftet de ulike utmålingsalternativ som står til rådighet for dette typetilfellet. Et synspunkt som har gjort seg gjeldende, er at man av ulike grunner bør velge et alternativ som er gunstig for skadelidte. Grunnene er at utmåling i denne typen saker vil være en sjeldenhet og at en romslig ordning for de få skadelidte i denne kategorien ikke vil innebære noen stor belastning for skadevoldersiden, hvor det oftest foreligger forsikring eller annen form for pulverisering av tapet. Et rettspolitisk valg om å møte skadelidtes dobbelt uheldige skjebne med en gunstig erstatning vil også være i god tråd med de løsninger Høyesterett har lagt til grunn i praksis, se *Dani* (Rt. 1997 s. 771) og Rt. 2006 s. 871. Selv om Høyesterett her formelt har operert med et separasjonsprinsipp, er den utmålte erstatningen romslig, jf. at det ble lagt til grunn 95 % medisinsk invaliditet i den sistnevnte saken.

Det *gunstigste* for skadelidte er å legge til grunn et bruttoprinsipp, jf. foran. Konsekvensen av dette prinsippet vil bli at skadelidte får erstattet den samlede skade, utmålingen tar hensyn både til virkningene av den første skade og virkningene av den andre. Hvor skadelidte da først har mottatt erstatning for tidligere skade, vil han få dobbel erstatning for den første skaden. Det kan rettes innvendinger mot en slik løsning. Selv om de skadelidte i denne kategorien er svært uheldige, kan det oppleves som prinsipielt uholdbart at den ansvarlige for den siste skade må betale erstatning også for en annen skade han ikke er årsak til. Som påpekt i Rt. 2006 s. 871 (avsnitt 37): Brutto-prinsippet vil lede til at skadevolder må betale erstatning for en større skade enn han har for-

voldt. Dette bryter med grunnleggende prinsipper i vår erstatningsrett, og det kan spørres om det rettspolitisk er tilstrekkelig grunnlag for dette.

Etter dette kan det være grunn til i stedet å følge et separasjonsprinsipp også for dette typetilfellet. Også denne løsningen vil gi rom for å behandle skadelidte på gunstig måte. Ved bruk av separasjonsprinsippet lar man hver skadevolder betale for sin skadeforvoldelse, men slik at de to erstatningsutbetalinger kumuleres. Den omstendighet at skadelidte har en helsemessig svakhet fra før, vil imidlertid lett lede til at erstatningen for den siste skade blir relativt stor. Denne effekten har også gjort seg gjeldende i rettspraksis, se Rt. 2006 s. 871. Den smidigste løsning er etter dette antagelig å anvende en slik romslig anvendelse av separasjonsprinsippet som ble lagt til grunn i Rt. 2006 s. 871.

Under den skjønnsmessige vurdering kan rettsanvenderen eventuelt bruke høyere invaliditetsgrupper som veiledning. På denne måten kan det gis et skjønnsmessig påslag i ménerstatningen som reflekterer den kumulative effekten av at skadelidte fra før av hadde en medisinsk invaliditetsgrad.

Utvalget har etter dette kommet til at det ikke bør ha betydning for skade nummer to hvorvidt det står en ansvarlig skadevolder bak skade nummer én eller ikke. I begge tilfeller bør man som hovedregel anvende separasjonsprinsippet. Et romslig separasjonsprinsipp samsvarer for så vidt også med prinsippet om å ta skadelidte som han er.

9.4.4 Full medisinsk invaliditet før skaden påført av ansvarlig skadevolder

En tredje kategori er tilfeller hvor skadelidte har full invaliditet og fått full ménerstatning fra før, for så å bli rammet av en eller flere nye skader. For denne situasjonen har man i rettspraksis lagt til grunn at skadelidte kan få en tilleggserstatning basert på differansen mellom tilstanden før og etter den sist påførte skade, se *resonnementet* i *Dani* (Rt. 1997 s. 771, s. 777–778). Som kjent gjaldt saken et barn som etter å ha fått barneverstatning basert på 100 % invaliditet fikk amputert begge bena etter komplikasjoner på sykehus. Spørsmålet var hvordan man skulle beregne ménerstatning for tapet av bena.

«Lagmannsrettens løsning bryter imidlertid så sterkt med alminnelige erstatningsrettslige prinsipper at den etter mitt syn ikke kan legges til grunn når det ikke er holdepunkter for det i

²¹ Se også Narvland 2007 s. 119 og Ot.prp. nr. 81 (1986–87) s. 25–26.

loven og heller ikke klare holdepunkter i forarbeidene. Oppgjør etter skadeserstatningsloven § 3-2a for skaden ved benamputasjonen – isolert bedømt – ville i realiteten innebære at man fullt ut erstattet tap i fremtidig inntekt to ganger.

På den annen side finner jeg det klart at man i et tilfelle som det foreliggende ikke kan si at det ikke har noen betydning for A at bena ble amputert når han allerede var lam i bena fra før. Det bør da etter min mening fastsettes en erstatning for det tilleggsmén som amputasjonen innebærer. Da ménerstatningen utmåles sammen med inntektstapet etter reglene for barneerstatning, mener jeg at man i et slikt tilfelle bør supplere reglene om barneerstatning med de alminnelige bestemmelser i skadeserstatningsloven § 3-2 og fastsette en tilleggsménerstatning.»

Dette fremtrer som en fornuftig mellomløsning. Selv om skadelidte hadde full invaliditet før siste skade, er hans livskvalitet klart nok forverret. Som det er formulert i dommen: «Å ha en hel, fullstendig kropp er fundamentalt.» Utvalget legger til grunn at problemstillinger av denne typen bør løses etter de linjer som er lagt til grunn i rettspraksis. Den materielle løsningen for disse tilfellene er søkt fanget inn gjennom ordlyden i lovteksten § 3-6 tredje ledd.

9.4.5 Simultane skader

Simultane skader gjelder som nevnt tilfeller hvor en person samtidig er rammet av ulike funksjonsnedsettelse som hver for seg gir en invaliditetsgrad. Sammenlegningen av méngradene for ulike skader kan føre til gruppeopprykk.

Problemet i denne forbindelse har vært hvordan man skal beregne den samlede invaliditetsgrad i relasjon til ménerstatning. I praksis innenfor trygderetten har man utviklet en såkalt «reduksjonsmetode».²² Man starter med den skade som har høyest invaliditet og trekker fra denne invaliditetsgraden før man prosentberegner invaliditetsgraden for neste delskade. Eksempelvis kan 50 % trekkes fra først. For de resterende 50 % gjøres så et fradrag for den neste invaliditetsgraden, som kan være 30 %. En invaliditet på 30 % av 50 % utgjør 15 % av den totale sum på 100 %. I dette eksemplet ender skadelidte opp med

en samlet invaliditetsgrad på 65 %. Denne regnemethoden er innarbeidet i praksis. Metoden brukes også hvor flere yrkesskader gjør seg gjeldende slik at de til sammen overstiger 100 %. I slike tilfeller må det legges til grunn en «samlet vurdering» jf. prinsippet i Yrkesskedeforskriften del 1 § 2 nr. 3. Beregningen tilpasses slik at den samlede yrkesskadeerstatning tar utgangspunkt i 100 % invaliditet, jf. reduksjonsmetoden.

Siden reduksjonsmetoden er innarbeidet i praksis, finner Utvalget det unødvendig å gi noen nærmere retningslinjer i lovteksten.

9.4.6 Utvalgets vurderinger vedrørende lovutforming

Utvalget er av den oppfatning at de någjeldende reglene om ménerstatning ved flere skader er praktisert på en tilfredsstillende måte. Området er samtidig preget av et mangfold av ulike situasjoner, hvor det kan være vanskelig å gi en felles regulering som ikke gir uheldige resultater i enkelttilfeller. Det er tale om meget spesielle tilfeller som ikke er så godt egnet for en standardisert lovregulering. Det kan eksempelvis være uheldig å lovfeste separasjonsprinsippet uten å gi adgang til i særlige tilfeller å bruke differanseprinsippet. Under disse omstendigheter vil Utvalget nøye seg med å foreslå at det lovfestes en adgang til å forhøye méngraden hvor det foreligger flere skader. For øvrig er forslaget at man på dette området viderefører eksisterende praksis med det spillerom for individuell vurdering som gjelder i dag. Utvalget viser for så vidt til redegjørelsen foran i punkt 9.4.1–9.4.3 og punkt 9.4.5. Når det særlig gjelder tilfeller av 100 % inngangsinvaliditet (slik som i *Dani* (Rt. 1997 s. 771)), har Utvalget funnet at typetilfellet trygt kan lovreguleres. En egen bestemmelse om denne situasjonen er derfor tatt inn i lovforslagets tredje ledd.

9.5 Individuell justering av erstatningen

9.5.1 Noen utgangspunkter

Utvalget har diskutert i hvilken grad man skal åpne for en individuell vurdering som kommer i tillegg til gruppekategoriseringen. I henhold til Mandatet kan slik individuell justering særlig være aktuell når lav medisinsk invaliditet får store utslag på livsutfoldelsen.

Utvalget har i denne forbindelse – i tråd med Mandatet – sett hen til den danske reguleringen av ménerstatning, jf. EAL § 4.

²² Se om reduksjonsmetoden Narvland 2007 s. 121–123 f. også Kjønstad 1979 s. 236 (Kjønstad bruker termen «Avkortningsprinsippet»).

I dansk rett bygger man i høy grad på Arbejdsskadestyrelsens uttalelser om méngraden.²³ Slike uttalelser er bygget på en veiledende méntabell.²⁴ Det er forutsatt i forarbeidene, og følger av praksis, at man kan foreta en justering av erstatningen dersom skadelidte utsettes for individuelle, særlige ulemper i sin daglige livsførsel. Som eksempel er nevnt en mor til et døvstumt barn som får en håndlesjon som vanskeliggjør kommunikasjonen med barnet.²⁵ Et annet eksempel er en sløydlerer som fikk forhøyet méngraden under henvisning til at hans fingerskade gjorde det vanskelig å håndtere verktøy.²⁶ Som det fremgår, foretas den individuelle justering ved fastsettelsen av méngraden, se eksempelvis den danske méntabellen s. 12.

I norsk rett har en slik oppjustering av erstatningen i første rekke vært aktuell i forbindelse med gruppeopprykk, jf. redegjørelsen for gjeldende rett foran. Som nevnt har ordningen med gruppeopprykk sitt grunnlag i Forskrift om ménerstatning ved yrkesskade § 3 nr. 3, som har hjemmel i folketrygdloven § 13-17. Bestemmelsen lyder som følger:

«Erstatningsberegningen i nr. 1 og 2 i denne paragrafen kan fravikes dersom individuelle forhold fører til at en skadefølge er vesentlig mer byrdefull enn ved et normalt tilfelle. Det kan da gis erstatning en eller to grupper høyere enn den medisinske invaliditeten tilsier.»

Gruppeopprykk på individuelt grunnlag har vært lite brukt i praksis, om enn noen få tilfeller kan finnes.²⁷ Symptomatisk i så måte er *Kåsa* (Rt. 2000 s. 441), hvor det ble prosedert på gruppeopprykk, men hvor Høyesterett nøyde seg med å følge det matematiske systemet. Saken gjaldt en kvinne som 31 år gammel ble utsatt for en trafikulykke

som påførte henne en medisinsk invaliditet av Høyesterett anslått til 25–30 %. Sitat fra dommen s. 448:

«Utgangspunktet for vurderingen av tillegg må etter mitt syn være at det er behov for standardiserte regler om ménerstatningen, og etter rettspraksis skal det da også atskillig til før man går nevneverdig utover det som følger av den nevnte matematiske utregningen. Når det gjelder ordningen ved yrkesskader, er forskriften § 3 nr. 3 åpenbart ikke ment å føre til gruppeopprykk for alle som på forhånd har en skade eller plage; bestemmelsen tar sikte på situasjoner der nettopp kombinasjonen av tidligere og nye skader eller plager gjør skadefølgen spesielt byrdefull. Et eksempel i et rundskriv fra Rikstrygdeverket gjelder en mann som på forhånd har en ubrukkelig høyre arm, og som så ved en arbeidsulykke mister høyre ben. Han kan få gruppeopprykk fordi den tidligere skaden gjør at han ikke kan bruke krykker, og dermed får spesielt store vansker med å bevege seg etter ulykken. – Jeg legger til grunn at A er kommet i en meget vanskelig situasjon etter biluhellet, med store smertepågaver, men jeg kan ikke se at hennes tilfelle ville kvalifisert for gruppeopprykk etter forskriften. Jeg kan heller ikke se at den kombinasjonen hun har av plager fra før og etter biluhellet, kan gi tilstrekkelig grunn til noe vesentlig skjønnsmessig tillegg. Storebrand er villig til å foreta en viss avrundning oppover, slik at ménerstatningen settes til 140.000 kroner, og et høyere beløp er det etter mitt syn ikke grunnlag for.»

Kåsa-dommen gir også holdepunkter for at det etter gjeldende rett er grunnlag for en viss skjønnsmessig justering på grunnlag av individuelle forhold, selv om gruppeopprykk ikke er aktuelt, jf. henvisningen til «skjønnsmessig tillegg» i tredje siste avsnitt foran. En slik frihet følger av at Justiskomiteen under forarbeidene la til grunn at erstatningsutmålingen ikke burde være *bundet* til systemet i ménerstatningsforskriften, men at denne likevel skulle være *veiledende* for utmålingen, jf. redegjørelsen foran.²⁸ Videre er en slik tilpasning naturlig så lenge lovens ordlyd henviser til at det skal tas hensyn til skadens betydning for den personlige livsutfoldelsen. Førstvoterende i *Kåsa*-dommen åpnet for en slik skjønnsmessig justering ut fra individuelle forhold, men fant det

²³ Når det gjelder kompetansefordelingen mellom domstolene og Arbejdsskadestyrelsen vedrørende fastsettelse av méngraden, falt det en prinsipiell avgjørelse i dansk høyesterett, se UfR 1999 s. 1565 H. Etter denne avgjørelse er det praksis for at domstolene i vid utstrekning legger til grunn Arbejdsskadestyrelsens avgjørelser, se om dette von Eyben og Isager 2007 s. 309.

²⁴ Se Arbejdsskadestyrelsens vejledende procenttabel til brug ved afgørelser om godtgørelse for varig men, truffet den 1. januar 2001 og senere i arbeidsskadesager.

²⁵ Se om dette von Eyben og Isager 2007 s. 310.

²⁶ Se Møller og Wiisbye 2002 s. 111.

²⁷ Søk på Lovdata («menerstatning» og «gruppeopprykk») viser at det i lagmannsrettene er prosedert på gruppeopprykk i kun ni saker, hvorav skadelidte fikk medhold i to, se LB-2003- 15296 og LG-1991-424. De tilsvarende tall for tingrettene er 15 saker, hvorav 2 fikk medhold; TOSLO 1999-11765 og TOSLO-2000-11108. Praksis fra Pasientskadenemnda synes også å være restriktiv på dette punktet.

²⁸ Innst. O. (1972–73) s. 145.

ikke påkrevd å justere erstatningen i den konkrete saken:

«A anfører imidlertid at hennes tidligere plager må føre til at hun settes i en høyere gruppe, prinsipielt ut fra forskriften § 3 nr. 3, som sier at gruppeplasseringen kan fravikes «dersom individuelle forhold fører til at en skadefølge er vesentlig mer byrdefull enn ved et normalt tilfelle». Subsidiært mener hun at det må gis et skjønnsmessig tillegg, ut fra ménets betydning for hennes personlige livsutfoldelse. *Slik jeg ser det, må det prinsipielt være den siste spørsmålsstillingen som er den riktige ved ménerstatning etter skadeserstatningsloven § 3-2, selv om gruppeopprykkordningen ved yrkesskader kan gi en viss veiledning*» (uthevet her).

En naturlig oppfølging av Kåsa-dommen, og en videreføring av gjeldende rett, ville være å beholde en adgang til slik individuell justering.

9.5.2 Utvalgets vurderinger

Utvalget har på denne bakgrunn drøftet hvorvidt adgangen til individuell justering av ménerstatningen bør videreføres. Det som da står i fokus er den nåværende hjemmel for endelig justering av erstatningen ut fra skadelidtes preferanser hva gjelder utnyttelse av egen fysisk og intellektuell kapasitet på fritiden og i arbeid, eller andre særlige omstendigheter som gjør ménets mer byrdefullt enn vanlig. Som kjent skal erstatningen fastsettes under hensyn til «skadens betydning for den personlige livsutfoldelse», jf. § 3-2. Videre er spørsmålet om adgangen til gruppeopprykk bør videreføres.

Adgangen til å legge vekt på det individuelle tapet av livsutfoldelse er lite brukt i praksis, ut over at det er vanlig å «runde av» ménerstatningen oppover. Basert på rettspraksis er det svakt grunnlag for å videreføre adgangen til å ta hensyn til skadelidtes særlige individuelle forhold, som for eksempel preferanser mht. å drive et aktivt friluftsliv.

Et tungtveiende synspunkt i Utvalget har også vært at en innføring av en individuell justering kan bidra til en bevegelse *bort fra en standardiserings-tendens* som har gjort seg gjeldende i praksis. Det vil i så fall være i strid med formålet bak Utvalgets mandat. En naturlig videreføring av formålet med å kodifisere ménerstatningsutmålingen vil være å snevre inn hjemmelen for individualisering slik den er formulert i dag («betydning for den personlige livsutfoldelse»).

Utvalget går i tråd med dette inn for å *begrense* muligheten for gruppeopprykk. Et gruppeopprykk skal ikke kunne skje ved skader som bare har resultert i ett enkelt traume.²⁹ Dette er begrunnet med at gruppeopprykk på individuelt grunnlag er en juridisk løsning som prinsipielt står i motstrid med et system basert på standardisering.

Selv om hjemmelen for denne type individuell justering er relativt lite brukt, og ikke har representert et problem i praksis, representerer den en fare for prosesser. Utvalget har derfor kommet til at det beste vil være å ta bort denne muligheten for gruppeopprykk på individuelt grunnlag.³⁰ Dette gjøres teknisk ved ganske enkelt ikke å ta med en hjemmel for gruppeopprykk i det nye regelverket. Etter drøftelsen foran, vil det heller ikke være rom for på noen måte å innfortolke en mulighet for opprykk som utelukkende er basert på ménets betydning for den individuelle livsutfoldelse.

Utvalget har likevel vurdert om det bør være adgang til annen individuell justering av ménerstatningen av den typen Kåsa-dommen åpner for – altså et mer beskjedent, skjønnsmessig tillegg. Utvalget antar at det kan være uheldig ikke å ha en sikkerhetsventil for de helt spesielle tilfeller, jf. eksemplene fra dansk rett. Det siktes da særlig til situasjoner hvor skadelidtes individuelle situasjon både profesjonelt og/eller privat gjør den medisinske invaliditeten særlig byrdefull. Et eksempel er en håndverker som etter en håndskade får problemer med å håndtere verktøy, slik at menet utgjør et kontinuerlig merbelastning i hverdagen. Hvor merbelastningen er kvalifisert, er vilkåret oppfylt. Eksemplet fra dansk rett med en mor med et døvt barn og en håndlesjon som gjorde det vanskelig å kommunisere med barnet, kan også være veiledende.³¹ Hvor ménets er negativt for skadelidtes livsutfoldelse *både* i arbeid og fritid, vil dette tale for å forhøye erstatningen. Et eksempel er at en fiolinist får skadet en finger slik at den livsutfoldelsen han opplever ved å musisere blir vesentlig skadelidende. For denne skadelidte, som har hatt en vesentlig del av sitt profesjonelle liv og sin interesse i livet knyttet til å spille fiolin, vil skaden oppleves «særlig byrdefull». Annerledes vil det stille seg for en amatør fotballspiller som mister

²⁹ Dette skal ikke forstås slik at det er meningen å gripe inn i dagens praksis knyttet til at flere traumer kan legges sammen til en høy invaliditetsgrad jf. nedenfor.

³⁰ En slik endring griper ikke inn i muligheten for gruppeopprykk som resultat av at det foreligger flere skader jf. punkt 9.4. foran.

³¹ Se punkt 9.5.1 foran.

muligheten til å sparke fotball på fritiden. En slik hindring oppleves negativt for skadelidte, men det ligger en kvalifikasjon i at menet skal være «særlig» tyngende for denne individuelle skadelidte til forskjell fra andre som skades på samme måte. Det skal være en høy terskel for at et slikt påslag gis. Dette skal markeres ved et rettsvilkår om at skaden skal være «særlig byrdefull» for livsutfoldelsen for denne skadelidte. At loven inneholder en slik adgang er ikke ensbetydende med at det blir mange saker, jf. erfaringen med det någjeldende regelsettet.

Utvalget foreslår dermed at det legges inn et unntak fra standardiseringen etter mønster av EAL § 4, likevel med visse forskjeller: Dansk rett legger opp til at den individuelle justering skjer ved selve fastsettelsen av méngraden, jf. foran. Utvalget antar at dette er en uheldig ordning, særlig fordi angivelsen av méngraden i prosent da mister sitt objektive og standardiserte preg. Teknikken ligner riktignok på ordningen med gruppeopprykk, som har et visst fotfeste i norsk rettstradisjon jf. særlig folketrygdlovens forskrift om ménerstatning nevnt foran. Utvalget antar likevel at det vil være ryddigere å åpne for et pengemessig påslag lagt til den ferdig utregnede erstatningssummen, slik Kåsa-dommen antyder.

I tråd med resonnementene foran, bør det settes grenser for hvor høyt det nevnte påslaget for individuelle forhold kan være. Utvalget foreslår at adgangen til et skjønnsmessig påslag begrenses til 10 prosent av den tabellbaserte erstatningen.

Ménerstatningen vil nå komme til uttrykk som et gitt antall G i en tabell med koordinatene alder og medisinsk invaliditetsgrad, se nedenfor i punkt 9.6. Dermed vil méngraden kunne leses direkte ut av méntabellen og danne grunnlag for en bestemt erstatningssum. I de aller fleste tilfellene, vil utmålingen av ménerstatning dermed kunne gjøres som en direkte slutning fra invaliditetsgrad til erstatningssum – via tabellen. Utmålingen av ménerstatningen skal slik være et mekanisk system med direkte slutning fra méngrad till utbetaling i andel av G , jf. tabellverket. I forlengelsen av denne bevegelsen mot standardisering er det naturlig at någjeldende praksis med skjønnsmessig avrundning av ménerstatningssummen opphører. Systemet bør i stedet praktiseres slik det i dag gjøres på yrkesskadeområdet – med en automatisk utbetaling av den sum som følger av tabellen i Yrkesskedeforskriften § 4-1 jf. § 4-2.

Regelen bør likevel i tråd med Kåsa-dommen formuleres slik at det kreves særlige grunner for å fravike det resultatet som følger av méntabellen. Det skal kun gis en snever mulighet for et

skjønnsmessig påslag i erstatningen hvor ménet har særskilt stor innvirkning på skadelidtes livsutfoldelse. Dette er markert i loven ved bruk av rettsvilkåret «særlig byrdefull». Det ligger i denne konstruksjonen at den individuelle plasseringen innenfor gruppen *ikke* skal være relevant for spørsmålet om det skal gis et pengemessig påslag. Vilkåret om «særlig byrdefull» står på egne ben og utgjør det sentrale vurderingstema. En slik regel er innarbeidet i lovutkastet § 3-6 andre ledd.

Den nye reguleringen av påslag i erstatningen på individuelt grunnlag for én skade skal ikke gripe inn i eller på noen måte endre rettstilstanden hva gjelder tilfeller hvor *flere skader* rammer skadelidte, se om dette fremstillingen foran i punkt. 9.4. Samtidig må regelen om pengemessig påslag som følge av at ménet er særlig byrdefullt få anvendelse også for tilfeller hvor méngraden er et resultat av flere skader, jf. særregelen om dette i § 3-6 andre ledd. Utvalget har derfor valgt å plassere regelen om individuelt plassert påslag som siste punktum i andre ledd.

9.6 Særlig om kapitalisering og andre forutsetninger for utmålingen

Etter gjeldende rett kapitaliseres de samlede årlige ménerstatningssummer til en engangssum. Kapitaliseringen har forventet levetid og ikke pensjonsalder som endepunkt. Utvalget går inn for å videreføre denne ordningen. Rent matematisk er dette en enkel prosess så lenge man kan bruke dagens teknologiske hjelpemidler i form av spesiallagde dataprogram. Utvalget har funnet det naturlig å gi et forslag til hvordan man kan fastsette det nødvendige om kapitaliseringsprosessen i forskrift. Både rentefot, betydning av alder og forventet levealder for kvinner og menn bør fastsettes positivt. Dette kan mest fordelaktig gjøres ved at det lages en tabell.

Etter dette vil Utvalget utarbeide en toveis tabell som bygger på skadelidtes grad av medisinsk invaliditet og skadelidtes alder. En slik tabell blir relativt omfattende, men til gjengjeld nokså nøyaktig og enkel å anvende. Tabellen angis i forskrift, se punkt 16.2 nedenfor, vedlegg 4 til Utmålingsforskriften. Utvalget har vurdert å lage et system som teknisk tilsvarer den någjeldende Yrkesskedeforskriften § 4-1 med grunnerstatning og aldersjustering. Man har imidlertid funnet at utmålingssystemet bør være likt ved de ulike erstatningsposter. Så lenge tabell er foretrukket ved inntektstaperstatning (fordi det er mest nøy-

aktig), bør det samme gjøres for ménerstatningen.

Når det gjelder rentefotens størrelse, vil Utvalget vise til den generelle behandlingen av dette spørsmålet i punkt 4.5 foran. Renteproblematikken er den samme ved ménerstatning som ved andre typer erstatninger. Utvalget finner derfor at ménerstatningen bør følge det alminnelige systemet. Kapitaliseringen skal da ta utgangspunkt i någjeldende rentefot etter rettspraksis, nemlig 5 %.

For ménerstatning er det hevdet at det ikke vil skje noen beskatning som gjør det nødvendig å bygge inn et påslag for skatteulempe.³² Dette kan imidlertid diskuteres, for kapitalen som utbetales under ménerstatning vil som alle andre store kapitalbeløp medføre formuesskatt og inntektsbeskatning av renter på kapitalen. Tillegg for skatteulempe er for så vidt like berettiget her som ellers. Som Nygaard har påpekt, har vi imidlertid ikke tradisjon for å beregne et påslag for skatteulempe under ménerstatningen. Den omstendighet at erstatningsfastsettelsen allerede i utgangspunktet er skjønnsmessig, gjør at skatteulempen ikke har fått et særlig utslag under utmålingen.³³ Utvalget finner det best å bygge videre på denne tradisjonen. Det gjeldende nivået for ménerstatning er innarbeidet og Utvalget ser ingen grunn til å endre på dette ved å innføre et nytt påslag.

For spørsmålet om hvilken forventet levetid som skal legges til grunn, har det interesse at man i folketrygdens regelverk under pensjonsreformen har lagt opp til en løpende levealdersjustering. Konsistenshensyn kunne tilsi at samme løsning ble lagt til grunn i erstatningsretten. Utvalget vil imidlertid ikke komplisere reglene for meget. Det vil uansett hefte en viss usikkerhet ved forholdet mellom stipulert levetid og reell levetid. Når formålet er å standardisere, er det nærliggende å velge en levealder som er ens for alle, og som ikke krever en løpende revisjon. Å operere med en tabell for hvert kjønn vil også være et kompliserende element som står i dårlig samsvar med formålet om forenkling. Utvalget har sett hen til at gjennomsnittlig levealder per 2009 er 78,6 år for menn og 83,1 år for kvinner.³⁴ Det er naturlig å velge et endepunkt for erstatningsberegningen som plasserer seg mellom disse alderstrinn. Utvalget finner at det må være forsvarlig å sette levealderen til 82 år uansett kjønn.

Som nevnt i punkt 9.1 vedrørende gjeldende rett, er det ett eksempel i rettspraksis på at ménerstatningen er redusert fordi ménet ikke ville vare i mer enn ca. 10 år. I en annen avgjørelse samme år utmålte Høyesterett full ménerstatning for et mén som ville vare i ca. 17 år. Utvalget har funnet at en utmåling basert på at erstatningen skal reduseres vanskelig kan la seg videreføre under det nye systemet knyttet til «tidsbegrenset tap» og «tilbake-regning», se om dette punkt 4.7 foran. Anvendelse av en tilbakeregningsteknikk vil ikke gi resultater som samsvarer med praksis. Den foran nevnte dommen om ménerstatning for et tap som ikke var varig, gjaldt også et nokså spesielt tilfelle, som ikke er velegnet for bygging av generelle regler. Utvalget finner at det vil samsvare best med det nye, standardiserte systemet om det gis erstatning for *varig* tap når vilkårene for ménerstatning først er oppfylt. Varighetsvilkåret skal anses oppfylt når ménet antas å ha en varighet på ti år eller mer. Hvis dette vilkåret er oppfylt, skal det utmåles full erstatning i henhold til tabellen i Utmålingsforskriftens Vedlegg 4.

9.7 Forholdet til andre kompensasjonsordninger

9.7.1 Reduksjon for offentlige ytelser

Utvalget legger opp til en videreføring av ordningen i skadeserstatningsloven § 3-2 første ledd tredje punktum, slik at det i utgangspunktet skal gjøres fradrag for kompensasjonsrelevante ytelser, se lovutkastet § 3-6 femte ledd. Utenfor yrkesskadeområdet er det ikke så aktuelt med slikt fradrag i relasjon til ménerstatning. En trygdeytelse som etter omstendighetene kan gå til fradrag er stønad til bedring av funksjonsevnen i dagliglivet, jf. ftrl. § 10-6. Fradrag skal imidlertid bare skje så langt ytelsen gir kompensasjon for ménet. Dette vil sjelden være tilfellet for ytelser etter § 10-6, ettersom kapittel 10 gjelder ytelser til medisinsk rehabilitering.

9.7.2 Særlig om ménerstatning ved yrkesskader

I dag har yrkesskadde rett til ménerstatning under yrkesskadeforsikringsloven og fra folketrygden. Dersom det foreligger et ansvarsgrunnlag utover yrkesskadeforsikringsloven, kan skadelidte alternativt kreve ménerstatning etter skadeserstatningsloven. Det er imidlertid antatt at skadelidte må kreve hele erstatningsoppgjøret enten etter reglene i yrkesskadeforsikringsloven med

³² Se Lødrup (medf. Kjelland) 2009 s. 516.

³³ Nygaard 2007 s. 137.

³⁴ Se artikkel fra Folkehelseinstituttet. Helsetilstanden i Noreg: Levealder. Elektronisk publisering <http://www.fhi.no/artikler/?id=70805> (nedlastet 11. april 2011).

tilhørende forskrift eller etter skadeerstatningsloven (bilansvarsloven).

I Utvalgets mandat er det lagt til grunn at erstatningsordningene skal være like på arbeidsskadeområdet og ellers med mindre forskjeller er særskilt begrunnet.³⁵ Utvalget foreslår derfor at det nye forslaget til ménerstatning skal gjelde både ved oppgjør etter skadeserstatningsloven og etter yrkesskadeforsikringsloven. Utvalget ønsker imidlertid å videreføre regelen om at kompensasjonsrelevante ytelser fra det offentlige går til fradrag i erstatningen, se lovutkastet § 3-6 femte ledd. Det bør derfor gjøres fradrag for offentlige ytelser selv om det foreligger en tabell som standardiserer det fremtidige tapet. Utvalget har diskutert hvordan fradraget skal skje. Det kan tenkes to forskjellige tilnæringsmåter: Enten at den offentlige ytelsen kommer til fradrag krone for krone eller at fradraget standardiseres.

I dag er ménerstatningen til yrkesskadde fullt ut standardisert uten at det gjøres fradrag for ytelser fra trygden, idet fradraget er bakt inn i standardbeløpet. Utvalget ser at det ikke vil innebære noen oppgjørsteknisk forenkling dersom det etter et nytt regelverk skal gjøres individuelle fradrag i ménerstatningen. Tvert i mot vil det oppstå nye komplikasjoner. Utvalget nevner som eksempel at ménerstatning fra folketrygden som hovedregel ikke utbetales som et engangsbeløp, men som en løpende ytelse, se folketrygdloven § 13-17 første ledd. Selv om mange velger et engangsoppgjør i stedet, kan det være grunn til å lage et enklere system. For å forenkle oppgjøret, og slik fremme de målsettinger som ligger bak både lovarbeidet for standardisering og yrkesskadeforsikringsloven, bør det på yrkesskadeområdet derfor videreføres et system for et standardisert fradrag for trygdeytelsen.

I forbindelse med utarbeidelsen av ny lov om arbeidsskadeforsikring er det foretatt sammenlikninger mellom kompensasjonsnivåene i de ulike ordninger.³⁶ Sammenlikningene viser at nivåene er ulike. Yrkesskadeforsikringen skulle etter det opprinnelige siktemålet legge seg på et nivå som tilsvarte folketrygdens ménerstatning tillagt en tredjedel. Sammenlikningene viser imidlertid at nivået for yrkesskadeerstatningen er noe høyere.³⁷ Den standardiserte utmålingen under Yrkesskadeforskriften har altså ledet til at yrkesskadde får en noe høyere erstatning enn det som opprinnelig var forutsetningen.

³⁵ Se Mandatet punkt 2.7.

³⁶ Se NOU 2004: 3 punkt 12.6.

³⁷ Se NOU 2004: 3 s. 282 jf. tabell 12.5.

Etter Mandatet skal som nevnt løsninger på og utenfor yrkesskadeområdet være like. Det er i Mandatet særlig pekt på at systemet for fradrag for trygdeytelser skal være likt. Mandatet åpner likevel for at det legges til grunn særlige løsninger på yrkesskadeområdet dersom dette har gode grunner for seg. De retts tekniske komplikasjonene forbundet med fradraget for ménerstatningen etter § 13-17 kan etter Utvalgets oppfatning begrunne en slik særlig løsning. Fradrag for ménerstatning fra folketrygden utenfor yrkesskadeområdet er mindre praktisk, men kan også forekomme. Utvalget ser imidlertid ikke samme behov for en egen regulering av disse tilfellene.

Frdraget på yrkesskadeområdet bør utformes romslig, slik at det sikres at totalerstatningen på yrkesskadeområdet ikke blir mindre enn utenfor dette området. Utvalget foreslår derfor at regelen om fradrag for trygdeytelser på yrkesskadeområdet utformes slik at fradraget blir på en tredjedel av erstatningen etter tabellen.

I loven skal dette fremgå av særregelen for yrkesskadeområdet som er plassert som § 3-17 og i Utmålingsforskriften.

Ifølge Mandatets punkt 2.7 skal det rent teknisk utformes et eget lovforslag tilpasset lovforslaget fra Arbeidsskadeutvalget (NOU 2007: 4). I forslaget til ménerstatning under det nye systemet med arbeidsskadeforsikring er det foreslått at kompensasjonen fra folketrygden og yrkesskadeforsikringen slås sammen, nærmere bestemt slik at man bygger inn en dobling av någjeldende erstatning etter yrkesskadeforsikringen.³⁸ Utvalget slutter seg til Arbeidsskadeutvalgets forslag, nærmere om dette i kapittel 13 om særtilpasninger på yrkesskadeområdet.

9.8 Forholdet til smerteerstatning

I kapittel 10 nedenfor drøftes innføringen av en særskilt smerteerstatning i norsk rett. Denne erstatningsposten er tiltenkt å gi kompensasjon for personskade som består i midlertidig, relativt kortvarig, smerte og sykdom. Etter omstendighetene kan samme faktum lede til at det først blir utbetalt smerteerstatning, mens det senere viser seg at skaden er varig, og at det derfor er grunnlag for ménerstatning. I slike tilfeller må de to erstatningspostene koordineres. Denne problemstillingen er nærmere drøftet i punkt 10.4.3 nedenfor.

³⁸ NOU 2004: 3 s. 284.

Utvalget har kommet til at ménerstatningen bør utmåles slik at det gjøres fradrag for eventuell utbetalt smerteerstatning. Dette fordi smerteerstatningen er en erstatning for midlertidig skade, nærmere om dette drøftelsen i punkt 10.4.3 nedenfor. Forutsetningen for utbetalingen av smerteerstatning brister dermed i det øyeblikk rettsanvenderen finner at det er grunnlag for ménerstatning, som jo er en erstatning for et mer varig tap.³⁹ For å unngå at skadelidte får dobbel erstatning for samme skade, vil Utvalget derfor gå inn for en fradragsregel som nevnt. Fradragsregelen kan mest hensiktsmessig plasseres i bestemmelsen om ménerstatning, og den har fått plass i lovforslagets sjette ledd.

9.9 Særlig om terminerstatning

9.9.1 Innledning

Hvor det foreligger medisinsk basert prognose om forkortet levetid, vil det være hjemmel for å utmåle terminerstatning jf. någjeldende § 3-9. Det følger av forarbeidene til § 3-9 at erstatningslovutvalget som skrev innstillingen av 1973 ikke nevnte noe om at ménerstatning kunne utbetales som terminerstatning. Dette ble imidlertid presisert av departementet i odelstingsproposisjonen under merknadene til § 3-9.⁴⁰ Departementets standpunkt var at terminerstatning kunne benyttes ved ménerstatning dersom det forelå særlige grunner – slik ordningen er også for andre erstatningsposter. Utviklingen de siste år har aktualisert spørsmålet om terminvis utmåling av ménerstatning bør tillates i tilfeller hvor skadelidte har fått en medisinsk prognose for forkortet levetid. I det følgende går Utvalget særskilt inn på behovet for terminerstatning i slike situasjoner og den diskusjonen som har funnet sted i denne forbindelse.

9.9.2 Ménerstatning ved prognose for forkortet levetid

Våre någjeldende alminnelige erstatningsregler, så vel som den standardiserte erstatningsordning som nå foreslås, bygger på at skadelidte lever i *normal levetid*. I relasjon til inntektstap innebærer dette at man legger til grunn at skadelidte ville hatt inntekt til fylte 67 år, som er den alminnelige

pensjonsalder i Norge. For ménerstatning er det lagt til grunn at den skal kompensere for tapt livsutfoldelse resten av skadelidtes levetid basert på gjennomsnittlig levealder for de respektive kjønn.

I praksis har det forekommet eksempler på at det på oppgjørstidspunktet foreligger sikre prognoser for at skadelidte vil dø innen få år. Dersom man i slike tilfeller likevel utmåler erstatningen beregnet etter normal levetid, vil dette føre til at erstatningsutbetalingen blir høyere enn det tapet skadelidte reelt lider. Inntektserstatningen blir for høy fordi skadelidte ikke lever alle de inntektsårene han får erstatning for. Ved ménerstatning oppstår en liknende effekt: Skadelidte får en erstatning for tap av livsutfoldelse i de årene han ikke lever. I praksis, særlig i pasientskadeerstatningsnemnda, har man behandlet slike tilfeller ved å utmåle en *terminerstatning* for den tiden skadelidte har igjen. En slik fremgangsmåte er det hjemmel for i skl. § 3-9. Også i domstolspraksis finnes det eksempler på at terminerstatning er anvendt i slike tilfeller, se RG 1966 s. 43 (fra tiden før hjemmelen skadeserstatningsloven av 1969) og RG 1989 s. 523.

De siste år har enkelte konkrete saker hvor denne praksisen er brukt, avfødt en viss debatt i media. Et synspunkt har vært at det er urimelig at erstatningen skal «reduseres» fordi skadelidte ikke har lenge igjen å leve. Våren 2010 fremsatte i denne forbindelse noen stortingsrepresentanter for partiene Høyre og Fremskrittspartiet et lovforslag som skulle begrense adgangen til å utmåle terminerstatning.

Forslaget lød:

«Ménerstatning fastsettes til en engangssum, med mindre det åpenbart er i skadelidtes interesse å fastsette ménerstatningen helt eller delvis til terminbeløp»

Fra begrunnelsen for lovforslaget hitsettes:

«Pasientskadeordningen er etablert for å sikre at pasienter som er påført en skade etter behandlingssvikt i helsetjenesten, får riktig erstatning. Krav om erstatning behandles av Norsk pasientskadeerstatning (NPE). Dersom lovens vilkår for å få erstatning er oppfylt, skal NPE fastsette erstatningen etter alminnelige erstatningsrettslige regler. Erstatningsutmålingen er individuell, og skal først og fremst dekke direkte tap eller utgifter man har fått som følge av skaden. Hvis skaden er varig og betydelig, kan man i tillegg ha rett til ménerstatning.

³⁹ Ménerstatning kan riktignok utmåles for en avgrenset tidsperiode, se om dette punkt 9.1 om gjeldende rett foran. Ménerstatningen kompenserer likevel en negativ effekt som er mer varig enn den skadevirkningen smerteerstatningen skal kompensere.

⁴⁰ Se Ot.prp. nr. 4 (1972–73) s. 42.

Ménerstatning er en kompensasjon for tapt livsutfoldelse. Erstatningen for tapt livsutfoldelse er en livslang ytelse, og beregnes årlig frem til antatt levealder ifølge Statistisk Sentralbyrås levetidsberegninger. Hovedregelen er engangsutbetaling, jf. lov om skadeserstatning § 3-9. Unntaksregelen er terminutbetaling, dersom det foreligger «særlige grunner» for dette. Spørsmålet om terminvis utbetaling av ménerstatning har ikke vært utredet i forarbeidene eller vært sendt på høring hos høringsinstansene. I Justisdepartementets merknader til lov om skadeserstatning § 3-9 ble det imidlertid lagt til grunn at unntaksregelen om terminbeløp kom til anvendelse også i forhold til ménerstatning.

Gjennom media er det gjort kjent at NPE i enkelte tilfeller har vedtatt terminvise utbetalinger av ménerstatning, fordi pasienten har kort forventet levetid. Dette fremstår som en urimelig avkortning av erstatningen til pasienter som er påført alvorlig skade på grunn av feil i helsetjenesten. Ménerstatning skal erstatte et ikke-økonomisk tap, nemlig tapt livsutfoldelse. Pasienten må i stor grad ha frihet til selv å vurdere hvordan denne erstatningen skal brukes, og en terminvis utbetaling må bare være aktuell dersom dette er klart i pasientens interesse. Slik forslagsstillerne ser det, er formålet med unntaksbestemmelsen i § 3-9 å regulere utbetalingens form, ikke dens størrelse. Det kan derfor ikke være anledning til å avkorte ménerstatningen i den hensikt å begrense skadevolders utgifter i tilfeller der pasienten har kort forventet levetid.»

Som følge av argumentasjonen fra stortingsrepresentantene skrev justisministeren et brev der han redegjorde for regjeringens syn på saken.⁴¹ Et utdrag fra brevet er inntatt nedenfor. Deretter ble saken behandlet i Stortinget. Konklusjonen ble at forslaget ble vedlagt protokollen. Justisministeren ba deretter i brev av 7. mai 2010 Utvalget om å vurdere lovforslaget i sammenheng med sine øvrige forslag. Utvalget har fått seg forelagt lovforslaget, Innst. 215 L (2009–2010) hvor Justisministerens brev er vedlagt.

Utvalget har drøftet spørsmålet i flere møter. Utvalgets oppfatning er at lovforslaget ikke bør følges opp, men at dagens rettstilstand med den nevnte praksis vedrørende terminerstatning bør videreføres. Utvalget er imidlertid enig i at den spesielle situasjonen som foreligger når skadelidte får en prognose om forkortet levetid bør for-

anledige en særskilt erstatningsrettslig behandling. Utvalget foreslår derfor en endring i reglene om ménerstatning, se punkt 9.9.3 nedenfor.

Det bør nevnes at man i dansk rett har tradisjon for å sette ned ménerstatning en hvor skadelidte har en prognose om forkortet levetid. Det finnes en rekke eksempler i praksis der ménerstatning en reduseres med en tredjedel.⁴² Som det fremgår, blir det altså ikke benyttet terminerstatning. Dette kan ha sammenheng med at dansk erstatningsrett generelt er tilbakeholden med å bruke terminerstatning jf. punkt 4.9.4 foran.

Begrunnelsen for standpunktet om å videreføre adgangen til terminerstatning er som følger:

Utvalget er av den oppfatning at adgangen til å utmåle terminerstatning til personer med medisinsk prognose for forkortet levetid er en rettslig løsning som har gode holdepunkter i så vel erstatningsrettens tradisjon som i positive kilder og grunnleggende prinsipielle synsmåter, herunder også rettferdighetsbaserte synsmåter. En oppfatning om at en slik løsning er urimelig eller står i strid med rettferdighetsmålsetninger er etter Utvalgets oppfatning ikke begrunnet sett på bakgrunn av erstatningsrettens helhetlige system og funksjon.

Utvalgets oppfatning underbygges et stykke på vei av Justisministerens brev, som etter Utvalgets skjønn gir en adekvat beskrivelse av den rettslige situasjonen på området. Fra justisministerens brev siteres derfor følgende:

« ...

2. På generelt grunnlag vil jeg peke på enkelte forhold knyttet til fastsettelse av ménerstatning. Ménerstatningen er en kompensasjon for den ikke-økonomiske ulempen ved menet. Erstatningen skal fastsettes under hensyn til menets medisinske art og størrelse og dets betydning for den personlige livsutfoldelse. I praksis utmåles ménerstatning etter et standardisert system kombinert med en vurdering av de individuelle forhold. Både erstatning som engangssum og erstatning i terminer fastsettes etter disse retningslinjene, men ved terminerstatning slik at det tilpasses at det er tale om terminer.⁴³ Det er personen som selv er skadd, som har krav på ménerstatning. Påørende eller etterlatte kan ikke kreve ménerstatning, med mindre de selv er påført skade som fyller vilkårene for slik erstatning.

⁴¹ Brev fra Justisdepartementet v/statsråden til Justiskomiteen, datert 16. februar 2010 vedrørende Representantlovforslag 47 L (2009–2010).

⁴² Se Møller og Wiisbye 2002 s. 123 med henvisninger til praksis.

⁴³ Jf. Nygaard 2007 s. 137.

3. Fastsettelse av erstatningen i terminer kan etter § 3-9 bare skje dersom det foreligger «særlige grunner». Den klare hovedregel er engangserstatning. Det er ikke tvilsomt at muligheten for å fastsette terminutbetaling også gjelder for ménerstatning.⁴⁴

Forarbeidene til § 3-9 gir liten veiledning om hva som skal til for at det foreligger slike særlige grunner. At det sentrale generelt sett er skadelidtes mulighet til å nyttiggjøre seg erstatningen, følger imidlertid av Ot.prp. nr. 4 (1972–1973) hvor det heter om ménerstatningen at «erstatningen antas (...) å ville sette skadelidte i stand til å redusere de ulemper som invaliditeten innebærer for ham».⁴⁵

I forbindelse med innføringen av en ny § 3-2 a i skadeserstatningsloven om erstatning til barn gikk departementet i Ot.prp. nr. 81 (1986–87) inn på spørsmålet om forholdet mellom utbetaling i form av engangsbeløp og terminytelser. Arbeidsgruppen som utredet spørsmålet om standardisert erstatning til barn i NOU 1987: 4, foreslo at erstatning til barn som hovedregel skulle utbetales i terminer frem til fylte 18 år. Fra og med fylte 18 år kunne skadelidte etter forslaget velge omgjøring til engangserstatning.⁴⁶ Justisdepartementet gikk imidlertid inn for at hovedregelen i norsk erstatningsrett om at erstatningssummen utmåles som et engangsbeløp, skulle videreføres også for erstatning til barn. Dette ble fulgt opp av Stortinget. Bestemmelsen om standardisert erstatning til barn i skadeserstatningsloven § 3-2 a henviser derfor til § 3-9, men med det tillegg at dersom terminerstatningsregelen benyttes, skal terminene baseres på en årlig erstatning på 3,5 G. I forbindelse med spørsmålet om erstatning skulle utmåles som et engangsbeløp eller som terminytelser, uttalte departementet (på side 36 i proposisjonen):

«Det kan virke støtende med store engangserstatninger i de tilfelle hvor det er fare for at barnet vil få en kort levetid. Erstatningen vil da i realiteten gå til de etterlatte. Synspunktet nødvendiggjør imidlertid ikke at terminerstatning blir lovens hovedregel. Vi har her å gjøre med relativt sjeldne tilfelle. Etter gjeldende rett er det adgang til å fastsette erstatningen til terminbeløp hvis det foreligger 'særlige grunner'. Bestemmelsen kan nettopp få anvendelse hvor det er overveiende sann-

synlig at skadelidte vil få vesentlig kortere levetid enn gjennomsnittet [...]»⁴⁷

Det er lite rettspraksis knyttet til anvendelsen av regelen om «særlige grunner», noe som tilsier at bestemmelsen er lite brukt.

I en dom inntatt i RG 1989 s. 523 ble erstatningen fastsatt til terminytelser fordi det hersket stor usikkerhet om skadelidtes forventede levetid etter skaden. Lagmannsretten uttalte at «sannsynlig livslengde blir dog ren gjetning», og viste til at det forelå en betydelig risiko for livstruende komplikasjoner som følge av den skaden skadelidte var påført, og stor usikkerhet med hensyn til sannsynlig levetid. Lagmannsretten bemerket i forlengelsen av dette at «en engangserstatning like lite som en terminerstatning kan antas å kunne høyne skadelidtes livskvalitet. (...) Det er fra den ankende parts side ikke pekt på noen spesiell anvendelse av en engangserstatning som skulle kunne bedre pleien av skadelidte utover det en terminerstatning måtte kunne». Retten la altså også vekt på at den skadelidte ikke ville ha noen nytte av et engangsbeløp for å høyne sin livskvalitet og livsutfoldelse.

Også i juridisk teori er det lagt til grunn at kort forventet levealder vil kunne utgjøre særlige grunner etter § 3-9. Nygaard fremhever at «[s]ærleg vil store skadar, som gjer det uvisst kor lenge skadelidne vil leva, kunne vera ein slik særleg grunn».⁴⁸ Nygaard legger også på samme sted til grunn at en situasjon der den skadelidte blir liggende uten bevissthet og «utan evne til å oppfatta sin situasjon, og kanskje utan evne til å nytta pengar til kompensasjon for sitt tap av 'den personlige livsutfoldelse'», vil kunne være særlige grunner etter § 3-9. Resonnementet viser at skadelidtes evne til å nyttiggjøre seg erstatningen for å kompensere for den reduserte livsutfoldelsen, står sentralt ved vurderingen av om erstatningen skal ytes som et engangsbeløp eller terminytelser.

Også Lødrup (medf. Kjelland) 2009, Lærebok i erstatningsrett (6. utgave), legger til grunn at terminerstatning etter skadeserstatningsloven § 3-9 «særlig [kan] være aktuelt hvor det er på det rene at skadelidtes levealder vil være betydelig kortere enn den statistiske eller antatt pensjonsalder. Erstatningen skal dekke skadelidtes tap, ikke komme dødsboet til gode. Her kan det eventuelt bli tale om for-

⁴⁴ Jf. Ot.prp. nr. 4 (1972–1973) s. 42.

⁴⁵ Ot.prp. nr. 4 (1972–1973) s. 21.

⁴⁶ Jf. NOU 1987: 4 s. 25–26.

⁴⁷ Ot.prp. nr. 81 (1986–87) s. 36.

⁴⁸ Nygaard 2007 s. 138.

sørgertaperstatning til etterlatte hvor skadelidte dør». ⁴⁹

Bestemmelsen i skadeserstatningsloven § 3-9 om «særlige grunner» kan etter dette nettopp få anvendelse når den skadelidte har kort forventet levetid. Synspunktet synes å bygge på ménerstatningens karakter av en kompensasjon til den skadelidte selv for vedkommendes reduserte livsutfoldelse.

4. At loven åpner for å fastsette terminerstatning når det foreligger «særlige grunner», og at en slik særlig grunn kan være kort forventet levetid, fremstår etter dette ikke som urimelig. Fastsettelse i terminer vil i slike tilfeller kunne sikre at erstatning ikke gis for en lengre periode enn den hvor den kan komme til nytte for den skadelidte. Terminerstatning vil sikre skadelidte i hans eller hennes levetid, og kan følgelig gi et mer korrekt uttrykk for hva som skal kompenseres. Det vil etter dagens regelverk bero på en konkret vurdering av forholdene i den enkelte sak om det foreligger «særlige grunner» for å fastsette erstatningen i terminer. Det sentrale må etter mitt syn være hvordan fastsettelsen av henholdsvis engangserstatning eller terminerstatning vil slå ut for skadelidtes kompensasjonsbehov knyttet til hans eller hennes men. Det er klart at den skadelidte, på tross av kort forventet levetid, kan ha et behov for en engangsutbetaling for å kompensere tapet av livsutfoldelse i tiden som gjenstår. Dersom skadelidte har behov for en engangsutbetaling for slike formål, er dette forhold som kan tas i betraktning i vurderingen av om det foreligger særlige grunner som gir adgang til å fastsette erstatningen som terminytelser. I denne sammenheng vil det også være relevant å se hen til hvilke av skadelidtes behov som dekkes gjennom eventuelle andre erstatningsposter. Etter mitt syn står ikke dette i motstrid til forslagsstillernes syn om at pasienten i stor grad må ha frihet til selv å vurdere hvordan erstatningen skal brukes.

5. I representantforslaget er det vist til ordningen etter folketrygdloven § 13-17, hvor det fremgår at ménerstatning ved yrkesskade skal utbetales som et engangsbeløp, dersom den skadelidte ønsker det. Denne bestemmelsen har imidlertid ikke engangsbeløp som utgangspunkt og hovedregel, slik ordningen er etter skadeserstatningsloven § 3-9. For øvrig åpner også § 3-9 tredje punktum i dag for at retten etter begjæring av en part kan omgjøre ter-

minbeløp til engangserstatning. Videre er det ingen automatikk i at systemet etter de trygde- rettslige og de erstatningsrettslige reglene skal være det samme. Det kan ligge ulike hensyn bak ordningene.

6. Som det fremgår foran, har vi allerede etter gjeldende rett en ordning som gir godt rom for å fastsette den skadelidtes kompensasjon i lys av behovene i den aktuelle perioden. Etter mitt syn gir den nåværende bestemmelsen en fleksibilitet som er viktig for muligheten til å komme frem til et hensiktsmessig resultat. Når det gjelder det konkrete lovforslaget, vil jeg bemerke at kriteriet om at terminutbetaling åpenbart skal være i den skadelidtes interesse, ikke i alle tilfeller synes å harmonere godt med ménerstatningens funksjon som kompensasjon for den skadelidtes men. I den sammenheng nevner jeg at det forhold at den skadelidte har kort forventet levetid og for eksempel ønsker en engangsutbetaling av hensyn til arvingene, er et forhold som bør være lite relevant for vurderingen.

Uansett mener jeg at problemstillingen om terminvis fastsettelse av ménerstatning bør vurderes av Personskadeerstatningsutvalget. Personskadeerstatningsutvalget har i oppdrag å vurdere visse endringer i skadeserstatningslovens regler om erstatningsutmåling, og det er etter mitt syn et behov for å få vurdert problemstillingen i sammenheng med utvalgets øvrige forslag. Jeg tar derfor sikte på å gjøre Personskadeerstatningsutvalget kjent med problemstillingen i forslaget og synspunktene der.»

Utvalget kan i hovedtrekk slutte seg til de juridiske vurderinger som fremkommer i brevet fra justisministeren og særlig fremheve den prinsipielle betraktning som kommer til uttrykk i punkt 4 i brevet. Det bemerkes at skadelidte i RG 1989 s. 523, som departementet henviser til punkt 3 i brevet, senere har fått erstatningen utbetalt som engangsbeløp. Det bemerkes at skadelidte i RG 1989 s. 523, som departementet henviser til i punkt 3 i brevet, senere har fått erstatningen utbetalt som engangsbeløp. Utvalget vil i denne forbindelse supplere med følgende betraktninger:

Erstatning ved personskader skal gi skadelidte full erstatning, verken mer eller mindre. I dette ligger det at skadelidte ikke skal ha erstatning for et tap han ikke har hatt eller kommer til å få.

I noen sammenhenger vil utmålingen måtte ta utgangspunkt i hvilken *tidsperiode* tapet gjør seg gjeldende. Dette gjelder typisk inntektstap, idet

⁴⁹ Lødrup (medf. Kjelland) 2009 s. 453.

inntekt betales per en gitt tidsenhet, dag, måned eller år. Da må også det økonomiske tapet ta utgangspunkt i den tidsperiode det skal gis kompensasjon for. Det samme gjelder til en viss grad også kompensasjon for ikke-økonomisk tap av typen ménerstatning. Det som her skal erstattes, er den negative effekten som gjør seg gjeldende i den tiden skadelidtes livskvalitet er nedsatt. Av denne grunn er erstatningen fastsatt til et visst beløp per år.

Når erstatningen utmåles per tidsenhet, og skadelidte ikke skal ha erstattet mer enn sitt reelle tap, er det ut fra en logisk betraktning riktig å se hen til *hvor lang tid* skaden gjør seg gjeldende. Har man ingen holdepunkter for noe annet, må man legge til grunn at skadelidte vil leve i normal levetid, jf. levetidstabeller anvendt i kapitaliseringstabeller og i dataprogram for erstatningsberegning. Hvor man derimot har konkrete, medisinske holdepunkter for at skadelidte vil leve i langt kortere tid, vil det bryte med erstatningsrettens prinsipielle fundament å se bort fra dette. En fremgangsmåte for å sikre at erstatningen ikke blir for høy i slike tilfeller, er å legge til grunn en terminerstatning. Selv om ménerstatning utmåles med utgangspunkt i normal levealder, har skadelidte krav på ménerstatning også ved langvarig, men ikke livsvarig, invaliditet. Høyesterett har lagt til grunn at en varighet på ca. 10 år er «varig», se *Ménerstatning* (Rt. 2003 side 841) og *Psykolog* (Rt. 2003 s. 1358). Prinsipielt ytes derfor ménerstatning også for langt kortere tidsrom enn resten av livet vurdert ut fra normal levealder.

Alternativet terminerstatning kan etter tradisjonen velges for å redusere en erstatning som ellers ville bli for høy. Denne tanken var klart nok fremme under forarbeidene til bestemmelsen. Under høringsrunden uttalte Norske Forsikrings-selskapers Forbund at et eksempel på «særlige grunner» som kunne tilsi terminerstatning nettopp kunne være usikkerhet om skadelidtes levetid.⁵⁰ Videre er regelen blitt til etter modell av en tilsvarende regel i bilansvarsloven § 6 tredje ledd.⁵¹ Under høringsrunden til denne regelen ble det også påpekt at regelen om terminerstatning ved særlige grunner nettopp var aktuelt ved kort stipulert levetid. Dette poenget ble fremhevet av Autotariff-foreningen.⁵² Det i Stortinget refererte synspunkt om at terminerstatning bare gjel-

der *formen* for utbetaling er derfor noe upresist og ikke dekkende for realitetene. Selv om departement og justiskomiteé ikke eksplisitt har drøftet betydningen av prognose om forkortet levetid, er det neppe noen tvil om at man har ment at skadelidtes dårlige prognose for normal levetid kunne utgjøre «særlige grunner».

Det kan fremstå som paradoksalt at den skadevolder som forårsaker skadelidtes død og betaler terminerstatning frem til dødstidspunktet, økonomisk sett kan «profitere» på ordningen sammenliknet med en situasjon der skadelidte blir 100 % medisinsk invalid i normal gjenstående levetid. I sistnevnte situasjon vil skadevolder måtte betale erstatning for hele skadelidtes gjenstående normale levetid. Dette er imidlertid en konsekvens av erstatningsrettens system. Skadevolder får i denne situasjonen redusert postene for innteksttap og ménerstatning, men kan til gjengjelde måtte betale forsørgertap dersom skadelidte var forsørger i lovens forstand.

Skadevolder slipper å betale kompensasjon for at den inntekten den levende skadelidte ville ha hatt nå uteblir fordi han er død. Dette er en konsekvens av at erstatningsretten ved personskader opererer med et «underforstått» vilkår om at den personskadelidte er et levende rettssubjekt. Hvis skadelidte ikke finnes på det tidspunkt kravet kan reises, eksisterer heller intet krav for postene innteksttap og ménerstatning. Et eksempel på at erstatningsutmålingen tar konsekvensen av at skadelidte er død, finner vi i dommen i *Windstad* (Rt. 2006 s. 684). I denne saken døde skadelidte før han hadde fått dom for utmåling av fremtidstap under yrkesskadeerstatning etter yrkesskadeforsikringsloven med forskrifter. Siden skadelidte var død, kunne det ikke utmåles normal yrkesskadeerstatning. Dersom det utmåles ménerstatning for en fremtidig periode som man allerede på domstidspunktet (oppgjørstidspunktet) vet ikke vil inntreffe, vil løsningen stå i motstrid med den prinsipielle tenkemåten bak *Windstad* (Rt. 2006 s. 684).

En vurdering av om det skal legges til grunn terminerstatning eller om det skal gis erstatning for full levetid vil i den konkrete rettsanvendelsen kreve vanskelige og ubehagelige overlegninger for alle involverte. Man må nødvendigvis bringe på bane spørsmålet om hvor lenge skadelidte har igjen, et vurderingstema som i mange sammenhenger er forbundet med ubehag og negative følelser. Utvalget kan imidlertid ikke se at det ubehagelige ved vurderingstemaet i seg selv kan forhindre at man etablerer den erstatningsrettslige regulering som har de beste grunner for seg. En

⁵⁰ Se Ot.prp. nr. 4 (1972–73) s. 16–17.

⁵¹ At bilansvarslovens regel utgjorde en modell for bestemmelsen i § 3-9 fremgår særlig av Ot.prp. nr. 4 (1972–73) s. 16.

⁵² Se Ot.prp. nr. 24 (1959–60) s. 46.

annen sak er at det vært en ledetråd for Utvalgets arbeid for standardisering at man ved erstatningsutmålingen skal holde seg til det som er sikkert og har langt på vei stengt for å kunne ta hensyn til antakelser om fremtiden.

Et synspunkt som har vært fremme i debatten er at skadelidte bør ha erstatning for resten av sin levetid for å kunne unne seg selv og sine nærmeste gode år den korte tiden som er igjen. Det er mulig å begrunne slik erstatning ut fra en rettferdighetsbetraktning. Skadevolder kan ha fratatt skadelidte mange år av hans liv, som han ellers ville ha levd med normal livskvalitet. Dette tapet bør da kompenseres så langt penger kan erstatte ikke-økonomisk tap. Selv en pengesum tilsvarende 1 G per tapte år frem til ordinært dødstidspunkt vil mange oppfatte som en mager erstatning for et forkortet liv.

På den annen side har vi i norsk rett ingen tradisjon for å erstatte tapte leveår overfor skadelidte selv, jf. det som er nevnt foran om krav om at skadelidte lever. For erstatning for tapt inntekt, vil de tapte leveår i noen tilfeller *indirekte* erstattes gjennom posten forsørgertap. Erstatningen tilfaller da en tredjemann og den tar utmålingsmessig utgangspunkt i tredjemannens tap. Skadelidte selv får aldri noen erstatning for sine tapte leveår. For ménerstatning har man ingen praksis for å forhøye erstatningen per år, slik resultatet her indirekte vil bli. Det forhold at ménerstatning også gis ved langvarig, men ikke livsvarig, invaliditet innebærer imidlertid en forhøyet erstatning per år. En slik ordning ville stå i motstrid med det oppbygde system med å utmåle ménerstatning på bakgrunn av medisinsk invaliditet med 1 G som høyeste mulige erstatning per år. Det å utmåle for full levetid ville også medføre en ubegrunnet forskjellsbehandling mellom den som dør brått på grunn av en ansvarsbetingende skadeforvoldelse og den som har tid til å nyte godt av pengeerstatningen de siste år av sitt liv. Skulle man unngå denne forskjellsbehandling, måtte alle skadelidte som dør få en erstatning for tapte leveår. Dette ville fordyre forsikringspremier samtidig som erstatningen ville tilfalle avdødes arvinger i stedet for avdøde selv.

Dersom man har mulighet for å utmåle terminerstatning, vil derimot skadelidte kunne få en rimelig kompensasjon for resten av sin levetid, uten at det vil skje noe forskjellsbehandling.

Etter dette finner Utvalget at de beste grunner taler for å videreføre dagens rettstilstand hva gjelder bruken av terminerstatning. Utvalget ser ingen grunn til å stoppe den praksis som har utvi-

klet seg blant annet i Pasientskadeerstatningsnemnda hva gjelder bruken av terminerstatning.

9.9.3 Særregel om forhøyet ménerstatning

Som det fremgår, finner Utvalget det nødvendig av prinsipielle grunner å videreføre dagens rettstilstand hva gjelder valg mellom engangserstatning og terminerstatning.

Utvalget har imidlertid tatt innover seg de reaksjoner som har kommet mot de løsninger som følger av gjeldende rett. En viktig grunn til at den beskrevne praksis har vakt reaksjoner er at reglene ikke i tilstrekkelig grad fanger inn det helt spesielle i disse situasjonene, nemlig at det på oppgjørstidspunktet er overveiende sannsynlig at skadelidte skal leve bare noen få år samtidig som dette er noe skadelidte er fullt klar over. Det å vite om sin snarlige død vil for mange innebære en betydelig reduksjon i livskvalitet. Det kan spørres om det gjeldende nivå for ménerstatning i tilstrekkelig grad fanger inn den merbelastningen som ligger i dette for skadelidte.⁵³ En skadelidt som vet at han har kort tid igjen å leve, vil også ha et visst behov for å kunne iverksette gjøremål han ellers ikke ville ha prioritert. Et eksempel kan være at skadelidte ønsker å reise for å oppleve noe nytt, et annet kan være at han ønsker å pleie kontakt med familie som er bosatt langt borte. For noen skadetyper kan det også være behov for penger for å sikre en god komfort den tiden som er igjen.

Utvalget ønsker å imøtekomme det behovet som her er beskrevet, uten å gripe inn i prinsipielle grunnlinjer i erstatningsutmålingen. Utvalget finner at dette best kan gjøres ved å etablere en særskilt høy terminerstatning for den typen tilfeller som har stått i fokus i den foran beskrevne debatten. Utvalget antar at en slik ordning i større grad treffer sakens erstatningsrettslige kjerne enn løsninger knyttet til engangserstatning basert på normal levetid. Utvalget foreslår derfor at ménerstatningen som utmåles som terminerstatning økes med 0,5 G for hvert år av gjenstående levetid.

Et vilkår for slik forhøyet ménerstatning er at det på oppgjørstidspunktet er overveiende sannsynlig at skadelidte vil leve i relativt kort tid. I alminnelighet vil prognoser om forkortet levetid anslå levetiden til å være ett eller to år, jf. vilkåret

⁵³ Merbelastningen knyttet til å vite om sin forkortede levetid er særlig vektlagt under utmåling av erstatning for tapt livsutfoldelse i engelsk rett, se Murphy 2007 s. 674 (ved fotnote nr. 97).

om «sterkt forkortet levetid». Regelen er imidlertid tiltenkt å brukes også i eventuelle sjeldne medisinske tilfeller hvor prognosen gjelder noe lenger tid, inntil fem år. Regelen er ikke tiltenkt anvendelse for tilfeller hvor skadelidte får redusert sin levetid slik at dødsdag er forventet eksempelvis ca. 20 år etter oppgjørsgang hvor 40 år resterende levetid er normalt.

Regelen skal forstås slik at terminerstatningen bare skal betales så lenge skadelidte lever. Hvis skadelidte dør kort tid etter oppgjørstidspunktet, faller ytterligere ménerstatning bort.

Hvor skadelidte lever lenger enn prognosens antatte dødstidspunkt, vil elementet av prognose om forkortet levetid noen ganger svekkes. Når skadelidte lever videre, kan det være grunn til å omgjøre erstatningsbeløpet til en engangserstatning, jf. lovutkastet § 3-14 siste punktum.⁵⁴ Det kan imidlertid også forekomme at prognosen for å leve lenge er enda svakere på dette tidspunktet, og at det derfor er all grunn til å fortsette den etablerte ordningen med forhøyet terminerstatning. Utvalget antar at denne situasjonen fint kan ivaretas innenfor de alminnelige regler om omgjøring av terminerstatning til engangserstatning etter begjæring fra en av partene. Skadevolder kan enten fortsette å betale den forhøyede erstatningen eller betale en engangserstatning som forutsetter normal levetid. Det siste kan også skadelidte kreve, men retten må her som ellers vurdere om det foreligger en medisinsk prognose for sterkt forkortet levetid som tilsier fortsatt terminerstatning.

Utvalget vil særskilt presisere at den forhøyede terminvise ménerstatningen ikke er betinget av at det er årsakssammenheng mellom den ansvarsbetingende hendelsen og den forkortede levetiden. Den forhøyede ménerstatningen er mer et alternativ til erstatning beregnet for full levetid

enn noe annet. Det er derfor ikke skaden som har nødvendiggjort forhøyelsen, men den omstendighet at det blir gitt terminerstatning fordi skadelidtes antatte levetid er kort. Ut fra denne synsvinkelen spiller det heller ingen rolle for erstatningsberegningen at skadelidte har fått prognosen for forkortet levetid allerede før erstatningstilfellet inntrådte.

Tilleggsrstatningen på 0,5 G (eventuelt 0,25 G) per år skal da kompensere for det tap av livskvalitet skadelidte opplever ved å vite om sin snarlige død og gi bedre mulighet til den livsutfoldelse som er ønskelig i den korte tiden som er igjen. Selv om motiveringen her er nært knyttet til skadelidtes egen bevissthet om situasjonen, bør ordningen gjelde for alle skadelidte med prognose om forkortet levetid. Også barn og personer som er uten bevissthet vil dermed kunne få den forhøyede erstatning. Dette begrunnes med at det er tenkelig at foreldre vil kunne utnytte mer-erstatningen til å legge til rette for at barnet får et best mulig liv den tiden som er igjen. Også pårørende til en person uten full bevissthet kan etter omstendighetene gjøre slike tiltak, men dette vil nok være mindre praktisk. Forhøyningen av erstatningen er uansett ikke betinget av at pengene skal benyttes på en bestemt måte. Forhøyningen av ménerstatningen skal gis på objektivt grunnlag, som en konsekvens av at terminerstatning er valgt i stedet for en engangserstatning beregnet ut fra normal levetid.

Den nevnte forhøyede ménerstatningen skal komme i tillegg til den ménerstatning som følger av den alminnelige tabellen. Forhøyningen på 0,5 G gjelder for de høye invaliditetsgrader, mens det for de lavere grader gis en forhøyning på 0,25 G. Grensen trekkes ved 35 % medisinsk invaliditet, altså mellom gruppe 2 og gruppe 3 i invaliditetstabellen. Regelen har fått plass i lovutkastet § 3-6 fjerde ledd.

⁵⁴ Jf. den nevnte dommen i RG 1989 s. 523.

Kapittel 10

Smerteerstatning

10.1 Innledning

10.1.1 Generelt

Det ligger utenfor Utvalgets mandat å drøfte spørsmålet om erstatning for ikke-økonomisk tap i sin fulle bredde. Heller ikke spørsmål vedrørende oppreisningserstatning skal berøres, bortsett fra på ett punkt: Etter Mandatet er Utvalget bedt om å vurdere om en ny regel om økonomisk kompensasjon for påført smerte skal innføres i norsk rett. Mandatet lyder:

«Utvalget bes vurdere om det bør innføres en egen kompensasjon etter mønster av den danske lov om erstatningsansvar § 3 om svie og smerte.»

Etter gjeldende rett kan det å bli påført smerte (som ikke kvalifiserer for ménerstatning) bare utløse erstatning etter regelen om oppreisning, jf. skl. § 3-5. For oppreisning kreves det et kvalifisert ansvarsgrunnlag, nemlig grov uaktsomhet eller forsett fra skadevolders side. Denne regelen om kvalifisert ansvarsgrunnlag som vilkår for å få erstattet ikke-økonomisk tap har lange tradisjoner i norsk rett. Dette har sammenheng med den tidligere kobling mellom strafferett og erstatningsrett.¹ Kriminalloven av 1842 inneholdt et kapittel om erstatning for straffbare handlinger. Dette kapitlet ble videreført i straffelovens ikrafttrædelseslov av 1902.² Begrunnelsen for å lovfeste et vilkår om kvalifisert uaktsomhet er ikke særlig utfyllende. Det henvises ganske enkelt til at det

«... antages ... heldigst at knytte denne til endnu noget snævrere Grænser, så der ikke alene fordres en strafbar Handling af den i § 20

nævnte Art, men ogsaa enten Forsæt eller grov Uagtsomhed.»³

Disse reglene i strl. ikrl. §§ 19 og 21, som skl. § 3-5 senere avløste, har imidlertid i teorien vært oppfattet som pønalt begrunnet.⁴

Når Mandatet legger opp til en regel om erstatning for påført smerte uten vilkår om grov skyld, er det derfor tale om en nydannelse i norsk rett. Det foreligger følgelig ingen tidligere regel eller virksom rettstradisjon som Utvalget kan ta utgangspunkt i.

Det skal imidlertid bemerkes at man i lang tid har gitt erstatning for ikke-økonomisk tap ved ærekrenkelses, også hvor ansvarsgrunnlaget har vært vanlig uaktsomhet. Også på andre områder har det eksistert regler om erstatning for ikke-økonomisk skade som ikke krever skyld.⁵ I vår sammenheng bør det særlig nevnes at dette er tilfelle for ménerstatning. Den nye erstatningsposten vil være beslektet med ménerstatning og vil i dansk rett i mange tilfeller rent tidsmessig bli avløst av slik erstatning, nærmere om dette i punkt 10.4.3 nedenfor. Sett på denne bakgrunn er en eventuell innføring av en regel om erstatning for smerte intet stort sprang.

10.1.2 Terminologi

Når det gjelder den danske betegnelsen «svie og smerte» som navn på den særskilte erstatningsformen det er aktuelt å innføre, har Utvalget visse reservasjoner. Betegnelsen fremtrer i norsk sammenheng som arkaisk og tungvint. Ordet «smerte» er et vanlig ord i det norske språk, og det fremtrer som moderne og aktuelt. Ordet har også aktualitet i erstatningsrettslig sammenheng, og har vært gjort til operativt rettsvilkår i andre

¹ Se om dette blant annet Øvergaard 1951 s. 353 og Nygaard 2007 s. 164.

² Se Udkast til Lov om den almindelige borgerlige Straffelovs Ikrafttræden med motiver (Kristiania 1896) (Udkast 1896).

³ Se Udkast 1896 s. 57.

⁴ Se Stang 1927 s. 370.

⁵ De gamle bestemmelser i NL: 6–10–2 og NL 1–19–2 inneholdt bestemmelser om erstatning for ikke-økonomisk skade uten krav om grov skyld, se om dette Stang 1927 s. 270.

juridiske sammenhenger. Det har også fått et ganske klart meningsinnhold i erstatningsrettslig sammenheng.⁶ «Smerte» er derfor et ord som godt kan brukes ved innføringen av den nye regel.

Når smerte sammenstilles med «svie og», blir imidlertid det språklige uttrykket mer fremmed og gammelmodig. Ordet svie er også vanlig i det moderne norske språk. Etter alminnelig språkbruk refererer det til en spesiell type fysisk smerte som i første rekke inntreffer ved irritasjoner av hudens overflate. Det er imidlertid vanskelig å se at ordet «svie» språklig tilfører uttrykket et videre innhold enn det som følger av å bruke smerte. Ordet «smerte» konsumerer med andre ord ordet «svie».

Etter dette har Utvalget funnet det best å benevne den nye erstatningsposten som smerteerstatning og å bruke ordet «smerte» som det kvalifiserende rettsvilkår. Dette vil innebære en forenkling. Samtidig vil regelutviklingen dermed dels løsrives fra den danske regelen og dens nøyaktige meningsinnhold. Dette kan være ønskelig av flere grunner. Innholdet i den norske smerteerstatningen kan dermed bygges opp slik at den møter særnorske behov for avgrensning nedad og oppad.

10.2 Andre lands rett

10.2.1 Dansk rett

Den danske regelen i EAL § 3 om erstatning for svie og smerte lyder som følger:

«Godtgjørelse for svie og smerte utgjør kr. 130 for hver dag, den skadelidte er syk. Der kan i særlige tilfælde ydes godtgjørelse for svie og smerte, selv om skadelidte ikke er syk. Godtgjørelsen kan ikke overstige 50.000 kroner.»

Regelen er en videreføring av den tidligere gjeldende danske straffelovs ikrafttrædelseslov § 15 stk 1 som blant annet påla skadevolder plikt til å betale erstatning for «lidelse». Regelen hjemler at det i dansk rett kan pålegge skadevolder å betale en godtgjørelse i første rekke for den *fysiske lidelse* som følger av en skade.⁷

Den tidligere bestemmelse i straffelovens ikrafttrædelseslov ble imidlertid tolket slik at den også omfattet «sjælelig lidelse».⁸ Videre omfattet regelen ikke bare erstatning for lidelse, men også

for «ulempe». Ved innføringen av regelen om «svie og smerte» i 1984-versjonen av EAL ble det lagt til grunn at den nye regelen også skulle omfatte det som tidligere ble omfattet av «ulempe».⁹ Slik har man i rettspraksis gitt erstatning eksempelvis for «helbredelsesmessige» og «arbeidsmessige gener» (UfR 1989 s. 860 V), og for «psykisk ubehag» pga. ansiktets utseende etter lesjon (UfR 1990 s. 670 V). Etter dette blir regelen tilsynelatende anvendt for et større felt av negative effekter enn ordlyden «svie og smerte» gir anvisning på.

Som det fremgår av lovteksten, utbetales erstatningen etter et takstsystem som bygger på en fast erstatning per dag skadelidte er rammet av den fysiske lidelse. Summen blir justert årlig jf. EAL § 15.

Regelen er som nevnt en videreføring av tidligere regler i den danske straffelovens ikrafttrædelseslov § 15 stk 1 som først ble gjennomført i den danske lov om erstatningsansvar av 1984. I tidligere praktisering av regelen før 1984, slo man erstatningsposten sammen med andre poster.¹⁰ Under 1984-loven ble det lagt stor vekt på om skadelidte var «syg», og under erstatningsutmålingen ga man ulik erstatning alt etter om skadelidte var sengeliggende (180 kroner per dag i 2001) eller oppegående (80 kroner per dag i 2001). Regelen ble så tatt inn i EAL av 2001. Under forarbeidene til 2001-loven gikk man inn for å forenkle reglene. Nå gis det samme sats per dag uavhengig av de nevnte forhold.

Som nevnt reguleres erstatningsbeløpet årlig. Gjeldende regulering er fra 2010, jf. Bekendtgørelse (BEK nr 1298 af 18/11/2010) om regulering af erstatnings- og godtgørelsesbeløb i henhold til lov om erstatningsansvar (jf. § 15 i lov om erstatningsansvar, jf. lovbekendtgørelse nr. 885 af 20. september 2005). Etter denne regulering er dagsatsen i § 3 første punktum 175 kroner og maksgrensen i § 3 tredje punktum 67 000 kroner.

Når det gjelder omfanget av den totale erstatningen, beror det, som det fremgår, på lidelsens varighet. I utgangspunktet vil varigheten beregnes etter hvor lenge skadelidte er å anse som syk i lovens forstand. Her legges det vekt på om skadelidte er sykmeldt, men det at skadelidte er sykmeldt innebærer ikke nødvendigvis at han er «syg» i lovens forstand.¹¹ Samtidig kan det etter den særlige presisering i § 3 andre punktum ytes

⁶ Se Rt. 1995 s. 1131.

⁷ Betænkning III 1983 s. 100.

⁸ Ussing 1937 s. 206.

⁹ Møller og Wiisbye 2002 s. 100.

¹⁰ Møller og Wiisbye 2002 s. 99.

¹¹ Møller og Wiisbye 2002 s. 99, se også s. 99–101 om ulike spørsmål som har reist seg i praksis.

erstatning også hvor skadelidte ikke er syk. Dette kan eksempelvis være hvor skadelidte er utsatt for visse sjenerende virkninger, så som tretthet, søvnløshet eller nervøsitet. Nedsatt arbeidsevne er også relevant.¹²

Tidligere kunne erstatning for «svie og smerte» bare kreves for tiden frem til «stationærtidspunktet», tidspunktet da skaden hadde stabilisert seg. Henvisningene til et «stationærtidspunkt» ble imidlertid tatt bort fra EAL ved lovendringene i 2001. Det er antatt at godtgjørelse for svie og smerte nå bare kan kreves forut for det tidspunkt da det kan skjønnes over endelige méngrad og dette faktisk blir gjort.¹³ Fra dette tidspunkt overtar ménerstatningen, jf. EAL § 4.

10.2.2 Noen andre lands rett

Siden det er aktuelt å innføre en helt ny regel i norsk rett, har Utvalget funnet det naturlig å se hen til hvilke løsninger man opererer med også i andre land enn Danmark.

I Sverige har man hjemmel for erstatning for ikke-økonomisk skade også hvor ansvarsgrunnlaget ikke er kvalifisert. Svensk rett opererer derfor med en særskilt erstatningsform kalt «sveda och värk», jf. Skadeståndslagen 5. kap. 1 § nr. 3. Utmålingen er standardisert etter tabeller utarbeidet av Trafikskadenämnden. Erstatningen fastsettes i runde summer for lange tidsrom.¹⁴ For alvorlig skade som medfører et sykehusopphold kortere enn seks måneder får man 5 100 SEK. Deretter 3 700 for de neste seks måneder. For sykdomstilstand utenfor sykehus er satsen 2 200 SEK de første seks måneder og samme beløp for de seks neste, deretter 1 200 SEK.

I tysk rett har man lang tradisjon for å utmåle såkalt Schmerzengeld. Denne typen erstatning har nå (siden 2001) hjemmel i § 253 II BGB. Erstatningens funksjon er både kompensasjon og oppreisning (Genugtuung).¹⁵ Omfanget av slik erstatning bestemmes blant annet av den fysiske smertes varighet og intensitet.¹⁶ Det er intet vilkår for slik erstatning at skadevolder har utvist grov uaktsomhet eller forsett. Også simpel uaktsomhet utløser Schmerzengeld.

Under forarbeidet til lovnovellen som kom i 2001 foreslo man at det skulle trekkes en grense

mot bagatellskader («Bagatellschäden»), men forslaget ble ikke vedtatt som lov.¹⁷ Vurderingen av grensen nedad er dermed overlatt til domstolene.¹⁸ Det kan likevel være verd å merke seg at man i forbindelse med forslaget så for seg at mindre skader ikke skulle resultere i noen erstatning. Som eksempel på slike mindre skader ble nevnt kvestelser, blodutredelser og leddforstuinger som heler seg selv uten at det kreves behandling. Det ble også antydnet en grense på 1000 DM, noe som per 2001 tilsvarte 4–5000 norske kroner.

Også i østerriksk rett utmåles «Schmerzensgeld» hvor ansvarsgrunnlaget er simpel uaktsomhet, se ABGB § 1325.¹⁹

I engelsk rett er man velvillig innstilt til å gi erstatning for ikke-økonomisk skade («non-pecuniary loss»).²⁰ Det opereres ikke med noe krav om kvalifisert ansvarsgrunnlag. The Law Commission har i sin publikasjon No 257 (1999) foreslått at erstatningen for smerte mv. eventuelt bør økes, og det har ikke vært noen som har tatt til orde for å ta bort denne typen erstatning.²¹ Man drøftet eksplisitt om det burde innføres en tre måneders terskel for i det hele tatt å få erstatning for ikke-økonomisk skade, slik en tidligere lovkomité (Pearson-komiteen) hadde foreslått. The Law Commission fant imidlertid at det ikke burde innføres noen slik terskel, særlig fordi man da ville ta bort kompensasjonen for den perioden som opplevdes verst for skadelidte, se punkt 2.26 (6).

Hovedinntrykket er etter dette at erstatning for smerte uten krav om grov skyld er nokså vanlig i land det er naturlig å sammenlikne seg med.

10.3 Bør erstatning for «smerte» innføres i norsk rett?

10.3.1 Innledning

Når det gjelder det rettspolitiske spørsmål om hvorvidt hjemmel for slik erstatning bør innføres i Norge, finnes det argumenter både for og i mot, se punkt 10.3.2–10.3.3 rett nedenfor. Spørsmålet påvirkes også av EØS-rettslige skranker (punkt 10.3.4) og synspunkter knyttet til forbrukervern (punkt 10.3.5). Etter å ha gjennomgått alle disse

¹² Møller og Wiisbye 2002 s. 100.

¹³ Møller og Wiisbye 2002 s. 104.

¹⁴ Her fastsettes erstatningen etter en méntabell, se Bengtsson og Strömbäck 2008 s. 197–204 jf. tabell på s. 401.

¹⁵ Lange og Schiemann 2003 s. 435–440.

¹⁶ Lange og Schiemann 2003 s. 440.

¹⁷ Se forslaget i BT-Drucks 14/7752 v. 5. desember 2001.

¹⁸ Lange og Schiemann 2003 s. 445–446, jf. også BGH NJW 1992 s. 1043.

¹⁹ Jf. for eksempel Koziol 1997 s. 347.

²⁰ Se for eksempel Horton Rogers 2000 s. 55–56.

²¹ Law Commission Report no. 257, Damages for Personal Injury: non Pecuniary Loss (1999).

argumentene, kommer Utvalget til at smerteerstatning bør innføres, se punkt 10.3.6 nedenfor.

10.3.2 Argumenter for innføring av smerteerstatning

Vi har lang tradisjon for at erstatning for kortvarig, forbigående smerte og sykdom ikke utløser erstatning for ikke-økonomisk tap med mindre det foreligger grov skyld. Dette har imidlertid stått i motstrid med rettstilstanden i en rekke andre land, jf. oversikten foran. Allerede under forarbeidene til den tidligere gjeldende lov om straffelovens ikrafttredelse § 19 ble det påpekt at man i tysk rett ikke krevde grov uaktsomhet for slik erstatning.²² Videre har som nevnt både Danmark og Sverige i lang tid hatt en slik regel. Det å bringe den norske rettstilstanden på linje med våre naboland er generelt ønskelig, og det vil stå i godt samsvar med Mandatets målsetting.

En innføring av en regel om erstatning for smerte vil også stå i godt samsvar med andre utviklingslinjer i norsk rett. Som kjent har synet på erstatning for ikke-økonomisk skade i form av oppreisning gjennomgått en endring de siste år. Mens oppreisningserstatningen tidligere var pønalt begrunnet, har man i nyere rettspraksis betonet at oppreisning – altså erstatning for ikke-økonomisk skade – også har et kompensatorisk formål.²³ Viktigheten av å sikre kompensasjon for skadelidte er den samme enten skylden er grov eller ikke. Å innføre en regel om erstatning for smerte som gjelder også ved simpel uaktsomhet og objektivt ansvar vil forfølge kompensasjonsformålet og harmonere godt med det nye synet på oppreisning.

I tillegg kommer at vårt alminnelige erstatningssystem bygger på at skadevolder skal yte full erstatning, og at skadelidte skal bli fullt kompensert. Gjennom positive lovhjemler har lovgiver søkt å legge grunnlaget for slik kompensasjon også hva gjelder ikke-økonomisk skade, jf. regler om ménerstatning § 3-2 og oppreisning i ulike former, se § 3-5 og § 3-6. Det er under et slikt regime vanskelig å se hvorfor skadelidte *ukompensert* skal gjennomleve sykdom eller/og smerte som følge av en annens ansvarsbetingende handling. Eksempelvis kan skadelidte måtte gjennomleve store smerter og ligge på sykehus den første tiden

etter en ulykke som er forårsaket av simpel uaktsomhet. Smerten og ubehaget utgjør samme negative effekt for skadelidte enten skaden er voldt ved simpel eller grov skyld. Denne omstendighet taler for å innføre en regel om erstatning for smerte.

Innføring av smerteerstatning kan også etter omstendighetene ha god preventiv effekt. I enkelte bransjer kan det oppstå kortvarige personskader i forbindelse med vare- og tjenesteytelse, så som i kosmetikkbransjen, frisørbransjen (smertevirkninger etter hårbehandling) i restaurantbransjen, typisk ved matforgiftning. Dersom skadevolder i slike tilfeller pålegges å betale en erstatning for hvert skadetilfelle, kan dette påvirke skadevolderens adferd og rutiner i positiv retning slik at færre skader oppstår. Den omstendighet at beløpene ofte er lavere enn skadevolders egenandel i relasjon til ansvarsforsikring, bidrar til en øket preventiv effekt.

Videre er det alminnelige velferdsnivå som nevnt høyere i våre dager enn for noen tiår tilbake. Av denne grunn kan det hevdes at en rettstilstand hvor skadelidte ukompensert måtte tåle smerte og sykdom som skadevolder uaktsomt har forårsaket, rimer dårlig med den alminnelige forventning om velferd.

10.3.3 Argumenter mot innføring av smerteerstatning

Utvalget ser imidlertid også argumenter *mot* å innføre slik erstatning. Å innføre erstatning for kortvarig og lettere smerte kan tenkes å bidra til en usunn kravmentalitet i samfunnet. Vi lever i et samfunn med et relativt høyt velferdsnivå, og hvor borgerens basale behov i høy grad blir ivaretatt av det offentlige. Under et slikt regime kan det virke overdrevent dersom enhver forbigående belastning blir konvertert til et erstatningskrav. Det kan videre tenkes at utsikten til erstatning i seg selv fører til en unødig og samfunnsmessig kostbar eskalering av mindre hendelser. En skadelidte som ikke er påført nevneverdige problemer vil eksempelvis oppsøke lege og sykehus i det han mener seg utsatt for en urett som kan gi ham en erstatning. Det fryktes at erstatningsformen vil generere en rekke krav om mindre erstatninger for «småting». En slik utvikling vil stå i direkte motstrid med formålet bak Utvalgets arbeid for standardisering.

Det kan i denne forbindelse føyes til at kostnader med å gjennomføre en rettslig prosess generelt bør stå i forhold til de erstatningssummer som er aktuelle. Hvis en sak alene gjelder smerteer-

²² Se Ot.prp nr. 8 for 1912 til lov av 26. juli 1912 (Om forandringer i sjøfartsloven, strandingsloven og straffelovens ikrafttredelseslov) s. 13.

²³ Se Rt. 1999 s. 1363, Rt. 2005 s. 104, Rt. 2005 s. 289 og Rt. 2006 s. 61.

statning for noen dager, kan det spørres om samfunnet bør ta seg råd til å åpne for tvist. For dette spørsmålet bør det imidlertid tas i betraktning at tvisteloven inneholder muligheter for å gjennomføre småkravsprosess, jf. tvl. § 10-1 andre ledd.

Videre bygger oppreisningserstatningen dels på preventive grunner. Det kan hevdes at behovet for preventivt og pønalt motiverte sanksjoner ikke er sterkt nok til å begrunne erstatning i de tilfeller som her er aktuelle. Det antas at dette behovet generelt er noe lavere hvor ansvarsgrunnlaget er simpel uaktsomhet sammenliknet med grov uaktsomhet og forsett.

Et poeng i denne forbindelse er også at en erstatning på noen hundre kroner ikke vil innebære noen kompensasjon som virkelig monner eller føles som en reell kompensasjon for skadelidte som har gjennomgått en viss mengde smerte. Man kan tenke seg at en beskjeden erstatning utmålt etter antall dager oppfattes som «en hånd» mot skadelidte eller i alle fall som en ufornuftig ordning. Det vanskelige ved å kompensere ikke økonomisk negative effekt med økonomiske midler kommer her til overflaten.

10.3.4 EØS-rettslige perspektiver

I tillegg til avveiningene foran vil Utvalget særskilt nevne noe om forholdet mellom smerteerstatningen og utviklinger innenfor EØS-retten.

Kravet om grov uaktsomhet eller forsett for å kunne få erstatning for tort og smerte har stått sterkt i norsk erstatningsrett, men det er utsatt for press. Kravet om grov uaktsomhet og den generelt restriktive linje hva gjelder slik ikke-økonomisk erstatning kan nemlig vise seg vanskelig å forene med våre folkerettslige forpliktelser via EØS-avtalen.

EF-direktiver forutsetter nemlig at det skal betales ikke-økonomisk erstatning selv om vilkåret om grov uaktsomhet ikke er oppfylt. Et eksempel er direktivet om håndhevelse av immaterialrettigheter av 29. april 2004 (direktiv 2004/48), art. 13. Etter denne bestemmelse kan det utmåles erstatning for ikke-økonomisk tap ved krenkelse av immaterialrettigheter.²⁴

Et annet aktuelt område er pakkereiselovens bestemmelser om erstatning, jf. særlig bestemmelsen om erstatning for «ulempe» i pakkereiseloven § 6-4 tredje ledd. Etter dom fra EU-domstolen i *Leitner v. TUI* (Sak C-168/00), skal pakkereisedirektivet (90/314/EØF) tolkes slik at skade-

lidte har rett på erstatning for ikke-økonomisk skade ved spolert ferieopphold. Dommen gjaldt en ung pike som ble matforgiftet under en feriereise, slik at hun fikk ferien ødelagt og krevde erstatning for den ikke-økonomiske skaden dette representerte. Dette fikk hun medhold i, på tross av at hennes hjemland, Østerrike; ikke hadde regler om slik erstatning for ikke-økonomisk skade. EU-domstolen kom i denne forbindelse med viktige uttalelser om pakkereisedirektivets skadebegrep og kravet til et enhetlig skadebegrep i Europa som middel mot konkurransevridning. Selv om Departementet tidligere har antatt at pakkereisedirektivet med tilhørende praksis ikke er bestemmende for innholdet i § 6-4 tredje ledd, er synspunktet nokså diskutabelt i lys av *Leitner*. I teorien er det antatt at *Leitner* nettopp innebærer at det med hjemmel i § 6-4 tredje ledd kan kreves erstatning for ikke-økonomiske ulemper ved sykdom.²⁵ Dette følger av presumsjonsprinsippet og EØS-rettens krav om direktivkonform fortolkning.²⁶ Det skal bemerkes at det ikke gjelder noe krav om kvalifisert uaktsomhet eller forsett. Pakkereiseloven forutsetter riktignok en kontrakt mellom skadevolder og skadelidte, men synspunktene kan nok ha slagvidde også i relasjon til erstatning utenfor kontrakt.²⁷ En innføring av en regel om erstatning for smerte vil samsvare godt med rettstilstanden på pakkereiselovens område.

Det kan ikke utelukkes at et krav om grov uaktsomhet som vilkår for erstatning for ikke-økonomisk skade kommer i motstrid med EU-rettens krav til å sanksjonere brudd på EU-regler.

Generelt kan det hevdes at en tviholding på kravet om grov uaktsomhet som vilkår for ikke-økonomisk erstatning står i et vanskelig forhold til EU-rettens rettsbeskyttelsesprinsipp (i noen sammenhenger kalt «effektivitetsprinsipp».²⁸ Der som EF-direktivene skal kunne være effektive, er det i mange tilfeller nødvendig å innføre sanksjoner. Disse sanksjonene kan også relatere seg til ikke-økonomisk skade. Under disse omstendigheter kan det oppfattes som en naturlig utvikling at det gis en hjemmel for erstatning for smerte påført ved ordinær culpa eller et tilsvarende ansvarsgrunnlag.

²⁵ Se Monsen 2010 s. 43–47.

²⁶ Jf. Monsen 2010 s. 46.

²⁷ Monsen 2010 drøfter visse sider ved skadebegrepets grenser i norsk rett. I denne forbindelse drøftes betydningen av pakkereiselovens skadebegrep på s. 43–47.

²⁸ Se om disse begrepene Monsen 2006 s. 242–243.

²⁴ Se om dette Stenvik 2005 s. 46.

10.3.5 Særlig om innføring av smerteerstatning som forbrukervern

I tillegg til disse betraktninger vil Utvalget peke på at erstatning for ikke-økonomisk skade av den type som her er aktuell kan bidra til effektivisering av samfunnets kontrollmekanismer på forbrukerområdet. Utvalget sikter i denne forbindelse særlig til tilfeller av matforgiftning i dagligvare- eller restaurantbransjen.

Det kan i denne forbindelse vises til at Folkehelseinstituttet har fått inn ca. 1500 meldte tilfeller av matbårne infeksjoner per år i perioden 2005–2010.²⁹ Mange av matforgiftningene påfører skadelidte kortvarig sykdom, for eksempel diaré.³⁰ Et annet aktuelt område er tilfeller av personskade i forbindelse hårbehandling i frisørbransjen. Et tredje område er ulike smertefulle virkninger av kosmetikkprodukter.³¹

For en del slike skadevirkninger vil det kunne bli et problem å etablere ansvarsgrunnlag. Produktansvarsloven omfatter som kjent ikke personskader, jf. pal. § 2-3 b). Dersom skadelidte påføres smerte ved bruk av eksempelvis et kosmetisk produkt, kan det være vanskelig å påvise culpa, og det kan være vanskelig å forfølge en produsent som befinner seg i utlandet. Utvalget går imidlertid ikke inn på disse spørsmålene, men drøfter mer spesifikt hva som skal falle inn under skadetypen.

Den omstendighet at den skadelidte har utsikt til en erstatning kan motivere vedkommende til å kreve sin rett og i denne forbindelse melde fra om skadehendelsen til de offentlige myndigheter. Skadelidte vil gjerne motiveres til å oppsøke lege for å avklare årsaksforhold mv. Selv om det kan hevdes å ligge på siden av det rent erstatningsrettslige formål, er det grunn til å merke seg at en innføring av erstatning for denne typen skader vil ha en gunstig innvirkning på samfunnets kontrollmekanismer hva gjelder faren for sykdommer. Erstatningsretten vil i så måte et stykke på vei virke i den offentlige reguleringens tjeneste. Strategier hvor det offentliges formål fremmes gjennom å overlate et rettsområde til privat rettshåndhevelse er ikke ukjent på EU-rettens område. I denne forbindelse kan nevnes at dette har vært en uttalt strategi fra EU-kommisjonens side.³²

²⁹ Se Folkehelseinstituttets Årsrapport: Matbårne infeksjoner og utbrudd i 2009 (utarbeidet av Karin Nygård, Line Vold, Berit Tafjord Heier, Tone Bruun og Georg Kapperud).

³⁰ Se for eksempel den relativt vanlige infeksjonen *Campylobacteriosis*, jf. Årsrapport (2009) s. 9.

³¹ Forbrukerrådet har mottatt en rekke klager som viser at denne typen skadevirkninger er et aktuelt problem.

Det bør særlig nevnes at forbigående skade som følge av ulike typer av matforgiftning er et aktuelt problem også i vårt høyt utviklede velferdssamfunn. Særlig hvor mange personer rammes samtidig av en slik hendelse, vil den allmenne rettsfølelse utfordres dersom den ansvarlige ikke må svare noen form for økonomisk erstatning.

Et illustrerende eksempel går frem av det faktum som ligger til grunn for professor Peter Lødrups betenkning om Gildes AS sitt mulige ansvar for E.coli-bakterier.³³ Som det fremgår, var det i denne saken behov for å gi en erstatning for ikke-økonomisk tap av forbigående karakter. Gilde AS valgte å utbetale erstatning til tross for at det kunne være tvilsomt om det var hjemmel for slik erstatning. Dette valget er i seg selv interessant i et rettspolitisk perspektiv.

10.3.6 Utvalgets standpunkt

Etter en nærmere vurdering av argumentene og perspektivene foran har Utvalget kommet til at det bør innføres en regel om smerteerstatning i norsk rett. Hele Utvalget går dermed inn for å innføre en regel om erstatning for smerte etter mønster av regelen i EAL, likevel med visse tilpasninger for å etterkomme det regelbehov vi har i Norge. På dette punktet er det Utvalgets oppfatning at smerteerstatning i første rekke skal være en kompensasjon for skader som er midlertidige i sin karakter. Utvalget ser ikke tilstrekkelig grunnlag for at skadelidte med varige skader skal få en smerteerstatning som en topperstatning i tillegg til erstatning for de andre postene. Utvalget ser det slik at det er de midlertidige skadene som trenger ytterligere kompensasjon. Videre har Utvalget etter nærmere diskusjoner kommet til at smerteerstatningen – i alle fall i første omgang – ikke bør innføres på alle områder. Som følge av at en viktig motivasjon for å innføre regelen er knyttet til forbrukervern, kan det forsvares at noen livsområder og ansvarsgrunnlag som ikke er aktuelle i en slik sammenheng holdes utenfor. Også kostnadsvurderinger og Mandatets forutsetning om uendret ressursbruk trekker i en slik retning. Utvalget har av denne grunn kommet til at skader på bilansvars- og yrkesskadeområdet ikke bør utløse smerteerstatning. Nærmere om dette i punkt 10.6.4.2 nedenfor.

³² Se om dette van Dam 2006 s. 344.

³³ Betenkning av 3. mai 2004 oversendt fra Peter Lødrup til Gilde Norsk Kjøtt. Forfatteren har frigitt dokumentet til bruk for Utvalget.

10.4 Forholdet til tilgrensende bestemmelser

10.4.1 Generelt

Som det har fremgått, vil en eventuell innføring av en regel om smerteerstatning representere noe helt nytt i norsk rett. Regelen må bringes i konsistens med de øvrige regler, slik at den ikke innebære motstrid eller harmoniseringsproblemer i erstatningsrettens utmålingssystem. Dette gjelder for det første regelens rekkevidde og nedslagsfelt. For det andre gjelder det omfanget av den erstatning som skal utmåles.

Harmoniseringsspørsmål gjør seg i første rekke gjeldende i relasjon til någjeldende regler om henholdsvis oppreisningserstatning og mén(er)statning, jf. henholdsvis i skl. §§ 3-5 og 3-2. I det følgende skal redegjøres nærmere for berøringspunktene og harmoniseringsbehovene i så måte.

10.4.2 Forholdet til oppreisningserstatning

Dersom skadelidte blir utsatt for grov uaktsom skadeforvoldelse som medfører smerte, vil han kunne kreve oppreisningserstatning. Regelen om erstatning for smerte vil dermed bli aktuell for en del av de situasjoner som i dag reguleres av oppreisningsreglene i skl. § 3-5. Det blir da et spørsmål om koordinering av de to hjemler for erstatning for ikke-økonomisk tap.

I dansk rett hadde både den någjeldende regel om svie og smerte og regelen om tort i § 26 begge sitt utspring i den tidligere nevnte regelen i straffelovens ikrafttrædelseslov § 15. Regelen om tort tilsvarende den norske regel om oppreisning i skl. § 3-5 og skal i første rekke utgjøre et vern for skadelidtes selv- og æresfølelse. Det er derfor selve krenkelsen det gis erstatning for, men spørsmålet om krenkelses grovhet og hvilken smerte den har påført skadelidte er relevant for utmålingen av godtgjørelse. Det ser likevel ut til at danske skadelidte kan påberope seg erstatning etter § 3 og § 26 i kumulasjon.

Slik må det i utgangspunktet være også for norsk rett. Oppreisningsregelen i § 3-5 gir klart nok hjemmel for at det utmåles erstatning for smerte, jf. lovtekstens anvisning på at det ved utmålingen skal legges vekt på om skaden er voldt på en «smertefull måte». Det er derfor ikke tvilsomt at oppreisningsregelen dels vil overlape området for regelen om «smerte». Samtidig er det klart at oppreisningsregelen også dekker andre negative effekter enn smerte, så som hvorvidt skadeforvoldelsen er gjort på «krenkende måte».

Elementet av krenkelse kan på sin side ikke anses å være dekket av den nye regel om «smerte». Dette følger av forhistorien til den någjeldende danske regel i EAL § 3. Da den gamle regel i straffelovens ikrafttrædelseslov ble opphevet, ble krenkelseelementet fanget inn av regelen om «tort» i EAL § 26, mens EAL § 3 skulle dekke lidelse, jf. svie og smerte. Det danske rettsvilkåret «tort» omfatter i første rekke det vi i norsk rett vil fange inn med begrepet «krenkelse».

I tillegg til at oppreisningsregelen dekker flere negative effekter enn den nye regel, gir regelen også grunnlag for økonomisk kompensasjon på et noe høyere nivå enn det nivå som i dansk rett er etablert for «svie og smerte». Dette skyldes nok nettopp at krenkelseelementet kommer i tillegg til den fysiske (eller psykiske) lidelsen, men det har også sammenheng med at skylden er grov. Videre kan utmålingen av oppreisningserstatning ta hensyn til at smerten er særlig kvalifisert, slik at oppreisningserstatningen blir høyere jo sterkere smerten er.

Rettspraksis vedrørende oppreisningserstatning viser at erstatningen kan bli noe høyere enn det som følger av de utmålingsregler som er foreslått rett nedenfor (i punkt 10.6), men ikke veldig mye høyere. To representative eksempler er som følger: LA-2010-15372: Skadelidte ble skallet ned og pådro seg hjernerystelse og 14 dagers sykemelding. Her ble oppreisningen 10 000 kroner.³⁴ Forslaget nedenfor leder til en erstatning for smerte for samme skadeforvoldelse stor (3782 +1329 =) 5 111 kroner. Dom fra Borgarting Lagmannsrett LB-2007-74271 gjaldt familievold som resulterte i at skadelidte fikk angst, konsentrasjonsproblemer og søvnproblemer. Hun ble sykemeldet i ca. 3 måneder. Her ble oppreisningen satt til 35 000 kroner.³⁵ Utvalgets forslag nedenfor, som er basert på det danske erstatningsnivået, vil lede til at skadelidte får en erstatning på kroner (3 782 + (189 x 83 =) 15687 =) 19 469 kroner.³⁶

Det finnes imidlertid også eksempler på at oppreisningsnivået *ikke* er høyere enn det som vil følge av en overføring av det danske nivået til norsk rett, se særlig Rt. 2008 s. 1360: Grov uaktsomhet i trafikken påførte skadelidte 10 måneders sykemelding; oppreisningen ble satt til 30 000 kroner. Det finnes også eksempler på at langvarig

³⁴ Se også LA-2004-42606: Betydelig smerte og to ukers sykemelding resulterte i oppreisningserstatning 10 000 kroner.

³⁵ Se også for eksempel LF-2008-1979204: To måneders sykemelding resulterte i oppreisningserstatning 40 000 kroner.

³⁶ Det refereres her til den beregningsmåten som er foreslått av Utvalget, se nedenfor i punkt 10.6.4.

sykmelding ikke gir stor uttelling på nivået.³⁷ En tendens er etter dette at den gjennomsnittlige oppreisningserstatningen per dag er større i første del av sykemeldingsperioden, mens den så jevner seg ut når sykemeldingen overstiger noen måneder og nærmer seg ett år. På samme måte vil oppreisningserstatningen ligge høyere enn det danske nivået for smerteerstatning de første måneder, mens den nok kan ligge lavere enn den danske smerteerstatning som blir gitt for ett år.

Som det fremgår, er erstatningen for smerte (dersom den bygger på nivået i dansk rett) så stor at det kan være behov for en viss koordinering med oppreisningserstatningen i noen typetilfeller. Utvalget kan for slike tilfeller vanskelig se at det er grunnlag for at skadelidte skal kunne få begge typer erstatning i kumulasjon. Dette ville ha ledet til et ubegrunnet høyt erstatningsnivå. Etter dette bør det kunne foretas en form for avkortning i den ene av erstatningsformene eller annen form for samordning.

Det kan være grunn til å beholde oppreisningsregelen i sin nåværende form, fordi den gir kompensasjon for andre negative effekter enn den nye regelen i § 3-7. Det gjelder både elementet av krenkelse som kan forekomme, og det gjelder den omstendighet at smerten er særlig kvalifisert. Videre vil som nevnt oppreisningserstatningens størrelse gjenspeile at ansvarsgrunnlaget er grov skyld. For at skadelidte skal få en forholdsmessig kompensasjon for alle negative effekter av skadevoldelsen er det nødvendig at de to bestemmelsene er virksomme ved siden av hverandre.

Samtidig må de preventive hensyn bak oppreisningsregelen ikke undergraves. Hvor skadevolder har utvist grov skyld bør dette reflekteres i at han blir pliktig til å betale oppreisningserstatning på samme nivå som før. Dette kan bli problematisk å koordinere hvor skadelidte kan kreve smerteerstatning av et annet rettssubjekt enn direkte skadevolder, typisk et forsikringsselskap. Særlig aktuell vil denne situasjonen være hvor en arbeidstaker i tjeneste ved grov skyld volder en skade som dekkes av arbeidsgiveransvaret. Her vil skadelidte kunne kreve arbeidsgiver for smerteerstatning. Den antatt videregående oppreisningserstatning kan han imidlertid bare kreve av direkte skadevolder. Dette følger av strukturen i oppreisningsbestemmelsen og kravet om at oppreisningsansvaret i utgangspunktet bare gjelder den personlige skadevolder, jf. passusen «den som» i skl. § 3-5 første ledd første punktum

Det står likevel fast at de to reglene bør koordineres, slik at skadelidte ikke får dobbel erstatning for samme smertepåkjenning. Samtidig kan behovet for å la den direkte skadevolderen betale full oppreisningserstatning variere noe med de faktiske tilfeller som er til pådømmelse. Utmålingen av oppreisningserstatning egner seg i det hele tatt best for individuell vurdering ut fra det konkrete saksforhold som er til pådømmelse, og for noen voldshandlinger vil det ikke være naturlig å la smerteerstatningen føre til noen reduksjon i den sum som gis i oppreisningserstatning. Dette gjelder for eksempel oppreisningserstatning for voldtekt, et område hvor Høyesterett har normert erstatningsutmålingen gjennom en konsistent utmålingspraksis.³⁸ For andre voldshandlinger, for eksempel legemsbeskadigelser ved slag og spark, vil det være et større behov for å koordinere oppreisningserstatning og smerteerstatning. Utvalget foreslår at den nærmere koordineringen mellom reglene overlates til domstolenes skjønn og utvikling gjennom praksis. De formelle rammer for denne koordineringen etableres etter dette ved å beholde den någjeldende regel om oppreisning, men ta med et tillegg i denne regelen om at utmålingen *kan* ta hensyn til om det er utbetalt erstatning for smerte. På denne måten kan oppreisningsinstituttet beholdes i sin nåværende form, samtidig som utmålingen på noen områder kan få et sikrere og mer ensartet preg, fordi smertekomponenten er standardisert.

Dette forslaget foranlediger, som det fremgår nedenfor, en endring i regelen om oppreisningserstatning. Utvalget finner dette nødvendig selv om oppreisningsregelen uttrykkelig er holdt utenfor Utvalgets mandat. Endringen har imidlertid mer preg av koordinering med smertebestemmelsen enn å være en realitetsendring i oppreisningsregelen. Endringen begrenser seg til at det innføres i lovteksten en passus om at rettsanvenderen ved fastsettelsen av oppreisningserstatningen skal ta hensyn til om det er utmålt smerteerstatning for den samme skade som oppreisningsansvaret gjelder.

10.4.3 Forholdet til ménerstatning

Den nye regelen gjelder forbigående smerte. Hvis lidelsen er varig, vil skadelidte kunne kreve ménerstatning. Disse to reglene må koordineres.

Mens ménerstatning gjelder tapt livsutfoldelse, gjelder smerte mer snevert selve lidelsen. Det vil likevel være en betydelig overlapping mel-

³⁷ Se LF-2007-4775 (8 mnd; 30 000 kroner) og LG-2006-73041 (ett år; 30 000 kroner).

³⁸ Se nå sist Høyesteretts dom av 19. mai 2011.

lom de to negative effekter de to bestemmelsene dekker. Dette følger ganske enkelt av at opplevelsen av smerte er egnet til nedsette livsutfoldelsen og redusere livskvalitet og velvære. Samtidig er ménerstatningen rettet mot *varige* (kroniske) negative effekter, mens *svie*- og *smerteerstatning* spesifikt gjelder *forbigående* slike. Av disse grunner finner Utvalget at begge typer erstatning vanskelig kan bli utbetalt for samme tidsrom, selv om vilkårene for begge typer erstatning kan være oppfylt for hele det første året etter konstateringstidspunktet. Utvalget legger vekt på at dette også har vært den grunnleggende tenkemåte i dansk rett, jf. forhistorien med oppdelingen av skadetyper i den danske straffelovens ikrafttredelseslov § 15.³⁹

Når ikke begge erstatninger skal utbetales for det samme tidsrom, må den ene erstatningstypen vike.

For spørsmålet om hvilken erstatningstype som må vike, har Utvalget lagt vekt på hvilket reelt behov det er for en smerteerstatning og på forenklingshensyn. Oppfatningen er at en smerteerstatning i første rekke har sin berettigelse for de midlertidige, gjerne kortvarige skader som ikke gir grunnlag for en annen, omfattende erstatning. Behovet for erstatning oppstår først og fremst for den som er utsatt for en kortvarig smertefull eller ubehagelig negativ effekt som ikke medfører økonomisk tap som skal erstattes. Utvalget ser mindre behov for å innføre en «topp-erstatning» som kommer alle med varige skader til gode. En isolering av smerteerstatningen til å gjelde for de skadelidte som rammes midlertidig, kan videre begrunnes i så vel forenklingshensyn som kostnadshensyn. Et klart skille her avskjærer diskusjoner om kumulasjon eller samordning i tilfeller hvor skadelidte har en varig skade. En avgrensning av smerteerstatningens nedslagsfelt vil også redusere kostnadene for skadevoldersiden. Slik vil innføringen av smerteerstatning medføre en mindre dramatisk endring for forsikringsbransjen og andre aktører enn hvor endringen ble ansett å gjelde helt generelt. Utvalget går derfor inn for å avskjære skadelidte med varige skader fra smerteerstatningen. Denne skadelidgruppen skal i stedet tilgodeses gjennom reglene om ménerstatning.

I dansk rett har man på dette punkt lagt til grunn en form for mellomløsning. I forarbeidene til någjeldende regel om smerteerstatning er det uttalt at det «som hidtil ... vil kunne ydes en vis

godtgørelse for *svie* og smerte i tilfælde, hvor det varige mén kan vurderes straks på ulykkestidspunktet...».⁴⁰

I praksis kan det, like etter at en skade har inntrådt, være usikkert om skaden er midlertidig eller varig. Usikkerheten kan gjøre seg gjeldende hele det første år etter konstateringstidspunktet. Skadelidte vil i denne tiden være kvalifisert for smerteerstatning samtidig som det er usikkert om skaden blir varig.

Hvis det senere viser seg at skaden er varig, slik at det i prinsippet kan bli betalt ménerstatning fra skadetidspunktet for den samme lidelse (for eksempel kronisk smerte), må det foretas en avkortning i ménerstatningen tilsvarende den erstatning som er betalt for smerte. Denne avkortningen bør skje krone for krone. En slik ordning vil bidra til at skadevolder utbetaler smerteerstatningen uten å vente for å se om skaden blir varig og dermed vil kvalifisere for ménerstatning. Resultatet blir da eksempelvis at skadelidte får smerteerstatning for det første året etter skaden, mens det senere tap av livsutfoldelse som følger av kroniske smerter, blir kompensert som ménerstatning. Dersom skadelidte får smerteerstatning i løpet av det første året, mens det senere viser seg at skaden er varig og gir krav på ménerstatning, vil smerteerstatningen omgjøres til utbetalt ménerstatning. I disse tilfellene vil smerteerstatningen reelt fungere som en form for a konto utbetaling av ménerstatningen. Med dette systemet kan det også forekomme at smerteerstatningen overstiger det som skal betales i ménerstatning. Dette vil være aktuelt hvor skadelidte har en lav medisinsk invaliditetsgrad og/eller er i høy alder på konstateringstidspunktet. Hvis vedkommende da får opp mot maksimal smerteerstatning, vil denne fullstendig konsumere et krav på ménerstatning. Skadelidte vil da måtte nøye seg med det han har fått i smerteerstatning og han eller hun kan ikke kreve ménerstatning i tillegg. Dette er en naturlig konsekvens av standpunktet om at smerteerstatning er en kompensasjon tiltenkt midlertidige skader, ikke en kompensasjon som skal komme i tillegg til erstatning for varige skader.

Hvor det allerede fra skadetidspunktet er klart at det skal utmåles ménerstatning, blir det ingen smerteerstatning. Dette følger av lovens ordlyd jf. vilkåret «som ikke gir krav på ménerstatning jf. § 3-7». Utvalget viser til lovutkastet § 3-6.

³⁹ Se også det tidsmessige skillet som er anvist i Møller og Wiisbye 2002 s. 104.

⁴⁰ Jf. 2001 forslaget s. 25–26, gjengitt etter Møller og Wiisbye 2002 s. 103.

For ordens skyld bør det nevnes at varige skader som gir en lavere medisinsk invaliditetsgrad enn 5 %, kan gi grunnlag for smerteerstatning på samme måte som midlertidige skader. Den omstendighet at kjerneområdet for smerteerstatningen er midlertidige skader, skal ikke oppfattes som et vilkår som ekskluderer varige skader.

10.5 Materielle vilkår for erstatning

10.5.1 Innledning

Som det fremgår vil Utvalget gå inn for å innføre en regel om erstatning for smerte etter modell av den danske EAL § 3. Det blir da et spørsmål om hvilke materielle vilkår regelen skal bygge på. I det følgende skal vilkåret om smerte presiseres nærmere.

10.5.2 Avgrensning mot psykisk lidelse?

Ordlyden i den danske regelen, «svie og smerte», bringer helst assosiasjoner til et fysisk ubehag. Kjerneområdet for den danske regelen er da også at skadelidte er utsatt for en fysisk lidelse.⁴¹ Det kan imidlertid spørres om regelen av denne grunn bør avgrense mot psykisk ubehag.

Etter dansk praksis har nemlig tilstander som nervøsitet og depresjon blitt ansett relevant som grunnlag for slik erstatning.⁴² Det avgrenses derfor ikke skarpt mot lidelser knyttet til den psykiske helse, og i teorien er det som nevnt foran antatt at psykiske lidelser omfattes.⁴³ Dette taler for at en avgrensning mot psykiske lidelsen heller ikke bør gjøres hvis regelen innføres i norsk rett. Hertil kommer at det er vanskelig å se rasjonelle grunner til å skille mellom psykiske og fysiske lidelser. Videre er det åpenbart også retts tekniske vanskeligheter forbundet med å gjøre et slikt skille operativt.

Et mulig argument for å avgrense mot psykiske lidelser kunne være faren for spekulasjon i å kreve erstatning. Utvalget anser imidlertid spekulasjonsfaren for å være så liten at den neppe bør være utslagsgivende. Utvalget er derfor kommet til at smerte etter omstendighetene bør kunne omfatte psykisk lidelse, så som eksempelvis kvalifiserte angstproblemer, psykose og depresjoner.

10.5.3 Kobling til folketrygdlovens sykdomsbegrep

Et viktig spørsmål er så om det for erstatning bør kreves at skadelidte er syk i juridisk forstand.

I Danmark er som nevnt foran det materielle hovedvilkår for erstatning at skadelidte er syk, jf. EAL § 3. Som det fremgår av lovtekstens andre punktum, kan man imidlertid i særlige tilfelle få erstatning for smerte også hvor man ikke er syk. Også i svensk rett er det materielle vilkår for slik erstatning i praksis blitt tolket slik at det i alminnelighet kreves at man er sykemeldt, likevel med visse modifikasjoner.⁴⁴

Utvalget finner på denne bakgrunn at man også i den norske regelen bør benytte sykdomsbegrepet i lovteksten. Innholdet i begrepet bør korrespondere med det sykdomsbegrep som er lagt til grunn i trygderetten.⁴⁵ Dersom skadelidte kan bevise at han har hatt slik sykdom, skal erstatning betales for hver dag med sykdom.

Utvalget finner at man i tillegg bør legge opp til et system som gjør det enkelt å bevise at vilkåret er oppfylt gjennom sykemeldinger eller legeattester. Sykemeldinger bør derfor automatisk kvalifisere for erstatning uten mulighet for en nærmere etterprøving av om skadelidte reelt er syk. En slik forenkling vil gjøre regelanvendelsen mer effektiv.

I dansk rett har man imidlertid lagt til grunn at sykemelding ikke uten videre kvalifiserer for sykdom som gir erstatning etter EAL § 3, se om dette Møller og Wiisbye 2002 s. 99. En veiledende retningslinje i dansk rett er at smerteerstatning bare utgår dersom skadelidte er undergitt en form for medisinsk behandling. Av retts tekniske grunner har imidlertid Utvalget ikke ønsket å gå inn på en egen kvalitetsvurdering av skadelidtes tilstand så lenge vedkommende er sykemeldt. Det vil være i god tråd med standardiseringsformålet å legge til grunn at sykemelding er tilstrekkelig for å få erstatning.

10.5.4 Smerteerstatning også hvor skadelidte ikke er syk?

Som nevnt i svensk diskusjon om slik erstatning, er det tidvis ønskelig at skadelidte friskmeldes selv om han ennå bærer preg av skaden. Det kan tenkes at skadelidte er frisk nok til å arbeide, men at han likevel har plager knyttet til smerter eller

⁴¹ Møller og Wiisbye 2002 s. 97.

⁴² Se UfR 1942 s. 791 jf. også Møller og Wiisbye 2002 s. 100.

⁴³ Se om tolkningen av den danske regelen punkt 10.2.1 foran.

⁴⁴ Se Bengtsson og Strömbäck 2008 s. 197–198.

⁴⁵ Se om det trygderettslige sykdomsbegrepet Kjønsstad 2009a s. 74–82.

nedsatt fysisk førlighet. Det blir da et spørsmål om man bør inkludere også slike negative effekter i skadebegrepet via positiv lovgivning. Her kan det vises til den danske lovteksten, hvor det i EAL § 3 andre punktum uttrykkelig sies at erstatning kan utgå også for dager hvor skadelidte ikke er syk.

Et ønske om rettferdighet og full erstatning for skadelidte kan tale for en slik løsning også i norsk rett. Selv om skadelidte ikke kan betegnes som syk, kan livskvaliteten være så nedsatt eller ubehaget så stort at en kompensasjon er på sin plass. Det er også nærliggende å ta med slike tilfeller all den stund man har valgt en slik løsning i dansk rett.

De retts tekniske utfordringene ved å etablere en regel om erstatning for slike negative effekter synes imidlertid åpenbare. Det er vanskelig å formulere en god regel som trekker en praktikabel grense for de tilfeller som ikke kvalifiserer for sykdom. Skadelidtes tilstand kan eksempelvis bestå i grader av tretthet, søvnløshet eller av andre plager som ikke er anerkjent som sykdom. Det kan da være vanskelig å trekke skarpe grenser mellom det erstatningsmessige og det ikke-erstatningsmessige. Retts tekniske grunner kan derfor tale for å begrense erstatningen til dager som kvalifiserer for sykemelding.

Utvalget har likevel kommet til at «smerte» må omfatte flere negative effekter for skadelidte enn de som kvalifiserer for sykdom og sykemelding. Regelen vil da bringes på linje med rettstilstanden i dansk rett, jf. EAL § 3 andre punktum. En viktig begrunnelse for å velge denne løsningen er videre at regelen ikke bør være slik utformet at skadelidte tvinges til å sykemelde seg. Det bør være mulig å kunne få smerteerstatning selv om man arbeider det angjeldende tidsrom. Det kan hevdes at nettopp den som kjemper hardt for å kunne arbeide tross smertene, fortjener en egen smerteerstatning. Forutsetningen er imidlertid at det er en kvalifisert smerte som strekker seg over flere dager.

Utvalget understreker at det ikke bør gis erstatning for de rene ulemper. Dette begrunnes med at det ikke er naturlig å adoptere en dansk løsning som følger av særdanske historiske forhold. Å anerkjenne at det skal gis erstatning for ulemper kan også komme i konflikt med andre deler av grensene for det norske skadebegrepet, eksempelvis diskusjonen om vern av fritid. Grensene for skadebegrepet er til dels uklare og Utvalget ønsker ikke på bidra til ytterligere uklarhet ved å bringe inn en ny skadetype, ulempe ved personskader.⁴⁶ Ulemper, eksempelvis i form av at

arbeidskapasitet blir nedsatt eller sjenanse på grunn av midlertidig forandret utseende bør etter Utvalgets mening ikke inkluderes i den regel som nå innføres.⁴⁷

Reglene om erstatning for *sjokkskader* har etter rettspraksis trukket grensene for erstatning for økonomisk tap slik at bare de objektivt sett meget sterke psykiske påkjenninger kan gi grunnlag for erstatning. Her kan det vises til den grense som kan trekkes mellom *Bersagel* (Rt. 1960 s. 357) (dødsbud vedrørende voksen sønn overbrakt på opprivende måte) og *Sola* (Rt. 1966 s. 163) (dødsbud overbrakt på skånsom måte). I den førstnevnte dommen ble det gitt erstatning, i den annen ble erstatning nektet (jf. for øvrig også *Hauketo* (Rt. 1985 s. 1011)). De nevnte sjokkdommene gir uttrykk for hvilke grenser som i dag gjelder for å få erstatning ved psykiske påkjenninger. De rettssetninger som følger av dommene er imidlertid av flere kritisert for å være for strenge.⁴⁸ Nygaard mener blant annet at pårørende etter dødsfall må kunne få erstatning for den psykiske påkjenning man er utsatt for den første tiden etter dødsfallet.⁴⁹ Slik erstatning er også blitt utmålt i en lagmannsrettsdom, jf. RG 2005 s. 583. Stenvik påviser også at reglene er strengere overfor skadelidte enn i mange andre land.⁵⁰ En regel om erstatning for forbigående smerte som tolkes vidt, vil kunne gi grunnlag for kompensasjon i en overgangsfase, slik man har argumentert for i juridisk teori.

Den påtenkte nye regelen om smerte gjelder imidlertid en noe annen problematikk enn sjokkdommene. Disse gjelder nemlig tilfeller hvor det ikke har vært tvil om at det har forekommet et økonomisk tap, men hvor spørsmålet har vært om dette tapet ligger innenfor alminnelige grenser for adekvans ved så kalte «uegentlige tredjemannsskader». Utvalget antar derfor at den nye regelen ikke griper inn i gjeldende rett på dette punktet. Utvalget antar at en regel om smerte heller ikke bør gripe inn i den norske rettstilstanden vedrørende erstatningsvernet mot psykiske påkjenninger i forbindelse med dødsfall. For det første er regelens kjerneområde som nevnt de *fysiske* skader. For det andre bør ikke en utmålingsregel som anerkjenner en bestemt type personskade uten videre gripe inn i innarbeidede regler om ade-

⁴⁶ For en gjennomgang av ulike problemstillinger i skadebegrepets randsone, se Monsen 2010 s. 1 f.

⁴⁷ Eksemplene er hentet fra dansk rett, se punkt 10.2.1 foran.

⁴⁸ Se blant annet Nygaard 2007 s. 379 og Lødrup (medf. Kjelland) 2009 s. 386.

⁴⁹ Nygaard 2007 s. 379.

⁵⁰ Stenvik 2005 s. 54–57.

kvans. For det tredje må det tas i betraktning at man for denne typen oppreisning har en egen regel i § 3-5 tredje ledd. Denne regelen har sin egen begrunnelse og har fått sin egen utvikling i teori og praksis. Å revidere reglene om oppreisning krever en egen utredning. Det ligger positivt utenfor Utvalgets mandat å revidere oppreisningsreglene, og Utvalget går derfor ikke nærmere inn på reguleringen av denne spesielle skadeformen. Det vises til redegjørelsen for forholdet til oppreisningsregelen i punkt 10.4.2 foran.

Etter dette bør regelen om smerteerstatning utenfor sykdomstilfellene begrenses til å gjelde forbigående, men kvalifisert fysisk og psykisk ubehag. Det må da trekkes en nedre grense for hva som skal anses erstatningsmessig. Skadelidte kan ikke kreve erstatning for enhver liten fysisk påkjenning. Visse påkjenninger må sies å falle inn under den egenrisiko enhver borger må bære i sitt daglige liv.

Eksempler fra dansk praksis gir en viss rettleiding. Fysiske smerter som følger av utslåtte tenner eller overfall (sterke smerter i arm og kne, rystelser i hendene hindret arbeide som gullsmid) omfattes av regelen.⁵¹ UfR 1989 s. 860 V: Lærer underviste tross skadet haleben og pådratt hjernerystelse etter en fallulykke. UfR 1995 s. 253 V: Skadelidte begynte å arbeide 18 dager etter trafikkulykke som hadde gitt hjernerystelse; fikk nesten ett års erstatning for hodepine og hukommelses- og konsentrasjonsbesvær. Eksempel på andre typer smerter som ligger på den nedre grense, men som likevel kan utløse erstatning er ubehaget ved «kink» i nakken, markante rygg-smerter, eller ulike former for muskelsmerter som ikke leder til sykemelding.

En tilsvarende synsmåte gjør seg gjeldende for det psykiske ubehag. Det er kun de sterke påkjenninger, typisk markante angstreaksjoner som kvalifiserer for erstatning. Kvalifiserte angstreaksjoner i forbindelse med voldsepisoder og seksuelt misbruk vil etter omstendighetene kunne kvalifisere for ansvar, men bare så langt angsten er særlig kvalifisert og gjør seg gjeldende med en viss varighet. I slike tilfeller vil imidlertid skadelidte også ha krav på oppreisningserstatning etter de någjeldende regler. Skadelidte i denne kategorien vil derfor ivaretas også av andre regler enn smerteregelen, og det vil være behov for en harmonisering mellom reglene, se om dette punkt 10.4.2 foran.

Et veiledende synspunkt kan være at dersom personskaden ikke har medført sykdom, må det stilles krav om at lidelsen på annen måte er særlig kvalifisert. I denne forbindelse er det særskilt grunn til å nevne smertefulle skader på forbrukere. Slike skader ligger i kjerneområdet for de negative effekter smerteerstatningen skal dekke. Et godt eksempel er allergiske reaksjoner i forbindelse med ulike typer av hårbehandling. De fleste permanente hårfargene inneholder allergifremkallende stoff. For allergikere kan en reaksjon lede til sterke smerter. Bruk av hårfargene kan lede til innleggelse på sykehus og intravenøs behandling. Blant de mer vanlige reaksjonene, er eksem, rødme, blærer ved hårfestet, i ansiktet og på halsen. Reaksjonen blir ofte fulgt av hevelser i pannen og rundt øynene, og kommer vanligvis innen et par døgn etter farging av håret. Lettere eksem og rødme bør ikke gi rett til smerteerstatning, men mer alvorlige grader av slike reaksjoner bør kvalifisere for smerteerstatning.

Når det gjelder beviskravet for at skadelidte er i en tilstand som kvalifiserer for erstatning, må man på vanlig måte kreve at det foreligger sannsynlighetsovervekt. Her vil det være naturlig for skadelidte å skaffe seg legeattest selv om han ikke går til lege for å sykemelde seg. Selv om det i prinsippet er en fri bevisvurdering i slike saker, vil den praktiske fremgangsmåten for skadelidte oftest være å fremlegge legeattest.

For både sykdom og andre former for smerte har Utvalget særlig drøftet om det må settes en nedre grense for varighet. Dette er i første rekke begrunnet i en frykt for kostnader ved at det settes i gang prosesser om småkrav. Det kan i denne forbindelse henvises til de undersøkelser som ble gjort under Arbeidsskadeforsikringsutvalgets utredning, jf. NOU 2004: 3 Arbeidsskadeforsikring s. 142. Statistikkene viser at nullskader (skader med en dekning på mindre enn 500 kroner) per 2001 beløp seg til 590 kroner, mens et reelt krav kostet 13 300 kroner, alle indirekte kostnader inkludert. Beregningene har tatt utgangspunkt i at saksbehandlere bruker 16,9 timer per reelt krav.⁵² Tallene viser at det er kostnader forbundet med å åpne for mange krav gjennom å gi rom for å kreve erstatning for noen dagers sykdom. Kostnadene for skadevoldersiden er et viktig argument mot å åpne for erstatningskrav for sykdom eller smerte ned mot én dags varighet. Utvalget har likevel konkludert med at smerteerstatning bør kunne utmåles fra første dag, slik ordningen er i Danmark. På dette punktet har det spilt en rolle at

⁵¹ Se eksempler fra Erstatningsnævnets praksis, gjengitt i Møller og Wiisbye 2002 s. 101.

⁵² Jf. NOU 2004: 3 s. 142.

ett ansvarsgrunnlag og ett livsområde er unntatt fra smerteerstatningsregelens anvendelsesområde. Dette gjelder henholdsvis ansvar etter yrkesskadeforsikringsloven og skader voldt ved bruk av motorvogn, nærmere om dette nedenfor i punkt 10.6.4.2 nedenfor.

10.6 Utmåling av smerteerstatning

10.6.1 Generelt

Når det gjelder nivået på smerteerstatningen, må det i første rekke være høyt nok til å ivareta de hensynene som er beskrevet i punkt 10.3 foran. Nivået må være høyt nok til å oppfattes som en reell kompensasjon for skadelidte (reparasjonshensyn). Det må videre være høyt nok til å gi visse preventive effekter.

Det er også nærliggende å tilpasse nivået på erstatning for smerte til det nivå som er lagt til grunn i våre naboland. Ut fra Mandatets profil, kan det være særlig grunn til å se hen til nivået i dansk rett. Når vi langt på vei adopterer samme regel som har virket tilfredsstillende i dansk rett tilsier alminnelige konsistenshensyn at vi også adopterer det danske nivået. Nivået må videre i noen grad avstemmes mot nivåer for ménerstatning og oppreisning i norsk rett. Disse sammenlikningspunktene er imidlertid ikke uforenlige.

Ved en sammenlikning av nivået i dansk rett og den norske ménerstatning, er det ganske godt samsvar mellom erstatning for smerte for ett år og det høyeste nivået for ménerstatning (65 500 DKR vs. 75 641 NOK).⁵³ Det kan nok umiddelbart fremtre som underlig at erstatning for smerte som gjelder ordinær sykdom kan være på samme nivå som den høyeste sats for ménerstatning. Dette innebærer at smerte forbundet med alminnelig sykdom gis samme økonomiske erstatning som 100 % invaliditet. Her må det imidlertid tas i betraktning at systemet innebærer at de to erstatningsformer ikke kumuleres for samme tidsrom, jf. det som er gjennomgått i punkt 10.4.3 foran. Skadelidte vil på denne måten bare kunne nyte godt av én av erstatningsformene det første året. Dette innebærer at dersom det etter ett år blir klart at skadelidte er kvalifisert for ménerstatning

fordi smertene er kroniske, så vil han ikke få ménerstatning for det første året dersom han allerede har fått erstatning for smerte. Slik er systemet i Danmark, og det er all grunn til å adoptere samme løsning i norsk rett. På denne måte representerer smerteerstatningen en særlig høy erstatning for tap av livsutfoldelse i ett år. Dette er en effekt av at ménerstatningen skal dekke et lengre tidsrom enn smerteerstatningen. Utvalget kan ikke se at forholdet mellom nivåene her kan være et særskilt argument mot å bygge på det danske nivået.

Nivået for oppreisningserstatning vil ofte ligge på et noe høyere nivå enn smerteerstatningen dersom denne tar utgangspunkt i nivået i dansk rett. Som det er påvist, vil imidlertid gjennomsnittserstatningen per dag etter oppreisningsreglene etter noen måneder kunne være lavere enn det nivå som tilsvare nivået i dansk rett. Utvalget viser i så måte til eksemplene som ble presentert foran i punkt 10.4.2. Forholdet mellom nivået på de to formene for kompensasjon samsvarer likevel godt med formålet og dekningsområdet. Siden oppreisning dekker alvorlige handlinger forvoldt med grov skyld og gjelder krenkelser i tillegg til den rene smerte, er det naturlig at erstatningen for skadetilfeller med kortvarig virkning ligger på et noe høyere nivå enn smerteerstatningen. Etter dette vil det å bygge på nivået i dansk rett samsvare godt med praksis vedrørende oppreisningserstatning.

Utvalget finner videre at smerteerstatningen bør ligge om lag på nivå med den danske erstatningen hvis de formål som er nevnt i punkt 10.3 skal oppnås.

Alt i alt har Utvalget funnet at det er god grunn til å bruke det danske nivået for dagererstatning som et veiledende holdepunkt for utmålingsreglene.

Når det gjelder beregningen av omfanget av erstatning og den rent tekniske løsning for utmålingen, står ulike alternativer til disposisjon. Utvalget presenterer i det følgende ulike modeller, også de modeller som er forkastet. Disse modellene har fungert som premisser for den modell Utvalget har valgt, som er en form for kombinasjon mellom ulike modeller.

Utmålingen kan som et første alternativ foretas etter den danske modellen, med en flat løpende dagererstatning og et tak for maksimal erstatning. En slik modell er presentert i punkt 10.6.2 nedenfor. Alternativt kan utmålingen bygges opp etter det svenske systemet med faste summer for to og fire ukers varighet mv.⁵⁴ Et slikt alternativ er presentert nedenfor i punkt 10.6.3. Endelig kan

⁵³ For at Utvalget skal kunne operere med tall som er sammenliknbare, brukes den norske 2010-reguleringen av G og den danske reguleringen av smerteerstatningen av 21. november 2009, gjeldende for 2010. Det har kommet en ny regulering av det danske erstatningsnivået, se Bekendtgørelse nr. 1183 av 18. november 2010, hvoretter dagererstatningen er DKR 170, men for Utredningens formål benyttes altså fjorårets regulering.

man tenke seg en kombinasjon av disse to modellene, se punkt 10.6.4 nedenfor. Et flertall i Utvalget går inn for en slik kombinasjonsmodell.

10.6.2 Dagserstatning med et tak

Det er grunn til å bemerke at erstatningssummene er noe høyere i Danmark enn i Sverige, forutsatt av de svenske erstatningssummene regnes om til dagserstatning. Idet regelen i første rekke adopteres fra Danmark, kan det imidlertid være vel så naturlig å legge seg nærmest det nivået som er lagt til grunn der, jf. at Utvalget har valgt denne siste løsningen.

Utvalget har utarbeidet et forslag hvor erstatningen ligger på et slikt «dansk» nivå, samtidig som den rent teknisk er knyttet opp til folketrygdens grunnbeløp. På denne måten vil man langt på vei oppnå den samme indeksregulering som man i dansk rett oppnår via systemet med justering av beløpet etter EAL § 15.

Dagsbeløpets størrelse er forsøkt tilpasset det danske regimet, ved å legge til grunn en passende promilleandel av G. To promille av G er per 2010 ca. 145 kroner. Justert for kronekurs blir dette en noe lavere daglig erstatning enn i Danmark. (100 DKR utgjør p.t. 108,5 NOK mens 170 DKR utgjør 184,5 NOK). Dersom man vil legge seg tettere opp til den danske rettstilstand, kan dagsbeløpet settes til 2,5 promille av G. Dette vil utgjøre NOK189, altså ganske så likt det danske dagsbeløpet omregnet i norske kroner. Utvalget har brukt dette beløpet som utgangspunkt i det følgende.

Når det gjelder taket på erstatningen, bør dette settes på samme måte som i den danske regel. Taket er per 2010 pålydende 65 500 DKR.⁵⁴ Dette innebærer at maksimal erstatning er erstatning for (65 500 DKR/170 DKR =) 385 dager

For norsk rett bør det etableres et tak på et tilsvarende nivå. I norsk sammenheng kan det være nærliggende å knytte taket til en andel av G. Det kan i så måte være nærliggende å sette taket til 1 G; 75 641 kroner. Dette vil utgjøre en sum som ikke ligger så langt fra det danske taket omregnet til norske kroner.

Hvis man legger til grunn et tak på 1 G, vil dette tilsvare erstatning i 400 dager med dagserstatning på 189 kroner. På grunn av at skadelidte for de første syv dager får en erstatning som er forhøyet til 7 promille av G, 529 kroner per dag, vil

antall dager som gir erstatning for smerte bli noe mindre enn 400, mer nøyaktig blir resultatet 387 dager med erstatning for smerte.

Utvalget har vurdert om taket på erstatningen heller bør begrenses tidsmessig og settes til ett års varighet. Utvalget finner imidlertid at det vil bli ryddigere og innebære større konsistens med øvrige regler om maksimalerstatningen settes til 1 G. Hvis disse nivåene legges til grunn, vil Norge innføre en erstatningsordning som er marginalt romsligere enn den tilsvarende ordningen i Danmark.

10.6.3 Runde summer for lengre tidsrom

Et annet alternativ er som nevnt å bruke runde summer, slik som i Sverige, se under punkt 10.2.2 foran. For den løsning at det settes et minstevilkår om sykemelding i to uker, er det mest naturlig å bruke det svenske systemet.

I så fall vil man lage et system som avskjærer de minste skadene. Dette vil innebære en form for minimumsregel av samme type som vi finner i andre land, men også i norsk rett.⁵⁶ Ulike former for minimumsbegrensninger er også benyttet annetsteds i den nye erstatningsordningen. Det vises i så måte til avgrensningen av området for ménerstatning og avgrensningen mot beskjedne utgifter til hjemmearbeid.⁵⁷ En avgrensning mot skader av kort varighet vil derfor stå i samsvar med andre former for avgrensning av erstatning i norsk rett.

Et nærliggende alternativ er å la denne avgrensningen knytte seg til skadens varighet (to uker), mens erstatningssummen settes så høyt at det hele ikke blir en bagatellmessig affære. Det bør unngås at prosessen er uforholdsmessig krevende sammenliknet med den omstridte sum. Man vil da unngå mange av de problemer som er nevnt foran i punkt 10.3.3 Det er da nærliggende å ta utgangspunkt i pasientskadelovens begrensning og setter 5 000 kroner som minste erstatningssum. Til gjengjeld kan en sykemelding eller annen form for dokumentert smerte med en varighet på to uker utløse slik erstatning. Det vil innebære at den daglige erstatning tilsvarer (5000/14=) ca. 357 kroner. Dette er betydelig høyere enn dagserstatningen i Danmark, og høyere

⁵⁴ For en gjennomgang av det svenske systemet, se punkt 10.2.2 foran.

⁵⁵ Jf. BEK nr 1127 af 25/11/2009, offentliggjort av Justitsministeriet 4. desember 2009.

⁵⁶ Se pasientskadeloven § 4 første ledd andre punktum (avgrensning mot økonomisk skade under 5 000 kroner) og produktansvarsloven § 2-3 (3), « ... et fradrag på kr. 4.000.».

⁵⁷ Se henholdsvis lovutkastet § 3-6 første ledd (se fremstillingen foran i punkt 9.3.2) og Utmålingsforskriften § 5-1.

erstatning enn den dagserstatning som er foreslått i punkt 10.6.4.1.

Det relativt høye nivået kan likevel forsvares når man tar i betraktning hvilket ubehag og smerte de skadelidte kan oppleve. Smertene er som nevnt i de engelske lovførarbeider (referert foran i punkt 10.2.2) ofte verst den første perioden etter skaden.

Erstatningen for langvarige skader er etter denne modellen organisert i trappetrinn i en standardisert, degressiv modell. Den degressive strukturen er hentet fra systemet i svensk rett. Utvalget har tatt utgangspunkt i at 5000 kroner utmåles for to uker for så å foreslå 7.500 kroner for fire uker, 13 000 kroner for åtte uker, 30 000 kroner for et halvt år og 50 000 kroner for ett år. Beløpene er fastsatt skjønnsmessig og utgjør et utgangspunkt for sammenlikning og vurdering når dagens kroneverdi (2010–2011) tas i betraktning.

For å gjøre nivået rustet mot fremtidig inflasjon bør imidlertid de foreslåtte summene konverteres til beregnede brøker av G. Dette kan gjøres ved å legge til grunn 7 % av G for to uker (5 294 kroner per 2010) 10 % av G for fire uker (7 564 kroner per 2010), 18 % for åtte uker, 50 % av G for et halvt år og 80 % av G for ett år. Trappetrinnene kan fremgå av en lovtekst, se illustrasjonen rett nedenfor.

Har skadelidte blitt påført sykdom som varer i mer enn 14 dager fra skadens inntreden, skal det svares særskilt erstatning for smerte med 7 % av G. Slik erstatning kan også tilkjennes skadelidte som ikke er syk, men som forbigående er påført betydelige smerter. For smerte som varer lenger, skal erstatningen beregnes etter følgende tabell:

Tabell 10.1 Smerteerstatning i trappetrinn

4 uker	10 % av G
8 uker	18 % av G
13 uker	30 % av G
26 uker	50 % av G
52 uker	80 % av G

10.6.4 Utvalgets vurderinger og forslag

10.6.4.1 Regelens innhold

Etter å ha vurdert de ulike alternativ i lys av kryssende hensyn og sammenlikninger med andre lands rett, har Utvalget kommet til at det bør inn-

føres smerteerstatning på et nivå som er sammenliknbart med nivået for tilsvarende erstatning i dansk rett. Utvalget viser særlig til at det er rettferdig at den som på ansvarsbetingende måte påfører andre mennesker sykdom eller betydelig smerte betaler en kompensasjon for dette. Utvalget ser det som uheldig hvis det nå innføres en smerteerstatning uten at man griper tak i et samfunnsproblem som berører mange mennesker – risikoen for som forbruker å bli påført matforgiftning eller på andre måter å bli utsatt for kortvarig, betydelig smerte. Utvalget mener derfor at smerteerstatning bør utgå fra *første dag* tilstanden varer. Utvalget legger også vekt på at en erstatningsordning som omfatter slike kortvarige skadetilføyelser kan ha en betydelig preventiv effekt.

Utvalget foreslår etter dette at smerteerstatningen skal være gjeldende fra første dag, med relativt høy dagserstatning de første dager. Dette begrunnes med at smerten og ubehaget for mange skadetilfeller er verst de første dagene, for så å avta. Videre har Utvalget tatt hensyn til at erstatningen for de første dagers smerte ikke bør være for lav til å ha noen reell effekt både som sanksjon med avskrekkende effekt og som en følbart kompensasjon for skadelidte. Utvalget viser i så måte til det som er nevnt foran under punkt 10.3.

Utvalget foreslår derfor at erstatningen de første 7 dager bør være 7 promille av G per dag, mens den på den 8 dagen faller til 2,5 promille av G. En erstatning på 7 promille av G utgjør per 2010 en sum av 529 kroner. Erstatningen skal maksimalt kunne utgjøre 1 G. Utvalget viser for øvrig til lovteksten i lovutkastet § 3-7, se kapittel 16 nedenfor.

10.6.4.2 Regelens anvendelsesområde

10.6.4.2.1 Innledning

Regelen om smerteerstatning er ny i norsk rett. Det er ikke naturgitt at erstatningsposten nødvendigvis bør utløses av ethvert ansvarsgrunnlag eller gjelde på ethvert livsområde. Mye kan tale for at regelen bare bør ha virkning på de områder som særskilt har aktualisert smerteerstatning, de typiske forbrukervernområder. I andre sammenhenger kan det være mer diskutabelt om smerteerstatningen har noen naturlig plass. I så måte er det særlig grunn til å stille spørsmålet om yrkesskadeforsikring og bilforsikring bør dekke denne type skade.

10.6.4.2.2 Ingen anvendelse på yrkesskadeforsikringsområdet

Yrkesskadeforsikringen har historisk ikke omfattet erstatning for midlertidig ikke-økonomisk tap. Utvalget viser til at oppreisningserstatning positivt har vært holdt utenfor yrkesskadeforsikringsordningen jf. ysfl. § 12.⁵⁸

Den preventive begrunnelsen for å innføre smerteerstatning slår i liten grad til overfor den ansvarlige etter yrkesskadeforsikringsloven. På dette området er det ingen egenandel for skadevolder, og det at skadelidte får erstatning vil ikke være noen følbare sanksjon for den skadevolder som har forårsaket smerten.

Det kan i denne forbindelse også tas i betraktning at smerteerstatningen ikke blir dekket etter det danske regelverk om arbeidsskader, jf. ASL § 11. Spørsmålet om å innføre slik erstatning har riktignok vært oppe flere ganger for lovgiver, men hver gang med negativt resultat.⁵⁹ En medvirkende årsak til dette er at Arbejdsskadeforsikringens tradisjonelt har gjeldt *varige* følger av erstatningsbetingende skade.⁶⁰

Dersom smerteerstatning skal utløses av at vilkårene for yrkesskadeerstatning er oppfylt, vil det utløse store kostnader for forsikringsordningen. Mange kortvarige sykdomstilfeller har sitt utspring i hendelser som skjer under utførelse av arbeidsoppgaver. Mange av dem vil også skyldes en arbeidsulykke, yrkessykdom eller lignende og gi rett til yrkesskadeerstatning.

Mandatets forutsetning om «uendret ressursbruk» taler derfor mot å innføre smerteerstatning på yrkesskadeområdet. En innføring av en slik erstatning for alle yrkesskader ville være egnet til å fordyre forsikringspremiene i ikke uvesentlig grad. En innføring av smerteerstatning på yrkesskadeområdet vil også være å fravike Mandatets utgangspunkt om å bruke dansk rett som modell. En innføring av slik erstatning vil medføre at norsk rett går lenger enn dansk rett i å gi erstatning for smerte. Utvalget foreslår derfor at den nye regelen om smerteerstatning i alle fall i første omgang bare lovfestes *utenfor* yrkesskade tilfel-

lene. Smerteerstatning skal da bare utbetales i tilfeller hvor det foreligger et alminnelig erstatningsrettslig ansvarsgrunnlag. Det bør nevnes at slikt ansvar meget vel kan foreligge på områder som dekkes av yrkesskadeforsikringsloven, se for eksempel *KOLS* (Rt. 2001 s. 1646).

Denne tilpasningen blir inntatt i yrkesskadeforsikringsloven § 12. Smerteerstatning blir holdt utenfor dekningen på samme måte som oppreisning etter dagens regler, nærmere om dette i kapittel 14 Forholdet til annen lovgivning, punkt 14.3.2 jf. også kapittel 13 Tilpasninger på yrkesskadeområdet.

10.6.4.2.3 Ingen smerteerstatning når skade er voldt ved bruk av motorvogn

Også for bilansvar og motorvognforsikring kan det stilles spørsmål om smerteerstatning er en naturlig sanksjon. For bilansvar gjør det seg gjeldende gode grunner til å utelate smerteerstatningen. Her kan det vises til en del av de samme argumentene som er anført for yrkesskadeforsikringen. I tillegg er det grunn til å nevne at smerteerstatningen kan virke dårligere begrunnet på bilansvarsområdet enn ellers. På dette området er det nemlig ofte skadelidte selv som sammen med bilen står som en dominerende årsaksfaktor bak skaden. Hvis bilansvar gir grunnlag for smerteerstatning, vil man dermed få erstatning for slike skader også hvor man selv har forårsaket dem. Dette er en ordning som er akseptabel i relasjon til andre tapsposter på grunn av sosiale hensyn. Det er imidlertid noe vanskeligere å se det rettfærdige i at skadelidte skal få kompensasjon for en *kortvarig* smerte han eller hun selv har vært årsak til.

Også på bilansvarets område vil en eventuell innføring av smerteerstatning ha mangelfull preventiv virkning. Den direkte skadevolder vil ikke måtte betale noen egenandel, og derfor vil innføringen av erstatningsformen ikke ha noen preventiv effekt. Denne omstendighet har sammen med alminnelige betraktninger om kostnadene ved både administrasjon og utbetaling av smerteerstatning ledet til at Utvalget ønsker å holde bilansvaret utenfor de ansvarsgrunnlag som utløser smerteerstatning.

Utvalgets foretrukne løsning er altså å holde smerteerstatningen utenfor de erstatningsposter som dekkes av bilansvaret, men her kan det reise seg EØS-rettslige problemer. I denne forbindelse skal Utvalget kort rekapitulere utviklingen vedrørende EØS-rettens påvirkning av bilansvarets dekningsområde. EØS-rettens krav til at den norske

⁵⁸ Noen nærmere begrunnelse for at oppreisningserstatning er holdt utenfor ordningen er imidlertid ikke gitt, se Ot.prp nr. 44 (1988–89) s. 55.

⁵⁹ For en oversikt over endringsforslagene, se von Eyben og Isager 2007 s. 345.

⁶⁰ Se von Eyben og Isager 2007 s. 346. I svensk rett ytes det imidlertid erstatning for «svea och värk» ved yrkesskade, men bare hvor det foreligger 14 dagers sykemelding jf. Trygghetsförsäkring för arbetsskada, se om de svenske reglene Mia Carlsson, *Arbetsskada*, Stockholm 2008 s. 634.

bilansvarsloven er i samsvar med direktiver om trafikksikring ledet i 2009 til en lovendring i BAL § 4. Regelen lyder etter lov endringen som følger:

«Gjer ei motorvogn skade, har skadelidaren krav på skadebot hjå det trygdelaget vogna er trygda i etter kapittel IV, endå om ingen er skuld i skaden. Oppreisning for ikkje økonomisk skade fell likevel berre innunder trygdelaget sitt ansvar når skadevaldaren fyller vilkåra for ansvar etter lov 13. juni 1969 nr. 26 om skadeserstatning § 3-5.»

Som det fremgår, innebærer regelen at trafikksikreren bare betaler erstatning for ikke-økonomisk tap dersom det foreligger grov skyld på trafikksikrerens side. Regelen er en konsekvens av EFTA-domstolens dom i sak 08/7 (*Nguyen*). I denne saken ble det fastslått at bilansvarslovens dagjeldende unntak for oppreisningserstatning (i bal. § 6 andre ledd in fine) var i strid med trafikksikringsdirektivene. Forsikringsdekningen måtte i henhold til direktivene også omfatte ikke-økonomisk skade. Bilansvarsloven måtte derfor endres på dette punktet og dette ble gjort ved endring av bal. § 4.

Kravet om grov uaktsomhet som vilkår for oppreisningsansvar ble imidlertid opprettholdt.⁶¹ Oppfatningen av EFTA-dommen var at trafikksikringsdirektivene bare krever at det blir gitt ikke-økonomisk erstatning etter de vilkår som ellers gis for slik erstatning i Norge. Departementet uttalte:⁶²

«Når det gjelder den nærmere utformingen av en oppreisningsregel i bilansvarslova, tar departementet utgangspunkt i at direktivene krever at ethvert erstatningsansvar som etter nasjonal rett måtte oppstå med hensyn til bruk av motorvogner, skal omfattes av den obligatoriske forsikringsordningen.»

Løsningen innebar at man ikke trengte å endre vilkårene for å få erstatning for ikke-økonomisk skade etter norsk rett.⁶³ Dermed trengte man ikke endre norsk ansvarslære for å sikre direkti-

vets effektivitet. Spørsmålet er om man i norsk rett har et tilsvarende spillerom når det er tale om å innføre en ny sanksjon, en ny tapspost i norsk rett. Kan friheten til å legge til grunn den ellers gjeldende norske erstatningsrett også innebære frihet til å *unnlate* å innføre en sanksjon på bilansvarslovens område?

Første, andre og tredje trafikksikringsdirektiv kan tolkes slik at det påligger medlemsstatene å sikre at det foreligger en forsikringsdekning for erstatningsansvar som oppstår ved bruk av motorvogn. Når det gjelder hvilke skader som omfattes, har nasjonene likevel et visst spillerom, se første direktiv artikkel 3 nr. 1 andre punktum. Denne friheten er påpekt også av EFTA-domstolen i *Nguyen* avsnitt 24: » Følgelig står EØS-statene, etter någjeldende EØS-rett, fritt til å fastlegge erstatningsreglene som skal gjelde for trafikkkulykker.»

Den nevnte dommen betoner videre at EØS-retten krever at det ansvar man har etablert i nasjonal rett er dekket av forsikring jf. avsnitt 25, hvor det på dette punktet vises til rettspraksis fra EU-domstolen.⁶⁴

Kravet om at det foreligger forsikringsdekning er fulgt opp i dommens avsnitt 28 og 29:

«Det følger av blant annet Ferreira at skjønt noe krav om å etablere en særskilt form for ansvar ikke er tilsiktet med direktivene, krever disse at ethvert erstatningsansvar med hensyn til bruk av motorvogn skal omfattes, uten hensyn til om ansvaret bygger på skyld eller er objektivt. Enhver annen tolkning ville frata bestemmelsene i første direktivs artikkel 3 nr. 1, slik de er utviklet og endret ved annet og tredje direktiv, deres tjenlige virkning som vern for skadelidte i trafikkkulykker ved hjelp av obligatorisk forsikring for erstatningsansvar, sml. også sak C-166/02 Viegas, Sml. 2003 s. I-7871 (avsnitt 21 og 22

I lys av det ovenstående må svaret på første spørsmål være at det ikke er forenlig med første, annet og tredje motorvognforsikringsdirektiv å unnta oppreisning for ikke-økonomisk skade («tort og smerte»), som er en form for erstatningsansvar, fra den obligatoriske forsikringsordningen etter nasjonal rett.»

Så vel direktivene, som domstolene, synes å ha fokus på at det erstatningsansvar som utløses ved bruk av motorvogn skal ha forsikringsdekning.

⁶¹ Se Lov 34/2009 jf. Ot.prp. nr. 28 (2008–2009) punkt 3.5.

⁶² Se Ot.prp. nr. 28 (2008–2009) s. 7.

⁶³ Internasjonalt har departementets løsning blitt kommentert slik: « ... Norway has elegantly parried the attack by the EFTA court on its national law of delict.», se Dagmar Hiltzhofer-Sarkay og Bernard Koch, Report of the European Union, i: Barbara Steininger og Helmut Koziol (eds.) Tort Law 2008, Wien 2009 s. 647–657, på s. 657.

⁶⁴ Sak C-356 Farell, Sml. 2007 s. I-3607 (avsnitt 33) og Ferreira.

Rammene for hvilke erstatningsposter skadelidte har krav på, er ikke i samme grad regulert. Her det derimot påpekt at nasjonene har en viss frihet, jf. sitatet fra *Nguyen* avsnitt 24 foran.

Etter dette kan det synes som om EØS-stater står fritt til å bestemme hvilke erstatningsposter som er aktuelle når skadeforvoldelse skjer ved bruk av bil. Utvalget antar derfor at det ikke vil være i strid med EØS-rettens krav å unnlate å gi erstatning for den smerte og sykdom skadelidte påføres *ved bruk av motorvogn*. Om smerten er voldt ved bruk av bil er et rettsvilkår som skal tolkes på samme måte som bilansvarslovens krav til at motorvognen er med i årsaksbildet bak skaden på en nærmere kvalifisert måte, jf. formuleringen «skade som motorvogner gjer». Retningsgivende for dette kriteriet er at skaden er et utslag av «den risiko som er knytt til motorvognens fart, tyngde, lettbevegelse, motor, signaler og teknisk utstyr for øvrig». ⁶⁵ Kriteriet er nærmere utdypet i teori og rettspraksis. ⁶⁶ Er skaden voldt ved bruk av motorvogn, skal heller ikke bilføreren være ansvarlig for smertetap. Smertetapserstatning skal helt generelt ikke kunne påberopes på området for bilansvar. Dette skal gå frem av lovregelen om smerteerstatning i skl. § 3-7.

Selv om nasjonalstatene har spillerom med tanke på utformingen av erstatningsreglene, står de likevel ikke helt fritt. Reglene må ikke være slik konstruerte at de fratrar direktivene deres effektive virkning. ⁶⁷ Det blir dermed et særskilt spørsmål om det å unnlate å innføre smerteerstatning på områder hvor motorkjøretøy er involvert i ansvarshendelsen, kan anses å være i strid med EØS-rettens krav.

Her kan det vises til at smerteerstatning ikke er en del av norsk rett nå, og at den bare blir det så langt lovgiver innfører denne typen erstatning. At trafikksikringen ikke har omfattet erstatning for smerte har ikke reist problemer tidligere, noe som innebærer at den norske implementeringen av trafikksikringsdirektivene har vært ansett å være i tråd med EØS-retten. Denne oppfatningen av at bilansvarsloven er direktivkonform endres ikke uten videre fordi om det innføres smerteerstatning på andre områder av norsk erstatningsrett. Man kan derfor anføre at dersom man folke-

rettslig står fritt til ikke å innføre smerteerstatning i norsk erstatningsrett i det hele tatt, må man kunne gjøre det mindre – å innføre det på noen områder, men holde noen livsområder utenfor. Et synspunkt kan også være at implementeringen av trafikksikringsdirektivene vil være tilstrekkelig effektiv slik den er – med de sanksjonene som gjelder i dag.

Utvalget antar derfor for sin del at Norge ikke er folkerettslig forpliktet til å innføre smerteerstatning på områder hvor motorvogner er involvert i skadehendelsen, altså bilansvarets område. Spørsmålet fremstår imidlertid som tvilsomt, og Utvalget anbefaler at det undersøkes nærmere før man eventuelt går videre i lovgivningsprosessen på dette punktet. Dersom man kommer til at Norge er EØS-rettslig forpliktet til å innføre smerteerstatning også hvor motorvogner er involvert, vil Utvalget anbefale at smerteerstatning også innføres på yrkesskadeområdet.

Utvalgets forslag er altså at smerteerstatning ikke skal utløses når skaden er voldt ved bruk av motorvogn. Dette unntaket i anvendelsesområdet bør gå frem av regelen om smerteerstatning og plasseres som andre punktum i bestemmelsens første ledd. Utvalget foreslår følgende ordlyd:

«Smerteerstatning gis ikke når skaden er voldt ved bruk av motorvogn.»

10.6.5 Særlig om kompensasjonsrelevante offentlige ytelser

Når det nå innføres en ny regel om erstatning i norsk rett som kompenserer for en negativ effekt som tidligere ikke er ansett erstatningsmessig, må Utvalget ta stilling til om det alminnelige prinsipp om fradrag for offentlige ytelser kommer til anvendelse. ⁶⁸

Et tilsvarende prinsipp er ikke bygget inn i den danske regelen om svie og smerte, jf. EAL § 3. For å sikre konsistens i det norske regelverket, må det likevel vurderes om det finnes offentlige ytelser som er aktuelle for fradrag.

Det offentlige yter *sykepengene* som skal kompensere for tap av inntekt jf. folketrygdloven kapittel 8. Slike ytelser vil være aktuelle i samme periode som det ytes svie- og smerteerstatning. Sykepengene gjelder imidlertid en annen post i erstatningsoppgjøret, og vil derfor ikke være kompensasjonsrelevante. Sykepengene dekker spesifikt inntektstapet som inntreffer ved sykdom. Smertetap-

⁶⁵ Se Innstilling 1957 s. 58.

⁶⁶ Se om dette rettsvilkåret blant annet Nygaard 2007 s. 288–291 med henvisninger til relevant rettspraksis, blant annet *Steinblokk* (Rt. 1968 s. 878) og *Fluktbil* (Rt. 2003 s. 557).

⁶⁷ Dette følger blant annet av EU-domstolens praksis, se blant annet sak C-537/03 *Candolin m.fl. mot Pohjola m.fl.* avsnitt 28 og sak C-356/05 *Farrell mot Whitty m.fl.* avsnitt 34, jf. også Rt. 2008 s. 453 avsnitt 52.

⁶⁸ Se om dette punkt 4.2.2 foran.

serstatningen skal derimot dekke *ubehaget og smerten* ved å være syk.

For kompensasjonsrelevans må det kreves at det offentlige ytelser spesifikt dekker utgifter som er egnet til å lindre eller eliminere den smerten skadevolder skal betale kompensasjon for etter den nye § 3-7. Etter folketrygdloven ytes medisinsk stønad til dekning av utgifter til «*viktige legemidler*», jf. ftrl. § 5-14 a). Så langt slike utgifter pådras for å skaffe legemidler som har smertelindrende virkning, foreligger i prinsippet kompensasjonsrelevans. I slike tilfeller dekker det offentlige utgifter som skadelidte ellers kunne ha dekket ved hjelp av smerteerstatning. Samtidig vil legemidlene kunne fjerne det ubehaget som smerten bringer. I et snevert perspektiv medfører dette at skadelidte gjennom smerteerstatningen får erstatning for en negativ effekt som er tatt bort ved hjelp av legemidlene. Disse forhold kunne rent prinsipielt ha begrunnet et fradrag for denne typen offentlige ytelser.

Utvalget finner likevel at det vil bli for komplisert og for «smått» å innarbeide et fradrag for ytelser etter ftrl. § 5-14 a). Erstatningen for smerte vil i alminnelighet dreie seg om relativt små beløp. Så lenge formålet med den helhetlige revisjonen av personskadeerstatningen er standardisering og forenkling, vil det virke kontraproduktivt å legge opp til fradrag i erstatningen av denne typen.

Etter dette skal det *ikke* gjøres fradrag i smerteerstatningen for noen ytelser fra det offentlige. I lovteksten vil denne løsningen fremgå av systemet, jf. beskrivelsen av dette i punkt 4.2 foran. Så lenge det ikke vises til regelen om fradrag for offentlige ytelser i § 3-1 femte ledd, skal det heller ikke gjøres fradrag.

10.7 Forholdet til regler i andre lover

10.7.1 Forholdet til stpl §§ 447 og 448

Regelen i strpl. § 447 gir hjemmel for oppreisning ved uberettiget straffeforfølgning. Regelen gir hjemmel for en standardisert kompensasjon som skal dekke ikke-økonomisk tap. Oppreisningsregelen skal etter sin forhistorie gi kompensasjon for «tort og smerte».⁶⁹

Regelen i stpl § 448 gir hjemmel for erstatning for ikke-økonomisk skade voldt ved granskning, ransaking, beslag mv. Regelen får anvendelse for andre enn siktede, jf. lovteksten. Regelens kjerneområde er klart nok andre negative effekter enn smerte.⁷⁰ Etter forarbeidene til den någjeldende bestemmelse synes det klart at erstatningen etter

strpl. § 448 i første rekke skal kompensere den psykisk orienterte krenkelse som følger av at skadelidte er utsatt for bruk av tvangsmidler. Bestemmelsen gir også hjemmel for dekning av advokatutgifter.⁷¹

Etter omstendighetene kan politimyndighetenes inngrep mot skadelidte påføre ham psykisk lidelse som kan karakteriseres som «smerte». På dette punkt kan det vises til den alminnelige oppfatning av begrepet «smerte» i erstatningsrettslig sammenheng. Det er i rettspraksis lagt til grunn at begrepet omfatter men av psykisk art, se Rt. 1995 s. 1131. Regelen om smerte vil også av andre grunner kunne omfatte psykisk lidelse, jf. gjennomgangen av det materielle vilkåret foran i punkt 10.5. Etter dette er det tenkelig at strpl. § 448 og den nye regel om smerte kan overlappe hverandre og ramme samme skadeforvoldelse. Dette vil imidlertid bare finne sted i helt spesielle tilfeller. Det vises til at regelen om erstatning for svie og smerte etter sin forhistorie i første rekke tar sikte på å kompensere for fysisk lidelse, jf. fremstillingen foran i punkt 10.2.1

I relasjon til ménerstatning har lovgiver tatt det standpunkt at de erstatningsrettslige regler i någjeldende § 3-2 ikke får anvendelse når ansvarsgrunnlaget bygger på straffeprosesslovens regler. Det er nærliggende å anbefale samme lovteknikk i forholdet mellom strpl. §§ 447 på den ene side og regelen om smerte på den annen. Som vist foran, vil reglene i straffeprosessloven bare i helt spesielle tilfeller kunne overlappe § 3-6.

Dersom det skulle komme opp et tilfelle hvor inngrep som kvalifiserer for erstatning etter strpl. § 448 samtidig kvalifiserer for erstatning for smerte, bør erstatningen antagelig utmåles med hjemmel i straffeprosesslovens regler, slik at alle sider ved inngrepet kan hensyntas i kompensasjonen. Disse reglene er relativt nylig gjennomgått på lovgiverhold, og det finnes ingen grunn til å gripe særskilt inn i disse. Etter § 448 skal det foretas en rimelighetssensur av behovet for erstatning. I denne vurderingen er det naturlig å legge vekt på om skadelidte får smerteerstatning etter hjemmelen i § 3-7. Utvalget har tillit til at domstolene kan håndtere forholdet mellom disse to bestemmelsene slik at det ikke betales to erstatninger for samme smerte. Noen nærmere formell hjemmel for koordinasjonen enn det som ligger lovens henvisning til «rimelig» anses unødvendig.

⁷⁰ Se om dette Ot.prp. nr. 77 (2001–2002) kapittel 15., især s. 60.

⁷¹ Ot.prp. nr. 77 (2001–2002) s. 60.

⁶⁹ Se Ot.prp nr. 77 (2001–2002) s. 60–61.

10.7.2 Forholdet til pakkereiseloven § 6-4 tredje ledd

Det følger av pakkereiseloven § 6-4 tredje ledd at en kjøper av en pakkereise kan kreve erstatning dersom et mislighold fra pakkereiseselger medfører at kjøper pådrar seg en «vesentlig ulempe». Regelen i pakkereiseloven § 6-4 tredje ledd lyder slik:

Kunden kan, selv om han ikke har lidt noe tap, tilkjennes en godtgjørelse såfremt mangelen har voldt kunden vesentlig ulempe.

Erstatningen utgår for ikke-økonomisk tap og den er i loven (etter dansk mønster) betegnet som «godtgjørelse». Denne skal utmåles etter rettens skjønn. Forarbeidene til bestemmelsen lyder som følger:⁷²

«I tredje ledd gis en regel om at kunden kan tilkjennes en godtgjørelse dersom mangelen har voldt denne vesentlig ulempe. I motsetning til erstatningsregelen i første ledd, dreier det seg om en godtgjørelse eller erstatning for ikke-økonomisk tap. Forutsetningen er at mangelen har medført » vesentlig ulempe » for kunden. Det tenkes her spesielt på tilfeller der kundens ferie eller deltakelse i pakkereisen er blitt mer eller mindre ødelagt uten at det kan påvises et økonomisk tap. Kunden vil her kunne få et »

⁷² Se Ot.prp nr. 35 (1994–1995) s. 49.

plaster på såret » i form av en godtgjørelse. Kunden har ikke et ubetinget krav på erstatning etter denne bestemmelsen selv om han er påført vesentlig ulempe. Det vil være opp til rettsapparatet og eventuelt den nemnd som gis kompetanse etter kapittel 10 å avgjøre når slik erstatning skal gis. Det forutsettes likevel at det bare tilkjennes slik erstatning der dette etter en helhetsvurdering finnes rimelig. En skal her blant annet legge vekt på ulempens karakter og i hvilken grad det er noe å bebreide arrangøren. Det er imidlertid ikke noe vilkår for å tilkjenne erstatning at arrangøren har opptrådt klanderverdig. Erstatningens størrelse fastsettes skjønnsmessig.»

Som det fremgår, gir bestemmelsen hjemmel for å fremsette krav om erstatning for ikke-økonomisk tap. De ulemper det vil kreves erstatning for, kan meget vel være av en slik karakter at de rammes av regelen om smerte i forslaget til ny § 3-7.⁷³ Det vil da være behov for en samordning av de to reglene. En nærliggende løsning er å la pakkereiselovens regel gjelde som før. For den skjønnsmessige vurdering av erstatningens størrelse vil det imidlertid være naturlig å se hen til det standardiserte nivået for smerte, i alle fall hvis ulempen er av typen sykdom eller smerte. I så fall kan rettsanvenderen legge en viss vekt på nivået på 0,25 % G per dag.

⁷³ Den foran nevnte Leitner-dommen er illustrerende i så måte.

Kapittel 11

Forsørgertapserstatning

11.1 Innledning

Erstatning for forsørgertap utmåles når en person som forsørger andre, mister livet på ansvarsbetingende måte. Erstatningen tilkommer de etterlatte som avdøde helt eller delvis forsørget eller ville ha kommet til å forsørge i nær fremtid. Erstatning for forsørgertap er i første rekke aktuelt å betale til avdødes barn og til gjenlevende samlivspartner.¹ Hvis det er betalt erstatning for fremtidig inntektstap til avdøde, skal det ikke i tillegg betales forsørgertapserstatning. Systemet er at disse to postene er alternative, og at valget mellom dem avgjøres av om forsørgeren dør før eller etter oppgjørstidspunktet.

Utmålingen av forsørgertapserstatning til barn og samlivspartner har to komponenter. Den ene komponenten er inntektstapserstatning. Her er det den del av avdødes inntekt som ville ha blitt brukt til å forsørge barnet eller samlivspartneren som skal erstattes. Denne erstatningsposten utmåles i dag etter alminnelige regler, slik at det bygges på et differanseprinsipp med sikte på å finne full individuell erstatning. På yrkesskadeområdet skjer imidlertid oppgjøret etter en standardisert modell, se punkt 11.2 rett nedenfor. Den andre komponenten er en økonomisk kompensasjon for at de etterlatte ikke lenger nyter godt av avdødes omsorg og arbeid i hjemmet. Dette er det såkalte Bastrup-tillegget, nærmere om dette i punkt 11.5.3 nedenfor.²

I det følgende presenteres Utvalgets forslag til standardisert utmåling av erstatning for forsørgertap for barn, gjenlevende samlivspartner og andre personer, se punkt 11.5–11.10 nedenfor. Fremstillingen er i første hånd konsentrert om å finne et

rimelig nivå for en standardisert forsørgertapserstatning som ikke utmåles med utgangspunkt i den avdøde forsørgers inntekt, såkalt «inntektsuavhengig» forsørgertapserstatning.³ Utvalget har imidlertid kommet til at forsørgertapserstatningen nettopp bør utmåles slik at den er proporsjonal med avdøde forsørgers inntekt. Justeringen for inntekt gjøres ved å regulere seg opp og ned fra utgangspunkter som følger av den inntektsuavhengige modellen.⁴ Modellen som justerer erstatningen etter avdødes forsørgers inntektsforhold er kalt «inntektsavhengig» forsørgertapserstatning, nærmere om dette nedenfor.

11.2 Gjeldende rett

Forsørgertap reguleres i dag av skl. § 3-4. Hovedregelen vedrørende utmåling av forsørgertap er at erstatningen skal fastsettes særskilt under hensyn til forsørgingens omfang og den etterlattes mulighet til selv å bidra til sin forsørging, jf. § 3-4 andre ledd.

Det er den *faktiske* forsørging som bestemmer forsørgingens omfang. For å finne ut hvilken faktisk forsørging den avdøde bidro med, må man gjøre et fradrag for den del av avdødes inntekt som han brukte på seg selv. Uttalelsen i *Eklund* (Rt. 1964 s. 881, s. 883) fanger inn det relevante vurderingstemaet. Man skal frem til «det økonomiske tap som opphøret av hustruens (avdødes) bidrag til underholdsomkostningene netto representerer».

For erstatning kreves det ikke at den avdøde stod for en *full* forsørging av den etterlatte. Delvis forsørging er nok. Når det gjelder grensen nedad for hva som anses som forsørging, er det i forarbeidene til skadeserstatningsloven av 1969 lagt til grunn et krav om at «forsørgingen har et visst

¹ Det rettslige begrepet «samlivspartner» er kjønnsnøytralt og omfatter ektefelle, partner etter partnerskapsloven og samboer etter visse kvalifikasjonsregler som fremgår av någjeldende yrkesskedeforskrift § 6-1 tredje ledd og fjerde ledd. Denne definisjonen er innarbeidet i Utmålingsforskriften § 7-1.

² Betegnelsen kommer av at en slik form for forsørgertap første gang ble utmålt i *Bastrup* (Rt. 1998 s. 639).

³ De inntektsuavhengige modellene presenteres i punkt 11.5 og 11.6 nedenfor.

⁴ Se om justeringen etter inntektsnivå punkt 11.7 og 11.8 nedenfor. Dette er altså den inntektsavhengige modellen.

omfang og en viss regelmessighet».⁵ Dette betyr at enkeltstående gaver og eksempelvis enkeltstående bidrag til voksne barns utdanning ikke er forsørging.

I den gjeldende regulering av erstatning for forsørgertap er det gitt en egen regel for det tilfelle at avdøde først på et senere tidspunkt ville ha startet sin forsørging, jf. skl. § 3-4 første ledd andre punktum *in fine*, hvor den etterlatte i «nær framtid kunne pårekne forsørging». I teorien er det nevnt det eksempel at en student dør på ansvarsbetingende måte når han har et par år igjen av studiene, og besteforeldrene forsørger hans barn i påvente av at han skal bli ferdig med studiene og få inntekt. Her må barnet kunne kreve forsørgertapserstatning beregnet fra det tidspunkt studenten ville ha overtatt forsørgingen.⁶

Etter gjeldende rett skal forsørgertapserstatningen fastsettes særskilt for hver enkelt etterlatt, jf. skl. § 3-4 andre ledd andre punktum. Dagens forsørgertapsregulering forsøker derfor å beregne det faktiske tap av forsørgingsbidrag for hver enkelt etterlatt. Etter å ha satt av penger til dekning av faste kostnader må man da først finne den avdødes disponible inntekt etter skatt. Deretter må det gjøres fradrag for den del av inntekten som direkte skadelidte (den avdøde) ville ha brukt selv. I praksis vil dette oftest variere mellom 30 % og 50 % av disponibel inntekt etter fradrag for faste kostnader.⁷ Det kan også forekomme at det beregnes en lavere andel enn 30 % hvor avdødes økonomi er stram. Når dette fradraget er gjort, må den resterende summen deles mellom de etterlatte. I praksis beregnes forsørgertapet til de etterlatte samlet i alle rettsavgjørelser. Når totaltapet er fastlagt, fordeles det mellom de etterlatte.

Forsørging under denne kategorien vil i første rekke bestå av dekning av utgifter. Disse utgiftene gjelder familiens faste utgifter til hushold og mer personlige utgifter for den enkelte etterlatte. I *Bastrup* (Rt. 1998 s. 639) ble det lagt til grunn at renter og avdrag på boliglån skulle tas med under beregning av forsørgertap, til tross for at avdragene innebar en formuesoppbygging på avdødes hånd. Et viktig synspunkt bak denne løsningen var at etterlatte skulle kunne opprettholde sin levestandard.

I *Bastrup*-dommen ble det som nevnt foran også lagt til grunn at barn skal ha en særskilt erstatning for det tap avdødes omsorg og arbeid i

hjemmet representerer. Nærmere om denne erstatningsposten under punkt 11.5.3 nedenfor.

Når det gjelder fordelingen mellom de ulike etterlatte, finnes det i rettspraksis eksempler på at gjenlevende samlivspartner får 2/3 mens et enslig barn får 1/3. Også andre fordelingsnøkler kan imidlertid være aktuelle. Det må videre gjøres fradrag for kompensasjonsrelevante trygdeytelser, jf. skl. § 3-4 andre ledd siste punktum, jf. § 3-1 tredje ledd. For forsørgertapserstatning til barn er det i første rekke barnepensjon som er aktuell. Denne utmåles med 40 % av G for det barn som har mistet en eller begge foreldre, jf. ftrl. § 18-5. Videre vil det være aktuelt å gjøre fradrag for utvidet barne-trygd, jf. lov om barnetrygd 8. mars 2002 nr. 4 § 9 første ledd andre punktum. For gjenlevende ektefelle med krav på forsørgertapserstatning kan det bli fradrag for grunnpensjon, tilleggspensjon og/eller sært tillegg i medhold av ftrl. § 17-7.

Beregning av forsørgertap etter disse linjer innebærer at mange variabler må verdsettes og passes inn i et større regnestykke som også skal ta hensyn til at forsørgingsbehovet endrer seg over tid. Det forekommer derfor at erstatningen utmåles på ett nivå for de etterlatte barnas første ti leveår, mens erstatningen blir lagt på et litt lavere nivå for de påfølgende årene frem mot den etterlattes voksenalder.⁸

Forsørgertapserstatning som tilstås den avdødes ektefelle eller samboer, er ikke ment å vare livet ut. Den gjenlevende har en omstillingsplikt som leder til at forsørgertapserstatningen bare gis for en kortere periode.⁹ I *Bastrup*-dommen ble forsørgertapserstatning til ektefelle gitt for perioden frem til det etterlatte barnet var 19 år – altså over en periode på 17 år. Dette var en relativt lang periode, fordi de etterlatte var avdødes ektefelle og deres felles barn på to år. Det spilte også inn at det var lang nedbetalingstid på familiens boliglån.

Når det gjelder nivået på erstatningen, vil dette etter gjeldende rett avhenge av avdødes inntekt. Erstatningens størrelse er med andre ord *inntektsavhengig*.¹⁰

I yrkesskadeforsikringslovens forskrift av 21. desember 1990 nr. 1027 er forsørgertapserstatningen i høy grad standardisert. Man har lagt seg på et felles nivå for alle inntektsgrupper. Erstatningen er med andre ord *inntektsuavhengig*. Slik får

⁵ Se Innstilling fra Erstatningslovkomiteén 1971 s. 58.

⁶ Jf. Nygaard 2007 s. 142–143.

⁷ Jf. Nygaard 2007 s. 150.

⁸ En slik deling av nivåene ble for eksempel lag til grunn i den viktige *Bastrup* (Rt. 1998 s. 639).

⁹ Se blant annet *Baltic* (Rt. 1969 s. 1308, s. 1316).

¹⁰ Nærmere om forsørgertap etter gjeldende rett i Lødrup (medf. Kjelland) 2009 s. 527–536 og Nygaard 2007 s. 140–155.

avdødes gjenlevende samlivspartner en erstatning på 15 G uavhengig av avdødes inntektsnivå jf. Yrkesskedeforskriften § 6-1 første ledd. Det foretas imidlertid en reduksjon av erstatningen dersom avdøde var over 46 år gammel, jf. Yrkesskedeforskriften § 6-1 femte ledd. Også for barn er erstatningen inntektsuavhengig. Barn får et fast beløp angitt i G avhengig av deres alder på tidspunktet for forsørgers død, jf. Yrkesskedeforskriften § 6-2 første ledd.

11.3 Hovedtrekk i dansk rett

I dansk rett er erstatning for forsørgertap regulert i EAL §§ 12-14a. I § 12 gis det en hovedhjemmel for slik erstatningsbetaling, herunder erstatning for utgifter til begravelse for avdøde. I paragrafens andre punktum slås det fast at forsørgertap omfatter erstatning for verdien av avdødes arbeid i hjemmet. I § 13 reguleres forsørgertapserstatning til gjenlevende ektefelle eller samlivspartner. Erstatningen utmåles som en funksjon av den ordinære erstatning for tap av ervervsevne, jf. systemet i EAL § 6. Den gjenlevende ektefelle/samlivspartner skal ha en forsørgertapserstatning som tilsvarer 30 % av det den avdøde ville ha fått i erstatning for tapt ervervsevne, likevel slik at det gis et minimumsbeløp på 644 000 kroner (pr. 2007 DKR 760 500). Beløpet reduseres etter avdødes alder – her benyttes samme system som for tap av ervervsevne jf. EAL § 9. På denne måten er forsørgertapserstatningens størrelse korresponderende med avdødes ervervsevne.

Også erstatningen til barn bestemmes indirekte av avdødes ervervsevne, jf. EAL § 14. Erstatningsutmålingen kobler seg inn på systemet for betaling av barnebidrag, jf. lov om børns forsørgelse (Lov nr. 560 av 7. juni 2001). Etter denne lovs § 14 bestemmes barnebidraget av den bidragspliktiges årsinntekt. Det gis et grunnbidrag med et prosentmessig påslag alt etter hvilken inntekt den bidragspliktige har.¹¹

Forsørgertapet beregnes ut fra et «normalbidrag» som per 2009 utgjør 13 536 kroner. Denne summen utgjør barnebidraget for personer med inntekt lavere enn 360 000 DKR per år. Bidraget økes så proporsjonalt med den bidragspliktiges inntekt, slik at den som har 360 000 DKR i årsinntekt må betale normalbidraget + 25 %, den som har 385 000 DKR må betale normalbidraget + 50 % mv.

¹¹ For en beskrivelse av systemet og hvordan det anvendes i erstatningsrettslig sammenheng, se Møller og Wiisbye 2002 s. 326–322.

En person som tjener 1–1,2 millioner DKR må betale normalbidraget pluss 300 % av normalbidraget, altså ca. 56 000 DKR for ett barn. Deretter summeres dette årlige beløpet ut fra antall år forsørgingen ville ha pågått. Man foretar altså ikke en kapitalisering, noe som matematisk og økonomisk ville ha vært en mer nøyaktig tilnærming.¹²

Skal det betales til flere barn, heves innslagspunktet for å måtte betale et tillegg til normalbidraget per barn.¹³ Forsørgertapserstatning per barn er altså synkende med antall barn i søskenflokk.

Hvor avdøde var eneforsørger, fordobles erstatningen, jf. EAL § 14 siste punktum.

Dansk retts regler om forsørgertapserstatning har en særregel om erstatning for utgifter forbundet med omstillingen fra en situasjon med forsørger til en situasjon uten forsørger. Etter EAL § 14 a skal (normalt) ektefelle/samlivspartner motta en standardisert sum (for tiden 136 000 DKR).

11.4 Presentasjon av Utvalgets forslag

11.4.1 Generelt

Utvalget vil i det følgende presentere ulike modeller for forsørgertapserstatning. Modellene tar i første rekke sikte på en forenklet beregning av selve erstatningen. Når det gjelder spørsmål om hvem som kvalifiserer for forsørgertap, vil gjeldende rett på mange punkter videreføres. Det innebærer blant annet at forsørgertapserstatning skal utmåles også for barn som er unnfanget, men ikke født, på tidspunktet for forsørgers død. Det medfører også en videreføring av kvalifikasjonskravet om forsørging av et visst omfang og en viss regelmessighet, jf. det som foran er referert fra forarbeidene til någjeldende regulering. Kvalifikasjonskravet må i den nye lovreguleringen leses inn i forslagets hovedbestemmelse, se § 3-8 første ledd første punktum; « ... som avdøde helt eller delvis forsørget».

Utvalget har i noen grad sett hen til nivået og beregningsmåtene for forsørgertapserstatning etter gjeldende rett, og har i vid utstrekning søkt veiledning i rettspraksis på området. På noen få punkter har Utvalget valgt enkelte endringer i relasjon til gjeldende rett. Dette gjelder særlig

¹² Se om den danske ordningen blant annet Møller og Wiisbye 2002 s. 330–331.

¹³ Jf. Børnetilskuddsloven (Lovbekendtgørelse nr. 909/2004) § 14. Tallene er hentet fra det danske Justisministeriet, Familiestyrelsens nettsider, se <http://www.familiestyrelsen.dk/5/40/boernebidrag/80/>.

noen av de prinsipper som hittil har kunnet utledes av *Bastrup* (Rt. 1998 s. 639).

Bastrup-dommen har det siste tiår vært retningssivende for erstatningsnivået hva gjelder kompensasjon for bortfall av omsorg og hjemmearbeidsfunksjoner. Den har også lagt til rette for at de etterlatte kan få erstatning for utgifter til å betale ned på egen bolig, altså at erstatningsbetaling reelt går til formuesoppbygging på etterlattes hånd. Endelig har dommen trukket vide rammer for hvor lenge en gjenlevende ektefelle kan få forsørgertapserstatning relatert til omsorg for barn. Utvalget har funnet det vanskelig å videreføre dommens rettspolitiske linjer under en standardisert ordning. Etter Utvalgets skjønn kan ikke en standardisert erstatning med åpne øyne legge opp til at de etterlatte skal få bygget opp formue på skadevolders bekostning. Etter omfattende drøftelser har Utvalget derfor endt opp med løsninger som avviker noe fra rettspraksis på dette punktet. Dette er begrunnet i normative, skjønnsmessige vurderinger foretatt for å kunne lage en helhetlig, standardisert erstatningsordning.

Utvalget har videre satt seg inn i forsørgertapsordningen i dansk rett med tanke på om elementer derfra kan overføres til norsk rett. Det har av flere grunner vist seg vanskelig fullt ut å videreføre de materielle løsningene i dansk rett. Dette skyldes til dels at dansk rett opererer med forsørgertapserstatning fastsatt som et årstap for barn, mens erstatningen for gjenlevende ektefelle er fastsatt som en engangsbetaling («lump sum»). Utvalget oppfatter det som en uheldig ordning å operere med to ulike systemer under samme erstatningsordning. Videre har Utvalget sett hen til at forsørgertapserstatningen må stå i en viss sammenheng med erstatning for inntektstap. Av disse grunner har Utvalget nøyd seg med å hente ideer og tenkemåter fra dansk rett som inspirasjon til mer spesialiserte norske løsninger. Hensynet til likhet mellom erstatningsordningene er ikke blitt ansett som viktig nok til at det kan forsvares å overføre ordninger som ikke passer så godt til den helhetlige norske modellen. Dette har ført til at Utvalget langt på vei har spesialkonstruert en egen forsørgertapserstatning som er tilpasset norsk rettstradisjon.

Utvalget har som nevnt funnet det formålstjenlig å utarbeide *to ulike modeller* for forsørgertapserstatning, så vel for barn som for gjenlevende samlivspartner, se rett nedenfor. Inntektsuavhengig modell

For å legge til rette for en vidtgående standardisering har Utvalget valgt først å utrede en *inntektsuavhengig* modell for forsørgertap. Denne

modellen har samme struktur som yrkesskadeforsikringens modell: Alle etterlatte får samme beløp uavhengig av avdødes inntektsforhold.¹⁴ Den inntektsuavhengige modellen er forsøkt forankret i det som kan synes å være et representativt nivå for forsørgertapserstatning etter dagens regler. For den inntektsuavhengige modellen er det tatt utgangspunkt i at avdøde hadde en nokså gjennomsnittlig lønn, 6 G.

Modellen har den ulempe at den ikke reflekterer noen individuelle forhold på avdødes og/eller etterlattes side. På den annen side vil det ligge en betydelig retsteknisk forenkling i å velge en slik modell på dette området, noe som vil være i tråd overordnede målsettinger bak Utvalgets mandat.

I tillegg til disse generelle argumenter kommer et særskilt argument knyttet til barn som etterlatte: En tanke om *distribuerende rettferdighet* har særlig rekkevidde når det gjelder spesielt svakt stilte grupper av skadelidte.¹⁵ Dette gjelder i stor grad etterlatte barn. Disse barna vil ha vært utsatt for en katastrofe ved at de i ung alder har mistet en forelder og omsorgsperson, og er derfor i en sårbar situasjon med tanke på å få en god utvikling av livet sitt. En alminnelig velferdsstatlig ambisjon vil være å sikre de samfunnsmedlemmer som kommer spesielt dårlig ut. Sett i et slikt perspektiv kan det forsvares at man overfor akkurat denne gruppen legger til grunn en gjennomsnittsbetraktning, kanskje også med en romslig utforming. I den grad standardisering innebærer omfordeling (via forsikringspremier og forsikringsutbetalinger) av midler fra ressurssterke til mer ressursvake familier, vil det være særskilt godt begrunnet overfor etterlatte barn som skadelidte.

Dette synspunktet rekker nok ikke like langt i relasjon til gjenlevende samlivspartner, men retts-tekniske hensyn kan tale for å legge til grunn en grov standardisering også her.

Den inntektsuavhengige modellen presenteres i punkt 11.5 og 11.6 nedenfor.

11.4.2 Inntektsavhengig modell

Til tross for det grunnleggende formål om å forenkle erstatningsutmålingen, vil Utvalget her som ellers søke å opprettholde erstatningsreglenes mål om full erstatning så langt mulig innenfor et standardisert regelverk. For forsørgertap må der-

¹⁴ Se systemet i Yrkesskadeforskriften § 6-1 første ledd og § 6-2 første ledd.

¹⁵ Se om distribuerende rettferdighet fremstillingen i kapittel 3 foran, punkt 3.3.5.

for målsettingen være å finne en standardiseringsmåte som i størst mulig grad reflekterer det faktiske tap de etterlatte lider. Av denne grunn har Utvalget også utarbeidet en modell for en *inntektsavhengig* forsørgertapserstatning.

Som det fremgår av kapittel 5 foran, har Utvalget i relasjon til alminnelig erstatning for inntekts- tap bygget et system som lar erstatningen bestemmes av inntektsnivå. Et nærliggende alternativ er å la forsørgertapserstatningen følge samme struktur som reglene for inntektstapserstatningen. Strukturen vil da bli at et visst antall G i inntekt for avdøde resulterer i et visst antall G i forsørgertapserstatning etter en gitt formel. Utvalget har forsøkt å forfølge en slik struktur for den inntektsavhengige modellen.

Erstatningsordningen for forsørgertap vil derfor prinsipielt sett tilsvare systemet i dansk rett, fordi avdødes inntekt er med og bestemmer hvor mye de forsørgede får i erstatning.¹⁶ Utvalget har imidlertid unnlatt å bygge på hva avdøde ville ha fått i erstatning *som ervervsufør*, slik man har gjort det i Danmark. En slik tilnærming ville ha blitt for unøyaktig anvendt i norsk rett. Utvalget har derfor i stedet konstruert en modell som bygger videre på modellen for inntektsuavhengig erstatning, men som åpner for differensiering etter inntekt. Man har søkt å dra nytte av at modellen for inntektsuavhengig erstatning har bygget inn gjennomsnittsstørrelser basert på ulike holdepunkter i gjeldende rett. Med utgangspunkt i disse gjennomsnittsstørrelsene er det laget en differensiering av forsørgertapserstatningen basert på avdødes inntektsforhold, antall barn og barns alder. På denne måten «bygges det bro» mellom den nye, inntektsavhengige standardiseringen og nivåene som utmåles etter gjeldende rett. Nærmere om den inntektsavhengige modellen i punkt 11.7 og 11.8 nedenfor.

11.4.3 Utvalgets valg av modell

Utvalget har gått inn for den inntektsavhengige forsørgertapsmodellen. Utvalget legger vekt på at en inntektsavhengig modell står i best samsvar med standardiseringsordningen for øvrig, og særlig inntektstapserstatningen beskrevet i kapittel 5 foran.

For utredningsformål presenteres likevel også modellene for inntektsuavhengig forsørgertapserstatning nedenfor. Dette er hensiktsmessig fordi de inntektsavhengige modellene strukturelt bygger videre på de inntektsuavhengige. Den inn-

tektsuavhengige modellen er således nødvendig å presentere for å vise helheten i oppbygningen av den modellen Utvalget foreslår. Med dette opplegget har det meste av fremstillingen knyttet til inntektsuavhengig forsørgertapserstatning relevans for lovforslaget. Dette gjelder særlig drøftelser knyttet til hvilket alminnelig nivå som legges til grunn for forsørgertapserstatningen.

11.4.4 Fremstillingen videre

I det følgende vil Utvalget først presentere en *inntektsuavhengig*, standardisert erstatningsordning for forsørgertap. Presentasjonen deles i to. Først drøftes i punkt 11.5 en slik ordning for etterlatte barn. Deretter drøftes spørsmålet om standardisert forsørgertapserstatning til gjenlevende ektefelle eller samlivspartner jf. punkt 11.6. Så drøftes i punkt 11.7 og 11.8 *inntektsavhengig* forsørgertapserstatning for begge grupper. I punkt 11.9 og 11.10 drøftes så henholdsvis spørsmål om en *omstillingserstatning* til gjenlevende samlivspartner og spørsmål om forsørgertapserstatning til *andre personer* enn barn og samlivspartnere.¹⁷

11.5 Inntektsuavhengig modell – barn

11.5.1 Overblikk

Utvalget har som nevnt søkt å konstruere en ny modell for inntektsuavhengig erstatning. Denne modellen danner i sin tur utgangspunktet for en inntektsavhengig erstatningsutmåling. Beløpet som følger av den inntektsuavhengige modellen justeres opp eller ned alt etter hvilken inntekt avdøde hadde.

Den inntektsuavhengige erstatningsutmålingen har visse likhetstrekk med forsørgertapserstatningen under dagens yrkesskedeforsikring.¹⁸ Utvalget vil likevel fravike de erstatningsnivåene som der er lagt til grunn. Den nærmere fastsettelse av størrelsen på erstatningen må bygge på et helhetlig skjønn basert på en rekke faktorer.

Som nevnt foran, er rettspraksis om forsørgertap kjennetegnet av at det gjør seg gjeldende en rekke konkrete variabler.¹⁹ En oversikt over dommer og deres resultater i kroner og øre er derfor

¹⁶ Se om dansk rett punkt 11.3 foran.

¹⁷ Den følgende utredning av ny forsørgertapserstatning bygger dels på utregninger knyttet til nivåer for forsørgertapserstatning i rettspraksis. Slike utregninger er basert dels på 2008-kroner og dels på 2009-kroner. Hvilket år som legges til grunn er av mindre betydning, idet det er tallene målt i antall G som er det relevante og viktige spørsmål.

¹⁸ Jf. Yrkesskedeforskriften § 6-2.

¹⁹ Jf. påpekningen også i NOU 1994: 20 s. 57.

ikke så godt egnet til å gi veiledning.²⁰ Utvalget har likevel gjort undersøkelser av nivået i rettspraksis, for bedre å kunne fastsette et rimelig, standardisert nivå.

Rettspraksis vil imidlertid kunne gi veiledning for den *samlede* erstatningen, når også Bastrup-tillegget er inkludert. Gjennomgangen av rettspraksis presenteres derfor i punkt 11.5.6 etter at betydningen av Bastrup-tillegget er gjennomgått i punkt 11.5.3. Først skal det imidlertid redegjøres for den *rent økonomiske* delen av forsørgertapserstatningen, se punkt 11.5.2 nedenfor.

Utvalget har vurdert *hvilke barn* som skal omfattes av forsørgertapserstatningen. Utviklingen av ulike familiestrukturer under dagens samfunnsforhold gjør det nødvendig å trekke visse grenser på dette punktet. Et særlig aktuelt spørsmål er om barn som faktisk blir delvis forsørget av sin forelders nye partner skal ha erstatning når denne partneren dør.

Målsettingen om å standardisere erstatningsreglene gjør det etter Utvalgets oppfatning nødvendig å ha klare grenseganger som ikke er basert på konkrete og individuelle forhold. Den standardiserte forsørgertapserstatningen skal derfor bare omfatte barn som avdøde hadde *rettslig plikt* til å forsørge. Grensene for rettslig forsørgelsesplikt fremgår av Lov om barn og foreldre av 8. april 1981 nr. 7 (barneloven) kapittel 8. Forsørgertap tilkommer de barn som på dødsfalltidspunktet var omfattet av avdødes rettslige forsørgelsesplikt («fostringsplikt»), jf. barneloven § 66 jf. samme lovs kapittel 2. Her fremgår det indirekte hvilke barn avdøde var far eller mor til i relasjon til fostringsplikten. Koblingen til denne bestemmelsen gjør at fosterbarn faller utenfor.²¹

Barn som ikke tilfredsstiller de nevnte vilkårene er likevel ikke avskåret fra å kreve erstatning. Som det fremgår av punkt 11.10 nedenfor, vil forsørgertapserstatning etter omstendighetene kunne tilkjennes på individuelt grunnlag, jf. regelen om forsørgertapserstatning for «andre personer».

11.5.2 Det rent økonomiske forsørgertapet

Utvalget har for kartleggingen av den rent økonomiske delen av forsørgertapet tatt utgangspunkt i ulike veiledende sammenlikningspunkt.

For det første kan det tas utgangspunkt i en stipulering av forsørgertap for ett barn i en

tobarnsfamilie hvor avdøde, som var eneforsørger, hadde 6 G i inntekt.²² Dette utgjorde i 2009 ca. 420 000 kroner. Her vil skatten lett utgjøre ca. 1/3, slik at etterlatte sitter igjen med ca. 280 000 kroner i disponibel inntekt. En del av denne disponible inntekt vil være bundet opp til faste kostnader, særlig til boutgifter. Utvalget vil i denne sammenheng rette seg etter Bastrup-dommens løsning hva gjelder boutgifter, men bare et stykke på vei. Synspunktet om at skadevolder skal betale for faste utgifter til avdragsbetaling på bolig lar seg som nevnt ikke fullt ut opprettholde under en standardisert ordning. Utvalget setter derfor grenser for denne erstatningsposten både hva gjelder beløp og tidsramme. En standardsum på dette punktet kan etter en skjønnsmessig vurdering basert på gjennomsnittsinntekten 6 G settes til 2 G per år, altså ca. 144 000 i 2009-kroner.²³

Det gjenstår da 136 000 kroner slik eksemplet er laget. For å finne forsørgertapet for barn, må man så trekke fra en viss sum som skal reflektere avdødes eget forbruk. Denne gjenværende summen skal så fordeles på gjenlevende samlivspartner og barn etter en gitt nøkkel.

Som fordelingsnøkkel på disponibel inntekt etter faste kostnader vil man etter rettspraksis normalt regne 50 % på avdøde og 50 % på gjenlevende dersom det ikke er barn inne i bildet. Har man ett barn faller det 35 % av disponibel inntekt på hver voksen og 30 % på barnet, mens man ved to barn gjerne regner 30 % pr voksen og 20 % pr barn. Dette systemet, som kan betegnes som degressivt etter antall barn, har vært en anvendt retningslinje for praksis i forsørgertapssaker, men det finnes selvsagt også unntak. Ut fra denne nøkkelen kan man likevel for standardiseringsformål bestemme hvor mye som skal dras fra erstatningen som følge av avdødes eget forbruk.

For en standardløsning kan man da operere med et fradrag for avdødes særforbruk tilsvarende 35 %. Når 35 % (47 600 kroner) trekkes fra 136 000 kroner, står man i eksemplet igjen med 88 400 kroner.

Domstolene bruker ofte en fordelingsnøkkel for de etterlattes disponible midler etter faste kostnader. I vid utstrekning brukes en modell der det antas at gjenlevende samlivspartner bruker 60 % av midlene mens barnet bruker 40 % av dem.

²⁰ Se forsøket på en slik oppstilling i NOU 1994: 20 s. 57.

²¹ Se om fosterbarn og fosterhjem Lov om Barneverntjenester av 17. juli 1992 nr. 100 § 4-22.

²² Utvalget har som nevnt valgt å ta utgangspunkt i 6 G, fordi dette ligger nært opp til en gjennomsnittsinntekt.

²³ I *Bastrup* (Rt. 1998 s. 639) ble faste kostnader beregnet til ca. 178 000 kroner med 1998-verdi (ca. 224 000 kroner i 2009), jf. dommens s. 642.

I *Engevold* (Rt. 2002 s. 673), ble likevel barnets forbruk satt til 45 %.

Utvalget finner det for sammenlikningen naturlig å legge til grunn at fordelingen mellom gjenlevende samlivspartner og barn er slik at 60 % av gjenværende disponible midler tilfaller gjenlevende samlivspartner, mens 40 % tilfaller barnet.

Etter dette skal barnet ha 40 % av 88 400 kroner = ca. 35 360 kroner.

Fra denne summen skal trekkes kompensasjonsrelevant barnepensjon med 40 % av G, altså ca. 28 000. Videre vil dødsfallet utløse ekstra barnetrygd, ca. 11 640 kroner per år. Dermed blir fradraget for kompensasjonsrelevante ytelser ca. 40 000 kroner per år. Årstapet vil etter dette regnestykket utliknes av kompensasjonsrelevante trygdeytelser. På dette punkt må det imidlertid nevnes at man i rettspraksis finner eksempel på at retten gjør fradrag i den sum som fremkommer når barnets individuelle tap og de faste kostnader slås sammen, se *Engevold* (Rt. 2002 s. 673):

«For Høyesterett er beregningene ajourført. Med disse som basis fører 45 prosent fordelingen til at As særforbruk settes til 41.700 kroner pr. år for de fire årene hos mormor. *Til dette kommer kr 30.000 i faste utgifter.* Det skal så skje fradrag for ytelser fra det offentlige til A med ca kr 50 000. Dette gir et pengemessig forsørgertap på ca kr 21.700 » (s. 680, uthevet her)

Det er grunn til å merke seg at dommen åpner for at de offentlige ytelsers kompensasjonsrelevans blir sett i relasjon til det *samlede* forsørgertap. Med denne beregningsmåten ble den rent økonomiske forsørgertapserstatningen i *Engevold* 21 700 kroner, altså ca. 1/2 G (Grunnbeløpet i de aktuelle årene (1996–2000) befant seg i intervallet 40 000 – 46 000 kroner)

Med denne beregningsmåten vil vårt eksempel knyttet til en inntekt på 6 G for hovedforsørger også lett gi ca. 1/2 G i forsørgertap for ett barn. Dette følger av at de faste kostnader oftest vil overstige den summen barnepensjon og dobbel barnetrygd utgjør, slik at det relevante tall å operere med i det utviklede eksemplet er 35 360 2009-kroner. Når dette tallet sammenholdes med grunnbeløpet i 2009 (72 881 kroner) blir resultatet ca. 1/2 G.

Et annet parameter ligger i Statens Institutt for Forbruksforskning (SIFO) sitt beregningsprogram for hvor mye det faktisk koster å forsørge et barn. Her er det lagt til grunn at de samlede månedlige utgifter for et barn i alderen 6–9 år er 7 435 kroner – forutsatt at familiens inntekt oversti-

ger 300 000 kroner. Dette utgjør en årlig utgift på 89220.²⁴

Med denne tilnærmingen må vi imidlertid ta i betraktning at skaden vil utløse utvidet barnetrygd for barnet, jf. lov om barnetrygd av 8. mars 2002 nr. 4 § 9. Barnetrygden utgjør for tiden 970 kroner, mens utvidet barnetrygd medfører at barnetrygden for den etterlatte blir det dobbelte, 1 940 kroner per måned. Dette utgjør til sammen 23 280 per år. Det er bare den utvidete delen 970 kroner per måned (11 640 kroner) som er kompensasjonsrelevant, mens hele beløpet er relevant dersom man skal orientere seg ut fra årskostnaden på ca. 89 000. Dersom man skal bruke dette tallet som en sammenlikning for å finne en standardisert sum, må den delen av utgiftene som dekkes av det offentlige dras fra. Dette utgjør 23 280 i barnetrygd og 28 000 i barnepensjon. Slik er det relevante sammenlikningstallet (89 000 – 23 280 – 28 000 =) 37 720 kroner. Denne summen utgjør per 2009 ca. 1/2 G, jf. at G i 2009 var 72 881 kroner.

Et tredje parameter ligger i at yrkesskadeforsikringens ordning med forsørgertapserstatning legger til grunn at et barn som skades som 1-åring skal ha 6 G i erstatning, mens en 18-åring får 1 G. Det bør legges til at lovutvalget til utredning av ny arbeidsskadelov har gått inn for at denne erstatningen skal økes betraktelig – Arbeidsskadeutvalget har særlig sett hen til nivået på forsørgertap i rettspraksis.²⁵ Man går på denne bakgrunn inn for at erstatningsordningen revideres slik at topperstatningen økes fra 6,5 G til 10 G. Her må det imidlertid tas i betraktning at dette forslaget inkluderer et Bastrup-tillegg, som ikke inngikk i Yrkeskadeforskriften av 1990. (Bastrup-tillegget ble først aktualisert i 1998, nærmere om dette nedenfor i punkt 11.5.3.)

Et fjerde parameter er NAVs utregninger av hvilket barnebidrag en forelder uten daglig omsorg for et barn bør betale per måned.²⁶

Under forutsetning av at den bidragspliktige har 6 G i inntekt mens bidragsmottaker har under 3 G i inntekt legges det til grunn at bidraget skal

²⁴ Også her er tallene basert på 2009-kroner og det tilhørende grunnbeløp.

²⁵ Se NOU 2004: 3 s. 288–290 jf. særlig tabell 12.7 presentert på s. 289.

²⁶ Lovgrunnlaget her er barneloven av 8. april 1981 nr. 7 kap 8, nærmere bestemt § 70 jf. § 10 siste ledd. Systemet er at dersom foreldre ikke blir enige om barnebidragets størrelse, blir beløpet fastsatt av «tilskotsfuten», som er NAV, jf. barneloven § 10 siste ledd. Fastsettelsen av bidragets størrelse bygger i høy grad på forskrifter fra Barne- og familiedepartementet, særlig forskrift av 15. 1. 2003 nr. 123 med senere endringer.

være på 2 900 kroner per måned (34 800 kroner per år) hvor barnet er 2 år, og 1 325 kroner (15 900 kroner per år) hvor barnet er 12 år. Til sammenlikning vil en inntekt på 6 G omregnet til dansk årsinntekt utgjøre 380 000 DKR, noe som vil gi ca. 50 % påslag til normalbidraget jf. systemet som er gjengitt i punkt 11.3 foran. Dette utgjør om lag 20 000 DKR – omregnet til norske kroner blir dette 26 000 kroner. Gjennomsnittet mellom de to oppgitte norske beløpene er altså sammenliknbart med nivået på det danske barnebidraget. Det er imidlertid verdt å merke seg at dette gjennomsnittsbeløpet ligger noe under 1/2 G.

Etter dette har Utvalget visse holdepunkter for å kunne sette et nivå for forsørgertap som bygger på avdødes økonomiske bidrag til de etterlatte. Parametrene som er trukket frem er nokså forskjellige, og må anvendes med ulike forbehold. Det utkrystalliserer seg likevel visse rammer for hvor stor den rent økonomiske forsørgertapskomponenten bør være. Denne komponenten kan på bakgrunn av de gjennomgåtte holdepunkter antas å utgjøre noe mindre enn 1 G, kanskje helst ikke mer enn 1/2 G i årstap. En fastsettelse av forsørgertap for etterlatte barn bør imidlertid gjøres samlet og slik at det såkalte Bastrup-tillegget innarbeides.

11.5.3 Tap av avdødes arbeid og omsorg i hjemmet (Bastrup-tillegget)

11.5.3.1 Innledning

Det andre hovedelementet i forsørgertapserstatningen er erstatning for den avdødes bidrag i form av arbeid i hjemmet, herunder omsorg. Disse to komponentene – hjemmearbeidskomponenten og omsorgskomponenten – er nært forbundet. Det kommer til uttrykk i rettspraksis, som har samlet de to dekningskomponentene i én erstatning, det såkalte Bastrup-tillegget.²⁷

Rettspraksis gir også eksempler på at fordyret hushold erstattes. I *Bastrup* (Rt. 1998 s. 639) uttaler Høyesterett at erstatningen er fastsatt med sikte på også «å kompensere at husholdningen ofte blir dyrere for de etterlatte enn hva den ellers ville ha vært» (s. 648). Senere rettspraksis viser at

dette har spilt en beskjeden rolle for utmålingen av Bastrup-tillegget. Utvalget anser det imidlertid som riktig å videreføre også dette kompensasjonselementet, som derfor er hensyntatt i fastsettelsen av nivået på standarderstatningen.

Det er særlig grunn til å merke seg at Bastrup-tillegget etter sin art er inntektsuavhengig, og dermed i praksis langt på vei er standardisert fra domstolenes side. Alle barn forutsettes å få samme omsorg og arbeid i hjemmet fra sine foreldre, i alle fall forutsatt normale bo- og familieforhold. Dette er et prinsipielt viktig holdepunkt for den videre utviklingen av modeller for standardisert forsørgertapserstatning.

Den videre fremstillingen utdyper de enkelte erstatningskomponentene, og gir utgangspunktet for den etterfølgende drøftelsen av Utvalgets vurderinger og forslag.

11.5.3.2 Hjemmearbeidskomponenten

At hjemmearbeid inngår i forsørgertapserstatningen fremgår i dag av lovteksten, se henvisningen fra skl. § 3-4 andre ledd tredje punktum til skl. § 3-1 andre ledd andre punktum. Fra dette utgangspunktet er det en rekke modifikasjoner.

Det er en prinsipiell forskjell mellom utmåling av erstatning for fremtidig inntektstap og for forsørgertap. Ved beregning av fremtidig inntektstap vurderes skadelidtes eget tap, mens vurderingstemaet i forsørgertapssakene er etterlattes tap ved bortfallet av den hjemmearbeidendes innsats. I *Bastrup* (Rt. 1998 s. 639) blir dette formulert slik av førstvoterende for flertallet: «Det som skal erstattes i vår sak, er ikke verdien av Linda Bastrups arbeid i hjemmet, men den delen av hennes arbeid i hjemmet som er å anse som forsørgelse av familiemedlemmene.» (s. 647). Selv om dommen er avsagt under dissens (3-2), er det enighet på dette punktet. Se utsagnet fra andre voterende, som presiserer at han «er enig i førstvoterendes utmåling» (s. 651). Synspunktet videreføres i *Engevold* (Rt. 2002 s. 673), der Høyesterett uttaler at «[d]et som skal verdsettes, er mors arbeid med A [det etterlatte barnet]» (s. 679).

I forarbeidene angis det som en forutsetning for at avdøde skal regnes som forsørger – og dermed at det er oppstått et forsørgertap i lovens forstand – at «den hjemmearbeidende har ydet en innsats til det felles underhold som overstiger verdien av hva han selv har mottatt i form av klær, kost, husrom mv.»²⁸ Sml. *Eklund* (Rt. 1964 s. 881, s. 883) og *Husmordom II* (Rt. 1951 s. 687). Det er

²⁷ Betegnelsen refererer til Høyesteretts fremgangsmåte i *Bastrup* (Rt. 1998 s. 639). Tilnærmingen ses også i tidligere dommer, som *Svanevik* (Rt. 1976 s. 1302), og populærnavnet kunne derfor vært «Svanevik»-tillegget. Bastrup-dommen er imidlertid noe tydeligere i sin formulering, og termen Bastrup-tillegget er innarbeidet. Den benyttes derfor av Utvalget.

²⁸ Innst. E. s. 55.

derfor ikke verdien av avdødes arbeid i hjemmet som skal erstattes, men den delen av arbeidet som utgjør *forsørging*.

SkI. § 3-4 hjemler en *tapsbegrensningsplikt*. Ved fastsettelsen av forsørgertapserstatningen skal det tas hensyn til etterlattes «muligheter for selv å bidra til sin forsørging». I dette ligger at den gjenlevende samlivspartneren (for eksempel ektefellen) og barn over en viss alder plikter å sørge for sitt underhold. Det må foretas en samlet vurdering, der gjenlevendes alder, helseforhold mv. må tas i betraktning.²⁹ Tapsbegrensningsplikten skal normalt medføre at erstatningen blir lavere enn verdien av den bortfalte forsørgelsen. *Bastrup* (Rt. 1998 s. 639) er illustrerende. Familien besto av to foreldre og et barn på halvannet år, frem til mor ble drept i en trafikkkulykke. Erstatning for tapt hjemme- og omsorgsarbeid ble tilkjent bare frem til sønnen ville fylle 19 år.³⁰ Synspunktet har linjer tilbake til blant annet *Svanevik* (Rt. 1976 s. 1302), der Høyesterett la til grunn at gjenlevende «for fremtiden må basere seg på i det alt vesentlige å klare seg selv» (s. 1305).

I *Svanevik* (Rt. 1976 s. 1302) hadde hustruen fullt arbeid utenfor hjemmet. Hun hadde også stått for husarbeidet alene. Om erstatningen uttaler førstvoterende for flertallet: «Videre regner jeg med at J.S., som var 54 år da hun døde i 1970, ennå i mange år kunne ha fortsatt i sitt inntektsgivende arbeid, som i dag ville gitt en årslønn på 46 000 [ca. 202 300 i 2010-kroner] og at hun en årrekke fremover stadig ville ha tatt seg av husstellet hjemme slik hun tidligere hadde gjort. På den annen side har jeg også sett hen til at S. selv er yrkesaktiv med en inntekt på 61 034 kroner i 1975 [ca. 293 300 i 2010-kroner]. Når det gjelder behovet for hjelp til husarbeid, finner jeg det forståelig at S, som var nærmere 59 år da hustruen døde og som etter det opplyste var ganske uvant med husstell, trengte hjelp i en omstillingstid. Dels har han hatt daghjelpe, og dels er han blitt hjulpet av datter og svigerdøtre som det er naturlig å gi et rimelig vederlag i den utstrekning ytelserne har hatt et større omfang. Selv om S. for fremtiden må basere seg på i det alt vesentlige å klare seg selv, finner jeg likevel at han på grunn av daglig langt arbeidsfravær fra hjemmet, sviktende

helse og også fordi han etter hvert blir eldre, fortsatt vil ha et visst behov for leiet hjelp i hjemmet. Etter en samlet vurdering er jeg kommet frem til at S. bør tilkjennes en erstatning på i alt 75 000 kroner [ca. 329 700 i 2010-kroner] for det tap han har lidt» (s. 1304–1305).

For drøftelsene av en standardiseringsmodell, har Utvalget tatt utgangspunkt i samme system som for fastsettelse av fremtidig hjemmearbeids-erstatning utenfor forsørgertapstilfellene, se lovutkastet § 3-5. Hjemmearbeidstapet erstattes naturlig nok med utgangspunkt i samme nivå som gruppe 2, som omfatter tilfeller der hjemmearbeidsevnen er bortfalt i sin helhet. Dette gir 0,4 G per år, men det er altså bare den enkelte etterlattes andel av hjemmearbeidet som ligger bak denne summen som inngår i skjønnnet bak standardiseringen. Til forskjell fra systemet i § 3-3 tredje ledd, går Utvalget inn for at også tapet frem til oppgjørstidspunktet (påført periode) standardiseres. Det er naturlig blant annet fordi størrelsen på evnetapet ligger fast (totalt bortfall); i forsørgertapssakene er det ikke nødvendig å avvente til skaden har stabilisert seg.

I vurderingen av størrelsen på hjemmearbeids-erstatningen, har Utvalget forsøkt å forene hensynet til rettsteknisk enkelhet mv. og hensynet til en viss individualisering av behovsdeknningen. Det er generelt vanskelig å angi størrelsen på hvor mye innleid hjelp som trengs som ledd i forsørgelsen. Dette beror på en konkret vurdering. Utvalget har likevel ikke ønsket å legge opp til en helt individuell utmåling, fordi dette ville motvirke fordelene ved en standardisering. Utvalget har derfor på et mer generelt grunnlag forsøkt å differensiere mellom ulike aldergruppers behov for hjelp, basert på empirisk materiale. Selv om dette først og fremst underbygger at omsorgsbehovet tar ulike former for de forskjellige aldersgruppene barnet er i, avtegnes visse forskjeller i størrelsen på behovet (målt i antall hjelpe-/omsorgstimer). Dette er størst i aldergruppen 0–6 år, og noe mindre i aldersgruppen 7–19 år.

11.5.3.3 Omsorgskomponenten

11.5.3.3.1 Oversikt

SkI. § 3-4 gir etterlatte barn rett til erstatning for den omsorgsfunksjonen som gikk bort med avdøde. Den delen av omsorgstapet som kan kompenseres ved innleid hjelp (hushjelp), er en del av hjemmearbeidstapet. I teorien er det antatt at skI. § 3-1 andre ledd andre punktum «omfatter videre pass og stell av barn, samt imøtekommelse av

²⁹ Se som eksempel blant annet *Sand* (Oslo tingrett 26. september 2006/TOSLO-2004-40352).

³⁰ I *Bastrup* (Rt. 1998 s. 639) var partene enige om å legge til grunn at forsørgelsen opphørte da Bastrup ville fylle 19 år, se dommens s. 647. Det å bruke 19 år som et skjæringspunkt er imidlertid lagt til grunn i en rekke etterfølgende saker, så vel ved domstolsbehandling som ved utenrettslige oppgjør av forsørgertapssaker.

deres behov for hjelp til lekser, lek og samtaler».³¹ En slik tilnærming reflekteres også i rettspraksis, jf. eksempelvis *Bastrup* (Rt. 1998 s. 639). Førstvoterende taler om «verdien for de etterlatte av avdødes arbeid i hjemmet, *herunder* hennes omsorg» (s. 647, Utvalgets kursivering).

Omsorgskomponenten rommer også tap av *ikke-økonomisk* karakter, ved at mor/far ikke lenger er til stede. Dette aspektet ved *Bastrup*-tillegget fanger inn en form for *kvalitativt* bortfall. Det er vanskelig å kvantifisere denne verdien av omsorgstapet i et pengebeløp, som derfor må fastsettes skjønnsmessig. I *Bastrup* (Rt. 1998 s. 639) uttaler førstvoterende at hun «finner det vanskelig å beregne dette tapet etter noen matematisk modell» (s. 647). Utsagnet er riktignok under utmålingen av hjemmearbeidstapet, men dette omfatter som nevnt også den tapte omsorgsfunksjonen.

Rettspraksis gir ikke så gode holdepunkter for å anslå hvor mye av *Bastrup*-tillegget som utgjør erstatning for tapt omsorg (som ikke er hjemmearbeid). Verken omsorgsbegrepet eller den «rene» omsorgserstatningen spesifiseres i dommene. Det er likevel mulig å antyde noe.

11.5.3.3.2 Den økonomiske delen av omsorgskomponenten

Domsmaterialet viser at størrelsen på erstatningen må ses i sammenheng med alderen på etterlatte barn. Det har utviklet seg en praksis for at omfanget av hjemme-/omsorgsarbeidet forutsettes å ville minke etter hvert som barna blir eldre. Det har sammenheng med tapsbegrensningsplikten i skl. § 3-4, slik denne er presisert i rettspraksis. Med henvisning til innretningsplikten uttaler førstvoterende i *Bastrup* (Rt. 1998 s. 639) at «det bør settes et lavere beløp fra det tidspunkt det er grunn til å forvente at B [barnet: Lasse Bastrup] selv kan bidra» (s. 647). For det årlige forsørgertapet som dekker hjemmearbeids- og omsorgstapet etter hustruens død, tilkjente Høyesterett 50 000 kroner (ca. 61 600 i 2008-kroner) frem til sønnen ble 10 år, mens det for de resterende åtte årene ble tilkjent 25 000 kroner (ca. 30 800 i 2008-kroner). Erstatningen skulle kompensere tapet av mors forsørgerarbeid i hjemmet, for mann og barn. Den kapitaliserte erstatningen ble 400 000 kroner (ca. 492 400 i 2008-kroner). Beløpet ble tilkjent gjenlevende ektefelle og barnet i fellesskap. I vurderingen må det tas i betraktning at avdøde

hadde deltidsstilling, og at det ble lagt til grunn et antatt inntektsnivå på 180 000 kroner (erstattet i tillegg). Verdien av den tapte inntektsevnen ble utmålt med 700 000 kroner (ca. 861 700 i 2008-kroner). Erstatningen ville blitt lavere hvis det etterlatte barnet hadde vært eldre. I *Engevold* (Rt. 2002 s. 673) legges det samme nivået til grunn. Høyesterett tilkjente erstatning for *Bastrup*-tillegget med 50 000 kroner frem til sønnen var 12 år, og deretter med 25 000 kroner til han ville fylle 19 år. Bakgrunnen for at man foretok en nedtrapping først når barnet ble 12 år³² (og ikke 10 år som i *Bastrup*-saken) var at han hadde «vist seg å være meget arbeids- og omsorgskrevende, og at han var noe sent utviklet» (s. 679). Det medførte et større hjelpebehov i en lengre periode. Erstatningen ble tilkjent det etterlatte barnet alene, mens det i *Bastrup*-saken ble gitt til gjenlevende ektefelle og barnet i fellesskap.

Per i dag er det relativt få dommer om *Bastrup*-tillegget. Derfor er generaliseringer forbundet med en viss usikkerhet. Likevel er det mulig å avdekke enkelte mønstre. Rettspraksis viser en viss sentrering av erstatningsbeløpene rundt summer på 50 000/25 000 kroner (avhengig særlig av barnets alder). Det er i denne sammenheng av interesse at Høyesterett i *Bastrup* (Rt. 1998 s. 639) innleder med å presisere at «det [er] vanskelig å beregne dette tapet etter noen matematisk modell» (s. 647), for deretter å anvende beløpene på 50 000/25 000 kroner som utgangspunkt for utmålingen i *Engevold* (Rt. 2002 s. 673). I underrettspraksis er det mange eksempler på at retten tar utgangspunkt i dette erstatningsnivået, for deretter eventuelt å justere noe ut fra konkrete forhold. Verken rettspraksis eller oppgjørspraksis etterlater spor av en utpreget individuell vurdering, der man drøfter en rekke forhold for å beregne det konkrete hjemmearbeids-/omsorgstapet. I den grad det tas individuelle hensyn, er det primært ut fra aldersmomentet. Denne faktoren er imidlertid allerede fanget inn av nivåskillet mellom 50 000 og 25 000 kroner. I det hele gir domsanalysen inntrykk av et sterkt normativt innslag rettet mot selve erstatningsnivåene, og på aldersnedtrappingen med 10 år som sentral differensieringsfaktor.

Fra rettspraksis kan nevnes *Eines* (RG 2003 s. 1649). Barnet bodde fast hos sin mor, som omkom i en trafikkulykke kort tid etter at samboerforholdet ble avsluttet. Borgarting lagmannsrett fastsatte *Bastrup*-tillegget til 45 000 kroner frem til

³¹ Kjelland 2002 s. 51. Se også Lødrup (medf. Kjelland) 2009 s. 541 (implisitt).

³² I tolkningen av dommen må det tas i betraktning at partene var enige om å legge 12-årsalderen til grunn.

barnet var 10 år, og deretter til 20 000 kroner. Lagmannsretten tok utgangspunkt i erstatningsnivået (50 000/25 000 kroner) i *Bastrup* (Rt. 1998 s. 639) og *Engevold* (Rt. 2002 s. 673), men nedjusterte dette ut fra en sammenlikning av saksforholdene. Retten la blant annet vekt på at det ikke forelå spesielle omsorgsbehov i den aktuelle saken. I Borgarting lagmannsretts dom 10. mars 2008 (LB-2007-13839)³³ uttaler retten at «det ikke er grunnlag for å legge den årlige erstatningen på et høyere nivå enn det som fremgår av Bastrupdommen». Barnet fikk her tilkjent 25 000 kroner for årene frem til han ville fylle 19 år. I Borgarting lagmannsretts dom 5. november 2007 (LB-2007-2101) tas det på samme måte utgangspunkt i *Bastrup* (Rt. 1998 s. 639), men erstatningen justeres ut fra konkrete forhold. Lagmannsretten stadfester tingrettens dom om å tilkjenne 60 000 kroner årlig frem til det yngste barnet er 10 år, og deretter tilkjenne Bastrup-tillegget med 30 000 kroner per år frem til det ville fylle 19 år. I begrunnelsen for å legge seg noe høyere enn 50 000/25 000 trekker retten frem at avdøde utførte omsorgsarbeid for to barn – ikke ett barn som i Bastrupdommen. I tillegg påpekte retten at det kan tas hensyn til prisstigning på kjøp av omsorgstjenester. Se også *Inderhaug* (Borgarting lagmannsrett 27. februar 2002 (LB-2001-1702)).

Når Høyesterett i *Bastrup* (Rt. 1998 s. 639) halverer erstatningen fra barnet er 10 år, gjøres dette ut fra innretningsplikten. Fra 10-årsalderen ble barnet forutsatt å kunne bidra mer selv til eget underhold. Her kan det også vises til synspunktet i *Engevold* (Rt. 2002 s. 673), selv om partene her var enige om å legge nedtrappingen til barnets 12-årsalder. Tilnærmingen i rettspraksis indikerer at hjemmearbeidskomponenten har en sentral plass. På den annen side er selve erstatningsnivået en del høyere enn det rettspraksis vedrørende skl. § 3-1 andre ledd andre punktum viser. Dette kan isolert sett indikere at hjemmearbeidet verdsettes høyere etter skl. § 3-4 enn etter skl. § 3-1 andre ledd andre punktum. En slik forskjell i utmålingen av det rene hjemmearbeidstapet synes i så fall lite begrunnet. Utvalget finner det mer nærliggende at forskjellen kaster lys over verdsettelsen av omsorgstapet forbundet med forsørgerens bortgang. Gjennomgangen av domsmaterialet etterlater et inntrykk av at omsorgskomponenten kan utgjøre vel halvparten av Bastrup-tillegget – alt etter de konkrete forhold i saken. Utvalget er klar

over at slutningen er usikker, men har allikevel brukt dette som en grov referanse i sin selvstendige rettspolitiske drøftelse av nivået på omsorgserstatningen.

Under drøftelsen av ulike modeller for Bastrup-tillegget har Utvalget forsøkt å tydeliggjøre hva som er tap av økonomisk karakter, og hva som er tap av ikke-økonomisk karakter. Dette er sentralt for å gi en realistisk beskrivelse av de to ulike typene tap, som er forbundet med ulike hensyn ved utformingen av en erstatningsmodell.

Når det gjelder den økonomiske komponenten, bemerker Utvalget at begrepet «hjemmearbeid» også omfatter en rekke omsorgsoppgaver. Som arbeid i hjemmet regnes blant annet leksehjelp og transport av barn til og fra trening og andre fritidsaktiviteter, samt innkjøp, matlaging mv. Denne delen av tapet bør så langt det er mulig henføres til hjemmearbeidskomponenten. Selve verdsettelsen kan grovt sett foretas etter *to ulike argumentasjonslinjer*.

Den ene måten er å ta utgangspunkt i det nivået man ser i rettspraksis. Som nevnt under punkt 11.3.2, er det tendens til en viss sentrering av erstatningsbeløpene omkring 50 000/25 000 kroner. Dersom disse tallene justeres ut fra konsumprisindeksen – med utgangspunkt i 1998 som er året Bastrupdommen ble avsagt – får man tallene 61 550/30 775 (2009-)kroner. Dette utgjør per i dag henholdsvis 0,84 G³⁴ og 0,42 G.

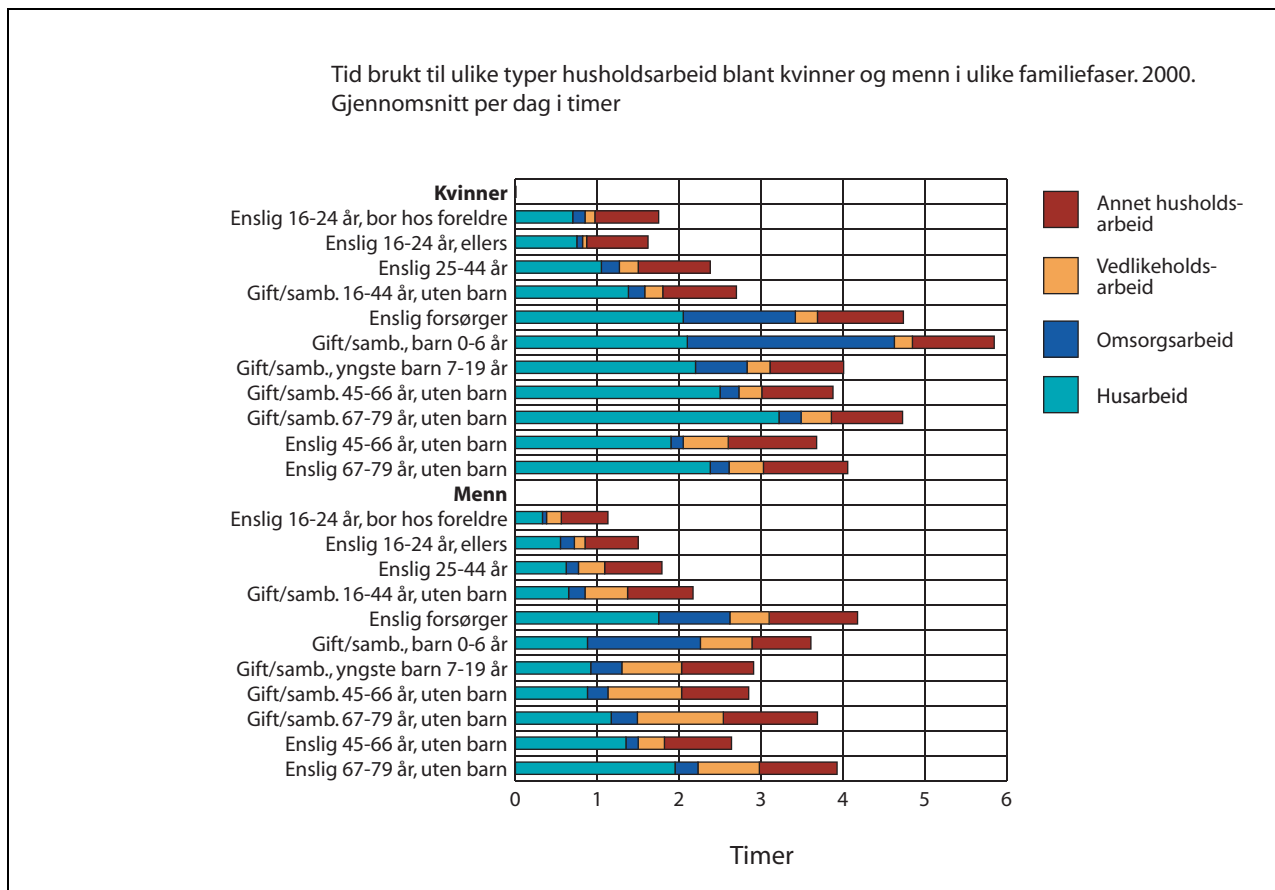
Den andre måten er å måle tapet ut fra en matematisk modell. Dette forutsetter 1) et normativt valg av et verdsettelsesprinsipp, og 2) et empirisk grunnlag for nærmere å kunne utforme modellen.

Det er naturlig å legge til grunn samme prinsipp som etter lovutkastet § 3-3 om hjemmearbeidserstatning. Tapet verdsettes ut fra hva det koster å leie inn tilsvarende hjelp, «hushjelpprinsippet». Dermed ligger det til rette for at man kan omsette tapet til en pengeverdi, etter samme mønster som hvor erstatningen går til skadelidte selv. At det ligger en rekke omsorgsfunksjoner inkorporert i hjemmearbeidsbegrepet, har Utvalget tatt hensyn til ved utarbeidelsen av standardiseringsmodellen.

Utvalget har bygget på empiri om gjennomsnittlig hjemme- og omsorgsarbeid for ulike aldersgrupper. Som en del av dette (for)arbeidet vises det til Odd Frank Vaages tidsbruksundersøkelse «Til alle døgnets tider» (2002). Den avdekker at «[d]et er par med barn i alderen 0–6 år som

³³ Ankeutvalget (HR-2008-1015-U) fant at verken avgjørelsens betydning utenfor den foreliggende sak eller andre forhold tilsa at saken skulle fremmes for Høyesterett, jf. tvl. § 30-4.

³⁴ Utregningen tar utgangspunkt i grunnbeløp per 2009, som var 72 881 kroner.

Figur 11.1 Tidsbruk, husarbeid

Kilde: Statistisk Sentralbyrå

bruker mest tid til husholdsarbeid generelt. De bruker naturlig nok særlig mye tid til omsorgsarbeid. Andelen kvinner i denne gruppen som bruker tid til omsorgsarbeid per dag er 98 %, og de bruker 2 timer og 29 minutter på dette per dag. Blant mennene i samme gruppe er det 81 % som utfører omsorgsarbeid per dag, og disse bruker i gjennomsnitt 1 time og 35 minutter på dette. Kvinnene bruker med andre ord nesten 1 time mer enn mennene.»³⁵ Studien fanger også inn nyanser for ulike familiekonstellasjoner og former for hjemme/omsorgsarbeid, se diagrammet.³⁶ Undersøkelsen gir videre grunnlag for å skille ut den «rene» omsorgen. Den utgjør ca. 1,5 timer per dag for par med barn mellom 0–6 år. Det tilsvarende tall for aldersgruppen 7–19 år er 0,27.

Omsorgsarbeidet omfatter pass og stell av barn (1,04/0,07), følge/hente barn (0,03/0,01), hjelp til lekselesing (0,01/0,02), lek med barn

(0,18/0,01), samtaler med barn (0,03/0,03), høytlesing for barn (0,04/0,01), annen omsorg for barn (0,12/0,05), pleie/hjelp til voksne i eget hushold (0,01/0,03) samt hjelp til andre hushold (0,05/0,05). Empirien bygger på Vaages tidsbruksundersøkelse (2002).³⁷ Tallene til venstre for skråstreken viser antall omsorgstimer daglig for par med barn i alderen 0–6 år, mens tallene til høyre er for par med barn i alderen 7–19 år.

Utvalget har benyttet tallene som et utgangspunkt for å verdivurdere det omsorgsarbeidet som *utelukkende* er gjort for barnet (stell, hjelp til lekser mv.), siden det er dette som er gjenstand for vurdering her. «Hushjelpprinsippet» kan gi et startpunkt for beregningen, selv om avveiningen av vernenivået beror på en samlet, avsluttende normativ vurdering. For aldersgruppen 0–6 år er antall timer per år 547,5 [1,5 x 365 dager]. Multiplisert med et timevederlag på 150 kroner blir dette 82 125 kroner, som utgjør 1,13 G. For aldersgruppen 7–19 år er antall timer per år 98,55 [0,27 x 365 dager]. Multiplisert med en timelønn på 150

³⁵ Vaage 2002 s. 34–35.

³⁶ Diagrammet er hentet fra Statistisk Sentralbyrå (kilde: <http://www.ssb.no>), som har bidratt til å kvalitetssikre innhenting, tolkningen og anvendelsen av den statistikken som er anvendt her.

³⁷ Vaage 2002 s. 112.

kroner blir dette 14 783 kroner, som utgjør 0,2 G. I tillegg kommer annet (tradisjonelt) husarbeid, ca. 1,5 timer daglig for begge grupper. Mot denne bakgrunn har Utvalget grovt estimert verdien av Bastrup-tilleggets økonomiske komponent til å utgjøre 1,5 G. Samlet blir dette ca. 2,6 G for gruppen 0–6 år og 1,7 G for gruppen 7–19 år.

Beløpene ligger høyere enn det man ser i rettspraksis, og overstiger beløpsmessig det antall G som anvises etter lovutkastet § 3-3 om hjemmearbeidserstatning til skadelidte selv.

Den endelige utformingen av Utvalgets modell bygger verken på den empirisk baserte modellen eller den rent skjønnsbaserte tilnærmingen. Utvalget har derimot trukket veksler på *begge* perspektivene i sin samlede rettspolitiske drøftelse av Bastrup-tilleggets utforming for ulike typesituasjoner og med hensyn til selve erstatningsnivået. I avveiningen har Utvalget tatt utgangspunkt i det nivået som Høyesterett har lagt til grunn, men også sett hen til de empiriske undersøkelsene og kostnader ved å kjøpe inn tjenester. Mot denne bakgrunn foreslår Utvalget å tilkjenne erstatning med 0,75 G i perioden mens barnet er 0–10 år, og deretter med 0,5 G frem til det fyller 19 år. Bakgrunnen for å legge 10-årsgrensen til grunn, er at barn fra da av forutsettes å kunne bidra mer til underholdet, sml. synspunktet i de beskrevne høyesterettsdommene.

11.5.3.3.3 *Den ikke-økonomiske delen av omsorgskomponenten*

Utvalget har videre drøftet de ikke-økonomiske tap som dødsfallet medfører. For det første har dette tapet en side mot savnet ved at avdøde ikke lenger er til stede. Det kan reises prinsipielle spørsmål ved om dette savnet overhodet nyter erstatningsvern. Rettsspørsmålet er ikke eksplisitt besvart i høyesterettspraksis eller andre rettskilder. Doms materialet synes imidlertid å legge til grunn et nokså vidt omsorgstapbegrep.

For det andre omfatter det ikke-økonomiske tapet det kvalitative bortfallet som er forbundet med at mor eller far selv ikke lenger kan utføre omsorgsarbeidet. Selv om dette er en ikke-økonomisk størrelse, er tapet erstatningsmessig. Høyesterett klaggjorde det i *Engevold* (Rt. 2002 s. 673), der førstvoterende ordlegger seg slik: «Storebrand har protestert mot at det i denne siste del skal tas med en egen omsorgsdel, fordi dette ikke er en økonomisk størrelse. Jeg er ikke enig i en slik betraktning. «Omsorgsarbeid» utgjør en stadig viktigere komponent i alle yrker som angår pleie, stell og oppfostring. Det er i utgangspunktet

ikke mulig å utelukke omsorg som del av det å forsørge og oppfostre barn. Det er heller ikke slik at omsorg er uten enhver økonomisk dimensjon.» (s. 679). Utvalget slutter seg til disse prinsipielle standpunktene, og konsentrerer den videre drøftelsen om selve utmålingssystemet.

Det tap som bortfallet av avdødes tilstedeværelse representerer, er vanskelig å prissette i kroner og øre. Man er på et område hvor det etter Utvalgets syn er vel så treffende å tale om en erstatningsfastsettelse basert på en rettspolitisk vurdering av og standpunkt til verdien av omsorg. Dette synes også å komme til uttrykk i rettspraksis, som når Høyesterett i *Bastrup* (Rt. 1998 s. 639) understreker at utmålingen beror på «utpreget skjønnsmessige vurderinger» (s. 647). Synspunktet er fulgt opp i *Engevold* (Rt. 2002 s. 673), der førstvoterende fremhever at «det å kvantitetsfeste en omsorgskomponent i foreldrenes arbeid med barna, og deretter verdiberegne denne, blir naturligvis utpreget skjønnsmessig. I Rt. 1998 s. 639 – *Bastrup* – er det tatt hensyn til omsorg som del av husarbeidet» (s. 679). Mot denne bakgrunn må man her se sammenhengen med selve erstatningsnivået slik det er fastsatt i rettspraksis.

Utvalget har funnet grunn til å sikre en rimelig kompensasjon av det ikke-økonomiske tapet, selv om det er langt vanskeligere å kvantifisere. Som en referanse har man sett hen til de andre sammenliknbare reglene om ideell skade (ménerstatning og smerteerstatning). På den måten har Utvalget også her tilstrebet konsistens i erstatningssystemet.

Som et utgangspunkt foreslår Utvalget å kompensere denne delen av omsorgstapet med 0,25 G per år, og uten å differensiere ut fra barnets alder. Også den ikke-økonomiske delen av omsorgskomponenten i Bastrup-tillegget anses som egnet for standardisering, både for tap i perioden før og etter oppgjørstidspunktet.

11.5.3.3.4 *Samordning av de to komponentene*

Utvalget går inn for å *samle* de to erstatningskomponentene. Det er ikke «vanntette skott» mellom de ulike dekningsformålene. Selv om det i utgangspunktet er enkelt å peke på hva som er økonomisk tap (som kan kompenseres ved innleid hjelp) og hva som er ikke-økonomisk tap (savn og tap av biologisk tilhørighet/hovedperson), er det glidende overganger mellom tapstypene.

I denne forbindelse må det også tas stilling til hvilken betydning tapet av den avdøde forelders «krumtapfunksjon» har for erstatningsutmålin-

Tabell 11.1 Komponentene i forsørgertapserstatningen til barn

Erstatningskomponent	Hjemmearbeid	Omsorg (ikke-øk.)	Samlet årlig erstatning
Barnets alder			
< 1–10 år	0,75 G	0,25 G	1 G
11–18 år	0,5 G	0,25 G	0,75 G

gen. Dette begrepet har ikke noe helt entydig innhold, men fanger inn en form for kvalitativt tap ved at det ikke lenger er barnets hovedperson som utfører omsorgen. Fra rettspraksis om forsørgertap spesielt, gir RG 1963 s. 602 et eksempel. Herredsretten beskriver forsørgertapet slik: «Det antas at man må kalle både husmorens daglige arbeid i hjemmet og hennes daglige tilstedeværelse der for forsørgelse. Hun er den krumtapp hvorom tilværelsen for de øvrige i det daglige hjemliv kan sies å dreie seg. Ikke bare ved det at hun yter et verdifullt arbeid der, men også ved det at hun er der kan livet få gå normalt for de øvrige familiemedlemmer. Der inntreer unormale forhold ved hennes bortfall, og det beror nettopp på at «forsørgelsen» er borte. Man kan i dette begrep ikke legge bare de materielle goder som skyldes hennes matlagning, rengjøring, vedlikehold av tøy mv., men i like grad de immaterielle goder hennes tilstedeværelse betyr. De siste er verd sin lønn like meget som de første, og tapet av dem kan derfor i like grad bli et økonomisk tap» (s. 609).³⁸

Et annet eksempel er *Knudsen* (RG 1953 s. 709), hvor retten hevder at «som hovedregel [vil] hjemmearbeiderens arbeid være *verdifullere* enn hushjelpens, både *kvalitativt* og *kvantitativt sett*». Erstatningen ble skjønsmessig oppjustert. Samme synspunkt ses i den nevnte *Hundhammer* (RG 1963 s. 602). Også her kompenserte retten den bortfalte krumtappfunksjonen, og forhøyet erstatningen med ca. 10 %.³⁹

Det uskarpe skillet mellom det økonomiske og det ikke-økonomiske aspektet ved omsorgstapet gjør det naturlig å se disse to kompensasjonselementene samlet ved utformingen av en standardiseringsmodell. Dette antas å ligge bak den tilnærmingen man ser i rettspraksis, der Bastrup-tillegget samler flere tapselementer, sml. *Bastrup* (Rt.

1998 s. 639) med linjer tilbake til *Svanevik* (Rt. 1976 s. 1302). Se også *Hogstad* (Rt. 1999 s. 1382).⁴⁰ En videreføring har dermed støtte i en viss rettstradisjon i norsk erstatningsrett.

Etter mønster av systemet i Yrkeskadeforskriften § 6-2, kan modellen videreutvikles slik at den både gir uttrykk for den samlede erstatningen og hensyntar barnets alder (kapitaliseringen).

De reglene som er beskrevet foran er formulert med utgangspunkt i en familiesituasjon der barnet eller barna bor sammen med både mor og far. Dette har også vært den tradisjonelle tilnærmingen i juridisk teori mv. I dag er det vanligere enn før at barn bor sammen med bare den ene av foreldrene, og forsørgertapinstituttet må tilpasses slike samfunnsendringer. At denne og andre «moderne» familiekonstellasjoner kan foranledige særskilte spørsmål, ser man i nye dommer om forsørgertapserstatning.

Engevold (Rt. 2002 s. 673) er et eksempel. Barnet bodde hos sin eneforsørgende (uføretrygdede) mor, frem til hun ble drept i en trafikkulykke. Barnet flyttet deretter først til mormoren i en fireårsperiode, for så å bli boende hos sin far. En problemstilling var om det skal gjøres fradrag for andres forsørging av den etterlatte. Under henvisning til ordlyden og forarbeidene blir dette besvart med nei. Høyesterett bygger også på en hypotetisk lovgivervilje, og uttaler at «[d]ersom lovgiver hadde ment at andres forsørging av et lite barn skulle gå til fradrag i erstatningsutmålingen, ville det vært nærliggende å nevne dette under drøftingen av hva som ligger i å bidra til sin egen forsørging» (s. 678). I tillegg til at løsningen støttes av juridisk teori, trekkes reelle hensyn inn i vurderingen. Høyesterett vektlegger at «[d]et å overta forsørgingen av et barn vil måtte medføre utgifter, men skadeserstatningsloven kan ikke oppfattes slik at den nye forsørger er gitt noe

³⁸ Synspunktet er gitt tilslutning av Strøm Bull 1982 s. 931–932.

³⁹ Se også Kjelland 2002 s. 73–74, som imidlertid er kritisk til om dommene – per i dag – gir grunnlag for å oppstille en ulovfestet regel om erstatning for denne typen ikke-økonomisk tap.

⁴⁰ Her ble et legeektepar drept. De to etterlatte barna på åtte og 12 år ble hver tilkjent 850 000 kroner (ca. 1 million 2008-kroner). Inkludert i dette beløpet lå så vel verdien av hjemmearbeid som omsorg, med andre ord begge komponentene i Bastrup-tillegget.

erstatningsrettslig vern. Dermed bør lovens ordning være – slik ordlyd og forarbeider tydelig peker i retning av – at barnet har erstatningskravet, og dermed settes i stand til å stille midler til disposisjon for den som overtar forsørgerrollen» (s. 678). Trafikksforsikreren fikk derfor ikke medhold i påstanden om at det bare var en eventuell differanse mellom den opprinnelige og nye forsørgingen som var erstatningsmessig. Utvalget har vurdert de hensyn som Høyesterett her skisserer, og funnet at løsningen bør videreføres under det nye systemet.

11.5.4 Tapsperioden for barns forsørgertap

Det kan diskuteres hvor lang tapsperiode som bør legges til grunn både for den rent økonomiske erstatning og for Bastrup-tillegget.

Utvalget har først reflektert over den rent økonomiske forsørgertapserstatning og den økonomiske komponenten i Bastrup-tillegget. Barneloven § 68 første ledd legger til grunn at foreldre har en forsørgingsbyrde frem til barnet er 18 år, som imidlertid kan forlenges etter bestemmelsens andre og tredje ledd.⁴¹ Det er likevel utviklet som praksis i forsørgertapssaker at forsørgelsen først opphører når barnet fyller 19 år, se til illustrasjon *Bastrup* (Rt. 1998 s. 639) og *Engevold* (Rt. 2002 s. 673). Et slikt skjæringstidspunkt reflekteres også i underrettspraksis, og er vanlig å legge til grunn i utenrettslige oppgjør.

Utvalget ønsker å videreføre denne ordningen, som har en tradisjon i norsk erstatningsrett. I tillegg er et skjæringstidspunkt på 19 år, fremfor en rent formell betraktning om å legge myndighetsalderen til grunn, bedre egnet til å fange inn det faktum at forsørgelsen i vår tid ofte strekker seg lenger enn til 18-årsdagen. På den annen side har Utvalget ikke funnet grunn til å strekke forsørgelsesperioden lenger, for eksempel til barnet er 20 år.

Når det gjelder den ikke-økonomiske komponenten i Bastrup-tillegget, står man overfor en vanskeligere vurdering. På samme måte som tapets økonomiske størrelse er vanskelig å måle i kroner og øre, er det problematisk å fange inn tidsdimensjonen. For de fleste vil bortgangen av mor eller far etter en ulykke eller annen ansvarsbetingende handling sette sine spor livet ut. Utval-

get har imidlertid ut fra retts tekniske hensyn lagt til grunn at tapsperioden bør være den samme som for Bastrup-tillegget ellers, idet en oppsplitting ikke er forenlig med fordelene ved å utforme en samleerstatning på dette punkt. En slik fremgangsmåte ses i rettspraksis, der 19-årsalderen er lagt til grunn også for kompensasjon av det kvalitative bortfallet som dødsfallet medfører. Tapsperiodens lengde settes derfor frem til det tidspunkt barnet fyller 19 år.

Tapsperioden starter naturlig nok ved barnets fødsel.

11.5.5 Betydningen av familiekonstellasjonen

11.5.5.1 Innledning

Både for det rent økonomiske tapet som skal erstattes som forsørgertap og for de erstatningsposter som sorterer under Bastrup-tillegget blir det et spørsmål om erstatningsnivået skal påvirkes av hvilken familiekonstellasjon det etterlatte barnet befinner seg i.

Rettskildematerialet avspeiler grovt tegnet to måter å fastsette Bastrup-tillegget på.

Den ene måten bygger på en betraktning av hjemme- og omsorgsarbeidet som én størrelse, som blir fordelt på antall barn. Synspunktet er da at omsorgen per barn vil avta for den enkelte når den må deles med andre. Et slikt perspektiv innebærer at tillegget blir mindre for hvert enkelte barn jo flere barn det er i familien. Her kan det tales om et «avgiverperspektiv».⁴² For det rent økonomiske tapet som skal erstattes som forsørgertap tar man utgangspunkt i hvor stor andel av inntekten avdøde totalt sett ville ha stilt til disposisjon for forsørgingsformål. På samme måte vil beregningen av Bastrup-tillegget under et avgiverperspektiv ta utgangspunkt i avdødes totale hjemme- og omsorgsarbeid (som så fordeles). En slik fremgangsmåte kan spores i for eksempel N2004/0227, der avdøde etterlot seg tre barn. Pasientskadenemnda ordlegger seg slik: «Når nivået for forsørgertapserstatningen i flerbarnsfamilier skal fastsettes, må det ... tas hensyn til at forsørgere med fulltids arbeid utenfor hjemmet, bare har ett visst antall timer per uke til rådighet for husarbeid/ omsorgsarbeid i hjemmet. Har forsørgeren flere barn, vil barna måtte dele denne tiden, enten ved at tiden fordeles barna i mellom, eller ved at forsørgeren benytter tiden på barna i fellesskap.

⁴¹ Underholdsplikten kan imidlertid opphøre tidligere hvis barnet har tilstrekkelig arbeidsinntekt eller andre midler til å sørge for eget underhold, jf. bidragsforskriften § 5. Bestemmelsen angir at barn anses som selvforsørget når det har en årsinntekt på minst 100 ganger det månedlige bidragsforskuddet. Se også blant annet Haugli 2007 s. 380 f.

⁴² Begrepene «avgiverperspektiv» og «mottakerperspektiv» er utviklet av Morten Kjelland, se en nærmere beskrivelse i Hjemmearbeidserstatning, TtE 2011 s. 4 f på s. 33–34.

... På bakgrunn av ovenstående er pasientskadenemnda kommet til at det erstatningsmessige forsørgertapet som fastsatt i for eksempel Bastrupdommen, åpenbart ikke kan multipliseres med antall barn.».

En tilsvarende fremgangsmåte ses i Gulating lagmannsretts dom 2. juni 2003 (LG-2001-1102), der avdøde etterlot seg to barn. Lagmannsretten tar utgangspunkt i beløpene i *Bastrup* (Rt. 1998 s. 639) – med summene 50 000/25 000 kroner årlig – og foretar deretter en skjønnsmessig nedsettelse. Retten uttaler at det «må gjøres reduksjon da det er tale om to barn». Bastrup-tillegget ble tilkjent med 60 000 kroner per år samlet frem til det yngste barnet fyller 10 år i 2004. Fra 2004 ble det tilstått et samlet årlig beløp på 40 000 kroner frem til det eldste barnet fyller 19 år. Deretter ble det yngste barnet alene tilstått 25 000 kroner frem til det ville fylle 19 år i 2013. Denne tilnærmingen legges også til grunn i Borgarting lagmannsretts dom 6. desember 2000 (LF-2000-291). Retten presiserer innledningsvis at den anser beløpene i *Bastrup* (Rt. 1998 s. 639) som retningsgivende, for så å legge til at «det [her er] tale om *to barn sammen* inntil det eldste barnet er blitt 19 år. For den tiden tar lagmannsretten utgangspunkt i et samlet årlig omsorgstap på 35.000 å 40.000 kroner. For de årene bare D er under 19 år, legges til grunn et årlig omsorgstap for henne på rundt 25.000 kroner.» Sml. fremgangsmåten i Namdal tingrett 2. november 2007 (TNAMD-2007-120839).

Den andre beregningsmåten tar utgangspunkt i hva de etterlatte barna trenger for å kunne opprettholde tilvakt levestandard. Man kan tale om et «*mottakerperspektiv*», idet forsørgertapserstatningen da beregnes med utgangspunkt i etterlattes behov for erstatning som gjenoppretter tidligere omsorgsdekning. En ytterligere videreføring av denne tenkemåten vil være å legge vekt på hva barn generelt trenger, uavhengig av det forsørgingsnivå man tidligere hadde. Dette ville lede til at alle barn i Norge fikk samme forsørgertapserstatning (justert etter alder) ut fra et antatt normalbehov. En slik tilnærming er lagt til grunn i yrkesskadeforsikringsordningen. Her fastsettes forsørgertapserstatningen – som må anses å inkludere de komponenter som ellers hører under Bastrup-tillegget – særskilt for hvert barn, jf. Yrkesskadeforskriften § 6-2 andre ledd. Ordningen er retts teknisk enkel og egnet til å fremme raske oppgjør, som igjen bidrar til gjøre prosessen mindre belastende for de pårørende. I tillegg trykkes det/de etterlatte barns økonomiske posisjon, ved at erstatningskravet står på «egne ben». De(t) etterlatte barn gis en omsorgerstatning som ikke

reduseres fordi det på oppgjørstidspunktet er andre barn i familien, noe som kan endres over tid.

Dette er enklere enn å legge til grunn et avgiverperspektiv, som krever en form for differensiering etter hvor mange barn det er tale om og hvilken alder disse er i. En nøyaktig utregning av erstatning på bakgrunn av hvor lenge det er tre, to eller ett barn i familien kan virke lite forenlig med ideen om en standardisert erstatning. Dette taler for å legge til grunn et rent mottakerperspektiv.

Å velge et mottakerperspektiv (for både økonomisk og ikke-økonomisk tap) er også attraktivt med tanke på de ulike familiekonstellasjoner som kan gjøre seg gjeldende. En rekke forskjellige typetilfeller kan reise kompliserte spørsmål: Hva hvis barnet bor hos mor med ny forsørgende samboer og far med juridisk forsørgingsplikt dør? Hva hvis det skjer endringer i gjenlevendes samlivsstatus, for eksempel ved at ektefelle eller samboer kommer til eller flytter ut? Under et avgiverperspektiv vil erstatningen ved oppløste ekteskap bli forskjellig avhengig av om barnet på dødstidspunktet er under delt omsorg eller hvor far bare har samværsrett. Skal partenes arrangement på dødstidspunktet påvirke forsørgertapserstatningen? Det kan være ønskelig å unngå denne typen problemer og beregningsmessige differensieringer. Dette kan tale for at standardiseringsmodellen konstrueres ut fra det beskrevne mottakerperspektivet.

Utvalget går i det følgende nærmere inn på spørsmålet om hvordan ulike familiekonstellasjoner bør påvirke erstatningsnivåene, og om et avgiver- eller et mottakerperspektiv bør legges til grunn i så måte. Det blir for det første et spørsmål om det forhold at avdøde ikke bodde sammen med barnet skal ha betydning for erstatningsnivået.

Videre blir det et særskilt tema om den omstendighet at den etterlatte er én blant flere i en søskenflokk, skal påvirke nivået på erstatningen.

11.5.5.2 Ulike omsorgskonstellasjoner

Vurderingen av hvilken omsorgskonstellasjon man står overfor bør av retts tekniske hensyn knyttes til situasjonen på dødsfallstidspunktet.⁴³

For den *rent økonomiske* forsørgertapserstatningen vil det etter gjeldende rett være den faktiske forsørging som legges til grunn. Dersom

⁴³ Jf. tilsvarende løsning i Yrkesskadeforskriften § 6-1 andre ledd.

avdøde ikke har daglig omsorg for barnet, men betaler barnebidrag, vil bidragsbeløpet langt på vei være bestemmende for forsørgertapserstatningen. Dette vil lett lede til en lavere forsørgertapserstatning enn hvor én av to foreldre som sammen har den daglige omsorgen faller fra. Der som foreldrene har *delt* den daglige omsorgen mellom seg, vil dette naturlig nok påvirke omfanget av utgifter til den faktiske forsørgingen. Forsørgingen vil samlet sett bli noe dyrere enn hvor barnet bor hos begge foreldrene og disse har omsorgen sammen. I og med at det er den faktiske forsørging som etter gjeldende rett skal erstattes, vil erstatningen gjenspeile at forsørgingen er fordyret sammenliknet med normalsituasjonen. På den annen side kan det være diskutabelt om den fordyring som ligger i at den avdøde har etablert egen bolig for å ta imot barnet bør få særlige utslag i erstatningsutmålingen. Det som skal erstattes er nemlig mer presist *merkostnadene* den gjenlevende forelderen vil ha med å forsørge barnet. Forsørgertapserstatningen betales formelt til barnet, men det er de merkostnader den gjenlevende påføres som gir det reelle mål på tapet. Med et slikt utgangspunkt er det ikke åpenbart at alle utgifter som følger med delt omsorg bør få utslag i en forhøyet erstatning sammenliknet med en situasjon hvor to ektefeller lever sammen og har felles omsorg for barn. Ved delt omsorg kan den gjenlevende i realiteten være bedre rustet for å møte den nye situasjonen hvor avdøde er borte enn ved felles omsorg.

Også andre omsorgssituasjoner vil kunne påvirke forsørgertapserstatningen etter gjeldende rett. For en nærmere fastlegging av hvordan omsorgssituasjonen påvirker erstatningsnivået gir imidlertid ikke rettspraksis nevneverdig veiledning.

Det kan så spørres hvordan utmålingen av *Bastrup-tillegget* skal gjøres ved andre familiekonstellasjoner enn hvor avdøde var én av to som forsoget barnet i fellesskap. Den interessante situasjonen i så måte er at barnet ikke bodde fast hos avdøde – med andre ord der avdøde var *delvis* forsørger. Det finnes ingen høyesterettsdommer med en slik familiekonstellasjon, og den er heller ikke omtalt i forarbeidene. Løsningen må baseres på de grunnleggende prinsipper for utmåling av forsørgertap, der vurderingstemaet er verdien av den *faktiske* forsørgelse som har bortfalt. Der barnet bare har bodd delvis hos avdøde, vil forsørgingen (som er relevant for *Bastrup-tillegget*) som regel ha hatt et mindre omfang enn der barnet har bodd fast hos den som er gått bort, enten denne bodde alene eller i et ekteskap/annet samlivsfor-

hold. I slike tilfeller beror det på en konkret vurdering hvor stort *Bastrup-tillegg* som skal tilkjennes etter skl. § 3-4. For dette typetilfellet er det ikke i rettspraksis noen klare mønstre i erstatningsbeløpene som kan gi et grunnlag for standardiseringen.

Utvalget har etter dette drøftet om man bør differensiere erstatningen ut fra om barnet bodde fast hos avdøde eller bare delvis, fordi dette kaster lys over omfanget av hjemme- og omsorgsarbeidet. En gradering kan gjøres på flere måter. Spørsmålet er om, og på hvilken måte, man skal skille mellom ulike former for delvis eller delt omsorg og operere med ulike kategorier.

En kategori må naturlig nok omfatte tilfeller der avdøde hadde eneomsorgen for barnet. Her vil *Bastrup-tillegget* i alle fall måtte utmåles fullt ut. Det kan også være aktuelt med et påslag. Det kan så eksempelvis oppstilles en egen kategori for de avdøde som har delt omsorgen likt med den andre forelder (50 %), enten i fellesskap eller hver for seg, og én kategori for de som bare har hatt samværsrett (ca. 30 %).

Underrettspraksis gir enkelte eksempler, så som RG 2004 s. 1027, som gjaldt et tilfelle der avdøde hadde flyttet fra mor og barn, og kun hadde begrenset faktisk omsorg for barnet. Her ble *Bastrup-tillegget* fastsatt til 15 000 kroner til barnet ville fylle 10 år, og deretter til 7 500 kroner til det ville fylle 19 år.⁴⁴ I Hålogaland lagmannsretts dom 1. desember 2005 (LH-2005-117011) tar retten utgangspunkt i erstatningsnivået på 50 000/25 000 kroner slik det formuleres i *Bastrup* (Rt. 1998 s. 639), for deretter å redusere beløpene forholdsmessig ut fra at avdøde bare var delvis forsørger: «Et forsørgeromfang med utgangspunkt i «vanlig samvær» gir om lag 30 % av full forsørgelse og dermed 30 % av de nevnte beløpene [50 000/25 000 kroner] pr år.»

Utvalget har drøftet om disse løsningene bør være retningsgivende under en standardisert ordning. Et ledende synspunkt har vært at man i prinsippet bør rette oppmerksomheten mot *det enkelte barns behov* for å bli stilt mest mulig i samme omsorgssituasjon som før avdøde gikk bort. Dette vil innebære en videreføring av gjeldende rett, idet man per i dag bygger på avdødes faktiske forsørging av barn på dødstidspunktet.⁴⁵

⁴⁴ Høyesteretts kjæremålsutvalg (nå Ankeutvalget) avgjorde enstemmig i kjennelse (HR-2004-1268-U) at anken burde nektes fremmet til Høyesterett etter tvml. § 373 tredje ledd nr. 1 for så vidt gjelder den generelle tolking av skl. § 3-4 andre ledd første punktum. Anken for øvrig ble nektet fremmet etter tvml. § 373 tredje ledd nr. 4.

En gjennomføring av dette på differensiert måte vil imidlertid være vanskelig i en standardisert erstatningsordning. Det er blant annet vanskelig å utforme kriterier som på en god måte fanger inn ulike varianter av omsorgsordninger. Videre vil det for vurderingen av erstatning basert på omsorgsordningene som gjaldt mens avdøde levde, hele tiden være et distraksjonsmoment at situasjonen radikalt er endret nettopp fordi avdøde er falt bort. Selve den omstendighet at en hovedforsørger har falt bort, kan medføre viktige endringer i barnets omsorgssituasjon som ikke fanges så godt inn av en ordinær differansebetragtning. Denne betraktning kan utgjøre et selvstendig argument for å betone et mottakerperspektiv på bekostning av et avgiverperspektiv. Når Utvalget også tar i betraktning de retstekniske fordeler ved mottakerperspektivet, finnes det et tilstrekkelig grunnlag for å utmåle en standardisert, lik erstatningssum for alle barn, uavhengig av hvilken omsorgsordning som gjelder for barnet.

En retsteknisk enkel løsning vil da være å la de barn som er omfattet av avdødes rettslige forsørgingsplikt («fostringsplikt»), jf. barneloven av 8. april 1981 nr. 7 kapittel 8 få rett til en standardisert forsørgertapserstatning som ikke differensierer etter omsorgsforhold. I tillegg kan det gis rom for at også barn som faktisk ble forsørget av avdøde, uten at vedkommende var rettslig forpliktet til det, kan tilkjennes erstatning dersom faktisk forsørging kan bevises. Slike situasjoner må imidlertid fanges inn av samleregelen om «andre» jf. lovutkastet § 3-8 andre ledd siste punktum, nærmere om dette i punkt 11.10 nedenfor.

11.5.5.3 Flerbarnstilfeller

Utvalget har videre drøftet betydningen av at avdøde etterlater seg flere barn. Her har Utvalget funnet større grunn til å vektlegge et avgiverperspektiv. Det vises særlig til at avdødes disponible inntekt etter selvforsørging langt på vei vil være den samme enten avdøde etterlater seg ett eller flere barn. Avdøde med mange barn kan riktignok redusere noe på eget forbruk og allokere midlene til barna, men det går en grense for hvor langt man kan gjøre slike tilpasninger. Av denne grunn tilsier økonomiske realiteter at kostnadene med å forsørge hvert barn et stykke på vei synker proporsjonalt med antall barn i søskenflokk. Det er derfor ikke realistisk at hvert barn i flerbarnsfami-

lier mottar like store andeler av den disponible inntekt som et enebarn vil gjøre. En logisk konsekvens av dette er at man ikke kan operere med samme erstatningsnivå for alle barn, uavhengig av om de er enebarn eller har søsken.

Når det gjelder den *rent økonomiske forsørgertapserstatningen*, må det i tråd med dette antas at utgiftene med den faktiske forsørging av barnet er påvirket av hvilket antall barn det er i familien. Det ligger videre en økonomisk realitet i at forsørgingsutgifter til barn nummer to ofte vil være noe lavere sammenliknet med utgifter til et enebarn. Eksempelvis kan barn i en søskenflokk dele på utstyr og leker. Innenfor visse rammer kan barna også arve klær og andre gjenstander av hverandre. Utgifter til mat og oppvarming per barn vil også være synkende med antall barn. Dette kan tale for en reduksjon av erstatningsbeløpet med antall barn, slik ordningen også er i dansk rett.

Det er riktignok vanskelig å finne klare spor av en slik effekt i rettspraksis vedrørende forsørgertap. Det finnes ingen eksempler på at spørsmålet positivt er tatt opp i premissene i høyesterettsdommer om forsørgertap til flere barn.⁴⁶ På den annen side kan det hevdes at alminnelig praksis vedrørende utmåling av forsørgertap lett leder til at det utmåles mer til et enebarn enn til hvert av barna i en søskenflokk. Dette følger av at man gjerne tar utgangspunkt i avdødes særforbruk, for så å fordele den resterende disponible inntekt på barna, se eksempelvis LB-1999-931, hvor det uttales:

«Lagmannsretten er enig med herredsretten i at det må antas at Ds særforbruk ville vært begrenset i forhold til barnas behov.»

Hadde den avdøde i denne saken bare hatt ett barn, ville erstatningen nærmest med nødvendighet blitt høyere enn det hvert av barna i den aktuelle saken fikk.⁴⁷ Etter dette kan det legges til grunn at man etter gjeldende rett nok vil redusere størrelsen på forsørgertapserstatningen per barn korresponderende med antall etterlatte barn.

For *forsørgertap som omfattes av Bastrup-tillegget* kan det forhold at det er flere barn som er etterlatt ha en litt annen virkning. Det legges nemlig til grunn at man normalt utfører mer hjemme- og omsorgsarbeid dess flere barn det er i familien. Derfor vil oftest verdien av forsørgingens totale

⁴⁵ Se blant annet Nygaard 2007 s. 141 og for eksempel RG 2004 s. 1037.

⁴⁶ Forsørgertapet er ofte fastsatt skjønnsmessig og premissene for utmålingen er ofte kortfattede, se eksempelvis Rt. 1957 s. 346.

⁴⁷ For denne måten å regne på, se eksempelvis også LG 1994-1065.

omfang være noe høyere i flerbarnsfamilier enn i ettbarnsfamilier.⁴⁸ Dette har Utvalget tatt hensyn til i den skjønnsmessige tilpasning av erstatningsnivået for barn.

For å unngå de ovennevnte problemer med differensiering ut fra antall søsken, kunne det være nærliggende å legge til grunn den ytterliggående varianten av mottakerperspektivet: Forsørgertapserstatning til avdødes biologiske og adopterte barn utmåles uten hensyn til variabler knyttet til familiekonstellasjoner.

En slik løsning ville imidlertid bryte med holdepunkter i gjeldende rett om differensiering etter antall barn i søskenflokket jf. foran. Den ville også prinsipielt avvike fra det som gjelder i dansk rett, hvor det er lagt opp til en gradering av erstatningen etter hvor mange søsken som omfattes. Forsørgertapserstatning per barn er med andre ord synkende med antall barn i søskenflokket.

Om dansk rett på dette punktet, se redegjørelsen foran i punkt 11.3. I dansk rett er beregningen av forsørgertapet (som nevnt foran) nært knyttet til reglene om barnebidrag, og utmålingen er basert på årlige beløp. Man fastsetter på bakgrunn av avdødes inntektsforhold og regler om bidragsplikt hvilken sum avdøde årlig kunne være pålagt å betale i barnebidrag. Deretter summeres dette årlige beløpet ut fra antall år forsørgingen ville ha pågått. Tabellverket for barnebidrag er konstruert slik at det skal betales et lavere bidrag til barn nummer to sammenliknet med første barn.⁴⁹

I tillegg anerkjenner Utvalget som nevnt foran at den faktiske og økonomiske omsorg kan variere med antall barn. Endelig er det et visst grunnlag for ikke å bebyrde skadevolder med dobbel og tredobbel forsørgertapserstatning

På denne bakgrunn har Utvalget etter en samlet vurdering kommet til at mottakerperspektivet ikke bør gjennomføres fullt ut, men at det bør foretas en differensiering av erstatningsnivået basert på antall søsken som omfattes. Denne løsningen utgjør en mellomting mellom et rent avgi-verperspektiv og et rent mottakerperspektiv.

Utvalget har etter dette utarbeidet en enkel justeringsregel som vil ivareta det forhold at den faktiske og økonomiske omsorg varierer med

antall barn. Den tekniske formuleringen presenteres nedenfor i punkt 11.5.6, og den videreføres også i den inntektsavhengige erstatningsmodellen, se punkt 11.7.

11.5.6 Samlet forsørgertapserstatning til barn

11.5.6.1 Innledning

Etter dette har Utvalget funnet holdepunkter for å kunne utarbeide en hensiktsmessig standardisert erstatning til barn. Denne erstatningen bygger da inn både den rent økonomiske komponenten og den komponent som består av hjemmearbeid og omsorg.

Før erstatningsnivået settes, er det imidlertid naturlig å se nærmere på hvilket nivå for forsørgertapserstatning som er lagt til grunn i rettspraksis i tiden etter Bastrupdommen, se rett nedenfor.

11.5.6.2 Veiledning i rettspraksis

En undersøkelse av rettspraksis vanskeliggjøres av at de utmålte beløp blir beregnet lenge etter skadetidspunktet, men likevel slik at fremtidstap og lidt tap slås sammen ut fra en skjønnsmessig helhetlig beregning. Det er derfor ofte vanskelig å etterspore hvilket årstap som er lagt til grunn. Videre kan det synes som nivået for forsørgertapserstatning til barn har variert noe innenfor visse rammer. Dette er naturlig så lenge erstatningen til dels bestemmes av avdødes inntektsnivå. Doms materialet må leses med slike forbehold, men presentasjonen nedenfor gir likevel et nyttig inntrykk av nivået i rettspraksis. Et hovedinntrykk er at domstolene ofte opererer med forsørgertapserstatning mellom 1 og 2 G per år, Bastrup-tillegget inkludert. Noen ganger kan det se ut til at årserstatningen er høyere enn 2 G. I det følgende gjen-gis noen eksempler fra rettspraksis:

I *Engevold* (Rt. 2002 s. 673) hadde den avdøde forsørger beskjeden inntekt. Dels av denne grunn ble den disponible inntekt delt slik at barnet tilkom 45 %. Med dette utgangspunkt ble det utmålt en erstatning for det rent økonomiske forsørgertapet på 21 700 for årene 1996–2000 (31000 inkludert renter). Dette tilsvarer ca. 50 % av G i den aktuelle perioden (40–48 000 kroner). For årene 2002–2013 ble lagt til grunn 50 000 kroner per år samtidig som G per 2002 (på oppgjørstidspunktet) var 53 233 kroner. Bastrup-tillegget ble satt til 50 000 kroner frem til barnet var 12 år, deretter 25 000 kroner. Dermed ble altså Bastrup-tillegget satt til 1 G frem til fylte 12 år. Dette innebærer at

⁴⁸ Et slikt synspunkt legges til grunn i blant annet PSN 2004/227, der avdøde etterlot seg tre barn. Her fant nemnda at verken *Bastrup* (Rt. 1998 s. 639) eller *Engevold* (Rt. 2002 s. 673) var direkte overførbare for vurderingen av avdødes egeninnsats i hjemmet/tapt omsorg.

⁴⁹ Jf. Børnetilskuddsloven (Lovbekendtgjørelse nr. 909/2004) § 14. Tallene er hentet fra det danske Justisministeriet, Familiestyrelsens nettsider, se <http://www.familiestyrelsen.dk/5/40/boernebidrag/80/>.

den samlede erstatning for årene etter oppgjørstidspunktet tilsvarte 2 G.

I *Hogstad* (Rt. 1999 s. 1382) var forsørgertapet omforent og satt til 1550 000 for to barn som var 8 og 12 år på dødstidspunktet. Saken er spesiell fordi barna mistet begge foreldrene samtidig. Dersom summen deles likt mellom barna og det regnes ut fra deres gjennomsnittsalder, vil det være tale om 775 000 i 1999-kroner som skal dekke 9 års forsørging fra 1994. I 1999 var G ca. 46 500, og erstatningen utgjorde dermed gjennomsnittlig 16,5 G per barn. Tillagt rentefordel utgjør dette en årserstatning betraktelig høyere enn 2 G, men her må man altså ta hensyn til at barna mistet begge foreldre.

Avgjørelsen i *Jørgensen* (Rt. 1997 s. 390) falt før Bastrupdommen og er derfor ikke fullt ut representativ. Her fikk to barn på 12 og 14 år ca. 8,5 G i erstatning. Avgjørelsen kan dermed likevel plasseres innenfor den antydde ramme mellom 1 og 2 G.

I dom fra Borgarting lagmannsrett av 21. desember 2001 (LB 1999-931) ble en pike som var 15 1/2 år på dødstidspunktet tilkjent 185 000 for ca. 3 og 1/2 år. Avdøde var lærer og hadde inntekt 265 000 kroner per år. I 2001 var G ca. 50 000 kroner, og erstatningen utgjorde da i overkant av 1 G per år, diskonteringseffekt og skatteeffekt innberegnet. I denne dommen var Bastrup-tillegget medregnet, mens det også var tatt hensyn til at de etterlatte ville få barnetrygd.

I RG 2003 s. 1649 fikk en 4-åring en forsørgertapserstatning på 1 500 000 kroner, innregnet et Bastrup-tillegg med 25 000 for årene frem til fylte 10 år og deretter 20 000 kroner per år. Avdødes inntektsnivå ble lagt til grunn å være ca. 200–300.000 per år. Det kapitaliserte fremtidstap for årene 2004–2012 ble satt til 885 000 kroner per år. Dette innebærer med 5 % kapitaliseringsrente at lagmannsretten må ha lagt til grunn et årlig tap på over 120 000 2004-kroner. Dette utgjør 2 G per år (G var i 2004 ca. 58 000 kroner). På den annen side må det innberegnes at skattebelastningen tar bort en del av den reelle erstatning. Dermed blir det reelle erstatningsnivået noe lavere enn 2 G.

I dom fra Borgarting av 27. februar. 2002 (LB-2001-1702) ble et nyfødt barn tilkjent 450 000 kroner fem år etter ulykken, Bastrup-tillegg inkludert. G var på dette tidspunkt 53 233 kroner. I dommen benytter man blant annet tall fra SIFO vedrørende kostnader med å forsørge et barn som sammenlikningsgrunnlag. Retten kommer til et årlig forsørgertap på 25 000, slik at forsørgertap knyttet til hjemmearbeid og omsorg (Bastrup-tillegget) kommer i tillegg. Familien hadde romslig økonomi, men det fremgår ikke av dommen hvilken årsinntekt avdøde hadde.

I dom fra Borgarting av 8. mars 1998 (LB 1998-1959) ble det samlede forsørgertapet satt til 1 750 000 kroner før avkortning inkludert tillegg for skatteulempe. Etter avkortning på grunn av forsørgingsutbetalinger ble det lagt til grunn en fordelingsnøkkel med 2/3 på gjenlevende ektefelle og 1/3 på barnet som var ett år på dødstidspunktet. Før avkortning utgjorde dette en forsørgertapserstatning for fremtiden til barnet på 1/3 av det samlede forsørgertapet uten skattetillegg, 1 240 000 kroner, altså a. 415 000 kroner. Denne summen skulle dekke årstap frem til fylte 19 år, altså ca. 14 år. På utmålingstidspunktet var G ca. 44 000 kroner. Dette innebærer at fremtidig forsørgertapserstatning for et barn på 5 år ble ca. 9,5 G. I dette beløpet var omsorgsarbeid inkludert, jf. at det ble lagt til grunn en samlet sum for omsorg stor 450 000 kroner. Legges det til et skattepåslag på 10 % blir erstatningen 10,5 G.

11.5.6.3 Samlet vurdering av nivået

Når alle disse sammenlikningspunktene vurderes, synes det for Utvalget ganske klart at det er behov for å etablere en vesentlig høyere forsørgertapserstatning enn den som er lagt til grunn for yrkeskadeforsikringen.⁵⁰

Som det har fremgått av drøftelsene foran, kan Bastrup-tillegget alene beregnes til en gjennomsnittlig årserstatning på nærmere 1 G. Holdepunktene hva gjelder den rent økonomiske erstatningen tyder på at det i standardiseringssammenheng minst bør opereres med 1/2 G per år. Dette kan blant annet begrunnes med at den rent økonomiske forsørgertapserstatningen vil tangere eller overstige dette beløpet også hvor avdøde hadde beskjedne inntekter, jf. *Engevold*.

Utvalget tar derfor som utgangspunkt at forsørgertapserstatningen per år inkludert Bastrup-tillegget bør utgjøre 1,5 G, altså ca. 108 000 i 2009-kroner og ca. 113 000 i 2010-kroner. Dette kan danne basis for en nedtrapping av erstatningen etter barnets alder.

Dersom dette årstapet kapitaliseres med 5 % rente blir kapitaliseringsfaktoren for 19 år (det høyeste antall år for forsørgertapserstatning) 12,08953.⁵¹ Etter dette blir en engangserstatning som skal dekke et årstap på 1,5 G, 1 305 280 kroner. Dette utgjør for en etterlatt som er nyfødt i det vedkommende mister den ene av foreldrene

⁵⁰ Jf. til dette også Arbeidsskadeutvalgets vurdering i NOU 2004: 3 s. 289, referert foran i punkt 11.5.1.

⁵¹ Jf. kapitaliseringstabell inntatt som Vedlegg III i Nygaard 2007 s. 502.

nesten 18 G.⁵² Det bør tillegges et skattepåslag i størrelsesorden 10 % eller mer. Slik vil en rent matematisk beregning av en årlig erstatning på 1,5 G per år beløpe seg til ca. 20 G.

Dette anser Utvalget for å være et noe for høyt beløp å kunne legge til grunn for en standardisert forsørgertapserstatning. Beløpets størrelse skyldes i høy grad at Bastrup-tillegget, jf. gjennomgangen av dette foran. Utvalget finner det som nevnt innledningsvis tvilsomt om Bastrup-tillegget kan videreføres i sin fulle konsekvens i en standardisert ordning. Beregningene ut fra rettspraksis foran viser også at det gjør seg gjeldende en viss variasjon i erstatningsnivået. Av denne grunn er det innenfor visse rammer et rom for å tilpasse erstatningsnivået ut fra en helhetlig vurdering. Ut fra et skjønn over blant annet hva som kan la seg gjennomføre i norsk rettstradisjon på personska-deområdet, vil Utvalget legge til grunn et noe lavere beløp som største mulige forsørgertap til ett barn. Utvalget setter startpunktet til 14 G.

Slik bør forsørgertapserstatning for et nyfødt barn utgjøre 14 G. Fra dette tallet kan det gjøres en nedtrapping etter barnets alder etter samme system som i Yrkesskedeforskriften § 6-2.

Utvalget har funnet grunn til å ha en *ikke-lineær* nedtrapping av erstatningen. Dette begrunnes med at nedtrappingen bør ta hensyn til at det reelt sett er dyrere å ha eldre barn enn yngre. Utvalget har i denne sammenheng benyttet SIFOs standardbudsjett for kostnader ved å ha barn. Disse tallene har blitt brukt for å finne ut hvor mye kostnadene øker med barnets alder. Eksempelvis vil kostnader forbundet med reiser og fritidsaktiviteter øke.

Budsjettet ga følgende resultater for de ulike aldersgrupper når individspesifikke utgifter samt husholdningsutgifter ble tatt med:⁵³

Tabell 11.2 SIFOs Standardbudsjett – utvalgte månedlige satser

Alder	Forbruk
1	5530
3	6490
4–5	6725
10–13	8095
14–17	8935
18–19	8975

⁵² 1305280/72881 = 17,9 G.

⁵³ Tallene er knyttet til kroneverdien i november 2009.

Tabell 11.3 Forsørgertapserstatning barn

Barnets alder	Erstatning på oppgjørstidspunktet i G
< 1 år	14
1 år	13,5
2 år	13
3 år	12,5
4 år	12
5 år	11,5
6 år	11
7 år	10,5
8 år	10
9 år	9,5
10 år	9
11 år	8,5
12 år	8
13 år	7,5
14 år	6,5
15 år	5,5
16 år	4,5
17 år	3
18 år	1,5
19 år	0

Som det fremgår, er det vesentlig dyrere å forsørge en 18-åring enn en 1-åring. Nærmere beregninger viser at det er 61 % dyrere. Dette skulle tale for en gradvis utflating av nedtrappingen. Samtidig bør det nevnes at skillet mellom barn under og over 10 år som kan utledes av Bastrup-tillegget, trekker i motsatt retning, jf. tabell 1 i punkt 11.5.3.3 foran. Bastrup-tillegget kan ikke gi særlig store utslag for de eldre barna, barn mellom 16 og 19 år. Her får det også betydning at behovet for hjemmearbeid til fordel for barnet reduseres etter hvert som barnet blir eldre. På tross av dette finner Utvalget grunn til å gi nedtrappingen en viss utflating, og en større utflating enn det som er lagt til grunn i dagens yrkesskedeforsikring.

Tabellen skal forstås slik at barnets fødselsdag er bestemmende for de ulike intervallene av erstatning. Forsørgertapserstatningen skal dekke tidsrommet frem til det etterlatte barnet fyller 19 år.

Et par eksempler klargjør hvordan tabellen skal leses: Hvis den etterlatte har fylt 17 år, men ikke 18 på tidspunktet for dødsfallet, blir erstatningen 3 G, som skal dekke tiden frem til den etterlatte fyller 19 år enten dette tidsrommet er 1 år og 1 dag eller 2 år minus 1 dag. Hvis etterlatte har fylt 18 år, men ikke 19 år, er erstatningen 1,5 G, som skal dekke tiden frem til fylte 19 år. Dette gjelder enten det dreier seg om 1 dag eller 364 dager.

Hvor avdøde var eneforsørger, er det i eksisterende erstatningsordninger lagt til grunn at erstatningen dobles, se eksempelvis Yrkesskadeforskriften § 1-2 tredje ledd. Også på dette punktet er det diskutabelt om løsningen kan opprettholdes under et nytt, standardisert regime. Slik erstatningsnivået er begrunnet, finner Utvalget at det er tilstrekkelig å legge til grunn en forhøyelse av erstatningen på 50 %. Utvalget viser til Utmålingsforskriften § 7-2 andre ledd. Som eneforsørger bør kun regnes de foreldre som rettslig sett er helt alene om omsorgen for barnet. Dersom avdøde på dødstidspunktet mottok bidrag, enten fra den andre forelder eller fra det offentlige, var avdøde ikke eneforsørger i den nevnte bestemmelsens forstand.

Etter dagens regler om yrkesskadeerstatning får hvert enkelt barn i en søskenflokk en særskilt erstatning på opptil 6.5 G avhengig av alder, jf. Yrkesskadeforskriften § 6-2 andre ledd. Det foretas altså ikke noen reduksjon basert på antall barn som er rammet i det enkelte skadetilfellet.

Når nå erstatningsbeløpet økes betydelig sammenliknet med yrkesskadeforsikringens nivå, kan det likevel diskuteres om denne løsningen kan opprettholdes. I punkt 11.5.5.3 foran er det pekt på en rekke grunner til at erstatningen bør reduseres med antall etterlatte barn. Utvalget redegjør i det følgende for hvordan dette skal gjøres.

En differensiering av erstatningen basert på antall barn byr på ulike tekniske utfordringer. For det første må ikke nedtrappingen innebære at barna i samme søskenflokk får innbyrdes ulik erstatning. Videre er det kompliserende å måtte ta hensyn til at barn har forskjellig alder. Eksempelvis vil en 14-åring og en 10-åring være en søskenflokk med flere barn i lovens forstand i fem år, deretter skal 14-åringen ha erstatning alene i fem år.

Utvalget har kommet til at den teknisk beste løsning for å imøtekomme de kryssende hensyn er å bygge inn en prosentuell reduksjon for de år hvor det er flere enn ett barn i søskenflokken:

Hvor avdøde etterlater seg flere barn, skal erstatningen til hver av disse reduseres med

eksempelvis 3 % for hvert år forsørgertapserstatningen skal betales til to barn. I eksemplet foran vil dette lede til at hvert av barna får sin erstatning redusert med 15 %. En slik løsning er forenlig med systemet i dansk rett, men «rabatten» kan anses å være noe mer markant i den ordningen som her foreslås. I dansk rett vil den samlede reduksjon fordelt på to barn utgjøre noe mindre, nemlig 12,5 %. På den annen side er som nevnt erstatningsnivået noe lavere i dansk rett sammenliknet med norsk rett.

Utvalget foreslår at det settes en grense for hvor mye erstatningen kan reduseres. Slik unngår man at erstatningen uthules for mye av den prosentuelle reduksjonen. Denne kan passende settes til 25 % per barn.

Etter dette blir erstatningen for et tvillingpar som etterlates som 11-åringer redusert med $8 \times 3 \% = 24 \%$. Dersom tvillingene etterlates som 10-åringer, når man grensen for total reduksjon og dermed settes reduksjonen til 25 % per barn. I eksemplet vil dette innebære at hvert barn får $9 G - (25 \% \times 9G =) 2,25 G = 6,75 G$.

Hvor søskenflokken omfatter tre eller flere barn, vil samme rabatt-effekt rent økonomisk kunne gjøre seg gjeldende. Tanken om at erstatningen som utmåles til hvert barn blir redusert proporsjonalt med antall barn videreføres derfor også for de større barneflokkene. Avgiverperspektivet tilsier at den samlede forsørgertapserstatning ikke kan forhøyes veldig mye, fordi erstatning skal betales til tre eller fire barn sammenliknet med erstatning til to barn. Den avdøde forsørgeren ville, om han hadde levd videre, ha møtt en grense for hvor mye han kunne avsette til forsørging uansett hvor mange barn han måtte ha. Av denne grunn finnes det riktig å øke proSENTSatsen for reduksjon med antall barn. For de år skadevolder skal betale erstatning til tre barn, reduseres proSENTSatsen per barn med 5 % per år. For de år skadevolder skal betale erstatning til fire eller flere barn, reduseres proSENTSatsen med 7 % per år.

Samtidig settes maksimal reduksjon noe høyere i disse tilfellene. For flerbarnsår med tre barn settes «tak» på reduksjonen til 35 %. For flerbarnsår med fire eller flere barn, settes den maksimale reduksjonen til 45 %.

Nedenfor gis noen regneeksempler for å vise hvordan reglene virker: Utrekningene er gjort uten «tak», for å vise hvordan selve regnesystemet slår ut.

Boks 11.1

To barn, begge 14 år på tidspunktet for forsørgerens dødsfall skal ha erstatning redusert med $5 \times 3 \% = 15 \%$. Begge skal da ha 85 % av tabellens utgangspunkt som er 6,5 G. Erstatningen blir 5,525 G på hvert barn.

Boks 11.2

Tre barn:

To tvillinger på 14 og en yngre bror på 12. Her skal det betales erstatning med reduksjon av $5 \times 5 \% = 25 \%$ for alle tre. De to siste år før 12-åringen blir 19 er han enebarn og skal ikke få redusert erstatning for disse år. De to tvillingene skal da ha 75 % av 6,5 G = 4,875 G, mens 12-åringen skal ha 75 % av 8 G = 6 G.

Boks 11.3

Fire barn:

5, 10, 12 og 15 år:

Den eldste får en reduksjon på $7 \% \times 4 = 28 \%$. Han skal da motta 72 % av 5,5 G = 3,96 G

12-åringen får først den samme reduksjonen, 28 % av sitt utgangspunkt, men i tillegg kommer $3 \times 5 \% = 15 \%$. Til sammen skulle dette bli 43 % reduksjon – av hans utgangspunkt som er 8 G. Han skal da ha 57 % av 8 G = 4,59 G

10-åringen får reduksjon $7 \% \times 4 + 3 \times 5 \% + 2 \times 3 \% = 28 + 15 + 6 = 49 \%$. Han skal da ha 51 % av sitt utgangspunkt som er 9 G. Resultatet her blir 4,6 G.

5-åringen får samme reduksjon som 10-åringen, altså 49 %. Men fradraget skal gjøres fra et annet utgangspunkt, nemlig 11,5 G. Erstatningen blir da $51 \% \times 11,5 G = 5,87 G$

For de to sistnevnte barna vil imidlertid den maksimale begrensning i reduksjonsreglene komme inn. Erstatningen kan maksimalt reduseres med 45 %. Dermed skal de to barna ha 55 % av henholdsvis 9 G og 11,5 G.

Som eksemplene viser, vil de ulike søsknene tidvis få nesten like erstatninger, selv om de har forskjellig alder. Resultatene kan på disse punktene virke overraskende, men de er både matematisk riktige og rasjonelt funderte. At resultatene blir slik er en følge av at de yngste barna er i flerbarnsfamilier i lengre tid av sin oppvekst enn de eldre barna. Dette får konsekvenser for den erstatningssummen de får. Dersom man tar mål av seg til å «gjenskape» hvordan forsørgelsessituasjonen ville ha vært dersom avdøde hadde levd videre, ville det nok antagelig også ha vært grunnlag for en viss ulikhet mellom søsknene: De yngste barna ville totalt sett ha fått en mindre formuesoverføring enn de eldste søsken, fordi de sistnevnte de første årene av sitt liv slapp å dele foreldrenes forsørgingskapasitet med yngre søsken.

Som nevnt foran, har Utvalget ikke fullt ut fulgt den linjen matematikken medfører. En viss tilpasning av nivåene vil stå i godt samsvar med den valgte mellomløsning mellom avgiver- og mottakerperspektiv. Utvalget har derfor som nevnt valgt å jevne ut systemet ved å legge inn et «tak» for fratrekking. Slike «tak» kan også bidra til å forenkle systemet. Med en slik ordning vil man relativt enkelt kunne etablere en praksis for erstatninger for 55, 65 og 75 % av tabellens verdier alt etter hvor mange barn det er i en søskenflokk og aldersfordelingen i denne. Hvis søskenflokken består av tre barn under 14 år, vil «automatisk» takene slå inn for alle tre, noe som forenkler det hele. Alle tre skal da ha 65 % av grunnerstatningen for sitt alderstrinn.

11.6 Inntektsuavhengig modell – samlivspartner

11.6.1 Overblikk

Forsørgertapserstatning til gjenlevende ektefelle eller samboer bør slik Utvalget ser det, tilkomme en persongruppe som avgrenses på samme måte som i Yrkesskadeforskriften § 6-1. For denne persongruppen benyttes i det følgende samlebetegnelsen «samlivspartner».

For den gjenlevende samlivspartneren kan det gjøre seg gjeldende store variasjoner i behov for erstatning, særlig på grunn av at noen etterlatte samlivspartnere har egen arbeidsinntekt mens andre ikke har det. En standardisert erstatning vil lett kunne bli veldig generøs overfor personer som selv har god inntekt og forsørgingsevne. På den annen side kan ikke erstatningen være for liten med tanke på personer som ikke har egen inntekt eller klart lavere inntekt enn avdøde.

For skadevolder vil erstatning for forsørgertap til samlivspartner alltid være påregnelig når han på ansvarsbetingende måte volder en persons død. En ordning der han må betale erstatning ut fra et standardisert gjennomsnittsnivå må da være akseptabelt.

For forsikringsfelleskap som er involvert på skadevoldersiden vil en standardisering by på fordeler. For en aktuarmessig beregning av forsikringspremier vil det være nyttig å kunne forholde seg til et gitt beløp per forsikringstilfelle. Videre har den standardiseringsordning som er anvendt i yrkesskadeersikringsordningen vist seg effektiv og enkel å praktisere.

Utvalget har etter dette valgt å utrede hvordan man kan oppnå en standardisering av samme type som i gjeldende yrkesskadeerskrift. For denne modellen vil Utvalget altså ikke ta hensyn til etterlattes egne økonomiske forhold, og heller ikke ta utgangspunkt i avdødes økonomi.

Etter gjeldende rett bygger man på en konkret hypotese for spørsmålet om, og hvor lenge, den avdøde ville ha forsørget den gjenlevende samlivspartneren. Samtidig legger man som nevnt foran til grunn at den gjenlevende har en viss omstillingsplikt. I alminnelighet vil innretningsplikten strekke seg relativt langt for den voksne etterlatte uten barn. Det bør derfor i standardiseringssammenheng være rom for å legge til grunn en normalperiode for forsørging. Denne perioden kan være noe lenger for gjenlevende samlivspartnere som har barn (med avdøde) enn for gjenlevende uten barn.

Et spørsmål som melder seg er derfor om forsørgertapserserstatning til gjenlevende samlivspartner bør differensiere mellom gjenlevende som har barn og ikke. Mye kan tale for at det blir en ubegrunnet grov standardisering dersom disse to gruppene av gjenlevende samlivspartnere behandles helt likt. Så vel *Bastrup* (Rt. 1998 s. 639) som annen rettspraksis viser at aleneomsorg for barn kan gå utover egen inntektsevne. Det kan hevdes at gjenlevende forelder ikke vil få full erstatning om ikke det bygges inn tillegg i erstatningen som reflekterer dette tapet. Videre må det ut fra en realistisk vurdering påregnes noe lenger omstillingstid for gjenlevende samlivspartner som har barn sammenliknet med barnløs gjenlevende samlivspartner. I det følgende drøftes derfor disse to gruppene separat.

Regelen om gjenlevende samlivspartner med barn gjelder bare ved omsorg for barn som gjenlevende samlivspartner har *med avdøde*. Her må grensen trekkes ved biologiske og adopterte barn på samme måte som for forsørgertapserserstatning

til etterlatte barn, se foran i 11.5.4.3 mot slutten, hvor det legges avgjørende vekt på om barnet er omfattet av reglene om fostringsplikt i barneloven. Utvalget antar at det ikke er riktig å belaste skadevolder med å betale forhøyet forsørgertapserserstatning til gjenlevende samlivspartner på grunnlag av omsorg for barn av andre personer enn avdøde. Dette synspunktet kan støttes på alminnelige årsaks- og adekvansbetraktninger. Avgrensningen på dette punktet klargjøres ved at ordene «barn med avdøde» tas inn i forskriftsteksten, se § 7-1 tredje ledd.

11.6.2 Gjenlevende samlivspartner uten barn

For gjenlevende samlivspartnere uten barn får det betydning at en voksen person i et moderne samfunn som regel ikke kan basere seg på å bli forsørget av en ektefelle/partner resten av livet. Skilsmisser er i vår tid ikke uvanlig. Samtidig er det forholdsvis uvanlig at en samlivspartner uten barn fullt ut lar seg forsørge av den annen samlivspartner over lengre tid.

Utvalget har derfor vurdert hva som bør være en rimelig tidsperiode for gjenlevende samlivspartners omstilling til et liv uten å være forsørget av en partner. Når det gjelder rettspraksis fra Høyesterett på dette området, er det få nyere dommer å bygge på. Videre gjelder de nyere høyesterettsdommene tilfeller hvor den avdøde hadde relativt lav inntekt. Etter et alminnelig skjønn har Utvalget kommet til at fem år bør være et tilstrekkelig tidsrom for den etterlatte til å kunne omstille seg til egen forsørging.

For fastsettelsen av den standardiserte erstatningens nivå, har Utvalget sett hen til en «normalmodell» for beregning av forsørgertap. Denne modellen er basert på beregningsmåter som har blitt brukt i rettspraksis.

Det tas for denne modellen utgangspunkt i at avdøde hadde en gjennomsnittsinntekt tilsvarende 6 G. Årstapet beregnes da ut fra en fordelingsnøkkel knyttet til dette.

Normalmodellen legger til grunn at den avdøde ville ha betalt ca. 33 % i skatt. (432 000 – 33 % = 288 000.

Neste faktor er avdødes netto bidrag til husstandens faste kostnader. Det vil være mange variabler knyttet til spørsmålet om hvor store de faste utgifter er. Det gis derfor et stipulert beløp til dekning av faste kostnader for en fem-årsperiode etter forsørgerens død. Ut fra gjennomsnittsbetraktninger av hva de faste utgifter utgjør, finner Utvalget at en årlig erstatningssum på 2 G i fem år kan utgjøre en passende kompensasjon på dette punktet.

For regnestykket knyttet til en årsinntekt på 6 G kan det da legges til grunn at avdøde stod for dekning av de faste kostnader, stipulert til 144 000 kroner. Etter dette fradraget står man igjen med 144 000 kroner. Avdødes særforbruk stipuleres til 72 000 kroner (50 %). Vi står da igjen med et forsørgertap på 72 000 kroner.

Fra denne summen må det etter gjeldende rett gjøres et fradrag for kompensasjonsrelevante ytelser. Her dreier det seg i første rekke om ektefellepensjon som er basert på avdødes inntekt. Den etterlatte samlivspartner vil, dersom vedkommende ikke har egen inntekt, motta ektefellepensjon i medhold av ftrl. § 17-5 jf. § 15-7. Denne ytelsen vil også tilfalle samboere jf. ftrl. § 1-5. Alt etter hvor lang opptjeningsstid avdøde har, kan ektefellepensjonen bli betydelig.⁵⁴ Ektefellepensjonen vil i tilfeller hvor avdøde har full opptjeningsstid kunne lede til at pensjonen overstiger de nevnte 72 000 kroner. Grunnpensjonen vil alene utgjøre 72 881 kroner, jf. ftrl. §§ 15-7 jf. 3-2.

Slik pensjon er imidlertid bare aktuell så langt den etterlatte ikke har egen arbeidsinntekt jf. ftrl. § 17-8. Folketrygdens regelverk legger også til grunn at den etterlatte, såfremt vedkommende er under 55 år, forventes å kunne få en inntekt tilsvarende 2 G etter en overgangsperiode på ett år etter dødsfallet. Under disse omstendigheter vil prinsippet om kompensasjonsrelevans føre til at mye av forsørgertapet utliknes av ytelser fra det offentlige. Den gjenlevende samlivspartneren vil enten motta ytelser fra det offentlige eller ha egen inntekt som innebærer at den faktiske forsørging ikke var betydelig. Utvalget finner likevel, etter et skjønn, grunnlag for å bygge på et forsørgertap tilsvarende 1 G i en femårsperiode i tillegg til de faste kostnader.

I tillegg til kompensasjonen for økonomiske overføringer fra avdøde, kommer i prinsippet en stipulert verdi av avdødes arbeid i hjemmet. Utvalget finner at arbeid i hjemmet til gode for en gjenlevende samlivspartner uten barn ikke kan gi grunnlag for noe nevneverdig påslag i erstatningen. Her må det forventes en omstilling fra etterlattes side.

Etter en samlet vurdering er Utvalget blitt stående ved at den standardiserte erstatningen til en samlivspartner uten barn bør tilsvare den kapitaliserte verdien av 3 G i en femårsperiode. Tanken er her at 2 G reflekterer den praksisbaserte regel

om at faste kostnader skal telle med i erstatningen. Det resterende årstap på 1 G reflekterer et tenkt gjennomsnittlig bidrag fra avdøde til gjenlevendes forsørging basert på gjenværende disponibel inntekt etter at faste kostnader er dratt fra. Løsningen kan oppfattes som romslig, tatt i betraktning de kompensasjonsrelevante ytelser som er beskrevet under gjennomgangen av normalmodellen foran. På den annen side må det tas i betraktning at standarden skal dekke alle tilfeller, også tilfeller hvor avdøde hadde høyere inntekt enn 6 G.⁵⁵

Til tross for at løsningen kan oppfattes som romslig, ser Utvalget at det foreslåtte nivået for mange tilfeller kan lede til at de etterlatte ikke kan opprettholde sin bo- og levestandard, slik målsettingen fra Bastrupdommen går ut på. Dette gjelder i alle fall for tiden etter den stipulerte femårsperioden. Dette er imidlertid en konsekvens av at det er vanskelig å opprettholde Bastrupdommens syn på formuesoppbygging under et standardisert regime.

Et årstap på 3 G utgjør 218 643 2009-kroner. Den kapitaliserte verdien av et slikt årstap beregnet over fem år utgjør 218 643 kroner x 4,3295= 946615.⁵⁶ Dette beløpet utgjør 12,98 G, altså tilnærmet 13 G. (I tillegg må skatteulempen innberegnes). Med disse utgangspunkter finner Utvalget at en standardisert forsørgertapserstatning til en samlivspartner uten barn ut fra et helhetlig skjønn kan settes til 14 G.)

Justert for kronekurs ligger denne summen godt over dansk retts minsteerstatning: Den danske minsteerstatning utgjør ca. 860 000 norske 2009-kroner, mens 14 G utgjør 1 020 334 kroner. Dette er imidlertid naturlig dersom den norske standarderstatningen skal representere et gjennomsnitt.

11.6.3 Gjenlevende samlivspartner med barn

Fem år kan bli noe for knapt for gjenlevende samlivspartnere med små barn. I rettspraksis finnes det eksempler på at det er utmålt en felles forsørgertapserstatning for barn og gjenlevende samlivspartner. Slik kan forsørgertap etter praksis løpe til barnet blir 19 år.⁵⁷ Det kan likevel stilles spørsmål ved om forsørgertapserstatningen bør

⁵⁴ I Kjønsstad 2009a s. 187 påpekes konsekvensene av at den etterlatte ektefelle mottar 55 % av den tilleggspensjonen som avdøde ville ha fått som 100 % ufør forutsatt et pensjonspoengtall på 5,75. I hans eksempel ender den etterlatte opp med en årlig pensjon på ca. 161 000 kroner.

⁵⁵ Denne forutsetningen gjelder bare for den inntektsuavhengige forsørgertapserstatningen. Forutsetningen og argumentet faller bort hva gjelder den inntektsavhengige erstatning, som utgjør Utvalgets forslag.

⁵⁶ Se kapitaliseringstabell inntatt som vedlegg III i Nygaard 2007 s. 502.

⁵⁷ Se *Bastrup* (Rt. 1998 s. 639) og *Engevold* (Rt. 2002 s. 673).

tilkjennes for like lang tid for gjenlevende samlivspartner som for barn. Utvalget finner at de hensyn som bærer forsørgertapserstatning til gjenlevende samlivspartner, i første rekke gjør seg gjeldende frem til det yngste barnet er 10 år. Denne grense er også naturlig å legge seg på når man ser hen til andre lovregler som tematiserer betydningen av omsorg for barn.⁵⁸ En grense på 10 år har også blitt lagt til grunn i utmålingspraksis vedrørende Bastrup-tillegget. Utvalget legger også vekt på en bedømmelse av barns alminnelige modningsnivå. Det er grunn til å tro at barn over 10 år ikke representerer noen hindring for den gjenlevendes forsøk på å skaffe seg egen inntekt, mens yngre barn etter omstendighetene kan kreve en slik grad av omsorg at den gjenlevende samlivspartner ikke så lett kan komme ut i arbeid.

Utvalget finner på denne bakgrunn at forsørgertap til samlivspartner med barn må settes noe høyere enn de foreslåtte 14 G og slik at 14 G må anses som en minsteerstatning av samme type som i EAL § 13 første ledd andre punktum. Det bør så gis et påslag i erstatningen for gjenlevende samlivspartner hvor det yngste barnet er yngre enn seks år på tidspunktet for forsørgerens død.

En kapitalisert erstatning basert på 3 G over 10 år utgjør $218\,643 \text{ kroner} \times 7\,7217 = 1\,688\,295$ (alt i 2009-kroner). Dette tilsvarer 23 G, et beløp som må antas å ligge noe for høyt til å kunne fungere som en normalerstatning. Selv om gjenlevende samlivspartner har barn, vil behovet for forsørgertapserstatning falle vesentlig når det har gått over fem år siden forsørger døde. En tilpasset nedtrapping av erstatningsbeløpet foreslås etter den modell som er beskrevet nedenfor. Tabellen gir et påslag i erstatningen på 0,75 G for hvert år yngste barn er yngre enn 6 år.

Etter dette foreslås følgende modell for erstatning til gjenlevende samlivspartner med små barn.

11.6.4 Reduksjon på grunn av avdødes høye alder

Et særskilt spørsmål er videre om summen som er presentert foran bør utbetales uavhengig av gjenlevendes og avdødes alder. I Yrkesskadeforskriften § 6-1 femte ledd reduseres erstatningen med 5 % per år dersom avdøde var eldre enn 46 år,

Tabell 11.4 Erstatning til gjenlevende samlivspartner med barn.

Barn 0 år	18,5 G
Barn 1 år	17,75 G
Barn 2 år	17 G
Barn 3 år	16,25G
Barn 4 år	15,5 G
Barn 5 år	14,75 G

men ikke med mer enn 80 %. Det blir spørsmål om forsørgertapserstatningen etter det nye systemet på tilsvarende måte bør reduseres som følge av at avdøde hadde høy alder.

Utvalget ser det slik at forsørgertapserstatningen ikke bør reduseres som følge av at *gjenlevende samlivspartner* har høy alder. Behovet for forsørgertapserstatning vil ofte være *større* hvor den gjenlevende eksempelvis er i 50-årene sammenliknet med hvor vedkommende er i 30-årene. Man vil i det førstnevnte tilfellet være mer tilvant en forsørgelse og ha vanskeligere for å foreta omskolering eller andre tiltak som kan øke evnen til egen forsørgelse.

Systemet i Yrkesskadeforskriften innebærer en gradvis nedtrapping av erstatningen etter hvert som alderen på avdøde nærmer seg pensjonsalder. Utvalget har vansker med å se begrunnelsen for at forsørgertapserstatningen bør reduseres så tidlig i forhold til avdødes alder som systemet i Yrkesskadeforskriften § 6-1 femte ledd tilsier. For det første ville avdøde uten skaden ha forsørget samlivspartneren i mange år etter fylte 46 år. Videre vil forsørgelsesbehovet for den gjenlevende kunne være like stort uavhengig av avdødes alder.

Av disse grunner vil Utvalget gå inn for at standarderstatningen bare begrenses av avdødes alder hvor denne nærmer seg pensjonsalder. Den avdøde ville som pensjonist ha hatt svakere forsørgelsesevne enn under sitt yrkesaktive liv, og dette bør gjenspeiles i de standardiserte reglene. Av denne grunn bygges det inn en forholdsmessig nedtrapping av erstatningen for tilfeller som gjelder avdøde eldre enn 61 år. Reduksjonen bør imidlertid ikke overstige 80 %, jf. den modell som er lagt til grunn i yrkesskadeforskriftingsreglene. Også en pensjonist må kunne påregnes å ha en viss forsørgelsesevne. En egen regel om reduksjon på grunn av avdødes alder er tatt inn i regelverket med en egen forskriftsbestemmelse, se § 7-3.

⁵⁸ Se ftrl. § 15-6 om overgangsstonad for enslig forsørger, som i utgangspunktet setter grensen for stonad til tidspunktet da barnet fyller åtte år jf. andre ledd, men slik at grensen er 10 år hvor sykdom hos forsørger eller barn forhindrer forsørger fra å ta arbeid.

Når det ellers gjelder behov for å redusere erstatningen på bakgrunn av avdødes alder, vil Utvalget bemerke at beregningen av den inntektsuavhengige erstatning er gjort med utgangspunkt i at den gjenlevende får en erstatning for en tidsbegrenset periode, i fem år. Dette innebærer i seg selv en beskjæring av forsørgertapserstatningen knyttet til det tidsmessige, og det er derfor ikke behov for ytterligere regler om dette.

11.7 Inntektsavhengig modell – barn

11.7.1 Overblikk

Utvalget har funnet at tanken om å gi samme erstatning til alle barn og alle gjenlevende samlivspartnere vil gå for langt i å overkompensere noen grupper, samtidig som andre grupper i for høy grad underkompenseres. Det anses derfor hensiktsmessig å lage en forsørgertapserstatning som i større grad tar hensyn til avdødes inntekt, jf. systemet i dansk rett. En slik inntektsavhengig forsørgertapsmodell vil videre stå i samsvar med standardiseringsordningen for øvrig. En forsørgertapserstatning som tar hensyn til avdødes inntekt kan imidlertid kombineres med en form for minsteerstatning. Også dette elementet ligger inne i den danske forsørgertapserstatningen.⁵⁹

Man har i dansk rett brukt regler om barnebidrag som «mellomstasjon» for å fastlegge forsørgertapserstatningen, slik at det gis en minsteerstatning for alle barn. Man har deretter bygget et system som gir en erstatning som øker proporsjonalt med avdødes inntekt.

Som det vil ha fremgått, er den danske forsørgertapserstatning til barn noe knapp sammenliknet med norsk rett. Det vises til at en gjennomsnittsinntekt etter det danske systemet vil gi en forsørgertapserstatning til ett barn på i underkant av 20 000 DKR (normalbidraget + 50 %). Justert for kronkurs vil erstatningen da ligge i størrelsesorden 1/3 G.

Et slikt nivå er lavt dersom man sammenlikner med de toneangivende høyesterettsdommene i norsk rett (*Bastrup* og *Engevold*). *Bastrup*-tillegget alene vil overstige den danske minsteerstatningen med god margin, og *Bastrup*-tillegget er etter sin art ikke inntektsavhengig. *Bastrup*-tillegget vil også alene overskride det norske nivået for barnebidrag. Denne omstendighet gjør at en kob-

ling til reglene om barnebidrag ikke så lett lar seg gjennomføre i norsk rett. Utvalget har likevel forsøkt å overføre systemet fra dansk rett til norsk rett.

11.7.2 Overføring av dansk modell?

Det som hentes fra det danske systemet er dermed forholdstallene for økning av erstatningen ut over en minsteerstatning i henhold til inntekt og «rabattsystemet» for tilfeller hvor avdøde hadde flere barn. Når systemet overføres til norsk rett er det naturlig å bygge på en minsteerstatning tilsvarende det foreslåtte «gulvet» på 5 G i brutto årsinntekt, jf. punktene 5.4.3 og 5.5 foran.

Det danske systemet innebærer at det såkalte normalbidraget økes med 25 % intervaller proporsjonalt med at avdødes inntekt øker. En overføring av dette prinsippet vil etter visse tilpasninger gi følgende tabell:

Tabell 11.5 Forsørgertap dansk modell I

Inntekt	1 barn	2 barn	3 barn
5 G	1 G	1 G	1G
6 G	1,25 G	1G	1 G
7 G	1,5 G	1,25 G	1G
8 G	2G	1,5 G	1,25 G
> 9 G	2G	2G	1 G
> 12 G	2,5 G	2G	1G

Som det fremgår, byr denne direkte overføringen av det danske systemet på visse problemer, fordi erstatningsnivået blir noe høyt. En vesentlig grunn til dette er at den norske minimumserstatningen på grunn av *Bastrup*-tillegget blir nokså høy. Et alminnelig skjønn taler for at for eksempel en utmåling på over 4 G (hvor tre barn er etterlatt) av en inntekt på 8 G blir for mye.

Ett alternativ er derfor å sette et mye lavere utgangsbøp, for eksempel 1/2 G, selv om dette vil gjøre vold på det nivået som ble satt i *Bastrup*. Selv om man bygger på et lavere bøp, kan det være grunn til å sette merbetalingen for barn nummer 2 og 3 lavere enn det forholdstallet som danskene har operert med.

⁵⁹ Se EAL § 13 andre punktum.

Tabell 11.6 Forsørgertap dansk modell II

Inntekt	1 barn	2 barn	3 barn
Innt. 5 G	1/2 G	1T/2 G	1/3 G
Innt. 6 G	2/3 G	2/3 G	1/2 G
Innt. 7 G	3/4 G	2/3T G	1/2 G
Innt. 8 G	1 G	3/4 G	2/3 G
8–10 G	1 1/4 G	1 G	3/4G
10–14 G	1 1/2 G	1 1/4 G	1G
14–19 G	2 G	1 ½	1 1/4 G

Denne tabellen vil legge seg nærmere det nivå og den modell som er benyttet i dansk rett. På den annen side vil den markant fravike det nivå det er naturlig å legge seg på med bakgrunn i *Bastrup* (Rt. 1998 s. 639). Utvalget finner det vanskelig å gå inn for en modell som så klart bryter med gjeldende rett.

På denne bakgrunn kan Utvalget vanskelig foreta en direkte overføring av det danske systemet. En mulig løsning vil etter Utvalgets oppfatning likevel være å adoptere deler av det danske systemet for utmåling, likevel slik at det opereres med summer som er basert på utredningen foran om det norske nivået, både hva gjelder økonomiske og ikke-økonomiske komponenter. På denne måten kan den standardiserte, inntektsavhengige forsørgertapserstatning til en viss grad bygge videre på nivået i gjeldende norsk erstatningsrett.

11.7.3 En tilpasset norsk modell

Med disse utgangspunktene vil Utvalget foreslå å bruke tabellen for den inntektsuavhengige forsørgertapserstatningen som startpunkt, for deretter å tilpasse erstatningen etter avdødes inntektsforhold. På denne måten kan det bygges inn en fleksibilitet og en rettferdighetstenkning knyttet til forholdet mellom avdødes inntektsnivå og forsørgertapets erstatningsnivå.

Videre vil en slik oppbygging kunne sikre bedre konsistens i den helhetlige erstatningsordningen ved at erstatningen utmåles som en engangserstatning (en «lump sum») til forskjell fra en årlig erstatningssum slik som i dansk rett. Det er generelt sett ønskelig å få de ulike erstatningsposter inn «på samme formel». Det danske systemet med en blanding av engangserstatning og årserstatning er det i så måte mindre grunn til å adoptere.

Etter dette presenteres nedenfor en modell hvor det tas utgangspunkt i nivåene for den inn-

tektsuavhengige erstatning. Tabellen suppleres med en enkel justerende regel som tar hensyn til avdødes inntektsnivå. Denne regelen justerer forsørgertapserstatningen opp hvor avdøde har inntekt høyere enn 6 G og ned hvor inntekten er lavere enn 6 G. Det settes imidlertid grenser for så vel forhøyningen av erstatningen som for reduksjonen. Når det gjelder forhøyningen, kan denne passende stipuleres slik at etterlatte får en prosentvis høyere erstatning for hver G avdødes inntekt overstiger 6 G. På ett punkt i en slik forhøyning av erstatningen bør det imidlertid settes en grense som avspeiler at avdødes bruk av inntekt til forsørging ikke er lineær. Det er ut fra alminnelige erfaringer grunn til å tro at den som har relativt høy inntekt vil bruke en viss prosentandel av inntekten til sparing og investeringer, slik at langt fra alle disponible midler etter at selvforsørging er dratt fra, vil gå til forsørgelse av barn. Det er også grunn til å tro at den prosentandel av disponible midler som brukes til selvforsørging, øker med økt inntekt. Utvalget har med utgangspunkt i disse overveielser, og ut fra skjønnsmessige betraktninger, laget en tilpasset oppskalering av forsørgertapserstatningen basert på avdødes inntekt.

For å lage et enkelt system har Utvalget bygget inn denne grensen ved å sette et tak på erstatningen på 45 % over tabellens utgangspunkter.

For lavere inntekt enn 6 G reduseres erstatningen med 10 % per G, men slik at erstatningen ikke reduseres for inntekter lavere enn 4 G. Dette innebærer at den laveste forsørgertapserstatning et barn kan få er grunnerstatningen etter tabellen redusert med 20 %. Dette innebærer for så vidt at det opereres med en «gulverstatning» når det gjelder etterlatte barn. Utvalget finner at en slik ordning kan begrunnes for denne særlig svakt stilte gruppen, jf. de prinsipielle betraktningene som er nevnt innledningsvis under punkt 11.4.1. Gulvet settes nominelt lavere enn det som tilsvarer standarderstatningen på 5 G, men her er det så mange skjønnsmessige elementer bak tallstørrelsene at dette ikke reelt utgjør noen form for konsistensbrudd. Også en annen grunn tilsier at gulvet settes lavere enn en erstatning tilsvarende 5 G: Gulvet knyttet til en erstatning tilsvarende 4 G i årsinntekt skal utmåles uavhengig av om avdøde har «tilknytning til arbeid eller utdanning», jf. regelen i § 3-2 andre ledd vedrørende inntektstap. Regelen tilgodeser altså også foreldre med inntekt lavere enn 1 G, jf. § 3-1 andre ledd andre punktum. Utvalget viser til de spesielle sosiale hensyn som gjør seg gjeldende for etterlatte barn. Graderingen ned til 4 G er dermed gjort for å innarbeide en diffe-

rensiert forsørgertapserstatning som ligner den som gjelder i dag, likevel slik at alle etterlatte barn får erstatning på et rimelig nivå.

For inntektsspennet 6–9 G økes erstatningen med 10 % per G. Deretter økes erstatningen med 5 % per G for inntektsspennet 10–12 G. For inntektsnivåer over 12 G (13 G og høyere), vil det ikke legges opp til noen økning av erstatningen. Dette kan dels forsvares med at andelen av den disponible inntekt som går til forsørging som nevnt vil avta etter hvert som inntektene øker. Med dette utgangspunktet kan det etter Utvalgets oppfatning være rimelig å sette et «tak» på forsørgertapserstatningen, og et tak som ikke helt korresponderer med det tak som er satt for alminnelig inntektstap (19 G).

Det ligger i en slik ordning at skadevolder fritas for å betale full erstatning når han er ansvarlig for den dødelige skadeforvoldelse som har rammet en særlig velstående forsørger. Utvalget finner at dette kan forsvares ut fra hensynet til å oppnå en standardisering. Det bemerkes også at den etterlatte i slike tilfeller ofte vil kunne nyte godt av en arv fra avdøde.

I det følgende gjentas den tabell som foran ble lansert under inntektssuavhengig forsørgertapserstatning. Denne gangen fungerer imidlertid tabellen som et startpunkt, mens nærmere differensiering basert på avdødes inntekt følger av reglene i tabell 11.7.

Hvor avdødes inntekt er 5 G, reduseres erstatningen med 10 %. Hvor avdødes inntekt er 4 G eller lavere, reduseres erstatningen med 20 %.

For hver G avdødes inntekt overstiger 6 G, økes erstatningen med 10 %. For hver G avdødes inntekt overstiger 9 G, økes erstatningen med 5 %, likevel slik at den totale økning av erstatningen ikke skal overstige 45 %.

Med dette systemet vil eksempelvis en 15-åring med en avdød forsørger som hadde 8 G i inntekt motta 5,5 G pluss (20 % av 5,5 G =) 1,1 G = 6,6 G. En 15-åring hvis avdød forsørger har inntekt på 4 G vil på sin side kun motta 5,5 (minus 20 % av 5,5 G =) 1,1 G = 4,4 G.

Systemet med reduksjon for barn som har søsken som også mottar forsørgertapserstatning (jf. punkt 11.6.3 foran) kan rent teknisk anvendes på samme måte ved inntektssuavhengig som ved inntektssuavhengig forsørgertapserstatning. Man vil riktignok få en prosentbasert regneoperasjon i to ledd. Hver for seg er imidlertid de to leddene så enkle at de bør være mulige å innarbeide i et standardisert system.

Tabell 11.7 Forsørgertapserstatning barn

Barnets alder	Samlet forsørgertapserstatning
< 1 år	14 G
1 år	13,5
2 år	13
3 år	12,5
4 år	12
5 år	11,5
6 år	11
7 år	10,5
8 år	10
9 år	9,5
10 år	9
11 år	8,5
12 år	8
13 år	7,5
14 år	6,5
15 år	5,5
16 år	4,5
17 år	3
18 år	1,5 G
19 år	

Et eksempel kan være som følger:

En avdød med inntekt 5 G etterlater seg to tvillinger som er 12 år gamle på dødsfallstidspunktet. Etter tabellen skal disse i utgangspunktet ha 8 G i erstatning, men dette tallet må reduseres med 10 % pga. avdødes inntektsforhold. Dermed blir erstatningen 7,2 G. Denne summen skal imidlertid for begge barnas erstatninger reduseres med $7 \times 3\% = 21\%$. Etter dette blir erstatningen $7,2 \text{ G} - (21\% \times 7,2 \text{ G}) = 5,609 \text{ G}$.

I forslaget til forskrift er det lagt opp til to separate regneoperasjoner. Justeringen på grunnlag av avdødes inntekt er plassert i § 7-2 tredje ledd, mens justeringen som følge av antall søsken i antall år er plassert i samme bestemmelses fjerde til sjette ledd. Utvalget vil imidlertid nevne at det er mulig å forenkle rettsanvendelsen ved å lage en tabell som fanger inn regneoperasjonen vedrørende inntektsnivå i tredje ledd. Antall G for avdødes årsinntekt og barnets alder vil med utgangspunkt

i tabellen for 6 G (inntektsuavhengig erstatning) kunne gi matematiske produkter som utgjør standardiserte erstatningssummer målt i G. De standardiserte summene kan lett plasseres i en oversiktlig tabell. Da vil rettsanvenderen kunne gå inn på riktig punkt i tabellen og lese av et visst antall G som utgangspunkt for hvert barns erstatning. Det aktuelle tallet målt i G blir så gjenstand for en prosentuell reduksjon basert på systemet med reduksjon etter antall flerbarnsår. En slik tabell kan eventuelt plasseres som et vedlegg til Utmålingsforskriften med henvisning fra forskriften.

11.8 Inntektsavhengig modell – samlivspartner

11.8.1 Generelt

Utvalget finner at det også for gjenlevende samlivspartnere bør utarbeides en inntektsavhengig standardiseringsmodell. Det vises til den begrunnelse som er presentert i punkt 11.7.1.

En slik inntektsavhengig modell må naturlig nok foreta en kobling mellom avdødes inntektsnivå og gjenlevende samlivspartners erstatningsnivå. I dansk erstatningsrett har man foretatt en slik kobling ved å bygge på den erstatning for ervervstap som avdøde ville ha fått ved full ervervsuførhet i levende live.⁶⁰ I dansk rett får den gjenlevende samlivspartner 30 % av hva den avdøde ville ha fått. Utvalget har vurdert å overføre dette systemet til norsk rett, men funnet at det vanskelig kan gjøres direkte, se om begrunnelsen rett nedenfor.

11.8.2 Overføring av dansk modell?

En overføring av det danske systemet til norsk rett er teknisk gjennomførbar, men slik at det eventuelt må gjøres visse tilpasninger foranlediget av grunnleggende forskjeller mellom dansk og norsk rett. Det vises særlig til at den danske kapitaliseringsfaktor på 10 x brutto årslønn ikke gir «full erstatning» slik dette begrepet er forstått i norsk tradisjon.

Beregninger viser at erstatningen etter det danske systemet relativt sett ligger *høyere* enn norsk erstatning for inntektsgrupper lavere enn 11 G, mens forholdet er omvendt når det gjelder høyere inntektsgrupper. For alminnelige inntektsgrupper (5–7 G per år) vil det danske erstatningsnivået faktisk ligge vesentlig høyere enn i norsk rett.

En overføring av den danske modellen til det norske systemet kan likevel gjøres ved å gi gjenlevende samlivspartner en prosentandel av den erstatning den avdøde ville ha fått ved ervervstap livet ut. Tanken om at gjenlevende ektefelle skal ha en definert forholdsmessig andel av inntekten kan forfølges.

Utvalget har for vurderingen av en slik overføring funnet grunn til å ta hensyn til at forsørgertap for gjenlevende samlivspartner i norsk rett tradisjonelt bare har vært utmålt for en periode – ikke livet ut. På dette punkt vises det også til betraktningene foran om at moderne samlivsformer i mindre grad enn i tidligere tider bygger på en forutsetning om at samlivspartnere holder sammen resten av livet.

Utvalget har videre tatt hensyn til beregningsmodeller som har vært brukt i norsk rettspraksis, jf. gjennomgangen foran i punkt 11.2.

Også trygdeytelser til gjenlevende samlivspartner er tatt hensyn til.

Etter gjeldende regler vil den gjenlevende motta overgangsstønad som er basert på den avdødes inntektsforhold. Utmålingen av tilleggs-pensjonsdelen av overgangsstønaden er basert på samme prinsipp som reglene om etterlattepensjon. Her tas det utgangspunkt i hva den avdøde ville ha fått i uførepensjon for så å tilstå den etterlatte 55 % av beløpet. Et eksempel hentet fra Kjønsstad, Innføring i trygderett, Oslo 2009 s. 187: Hvor avdøde har et sluttpoengtall 5,75, får den etterlatte en årlig etterlattepensjon på 161 015 kroner, altså ca.2,25 G.

Når det gjelder forholdet til overgangsstønad, må det også tas det viktige forbehold at denne blir redusert etter gjenlevendes eget inntektsforhold. Jf. ftrl. § 17-8. Dette innebærer at noen av de etterlatte ikke vil motta slik stønad.⁶¹ Det kan være noe usikkert hvor langt dette systemet vil beholdes når det nå foreslås nye regler om uførepensjon. Slik ordningen er i dag, vil imidlertid overgangsstønaden gi et betydelig bidrag til den etterlattes økonomi i en overgangsfase.

De nevnte forholdene taler for å legge erstatningen på et nivå som er noe lavere enn det nivå man har lagt seg på i dansk rett. Det er eksempelvis neppe grunn til å føle seg bundet av den danske minsterstatning som omregnet tilsvarer hele 11–12 G.

Videre er det rent rasjonelt vanskelig å forsvare at forsørgertapserstatningen skal bygge på et antall G som er fremkommet som en hypotetisk

⁶⁰ Se EAL § 6 jf. § 9.

⁶¹ Nærmere om inntektsprøving av etterlattepensjon, Kjønsstad 2009 a s. 187.

beregning av avdødes inntektsmessige, skattemessige og trygdemessige stilling forutsatt at vedkommende var 100 % ervervsufør. Det fremstår som noe tilfeldig å la en hypotetisk situasjon med helt andre forutsetninger gå inn som en bestemmende faktor for forsørgertapserstatningens størrelse. Denne hypotetiske vurderingen bygger riktignok også på avdødes inntektsnivå, men den store betydningen av trygdekomponenten gjør det mindre naturlig å bygge direkte på situasjonen med ervervsuførhet, slik man har gjort i dansk rett.

Utvalget har alt i alt funnet at denne formen for erstatningsutmåling er vanskelig å begrunne rasjonelt samtidig som den bryter med det øvrige systemet for standardisering. Utvalget har derfor i stedet valgt å ta utgangspunkt i de vurderinger og det nivå som er fastlagt for den inntektsuavhengige erstatningen, se rett nedenfor.

11.8.3 En tilpasset norsk modell

Som det har fremgått, lar det danske systemet for inntektsavhengig forsørgertapserstatning seg ikke overføre direkte til norsk rett. Utvalget har likevel hatt nytte av å se hen til det danske systemet og elementer av den danske modellen er bygget inn i den modellen som foreslås nedenfor.

Utvalget har imidlertid vært opptatt av å videreføre de tendenser og det nivå som hittil er lagt til grunn for forsørgertapserstatning. For å oppnå dette, er det naturlig å se hen til det materialet som er innhentet og de vurderinger som er gjort foran i forbindelse med presentasjon av en inntektsuavhengig erstatning. Som vist foran, var Utvalgets vurdering at en slik inntektsuavhengig erstatning kunne ligge på 14–18 G basert på ulike gjennomsnittsbetraktninger. Utvalget vil bygge videre på dette gjennomsnittsnivået ved utarbeidelsen av en inntektsavhengig modell.

Det nevnte nivået er lagt til grunn som en mal for erstatning tilpasset en gjennomsnittsinntekt på ca. 6 G. Ved en inntektsavhengig modell er det da naturlig å bruke produktet av 6 G som utgangspunkt og derfra foreta reduksjoner og økninger alt etter avdødes inntektsnivå. Slik vil standardiseringen bygges opp etter samme modell som for den inntektsavhengige forsørgertapserstatningen for barn. Utvalget har valgt å legge seg på samme nivå for reduksjon og økning av erstatningen bygget på antall G. Også for gjenlevende samlivspartner skal erstatningen endres med 10 % per G i inntektsnivå for avdøde, men slik at det foretas en nedtrapping av den prosentvise økningen i de tilfeller hvor avdødes inntekt overstiger 9 G, og slik

at «taket» for økning settes til 12 G. Det nederste nivået for forsørgertapserstatning tar utgangspunkt i at avdøde hadde en inntekt på 4 G eller lavere. På denne måten er «gulvet» for forsørgertap for gjenlevende samlivspartner brakt i konsistens med gulvet for den andre viktige gruppen av etterlate barn. Utvalget viser for øvrig til Utmålingsforskriften § 7-1 tredje og fjerde ledd.

11.8.4 Oppsummering – Utvalgets standpunkter

Som det vil ha fremgått foran, går Utvalget inn for en inntektsavhengig forsørgertapserstatning til både barn og gjenlevende samlivspartnere. For begge persongrupper bygger standardiseringsmodellen videre på arbeidet med å utvikle en inntektsuavhengig modell, jf. punktene 11.5 og 11.6 foran. De inntektsavhengige modellene står likevel på egne ben slik de presenteres i lov og forskrift.

11.9 Omstillingserstatning

Som nevnt opererer man i dansk rett med et eget overgangsbeløp som del av forsørgertapserstatningen. Dette er et fast beløp som ikke justeres på bakgrunn av avdødes inntekt. Beløpet utgjorde kroner 108.000 i 2001, men utgjør etter oppjustering jf. EAL § 15 fra 1. januar 2009 136 000 DKR.⁶² Dette tilsvarer etter justering for kronekurs (113, november 2009) NOKca. 153 000, altså godt over 2 G.

Overgangsbeløpet ytes som en standardisert kompensasjon for utgifter som lett oppstår når en samlivspartner eller ektefelle dør, men som dels kan være vanskelige å dokumentere. Det kan eksempelvis være flytteutgifter, bistand i hjemmet og utgifter ved begravelse. Videre kan nevnes utgifter til skifte og setteverger i den forbindelse, samt utgifter til advokat og andre utgifter tilknyttet booppjøret.⁶³

I Mandatet er Utvalget bedt om å ta stilling til om det bør innføres en slik erstatningspost også i norsk rett.

Det bør tas i betraktning at skadevolder allerede etter gjeldende rett er erstatningsansvarlig for gravferdsutgifter og andre rimelige utgifter

⁶² Opplysninger hentet fra Arbejdsskadestyrelsens nettsider <http://www.ask.dk/sw9748.asp>.

⁶³ Utgifter til advokat i forbindelse med selve erstatningsoppjøret dekkes under posten for merutgifter, se om dette punkt 7.6.4.

som følger av dødsfallet, jf. skl. § 3-4 tredje ledd. Det blir altså tale om å standardisere en godt innarbeidet tapspost i norsk erstatningsrett. Et element av slik standardisert erstatning ligger allerede inne i yrkesskadeforsikringsordningen, jf. Yrkesskadeforskriften § 6-3, hvorefter kostnader med begravelse erstattes med 1/2 G. På dette grunnlaget har Utvalget funnet at en slik erstatningspost for overgangsutgifter bør innføres sammen med den nye standardiseringen. Utvalget anser imidlertid ordet «omstillingserstatning» som mer treffende enn «overgangsertatning». Erstatningsposten vil derfor i det følgende og i loven betegnes som omstillingserstatning.

Etter folketrygdloven ytes behovsprøvd gravferdsstønad, jf. ftrl. § 7-2. Full gravferdsstønad er for tiden (2009) kroner 18 744.⁶⁴ Slik ytelse vil etter gjeldende rett være kompensasjonsrelevant. Når det nå lages en standardisert ordning, bør denne stønaden tas hensyn til ved fastleggingen av erstatningens størrelse, slik at den ikke lenger blir gjenstand for et eget fradrag. Det vil være kompliserende dersom det skal gjøres et fradrag i en erstatning som er standardisert, og Utvalget vil søke å unngå dette. Utvalget antar at koordineringen mellom gravferdsstønad og erstatning bør løses på prinsipielt samme måte som i den danske modellen, til tross for at ikke alle vil motta gravferdsstønad. Utvalget har derfor tatt hensyn til den behovsprøvede gravferdsstønaden ved fastlegging av nivået for den standardiserte erstatning. Det ligger i dette en forutsetning om at eventuelt utbetalt gravferdsstønad ikke skal gå til fradrag i den standardiserte omstillingserstatningen.⁶⁵

Utvalget finner at det rettspolitiske er grunnlag for en særskilt, standardisert erstatningspost for gravferdsutgifter og for utgifter som påløper i den første tiden etter et dødsfall. Under dagens gjeldende regler vil slike utgifter bare kunne erstattes så langt de er rimelige og nødvendige. Dette kriteriet gir et godt utgangspunkt for en standardisering som ikke vil innebære et markant brudd med gjeldende rett.

Utvalget bemerker at det i tillegg til selve begravelsesutgiftene i forbindelse med dødsfall ofte vil påløpe ekstra utgifter; for eksempel til reiser, til pass av barn hvor omsorgspersoner er rammet av sorg, og i det hele tatt ulike utgifter til tiltak som kan lette situasjonen for en familie som nylig er rammet av et dødsfall. Slike utgifter må anses

nødvendig og rimelige. De må også oppfattes som påregnelige for skadevolder. De bør derfor være med og danne grunnlag for en standardisert omstillingserstatning.

Utvalget har etter dette vurdert hvilken størrelse en slik standardisert erstatningspost bør ha. I denne forbindelse kan det noen utgangspunkter fra rettspraksis nevnes:

I LB 1999-931 (avsagt 21. desember 2001) ble det erstattet 24 000 kroner i begravelsesutgifter, dette tilsvarer ca. 1/2 G (I 2001 tilsvarte 1 G 50 603 kroner). I RG 1978 s. 505 ble det betalt 2768 kroner, dette tilsvarer ca. 1/5 G (I 1978 tilsvarte 1 G 14 700 kroner). I saken LG-2000-1887 (avsagt 23. november 2001) ble det betalt ca. 29 000 kroner for begravelsesutgifter, dette tilsvarer ca. 1/2 G (G var i 2001 som nevnt 50 503 kroner). N2008/0906 (forlik) ble det betalt 8000 kroner, dette tilsvarte ca. 1/8 G (1 G var i 2008 70 256 kroner). I N2008/0320 avsagt 16. september 2009, 26 000 kroner, dette tilsvarer ca. 3/8 G. I N2006/0073 ble det betalt kroner 75 000 for begravelsesutgifter og reiseutgifter til sammen, dette tilsvarer mer enn litt mer enn 1 G (G var 62 161 kroner i 2008). N2005/0326; begravelsesutgifter kroner 40 000, tilsvarer ca. 2/3 G (G var 60 059 kroner i 2005).

Etter dette er inntrykket fra praksis at nivået for erstattede begravelsesomkostninger ligger på ca. 1/2 G. Dette utgjør et av flere premisser for Utvalgets fastsettelse av en samlet standardisert omstillingserstatning.

Utvalget har etter en samlet vurdering funnet at det danske nivået oppleves som noe høyt når erstatningsposten nå skal innføres som standardisert i norsk rett. Utvalget har blitt stående ved at en erstatning på 1,5 G er en passende størrelse. Utbetalingen skal skje til gjenlevende samlivspartner, hvor slik finnes. Hvor slik samlivspartner ikke finnes, kan det like fullt være et behov for å dekke utgifter i en omstillingsfase. Når en enslig forsørger faller bort, vil det kanskje endatil være et ekstra behov for slik erstatning. I den danske bestemmelsen har man av disse grunner en særregel om at erstatningen i slike tilfeller kan tilfalle «en anden person», jf. EAL § 14 a andre punktum. Slike personer kan i følge teorien være:

« ... et familiemedlem der i mange år har haft fælles bolig og fælles husholdning med afdøde. Beløbet vil også kunde udbetales f.ks. til en søster eller bror, som havde fælles bolig m.v. med afdøde.»⁶⁶

⁶⁴ Se opplysninger på fra NAV på nettside <http://www.nav.no/page?id=326>.

⁶⁵ Den generelle regel i § 3-1 femte ledd kommer altså ikke til anvendelse i denne sammenheng.

⁶⁶ Jf. Møller og Wiisbye 2002 s. 334.

Utvalget antar at også den norske regelen om omstillingserstatning bør suppleres med en slik adgang til å la erstatningen tilfalle andre enn gjenlevende samlivspartner når «særlige grunner» taler for det. I kravet om særlige grunner ligger det et krav til rettsanvenderen om å vurdere den aktuelle personens egnethet og forutsetninger for å bruke erstatningen til det formålet den har. En slik vurdering skal forebygge mot misbruk av pengene.

Utvalget antar at den aktuelle kretsen av slike personer bør trekkes videre enn familien. Omstillingserstatningen bør kunne tilfalle andre til avdøde knyttede personer som sørger for begravelsen og eventuelt tar seg av etterlatte barn. Det er ike et vilkår at den aktuelle personen ble forsørget eller at avdøde forsørget noen på dødstidspunktet. Hvor ingen kvalifisert person finnes, skal det ikke utbetales omstillingserstatning. Det skal likevel betales en erstatning for begravelsesomkostninger. I slike tilfeller skal begravelsesutgiftene skilles ut som en egen post. Dette har sammenheng med at noen avdøde forsørgere ikke vil ha noen forsørgede etterlatte som kan motta omstillingserstatning. Avdøde i denne posisjonen bør likevel motta erstatning for begravelsesutgifter. Dette vil være en videreføring av gjeldende rett, både på yrkesskadeområdet og ellers. Utvalget har kommet til at erstatning for begravelsesutgifter bør settes til 0,5 G. Denne summen samsvarer godt med det som er referert fra praksis foran, og erstatningen vil da ligge på samme nivå som det som betales etter dagens yrkesskadeforsikringsordning, jf. Yrkesskadeforskriften § 6-3. Slik erstatning skal betales i alle tilfeller hvor noen mister livet som følge av en ansvarsbetingende hendelse. Erstatningen vil da fungere som en refusjon til den som står for begravelsen.

Utvalget har vurdert om omstillingserstatningen bør «bakes inn» i den alminnelige erstatning for forsørgertap. Utvalgets standpunkt er at erstatningsposten bør fremkomme som en egen post, på samme måte som i dansk rett.

Regelen om omstillingserstatning er plassert i lovbestemmelsen om forsørgertap. For at erstatningsposten likevel skal anses å ha hjemmel i selve loven, inntas ordene «og omstillingserstatning» i lovteksten.

11.10 Forsørgertap for andre

Etter gjeldende rett vil også andre persongrupper enn barn av og samlivspartnere til den avdøde etter omstendighetene ha krav på forsørgertap-

serstatning. Vilkåret etter dagens skl. § 3-4 er tolket slik at det legges vekt på om den påstått erstatningsberettigede faktisk har blitt forsørget av avdøde. Dette har åpnet for at eksempelvis foreldre av og søsken til avdøde kan ha krav på forsørgertapserstatning.

Også i dansk rett kan andre personer enn gjenlevende samlivspartner eller barn etter omstendighetene kreve erstatning for forsørgertap, jf. EAL § 12.⁶⁷ Dette gjelder i første rekke avdødes foreldre og avdødes søsken i situasjoner hvor avdøde rent faktisk forsørget vedkommende. Også andre nærstående personer kan imidlertid tenkes, så som stebarn, «plejebørn» og fraskilte ektefeller. Etter dansk rett vil man i slike tilfeller foreta en konkret vurdering av hvor lenge forsørgelsen ville ha pågått, og utmåle erstatningen skjønnsmessig. I praksis legges det så vekt på hva forsørgertapserstatningen for ektefeller og barn ville ha blitt etter reglene i EAL § 12-14.⁶⁸ Det er altså ikke egentlig tale om standardisering i disse tilfellene.⁶⁹

For norsk rett kan det på samme måte være grunn til å se på de konkrete forhold når en erstatning skal utmåles for denne typen forsørging. Det kan antas at variasjonsbredden er stor med hensyn til hvem som faktisk forsørges av avdøde. Grunnlaget for et krav om erstatning for forsørgertap kan eksempelvis være en delvis forsørging av en fraskilt ektefelle eller delvis forsørgelse av et voksent stebarn. En meget aktuell gruppe er også barn i «nye familiekonstellasjoner» som er nevnt foran i punkt 11.5.5.2. Et typisk eksempel er at avdøde delvis har forsørget et ikke-biologisk og ikke-adoptert barn av en samboer i et «nytt» samlivsforhold. Denne faktiske forsørgingen kan danne grunnlag for forsørgertapserstatning på samme måte som etter gjeldende rett. En annen praktisk forekommende gruppe er innvandrere som faktisk forsørger foreldre og annen familie i sitt opprinnelige hjemland. På bakgrunn av dette mangfoldet av mulige situasjoner, er det mye som tyder på at denne typen tap ikke egner seg godt for standardisering. Å anvende standardiserte satser i slike spesielle tilfeller vil lett lede til at erstatningen blir høyere enn det som i dag tilsvarende «full erstatning». Videre kan faste regler vedrørende

⁶⁷ Se en nærmere redegjørelse for slik erstatning i Møller og Wiisbye 2002 s. 293–303.

⁶⁸ Se om erstatningsberegningen Møller og Wiisbye 2002 s. 302–303.

⁶⁹ Også i svensk rett vil forsørgertapserstatning kunne tilfalle ulike tilknyttede personer som avdøde ikke hadde forsørgelsesplikt for, se om dette Hellner og Radetzki 2006 s. 407–408.

omfanget av erstatningen kunne innby til spekulasjon og unødige tvister.

Utvalget har kommet til at muligheten for å kreve erstatning for forsørgertap likevel fremdeles bør være til stede for de nevnte gruppene. Formålet med standardiseringen rekker ikke så langt at det er nødvendig å stenge denne adgangen til å kreve erstatning. Tvister om slike spørsmål vil imidlertid lettere kunne aksepteres så lenge mange andre deler av personskadeerstatningen er standardisert.

Utvalget foreslår at denne typen forsørgertap reguleres på samme måte som i dag. På dette punktet vil norsk rett i så fall legge til grunn samme løsning som i Danmark.⁷⁰

Når det gjelder utforming av lovteksten på dette punktet, kan det være tjenlig å følge den strukturen som er lagt til grunn i dansk rett. Her er det først gitt en hovedregel med hjemmel for forsørgertap i alminnelighet, mens det deretter følger spesielle regler om forsørgertap til samlivspartnere og til barn. Slik Utvalget har utformet forsørgertapsreguleringen, vil de spesielle utmålingsreglene for barn og samlivspartnere fremgå av Utmålingsforskriften.

Hvis reguleringen bygges opp slik, vil kvalifikasjonen for den gruppen som her drøftes, *andre* enn de samlivspartnere og barn som kvalifiserer for standarderstatningen, følge av kravet til (faktisk) forsørging. Dermed vil forsørgertapserstatningen til denne gruppen av forsørgede, som ikke har krav på standarderstatning, ha hjemmel i loven. For klarhets skyld bør det likevel tas med en egen bestemmelse om denne gruppen i forskriften. Slik blir reguleringen heldekkende, samtidig som man følger opp systemet med at utmålingen av forsørgertapet fremgår av forskriften. En slik regel er tatt inn i Utmålingsforskriften § 7-4.

Utvalget vil presisere at denne regelen gjelder for alle som blir forsørget, men som ikke faller inn under grensene for «barn» og «gjenlevende samlivspartner» i lovens forstand. Dette kan altså omfatte biologiske barn eldre enn 18 år og samlivspartnere som ikke fyller kvalifikasjonskravene, men også andre personer som faktisk ble forsørget av avdøde jf.eksemplifiseringen foran. For slike personer som faller utenfor reglene om standarderstatning, har Utvalget vurdert om det er løsningen under dagens yrkesskadeforsikring eller gjeldende erstatningsrett som skal videreføres.

Etter *dagens yrkesskadeordning* faller denne gruppen utenfor. Standardisert erstatning etter yrkesskadeforsikringsloven vil etter dagens

regler ikke bli utbetalt slike etterlatte. Den omstendighet at den nye, standardiserte forsørgertapserstatningen gjelder både på og utenfor yrkesskadeområdet, kunne tale for at denne løsningen ble videreført. Resultatet ville i så fall bli at de nevnte grupper, som faller utenfor standardiseringen, ikke fikk forsørgertapserstatning i det hele tatt.

Dersom *dagens alminnelige erstatningsrettslige løsning* blir videreført, vil de etterlatte i denne kategorien få forsørgertapserstatning så langt de kan bevise at de har hatt et tap. Dette innebærer at et biologisk barn av avdøde som er nitten år eller eldre og forsørges av avdøde, kan kreve forsørgertapserstatning ut fra en sannsynliggjøring av sitt individuelle tap. Det samme gjelder avdødes samboer som ikke har vært samboer lenge nok til å fylle kravene til «gjenlevende samlivspartner» slik dette rettsvilkåret er legaldefinert i Utmålingsforskriften § 7-1.

Hvis man viderefører dagens alminnelige erstatningsregler (jf. någjeldende skl. § 3-4) vil disse gruppene kunne få en *høyere* erstatning enn den som følger av forslaget til standardisering. Utvalget har drøftet hvorvidt det er uheldig at systemet åpner for at den som ikke er kvalifisert for standardisering kan komme bedre ut enn den som får standardisert erstatning. Det diskutabelt med en slik løsning er særlig tilfeller hvor samboere som ennå ikke kvalifiserer for å bli gjenlevende samlivspartner (jf. § 3-8 jf. Utmålingsforskriften § 7-1) på grunn av konkrete forhold får høyere erstatning enn den som får sin utmåling bestemt av de standardiserte reglene. Det kan fremstå som underlig at den som ikke kvalifiserer for status som gjenlevende samlivspartner skal kunne få høyere forsørgertapserstatning enn den som er fullt kvalifisert etter loven.

Det må imidlertid tas i betraktning at det vil være en sjeldenhet at etterlatte i denne kategorien kan bevise at de ville ha blitt forsørget. Og kan vedkommende bevise at forsørging ville ha skjedd, er det vanskelig å se det som et problem at den etterlatte får full erstatning etter individuell utmåling. Vedkommende får da full erstatning, verken mer eller mindre, noe som vanskelig kan angripes ut fra rettferdighetsbetraktninger. At det blir forskjellig resultat for en slik samboer sammenliknet med en samboer som faller innenfor standardiseringen er en typisk konsekvens av standardisering. Slike forskjeller vil naturlig forekomme hvor erstatningen standardiseres for noen grupper av etterlatte, mens andre grupper faller utenfor.

⁷⁰ Se Møller og Wiisbye 2002 s. 302–303.

Utvalget vil derfor med dette klargjøre at det er alminnelig erstatningsrett som skal videreføres på dette punktet. Videreføringen gjelder også barn som er eldre enn de barn som reguleres av loven. Slike barn vil i alminnelighet forsørge seg selv, og det vil være vanskelig for dem å bevise at de ville nyte godt av forsørging de kommende årene. Når alt dette er nevnt, bør det legges til at forsørgertapserstatningen skal utmåles etter samme grunnprinsipper som dem som er lagt til grunn for standardiseringen. Et viktig punkt i så måte er at erstatningsposten forsørgertap etter sin art gjelder en persons mer basale behov for materiell omsorg. Den pårørendes utsikter til pengeoverføringer fra avdøde til dekning av luksusbehov har ikke erstatningsrettslig vern. En slik tenkemåte har kommet til uttrykk i de standardiserte reglene, jf. særlig prinsippet om at den inntektsavhengig forsørgertapserstatningen er fallende per inntektsenhet over 6 G, nærmere om dette i punkt 11.7.3 og 11.8.3 foran. En tilsvarende begrensning i forsørgertapserstatningen bør legges til grunn

også for forsørgertapserstatning til grupper som ikke faller innunder de standardiserte reglene. Det vil således være mindre aktuelt å utmåle forsørgertapserstatning som reflekterer en inntekt som overstiger 12 G. På samme måte er det naturlig at den individuelle utmåling av erstatning for andre forsørgede ser hen til de øvrige ytre rammene som gjelder i standardiseringen. Forsørgertap som utmåles til voksne bør således ikke beregnes ut fra en tidsperiode som overstiger fem år, jf. de rettspolitiske valg som er lagt til grunn for standardiseringen vedrørende gjenlevende samlivspartner jf. lovutkastet § 3-8 jf. Utmålingsforskriften § 7-1. Forsørgertapet for de nevnte gruppene skal som nevnt beregnes individuelt, men det vil for rettsanvenderen oftest være nærliggende å se hen til nivået som fremgår av standardiseringen. Det vil oftest ikke være naturlig å utmåle høyere erstatning for dem som faller utenfor ordningen enn for dem som er kvalifisert for det standardiserte nivået.

Del III
Noen fellesspørsmål

Kapittel 12

Adgang til etteroppgjør

12.1 Innledning

Et erstatningsoppgjør i en personskadesak kan foretas på ulike måter. Det kan skje ved rettskraftig dom, rettsforlik eller utenrettslig avtale. Et avsluttet oppgjør er i utgangspunktet bindende og endelig. Utviklingen kan føre til at forutsetningene som lå til grunn for oppjøret brister, fordi det inntre nye omstendigheter. Dette kan medføre at erstatningsutbetalingen avviker fra hva den ville vært om de nye forhold hadde blitt lagt til grunn. Der forutsetningsbristen gjør at skadelidte har fått for lav erstatning, aktualiseres spørsmålet om saken kan tas til opp til ny behandling med sikte på et korrigerende etteroppgjør. Disse reglene behandles i kapitlet her. Denne problemstillingen er i dag i relasjon til personskadeerstatningsretten regulert av skl. § 3-8 jf. tvl. § 19-15 fjerde ledd og når det gjelder yrkesskader av Yrkesskadeforskriftens kapittel 5. Regelen i § 3-8 gjør at dommens rettskraft i den første saken ikke hindrer *ny behandling* når det har inntre bristende forutsetninger. Dette er dette som er temaet i det følgende.

Det skisserte temaet må holdes ut fra det som nå kalles «gjenåpning». ¹ Når en avsluttet sak tas opp til ny behandling, har det tradisjonelt blitt betegnet som «gjenopptak». Begrepet er benyttet der saken tas opp etter tvistemålsloven 1915 kapittel 27 om «Gjenoptagelse». Gjenopptak betegner at samme sak behandles på nytt fordi det avdekkes at saken bygget på uriktige forutsetninger som *var til stede allerede da avgjørelsen i den første saken ble tatt*.² I dag er betegnelsen gjenopptak

avløst av ordet «gjenåpning», som ble innført som betegnelse ved tvisteloven 2005.³ Gjenåpning er å anse som et ekstraordinært rettsmiddel med særlige vilkår og særskilte krav til behandlingsmåte.⁴

Spørsmålet om ny behandling må også holdes ut fra den situasjon at det reises en annen sak om *et annet krav*. Det må trekkes en grense mellom ny behandling av et behandlet krav og et ordinært nytt krav. Rettskraftvirkningen omfatter bare «krav som var søksmålgjenstand i den første saken».⁵ Det avgjørende for om det er samme krav eller ulike krav, er om disse «fra et rettslig synspunkt kan sies å være identiske».⁶ I erstatningsrettslig sammenheng vil et erstatningskrav som gjelder en annen post enn den som ble behandlet i den første saken prosessuelt kunne anses som et annet krav.

Det kan forekomme at det ikke er fremmet krav på alle poster. I så fall vil et krav om erstatning for den «glemte» posten anses som et nytt krav. Skadelidte kan eksempelvis kreve erstatning for inntektstap og merutgifter, men ikke for ménerstatning (for eksempel fordi invaliditetsgraden er lavere enn 15 %). Et fullt og endelig oppgjør om fremtidig inntektstap og merutgifter setter ikke stengsler for at skadelidte senere – om medisinsk invaliditet blir 15 % eller høyere – fremmer et vanlig krav om ménerstatning.⁷ Det er også ansett som et nytt krav der skadelidte fremmer krav om erstatning for påført inntektstap, og hvor det tidligere bare er utbetalt erstatning for fremtidstap (for eksempel grunnerstatning).⁸

¹ Se om forholdet mellom gjenåpning og ny sak på grunn av bristende forutsetninger, Magne Strandberg, Forvaltningsvedtak som bristende forutsetning for en dom, LoR 2011 (under publisering) punkt 2.1. Begrepsbruken er ikke helt entydig. Robberstad skriver at § 3-8 er «formelt sett ikke en gjenåpningsregel», se Robberstad, Anne, Sivilprosess, Bergen 2009 s. 312. Både tvistelovutvalget og departementet forbeholder imidlertid betegnelsen «gjenåpning» for de saker som tidligere var omfattet av reglene om «gjenopptak», se blant annet NOU 2001: 32 Bind A s. 436 og Ot.prp. nr. 51 (2001–2002) s. 267–275.

² Se bl. a. NOU 2001. 32 Bind A s. 426.

³ NOU 2001: 32 Bind A s. 436.

⁴ Se om dette Ot.prp. nr. 51 (2004–2005) s. 267–275.

⁵ Skoghøy «Adgangen til å få dommer om erstatning for personskader prøvd på nytt», I: Festskrift til Lødrup 2002 s. 641–662 (s. 642).

⁶ Skoghøy 2002 s. 645.

⁷ Slik også Nygård «Gjenopptak av personskadeoppgjør», Tidsskrift for Erstatningsrett 2007 s. 34–53, på s. 36–37.

⁸ Jf. eksempelvis FSN-4810.

Denne problemstillingen må reguleres av alminnelige sivilprosessuelle regler, og Utvalget går ikke nærmere inn på dette spørsmålet.

Utvalget vil i det følgende anvende termene «ny behandling» og «etteroppgjør». Dette gjøres for å fange inn at det er tale om en ny behandling av en sak som har blitt behandlet før, med sikte på et korrigerende etteroppgjør. Ordet etteroppgjør har tidligere blitt brukt om revisjon av oppgjør etter Yrkesskadeforskriften § 5-1. Når denne regelen oppheves, samtidig som mye av dens innhold integreres i § 3-16, er det naturlig å anvende også termen «etteroppgjør»

12.2 Dansk rett

Mandatet foreskriver at man skal se hen til de standardiseringsløsninger som gjelder i Danmark. Den danske regel om «gjenopptagelse» har også spilt en rolle i forhistorien til den någjeldende skl. § 3-8. Derfor skal den danske regelen kort beskrives. I den danske Erstatningsansvarsloven fungerer gjenopptagelsesadgangen som en integrert del av den helhetlige standardiserte ordning. Lovens regel om gjenopptagelse finnes i EAL § 11 og lyder som følger:

«*Stk. 1.* En afsluttet sag om godtgørelse eller erstatning kan på skadelidtes begæring genoptages, hvis sagens faktiske omstændigheder ændrer sig væsentligt i forhold til dem, der blev lagt til grund ved sagens afslutning. Vurderingen af, om genoptagelse kan ske, skal foretages for hver enkelt erstatningspost for sig, jf. dog stk. 2 og 3.

Stk. 2. Hvis der tidligere er fastsat et erhvervsevnetab på mindst 15 pct., kan der ved en genoptagelse af sagen ikke ydes erstatning for tabt arbejdsfortjeneste.

Stk. 3. En afsluttet sag om godtgørelse eller erstatning kan ikke genoptages alene med henblik på, at der ydes yderligere erstatning for helbredelsesudgifter og andet tab og godtgørelse for svie og smerte. Hvis sagen genoptages efter stk. 1, kan der dog ydes erstatning for helbredelsesudgifter og andet tab og godtgørelse for svie og smerte, hvis der foreligger væsentlige uforudsete ændringer i helbredstilstanden.

Stk. 4. Under en genoptagelse af sagen finder § 10 tilsvarende anvendelse»

Den någjeldende regelen er et resultat av revisjonen i 2001. Mens gjenopptaksreglene i dansk rett

tidligere betinget negativ endring i helsetilstand, ble det under den nevnte revisjonen innført noe nytt: Også endring av ervervsevnetapsprosenten skulle kunne medføre adgang til ny behandling av saken. Under forarbeidene ble det påpekt at reglene burde ivareta de gruppene av skadelidte som prøvde å opprettholde en tilknytning til arbeidslivet, men som mislyktes.⁹ Arbeidsgruppen som utredet grunnlaget for lovrevisjonen drøftet faren for at endringen i gjenopptakelsesadgangen ville føre til mange nye saker. Det ble her vist til at øvrige endringer i loven ville gi flere materielt riktig avgjorte saker, og at derfor presset på gjenopptaksreglene ikke ville bli stort. I forarbeidene ble det presisert at endringer i ervervsevnetapsprosenten måtte gjelde skadelidtes evne til erverv. Endringer i arbeidsmarkedsforhold og konjunkturforhold skulle ikke anses relevant.¹⁰ I forarbeidene er krav om at det skal inntre en «væsentlig» endring ikke presisert eller nærmere forklart. I teori og praksis er det midlertid lagt til grunn at 5 % økning kan være tilstrekkelig.¹¹ Hvor skadelidte flyttes fra én invaliditetsgruppe til en annen eller fra en posisjon som ikke erstatningsberettiget til en posisjon som erstatningsberettiget, vil dette kunne lede til at endringen anses å være vesentlig.¹²

12.3 Gjeldende rett

12.3.1 Innledning

I det følgende gjennomgås ulike rettslige grunnlag for at man kan revidere en utmåling av erstatning enten denne bygger på en rettsavgjørelse eller på en avtale. Forutsetningen for gjennomgangen er at det dreier seg om samme krav i prosessuell forstand jf. ovenfor.

12.3.2 Skadeserstatningsloven § 3-8

12.3.2.1 Bakgrunn

Den sentrale regel om revisjon av utmåling er etter gjeldende rett skl. § 3-8. Bestemmelsen lyder slik:

«Et avsluttet oppgjør om ménerstatning eller erstatning for tap i framtidig erverv eller utgifter, kan kreves opptatt til ny behandling hvis en

⁹ Se Betænkning IV (2000) s. 68.

¹⁰ Betænkning IV s. 114.

¹¹ Se Møller og Wiisbye 2002 s. 284–285.

¹² Møller og Wiisbye 2002 s. 284–285.

forverring av skadelidtes helse rokker ved det som ble lagt til grunn for oppgjøret, og det er klar sannsynlighetsovervekt for at dette vil gi rett til en vesentlig høyere erstatning.»

Bestemmelsen kom som et tillegg til skadeserstatningsloven kapittel 3 i 2007, og trådte i kraft 1. januar 2008.¹³ Den anviser en *materiell* revisjonsregel, og gjelder for alle krav om ny sak som fremmes etter 31. desember 2007. Skl. § 3-8 gir skadelidte en lovfestet rett til ensidig revisjon av erstatningsoppgjør, ut fra etterfølgende bristende faktiske forutsetninger. Bestemmelsen er saklig begrenset til ny behandling av visse typer erstatningsoppgjør, jf. «erstatning for tap i fremtidig erverv eller utgifter, eller ménerstatning». Etter dagens regler refererer dette til oppgjør etter skl. §§ 3-1 første ledd (inntektstaperstatning og merutgiftserstatning) og 3-2 (ménerstatning).

Skl. § 3-8 er et resultat av *Tvistemålsutvalgets* arbeid med ny sivilprosesslov, jf. NOU 2001: 32. I deres mandat fremgår det at utvalget skal «vurdere spørsmål knyttet til rettskraft, herunder blant annet spørsmål om utvidet rettskraft, og gjenopptakelse».¹⁴ Utvalget påpeker behovet for «uttrykkelig regulering av vilkårene for å reise endringssak på grunn av bristende forutsetninger i slike tilfeller».¹⁵ Regelen må etter forarbeidene ses i sammenheng med tvisteloven § 19-15 fjerde ledd, en regel som gir adgang til ny sak dersom en avgjørelse er basert på visse typer av bristende forutsetninger. Utvalget går ikke nærmere inn på forholdet til denne regelen, men nevner at det kan argumenteres for at den er mindre aktuell i relasjon til personskadesaker som faller innunder dagens regulering i skl. § 3-8.¹⁶

For å forstå *bakgrunnen* for forslaget til skl. § 3-8, må det trekkes linjer tilbake til Lødrup-utvalgets kritikk, fremført i NOU 1994: 20. Her blir det lagt til grunn at «adgangen til å få revurdert et fastsatt oppgjør er strenge, og noe uklare», og det ble uttalt at «[a]vtl. § 36 er neppe noe velegnet instrument som grunnlag for krav om å få revurdert en erstatning som viser seg å være for lav på grunn av senere skade – eller sykdomsutvikling».¹⁷ Lødrup-utvalget bemerket videre at «det

[bør] gis klarere regler om når en fastsatt erstatning kan revurderes», og tok avstand fra «det restriktive syn som kommer til uttrykk i Innst. 1971, og hvor det vises til at hensynet til skadevolderen tilsier at et oppgjør bør være endelig».¹⁸ Det ble også bemerket at man «[i] praksis ... ikke [står] overfor en individuell skadevolder, som bør ha krav på at oppgjøret er avsluttet en gang for alle. Reglene bør være de samme for oppgjør fastsatt ved dom og ved avtale mellom skadelidte og forsikringsselskapet».¹⁹

Det skisserte behovet for en fornyet vurdering av reglene om adgang til ny sak, ble forsøkt dekket av *Tvistemålsutvalget*. Det nevnte utvalget gikk ikke inn for en *generell* regel som åpnet for revisjon ved bristende forutsetninger. Grunnen var at dette kunne medføre utilsiktede konsekvenser, idet det er umulig å overskue alle former for rettsforhold og situasjoner der en regel om ny behandling kan bli påberopt.²⁰ Utvalget påpekte at resultatet kunne bli «en uheldig uthuling av dommers bindende kraft».²¹ *Tvistemålsutvalget* gikk derfor inn for *materielle* revisjonsregler, som gir mulighet for mer spesialtilpasset regulering av adgang til ny sak innen *bestemte* rettsområder – slik som personskadeerstatning.

Det lå utenfor deres mandat å utrede materielle revisjonsregler om personskadeoppgjør, og utvalget var heller ikke sammensatt for et slikt utredningsformål.²² Med disse forbehold skisserte likevel *Tvistemålsutvalget* et utkast til en materiell revisjonsregel. Siktemålet var å vise hvordan en slik regel kan bli utformet.²³ Regelutkastet ble laget med dansk erstatningsrett som forbilde, jf. EAL § 11 og beskrivelsen i punkt 12.2 ovenfor.

Utkastet til skl. § 3-8 er omtalt i Ot.prp. nr. 51 (2004–2005). Departementet gikk inn for å fremme forslag om en revisjonsregel som omfatter fremtidige merutgifter, fremtidig inntektstap og ménerstatning. Departementet fremhever at «[p]å dette området gjør viktige velferdshensyn seg gjeldende, selv om hensynet til endelig oppgjør kan være viktig for private skadevoldere når disse mer unntaksvis blir holdt personlig ansvarlig».²⁴

¹³ Jf. forskrift 26. januar 2007 nr. 88. Se Ot.prp. nr. 74 (2005–2006) s. 137., samt Innst. O. nr. 7 (2006–2007) s. 41. og Besl. O. nr. 9 (2006–2007) s. 23.

¹⁴ *Tvistemålsutvalgets* mandat punkt 10, se NOU 2001: 32 s. 83.

¹⁵ NOU 2001: 32 s. 394.

¹⁶ Se i denne retning Magne Strandberg LoR 2011 (under publisering) i punkt 3.

¹⁷ NOU 1994: 20 s. 151.

¹⁸ NOU 1994: 20 s. 151.

Tvistemålsutvalgets mandat punkt 10, se NOU 2001: 32 s. 83.

¹⁹ NOU 1994: 20 s. 151.

²⁰ NOU 2001: 32 s. 450–451.

²¹ NOU 2001: 32 s. 451.

²² NOU 2001: 32 s. 451.

²³ NOU 2001: 32 s. 451.

²⁴ Ot.prp. nr. 51 (2004–2005) s. 263.

Skl. § 3-8 har et vidt *anvendelsesområde*, og gjelder uavhengig av om oppgjøret er fastsatt ved rettskraftig dom, utenrettslig avtale eller rettsforlik. Det fremgår av uttrykket «et avsluttet oppgjør», som er generelt og vidt formulert.²⁵ Skl. § 3-8 sier ikke noe om hvordan et etteroppgjør skal beregnes, men temaet blir belyst i relasjon til regelen i Yrkesskadeforskriften § 5-1 nedenfor i punkt 12.3.3.2

Bestemmelsen anviser flere (*kumulative*) *vilkår* for ny behandling. Disse er forankret i ordlyden, som på dette punkt er nokså kompakt utformet:

«Et avsluttet oppgjør om ménerstatning eller erstatning for tap i framtidig erverv eller utgifter, kan kreves opptatt til ny behandling hvis en [1] forverring av skadelidtes helse [2] rokker ved det som ble lagt til grunn for oppgjøret, og det er [3] klar sannsynlighetsovervekt for at dette vil gi rett til en [4] vesentlig høyere erstatning.»

Klammeparentesene er satt inn av Utvalget her, for å fremheve lovens vilkår, som også gir en systematikk for den videre fremstillingen.

12.3.2.2 «Forverring av skadelidtes helse»

En grunnforutsetning for ny behandling etter skl. § 3-8, er at det foreligger en helseforverring. Denne kan gjelde skadelidtes fysiske og/eller psykiske helse.

Det avgjørende er at de etterfølgende forholdene gjelder *realskaden*. Dette fremgår av ordlyden, og er presisert i forarbeidene. Der fremgår det *positivt* at lovuttrykket («en forverring av skadelidtes helse»), tilsikter å gjøre «det klart at bestemmelsen bare omfatter de tilfeller hvor den rent fysiske eller medisinske helseutvikling har utviklet seg annerledes enn det som ble lagt til grunn ved oppgjøret».²⁶ Som eksempel nevnes situasjoner der skadelidte utvikler alvorlige senskader av en annen karakter enn det som er forutsatt, eller at skaden er blitt alvorligere enn antatt.²⁷ Endringer som ikke refererer seg til selve helsetilstanden er ikke relevante. I relasjon til merutgiftene kan det eksempelvis forekomme at skadelidte mottar velferdsytelser på et lavere nivå enn forutsatt.²⁸ Dette skal ifølge forarbeidene gi grunnlag for gjenåpning.²⁹

²⁵ Ot.prp. nr. 51 (2004–2005) s. 507.

²⁶ Ot.prp. nr. 51 (2004–2005) s. 507.

²⁷ Jf. Ot.prp. nr. 51 (2004–2005) s. 507.

Departementet presiserer også virkeområdet ved *negativt* å angi at «[b]estemmelsen omfatter *ikke* tilfeller hvor skadens konsekvenser for skadelidtes ervervsevne viser seg å bli vesentlig annerledes enn forutsatt i oppgjøret. For eksempel at det etter en tid må anses å foreligge en annen uføregrad på grunn av endrede forhold på arbeidsmarkedet».³⁰ Det samme gjelder for eksempel uforutsatt utvikling av kroneverdi og rentenivå. Begrunnelsen er at slike forhold er så nær forbundet med generelle trekk ved samfunnsutviklingen at det ikke bør omfattes av den særlige regelen om revisjon av erstatningsoppgjør.³¹

At skl. § 3-8 kun gjelder endring av realskaden, ikke endringer som knytter seg til konsekvensene av realskaden, fremgår også av selve *lovgivningshistorikken*. Tvistemålsutvalget tok utgangspunkt i den danske revisjonsregelen i § 11, som dannet et forbilde.³² Bestemmelsen fikk som nevnt foran i punkt 12.2 sitt nåværende innhold ved lov nr. 463 av 7. juni 2001. Den tidligere regelen om ny behandling bare ved uforutsette og vesentlige endringer av skadelidtes «helbredstilstand» ble ansett å være for snever. Det ble særlig fremhevet at dette gjaldt der skadelidte på avgjørelsestidspunktet opprettholdt en yrkesaktivitet, men senere måtte gi opp denne som følge av skaden uten at helsen i seg selv var uforutsatt forverret.³³ Konsekvensen ble at de skadelidte som tilstrebet å opprettholde tilknytning til arbeidslivet, kom dårligere ut enn de som umiddelbart oppga arbeidet. Regelen ble endret og gitt et videre nedslagsfelt.

Departementet vurderte en regel i tråd med de endringer som ble gjort i Danmark. Dette ble imidlertid *bevisst forkastet*. Det ble pekt på forskjeller i utmålingssystemene, og fremhevet at gjenopptagelsesregelen var utformet over den standardiserte utmålingsretten, og ikke kunne fungere på samme måte i norsk rett (ville bli for vid adgang til ny behandling, fordi de norske reglene anviser mer skjønnsmessig utmåling).³⁴ Mot denne bakgrunn fastholdt lovgiver at de relevante etterføl-

²⁸ Om denne problemstillingen, se blant annet Jerstad «Utmåling av erstatning for fremtidige utgifter til omsorgstjenester – kritikk av norsk rett», Jussens Venner 2000 s. 87–100 og Kjelland 2004 s. 12 f.

²⁹ Ot.prp. nr. 51 (2004–2005) s. 507.

³⁰ Ot.prp. nr. 51 (2004–2005) s. 507.

³¹ Ot.prp. nr. 51 (2004–2005) s. 507.

³² Utvalget har også i sine drøftelser av forslag til ny regel sett hen til den danske revisjonsregelen i § 11, sml. Mandatet punkt 2.8 (s. 7).

³³ Jf. lovforslag nr. L 143 (2000–2001) s. 15.

³⁴ Ot.prp. nr. 51 (2004–2005) s. 264.

gende forhold skulle avgrenses til «skadelidtes helse».³⁵ Departementets signal om behovet for å kunne vende tilbake til spørsmålet i forbindelse med oppfølgingen av NOU 1994: 20 er av interesse for Utvalgets vurdering nedenfor.³⁶

SkI. § 3-8 oppstiller etter sin ordlyd ikke noe krav om at helseforverring må være vesentlig. Det kan likevel spørres om det gjelder et kvalifikasjonskrav, for eksempel implisitt i uttrykket «rokke ved». Utvalget går ikke særskilt inn på dette tolkningsspørsmålet, men bemerker at det et så sentralt kriterium ville vært nærliggende å innta i lovteksten (og presisert i forarbeidene).

SkI. § 3-8 formulerer ikke eksplisitt noe krav om årsakssammenheng mellom ansvarshendelsen og den nye helsetilstanden. Lovteksten må på dette punkt utfylles med alminnelige erstatningsrettslige prinsipper, om faktisk og rettslig årsakssammenheng. Det følger av sammenhengen at det bare er endringer som skyldes forhold skadevolder er ansvarlig for som kan begrunne ny behandling.

12.3.2.3 «Rokker ved» oppgjørsgrunnlaget

Forutsatt at det foreligger en helsemessig forverring, må det avgjøres om denne «rokker ved det som ble lagt til grunn for oppgjøret», jf. skl. § 3-8. Uttrykket «rokke ved» kan rent språklig forklares ved ord som «forandre», «svekke» og «undergrave».³⁷

Det avgjørende er imidlertid uttrykkets juridiske meningsinnhold. Forarbeidene gir tolkningshjelp. I Ot.prp. nr. 51 (2004–2005) fremgår det at uttrykket dekker situasjoner der det inntreer en skadeutvikling som i type og/eller omfang avviker fra den som ble sannsynliggjort ved oppgjøret.³⁸ Dette blir konkretisert slik: Er det i sak nr. 1 sannsynliggjort en medisinsk invaliditet på 50 prosent (men med en viss mulighet for økning til 100 %), utmåles erstatningen ut fra 50 prosent fremtidig invaliditet. Viser det seg at invaliditeten blir 100 prosent, åpner forarbeidene for å kunne tillate ny prøving.³⁹ Uttrykket «rokker ved» omfatter også situasjoner der det inntreer en helt uforutsett helseforverring.⁴⁰ Hensynene som taler for revisjonsadgang gjør seg like sterkt gjeldende her.

³⁵ Ot.prp. nr. 51 (2004–2005) s. 264.

³⁶ Ot.prp. nr. 51 (2004–2005) s. 264.

³⁷ <http://www.dokpro.uio.no/perl/ordboksoek>.

³⁸ Ot.prp. nr. 51 (2004–2005) s. 507.

³⁹ Jf. Ot.prp. nr. 51 (2004–2005) s. 507.

⁴⁰ Jf. Ot.prp. nr. 51 (2004–2005) s. 507.

Det kan spørres om forverringen må være *uforutsett*. Etter ordlyden er svaret nei. Et slikt tilleggskrav kan ikke utledes av lovteksten. Tolkningen støttes av lovregelens tilblivelse. Tvistemålsutvalget foreslo et krav om uforutsett forverring, jf. det opprinnelige lovutkastets formulering «... uforutsett forverring av skadelidtes helse», jf. NOU 2001: 32.⁴¹ Kriteriet om uforutsett forverring reflekteres også i Tvistemålsutvalgets etterfølgende bemerkning om at «[v]ilkårene for revisjon er at det har inntrådt en uforutsett forverring av skadelidtes helse».⁴² I Ot.prp. nr. 51 (2004–2005) er imidlertid ordet «uforutsett» fjernet, jf. lovtekstutkastets formulering «... *en forverring av skadelidtes helse*».⁴³ At det ikke gjelder et krav om uforutsett forverring, er en likhet med Yrkesskadeforskriften § 5-1 (jf. punkt 12.3.3), men en forskjell fra avtl. § 36 (jf. punkt 12.3.6).

12.3.2.4 «Vesentlig høyere erstatning»

For å kunne kreve ny behandling etter skl. § 3-8, er det ikke tilstrekkelig med en helseforverring som rokker ved oppgjørsgrunnlaget. Det kreves også at forverringen er «vesentlig». Mens oppmerksomheten under vilkåret i punkt 12.3.2.2. var rettet mot realskaden, er det *de utmålingsmessige konsekvensene* av realskaden som her er det sentrale. Det fremgår av ordlyden, ved at helseforverringen må gi rett til en «vesentlig høyere erstatning», jf. skl. § 3-8 in fine.

Lovteksten definerer ikke begrepet «vesentlig». En alminnelig ordlydsfortolkning tilsier at det kreves en betydelig økning. Tolkningen har støtte i forarbeidene, hvor det også fremgår at «[d]ersom forverringen i skadelidtes helse bare i mindre grad vil få betydning for erstatningsutmålingen, vil vilkåret ikke være oppfylt».⁴⁴ Terskelkravet er begrunnet i prosessøkonomiske hensyn.⁴⁵ Rettsanvenderen må foreta en differansebeaktning. Det beløpet skadelidte fikk ved oppgjøret må sammenliknes med den utbetaling som ville blitt tilkjent om de endrede forhold (pga. helseforverringen) hadde blitt lagt til grunn.

12.3.2.5 «Klar sannsynlighetsovervekt»

SkI. § 3-8 lovfester også beviskravet. Ny behandling er betinget av «klar sannsynlighetsovervekt» for

⁴¹ NOU 2001: 32 s. 451.

⁴² NOU 2010: 32 s. 451.

⁴³ Ot.prp. nr. 51 (2004–2005) s. 572; kursivering i original.

⁴⁴ Ot.prp. nr. 51 (2004–2005) s. 507.

⁴⁵ Ot.prp. nr. 51 (2004–2005) s. 507.

Tabell 12.1 Tabell over vesentlighetskriteriet i Yrkesskedeforskriften § 5-1

Avgjørelse	Endring	Utfall
TBERG-2005-141267	Fra 50 % til 100 % ervervsuførhet	Vesentlig
TBERG-2005-141267	25 % økning i prosent-poeng, medisinsk inv.	Vesentlig
TOSLO-2001-3964	Fra 25 til 100 % ervervsuførhet	Vesentlig
FSN-6855	Fra 50 til 60 % ervervsuførhet	Ikke vesentlig
FSN-5109	Fra 54 til 80 % ervervsuførhet	Vesentlig
FSN-4366	Fra 60 til 100 % ervervsuførhet	Vesentlig
FSN-3884	Fra 50 til 70 % ervervsuførhet	Vesentlig

at dette [helseforverringen] vil gi rett til en vesentlig høyere erstatning». Lovteksten er ikke helt klar, men gir en relativt sterk indikasjon på at det gjelder et *skjerp*et beviskrav. Dette underbygges av forarbeidene, som understreker at «det ikke er tilstrekkelig at erstatningen mest sannsynlig vil bli vesentlig høyere, det må foreligge en klar sannsynlighetsovervekt for dette».⁴⁶ Det er dermed ikke tilstrekkelig med sannsynlighetsovervekt, det vil si 50,01 prosent sannsynlighet (overvektsprinsippet).⁴⁷ Beviskravet må forstås på samme måte som andre formuleringer av kvalifiserte beviskrav i norsk privatrett.⁴⁸

12.3.3 Ny behandling etter Yrkesskedeforskriften § 5-1

12.3.3.1 Materielle vilkår for ny behandling

Yrkesskedeforskriften § 5-1 er en særregel om etteroppgjør for yrkesskadesakene. Bestemmelsens første ledd første punktum lyder slik:

«Er erstatningen fastsatt etter § 2-2, kap 3 eller kap 4 og skadelidtes ervervsmessige uføregrad eller medisinske invaliditet som følge av ulykken endrer seg vesentlig, kan skadelidte kreve etteroppgjør.»

Henvisningen til § 2-2 refererer til fremtidige merutgifter, mens kapittel 3 og 4 omhandler henholdsvis fremtidig inntektstap og ménerstatning.

Revisjonsadgangen er forbeholdt skadelidte. Dette fremgår av ordlyden, jf. uttrykket «... kan *skadelidte* kreve etteroppgjør». Yrkesskedeforsikreren kan ikke kreve revisjon, for eksempel hvor skadelidtes situasjon forbedres. At adgangen er ensidig – som en «eksklusiv rettighet» på skadelidtes hånd – er i samsvar med alminnelige prinsipper om revisjon av personskadeoppgjør.

Forarbeidene til Yrkesskedeforskriften gir en viss veiledning for hva som legges i «vesentlig». I Utvalgsinnstillingen 15. oktober 1990 blir det uttalt at «Utvalget har vurdert om det bør fastsettes en presentsats her, men utvalget har kommet til at dette spørsmålet bør overlates til praksis. Utvalget vil imidlertid antyde at endringen bør være minst 20 %».⁴⁹ I teori og praksis er dette forstått slik at det er prosentpoeng det henvises til.⁵⁰ Med dette menes den tallmessige økning i prosent. Et eksempel: Skadelidtes ervervs uførhet forverres, fra 10 prosent til 20 prosent. Dette innebærer en økning med 10 prosentpoeng. Den forholdsmessige økning er imidlertid 100 prosent, men dette er ikke relevant mål i denne sammenhengen.

Det finnes ingen høyesterettsdommer som klargjør vesentlighetskriteriet i Yrkesskedeforskriften § 5-1. Det finnes imidlertid underrettspraksis og nemndspraksis som gir en viss indikasjon hvor terskelen ligger. Det er ikke mulig å fiksere en bestemt presentsats, men praksis kan gi en illustrasjon på det intervall som er blitt diskutert av domstolene og i FSN. Dette er vist i tabellen. Listen over avgjørelser er ikke uttømmende.

⁴⁶ Ot.prp. nr. 51 (2004–2005) s. 507.

⁴⁷ Om dette prinsippet i personskadeerstatningsretten, se blant annet Lødrup (medf. Kjelland) 2009 s. 355; Kjelland 2008 s. 330 f. og Nygaard 2007 s. 344 f.

⁴⁸ Se om slike beviskrav punkt 3.4.9 foran.

⁴⁹ Utvalgsinnstillingen 1990 s. 182, inntatt som vedlegg til NOU 1994: 20 (vedlegg 1).

⁵⁰ Skårberg og Reusch: Yrkesskade 2003 s. 175. Fra praksis kan nevnes *Nagelsen* (TBERG-2005-141267) og *Kravik* (Oslo 28. mai 2008) jf. også FSN-5109.

Videre kan det spørres om den vesentlige endringen må gjelde *realskaden*, eller om også forverring av det tapet realskaden resulterer i, kan tas i betraktning. Det må skilles mellom erstatningspostene. I forhold til revisjon av ménerstatning, er det relevante mål endringen i helsetilstand (medisinsk invaliditet). Det er likevel ikke krav om at skadelidte får en ny sykdom eller svekkelse; det er tilstrekkelig med en forverring av den opprinnelige skaden.⁵¹

I relasjon til økonomisk tap i form av innteksttap og merutgifter er spørsmålet omdiskutert. Praksis er sprikende. I FSN-6720 fremholder flertallet at «[e]n ny vurdering av uføregraden uten at det er skjedd noen helseforverring, kan i utgangspunktet ikke gi grunnlag for etteroppgjør etter § 5-1». Den nye vurderingen av uføregraden fra NAV var ikke tilstrekkelig for revisjon av oppgjøret (dissens). At bildet ikke er helt entydig, fremgår av blant annet FSN-7265. Forsikringssskadenemnda uttaler at den

«har i tidligere uttalelser lagt til grunn at endring av uføregrad kan gi grunnlag for revisjon av oppgjør etter Yrkesskedeforskriften § 5-1 selv om det ikke foreligger en påviselig helseforverring, se FSN-3884, FSN-3956, FSN-4366 og FSN-5109. Dette kan være aktuelt i tilfeller hvor en forutsetning om en viss arbeidsevne i praksis viser seg ikke å holde stikk.»

Der *merutgiftene* har blitt vesentlig høyere, synes forarbeidene å kreve at også realskaden er forverret: «Også for etteroppgjør m.h.t. erstatning for fremtidige utgifter er det et vilkår at invaliditetsgraden er vesentlig endret. Det vil altså ikke være tilstrekkelig å vise til et forhøyet anslag for utgiftenes størrelse, med mindre dette skyldes forhold som også medfører en forhøyet invaliditetsgrad.»⁵²

Til forskjell fra oppgjørsrevisjon etter avtl. § 36 (jf. nedenfor), krever ikke Yrkesskedeforskriften § 5-1 at endringen er *uforutsett*. Dette følger av ordlyden, og er presisert i andre rettskilder. I forarbeidene til bestemmelsen uttales det at «mange skadelidte prøver å være i arbeide, men må gi seg etter et par år som følge av skaden eller sykdommen. Etter utvalgets mening bør ikke disse tape i erstatningsoppgjør på at det har prøvd å være i arbeid».⁵³ Synspunktet er også lagt til grunn i juridisk teori. Med henvisning til forarbeidene hevder

Nygård at «det [kan] synes som om kravet til «uventet» ikke er like fremtredende innenfor gjenopptak etter yrkesskedeforsikringsloven som ved avtaleloven § 36».⁵⁴

Yrkesskedeforskriften § 5-1 inneholder videre en *frist* for etteroppgjør. Den er hjemlet i bestemmelsens første ledd andre punktum: «Krav om etteroppgjør må framsettes innen fem år etter at oppgjøret var avsluttet». Forskriftsteksten selv fastsetter ikke utgangspunktet for når fristen begynner å løpe. Forarbeidene forklarer fristutgangspunktet som «det tidspunkt da skadelidte faktisk fikk utbetalt erstatningen... Ved vurderingen av fristens lengde, må man ta hensyn til at den første begynner å løpe når det første oppgjøret er avsluttet».⁵⁵ Motivuttalelsene bringer imidlertid ikke fullstendig klarhet i starttidspunktet for fristen. Skårberg og Reusch hevder at forarbeidene «synes å peke hen til tidspunktet da den aktuelle erstatningsposten ble oppgjort, og formodentlig skal 5-års fristen regnes fra dette tidspunktet».⁵⁶ Forsikringsklagenemnda (FKN-2009-125, 21.04.09) har imidlertid lagt til grunn at 5-årsfristen løper fra endelig oppgjør. Der skadelidte har mottatt å konto-utbetalinger, er det i teorien lagt til grunn at «det imidlertid [må] være riktig å legge til grunn tidspunktet da erstatningsposten ble endelig avregnet».⁵⁷

Endelig kan det spørres om det er adgang til *flere etteroppgjør*. Forskriftsteksten løser ikke spørsmålet, men bestemmelsens ordlyd og oppbygging tilsier at den ikke stenger for flere etteroppgjør så lenge dette skjer innen femårsfristen. Synspunktet underbygges av formålet med bestemmelsen, som er å gi skadelidte er styrket vern, se rett nedenfor. Skårberg og Reusch hevder at bestemmelsen ikke gir adgang til ny behandling innen fem år fra etteroppgjøret, og at dette derfor er endelig.⁵⁸ Det er beskjedent med rettspraksis om Yrkesskedeforskriften § 5-1.⁵⁹

12.3.3.2 Utmålingen under den nye behandling

Forutsatt at vilkårene for ny behandling er oppfylt, må det foretas en utmåling under etteroppgjøret.

⁵¹ Jf. NOU 1994:20 s. 181–182. Sml. Skårberg og Reusch 2003 s. 173–174.

⁵² NOU 1994:20 s. 182.

⁵³ Se forarbeidene, inntatt som vedlegg til NOU 1994:20 s. 181. (vedlegg I).

⁵⁴ Nygård 2007 s. 51.

⁵⁵ NOU 1994:20 s. 182.

⁵⁶ Skårberg og Reusch 2003 s. 174.

⁵⁷ Skårberg og Reusch 2003 s. 174.

⁵⁸ Skårberg og Reusch 2003 s. 175.

⁵⁹ I *Nagelsen* (TBERG-2005-141267) Retten la til grunn at det er adgang til flere etteroppgjør innen fem år fra avslutning av første oppgjør.

Der ny behandling skjer etter Yrkesskedeforskriften § 5-1, er beregningsmåten regulert i bestemmelsens andre ledd. Her anvises følgende totrinnsmodell:

«Ved etteroppgjør etter kap. 3 og kap. 4 beregnes først differansen mellom erstatningen skadelidte fikk ved oppgjøret og den erstatningen skadelidte ville ha fått ved oppgjøret om den nye invaliditetsgraden var blitt lagt til grunn. Deretter beregnes tilleggserstatningen på grunnlag av G på det nye oppgjørstidspunktet.»

Beregningen er illustrert i forarbeidene. Utvalget finner grunn til å gjengi eksemplet i sin helhet:

«Skadelidte er 45 år gammel og tjener ved ulykken 6 G i året. Oppgjøret skjer et år senere, og hun blir ansett som 50 prosent ervervsmessig og medisinsk invalid. Hun får 11 G i erstatning for tap i fremtidig erverv og 2 G i ménerstatning. To år etter oppgjøret er det klart at det er umulig for henne å utføre noe arbeide og den ervervsmessig[e] invaliditet settes til 100. Den medisinske invaliditet står fast. Hadde den ervervsmessige invaliditeten blitt satt til 100 prosent ved det opprinnelige oppgjøret, ville hun da fått 22 G i erstatning for tap i fremtidig erverv. Nå skal hun få differansen, 11 G. I og med at alderen på oppgjørstidspunktet skal legges til grunn, vil det ikke bli gjort noe fradrag for alder etter § 5 fjerde ledd bokstav b.

Når man så er kommet frem til differansen, skal selve tilleggserstatningen beregnes etter grunnbeløpet på tidspunktet for det nye oppgjøret. Tilleggserstatningen vil i dette tilfellet dermed bli 11 x G på tidspunktet for etteroppgjøret.»⁶⁰

Det finnes få dommer om etteroppgjør i medhold av Yrkesskedeforskriften § 5-1. Et eksempel til illustrasjon er *Bjørge* (RG 2001 s. 136). Lagmannsretten tar utgangspunkt i det opprinnelige oppgjørstidspunkt, og uttaler følgende: «Det blir her spørsmål om hvilken erstatning A skulle hatt i 1995, dersom det hadde blitt lagt til grunn en riktig forutsetning om hans fremtidige situasjon.»

12.3.4 Oppgjør basert på avtale

12.3.4.1 Oversikt

Systemet er at ny behandling etter § 3-8 kan skje også hvor oppgjøret er basert på avtale. Etter forarbeidene til § 3-8 skal ny behandling etter denne regelen anses uttømmende også for avtalebaserte oppgjør.⁶¹ Utvalget skal i det følgende knytte noen bemerkninger til spesielle forhold ved oppgjør som er basert på avtale.

12.3.4.2 Særlig om forbehold

Hvor oppgjøret er basert på avtale, kan skadelidte ta forbehold om ny behandling. Dette følger av det alminnelige prinsippet om avtalefrihet på formuerettens område. Det finnes imidlertid begrensninger i dette utgangspunktet, i form av preseptoriske regler om minstevern av skadelidte. Ysfl. § 16 oppstiller en beskyttelsesregel for yrkesskadde: «Avtaler som begrenser arbeidstakers rettigheter etter loven er ugyldige». Det er derimot adgang til å avtale en *utvidet* revisjonsadgang, også i yrkesskadesakene, sml. FSN-5021. Forsikringsskadenemnda uttaler at den «finner det klart at det må være full frihet til å avtale en videre adgang til gjenopptakelse i favør av forsikrede enn det som følger av disse reglene [Yrkesskedeforskriften § 5-1, avtaleloven § 36]».⁶²

Et særlig problemkompleks er knyttet til såkalte «*skjulte forbehold*».⁶³ Begrepet fanger inn at felles uttrykte og klare forutsetninger for hva oppgjøret omfatter – etter en konkret avtaletolkning – kan forstås slik at det kan kreves ytterligere erstatning for etterfølgende omstendigheter som faller utenfor disse uttrykte forutsetninger. Om man ser denne problemstillingen som et «*skjult forbehold*» om å kunne kreve ytterligere erstatning hvis skadeutviklingen blir annerledes enn forutsatt av begge parter (RG 2001 s. 36) eller som en del av den alminnelige vurderingen av om vilkår for ny behandling er oppfylt (RG 2005 s. 968), kan langt på vei være en smakssak, og vurderingene kan i praksis gli noe over i hverandre.

Forutsatt at forbeholdet er stiftet, kan det måtte tolkes. I utgangspunktet kommer de alminnelige avtalerettslige tolkningsprinsipper til anvendelse.⁶⁴ Det må foretas en helhetsvurdering, ut fra blant annet skadelidtes og skadevolders/selska-

⁶¹ Se Ot.prp. nr. 51 (2004–2005) s. 507.

⁶² Utvalgets klammeparentes.

⁶³ Begrepet er brukt av Nygård 2007 s. 39.

⁶⁴ Jf. blant annet Woxholth 2002 s. 431 f. og Hov/Høgberg 2006.

⁶⁰ NOU 1994: 20 s. 182 (vedlegg I).

pets opplysninger, formuleringene i korrespondanse mv. Høyesterett har trukket opp visse retningslinjer for tolkningen av forbehold, jf. *Ulland* (Rt. 1980 s. 84). Dommen viser betydningen av å tolke forbeholdet i lys av øvrige omstendigheter, hvilket kan medføre utvidende tolkning – alt etter de konkrete forhold. Skadelidte ble i 1962 skadet ved en trafikkulykke. Han ble påført blant annet brudd på hjerneskalen. Etter at det var skjedd en helsebedring, og han fikk ny stilling med høyere lønn enn tidligere, ble saken forlikt i 1966. Skadelidte fikk erstatning for påført tap. Det ble ikke krevd erstatning for fremtidig inntektstap, men tatt forbehold om å komme tilbake til dette «såfremt slike følger som de sakkyndige nevner skulle opptre i fremtiden». Den sakkyndige hadde fremholdt muligheten for at skadelidte kunne ha fått traumatisk epilepsi ved ulykken. Etter noen år forverret skadelidtes situasjon seg sterkt. Han mistet stillingen, reiste ny sak mot forsikringselskap i 1973 med krav om krevet erstatning for påført tap etter forliket samt erstatning for tap i fremtidig erverv. Høyesterett fant at når «det forbehold som ble tatt sett i sammenheng med omstendighetene for øvrig, ved en objektiv fortolkning må forstås som omfattende mer enn traumatisk epilepsi» (s. 1090). Skadelidte fikk derfor medhold i kravet.

I tolkningen kan også *bakgrunnsretten* spille inn. Skadelidte kan for eksempel ha vist til de vanlige reglene om avtalerevisjon. Dette ble gjort i eksempelvis LB-2001-2226. Skadelidtes advokat hadde formulert seg slik på slutten av brevet der selskapets tilbud blir akseptert: «Det taes imidlertid som vanlig forbehold om gjenopptakelse etter vanlige gjenopptakelsesregler dersom As fremtidige situasjon skulle bli vesentlig endret og at endringene kan tilbakeføres til bilulykken i desember 1991.». I tolkningen legger retten til grunn at skadelidte hadde forbeholdt seg rett til avtalerevisjon utover avtal. § 36, idet et slikt forbehold – som allerede fulgte av bakgrunnsretten – ellers ville ha liten selvstendig rettslig betydning.

I enkelte tilfeller oppstår spørsmål om *bortfall* av forbehold. Problemstillingen ses i *Hoel* (LE-1997-175). Partene var enige om et omforent beløp på 600 000 kroner. Lagmannsretten uttaler – ut fra den konkrete bevisvurderingen – at skadelidte ikke hadde frafalt forbeholdet ved å akseptere et det omforente tilbudet. Selskapet var nærmest til å gjøre det klart at et eventuelt forbehold måtte anses bortfalt gjennom den etterfølgende omforente løsningen.

12.3.5 Betydningen av avtaleloven § 36

Utgangspunktet er at avtaler er bindende, jf. det grunnleggende prinsipp i NL 5–1–2 («pacta sunt servanda»). Dette gjelder også avtaler om personskadeoppgjør. Følgelig har hver av partene risikoen for egne forutsetninger – også i forhold til etterfølgende omstendigheter. Hovedregelen er derfor at slike forhold er uten betydning for oppgjøret. Fra dette er det gjort unntak. I likhet med andre avtaler kan en oppgjørsavtale mellom skadelidte og skadevolder revideres. Det kan skje etter den alminnelige lære om bristende forutsetninger, jf. avtaleloven § 36. Bestemmelsen lyder slik:

«En avtale kan helt eller delvis settes til side eller endres for så vidt det ville virke urimelig eller være i strid med god forretningsskikk å gjøre den gjeldende. Det samme gjelder ensidig bindende disposisjoner. Ved avgjørelsen tas hensyn til ikke bare avtalens innhold, partenes stilling og forholdene ved avtalens inngåelse, men også til senere inntrådte forhold og omstendighetene for øvrig.»

Avtaleloven § 36 er en generell revisjonsregel. Dens nærmere innhold må presiseres for ulike typetilfeller – her for avtaler om oppgjør av personskadeerstatning. Det innebærer at avtl. § 36 må tolkes i lys av mer spesifikke erstatningsrettslige kilder (og ikke bare rettskilder innen avtalerett). Rettspraksis, nemndspraksis, for-/etterarbeider og juridisk teori er sentrale kilder. Det er tradisjonelt lagt til grunn at revisjon er betinget av et ekstraordinært, vesentlig og uventet avvik fra den regulære utvikling.⁶⁵ I underrettspraksis finnes eksempler på at vurderingstemaet i § 36 er tilpasset personskadeområdet. Illustrerende er *Angvik* (RG 2005 s. 968), der lagmannsretten formulerer seg slik:

«Vilkårene for revisjon av inngåtte avtaler om erstatningsoppgjør etter trafikkulykker kan formuleres slik:

Skaden må ha forandret seg vesentlig til ugunst for skadelidte siden avtalen ble inngått, enten med hensyn til medisinsk eller ervervsmessig invaliditet.¹

⁶⁵ Jf. blant annet Arnholm 1975 s. 36. Sml. Ot.prp. nr. 5 (1982–83) s. 35, samt rettspraksis som RG 1971 s. 36, *Aas* (Eidsivating lagmannsrett 21. november 1989) og Borgarting lagmannsrett 31. oktober 2003.

Forandringen må ligge utenfor det begge parter regnet med da avtalen ble inngått.

Den inngåtte avtalen må i ettertid fremstå som urimelig og ubalansert i forhold til et riktig oppgjør.»

Denne strukturen er også anvendt i senere avgjørelser, slik som *Rakbjørg* (Oslo tingrett 9. mars 2009) og *Endeve* (Asker og Bærum tingrett 17. april 2008). Se også RG 2004 s. 111.

Det kan spørres om ny behandling etter avtl. § 36 er betinget av at den *medisinske invaliditet* er endret, og om det kreves en større endring av *erhvervsuførhet*. I *Angvik* (RG 2005 s. 968) var ikke den medisinske invaliditeten endret, men skadelidte fikk en vesentlig forverring av ervervsevnen. Lagmannsretten åpnet for revisjon etter avtl. § 36 og tilkjente 900 000 kroner i fremtidig inntektstaterstatning.

Videre er det et vilkår for revisjon etter avtl. § 36 at endringen er *uventet*. I dette ligger det at endringen må ligge utenfor hva partene med rimelighet kunne forutse. Kriteriet er presisert i forarbeidene, hvor det fremgår at «[s]om hovedbetingelse gjelder at avviket fra den regulære utvikling må være både uventet og vesentlig».⁶⁶

At det eksisterer flere regelsett om revisjon og ny behandling av saken foranlediger spørsmål om samordning. Et spørsmål som har vært reist er om Yrkesskedeforskriften § 5-1 er *uttømmende* eller om den suppleres av avtaleloven § 36.⁶⁷ Utvalget ser det som unødvendig for sitt formål å gå inn på slike spørsmål. Et forslag til en ny generell regel vil nettopp fjerne denne typen usikkerhet.

12.4 Utvalgets vurderinger og forslag

12.4.1 Tolkning av Mandatet

Utvalget tolker Mandatet slik at lovregelen i § 3-8 ikke nødvendigvis skal endres. Det sentrale spørsmål er om den foreslåtte omlegging til standardisert erstatningsutmåling gir grunn til å endre regelen. For vurderingen av dette spørsmålet må det tas hensyn til at Mandatet forutsetter at revisjonsregelen i Yrkesskedeforskriften § 5-1 ikke skal videreføres ved siden av den generelle regelen. Mandatets føringer legger dermed til rette for at elementer fra Yrkesskedeforskriftens § 5-1 integreres i den generelle regel.

12.4.2 Ny behandling og standardisering

Det grunnleggende hensynet bak adgangen til ny behandling er å ivareta skadelidtes behov for et riktig oppgjør. Derfor må revisjonsreglene ses i sammenheng med reparasjonshensynet. Dette er nært forbundet med grunnleggende rettferdighetsbetraktninger. Adgangen til ny behandling skal fungere som en rettssikkerhetsgaranti: Der som det viser seg at et erstatningsoppgjør bygger på forutsetninger som brister, skal skadelidte få adgang til en korrigerende oppgjør.

Samtidig har skadevolder et behov for å kunne innrette seg etter et avsluttet oppgjør. Dette gjelder både der skadevolder hefter personlig, og hvor han representeres av et forsikringsselskap (eller stat/kommune). Det siste har blant annet sammenheng med behovet for forutberegnelighet, som igjen er en forutsetning for riktige avsetninger og premieberegninger. Hensynet til skadevolder taler for at det bør være en viss terskel for å kunne behandle en sak på nytt.

Disse grunnleggende utgangspunktene endres ikke av det faktum at utmålingen standardiseres. Den omstendighet at utmålingen bygger på grove kategorier taler helst for at terskelen for å behandle en sak på ny blir *større*. I og med at utmålingen er bygget på grove kategorier, er det allerede rensert på kravene til et nøyaktig, riktig resultat. Denne oppgivelsen av målsettingen om nøyaktig erstatningsutmåling kan smitte over på spørsmålet om adgang til ny behandling: Siden kravet til individuell og nøyaktig utmåling er fraveket, kreves det et stort avvik for å kunne forsvare en adgang til ny behandling.

Utvalget har drøftet hvorvidt de generelle *standardiseringshensyn* bør innvirke på adgangen til ny behandling. På den ene siden kan det hevdes at effektivitetshensyn tilsier begrensninger i muligheten til å få tatt opp igjen en avsluttet sak. En restriktiv revisjonsadgang vil understreke hovedregelen om at et oppgjør er endelig, og at hver av partene bærer risikoen for sine forutsetninger. På den annen side kan nettopp en effektivitetsgevinst realiseres om revisjonsadgangen ikke er for streng. Skadelidte trenger ikke *samme grad* av sikkerhet i forhold til sine forutsetninger for oppgjøret, som ved en sterkt avgrenset revisjonsadgang. Et mer liberalt regime vedrørende adgang til ny behandling kan dermed gi partene et incitament til å bli enige om oppgjørsforutsetningene, selv om disse måtte være forbundet med en viss usikkerhet. På dette punktet har det uansett stor betydning at oppgjørstidspunktet i første rekke blir styrt av spørsmålet om man kan fast-

⁶⁶ Ot.prp. nr. 5 (1982–83) s. 35.

⁶⁷ Nygård 2006 s. 51–52.

legge skadelidtes ervervsmessige uførhet og/eller medisinske invaliditetsgrad. Disse spørsmålene kommer i samme stilling enten utmålingen er standardisert eller ikke.⁶⁸

Den omstendighet at Mandatet foreskriver en felles regulering av yrkesskadetilfellene og øvrige tilfeller, har likevel gjort at Utvalget har sett behov for endringer av gjeldende generelle regulering. Utvalget har sett det som nødvendig at den generelle regel tar inn i seg noen elementer som i dag er innarbeidet i praktiseringen av oppgjørsrevisjon på yrkesskadeområdet. Utvalget foreslår fire endringer i § 3-8, se om dette rett nedenfor.

12.4.3 Forslag til endringer

12.4.3.1 Oversikt

Utvalget presenterer i det følgende fire forslag til endringer av den någjeldende generelle regel i § 3-8. Når det gjelder de delene av § 3-8 som ikke berøres av endringene, foreslår Utvalget at gjeldende rett videreføres. Det vises i denne forbindelse til gjennomgangen av gjeldende rett foran. Samtidig bør det skje en viss tilpasning til den praksis som er lagt til grunn på yrkesskadeområdet.

12.4.3.2 Endring av «helsetilstand» som begrep om realskade

Realskaden vil ved personskader bestå i at helsetilstanden er endret negativt sammenliknet med den situasjonen som ville ha bestått uten skaden. I en personskadesak vil derfor utmålingen bygge på at skadelidte har en viss helsetilstand som er forårsaket av skaden. Hvis skadelidtes helsetilstand forverres etter at oppgjøret i en erstatnings sak har funnet sted, brister forutsetningene for oppgjøret. Forutsetningssvikten gjelder helsetilstanden. Utvalget vil derfor bytte ut ordet «helse» med det mer presise ordet «helsetilstand». Dette ordet skal referere til den medisinske tilstand som ble lagt til grunn for den første saken. Vilket for ny behandling blir da at skadelidtes helsetilstand er endret vesentlig i negativ retning.

Rettsvilkåret «helsetilstand» refererer til den tilstand som er relevant for de respektive postene som det kreves revisjon av. En innvirkning på helsetilstanden blir primært målt gjennom en fastsatt medisinsk invaliditetsgrad. Dette vil være det dominerende referansepunkt for de fleste postene, og det vil være det fullt ut bestemmende kri-

teriet for et etteroppgjør vedrørende ménerstatning. Hvis skadelidtes medisinske invaliditetsgrad endres med minst 15 prosentpoeng, er vilkåret om vesentlig endring oppfylt i relasjon til tapsposten ménerstatning. På dette punktet skal gjeldende praksis fra yrkesskadeområdet videreføres og anses retningsgivende også utenfor yrkesskadeområdet.

Forverring av skadelidtes helsetilstand kan også bestå i en negativ endring i skadelidtes *funksjonsnedsettelse* i relasjon til hjemmearbeid. På dette punktet vil ikke en måling av medisinsk invaliditetsgrad gi samme veiledning, men det skal likevel være et referansepunkt. Det avgjørende spørsmålet er om en negativ endring i helsetilstanden, som skyldes skaden, fører til at skadelidtes funksjonsevne forverres merkbart. Selv om det er mulig å se det slik at endringen av helsetilstanden er årsak til en funksjonsnedsettelse, skal ikke lovanvendelsen kompliseres med et slikt mellomledd. Rettsvilkåret «helsetilstand» skal i relasjon til hjemmearbeid derimot forstås som den grad av funksjonsnedsettelse som ble lagt til grunn ved det første oppgjøret. Hvis skadelidtes helsetilstand endrer seg slik at skadelidte skifter gruppe innenfor utmåling av erstatning for hjemmearbeidstap, må vilkåret «vesentlig» anses oppfylt. Dette gjelder også den situasjon at skadelidte ikke hadde krav på hjemmearbeidserstatning ved første oppgjør, men kommer i posisjon til å få slik erstatning i tiden etter oppgjøret. Hvis skadelidtes helsesituasjon endrer seg slik at han eller hun ikke lenger kan utføre tyngre hjemmearbeid, og dette skyldes skaden, kan det også være grunnlag for ny behandling. Skadelidte må føre bevis for at slik funksjonsnedsettelse har inntrådt etter det første oppgjøret, men likevel er forårsaket av skaden. At man som følge av svekkelse som følger med aldri lenger makter tyngre hjemmearbeid kan ikke begrunne etteroppgjør. Ikke enhver skaderelatert reduksjon i funksjonen kan begrunne etteroppgjør.

En negativ endring av helsetilstanden etter at første sak er avgjort kan også gi grunnlag for større *merutgifter*. Vilket «helsetilstand» refererer her til den medisinske tilstand retten la til grunn for utmålingen av merutgifter i den første behandlingen av saken. Endring av ervervsmessig uføregrad vil etter den någjeldende Yrkesskedeforskriften § 5-1 kunne gi grunnlag for etteroppgjør vedrørende merutgifter. Etter forarbeidene til Yrkesskedeforskriften § 5-1 var det et vilkår for revisjon av utmålt merutgiftserstatning at den medisinske invaliditet var «vesentlig endret».⁶⁹ Utvalget vil ikke gripe inn i den praktiseringen av reglene som

⁶⁸ Se punkt 5.8.2 foran.

har utviklet seg på yrkesskadeområdet, men det kan likevel være behov for visse presiseringer. Også under den nye regelen i § 3-16 vil invaliditetsprosenten være viktig og det vesentligste, veiledende kriterium. Endring av invaliditetsprosent kan være med å begrunne at forutsetningene for utmåling av merutgifter har endret seg vesentlig. Utvalget viker likevel tilbake for å formulere en viss endring av invaliditetsprosenten som et vilkår for revisjon av merutgiftserstatningen. Merutgiftenes størrelse vil riktignok i høy grad korrespondere med invaliditetsgraden. Utvalget vil likevel ikke utelukke at det innenfor mangfoldet av individuell skadeutvikling kan forekomme at helsetilstanden endrer seg slik at utgiftsbehovet økes uten at invaliditetsgraden endrer seg tilsvarende. Det fremtrer som vanskelig å angi en gradering av helsetilstanden i relasjon til merutgifter. Utvalget har derfor kommet til at man i stedet kan gi retningslinjer knyttet til utgiftenes størrelse. Dersom skadelidte kan dokumentere at endringer i hans helsetilstand begrunner en økning av merutgiftene som tilsvarer minst 20 prosent av den sum som ble lagt til grunn ved første oppgjør, vil et grunnlag for ny behandling kunne være tilstede. Utvalget er klar over at vesentlig økning i utgifter er et selvstendig rettsvilkår som må være oppfylt uavhengig av kravet til endring i helsetilstand. En klarere angivelse av hva som kreves her, kan imidlertid gi grunnlag for en sikrere rettsanvendelse hva gjelder ny behandling av avgjørelser om merutgifter. En vurdering av hvilken utgiftsøkning som kreves, bør være relativ. Dersom skadelidtes merutgifter er uvanlig høye i utgangspunktet, kan selv en mindre prosentuell økning representere en betydelig merbelastning på skadelidtes økonomiske situasjon og stå i motstrid med målsettingen om full erstatning. I slike tilfeller bør det være rom for å få ny behandling selv om den prosentuelle økningen er noe lavere enn 20 %. Som utgangspunkt bør imidlertid dette bare være aktuelt hvor økningen av merutgiftene overstiger 2/3 G per år. Dersom det er tale om lave utgifter, kan terskelen for ny behandling på tilsvarende måte være litt høyere enn 20 %.

12.4.3.3 Ny behandling ved forverret ervervsevne

Det foreslås at ny behandling kan skje alene på grunnlag av *forverret ervervsevne*. Ny behandling skal dermed ikke være betinget av helsemessig forverring. Som det har fulgt av gjennomgangen foran, er endringer i ervervsevnen på yrkesskade-

området grunnlag for ny behandling selv om det ikke foreligger endringer i helsesituasjonen. Slik er ordningen også i dansk rett, se EAL § 11 (referert foran) Etter den någjeldende *generelle* regelen i skl. § 3-8 er det imidlertid tvilsomt om den hjemler ny behandling uten at skadelidtes helsesituasjon (realskaden) har endret seg. Det ligger i Mandatet at det skal innføres felles regler for yrkesskadeområdet og andre skader. Av denne grunn er det naturlig å justere den generelle regelen slik at den gjør endringer i ervervsevnen relevant for spørsmålet om ny behandling. En slik endring kan også begrunnes på andre måter: For det første vil endringen være i tråd med tidligere forarbeidsuttalelser om at skadelidte ikke skal risikere å tape på å prøve å komme i arbeid igjen. Denne synsmåten samsvarer også med den såkalte «arbeidslinjen», som Utvalget i andre sammenhenger har søkt å fremme.

For det andre kan det legges vekt på at endringen vil bringe regelverket i konsistens med andre standardiserte regelverk. Da departementet ved forrige behandling av lovspørsmålet knyttet til ny behandling valgte å utelate endring i ervervsuførhet som selvstendig revisjonsgrunn, skyldtes dette at erstatningen ikke var standardisert.⁷⁰ Når det nå legges om til standardisering også utenfor yrkesskadeområdet, kan det være grunn til å anvende den løsning som er innarbeidet for standardiserte ordninger.

Etter dette går Utvalget inn for å justere ordlyden i någjeldende § 3-8. Den nye regel som foreslås, skal ha et tillegg som fanger inn det samme innholdet som Yrkesskadeforskriften § 5-1 har i dag: Vesentlige endringer i ervervsevnen skal være relevante for revisjonsadgangen, selv om skadelidtes helsetilstand ikke er forverret. Dette tillegget skal formuleres som en passus i loven som kobles til den eksisterende ordlyden i loven. En negativ endring i skadelidtes ervervsuførhet som minst representerer 20 prosentpoeng skal anses vesentlig.

Det kan lett tenkes at begge vilkår, både forverring av helse og av ervervsevne foreligger samtidig. I så fall vil forverringen av ervervsevnen i alle fall delvis være en konsekvens av at helsen er forverret. Normalt vil ikke en forverring av ervervsevnen ha selvstendig betydning dersom først skadelidtes helse er forverret. Annerledes kan det stille seg hvor skadelidtes ervervsevne er vesentlig forverret som følge av en mindre endring av skadelidtes helse. En skadelidte som har nedsatt helsetilstand kan ha en restarbeidsevne

⁶⁹ Se NOU 1994. 20, Vedlegg 1s. 182.

⁷⁰ Jf. Ot.prp. nr. 51 (2004–2005) s. 264.

som ikke tåler ytterligere forverring før vedkommende faller helt ut av arbeidslivet. Hvis så skjer, er vilkåret for ny behandling oppfylt.

12.4.3.4 Frist for krav om ny behandling

Også når det gjelder frist for revisjon kan det være grunn til å foreta endringer sammenliknet med den någjeldende skl. § 3-8. Etter denne regelen er det ikke satt noen frist for å kreve ny behandling. I Yrkesskedeforskriften er det derimot fastsatt en frist på fem år for å kreve etteroppgjør. Denne fristen har fungert på yrkesskadeområdet, og Utvalget er ikke kjent med at regelen har medført problemer av noen art etter om lag 20 års virke. Når det nå skal gis felles regler på og utenfor yrkesskadeområdet, ser Utvalget ingen grunn til å endre på den fristen som så langt har fungert for yrkesskadesaker. Det er etter Utvalgets syn mer nærliggende å la fristen omfatte også andre saker. Utvalget vil i denne forbindelse peke på at saker som er aktuelle for ny behandling ofte tar tid å få avgjort også første gang. Det kan påregnes at det for slike saker ofte går to år mellom konstaterings- og oppgjørstidspunkt. Når det så gis en fem års frist for fremsettelse av krav om ny behandling, vil det kunne gå syv år før ny behandling må kreves. Dette bør være tilstrekkelig tid for at skaden og de ervervsmessige konsekvensene av den har stabilisert seg. Det tilsvarende gjelder for de andre postene, hjemmearbeidstap og ménerstatning.

Fristen bør regnes fra oppgjørstidspunktet. Etter praksis knyttet til dagens Yrkesskedeforskrift § 5-1 er det tidspunktet for utbetalingen av pengene som utgjør startpunktet. Utvalget finner imidlertid at dette bringer inn et litt tilfeldig element som ikke står så godt til systemet for den nye § 3-16. Tidspunktet for utbetaling av kompensasjon er nemlig ikke materielt relevant i sammenhengen. Det er forutsetningene på oppgjørstidspunktet som skal legges til grunn når det vurderes om det foreligger vesentlige endringer. Av denne grunn er det naturlig at også foreldelsesfristen starter på dette tidspunktet. Løsningen står i samsvar med likhetsbetraktninger: Med friststart på oppgjørstidspunktet vil alle skadelidte få lik tidsperiode etter oppgjørstidspunktet.

Det kan spørres om fristen for oppgjør skal regnes fra det enkelte krav er oppgjort, eller om den skal begynne å løpe fra siste post i det helhetlige oppgjøret er gjort opp. Det er noe usikkert når fristen etter Yrkesskedeforskriften § 5-1 begynner å løpe. Verken ordlyden eller forarbeidene er klare, men trekker i retning av at fristen

først begynner å løpe når siste erstatningspost er gjort opp.⁷¹ I Forsikringsklagenemndas praksis er det lagt til grunn at oppgjøret ses som en enhet, slik at femårsfristen for alle erstatningspostene løper fra avslutningen av det totale oppgjøret.⁷² Hensynet til at partene skal kunne være ferdige med saken trekker i retning av at det er det samlede oppgjøret som teller. Det vil da ikke hjelpe en part å bli ferdig med én post, så lenge andre poster gjenstår. Det at fristen begynner å løpe når siste post er oppgjort kan være et incitament til å bli ferdig med hele oppgjøret. I tillegg unngår man at fristen for etteroppgjør av én post løper ut mens andre poster fortsatt står uoppgjorte, for eksempel fordi det i mellomtiden er skjedd endringer i skadelidtes helsesituasjon som må avventes. For skadelidte vil det kunne fungere som en felle dersom endring av en oppgjort post forutsetter særskilt begjæring om etteroppgjør før skadesaken er endelig avsluttet. Formålet med endringene i 1998 av foreldelsesreglene i forsikringsavtaleloven og yrkesskedeforsikringsloven var nettopp å unngå at «dører lukkes» for skadelidte mens oppgjøret etter blant annet personskade ennå ikke er avsluttet.⁷³ Saken i FKN-2009-125 (se fotnote 2) gjaldt etteroppgjør i en sak der ménerstatningen ble gjort opp i underkant av to måneder før inntektstapserstatningen. Kravet ble satt fram mer enn fem år etter at ménerstatningen ble gjort opp, men mindre enn 5 år etter at inntektstapserstatningen ble gjort opp. Utvalget ser at dersom fristen skal løpe post for post ville skadelidte i en slik situasjon miste muligheten for etteroppgjør av en post til tross for at postene ble gjort opp kort tid etter hverandre. Det anses som lite ønskelig.

På den andre siden er det endringer i forutsetningene på oppgjørstidspunktet for den enkelte post som danner grunnlag for etteroppgjør. Dette kunne tale for at fristløpet knyttes opp til oppgjøret for den enkelte post. Det er forutsetningene på oppgjørstidspunktet for den enkelte post som gir et utgangspunkt for vurderingen av om endringen

⁷¹ I NOU 1994: 20 vedlegg 1 side 182 første spalte heter det: "... Utgangspunktet for fristen er satt til det tidspunkt da skadelidte faktisk fikk utbetalt erstatningen. En slik frist kan virke hard. ... Ved vurderingen av fristens lengde, må man ta hensyn til at den først begynner å løpe når det første oppgjøret er avsluttet. Er det en noe mer komplisert skade eller sykdom, vil det ofte ha tatt lang tid å få fastsatt uføregrad og gjennomført det første oppgjøret. ...".

⁷² Se uttalelse FKN-2009-125 av 21. april 2009. Skårberg/Reusch antar i *Yrkesskade* side 174 antar at fristen løper post for post.

⁷³ Se forsikringsavtaleloven § 8-6 tredje ledd og § 18-6 tredje ledd og yrkesskedeforsikringsloven § 15 tredje ledd, etter endring ved lov 26. juni 1998 nr. 46.

er vesentlig. Et konsistent system kunne da være at endringer vedrørende den enkelte post innen for en femårsperiode vil kunne begrunne et etteroppgjør. Dersom eksempelvis spørsmålet om ny behandling av en oppgjort inntektstapsersstatning skal være avhengig av at det fastsettes et oppgjør for merutgifter, vil det bli kunne bli noe tilfeldig hvor lang den reelle fristen for relevante endringer for de respektive postene blir. Det kan likevel spørres om en slik systembetragtning bør veie særlig tungt i denne sammenhengen.

Utvalget har etter en samlet vurdering kommet til at fristen bør løpe samlet fra avslutningen av det totale oppgjøret. I dag gjelder det ingen frist for etteroppgjør annet enn ved yrkesskade, og som bemerket i forarbeidene til Yrkesskadeforskriften kan innføringen av en frist på 5 år virke hard overfor skadelidte. Utvalget anses likevel fristen som akseptabel når det samlede oppgjøret danner utgangspunktet, idet endelig oppgjør ved mer komplisert skade eller sykdom kan ta lang tid. I tillegg kommer at når fristen løper fra avslutningen av det samlede oppgjøret, får både skadelidte og skadevolder én entydig frist å forholde seg til, noe som skaper klarhet og forutberegnelighet. Dersom fristen skulle løpe post for post, måtte regelen suppleres med en plikt for skadevolder til å informere skadelidte om de ulike fristene og slik at brudd påplikten medfører at fristen ikke begynner å løpe. Utvalgets forslag vil etter alt å dømme innebære en videreføring av ordningen på yrkesskadeforsikringens område, og vil gjøre det unødvendig med eventuelle særtilpasninger ved yrkesskade. Oppgjørstidspunktet, og dermed starttidspunkt for fristen, bør av retts tekniske grunner være det samme som etter forslaget § 3-1 tredje ledd. Ut fra sammenhengen foran må dette forstås slik at oppgjørstidspunktet for sist oppgjorte post er bestemmende.

Når det gjelder barns erstatningskrav, kommer spørsmålet om ny behandling i en særstilling. For barn kan det ta lenger tid enn fem år å få et tilstrekkelig grunnlag for å fastslå graden av ervervsuførhet. For å skjære bort enhver fare for at fristen kan virke uheldig overfor barns krav, fastsettes det at fristen først skal begynne å løpe den dagen skadelidte fyller 21 år. Dermed kan ny behandling tidligst kreves den dagen skadelidte

fyller 26 år, og dette sist nevnte vilkåret skal fremgå av loven.

For krav etter § 3-3 sjette ledd kan denne vurderingen stille seg noe forskjellig. Ved slike krav har skadelidte benyttet sin valgfrie adgang til å kreve erstatning utbetalt tidlig, basert på grad av medisinsk invaliditet. Den medisinske invaliditeten har således blitt bestemmende for størrelsen på erstatningen for ervervsvenetap. Skadelidte har valgt et slikt oppgjør med et innbakt opsjonspåslag i stedet for å vente på et fase 2 – oppgjør, jf. regelen i § 3-3 tredje ledd. Et motstykke til dette valget bør være at skadelidte i ettertid ikke kan påberope seg endringer i den ervervsmessige uførheten. En særskilt regel om denne stengte adgangen til ny behandling er tatt inn i bestemmelsens siste punktum. Skadelidte kan likevel på vanlig måte få endret erstatningsbeløpet dersom det er lagt til grunn en for lav medisinsk invaliditetsgrad.

12.4.3.5 Alminnelige beviskrav

Når Utvalget nå foreslår en standardisert erstatningsordning, er det naturlig at regelen om ny behandling også på andre punkter endres slik at den er mer i tråd med den revisjonsregelen som har gjeldt for den standardiserte yrkesskadeforsikringsordningen. Av denne grunn går Utvalget inn for å legge inn et alminnelig krav til sannsynlighetsovervekt til forskjell fra det strenge beviskrav som gjelder i dagens § 3-8.

Den helhetlige bestemmelsen skal dermed lyde slik:

«Et avsluttet oppgjør om menerstatning eller erstatning for tap i framtidig erverv, erstatning for tap av evne til hjemmearbeid eller utgifter, kan kreves opptatt til ny behandling hvis skadelidtes medisinske helsetilstand eller ervervs-evne forverres vesentlig, og det er sannsynlighetsovervekt for at dette vil gi rett til en vesentlig høyere erstatning. Etteroppgjør kan ikke kreves senere enn 5 år etter oppgjørstidspunktet, likevel tidligst den dagen skadelidte fyller 26 år. Ved oppgjør etter § 3-3 sjette ledd kan bare forverring av skadelidtes medisinske invaliditet gi grunnlag for etteroppgjør.»

Kapittel 13

Tilpasninger på yrkesskadeområdet

13.1 Innledning

I någjeldende yrkesskadeforsikringslov er erstatningsutmålingen i yrkesskadesaker som kjent regulert ved at det i § 13 er gitt en henvisning til någjeldende skadeserstatningslov kapittel 3, samt en forskriftshjemmel. I Yrkesskadeforskriften er det så fastsatt egne regler om erstatningsutmåling i yrkesskadesaker. Når det nå foreslås standardiserte, generelle regler om erstatningsutmåling, blir det et spørsmål om reglene i Yrkesskadeforskriften helt eller delvis skal oppheves og erstattes av de nye reglene.

Det følger av Mandatet at det skal utarbeides *generelle* regler om erstatningsutmåling i norsk rett. Disse reglene skal gjelde også for yrkesskadeområdet, likevel slik at reglene kan tilpasses til dette området hvor det er nødvendig.

Mandatet utdyper forholdet til yrkesskadeforsikringslovgivningen som følger:

«2.7 *Endring av de standardiserte reglene for yrkesskadeforsikring.* Utvalget bes generelt vurdere reglene nærmere etter at reglene nå har virket i omkring 15 år. Ubegrunnede forskjeller mellom yrkesskadetilfellene og andre tilfeller må unngås ved innføring av generelle mer standardiserte regler. Det som foran er sagt til de enkelte problemstillinger, skal derfor utgjøre et utgangspunkt også for vurdering av yrkesskadeerstatningen. Utvalget skal tilstrebe at reglene for utmåling av yrkesskadeerstatning så langt som mulig blir identiske med de øvrige utmålingsreglene som foreslås. Særlig vil departementet fremholde at utvalget skal utforme et lovforslag som gir en likeartet behandling av spørsmålet om fradrag ved erstatningsutmålingen for trygdeytelser, sykelønn o.l. og pensjons- og forsikringsordninger. Det samme gjelder spørsmålet om maksimumserstatning, jf. punkt 2.1. Når det gjelder spørsmålet om minimumserstatning, kan et ulikt minstenivå innenfor og utenfor yrkesskadetilfellene imidlertid begrunnes ut fra blant annet

en kontraktsrettslig synsvinkel. Utvalget bes derfor vurdere om det bør opprettholdes en forskjell her, og hvor minstenivået bør legges.

Dersom det når utvalget avslutter sitt arbeid, ikke foreligger noe lovvedtak med bakgrunn i NOU 2004: 3 Arbeidsskadeforsikring, bes utvalget teknisk sett utforme to lovforslag, ett utformet som endringer av gjeldende rett, og ett utformet som endringer av lovforslaget i NOU 2004: 3 eller senere odelstingsproposisjon som følger opp denne.»

Som det fremgår, legger Mandatet opp til en form for revisjon av yrkesskadeforsikringsreglene. Utvalget har derfor under drøftelser og utredningsarbeid sett hen til sterke og svake sider ved dagens yrkesskadeforsikring. Yrkesskadeforskriftens løsninger har på noen områder vært modell for nye, standardiserte løsninger. Eksempelvis er mange av reguleringsløsningene i dagens yrkesskadeforskrift brukt under utarbeidelsen av en standardisert inntektstaperstatning jf. gjennomgangen i kapittel 5, se særlig punkt 5.2.4. På andre områder har yrkesskadeforsikringens løsninger derimot blitt forkastet, fordi reglene ikke vil gi en hensiktsmessig rettsstilstand dersom de overføres til skadetilfeller utenfor yrkesskadeområdet.¹

Utvalget har hatt som løpende arbeidsstrategi å utprøve hvorvidt de regler som foreslås kan anvendes så vel på, som utenfor, yrkesskadeområdet. Felles regler på og utenfor yrkesskadeområdet vil innebære en forenkling av det samlede erstatningssystemet i Norge, noe som på bakgrunn av Mandatet fremstår som en helt sentral målsetting for Utvalgets arbeid. Utvalgets primære forslag går i tråd med dette nettopp ut på en slik ordning – med visse tilpasninger.

Nedenfor (i punkt 13.2) skal Utvalget først presentere et viktig punkt der ønsket om å etablere en generell ordning medfører en vesentlig endring sammenliknet med någjeldende yrkesskade-

¹ Se for eksempel diskusjonen om bruk av yrkesskadeforsikringslovens arbeidstakerbegrep i punkt 5.5.4.2.3 foran.

forsikringsordning. Deretter skal ulike spesialtilpasninger på yrkesskadeområdet gjennomgås (punkt 13.3). Slike tilpasninger fremgår også av lovforslaget, se § 3-17.

13.2 Endringer sammenliknet med den någjeldende yrkesskadedekningen

Utvalget har som nevnt lagt vekt på å finne løsningsalternativer som kan tilfredsstille Mandatets ønske om at erstatningsordningen skal kunne fungere likt på yrkesskadeområdet og ellers. En slik heldekkende ordning innebærer at erstatningen på yrkesskadeområdet i noen grad må tilpasses premissene for annen erstatning. Dette har ledet til at erstatningen for noen grupper som i dag er dekket under yrkesskadeforsikringen nominelt blir lavere. Det mest markante utslaget av dette er at det tidligere gjeldende gulvet for erstatning som gjaldt for alle med årsinntekter inntil 7 G nå blir flyttet slik at det gjelder for inntekter inn til 5 G i stedet.

Erstatningsnivået etter den nye ordningen vil likevel ligge på nivå med yrkesskadeordningen for en del yrkesskadde. Erstatning beregnet etter lønnsinntekt på 5 G brutto gir 21,7 G dersom skadelidte er 45 år gammel. Den tilsvarende sum etter Yrkesskadeforskriften beregnet med utgangspunkt i årsinntekt 7 G eller lavere, er 22 G. En grunn til at erstatningen etter den nye ordningen blir så høy er at Utvalget har vært opptatt av å innarbeide et realistisk trygdefradrag. En annen grunn er at yrkesskadeerstatningen fortsatt er basert på en kapitaliseringsrente på 6 %, mens Utvalget har benyttet en kapitaliseringsrente på 5 %, se punkt 4.5.

Etter dette er forskjeller i gulvet for noen yrkesskadde uten nevneverdig betydning for selve erstatningsnivået. Den nye ordningen vil ikke innebære et brudd med nivået for gulverstatningen for andre enn for yngre yrkesskadde. For mange som har årsinntekter over gulvnivået – altså over 5 G – vil erstatningen bli høyere enn før, men dette gjelder ikke for aldersgruppene under 35 år. Påslaget på grunnerstatningen i Yrkesskadeforskriften er beregnet slik at de unge får en relativt god erstatning, mens profilen hva gjelder forholdet mellom erstatningsnivå og alder er noe forskjellig i det nye lovforslaget. Disse utslagene kommer selv om innføringen av hjemmearbeids-erstatning på yrkesskadeområdet regnes med, se særlig regneeksemplene i kapittel 15, punktene 15.3.4 og 15.3.5.

En tilnærming mellom yrkesskadesektoren og øvrig erstatningsrett gjelder også for *taket* på inntekterstatningen. Det generelle taket er som gjennomgått foran 19 G. Dette vil være en betydelig endring sammenliknet med någjeldende regler, som foreskriver en inntekterstatning basert på 10 G.

Når det gjelder selve erstatningsnivået, vil utbetalingene beregnet for hvert inntektsnivå etter den nye ordningen bli høyere enn før. Dette kan ses som en endring av någjeldende yrkesskadedekning til de skadelidtes gunst. Beregningen av standardiserte satser er gjort på en ny måte som har søkt å ta hensyn til alle skattemessige og trygdemessige forhold. Økningen i erstatningen gjør seg i første rekke gjeldende for dem som har inntekt høyere enn 7 G. For skadelidte som hadde inntekt lavere enn 7 G er nemlig den någjeldende ordning gunstig i det man løftes opp til en erstatning som er beregnet ut fra inntektsnivået 7 G.

Et eksempel vedrørende skadelidte som oppbærer en lønnsinntekt tilsvarende 7 G eller høyere: Etter Yrkesskadeforskriften vil en 46-åring som tjener 7 G og blir 100 % ervervsmessig ufør motta 22 G i erstatning. Etter inntektstapsmodellen for voksne blir erstatningen 33,9 G (forutsatt 60 % fradrag for trygdedekning). I tillegg kommer erstatning for tap av evne til hjemmearbeid, noe som vil utgjøre 0,2 G per år dersom skadelidte oppbærer erstatning etter gruppe 1, «mindre funksjonsevnetap». Beregnet for en 46-åring utgjør erstatning for hjemmearbeidstap 4 G. Den samlede erstatning for hjemmearbeidstap vil i eksemplet beløpe seg til nesten 38 G. På den annen side må det tas med i betraktningen at den nye ordningen bygger på at utbetalinger fra pensjonsordninger i arbeidsforhold skal komme til fradrag i erstatningen, mens slikt fradrag ikke gjøres for utbetalinger under den någjeldende yrkesskadeforsikringsordningen. En nærmere redegjørelse for disse effektene er gjort i kapittel 15 – om økonomiske og administrative konsekvenser, se særlig punkt 15.3.4.

Hvor skadelidte oppbærer 6 G i inntekt, blir resultatet av de to ordningene likere. Da vil skadelidte motta 22 G fra yrkesskadeforsikringen, mens det tilsvarende tallet generert av inntektstapsmodellen er 24,9 G, igjen slik at hjemmearbeids-erstatning kommer i tillegg. Dermed blir den samlede erstatningen for tap av inntektsevne 28,9 G.

Det bør nevnes at disse endringene ikke gjør seg gjeldende i samme grad for yngre skadelidte. De yngste skadelidte som dekkes av yrkesskadeforsikring vil faktisk komme dårligere ut enn etter dagens system dersom de har inntekt på 5 G.

Dette fremgår av utregningene som er presentert nedenfor i kapittel 15, punkt 15.3.

Den omstendighet at erstatningsnivået samlet sett heves noe, har ikke i seg selv medført at Utvalget har sett grunn til å gjøre andre særskilte tilpasninger på yrkesskadeområdet. Dersom man skulle forsøke fullt ut å eliminere enhver endring som følge av reformen, ville fort hensikten med hele standardiseringsarbeidet forfeiles på dette punktet. Når reglene gjøres like, er det naturlig at også erstatningsnivåene på de ulike områdene nærmer seg hverandre.

Det bør særskilt nevnes at den spesielle ordningen med *etteroppgjør* som etter gjeldende rett følger av Yrkesskadeforskriftens § 5-1 nå vil bli opphevet. Den vil bli erstattet med en generell regel om adgang til etteroppgjør, jf. lovutkastet § 3-16 og redegjørelsen for denne ordningen i kapittel 12 foran. Endringen er forutsatt i Mandatet, som er formulert på en måte som Utvalget oppfatter som bindende:

«Særregelen i Yrkesskadeforskriften § 5-1 skal ikke foreslås opprettholdt ved siden av denne regelen» (någjeldende § 3-8, lovutkastet § 3-16).

Utvalget har vurdert om den generelle regelen i § 3-16 bør undergå visse særtilpasninger på yrkesskadeområdet, men kommet til at det ikke er tilstrekkelig grunn til å innføre en særregel på dette punktet.

Den som rammes av en yrkesskade, vil motta en rekke særfordeler i medhold av folketrygdlovens regler, jf. folketrygdloven kapittel 13. Denne ordningen blir ikke berørt av det faktum at erstatningsutmålingen blir den samme på yrkesskadeområdet som på andre områder. Som nevnt, vil imidlertid erstatningsnivåene på yrkesskadeområdet endres noe. For å få totalbildet, må endringene ses i sammenheng med de særfordeler skadelidte mottar fra trygden. Det totalbildet man står igjen med, bør være bestemmende for spørsmålet om refusjonsprosent jf. nedenfor.

Når det gjelder finansieringsspørsmål, bør det nevnes at endringene i erstatningsnivåene bør lede til at refusjonsordningen for yrkesskader revideres. Refusjonsordningen har som formål å sørge for at folketrygdens utgifter ved arbeidsulykker kanaliseres tilbake til yrkesskadeforsikringen.² En endring i erstatningsnivået kan tale for at størrelsen på refusjonsprosenten gjennomgås og eventuelt endres. Spørsmålet bør imidlertid også

ses i sammenheng med innbakingen av uføretrygden i inntektstapsmodellen. Utvalget går imidlertid ikke nærmere inn på disse spørsmål på dette stadiet i lovarbeidet.

13.3 Særskilte tilpasninger på yrkesskadeområdet

13.3.1 Innledning

Som det fremgår, har Utvalget prinsipielt lagt til grunn at samme regler skal gjelde på yrkesskadeområdet som utenfor dette området. På noen få punkter trengs det likevel tilpasninger. I det følgende gis en oversikt over slike spesielle reguleringer på yrkesskadeområdet.

13.3.2 Tilpasninger vedrørende inntektstap

En spesiell tilpasning gjelder forholdet til personer som ikke har tilknytning til arbeid jf. § 3-2 andre og femte ledd og yrkesskadeforsikringslovens arbeidstakerbegrep. Det sistnevnte begrepet omfatter noen grupper av skadelidte som ikke kan anses å ha tilknytning til arbeid, nærmere om dette i punkt 5.5.4.2.3 foran. Dette gjelder i første rekke innsatte og pasienter. For å videreføre dagens ordning og for at ikke yrkesskadeforsikringsloven skal måtte endres på dette punktet, har Utvalget valgt å presisere at regelen om erstatning basert på årsinntekt 5 G skal gjelde for denne gruppen, se § 3-17 bokstav a.

13.3.3 Tilpasning vedrørende ménerstatning

Utvalget går inn for en særtilpasning vedrørende ménerstatning. Som det fremgår av kapittel 9, punkt 9.7 foran, skal kompensasjonsrelevante utgifter komme til fradrag i ménerstatningen. På yrkesskadeområdet innebærer dette at det skal gjøres fradrag for ménerstatning fra folketrygden, jf. ftrl. § 13-17. Dels av retts tekniske grunner og dels for å opprettholde en romslig dekning av ménerstatning på yrkesskadeområdet, foreslår Utvalget å gjøre et standardfradrag i ménerstatningen på 1/3, se § 3-17 bokstav b. Dette vil bidra til at ménerstatning kan utbetales raskt, uten å vente på trygdeetatens beregning av ménerstatning.

13.3.4 Utvalgets vurderinger vedrørende gulvet for inntektstaperstatning

Et *flertall* i Utvalget, bestående av Askeland, Riisa, Skofteland, Fisknes og Flatner, mener at gulvet på

² Jf. ftrl. § 3-28 med forskrifter.

5 G skal gjelde generelt, og således også på yrkesskadeområdet.

Et mindretall i Utvalget, bestående av Robberstad og Aasland Jerstad mener at gulvet bør være på 6 G ved yrkesskade. Da obligatorisk yrkesskadeforsikring ble innført for ca. 21 år siden hadde mange arbeidsgivere allerede i mange år tegnet såkalte trygghetsforsikringer, som ga utbetalinger til de ansatte ved yrkesskade. I trygghetsforsikringene var minste utbetaling basert på en inntekt på 7 eller 8 G.³ I forarbeidene til yrkesskadeforsikringsloven ble det fremhevet som en viktig målsetting at arbeidstakere som ble påført helse-skade i arbeidet ikke skulle risikere å få sitt tap underkompensert.⁴ I det senere arbeidet med forskrift til yrkesskadeforsikringsloven i 1990 ble det lagt til grunn at et golv på 7 G var riktig, særlig sett hen til den usikkerhet som alltid vil råde om hva en arbeidstaker ville hatt i inntekt fram mot alderspensjonering dersom hun eller han ikke var blitt skadet. Jo yngre den yrkesskadde er, jo mer usikkert vil det være om inntekten på skadetidspunkter er representativ for inntekten fram mot alderspensjonering.⁵ Og det vanlige er at arbeidstakere tjener mer etter en del år i arbeidslivet enn i starten. Disse medlemmene mener at det ved yrkesskade, der selve ansvarsgrunnlaget viser en tilknytning til arbeidslivet, er rimelig å legge til grunn at arbeidstaker ville kunne klart å oppnå i hvert fall en gjennomsnittlig inntekt, som ligger på ca. 6 G ved heltidsarbeid. Et golv på 6 G er lagt til grunn for barn og unge fram til 19 år, se forslaget § 3-3. Disse medlemmene ser det som lite rimelig at en ung yrkesskadd på begynnerlønn skal måtte tåle å bli underkompensert når det er

forhold ved selve arbeidet og/eller arbeidsstedet som er årsak til tapet.

Disse medlemmene nevner at de fleste høringsinstansene i 1990 ikke hadde innvendinger mot gulvet på 7 G. Enkelte høringsinstanser mente at gulvet på 7 G var for høyt, men dette ble avvist av Justisdepartementets Lovavdeling og Regjeringen i det videre arbeidet med forskriften og har vært lite omstridt i den tiden ordningen har eksistert.

Selv med et golv på 6 G vil yrkesskadde under 35 år få en noe lavere erstatning for tap i fremtidig inntekt enn i dag. Yrkesskadde som er 35 år eller eldre vil få en noe høyere erstatning. Hvor mye høyere, øker med alderen, fra 69 000 kroner for 35-åringen til noe over 300 000 kroner for en 50-åring, se tabell inntatt i punkt 15.3.5 nedenfor. Økningen for yrkesskadde som er 35 år og eldre er imidlertid langt lavere enn det beløp erstatningen ville utgjort i dag dersom den var blitt justert i tråd med forutsetningene da gulvet ble innført i 1990. Et golv på 7 G var høyere i 1990 enn i dag, ettersom G ikke har vært regulert i samsvar med lønnsutviklingen. I tillegg kommer at selve beregningen i Yrkesskadeforskriften er basert på en kapitaliseringsrente på 6 %, idet erstatningsbeløpene ikke ble justert opp i tråd med endringen i den generelle kapitaliseringsrenten gjennom tre avgjørelser i Høyesterett i 1993. Renten ble da senket til 5 %. Forskjellen i hva yrkesskadeerstatningen ville vært dersom ordningen var blitt justert i tråd med endringer i forutsetningene illustreres av differansen mellom utmåling etter Yrkesskadeforskriften og utmåling etter forslaget ved en inntekt på 7 G, se tabell inntatt i punkt 15.3.5 nedenfor. Disse medlemmene nevner at det i uføremeldingen gis føringer for at uføretrygdede ikke lenger skal opptjene alderspensjon fram til fylte 67 år, bare fram til fylte 62 år. Dette tapet i alderspensjon legger Utvalget ikke opp til noen kompensasjon av til tross for at svært mange vil lide et ikke ubetydelig økonomisk tap som er vernet etter dagens erstatningsrettslige regler. En nærliggende håndtering av dette tapet er å gi en minimumserstatning som i hvert fall for en del yrkesskadde kan kompensere deler av tapet.

Mindretallet ser at erstatningen for mange blir lavere ved et golv på 6 G enn det som var forutsetningene da ordningen ble innført i 1990. Disse medlemmene er kommet til at et lavere golv og erstatning kan forsvares sett i lys av at erstatning for fremtidig tap av evne til å gjøre hjemmearbeid ut over et visst nivå etter forslaget erstattes i tillegg, mens dette tapet som den klare hovedregel

³ Se NOU 1988: 6 Erstatning og forsikring ved yrkesskade, vedlegg 3, 4, og 5.

⁴ I Ot.prp. nr. 44 (1988–89) uttales på side 61 og 62 at "nye regler om økonomisk vern for arbeidstakere ved yrkesskade må sikre full erstatning. Det er ikke aktuelt å gå inn for regler som tar sikte på et "borgerlig jevnmaal". Utgangspunktet må være at den enkelte arbeidstaker som et minimum skal ha dekke sitt konkrete, individuelle tap. ... Som nevnt er det av helt sentral betydning at eventuelle satsler gir full erstatning." I forarbeidene til Yrkesskadeforskriften er følgende presisert: "Som påpekt under punkt 3.1 foran, er uttrykket "full erstatning" meget uklart i konturene. Dette er utvilsomt kompliserende når utgangspunktet for utforming av standardiseringsregler etter Utvalgets mandat nettopp er at de skadelidte skal være sikret "full erstatning". Det er under enhver omstendighet naturlig å forstå Mandatet dithen at standardiseringsreglene skal utformes slik at den enkelte skadelidte ikke får lavere erstatning enn det en individuell utmåling etter nåværende praktisering av skadeerstatningsloven ville lede til." (NOU 1994: 20 vedlegg 1, side 165.).

⁵ Se for eksempel forarbeidene til Yrkesskadeforskriften NOU 1994: 20 vedlegg 1, side 177–178.

anses erstattet gjennom inntektstapserstatningen i dag.

Med den innretning flertallets forslag har, vil det i realiteten skje en overføring fra de som arbeider i de mer skadeutsatte yrkene og som ofte tjener mindre enn dagens gulv på 7 G til de som arbeider i lite skadeutsatte yrker og med høyere lønninger. Til illustrasjon vil en 35 år gammel håndverker, industriarbeider eller hjelpepleier som tjener 5 G eller mindre med flertallets forslag få redusert erstatningen med 279 000 kroner, mens en arbeidstaker i lite skadeutsatt arbeid i ledelsen og som tjener 10 G vil få økt sin erstatning med mer enn 2,6 millioner kroner. Dersom den ansatte tjener 19 G vil erstatningen med flertallets forslag øke med ca. 9,8 millioner kroner, fra ca. 3 millioner til 12,8 millioner. Dersom den yrkesskadde er yngre, for eksempel 26 år gammel, blir reduksjonen for håndverkeren, industriarbeideren eller hjelpepleieren på nærmere en halv million. En slik omlegging på bekostning av de som er særlig utsatt for de helseskader yrkesdeltakelse kan påføre en arbeidstaker framstår som lite begrunnet. Arbeid er en særlig samfunns-gagnlig aktivitet, og disse medlemmene antar at det vil være liten aksept for en omlegging til en ordning som betydelig øker risikoen for underkompensasjon for de som trenger ordningen mest på grunn av større risiko for skade. Disse medlemmene finner videre grunn til å peke på at Mandatet i punkt 2.7 peker på at ulike minstenivå i og utenfor yrkesskadetilfellene kan begrunnes blant

annet ut fra en kontraktsrettslig synsvinkel. Disse medlemmene er enig i disse synspunktene i Mandatet.

Endelig peker mindretallet på at det i de senere årene er arbeidet med utvidelse av dekningsområdet for yrkesskadeforsikringen. En eventuell besparelse gjennom lavere erstatningsutbetalinger til yngre og lavere lønnede yrkesskadde bør i stedet brukes til å finansiere at flere som påføres helseskade i arbeidet kan få yrkesskadeerstatning.

Medlemmet Robberstad minner om sitt forslag om at det ikke skal gjøres fradrag for tjenestepensjon når skadelidtes årsinntekt er på 6 G eller lavere, se punkt 5.3.5.4 foran. Ved yrkesskade gjøres det ikke slikt fradrag ved inntekter på 7 G eller lavere. Ved høyere inntekter er det bygd inn et sjablonmessig fradrag som ikke er nærmere tallfestet i forarbeidene. Dette medlemmet peker på at et samlet utvalg er enige om at individuelt fradrag for tjenestepensjon er uheldig ut fra formålet om enkle, raske og forutberegnelige oppgjør. Etter som det sjelden vil bli utbetalt noen tjenestepensjon ved inntekter på 6 G eller mindre anser dette medlemmet at fordelene ved å unnlate individuelt fradrag ved disse lavere årsinntektene klart overstiger ulempene.

Et annet *mindretall*, bestående av utvalgsmedlem Orsteen minner om sitt standpunkt om at minste brutto årsinntekt både ved yrkesskade og i andre skadetilfeller skal settes til 4 G. Se punkt 5.5.4.1.3.

Kapittel 14

Forholdet til annen lovgivning

14.1 1 Generelt

Dette kapitlet tar for seg behovet for eventuelle endringer i annen lovgivning, herunder spesiallovgivningen. En del av endringene er behandlet foran under de generelle drøftelsene. Der er de omtalt sammen med reglene i utkastet til nytt skadeserstatningsloven kapittel 3 som begrunner endringene. Det er forsøkt å henvise til de aktuelle steder der dette har praktisk betydning.

Utvalget har utformet et forslag til en vid form for standardisering, i tråd med de eksplisitte angivelserne i Mandatet. Dette har implikasjoner for forholdet til annen lovgivning. Utvalgets arbeid kan innvirke på to hovedmåter på øvrige erstatningsregler.

Den ene er at Utvalgets forslag medfører *juridisk-tekniske* endringer i annen lovgivning, slik som redaksjonelle endringer. Den andre er at forslaget gir *mer inngripende materielle* virkninger i annen lovgivning, for eksempel ved å gjøre materielle endringer i spesiallovgivningen. Mellom disse to hovedkategoriene er det glidende overganger.

Sondringen mellom juridisk-tekniske endringer og materielle endringer har ikke bare en pedagogisk hjelpefunksjon. Den berører også sider ved Utvalgets *kompetanse* til å gripe inn i annen lovgivning. Problemstillingen aktualiseres særlig der det kan være aktuelt å gjøre tilpasninger i særlovgivningen. Mandatet gir visse føringer på dette punkt. Det angis allerede i Mandatet punkt 1 at Utvalget skal utrede og komme med forslag til regulering av yrkesskader.¹ Mandatet punkt 2.9 omhandler tilpasning av annen lovgivning. Her fremgår det at henvisninger i øvrig lovgivning til skadeserstatningslovens utmålingsregler «bes sett over og eventuelt tilpasset til utvalgets lovforslag».² Som en generell føring angir Mandatet at utkastet til nye regler i skadeserstatningsloven kapittel 3 bør vurderes å avløse særreglene, «så langt ikke særlige grunner knyttet til vedkom-

mende lov har gitt grunn til eller tilsier materielle avvik».³ Som eksempel viser Mandatet til voldsoffererstatningsloven (voerstl.) § 11. Angivelsen er ikke uttømmende, og gir et signal om fortsatt å ivareta de særskilte hensyn som gjør seg gjeldende innen erstatningsrettens spesielle del. Det må foretas avveininger mellom behovet for helhet og konsistens i utmålingsretten på den ene siden, og behovet for «skreddersyng» av spesialområder og særskilte typetilfeller på den andre siden. Disse vil fremgå når Utvalget videre skal gjøre rede for behovet for endringer i annen lovgivning.

14.2 Skadeserstatningsloven

14.2.1 Oversikt

Utvalget har tatt utgangspunkt i skadeserstatningsloven kapittel 3 under sitt arbeid med å utforme en standardisert ordning. Det er derfor naturlig å ta dette utgangspunktet ved skisseringen av behovet for endringer i annen lovgivning.

Som det fremgår i kapittel 3 om generelle argumentasjonslinjer, går Utvalget inn for et «modulbasert» utmålingssystem. Med dette menes at de enkelte modulene i stor grad utgjør selvstendige enheter, med omtanke for forenklet prosedyre ved revisjon. Siktemålet er å unngå at systemet blir akterutseilt fordi revidering blir for ressurskrevende, hvilket er et ankepunkt mot eksisterende standardiseringssystemer. Utvalget har derfor separert de ulike dekningsformål, som foreslås behandlet i egne regler (så langt det lar seg gjøre). Mot denne bakgrunn har Utvalget utformet det som kan kalles et «post»-basert system, med implikasjoner for *systematikken* i regelverket.

Utvalget foreslår at det nye kapittel 3 i skadeserstatningsloven utformes i tråd med systematikken i delutredningene og lovutkastene foran. For å få et helhetlig bilde av de redaksjonelle endringer som må foretas i kapittel 3, må

¹ Mandatet s. 1.

² Mandatet s. 7.

³ Mandatet s. 7.

man inkludere samtlige lovbestemmelser i skadeserstatningsloven kapittel 3. De er sammenfattet ved et lovspeil, som også angir temaet i bestemmelsen:

Tabell 14.1 Tematisk lovspeil. Alminnelig erstatningsrett

Hjemmel	Gjeldende skl. kap. 3	Forslag til nytt kap. 3
Post/tema		
Inntektstap	§ 3-1 (1), § 3-2a, 3-3	§ 3-1, 3-2
Merutgifter	§ 3-1 (1), § 3-3	§ 3-4
Hjemme- arbeidstap	§ 3-1 (2), 2.p. [§ 3-2a] ¹	§ 3-5
Tapt livsut- foldelse	§ 3-2, § 3-2a	§ 3-6
Tort og smerte	§ 3-5	§ 3-10
Smerte		§ 3-7
Barneerstatning	§ 3-2a, § 3-3	§ 3-3
Forsørgertap	§ 3-4	§ 3-8
Individuell erstatning		§ 3-9
Krenkelse av ære/privatliv	§ 3-6	§ 3-11
Krenkelse av ære/EMK	§ 3-6 ²	§ 3-12
Regress	§ 3-7	§ 3-13
Oppgjørsform	§ 3-9	§ 3-14
Rådighets- begrensning mv.	§ 3-10	§ 3-15
Adgang til etter- oppgjør	§ 3-8	§ 3-16
Særregler for yrkesskade		§ 3-17
Revisjons- hjemmel		§ 3-18

¹ Bakgrunnen for klammeparentesen er at det per i dag er noe uavklart om skl. § 3-2a gir (uttømmende) dekning av hjemmearbeidstap. Med henvisning til *Løff II* (Rt. 2009 s. 425) hevder Lødrup (medf. Kjelland) 2009 s. 505 at barneerstatning etter skl. § 3-2a inkluderer hjemmearbeidserstatning, men mer reservert er Kjelland 2002 s. 92–94 (imidlertid skrevet før *Løff II*).

² Bestemmelsen har ikke trådt i kraft enda (juli 2010).

Lovspeilet er egnet til å vise hensynene bak Utvalgets systematikk. Rekkefølgen er tiltenkt å gi en ryddig struktur på utmålingskapitlet, der de tradisjonelle erstatningspostene – som er hyppigst anvendt i praksis – kommer først. Etter en innledende bestemmelse (lovutkastet § 3-1) omhandler de fire første bestemmelsene økonomiske tap (lovutkastet §§ 3-2 til og med 3-5). De to neste gjelder ikke-økonomiske tap (lovutkastet §§ 3-6 og 3-7). Deretter forankres spesialmodulen om forsørgertap, i lovutkastet § 3-8. Forsørgertap er lagt nesten til slutt, men før oppreisningsbestemmelsen i lovutkastet § 3-10, ut fra tanken om at dette representerer en form for tredjemannstap (til forskjell fra de syv første postene som refererer til den direkte skadelidte sitt tap). Under utredningsarbeidet har Utvalget funnet det nødvendig å supplere de mange standardiserte reglene med en «sikkerhetsventil»; en snever unntaksregel som gir hjemmel for individuell erstatning.⁴ Denne regelen er plassert som § 3-9.

Særregelen om erstatning ved ærekrenkelser og krenkelser av privatlivets fred er plassert etter de vanlige postene i et personskadeoppgjør, for så vidt slik som etter dagens systematikk i skadeserstatningsloven kapittel 3. Deretter har Utvalget ønsket å plassere de mer oppgjørstekniske reglene om regress og oppgjørsform, samt reglene om rådighetsbegrensninger mv. Dette er naturlig å ha mot slutten av kapitlet, siden disse bestemmelsene har som forutsetning *at* det er utmålt en erstatning (etter reglene foran). Samme type begrunnelse ligger bak plasseringen av bestemmelsen om etteroppgjør, som er tatt inn som § 3-16. Mot slutten kommer en bestemmelse om nødvendige tilpasninger på yrkesskadeområdet (§ 3-17), en regel som må ses i sammenheng med yrkesskadeforsikringsloven § 12, jf. punkt 14.3.2 nedenfor. Den siste bestemmelsen er en nyskapning, en særskilt hjemmel for å revidere systemet med jevne mellomrom, se om formålet bak denne regelen beskrivelsen i punkt 4.13 foran. Det er naturlig at en slik revisjonsbestemmelse kommer til sist i kapitlet.

Tabellen viser at de ulike dekningsformål er regulert i egne bestemmelser, fremfor å være spredt på en rekke lovbestemmelser som i dag. Dette er en oppfølging av tanken om å lage en katalog av erstatningsposter, jf. punkt 1.4 foran.

Endelig under dette punkt nevner Utvalget at det har foretatt visse *redaksjonelle* endringer av paragraf-overskriftene i skadeserstatningsloven

⁴ Nærmere om vurderingene bak innføringen av denne sikkerhetsventilen i punkt 4.11 foran.

kapittel 3. Uttrykket «erstatning for» synes overflødig, og er gjennomgående sløffet. Utvalget har ønsket noe enklere/kortere overskrifter, ut fra ønsket om en mer brukervennlig tekst. Dette er særlig viktig i den formelle loven som angir hovedtrekkene i utmålingssystemet. Dette er en forskjell fra det utfyllende beregningstekniske forskriftsverket, hvor brukervennlighet trolig best ivaretas gjennom en større detaljgrad også på overskriftsnivå. Som ledd i den språklige oppgraderingen, har Utvalget også gått inn for å fjerne unødvendige parenteser i lovtekstene. Dette kommer til syne særlig ved at disse er sløffet i paragrafoverskriftene.

Bestemmelsene i skl. §§ 3-1, 3-2 og 3-4 foreslås opphevet og avløst av Utvalgets forslag til nye utmålingsregler. Det vises her til de enkelte kapitlene foran i lovutredningen. I fortsettelsen vurderes de tilstøtende lovhjemlene. Utvalget skal drøfte disse fortløpende og utrede behovet for endringer.

14.2.2 Skl. § 3-3

Skl. § 3-3 om erstatning for visse personlige krenkelser mv. lyder slik:

«Bestemmelsene i §§ 3-1 og 3-2 gjelder tilsvarende ved erstatning for krenking eller mislig atferd som nevnt i straffeloven §§ 147, 168, 169, 192-199, 200 tredje ledd, 217-221, kap. 21, § 228, kap. 25 eller § 390a. § 3-2a anvendes ikke.»

Bestemmelsen omhandler utmåling av innteksttap og merutgifter der skadelidte har vært utsatt for visse personlige krenkelser som for eksempel voldtekt. Erstatningen utmåles da konkret og individuelt etter dagens skl. § 3-1, og ikke etter særregelen i skl. § 3-2a om standardisert barneerstatning. For voksne personer som har vært utsatt for slik krenking eller mislig atferd som nevnt i § 3-3, er bestemmelsen overflødig i tillegg til de alminnelige utmålingsreglene. Det bærende lovgrunnlaget for paragrafen er at slike krenkelser normalt medfører lav medisinsk invaliditet, hvilket gir for svakt vern der retten til erstatning er basert nettopp på denne faktoren, som ved skl. § 3-2a. Bakgrunnen for særregelen er at skadevirkningene ofte ligger på det psykiske og det sosiale planet etter seksuelle overgrep, og at «kravet om 15 % medisinsk invaliditet etter skl. § 3-2a kan gi uheldige utslag i slike saker».⁵ Det vises for øvrig til redegjørelsen i kapittel 6 og særlig punkt 6.5.2.8.

⁵ Ot.prp. nr. 20 (1991–1992).

Utvalgets foreslåtte «tofase»-modell har bevisst tatt avstand fra å bruke kun medisinsk invaliditet som hovedfundament, som følge av den svake/manglende korrelasjonen mellom medisinsk invaliditetsgrad og ervervsuførhet. Forslaget til ny regel om barneerstatning retter i stedet oppmerksomhet mot skadelidtes ervervstap, i overensstemmelse med dekningsformålet. Den nye ordningen vil fange inn de *varige* skadene med lav medisinsk invaliditet, og som gir seg utslag i inntektstap. I forhold til denne typen tap vil det derfor ikke lenger være behov for en særregel som i dagens skl. § 3-3 Den modellen som er beskrevet i lovutkastet § 3-3 sjette ledd er basert på medisinsk invaliditet, men bestemmelsen er fakultativ. Den gir bare skadelidte en valgfrihet.

Overgangserstatningen i Utvalgets forslag til inntektstapserstatning til barn (§ 3-3 andre ledd) er basert fullt ut på medisinsk invaliditet. Ved at terskelen for slik erstatning er satt til 10 %, er det Utvalgets oppfatning at også skadelidte som har vært utsatt for slike krenkelser som det her er tale om, er tilfredsstillende ivaretatt. Inkludering av denne gruppen skadelidte i regelen om overgangserstatning har nettopp vært et av hensynene bak å sette minstegrensen til 10 % medisinsk invaliditet fremfor 15 % eller høyere. Det er Utvalgets oppfatning at også skadelidte i denne gruppen med medisinsk invaliditet i intervallet 0–9 %, vil ha sjanse til å ha inntekter av sommerjobb.

Når det gjelder barn med *midlertidige* skader, vil disse falle utenfor «hovedreglene» om barneerstatning. Hovedregelen om overgangserstatning stiller krav om varig medisinsk invaliditet, mens hovedregelen om erstatning for fremtidig inntektstap for barn stiller krav om varig ervervsuførhet. De ekskluderer dermed skadelidte med forbigående skader som eksempelvis kan behandles ved terapi gjennom 4–5 år, sml. *Ménerstatning* (Rt. 2003 s. 841). Mange av ofrene for krenkelser som angitt i gjerningsbeskrivelsene i strl. §§ 147, 168, 169, 192-199, 200 tredje ledd, 217-221, kap. 21, § 228, kap. 25 og § 390a blir nettopp påført skader som ikke oppfyller varighetskravet.

Skl. § 3-3 reiser ingen særskilte spørsmål i forhold til dekning av *merutgifter*, som foreslås utmålt individuelt som etter dagens ordning (men med klarere angivelse av vurderingstemaer mv.).

Utvalget er av den oppfatning at vernet for skadelidte barn som utsettes for seksuelle overgrep mv. ikke må bli dårligere etter den nye ordningen. Utvalget har generelt fremhevet behovet for et sterkt vern av skadelidte barn, og hensynene er tungtveiende ved den typen krenkelser det her er tale om.

Ved det lovforslag Utvalget legger frem vil det likevel ikke være behov for særlige tilpasninger for denne gruppen skadelidte. For både skadelidte voksne og skadelidte barn foreslår Utvalget generelle regler om erstatning for midlertidige tap. Den gruppen av skadelidte barn som dagens § 3-3 omhandler vil på lik linje med alle andre skadelidte som pådrar seg skader som heles etter en stund, ha rett til erstatning basert på disse reglene.

Ved opphevelse av dagens skl. § 3-3 kan selve gjerningsbeskrivelsene i § 3-3 tas inn i bestemmelsen om *oppreisning*, lovutkastet § 3-10. Den synes *tematisk* bedre egnet som sted for integrering av straffebestemmelser, som allerede finnes nevnt i ordlyden, jf. uttrykket «krenking eller mislig atferd som nevnt i straffeloven §§ 195, 196 og 200 tredje ledd» i dagens skl. § 3-5 første ledd. Bestemmelsen inneholder per i dag en referanse tilbake til skl. § 3-3. Utvalget er av den oppfatning at denne referansefunksjonen bedre kan legges til § 3-10, som selv direkte bør vise til de straffebestemmelser som nå er oppregnet i dagens skl. § 3-3. Det kan gjøres ved å ta oppregningen inn i § 3-10 bokstav b. Utkastet til skl. § 3-10 kan da lyde slik:

«§ 3-10. Oppreisning

Den som forsettlig eller grovt aktløst har

- a. voldt skade på person
- b. tilføyd krenking eller utvist mislig atferd som nevnt i straffeloven §§ 147, 168, 169, 192-199, 200 tredje ledd, 217-221, kap. 21, § 228, kap. 25 eller § 390a, ...»

Dersom man går inn for en slik løsning, foreslås dagens skl. § 3-3 opphevet. Utvalgets lovforslag foranlediger også enkelte andre justeringer av dagens skl. § 3-5, som beskrives i fortsettelsen.

14.2.3 Skl. § 3-5

Oppreisningsregelen er i dag hjemlet i skl. § 3-5, og slik formulert:

«§ 3-5. (erstatning (oppreisning) for skade av ikke økonomisk art.)

«Den som forsettlig eller grovt aktløst har

- a. voldt skade på person
- b. tilføyd krenking eller utvist mislig atferd som nevnt i § 3-3,

kan – uansett om det ytes menerstatning etter § 3-2 eller standardisert erstatning etter § 3-2a – pålegges å betale den fornærmede en slik

engangssum som retten finner rimelig til erstatning (oppreisning) for den voldt tort og smerte og for annen krenking eller skade av ikke-økonomisk art. Ved krenking eller mislig atferd som nevnt i straffeloven §§ 195, 196 og 200 tredje ledd, skal det ved utmålingen av oppreisning særlig legges vekt på handlingens art, hvor lang tid forholdet har pågått, om handlingen er et misbruk av slektskapsforhold, omsorgsforhold, avhengighetsforhold eller tilitsforhold, og om handlingen er begått på en særlig smertefull eller krenkende måte.

Den som forsettlig eller grovt aktløst har voldt en annens død, kan pålegges å betale avdødes ektefelle, samboer, barn eller foreldre slik oppreisning som nevnt i første ledd.»

I samsvar med sitt mandat har Utvalget ikke foretatt noen full utredning av behovet for endringer i oppreisningsreglene. Derimot er det behov for enkelte materielle presiseringer, og visse korrigeringer av teknisk/redaksjonell karakter. Som følge av renummereringen av paragrafene i skadeserstatningsloven kapittel 3 foreslås bestemmelsen tatt inn som § 3-10.

De *innholdsmessige* endringer som tas opp i denne lovutredningen omhandler kun selve koordineringen med det øvrige lovforslaget fra Personskadeutvalget. Ordlyden bør presiseres for å unngå tolkningsproblemer. Det siktes særlig til den språklige perioden som er angitt med tankestrek i skl. § 3-5 første ledd, og som lyder slik: «... – uansett om det ytes menerstatning etter § 3-2 eller standardisert erstatning etter § 3-2a – ...». Uttrykket presiserer at retten til oppreisning ikke bortfaller selv om skadelidte samtidig mottar ménerstatning etter skl. § 3-2 eller barneerstatning etter skl. § 3-2a. Etter Utvalgets syn fremstår dette som nokså selvsagt, fordi man står overfor ulike dekningsformål. Dette er tydelig i forhold til skl. § 3-2a som gir erstatning for inntektstap, i tillegg til tapt livsutfoldelse (dobbel dekningsformål, se kapittel 6 punkt 6.1). Den ikke-økonomiske komponenten – ménerstatningen – har også et annet formål enn oppreisningen. Ménerstatning skal kompensere for tapt livsutfoldelse, mens oppreisningen tar sikte på å kompensere for tort og smerte. Rettsinstituttene har også noe forskjellig legislativ begrunnelse, idet oppreisningsreglene har et sterkere pønalt innslag.⁶

⁶ Jf. blant annet Lødrup (medf. Kjelland) 2009 s. 523, samt Nygaard 2007 s. 165 som også påpeker at det er skjedd en viss forskyvning mot å vektlegge gjenopprettelseshensynet.

Utvalget er av den oppfatning at de presiseringer som i dag er formulert i skl. § 3-5 første ledd, like gjerne kan tas inn i forarbeidene. Utvalget bemerker at det også i andre sammenhenger under lovutredningen har benyttet forarbeidene som utgangspunkt for klargjøring av forholdet mellom erstatningspostene. Se til illustrasjon punkt 8.8 om grensen mellom hjemmearbeidserstatning på den ene siden, og merutgiftserstatning og ménerstatning på den andre siden. En annen grunn til å justere ordlyden i skl. § 3-5, er å redusere tolkningsproblemer i forhold til *smerteregelen* i lovutkastet § 3-7. Denne har til formål å kompensere for det ubehag skaden medfører, hvilket gir visse assosiasjoner til oppreisningsformålet i dagens § 3-5. Det presiseres at verken dekningsformålene eller lovgrunnen er identisk for de to bestemmelsene, men at de har berøringsflater som påkaller bevissthet om grensen mellom dem. Ut fra dette bør ordlyden justeres. Det er flere mulige innfallsvinkler.

Alternativ 1 er å *supplere* ordlyden i § 3-10 med en presisering om at heller ikke smerteerstatning utelukker oppreisning. Under dette alternativet er det nærliggende å tilføye § 3-7 i oppregningen i den siterte passusen, som da kan lyde slik (utkast): «... – uansett om det ytes menerstatning etter § 3-2,⁷ standardisert erstatning etter § 3-2a eller erstatning for smerte etter § 3-7 – ...» [Utvalgets uthevnning for å fremheve det nye]. Dette vil etter Utvalgets syn medføre en unødig belastning på ordlyden, som allerede er temmelig rik på informasjon. I denne vurderingen har Utvalget også tatt hensyn til forslaget om å bygge ut bokstav b, som beskrevet foran under drøftelsen av dagens skl. § 3-3. Se også rett nedenfor. Mot denne bakgrunn har Utvalget forkastet en slik tilnærming, og vurdert andre lovteknikker.

Alternativ 2 er å *beskjære* ordlyden ved å fjerne den innskutte tankestreken. Som nevnt er det ikke behov for presiseringer på formell lovs nivå, her i ordlyden i skl. § 3-5, som heller trenger tekstmessig avlastning. Sammenholdt med begrunnelsen som angitt under alternativ 1, går Utvalget inn for å fjerne den beskrevne passusen i § 3-10 første ledd.

Det melder seg imidlertid et behov for å klargjøre forholdet mellom smerteerstatning jf. § 3-7 og oppreisningserstatning. Forholdet mellom tapspostene er beskrevet i punkt 10.4.2 foran. Som

det fremgår av drøftelsene der, vil det forhold at smerteerstatning er tilkjent etter omstendighetene kunne påvirke omfanget av oppreisningserstatningen, likevel slik at den nærmere vurderingen her må overlates til rettsanvenderens skjønn. Utvalget foreslår at dette klargjøres gjennom en kort passus i lovteksten om at utmålingen av oppreisningserstatning kan ta hensyn til at skadelidte også får smerteerstatning, se forslaget til lovtekst rett nedenfor.

Noen redaksjonelle endringer blir også, som nevnt, nødvendig: Paragrafnummeret må endres og den innskutte tankestreken foreslås fjernet. Siden man står overfor en vidtrekkende reform i retning av mer standardiserte regler i det nye skadeserstatningsloven kapittel 3, kan det etter Utvalgets syn virke forvirrende å opprettholde uttrykket «standardisert erstatning» i en enkeltstående bestemmelse. Uttrykket foreslås derfor fjernet.

Sammenfattes drøftelsene foran av behovet for materielle og redaksjonelle endringer, munner disse ut i følgende forslag til ny skl. § 3-10 (utdrag):

«§ 3-10. Oppreisning

- Den som forsettlig eller grovt aktløst har
- voldt skade på person
 - tilføyd krenking eller utvist mislig atferd som nevnt i straffeloven §§ 147, 168, 169, 192-199, 200 tredje ledd, 217-221, kap. 21, § 228, kap. 25 eller § 390a,

kan pålegges å betale den fornærmede en slik engangssum som retten finner rimelig til erstatning (oppreisning) for den voldte tort og smerte og for annen krenking eller skade av ikke-økonomisk art. Ved utmålingen av slik erstatning kan det tas hensyn til om skadelidte får smerteerstatning etter skl. § 3-7.»

Utmåling av oppreisningserstatning er som nevnt uttrykkelig holdt utenfor Utvalgets mandat. Utvalget vil likevel bemerke at det vil være naturlig å følge opp lovforslaget om standardisering av mange poster med et tilsvarende arbeid vedrørende oppreisningserstatning. Et slikt tiltak kan sikre konsistens og oversiktighet på erstatningsrettens område. Høyesterett har for flere typetilfeller normert nivåer som egner seg for innarbeiding i en standardisert erstatningsordning. Det kan være formålstjenlig å vurdere om oppreisningserstatning skal knyttes til G, på samme måte som det er lagt opp til i Utvalgets lovforslag.⁸ En standardisering av oppreisningserstatningen vil kunne øke forutberegneligheten på skadevoldersiden. Dette

⁷ Nummereringen av paragrafen er den samme i dette sitatet for å tydeliggjøre at det nye her er relatert til integreringen av skl. § 3-6. Den gjennomgående re-nummereringen drøftes rett nedenfor.

har fått øket aktualitet etter at det er blitt avklart at EØS-retten setter krav om at forsikringsselskapene dekker oppreisningserstatning ved trafikkskader.⁹

14.2.4 Skl. §§ 3-6 og 3-6a

§ 3-6. (erstatning for ærekrenking og krenking av privatlivets fred.)

«Den som har krenket en annens ære eller privatlivets fred, skal, såfremt han har vist uaktsomhet eller vilkårene for straff er til stede, yte erstatning for den lidte skade og slik erstatning for tap i fremtidig erverv som retten under hensyn til den utviste skyld og forholdene ellers finner rimelig. Han kan også pålegges å betale slik erstatning (oppreisning) for skade av ikke økonomisk art som retten finner rimelig.

Er krenkingen forøvd i trykt skrift, og noen som har handlet i eierens eller utgiverens tjeneste er ansvarlig etter første ledd, hefter også eier og utgiver for erstatningen. Det samme gjelder oppreisning pålagt etter første ledd, med mindre retten av særlige grunner finner å burde fritta dem. Eier eller utgiver kan også pålegges slik ytterligere oppreisning som retten i forhold til dem finner rimelig. Norsk Rikskringkasting hefter på tilsvarende måte når noen som handler i institusjonens tjeneste er ansvarlig etter første ledd for sending i kringkastingen. Det samme gjelder for annen institusjon som driver kringkasting.

I dom som går ut på straff eller mortifikasjon, kan retten tilplikte domfelte å betale til fornærmede et beløp til kunngjøring av dommen. Det samme gjelder ved domfelling etter straffelovens § 130.

Ansvar for krenking forøvd i blad eller tidsskrift som er trykt i riket, omfatter ikke den som bare har deltatt ved teknisk framstilling eller distribusjon av skriftet. Tilsvarende gjelder for kringkastingsending.

Det faller utenfor Utvalgets mandat å utrede behovet for endringer i skl. § 3-6 og § 3-6 a. Enkelte redaksjonelle endringer må imidlertid foretas også her, som følge av re-nummereringen av paragrafene i skadeserstatningsloven kapittel 3. Bestemmelsen i § 3-6 foreslås tatt inn som § 3-11.

⁸ Jf. antydningen i denne retning i Høyesteretts dom av 19. mai 2011, avsnitt 21.

⁹ Se om dette redegjørelsen i punkt 10.6.4.2.3 og for øvrig EFTA-domstolens dom i *Nguyen* 08/2007.

Utvalget antar at det kan være grunn til å modernisere ordlyden i bestemmelsen – også i lys av lovendringer som måtte følge i kjølvannet av Utvalgets arbeid. Utvalget anser det imidlertid for å ligge utenfor Mandatet å gi forslag til endringer i denne bestemmelsen.

Utvalget nevner for helhetens skyld også forslaget til ny bestemmelse om ærekrenkelseserstatning:

«§ 3-6 a. (erstatning for ærekrenkelser)

Den som uaktsomt har satt frem en ytring som er egnet til å krenke en annens ærefølelse eller omdømme, skal yte erstatning for den lidte skade og slik erstatning for tap i fremtidig erverv som retten ut fra den utviste skyld og forholdene ellers finner rimelig. Han kan også pålegges å betale oppreisning som retten finner rimelig. Dersom den krenkede døde mindre enn 15 år før krenkelsen etter første ledd fant sted, kan krav om oppreisning settes frem av hans nærmeste.

En ærekrenkende ytring medfører ikke ansvar etter første ledd dersom den anses berettiget etter en avveining av de hensyn som begrunner ytringsfrihet. Ved denne vurderingen skal det særlig legges vekt på om ytringen hviler på et fyldestgjørende faktisk grunnlag, på ytringens grad av krenkelse, og om hensynet til den krenkede er tilfredsstillende ivare tatt ved for eksempel adgang til imøtegåelse, om allmenne interesser eller andre gode grunner tilsa at den ble satt frem, og om ytreren har vært i aktsom god tro med hensyn til de momenter som kan gjøre ytringen berettiget.

Reglene i § 3-6 andre og tredje ledd gjelder tilsvarende.

Bestemmelsen ble tilføyd ved straffeloven 2005, og trer i kraft fra den tid som fastsettes ved lov. Bestemmelsen medførte også endringer i strl. § 320, som endret ved lov 19. juni 2009 nr. 74. Bestemmelsen er ny, og oppstiller vilkår for erstatning etter ærekrenkelser. Bestemmelsen tar ikke sikte på å endre dagens rettsstilstand, men å gi rettsanvenderen bedre veiledning enn den som gis i § 3-6 (slik den er utformet i dag). Behovet for oppdatering «skyldes i første rekke den betydelige innflytelsen EMK og EMDs praksis har hatt og har på den norske rettsstilstanden på området, men også at § 3-6 ville ha gitt enda mindre veiledning enn i dag om henvisningene til vilkårene for straff for ærekrenkelser ble tatt ut, uten at det ble foretatt ytterligere endringer».¹⁰ I forarbeidene er det også presisert at «[b]estemmelsen må tolkes

og anvendes med Grunnloven § 100 og EMK artikkel 10 som bakgrunn og rettesnor.¹¹

Utvalget finner at det ligger utenfor Mandatet å gi noen forslag til endringer i denne bestemmelsen. Bestemmelsen må likevel få sin plass i et forslag til et nytt helhetlig kapittel 3. Bestemmelsen er plassert som § 3-12 i Utvalgets lovforslag.

14.2.5 Skl. § 3-7

«§ 3-7. (regress for trygdeytelser, pensjonsytelser, forsikringsytelser og lønn under sykdom o l)

1. Trygden eller en pensjonsinnretning kan ikke kreve regress hos den ansvarlige for trygdens eller pensjonsinnretningens utgifter og ansvar på grunn av skaden, med mindre denne er voldt forsettlig av den erstatningsansvarlige selv. Ved personskadeforsikring gjelder det samme for forsikringsselskapets regress mot den ansvarlige. Regressretten gjelder bare i den utstrekning ytelsene tillegges betydning ved utmålingen av skadevolderens ansvar overfor den skadelidte (jf § 3-1 tredje ledd).

2. Arbeidsgiveren kan kreve regress for lønn under sykdom eller liknende ytelser, så langt tredjemann er erstatningsansvarlig etter ellers gjeldende erstatningsregler. Regressretten omfatter ikke ytelser som arbeidsgiveren kan kreve dekket av trygden.

3. Ved forsikring som en arbeidsgiver har tegnet for en ansatt, kan selskapet forbeholde seg rett til regress mot den ansvarlige skadevolder.»

Prinsipielt sett påvirkes ikke regressomgangen av at erstatningen utmåles på standardisert måte. Utvalget har derfor ikke sett grunn til å endre på dagens regressregler. Denne vurderingen må også ses i lys av ønsket om ikke å forskyve tapsfordelingen mellom de ulike aktørene; forsikringsselskaper og andre på ansvarssiden, det offentlige og skadelidte. Her kan det også vises til Mandatets retningslinje om å legge til rette for «uendret ressursbruk. Selv om regressomgangen ikke påvirkes av at utmålingsreglene endres, kan standardiseringen likevel innebære at regressreguleringen må tilpasses. En slik tilpasning gjelder regelen i første ledd siste punktum vedrørende regress ved forsettlig skadeforvoldelse. Som det

fremgår av reglene om inntektstap, vil man oftest operere med et standardisert trygdefradrag. I den grad trygden krever regress for sine utbetalinger av en skadevolder som har handlet forsettlig, må det da tas utgangspunkt i det standardiserte trygdefradraget. Det er dette beløpet som er tillagt «betydning ved utmålingen av skadevolderens ansvar overfor den skadelidte» jf. lovtekstens ordlyd. Etter omstendighetene kan det være avvik mellom det standardiserte fradraget og den reelle utbetaling av trygd. Trygden kan da tenkes ikke fullt ut å få regress for det som er betalt. Regelen er likevel beholdt i sin opprinnelige form. Regelen videreføres uten endringer, men må få en ny plassering i loven. Den plasseres som § 3-13:

«§ 3-13. (regress for trygdeytelser, pensjonsytelser, forsikringsytelser og lønn under sykdom o l)

1. Trygden eller en pensjonsinnretning kan ikke kreve regress hos den ansvarlige for trygdens eller pensjonsinnretningens utgifter og ansvar på grunn av skaden, med mindre denne er voldt forsettlig av den erstatningsansvarlige selv. Ved personskadeforsikring gjelder det samme for forsikringsselskapets regress mot den ansvarlige. Regressretten gjelder bare i den utstrekning ytelsene tillegges betydning ved utmålingen av skadevolderens ansvar overfor den skadelidte (jf § 3-1 tredje ledd).

2. Arbeidsgiveren kan kreve regress for lønn under sykdom eller liknende ytelser, så langt tredjemann er erstatningsansvarlig etter ellers gjeldende erstatningsregler. Regressretten omfatter ikke ytelser som arbeidsgiveren kan kreve dekket av trygden.

3. Ved forsikring som en arbeidsgiver har tegnet for en ansatt, kan selskapet forbeholde seg rett til regress mot den ansvarlige skadevolder.»

14.2.6 Skl. § 3-9

«§ 3-9. (engangserstatning eller terminvise beløp.)

Erstatning for personskade og tap av forsørger fastsettes til en engangssum, med mindre retten av særlige grunner finner å burde fastsette erstatningen helt eller delvis til terminbeløp. For betaling av terminbeløp kan den erstatningsansvarlige pålegges å stille sikkerhet. Når det finnes grunn til det, kan tingretten i den rettskrets der skadelidte har alminnelig vernetting, etter begjæring av en part ved kjen-

¹⁰ Ot.prp. nr. 22 (2008–200) s. 488, 2. spalte

¹¹ Ot.prp. nr. 22 (2008–200) s. 488, 2. spalte

nelse helt eller delvis omgjøre terminbeløp til engangserstatning.»

Bestemmelsen om oppgjørsform i skl. § 3-9 reiser flere problemstillinger med implikasjoner for Utvalgets forsøk på en vid standardisering. Disse er behandlet i punkt 4.9 foran, og det vises til behandlingen der. Den eneste materielle endring som foreslås fra Utvalgets side er at terminerstatning som hovedregel skal knyttes til folketrygdens grunnbeløp, G. Tanken er at en slik regulering har praktiske fordeler, særlig i relasjon til verdiskring av et utmålt beløp. Videre vil en slik regulering stå i godt samsvar med Utvalgets øvrige lovforslag, som i vid utstrekning er knyttet opp mot G. Om den nærmere begrunnelse for dette, se punkt 3.4.8 foran. Regelen som foreslås tillagt någjeldende § 3-9 lyder som følger: «Terminbeløpet skal fastsettes i et antall G med mindre særlige grunner taler mot det.» Regelen forslås inntatt som nytt andre punktum i bestemmelsen som nå står i § 3-9. Den helhetlige bestemmelsen må renummereres. Den har fått paragrafnummer 3-14 i Utvalgets lovforslag.

14.2.7 Skl. § 3-10

«§ 3-10. (rådighetsbegrensning m.m.)

Erstatningskrav etter dette kapitlet kan ikke overdras eller pantsettes så lenge kravet ikke er godkjent eller rettskraftig avgjort. Retten kan likevel samtykke i overdragelse av slikt erstatningskrav etter at kravet er oppstått. Krav på erstatning etter § 3-2 eller oppreisning etter § 3-5 eller § 3-6 kan heller ikke overføres ved arv, så lenge det ikke er godkjent eller gjort gjeldende ved søksmål, eller det er meldt til Norsk Pasientskadeerstatning etter pasientskadeloven § 9.

Når særlige grunner foreligger, kan retten begrense rådigheten over et godkjent eller tilkjent erstatningsbeløp. Reglene i lov om fordringshavernes dekningsrett § 3-9 annet

andre til fjerde ledd får i så fall anvendelse, men slik at også retten i samband med bestemmelse om rådighetsbegrensning kan treffe nærmere bestemmelse om forvaltningen av midlene.

Avgjørelse etter denne paragraf treffes ved kjennelse av tingretten i den rettskrets der skadelidte har sitt alminnelige verneting med mindre spørsmålet bringes inn for den dømmende rett eller Pasientskadenemnda til avgjørelse i

samband med avgjørelsen av erstatningskravet eller ved kjennelse forut for dette.»

Det faller utenfor Utvalgets mandat å utrede behovet for endringer i skl. § 3-10. Enkelte redaksjonelle endringer må imidlertid foretas. Bestemmelsen må re-nummereres, både på overskriftsnivået og i interne lovhenvvisninger.

Utkastet til ny bestemmelse kan lyde slik (utdrag):

«§ 3-15. Rådighetsbegrensninger mv.

Erstatningskrav etter dette kapitlet kan ikke overdras eller pantsettes så lenge kravet ikke er godkjent eller rettskraftig avgjort. Retten kan likevel samtykke i overdragelse av slikt erstatningskrav etter at kravet er oppstått. Krav på erstatning etter § 3-6, § 3-9, § 3-10 eller § 3-11 kan heller ikke overføres ved arv, så lenge det ikke er godkjent eller gjort gjeldende ved søksmål, eller det er meldt til Norsk Pasientskadeerstatning etter pasientskadeloven § 9.

... »

14.3 Yrkesskedeforsikringsloven

14.3.1 Oversikt

Utvalget har vurdert behovet for endringer i yrkesskedeforsikringsloven (ysfl.), hvor utmålingsreglene er hjemlet i kapittel 4. I tråd med sitt mandat har Utvalget særskilt utredet behovet for endringer i reglene om yrkesskadeerstatning. Behovet for endringer ligger integrert i de enkelte delvurderingene, og det vises derfor til kapitlene foran. Det som skal beskrives her har preg av å være en oppsummering. Denne skal foretas med støtte i en tabell.

Lovspeilet viser de ulike erstatningspostene og temaene loddrett (radene), mens den vannrette aksene angir hjemlene. De to kolonnene til venstre viser gjeldende regulering, som er foretatt dels i formell lov (ysfl.) og dels gjennom det utfyllende forskriftsverket i Yrkesskedeforskriften. Den høyre kolonnen angir den korresponderende hjemmel i utkastet til nytt skadeserstatningsloven kapittel 3. Utvalget presiserer at også reguleringen i det nye kapittel 3 blir utfyllt ved forskrift. Denne er av fremstillingshensyn ikke tatt inn her, men se det samtlende lovspeilet til slutt i lovutredningen. Tegnet «"» markerer at reguleringen er gitt i utfyllende forskriftsverk (Yrkesskedeforskriften), gitt med hjemmel i ysfl. § 13 andre ledd.

Tabell 14.2 Tematisk lovspeil. Yrkesskader

Hjemmel	Gjeldende regler		Forslag til nytt skl. kap. 3
Post/tema	Formell lov (ysfl.)	Forskrift (Stand.for)	
Inntektstap	§12(1), § 13	§2-3, kap. 3	§ 3-2
Merutgifter	§12(1), § 13	§2-1, § 2-2	§ 3-4
Hjemmearbeidstap	§12(1), § 13	§2-3, § 3-1 ¹	§ 3-5
Tap av livsutfoldelse	§12(1), § 13	kap. 4	§ 3-6
Tort og smerte	§ 12(1)	-	§ 3-10
Smerte	-	-	§ 3-7
Forsørgertap	§12(2), § 13	kap. 6	§ 3-8
Etteroppgjør	§ 13 "	kap. 5	§ 3-16

1 Fremtidig hjemmearbeidstap dekkes uttømmende gjennom standarderstatningen for fremtidig inntektstap, sml. *Martinsen* (Rt. 1998 s. 1916). Påført hjemmearbeidstap erstattes individuelt, i likhet med påført, tradisjonelt inntektstap etter Yrkesskadeforskriften § 2-3, jf. skl. § 3-1 andre ledd andre punktum.

14.3.2 Ysfl §§ 12 og 13

Ysfl. § 12 angir hvilke poster som er erstatningsmessige, mens ysfl. § 13 omhandler prinsippene for utmålingen. Begge bestemmelsene trenger visse lovtekniske, redaksjonelle endringer.

Ysfl. § 12 lyder slik:

«§ 12. Tap som omfattes.

Yrkesskadeforsikringen skal dekke lidt tap, tap i framtidig erverv og utgifter som skaden antas å påføre skadelidte i framtiden. Hvis skadelidte har fått varig og betydelig skade av medisinsk art, skal det gis særskilt ménerstatning. Loven gjelder ikke oppreisning for skade av ikke-økonomisk art etter skadeserstatningsloven av 13. juni 1969 nr. 26 § 3-5.

Yrkesskadeforsikringen skal ved dødsfall gi erstatning til dem som arbeidstakeren helt eller delvis forsørget. Skadeserstatningsloven av 13. juni 1969 nr. 26 § 3-4 første ledd annet punktum gjelder tilsvarende.»

En viktig materiell endring i Utvalgets nye lovforslag er at Yrkesskadeforsikringen nå er tiltenkt å dekke erstatning for tap av evne til hjemmearbeid, jf. kapittel 8 foran. Dette tilsier at tapsposten inkluderes i den første setningen i § 12, se forslaget nedenfor. I tillegg foreslås at «og betydelig» fjernes som kriterium for ménerstatning, i samsvar med at grensen for ménerstatning er foreslått flyttet fra 15 til 5 % medisinsk invaliditet, se punkt 9.3 foran om dette. Oppreisningsregelen vil ikke ha samme paragrafnummer som i

dag, se foran. Henvisningen til skl. § 3-5 må derfor endres til å gjelde § 3-10. Henvisningen i bestemmelsens andre ledd endres fra skl. § 3-4 til skl. § 3-8, se oversiktstabellen foran i punkt 14.2. Utvalget foreslår imidlertid at passusen «... for skade av ikke-økonomisk art ...» i ysfl. § 12 første ledd tredje punktum beholdes, men slik at regelen om smerteerstatning også nevnes som en erstatningspost som holdes utenfor lovens anvendelsesområde. Utvalget ønsker ikke å foreslå ytterligere endringer av ordlyden, ut fra tanken om at den vil være tilstrekkelig presis også i forhold til de nye reglene i lovutkastet (som også gjelder ved yrkesskader). I tillegg kommer at bevaring av teksten signaliserer at det ikke er gjort materielle endringer med hensyn til hvilke poster som gir erstatning.

Sammenfattes de ulike delvurderingene, foreslår Utvalget følgende endring av bestemmelsen (utdrag):

«§ 12. Tap som omfattes.

Yrkesskadeforsikringen skal dekke lidt tap, tap i framtidig erverv, hjemmearbeidstap og utgifter som skaden antas å påføre skadelidte i framtiden. Hvis skadelidte har fått varig skade av medisinsk art, skal det gis særskilt ménerstatning. Loven gjelder ikke smerteerstatning eller oppreisning etter skadeserstatningsloven av 13. juni 1969 nr. 26 § 3-7 og § 3-10.

Yrkesskadeforsikringen skal ved dødsfall gi erstatning til dem som arbeidstakeren helt eller delvis forsørget. Skadeserstatningsloven av 13. juni 1969 nr. 26 § 3-8 gjelder tilsvarende.»

Ysfl. § 13 lyder slik:

«§ 13. Erstatningsutmåling.

Skadeserstatningsloven av 13. juni 1969 nr. 26 kap. 3 gjelder så langt ikke annet er bestemt i eller i medhold av denne lov.

Kongen kan gi regler om utmålingen av erstatning etter loven.»

Bestemmelsen kobler utmålingen inn på den alminnelige erstatningsrett etter skl. kap 3. Utvalget går inn for å videreføre dette systemet, noe som gjenspeiles i utredningens likestilling av utmålingsreglene i og utenfor yrkesskader. Sammenholdt med at utkastet til de nye reglene fortsatt er inntatt i kapittel 3, er det ingen grunn til endringer i denne delen av ysfl. § 13.

Utvalget har funnet det nødvendig å legge inn noen få særtilpasninger til yrkesskadeforsikringsloven i skadeserstatningsloven kapittel 3 jf. den spesielle bestemmelsen i § 3-17. Dette har vært nødvendig for å unngå uklarheter om anvendelsesområdet for de to lovene. Problemstillingen oppstår særlig fordi yrkesskadeforsikringslovens arbeidstakerbegrep rekker videre enn den personkrets som omfattes av rettsvilkåret «tilknytning til arbeid» jf. lovutkastet § 3-2 andre ledd, nærmere om denne problemstillingen i punkt 5.5.4.2.3 foran. Videre er det etablert et eget fradrag for trygdens ménerstatning på yrkesskadeområdet, se om dette punkt 9.7 foran. Disse tilpasningene til yrkesskadeområdet har det altså vært hensiktsmessig å plassere i skadeserstatningslovens kapittel 3. De nevnes likevel her, slik at helheten i forholdet mellom yrkesskadeforsikringsloven og skadeserstatningsloven kommer klart frem. Det vises for øvrig til kapittel 13 om særtilpasninger på yrkesskadeområdet.

Ysfl. § 13 andre ledd gir kompetanse hjemmel for å gi utfyllende forskriftsverk. Denne vil være relevant for den rettslige forankringen av forskriften som Utvalget har utformet, og som også foreslås å gjelde ved yrkesskader. Heller ikke på dette punkt foreslås endringer i bestemmelsen.

14.4 Pasientskadeloven

14.4.1 Generelt om passkl. § 4

Pasientskadeloven (passkl.) § 4 lyder slik:

«§ 4. Andre erstatningsregler

For tapsutmåling, skadelidtes medvirkning mv. gjelder lov 13. juni 1969 nr. 26 om skadeserstatning og alminnelige erstatningsrettslige

regler. Erstatning (oppreisning) for skade av ikke-økonomisk art etter skadeserstatningsloven § 3-5 og tap under 5 000 kroner erstattes likevel ikke etter loven her.

Skader som faller inn under dekningsområdet til lov 16. juni 1989 nr. 65 om yrkesskadeforsikring § 10 kan ikke kreves erstattet etter loven her.

Loven er ikke til hinder for at erstatningskrav gjøres gjeldende overfor andre enn Norsk Pasientskadeerstatning. Krav som kan fremmes etter loven her, kan likevel ikke fremmes mot staten, regionale helseforetak, helseforetak, fylkeskommuner og kommuner. Regress kan bare kreves mot den som selv har voldt skaden forsettlig eller som har unnlatt å betale tilskudd etter § 8.»

Bestemmelsen «viser til skadeserstatningslovens alminnelige tapsutmålingsregler».¹² I likhet med ysfl. §§ 12 og 13 fungerer bestemmelsen som en «koblingsboks» mot utmålingsreglene i annen lovgivning. Henvisningen til hele skadeserstatningsloven inkluderer naturlig nok kapittel 3, og lovendring er ikke påkrevd.

Utvalget foreslår imidlertid at uttrykket «... Erstatning (oppreisning) for skade av ikke-økonomisk art ...» omformuleres for å skape klarhet i forhold til den nye regelen om smerteerstatning. Dette bør presiseres i et eget punktum i bestemmelsen, som kan lyde slik (utkast): «Oppreisning etter skl. § 3-10 erstattes likevel ikke etter loven her.».

14.4.2 Særlig om minstetapsterskelen i passkl. § 4

I tillegg til de mer lovtekniske endringene som er nevnt så langt, har Utvalget særskilt drøftet forholdet til regelen i passkl. § 4 første ledd andre punktum in fine, om at «tap under 5 000 kroner erstattes likevel ikke etter loven her». Spørsmålet er om det her gjør seg gjeldende særskilte hensyn som tilsier at regelen videreføres, eller om den bør oppheves for å oppnå konsistens med utkastet til nytt skadeserstatningsloven kapittel 3.

Det som særlig påkaller oppmerksomhet i denne forbindelsen er innføringen av en ny regel om smerteerstatning, se kapittel 10 foran. Smerteerstatningen gjelder fra første dag, med høy sats de første syv dager (0,007 G; 529 kroner i 2010) og deretter alminnelig sats som i dag tilsvarer 189 kroner (0,0025 G; 189 kroner i 2010). Dette inne-

¹² Ot.prp. nr. 31 (1998–1999) s. 92.

bærer at begrensingsregelen i § 4 første ledd vil eliminere smerteerstatning for de første 13 dager. Dermed vil smerte forbundet med mange mindre inngrep forbli ukompensert slik som i dag.

Administrative hensyn taler på den annen side for at regelen om såkalte «småtap»¹³ opprettholdes. Det vil medføre en merkbar økning i arbeidsbyrden for Norsk pasientskadeerstatning (og Pasientskadenemnda) om det skulle utmåles erstatning i alle småsaker. Synspunktet fanges også inn av forarbeidene til bestemmelsen, der det fremgår at «[s]iden dette er netto tapet etter at ytelser fra folketrygden og visse forsikringer er trukket fra ..., kommer mange av skadene under denne grensen», og at «[r]egelen sparer Pasientskadenemnda for arbeidet med småsaker».¹⁴ Det er grunn til å tro at dette gjelder desto mer i dag, ut fra den generelle økningen i antall saker for pasientskadesystemet. Et system uten at regelen om «småtap» opprettholdes, kan bli ressurskrevende. Grunnen er at man vil få en økning i antall rene utmålingssaker, og fordi regelen «filtrerer ut» mange saker med vanskelige vurderinger av ansvarsgrunnlag og/eller årsakssammenheng. Dette har også en side mot at det forslaget Utvalget kommer med, skal «så langt det er mulig baseres på uendret ressursbruk i forhold til i dag for berørte virksomheter og næringer og for dem som betaler forsikringspremier», jf. Mandatet punkt 4.¹⁵ Se også utredningen kapittel 15.

I tillegg kommer at Utvalget har utelatt noen andre, utvalgte ansvarsgrunnlag fra nedslagsfeltet for den nye regelen om smerteerstatning. Dette er gjort fordi kjerneområdet for smerteerstatningen er ansett å være de typiske forbrukerskader forvoldt i næringsvirksomhet. Å la objektiverste ansvarsgrunnlag som har preg av forsikringsordninger omfatte smerteerstatning, treffer ikke på samme måte motivasjonen for å innføre regelen, se om dette punkt 10.6.4 foran, som omhandler smerteerstatningens anvendelsesområde. Noen av de samme argumenter som taler for at smerteerstatning ikke utløses av yrkesskader og bilansvarsskader, kan gjøres gjeldende i relasjon til pasientskader. Pasientskadeansvaret er objektivisert og inntreer i en situasjon hvor påstått skadevolder forsøker å hjelpe skadelidte som del av en offentlig velferdsordning. Den sammenhengen som utløser skaden, påkaller ikke et rettspolitisk sterkt behov for å kompensere for påført smerte. Slik sett vil det å beholde begrensningen mot ska-

detilfeller med tap under 5000 kroner korrespondere fint med Utvalgets øvrige grep i relasjon til smerteerstatning.

På denne bakgrunn ser ikke Utvalget grunn til å foreslå noen endringer i pasientskadeloven § 4.

14.5 Voldsoffererstatningsloven

14.5.1 Voerstl. §§ 4 og 5

Voldsoffererstatningsloven (voerstl.) § 4 første ledd regulerer erstatning for økonomiske tap, mens andre ledd omhandler erstatning til barn som er yngre enn 16 år på skadetiden. Bestemmelsen lyder slik:

«§ 4. Erstatning for skade på person

Voldsoffererstatningen skal dekke lidt skade, tap i fremtidig erverv og utgifter som personskaden antas å påføre skadelidte i fremtiden. Erstatning for tap i inntekt og fremtidig erverv fastsettes særskilt og utmåles etter reglene i skadeserstatningsloven § 3-1 annet ledd.

Har skadelidte på skadetiden ikke fylt 16 år, utmåles erstatningen for tap i fremtidig erverv etter reglene om standardisert erstatning til barn i skadeserstatningsloven § 3-2a.»

Voerstl. § 5 hjemler rett til mænerstatning, og lyder slik:

«§ 5. Mænerstatning

Har skadelidte fått varig og betydelig skade av medisinsk art, svares særskilt mænerstatning. Erstatningen fastsettes under hensyn til menets medisinske art og størrelse og dets betydning for den personlige livsutfoldelse. Det gis ikke mænerstatning ved lavere uførhetsgrad enn 15 %.

Har skadelidte på skadetiden ikke fylt 16 år, utmåles mænerstatningen etter reglene om standardisert erstatning til barn i skadeserstatningsloven § 3-2a.»

Voerstl. §§ 4 og 5 tar sikte på å kodifisere alminnelige erstatningsrettslige prinsipper.

Siden begge bestemmelsene formulerer utmålingsprinsippene slik de gjelder per i dag, kan man ikke foreta en ren ajourføring av ordlyden. Voerstl. § 4 første ledd første punktum er formulert etter mønster av skl. § 3-1 første ledd, som anviser en konkret og individuell utmåling av erstatning for inntektstap og merutgifter. Denne formuleringen kan ikke lenger opprettholdes under det stan-

¹³ Jf. Ot.prp. nr. 31 (1998–1999) blant annet s. 92.

¹⁴ Ot.prp. nr. 31 (1998–1999) blant annet s. 19.

¹⁵ Mandatet s. 8.

dardiserte regimet som Utvalget foreslår. Utvalget bemerker også at formuleringen i voerstl. § 4 første ledd andre punktum kan synes noe snever, idet utmålingsreglene – slik disse er presisert og utviklet i høyesterettspraksis – i mange tilfeller krever at skl. § 3-1 leses som et hele (hvilket inkluderer også de øvrige ledd). Voerstl. § 4 andre ledd om standardisert barneerstatning må også oppgraderes i samsvar med Utvalgets forslag. Det krever en endring både av aldersgrensen og paragrafnummeret.

Voerstl. § 5 kodifiserer langt på vei prinsippene for fastsettelse av ménerstatning etter skl. § 3-2, slik denne er presisert og «utfylt» i høyesterettspraksis. Voerstl. § 5 må imidlertid justeres i forhold til Utvalgets forslag om å senke «terskelen» til 5 % medisinsk invaliditet. For øvrig påkaller bestemmelsen isolert sett ingen endringer; et annet spørsmål er om dette bør gjøres ut fra helheten i utmålingsreglene i voldsoffererstatningsloven kapittel 2, se rett nedenfor. Voerstl. § 5 har et eget ledd om barneerstatning, se bestemmelsens andre ledd. Det er utformet over samme lest som voerstl. § 4 andre ledd. Mens denne omhandler inntektstapkomponenten i dagens skl. § 3-2a, gjelder voerstl. § 5 andre ledd ménerstatningskomponenten. Også voerstl. § 5 andre ledd må endres i samsvar med Utvalgets forslag. Det krever endring av aldersgrense og paragrafnummer.

Utvalget ser fordelene med en informativ tekst, slik som i dagens voerstl. §§ 4 og 5. Spørsmålet er imidlertid om lovteknikken med å ta inn fragmenter fra utmålingsprinsippene i skadeserstatningsloven kapittel 3 fortsatt er egnet. Siden det er tale om en gjennomgripende reform, med en radikal systemomlegging, synes det vel så hensiktsmessig med en ren henvisning til skadeserstatningsloven kapittel 3. Dette underbygges av at de formelle lovreglene i utkastet til nytt skadeserstatningsloven kapittel 3 vil bli supplert av et utfyllende forskriftsverk. Dermed får reguleringen ulike nivåer.

Utvalget bemerker at overskriften i voerstl. § 4 kan bli mer treffende. Tittelen «Erstatning for skade på person» dekker etter alminnelig juridisk språkbruk alle typer personskadetap – også ikke-økonomisk tap. Formuleringen må imidlertid tolkes innskrenkende, hvilket fremgår av voerstl. § 5 om «Menerstatning». Se også § 6 om «Oppreisning». Begrepsbruken synes derfor ikke helt i samsvar med den vanlige. Utvalget ønsker å tydeliggjøre forskjellen mellom de alminnelige utmålingsreglene og de spesielle innen de enkelte ansvarsgrunnlag (her: voldsoffererstatningsloven). Utvalget går derfor inn for å samle de

alminnelige reglene, og foreslår at disse tas inn under en fellesbestemmelse betegnet «Alminnelige utmålingsprinsipper» eller liknende.

Mot denne bakgrunn går Utvalget inn for å oppheve voerstl. §§ 4 og 5, som foreslås avløst av en ny samlebestemmelse. Denne bør også fange inn og eksplisitt uttrykke adgangen til å få smerteerstatning og hjemmearbeidserstatning. Et forslag til regel kan lyde slik:

«§ 4. Alminnelige utmålingsregler

Voldsoffererstatningen skal dekke påført tap, fremtidige merutgifter, fremtidig inntektstap og fremtidig hjemmearbeidstap som skyldes personskaden. Har skadelidte fått varig skade av medisinsk art, tilkjennes ménerstatning. Ved forbigående sykdom eller betydelige smerter svares særskilt smerteerstatning.

Erstatning utmåles etter reglene i skadeserstatningsloven kapittel 3.»

Bestemmelsens første ledd angir de dekningsmessige typene tap, mens utmålingsprinsippene er forankret gjennom henvisningsbestemmelsen i andre ledd. Regelen er dermed utformet etter mønster av ysfl. §§ 12 og 13, men her samlet i én paragraf. Slik ordlyden er formulert fanges også barneerstatningsregelen inn, selv om den ikke er uttrykkelig nevnt.

14.5.2 Voerstl. § 6

Voldsoffererstatningsloven § 6 omhandler adgangen til å få tilkjent oppreisning. Bestemmelsen svarer til skl. § 3-5, men gjengir reglene der i en form som er tilpasset sammenhengen i voldsoffererstatningsloven.¹⁶ Bestemmelsen lyder slik:

«§ 6. Oppreisning

Uansett om det ytes menerstatning etter reglene i § 5, kan den skadelidte tilkjennes en slik engangssum som finnes rimelig til erstatning (oppreisning) for den voldt tort og smerte og for annen krenking eller skade av ikke-økonomisk art. Ved krenking eller mislig adferd som nevnt i straffeloven §§ 195, 196 og 200 tredje ledd skal det ved utmålingen av oppreisningen særlig legges vekt på handlingens art, hvor lang tid forholdet har pågått, om handlingen er misbruk av slektskapsforhold, omsorgsforhold, avhengighetsforhold eller tilitsforhold, og om handlingen er begått på en særlig smertefull eller krenkende måte.»

¹⁶ Ot.prp. nr. 4 (2000–2001) s. 45.

For det første må ordlyden korrigeres i forhold til de interne lovhenvisingene. Henvisningen til § 5 må endres i samsvar med de øvrige lovreglene i utkastet. Under forutsetning av at § 4 blir formulert som beskrevet i punkt 14.5.1 foran, går Utvalget inn for å ta inn en generell henvisning til de «Alminnelige utmålingsprinsipper» som forankret i § 4.

For det andre bør bestemmelsen presiseres slik at den ikke skaper tolkningsproblemer i forhold til smerteerstatningen. Bakgrunnen for presiseringen i dagens § 6 første punktum er nettopp å unngå tvil om grensdragningen mellom erstatningspostene. Utvalget går derfor inn for å klargjøre også forholdet til den nye smerteregelen ilovutkastet § 3-7.

Sammenfattes de ulike delvurderingene, foreslår Utvalget følgende endring av bestemmelsen (utdrag):

«§ 6. Oppreisning

Uansett om det ytes ménerstatning eller smerteerstatning etter reglene i § 4, kan den skadelidte tilkjennes en rimelig oppreisning for den voldte tort og smerte.»

Alternativ formulering, som inneholder presiserende henvisninger til skadeserstatningsloven kapittel 3:

«§ 6. Oppreisning

Uansett om det ytes ménerstatning eller smerteerstatning etter reglene i § 4, jf. skadeserstatningsloven §§ 3-6 og 3-7, kan den skadelidte tilkjennes en rimelig oppreisning, jf. skadeserstatningsloven § 3-10.»

14.5.3 Voerstl. § 7

Voldsoffererstatningsloven § 7 omhandler erstatning til etterlatte. Bestemmelsen lyder slik:

«§ 7. Erstatning til etterlatte

Voldsoffererstatning for tap av forsørger ved dødsfall tilkommer den eller de etterlatte som avdøde ved dødsfallet helt eller delvis forsørget. Erstatning kan etter forholdene tilkjennes selv om avdøde ikke ved dødsfallet forsørget den etterlatte, forutsatt at denne i nær fremtid kunne påregne forsørging. Erstatningen fastsettes under hensyn til forsørgingens omfang og den etterlattes mulighet for selv å bidra til sin forsørging.

Erstatning for dødsfall skal videre dekke vanlige utgifter til gravferden, og for så vidt det

finnes rimelig, andre utgifter i anledning av dødsfallet.

Ved dødsfall har avdødes ektefelle, samboer, barn eller foreldre rett til erstatning for personskade etter reglene i § 4. Uten krav om personskade kan disse tilkjennes oppreisning etter reglene i § 6. I særlige tilfeller kan søsken tilkjennes erstatning og oppreisning som nevnt i leddet her.

For erstatning etter bestemmelsen her anses dødsfallet som ett skadetilfelle etter § 11.»

Bestemmelsen inneholder både vilkårene for erstatning og sentrale prinsipper for utmålingen. Voerstl. § 7 svarer i hovedsak til skl. § 3-4. Ordlyden er imidlertid tilpasset sammenhengen i voldsoffererstatningsloven.¹⁷ Bestemmelsen gir også rettslig forankring for oppreisning, og har derfor et dobbelt dekningsformål. Oppreisningshjemmelen fremgår av voerstl. § 7 tredje ledd andre og tredje punktum, forarbeidene¹⁸ og rettspraksis.

Utvalget vurderer først om det bør foretas *materielle* endringer. I utgangspunktet legger voerstl. § 7 opp til at utmålingen av forsørgertap skal følge de alminnelige erstatningsrettslige prinsippene. Utvalget har ønsket å videreføre denne linjen, både ut fra hensyn som opprinnelig begrunnet denne koblingen, og ut fra hensynet om en mer helhetlig utmålingsrett (ved den gjennomgripende reformen). Mot denne bakgrunn går Utvalget inn for å la utmålingen av forsørgertap følge utkastet til nye regler i skadeserstatningsloven kapittel 3 jf. § 3-8 og Utmålingsforskriften kapittel 7. Dette gir også en avgjørende premiss for den foreslåtte lovstrukturen, som beskrives rett nedenfor.

Utvalget har særskilt vurdert de særegne prinsipper som gjelder under voldsoffererstatningsloven. Det siktes til begrensingsreglene i voerstl. § 11. Bestemmelsens første ledd setter en ansvarsgrense, ved at det ikke ytes voldsoffererstatning høyere enn 40 G per skadetilfelle. Det er vist til denne «tak»-regelen i voerstl. § 7 fjerde ledd. Utvalget har særskilt drøftet om denne begrensingsregelen bør opprettholdes i det foreslåtte systemskiftet i skadeserstatningsloven kapittel 3, eller om utkastet til standardiserte regler tilsier tilpasning av slike ansvarsbegrensingsregler. Dette tas opp til nærmere drøftelse i punkt 14.5.5.

¹⁷ Sml. presiseringen i Ot.prp. nr. 4 (2000–2001) s. 45.

¹⁸ Jf. Ot.prp. nr. 4 (2000–2001) s. 45.

Utvalget foreslår å bruke samme lovteknikk her som nevnt foran, ved å vise til de alminnelige reglene i utkastet til nytt skadeserstatningsloven kapittel 3. Etter Utvalgets syn bør dette gjøres samtidig som det foretas en viss forenkling av regelstrukturen i bestemmelsen. Det foreslås at første ledd angir hvilke poster som er erstatningsmessige, sml. fremgangsmåten i blant annet voerstl. §§ 4 og 5 (jf. punkt 14.5.1) og ysf. §§ 12 og 13 (jf. punkt 14.3.2 foran). Henvisningen til selve utmålingsprinsippene kan tas inn som siste punktum. Andre ledd bør forankre oppreisningsbestemmelsen, som dermed får en tydeligere plass, jf. antydningen om behovet for klargjøring i forarbeidene.¹⁹ Siste ledd bør hjemle ansvarsbegrensningen, slik som i dag.

Sammenfattes de ulike delvurderingene, foreslår Utvalget følgende endring av bestemmelsen (utdrag):

«§ 7. Erstatning til etterlatte

Voldsoffererstatning for tap av forsørger ved dødsfall tilkommer den eller de etterlatte som avdøde ved dødsfallet helt eller delvis forsørget. Erstatning kan etter forholdene tilkjennes selv om avdøde ikke ved dødsfallet forsørget den etterlatte, forutsatt at denne i nær fremtid kunne påregne forsørging. Erstatningen utmåles etter skadeserstatningsloven § 3-8 med tilhørende forskrift.

Ved dødsfall kan avdødes ektefelle, samboer, barn eller foreldre tilkjennes oppreisning etter reglene i § 6. I særlige tilfeller kan søsken tilkjennes erstatning og oppreisning som nevnt i leddet her.

For erstatning etter bestemmelsen her anses dødsfallet som ett skadetilfelle etter § 11.»

14.5.4 Voerstl. § 9

Voldsoffererstatningsloven § 9 omhandler ulike fradragsregler. Bestemmelsen lyder slik:

«§ 9. Fradrag i utmålingen

Ved utmålingen av voldsoffererstatningen gjøres det fullt fradrag for lønn under sykdom og liknende ytelser, trygdeytelser og ytelser fra pensjonsordning i arbeidsforhold eller yrke. Videre gjøres det fullt fradrag for forsikringsy-

telser og annen økonomisk støtte som skadelidte er berettiget til som følge av skaden.»

Voerstl. § 9 regulerer hvilke ytelser som skal komme til fradrag ved erstatningsutmålingen. Første punktum svarer til regelen om «skal»-fradrag i skl. § 3-1 tredje ledd første punktum. Her oppstår den komplikasjonen at mange av de standardiserte løsningene i Utvalgets lovforslag har bakt inn fradragene for de offentlige ytelser i erstatningsbeløpene. Det er nødvendig med en tilpasning av regelen som ivaretar dette elementet. Utvalget foreslår at første punktum gis et tillegg med en verbal beskrivelse av de situasjonene der det likevel ikke skal gjøres fradrag. Systemet i skadeserstatningslovens kapittel 3 etter Utvalgets lovforslag er at det henvises til § 3-1 femte ledd hver gang det skal gjøres fradrag, mens det ikke henvises slik hvor fradrag for offentlige ytelser allerede er tatt hensyn til ved fastsettelsen av den standardiserte summen. En henvisning til § 3-1 kunne ha vært tatt med i loven om voldsoffererstatning, men Utvalget har kommet til at det kan virke forvirrende. Fradragsregelen i voldsoffererstatningsloven står på egne bein og vil lede til samme resultat uavhengig av en henvisning. Det er heller ikke behov for en henvisning til fradragsregelen for ytelser fra arbeidsgiverbetalte pensjonsordninger i skl. § 3-2 tredje ledd. Denne regelen vil konsumeres av første punktum i voerstl. § 9.

Voerstl. § 9 andre punktum gjelder samme type ytelser som regelen om «kan»-fradrag i skl. § 3-1 tredje ledd andre punktum, men som her skal fradras. Man står dermed overfor en utmålingsregel som er strengere mot skadelidte enn de alminnelige reglene, hvilket er forklart i forarbeidene med at «[s]iden staten ikke er skadevolder, er det behov for en bestemmelse som avviker noe fra den alminnelige fradragsregelen i skadeserstatningsloven § 3-1 tredje ledd».²⁰

Utvalget har tatt bort regelen om kan-fradraget i någjeldende skl. § 3-1 tredje ledd annet punktum, jf. punkt 4.2.3 foran. Utvalget ser likevel ikke grunn til å gripe inn i de lovgivervurderinger som ligger bak den særlige ordningen med voldsoffererstatning. Utvalget antar at Mandatet bør tolkes slik at denne typen materielle vurderinger – som har konsekvenser for det offentliges utgifter – faller utenfor Utvalgets oppgave.

Etter dette foreslås det at voerstl. § 9 endres slik at ordlyden blir slik:

¹⁹ I Ot.prp. nr. 4 (2000–2001) s. 45 bemerkes det at etterlatte «unntaksvís [kan tilkjennes] oppreisning for skade av ikke-økonomisk art selv om det ikke har god forankring i forskriftens ordlyd».

²⁰ Ot.prp. nr. 4 (2000–2001) s. 45.

«Ved utmålingen av voldsoffererstatningen gjøres det fullt fradrag for lønn under sykdom og liknende ytelser, trygdeytelser og ytelser fra pensjonsordning i arbeidsforhold eller yrke, med mindre slikt fradrag allerede er tatt hensyn til ved standardisert erstatning etter skadeserstatningsloven kapittel 3. Videre gjøres det fullt fradrag for forsikringsytelser og annen økonomisk støtte som skadelidte er berettiget til som følge av skaden.»

14.5.5 Voerstl. § 11

Voerstl. § 11 regulerer voldsoffererstatningens øvre og nedre grense for erstatningen, og gir uttrykk for et «gulv» og et «tak». Bestemmelsen lyder slik:

«§ 11. Voldsoffererstatningens øvre og nedre grense

For hvert enkelt skadetilfelle ytes det ikke høyere voldsoffererstatning enn 40 ganger grunnbeløpet i folketrygden, jf. folketrygdloven § 1-4.

Voldsoffererstatning ytes ikke når det tap som ville kunne kreves erstattet av staten, er mindre enn kr 1.000.»

Voldsoffererstatningens øvre grense er regulert i første ledd, og setter en grense på 40²¹ ganger grunnbeløpet (G) for hvert skadetilfelle. Etter dagens G utgjør dette 3 025 640 kroner [40 x 75 641 kroner].

Det kan fremstå som lite konsekvent om utmålingssystemet legger opp til først å foreta en standardisert utmåling (etter de nye reglene), for deretter å beskjære beløpene etter et annet (eldre) regelsett. Dette vil særlig gjelde der det blir stor forskjell på det erstatningsbeløpet som fremkommer under trinn 1 (utmålingen etter standardreglene), og det beløp som blir igjen etter trinn 2 (beskjæringen av det som overstiger «taket»). Dette kan være vanskelig å forstå for skadelidte, hvilket igjen har en side mot utmålingsreglens legitimitet. Det er likevel et poeng at det ikke er tale om å beskjære selve erstatningskravet til skadelidte, men det offentliges ansvar for kravet. Overskytende beløp utover det som dekkes under voldsoffererstatningen, kan i prinsippet rettes mot skadevolderen personlig. Et annet motargument er at det ikke lenger er samme behov for å

«klippe» de største erstatningskravene, fordi slike begrensninger ligger innebygd i det foreslåtte standardiseringssystemet, gjennom taket på 19 G i Inntektstapmodellen. Dette imøtekommer behovet for å «kunne avskjære erstatning for svært høye inntekter».²²

På den annen side må innføringen av standardiserte regler, slik Utvalget foreslår, i utgangspunktet holdes atskilt fra regler om «ansvarstak». Mens de reglene som er gitt i lovutkastet til nytt skadeserstatningsloven kapittel 3 omhandler selve erstatningsutmålingen, tar regler som voerstl. § 11 første ledd sikte på å avgrense et allerede utmålt beløp. De to regelsettene har derfor ulike formål, og befinner seg på ulike trinn i utmålingsrettens «kronologi». Dette taler for at overgangen fra en individuell til mer sjablongmessig utmåling ikke bør innvirke på ansvarsbegrensningsreglene.

Dette underbygges av at slike regler er tatt inn som følge av særskilte hensyn som gjør seg gjeldende innen de enkelte ansvarsområder. Et felles hensyn er å ivareta den erstatningsansvarlige, som også har verneverdige interesser. Disse kan ha ulik vekt og spille inn på forskjellige måter, noe som avspeiles i for eksempel ulike ansvarsgrenser. Begrunnelsen for voerstl. § 11 første ledd er at «[e]n annen ordning vil gjøre det vanskelig å forutberegne statens utgifter», samt at «[e]t tak som nevnt vil dessuten kunne forenkle erstatningsutmålingen i de aller mest omfattende og kompliserte sakene».²³ Disse hensyn er samsvarende med de generelle hensyn bak forslaget om en mer standardisert utmåling, se kapittel 3 foran. I begrunnelsen for regelen blir det også pekt på at

«voldsoffererstatningsordninga kan sjåast på som ei form for indirekte tvungen forsikring gjennom skattesetelen. «Tvungen forsikring» er fornuftig for å dekkje inntekter av ein slik storleik at ein kan ha eit normalt liv med eit normalt forbruk. For det som overstig vanlege inntekter, kan det hevdast at forsikringa bør vere frivillig og skje i privat regi.»²⁴

Utvalget går etter dette inn for å opprettholde voerstl. § 11 første ledd om en øvre grense. Spørsmålet er om denne bør justeres som følge av forslaget til den gjennomgripende utmålingsreformen i skadeserstatningsloven kapittel 3. Konsistenshensyn kan tilsi en viss likhet i selve erstat-

²¹ Antall G ble hevet fra 20 til 40 i 2008, med virkning fra 1. januar 2009. Om denne endringen, se Ot.prp. nr. 12 (2008–2009).

²² Ot.prp. nr. 12 (2008–2009) s. 3.

²³ Ot.prp. nr. 4 (2000–2001) s. 28.

²⁴ Ot.prp. nr. 12 (2008–2009) s. 3.

ningsnivået for like tap, hvilket kan tale for en viss tilpasning av «taket» i voerstl. § 11 første ledd.

På den annen side er det mange andre i samfunnet som opplever «like tap», uten å ha rett til noen erstatning. Dette vil være tilfelle ved ervervsuførhet eller tap av forsørger som følge av «naturlig» sykdom. Ut fra sitt mandat har Utvalget ikke funnet grunn til å sette seg nærmere inn i valget av 40 G som øvre, og 1 000 kroner som nedre, grense for voldsoffererstatning. Verken den øvre eller den nedre grensen fremstår som så urimelig at Utvalget av den grunn har hatt oppfordring til å foreslå endringer. Det kan også, som nevnt foran, være tvilsomt om det å fremme slike forslag ligger innenfor Utvalgets mandat. Av hensyn til det offentliges forutberegnelighet og ressursbruk og under henvisning til de hensynene for øvrig som er nevnt foran, går Utvalget inn for å opprettholde både øvre og nedre grense.

Utvalget tillater seg likevel å påpeke at tak på samlet utbetaling for hvert enkelt skadetilfelle, er en ansvarsbegrensningsteknikk som etter sin art medfører forskjellsbehandling av skadelidte. To typetilfeller er tap av forsørger i flerbarnsfamilier contra tap av forsørger i ettbarnsfamilier, og unge uføre contra eldre uføre. Mens enebarn sjelden vil få forsørgertapserstatning beskåret som følge av taket på 40 G, vil dette lettere skje når fire-, fem- og seksbarnsfamilier mister sin forsørger. Tilsvarende vil taket regelmessig avgrense erstatningen til en 20-åring som blir 100 % ervervsufør, mens taket sjelden vil ha betydning for en 50-åring i samme situasjon. Slike forskjeller ville ikke oppstå hvis «taket» for eksempel besto i en prosentmessig reduksjon for alle, slik at voldsoffererstatning alltid tilsvarende en viss prosent av den summen som i hvert enkelt tilfelle følger av de alminnelige utmålingsregler. Det kan hevdes at de nevnte utslagene ikke står i godt samsvar med de likhetsbetraktninger som ellers har vært bærende i erstatningsretten og som Utvalget naturlig har vektlagt under sitt arbeid. Når dette er påpekt finner Utvalget, som det har fremgått foran, at det ikke har tilstrekkelig grunn til å foreslå endringer i voerstl. § 11. Det foreslås dermed ingen endringer i voerstl. §§ 7 fjerde ledd og 11.

14.5.6 Voerstl. § 12

Voerstl. § 12 regulerer blant annet overdragelse og rådighetsbegrensning, og er slik formulert:

«§ 12. Overdragelse og rådighetsbegrensning m.m.

Om overdragelse og overføring ved arv av krav på voldsoffererstatning og rådighetsbegrensninger over voldsoffererstatninger gjelder skadeserstatningsloven § 3-10 tilsvarende.»

Bestemmelsen må oppdateres slik at henvisningen til skadeserstatningsloven blir riktig etter den foreslåtte re-nummereringen, jf. punkt 14.2.1 foran. Bestemmelsen foreslås endret slik:

«§ 12. Overdragelse og rådighetsbegrensning m.m.

Om overdragelse og overføring ved arv av krav på voldsoffererstatning og rådighetsbegrensninger over voldsoffererstatninger gjelder skadeserstatningsloven § 3-15 tilsvarende.»

14.6 Straffeprosessloven kapittel 31

14.6.1 Strpl. §§ 444 og 445

Straffeprosessloven (strpl.) inneholder en rekke regler om erstatning i anledning strafforfølgning. Disse dekker både økonomisk og ikke-økonomisk tap. Utmålingen er dels individuell og dels standardisert. Siktemålet er heller ikke her å redegjøre i detalj for reglene, men å drøfte og ta standpunkt til behovet for materielle og redaksjonelle tilpasninger til det nye skadeserstatningsloven kapittel 3.

Hovedbestemmelsen om erstatning for økonomisk tap følger av strpl. § 444, som lyder slik:

«§ 444. Med mindre noe annet følger av § 446, har en siktet rett til erstatning av staten for økonomisk tap som forfølgningen har påført ham

- a. dersom han blir frifunnet,
- b. dersom forfølgningen mot ham blir innstilt, eller
- c. for så vidt han har vært pågrepet eller fengslet i strid med Den europeiske menneskerettskonvensjon artikkel 5 eller FNs konvensjon om sivile og politiske rettigheter artikkel 9.

En domfelt har også rett til erstatning for økonomisk tap som skyldes fullbyrdet straff som overstiger den straff som idømmes etter gjenåpning.»

Den som oppfyller vilkårene har i utgangspunktet krav på full erstatning for ethvert økonomisk tap som skyldes strafforfølgningen eller domfellel-

sen.²⁵ Strpl. § 444 gir også rett til erstatning for fremtidige tap.²⁶ Regelen anviser ikke selv prinsippene for utmålingen, men forutsetter at denne skal være konkret og individuell. Dette fremgår av forarbeidene, som presiserer at skadelidte har «krav på full erstatning for ethvert økonomisk tap han lider».²⁷

Straffelovrådet gikk inn for *ikke* å ha standardisert utmåling. Det ble vektlagt at «det tap varetektsfengslede har lidt, vil være svært forskjellig, og at en standardisering derfor lett vil kunne lede til en urimelig høy eller urimelig lav erstatning sett i forhold til det reelle tapet», og «[d]et blir også vist til at verken Danmark, Sverige eller Finland har regler om standardisert erstatning».²⁸ Synspunktet ble gitt tilslutning av Justisdepartementet, som ordlegger seg slik i vurderingen av prinsippene for utmåling av fremtidig inntektsterstatning:

«Departementet går ... som utgangspunkt imot en standardisering av erstatningen for økonomisk tap. Siktedes tap som følge av frihetsberøvelsen, vil være svært varierende. En standardisering vil derfor lett kunne lede til en urimelig høy eller urimelig lav erstatning sett i forhold til det reelle tapet. Departementet ønsker heller ikke å innføre standardisert minimumserstatning for økonomisk tap, slik som foreslått av Straffelovrådet. En slik erstatning vil ikke kunne settes særlig høyt da en ellers ville gi mange krav på en overkompensasjon for sitt økonomiske tap. Et lavt minimumsbeløp ville på den annen side resultere i at mange erstatningssøkere krever et større beløp på grunnlag av sitt reelle tap. Da vil man i liten grad oppnå den forenkling og effektivisering av saksbehandlingen som standardsatser tar sikte på. ... Departementet går på denne bakgrunn inn for at også siktedes fremtidige ervervstap skal utmåles etter en individuell vurdering.»²⁹

Lovgivningsprosessen viser at spørsmålet om standardisert erstatning har vært utredet, men *bevisst forkastet*. Dette Utvalget merker seg også den danske løsningen, som det etter Mandatet må gis en særlig begrunnelse for å fravike.³⁰ Disse forhold tilsier at man ikke uten nærmere avvein-

ger kan koble seg inn på forslaget til ny skadeserstatningsloven kapittel 3.

Til tross for de nevnte uttalelsene i lovgivningsprosessen, og den danske løsningen som skissert foran, er det Utvalgets oppfatning at også erstatning for økonomisk tap etter strpl. § 444 bør utmåles etter forslaget til ny skadeserstatningsloven kapittel 3. Det er to hovedgrunner til dette. For det første var utgangspunktet for vurderingen av standardiserte satser i strpl. § 444-tilfellene «motsatt» under lovgivningsprosessen enn det er etter ny skadeserstatningsloven kapittel 3. Standardisering av erstatningen ville ved utformingen av strpl. § 444 ha representert et unntak fra hovedregelen om individuell utmåling. Lovgiver ønsket ikke et unntak for disse tilfellene. Med ny skadeserstatningsloven kapittel 3 som foreslått av Utvalget, vil det derimot være en fullt ut individuell utmåling som vil representere unntaket fra hovedregelen, idet ny skadeserstatningsloven kapittel 3 vil være hovedregelen. En henvisning i strpl. § 444 til skadeserstatningsloven kapittel 3 vil være i tråd med lovgivers ønske om å utmåle erstatning i disse tilfellene på samme måte som ellers. Det vises til Ot.prp. nr. 77 (2001–2002), hvor Justisdepartementet uttaler at erstatning etter strpl. § 444 «som utgangspunkt bør utmåles etter alminnelige erstatningsrettslige prinsipper».³¹ Det synes for øvrig å følge av forarbeidene at Justisdepartementets fokus i standardiseringsspørsmålet i større grad var rettet mot behovet for unntak enn mot prinsipielle motforestillinger mot standardregler. Det vises til Ot.prp. nr. 77 (2001–2002):

«Fremtidige inntektstap som følge av strafforfølgning, vil i all hovedsak skyldes psykiske ettervirkninger av forfølgningen. ... Tapet vil også relativt enkelt kunne utmåles for arbeidstakere ved å ta utgangspunkt i inntekten i året før forfølgningen. Her vil man enkelt kunne gi standardregler, slik som ved erstatning etter lov om yrkesskedeforsikring. Samtidig vil imidlertid ikke en individuell utmåling skape neververdige problemer. Behovet for standardregler er derfor ikke så stort.»³²

For det andre innebærer forslaget til ny skadeserstatningsloven kapittel 3 fortsatt individuell utmåling av påført tap. Det er dermed kun utmåling av fremtidig inntektstap som vil være gjenstand for en viss standardisering. Og heller ikke dette tapet er løsrevet fra en enhver individuell vurdering i

²⁵ Jf. Ot.prp. nr. 77 (2001–2002) s. 65 og 112.

²⁶ Jf. Ot.prp. nr. 77 (2001–2002) s. 81 og 112.

²⁷ Ot.prp. nr. 77 (2001–2002) s. 65 og 112.

²⁸ Ot.prp. nr. 77 (2001–2002) s. 68.

²⁹ Ot.prp. nr. 77 (2001–2002) s. 68–69.

³⁰ Mandatet punkt 1 (på s. 1).

³¹ Ot.prp. nr. 77 (2001–2002) s. 51.

³² Ot.prp. nr. 77 (2001–2002) s. 53.

forslaget, idet utmålingen tar utgangspunkt i den enkelte skadelidtes pensjonsgivende inntekt.

Etter dette foreslår Utvalget at strpl. § 444 tilføyes et nytt tredje ledd: «Erstatningen utmåles etter reglene i skadeserstatningsloven kapittel 3.»

14.6.2 Strpl. § 445

Bestemmelsen i strpl. § 445 lyder som følger:

«Selv om vilkårene for erstatning etter § 444 ikke er oppfylt, skal siktede såfremt det fremstår som rimelig tilkjennes erstatning for økonomisk tap som følge av særlig eller uforholdsmessig skade som forfølgningen har påført ham.»

Selv om erstatning etter paragrafen er knyttet til et rimelighetskrav, fremgår det av forarbeidene at det tas utgangspunkt i siktedes dokumenterte, økonomiske tap. Rimelighetskravet innebærer altså ikke at erstatningen skal utmåles på rent skjønnsmessig grunnlag. Det vises til Ot.prp. nr. 77 (2001–2002) s. 81. De situasjoner som er nevnt i Ot.prp. nr. 77 (2001–2002) s. 49 og 81 hvor det kan være rimelig med erstatning etter § 445, refererer dessuten til påført tap, som også etter Utvalgets forslag til ny skadeserstatningsloven kapittel 3 skal utmåles individuelt. På denne bakgrunn finner Utvalget at det gir best systematikk om også erstatning etter strpl. § 445 i utgangspunktet utmåles etter ny skadeserstatningsloven kapittel 3.

Etter dette foreslår Utvalget at strpl. § 445 tilføyes et nytt andre punktum: «Erstatningen utmåles etter reglene i skadeserstatningsloven kapittel 3».

14.6.3 Strpl. § 447

Straffeprosessloven kapittel 31 har i dag et standardisert system for utmåling av oppreisning. Etter strpl. § 447 første ledd har en siktet rett til «oppreisning etter *satser* fastsatt av Kongen for krenkelse eller annen skade av ikke-økonomisk art som følge av pågrepelse eller varetektsfengsling, dersom han blir frifunnet eller forfølgningen mot ham blir innstilt». Kompetansehjemmelen er benyttet, og regler om sjablongmessig utmåling er gitt i den utfyllende «Forskrift om standardsatser for oppreisning etter uberettiget strafforfølgning».³³

Utmåling av oppreisning faller som nevnt flere andre steder i utredningen utenfor Utvalgets man-

dat, og Utvalget foreslår ingen endringer i strpl. § 447.

Slik forholdet mellom strpl. § 447 og dagens skl. § 3-2 om ménerstatning er presisert i Ot.prp. nr. 77 (2001–2002) s. 57, finner Utvalget her grunn til å presisere forholdet mellom strpl. § 447 og den foreslåtte smerteregelen i ny skl. § 3-7. I motsetning til oppreisning etter skadeserstatningsloven, er oppreisning etter strpl. § 447 ikke betinget av at det er utvist forsett eller grov uaktsomhet. Med straffeprosessloven kapittel 31 som ansvarsgrunnlag, vil det dermed ikke være slik at mange av de skadelidte er uten rett til oppreisning, slik tilfellet er blant annet ved alminnelig skyldansvar. Idet smerter må anses å konsumeres av henvisningen i strpl. § 447 til «krenkelse eller annen skade av ikke-økonomisk art» ser Utvalget ikke grunn til at smerteerstatning skal komme i tillegg til eller samordnes med den standardiserte ordningen som er gjennomført etter strpl. § 447. Dette harmonerer også godt med Justisdepartementets begrunnelse i Ot.prp. nr. 77 (2001–2002) s. 57 for ikke å gi skl. § 3-2 om ménerstatning anvendelse ved utmåling av erstatning for ikke-økonomisk skade etter straffeprosesslovens erstatningsregler. Det er der antatt at straffeprosesslovens lempeligere vilkår «i praksis gir rett til menerstatning i minst like stor utstrekning som det som ville følge av skl. § 3-2». Tilsvarende synsmåter kan anføres i forhold til den nye smerteerstatningen. Smerteerstatning etter skl. § 3-7 vil ikke være en selvstendig erstatningspost ved siden av strpl. §§ 444 eller 445 eller strpl. § 447.

14.6.4 Strpl. § 448

Straffeprosessloven kapittel 31 inneholder ytterligere særskilte regler om ikke-økonomisk tap. En av disse er nedfelt i strpl. § 448, som lyder slik:

«§ 448. For skade eller annen *ulempe* som andre enn siktede er påført ved granskning, ransaking, beslag, kommunikasjonskontroll etter kapittel 16 a eller annen forføyning under saken, kan det tilkjennes erstatning når dette fremstår som rimelig.»

Ordet «ulempe» er presisert i forarbeidene, og indikerer at «det etter omstendighetene også kan tilkjennes erstatning for ikke-økonomisk skade».³⁴ Synspunktet har støtte i rettspraksis,

³³ Forskrift 12. desember 2003 nr. 1472 om standardsatser for oppreisning etter uberettiget strafforfølgning. Forskriften er gitt med hjemmel i strpl. § 447.

slik som Rt. 1998 s. 1596. Ut fra dette Utvalgets mandat, nevnes at strpl. § 448 har en viss parallell til den danske retsplejeloven § 1018 c.

Utvalget har foran i punkt 10.7.1 særskilt vurdert forholdet mellom strpl. § 448 og smerteerstatningsregelen i § 3-7. Utvalget viser til den nærmere redegjørelse der. Hvor et inngrep som kvalifiserer for erstatning etter strpl. § 448 samtidig kvalifiserer for erstatning for smerte, mener Utvalget at erstatningen bør utmåles med hjemmel i straffeprosesslovens regler. Slik kan alle sider ved inngrepet hensyntas i kompensasjonen. Etter § 448 skal det foretas en rimelighetssensur av behovet for erstatning. I denne vurderingen er det naturlig å legge vekt på om skadelidte får smerteerstatning etter hjemmelen i § 3-7. Denne koordineringen mellom ulike bestemmelser kan gjøres uten at loven endres.

14.7 Transportlovgivningen.

14.7.1 Bal §§ 4 og 6

Bilansvarsloven (bal.) §§ 4 og 6 inneholder regler om erstatningsutmåling. Disse lyder slik:

«§ 4. (grunnlaget for skadebot).

Gjer ei motorvogn skade, har skadelidaren krav på skadebot hjå det trygdelaget som vogna er trygda i etter kapitel IV, endå om ingen er skuld i skaden. Oppreising for ikkje økonomisk skade fell likevel berre inn under trygdelaget sitt ansvar når skadevaldaren fyller vilkåra for ansvar etter lov 13. juni 1969 nr. 26 om skadeserstatning § 3-5.»

«§ 6. (korleis skadebota vert fastsett).

Skadebota vert fastsett etter vanlege skadebotreglar når ikkje anna er sagt.

Attåt skadebot skal det og svarast rente etter lov om renter ved forsinket betaling m.m. § 3. Melding om skaden til trygdelaget vert rekna som påkrav.»

Henvisningen i bal. § 4 til skl. § 3-5 må endres, idet bestemmelsen om oppreisningserstatning nå vil bli plassert i § 3-10. Paragrafnummeret er endret i forslaget til ny lovtekst nedenfor. Det følger av § 3-7 første ledd andre punktum at smerteerstatning ikke tilkjennes når skade er voldt ved bruk av motorvogn, se punkt 10.6.4.2.3 om begrunnelsen for dette. Når denne løsningen er valgt, er det ikke nødvendig å endre bilansvarslovens regler.

«§ 4. (grunnlaget for skadebot).

Gjer ei motorvogn skade, har skadelidaren krav på skadebot hjå det trygdelaget som vogna er trygda i etter kapitel IV, endå om ingen er skuld i skaden. Oppreising for ikkje økonomisk skade fell likevel berre inn under trygdelaget sitt ansvar når skadevaldaren fyller vilkåra for ansvar etter lov 13. juni 1969 nr. 26 om skadeserstatning § 3-10.»

14.7.2 Jernbaneansvarsloven § 9

Jernbaneansvarsloven (jbansvl.) § 9 hjemler rett til personskadeerstatning ved jernbaneulykker. Bestemmelsen lyder slik:

«§ 9. Jernbanen plikter uten hensyn til skyld å erstatte annen personskade enn nevnt i § 3 som kjøringen volder. Var skadelidte på skadetidspunktet 15 år eller eldre, gjelder dette likevel bare når vedkommende befant seg utenfor jernbanens kjørevei eller på et sted åpent for allmenn ferdsel da skaden inntraff.

Første ledd gjelder ikke for skader som rammer

- a. personer i motorvogner eller jernbanevogner, eller
- b. ansatte ved jernbanen når skaden omfattes av lov 16. juni 1989 nr. 65 om yrkesskadeforsikring.»

Selv om det ikke fremgår klart av ordlyden, følger utmålingen de vanlige regler i skadeserstatningsloven kapittel 3. Disse kommer inn som «utfyllende bakgrunnsrett», hvilket avspeiles i blant annet praksis og juridisk teori.³⁵ Denne bakgrunnsretten vil fortsatt fremgå av skadeserstatningsloven kapittel 3, og det er derfor ikke nødvendig med endring av jbansvl. § 9.

14.7.3 Luftfartsloven §§ 10-17 og 11-1

Ansvar for personskader er hjemlet i luftfartsloven³⁶ (luftl.) §§ 10-17 og 11-1, som omhandler henholdsvis skader på flypassasjerer og tredjemenn (personer utenfor flyet).

Begge lovhjemlene gir ansvarsgrunnlag for å kreve personskadeerstatning, men regulerer ikke selve utmålingen. Den må derfor skje etter de alminnelige prinsippene, og skadeserstatningsloven kapittel 3 kommer derfor også her inn som «utfyllende bakgrunnsrett». Denne vil fortsatt

³⁴ Ot.prp. nr. 77 (2001–2002) s. 81.

³⁵ Lov om sjøfarten (sjøloven) 24. juni 1994 nr. 39.

³⁶ Lov av 11. juni 1993 nr. 101 om luftfart.

fremgå av skadeserstatningsloven kapittel 3, og det er derfor ikke nødvendig med endring av luftl. §§ 10-17 og 11-1.

14.7.4 Sjøloven §§ 418, 422 og 175

Lov om sjøfarten (sjøloven) 1994³⁷ (sjøl.) § 418 første punktum omhandler rett til personskadeerstatning for sjøpassasjerer. Den lyder slik:

«§ 418. Ansvar for passasjerer

Bortfrakteren plikter å erstatte tap som voldes ved at en passasjer dør eller kommer til skade (personskade) på grunn av hendelse under befordringen, og som skyldes feil eller forsømmelse av bortfrakteren selv eller noen bortfrakteren svarer for. Tilsvarende gjelder tap som voldes ved forsinkelse med befordringen av passasjer.»

Bestemmelsen gir bare selve ansvarsgrunnlaget for å kreve erstatning ved skader som skjer i forbindelse med sjøtransport. I likhet med de transportrettslige ansvarsgrunnlagene som er nevnt foran, er det forutsatt at utmålingen skal følge de alminnelige erstatningsrettslige reglene.³⁸ Dette innebærer implisitt en henvisning til skadeserstatningsloven kapittel 3. Av den grunn er det ikke nødvendig å foreta endringer i sjøl. § 418.

Det spesielle med utmåling av personskadeerstatning under sjøansvaret, er *begrensningsreglene*. Disse er dels forankret i sjøl. § 422, og dels i de generelle globalbegrensningsreglene i sjøloven kapittel 9. Etter sjøl. § 422 første ledd første punktum skal «[b]ortfrakterens ansvar for personskade ... ikke overstige 400.000 SDR for hver passasjer». En SDR (Special Drawing Rights = spesielle trekkrettigheter, jf. sjøl. § 505) utgjør i dag ca. 10 kroner, slik at maksimalerstatningen er omtrent 4 millioner kroner.

Ved protokoll i 1990 ble begrensingsbeløpet i Athen-konvensjonen økt til 175 000 SDR, som utgjør ca. 1 750 000 kroner. Endringen ble inkorporert i sjøl. § 422 første ledd.³⁹ Begrensingsbeløpet er høyere enn det som gjaldt etter de nordiske sjølovene (som var 100 000 SDR), men de nordiske landene har ikke ratifisert i påvente av resultatet av de foreslåtte konvensjonsendringene. Norge har vært kritisk til å ratifisere kon-

vensjonen, og har fremhevet at den fortsatt gir passasjerer for dårlig rettsvern. Ut fra hensynet til nordisk rettslikhet vil trolig ingen av de andre nordiske landene ratifisere før alle fire er enige.

Bestemmelsene om globalbegrensning i sjøl. § 175 har egne regler om personskader, som er fastsatt i nr. 1 og 2. Systemet er nokså intrikat, og er slik formulert i ordlyden:

«§ 175. Ansvarsgrensene for krav som omfattes av § 172

For krav som omfattes av § 172, gjelder følgende ansvarsgrenser:

For krav i anledning personskade tilføyet skipets egne passasjerer er ansvarsgrensen 175.000 SDR multiplisert med det antall passasjerer som skipet ifølge sitt sertifikat har adgang til å føre.

For andre krav i anledning av personskade er ansvarsgrensen 2.000.000 SDR. For skip med tonnasje² på mer enn 2.000 tonn forhøyes ansvarsgrensen slik:

- for hvert tonn fra 2.001 til 30.000 tonn, med 800 SDR,
- for hvert tonn fra 30.001 til 70.000 tonn, med 600 SDR, og
- for hvert tonn over 70.000 tonn, med 400 SDR.»

Som nevnt foran er Utvalget av den oppfatning at det verken har mandat til eller ønske om å gripe inn i slike særskilte ansvarsregimer, som er spesialutformet ut fra de særskilte hensyn som gjør seg gjeldende innen de enkelte ansvarsfelt. En inngripen kan gi utilsiktede konsekvenser i en finstemt interesseavveining, som ut fra de berørte partsinteresser kan begrunne avvik fra de alminnelige utmålingsregler. Nettopp slike hensyn ligger bak reglene om ansvarsbegrensning i sjøretten, som også bæres av bredere samfunnsmessige hensyn. Et av disse er å unngå «utflagging» av norskregistrerte skip, som konsekvens av at norsk rett da – til forskjell fra andre lands sjørett – ville vært uten mulighet for å beskytte seg mot ruinerende økonomisk tap.

I tillegg kommer at innføringen av standardiserte regler i utgangspunktet må holdes atskilt fra regler om en øvre ansvarsgrense. Mens reglene i utkastet til nytt skadeserstatningsloven kapittel 3 omhandler utmålingen, tar regler som sjøl. §§ 175 og 422 sikte på å avgrense et allerede utmålt beløp. Som for ansvarsgrensen i voldsoffererstatningsloven, har regelsettene ulike formål, og er på forskjellige trinn i utmålingskronologien.

³⁷ Jf. lov om sjøfarten 24. juni 1994 nr. 39.

³⁸ Jf. blant annet Bull og Falkanger 2010 s. 436, som uttaler at «[a]nsvarets omfang må bestemmes etter de alminnelige erstatningsregler, ...».

³⁹ Jf. lov 4. juni 1993 nr. 57.

Som et ytterligere poeng nevnes at skadevol-der/den transportansvarlige i noen tilfeller kan tape begrensingsretten som følge av kvalifisert skyld. I så fall vil det nye utmålingsregimet gjelde fullt ut.

På bakgrunn av de hensyn som er skissert, går Utvalget ikke inn for endringer i sjølovens regler om personskadeerstatning. Problemstillingen har likevel så nær berøring med de temaer som er drøftet ellers i lovutredningen, at det synes hensiktsmessig med visse refleksjoner som foretatt her.

14.8 Foreldelsesloven

14.8.1 Ny regel om startpunkt for foreldelse ved personskader

Når regler om erstatningsutmåling ved personskader nå gjøres like på og utenfor yrkesskadeområdet, aktualiseres også spørsmålet om foreldelsesreglene for personskadekrav bør harmoniseres. På yrkesskadeområdet er regelen at startpunktet for foreldelsesfristen forskyves til «... utløpet av det kalenderåret skadelidte fikk eller burde skaffet seg nødvendig kunnskap om det forhold som begrunner kravet» jf. ysfl. § 15. For krav som oppstår etter alminnelige ansvarsgrunnlag er startpunktet for foreldelsesfristen angitt på en litt annen måte, jf. fel. § 9. Etter denne bestemmelsen er startpunktet for foreldelsesfristen «den dag da skadelidte fikk eller burde skaffet seg nødvendig kunnskap om skaden og den ansvarlige». Regelen på yrkesskadeområdet er godt innarbeidet og den har fungert vel i lang tid. Utvalget anser det for å være en mindre aktuell løsning å endre regelen på dette området. En eventuell harmonisering bør skje ved å innføre regelen om startpunkt ved utløpet av kalenderåret også for andre krav enn yrkesskadekrav.

Regler om friststart ved utløp av kalenderåret finner vi også i fal § 8-6 første ledd annet punktum og § 8-18 første ledd annet punktum. Slike regler har videre en lang historie i spesiallovgivning om foreldelse i norsk rett. Det kan også nevnes at man i tysk rett opererer med en alminnelig regel om startpunkt ved utgangen av året.⁴⁰

Det ble overveid å regulere startpunktet for foreldelsesfristen til utgangen av kalenderåret under de tidlige forarbeidene til dagens foreldelseslov.⁴¹ Løsningen ble imidlertid forkastet fordi

det ikke var enighet mellom de nordiske delegasjonene om å innføre en slik regel.⁴²

Passusen om friststart ved utløpet av kalenderåret ble anvendt i forsikringsavtaleloven av 1930 § 29. I forarbeidene ble det nevnt at fristen skulle ha et slikt startpunkt fordi det hadde gått lang tid siden skaden på tidspunktet da fristen begynte å løpe, og at en slik regel gjaldt i skattelovgivningen.⁴³ Regelen ble så videreført i forsikringsavtaleloven av 1989 uten å bli særskilt kommentert i forarbeidene. På samme måte ble regelen uten nærmere kommentarer i forarbeidene tatt inn i yrkesskadeersikringsloven.

Utvalgets vurderinger:

Utvalget mener at målsettingen om like regler for erstatningsutmåling på og utenfor yrkesskadeområdet, taler for at også foreldelsesreglene bør være like hva gjelder startpunktet for foreldelsesfristen. En fordel ved å innføre like regler, er at det da ikke blir avgjørende om skadelidte påberoper seg yrkesskadeersikringsloven eller andre ansvarsgrunnlag, for eksempel ansvarsgrunnlaget i bilansvarsloven § 4. Foreldelsesfristen vil være den samme. Slik fjernes en mindre godt begrunnet forskjell mellom regelsett om ansvarsgrunnlag og kompensasjon.

En vesentlig fordel ved å innføre en regel om friststart ved utløpet av kalenderåret, er at det da blir unødvendig nøyaktig å tidfeste startpunktet for foreldelsesfristen. Det er nok å etablere hvilket år skaden skjedde. Dette vil innebære en forenkling, noe som står i godt samsvar med standardiseringsformålet. En innvending mot å innføre en slik regel er at det blir av stor betydning om startpunktet kommer på den ene eller annen side av et årsskifte.⁴⁴ Denne problemstillingen vil imidlertid bare være aktuell for et fåtall av tilfellene. Utvalget finner derfor at innvendingen ikke er så tungtveiende.⁴⁵

Regelen om friststart ved utløpet av kalenderåret har, som nevnt foran, fungert godt på yrkesskadeområdet. Utvalget foreslår derfor at en slik regel innføres generelt på personskadeområdet. Regelen foreslås innarbeidet i foreldelsesloven § 9.

⁴⁰ Se regelen i § 199 fjerde ledd BGB

⁴¹ Se Innstilling fra den norske delegerte til å revidere foreldelsesloven i nordisk samarbeid, Oslo 1957 s. 19.

⁴² Innstilling 1957 s. 19. Departementet sluttet seg til dette "[e]tter en helhetsvurdering", se Ot.prp. nr. 38 (1977-78) s. 52.

⁴³ jf. Utkast til lov om forsikringsaftaler, Oslo 1925 s. 69.

⁴⁴ Se Ot.prp. nr. 38 (1977-78) s. 52.

⁴⁵ Slik Skag 2011 s. 85.

Utvalgets mandat gjelder bare utmåling av personskader, og Utvalget vil derfor ikke gripe inn i rettstilstanden hva gjelder andre typer erstatningskrav. Utvalget foreslår derfor at det gjøres en presisering i fel. § 9 som klargjør dette. I det videre lovarbeidet kan det så eventuelt vurderes om den regel Utvalget foreslår bør gjøres generell for alle erstatningskrav utenfor kontrakt.

Kunnskapskravet i den nye regelen skal være det samme som det som gjelder for den alminnelige regel om startpunkt ved foreldelse i første ledd. Den regel som nå tas inn i fel § 9 første ledd andre punktum har som nevnt sin modell i yrkesskadeforsikringsloven § 15 og forsikringsavtalelovens foreldelsesregler jf. ovenfor. Under forarbeidene til yrkesskadeforsikringslovens regel ble det klargjort at kunnskapskravet «de forhold som begrunner kravet» skulle forstås på samme måte som ordlyden i fel § 9 første ledd «fikk eller burde skaffet seg nødvendig kunnskap om skaden og den ansvarlige».⁴⁶ Når nå den nye regelen kommer i samme paragraf og samme ledd som den alminnelige regelen, finnes det da naturlig å hen vise til kunnskapskravet i første ledd i stedet for å operere med to ulike formuleringer innenfor samme ledd. Utvalget viser til forslaget til lovtekst nedenfor.

Utvalget foreslår følgende ordlyd (paragrafen gjengis i sin helhet av pedagogiske hensyn):

«§ 9. (Krav på skadeserstatning.)

1. Krav på skadeserstatning eller oppreisning foreldes 3 år etter den dag da skadelidte fikk eller burde skaffet seg nødvendig kunnskap om skaden og den ansvarlige. *Ved krav som oppstår på grunnlag av personskader er likevel startpunktet for fristen utløpet av det kalenderår skadelidte fikk eller burde skaffet seg slik kunnskap som nevnt i første punktum.*

2. Kravet foreldes likevel seinest 20 år etter at den skadegjørende handling eller annet ansvar grunnlag opphørte. Dette gjelder ikke ved personskade, dersom

- (a) skaden er voldt i ervervsvirksomhet eller dermed likestilt virksomhet, eller er voldt mens skadelidte er under 18 år, og
- (b) den ansvarlige, eller noen denne hefter for, før opphøret av det skadegjørende forhold kjente eller burde kjenne til at dette kunne medføre fare for liv eller alvorlig helse-skade.»

14.9 Forsikringsavtaleloven

I forbindelse med utviklingen av et system med to faser for utmåling av barneerstatning, har Utvalget ønsket å lage et effektivt varslingssystem. Det skadelidte barnet bør varsles for å kunne ivareta sin rett til å få erstatning i fase to, nærmere om dette i punkt 6.5.3.7 foran. Utvalget har i denne forbindelse foreslått en spesialregel i fal. § 8-6 tredje ledd og samme lovs § 18-6 tredje ledd. Regelen innebærer at den tilsidesettelsen av krav til varsel om at forsikringsselskapet vil påberope seg foreldelse som ordinært inntreter etter ti år, først inntreter etter tretti år i barneerstatningssaker. Utvalget viser til den nærmere beskrivelse i punkt 6.5.3.7.

Bestemmelsen i fal. § 8-6 tredje ledd foreslås gitt et nytt fjerde punktum, slik:

«Krav som er meldt til selskapet før foreldelsesfristen er utløpt, foreldes tidligst seks måneder etter at sikrede, eller skadelidte (jf §§ 7-6 og 7-7), har fått særskilt skriftlig melding om at foreldelse vil bli påberopt. Meldingen må angi hvordan foreldelse avbrytes. Foreldelsesfristen forlenges ikke etter bestemmelsen her dersom det er gått mer enn 10 år fra kravet ble meldt til selskapet. *Har selskapet unnlatt varsling etter skadeserstatningsloven § 3-3 fjerde ledd, gjelder dette først hvor det har gått 30 år fra forsikringstilfellet inntraff.* Medfører første punktum ved ansvarsforsikring at skadelidtes krav mot sikrede foreldes før kravet mot selskapet, består likevel selskapets ansvar overfor skadelidte.»

En tilsvarende endring er foreslått i bestemmelsen i fal. § 18-6, se punkt 18.2 nedenfor.

14.10 Øvrig lovgivning

14.10.1 Formelle lover

Dette avsnittet gir en *oversikt* over det vesentligste av de øvrige lover som Utvalget har vurdert, og som ikke medfører særskilte samordningsspørsmål i forhold til det nye skadeserstatningsloven kapittel 3. Når det gjelder forskrifter, har det ikke vært mulig for Utvalget å undersøke med full negativ troverdighet. Utvalget nevner imidlertid noen eksempler på forskrifter som blir berørt.

En rekke bestemmelser som henviser til skadeserstatningslovens utmålingsregler vil måtte bytte ut henvisningene til paragrafnumre dersom lovforslaget vedtas. Utvalget har ikke kunnet prio-

⁴⁶ Dette går klart frem av Ot.prp nr. 44 (1988-89) s. 90.

ritere å foreta en fullstendig gjennomgang av slike lovsteder eller tilsvarende punkter i forskrifter, men enkelte slike nevnes nedenfor.

1. *Skatteloven (sktl.)*: §§ 2-14 femte ledd og 4-22 første og andre ledd viser til skadeserstatningsloven kapittel 3. Dette skaper ingen endringsbehov, se begrunnelsen foran. Sktl. § 5-15 første ledd bokstav h nr. 1 viser til «menerstatning etter lov om skadeserstatning § 3-2 og erstatning (oppreisning) for skade av ikke-økonomisk art etter samme lov §§ 3-5 og 3-6». Her må imidlertid paragrafnummereringen oppdateres i tråd med Utvalgets utkast. Et forslag til endring kan lyde slik (utdrag):

«§5-15. Skattefri arbeidsinntekt

(1) Som inntekt regnes ikke ...

h. følgende erstatninger i og utenfor tjenesteforhold:

1. menerstatning, smerteerstatning og oppreisning etter lov om skadeserstatning §§ 3-6, 3-7 og 3-10.»

2. *Folketrygdloven (ftrl.)*: § 11-19 angir at «pensjonsgivende inntekt som er erstatning fra arbeidsgiver etter skadeserstatningsloven § 3-1, eller yrkesskadeforsikringsloven § 13, skal ikke føre til reduksjon av arbeidsavklaringspengene.»

Paragrafnummereringen er den samme i lovutkastet, bortsett fra at § 3-2 bør tilføyes ved siden av § 3-1.

3. *Produktansvarsloven (prodansvl.)*:⁴⁷ § 2-5 gir regler om erstatningsutmåling (og lempning). Bestemmelsens første ledd anviser at «[e]rstatningen ... utmåles ... etter alminnelige erstatningsregler, jf lov 13. juni 1969 nr. 26 om skadeerstatning». De alminnelige utmålingsprinsipper kommer dermed til anvendelse.⁴⁸ Dette tydeliggjøres av forarbeidenes omtale av skadeserstatningsloven kapittel 3.⁴⁹ Siden ordlyden i prodansvl. § 2-5 viser til hele skl., og ikke enkeltparagrafer, er det ikke behov for tilpasninger.

Også denne loven inneholder ansvarsbegrensninger, se prodansvl. § 3-6. Som nevnt foran under punktene 14.5.5 og 14.7.4 er det Utvalgets syn at innføringen av standardiserte regler i utgangspunktet må holdes atskilt fra regler om en øvre ansvarsgrense. På grunnlag av tilsvarende hensyn som er nevnt i punktene 14.5.5 og 14.7.4, foreslås ingen endringer i prodansvl. § 3-6.4.

⁴⁷ Lov 23. desember 1988 nr. 104 om lov om produktansvar.

⁴⁸ Sml. presiseringen i Ot.prp. nr. 48 (1987–1988) s. 130 og 67.

⁴⁹ Jf. Ot.prp. nr. 48 (1987–1988) s. 67.

Pakkereiseloven (pakrl.):⁵⁰ § 6-4 første ledd gir kunden rett til erstatning av arrangøren der pakkereisen er «mangelfull og dette fører til at kunden lider tap». Selv om det ikke fremgår uttrykkelig av ordlyden, omfatter den personskadetap. Dette uttrykkes i forarbeidene, hvor det fremgår at «bestemmelsen [omfatter] tap som følge av personskader», og at «[a]nsvaret for tap som følge av personskader reguleres hovedsakelig av ulovfestede erstatningsprinsipper».⁵¹ Som påpekt i forarbeidene avviker dette fra annen norsk kontraktsrettslig lovgivning, som ikke regulerer slikt tap.⁵² EUs direktiv 13. juni 1990 om pakkereiser, herunder pakkeferier og pakketurer (pakkereisedirektivet) inngår i EØS-avtalen, og forutsetter at erstatningsansvaret etter pakrl. må omfatte også denne type tap.

Bestemmelsen forutsetter at utmålingen følger de vanlige utmålingsprinsippene i skadeserstatningsloven kapittel 3. Det er verken vist til skl. eller til enkelte paragrafer, og det er derfor ikke behov for re-nummerering. Utvalget bemerker også at retten til «ulempe»-erstatning etter pakrl. § 6-4 tredje ledd vil være uendret. Denne regelen har et noe annet dekningsformål enn den foreslåtte regel om smerteerstatning i utkastet, men de har visse berøringspunkter.

14.10.2 Forskrifter

1. *Forskrift om fastsetting og endring av uføregrad i forhold til pensjonsgivende inntekt*.⁵³

«§ 1. Fastsetting av uføregrad

På grunnlag av medlemmets inntektsmuligheter før og etter sykdommen, skaden eller lytet oppsto, skal det fastsettes ett inntektsnivå før uførhet (§ 3) og ett inntektsnivå etter uførhet (§ 4). Uføregraden fastsettes ved å sammenligne de to inntektsnivåene. Inntektsnivået før uførheten skal oppjusteres dersom inntektsnivåene ikke refererer seg til samme tidsperiode. Det skal tas hensyn til all pensjonsgivende inntekt (jf folketrygdloven § 3-15) i vurderingen av uføregraden. Følgende inntekter skal likevel unntas:

⁵⁰ Lov 25. august 1995 nr. 57 om pakkereiser og reisegaranti (pakkereiseloven).

⁵¹ Ot.prp. nr. 35 (1994–1995) s. 49.

⁵² Ot.prp. nr. 35 (1994–1995) s. 49.

⁵³ Forskrift 25. mars 1997 nr. 266 om fastsetting og endring av uføregrad i forhold til pensjonsgivende inntekt, gitt med hjemmel i ftrl. § 12-7 fjerde ledd.

- Erstatning for inntektstap ved erstatningsoppgjør etter skadeserstatningsloven § 3-1, yrkesskedeforsikringsloven § 13 eller pasientskadeloven § 4 første ledd.
- Opparbeidet inntekt som er etterslep fra helt avsluttet aktivitet.»

Henvisningene til skl. § 3-1 vil fortsatt være riktig, fordi påført inntektstap foreslås regulert i første paragraf i utkastet til nytt skadeserstatningsloven kapittel 3. Også henvisningene til ysfl. § 13 og passkl. § 4 første ledd vil fortsatt være dekkende, ut fra de forslag Utvalget har gjort foran.

2. Forskrift om regler for midlertidig ordning med pasientskadeerstatning for somatiske sykehus/poliklinikker:⁵⁴

«§ 4. Erstatningsutmåling, medvirkning, regress m.v.

⁵⁴ Forskrift 1. januar 1988 nr. 4458, gitt med hjemmel i passkl. § 21.

Erstatning etter disse reglene utmåles etter bestemmelsene i lov av 13. juni 1969 nr. 26 om skadeserstatning. Oppreisning, jfr. skadeserstatningsloven § 3-5, utbetales likevel ikke ut over 20 000 kr. Tap under kr. 5 000 omfattes ikke av vilkårene.

Med hensyn til skadelidtes medvirkning og regress gjelder skadeserstatningsloven §§ 3-7 og 5-1 tilsvarende.»

Bestemmelsen må oppdateres i forhold til de nye paragrafnumrene. Et forslag kan lyde slik:

«§ 4. Erstatningsutmåling, medvirkning, regress m.v.

Erstatning etter disse reglene utmåles etter bestemmelsene i lov av 13. juni 1969 nr. 26 om skadeserstatning. Oppreisning, jf. skadeserstatningsloven § 3-10, utbetales likevel ikke ut over 20 000 kr. Tap under kr. 5 000 omfattes ikke av vilkårene.

Med hensyn til skadelidtes medvirkning og regress gjelder skadeserstatningsloven §§ 3-13 og 5-1 tilsvarende.»

Kapittel 15

Økonomiske og administrative konsekvenser

15.1 Innledning

I henhold til Mandatet skal Utvalget på vanlig måte utrede økonomiske og administrative konsekvenser av lovforslaget. Mandatet lyder:

«Økonomiske, administrative og andre vesentlige konsekvenser av lovforslagene skal utredes i samsvar med utredningsinstruksen kapittel 2.

Lovforslaget skal så langt det er mulig baseres på uendret ressursbruk i forhold til i dag for berørte virksomheter og næringer og for dem som betaler forsikringspremier. Innsparing ved behandlingen av erstatningskrav kan i stedet overveies nytt til å høyne erstatningsnivået. Samtidig skal det vurderes om dette i noen grad bør fravikes for å sikre et gjennomgående rimelig dekkende erstatningsnivå ved overgang fra skjønnsmessige utmålingsregler til mer standardiserte regler. I så fall skal det utarbeides alternative lovforslag basert på begge forutsetninger med hensyn til ressursbruk.»

Utvalget har i tråd med dette bestrebet seg på å utarbeide forslag til løsninger som så langt mulig søker å holde fast ved den ressursbruk som er etablert på området. Dette gjelder også den bestående tapsfordeling mellom skadevolderside, skadelidtside og det offentlige. Utvalget har prøvd å holde fast ved grunnleggende fordelingsmodeller i norsk erstatnings- og velferdsrett. Dette innebærer blant annet at prinsippet om at det i erstatningen skal gjøres fradrag for offentlige ytelser er videreført fra gjeldende rett.¹

Det har likevel ikke forhindret at det på enkelte områder bevisst er lagt til rette for mindre forskyvninger hva gjelder endelig tapsfordeling og erstatningsnivå. Dette skyldes i første rekke at enkelte erstatningsposter av ulike grunner systematisk og over tid har gitt for dårlig uttelling for

de skadelidte, sett i forhold til hva som med rette kan kalles «full erstatning». Utvalget har derfor på enkelte punkter oppjustert erstatningsnivåene. Dette gjelder særlig den standardiserte erstatningen for barn, men også i noen grad erstatning for hjemmearbeidstap. Utvalget viser for så vidt til gjennomgangen nedenfor i kapittel 15. I tillegg har Mandatet gitt visse føringer som med nødvendighet innebærer at skadelidte får erstatning for flere negative effekter enn tidligere. Dette gjelder innføring av en smerteerstatning, se kapittel 10 foran, og utvidelsen av ménerstatning til å dekke også medisinsk invaliditet ned till 5 %.² For øvrig er det grunn til å tro at lovforslaget – sett under ett – ikke innebærer vesentlige forskyvninger i tapsfordelingen på området. Som ventelig er ved standardisering, vil noen poster representere en mindre begunstigelse for noen grupper av skadelidte, mens noen poster på tilsvarende måte vil ende opp med en mindre reduksjon i erstatningen sammenliknet med gjeldende rett. Disse effektene vil langt på vei utlikne hverandre. Utvalget viser for så vidt til gjennomgangen av de respektive kapitler nedenfor.

Utvalget har ikke hatt til rådighet et godt tallmateriale å arbeide med for å kunne beregne nærmere hvor store endringer det blir i totalkostnader. Utredningen innebærer standardisering av ulike poster som er aktuelle i erstatningsoppgjør ved personskade, se kapitlene 5-11 foran. Dersom man skulle analysere totalkostnader ved det nye forslaget, måtte dette ha vært gjort via en sammenligning mellom forslaget og gjeldende rett post for post. Slike tall kan bare genereres hvis man har statistikker over antall dekkede skader, med erstatningssummer fordelt på de ulike poster. Slikt tallmateriale finnes ikke i databaser og statistikker. For de nye erstatningspostene lar det seg naturlig nok ikke gjøre å skaffe tall. Utvalget har i møte med fraværet av tallmateriale valgt å lage regneeksempler som belyser situasjonen for den enkelte skadelidte, se punkt 15.3.5 nedenfor.

¹ Nærmere om dette i kapittel 4.2 foran.

² Se kapittel 9 foran.

Utvalget kan, på tross av mangelen på tallmateriale, komme med noen forsiktige prognoser om endringer av betydning for de berørte aktører. I det følgende gjennomgås de økonomiske og administrative konsekvenser av forslagene til standardisert erstatning post for post og helhetlig.

15.2 Generelle effekter

Det bør innledningsvis understrekes at poenget med å innføre standardisert erstatningsutmåling generelt er å spare administrative kostnader i flere ledd. Både for skadelidte, skadevolder, domstoler og andre objektive instanser (slik som Norsk Pasientskadeerstatning) er det arbeidsbesparende å kunne forholde seg til sjabloner i stedet for nøyaktige utregninger. De samfunnsmessige fordelene ved at man enkelt kan finne frem til standardiserte summer i et funksjonelt system er mange, og de er vanskelig å beregne. Utvalget vil imidlertid nevne denne selvsagte fordelene innledningsvis, slik at den følgende presentasjonen av endringer kommer i sitt rette perspektiv. Samfunnsøkonomisk vil standardiseringen gi utgiftsbesparelser for så vel bruk av advokat tjenester som belastninger av domstolene og skadebehandling i forsikringsselskapene. Fordelene ved sparte administrasjonskostnader gjør seg gjeldende generelt, og vil derfor i det følgende ikke nevnes for hver post som gjennomgås, med mindre det gjør seg gjeldende spesielle forhold.

I forlengelsen av det som er nevnt foran, vil Utvalget peke på at den skarpe inndeling i ulike poster under erstatningsutmålingen kan dra med seg mange fordeler. For det første er det grunn til å tro at grensegangene mellom ulike poster skaper en klarhet som forebygger mot kostnader forbundet med tvil og tvister. For det andre vil den modulbaserte tilnærmingen gjøre det mulig å justere enkeltposter uten å gripe inn i andre poster. På dette punktet er det særlig grunn til å nevne revisjonshjemmelen i § 3-18. Denne regelen er i seg selv egnet til å spare kostnader, fordi mer beskjedne justeringer kan foretas uten at hele lovgiverapparatet settes i sving.

Den nye standardiserte ordningen innebærer en forenkling ved at yrkesskadeområdet og det øvrige området for erstatning utmålingsmessig blir behandlet på samme måte. Dette medfører at mange spekulasjoner om hvorvidt man bør kreve erstatning etter yrkesskadeforsikringen eller etter andre kompensasjonssystem (for eksempel trafikkskadeforsikringen, jf. bal. § 4) bortfaller. Skadelidte vil med meget få unntak få den samme erstatning

gen uansett hvilket ansvarsgrunnlag han bygger på.³ Slik fjernes en usikkerhet i systemet som etter omstendighetene kan være kostnadsdrivende.

15.3 Inntektstapserstatning

15.3.1 Innledning

I kjernen av den nye standardiseringsordningen står de nye reglene om utmåling av inntektstapserstatning. Selv om beregningsmåten for erstatning foreslås standardisert, har målsettingen vært å legge til rette for utmåling av full erstatning så langt det lar seg gjøre. Målsettingen om å standardisere og forenkle har likevel med nødvendighet ført til visse mindre forskyvninger og endringer sammenliknet med gjeldende rett, som det redogjøres for rett nedenfor. Utvalget vil peke på at noen endringer på dette området begunstiger skadevoldersiden, mens andre begunstiger grupper på skadelidsiden. Utvalget har hele tiden hatt for øye at de ulike forslag til endringer må ivareta en viss balanse mellom de to nevnte sidene slik at totalbildet ikke forskyves for mye sammenliknet med gjeldende rett. På noen områder er det imidlertid ikke noe bastant motsetningsforhold mellom de to nevnte gruppene. Eksempelvis er mange av de potensielt skadelidende på bilansvarsområdet samtidig med i skadevolderfelleskapet idet de betaler forsikringspremie ved bruk av bil.

Når det gjelder det nye system med erstatning basert på årsinntekt som plasseres i en utarbeidet tabell, vil systemet i grove trekk følge dagens ordning. Også i dagens system legges det stor vekt på skadelidtes årsinntekt på skadetidspunktet. Det er derfor ikke å forvente at systemet i seg selv vil bringe store endringer for de involverte aktørene.

15.3.2 Mulige bidrag til økning av de samlede erstatningsutbetalinger

Et viktig punkt vedrørende mulige økte kostnader for skadevoldersiden er innføringen av en standarderstatning basert på at skadelidte får erstatning som om han eller hun hadde en årsinntekt på 5 G, et «gulv» i erstatningsordningen. En erstatnings-

³ Forskjeller vil oppstå hva gjelder krav om smerteerstatning, se punkt. 15.3.4 nedenfor. Også yrkesskadeforsikrede som ikke har tilknytning til arbeid eller utdanning vil komme bedre ut ved å påberope seg ysl. enn ved å bygge på andre ansvarsgrunnlag, nærmere om slike spesielle forhold på yrkesskadeområdet i kapittel 13 (Særtilpasninger på yrkesskadeområdet) foran.

ordning med en minsteerstatning basert på 5 G i årsinntekt vil innebære at skadelidte med inntekt lavere enn 5 G vil få høyere erstatning enn deres inntekt tilsier etter dagens system.

Når det gjelder samlede økonomiske konsekvenser av denne standardiseringen, må det tas hensyn til at standardiseringen tar et individuelt utgangspunkt for skadelidte med høyere inntekt enn 5 G samtidig som de skadelidte med lavere inntekt løftes opp, slik at de får en erstatning basert på 5 G. Dette skulle isolert sett bidra til en viss økning i de samlede erstatningsutbetalinger for inntektstap.

15.3.3 Mulige bidrag til reduksjon av totalutbetaling

I motsatt retning trekker det imidlertid at forventet lønnsoppgang etter dagens system i prinsippet er erstatningsmessig så lenge slik oppgang kan sannsynliggjøres⁴, mens dette påslaget i erstatningen ikke inngår i Utvalgets forslag. Etter den standardiserte ordning som nå foreslås, vil skadelidtes inntektsnivå i tidsrommet rundt skaden være bestemmende for all fremtidig inntekt. Selv om skadelidte skulle fylle unntaksvilkåret i § 3-2 tredje ledd, vil erstatningen beregnes etter det hypotetiske lønnsnivå de kommende 3–6 år etter oppgjørstidspunktet.⁵ Dette har vært ansett nødvendig for å forfølge standardiseringsformålet. For alle skadelidte som i dag har utsikter til betydelig lønnsøkning gjennom karrieren, og kan sannsynliggjøre dette, vil den standardiserte ordningen innebære en redusert erstatning sammenliknet med dagens nivå.

Mange potensielle skadelidte som har lavere lønn enn 5 G, ville i et tenkt erstatningsoppgjør etter dagens regler ha kunnet sannsynliggjøre et gjennomsnittlig årstap på mer enn 5 G i fremtiden. Denne adgangen vil etter det nye lovforslaget være stengt. På dette punktet vil innføringen av en «standarderstatning» altså gå i skadevoldersidens favør.

En lignende effekt følger av at standarderstatningen vil utbetales til unge under lange utdanningsløp. Etter dagens ordning vil eksempelvis en legestudent i sitt andre studieår kunne påberope seg at han eller hun etter endt studium vil få en inntekt på 10 G eller mer. Etter den standardiserte ordning vil erstatningen bli på standarderstatningsnivå, og dermed «sparer» skadevoldersiden et stort utbetalingsbeløp per skadelidt i denne

kategorien.⁶ Effekten av endringen for denne gruppen må komme til fradrag i overslagene over hvor mye dyrere enn dagens ordning en standarderstatning eventuelt vil bli for skadevoldersiden.

Også for deltidsansatte personer som får standarderstatning, vil denne effekten kunne gjøre seg gjeldende. En skadelidt som arbeider deltid på skadetidspunktet vil kunne sannsynliggjøre en prognose for at vedkommende uten skaden etter en tid ville ha øket sin stillingsandel og at årsinntekten ville ha oversteget 5 G. Etter standarderstatningens system får denne gruppen uten videre erstatning basert på årsinntekt 5 G. I slike tilfeller representerer den nye standardiserte erstatningen en billigere løsning for skadevoldersiden enn dagens. Her må det imidlertid også tas i betraktning at mange deltidsansatte etter dagens system vil ha problemer med å bevise at de senere ville ha gått ut i full jobb. For denne gruppe utgjør den nye ordningen en forenkling og en begunstigende endring.

For helhetens skyld bør det nevnes at unntaket for personer uten tilknytning til utdanning eller arbeidsliv vil fjerne noe av den økonomiske effekten av å etablere en relativt romslig standarderstatning.⁷ Standarderstatningen vil ikke omfatte alle voksne skadelidte. De som ikke kan bevise at de har hatt tilknytning til arbeid eller utdanning i skadeåret eller i året før, vil ikke oppnå standarderstatning jf. punkt 5.5.4.2 foran.

En siste endring som bør nevnes, er at det foreslås innført et tak på erstatningen, slik at inntekter over 19 G ikke er vernet av erstatningsreglene, se om dette punkt 5.4.3 foran. Selv om endringen gjelder et lite fåtall av skadelidte, er det en endring i retning av lavere kostnader for skadevoldersiden.

15.3.4 Endringer i ressursbruken på yrkesskadeområdet

De nevnte effektene slår litt annerledes ut på yrkesskadeområdet. På dette området gjør effekten av å ha et gulv for erstatningen seg gjeldende allerede i dag. De deltidsansatte som er yrkesskadeforsikret etter dagens ordning vil uten videre få

⁴ Se for eksempel Nygaard 2007 s. 109–110.

⁵ Se punkt 5.6.2 om dette.

⁶ Den omstendighet at akkurat denne gruppen vil få markant mindre erstatning enn i dag, kan brukes som et anslag mot standarderstatningen. Det ligger imidlertid i standardiseringstankens natur at standardiseringen vil falle ut til ugunst for noen grupper, og Utvalget har funnet at det ikke kan lages for mange spesialgrupper og unntak dersom standardiseringsformålet skal forfølges, jf. de prinsipielle betraktninger i punkt 3.4.2. foran.

⁷ Se punkt 5.5.4.2 foran om denne kvalifikasjonsregelen som utelukker visse grupper av skadelidte.

en erstatning basert på 7 G, også om de kan bevise at de i fremtiden uten skaden ville ha fått høyere inntekt. Samtidig vil mange arbeidstakere med lavere årsinntekt (enn 7 G) få erstatning basert på en årsinntekt på 7 G. Etter den nye ordningen vil imidlertid erstatningen ta utgangspunkt i en årsinntekt på 5 G. For noen potensielle skadelidte vil dette likevel ikke innebære noen reduksjon i erstatningsnivået. Erstatningen basert på 5 G med utgangspunkt i 60 % trygdedekning ligger for en del aldersgrupper omtrent på nivå med erstatningen fra dagens yrkesskadeforsikring. For aldersgruppene inntil ca. 45 år vil inntektstapserstatningen imidlertid bli redusert, mens nivået øker noe for skadelidte i siste halvdel av 40-årene og eldre. Reduksjonen for yrkesskadde på 21 år vil være ca. 514 000 kroner, mens økningen for yrkesskadde som er 60 år gamle vil være på ca. 136 000 kroner. Skadelidte som tjente 6 G eller mer i året før skaden får lavere erstatning dersom de er i slutten av 20-årene eller yngre.⁸ Også andre forskjeller mellom gjeldende rett og den foreslåtte nye regulering er egnet til å komplisere bildet: Utvalget foreslår en hjemmearbeidserstatning for denne gruppen som skal komme i tillegg til erstatningen basert på 5 G, jf. kapittel 8 foran. Denne økningen er basert på at skadelidte (maksimalt) skal ha inntil 0,4 G per år i hjemmearbeidserstatning, mens det vanligste for de yrkesskadde nok vil være den lavere satsen beregnet ut fra et årlig tap på 0,2 G.⁹ Yngre yrkesskadde som også har krav på hjemmearbeidserstatning på 0,2 G i året kommer mindre dårlig ut. Men fortsatt vil yrkesskadde opp mot 35 år få redusert erstatningsnivå sammenliknet med dagens nivå. En del skadelidte som mottar gulv-erstatning på 5 G få kompensasjon for manglende trygdedekning, jf. særregelen i Utmålingsforskriften § 2-1 sjette ledd. Yrkesskadde som er eldre enn omlag 30 år, og som har en årsinntekt opp mot 6 G og høyere vil få høyere erstatning, både ved at erstatningen øker og ved at taket heves fra 10 til 19 G. Yngre skadelidte må ha en inntekt opp mot 7 G før erstatningen blir like høy eller høyere enn i dag. Disse faktorene bidrar til å øke utgiftene for skadevoldersiden på yrkesskadeområdet.

I motsatt retning trekker det at det nå innføres individuelt fradrag for uføredekning under tjenestepensjoner også for de skadelidte på yrkesskadeområdet. Dette er en endring i forhold til gjel-

dende rett som er egnet til å bringe besparelser for skadevoldersiden.

En effekt som er egnet til å begrense de totale utbetalingene fra yrkesskadeforsikringene er at standardiseringen er basert på intervaller av halve G i stedet for hele G. Dermed blir avrundningene oppover relativt sett mindre sammenliknet med någjeldende standardiseringssystem.

Nedenfor gis det noen regneeksempler som viser effektene av den nye ordningen på yrkesskadeområdet for skadelidte som er 45 år gamle. Tabellen viser noen effekter også for skadelidte som er yngre og eldre. Det er foreløpig uvisst hvordan tjenestepensjonsordningene vil tilpasse seg de nye reglene om uføretrygd.¹⁰ Det er imidlertid grunn til å anta at ordningene vil ta konsekvensen av at folketrygden skal betale 66 % av pensjongivende inntekt inntil 6 G. Utvalget har derfor ved utformingen av regneeksemplene lagt til grunn at tjenestepensjonsordninger vil dekke 66 % av lønnen mellom 6 og 12 G. Videre er tjenestepensjonene nedkapitalisert med en kapitaliseringsrente satt til 5 % på samme måte som erstatningsberegningens tabeller. Endelig er det gjort fradrag på 40 % for skatt jf. Utmålingsforskriften § 2-1 fjerde ledd.

De ovennevnte eksemplene viser tendensene hva gjelder den aldersgruppen som har dannet utgangspunktet for erstatningsberegningen i någjeldende Yrkesskadeforskrift, gruppen på 45–46 år. Når det gjelder yrkesskadde som er yngre eller eldre enn dette, slår tallene litt annerledes ut:

En yrkesskadd 25-åring som tjener 5G får 29,8 G i henhold til lovutkastet § 3-2 med forskrifter. Etter dagens yrkesskaderegulering får skadelidte et aldersbasert tillegg på til sammen 60 % av grunnterstatningen, jf. Yrkesskadeforskriften § 3-3 bokstav d. Summen av 22 G + 60 % av 22 G er 35,2 G. Dermed reduseres erstatningen for inntektstap med 7,8 G ved innføring av Utvalgets lovforslag.

Her kommer imidlertid hjemmearbeidserstatningen inn og utlikner mye av forskjellen. Denne erstatningsposten vil for en 25-åring i gruppe 1 (Mindre funksjonsnedsettelse) utgjøre 4,9 G. Dermed blir forskjellen mellom de to systemene marginal: 35,2 G etter någjeldende ordning og 34,7 G etter Utvalgets forslag. Men også her må det tas i betraktning at arbeidsgiverbetalte uføredekninger går til fradrag jf. lovforslagets 3-2 tredje ledd og 5.3.3 foran. For en 21-åring blir reduksjonen noe større, ca. 136 000 kroner.

⁸ Se om dette gjennomgangen i kapittel 13 foran. Tilpasninger på yrkesskadeområdet.

⁹ Se om erstatning for tap av hjemmearbeidsevne § 3-5 og kapittel 7 foran.

¹⁰ I Prop. L 130 (2010–2011) er det lagt til grunn at tjenestepensjonsordningene må tilpasse seg det nye systemet.

Boks 15.1

Eksempel 1: «Asgeir» er en 45-åring med inntekt på 480 000 kroner, han er 100 % ervervs-messig ufør og har 30 % medisinsk invaliditet. Han kan utføre noe hjemmearbeid

Under någjeldende yrkesskadeforsikrings-ordning får Asgeir:

Inntektserstatning:	22 G
Ménerstatning:	1 G
Til sammen:	23 G

Årslønnen til Asgeir utgjør 6,345 G. Når dette tallet rundes av oppover, havner han i kategorien for 6,5 G. Dette gir følgende resultat etter ny ordning:

Inntektstaperstatning:	30,2 G
Ménerstatning:	$2,7 G - 1/3 = 1,8$
Hjemmearbeid:	4 G (gruppe 1)
Til sammen:	36,0 G

Tjenestepensjonen kan for Asgeir, med fra- drag for skatt, utgjøre et neddiskontert beløp på ca.1,8 G.

Etter Yrkesskadeforsikringsordningen vil dette beløpet komme i tillegg til erstatningen. Dermed får Asgeir 23 G pluss 1,8 G, til sammen 24,8 G.

Etter den nye ordningen vil tjenestepensjo- nen derimot komme til fradrag. Dermed får Asgeir 36 G minus 1,8 G. Dette utgjør 34,2 G.

Yrkesskadeforsikringen skal da etter gjel- dende rett betale 23 G, mens forsikringen etter ny ordning betaler 34,2 G.

Hvis Asgeir bare er 50 % *erверvsufør*, halve- res inntektserstatningen i begge ordninger.

Han får da 12 G fra den någjeldende Yrkes- skadeforsikringen og 20,9 G fra den nye ord- ningen. Det siste tallet reduseres med den ufø- redekningen Asgeir måtte få fra tjenestepen- sjonsordninger.

En yrkesskadd 55-åring med samme inntekt (5G), får etter det nye forslaget 13,7 G pluss hjem- mearbeidserstatning (gruppe 1) 3,4 G, til sammen 17,1 G. Etter någjeldende yrkesskaderegulering får han 22 G minus 45 % av 22 G, jf. Yrkesskadefor- skriften § 3-3 bokstav b. Dette utgjør 12,1 G. Dette tyder på at de eldre yrkesskade profiterer på det

Boks 15.2

Eksempel 2: «Bjarne» er en 45-åring med inn- tekt på 360 000 kroner, han er 100 % ervervs- messig ufør og har 30 % medisinsk invaliditet. Han kan utføre noe hjemmearbeid:

Under någjeldende Yrkesskadeforsikrings- ordning får Bjarne 23 G.

Rundet av oppover, vil Bjarnes årslønn plassere ham i gruppen for 5 G i årsinntekt.

Etter ny ordning blir oppgjøret for Bjarne slik:

Inntektstaperstatning:	21,7 G
Ménerstatning:	$2,7 - 1/3 = 1,8 G$
Hjemmearbeid:	4 G
Til sammen:	27,5 G

Dersom Bjarne ikke har tjenestepensjon blir utgiften for yrkesskadeforsikringen 23 G etter gjeldende ordning, og 27,5 G etter den fore- slåtte nye.

Hvis Bjarne bare er 50 % *erверvsufør*, halv- eres inntektserstatningen i begge ordninger.

Han får da 12 G fra YS-ordningen av i dag og ca. 16,7 G fra yrkesskadeforsikringen etter den nye ordningen.

nye forslaget sammenliknet med gjeldende ord- ning. Igjen må det minnes om fradraget for uføre- dekning fra tjenestepensjonsordninger hvor arbeidsgiver har betalt premien, jf. § 3-2 tredje ledd.

Hvis man sammenlikner dagens yrkesskade- ordning med lovforslaget uten å ta i betraktning tjenestepensjonsordninger, trer det frem en klar profil: De yngste skadelidte kommer dårligere ut med lovforslaget enn med dagens yrkesskadeord- ning. De eldste gruppene av skadelidte kommer vesentlig bedre ut med lovforslaget enn med den någjeldende yrkesskadeordningen.

For å vise hvordan det nye forslaget slår ut i forhold til ulike aldersgrupper, har Utvalget utar- beidet en del regneksempler se nedenfor i punkt 15.3.5. For oversiktens skyld er det også lagt inn tall utmåling etter dagens alminnelige erstatnings- rettslige regler.

Boks 15.3

Eksempel 3: «Cecilie» er en 45-åring med inntekt på 600 000 kroner, hun er 100 % ervervsmessig ufør og har 30 % medisinsk invaliditet. Hun kan utføre noe hjemmearbeid.

Årslønnen til Cecilie utgjør 7,9 G

Under någjeldende yrkesskadeforsikringsordning får Cecilie:

Inntektserstatning:	24 G
Ménerstatning:	1 G
Til sammen:	25 G

Når dette tallet rundes av oppover, havner hun i kategorien for 8 G. Dette gir følgende resultat etter ny ordning:

Inntektserstatning:	44,1 G
Ménerstatning:	$2,7 - 1/3 = 1,8$ G
Hjemmearbeid:	4 G (gruppe 1)
Til sammen:	49,9 G

Cecilie kan antas å få tjenestepensjon tilsvarende en kapitalisert engangsverdi på 10 G. Under någjeldende yrkesskadeordning kommer dette beløpet i tillegg til utbetalingen fra yrkesskadeforsikringen, slik at Cecilie får til sammen 35 G.

Under den nye ordningen vil tjenestepensjonen gå til fradrag i erstatningen jf. lovutkastet § 3-2 tredje ledd første punktum. Dermed vil erstatningssummen bli $(49,9 \text{ G} - 10 \text{ G} =) 39,9 \text{ G}$. Tjenestepensjonen kommer i tillegg. Yrkesskadeforsikringen betaler etter gjeldende rett 25 G, og etter den nye ordningen 39,9 G.

Hvis Cecilie bare er 50 % *erhvervsufør*, halveres inntektserstatningen i begge ordninger.

Hun får da 13 G fra gjeldende yrkesskadeordning og 27,9 G fra den nye ordningen.

15.3.5 Regneeksempler og differanseberegninger

For å anskueliggjøre hvilke konsekvenser lovforslaget har for erstatningsbeløpene til de enkelte grupper av skadelidte, har Utvalget utarbeidet en oversikt, se tallmaterialet nedenfor.

I eksemplene på utregning etter skadeserstatningsloven § 3-1 er det lagt til grunn 60 % uførepensjon for 5 og 6 G, 56,5 % uførepensjon for 7 G, og 39,5 % uførepensjon for 10 G i inntekt i konsta-

Boks 15.4

Eksempel 4: «Dina» er en 45-åring med inntekt på 1 000 000 kroner, hun er 100 % ervervsmessig ufør og har 30 % medisinsk invaliditet. Hun kan utføre noe hjemmearbeid.

Under någjeldende Yrkesskadeforsikringsordning får Dina: 31 G

Årslønnen til Dina utgjør 13,22 G. Når denne tallet rundes av oppover, havner hun i kategorien for 13,5 G. Dette gir følgende resultat etter ny ordning:

Inntektserstatning:	93,3 G
Ménerstatning:	$2,7 - 1/3 = 1,8$ G
Hjemmearbeid:	4 G (gruppe 1)
Til sammen:	99,1 G

Tjenestepensjonen for Dina kan utgjøre 31,3 G. Etter någjeldende yrkesskadeordning kommer dette beløpet i tillegg til yrkesskadeerstatningen. Dermed blir den samlede erstatningen 62,3 G.

Etter den nye ordningen vil tjenestepensjonen gå til fradrag i erstatningen jf. lovutkastet § 3-2 tredje ledd første punktum. Dermed vil erstatningssummen bli $(99,1 \text{ G} - 31,3 \text{ G} =) 67,8 \text{ G}$. Tjenestepensjonen kommer i tillegg. Yrkesskadeforsikring betaler etter gjeldende rett 31 G og etter ny ordning 67,8 G.

Hvis Dina er 50 % *erhvervsufør*, halveres inntektstapsersstatningen i begge ordninger. Hun får da 16 G fra gjeldende yrkesskadeordning og 52,5 G fra den nye ordningen.

teringsåret. Uførepensjon er beskattet som inntekt. Det er ikke tatt hensyn til særfradrag. Det er heller ikke tatt hensyn til at skadelidte kan ha rett til erstatning for tap i opptjening av alderspensjon. Skatteulempen er satt til 25 %. G er anvendt med 2010-verdi: 75 641 kroner.

For de to kolonnene til høyre, som viser differanse mellom ny utmåling og gjeldende rett, er erstatning for hjemmearbeidstap ikke inkludert ved sammenlikning med erstatning etter skl., fordi dette vil gi det mest nøyaktig sammenlikningsgrunnlaget. For differanseberegningen i relasjon til yrkesskade (nedenfor forkortet til YS) er det tatt med to kolonner som viser differansen når den yrkesskade kvalifiserer for hjemmearbeidserstatning og differansen når skjadelidte ikke kvalifiserer. Hjemmearbeidserstatningen er tatt med for å vise effekten av å la yrkesskadeforsikringen omfatte en standardisert hjemmearbeidserstatning.

Antall G	Yskade	Forslaget eksl. hjemme- arbeid	Forslag inkl. hjemme- arbeid Gr. 1	Skl. § 3-1	Differanse skl. og ny modell eksl. hjemmearbeid	Differanse YS og ny modell, eksl. hjemmearbeid	Differanse YS og ny modell, inkl. hjemmearbeid
<i>21 år</i>							
5 G	2 829	2 315	2 693	2 224	+ 109	- 514	- 136
6 G	2 829	2 731	3 109	2 668	+ 63	- 98	+ 280
7 G	2 829	3 722	4 100	3 260	+ 462	+ 893	+ 1 271
10 G	3 600	6 679	7 057	6 128	+ 549	+ 3 079	+ 3 457
19 G	3 858	15 143	15 521			+ 11 285	+ 11 663
<i>26 år</i>							
5 G	2 621	2 148	2 519	2 151	- 3	- 473	- 102
6 G	2 621	2 534	2 905	2 581	- 47	- 87	+ 284
7 G	2 621	3 464	3 835	3 154	+ 310	+ 843	+ 1 214
10 G	3 574	6 210	6 581	5 928	+ 282	+ 2 636	+ 3 007
19 G	3 743	14 084	14 454			+ 10 341	+ 10 711
<i>35 år</i>							
5 G	2 246	1 967	2 307	1 965	+ 2	-279	+ 61
6 G	2 246	2 315	2 655	2 358	- 43	+ 69	+ 409
7 G	2 246	3 162	3 502	2 882	+ 280	+ 916	+ 1 256
10 G	2 859	5 673	6 013	5 416	+ 267	+ 2 814	+ 3 154
19 G	3 063	12 866	13 206			+ 9 803	+ 10 143
<i>40 år</i>							
5 G	1 955	1 823	2 156	1 821	+ 2	-132	+ 201
6 G	1 955	2 148	2 481	2 185	- 37	+ 193	+ 526
7 G	1 955	2 927	3 260	2 676	+ 241	+ 972	+ 1 305
10 G	2 563	5 257	5 590	5 019	+ 238	+ 2 591	+ 2 924
19 G	2 746	11 921	12 253			+ 9 175	+ 9 507
<i>45 år</i>							
5 G	1 664	1 641	1 944	1 637	+ 4	- 23	+ 280
6 G	1 664	1 928	2 231	1 964	+ 36	+ 264	+ 567
7 G	1 664	2 632	2 935	2 400	+ 232	+ 968	+ 1 271
10 G	2 269	4 728	5 031	4 512	+ 216	+ 2 459	+ 2 762
19 G	2 376	10 718	11 020			+ 8 342	+ 8 644
<i>50 år</i>							
5 G	1 331	1 399	1 686	1 402	- 3	+ 68	+ 355
6 G	1 331	1 657	1 944	1 679	- 18	+ 326	+ 613
7 G	1 331	2 254	2 541	2 056	+ 198	+ 923	+ 1 210
10 G	1 815	4 047	4 334	3 864	+ 183	+ 2 232	+ 2 519
19 G	1 901	9 182	9 469			+ 7 281	+ 7 568

Antall G	Yskade	Forslaget eksl. hjemme- arbeid	Forslag inkl. hjemme- arbeid Gr. 1	Skl. § 3-1	Differanse skl. og ny modell eksl. hjemmearbeid	Differanse YS og ny modell, eksl. hjemmearbeid	Differanse YS og ny modell, inkl. hjemmearbeid
<i>55 år</i>							
5 G	915	1 036	1 293	1 102	- 66	+ 121	+ 378
6 G	915	1 225	1 482	1 323	- 108	+ 310	+ 567
7 G	915	1 672	1 929	1 616	+ 56	+ 757	+ 1 014
10 G	1 248	2 995	3 252	3 038	- 43	+ 1 747	+ 2 004
19 G	1 307	6 792	7 049			+ 5 485	+ 5 742
<i>60 år</i>							
5 G	499	635	854	720	- 85	+ 136	+355
6 G	499	749	968	864	- 115	+ 250	+ 469
7 G	499	1 021	1 240	1 055	- 34	+ 522	+ 741
10 G	680	1 831	2 150	1 983	- 152	+ 1 151	+ 1 417
19 G	713	4 160	4 379			+ 3 447	+ 3 666

Tall fra arbeidet med NOU 2004: 3 viser at det hvert år kan være tale om nærmere 1000 personer som blir helt eller delvis uføre som følge av en yrkesskade.¹¹ Av disse kan man anta at ca. 60 % vil bli 100 % arbeidsuføre.¹² Det vil dermed være ca. 600 personer hvert år som blir utsatt for effektene av endringene i yrkesskadedekningen.

De aktuelle skadelidte vil fordele seg i alder og inntektsnivå, jf. eksemplene som er gjennomgått foran. Dette gjør at det er nokså usikkert å operere med aggregerte tall. Den omstendighet at fradrag for tjenstepensjon vil redusere utgiftene for yrkesskedeforsikringen, gjør det også vanskelig å operere med sikre slutninger om hvorvidt den nye ordningen medfører økte kostnader for yrkesskedeforsikringen. Her gjør det seg også gjeldende usikkerhetsmomenter mht. hvordan pensjonsordningene vil utvikle seg i lys av endringer i folketrygdens dekning av uføretrygdede.

Talleksemplene foran viser at særlig hevnningen av taket for erstatning kan lede til økte utbetalinger under yrkesskedeforsikringen. Samtidig vil den omstendighet at det blir gjort fradrag for utbetalinger fra pensjonsordninger i arbeidsforhold antagelig i noen grad utlikne økningene i kostnader. Denne effekten vil nok også få betydning for premiebetalingen. Det forutsettes at bedriftenes premie til en fremtidig arbeidsskade-

forsikring gjenspeiler den risikoreduksjon som foreligger hvis bedriften samtidig har en uførepensjonsdekning i sin tjenstepensjon. Det kan i denne sammenheng være behov for informasjonsutveksling på tvers av selskaper. Hvis bedriften også kan fremvise informasjon om vesentlig innslag av fripoliser for uførepensjon blant de ansatte bør også dette kunne hensyntas.

15.3.6 Generelle effekter vedrørende inntektstap

Generelt viser gjennomgangen foran at den nye utmålingsordningen medfører både påplussinger og fradrag i den samlede utbetaling av erstatning for inntektstap. Når det særlig gjelder sammenlikningen med erstatningsnivåene på yrkesskadesektoren, må det advares mot å legge gjeldende yrkesskedeforsikring til grunn som noen form for «fasit». Erstatningsnivåene i yrkesskadeordningen har ikke blitt til etter noen nitid regning over hva som er full erstatning, men er mer basert på en rekke forsikringsprodukt som forelå tidlig på 1990-tallet samt beregninger av erstatningsnivået den gangen etter skadeserstatningsloven ved en årsinntekt på 7 G. Som nevnt i punkt 5.2 ble det tatt hensyn til trygddekningen under utarbeiding av de standardiserte satsene, men uten at de nærmere beregninger fremgår av forarbeidene.¹³ Mye tyder på at den nye regule-

¹¹ Se statistikken i NOU 2004: 3 s. 134, tabell 7.12.

¹² Statistikken over hvilken andel av de yrkesskadde som var helt uføre viser 56.9 % jf. den nevnte tabell 7.12.

¹³ Jf. NOU 1994: 20 s. 167.

ringen av uførestønad gir grunn til å øke erstatningen noe for å kompensere for at trygdedekningen ikke er høy.

På dette punktet bør det særskilt bemerkes at de nye reglene om beregning av uførestønad ville ha påvirket erstatningsutmålingen også om reglene ikke skulle standardiseres. Skadelidte med lav trygdedekning må få kompensasjon for dette enten erstatningen standardiseres eller ikke. Effektene av den nye ordningen for uføretrygd må derfor holdes ut fra standardiseringsreglene.

Når det nå legges opp til at det gjøres fradrag for tjenestepensjon i betalingen fra yrkesskade-forsikringen, vil det ligge til rette for at selskaper som tegner yrkesskade-forsikring kan vise til sine tjenestepensjonsordninger når det forhandles om forsikringsavtalene. Den omstendighet at en bedrift har uførepensjon som del av sin tjenestepensjonsordning vil føre til at utbetalingene fra yrkesskade-forsikringen for høytlønnede uføre arbeidstakere blir tilsvarende lavere. Dette vil kunne hensyntas ved fastsettelse av premienivået.

Det bør særskilt nevnes at refusjonsordningene knyttet til yrkesskader og trafikkskader må gjennomgås på nytt i lys av det nye lovfor-slaget.¹⁴ Utvalget går imidlertid ikke nærmere inn på effektene knyttet til refusjonsordningene.

Det faller vanskelig å gi nærmere anslag av total-kostnadene i kroner og øre. Et blikk på total-kostnadene knyttet til utbetalinger under trafikks-forsikringer i 2009 kan likevel gi visse indikasjo-ner på tallenes størrelsesorden.

For motorvognsforsikringer (omfatter mer enn ordinære biler, for eksempel også snøscoote-re) var den totale skadeserstatningen i 2009 11,5 milliarder kroner (11545 millioner kroner). Samti-dig var utbetalingene som spesifikt relaterte seg til personskader 1,9 milliarder kroner (1922 millio-ner kroner), samt 62 millioner kroner til utbetalin-ger under førerulykkeforsikringer.¹⁵ Dette inne-bærer at personskadene representerte 16,5 % av total-kostnadene. Dette innebærer at en eventuell økning i de totale erstatningsbeløp bare delvis vil påvirke forsikringspremien ved motorvognforsik-ring. En eventuell økning av erstatningsbeløpene som følge av standardiseringen vil dermed bare innebære en økning på et område som represen-terer 1/7 av premien.

15.4 Barneerstatning

En iøynefallende endring vedrørende barneerstatningen er at denne posten, som tidligere omfattet både inntektstap og ménerstatning i én engangs-sum, nå deles opp i to særskilte poster. Postene for inntektstap vil isolert sett være lavere enn den tidligere erstatningen, men når ménerstatning kommer i tillegg, vil den samlede erstatningen gjennomgå en viss økning. Videre skal barneerstatningen nå utbetales i to omganger, med en særskilt overgangserstatning som dekker inn-tektstap skadelidte har før fylte 22 år.

Et eksempel gjelder en skadelidt som er 16 år på konstateringstidspunktet og blir 100 % ervervsufør og 100 % medisinsk invalid. Erstatning for inntektstap utgjør da 37,9 G pluss en overgangserstatning på 4,9 G. Ménerstatning på 100 % vil utgjøre (kapitalisert engangsverdi av årstap beregnet til 1 G per år) ca. 16,5 G.¹⁶ Disse postene utgjør da til sammen 59,3 G. Dette innebærer en klar økning sammenliknet med det tidligere stan-dardbeløpet på 40 G.

I tillegg kommer erstatning for hjemmear-beidstap som for barn med større funksjonsevne-tap kan utgjøre 10,1 G.

Innføringen av et erstatningsoppgjør i to faser vil også medføre økte kostnader og administrative byrder totalt sett. Det ligger i sakens natur at det vil bli et øket behov for legetjenester, fordi det skal foretas en medisinsk vurdering av skadelidte i to omganger. Det blir imidlertid ikke en dobling av arbeidet, fordi den ervervsmessige uførheten fremdeles skal fastsettes bare én gang.

Tofasesystemet vil kreve en overvåkning av sakene fra skadevoldersiden, her særlig forsi-kringsselskapene. Innføring av rutiner for vars-ling det året skadelidte fyller 18 år vil kreve res-surser, men neppe store ressurser.

15.5 Merutgiftserstatning

Klargjøringen av hvilke utgifter som er erstatnings-messige antas å lede til mindre administrative kost-nader og mindre belastning på advokater og dom-stoler. For øvrig vil erstatningssaker vedrørende moderate og mindre merutgifter ikke påvirkes så mye av standardiseringsordningen. Som det frem-går av kapittel syv foran, skal merutgifter som

¹⁴ Jf. ftrl. §§ 23-7 og 23-8 med tilhørende forskrifter.

¹⁵ Tallene er skaffet til veie av FNO.

¹⁶ For disse beregningene må man ta i betraktning at det gjel-der G -beløp til en hver tid, men slik at overgangserstatnin-gen utbetales lenge før erstatningen for fremtidstapet, jf. opplegget med erstatningsutbetalinger i to omganger, nær-mere om dette i kapittel 6.

hovedregel utmåles individuelt med de kostnader og administrative ressurser det medfører.

På den andre side vil systemet med en erstatning tilsvarende 2 G per år for pleie- og omsorgsutgifter i storskadesakene kunne innebære besparelser for både skadevolder- og skadelidtsiden. Når det først blir tvist om utmålingen i slike saker, har det erfaringsmessig krevd store sakskostnader på begge sider. Når Utvalget nå foreslår en standardløsning som begge sider i særlige tilfeller kan bevise seg ut av, vil dette kunne medføre besparelser sak for sak.

Som en særskilt besparelse vedrørende menneskelige omkostninger bør nevnes at det er gunstig for skadelidte å slippe måtte gå igjennom en rettsak eller annen tung prosess for å få sin erstatning.

Delstandardiseringen for jevnt påløpende tap kan også bidra til å begrense antall tvistetema under erstatningsutmålingen, se lovutkastets § 3-4 sjetten ledd andre punktum med tilhørende forskrift.

15.6 Hjemmearbeidserstatning

Som det fremgår av overlegningene og sammenlikningen med rettspraksis som er foretatt i kapittel syv, er det mye som tyder på at erstatningsnivået for hjemmearbeidstap generelt økes noe i forhold til det som har vært vanlig i rettspraksis. Dette bidrar klart nok til å øke de totale utbetalingene. Konsekvensene på yrkesskadeområdet er gjennomgått under punkt 15.3.4. Et viktig punkt er at fremtidig tap i hjemmearbeidsevne i dag anses erstattet gjennom grunnerstatningen (erstatning for fremtidig tap i inntekt, jf. *Martinsen* (Rt. 1998 s. 1916), mens tapet nå foreslås erstattet som en egen post.

Det nye systemet ville fjerne usikkerheten knyttet til om yrkesskadede reelt får noen erstatning for tap av evne til hjemmearbeid.

15.7 Smerteerstatning

I og med at norsk rett så langt ikke har hatt en egen hjemmel for erstatning for smerte (ut over oppreisningserstatning), vil enhver utbetaling etter den nye regel innebære et bidrag til økning av det samlede erstatningsnivået sammenliknet med tidligere. Utvalgets standpunkt om at smerteerstatningen skal komme til fradrag ved utbetaling av ménerstatning vil nok likevel begrense det totale økonomiske volumet denne erstatningsposten representerer.

Erstatningsposten gjelder midlertidige skader og den beløper seg til 189 kroner per dag per 2010) pluss et noe høyere beløp de første syv dager. For de første syv dager er erstatningen satt til ca. kroner 529 per dag, til sammen 3 782 for en uke. Erstatningen er begrenset oppad til 1 G.

Et særskilt formål bak den nye erstatningsposten er at den skal kompensere for smerte ved for eksempel matforgiftninger, allergiske reaksjoner etter bruk av hud- og hårpleieprodukter og andre lignede forhold som særlig rammer forbrukere. Tall fra mattilsynet viser at antallet meldte matbårne infeksjoner de siste årene har ligget på ca. 1500 per år.¹⁷ Dersom man legger til grunn at matforgiftninger gjennomsnittlig foranlediger et fravær på én uke, vil det samlede volumet av disse erstatningene utgjøre kroner 3 782 x 1500 = ca. 5,8 mill. Dette er i seg selv et relativt beskjedent beløp, men det gjelder da også bare én av sektorene hvor smerteerstatning kan være aktuelt. Også andre forbrukergrupper enn forbrukere av mat kan være aktuelle for smerteerstatning. Det er imidlertid grunn til å anta at tilfellet av feilbehandlinger i for eksempel frisørbransjen vil lede til et langt lavere antall saker enn det som gjelder for matforgiftninger. Disse løse estimatene er i første rekke tatt med for å vise at de økonomiske konsekvensene av å innføre den nye erstatningsposten neppe vil bli veldig store som følge av de typiske forbrukerskadene.

Et annet område er personskader, som ikke sjelden medfører en forbigående sykdomstilstand. Hvis sykdommen varer i flere måneder, kan denne erstatningsposten representere summer mellom 1/4 G og 1G. Når alle slike personskader legges sammen, vil de samlet utgjøre en ikke uvesentlig økning i utbetalinger fra forsikringsselskapene og skadevoldersiden.

Når det gjelder administrative kostnader knyttet til smerteerstatning bør nevnes at forsikringsdekning av slike skader trolig vil operere med egenandeler som vil ta bort den byrde som er forbundet med å administrere mange mindre saker. Dette kan også være gunstig for den preventive effekten av å innføre smerteerstatning. Dersom bedrifter selv må betale smerteerstatning påført enkeltstående skadelidte som er rammet av eksempelvis matforgiftning, vil dette kunne bidra til at aktsomheten i bedriften skjerpes. Dermed vil antall skader reduseres, noe som har en gunstig effekt både samfunnsøkonomisk og på økonomiske og administrative kostnader.

¹⁷ Se Mattilsynets Årsrapport, matbårne infeksjoner og utbrudd i 2009, s. 6 m/diagram.

Et særlig kjennetegn ved smerteerstatning er at det er en tapspost som gjelder relativt små krav. For slike krav kan kostnadene med å behandle kravene være store sett i forhold til størrelsen på kravene. Utvalget har i denne forbindelse funnet at grepet med å unnta smerteerstatningen fra livsområdet for motorvognulykker og fra området for forsikrede skadetyper etter yrkesskadeforsikringsloven er egnet til tilstrekkelig å redusere de samlede kostnadene ved innføring av smerteerstatning. Når de nevnte områdene holdes utenfor, kan et samlet utvalg stille seg bak innføring av smerteerstatning fra første dag.

15.8 Erstatning for tapt livsutfoldelse (ménerstatning)

De endringer som er gjort i lov og forskrift på dette området, er i første rekke en kodifisering og videreføring av gjeldende rett. Det kan derfor neppe antas at endringen vil ha store økonomiske eller administrative konsekvenser. Den største realitetsendringen ligger i at det foreslås en rett til ménerstatning også ved méngrader ned til 5 %. Dette vil naturlig nok bidra til å øke forsikringspremier og totale erstatningsutbetalinger.

Den omstendighet at nedslagsfeltet blir større, vil også medføre at det oppstår flere saker som krever behandling i forsikringsselskapet og eventuelt i rettsapparatet. Som kjent er det administrative kostnader forbundet med slik saksbehandling, men for mange av sakene vil kravet om ménerstatning være én av flere erstatningsposter. Man må likevel ta i betraktning at skadelidte som har så lav medisinsk invaliditetsgrad som 5–14 % ikke alltid har noe ervervstap eller tap etter andre poster, for eksempel hjemmearbeidstap. Det er derfor grunn til å tro at senkningen av kravet til medisinsk invaliditet vil lede til en økning i antall saker totalt sett. Hver av disse nye sakene vil gjelde relativt beskjedne beløp. Saker med inntil 15 % medisinsk invaliditet – altså de nye sakene sammenliknet med gjeldende rettstilstand – gir en erstatning på 7 % av G per år, ca. 5 000 kroner. En kapitalisert verdi av et årstap på 5 000 kroner utgjør for en 40-åring $5000 \text{ kroner} \times 16,01 = \text{ca. } 80\,000 \text{ kroner}$.¹⁸ Om man tenker seg at det kan være ca. 1000 slike skader i løpet av et år, utgjør dette 80 millioner kroner.

Utvalget finner det imidlertid vanskelig å forutse hvilket antall man vil ha av slike saker, og det er ikke sikkert at aldersprofilen på de skadelidte etterlater 40 år som en gjennomsnittsalder. Med disse forbehold, er det likevel grunn til å tro at en økning i erstatningsutbetalingene vil bli moderat.

15.9 Forsørgertap og omstillingserstatning

For forsørgertap vil erstatningsnivået følge av standardiserte utbetalinger basert på inntekt. Nivået på forsørgertapserstatningen er søkt videreført gjennom den standardiserte ordning.

Innenfor yrkesskadeområdet vil den nye erstatningsordningen likevel innebære en økning av erstatningsnivået for etterlatte barn. Mens det nå gjeldende toppnivået for et barns forsørgertapserstatning etter Yrkesskadeforskriften per i dag er 6 G, vil det nye toppnivået, basert på en årsinntekt på 6 G, utgjøre 14 G. Erstatningen kan også bli høyere dersom den avdøde forsørger hadde høy inntekt. Topperstatningen kan etter dette bli så høy som 20,3 G dersom skadelidte er et enebarn på 0 år og avdøde har en inntekt som overstiger 12 G.

Noen regneeksempler viser hvilke utslag den nye ordningen vil gi på yrkesskadeområdet. Det bør minnes om at yrkesskadeerstatningen etter gjeldende rett ikke har gitt uttrykk for «full erstatning», blant annet fordi nivået ikke er blitt justert i tråd med *Bastrup* (Rt. 1998 s. 639). At Utvalget går inn for en økning i nivået er derfor naturlig jf. også Arbeidsskadeutvalgets forslag.

Økningen som fremgår av eksemplet skyldes dels at Utvalget har ønsket å inkludere *Bastrup*-tillegget i forsørgertapserstatningen. Utvalget har videre gjennom en sammenlikning med relevant rettspraksis funnet at det er rom for å legge det standardiserte erstatningsnivået for forsørgertap noe høyere enn det som er lagt til grunn i yrkesskadeforsikringsordningen. Erstatningsnivået er bygget på eksisterende rettspraksis og den er gjort inntektsavhengig med grove kategorier. Det er derfor ikke gitt at erstatningsnivået blir veldig forskjellig fra dagens nivå.

Utvalget har altså generelt forsøkt å videreføre nivået i gjeldende rett. På den annen side har Utvalget på enkelte punkt valgt løsninger som avviker fra gjeldende rett på en slik måte at de bidrar til å *redusere* erstatningen til etterlatte. For det første har Utvalget valgt å se bort fra *Bastrup*-dommens prinsipp om at forsørgertap kan omfatte løpende utgifter som reelt bidrar til skadelidtes

¹⁸ Her er anvendt rikstrygdeverkets kapitaliseringstabell for ménerstatning basert på 5 % kapitaliseringsrente, inntatt i Nygaard 2007 s. 504.

Boks 15.5

Case 5: «Eirik» er 45 år gammel og gift. Han har en inntekt på 480 000 kroner per år og dør i en arbeidsulykke. Han etterlater seg ektefelle og 2 barn, 5 og 10 år:

Etter någjeldende Yrkesskedeforsikringsordning vil oppgjøret bli slik for de etterlatte:

Ektefellen får:	15 G
Barn 10 år får:	3,5 G
Barn 5 år får:	5 G
Yrkesskedeforsikringen betaler:	23,5 G

Etter den nye erstatningsordningen vil oppgjøret bli slik:

480 000 kroner utgjør 6,3 G. Etter Utmålingsforskriften § 7-3 andre ledd skal da tabellen legges til grunn uten justering, slik:

Ektefellen får:	14 G
Pluss omstillings- erstatning:	1,5 G
Barn 10 år får:	9 G – 25 % = 6,7 G
Barn 5 år får:	11,5 G – 25 % = 8,6 G
Yrkesskedeforsikringen betaler:	30,8 G

formuesoppbygging utover en periode på 5 år, ved at etterlatte ikke lenger vil få erstatning for utgifter til avdrag på boliglån fram til etterlatte barn er blitt ferdig med videregående skole. Videre er forsørgertapserstatningen ikke basert på Bastrupdommens forutsetning om erstatning for forsørgertap til gjenlevende ektefelle helt frem til barnet er 19 år. Utvalget har heller ikke fullt ut videreført prinsippet om at den forsørgede ikke skal måtte gå ned i levestandard.

Den nye regelen om «omstillingserstatning» på 1,5 G vil formelt innebære en ny lovhjemlet erstatningspost i norsk erstatningsrett. Regelen fremstår derfor formelt som en utvidelse av katalogen for erstatningsmessige poster, men den dekker reelt de samme poster det etter gjeldende rett allerede er hjemmel for: Skadeserstatningsloven har en regel om at skadevolder er ansvarlig for «vanlige utgifter til gravferden» og «andre utgifter i anledning av dødsfallet», jf. skl. § 3-4 tredje ledd første punktum. I Yrkesskedeforskrif-

ten § 6-3 er det også en regel om at skadevolder skal betale 1/2 G for begravellesutgifter. Det er dermed grunn til å tro at den nye bestemmelsen om omstillingserstatning ikke vil innebære noen vesentlig realitetsendring i norsk rett.

Etter dette vil en overgangserstatning på 1,5 G ikke nødvendigvis innebære en økning i erstatningsnivået per skadetilfelle innenfor kategorien forsørgertap.

15.10 Samlede økonomiske og administrative konsekvenser

Gjennomgangen foran har vist at den nye, standardiserte utmålingen av personskadeerstatning vil føre til høyere erstatningsnivå for enkelte grupper av skadelidte, mens andre skadelidtegrupper får mindre erstatning sammenliknet med i dag. De viktigste punktene hvor erstatningen økes, er punkter hvor Mandatet gir anvisning om at Utvalget skal vurdere å etablere nye erstatningsposter i norsk rett (smerteerstatning og i noen grad omstillingserstatningen ved forsørgertap) eller punkter hvor Mandatet ber Utvalget om å vurdere utvidelse av eksisterende poster (ménerstatningen utvides til invaliditetsgrader ned til 5 %). For øvrig vil standardiseringen av hjemmearbeidserstatning kunne innebære en økning i kostnadsnivået for forsikringsfellellskapene, særlig for dekningen under yrkesskedeforsikringen. Dette fordi denne erstatning etter yrkesskedeforsikringsloven så langt har vært ansett å omfatte posten hjemmearbeidstap uten at det på noe tidspunkt ble gjort et spesielt påslag i erstatningsnivået for å dekke inn denne posten. Den omstendighet at taket for dekning etter yrkesskedeforsikringen heves fra inntektsgruppen som har 10 G per år til 19 G per år, er også egnet til å øke utgiftene på sektoren. På yrkesskadeområdet er det også foreslått en viss økning av forsørgertapserstatningen til barn. På den andre siden reduseres inntektstapserstatningen til unge yrkesskadde som tjente mindre enn gjennomsnittet i Norge før de ble skadet.

Også barneerstatningen foreslås endret slik at de samlede utbetalinger blir høyere enn før. En slik endring vil imidlertid være i godt samsvar med de forutsetninger som ble lagt til grunn da barneerstatning i sin tid ble innført (1987). Utover disse punktene er det neppe grunn til å tro at de samlede erstatningsutbetalinger vil bli endret på dramatisk vis. De ulike standardiseringsforslag viderefører i det vesentlige linjer som allerede er lagt i norsk erstatningsrett. Økning av erstatnings-

nivået for noen grupper av skadelidte motsvares i noen grad av at enkelte andre grupper av skadelidte får lavere erstatning. Grepet med å bygge på eksisterende kapitaliseringsrente har vært et nødvendig og hensiktsmessig middel til å etablere endringer som ikke innebærer for store forskyvninger i kostnadsnivåene for skadevolder og i dekningsnivåene for skadelidte, se punkt 4.5 om dette. Utvalget har oppfattet denne tilnærmingen som den mest ansvarlige med tanke på at lovforslaget ikke skal foranledige store økonomiske og administrative konsekvenser utenfor det som var forutsatt i Mandatet.

Særmerknad: Utvalgsmedlem Orsteen påpeker at det ikke har vært mulig i løpet av utvalgsarbeidet å få gjennomført en tilfredsstillende analyse av de sannsynlige effekter både hva gjelder det totale kostnadsnivået og effekten for kostnadsfordelingen ved yrkesskade.

I henhold til Utvalgets mandat skulle Utvalgets forslag så langt det var mulig baseres på uendret ressursbruk i forhold til i dag for berørte virksomheter og næringer og for dem som betaler forsikringspremier. Utvalget har likevel gjennomgående foreslått økte erstatninger og ikke i tilstrekkelig grad foreslått reduksjoner i erstatninger som kan veie opp for disse. Utvalget uttaler selv at når man av retts tekniske grunner velger å etablere en langt på vei allmenngyldig normalerstatning, bør denne ikke settes høyere enn det nivå de ulike forsikringsfellesskap kan bære. Orsteen har derfor oppfordret Utvalget til å innhente mer nøyaktige beregninger av de økonomiske effektene av Utvalgets forslag.

Utvalget har foreslått nye erstatningsposter, utvidelse av eksisterende poster og har i de fleste tilfeller foreslått standarderstatninger som er høyere enn etter gjeldende rett. Særlig viktig er erstatningsutmålingen ved uførhet.

Utvalget foreslår omfattende endringer på gjeldende yrkesskadeordning, med store konsekvenser for økonomien i ordningen.

Kostnadsoverslag tilsier at Utvalgets forslag ville innebære en svært betydelig kostnadsøkning for yrkesskader før fradrag for tjenestepensjoner er tatt hensyn til. I de tilfeller hvor fradrag for tjenestepensjoner gjør seg gjeldende er kostnadsøkningen mer usikker, men i motsetning til offentlig sektor hvor alle er omfattet av uførepensjon er bare anslagsvis to av fem arbeidstakere i privat sektor omfattet av slik dekning. Svært mange private bedrifter vil dermed måtte påregne en betydelig kostnadsøkning.

Kostnadsøkningene som Utvalgets forslag innebærer fordeler seg også ulikt i forhold til alder og lønnsnivå. Som illustrert av Utvalgets utredning (punkt 15.3.5, regneeksempler og differanseberegninger) gir forslaget en liten reduksjon i erstatning for yngre arbeidstakere med lavere inntekter, men generelt betydelig økninger for arbeidstakere med midlere og høyere inntekter. Dette vil kunne medføre at enkelte næringer og enkeltbedrifter kan oppleve særlig store kostnadsøkninger.

De små bedriftene er særlig følsomme for økte kostnader, og blant disse er utbredelsen av tjenestepensjonsordninger som kan redusere kostnadene, betydelig mindre enn blant større bedrifter.

Revisjon av yrkessykdomslisten er blitt utredet, og det pågår en debatt om utvidelse av dekningsomfanget for denne. En slik utvidelse kan potensielt øke kostnadene i ordningen betraktelig, og det er derfor svært uheldig at Utvalget nå foreslår endringer som vil medføre ytterligere kostnadspress.

Orsteen minner om hans dissens i forhold til nivå for gulv på inntektstapserstatningen. Utvalget har foreslått et gulv på 5 G som skal sikte inn mot en standarderstatning, mens Orsteen har tatt til orde for et gulv på 4 G og at gulvet skal sikre en minsterstatning, ikke en standarderstatning. Forskjellen mellom disse forslagene er betydelig.

Del IV
Lov- og forskriftsforslag med merknader

Kapittel 16

Lov- og forskriftsforslag til endring av Skadeserstatningslovens kapittel 3

16.1 Lovtekstutkast (endrer skadeserstatningsloven kapittel 3)

§ 3-1 *Innledende bestemmelse*

(1) Ved personskade som følge av en ansvarshendelse, kan skadelidte tilkjennes erstatning for

- a) inntektstap etter § 3-2 eller § 3-3
- b) merutgifter etter § 3-4
- c) hjemmearbeidstap etter § 3-5
- d) tapt livsutfoldelse etter § 3-6
- e) smerte etter § 3-7
- f) forsørgertap etter § 3-8
- g) tort, smerte og annen krenking eller skade etter § 3-10
- h) krenkelse av ære og privatliv etter § 3-11 og § 3-12

(2) Erstatning for påført økonomisk tap etter postene som nevnt i første ledd bokstavene a) til c) skal dekke skadelidtes individuelle tap i tiden frem til oppgjørstidspunktet. Det skal gjøres fradrag for ytelser fra det offentlige, jf. femte ledd.

(3) For fremtidig økonomisk tap gjelder reglene i § 3-2 til § 3-5. Grensen mellom påført og fremtidig tap er oppgjørstidspunktet for den enkelte tapspost. Med oppgjørstidspunktet menes det tidspunkt partene kommer til enighet eller det treffes avgjørelse som blir rettskraftig. Krav om erstatning for fremtidig tap og krav om standardisert erstatning for påført tap forfaller to uker etter oppgjørstidspunktet hvis ikke annet følger av dom eller avtale. Krav om erstatning for tap av forsørger, jf. § 3-8, forfaller likevel én måned etter at kravet er meldt til den ansvarlige eller dennes representant.

(4) Er det fremtidige tapet av begrenset varighet, skal erstatningen så langt mulig fastsettes med utgangspunkt i reglene om fremtidig tap. Erstatning for fremtidig tap etter § 3-2 til § 3-6 skal ikke begrenses som følge av skadelidtes negative helseutvikling. Erstatningen kan

likevel begrenses i den utstrekning skadelidte åpenbart har eller vil få en unormalt negativ helseutvikling som ikke skyldes ansvarshendelsen. Skadevolder har bevisbyrden for en slik påstand.

(5) Hvor det vises til denne bestemmelsen, skal det ved erstatningsutmålingen gjøres fradrag for ytelser fra det offentlige etter folketrygdloven, kommunehelsetjenesteloven, sosialtjenesteloven og andre regler så langt ytelsen kompenserer for skaden. For annen vesentlig økonomisk støtte til kompensasjon av skaden, kan det gjøres fradrag i erstatningen.

(6) Forhåndsavtaler som begrenser skadelidtes rettigheter etter kapitlet her er ugyldige.

(7) Med «G» menes grunnbeløpet i folketrygden, jf. folketrygdloven § 1-4.

(8) En skade anses konstatert på ulykkes-tidspunktet eller det tidspunkt skadelidte enten

- a) døde av skaden eller sykdommen uten å ha søkt legehjelp,
- b) første gang søkte legehjelp for skaden eller sykdommen, eller
- c) første gang meldte krav til forsikringsgiveren på grunn av skaden eller sykdommen

(9) Kongen kan gi nærmere regler om utmålingen.

§ 3-2 *Inntektstaperstatning til voksne*

(1) Erstatning for tap i fremtidig erverv utmåles med utgangspunkt i skadelidtes årsinntekt. Med årsinntekt menes skadelidtes pensjonsgivende inntekt til og med 19 G i det året skaden ble konstatert, i året før eller et senere år. Erstatningen fastsettes med utgangspunkt i det høyeste av disse beløpene etter tabell i forskrift gitt av Kongen. Arbeidsinntekt i utlandet og vesentlig utbytte fra selskap som åpenbart er vunnet ved arbeid før konstateringstidspunktet regnes som årsinntekt.

(2) Har skadelidte tilknytning til arbeid eller utdanning på konstateringstidspunktet eller i

året før, skal årsinntekten ikke settes lavere enn 5 G. Skadelidte med pensjonsgivende inntekt eller tilsvarende inntekt over 1 G i det aktuelle år skal anses å ha tilknytning til arbeid. Det samme gjelder personer som har faktisk omsorg for egne barn yngre enn 6 år på konstaterings-tidspunktet eller i året før.

(3) I erstatningen gjøres fradrag for uføredekninger under pensjonsordninger som helt eller delvis er betalt av skadelidtes nåværende eller tidligere arbeidsgiver. Er skadelidte fylt 57 år på konstateringstidspunktet, ytes erstatning for tap av mulighet til avtalefestet pensjon.

(4) Har skadelidte bare tapt deler av sin inntektsevne, reduseres erstatningen tilsvarende, idet utmålingen tar hensyn til skadelidtes muligheter for å skaffe seg inntekt som med rimelighet kan ventes på bakgrunn av evner, utdanning, praksis, alder og muligheter for omskolering. Erstatningen kan utmåles for et begrenset tidsrom regnet fra oppgjørstidspunktet jf. § 3-1 fjerde ledd.

(5) Har skadelidte ingen tilknytning som nevnt i andre ledd, eller leder reglene i første og andre ledd til et økonomisk resultat som er åpenbart urimelig jf. § 3-9, skal erstatningen fastsettes med utgangspunkt i skadelidtes antatte gjennomsnittlige inntektsnivå uten skaden de nærmeste årene etter konstateringstidspunktet. Erstatningen skal utmåles etter tabeller fastsatt i forskrift med mindre særlige grunner taler for en skjønsmessig utmåling. Hvor det vil være åpenbart urimelig å ta utgangspunkt i årsinntekten etter første ledd for hele tapsperioden, kan det tas utgangspunkt i annen årsinntekt for en del av perioden.

§ 3-3 *Inntektstapserstatning til barn*

(1) Har skadelidte på konstateringstidspunktet ikke fylt 19 år, ytes erstatning for tap i erverv etter paragrafen her.

(2) Inntektstap frem til og med det året skadelidte fyller 21 år, erstattes med et antall G som regulert i tabell i forskrift gitt av Kongen. Erstatning er betinget av at skadelidte er påført en medisinsk invaliditet på minst 10 %.

(3) Inntektstap etter det året skadelidte fyller 21 år erstattes etter § 3-2 og utmåles dette året. Inntekten uten skaden settes til 6 G, som regulert i forskrift gitt av Kongen. Er skaden konstatert det året skadelidte fyller 17, 18 eller 19 år, kan utmålingen avventes til det året skadelidte fyller 24 år. Er det åpenbart at skadelidte er 100 % varig ervervsufør, kan erstatningen likevel

fastsettes tidligere. Skadevolder kan når som helst oppfylle sin betalingsforpliktelse ved å betale en erstatning som om skadelidte er 100 % varig ervervsufør. Fremskutt oppgjør etter tredje eller fjerde punktum er betinget av samtidig oppgjør av merutgiftserstatning etter § 3-4 tredje ledd, og av hjemmearbeidserstatning jf. § 3-5 og ménerstatning jf. § 3-6, med lovens høyeste erstatning.

(4) Skadevolder eller dennes representant plikter å gi skadelidte særskilt melding om rett til oppgjør etter tredje ledd, det året skadelidte fyller 19 år. Varslet skal sendes skriftlig der det foreligger kontaktinformasjon hos skadevolder eller i folkeregisteret, og i andre tilfeller meddeles ved offentlig kunngjøring.

(5) Har skadelidte inntekt over 6 G på konstateringstidspunktet eller i året før, kan skadelidte som alternativ til utmåling etter paragrafen her kreve erstatning etter § 3-1 andre ledd og § 3-2.

(6) Ved varig medisinsk invaliditet til og med 25 %, kan skadelidte alternativt kreve erstatningen fastsatt til en engangserstatning etter tabell i forskrift gitt av Kongen. Erstatningen reduseres forholdsmessig ved lavere varig medisinsk invaliditet enn 25 %. Det gis ikke erstatning etter leddet her ved lavere medisinsk invaliditet enn 5 %. Kravet må fremmes innen skadelidte fyller 16 år, likevel senest 5 år fra konstateringstidspunktet. Velges oppgjør etter leddet her, skal postene hjemmearbeidserstatning jf. § 3-5, merutgiftserstatning jf. § 3-4 og ménerstatning jf. § 3-6 gjøres opp samtidig.

(7) Har skadelidte barn et tidsbegrenset tap, skal erstatningen utmåles individuelt med utgangspunkt i reglene for fremtidig tap så langt de passer jf. § 3-1 fjerde ledd første punktum jf. samme bestemmelses andre ledd.

§ 3-4 *Merutgiftserstatning*

(1) Erstatning for skade på person skal dekke nødvendige og rimelige merutgifter som følge av ansvarshendelsen.

(2) Rent medisinske behov erstattes ikke ut over skadelidtes egenandel, med mindre det foreligger særlige grunner. For behandlingsformer som er medisinsk akseptert, men med uavklart effekt for skadelidte, kan merutgifter ved å prøve behandlingen dekkes i den utstrekning dette finnes rimelig. Merutgifter ved velværebehandling og behandlingsformer som ikke er medisinsk akseptert, dekkes ikke etter paragrafen her.

(3) Erstatning til skadelidte med behov for hjelp til å oppnå selvstendighet, uavhengighet og trivsel kan ytes på et høyere nivå enn det offentlige tilbudet. Har skadelidte som nevnt i første punktum varig og omfattende pleie- og omsorgsrelaterte behov, erstattes fremtidige årlige merutgifter med 2 G. Dette gjelder likevel ikke om skadelidte sannsynliggjør at årstapet er høyere enn 2 ½ G, eller skadevolder sannsynliggjør at årstapet er lavere enn 1 ½ G. Erstatningen fastsettes da individuelt etter tredje ledd første punktum jf. første ledd.

(4) Ved utmåling etter første ledd, andre ledd, tredje ledd første og siste punktum gjøres fradrag for offentlige ytelser etter § 3-1 femte ledd.

(5) Rent sosiale behov dekkes ikke etter paragrafen her.

(6) Hvor erstatningen dekker gjennomsnittlige fremtidige årlige merutgifter, skal utmålingen skje etter forskrift gitt av Kongen.

§ 3-5 Hjemmearbeidserstatning

Ved utformingen av denne bestemmelsen har Utvalget har delt seg i to fraksjoner, med fire medlemmer i hver. Medlemmene er enige om vilkårene for erstatning for påført og midlertidig fremtidig tap, men uenige om det skal stilles et tilleggsvilkår for rett til erstatning for varig fremtidig tap:

Robberstad, Aasland Jerstad, Fisknes og Skofteland mener at det ikke skal stilles noe tilleggsvilkår for rett til erstatning ved varig fremtidig tap, og foreslår følgende regel:

(1) Erstatning for påført hjemmearbeidstap fastsettes med utgangspunkt i hva det koster å kjøpe tilsvarende tjenester. Offentlige ytelser kommer til fradrag etter § 3-1 femteledd.

(2) Erstatning for fremtidig hjemmearbeidstap fastsettes med et årlig beløp lik

- a) 0,2 G ved varig tap av evnen til å utføre en vesentlig del av tyngre hjemmearbeid (gruppe 1).
- b) 0,4 G ved varig tap av evnen til å utføre en vesentlig del av også lettere hjemmearbeid (gruppe 2).

Har skaden i tillegg medført en ikke uvesentlig begrensning i evnen til å ta omsorg for barn, erstattes dette med 0,15 G per år frem til det året yngste barn fyller 19 år.

3) Har skadelidte et tidsbegrenset tap, gjelder ikke kravet om at funksjonsnedsettelsen er varig. Utmålingen gjøres etter § 3-1 fjerde ledd.

Den andre fraksjonen, bestående av Askeland, Riisa, Flatner og Orsteen, mener at det skal stilles et tilleggsvilkår for rett til erstatning ved varig fremtidig tap, og foreslår følgende regel: Avsnitt 3-5 Hjemmearbeidserstatning

(1) Erstatning for påført hjemmearbeidstap fastsettes med utgangspunkt i hva det koster å kjøpe tilsvarende tjenester. Offentlige ytelser kommer til fradrag etter § 3-1 femteledd.

(2) Erstatning for fremtidig hjemmearbeidstap fastsettes med et årlig beløp lik

- a) 0,2 G ved varig tap av evnen til å utføre en vesentlig del av tyngre hjemmearbeid (gruppe 1).
- b) 0,4 G ved varig tap av evnen til å utføre en vesentlig del av også lettere hjemmearbeid (gruppe 2).

Har skaden i tillegg medført en ikke uvesentlig begrensning i evnen til å ta omsorg for barn, erstattes dette med 0,15 G per år frem til det året yngste barn fyller 19 år.

(3) Erstatning etter andre ledd er betinget av at skadelidte er påført varig medisinsk invaliditet på minst 10 %, med mindre det er klar sannsynlighetsovervekt for at skadelidte har et hjemmearbeidstap.

4) Har skadelidte et tidsbegrenset tap, gjelder ikke kravet om at funksjonsnedsettelsen er varig, og tredje ledd får ikke anvendelse. Utmålingen gjøres etter § 3-1 fjerde ledd.

§ 3-6 Ménerstatning

(1) Har skadelidte fått varig medisinsk invaliditet på 5 prosent eller mer, utmåles særskilt ménerstatning. Ménets størrelse fastsettes etter forskrift. Erstatningen fastsettes ut fra ménets medisinske art og størrelse etter tabell gitt i forskrift.

(2) Har skadelidte en skade fra før, kan méngraden forhøyes. Ved fastsettelse av méngrad ved flere skader skal det tas hensyn til om en skade forsterker virkningen av en annen skade. Er ménet særlig byrdefullt for den personlige livsutfoldelsen, kan erstatningen etter første og andre ledd i paragrafen her forhøyes med inntil 10 prosent.

(3) Har skadelidte allerede fått full ménerstatning basert på 100 prosent medisinsk invaliditet for tidligere skade, kan det etter rettens skjønn gis en tilleggserstatning for den nye skaden.

(4) Har skadelidte en medisinsk prognose om sterkt forkortet levetid kan ménerstatningen utmåles i terminer, jf § 3-14. Terminbeløpet for-

høyes med 0,5 G per år. Er den medisinske invaliditeten lavere enn 35 %, forhøyes terminbeløpet med 0,25 G per år.

(5) Offentlige ytelser kommer til fradrag etter § 3-1 femte ledd.

(6) Utbetalt smerteerstatning etter § 3-7 kommer til fradrag.

§ 3-7 Smerteerstatning

(1) Er skadelidte påført sykdom eller betydelig smerte som ikke gir krav på ménerstatning, utmåles særskilt smerteerstatning. Smerteerstatning gis ikke når skaden er voldt ved bruk av motorvogn.

(2) Erstatningen utmåles med 0,007 G for hver av de første syv dagene tilstanden varer, deretter 0,0025 G for hver påfølgende dag. Den samlede smerteerstatningen skal ikke overstige 1 G.

§ 3-8 Forsørgertaperstatning og omstillingserstatning

(1) Erstatning for tap av forsørger tilkommer den eller de etterlatte som avdøde ved dødsfallet helt eller delvis forsørget. Erstatning kan etter forholdene tilkjennes selv om den avdøde ikke ved dødsfallet forsørget den etterlatte, forutsatt at denne i nær framtid kunne pårekne forsørging. Forsørgertap omfatter også verdien av avdødes arbeid i hjemmet og verdien av avdødes omsorg for barn.

(2) Erstatning til avdødes barn og samlivspartner utmåles med utgangspunkt i avdødes årsinntekt inntil 12 G i det året han eller hun dør eller i året før etter standardiserte satser i forskrift fastsatt av Kongen. Med årsinntekt menes inntekt som beskrevet i § 3-2 første ledd. Erstatning til andre for tap av forsørger skal utmåles individuelt.

(3) Tap i en omstillingsfase etter dødsfall erstattes med 1,5 G. Erstatningen utbetales til gjenlevende samlivspartner eller til annen etterlatt person når særlige grunner taler for det. Hvor slik person ikke finnes, skal likevel begravelseutgifter erstattes med 0,5 G.

§ 3-9 Individuell utmåling av erstatning

Leder bestemmelsene foran til et åpenbart urimelig økonomisk resultat, utmåles erstatningen individuelt.

§ 3-10 Oppreisning

Den som forsettlig eller grovt aktløst har

a) voldt skade på person

b) tilføyd krenking eller utvist mislig atferd som nevnt i straffeloven §§ 147, 168, 169, 192-199, 200 tredje ledd, 217-221, kap. 21, § 228, kap. 25 eller § 390a,

kan pålegges å betale den fornærmede en slik engangssum som retten finner rimelig til erstatning (oppreisning) for den voldt tort og smerte og for annen krenking eller skade av ikke-økonomisk art. Ved utmålingen av slik erstatning kan det tas hensyn til om skadelidte får smerteerstatning etter skl. § 3-7.

Den som forsettlig eller grovt aktløst har voldt en annens død, kan pålegges å betale avdødes ektefelle, samboer, barn eller foreldre slik oppreisning som nevnt i første ledd.

§ 3-11 Erstatning for ærekrenking og krenking av privatlivets fred

Den som har krenket en annens ære eller privatlivets fred, skal, såfremt han har vist uaktsomhet eller vilkårene for straff er til stede, yte erstatning for den lidte skade og slik erstatning for tap i fremtidig erverv som retten under hensyn til den utviste skyld og forholdene ellers finner rimelig. Han kan også pålegges å betale slik erstatning (oppreisning) for skade av ikke økonomisk art som retten finner rimelig.

Er krenkingen forøvd i trykt skrift, og noen som har handlet i eierens eller utgiverens tjeneste er ansvarlig etter første ledd, hefter også eier og utgiver for erstatningen. Det samme gjelder oppreisning pålagt etter første ledd, med mindre retten av særlige grunner finner å burde frita dem. Eier eller utgiver kan også pålegges slik ytterligere oppreisning som retten i forhold til dem finner rimelig. Norsk Rikskringkasting hefter på tilsvarende måte når noen som handler i institusjonens tjeneste er ansvarlig etter første ledd for sending i kringkastingen. Det samme gjelder for annen institusjon som driver kringkasting.

I dom som går ut på straff eller mortifikasjon, kan retten tilplikte domfelte å betale til fornærmede et beløp til kunngjøring av dommen. Det samme gjelder ved domfelling etter straffelovens § 130.

Ansaret for krenking forøvd i blad eller tidskrift som er trykt i riket, omfatter ikke den som bare har deltatt ved teknisk framstilling eller distribusjon av skriftet. Tilsvarende gjelder for kringkastingssending.

§ 3-12 Krenkelseserstatning

Den som uaktsomt har satt frem en ytring som er egnet til å krenke en annens ærefølelse eller

omdømme, skal yte erstatning for den lidte skade og slik erstatning for tap i fremtidig erverv som retten ut fra den utviste skyld og forholdene ellers finner rimelig. Han kan også pålegges å betale oppreisning som retten finner rimelig. Dersom den krenkede døde mindre enn 15 år før krenkelsen etter første ledd fant sted, kan krav om oppreisning settes frem av hans nærmeste.

En ærekrenkende ytring medfører ikke ansvar etter første ledd dersom den anses berettiget etter en avveining av de hensyn som begrunner ytringsfrihet. Ved denne vurderingen skal det særlig legges vekt på om ytringen hviler på et fyldestgjørende faktisk grunnlag, på ytringens grad av krenkelse, og om hensynet til den krenkede er tilfredsstillende ivaretatt ved for eksempel adgang til imøtegåelse, om allmenne interesser eller andre gode grunner tilsa at den ble satt frem, og om ytreren har vært i aktsom god tro med hensyn til de momenter som kan gjøre ytringen berettiget.

Reglene i § 3-11 andre og fjerde ledd gjelder tilsvarende.

§ 3-13 Regress

1. Trygden eller en pensjonsinnretning kan ikke kreve regress hos den ansvarlige for trygdens eller pensjonsinnretningens utgifter og ansvar på grunn av skaden, med mindre denne er voldt forsettlig av den erstatningsansvarlige selv. Ved personskadeforsikring gjelder det samme for forsikringsselskapets regress mot den ansvarlige. Regressretten gjelder bare i den utstrekning ytelsene tillegges betydning ved utmålingen av skadevolderens ansvar overfor den skadelidte.

2. Arbeidsgiveren kan kreve regress for lønn under sykdom eller liknende ytelser, så langt tredjemann er erstatningsansvarlig etter ellers gjeldende erstatningsregler. Regressretten omfatter ikke ytelser som arbeidsgiveren kan kreve dekket av trygden.

3. Ved forsikring som en arbeidsgiver har tegnet for en ansatt, kan selskapet forbeholde seg rett til regress mot den ansvarlige skadevolder.

§ 3-14 Oppgjørsform

Erstatning for personskade og tap av forsørger fastsettes til en engangssum, med mindre retten av særlige grunner finner å burde fastsette erstatningen helt eller delvis til terminbeløp. Terminbeløpet skal fastsettes i et antall G med mindre særlige grunner taler mot det. For betaling av terminbeløp kan den erstatningsansvarlige pålegges å stille sikkerhet. Når det fin-

nes grunn til det, kan tingretten i den rettskrets der skadelidte har alminnelig verneting, etter begjæring av en part ved kjennelse helt eller delvis omgjøre terminbeløp til engangserstatning.

§ 3-15 Rådighetsbegrensninger

Erstatningskrav etter dette kapitlet kan ikke overdras eller pantsettes så lenge kravet ikke er godkjent eller rettskraftig avgjort. Retten kan likevel samtykke i overdragelse av slikt erstatningskrav etter at kravet er oppstått. Krav på erstatning etter § 3-6, § 3-9, § 3-10 eller § 3-11 kan heller ikke overføres ved arv, så lenge det ikke er godkjent eller gjort gjeldende ved søksmål, eller det er meldt til Norsk Pasientskadeerstatning etter pasientskadeloven § 9.

Når særlige grunner foreligger, kan retten begrense rådigheten over et godkjent eller tilkjent erstatningsbeløp. Reglene i lov om fordringshavernes dekningsrett § 3-9 andre til fjerde ledd får i så fall anvendelse, men slik at også retten i samband med bestemmelse om rådighetsbegrensning kan treffe nærmere bestemmelse om forvaltningen av midlene.

Avgjørelse etter denne paragraf treffes ved kjennelse av tingretten i den rettskrets der skadelidte har sitt alminnelige verneting med mindre spørsmålet bringes inn for den dømmende rett eller Pasientskadenemnda til avgjørelse i samband med avgjørelsen av erstatningskravet eller ved kjennelse forut for dette.

§ 3-16 Adgang til etteroppgjør

Et avsluttet oppgjør om ménerstatning eller erstatning for tap i framtidig erverv, erstatning for tap av evne til hjemmearbeid eller utgifter, kan kreves opptatt til ny behandling hvis skadelidtes medisinske helsetilstand eller ervervs-evne forverres vesentlig, og det er sannsynlighetsovervekt for at dette vil gi rett til en vesentlig høyere erstatning. Etteroppgjør kan ikke kreves senere enn 5 år etter at endelig oppgjør fant sted, likevel tidligst den dagen skadelidte fyller 26 år. Ved oppgjør etter § 3-3 sjette ledd kan bare forverring av skadelidtes medisinsk invaliditet gi grunnlag for etteroppgjør.

§ 3-17 Særregler på yrkesskadeområdet

For skadelidte som fyller vilkårene for ansvar etter yrkesskadeforsikringsloven, skal utmålingsreglene i bestemmelsene foran gjelde med følgende unntak:

- a) Årsinntekt § 3-2 første ledd skal settes til 5 G eller høyere selv om den skadelidte ikke fyller vilkårene i § 3-2 andre ledd.

- b) Har skadelidte rett til ménerstatning fra folketrygden, skal fradraget etter § 3-6 sjette ledd settes til en tredjedel av erstatningssummen.

§ 3-18 Revisjon

Kongen skal revidere tallverdiene bestemt i forskriften til § 3-2, § 3-3, § 3-4, § 3-5, § 3-6, § 3-7 og § 3-8 minst hvert femte år. Revisjonen skal særlig ta hensyn til ny lovgivning etter lovens ikrafttredelse eller forrige revisjon. Kongen kan oppnevne en særskilt nemnd som skal gi råd om revisjonen.

§ 3-19 Ikrafttredelses- og overgangsbestemmelser

(1) Loven trer i kraft når Kongen bestemmer.

(2) Loven gjelder for skader som konstateres etter at den trer i kraft.

16.2 Forskriftsutkast («Utmålingsforskriften»)

Kapittel 1 Innledende bestemmelser

§ 1-1 Tidsbegrensete skader

(1) Erstatning for tidsbegrenset tap skal så langt det er mulig utmåles ved å anvende forskriftstabellens tallverdier for tapsperiodens antall år regnet bakover fra tabellens ende- punkt:

- 67 år for inntektstaperstatning
- 78 år for merutgifterstatning
- 76 år for hjemmearbeidsstatning

§ 1-2 Grunnbeløp

Med «G» menes grunnbeløpet i folketrygden, jf. skadeserstatningsloven § 3-1 syvende ledd.

Kapittel 2 Inntektstaperstatning til voksne

§ 2-1 Fremtidig inntektstap

(1) Erstatning for tap i fremtidig erverv ved personskade fastsettes etter tabellen i Vedlegg 1 med utgangspunkt i skadelidtes høyeste årsinntekt jf. skadeserstatningsloven § 3-2 første ledd.

(2) Årsinntekt måles i halve G ved å dele brutto årsinntekt på det kronebeløp G utgjør 1.

januar i det år som fremgår av første ledd. Årsinntekten er den gjennomsnittlige månedsinntekten i beregningsåret ganget med tolv, med mindre særlige grunner taler for annen beregningsmåte. Beløpet for årsinntekt rundes av oppover til nærmeste halve G. Skadelidtes alder på oppgjørstidspunktet legges til grunn ved bruk av tabellen.

(3) Utgjøres hele eller deler av årsinntekten av utbytte fra selskap, skal utbyttet fra året før konstateringstidspunktet legges til grunn. Når særlige grunner taler for det, kan det tas hensyn til muligheten for utbytte på konstateringstidspunktet og til utbytte som er tatt ut de siste tre år.

(4) Ved fradrag for ytelser fra tjenestepensjonsordninger jf. lovens § 3-2 tredje ledd gjøres det et fradrag for fremtidig inntektsskatt på 40 % av pensjonsytelsen.

(5) Erstatning etter skl. § 3-2 femte ledd utmåles etter tabeller i Vedlegg 1 eller Vedlegg 2 med mindre særlige grunner taler for en skjønnsmessig utmåling. For skadelidte som ikke fyller vilkårene for å motta uføretrygd skal erstatningsutmålingen ta hensyn til dette ved bruk av særskilt tabell i Vedlegg 2.

(6) Er skadelidtes årsinntekt 5-8 G, og den årlige trygdeutbetalingen er betydelig lavere enn forutsetningen for utmåling etter første ledd, skal det gis et tillegg i erstatningen etter tabellen i Vedlegg 5. Er skadelidtes årsinntekt 8,5 -12 G og den årlige trygdeutbetaling lavere enn 3 G, skal det gis et tillegg i erstatningen på 10 %. Er skadelidtes årsinntekt 12,5 - 19 G og den årlige trygdeutbetaling lavere enn 3 G, skal det gis et tillegg i erstatningen på 5 %.

§ 2-2 Inntektstap for eldre skadelidte

Er skadelidte 65 år eller eldre på oppgjørstidspunktet, skal erstatningen utmåles etter den tallverdi som gjelder for skadelidte som er 65 år på oppgjørstidspunktet.

Kapittel 3 Inntektstap til barn

§ 3-1 Inntektstap frem til og med det året skadelidte fyller 21 år (overgangsstatning)

(1) Inntektstap frem til og med det året skadelidte fyller 21 år, erstattes med et antall G som regulert i følgende tabell:

Alder på konstaterings- tidspunktet	Erstatning verdsatt på konstateringstidspunktet (G)
0	2,9
1	3,0
2	3,1
3	3,2
4	3,3
5	3,5
6	3,6
7	3,7
8	3,8
9	4,0
10	4,1
11	4,3
12	4,4
13	4,6
14	4,7
15	4,8
16	4,9
17	4,9
18	4,7

(2) Ved lavere medisinsk invaliditet enn 40 %, reduseres erstatningen slik:

Mindre enn 10 % medisinsk invaliditet	Ingen overgangserstatning
10–14 %	30 % av full overgangserstatning
15–19 %	40 % av full overgangserstatning
20–24 %	50 % av full overgangserstatning
25–29 %	60 % av full overgangserstatning
30–34 %	70 % av full overgangserstatning
35–39 %	80 % av full overgangserstatning

§ 3-2 *Inntektstap etter det året skadelidte fyller 21 år (fase 2-erstatning)*

Inntektstap etter det året skadelidte fyller 21 år erstattes etter skadeserstatningsloven § 3-2. Inntekten uten skaden settes til 6 G, og erstatningen utmåles etter følgende tabell:

Alder på oppgjørstids- punktet	Erstatning verdsatt på oppgjørstidspunktet (G)
0	26,9
1	27,6
2	28,3
3	29,0
4	29,7
5	30,5
6	31,3
7	32,1
8	32,9
9	33,7
10	34,6
11	35,5
12	36,4
13	37,3
14	38,3
15	39,2
16	40,2
17	41,3
18	42,3
19	43,4
20	44,5
21	45,6
22	46,8

§ 3-3 *Alternativ oppgjørsmo-
dell. Særskilte regler*

(1) Ved varig medisinsk invaliditet på 25 %, kan skadelidte alternativt kreve erstatningen fastsatt etter følgende tabell:

Alder på oppgjørstids- punktet	Engangserstatning (G)
0	7,6 G
1	7,8 G
2	8,1 G
3	8,4 G
4	8,7 G
5	9,0 G
6	9,3 G
7	9,7 G
8	10,1 G
9	10,4 G
10	10,7 G
11	11,1 G
12	11,5 G
13	11,9 G
14	12,4 G
15	12,8 G
16	13,3 G

(2) Erstatningen reduseres forholdsmessig ved lavere varig medisinsk invaliditet enn 25 %, og etter følgende tabell:

Medisinsk invaliditet	Engangserstatning (G)
24–21 %	80 % av engangserstatningen
20–16 %	60 % av engangserstatningen
15–11 %	40 % av engangserstatningen
10–5 %	20 % av engangserstatningen
Mindre enn 5 %	Ingen erstatning

(3) Velges oppgjør etter paragrafen her, skal postene hjemmearbeidserstatning jf. § 3-5, merutgiftserstatning jf. § 3-4 og ménerstatning jf. § 3-6 gjøres opp samtidig.

Kapittel 4 Merutgiftserstatning

§ 4-1 Standardisert pleie- og omsorgserstatning

Har skadelidtes et varig og omfattende sosialmedisinsk behov etter skadeserstatningsloven § 3-4 tredje ledd andre punktum, erstattes fremtidige pleie- og omsorgsutgifter etter følgende tabell:

Alder på oppgjørstids- punktet	Fremtidig pleie- og omsorgs- erstatning (G)
0–3 år	51,9
4–7 år	51,6
8–11 år	51,3
12–15 år	50,8
16–19 år	50,3
20–23 år	49,7
24 år	49,5
25 år	49,3
26 år	47,2
27 år	47,0
28 år	46,8
29 år	46,6
30 år	46,3
31 år	46,1
32 år	45,8
33 år	45,5
34 år	45,3
35 år	45,0
36 år	44,6
37 år	44,3
38 år	44,0
39 år	43,6
40 år	43,2
41 år	42,8
42 år	42,4
43 år	42,0
44 år	41,5
45 år	41,0

Alder på oppgjørstids- punktet	Fremtidig pleie- og omsorgs- erstatning (G)
46 år	40,5
47 år	40,0
48 år	39,4
49 år	38,8
50 år	38,2
51 år	37,3
52 år	36,3
53 år	35,3
54 år	34,3
55 år	33,3
56 år	32,3
57 år	31,2
58 år	30,1
59 år	29,0
60 år	27,8
61 år	26,6
62 år	25,4
63 år	24,1
64 år	22,8
65 år	21,5
66 år	20,1
67 år	18,7
68 år	17,2
69 år	15,7
70 år	14,2
71 år	12,6
72 år	11,0
73 år	9,3
74 år	7,5
75 år	5,7
76 år	3,9
77 år og eldre	2,0

§ 4-2 *Gjennomsnittlige fremtidige årlige merutgifter*
Erstatning for gjennomsnittlige årlige merut-
gifter utmåles individuelt og kapitaliseres etter
følgende tabell:

Alder på oppgjørstidspunktet	Kapitaliseringsfaktor
0 år	26,1
1 år	26,0
2 år	26,0
3 år	26,0
4 år	25,9
5 år	25,9
6 år	25,9
7 år	25,8
8 år	25,8
9 år	25,7
10 år	25,7
11 år	25,6
12 år	25,6
13 år	25,5
14 år	25,5
15 år	25,4
16 år	25,4
17 år	25,3
18 år	25,2
19 år	25,1
20 år	25,1
21 år	25,0
22 år	24,9
23 år	24,8
24 år	24,7
25 år	24,6
26 år	23,6
27 år	23,5
28 år	23,4
29 år	23,3
30 år	23,2

Alder på oppgjørstidspunktet	Kapitaliseringsfaktor	Alder på oppgjørstidspunktet	Kapitaliseringsfaktor
31 år	23,0	62 år	12,7
32 år	22,9	63 år	12,1
33 år	22,8	64 år	11,4
34 år	22,6	65 år	10,7
35 år	22,5	66 år	10,1
36 år	22,3	67 år	9,3
37 år	22,2	68 år	8,6
38 år	22,0	69 år	7,9
39 år	21,8	70 år	7,1
40 år	21,6	71 år	6,3
41 år	21,4	72 år	5,5
42 år	21,2	73 år	4,6
43 år	21,0	74 år	3,8
44 år	20,7	75 år og eldre	3,0
45 år	20,5		
46 år	20,2		
47 år	20,0		
48 år	19,7		
49 år	19,4		
50 år	19,1		
51 år	18,6		
52 år	18,2		
53 år	17,7		
54 år	17,2		
55 år	16,7		
56 år	16,1		
57 år	15,6		
58 år	15,1		
59 år	14,5		
60 år	13,9		
61 år	13,3		

Kapittel 5 Hjemmearbeidserstatning

§ 5-1 *Hjemmearbeidstap (husholdskomponenten)*
 Fremtidig hjemmearbeidserstatning fastsettes ut fra den nedsettelsen av evnen til arbeid i eller tilknyttet hjemmet som ansvarshendelsen har medført. Gruppeplasseringen fastsettes slik:
 Gruppe 0: Kan utføre alle eller tilnærmet alle typer hjemmearbeid.
 Gruppe 1 (mindre funksjonsevnetap): Varig tapt evne til å utføre tyngre hjemmearbeid, slik som tyngre vedlikehold av bolig, dekkskift, snømåking og plenklipping, vask av tak og vegger og andre tyngre gjøremål i eller tilknyttet hjemmet.
 Gruppe 2 (større funksjonsevnetap): Varig tapt evne til å utføre en vesentlig del av også lettere hjemmearbeid, slik som matlaging, løpende renhold, rydding, innkjøp og andre lettere huslige gjøremål.
 (2) Plassering i gruppe foretas ut fra en samlet vurdering av skadelidtes funksjonsevne på oppgjørstidspunktet.
 (3) Ut fra gruppeplassering og alder på oppgjørstidspunktet, fastsettes erstatningen slik:

Gruppe/fremtidig hjemmearbeids-erstatning (G)			(2) Erstatningen utmåles etter barnets alder på oppgjørstidspunktet etter følgende tabell:	
	Gruppe 1	Gruppe 2	Yngste barns alder på oppgjørstidspunktet	Omsorgserstatning (G)
Alder på oppgjørstidspunktet	Mindre funksjonsevnetap	Større funksjonsevnetap	0 år	2,3
0–20 år	5,0	10,1	1 år	2,2
21–24 år	5,0	9,9	2 år	2,1
25–28 år	4,9	9,8	3 år	2,0
29–32 år	4,6	9,2	4 år	1,9
33–36 år	4,5	9,0	5 år	1,8
37–40 år	4,4	8,7	6 år	1,7
41–44 år	4,2	8,4	7 år	1,6
45–48 år	4,0	8,0	8 år	1,5
49–52 år	3,8	7,5	9 år	1,3
53–56 år	3,4	6,8	10 år	1,2
57–60 år	2,9	5,9	11 år	1,1
61–64 år	2,4	4,9	12 år	1,0
65–68 år	1,9	3,8	13 år	0,8
69–72 år	1,3	2,5	14 år	0,7
73–76 år	0,8	1,5	15 år	0,6
77 år og eldre	0,5	1,0	16 år	0,4
			17 år	0,3
			18 år	0,2
			19 år	Ingen omsorgstaperstatning

§ 5-2 Fremtidig hjemmearbeidstap (omsorgskomponenten)

(1) Er vilkårene i skl. § 3-5 andre ledd siste punktum oppfylt, utmåles omsorgstaperstatning etter andre ledd.

Kapittel 6 Tapt livsutfoldelse (ménerstatning)

§ 6-1 Ménerstatningstabell

For varig men ytes erstatning per år etter følgende tabell:

Medisinsk invaliditet	Utgangspunkt for ménerstatning
5-9 %	5 % av grunnbeløpet
10-14 %	7 % av grunnbeløpet
15-24 %	10 % av grunnbeløpet
25-34 %	16 % av grunnbeløpet
35-44 %	24 % av grunnbeløpet
45-54 %	34 % av grunnbeløpet
55-64 %	44 % av grunnbeløpet
65-74 %	56 % av grunnbeløpet
75-84 %	70 % av grunnbeløpet
85-100 %	84 % av grunnbeløpet
Over 100 %	100 % av grunnbeløpet

Erstatningsutmålingen fremgår av Vedlegg 4.

§ 6-2 Fradrag ved yrkesskadedekning

Har skadelidte rett til ménerstatning fra folketrygden, skal fradraget for offentlige ytelser settes til en tredjedel av erstatningen.

Kapittel 7 Forsørgertap

§ 7-1 Gjenlevende samlivspartner

(1) Gjenlevende samlivspartner er avdødes ektefelle eller samboer på dødsfallstidspunktet. En person anses ikke som ektefelle når det på dødsfallstidspunktet er avsagt dom for, eller gitt bevilling til separasjon eller skilsmisse. Dette gjelder selv om avgjørelsen ikke er rettskraftig eller endelig. Som samboer etter første ledd regnes person som avdøde har levet sammen med i ekteskapslignende forhold hvis det i Folkeregisteret framgår at de to har hatt samme bolig de siste to årene, eller person som hadde felles barn og felles bolig med avdøde.

(2) Forsørgertap for gjenlevende samlivspartner erstattes med 14 G. Var avdødes årsinntekt inntekt i skadeåret eller året før lavere enn 5 G, reduseres erstatningen med 10 prosent. Var avdødes årsinntekt lavere enn 4 G, reduseres erstatningen med 20 prosent. For hver G avdø-

des årsinntekt overstiger 6 G, økes erstatningen med 10 prosent. For hver G avdødes årsinntekt overstiger 9 G, økes erstatningen med 5 prosent, likevel ikke med mer enn 45 prosent.

(3) Erstatningen forhøyes med 0,75 G for hvert år yngste barn samlivspartneren har med avdøde er yngre enn 6 år.

§ 7-2 Barn

(1) Erstatning for forsørgertap for etterlatte barn som avdøde hadde fostringsplikt for jf. barneloven § 66 jf. kapittel 2 utmåles etter følgende tabell:

Alder på dødstidspunktet	Erstatning i antall G på oppgjørstidspunktet (G)
< 1 år	14
1 år	13,5
2 år	13
3 år	12,5
4 år	12
5 år	11,5
6 år	11
7 år	10,5
8 år	10
9 år	9,5
10 år	9
11 år	8,5
12 år	8
13 år	7,5
14 år	6,5
15 år	5,5
16 år	4,5
17 år	3
18 år	1,5 G
19 år	

(2) Var avdøde eneforsørger, forhøyes erstatningen med 50 prosent.

(3) Var avdødes årsinntekt inntekt i skadeåret eller året før lavere enn 5 G, reduseres erstatningen med 10 prosent. Var avdødes årsinntekt lavere enn 4 G, reduseres erstatningen med 20 prosent. For hver G avdødes årsinntekt

overstiger 6 G, økes erstatningen med 10 prosent. For hver G avdødes årsinntekt overstiger 9 G, økes erstatningen med 5 prosent, likevel ikke med mer enn 45 prosent.

(4) For hvert år barnet er yngre enn 18 år og har ett søsken yngre enn 18 år reduseres erstatningen med 3 prosent, likevel ikke med mer enn 25 prosent.

(5) For hvert år barnet er yngre enn 18 år og har to søsken yngre enn 18 år, reduseres erstatningen med 5 prosent, likevel ikke med mer enn 35 prosent

(6) For hvert år barnet er yngre enn 18 år og har tre eller flere søsken yngre enn 18 år, reduseres erstatningen med 7 prosent, likevel ikke med mer enn 45 prosent.

§ 7-3 Reduksjon på grunn av avdødes alder

Erstatningen etter § 7-1 og § 7-2 reduseres med 10 prosent for hvert år skadelidte er eldre enn 61 år. Erstatningen skal likevel utgjøre minst 20 prosent av det beløpet som følger av utmålingen for gjenlevende samlivspartner jf. § 7-1 og minst 50 prosent av det beløpet som følger av utmålingen for barn jf. § 7-2.

§ 7-4 Andre forsørgede

Forsørgertap til andre personer enn dem som omfattes av § 7-1 og § 7-2 utmåles individuelt.

Vedlegg til forskriften

Vedlegg 1. Tabell for erstatning til voksne.

Tabell 16.1 Tabell foreslått for voksne. 60% fradrag for trygd

Inntekt	Alder fra 21 til 30 år														
	Skatt	Uføreytelse	Trygdegrad	Skatt	Nettotap	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30
1,00	0,09	2,48	248 %	0,48	0,00	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
1,50	0,23	2,48	165 %	0,48	0,00	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
2,00	0,36	2,48	124 %	0,48	0,00	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
2,50	0,49	2,48	99 %	0,48	0,01	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2
3,00	0,66	2,48	83 %	0,48	0,34	8,1	8,0	8,0	7,9	7,9	7,5	7,5	7,4	7,3	7,3
3,50	0,84	2,48	71 %	0,48	0,66	15,7	15,6	15,5	15,4	15,3	14,6	14,5	14,4	14,3	14,1
4,00	1,02	2,48	62 %	0,48	0,98	23,4	23,2	23,1	22,9	22,8	21,7	21,6	21,4	21,2	21,0
4,50	1,20	2,70	60 %	0,54	1,14	27,1	27,0	26,8	26,6	26,5	25,3	25,1	24,8	24,6	24,4
5,00	1,38	3,00	60 %	0,66	1,28	30,6	30,4	30,2	30,0	29,8	28,4	28,2	28,0	27,7	27,5
5,50	1,56	3,30	60 %	0,77	1,41	33,6	33,4	33,2	33,0	32,8	31,3	31,0	30,8	30,5	30,2
6,00	1,75	3,60	60 %	0,87	1,51	36,1	35,8	35,6	35,4	35,1	33,5	33,3	33,0	32,7	32,4
6,50	1,98	3,60	55 %	0,87	1,79	42,6	42,4	42,1	41,8	41,5	39,7	39,3	39,0	38,7	38,3
7,00	2,20	3,60	51 %	0,87	2,07	49,2	48,9	48,6	48,3	48,0	45,8	45,4	45,0	44,6	44,2
7,50	2,42	3,60	48 %	0,87	2,34	55,8	55,5	55,1	54,7	54,4	51,9	51,5	51,0	50,6	50,1
8,00	2,65	3,60	45 %	0,87	2,62	62,4	62,0	61,6	61,2	60,8	58,0	57,5	57,1	56,6	56,0
8,50	2,87	3,60	42 %	0,87	2,89	68,9	68,5	68,1	67,6	67,2	64,1	63,6	63,1	62,5	61,9
9,00	3,10	3,60	40 %	0,87	3,17	75,5	75,1	74,6	74,1	73,6	70,2	69,7	69,1	68,5	67,9
9,50	3,32	3,60	38 %	0,87	3,44	82,1	81,6	81,1	80,5	80,0	76,3	75,7	75,1	74,4	73,7

Tabell 16.1 Tabell foreslått for voksne. 60% fradrag for trygd

Inntekt	Alder fra 21 til 30 år														
	Skatt	Uføreytelse	Trygdegrad	Skatt	Nettotap	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30
10,00	3,56	3,60	36 %	0,87	3,71	88,3	87,7	87,2	86,6	86,0	82,1	81,5	80,8	80,1	79,3
10,50	3,80	3,60	34 %	0,87	3,97	94,5	93,9	93,3	92,7	92,1	87,9	87,2	86,5	85,7	84,9
11,00	4,04	3,60	33 %	0,87	4,23	100,7	100,1	99,5	98,8	98,1	93,7	92,9	92,2	91,4	90,5
11,50	4,28	3,60	31 %	0,87	4,49	106,9	106,3	105,6	104,9	104,2	99,4	98,7	97,8	97,0	96,1
12,00	4,52	3,60	30 %	0,87	4,75	113,1	112,5	111,8	111,0	110,2	105,2	104,4	103,5	102,6	101,7
12,50	4,75	3,60	29 %	0,87	5,01	119,4	118,7	117,9	117,1	116,3	111,0	110,1	109,2	108,3	107,3
13,00	4,99	3,60	28 %	0,87	5,27	125,6	124,8	124,0	123,2	122,4	116,8	115,9	114,9	113,9	112,9
13,50	5,23	3,60	27 %	0,87	5,53	131,8	131,0	130,2	129,3	128,4	122,6	121,6	120,6	119,5	118,4
14,00	5,47	3,60	26 %	0,87	5,79	138,0	137,2	136,3	135,4	134,5	128,4	127,4	126,3	125,2	124,0
14,50	5,71	3,60	25 %	0,87	6,05	144,2	143,4	142,5	141,5	140,5	134,1	133,1	132,0	130,8	129,6
15,00	5,95	3,60	24 %	0,87	6,32	150,4	149,6	148,6	147,6	146,6	139,9	138,8	137,7	136,5	135,2
15,50	6,19	3,60	23 %	0,87	6,58	156,7	155,7	154,8	153,7	152,7	145,7	144,6	143,4	142,1	140,8
16,00	6,43	3,60	23 %	0,87	6,84	162,9	161,9	160,9	159,8	158,7	151,5	150,3	149,1	147,7	146,4
16,50	6,67	3,60	22 %	0,87	7,10	169,1	168,1	167,0	165,9	164,8	157,3	156,0	154,7	153,4	152,0
17,00	6,91	3,60	21 %	0,87	7,36	175,3	174,3	173,2	172,0	170,8	163,0	161,8	160,4	159,0	157,6
17,50	7,14	3,60	21 %	0,87	7,62	181,5	180,5	179,3	178,1	176,9	168,8	167,5	166,1	164,7	163,1
18,00	7,38	3,60	20 %	0,87	7,88	187,7	186,6	185,5	184,2	182,9	174,6	173,2	171,8	170,3	168,7
18,50	7,62	3,60	19 %	0,87	8,14	194,0	192,8	191,6	190,3	189,0	180,4	179,0	177,5	175,9	174,3
19,00	7,86	3,60	19 %	0,87	8,40	200,2	199,0	197,7	196,4	195,1	186,2	184,7	183,2	181,6	179,9

Tabell 16.2 Tabell foreslått for voksne. 60% fradrag for trygd

Inntekt	Alder fra 31 til 40 år														
	Skatt	Uføreytelse	Trygdegrad	Skatt	Nettotap	31	32	33	34	35	36	37	38	39	40
1,00	0,09	2,48	248 %	0,48	0,00	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
1,50	0,23	2,48	165 %	0,48	0,00	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
2,00	0,36	2,48	124 %	0,48	0,00	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
2,50	0,49	2,48	99 %	0,48	0,01	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2
3,00	0,66	2,48	83 %	0,48	0,34	7,2	7,1	7,0	7,0	6,9	6,8	6,7	6,6	6,5	6,4
3,50	0,84	2,48	71 %	0,48	0,66	14,0	13,8	13,7	13,5	13,4	13,2	13,0	12,8	12,6	12,4
4,00	1,02	2,48	62 %	0,48	0,98	20,8	20,6	20,4	20,1	19,9	19,6	19,3	19,0	18,7	18,4
4,50	1,20	2,70	60 %	0,54	1,14	24,2	23,9	23,6	23,4	23,1	22,8	22,4	22,1	21,8	21,4
5,00	1,38	3,00	60 %	0,66	1,28	27,2	26,9	26,6	26,3	26,0	25,6	25,3	24,9	24,5	24,1
5,50	1,56	3,30	60 %	0,77	1,41	29,9	29,6	29,3	29,0	28,6	28,2	27,8	27,4	27,0	26,5
6,00	1,75	3,60	60 %	0,87	1,51	32,1	31,8	31,4	31,0	30,6	30,2	29,8	29,4	28,9	28,4
6,50	1,98	3,60	55 %	0,87	1,79	37,9	37,5	37,1	36,7	36,2	35,7	35,2	34,7	34,2	33,6
7,00	2,20	3,60	51 %	0,87	2,07	43,8	43,3	42,9	42,3	41,8	41,3	40,7	40,1	39,4	38,7
7,50	2,42	3,60	48 %	0,87	2,34	49,6	49,1	48,6	48,0	47,4	46,8	46,1	45,4	44,7	43,9
8,00	2,65	3,60	45 %	0,87	2,62	55,5	54,9	54,3	53,7	53,0	52,3	51,5	50,8	50,0	49,1
8,50	2,87	3,60	42 %	0,87	2,89	61,3	60,7	60,0	59,3	58,6	57,8	57,0	56,1	55,2	54,3
9,00	3,10	3,60	40 %	0,87	3,17	67,2	66,5	65,8	65,0	64,2	63,3	62,4	61,5	60,5	59,5
9,50	3,32	3,60	38 %	0,87	3,44	73,0	72,3	71,5	70,6	69,7	68,8	67,8	66,8	65,7	64,6
10,00	3,56	3,60	36 %	0,87	3,71	78,5	77,7	76,9	76,0	75,0	74,0	73,0	71,9	70,7	69,5
10,50	3,80	3,60	34 %	0,87	3,97	84,1	83,2	82,3	81,3	80,3	79,2	78,1	76,9	75,7	74,4

Tabell 16.2 Tabell foreslått for voksne. 60% fradrag for trygd

Inntekt	Alder fra 31 til 40 år														
	Skatt	Uføreytelse	Trygdegrad	Skatt	Nettotap	31	32	33	34	35	36	37	38	39	40
11,00	4,04	3,60	33 %	0,87	4,23	89,6	88,7	87,7	86,7	85,6	84,4	83,3	82,0	80,7	79,3
11,50	4,28	3,60	31 %	0,87	4,49	95,1	94,2	93,1	92,0	90,9	89,7	88,4	87,1	85,7	84,2
12,00	4,52	3,60	30 %	0,87	4,75	100,7	99,6	98,5	97,4	96,1	94,9	93,5	92,1	90,6	89,1
12,50	4,75	3,60	29 %	0,87	5,01	106,2	105,1	103,9	102,7	101,4	100,1	98,7	97,2	95,6	94,0
13,00	4,99	3,60	28 %	0,87	5,27	111,7	110,6	109,4	108,1	106,7	105,3	103,8	102,2	100,6	98,9
13,50	5,23	3,60	27 %	0,87	5,53	117,3	116,1	114,8	113,4	112,0	110,5	109,0	107,3	105,6	103,8
14,00	5,47	3,60	26 %	0,87	5,79	122,8	121,5	120,2	118,8	117,3	115,7	114,1	112,4	110,6	108,7
14,50	5,71	3,60	25 %	0,87	6,05	128,3	127,0	125,6	124,1	122,6	120,9	119,2	117,4	115,6	113,6
15,00	5,95	3,60	24 %	0,87	6,32	133,9	132,5	131,0	129,5	127,9	126,2	124,4	122,5	120,5	118,5
15,50	6,19	3,60	23 %	0,87	6,58	139,4	137,9	136,4	134,8	133,1	131,4	129,5	127,6	125,5	123,4
16,00	6,43	3,60	23 %	0,87	6,84	144,9	143,4	141,8	140,2	138,4	136,6	134,6	132,6	130,5	128,3
16,50	6,67	3,60	22 %	0,87	7,10	150,5	148,9	147,2	145,5	143,7	141,8	139,8	137,7	135,5	133,2
17,00	6,91	3,60	21 %	0,87	7,36	156,0	154,4	152,7	150,9	149,0	147,0	144,9	142,7	140,5	138,1
17,50	7,14	3,60	21 %	0,87	7,62	161,5	159,8	158,1	156,2	154,3	152,2	150,1	147,8	145,4	142,9
18,00	7,38	3,60	20 %	0,87	7,88	167,1	165,3	163,5	161,6	159,6	157,4	155,2	152,9	150,4	147,8
18,50	7,62	3,60	19 %	0,87	8,14	172,6	170,8	168,9	166,9	164,8	162,6	160,3	157,9	155,4	152,7
19,00	7,86	3,60	19 %	0,87	8,40	178,1	176,3	174,3	172,3	170,1	167,9	165,5	163,0	160,4	157,6

Tabell 16.3 Tabell foreslått for voksne. 60% fradrag for trygd

Inntekt	Alder fra 41 til 50 år														
	Skatt	Uføreytelse	Trygdegrad	Skatt	Nettotap	41	42	43	44	45	46	47	48	49	50
1,00	0,09	2,48	248 %	0,48	0,00	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
1,50	0,23	2,48	165 %	0,48	0,00	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
2,00	0,36	2,48	124 %	0,48	0,00	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
2,50	0,49	2,48	99 %	0,48	0,01	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,1	0,1
3,00	0,66	2,48	83 %	0,48	0,34	6,2	6,1	6,0	5,9	5,7	5,6	5,4	5,3	5,1	4,9
3,50	0,84	2,48	71 %	0,48	0,66	12,2	11,9	11,7	11,4	11,1	10,8	10,5	10,2	9,9	9,5
4,00	1,02	2,48	62 %	0,48	0,98	18,1	17,7	17,3	17,0	16,5	16,1	15,7	15,2	14,7	14,2
4,50	1,20	2,70	60 %	0,54	1,14	21,0	20,6	20,1	19,7	19,2	18,7	18,2	17,6	17,1	16,5
5,00	1,38	3,00	60 %	0,66	1,28	23,6	23,2	22,7	22,2	21,7	21,1	20,5	19,9	19,2	18,5
5,50	1,56	3,30	60 %	0,77	1,41	26,0	25,5	25,0	24,4	23,8	23,2	22,5	21,9	21,1	20,4
6,00	1,75	3,60	60 %	0,87	1,51	27,9	27,3	26,8	26,2	25,5	24,9	24,2	23,4	22,7	21,9
6,50	1,98	3,60	55 %	0,87	1,79	33,0	32,3	31,6	30,9	30,2	29,4	28,6	27,7	26,8	25,8
7,00	2,20	3,60	51 %	0,87	2,07	38,0	37,3	36,5	35,7	34,8	33,9	33,0	32,0	30,9	29,8
7,50	2,42	3,60	48 %	0,87	2,34	43,1	42,3	41,4	40,5	39,5	38,5	37,4	36,3	35,1	33,8
8,00	2,65	3,60	45 %	0,87	2,62	48,2	47,3	46,3	45,2	44,1	43,0	41,8	40,5	39,2	37,8
8,50	2,87	3,60	42 %	0,87	2,89	53,3	52,2	51,2	50,0	48,8	47,5	46,2	44,8	43,3	41,8
9,00	3,10	3,60	40 %	0,87	3,17	58,4	57,2	56,0	54,8	53,4	52,1	50,6	49,1	47,5	45,8
9,50	3,32	3,60	38 %	0,87	3,44	63,4	62,2	60,9	59,5	58,1	56,6	55,0	53,3	51,6	49,7
10,00	3,56	3,60	36 %	0,87	3,71	68,2	66,9	65,5	64,0	62,5	60,9	59,2	57,4	55,5	53,5
10,50	3,80	3,60	34 %	0,87	3,97	73,0	71,6	70,1	68,5	66,9	65,1	63,3	61,4	59,4	57,3

Tabell 16.3 Tabell foreslått for voksne. 60% fradrag for trygd

Inntekt	Alder fra 41 til 50 år														
	Skatt	Uføreytelse	Trygdegrad	Skatt	Nettotap	41	42	43	44	45	46	47	48	49	50
11,00	4,04	3,60	33 %	0,87	4,23	77,9	76,3	74,7	73,1	71,3	69,4	67,5	65,5	63,3	61,1
11,50	4,28	3,60	31 %	0,87	4,49	82,7	81,0	79,3	77,6	75,7	73,7	71,7	69,5	67,2	64,8
12,00	4,52	3,60	30 %	0,87	4,75	87,5	85,8	84,0	82,1	80,1	78,0	75,8	73,5	71,1	68,6
12,50	4,75	3,60	29 %	0,87	5,01	92,3	90,5	88,6	86,6	84,5	82,3	80,0	77,6	75,0	72,4
13,00	4,99	3,60	28 %	0,87	5,27	97,1	95,2	93,2	91,1	88,9	86,6	84,2	81,6	78,9	76,1
13,50	5,23	3,60	27 %	0,87	5,53	101,9	99,9	97,8	95,6	93,3	90,9	88,3	85,7	82,8	79,9
14,00	5,47	3,60	26 %	0,87	5,79	106,7	104,6	102,4	100,1	97,7	95,2	92,5	89,7	86,8	83,7
14,50	5,71	3,60	25 %	0,87	6,05	111,5	109,3	107,0	104,6	102,1	99,4	96,7	93,7	90,7	87,4
15,00	5,95	3,60	24 %	0,87	6,32	116,3	114,0	111,6	109,1	106,5	103,7	100,8	97,8	94,6	91,2
15,50	6,19	3,60	23 %	0,87	6,58	121,1	118,7	116,3	113,6	110,9	108,0	105,0	101,8	98,5	95,0
16,00	6,43	3,60	23 %	0,87	6,84	125,9	123,5	120,9	118,1	115,3	112,3	109,2	105,9	102,4	98,8
16,50	6,67	3,60	22 %	0,87	7,10	130,7	128,2	125,5	122,7	119,7	116,6	113,3	109,9	106,3	102,5
17,00	6,91	3,60	21 %	0,87	7,36	135,5	132,9	130,1	127,2	124,1	120,9	117,5	113,9	110,2	106,3
17,50	7,14	3,60	21 %	0,87	7,62	140,3	137,6	134,7	131,7	128,5	125,2	121,7	118,0	114,1	110,1
18,00	7,38	3,60	20 %	0,87	7,88	145,1	142,3	139,3	136,2	132,9	129,4	125,8	122,0	118,0	113,8
18,50	7,62	3,60	19 %	0,87	8,14	149,9	147,0	143,9	140,7	137,3	133,7	130,0	126,1	121,9	117,6
19,00	7,86	3,60	19 %	0,87	8,40	154,8	151,7	148,5	145,2	141,7	138,0	134,2	130,1	125,8	121,4

Tabell 16.4 Tabell foreslått for voksne. 60% fradrag for trygd

Inntekt	Alder fra 51 til 60 år														
	Skatt	Uføreytelse	Trygdegrad	Skatt	Nettotap	51	52	53	54	55	56	57	58	59	60
1,00	0,09	2,48	248 %	0,48	0,00	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
1,50	0,23	2,48	165 %	0,48	0,00	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
2,00	0,36	2,48	124 %	0,48	0,00	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
2,50	0,49	2,48	99 %	0,48	0,01	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1
3,00	0,66	2,48	83 %	0,48	0,34	4,7	4,4	4,1	3,9	3,6	3,4	3,1	2,8	2,5	2,2
3,50	0,84	2,48	71 %	0,48	0,66	9,1	8,6	8,1	7,6	7,1	6,5	6,0	5,4	4,9	4,3
4,00	1,02	2,48	62 %	0,48	0,98	13,5	12,7	12,0	11,3	10,5	9,7	8,9	8,1	7,3	6,4
4,50	1,20	2,70	60 %	0,54	1,14	15,6	14,8	13,9	13,1	12,2	11,3	10,3	9,4	8,4	7,5
5,00	1,38	3,00	60 %	0,66	1,28	17,6	16,7	15,7	14,7	13,7	12,7	11,7	10,6	9,5	8,4
5,50	1,56	3,30	60 %	0,77	1,41	19,4	18,3	17,3	16,2	15,1	14,0	12,8	11,6	10,5	9,2
6,00	1,75	3,60	60 %	0,87	1,51	20,8	19,7	18,5	17,4	16,2	15,0	13,7	12,5	11,2	9,9
6,50	1,98	3,60	55 %	0,87	1,79	24,6	23,2	21,9	20,5	19,1	17,7	16,2	14,8	13,2	11,7
7,00	2,20	3,60	51 %	0,87	2,07	28,3	26,8	25,3	23,7	22,1	20,4	18,8	17,0	15,3	13,5
7,50	2,42	3,60	48 %	0,87	2,34	32,1	30,4	28,6	26,9	25,0	23,2	21,3	19,3	17,3	15,3
8,00	2,65	3,60	45 %	0,87	2,62	35,9	34,0	32,0	30,0	28,0	25,9	23,8	21,6	19,4	17,1
8,50	2,87	3,60	42 %	0,87	2,89	39,7	37,6	35,4	33,2	30,9	28,6	26,3	23,9	21,4	18,9
9,00	3,10	3,60	40 %	0,87	3,17	43,5	41,2	38,8	36,3	33,9	31,3	28,8	26,1	23,5	20,7
9,50	3,32	3,60	38 %	0,87	3,44	47,3	44,7	42,1	39,5	36,8	34,1	31,3	28,4	25,5	22,5
10,00	3,56	3,60	36 %	0,87	3,71	50,8	48,1	45,3	42,5	39,6	36,6	33,6	30,6	27,4	24,2
10,50	3,80	3,60	34 %	0,87	3,97	54,4	51,5	48,5	45,5	42,4	39,2	36,0	32,7	29,4	25,9

Tabell 16.4 Tabell foreslått for voksne. 60% fradrag for trygd

Inntekt	Alder fra 51 til 60 år														
	Skatt	Uføreytelse	Trygdegrad	Skatt	Nettotap	51	52	53	54	55	56	57	58	59	60
11,00	4,04	3,60	33 %	0,87	4,23	58,0	54,9	51,7	48,5	45,2	41,8	38,4	34,9	31,3	27,7
11,50	4,28	3,60	31 %	0,87	4,49	61,6	58,3	54,9	51,5	48,0	44,4	40,7	37,0	33,2	29,4
12,00	4,52	3,60	30 %	0,87	4,75	65,2	61,7	58,1	54,5	50,8	47,0	43,1	39,2	35,2	31,1
12,50	4,75	3,60	29 %	0,87	5,01	68,7	65,1	61,3	57,5	53,5	49,6	45,5	41,3	37,1	32,8
13,00	4,99	3,60	28 %	0,87	5,27	72,3	68,4	64,5	60,5	56,3	52,1	47,9	43,5	39,0	34,5
13,50	5,23	3,60	27 %	0,87	5,53	75,9	71,8	67,7	63,4	59,1	54,7	50,2	45,6	41,0	36,2
14,00	5,47	3,60	26 %	0,87	5,79	79,5	75,2	70,9	66,4	61,9	57,3	52,6	47,8	42,9	37,9
14,50	5,71	3,60	25 %	0,87	6,05	83,1	78,6	74,1	69,4	64,7	59,9	55,0	49,9	44,8	39,6
15,00	5,95	3,60	24 %	0,87	6,32	86,7	82,0	77,3	72,4	67,5	62,5	57,3	52,1	46,8	41,3
15,50	6,19	3,60	23 %	0,87	6,58	90,2	85,4	80,5	75,4	70,3	65,0	59,7	54,2	48,7	43,0
16,00	6,43	3,60	23 %	0,87	6,84	93,8	88,8	83,6	78,4	73,1	67,6	62,1	56,4	50,6	44,7
16,50	6,67	3,60	22 %	0,87	7,10	97,4	92,2	86,8	81,4	75,9	70,2	64,4	58,6	52,5	46,4
17,00	6,91	3,60	21 %	0,87	7,36	101,0	95,6	90,0	84,4	78,6	72,8	66,8	60,7	54,5	48,1
17,50	7,14	3,60	21 %	0,87	7,62	104,6	98,9	93,2	87,4	81,4	75,4	69,2	62,9	56,4	49,8
18,00	7,38	3,60	20 %	0,87	7,88	108,1	102,3	96,4	90,4	84,2	77,9	71,5	65,0	58,3	51,5
18,50	7,62	3,60	19 %	0,87	8,14	111,7	105,7	99,6	93,4	87,0	80,5	73,9	67,2	60,3	53,3
19,00	7,86	3,60	19 %	0,87	8,40	115,3	109,1	102,8	96,4	89,8	83,1	76,3	69,3	62,2	55,0

Tabell 16.5 Tabell foreslått for voksne. 60% fradrag for trygd

Inntekt	Alder fra 61 år											
	Skatt	Uforeytelse	Trygdegrad	Skatt	Nettotap	61	62	63	64	65	66	67
1,00	0,09	2,48	248 %	0,48	0,00	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
1,50	0,23	2,48	165 %	0,48	0,00	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
2,00	0,36	2,48	124 %	0,48	0,00	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
2,50	0,49	2,48	99 %	0,48	0,01	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
3,00	0,66	2,48	83 %	0,48	0,34	1,9	1,6	1,3	1,0	0,7	0,3	0,0
3,50	0,84	2,48	71 %	0,48	0,66	3,7	3,1	2,5	1,9	1,3	0,7	0,0
4,00	1,02	2,48	62 %	0,48	0,98	5,6	4,7	3,8	2,9	1,9	1,0	0,0
4,50	1,20	2,70	60 %	0,54	1,14	6,5	5,4	4,4	3,3	2,2	1,1	0,0
5,00	1,38	3,00	60 %	0,66	1,28	7,3	6,1	4,9	3,7	2,5	1,3	0,0
5,50	1,56	3,30	60 %	0,77	1,41	8,0	6,7	5,4	4,1	2,8	1,4	0,0
6,00	1,75	3,60	60 %	0,87	1,51	8,6	7,2	5,8	4,4	3,0	1,5	0,0
6,50	1,98	3,60	55 %	0,87	1,79	10,1	8,5	6,9	5,2	3,5	1,8	0,0
7,00	2,20	3,60	51 %	0,87	2,07	11,7	9,8	7,9	6,0	4,1	2,0	0,0
7,50	2,42	3,60	48 %	0,87	2,34	13,3	11,2	9,0	6,8	4,6	2,3	0,0
8,00	2,65	3,60	45 %	0,87	2,62	14,8	12,5	10,1	7,6	5,1	2,6	0,0
8,50	2,87	3,60	42 %	0,87	2,89	16,4	13,8	11,1	8,4	5,7	2,9	0,0
9,00	3,10	3,60	40 %	0,87	3,17	17,9	15,1	12,2	9,2	6,2	3,1	0,0
9,50	3,32	3,60	38 %	0,87	3,44	19,5	16,4	13,3	10,0	6,8	3,4	0,0
10,00	3,56	3,60	36 %	0,87	3,71	21,0	17,7	14,3	10,8	7,3	3,7	0,0
10,50	3,80	3,60	34 %	0,87	3,97	22,5	18,9	15,3	11,6	7,8	3,9	0,0

Tabell 16.5 Tabell foreslått for voksne. 60% fradrag for trygd

Inntekt	Alder fra 61 år											
	Skatt	Uforeytelse	Trygdegrad	Skatt	Nettotap	61	62	63	64	65	66	67
11,00	4,04	3,60	33 %	0,87	4,23	23,9	20,1	16,3	12,3	8,3	4,2	0,0
11,50	4,28	3,60	31 %	0,87	4,49	25,4	21,4	17,3	13,1	8,8	4,4	0,0
12,00	4,52	3,60	30 %	0,87	4,75	26,9	22,6	18,3	13,8	9,3	4,7	0,0
12,50	4,75	3,60	29 %	0,87	5,01	28,4	23,9	19,3	14,6	9,8	5,0	0,0
13,00	4,99	3,60	28 %	0,87	5,27	29,8	25,1	20,3	15,4	10,3	5,2	0,0
13,50	5,23	3,60	27 %	0,87	5,53	31,3	26,4	21,3	16,1	10,9	5,5	0,0
14,00	5,47	3,60	26 %	0,87	5,79	32,8	27,6	22,3	16,9	11,4	5,7	0,0
14,50	5,71	3,60	25 %	0,87	6,05	34,3	28,8	23,3	17,6	11,9	6,0	0,0
15,00	5,95	3,60	24 %	0,87	6,32	35,8	30,1	24,3	18,4	12,4	6,3	0,0
15,50	6,19	3,60	23 %	0,87	6,58	37,2	31,3	25,3	19,2	12,9	6,5	0,0
16,00	6,43	3,60	23 %	0,87	6,84	38,7	32,6	26,3	19,9	13,4	6,8	0,0
16,50	6,67	3,60	22 %	0,87	7,10	40,2	33,8	27,3	20,7	13,9	7,0	0,0
17,00	6,91	3,60	21 %	0,87	7,36	41,7	35,1	28,3	21,4	14,4	7,3	0,0
17,50	7,14	3,60	21 %	0,87	7,62	43,1	36,3	29,3	22,2	14,9	7,5	0,0
18,00	7,38	3,60	20 %	0,87	7,88	44,6	37,5	30,3	23,0	15,5	7,8	0,0
18,50	7,62	3,60	19 %	0,87	8,14	46,1	38,8	31,3	23,7	16,0	8,1	0,0
19,00	7,86	3,60	19 %	0,87	8,40	47,6	40,0	32,3	24,5	16,5	8,3	0,0

Vedlegg 2. Tabell foreslått for voksne. Ingen fradrag for trygd

Tabell 16.6 Tabell foreslått for voksne. Ingen fradrag for trygd

Inntekt	Alder fra 21 til 30 år														
	Skatt	Uføreytelse	Trygdegrad	Skatt	Nettotop	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30
1,00	0,09	0,00	0 %	0,00	0,91	21,7	21,6	21,4	21,3	21,1	20,2	20,0	19,9	19,7	19,5
1,50	0,23	0,00	0 %	0,00	1,27	30,1	30,0	29,8	29,6	29,4	28,0	27,8	27,6	27,3	27,1
2,00	0,36	0,00	0 %	0,00	1,64	39,0	38,8	38,5	38,3	38,0	36,3	36,0	35,7	35,4	35,0
2,50	0,49	0,00	0 %	0,00	2,01	47,8	47,5	47,3	46,9	46,6	44,5	44,1	43,8	43,4	43,0
3,00	0,66	0,00	0 %	0,00	2,34	55,7	55,3	55,0	54,6	54,3	51,8	51,4	51,0	50,5	50,0
3,50	0,84	0,00	0 %	0,00	2,66	63,3	62,9	62,6	62,1	61,7	58,9	58,4	58,0	57,4	56,9
4,00	1,02	0,00	0 %	0,00	2,98	71,0	70,6	70,1	69,6	69,2	66,0	65,5	64,9	64,4	63,8
4,50	1,20	0,00	0 %	0,00	3,30	78,6	78,2	77,7	77,1	76,6	73,1	72,5	71,9	71,3	70,7
5,00	1,38	0,00	0 %	0,00	3,62	86,3	85,8	85,2	84,7	84,1	80,2	79,6	78,9	78,3	77,5
5,50	1,56	0,00	0 %	0,00	3,94	93,9	93,4	92,8	92,2	91,5	87,3	86,7	85,9	85,2	84,4
6,00	1,75	0,00	0 %	0,00	4,25	101,2	100,6	100,0	99,3	98,6	94,1	93,4	92,6	91,8	90,9
6,50	1,98	0,00	0 %	0,00	4,52	107,8	107,1	106,5	105,8	105,0	100,2	99,4	98,6	97,8	96,8
7,00	2,20	0,00	0 %	0,00	4,80	114,3	113,7	113,0	112,2	111,4	106,3	105,5	104,6	103,7	102,8
7,50	2,42	0,00	0 %	0,00	5,08	120,9	120,2	119,4	118,7	117,8	112,5	111,6	110,7	109,7	108,7
8,00	2,65	0,00	0 %	0,00	5,35	127,5	126,7	125,9	125,1	124,2	118,6	117,6	116,7	115,6	114,6
8,50	2,87	0,00	0 %	0,00	5,63	134,1	133,3	132,4	131,6	130,6	124,7	123,7	122,7	121,6	120,5
9,00	3,10	0,00	0 %	0,00	5,90	140,6	139,8	138,9	138,0	137,0	130,8	129,8	128,7	127,6	126,4
9,50	3,32	0,00	0 %	0,00	6,18	147,2	146,3	145,4	144,4	143,4	136,9	135,8	134,7	133,5	132,3
10,00	3,56	0,00	0 %	0,00	6,44	153,4	152,5	151,5	150,5	149,5	142,7	141,6	140,4	139,2	137,9

Tabell 16.6 Tabell foreslått for voksne. Ingen fradrag for trygd

Inntekt	Alder fra 21 til 30 år														
	Skatt	Uføreytelse	Trygdegrad	Skatt	Nettotap	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30
10,50	3,80	0,00	0 %	0,00	6,70	159,6	158,7	157,7	156,6	155,5	148,5	147,3	146,1	144,8	143,5
11,00	4,04	0,00	0 %	0,00	6,96	165,8	164,9	163,8	162,7	161,6	154,2	153,0	151,8	150,4	149,0
11,50	4,28	0,00	0 %	0,00	7,22	172,1	171,0	170,0	168,8	167,7	160,0	158,8	157,5	156,1	154,6
12,00	4,52	0,00	0 %	0,00	7,48	178,3	177,2	176,1	174,9	173,7	165,8	164,5	163,1	161,7	160,2
12,50	4,75	0,00	0 %	0,00	7,75	184,5	183,4	182,3	181,0	179,8	171,6	170,2	168,8	167,4	165,8
13,00	4,99	0,00	0 %	0,00	8,01	190,7	189,6	188,4	187,1	185,8	177,4	176,0	174,5	173,0	171,4
13,50	5,23	0,00	0 %	0,00	8,27	196,9	195,8	194,5	193,2	191,9	183,2	181,7	180,2	178,6	177,0
14,00	5,47	0,00	0 %	0,00	8,53	203,1	201,9	200,7	199,3	198,0	188,9	187,5	185,9	184,3	182,6
14,50	5,71	0,00	0 %	0,00	8,79	209,4	208,1	206,8	205,4	204,0	194,7	193,2	191,6	189,9	188,1
15,00	5,95	0,00	0 %	0,00	9,05	215,6	214,3	213,0	211,5	210,1	200,5	198,9	197,3	195,6	193,7
15,50	6,19	0,00	0 %	0,00	9,31	221,8	220,5	219,1	217,7	216,1	206,3	204,7	203,0	201,2	199,3
16,00	6,43	0,00	0 %	0,00	9,57	228,0	226,7	225,2	223,8	222,2	212,1	210,4	208,7	206,8	204,9
16,50	6,67	0,00	0 %	0,00	9,83	234,2	232,8	231,4	229,9	228,2	217,8	216,1	214,4	212,5	210,5
17,00	6,91	0,00	0 %	0,00	10,09	240,4	239,0	237,5	236,0	234,3	223,6	221,9	220,0	218,1	216,1
17,50	7,14	0,00	0 %	0,00	10,36	246,7	245,2	243,7	242,1	240,4	229,4	227,6	225,7	223,8	221,7
18,00	7,38	0,00	0 %	0,00	10,62	252,9	251,4	249,8	248,2	246,4	235,2	233,4	231,4	229,4	227,3
18,50	7,62	0,00	0 %	0,00	10,88	259,1	257,6	255,9	254,3	252,5	241,0	239,1	237,1	235,0	232,8
19,00	7,86	0,00	0 %	0,00	11,14	265,3	263,7	262,1	260,4	258,5	246,8	244,8	242,8	240,7	238,4

Tabell 16.7 Tabell foreslått for voksne. Ingen fradrag for trygd

Inntekt	Alder fra 31 til 40 år														
	Skatt	Uforeytelse	Trygdegrad	Skatt	Nettotop	31	32	33	34	35	36	37	38	39	40
1,00	0,09	0,00	0 %	0,00	0,91	19,3	19,1	18,9	18,7	18,4	18,2	17,9	17,7	17,4	17,1
1,50	0,23	0,00	0 %	0,00	1,27	26,8	26,5	26,2	25,9	25,6	25,3	24,9	24,5	24,1	23,7
2,00	0,36	0,00	0 %	0,00	1,64	34,7	34,3	33,9	33,5	33,1	32,7	32,2	31,7	31,2	30,7
2,50	0,49	0,00	0 %	0,00	2,01	42,6	42,1	41,7	41,2	40,6	40,1	39,5	38,9	38,3	37,7
3,00	0,66	0,00	0 %	0,00	2,34	49,5	49,0	48,5	47,9	47,3	46,7	46,0	45,3	44,6	43,8
3,50	0,84	0,00	0 %	0,00	2,66	56,3	55,8	55,1	54,5	53,8	53,1	52,4	51,6	50,7	49,9
4,00	1,02	0,00	0 %	0,00	2,98	63,2	62,5	61,8	61,1	60,3	59,5	58,7	57,8	56,9	55,9
4,50	1,20	0,00	0 %	0,00	3,30	70,0	69,2	68,5	67,7	66,8	65,9	65,0	64,0	63,0	61,9
5,00	1,38	0,00	0 %	0,00	3,62	76,8	76,0	75,1	74,2	73,3	72,3	71,3	70,2	69,1	67,9
5,50	1,56	0,00	0 %	0,00	3,94	83,6	82,7	81,8	80,8	79,8	78,7	77,6	76,5	75,2	74,0
6,00	1,75	0,00	0 %	0,00	4,25	90,0	89,1	88,1	87,1	86,0	84,9	83,7	82,4	81,1	79,7
6,50	1,98	0,00	0 %	0,00	4,52	95,9	94,9	93,8	92,7	91,6	90,4	89,1	87,7	86,3	84,9
7,00	2,20	0,00	0 %	0,00	4,80	101,7	100,7	99,6	98,4	97,2	95,9	94,5	93,1	91,6	90,0
7,50	2,42	0,00	0 %	0,00	5,08	107,6	106,5	105,3	104,1	102,8	101,4	100,0	98,5	96,9	95,2
8,00	2,65	0,00	0 %	0,00	5,35	113,4	112,3	111,0	109,7	108,3	106,9	105,4	103,8	102,1	100,4
8,50	2,87	0,00	0 %	0,00	5,63	119,3	118,1	116,7	115,4	113,9	112,4	110,8	109,2	107,4	105,6
9,00	3,10	0,00	0 %	0,00	5,90	125,1	123,8	122,5	121,0	119,5	117,9	116,3	114,5	112,7	110,7
9,50	3,32	0,00	0 %	0,00	6,18	131,0	129,6	128,2	126,7	125,1	123,4	121,7	119,8	117,9	115,9
10,00	3,56	0,00	0 %	0,00	6,44	136,5	135,1	133,6	132,0	130,4	128,6	126,8	124,9	122,9	120,8
10,50	3,80	0,00	0 %	0,00	6,70	142,0	140,6	139,0	137,4	135,7	133,9	132,0	130,0	127,9	125,7

Tabell 16.7 Tabell foreslått for voksne. Ingen fradrag for trygd

Inntekt	Alder fra 31 til 40 år														
	Skatt	Uforeytelse	Trygdegrad	Skatt	Nettotap	31	32	33	34	35	36	37	38	39	40
11,00	4,04	0,00	0 %	0,00	6,96	147,6	146,0	144,4	142,7	140,9	139,1	137,1	135,0	132,9	130,6
11,50	4,28	0,00	0 %	0,00	7,22	153,1	151,5	149,8	148,1	146,2	144,3	142,2	140,1	137,8	135,5
12,00	4,52	0,00	0 %	0,00	7,48	158,6	157,0	155,2	153,4	151,5	149,5	147,4	145,2	142,8	140,4
12,50	4,75	0,00	0 %	0,00	7,75	164,2	162,5	160,7	158,8	156,8	154,7	152,5	150,2	147,8	145,3
13,00	4,99	0,00	0 %	0,00	8,01	169,7	167,9	166,1	164,1	162,1	159,9	157,7	155,3	152,8	150,2
13,50	5,23	0,00	0 %	0,00	8,27	175,2	173,4	171,5	169,5	167,4	165,1	162,8	160,3	157,8	155,1
14,00	5,47	0,00	0 %	0,00	8,53	180,8	178,9	176,9	174,8	172,6	170,3	167,9	165,4	162,8	160,0
14,50	5,71	0,00	0 %	0,00	8,79	186,3	184,4	182,3	180,2	177,9	175,6	173,1	170,5	167,7	164,9
15,00	5,95	0,00	0 %	0,00	9,05	191,8	189,8	187,7	185,5	183,2	180,8	178,2	175,5	172,7	169,8
15,50	6,19	0,00	0 %	0,00	9,31	197,4	195,3	193,1	190,9	188,5	186,0	183,4	180,6	177,7	174,7
16,00	6,43	0,00	0 %	0,00	9,57	202,9	200,8	198,6	196,2	193,8	191,2	188,5	185,7	182,7	179,6
16,50	6,67	0,00	0 %	0,00	9,83	208,4	206,3	204,0	201,6	199,1	196,4	193,6	190,7	187,7	184,4
17,00	6,91	0,00	0 %	0,00	10,09	214,0	211,7	209,4	206,9	204,3	201,6	198,8	195,8	192,6	189,3
17,50	7,14	0,00	0 %	0,00	10,36	219,5	217,2	214,8	212,3	209,6	206,8	203,9	200,8	197,6	194,2
18,00	7,38	0,00	0 %	0,00	10,62	225,0	222,7	220,2	217,6	214,9	212,1	209,1	205,9	202,6	199,1
18,50	7,62	0,00	0 %	0,00	10,88	230,6	228,2	225,6	223,0	220,2	217,3	214,2	211,0	207,6	204,0
19,00	7,86	0,00	0 %	0,00	11,14	236,1	233,6	231,0	228,3	225,5	222,5	219,3	216,0	212,6	208,9

Tabell 16.8 Tabell foreslått for voksne. Ingen fradrag for trygd

Inntekt	Alder fra 41 til 50 år														
	Skatt	Uforeytelse	Trygdegrad	Skatt	Nettotap	41	42	43	44	45	46	47	48	49	50
1,00	0,09	0,00	0%	0,00	0,91	16,8	16,4	16,1	15,7	15,4	15,0	14,5	14,1	13,6	13,2
1,50	0,23	0,00	0%	0,00	1,27	23,3	22,8	22,4	21,9	21,3	20,8	20,2	19,6	18,9	18,3
2,00	0,36	0,00	0%	0,00	1,64	30,1	29,5	28,9	28,3	27,6	26,9	26,1	25,3	24,5	23,6
2,50	0,49	0,00	0%	0,00	2,01	37,0	36,3	35,5	34,7	33,9	33,0	32,1	31,1	30,1	29,0
3,00	0,66	0,00	0%	0,00	2,34	43,0	42,2	41,3	40,4	39,4	38,4	37,3	36,2	35,0	33,8
3,50	0,84	0,00	0%	0,00	2,66	49,0	48,0	47,0	45,9	44,8	43,7	42,4	41,2	39,8	38,4
4,00	1,02	0,00	0%	0,00	2,98	54,9	53,8	52,7	51,5	50,2	48,9	47,6	46,1	44,6	43,0
4,50	1,20	0,00	0%	0,00	3,30	60,8	59,6	58,3	57,0	55,7	54,2	52,7	51,1	49,4	47,7
5,00	1,38	0,00	0%	0,00	3,62	66,7	65,4	64,0	62,6	61,1	59,5	57,8	56,1	54,2	52,3
5,50	1,56	0,00	0%	0,00	3,94	72,6	71,2	69,7	68,1	66,5	64,8	62,9	61,0	59,0	56,9
6,00	1,75	0,00	0%	0,00	4,25	78,2	76,7	75,1	73,4	71,6	69,8	67,8	65,8	63,6	61,4
6,50	1,98	0,00	0%	0,00	4,52	83,3	81,7	80,0	78,2	76,3	74,3	72,2	70,0	67,7	65,3
7,00	2,20	0,00	0%	0,00	4,80	88,4	86,7	84,8	82,9	80,9	78,8	76,6	74,3	71,9	69,3
7,50	2,42	0,00	0%	0,00	5,08	93,5	91,6	89,7	87,7	85,6	83,4	81,0	78,6	76,0	73,3
8,00	2,65	0,00	0%	0,00	5,35	98,6	96,6	94,6	92,5	90,2	87,9	85,4	82,9	80,1	77,3
8,50	2,87	0,00	0%	0,00	5,63	103,6	101,6	99,5	97,2	94,9	92,4	89,8	87,1	84,3	81,3
9,00	3,10	0,00	0%	0,00	5,90	108,7	106,6	104,4	102,0	99,6	97,0	94,3	91,4	88,4	85,3
9,50	3,32	0,00	0%	0,00	6,18	113,8	111,6	109,2	106,8	104,2	101,5	98,6	95,7	92,5	89,2
10,00	3,56	0,00	0%	0,00	6,44	118,6	116,3	113,8	111,3	108,6	105,8	102,8	99,7	96,4	93,0
10,50	3,80	0,00	0%	0,00	6,70	123,4	121,0	118,4	115,8	113,0	110,1	107,0	103,7	100,3	96,8

Tabell 16.8 Tabell foreslått for voksne. Ingen fradrag for trygd

Inntekt	Alder fra 41 til 50 år														
	Skatt	Uforeytelse	Trygdegrad	Skatt	Nettotop	41	42	43	44	45	46	47	48	49	50
11,00	4,04	0,00	0 %	0,00	6,96	128,2	125,7	123,1	120,3	117,4	114,3	111,1	107,8	104,3	100,5
11,50	4,28	0,00	0 %	0,00	7,22	133,0	130,4	127,7	124,8	121,8	118,6	115,3	111,8	108,2	104,3
12,00	4,52	0,00	0 %	0,00	7,48	137,8	135,1	132,3	129,3	126,2	122,9	119,5	115,9	112,1	108,1
12,50	4,75	0,00	0 %	0,00	7,75	142,6	139,8	136,9	133,8	130,6	127,2	123,6	119,9	116,0	111,9
13,00	4,99	0,00	0 %	0,00	8,01	147,4	144,5	141,5	138,3	135,0	131,5	127,8	123,9	119,9	115,6
13,50	5,23	0,00	0 %	0,00	8,27	152,2	149,3	146,1	142,8	139,4	135,8	132,0	128,0	123,8	119,4
14,00	5,47	0,00	0 %	0,00	8,53	157,0	154,0	150,7	147,4	143,8	140,1	136,1	132,0	127,7	123,2
14,50	5,71	0,00	0 %	0,00	8,79	161,8	158,7	155,4	151,9	148,2	144,4	140,3	136,1	131,6	126,9
15,00	5,95	0,00	0 %	0,00	9,05	166,7	163,4	160,0	156,4	152,6	148,6	144,5	140,1	135,5	130,7
15,50	6,19	0,00	0 %	0,00	9,31	171,5	168,1	164,6	160,9	157,0	152,9	148,6	144,1	139,4	134,5
16,00	6,43	0,00	0 %	0,00	9,57	176,3	172,8	169,2	165,4	161,4	157,2	152,8	148,2	143,3	138,2
16,50	6,67	0,00	0 %	0,00	9,83	181,1	177,5	173,8	169,9	165,8	161,5	157,0	152,2	147,2	142,0
17,00	6,91	0,00	0 %	0,00	10,09	185,9	182,2	178,4	174,4	170,2	165,8	161,1	156,3	151,2	145,8
17,50	7,14	0,00	0 %	0,00	10,36	190,7	187,0	183,0	178,9	174,6	170,1	165,3	160,3	155,1	149,5
18,00	7,38	0,00	0 %	0,00	10,62	195,5	191,7	187,7	183,4	179,0	174,4	169,5	164,4	159,0	153,3
18,50	7,62	0,00	0 %	0,00	10,88	200,3	196,4	192,3	187,9	183,4	178,6	173,6	168,4	162,9	157,1
19,00	7,86	0,00	0 %	0,00	11,14	205,1	201,1	196,9	192,5	187,8	182,9	177,8	172,4	166,8	160,9

Tabell 16.9 Tabell foreslått for voksne. Ingen fradrag for trygd

Inntekt	Alder fra 51 til 60 år														
	Skatt	Uføreytelse	Trygdgrad	Skatt	Nettotap	51	52	53	54	55	56	57	58	59	60
1,00	0,09	0,00	0 %	0,00	0,91	12,5	11,8	11,1	10,4	9,7	9,0	8,3	7,5	6,7	6,0
1,50	0,23	0,00	0 %	0,00	1,27	17,4	16,4	15,5	14,5	13,5	12,5	11,5	10,4	9,4	8,3
2,00	0,36	0,00	0 %	0,00	1,64	22,5	21,2	20,0	18,8	17,5	16,2	14,9	13,5	12,1	10,7
2,50	0,49	0,00	0 %	0,00	2,01	27,5	26,1	24,6	23,0	21,5	19,9	18,2	16,6	14,9	13,1
3,00	0,66	0,00	0 %	0,00	2,34	32,1	30,3	28,6	26,8	25,0	23,1	21,2	19,3	17,3	15,3
3,50	0,84	0,00	0 %	0,00	2,66	36,5	34,5	32,5	30,5	28,4	26,3	24,1	21,9	19,7	17,4
4,00	1,02	0,00	0 %	0,00	2,98	40,9	38,7	36,4	34,2	31,8	29,5	27,0	24,6	22,1	19,5
4,50	1,20	0,00	0 %	0,00	3,30	45,3	42,9	40,4	37,8	35,3	32,6	30,0	27,2	24,4	21,6
5,00	1,38	0,00	0 %	0,00	3,62	49,7	47,0	44,3	41,5	38,7	35,8	32,9	29,9	26,8	23,7
5,50	1,56	0,00	0 %	0,00	3,94	54,1	51,2	48,2	45,2	42,1	39,0	35,8	32,5	29,2	25,8
6,00	1,75	0,00	0 %	0,00	4,25	58,3	55,2	52,0	48,7	45,4	42,0	38,6	35,0	31,4	27,8
6,50	1,98	0,00	0 %	0,00	4,52	62,1	58,7	55,3	51,9	48,3	44,7	41,1	37,3	33,5	29,6
7,00	2,20	0,00	0 %	0,00	4,80	65,9	62,3	58,7	55,0	51,3	47,5	43,6	39,6	35,5	31,4
7,50	2,42	0,00	0 %	0,00	5,08	69,6	65,9	62,1	58,2	54,2	50,2	46,1	41,9	37,6	33,2
8,00	2,65	0,00	0 %	0,00	5,35	73,4	69,5	65,5	61,4	57,2	52,9	48,6	44,1	39,6	35,0
8,50	2,87	0,00	0 %	0,00	5,63	77,2	73,1	68,8	64,5	60,1	55,7	51,1	46,4	41,7	36,8
9,00	3,10	0,00	0 %	0,00	5,90	81,0	76,7	72,2	67,7	63,1	58,4	53,6	48,7	43,7	38,6
9,50	3,32	0,00	0 %	0,00	6,18	84,8	80,2	75,6	70,9	66,0	61,1	56,1	51,0	45,7	40,4
10,00	3,56	0,00	0 %	0,00	6,44	88,4	83,6	78,8	73,8	68,8	63,7	58,5	53,1	47,7	42,1
10,50	3,80	0,00	0 %	0,00	6,70	91,9	87,0	82,0	76,8	71,6	66,3	60,8	55,3	49,6	43,8

Tabell 16.9 Tabell foreslått for voksne. Ingen fradrag for trygd

Inntekt	Alder fra 51 til 60 år														
	Skatt	Uføreytelse	Trygdegrad	Skatt	Nettotop	51	52	53	54	55	56	57	58	59	60
11,00	4,04	0,00	0 %	0,00	6,96	95,5	90,4	85,2	79,8	74,4	68,9	63,2	57,4	51,5	45,5
11,50	4,28	0,00	0 %	0,00	7,22	99,1	93,8	88,4	82,8	77,2	71,4	65,6	59,6	53,5	47,2
12,00	4,52	0,00	0 %	0,00	7,48	102,7	97,2	91,6	85,8	80,0	74,0	67,9	61,7	55,4	48,9
12,50	4,75	0,00	0 %	0,00	7,75	106,3	100,6	94,7	88,8	82,8	76,6	70,3	63,9	57,3	50,7
13,00	4,99	0,00	0 %	0,00	8,01	109,8	103,9	97,9	91,8	85,6	79,2	72,7	66,0	59,3	52,4
13,50	5,23	0,00	0 %	0,00	8,27	113,4	107,3	101,1	94,8	88,3	81,8	75,0	68,2	61,2	54,1
14,00	5,47	0,00	0 %	0,00	8,53	117,0	110,7	104,3	97,8	91,1	84,3	77,4	70,3	63,1	55,8
14,50	5,71	0,00	0 %	0,00	8,79	120,6	114,1	107,5	100,8	93,9	86,9	79,8	72,5	65,1	57,5
15,00	5,95	0,00	0 %	0,00	9,05	124,2	117,5	110,7	103,8	96,7	89,5	82,1	74,6	67,0	59,2
15,50	6,19	0,00	0 %	0,00	9,31	127,7	120,9	113,9	106,8	99,5	92,1	84,5	76,8	68,9	60,9
16,00	6,43	0,00	0 %	0,00	9,57	131,3	124,3	117,1	109,8	102,3	94,7	86,9	79,0	70,9	62,6
16,50	6,67	0,00	0 %	0,00	9,83	134,9	127,7	120,3	112,8	105,1	97,2	89,3	81,1	72,8	64,3
17,00	6,91	0,00	0 %	0,00	10,09	138,5	131,1	123,5	115,7	107,9	99,8	91,6	83,3	74,7	66,0
17,50	7,14	0,00	0 %	0,00	10,36	142,1	134,4	126,7	118,7	110,7	102,4	94,0	85,4	76,7	67,7
18,00	7,38	0,00	0 %	0,00	10,62	145,7	137,8	129,9	121,7	113,4	105,0	96,4	87,6	78,6	69,4
18,50	7,62	0,00	0 %	0,00	10,88	149,2	141,2	133,1	124,7	116,2	107,6	98,7	89,7	80,5	71,1
19,00	7,86	0,00	0 %	0,00	11,14	152,8	144,6	136,2	127,7	119,0	110,1	101,1	91,9	82,5	72,8

Tabell 16.10 Tabell foreslått for voksne. Ingen fradrag for trygd

Inntekt	Alder fra 61 år											
	Skatt	Uføreytelse	Trygdegrad	Skatt	Nettotap	61	62	63	64	65	66	67
1,00	0,09	0,00	0 %	0,00	0,91	5,2	4,3	3,5	2,7	1,8	0,9	0,0
1,50	0,23	0,00	0 %	0,00	1,27	7,2	6,0	4,9	3,7	2,5	1,3	0,0
2,00	0,36	0,00	0 %	0,00	1,64	9,3	7,8	6,3	4,8	3,2	1,6	0,0
2,50	0,49	0,00	0 %	0,00	2,01	11,4	9,6	7,7	5,9	3,9	2,0	0,0
3,00	0,66	0,00	0 %	0,00	2,34	13,2	11,1	9,0	6,8	4,6	2,3	0,0
3,50	0,84	0,00	0 %	0,00	2,66	15,0	12,7	10,2	7,7	5,2	2,6	0,0
4,00	1,02	0,00	0 %	0,00	2,98	16,9	14,2	11,5	8,7	5,8	3,0	0,0
4,50	1,20	0,00	0 %	0,00	3,30	18,7	15,7	12,7	9,6	6,5	3,3	0,0
5,00	1,38	0,00	0 %	0,00	3,62	20,5	17,2	13,9	10,6	7,1	3,6	0,0
5,50	1,56	0,00	0 %	0,00	3,94	22,3	18,8	15,2	11,5	7,7	3,9	0,0
6,00	1,75	0,00	0 %	0,00	4,25	24,0	20,2	16,3	12,4	8,3	4,2	0,0
6,50	1,98	0,00	0 %	0,00	4,52	25,6	21,5	17,4	13,2	8,9	4,5	0,0
7,00	2,20	0,00	0 %	0,00	4,80	27,2	22,9	18,5	14,0	9,4	4,8	0,0
7,50	2,42	0,00	0 %	0,00	5,08	28,7	24,2	19,5	14,8	10,0	5,0	0,0
8,00	2,65	0,00	0 %	0,00	5,35	30,3	25,5	20,6	15,6	10,5	5,3	0,0
8,50	2,87	0,00	0 %	0,00	5,63	31,9	26,8	21,7	16,4	11,0	5,6	0,0
9,00	3,10	0,00	0 %	0,00	5,90	33,4	28,1	22,7	17,2	11,6	5,8	0,0
9,50	3,32	0,00	0 %	0,00	6,18	35,0	29,4	23,8	18,0	12,1	6,1	0,0
10,00	3,56	0,00	0 %	0,00	6,44	36,5	30,7	24,8	18,8	12,6	6,4	0,0
10,50	3,80	0,00	0 %	0,00	6,70	37,9	31,9	25,8	19,5	13,1	6,6	0,0

Tabell 16.10 Tabell foreslått for voksne. Ingen fradrag for trygd

Inntekt	Alder fra 61 år											
	Skatt	Uføreytelse	Trygdegrad	Skatt	Nettotop	61	62	63	64	65	66	67
11,00	4,04	0,00	0 %	0,00	6,96	39,4	33,2	26,8	20,3	13,7	6,9	0,0
11,50	4,28	0,00	0 %	0,00	7,22	40,9	34,4	27,8	21,0	14,2	7,2	0,0
12,00	4,52	0,00	0 %	0,00	7,48	42,4	35,6	28,8	21,8	14,7	7,4	0,0
12,50	4,75	0,00	0 %	0,00	7,75	43,8	36,9	29,8	22,6	15,2	7,7	0,0
13,00	4,99	0,00	0 %	0,00	8,01	45,3	38,1	30,8	23,3	15,7	7,9	0,0
13,50	5,23	0,00	0 %	0,00	8,27	46,8	39,4	31,8	24,1	16,2	8,2	0,0
14,00	5,47	0,00	0 %	0,00	8,53	48,3	40,6	32,8	24,9	16,7	8,4	0,0
14,50	5,71	0,00	0 %	0,00	8,79	49,8	41,9	33,8	25,6	17,2	8,7	0,0
15,00	5,95	0,00	0 %	0,00	9,05	51,2	43,1	34,8	26,4	17,8	9,0	0,0
15,50	6,19	0,00	0 %	0,00	9,31	52,7	44,3	35,8	27,1	18,3	9,2	0,0
16,00	6,43	0,00	0 %	0,00	9,57	54,2	45,6	36,8	27,9	18,8	9,5	0,0
16,50	6,67	0,00	0 %	0,00	9,83	55,7	46,8	37,8	28,7	19,3	9,7	0,0
17,00	6,91	0,00	0 %	0,00	10,09	57,1	48,1	38,8	29,4	19,8	10,0	0,0
17,50	7,14	0,00	0 %	0,00	10,36	58,6	49,3	39,8	30,2	20,3	10,3	0,0
18,00	7,38	0,00	0 %	0,00	10,62	60,1	50,6	40,8	30,9	20,8	10,5	0,0
18,50	7,62	0,00	0 %	0,00	10,88	61,6	51,8	41,9	31,7	21,3	10,8	0,0
19,00	7,86	0,00	0 %	0,00	11,14	63,0	53,1	42,9	32,5	21,8	11,0	0,0

Vedlegg 3. Kapitaliseringstabell

Tabell 16.11 Kapitaliseringstabell

Opphørsalder	78	Skattepåslag	Prosent
		0-25	30 %
Inflasjon	0,00 %	26-50	25 %
Kapitalisering	5,00 %	51-oppbør	linærtrapp
Alder	Kapitaliseringsfaktor	Alder	Kapitaliseringsfaktor
0	26,1	41	21,4
1	26,0	42	21,2
2	26,0	43	21,0
3	26,0	44	20,7
4	25,9	45	20,5
5	25,9	46	20,2
6	25,9	47	20,0
7	25,8	48	19,7
8	25,8	49	19,4
9	25,7	50	19,1
10	25,7	51	18,6
11	25,6	52	18,2
12	25,6	53	17,7
13	25,5	54	17,2
14	25,5	55	16,7
15	25,4	56	16,1
16	25,4	57	15,6
17	25,3	58	15,1
18	25,2	59	14,5
19	25,1	60	13,9
20	25,1	61	13,3
21	25,0	62	12,7
22	24,9	63	12,1
23	24,8	64	11,4
24	24,7	65	10,7
25	24,6	66	10,1
26	23,6	67	9,3
27	23,5	68	8,6
28	23,4	69	7,9
29	23,3	70	7,1
30	23,2	71	6,3
31	23,0	72	5,5
32	22,9	73	4,6
33	22,8	74	3,8
34	22,6	75	2,9
35	22,5	76	1,9
36	22,3	77	1,0
37	22,2	78	0,0
38	22,0		
39	21,8		
40	21,6		

Vedlegg 4. Ménerstatning

Tabell 16.12 Ménerstatning

Medisinsk invaliditet	Årlig beløp (G)	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20
5-9 %	0,05	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0
10-14 %	0,07	1,4	1,4	1,4	1,4	1,4	1,4	1,4	1,4	1,4	1,4	1,4	1,4	1,4	1,4	1,4	1,4	1,4	1,4	1,4	1,4	1,4
15-24 %	0,10	2,0	2,0	2,0	2,0	2,0	2,0	2,0	2,0	2,0	2,0	2,0	2,0	2,0	2,0	2,0	2,0	2,0	2,0	2,0	2,0	2,0
25-34 %	0,16	3,2	3,2	3,2	3,2	3,2	3,2	3,2	3,2	3,2	3,2	3,2	3,2	3,2	3,2	3,2	3,2	3,1	3,1	3,1	3,1	3,1
35-44 %	0,24	4,8	4,8	4,8	4,8	4,8	4,8	4,8	4,8	4,8	4,8	4,8	4,8	4,8	4,7	4,7	4,7	4,7	4,7	4,7	4,7	4,7
45-54 %	0,34	6,8	6,8	6,8	6,8	6,8	6,8	6,8	6,8	6,8	6,8	6,8	6,8	6,7	6,7	6,7	6,7	6,7	6,7	6,7	6,7	6,6
55-64 %	0,44	8,9	8,8	8,8	8,8	8,8	8,8	8,8	8,8	8,8	8,8	8,7	8,7	8,7	8,7	8,7	8,7	8,7	8,6	8,6	8,6	8,6
65-74 %	0,56	11,3	11,2	11,2	11,2	11,2	11,2	11,2	11,2	11,2	11,2	11,1	11,1	11,1	11,1	11,1	11,0	11,0	11,0	11,0	10,9	10,9
75-84 %	0,70	14,1	14,1	14,1	14,0	14,0	14,0	14,0	14,0	14,0	13,9	13,9	13,9	13,9	13,9	13,8	13,8	13,8	13,7	13,7	13,7	13,7
85-100 %	0,84	16,9	16,9	16,9	16,8	16,8	16,8	16,8	16,8	16,8	16,7	16,7	16,7	16,7	16,6	16,6	16,6	16,5	16,5	16,5	16,4	16,4
Over 100 %	1,00	20,1	20,1	20,1	20,0	20,0	20,0	20,0	20,0	19,9	19,9	19,9	19,9	19,8	19,8	19,8	19,7	19,7	19,6	19,6	19,5	19,5
Medisinsk invaliditet	Årlig beløp (G)	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	32	33	34	35	36	37	38	39	40	41
5-9 %	0,05	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0	0,9	0,9	0,9	0,9	0,9	0,9	0,9	0,9	0,9	0,9	0,9	0,9	0,9
10-14 %	0,07	1,4	1,4	1,4	1,4	1,3	1,3	1,3	1,3	1,3	1,3	1,3	1,3	1,3	1,3	1,3	1,3	1,3	1,3	1,3	1,2	1,2
15-24 %	0,10	1,9	1,9	1,9	1,9	1,9	1,9	1,9	1,9	1,9	1,9	1,9	1,9	1,9	1,9	1,8	1,8	1,8	1,8	1,8	1,8	1,8
25-34 %	0,16	3,1	3,1	3,1	3,1	3,1	3,1	3,1	3,0	3,0	3,0	3,0	3,0	3,0	3,0	2,9	2,9	2,9	2,9	2,9	2,9	2,8
35-44 %	0,24	4,7	4,7	4,6	4,6	4,6	4,6	4,6	4,6	4,5	4,5	4,5	4,5	4,5	4,4	4,4	4,4	4,4	4,3	4,3	4,3	4,3
45-54 %	0,34	6,6	6,6	6,6	6,6	6,5	6,5	6,5	6,5	6,4	6,4	6,4	6,4	6,3	6,3	6,3	6,2	6,2	6,2	6,1	6,1	6,0
55-64 %	0,44	8,6	8,5	8,5	8,5	8,5	8,4	8,4	8,4	8,3	8,3	8,3	8,2	8,2	8,2	8,1	8,1	8,0	8,0	7,9	7,9	7,8
65-74 %	0,56	10,9	10,9	10,8	10,8	10,8	10,7	10,7	10,7	10,6	10,6	10,5	10,5	10,4	10,4	10,3	10,3	10,2	10,1	10,1	10,0	9,9
75-84 %	0,70	13,6	13,6	13,5	13,5	13,5	13,4	13,4	13,3	13,3	13,2	13,2	13,1	13,0	13,0	12,9	12,8	12,8	12,7	12,6	12,5	12,4
85-100 %	0,84	16,3	16,3	16,2	16,2	16,1	16,1	16,0	16,0	15,9	15,9	15,8	15,7	15,6	15,6	15,5	15,4	15,3	15,2	15,1	15,0	14,9
Over 100 %	1,00	19,5	19,4	19,3	19,3	19,2	19,2	19,1	19,0	19,0	18,9	18,8	18,7	18,6	18,5	18,4	18,3	18,2	18,1	18,0	17,9	17,7

Tabell 16.13 Ménerstatning

Medisinsk invaliditet	Árllg beløp (G)																				
	42	43	44	45	46	47	48	49	50	51	52	53	54	55	56	57	58	59	60	61	62
5-9 %	0,9	0,9	0,9	0,9	0,8	0,8	0,8	0,8	0,8	0,8	0,8	0,8	0,8	0,8	0,7	0,7	0,7	0,7	0,7	0,7	0,6
10-14 %	1,2	1,2	1,2	1,2	1,2	1,2	1,2	1,1	1,1	1,1	1,1	1,1	1,1	1,1	1,0	1,0	1,0	1,0	0,9	0,9	0,9
15-24 %	1,8	1,7	1,7	1,7	1,7	1,7	1,7	1,6	1,6	1,6	1,6	1,6	1,5	1,5	1,5	1,4	1,4	1,4	1,3	1,3	1,3
25-34 %	2,8	2,8	2,8	2,7	2,7	2,7	2,7	2,6	2,6	2,6	2,5	2,5	2,4	2,4	2,4	2,3	2,3	2,2	2,2	2,1	2,0
35-44 %	4,2	4,2	4,1	4,1	4,1	4,0	4,0	3,9	3,9	3,8	3,8	3,7	3,7	3,6	3,5	3,5	3,4	3,3	3,2	3,2	3,1
45-54 %	6,0	5,9	5,9	5,8	5,8	5,7	5,6	5,6	5,5	5,4	5,4	5,3	5,2	5,1	5,0	4,9	4,8	4,7	4,6	4,5	4,3
55-64 %	7,7	7,7	7,6	7,5	7,5	7,4	7,3	7,2	7,1	7,0	6,9	6,8	6,7	6,6	6,5	6,4	6,2	6,1	5,9	5,8	5,6
65-74 %	9,8	9,8	9,7	9,6	9,5	9,4	9,3	9,2	9,1	8,9	8,8	8,7	8,5	8,4	8,2	8,1	7,9	7,7	7,6	7,4	7,2
75-84 %	12,3	12,2	12,1	12,0	11,9	11,7	11,6	11,5	11,3	11,2	11,0	10,9	10,7	10,5	10,3	10,1	9,9	9,7	9,4	9,2	8,9
85-100 %	14,8	14,6	14,5	14,4	14,2	14,1	13,9	13,8	13,6	13,4	13,2	13,0	12,8	12,6	12,4	12,1	11,9	11,6	11,3	11,0	10,7
Over 100 %	17,6	17,4	17,3	17,1	17,0	16,8	16,6	16,4	16,2	16,0	15,8	15,5	15,3	15,0	14,7	14,4	14,1	13,8	13,5	13,1	12,8
Medisinsk invaliditet	Árllg beløp (G)																				
	63	64	65	66	67	68	69	70	71	72	73	74	75	76	77	78	79	80	81	82	-
5-9 %	0,6	0,6	0,6	0,6	0,5	0,5	0,5	0,5	0,4	0,4	0,4	0,3	0,3	0,3	0,2	0,2	0,1	0,1	0,0	-	-
10-14 %	0,9	0,8	0,8	0,8	0,7	0,7	0,7	0,6	0,6	0,6	0,5	0,5	0,4	0,4	0,3	0,3	0,2	0,1	0,1	-	-
15-24 %	1,2	1,2	1,2	1,1	1,1	1,0	1,0	0,9	0,9	0,8	0,7	0,7	0,6	0,5	0,4	0,4	0,3	0,2	0,1	-	-
25-34 %	2,0	1,9	1,8	1,8	1,7	1,6	1,5	1,5	1,4	1,3	1,2	1,1	0,9	0,8	0,7	0,6	0,4	0,3	0,2	-	-
35-44 %	3,0	2,9	2,8	2,7	2,6	2,4	2,3	2,2	2,0	1,9	1,7	1,6	1,4	1,2	1,1	0,9	0,7	0,5	0,2	-	-
45-54 %	4,2	4,1	3,9	3,8	3,6	3,4	3,3	3,1	2,9	2,7	2,5	2,3	2,0	1,8	1,5	1,2	0,9	0,6	0,3	-	-
55-64 %	5,4	5,3	5,1	4,9	4,7	4,5	4,2	4,0	3,7	3,5	3,2	2,9	2,6	2,3	2,0	1,6	1,2	0,8	0,4	-	-
65-74 %	6,9	6,7	6,5	6,2	6,0	5,7	5,4	5,1	4,8	4,4	4,1	3,7	3,3	2,9	2,5	2,0	1,6	1,1	0,5	-	-
75-84 %	8,7	8,4	8,1	7,8	7,4	7,1	6,7	6,4	6,0	5,5	5,1	4,6	4,2	3,6	3,1	2,5	2,0	1,3	0,7	-	-
85-100 %	10,4	10,1	9,7	9,3	8,9	8,5	8,1	7,6	7,2	6,6	6,1	5,6	5,0	4,4	3,7	3,1	2,3	1,6	0,8	-	-
Over 100 %	12,4	12,0	11,6	11,1	10,6	10,1	9,6	9,1	8,5	7,9	7,3	6,6	5,9	5,2	4,4	3,6	2,8	1,9	1,0	-	-

Vedlegg 5. Tabell for tillegg ved redusert trygdedekning – inntektsgruppene 5–8 G

Tabell 16.14 Tabell for avvikende trygdefradrag for inntektsgruppene 5-8G

Faktisk trygdegrad	Tillegg i prosent av standarderstatning						
55 %	12 %	12 %	13 %	-	-	-	-
54 %	15 %	14 %	16 %	-	-	-	-
53 %	17 %	17 %	18 %	-	-	-	-
52 %	20 %	19 %	21 %	-	-	-	-
51 %	23 %	22 %	23 %	-	-	-	-
50 %	26 %	24 %	26 %	12 %	-	-	-
49 %	-	26 %	28 %	14 %	-	-	-
48 %	-	30 %	31 %	16 %	-	-	-
47 %	-	32 %	34 %	19 %	-	-	-
46 %	-	35 %	36 %	21 %	11 %	-	-
45 %	-	-	38 %	23 %	13 %	-	-
44 %	-	-	41 %	25 %	15 %	-	-
43 %	-	-	44 %	27 %	18 %	11 %	-
42 %	-	-	47 %	30 %	19 %	13 %	-
41 %	-	-	-	32 %	21 %	14 %	-
40 %	-	-	-	35 %	23 %	16 %	-
39 %	-	-	-	38 %	26 %	19 %	12 %
38 %	-	-	-	-	28 %	21 %	13 %
37 %	-	-	-	-	30 %	23 %	15 %
36 %	-	-	-	-	33 %	24 %	17 %
35 %	-	-	-	-	-	27 %	19 %
34 %	-	-	-	-	-	29 %	21 %
33 %	-	-	-	-	-	-	23 %
32 %	-	-	-	-	-	-	25 %

Kapittel 17

Merknader til de enkelte bestemmelser

17.1 Lovtekstmerknader

§ 3-1 *Innledende bestemmelse*

(1) Ved personskade som følge av en ansvarshendelse, kan skadelidte tilkjennes erstatning for

- a) inntektstap etter § 3-2 eller § 3-3
- b) merutgifter etter § 3-4
- c) hjemmearbeidstap etter § 3-5
- d) tapt livsutfoldelse etter § 3-6
- e) smerte etter § 3-7
- f) forsørgertap etter § 3-8
- g) tort, smerte og annen krenking eller skade etter § 3-10
- h) krenkelse av ære og privatliv etter § 3-11 og § 3-12

(2) Erstatning for påført økonomisk tap etter postene som nevnt i første ledd bokstavene a) til c) skal dekke skadelidtes individuelle tap i tiden frem til oppgjørstidspunktet. Det skal gjøres fradrag for ytelser fra det offentlige, jf. femte ledd.

(3) For fremtidig økonomisk tap gjelder reglene i § 3-2 til § 3-5. Grensen mellom påført og fremtidig tap er oppgjørstidspunktet for den enkelte tapspost. Med oppgjørstidspunktet menes det tidspunkt partene kommer til enighet eller det treffes avgjørelse som blir rettskraftig. Krav om erstatning for fremtidig tap og krav om standardisert erstatning for påført tap forfaller to uker etter oppgjørstidspunktet hvis ikke annet følger av dom eller avtale. Krav om erstatning for tap av forsørger, jf. § 3-8, forfaller likevel én måned etter at kravet er meldt til den ansvarlige eller dennes representant.

(4) Er det fremtidige tapet av begrenset varighet, skal erstatningen så langt mulig fastsettes med utgangspunkt i reglene om fremtidig tap. Erstatning for fremtidig tap etter § 3-2 til § 3-6 skal ikke begrenses som følge av skadelidtes negative helseutvikling. Erstatningen kan likevel begrenses i den utstrekning skadelidte åpenbart har eller vil få en unormalt negativ helseutvikling som ikke skyldes ansvarshendelsen. Skadevolder har bevisbyrden for en slik påstand.

(5) Hvor det vises til denne bestemmelsen, skal det ved erstatningsutmålingen gjøres fradrag for ytelser fra det offentlige etter folketrygdloven, kommunehelsetjenesteloven, sosialtjenesteloven og andre regler så langt ytelsen kompenseres for skaden. For annen vesentlig økonomisk støtte til kompensasjon av skaden, kan det gjøres fradrag i erstatningen.

(6) Forhåndsavtaler som begrenser skadelidtes rettigheter etter kapitlet her er ugyldige.

(7) Med «G» menes grunnbeløpet i folketrygden, jf. folketrygdloven § 1-4.

(8) En skade anses konstatert på ulykkestidspunktet eller det tidspunkt skadelidte enten

- a) døde av skaden eller sykdommen uten å ha søkt legehjelp,
- b) første gang søkte legehjelp for skaden eller sykdommen, eller
- c) første gang meldte krav til forsikringsgiveren på grunn av skaden eller sykdommen

(9) Kongen kan gi nærmere regler om utmålingen.

Merknader til § 3-1:

Bestemmelsens *første ledd* gir en kobling mellom utmålingsreglene og ansvarslæren. Ordet «ansvarshendelse» skal forstås på samme måte som det mer innarbeidede «ansvarsbetingende hendelse». Sammendragningen til ett ord er gjort for å ha et hensiktsmessig begrep som kan benyttes i lovteksten, jfr. for eksempel § 3-4 om merutgifter. Ordet «ansvarshendelsen» betegner til den faktiske handling, hendelse eller tilstand som har utløst ansvar for skadevolder. Slik refererer ordet i prinsippet til alle ansvarsgrunnlag. Ansvarshendelsen vil oftest falle sammen med en skadehandling. Hvor ansvaret ikke bygger på en aktiv handling, men en unnlattelse eller en ulovlig tilstand, passer ordet dårligere. Den juridiske betydningen av ordet skal likevel omfatte passive tilstander når disse utløser erstatningsansvar.

Det må være årsakssammenheng mellom ansvarshendelsen og de ulike tapsposter det kre-

ves erstatning for. Her gjelder de alminnelige regler om faktisk årsakssammenheng og rettslig avgrensning i årsakssammenheng (adekvans). Disse spørsmål vil kunne stille seg noe forskjellig alt etter hvilken erstatningspost det er tale om. Eksempelvis vil kravet til at merutgifter skal være «nødvendige og rimelige» legge føringer for årsaksvurderinger under § 3-4. På personskadeområdet gjelder en alminnelig regel om at skadelidte skal tas som han eller hun er. Dette innebærer at skadevolder må dekke taps- og utgiftsposter som oppstår som en følge av en kombinasjon mellom ansvarshendelsen og den omstendighet at skadelidte har en spesiell sårbarhet som utløser tap som andre skadelidte ikke ville ha hatt om de var rammet av samme skade.

Første ledd regner opp de aktuelle tapspostene og er ment som en oversiktsbestemmelse. En slik bestemmelse er naturlig siden den nye, standardiserte ordningen krever bevissthet om at et erstatningsoppgjør vil bestå av en rekke poster som legges sammen. Postenes rekkefølge korresponderer med rekkefølgen i loven. Som forklart i punkt 1.5 foran, er tanken bak rekkefølgen at de rent økonomiske tapspostene kommer først og deretter hjemmel for erstatning for tap av evne til hjemmearbeid, en tapspost som ikke bare omfatter rent økonomiske komponenter. Etter dette følger de rent ikke-økonomiske tapsposter. Forsørgertap består av både økonomiske og ikke rent økonomiske komponenter, og kommer til sist av de tapsposter som er omhandlet i Mandatet. Tanken bak denne plasseringen er at forsørgertap gjelder en tredjepersons tap, mens de øvrige poster er direkte skadelidtes tap.

Andre ledd første punktum gjelder «påført tap», som skal forstås på samme måte som «lidt» tap eller skade i gjeldende regelverk. Med ordet «påført» menes det dermed en tidsangivelse for tapet samtidig som det på alminnelig måte kan innfortolkes i ordet et krav til årsakssammenheng mellom ansvarshendelsen og tapet. Ordet «påført» refererer til tap som allerede er pådratt på tidspunktet for oppgjøret. Oppgjørstidspunktet er definert i tredje ledd tredje punktum, se merknadene nedenfor. Bestemmelsen i første punktum fastslår at erstatning for påført tap skal utmåles individuelt og konkret, på bakgrunn av det tap skadelidte kan bevise å ha hatt. For påført tap gjøres det ingen realitetsendringer sammenliknet med gjeldende rett. Ved utmålingen av erstatning for påført tap må det gjøres fradrag for kompensasjonsrelevante ytelser fra det offentlige. Dette fremgår av bestemmelsens andre punktum. Det er heller ikke på dette punktet tilsiktet noen reali-

tetsendring. Regelen har samme funksjon som någjeldende skl. § 3-1 tredje ledd første punktum.

I *tredje ledd* klargjøres det at det er bestemmelsene i § 3-2 – § 3-5 som regulerer erstatning for fremtidig økonomisk tap. Grensen mellom påført og fremtidig tap går ved «oppgjørstidspunktet». Dette tidspunktet er legaldefinert i bestemmelsen, jf. andre punktum. Bestemmelsen er en videreføring og en kodifisering av gjeldende rett. Kodifiseringen er viktig fordi det er lagt opp til at erstatningen for det fremtidige tapet nå i høy grad skal reguleres av standardiserte tabeller fastsatt i forskrift. Oppgjørstidspunktet er den dagen en dom avsies. For avtaler om erstatningsoppgjør legges det tidspunkt da avtale er inngått på bindende måte i henhold til alminnelige avtalerettslige regler. Passusen om at partene har kommet til «enighet» refererer altså til inngått avtale. Det ligger i dette at skadevolder ikke ensidig kan bestemme oppgjørsdato ved å deponere erstatningsbetaling. Tillegget om at dommen senere blir rettskraftig er nødvendig for å klargjøre situasjonen hvor en dom blir anket. Da blir oppgjørstidspunktet forskjøvet til tidspunktet for avsigelse av dom i neste instans, forutsatt at denne blir rettskraftig. Også dette er i tråd med gjeldende rett. En spesiell variant av oppgjørstidspunktet er hvor skadevolder benytter seg av sin «releaseadgang» jf. regelen om barneerstatning jf. § 3-3 tredje ledd femte og sjette punktum. Det samme gjelder skadelidtes avtalerettslig bindende valg av å benytte sin adgang til å velge oppgjør etter § 3-3 sjette ledd. Her vil oppgjørsdatoen være dagen da skadevolder eller skadelidte på forpliktende måte i henhold til alminnelige privatrettslige regler tilkjenne gir at man vil benytte seg av adgangen til oppgjør. Oppgjørstidspunktet har betydning i en rekke sammenhenger. Det kan særskilt nevnes at oppgjørstidspunktet er bestemmende for hvor rettsanvenderen skal gå inn i tabeller som fastsetter erstatningen for fremtidig tap hva gjelder inntektstap for voksne, for hjemmearbeidstap og for merutgifter. Ved erstatning for tidsbegrenset (midlertidig) tap har oppgjørstidspunktet en annen funksjon, nærmere om dette avsnittet rett nedenfor. Regelen i *tredje ledd fjerde punktum* skal klargjøre at erstatningsbeløpet som følger av standardisert utmåling forfaller til betaling ved oppgjørstidspunktet tillagt to uker. Regelen gjelder i første rekke for fremtidig tap, men standardiserte summer angitt i lov og forskrift kan tidvis også dekke tap som på oppgjørstidspunktet allerede er påført skadelidte, jf. reglene om barneerstatning og ménerstatning. Koblingen til G på oppgjørstidspunktet sikrer at

skadelidte ikke lider et tap ved at utbetalingen skjer en tid etter skadetidspunktet. Samtidig er formålet med forfallsregelen å sikre skadelidte en kompensasjon for kapitaltap dersom skadevolder ikke betaler innen kort tid etter oppgjørstidspunktet. Ved å legaldefinere et forfallstidspunkt bringes rentelovens regler om rentekompensasjon til anvendelse, jf. renteloven § 2 første ledd. Rettsvirkningen av denne reguleringen skal være at pengekravet som oppstår ved erstatningstilfellet skal behandles som om forfall var fastsatt i forveien, jf. renteloven § 2. Nærmere om denne regjulingen i punkt 4.12.2.4 foran. I femte punktum gis en særregel om forfall av krav om erstatning for forsørgertap. Regelen har fungert godt på yrkesskadeområdet og videreføres med dette slik at den gjelder generelt.

I *fjerde ledd første punktum* gis det en hjemmel for erstatning for «tidsbegrenset tap». Med dette uttrykket menes midlertidig tap som (følgelig) ikke er varig. Varig tap vil for de fleste poster foreligge hvor det gjør seg gjeldende for et tidsrom lenger enn ti år, se utredningens punkt 4.7. Skillet mellom tidsbegrenset og varig fremtidig tap er viktig, fordi erstatning for varig fremtidig tap oftest er standardisert og fremgår av tabeller. Ved utmåling av erstatning for fremtidig tidsbegrenset tap kan man ikke anvende tabellene direkte, fordi det vil gi for høy erstatning. Utmålingen av erstatning for fremtidig tidsbegrenset tap skal likevel gjøres «med utgangspunkt i» reglene for utmåling av varig fremtidig tap. Poenget her er at erstatningsnivået for fremtidig tidsbegrenset tap skal være det samme per tidsenhet som for erstatning for varig fremtidig tap. At tabellene skal anvendes «så langt mulig» jfr. § 3-1 fjerde ledd første punktum, må oppfattes som et påbud til rettsanvenderen. Rettsanvenderen kan ikke *velge* en full ut skjønnsmessig utmåling, men må ta utgangspunkt i tabellen. Bare hvis det ikke er mulig å anvende tabellene for å nå et rettfærdig resultat, kan rettsanvenderen falle tilbake på en rent individuell erstatning for tidsbegrenset tap.

Når rettsanvenderen tar utgangspunkt i tabellene for varig tap for å utmåle erstatning for tidsbegrenset tap, skal han eller hun benytte en tilbakeregningsmetode: Rettsanvenderen starter ved et endepunkt i tabellen som er nærmere angitt i forskrift og regner seg tilbake i tabellens kolonner med samme antall år som tapet er antatt å vare. Tilbakeregningsmetoden er generell og kan anvendes for flere ulike tapsposter. Metoden er beskrevet i flere steder foran, men særlig i punkt 4.7. Metoden er nærmere forklart i Utmålingsforskriften § 1-1 andre ledd, hvor det også er

gitt startpunkt for tilbakeregning for de ulike tapsposter. Tilbakeregningsmetoden kan brukes i de fleste situasjoner hvor det skal utmåles erstatning for et avgrenset tidsrom, men ikke alltid. Rettsanvenderen må alltid vurdere om metoden gir et økonomisk riktig resultat.

Bruk av tilbakeregningsmetoden ved *innteksttap* kompliseres av at erstatning for tidsbegrenset tap etter gjeldende rett kan bli gjenstand for beskatning. Hvis denne rettstilstanden videreføres, vil ikke tabellene for varig fremtidig tap gi det riktige resultat i relasjon til inntektstapserstatning. I så fall må tallene i tabellen gis et tillegg som skal dekke inntektskatt, jf. dagens praksis for «bruttofisering» av erstatningsbeløpet. Utvalget foreslår at lovgiver klargjør at erstatning for tidavgrenset fremtidig inntektstap ikke skal beskattes, se om dette punkt 5.8.2.4 foran. Hvis dette forslaget følges opp, vil tabellene gi det riktige utgangspunkt for å utmåle tidsbegrenset tap. For andre tapsposter enn inntektstap vil tilbakeregningsmetoden kunne brukes uten videre.

Når det gjelder spørsmålet om *når* det foreligger tidsbegrenset tap, overlates dette til rettens skjønn. Også under dagens rettstilstand må rettsanvenderen vurdere om det skal legges til grunn et varig tap eller ikke. Utvalget ser ikke noen prinsipiell grunn til å fravike dette på grunn av at erstatningen blir standardisert. Rettsanvenderen må fremdeles søke å utmåle riktigst mulig erstatning for riktigst mulig periode. Dersom tapet bare vil vare noen få år, er det neppe noen grunn til å betale erstatning fullt ut etter tabellen. På dette punktet må rettsanvenderen legge til grunn en ordinær bevisvurdering. Se likevel den særskilte regel om skadelidtes negative helseutvikling som ikke skyldes ansvarshendelsen jf. fjerde ledd tredje punktum og merknad nedenfor.

For de poster som er standardiserte for varig fremtidig tap er spørsmålet om utmåling ved tidsbegrenset tap løst ved en enkel henvisning til bestemmelsen i § 3-1 fjerde ledd. En slik henvisning innebærer dermed at utmålingen skal foretas på den måten som er beskrevet ovenfor. Slik henvisning er av spesielle grunner ikke gitt for ménerstatning jf. § 3-6 og merknadene til denne jf. også punkt 9.6 mot slutten. Oppgjøret for tidsbegrenset tap kan noen ganger bestå av erstatning for påført tap sammen med erstatning for ett eller to fremtidige tapsår. I slike tilfeller skal rettsanvenderen bygge på standardiseringen av fremtidig tap når det tidsbegrensede tapet utmåles. Slikt tap kan i enkelte tilfeller påløpe et stykke inn i fremtiden, slik som ved erstatning for tapt inntekt ved forsinket utdanning. Tilbakeregningsmeto-

den kan likevel benyttes, fordi G-reguleringen er innebygget i tabellen.

Fjerde ledd andre til fjerde punktum anviser regelen om tidsbegrenset årsakssammenheng. Bestemmelsens virkeområde er angitt i bestemmelsens første punktum, og gjelder erstatning for fremtidige tap som regulert i lovutkastets § 3-2 (inntektstaperstatning, voksne), § 3-3 (inntektstaperstatning, barn), § 3-4 (merutgiftserstatning), § 3-5 (hjemmearbeidserstatning) og § 3-6 (ménerstatning). Bestemmelsen omhandler situasjoner der skadelidte uavhengig av ansvarshendelsen har fått eller vil få en unormalt negativ sykdomsutvikling, og som ville resultert i et økonomisk tap. Den siste presiseringen – at den negative helseutviklingen ville gitt seg utslag i økonomisk tap – er av retts tekniske hensyn ikke tatt inn i lovteksten. Derimot avgrensner regelen kretsen av relevante hendelige (etterfølgende) årsaksfaktorer: Det er kun relevant å legge vekt på en negativ helseutvikling, ikke andre hendelige begivenheter slik som en etterfølgende fritidsulykke mv. Det følger av disse begrensningene at det heller ikke er relevant å gjøre prognoser over eventuell nedgang i det fremtidige arbeidsmarkedet. For å markere denne avgrensningen av forhold som kan begrunne tidsbegrensning, benyttes uttrykket «skadelidtes negative helseutvikling», se også merknaden til unntaksregelen i andre punktum rett nedenfor. Ordet «*helseutvikling*» er valgt fremfor «*sykdomsutvikling*», idet selve sykdomsbegrepet kan være vanskelig å definere presist. Det har også vært et siktemål å legge til grunn et begrep som i vid forstand fanger inn forhold i skadelidtes funksjonsevne, og som også dekker negative endringer ut over det som mange forbinder med sykdom. Hovedregelen er at en unormalt negativ helseutvikling ikke gir grunnlag for å tidsbegrense erstatningsansvaret, jf. uttrykket «ikke begrenses». Ved dette utgangspunktet fremmes de grunnleggende hensynene bak standardiseringsordningen.

Tredje punktum hjemler unntaksregelen. Den åpner for tidsbegrensning på bestemte vilkår. At det er tale om en unntaksbestemmelse følger av lovens system, men er tydeliggjort ved lovtekstmarkøren «likevel». Vilkåret for å gjøre unntak, er at skadelidte får en unormalt negativ helseutvikling som ikke skyldes ansvarshendelsen. Det sentrale her er at skadelidte *uavhengig* av ansvarshendelsen har fått eller ville fått en negativ helseutvikling. For å fremheve at denne ikke står i årsakssammenheng med ansvarshendelsen, benyttes uttrykket «av annen årsak enn ansvarshendelsen». Det er med andre ord tale om situasjoner

der den negative helseutviklingen (for eksempel naturlig sykdom) kommer inn som en selvstendig virkende (konkurrerende, tilstrekkelig) årsak, og som fra realiseringstidspunktet «*avløser*» ansvarshendelsen som årsak. Begrepet «*unormalt negativ helseutvikling*» er ment å understreke at det ikke er de vanlige alderdomsvekkelser som begrunner unntak, men de mer markerte avvik for eksempel i form av sykdomsutvikling. Ordet «*får*» er ment å dekke både de situasjonene der skadelidte på oppgjørstidspunktet allerede har fått en negativ helseutvikling (faktisk årsakskonkurranse), og de situasjonene hvor skadelidte i fremtiden ville fått det (hypotetisk årsakskonkurranse). Det kunne alternativt vært benyttet et uttrykk slik som «har fått eller ville få», men dette ville belastet lovteksten unødige. Videre presiseres at uttrykket «negativ helseutvikling» dekker både fysisk og psykisk helseforverring. Fra det tidspunktet tidsbegrenses erstatningen, sml. ordet «begrenses» i lovtekstutkastet. Avgrensningen skjer ikke bare tidsmessig, men også i det omfanget den negative helseutviklingen kommer inn som en selvstendig virkende årsak. Denne omfangsmessige dimensjonen er markert ved at lovteksten også bruker uttrykket «begrenses *i den utstrekning ...*». Dermed er også rettsvirkningssiden i bestemmelsen klart angitt, hvilket kan ha en pedagogisk funksjon. På bevis siden oppstilles det et skjerpet beviskrav, jf. ordet «åpenbart». Med dette siktes det til det samme sannsynlighetskravet som under ysfl § 11 andre ledd, se utredningen foran.

Fjerde punktum omhandler også bevisvurderingen, ved å presisere hvem av partene som har bevisbyrden (tvilsrisikoen). Bestemmelsen kodifiserer gjeldende rett ved uttrykkelig å angi at skadevolder har bevisbyrden for en påstand om at skadelidte vil få en unormalt negativ helseutvikling, sml. især *Nesse* (Rt. 1998 s. 883, på s. 887) og *Stokke* (Rt. 1999 s. 1473, s. 1479).

I femte ledd gis en regel om at det i visse tilfeller skal gjøres fradrag for ytelser for det offentlige som dekker samme tap som det skadevolder er ansvarlig for. Slikt fradrag skal ikke gjøres for alle poster, idet fradrag for det offentliges ytelser for noen posters vedkommende er innbakt i erstatningen. Dette gjelder i første rekke de erstatningsposter som er regulert med tabeller, med unntak av ménerstatning jf. § 3-6. Systemet er at det gjøres fradrag i erstatningen for de poster hvor bestemmelsen positivt opplyser om dette gjennom en henvisning til § 3-1 femte ledd. Derfor henviser §§ 3-4, 3-5 og 3-6 til § 3-1 femte ledd. For at det skal gjøres fradrag, må ytelsen være *kompensa-*

sjonsrelevant; den må dekke det samme tap som erstatningen skal dekke for samme tidsrom. En nærmere utdyping av det materielle kravet til kompensasjonsrelevans er gitt i punkt 4.2.2.3 foran. De kompensasjonsrelevante ytelsene vil i første rekke tilstås i medhold av de lovene som er nevnt i bestemmelsen. Også andre lover som gir hjemmel for pengeytelser kan være relevante, jf. «andre regler». Videre kan ytelsene bestå i annet enn penger. Aktuelt i så måte er ytelser fra det offentlige i form av opphold på sykehus, sykehjem eller lignende. Bestemmelsens ordlyd «andre regler» er dermed ment å fange inn en praksisbasert alminnelig regel om at det gjøres fradrag også for denne typen ytelser, nærmere om dette i punkt 4.2.2.2 foran. Ytelser som består i annet enn penger går ikke til fradrag i erstatningen i den forstand at det beregnes et kronebeløp som trekkes fra. Realiteten er i stedet at den formuesoverføringen fra det offentlige til skadelidte som de ulike naturalytelsene representerer går inn i den samlede dekningen av skaden overfor skadelidte. Erstatningen fra skadevolder vil referere seg til det overskytende skadelidte må ha for å få full erstatning, jf. tradisjonen med at erstatningen skal supplere det offentlige ytelsene. Bestemmelsen i § 3-1 femte ledd er dekkende for denne realiteten.

Av femte ledd *tredje punktum* fremgår det at det *kan* gjøres fradrag for vesentlig økonomisk støtte som tilkommer skadelidte i anledning skaden. Regelen gir unntaksvis adgang for rettsanvenderen til å gjøre fradrag i erstatningen på bakgrunn av at skadelidte har mottatt vesentlig økonomisk støtte. Bestemmelsen er en videreføring av regelen i någjeldende § 3-1 tredje ledd andre punktum. I det nye lovforslaget er adgangen til å ta hensyn til forsikringsytelser tatt bort (se punkt 4.2.3.2), men det gjenstår likevel en mulighet for å ta hensyn til andre formuesoverføringer til skadelidte i anledning skaden – med tanke på samordning. Rettspraksis har vist at det er et sjeldent forekommende, men like fullt reelt behov for å ha en «sikkerhetsventil» på dette punktet jf. for eksempel *Jørgensen* (1997 s. 370) og Rt. 2010 s. 1153, som gjelder fradrag for ytelsene fra det offentlige i inn- og utland. Også Rt. 2007 s. 1415 viser at det ikke kan gjøres fradrag i standardisert erstatning uten særlig hjemmel. Om fradrag for ytelsene etter støtteordninger og lignende i arbeidslivet vises til punkt 4.2.3.3. I kravet til «vesentlig» støtte ligger det at det ikke skal gjøres fradrag i erstatningen på grunn av at skadelidte tilkommer et mindre beløp fra en annen kilde. På bakgrunn av tidligere rettspraksis kan det legges til grunn at en økonomisk støtte på 23 % av erstatningsbeløpet

kan danne grunnlag for fradrag jf. *Jørgensen* (Rt 1997 s. 370). Dette er ikke å anse som en nedre grense. Den nedre grense vil imidlertid være omvendt proporsjonal med erstatningsbeløpets størrelse. For store erstatningsbeløp kan annen økonomisk støtte ned mot 15 % danne grunnlag for fradrag dersom ellers gode grunner taler for det. Det understrekes imidlertid at samordningsregelen er en unntaksregel. Nærmere om anvendelsen av regelen i punkt 4.2.3. 3.

I *sjette ledd* slås det fast at forhåndsavtaler om erstatning er ugyldige. For øvrig gjelder det avtalefrihet mellom partene etter at skaden er inntruffet, men slik at avtalelovens § 36 setter visse grenser for hvilke avtaler som kan inngås. Forholdet mellom den standardiserte erstatningsordningen og avtalefrihet er særskilt omtalt i punkt 4.6 foran.

Bestemmelsens *syvende ledd* inneholder en enkel klargjøring av at folketrygdens grunnbeløp legges til grunn ved beregningen av erstatning under mange av utmålingspostene. Bestemmelsen er i første rekke en legaldefinisjon og reiser ikke særlige tolkningsspørsmål. Funksjonen til og betydningen av folketrygdens grunnbeløp i erstatningsordningen er nærmere beskrevet i punkt 3.4.8 foran.

I bestemmelsens *åttende ledd* defineres et tidspunkt for konstatering av skaden. Dette tidspunktet er viktig i mange relasjoner i loven. For en rekke erstatningsposter er de nærmere beregningsspørsmål knyttet opp mot konstateringstidspunktet. Påført tap skal beregnes fra konstateringstidspunktet og frem til oppgjørstidspunktet jf. andre ledd ovenfor. Erstatning for ikke-økonomisk tap (jf. §§ 3-6 og 3-7) skal beregnes fra konstateringstidspunktet og fremover. For ménerstatning innebærer dette at skadelidtes alder på konstateringstidspunktet blir bestemmende for innslaget i tabellen som bestemmer erstatning (Vedlegg 4 til Utmålingsforskriften). Definisjonen i loven er basert på den legaldefinisjonen som befinner seg i någjeldende yrkesskadeforsikringslov § 5. Det er meningen at den praksis som har utviklet seg vedrørende tolkningen av ysfl. § 5 skal være relevant for forståelsen av konstateringstidspunktet i det nye lovforslaget. I den nye bestemmelsen er det lagt til et alternativt vilkår i legaldefinisjonen: Konstateringstidspunktet kan også være knyttet til et begrep om ulykke. Konstateringstidspunktet vil i praksis ofte falle sammen med en ulykkeshendelse som har notoritet. Begrepet «ulykke» er identisk med det ulykkesbegrepet som er etablert i forsikringsretten. Hvor personskaden kommer som følge av en plutselig og uforutsett hendelse, er det tidspunktet for

denne hendelsen som skal legges til grunn som konstateringstidspunkt.

Hvor det ikke foreligger et slikt markert ulykestidspunkt, kan konstateringstidspunktet i stedet fikseres til et av de tidspunkt som er regnet opp i åttende ledd. Alternativet knyttet til første legebesøk vil være mest praktisk ved skader som resulterer i sykdom for skadelidte. Alternativet under bokstav c er aktuelt blant annet ved yrkeskader. Melding til arbeidsgiver er i slike tilfeller sidestilt med melding til selskapet, jf. forsikringsavtaleloven § 19-9, idet melding til forsikringstaker ved kollektive forsikringer som yrkeskadeforsikring er sidestilt med melding til forsikringsselskapet.

I *niende* ledd gis en allminnelig hjemmel for utarbeidelse av forskrift som kan bestemme de nærmere nivåene under utmålingen av personskadeerstatning. Denne lovbestemmelsen gir egentlig tilstrekkelig fullmakt til utformingen av alle de reglene som fremgår av forskriften. Samtidig bør viktige veivalg for utmålingen stå i formell lov, mens den nærmere utmålingen av et erstatningsbeløp best reguleres i forskrift. Det er derfor i tillegg til den alminnelige forskriftshjemmelen tatt med en rekke særskilte forskriftshjemler i de enkelte bestemmelser. Utvalget har funnet at det gir størst klarhet dersom forholdet mellom lovtekst og forskriftstekst noen steder er adressert i forbindelse med de enkelte bestemmelser.

§ 3-2 *Inntektstaperstatning til voksne*

(1) Erstatning for tap i fremtidig erverv utmåles med utgangspunkt i skadelidtes årsinntekt. Med årsinntekt menes skadelidtes pensjonsgivende inntekt til og med 19 G i det året skaden ble konstatert, i året før eller et senere år. Erstatningen fastsettes med utgangspunkt i det høyeste av disse beløpene etter tabell i forskrift gitt av Kongen. Arbeidsinntekt i utlandet og vesentlig utbytte fra selskap som åpenbart er vunnet ved arbeid før konstateringstidspunktet regnes som årsinntekt.

(2) Har skadelidte tilknytning til arbeid eller utdanning på konstateringstidspunktet eller i året før, skal årsinntekten ikke settes lavere enn 5 G. Skadelidte med pensjonsgivende inntekt eller tilsvarende inntekt over 1 G i det aktuelle år skal anses å ha tilknytning til arbeid. Det samme gjelder personer som har faktisk omsorg for egne barn yngre enn 6 år på konstateringstidspunktet eller i året før.

(3) I erstatningen gjøres fradrag for uføredekninger under pensjonsordninger som helt eller delvis er betalt av skadelidtes nåværende

eller tidligere arbeidsgiver. Er skadelidte fylt 57 år på konstateringstidspunktet, ytes erstatning for tap av mulighet til avtalefestet pensjon.

(4) Har skadelidte bare tapt deler av sin inntektsevne, reduseres erstatningen tilsvarende, idet utmålingen tar hensyn til skadelidtes muligheter for å skaffe seg inntekt som med rimelighet kan ventes på bakgrunn av evner, utdanning, praksis, alder og muligheter for omskolering. Erstatningen kan utmåles for et begrenset tidsrom regnet fra oppgjørstidspunktet jf. § 3-1 fjerde ledd.

(5) Har skadelidte ingen tilknytning som nevnt i andre ledd, eller leder reglene i første og andre ledd til et økonomisk resultat som er åpenbart urimelig jf. § 3-9, skal erstatningen fastsettes med utgangspunkt i skadelidtes antatte gjennomsnittlige inntektsnivå uten skaden de nærmeste årene etter konstateringstidspunktet. Erstatningen skal utmåles etter tabeller fastsatt i forskrift med mindre særlige grunner taler for en skjønnsmessig utmåling. Hvor det vil være åpenbart urimelig å ta utgangspunkt i årsinntekten etter første ledd for hele tapsperioden, kan det tas utgangspunkt i annen årsinntekt for en del av perioden.

Merknader til § 3-2:

Bestemmelsen i *første ledd* utgjør en sentral regel om beregning av standardisert erstatning. Pensjonsgivende inntekt refererer til folketrygdlovens bruk av begrepet, som igjen henviser til skattelovens regler om personinntekt. I kjernen av begrepet ligger et krav om at inntekten er vunnet ved arbeid. Av loven går det frem at det legges til grunn det inntektsår som ga høyest inntekt for skadelidte av de aktuelle år som er oppregnet i lovforslagets § 3-2 første ledd. Hensikten er å sikre at det legges til grunn et inntektsår som er representativt for skadelidtes inntektsevne. Regelen om «et senere år» i første punktum in fine er særlig myntet på sykdomstilfeller. Det kan ved sykdommer som langsomt forverrer skadelidtes helsetilstand gå flere år fra konstateringstidspunktet til det blir aktuelt å påbegynne en prosess for å få erstatningsbetaling. Årsinntekten skal måles i et antall G som så legges til grunn når man går inn i tabellen i Utmålingsforskriftens vedlegg 1. Dette fremgår ikke av selve lovteksten, men derimot av Utmålingsforskriften § 2-1 første ledd. En rekke andre mer tekniske spørsmål knyttet til hvilke tidspunkt som skal legges til grunn og hvordan tabellen skal anvendes forutsettes regulert i forskrift, se forslaget til Utmålingsforskrift § 2-1

I første ledds tredje punktum er det gitt en særregel for å inkludere i årsinntekten to former for inntekt som ikke er pensjonsgivende. Regelen skal for det første inkludere inntekt opptjent og beskattet i utlandet under lovens begrep om årsinntekt. EØS-rettens krav til ikke-diskriminering (jf. EØS-avtalen art. 4) gjør at det må ytes erstatning også basert på annet enn pensjonsgivende inntekt i folketrygdlovens forstand. Derfor skal «arbeidsinntekt i utlandet» kvalifisere for årsinntekt. Denne formuleringen er ment å fange opp både utenlandske og norske statsborgere som ikke skatter til Norge eller er medlemmer av det norske trygdesystemet. Regelen fanger også inn inntekt opptjent og beskattet i utlandet som kommer i tillegg til ordinær pensjonsgivende inntekt i Norge. Det er her som ellers bruttoinntekten som danner grunnlaget for årsinntekt. Slike skadelidte skal som alle andre ha erstatning for sin tapte inntektsevne, og her som ellers skal det bygges på skadelidtes inntektshistorikk. Der er bare *arbeidsinntekten* som gir uttrykk for personlig evne og som er rammet av skaden. Inntekter av investert kapital skal her som ellers holdes utenfor grunnlaget for årsinntekt.

Regelen om at «vesentlig aksjeutbytte» kvalifiserer for årsinntekt er myntet på eiere av aksjeselskap som har organisert virksomheten slik at deres arbeidsvederlag kommer i form av aksjeutbytte. Formålet bak regelen er i første rekke å verne næringsdrivende som har organisert virksomheten sin på samme måte som den skadelidte i *Messel* (Rt. 2004 s. 1816).

Det tas ikke sikte på å verne ordinære arbeidstakere som har en liten aksjepost i egen bedrift. Ordet «vesentlig» innebærer derfor en kvalifikasjon som skiller mellom disse to gruppene. Rettsvilkåret «vesentlig» skal derfor tolkes slik at det kreves at skadelidte har en vesentlig del av sin inntekt fra aksjeutbytte. Andelen av inntekten skal være minst 25 %. De skadelidte har på vanlig måte tvilsrisikoen for at vilkår for erstatning er oppfylt. Det er dermed opp til skadelidte å skaffe bevis for at deres utbytte av aksjeselskapet reelt er et arbeidsvederlag og dermed er inntekt vunnet ved arbeid. Den nærmere beregningen av årsinntekt i disse tilfellene er regulert i forskriftens § 2-1 tredje ledd, jf. også merknadene til Utmålingsforskriften.

Bestemmelsen i *andre ledd* inneholder vilkår for å kvalifisere for en erstatning basert på en brutto årsinntekt på 5 G – såkalt «standarderstatning». For å kvalifisere for standarderstatning etter andre ledd må skadelidte som hovedregel ha tilknytning til arbeid eller utdanning på *konstate-*

ringstidspunktet. I tillegg skal det være kvalifiserende å ha hatt slik tilknytning *i året før* skaden konstateres. Dette er nødvendig for at kvalifikasjonsregelen skal korrespondere med regelen om hvilken årsinntekt som er bestemmende for erstatningsnivået, jf. § 3-2 første ledd. Full korrespondanse blir det likevel ikke, fordi andre ledd ikke tar hensyn til eventuell tilknytning til arbeid eller utdanning etter at skaden er inntrådt, jf. regelen i § 3-2 første ledd om at inntektsfastsettelsen kan bygge på «et senere år». Skadelidte kan ikke bygge på et senere år enn konstateringsåret, og heller ikke på den resterende tiden av det året da skaden ble konstatert. Dersom et slikt tidspunkt var bestemmende for kvalifiseringen for 5 G, kunne det innby skadelidte til å forsøke å tilpasse seg utmålingsreglene etter at skaden er konstatert, f.eks ved å starte på et utdanningstiltak. Generelt bør reglene ikke åpne for slik tilpasning, og skjæringspunktet for relevant tilknytning er derfor satt til konstateringstidspunktet.

Kriteriet «tilknytning til arbeid» er et kvalifikasjonskriterium egnet til å utelukke fra standarderstatningen de skadelidte som ikke har inntektsevne innenfor det ordinære arbeidslivet. Vilkåret om tilknytning til arbeid er oppfylt i alle tilfeller hvor skadelidte er i et ansettelsesforhold med løpende inntekter eller provisjonsbaserte inntekter på konstateringstidspunktet eller i løpet av året før. Videre omfattes alle som har tilknytning til arbeid i egenskap av å være selvstendig oppdragsgiver (frilanser) eller næringsdrivende. Når det gjelder tilknytning til arbeid, vil kravet om 1 G i pensjonsgivende inntekt i et av de aktuelle årene utgjøre et tilstrekkelig krav til tilknytning. Dette følger av bestemmelsens andre punktum. I særlige tilfeller kan det legges til grunn at skadelidte har «tilknytning til arbeid» uten å ha vært i arbeid på konstateringstidspunktet eller å ha tjent 1 G i konstateringsåret eller i året før. Et eksempel er unge på arbeidsmarkedstiltak i tiden før de har opptjent rett til arbeidsledighetstrygd. Kriteriet antas å måtte utvikles og utdypes nærmere av domstolene, se om dette punkt 5.5.4.2.1 foran.

Rettsvilkåret «tilknytning til utdanning» er ment å fange opp skadelidte som er tatt opp ved en skole eller utdanningsinstitusjon på konstateringstidspunktet eller har vært det i året før dette tidspunktet. Studenter og skoleelever er altså i alminnelighet omfattet av standarderstatningen gjennom dette vilkåret. Rettsvilkåret «utdanning» skal presiseres slik at det bare omfatter skoler og utdanningsinstitusjoner som har et siktemål om å utvikle kompetanse for inntektsgivende arbeid. For vurderingen av hvilke utdanningstilbud som

ellers kvalifiserer etter denne regelen, vil det være retningsgivende hvorvidt utdanningen gir rett til studielån. Vilkårene for slik rett følger av Lov om utdanningsstøtte av 3. juni 2005 nr. 37 § 4 med tilhørende forskrifter.¹ Formuleringen «tilknytning til utdanning» vil fange inn en rekke grupper som har en viss tilknytning til arbeidslivet, fordi de er engasjert i utdanningstiltak med tanke på atføring. Den omstendighet at skadelidte har avbrutt sin utdanning i tiden før konstateringstidspunktet skal ikke ekskludere fra standarderstatning, jf. at utdanningstiltak i konstateringsåret frem til konstateringstidspunktet og året før kan påberopes. Det må likevel settes grenser for hvilke utdanningstiltak som kan bringe skadelidte innenfor standarderstatningen. Et minstekrav til tilknytning til utdanning er at skadelidte i den aktuelle tidsperioden har gjort et reelt forsøk på å skaffe seg en utdanning. Som en retningslinje for hva som kreves nevnes at sammenhengende skolegang i tre måneder eller annen utdanningsaktivitet av tilsvarende varighet og intensitet vil være tilstrekkelig, se nærmere punkt 5.5.4.2.4 foran.

I *andre ledd tredje punktum* er det gitt en spesialbestemmelse om hjemmearbeidende personer med barn under skolepliktig alder. Denne gruppen av skadelidte skal omfattes av standarderstatningen, mens andre som arbeider hjemme ikke anses å ha tilstrekkelig tilknytning til arbeid. Tanken bak regelen er at den som er hjemmeværende med barn kunne ha vært i arbeid hadde det ikke vært for omsorgsoppgaven med barnet. At en potensiell skadelidte velger å være hjemme for å ta seg av barn bør da ikke ekskludere vedkommende fra standarderstatningen. På bakgrunn av formålet med regelen må den tolkes slik at det kreves både rettslig og faktisk omsorg for barn som ikke har begynt på skolen på konstateringstidspunktet eller i året før. Regelen gjelder bare skadelidtes egne barn som omfattes av rettslig fostringsplikt etter barneloven. En bestemor eller annen slektning som passer barnet kan dermed ikke kvalifiseres for standarderstatning via denne regelen. Skadelidte må i tillegg ha hoveddelen av omsorgen for barnet på dagtid, jf. formålet bak regelen. Er barnet i barnehage eller får barnet på dagtid hovedsakelig faktisk omsorg fra dagmamma eller fra en slektning, oppfyller ikke forelderen vilkåret. Hensynet bak regelen er at skadelidte skal kunne velge å være hjemme med barn under skolepliktig alder uten at dette forringer muligheten til å få standarderstatning. For å få en

skarp grense for når regelen får anvendelse, er grensen satt ved barnets sjette fødselsdag. Skadelidte må altså ha omsorg for et barn som er fem år eller yngre på konstateringstidspunktet eller i året før. Hvis skaden skjer i desember, når barnet nettopp er fylt 7 år, vil forelderen likevel kunne være kvalifisert for erstatning. Dette fordi barnet var yngre enn 6 år i kalenderåret før skaden skjedde. Tidsrommet er strukket så langt ut for å gi skadelidte en rimelig tidsfrist for å komme seg ut i arbeid eller utdanning.

Av *tredje ledd første punktum* fremgår det at det skal gjøres fradrag i erstatningen for utbetalinger fra tjenestepensjonsordninger. Dette fradraget gjøres på individuell basis. Forskjellene mellom hvilke pensjonsutbetalinger ulike grupper av skadelidte får, er så store at det ikke finnes hensiktsmessig eller rettferdig å standardisere fradraget, se den omfattende redegjørelsen for dette spørsmålet i punkt 5.3.3. Fradraget omfatter pensjoner hvis premie helt eller delvis er betalt av arbeidsgiver. Bare pensjonsutbetalinger fra pensjonsordninger der premien er *fullt ut* er finansiert av skadelidte faller utenfor fradragetsregelen. Ordninger som delvis er finansiert av skadelidtes arbeidsgiver omfattes av fradraget, også om arbeidsgivers andel av finansieringen er liten. Fradraget omfatter både individuelle og kollektive pensjonsordninger. Engangsutbetalinger er ikke gjenstand for fradrag, heller ikke om de fyller samme funksjon som pensjonsordninger, se om dette punkt 5.3.4.4 foran.

I *tredje ledd andre punktum* er det gitt en særskilt hjemmel for erstatning for tap av muligheter til å ta ut avtalefestet pensjon (AFP). En skadelidte som på konstateringstidspunktet var i slik posisjon at han eller hun med sannsynlighet ville ha tatt ut avtalefestet pensjon, skal ha erstattet dette tapet. Regelen skal i første rekke hindre at skaden medfører et urimelig bortfall av skadelidtes AFP. Av denne grunn er det satt et vilkår om at skadelidte er eldre enn 57 år på konstateringstidspunktet, for å sikre den gruppen som med størst sikkerhet ellers vil gå glipp av en betydelig økonomisk fordel som følge av skaden. Det alminnelige kravet til sannsynlighetsovervekt må likevel være oppfylt, og her er et naturlig vurderingstema om skadelidtes arbeidssted på konstateringstidspunktet hadde AFP-ordning og hvor vanlig det i den aktuelle bransje er for 57-åringene å stå i bedriften til fylte 61 år, for så å utta AFP enten ved fylte 62 år eller senere. Bestemmelsens formulering må tolkes i lys av alminnelige erstatningsrettslige regler. Det kreves dermed alminnelig årsakssammenheng mellom ansvarshendelsen og et økonomisk tap som skyldes tap av mulighet til AFP. Erstatnin-

¹ Se Forskrift om tildeling av utdanningsstøtte for de enkelte år, sist av 12.02.2010 nr. 0178.

gen utmåles til en sum som tilsvarende størrelsen av dette økonomiske tapet.

I *fjerde ledd* fastsettes at erstatningssummen skal reduseres forholdsmessig dersom skadelidte bare delvis har fått redusert sin ervervsevne. Det opereres her med et økonomisk begrep om ervervsuførhet som bygger på en rent matematisk beregning av det økonomiske resultatet av skadelidtes inntjeningssevne før og etter skaden. Beregningsmåten er den samme som er lagt til grunn i trygderetten og for øvrig i rettspraksis som følger någjeldende regler for erstatningsutmåling. Beregningsmåten skal anvendes selv om skadelidte omskolerer seg til et bedre betalt yrke, slik at erstatningsbeløpet av den grunn blir lite, se om dette punkt 5.7.3 foran. Hvis skadelidte omskoleres til et bedre lønnet yrke, skal merinntekt etter endt omskolering ikke gå til fradrag i erstatningen. Inntektstapet som påløper frem til skadelidte har kunnet tiltre ny stilling skal erstattes uten hensyn til slik eventuell senere merinntekt. Også når det gjelder skadelidtes tapsbegrensningsplikt skal gjeldende rett videreføres. Skadelidte må derfor tåle et fradrag i erstatningen tilsvarende den restarbeidsevne han eller hun har. Fradrag kan etter omstendighetene gjøres selv om skadelidte ikke utnytter sin restarbeidsevne slik regelen forutsetter. Slik motiveres skadelidte for å utnytte sin restarbeidsevne. Kravene til skadelidtes tapsbegrensning skal være de samme som etter gjeldende rett.

Bestemmelsen i *fjerde ledd siste punktum* henviser til § 3-1 fjerde ledd og gjelder fremtidig tidsbegrenset tap. Regelen klargjør at systemet i første og andre ledd med de tilhørende standardiserte summene i tabellene kan fravikes dersom skadelidtes tap er tidsbegrenset. Adgangen til slik utmåling er nødvendig for at skadelidte skal kunne få full erstatning, hverken mer eller mindre. Det er ikke satt noen spesielle vilkår for at retten kan velge å utmåle en tidsbegrenset erstatningssum. Det gjelder derfor verken noen øvre eller nedre tidsmessig grense for erstatning for fremtidig tidsbegrenset tap. Rettsanvenderen må ut fra en alminnelig bevisvurdering skjønne over hvor lang den fremtidige tapsperioden vil bli. Eksempler på situasjoner der fremtidig inntektstap kan være tidsbegrenset, er omskolering til en like godt eller bedre betalt stilling, medisinsk rehabilitering med svært gode prognoser og avklart varighet av forsinkelse mht. skolegang. Samtidig følger det av systemet at inntektstap som har ubestemt varighet, men med sannsynlighet vil vare lenger enn 10 år, lett oppfattes som varig tap som skal erstattes etter tabellen.

Dersom det er på det rene at erstatningen ikke vil bli beskattet, kan utmålingen ved tidsbegrenset tap bygges på tabellene via en «tilbakeregningsmetode» jf. henvisningen til § 3-1 fjerde ledd andre punktum og punkt 4.7. Metoden går ut på at man tar utgangspunkt i antall år det midlertidige tapet antas å påløpe. Samme antall år brukes til å til å telle antall år fra tabellens endepunkt – for inntektstap 67 år – og nedover i aldersangivelsen. På denne måten kan man i tabellen finne den kapitaliserte verdien av det aktuelle årstapet og bruke dette som grunnlag for utmålingen. Metoden for slik tilbakeregning ved inntektstap er nærmere beskrevet i punkt 5.8.2.5 foran. Det vises for øvrig til merknadene til § 3-1 fjerde ledd foran.

I *femte ledd* foreslås en viktig unntaksregel som skal fungere som en «sikkerhetsventil» mot urimelige utslag av standardiseringen. Bestemmelsen må ses i sammenheng med den generelle sikkerhetsventilen i § 3-9, og kan ses som en spesiell variant av denne. Regelen skal i første rekke kunne fange inn spesielle tilfeller som ikke er forutsett av lovgiver. Regelen kommer til anvendelse uavhengig av om det er skadelidte eller skadevolder som er utsatt for et resultat som er «åpenbart urimelig». I punkt 5.6.5 foran er det gitt eksempler på tilfeller hvor unntaket bør få anvendelse. Terskelen for at regelen skal bringes til anvendelse skal normalt være at urimeligheten tilsvarende en forskjell i inntekt som tilsvarende 3 G, se om dette punkt 5.6.2 foran. Denne antydningen av en terskel viser at det langt fra er kurant å få lagt til grunn en annen inntekt enn den som følger av første ledd. Det vil bare være aktuelt i de helt spesielle unntakstilfeller, jf. kravet om at det økonomiske resultatet av utmålingen vil fremstå som «åpenbart urimelig». Antydningen knyttet til 3 G skal ikke gis anvendelse i relasjon til standarderstatningen basert på en stipulert årsinntekt på 5 G. Skadelidte løftes etter loven inntil 4 lønnsstrinn, og dette lovgivervalget skal ikke kunne elimineres ved hjelp av unntaksregelen.

Rettsvirkningen av at utmålingen basert på første og andre ledd er åpenbart urimelig, er at utmålingen skal skje på annen måte. Utmålingen skal likevel primært skje ved at man tar utgangspunkt i en av tabellene som er inntatt som vedlegg til forskriften. Rettsanvenderens skal da skjønne over hvilken inntekt skadelidte ville ha hatt de nærmeste år dersom skaden ikke hadde inntruffet. Med «de nærmeste år» skal forstås et tidsrom på 3-6 år etter konstateringstidspunktet. Slik låses fastleggningen av grunnlaget for inntektsberegningen til et tidspunkt i rimelig tid etter konstateringstidspunktet. Skadelidte som er kvalifisert for unntaks-

regelen skal ikke mer enn andre skadelidte kunne påberope seg fremtidig inntektsutvikling. Også for slike skadelidte skal de beregninger av erstatning som er lagt inn i tabellene være det primære grunnlaget for erstatningsutmålingen. Rettsanvenderen har likevel frihet til å tilpasse erstatningsutmålingen skjønnsmessig etter å ha tatt utgangspunkt i tabellene eller å bygge på en helt individuelt beregnet erstatningsutmåling. I denne prosessen kan rettsanvenderen også finne veiledning i regelen om et tillegg i erstatningen som kompensasjon for lav tryggedekning, jf. Utmålingsforskriften § 2-1 sjette ledd og Vedlegg 5 til forskriften. Det siste er særskilt aktuelt hvor skadelidte ikke har varig opphold i Norge, se om problemstillinger som reises i den forbindelse punkt 5.6.6 foran. Den øvre grensen for erstatningen; basert på at utmålingen skal ta utgangspunkt i maksimalt 19 G i årsinntekt, jf. første ledd, gjelder også i relasjon til unntaksregelen. Skadelidte kan derfor ikke via § 3-2 femte ledd jf. § 3-9 oppnå høyere erstatning enn det som følger av tabellen. Dersom en skadelidte som får erstatning basert på årsinntekt på 18 G kan bevise at denne erstatningssummen er åpenbart urimelig, kan erstatningen oppjusteres til taket som bygger på en årsinntekt på 19 G.

Det skal gjelde et skjerpet beviskrav for en påstand om at skadelidte ville ha hatt en annen og bedre inntekt enn det som følger av den standardiserte utmålingen. På dette punktet er gjeldende rett videreført jf. blant annet Stutteri (Rt. 2010 s. 584, avsnitt 45 jf. avsnitt 61). Det skjerpede beviskravet tilsvare det som annetsteds i lovforslaget er benevnt som «klar sannsynlighetsovervekt». I dette ligger et noe større krav til beviset for en påstand enn den normale terskel som følger av det alminnelige overvektsprinsipp.

Av femte ledd fremgår det videre at erstatningsberegningen skal skje på samme måte for de skadelidte som ikke er kvalifisert for standarderstatningen fordi de ikke har tilknytning til arbeid eller utdanning. Også for denne gruppen vil det være behov for en noe mer individualisert erstatningsberegning, likevel slik at rettsanvenderen i minst mulig grad bør forlate de grunnleggende utgangspunkter for erstatningsutmålingen. Den skadelidte skal derfor plasseres i tabellen innenfor intervallet 1-4 G i årslønn. På samme måte som for alternativet «åpenbart urimelig» er det den hypotetiske inntekt 3-6 år etter konstateringstidspunktet som legges til grunn. Likeens gjelder et skjerpet beviskrav for skadelidtes inntekt dersom skaden tenkes borte. Utmålingsspørsmålene for denne gruppen er drøftet foran i punkt 5.5.4.3.

I femte ledd *andre punktum* er gitt en særbestemmelse for tilfeller hvor skaden bare rammer en del av skadelidtes ervervsevne en viss periode. Denne situasjonen oppstår hvor skadelidte på konstateringstidspunktet oppbærer høy inntekt, men hvor han bare kan påregne å ha denne inntekten noen år. Et praktisk eksempel er eliteidrettsutøvere (fotballspillere, alpinister etc.), som må regne med å finne seg et annet yrke når de når en alder av 35-40 år. Dette nye yrket vil ofte være dårligere betalt enn det yrket skadelidte har på konstateringstidspunktet, blant annet fordi en del skadelidte i denne kategorien ikke har en utdanning å falle tilbake på når de ikke lenger er i et yrke som krever ungdom. Om skadelidte faktisk vil ha en slik inntektsutvikling må av gjøres ut fra en alminnelig bevisvurdering som bygger på en prognose om fremtiden. For skadelidte med en slik hypotetisk inntektsutvikling må erstatningsutmålingen tilpasses, likevel slik at den standardiserte utmåling ikke forlates. Samtidig må det være en viss terskel for å kunne legge til grunn en slik erstatningsutmåling basert på to ulike inntektsnivå. Terskelen for å fravike det standardiserte systemet skal være like høy som ellers, det kreves at resultatet eller ville ha blitt åpenbart urimelig jf. terskelen som er etablert i forbindelse med unntaksregelen i § 3-2 femte ledd (og for øvrig § 3-9). Erstatningen skal utmåles ved først å finne det antall år skadelidte ville ha blitt værende i høyinntektsyrket og «tilbakeregne» samme antall år med utgangspunkt i det antall G skadelidte hadde i inntekt på konstateringstidspunktet. Metoden for å tilbakeregne er nærmere beskrevet under merknadene til § 3-1 fjerde ledd første punktum foran. For de resterende antall år frem til fylte 67 år skal det så tilbakeregnes med utgangspunkt i en lavere inntekt, mest praktisk 5 eller 6 G. Deretter skal de to erstatningssommene regnes sammen. En nærmere beskrivelse av denne utmålingsoperasjonen er gitt i punkt 5.8.5. En særvariant av denne formen for tidsbegrenset tap er tilfeller hvor skaden bare påfører skadelidte et tap for den perioden han ville ha hatt høy inntekt, slik situasjonen var i *Stakkeland* (Rt. 2004 s. 8). Slike tilfeller kjennetegnes av at skaden kun umuliggjør den aktiviteten som dannet grunnlaget for den høye inntekten, typisk idrettsaktivitet på høyt nivå. Skadelidte kan likevel utføre annet arbeide med ordinær avlønning. I slike tilfeller skal det bare betales erstatning for differansen mellom den hypotetiske høye inntekt og den faktiske inntekt i den perioden skadelidte ville ha hatt høy inntekt. Slike utregninger vil vanskelig kunne bruke tallmaterialet fra tabellen i Vedlegg 1, idet denne

bygger på forutsetninger om et trygdefradrag som ikke er aktuelt når skadelidte ikke mottar trygd. Beregningen av erstatning kan i disse tilfellene gjøres med støtte i tabellen i Vedlegg 2, som ikke har innbakt et trygdefradrag. Tallmaterialet i denne tabellen kan ved anvendelse av tilbakeregningensmetoden gi et godt grunnlag for erstatningsberegningen. Rettsanvenderen bør imidlertid hele tiden utøve et kritisk skjønn over hvorvidt tabellen i Vedlegg 2 gir riktig erstatning i disse tilfellene. Nærmere om dette i punkt 5.8.5.4 foran.

§ 3-3 *Inntektstapserstatning til barn*

(1) Har skadelidte på konstateringstidspunktet ikke fylt 19 år, ytes erstatning for tap i erverv etter paragrafen her.

(2) Inntektstap frem til og med det året skadelidte fyller 21 år, erstattes med et antall G som regulert i tabell i forskrift gitt av Kongen. Erstatning er betinget av at skadelidte er påført en medisinsk invaliditet på minst 10 %.

(3) Inntektstap etter det året skadelidte fyller 21 år erstattes etter § 3-2 og utmåles dette året. Inntekten uten skaden settes til 6 G, som regulert i forskrift gitt av Kongen. Er skaden konstatert det året skadelidte fyller 17, 18 eller 19 år, kan utmålingen avventes til det året skadelidte fyller 24 år. Er det åpenbart at skadelidte er 100 % varig ervervsufør, kan erstatningen likevel fastsettes tidligere. Skadevolder kan når som helst oppfylle sin betalingsforpliktelse ved å betale en erstatning som om skadelidte er 100 % varig ervervsufør. Fremskutt oppgjør etter tredje eller fjerde punktum er betinget av samtidig oppgjør av merutgiftserstatning etter § 3-4 tredje ledd, og av hjemmearbeidserstatning jf. § 3-5 og ménerstatning jf. § 3-6, med lovens høyeste erstatning.

(4) Skadevolder eller dennes representant plikter å gi skadelidte særskilt melding om rett til oppgjør etter tredje ledd, det året skadelidte fyller 19 år. Varslet skal sendes skriftlig der det foreligger kontaktinformasjon hos skadevolder eller i folkeregisteret, og i andre tilfeller meddeles ved offentlig kunngjøring.

(5) Har skadelidte inntekt over 6 G på konstateringstidspunktet eller i året før, kan skadelidte som alternativ til utmåling etter paragrafen her kreve erstatning etter § 3-1 andre ledd og § 3-2.

(6) Ved varig medisinsk invaliditet til og med 25 %, kan skadelidte alternativt kreve erstatningen fastsatt til en engangserstatning etter tabell i forskrift gitt av Kongen. Erstatningen reduseres forholdsmessig ved lavere varig medisinsk invaliditet enn 25 %. Det gis ikke erstatning etter

leddet her ved lavere medisinsk invaliditet enn 5 %. Kravet må fremmes innen skadelidte fyller 16 år, likevel senest 5 år fra konstateringstidspunktet. Velges oppgjør etter leddet her, skal postene hjemmearbeidserstatning jf. § 3-5, merutgiftserstatning jf. § 3-4 og ménerstatning jf. § 3-6 gjøres opp samtidig.

(7) Har skadelidte barn et tidsbegrenset tap, skal erstatningen utmåles individuelt med utgangspunkt i reglene for fremtidig tap så langt de passer jf. § 3-1 fjerde ledd første punktum jf. samme bestemmelses andre ledd.

Merknader til § 3-3:

Merknader til *første ledd*. Bestemmelsen angir anvendelsesområdet for barneerstatningen. Begrepet «barneerstatning», som brukes i utredningen, må forstås i teknisk forstand, og som en kontrast til skadelidte som omfattes av Inntektstapmodellen i lovutkastets § 3-2. Bakgrunnen for denne presiseringen er at den nye regelen om barneerstatning i § 3-3 også omfatter unge voksne. Det fremgår ved at aldersgrensen er satt til 19 år. For å omfattes av modellen må skadelidte være yngre enn 19 år på konstateringstidspunktet. Det er dermed ikke lenger skadehandlingstidspunktet, sml. *Løff I* (Rt. 2008 s. 1336), som er det avgjørende skjæringstidspunktet. Begrepet «konstateringstidspunktet» skal forstås som andre deler i lovteksten, se utredningens punkt 5.2.4.6. I tillegg til å definere personkretsen, angir første ledd i fine hvilket dekningsformål den har. Det er å erstatte skadelidtes inntektstap, hvilket følger av uttrykket «erstatning for tap i erverv». Erstatning for tapt livsutfoldelse reguleres ikke i § 3-3, men etter lovutkastets § 3-6. Denne separeringen av postene er i tråd med det generelle modulbaserte systemet i de nye reglene om utmåling av personskadeerstatning (se også systemet i Utmålingsforskriften). Avgrensningen av dekningsformålet til kun å gjelde inntektstap, gjelder alle delene av paragrafen, og dermed både tofase-modellen og valgfrihetsmodellen. Bestemmelsen er ment å være uttømmende, sml. passusen «ytes erstatning ... etter bestemmelsen i paragrafen her». Dette følger implisitt av det nye systemet generelt, og særregler som § 3-3 femte ledd spesielt, men understrekes for å unngå tolkningstvil.

Merknader til *andre ledd første punktum*. Bestemmelsen innleder regelen om overgangserstatning (også kalt fase 1-erstatning), som utgjør første del av tofase-modellen. Begrepet «overgangserstatning» er ikke helt presist, men markerer at man befinner seg i en fase frem til det skal

skje et nytt oppgjør (fase 2). Terminologien er på denne måten ment å fange inn sentrale trekk ved tofase-modellens struktur. Den fremtrer i sin helhet når leddet her leses i sammenheng med tredje og fjerde ledd, se merknadene nedenfor. Overgangserstatningen i andre ledd omhandler erstatning for barns inntektstap frem til og med det året de fyller 21 år. Innledningsordet «Inntektstap» er satt inn dels av språkhensyn og dels av pedagogiske hensyn, for å tydeliggjøre hvilket dekningsformål bestemmelsen har, sml. merknaden til første ledd. Det tidsmessige virkeområdet er angitt som «frem til og med det året skadelidte fyller 21 år». Det bør merkes at perioden her er knyttet til hele år, og ikke den dagen skadelidte fyller 21 år. Uttrykket «til og med» er tatt inn for å klargjøre at bestemmelsen også skal dekke hele det inntektstapåret skadelidte fyller 21 år – og ved det gjøre det klart at fase 2-erstatningen i tredje ledd starter der denne fase 1-erstatningen slutter. Overgangserstatningen tar først og fremst sikte på å erstatte tapte inntekter i ungdomsårene, men regelen er utformet slik at den også kompenserer for inntekter hos unge voksne. Det er utformet en standardisert regel (sjablongregel), der skadelidte tilkjennes en erstatning som angitt i Utmålingsforskriften § 3-1, se merknadene nedenfor.

Andre ledd andre punktum stiller et minstekrav til medisinsk invaliditet, som må være minst 10 %. Retten til overgangserstatning er dermed betinget av at skadelidtes medisinsk invaliditet er 10 % (eller høyere). Ved lavere invaliditetsgrader enn 40 % reduseres erstatningen etter en graderingsregel, som av lovtekniske hensyn er forankret i Utmålingsforskriften. Der er også aldersjusteringen regulert. Selv om barneerstatningsordningen generelt tar avstand fra å bruke medisinsk invaliditet som fundament for utmålingen, er den benyttet her fordi arbeid i ungdomsårene (sommerjobber, bi-jobber mv.) for denne alderskategorien ofte er fysisk preget, se den generelle utredningen foran. For de unge voksne som har inntekter over en viss grense (6 G), gjelder det imidlertid unntaksregler, se merknaden til femte ledd. For å ha rett til overgangserstatning etter andre ledd, er det imidlertid ikke noe vilkår at den medisinske invaliditeten er varig. Også de ikke-varige skader kan dermed gi rett til inntektstaperstatning. Det gjelder et årsakskrav på vanlig måte, sml. formuleringen «er påført». I dette ligger at en medisinsk invaliditet på minst 10 % må være forårsaket av ansvarshendelsen. Har skadelidte en inngangsinvaliditet vil denne i seg selv ikke være relevant for vurderingen av minste-invaliditetskravet (men en tidligere skade kan gjøre skadelidte mer utsatt/

mottakelig for en merskade, hvilket det må tas hensyn til, sml. sårbarhetsprinsippet), se ellers utredningens punkt 6.5.2.6.

Merknader til *tredje ledd første punktum*. Bestemmelsen innleder regelen om fase 2-erstatningen. Den skal utmåles for perioden fra og med det året barnet fyller 22 år, og starter dermed der overgangserstatningen slutter. Dermed unngås det tidsmessige «hull og lakuner» i systemet. Endepunktet for fase 2-erstatningen er det året skadelidte fyller 67 år, i tråd med utgangspunktet for beregningen av inntektstaperstatning for andre (voksne) skadelidte. Samkjøringen med Inntektstapmodellen (voksenerstatningen) fremgår ved henvisningen til § 3-2, som er presisert i merknadene foran. Utmålingen blir noe annerledes fordi unge uføre i dag får 2,48 G i uføretrygd. Trygdefradraget er derfor satt til 48,5 %. Dette er nærmere regulert i forskrift, se også neste avsnitt. Bestemmelsen i tredje ledd første punktum angir også hovedregelen om oppgjørstidspunktet, som er fastsatt til det året skadelidte fyller 21 år, jf. uttrykket «fastsettes *dette året*» i bestemmelsens in fine. Bestemmelsen er ment å gi partene en oppfordring til da å gjøre opp siste del av inntektstaperstatningen, jf. ordet «fastsettes», men uten at det er knyttet særskilte sanksjoner til et senere oppgjørstidspunkt. Regelen har i så måte preg av å være en «bør»-regel, hvilket er begrunnet i behovet for en fleksibilitet. Det har sammenheng med at realskaden må ha stabilisert seg, og at skadelidte også forutsettes å kunne få tid på seg til å gjennomgå tilstrekkelige/hensiktsmessige tiltak i forhold til arbeidslivet (yrkesrettet attføring, for eksempel arbeidsutprøving). Nødvendigheten av dynamikk i denne sammenhengen gjenspeiles også i de særreglene som er nedfelt i tredje punktum, se straks nedenfor. Mellom fase 1 og fase 2 forutsettes det at saken ligger «fryst» i en form for venteperiode, til den tas opp til sluttoppgjør i fase 2. Dersom det i denne ventetiden inntreffer nye omstendigheter som kan være egnet til å svekke den varige ervervsevnen, kan det skape tvil om hvor mye av den samlede ervervsuførheten som er forårsaket av ansvarshendelsen. De etterfølgende årsaksfaktorene kan være ansvarsbetingende (for eksempel en ny trafikkulykke) eller hendelige begivenheter (for eksempel fritidsulykke eller sykdom). Som nevnt forlates ikke det materielle grunnvilkåret om årsakssammenheng, men det legges opp til at man – ved etter tofase-modellen – som hovedregel skal se bort fra etterfølgende forhold, med mindre de åpenbart har redusert skadelidtes ervervsevne. Dermed ivaretas skadevolders krav på vern, gjennom særregler

med omvendt bevisbyrde og et skjerpet beviskrav, jf. lovutkastet § 3-1 fjerde ledd 2.-4. punktum. Den nærmere utforming av bevisreglene bør overlates til rettspraksis. Det er foretatt kapitalisering, der fordelene ved å få tapet erstattet før det er oppstått er hensyntatt.

Tredje ledd andre punktum fastsetter hvilken inntekt som skal legges til grunn uten skaden. For barn som omfattes av tofase-modellen er inntektsnivået uten skaden satt til 6 G, etter en kombinasjon av empiriske og normative overveielser som er beskrevet foran i utredningen. Bakgrunnen for denne beløpsfikseringen av den hypotetiske inntekten uten skaden, er at skadelidte barn ikke har noen inntektshistorikk – hvilket nettopp særkjenner et viktig trekk ved barneverstatningssakenes «natur». I likhet med fordelingen mellom lov- og forskriftsnivå ellers, er den matematiske operasjonaliseringen av dette utgangspunktet vist i en aldersjustert tabell, som er tatt inn i Utmålingsforskriften. Se forskriftsmerkene nedenfor. Inntektsnivået med skaden er dels bygget inn i den standardiserte summen, som legger til grunn fradrag for tryggedekning 48,5%. Spørsmål om reduksjon av erstatning på grunn av restarbeidsevne må fastsettes etter de alminnelige reglene, se merkene til lovutkastets § 3-2 fjerde ledd foran.

Tredje ledd tredje punktum omhandler tilfeller der skadelidte tilhører den øvre aldersgruppen, men som likevel er innen for virkeområdet (19-årsgrensen) etter bestemmelsens første ledd. Bestemmelsen gir en spesialregulering av oppgjørstidspunktet for skadelidte som fyller 17, 18 eller 19 år på konstateringstidspunktet. Også ved vurderingen av ervervsevnen for denne gruppen av unge voksne, er det behov for stabilisering av realskaden og utprøving i forhold til arbeidsliv, som beskrevet foran i merkene til tredje ledd første punktum. Derfor er oppgjørstidspunktet forskjøvet for denne gruppen, likevel slik at det er en ytre grense det året skadelidte fyller 24 år. Det er imidlertid ikke noe i veien for å gjøre opp saken før dette tidspunktet, forutsatt at man da har et forsvarlig grunnlag – så langt mulig – til å fastsette ervervsevnen, jf. uttrykket «kan utmålingen avvendes til ...».

Tredje ledd fjerde punktum hjemler det første unntaket fra de beskrevne utgangspunktene under tofase-modellen, og omhandler det såkalte «åpenbart»-unntaket. Dette regulerer oppgjørstidspunktet for de sakene hvor det er åpenbart at skadelidte er helt uten ervervsevne. Det er ikke tilstrekkelig med en midlertidig arbeidsuførhet; bestemmelsen gjelder situasjoner der skadelidte

er varig 100% ervervufør, jf. uttrykket «100% varig ervervufør». Varighetsbegrepet skal forstås på samme måte som ved inntektstaperstatning til voksne, se punkt 5.8.2 foran. Ordet «åpenbart» er satt inn for å markere at det gjelder et skjerpet beviskrav, i tråd med regelens formål er å fange inn de tilfellene hvor skadeomfanget er så betydelig at det fremstår som åpenbart at skadelidte er helt uten ervervsevne. Dette vil være tilfellet i en rekke av fødselsskadesakene, for eksempel der skadelidte har fått hjerneskadene som følge av oksygenvikt. Eksempler kan også hentes fra annet enn pasientskadeområdet. Barnet kan for eksempel ha blitt utsatt for en meget alvorlig trafikulykke, og blitt påført både tverrsnittsskader og hjerneskadene. I slike tilfeller er det ingen grunn til å måtte avvende siste del av oppgjøret til skadelidte fyller 21 år. Bestemmelsen anviser derfor et forskuttet oppgjørstidspunkt, sml. formuleringen «kan erstatningen ... fastsettes tidligere». At man her står overfor et unntak følge av tofasemodellens system og sammenhengen med bestemmelsens forutgående andre ledd, men er tydeliggjort ved markøren «likevel».

Tredje ledd femte punktum forankrer det andre unntaket, om skadevolders betingede «utkjøpsadgang». Grunnforutsetningen er at skadevolder gjør opp inntektstapet som om skadelidte er 100% varig ufør, se presiseringen i bestemmelsens sluttformulering. Man står med andre ord overfor en betinget utkjøpsmulighet, også betegnet som skadevolders «release»-adgang. På den nevnte grunnforutsetningen, kan skadevolder «når som helst» innfri betalingsforpliktelsen. Dette er dermed ikke bundet opp til en bestemt frist slik som etter valgfrihetsmodellen (se sjette ledd nedenfor). Skadevolder kan derfor benytte release-adgangen også midt i eller mot slutten av ventetiden, det vil si i avventingsperioden mellom fase i og fase 2.

Tredje ledd sjette punktum bestemmer at hjemmearbeidstap etter § 3-5 og ménerstatning etter § 3-6 skal gjøres opp samtidig og med lovens høyeste erstatning, dersom barneverstatningsoppgjøret blir fremskutt etter tredje eller fjerde punktum. Fremskutt oppgjør er likeledes betinget av samtidig oppgjør av erstatning for merutgifter etter § 3-4 tredje ledd andre punktum (pleie- og omsorgserstatning), som i utgangspunktet skal gjøres opp med 2G. Dette er lovens normalordning. Partene, både skadelidte og skadevolder, har imidlertid adgang til å bevise seg ut av «2 G»-erstatningen på vanlig måte. Bestemmelsen i tredje ledd sjette punktum gir med andre ord en betinget rett til å kunne foreta et fremskutt oppgjør, hvor også rettsvirkningen er uttrykkelig angitt i lovteksten. Formålet med bestemmel-

sen er å sikre at man oppnår de effektivitetsgevinster som er bakgrunnen for regelen om fremskutte oppgjør; uten en slik regel ville flere poster kunne blitt stående uoppgjort og til hinder for at partene kunne legge saken bak seg. Når forutsetningen er at hjemmearbeidserstatningen og ménerstatningen skal gjøres opp etter lovens høyeste erstatning, er det ut fra målsettingen om å styrke og sikre skadelidte barns erstatningsvern. For merutgiftene følger det allerede av § 3-4 tredje ledd andre punktum at det som hovedregel skal tilkjennes «2 G»-erstatning, og regelen i § 3-3 tredje ledd sjette punktum har derfor bare selvstendig betydning i forhold til at posten må gjøres opp samtidig. De øvrige merutgiftene skal også her utmåles individuelt, på vanlig måte. Selv om det ikke er en betingelse at de øvrige merutgiftene gjøres opp samtidig, antas partene lettere å kunne komme til enighet som følge av at det fremskutte oppgjøret også inkluderer hjemmearbeidserstatning, ménerstatning og pleie- og omsorgserstatning.

Fjerde ledd inneholder reglene om varsling, som skal sikre at skadelidte faktisk får sluttoppgjør i fase 2. Bestemmelsens *første punktum* hjemler selve pliktregelen. Den går ut på at skadevolder eller dennes representant må gi skadelidte en særskilt melding om at han eller hun har rett til oppgjør etter tredje ledd (= fase 2-erstatningen). Ordet «plikter» understreker at man her står overfor en «skal»-regel, se rett nedenfor. Med «skadevolder» menes skadevolder personlig, og med «hans representant» skal her forstås dem som trer inn i den personlige skadevolders sted slik som et ansvarlig forsikringsselskap eller oppgjørsselskap. Representantbegrepet skal her forstås i vid betydning, slik at det også omfatter tilfeller der staten trer inn (jf. blant annet voldsoffererstatningsordningen og pasientskadesystemet ved Norsk pasientskadeerstatning, NPE). Med «særskilt melding» menes at meldingen skal inneholde informasjon som spesifikt og tydelig informerer (påminner) skadelidte om at vedkommende har rett til oppgjør ved fase 2. Det vil si som hovedregel da skadelidte fyller 21 år, senest da skadelidte fyller 24 (etter særregelen om de eldre barna). Selve varselet skal imidlertid sendes tidligere, og er satt til det året skadelidte fyller 19 år. Varslingsplikten er dermed ikke oppfylt ved å informere skadelidte på et tidligere tidspunkt.

Andre punktum anviser visse formkrav. Normalordningen er at varselet skal sendes skriftlig til skadelidte, forutsatt at det foreligger kontaktinformasjon om vedkommende i hos skadevolder eller dennes representant eller i folkeregisteret. For å oppfylle varslingsplikten, må skadevolder

sende rekommandert brev. Andre alternativ gjelder tilfeller der slik kontaktinformasjon ikke foreligger, for eksempel fordi skadelidte har flyttet uten å gi melding om det til folkeregisteret. Skadevolder har også her en varslingsplikt. Dersom skadevolder etter rimelige undersøkelser ikke har funnet kontaktinformasjon om skadelidte, skal varsel gis ved offentlig kunngjøring i minst én landsdekkende avis. Kunngjøringen skal opplyse om hvem et erstatningskrav skal rettes mot (for den aktuelle skadehendelsen), og om foreldelsesfristens lengde – innen rammen av de til enhver tid gjeldende regler om personvern, se utredningen punkt 6.5.3.4 Varslingsregelen har karakter av å være en ordensregel, idet det ikke utløser materielle eller prosessuelle sanksjoner om den ikke overholdes, se punkt 6.5.3.7 foran.

For effektivt å sikre at skadelidte varsles i praktisk viktige tilfeller, har Utvalget foreslått en endring i de særlige foreldelsesreglene i forsikringsavtaleloven § 8-6 og § 18-6. Etter disse bestemmelsene foreldes krav på erstatning under forsikring senest 10 år etter at et forsikringstilfelle inntraff. Dersom et krav er meldt til forsikrings-selskapet før det er foreldet, foreldes kravet tidligst seks måneder etter at sikrede eller skadelidte har fått skriftlig melding om at foreldelse vil bli påberopt. Foreldelsesfristen forlenges ikke etter disse bestemmelsene dersom det er gått mer enn 10 år fra kravet ble meldt. Utvalget har foreslått at 10-årsgrensen utvides til 30 år hva gjelder barns krav om erstatning etter § 3-3. Mange skadesaker gjøres opp under forsikringer. Når barn skades vil imidlertid en grense på 10 år ikke være tilstrekkelig for å ivareta skadelidtes behov for å unngå at kravet foreldes før skaden er moden for oppgjør i fase 2. En grense på 30 år vil ivareta både skadelidtes og skadevolders interesser på en balansert måte.

Femte ledd gir en spesialregulering for de situasjonene hvor skadelidte rent faktisk har inntekter på konstateringstidspunktet eller i året før som overstiger 6 G, det vil si det fikserte beløpet i tredje ledd andre punktum. Bestemmelsen opererer med to relevante perioder for denne vurderingen: konstateringstidspunktet eller året før konstateringstidspunktet. Disse utgjør alternativer, jf. ordet «eller». Skadelidte har bevisbyrden for en påstand om et slikt forhøyet inntektsgrunnlag. Det må foretas en alminnelig sannsynliggjøring (overvektsprinsippet), basert på en fri bevisvurdering. Rettsvirkningen av at skadelidte oppfyller vilkårene, er at inntektstaperstatningen kan utmåles etter lovutkastets §§ 3-1 andre ledd og 3-2. Det vil si at beregningen av påført inntektstap skjer kon-

kret og individuelt, jf. henvisningen som her blir til lovutkastets § 3-1 andre ledd første punktum, jf. første ledd bokstav a (inntektstap). At bestemmelsen kun omhandler påført tap, fremgår av lovuttrykket «tiden frem til oppgjørstidspunktet» i § 3-1 andre ledd første punktum. I tråd med prinsippene for individuell utmåling, gjøres det fradrag for offentlige ytelser, jf. henvisningen fra § 3-1 andre ledd andre punktum til § 3-1 femte ledd. Det vises til merknadene foran der disse bestemmelsene er omtalt. Tydeliggjøringen av at man her står overfor en særregel – hvilket implisitt understreker at tofase-modellen er normalordningen ved barneverstatning – er fremhevet i selve lovteksten ved uttrykket «som alternativ til utmåling etter paragrafen her».

Sjette ledd første punktum innleder den såkalte valgfrihetsmodellen. Også her står man overfor en betinget valgfrihet, idet den forutsetter oppfyllelse av bestemte vilkår. Inngangskriteriet er at skadelidtes varige medisinske invaliditet er 25 % eller mindre, hvilket ligger i uttrykket «til og med 25 %». Dette definerer selve anvendelsesområdet for bestemmelsen, som kun gjelder de mindre og mer moderate skadene. Utmålingen er nærmere regulert i Utmålingsforskriften, hvor systemet er som følger: Utgangspunktet for beregningen tas i situasjonen hvor skadelidte er 25 % medisinsk invalid, jf. tabellen i § 3-3 første ledd. Ved lavere medisinsk invaliditet graderes erstatningen etter tabellen i § 3-3 andre ledd, se om dette merknadene til Utmålingsforskriften § 3-3.

Om bakgrunnen for denne avgrensningen av skadesituasjoner, se utredningens punkt 6.5.4.1. Skadelidte er gitt en valgfrihet – en opsjon til å ta oppgjør etter en modell basert på medisinsk invaliditet som hovedfundament for utmålingen. For både å synliggjøre at man her står overfor en valgfrihet som tilkommer skadelidte (ikke skadevolder), og at modellen er noe annet enn lovens normalordning med en tofase-modell, benyttes uttrykket «kan skadelidte alternativt kreve ...». Velger skadelidte å bruke denne muligheten, tilkjennes en engangserstatning, og som kommer i stedet for erstatning etter andre og tredje ledd. Engangserstatningen er nærmere fastsatt i Utmålingsforskriften § 3-3. Denne er kommentert nedenfor, under forskriftsmerknadene. Andre punktum hjemler en graderingsregel for lavere medisinsk invaliditet enn 25 %. Erstatningen reduseres ved lavere invaliditetsgrader, og etter en modell som av lovtekniske hensyn er inntatt i Utmålingsforskriften § 3-3. Mens den øvre invaliditetsgrensen er angitt i første (og andre) punktum, oppstilles det en nedre invaliditetsgrense i tredje punk-

tum. Den setter som minstekrav at skadelidte har en invaliditet på minst 5 %. Selv om det ikke sies uttrykkelig, gjelder det også her et implisitt varighetskrav. Fjerde punktum stiller visse tidsmessige krav. Det settes tidsmessige rammer for når skadelidte må fremme et krav om oppgjør etter valgfrihetsmodellen. Et slikt krav må fremsettes innen 5 år fra konstateringstidspunktet, og med det året skadelidte fyller 16 år som absolutt grense. Skadelidte som er 16, 17 eller 18 år på konstateringstidspunktet kan ikke velge oppgjør etter denne bestemmelsen, se punkt 6.5.4. Bestemmelsen angir ingen bestemte formkrav, og det er tilstrekkelig at kravet om slik oppgjørsmåte formidles med vanlig brev (likestilt med dette er blant annet e-post). I dette ligger at en muntlig meddelelse til skadevolder eller dennes representant ikke er tilstrekkelig, men det er på den annen side ikke krav om at kravet formidles ved rekommandert postsending.

Sjette ledd siste punktum bestemmer at dersom skadelidte velger oppgjør etter valgfrihetsmodellen, skal man samtidig også gjøre opp merutgifter etter lovutkastets § 3-4, hjemmearbeidstap etter § 3-5 og tapt livsutfoldelse (ménerstatningen) etter § 3-6. Formålet med bestemmelsen er å oppnå de gevinstene som er beskrevet med tidlig oppgjør for skadelidte, avlastning av tofase-systemet mv.

Syvende ledd gjelder barn som har et tidsbegrenset inntektstap. I slike tilfeller skal utmålingen følge regelen i § 3-1 fjerde ledd. Her kan utmålingen ta utgangspunkt i tabellen for inntektstap, raden for årsinntekt 6 G. Dette er særlig aktuelt hvor skadelidtes utdanning blir forsinket. Bruk av tilbakeregningsmetoden kan i så fall være aktuell, se merknadene til § 3-1 fjerde ledd første punktum. I andre tilfeller bør rettsanvenderen konstatere at reglene for fremtidig tap standardisert i tabeller rett og slett ikke passer, jf. ordlyden «så langt mulig» i § 3-1 fjerde ledd. Dette gjelder særlig hvor et barn i alderen 16–19 år blir skadet og går glipp av innbringende sommerjobber og annet arbeid i et år eller to fremover. Her bør erstatningsutmålingen ta utgangspunkt i hva skadelidte kunne ha forventet av inntekt og utmåle erstatning for det tap som kan bevises med sannsynlighetsovervekt. Ved slik midlertidig skade kan det forekomme at den skadelidte på tidspunktet har et påført tap. I så fall kan rettsanvenderen utmåle en erstatning for tidsbegrenset tap som skal dekke både påført og fremtidig tap. For å klargjøre dette, er det i lovteksten tatt med en henvisning til § 3-1 andre ledd, se siste punktum in fine.

§ 3-4 Merutgiftserstatning

(1) Erstatning for skade på person skal dekke nødvendige og rimelige merutgifter som følge av ansvarshendelsen.

(2) Rent medisinske behov erstattes ikke ut over skadelidtes egenandel, med mindre det foreligger særlige grunner. For behandlingsformer som er medisinsk akseptert, men med uavklart effekt for skadelidte, kan merutgifter ved å prøve behandlingen dekkes i den utstrekning dette finnes rimelig. Merutgifter ved velværebehandlinger og behandlingsformer som ikke er medisinsk akseptert, dekkes ikke etter paragrafen her.

(3) Erstatning til skadelidte med behov for hjelp til å oppnå selvstendighet, uavhengighet og trivsel kan ytes på et høyere nivå enn det offentlige tilbudet. Har skadelidte som nevnt i første punktum varig og omfattende pleie- og omsorgsrelaterte behov, erstattes fremtidige årlige merutgifter med 2 G. Dette gjelder likevel ikke om skadelidte sannsynliggjør at årstapet er høyere enn 2 ½ G, eller skadevolder sannsynliggjør at årstapet er lavere enn 1 ½ G. Erstatningen fastsettes da individuelt etter tredje ledd første punktum jf. første ledd.

(4) Ved utmåling etter første ledd, andre ledd, tredje ledd første og siste punktum gjøres fradrag for offentlige ytelser etter § 3-1 femte ledd.

(5) Rent sosiale behov dekkes ikke etter paragrafen her.

(6) Hvor erstatningen dekker gjennomsnittlige fremtidige årlige merutgifter, skal utmålingen skje etter forskrift gitt av Kongen.

Merknader til § 3-4:

Bestemmelsens *første ledd* innleder utkastets forslag til regel om merutgiftserstatning. Første ledd er alminnelig regel og utgjør hovedbestemmelsen om merutgiftserstatning, og anviser generelle kriterier for utmålingen. Lovens systematikk er ment å fremheve dette, ved at de alminnelige utmålingsprinsippene er tatt inn først i paragrafen. Uttrykket «Erstatning for skade på person» viderefører dagens formuleringsmåte, og klargjør at det er merutgifter relatert til personskadesaken som reguleres.

Bestemmelsen tilsikter en kodifisering av avgrensningskriteriet «nødvendig og rimelig», som er det sentrale uttrykket i første ledd. I dag er avgrensningskriteriet ulovfestet og hovedsakelig utviklet i rettspraksis. Begrepet innebærer en pre-

sisering av prinsippet om full erstatning, og gir dette grunnleggende utmålingsprinsippet et konkretisert innhold ved utmåling av merutgiftserstatning. Utkastets første ledd viderefører reglene om en konkret og individuell utmåling, men med klarere angivelse av det rettslige avgrensningskriteriet. Det er ikke tilsiktet noen realitetsendring på dette punkt. Begrepet «nødvendig og rimelig» har et relativt meningsinnhold, og avhenger blant annet av hva slags merutgift man står overfor.

Uttrykket «som følge av» uttrykker vilkåret om årsakssammenheng. Det kreves faktisk og rettslig årsakssammenheng mellom ansvarshendelsen (se merknaden til lovutkastets § 3-1 foran) og realskaden, og denne må ha medført merutgifter. Dersom skadelidte har plager fra før ansvarshendelsen, og som medfører for eksempel behov for behandlinger, vil det bare de *økte* behandlingstiltakene som følge av *merskaden* som utløse rett til merutgiftserstatning, sml. prinsippet i *Kåsa* (Rt. 2000 s. 441). Det samme gjelder der skadelidte på grunn av etterfølgende, ikke-ansvarsbetingende hendelser (for eksempel sykdom, etterfølgende fritidsulykke) får økte lidelser som medfører en økning av utgiftene. Heller ikke for denne delen er vilkåret om skaderelaterte merutgifter oppfylt, sml. prinsippet i *Ask* (Rt. 2010 s. 1547). Ved anvendelsen av uttrykket «som følge av», kan rettsanvenderen derfor måtte skille mellom ulike deler av skadebildet. Innholdet i årsakskravet må fastlegges ut fra rettspraksis, juridisk teori og andre rettskilder.

Bestemmelsens *andre ledd* gjelder erstatning til dekning av rent medisinske behov og utgifter til ulike typer behandlinger, og er en presisering av den generelle bestemmelsen i første ledd. Den er plassert tidlig i bestemmelsen, fordi dekning av utgifter til legehjelp, samt utgifter til fysioterapi og andre typer behandlingsformer, gjelder et betydelig volum av personskadesakene. Det nevnes allerede her at det forutsetningsvis ligger til grunn at dekning av utgifter forutsetter at behandlingen er medisinsk akseptert, hvilket følger av sammenhengen med andre og tredje punktum, se rett nedenfor. Den klare hovedregelen er her at begrepet «nødvendig og rimelig» – ved dekning av rent medisinske behov – i utgangspunktet er sammenfallende i erstatningsretten og velferdsretten, hvilket innebærer at skadelidte som hovedregel ikke kan kreve erstatning (supplementsytelse) på et høyere nivå enn på de offentlige ytelsene. Den praktiske konsekvensen av dette er at skadelidte i utgangspunktet bare kan kreve dekning av egenandelen. Til dette kommer følgende presisering: Ikke all dekning av rent medisinske behov kan

kreves dekket av det offentlige, slik som dekning av smertestillende midler. For slike merutgifter vil skadelidte kunne kreve erstatning, innen rammen av det «nødvendige og rimelige». Fra hovedregelen om sammenfallende behovsstandarder, finnes det et unntak hvor det offentlige tilbudet er helt utilstrekkelig, sml. presiseringen i *Psykolog* (Rt. 2003 s. 1358). Skadelidte vil da også innenfor dekningsområdet for medisinske behov, kunne kreve erstatning fra den ansvarlige skadevolderen. Dette er presisert gjennom lovtekstformuleringen «med mindre det foreligger særlige grunner», jf. punktumets siste del. Denne unntaksregelen kommer bare til anvendelse i spesielle tilfeller, hvilket er markert ved kvalifikasjonskravet «særlige grunner». Her vil det først og fremst være relevant å vurdere det kvantitative ytelsesnivået, men også velferdstilbudets kvalitative side vil etter omstendighetene kunne spille inn i vurderingen.

Det finnes et bredt spekter av behandlingstyper, og hvor utgiftene forbundet med behandlingen i varierende grad nyter erstatningsrettslig vern. De tiltak som nyter vern etter andre ledd, er «behandlingsformer som er medisinsk akseptert, men med uavklart effekt for skadelidte», det vil si tiltak med forbedrende eller vedlikeholdende effekt. Dette kan dreie seg om blant annet behandling hos fysioterapeut eller kiropraktor, som kan ha slike positive effekter – alt etter skadens egenart. Det beror på en juridisk vurdering å ta stilling til lovens vurderingstema, og hvor medisinsk fagkyndige vil være sentrale premissleverandører. Rettspraksis gir flere eksempler på at domstolene (med henvisning til medisinsk sakkyndige) har ansett eksempelvis fysikalsk behandling som en terapiform skadelidte med fordel kan anvende tidlig i sykdomsforløpet – mens de mer langvarige behandlingene ikke alltid er medisinsk indisert, sml. blant annet *Ask* (Rt. 2010 s. 1547). Effektvurderingen må skje helt konkret, der rettsanvenderen må differensiere mellom ulike typer behandlingsformer og deres individuelle effekt på skadelidte. Det ligger innebygget en dynamikk i denne vurderingen, ved at den også må ta hensyn til ny medisinsk anerkjent forskning. Den foreslåtte bestemmelsen er ment å gi skadelidte rett til dekning av også vedlikeholdende behandlinger, herunder lindrende behandlinger. Det er på dette punkt tilsiktet en viss tilbygging til – og utvidelse av – gjeldende rett. For å kunne kreve erstattet merutgifter til lindrende behandling, er det imidlertid en forutsetning at skadelidte har et kvalifisert behov for smertedemping. Her vil det spille inn om behandlingen har slik lindrende effekt at den er egnet til å opprett-

holde livskvalitet, for eksempel ved kroniske smertetilstander, men uten at dette er et absolutt vilkår for at merutgiften skal nyte erstatningsvern. Videre er det grunn til å presisere at behandlingen må ha en av de nevnte positive effekter i forhold til skadelidtes helsetilstand; det er ikke et vilkår for dekning at behandlingen bidrar til å redusere *det økonomiske tapet* (for eksempel øke restarbeidsevnen). Dersom behandlingen også bidrar til å redusere selve tapet, vil imidlertid dette kunne spille inn som et moment i den konkrete utmålingen. Er vilkårene for dekning oppfylt, kan erstatning tilkjennes på et høyere nivå enn det offentlige tilbudet. Det nærmere innholdet i denne behovsstandarder må overlates til rettspraksis.

Skadelidtes utprøvningsadgang er også blitt uttrykkelig formulert i lovtekstutkastet, se andre ledd *andre punktum*. Uttrykket fanger inn at skadelidte har en utprøvningsadgang, innen rammen av det nødvendige og rimelige (jf. første ledd). En forutsetning er at behandlingsformen generelt er medisinsk akseptert. Ordlyden knytter an mot begrepet «akseptert», for ved det å oppstille et kvalifikasjonskrav – men uten at dette skal oppfattes så strengt som eksempelvis kriteriet «medisinsk *anerkjent*». Målestokken her er det som aksepteres av norske sykehus. Dette vil for eksempel inkludere visse former for akupunktur, men ekskludere slikt som «Lightning»-behandling. Når uttrykket «medisinsk akseptert» benyttes her, er det også tilsiktet at vurderingen må skje i lys av nyere forskning, for dermed å fange inn behovet for kursjusteringer. Forutsatt at vilkåret for dekning er oppfylt, er man over i den konkrete utmålingen. Her er det oppstilt et rimelighetskriterium, jf. uttrykket «i den utstrekning dette finnes rimelig». Det avgrenser i hvilken utstrekning skadelidte kan kreve erstattet merutgiftene til å utprøve behandlingen i den utstrekning dette finnes rimelig. Ordet «rimelig» er først og fremst et utmålingskriterium, men vil også kunne fungere som et kvalifikasjonskrav for overhodet å ha en utprøvningsadgang; er betinget av at det er en rimelig utsikt til bedring. Rimelighetskriteriet kan dermed ha en dobbel funksjon, ved å opptre både som utmålingsmoment og som vilkår for erstatning. I den konkrete utmålingen står man overfor en form for forholdsmessighetsbetraktning. I proporsjonalitetsvurderingen vil behandlingsformens aksepterte effekter, kostnader og lengden på utprøvningsperioden være sentrale elementer. Avveiningen må imidlertid gjøres konkret og individuell – i likhet med det som gjelder for vilkåret om «medisinsk akseptert». Det er

grunn til å påpeke en viktig nyanse i perspektivet for vurderingen: Mens drøftelsen av inngangskriteriet «medisinsk akseptert» først og fremst er rettet mot hvorvidt tiltaket etter sin art anses å kunne gi en helseeffekt, har vurderingen av erstatningsvernets grenser et tydeligere fokus på effekten for den konkrete skadelidte, som ofte først kan avdekkes etter en viss utprøvingstid.

Det er her avgrenset mot velværebehandlinger, samt behandlingsformer som ikke er medisinsk aksepterte, se andre ledd *tredje punktum*. Uttrykket «behandlingsformer som ikke er medisinsk akseptert» innebærer en avgrensning mot de rent eksperimentelle behandlingene. Denne avgrensningen er dels begrunnet med at slike dekningsformer er vanskelige å forene med det sentrale legislative hensynet om gjenopprettelse i erstatningsretten, og dels ut fra hensynet om å ivareta skadevolders interesser. En viss avgrensning er også påkrevd i et bredere samfunnsmessig – herunder samfunnsmedisinsk – perspektiv. En ubegrenset dekningsadgang kunne være forbundet med uheldige effekter, slik som utviklingen av avhengighetsforhold til terapeut og økt sykeliggjøring. Avgrensningen mot velværebehandlinger har også en legislativ forankring i mer systemorienterte hensyn. Det er tilstrebet en klargjøring av grensegangene mellom de ulike postene i det modulbaserte systemet. Skulle velværebehandlinger vært erstatningsmessige, måtte den ut fra sitt dekningsformål vært adressert til ménerstatningen. Erstatningsregelen i lovutkastet § 3-6 åpner imidlertid ikke for å tilkjenne en høyere erstatning der skadelidte har et behov for velværebehandlinger. Derfor vil det ikke være treffende å henvise dekningen av slike omkostninger til ménerstatningsbestemmelsen. Dette fremgår klart av ordlyden, jf. passusen «... dekkes ikke etter paragrafen her» i lovutkastet § 3-4 femte ledd.

Bestemmelsens *tredje ledd* presiserer begrepet «nødvendig og rimelig» (jf. første ledd), og kodifiserer behovsstandardene for dekning av medisinske behov, sosialmedisinske behov og rent sosiale behov/fritidsbehov, se lovutkastets tredje ledd første punktum. Det vises til vises til redegjørelsen foran i punkt 7.5, hvor de tre dekningsformålene med glidende overganger er beskrevet. Det er heller ikke her tilsiktet noen realitetsendring, og innholdet i de tre behovsstandardene og begrepet «nødvendig og rimelig» må fastlegges – og videreutvikles – gjennom rettspraksis.

Tredje ledd første punktum regulerer skadelidte rett til erstatning til dekning av sitt behov for selvstendighet, uavhengighet og trivsel. Dette omhandler dermed sosialmedisinske behov. Som

eksempel kan nevnes tilfeller der skadelidte har behov for erstatning for å kjøpe en spesialtilpasset bil for å kunne komme ut av institusjon og reise på kafé med venner – for dermed å opprettholde et sosialmedisinsk fungeringsnivå. Erstatning kan da ytes på et høyere nivå enn for de offentlige ytelsene, hvilket skaper rom for en erstatning (supplementsytelse).

Tredje ledd andre punktum omhandler den delstandardiserte erstatningen til dekning av fremtidige pleie- og omsorgsrelaterede behov, og gir en *presisering* av den generelle bestemmelsen i tredje ledd første punktum (som igjen er en presisering av den overordnede hovedregelen i første ledd). Disse bestemmelsene er derfor presiseringer av hverandre, ut fra tanken om å gi begrepet «nødvendig og rimelig» et stadig mer konkretisert innhold for denne typen merutgifter. Den sentrale målgruppen for standardiseringsmodellen er skadelidte med de mest omfattende skadene («storskadene»), for eksempel ved tverrsnittsskader eller multitraumer. Inngangskriteriet er at skadelidte har et «varig og omfattende behov» for hjelp til å få dekket sine sosialmedisinske behov. Varighetskravet skal forstås som i andre deler av lovutredningen. Det er i tillegg et vilkår at hjelpebehovet er «omfattende». Utvalget har bevisst valgt en skjønnsmessig formulering, for å gi bestemmelsen den tilskittede fleksibiliteten. Samtidig har Utvalget tilstrebet å gi vilkåret et konkretisert innhold, dels gjennom de generelle presiseringene og eksemplene som er gitt foran i utredningen, og dels gjennom forskriftsregulering. I Utmålingsforskriften er virkeområdet for pleie- og omsorgsmodellen klargjort gjennom å gi en kasuistisk, ikke-uttømmende veiledning, der dette er knyttet an mot skadesituasjoner i den medisinske invaliditetstabellen. Ved vurderingen skal det særlig legges vekt på om skadelidtes tilstand faller inn under den medisinske invaliditetstabellens punkt 1.9.6 eller 1.9.7 (hodeskader), eller punktene 2.5.1 og 2.5.2 (tverrsnittsskader). I kjernen av bestemmelsens virkeområde er for eksempel skadelidte med lammelser i armer og ben (tetraplegikere), som er i en særstilling hva gjelder pleie- og omsorgsrelaterede behov. Med intakt kognitiv funksjon har de stort potensiale i forhold til deltagelse i arbeid og fritidsaktiviteter, men er avhengig av omfattende praktisk støtte. Uttrykket «varig og omfattende pleie- og omsorgsrelaterede behov» er imidlertid ment å fange inn behovet for individuelle vurderinger til enhver tid, som også kan innebære at blant annet paraplegikere omfattes. Det vil si skadelidte som

har mistet førlighet i bena (men ikke i armene). Modellen åpner dermed for at også denne gruppen av skadelidte – etter omstendighetene – kan omfattes av «2 G»-erstatningen. Forutsetningen er imidlertid at skadelidte oppfyller det generelle vilkåret om å ha blitt påført «varige og omfattende pleie- og omsorgsrelaterede behov». Dette kan tenkes der skadelidte er påført tilleggsskader – for eksempel en hjerneskada – slik at hjelpebehovet for den aktuelle paraplegikeren nærmer seg behovsnivået for skadelidte i tetraplegiker-gruppen. Skadelidte kan for eksempel ha armfunksjon som i det vesentlige er intakt, men hvor tap av førlighet i bena sammen med andre, vesentlige tilleggsproblemer vanskeliggjør selvstendig deltagelse i utdanning, arbeid og fritidsaktiviteter. *Skoland* (Rt. 1993 s. 1547) gir et eksempel på en sak med et sammensatt skadebilde, og som ville vært inkludert i den foreslåtte modellen.

Det er imidlertid ikke tilsiktet å gi standardiseringsmodellen et så vidt anvendelsesområde, at den fanger inn skadelidte med et mindre behovsnivå. Som eksempel kan nevnes en skadelidte som har mistet et ben, fordi behovsnivået her er langt mindre enn de tilfellene som Utvalget har bygget modellen med «2 G»-erstatning over. Fra høyesterettspraksis gir skadelidte i *Stokstad* (Rt. 1996 s. 958) er veiledning for når man er utenfor modellen. Skadelidte var lam fra livet og ned, men klarte å betjene en manuell rullestol. Skadene og behovet blir slik beskrevet i dommen: «Hun er blitt varig lam fra brystet og ned, men kan bruke armene. Hun er rullestolbruker og må i dag bruke korsett for å holde overkroppen oppreist. Det er sannsynlig at hun i fremtiden vil kunne mestre flere funksjoner enn i dag etter å ha gjennomgått opptrening, som blant annet vil innebære et institusjonsopphold på 6-8 måneder i ungdomsårene. Det er regnet med at hun vil kunne bo i egen bolig, men hun vil hele livet ha behov for hjelp og pleie.» (s. 958). *Stokstad* fikk tilkjent 50 000 kroner i pleie- og omsorgserstatning, som med en kpi-justering utgjør ca. 67 600 i 2010-kroner (= ville kvalifisert for unntak, idet standarderstatningen ville gitt kvalifisert overdekning). Flertallet mente at 50 000 kroner ville dekke en assistent i ¼ stilling. En skadelidte som *Stokstad* ville falle *utenfor* den foreslåtte standardiseringsmodellen – både fordi hun ikke ville oppfylt inngangskriteriene (anvendelsesområdet) og fordi størrelsen på selve merutgiften ville bringe henne over i unntaket med individuell utmåling. Det bemerkes imidlertid at *Stokstad* ville ha blitt omfattet av standardiseringsmodellen dersom hun hadde hatt

tilleggsskader som beskrevet rett foran. Et annet eksempel fra rettspraksis er LF-2002-804. En mann nesten 36 år gammel ble påført varig skade av ryggmargen. Skaden er motorisk komplett under skadenivå C4, men skadelidte har delvis bevart følesans. Han mangler funksjon i armer og bein, og har blant annet forstyrret vannlatings- og tarmfunksjon. Skadelidte har nedsatt pustekapasitet, og må ha pustehjelp om natten. Som følge av skadene er han sterkt hjelpetrequende, og må ha hjelp til tilnærmet alle dagliglivets gjøremål.

Saken representerer et grensetilfelle, men hvor man befinner seg innenfor anvendelsesområdet for standardiseringsmodellen. Skadelidte her anses med andre ord for å ville oppfylle vilkåret om «varig og vesentlig behov». Den nærmere operasjonaliseringen av tallstørrelsene for ulike aldersgrupper, er fastsatt i Utmålingsforskriften og tabellverket der. Dekningsfeltet for bestemmelsen er «fremtidige pleie- og omsorgsutgifter», som kan omfatte behov for hjelp til for eksempel assistenter, se utdypingen rett nedenfor. Begrepet «pleie- og omsorgsrelaterede behov» er videre enn rent medisinske behov, som etter den klare hovedregelen er det offentliges ansvarsområde (ikke rom for supplementsytelse, i form av erstatning). Begrepet «pleie- og omsorgsrelaterede behov» dekker typisk merutgifter til pleieassistenter, bolig og transport. Begrepet «pleie- og omsorgsrelaterede behov» er imidlertid *snevvrere* enn begrepet «selvstendighet, uavhengighet og trivsel», som er overbegrepet. Som en konsekvens av dette kan skadelidte derfor ha rett til erstatning etter den videre bestemmelsen i tredje (sammenholdt med første ledd), med andre ord *i tillegg til* standarderstatningen etter fjerde ledd. Det kan for eksempel dreie seg om engangsutgifter til dekning av boligbehov.

Tredje ledd tredje punktum hjemler unntakene fra «2 G»-erstatningen. Den første delen av bestemmelsen omhandler unntaket for kvalifisert underdekning, som gjelder der det fremtidige «årstapet er høyere enn 2 ½ G». Regelen om kvalifisert overdekning er tilsvarende formulert i bestemmelsens tredje punktum, som rommer situasjoner det fremtidige «årstapet er lavere enn 1 ½ G». At man her er over i unntakene, følger av lovens system, men er fremhevet ved markøren «likevel ikke». For begge unntaksreglene er det sentrale vurderingstemaet knyttet til selve det økonomiske tapet, ikke selve realskaden. For å kunne anvende unntakene må derfor de pleie- og omsorgsrelaterede *utgiftene* avvike fra 2 G med minst ½ G, enten nedad eller oppad. Ordet «årstapet» tydeliggjør at det er den årlige pleie- og

omsorgsrelaterte utgiften som er avgjørende, og ikke den totale pleie- og omsorgsrelaterte kostnaden. I begrepet det fremtidige «årstapet» ligger det også at det skal legges til grunn en gjennomsnittsbasert beregning, ikke enkeltstående utsnitt at tapsnivået for korte tidsperioder. Det må foretas en konkret vurdering, basert på det mangfoldet av prinsipper og retningslinjer som er utviklet gjennom særlig rettspraksis og juridisk teori, se lovutredningens generelle del. Bestemmelsen presiserer også prinsippene for bevisvurderingen. For begge unntakene må det foretas en sannsynliggjøring (etter overvektsprinsippet), hvilket er forankret i lovt tekstens begrep «sannsynliggjør». Når det gjelder bevisbyrden, har skadelidte bevisføringsplikt og bærer tvilsrisikoen i forhold til unntaket om at standarderstatningen vil gi kvalifisert underdekning, jf. uttrykket «... om skadelidte sannsynliggjør ...». Og tilsvarende har skadevolder bevisbyrden for en påstand om at standarderstatningen vil gi kvalifisert overdekning, jf. passusen «... skadevolder sannsynliggjør ...». Slik modellen er utviklet, vil dette være i overensstemmelse med prinsippet om at hver av partene har bevisbyrden for sine (egne) påstander.

Tredje ledd *fjerde punktum* fastslår rettsvirkningen av å oppfylle vilkårene for å gjøre unntak etter tredje punktum. Rettsvirkningen er individuell utmåling av «Erstatningen», som her skal forstås som den fremtidige pleie- og omsorgsrelaterte erstatningen. Utmålingen følger da samme prinsipper som for de som helt faller utenfor modellens anvendelsesområde (inngangskriteriet), og på samme måte som den pleie- og omsorgsrelaterte erstatningen i perioden med påført tap. For å tydeliggjøre dette er bestemmelsens ordlyd presisert gjennom de uttrykkelige internhenvisningene i fjerde punktum in fine: «... etter tredje ledd første punktum jf. første ledd».

Fjerde ledd gjelder fradrag for offentlige ytelser. Fradragsregelen gjelder ikke hele paragrafen, men er avgrenset til merutgiftserstatning etter første ledd (den generelle regelen), andre ledd (utgifter til dekning av medisinske behov/behandlingsutgifter) og tredje ledd første punktum (den generelle regelen om dekning av sosialmedisinske behov/de tre behovsstandardene), samt merutgiftserstatning som utmåles individuelt etter tredje ledd siste punktum (unntakene fra standarderstatningen for pleie- og omsorgsrelaterte behov). Selv om første ledd og tredje ledd har et mer generelt preg, er det imidlertid *ikke* meningen at det skal gjøres fradrag i den standardiserte pleie- og omsorgsrelaterte erstatningen. Dette følger allerede av lovens system, og fremgår

forutsetningsvis (antitetisk) ved at fradragsbestemmelsen *ikke* henviser til fjerde ledd (= standardiseringsmodellen). For å fremheve dette er fradragsregelen utformet med en oppregnende og spesifiserende angivelse hvor fradrag skal gjøres i forhold til de enkelte elementene i paragrafen, og den retstekniske utformingen her har vektlagt presisjon og klarhet sterkere enn hensynet til en mer kortfattet ordlydsformulering. Innholdet i fradragsregelen er den samme som ellers hvor det vises til § 3-1 femte ledd.

Femte ledd omhandler dekning av skadelidtes sosiale behov, det vil si de rene fritidsbehovene. Bestemmelsen presiserer at slike ikke kan kreves erstattet som en merutgift etter lovutkastas § 3-4. Dekning av rene sosiale behov/fritidsbehov må ut fra omkostningenes dekningsformål henføres til ménerstatningen i lovutkastet § 3-6. Det klare utgangspunktet er imidlertid at ménerstatningen ikke innvirker på utmålingen av merutgiftserstatningen etter § 3-4, men kan etter forholdene tilsi visse justeringer av skadelidtes behov for merutgiftserstatningen. Det vises til utredningen foran i punkt 7.5.4.2.

Merknader til *sjette ledd*. Bestemmelsens tabellverk (i forskriften) gir en kapitaliserings- og skatteulempestandardisering. Regelens funksjon å sikre konsistens i utmålingen av fremtidige merutgifter og de standardiserte erstatningspostene for varige fremtidstap. Bestemmelsen gjelder fremtidige gjennomsnittlige merutgifter, og hvor det er fastsatt en multiplikasjonsfaktor som er fastsatt i forskriftstabell, se merknaden til Utmålingsforskriften § 4-2 nedenfor. I ordet «årlige» ligger det forutsetningsvis at man skal foreta en gjennomsnittsbetraktning, hvilket er tydeliggjort ved ordet «gjennomsnittlige». Denne posten er ment å dekke jevnt påløpende *årlige* merutgifter, og merutgifter som påløper i tidsintervaller med en viss jevnhet i frekvensen (som etter gjeldende praksis omregnes til et gjennomsnittlig årstap). Bestemmelsen vil gjelde det store volumet av merutgiftssaker, det vil si alle de sakene der det ikke er tale om å anvende den standardiserte modellen for pleie- og omsorgsrelaterte behov i tredje ledd andre punktum (hvor skatteulempen og kapitaliseringen er bygd inn i selve modellen og dens forskriftsutforming).

§ 3-5 *Hjemmearbeidserstatning*

Ved utformingen av denne bestemmelsen har Utvalget har delt seg i to fraksjoner, med fire medlemmer i hver. Medlemmene er enige om vilkårene for erstatning for påført og midlertidig fremtidig tap, men uenige om det skal stilles et tilleggsvilkår for rett til erstatning for varig fremtidig tap:

Robberstad, Aasland Jerstad, Fisknes og Skofteland mener at det ikke skal stilles noe tilleggsvilkår for rett til erstatning ved varig fremtidig tap, og foreslår følgende regel:

(1) Erstatning for påført hjemmearbeidstap fastsettes med utgangspunkt i hva det koster å kjøpe tilsvarende tjenester. Offentlige ytelser kommer til fradrag etter § 3-1 femteledd.

(2) Erstatning for fremtidig hjemmearbeidstap fastsettes med et årlig beløp lik

- a) 0,2 G ved varig tap av evnen til å utføre en vesentlig del av tyngre hjemmearbeid (gruppe 1).
- b) 0,4 G ved varig tap av evnen til å utføre en vesentlig del av også lettere hjemmearbeid (gruppe 2).

Har skaden i tillegg medført en ikke uvesentlig begrensning i evnen til å ta omsorg for barn, erstattes dette med 0,15 G per år frem til det året yngste barn fyller 19 år.

3) Har skadelidte et tidsbegrenset tap, gjelder ikke kravet om at funksjonsnedsettelsen er varig. Utmålingen gjøres etter § 3-1 fjerde ledd.

Den andre fraksjonen, bestående av Askeland, Riisa, Flatner og Orsteen, mener at det skal stilles et tilleggsvilkår for rett til erstatning ved varig fremtidig tap, og foreslår følgende regel:

(1) Erstatning for påført hjemmearbeidstap fastsettes med utgangspunkt i hva det koster å kjøpe tilsvarende tjenester. Offentlige ytelser kommer til fradrag etter § 3-1 femteledd.

(2) Erstatning for fremtidig hjemmearbeidstap fastsettes med et årlig beløp lik

- a) 0,2 G ved varig tap av evnen til å utføre en vesentlig del av tyngre hjemmearbeid (gruppe 1).
- b) 0,4 G ved varig tap av evnen til å utføre en vesentlig del av også lettere hjemmearbeid (gruppe 2).

Har skaden i tillegg medført en ikke uvesentlig begrensning i evnen til å ta omsorg for barn, erstattes dette med 0,15 G per år frem til det året yngste barn fyller 19 år.

(3) Erstatning etter andre ledd er betinget av at skadelidte er påført varig medisinsk invaliditet på minst 10 %, med mindre det er klar sannsynlighetsovervekt for at skadelidte har et hjemmearbeidstap.

4) Har skadelidte et tidsbegrenset tap, gjelder ikke kravet om at funksjonsnedsettelsen er varig, og tredje ledd får ikke anvendelse. Utmålingen gjøres etter § 3-1 fjerde ledd.

Merknader til § 3-5:

Merknader til *første ledd*. Bestemmelsen omhandler påført hjemmearbeidstap, det vil si hjemmearbeidstap som oppstår frem til oppgjørstidspunktet. Ordlyden er oppdatert rent språklig, og benytter derfor uttrykket «i hjemmet» fremfor «i heimen». Meningsinnholdet er langt på vei det samme, men det er lagt til grunn et noe videre hjemmearbeidsbegrep enn det som er vanlig per i dag. Begrepet «hjemmearbeidstap» er anvendt i bestemmelsen fremfor det lengre uttrykket «tap av evnen til arbeid i hjemmet» eller lignende. Selv om begrepet er nytt i lovtekstsammenheng, er det etter hvert innarbeidet i praksis og erstatningsteori.

Bestemmelsens *første punktum* kodifiserer hushjelpprinsippet, gjennom å angi eksplisitt at erstatningen skal «fastsettes med utgangspunkt i hva det koster å leie inn tilsvarende tjenester». Ordet «utgangspunkt» er tatt med for å markere at man står overfor et «neddempet hushjelpprinsipp»: Utmålingen tar utgangspunkt i «hushjelpprinsippet», men erstatningen kan måtte (ned)justeres slik at den ligger innen rammen av den ulovfestede behovsstandard. Ordet «tilsvarende» refererer til at det kan måtte skilles mellom ulike typer tjenester, som kan være forbundet med ulik pris (for eksempel ulike timesatser for ukentlig renhold, snømåking og boligvedlikehold). Det er tilsiktet en viss økning av erstatningsnivået også for perioden med påført hjemmearbeidstap. Dette signaliseres allerede ved formuleringen av utgangspunktet for beregningen: hva det koster å leie inn tilsvarende tjenester, «det modifiserte hushjelpprinsippet». Nivåjusteringen er også begrunnet ut fra ønsket om å dempe partenes incentiv til å trenere eller påskynde oppgjørstidspunktet kun motivert av forskjeller i nivåene for erstatning i påført og fremtidig periode.

Bestemmelsens *andre punktum* formulerer den delen av tapsbegrensningsplikten som går ut på at skadelidte må uttømme offentlige ytelser. Dette er markert ved henvisningen til fradragsregelen i lovutkastet § 3-1 femte ledd. Skadelidte har også en selvinntretningsplikt, som er forklart foran i lovutredningen. Denne delen av tapsbegrensningsplikten er ikke formulert i lovteksten. Innholdet i selvinntretningsplikten må avgjøres konkret. Uttrykket anviser en helhetsvurdering, der man må utøve et sammensatt skjønn. Her må det tas hensyn til at restarbeidsevnen i hjemmet skal være praktisk utnyttbar. Det innebærer blant annet at smerter forbundet med gjøremålene må hensyntas (kan legge begrensninger for hva som kreves). Den videre utviklingen av tapsbegrens-

ningsplikten må overlates til rettspraksis og juridisk teori.

Andre ledd hjemler regelen om standardisert erstatning for fremtidig hjemmearbeidstap. *Første punktum* inneholder kjernen i «funksjonsevne»-modellen. Den anviser en årlig hjemmearbeidserstatning for gruppe 1 og gruppe 2, som er regulert i henholdsvis bokstav a og bokstav b. Omsorgskomponenten er regulert i et eget ledd, se nedenfor.

Bokstav a regulerer gruppe 1-tilfellene, som omfatter mindre funksjonsevnetap. Her har skadelidte fått varig tap av evnen til å utføre «tyngre hjemmearbeid». Dette generelle vurderingstemaet er konkretisert gjennom kasuistikken i Utmålingsforskriften, se nedenfor. Der nevnes gjøremål slik som tyngre vedlikehold av bolig, dekkskift, snømåking og plenklipping, vask av tak og vegger og andre tyngre gjøremål i eller tilknyttet hjemmet. For denne gruppen tilkjennes en årlig hjemmearbeidserstatning på 0,2 G per år. For å kvalifisere for rett til erstatning etter gruppe 1, må skadelidte ha tapt rundt 1/3 av evnen til å utføre gjøremål innen denne kategorien. Dette er kun en «pekepinn» for å antyde hvor det er ment å legge terskelen for rett til hjemmearbeidserstatning. Som nevnt foran i punkt 8.6.7.6, legges det ikke opp til en form for «telling» av lister over kvantifiserte eller spesifiserte gjøremål; det skal foretas en samlet vurdering av evnen til hjemmearbeid innen vedkommende gruppe (her: gruppe 1).

Bokstav b regulerer gruppe 2-tilfellene. Her har skadelidte også fått redusert evnen til å utføre lettere husholdsarbeid. Det foreligger da et større funksjonsevnetap. Siden det er tale om reduksjon av både evnen til tyngre og lettere husholdsarbeid, må bestemmelsen ses i sammenheng med funksjonsbeskrivelsen under bokstav a, jf. ordet «også». Etter samme systematikk som i forrige bokstav, er det generelle vurderingstemaet om skadelidte har tapt evnen til å utføre også «lettere hjemmearbeid». I Utmålingsforskriften er dette presisert og illustrert gjennom en ikke-uttømmende oppregning. Eksempelene her er ment å fremheve de mest praktiske gjøremålene, slik som matlaging, løpende renhold, rydding, innkjøp og andre lettere huslige gjøremål. For å kvalifisere for rett til erstatning etter gruppe 2, må skadelidte ha tapt «en vesentlig del» av evnen til å utføre lettere gjøremål. I dette ligger det at skadelidte må ha tapt hele eller det alt vesentlige av evnen til hjemmearbeid i gruppe 1, og i tillegg ha tapt rundt 1/3 av evnen til å utføre lettere gjøremål. På samme måte som ellers, er 1/3-retningslinjen kun

ment som en veileder for hvor terskelen ligger. Felles for bokstav a og b er at det gjelder et vilkår om årsakssammenheng. Årsakskravet er implisitt uttrykt ved «tap». Det vises til drøftelsen i punkt 8.6.3. I tillegg har begge et krav om *varig* tap av funksjonsevnen i hjemmet. Varighetskravet har her samme innhold som etter de andre modellene, se især fremstillingen under Inntekstapmodellen i kapittel 4. Ved gruppeplasseringen skal det foretas en samlet vurdering av skadelidtes funksjonsevne i hjemmet. Det avgjørende er dermed hvilket helhetsbilde som fremtrer når de ulike delaktivitetene er vurdert. Vurderingen skal gjøres ut fra skadelidtes funksjonsevne på oppgjørstidspunktet.

Andre ledd andre punktum omhandler omsorgstaperstatningen. En forutsetning for å ha rett til denne erstatningen, er at skadelidte er påført «en ikke uvesentlig begrensning i evnen» til å dra omsorg. Uttrykket oppstiller et skjønnsmessig kvalifikasjonskrav, der siktemålet er å avgrense mot de mindre funksjonsbegrensningene i utøvelsen av omsorgsrollen. Det er for å fange inn dette benyttes uttrykket «ikke uvesentlig», for nettopp å markere at det her ikke gjelder et vesentlighetskrav. Negasjonen er dermed valgt for å tydeliggjøre denne lave terskelen for å oppfylle det skjønnsmessige vilkåret. Som eksempel kan nevnes tilfeller hvor skadelidte har fått skader som vanskeliggjør gjennomføring av omsorgsoppgaver. Det kan for eksempel være oppgaver som å følge barnet opp på skolen, og som blir hindret på grunn av smerter, hodepine, kognitive skader mv. Her vil det være grunnlag for å tilkjenne omsorgstaperstatning. Derimot vil det normalt ikke gi rett til slik erstatning at skadelidte etter ansvarshendelsen ikke makter å delta i alle fysiske aktiviteter som fotball og håndball sammen med barnet, selv om dette normalt oppleves som viktig for forelderen.

Bestemmelsen gjelder kun omsorg for «barn», som omfatter både egne biologiske barn og adoptivbarn. Fosterbarn faller derimot utenfor bestemmelsen. I uttrykket «Har skaden medført» ligger implisitt kravet om at omsorgsevnetapet er forårsaket av ansvarshendelsen, med andre ord det alminnelige årsakskravet.

Erstatningen er fastsatt med et årlig beløp på 0,15 G per år frem til det året yngste barn fyller 19 år. Denne aldersgrensen samsvarer med den som er anvendt i forsørgertapsregelen, og gir konsistens med denne. I Utmålingsforskriften er av brukervennlighetshensyn den årlige erstatningen omregnet til et engangsbeløp ut fra yngste barns alder på oppgjørstidspunktet, se nedenfor. Av

standardiseringshensyn er det ikke differensiert ut fra om skadelidte har ett eller flere barn.

I bestemmelsens *tredje ledd* klargjøres det at tidsbegrenset tap reguleres av regelen i § 3-1 fjerde ledd første punktum. Den alminnelige tilnærmingen der skal anvendes, slik at det midlertidige fremtidstapet skal standardiseres til samme nivå som varig fremtidig tap. Dette gjøres ved hjelp av tilbakeregningsmetoden eller en tilpasset variant av denne, jf. «så langt mulig» jf. § 3-1 fjerde ledd første punktum. Tilpasning kan særlig bli nødvendig her, fordi tabellen for hjemmearbeids-erstatning slår sammen flere årsintervall for skadelidtes alder på oppgjørstidspunktet. For å oppnå erstatning for tidsbegrenset tap kreves det ikke at funksjonsnedsettelsen er varig, jf. formuleringen i andre ledd.

Den andre fraksjonen, bestående av Askeland, Flatner, Riisa og Orsteen foreslår at regelen som er presentert ovenfor suppleres med et kvalifikasjonskrav knyttet til medisinsk invaliditet, se om begrunnelsen for dette punkt 8.3.6.5 foran. Kvalifikasjonsregelen kommer som et nytt tredje ledd, mens det som ovenfor er presentert som tredje ledd blir nytt fjerde ledd.

Første ledd: Her er merknadene identiske med de som er presentert ovenfor for første ledd under alternativ 1.

Andre ledd: Her er merknadene identiske med de som er presentert for andre ledd under alternativ 1, bortsett fra følgende tilføyelse: Kravet til 10 % medisinsk invaliditet gjelder også i relasjon til omsorgskomponenten, likevel slik at skadelidte også i denne relasjonen kan bevise med klar sannsynlighetsovervekt at han eller hun har et tap, jf. merknadene til tredje ledd rett nedenfor.

Tredje ledd oppstiller et minstekrav for å ha rett til erstatning for tapet av husholdsevnen, jf. bestemmelsens andre ledd. Skadelidte må ha blitt påført en varig medisinsk invaliditet på minst 10 %. Begrepene «medisinsk invaliditet» og «varighet» skal forstås som ellers i utredningen og lovutkastet. Fra hovedregelen er det gjort unntak, slik at skadelidte kan bevise seg inn i modellen. Det krever at skadelidte kan bevise at han eller hun er påført et hjemmearbeidstap etter andre ledd. Det gjelder et skjerpet beviskrav, jf. uttrykket «klar sannsynlighetsovervekt». Det kreves altså at det er mer enn vanlig sannsynlighetsovervekt for at funksjonsevnen er tilstrekkelig nedsatt og at vilkårene i andre for øvrig er oppfylt. Den samlede regelen skal fungere som en retsteknisk effektiv sperre mot at hjemmearbeids-erstatning til-

stås hvor dette ikke er berettiget ut fra de faktiske forhold.

I bestemmelsens *fjerde ledd* klargjøres det at tidsbegrenset tap reguleres av regelen i § 3-1 fjerde ledd første punktum. Den alminnelige tilnærmingen der skal anvendes, slik at det midlertidige fremtidstapet skal standardiseres til samme nivå som varig fremtidig tap. Dette gjøres ved hjelp av tilbakeregningsmetoden eller en tilpasset variant av denne, jf. «så langt mulig» jf. § 3-1 fjerde ledd første punktum. Tilpasning kan særlig bli nødvendig her, fordi tabellen for hjemmearbeids-erstatning slår sammen flere årsintervall for skadelidtes alder på oppgjørstidspunktet. For å oppnå erstatning for tidsbegrenset tap kreves det ikke at funksjonsnedsettelsen er varig, jf. formuleringen i andre ledd.

Regelen i tredje ledd om 10 % medisinsk invaliditet eller kvalifisert sannsynlighetsovervekt for tap av funksjonsevne skal ikke gjelde for det midlertidige fremtidstapet. De hensyn som begrunner regelen vil ikke i samme grad slå til for tidsbegrensede tap av evne til hjemme- arbeid.

§ 3-6 Ménerstatning

(1) Har skadelidte fått varig medisinsk invaliditet på 5 prosent eller mer, utmåles særskilt ménerstatning. Ménets størrelse fastsettes etter forskrift. Erstatningen fastsettes ut fra ménets medisinske art og størrelse etter tabell gitt i forskrift.

(2) Har skadelidte en skade fra før, kan méngraden forhøyes. Ved fastsettelse av méngrad ved flere skader skal det tas hensyn til om en skade forsterker virkningen av en annen skade. Er ménet særlig byrdefullt for den personlige livsutfoldelsen, kan erstatningen etter første og andre ledd i paragrafen her forhøyes med inntil 10 prosent.

(3) Har skadelidte allerede fått full ménerstatning basert på 100 prosent medisinsk invaliditet for tidligere skade, kan det etter rettens skjønn gis en tilleggserstatning for den nye skaden.

(4) Har skadelidte en medisinsk prognose om sterkt forkortet levetid kan ménerstatningen utmåles i terminer, jf § 3-14. Terminbeløpet forhøyes med 0,5 G per år. Er den medisinske invaliditeten lavere enn 35 %, forhøyes terminbeløpet med 0,25 G per år.

(5) Offentlige ytelser kommer til fradrag etter § 3-1 femte ledd.

(6) Utbetalt smerteerstatning etter § 3-7 kommer til fradrag.

Merknader til § 3-6:

I bestemmelsens *første ledd* slås det fast at tapt livsutfoldelse har erstatningsrettslig vern, såkalt ménerstatning. Dette er en erstatning for ikke-økonomisk skade forbundet med varig forringelse av livskvalitet. Det kreves ikke at skaden varer livet ut, en periode på ti år vil i henhold til rettspraksis være tilstrekkelig for å utløse ménerstatning, og denne grensen kan legges til grunn også for den regel som her foreslås. Etter gjeldende rett er det praksis for at erstatningen etter omstendighetene kan reduseres når ménen er varig, men likevel ikke livsvarig, se særlig avgjørelsen i *Ménerstatning* (Rt. 2003 s. 841). Denne praksisen er ikke videreført under den nye lovreguleringen. Hvis ménen anses å ha en varighet som overstiger ti år, utløses ménerstatning basert på invaliditetsgruppering og tabell i Vedlegg 4 til forskriften, nærmere om dette i merknadene til forskriftens § 6-1. Noen reduksjon på grunn av at ménen er tidsbegrenset, er ikke aktuelt under den nye, standardiserte ordningen.

Erstatningsposten er godt etablert i norsk erstatningsrett og det tas med noen få, mindre unntak, sikte på å videreføre rettstilstanden på området. Utvalget viser for så vidt til forarbeidene til den någjeldende skadeerstatningsloven § 3-2 og rettspraksis og teori tilknyttet denne bestemmelsen. Erstatningspostens nedslagsfelt er imidlertid foreslått utvidet sammenliknet med tidligere rettstilstand. Etter forslaget skal ménerstatning nå utmåles ved invaliditetsgrader ned til og med 5 prosent, noe som fremgår av bestemmelsens første ledd.

Regelen i første ledd første punktum viderefører den någjeldende ordning med erstatning for tapt livsutfoldelse i form av ménerstatning. Etter gjeldende rett skal ménerstatningen fastsettes ved å bruke ménerstatningsreglene fra folketrygdloven § 13-17 med tilhørende forskrift og legge til en tredjedel. Denne komponenten er nå i stedet bygget inn i en tabell som er tatt inn i forslaget til forskrift, se Utmålingsforskriftens § 6-1. Erstatningen fastsettes objektivt og sjablongmessig etter tabeller i forskrift basert på alder og invaliditetsgrad. Kun i helt spesielle tilfeller er det aktuelt å gjøre en individuell tilpasning av erstatningen. Dette er det gitt særskilte regler om i bestemmelsens andre ledd, se nedenfor.

I *andre ledd* er det gitt en særregel for tilfeller av flere skader. Med «skade» menes i denne sam-

menheng et mén som er stort nok til at det gir utslag i méntabellen. Med flere skader menes at skadelidte utsettes for flere negative effekter (skader) som hver for seg gir ham en medisinsk invaliditet. Skadene kan komme samtidig (simultant) eller suksessivt, jf. nedenfor. Utvalget har ikke ment å gjøre noen realitetsendringer på dette området. Lovteksten og den tilhørende omtalen i Utredningen kan derfor leses som en henvisning til gjeldende praksis. Poenget med andre punktum er å legge til rette for en skjønnsmessig utmåling av en forhøyet erstatning. For en nærmere redegjørelse for hele problemkomplekset knyttet til flere skader, vises det til punkt 9.4 foran.

Regelen i *andre ledd første punktum* omfatter for det første suksessive skader. Dette er tilfeller hvor skadelidte har en inngangsinvaliditet idet han får den skaden det skal utmåles erstatning for. Regelen omfatter både den situasjon at ingen er ansvarlig for inngangsinvaliditeten og den situasjon at det finnes en ansvarlig skadevolder for den første skaden. For begge tilfeller vil det i praksis oftest legges til grunn et separasjonsprinsipp. Det er altså den medisinske invaliditet som forårsakes av skade nummer to det skal betales erstatning for. Men i vurderingen av den medisinske invaliditeten skal det da tas hensyn til at effektene av inngangsinvaliditeten kan bidra til å forsterke skade nummer to. Dette er særskilt presisert i *andre punktum*. Som en følge av at skadelidte skal tas som han er, kan det dermed i tråd med praksis gis en romslig erstatning for skade nummer to. Utvalget ønsker å videreføre den praksis på dette punktet som kommer til uttrykk i Rt. 2006 s. 681. Sammenlegningen av flere skader kan etter omstendighetene lede til at skadelidte flyttes fra én invaliditetsgruppe til en høyere gruppe.

Skader som inntreffer *etter* konstateringstidspunktet for den skade som foranlediger erstatningsoppgjøret, men *før* oppgjørstidspunktet kan tas i betraktning under erstatningsberegningen etter andre ledd andre punktum.

Formuleringen «flere skader» i *andre ledd andre punktum* er valgt slik at regelen ikke bare gjelder suksessive skader som omhandlet rett foran, men også simultane skader; tilfeller hvor skadelidte rammes av flere skader samtidig, eller nesten samtidig. Skadene kan hver for seg foranledige en økning i skadelidtes medisinske invaliditet. Ved fastsettelse av méngraden skal den «reduksjonsmetode» som er anvendt i praksis i relasjon til Sosialdepartementets forskrift av 21.04.1997 nr. 373 anvendes. Innholdet i reduksjonsmetoden er beskrevet i punkt 9.4.5 foran.

Siden reduksjonsmetoden er vel innarbeidet i praksis og godt beskrevet i ulike teoretiske fremstillinger, anses det unødvendig å gi noen nærmere retningslinjer i loven. Sammenlegningen av flere simultane skader kan også lede til opprykk fra én invaliditetsgruppe til en annen. Det kan forekomme at invaliditetsgraden først fastsettes etter reduksjonsmetoden, for deretter å økes som følge av skaden virker sammen med en annen skade.

I *andre ledd tredje punktum* er det gitt en særregel for tilfeller hvor menet har spesielt stor innvirkning på skadelidtes individuelle livsutfoldelse. Regelen kommer til anvendelse hvor skadelidtes individuelle forhold gjør at ménnet er en spesielt stor belastning som det bør gis en uttelling for i erstatningen. Et slikt påslag skal kunne gis i erstatningen etter modell av den løsning som er antydnet i *Kåsa* (Rt. 2000 s. 441) jf. punkt 9.5.2 jf. punkt 9.5.1 foran. Påslaget skal dermed gis i den pengesummen som fremkommer etter at man har funnet invaliditetsgraden og har gått inn i tabellen i Vedlegg 4 til forskriften på et punkt bestemt av invaliditetsgrad og alder. Det er denne pengesummen som eventuelt kan gis et påslag på inntil ti prosent. Regelen om påslag for individuelle, byrdefulle forhold får anvendelse både hvor det foreligger én skade som vurderes etter første ledd med forskrift og hvor det foreligger flere skader som til sammen har gitt en méngrad, jf. andre ledds første og andre punktum. At regelen om påslag i erstatningen på individuelt grunnlag gjelder for begge de nevnte situasjonene er fanget inn gjennom henvisningen til første og andre ledd.

Lovens krav er at ménnet er «særlig byrdefullt» for skadelidte. Et eksempel er at en fiolinist får skadet en finger med den følge at han ikke lenger kan spille fiolin. Noen andre eksempler til illustrasjon av regelens anvendelsesområde er nevnt foran, se punkt 9.5.2. Det skal legges vekt på om menet tynger skadelidte både i arbeidssituasjoner og på fritiden. Hvor ménnet kun vanskeliggjør fritidsaktiviteter, er dette ikke tilstrekkelig for påslag. Det skal ikke lenger være adgang til gruppeopprykk på individuelt grunnlag hvor det foreligger bare én skade, og vurderingen av hvordan skadelidte individuelt opplever det aktuelle ménnet skal i alminnelighet ikke være et tema under utmåling av ménerstatning. Om skadelidtes invaliditetsgrad plasserer seg høyt eller lavt innenfor den aktuelle kategori (gruppe) for medisinsk invaliditet skal ikke være relevant for spørsmålet om det skal gjøres påslag i erstatningen. Unntaksregelen er tiltenkt å ha et snevert anvendelsesområde og skal ha preg av å være en «sikkerhetsventil».

Bestemmelsen i *tredje ledd* regulerer tilfeller hvor skadelidte har full medisinsk invaliditet (100 %) på konstateringstidspunktet for ny skade. I rettspraksis har man lagt til grunn at merskaden i et slikt tilfelle er følbare og oppleves som en negativ effekt for skadelidte selv om skalaen for medisinsk invaliditet allerede har nådd taket. Man har derfor utmålt en tilleggserstatning, se særlig avgjørelsen i *Dani* (Rt. 1997 s. 771). Høyesteretts premisser på s. 777-778 i dommen skal anses retningssgivende for anvendelse av bestemmelsen i andre ledd, nærmere om dette i punkt 9.4.4 foran.

I *fjerde ledd* er det gitt en særregel som gir hjemmel for å fravike hovedreglene om utmåling av ménerstatning i første og andre ledd. Regelen fastslår at medisinsk prognose om forkortet levetid innebærer en særlig grunn, som kan gi grunnlag for anvendelse av unntaksregelen om utbetaling i terminer, jf. lovutkastet § 3-14. Bestemmelsen har en spesiell bakgrunn som er beskrevet i punkt 9.9.2. Hovedpoenget med regelen er å legge til rette for en adekvat ménerstatning i tilfeller hvor skadelidte bare vil leve i få år etter skaden. Siden ménerstatningstabellen er basert på en varig skade, vil det ellers kunne oppstå et misforhold ved erstatningsutmålingen. Ménerstatning som egentlig er ment å kompensere for den direkte skadelidtes livsutfoldelse i mange år bør ikke uten nærmere reell begrunnelse tilfalle avdødes etterlatte. Utvalget viser til den nærmere begrunnelse for dette standpunktet i punkt 9.9.2. Den skadelidte som opplever å få en medisinsk prognose om forkortet levetid vil normalt oppleve kunnskapen om prognosen som en stor påkjenning som påvirker livskvaliteten i negativ retning. Den merbelastningen skadelidte her er utsatt for blir kompensert ved at det gis et påslag i ménerstatningen tilsvarende 0,5 G per år for høye méngrader og 0,25 G per år for de lavere grader. Grensen trekkes ved 35 % medisinsk invaliditet. Når skadelidte først har fått en prognose om forkortet levetid, vil denne oftest ikke strekke seg lengre enn ett til to år, jf. formuleringen «sterkt forkortet». Det er i første rekke slike prognoser regelen er ment for, men Utvalget antar at regelen i sjeldne tilfeller kan få anvendelse for spesielle medisinske prognoser opp til fem år fra oppgjørstidspunktet. Regelen er ikke tenkt anvendt på mer usikre prognoser om at skadelidte vil kunne dø om 10 eller 20 år, selv om normal levetid ville ha vært 40 eller 50 år fra oppgjørstidspunktet. For slike tilfeller er ikke terminerstatning en naturlig oppgjørsform.

Den forhøyede, terminvise ménerstatningen er ikke betinget av at det er årsakssammenheng

mellom den ansvarsbetingende hendelsen og den forkortede levetiden. Det spiller heller ingen rolle for erstatningsberegningen at skadelidte har fått prognosen for forkortet levetid allerede før erstatningstilfellet inntrådte. Den forhøyede ménerstatningen er i første rekke gitt som et alternativ til erstatning beregnet for full levetid, ikke ut fra årsaksbetraktninger bak den forkortede levetid. En del utfyllende drøftelser om regelens anvendelse er tatt med i punkt 9.9.3 foran.

I femte ledd fastsettes det at det skal gjøres fradrag for ytelser fra det offentlige jf. den generelle regelen i § 3-1 femte ledd. For spørsmål knyttet til kompensasjonsrelevans vises det til merknadene til den bestemmelsen, samt til punkt 4.2.2. En aktuell fradragspost gjør seg bare gjeldende for yrkesskadeerstatning, nemlig folketrygdens ménerstatning, jf. ftrl. § 13-17. For denne ytelsen er det imidlertid innført et standardisert fradrag, se om dette merknadene til § 3-17 nedenfor og ellers punkt 9.7 foran.

Bestemmelsen i sjette ledd regulerer forholdet mellom ménerstatning og smerteerstatning, jf. § 3-7. Denne erstatningsposten er, som nevnt i merknadene til § 3-7, tiltenkt å gi kompensasjon for personskade som består i midlertidig, relativt kortvarig, smerte og sykdom. Etter omstendighetene kan samme faktum lede til at det først blir utbetalt smerteerstatning, mens det senere viser seg at skaden er varig, og at det derfor er grunnlag for ménerstatning. I slike tilfeller må de to erstatningspostene koordineres. Ménerstatningen skal utmåles slik at det gjøres fradrag for eventuell utbetalt smerteerstatning. Dette er som nevnt fordi smerteerstatningen primært er en erstatning for midlertidig skade, nærmere om dette i punkt 10.4.3 foran. Forutsetningen for utbetalingen av smerteerstatning brister dermed i det øyeblikket rettsanvenderen finner at det er grunnlag for ménerstatning, som jo er en erstatning for et varig tap. Dette følger for så vidt også av en tolkning av § 3-7 første ledd, se nedenfor. For å unngå at skadelidte får dobbel erstatning for samme skade, gir sjette ledd hjemmel for fradrag som nevnt. For noen skadelidte som har lavere grader av invaliditet, vil koordineringen med ménerstatningen lede til at det ikke blir noen overskytende ménerstatning å kreve etter at smerteerstatning er mottatt for mange måneder. Dette er en nødvendig konsekvens av standpunktet om at smerteerstatning ikke skal komme (men kan den komme i stedet, dvs. valgfrihet for skadelidte) som et tillegg til erstatning for varig skade.

§ 3-7 Smerteerstatning

(1) Er skadelidte påført sykdom eller betydelig smerte som ikke gir krav på ménerstatning, utmåles særskilt smerteerstatning. Smerteerstatning gis ikke når skaden er voldt ved bruk av motorvogn.

(2) Erstatningen utmåles med 0,007 G for hver av de første syv dagene tilstanden varer, deretter 0,0025 G for hver påfølgende dag. Den samlede smerteerstatningen skal ikke overstige 1 G.

Merknader til § 3-7:

Første ledd gir hjemmel for smerteerstatning i norsk rett. Det sies intet om ansvarsgrunnlag, og regelen angir bare hva som kan være en erstatningsrettslig relevant skade. Utgangspunktet er da at de alminnelige ansvarsgrunnlag kan medføre ansvar for smerte. For ansvarsgrunnlag i yrkesskadeforsikringsloven og bilansvarsloven er det gjort et unntak ut fra ulike rettspolitiske overveielser, se om dette punkt 10.6.4.2 foran. Vilkåret om sykdom henviser til et alminnelig juridisk sykdomsbegrep, slik det blant annet er brukt i folketrygdloven. Slik omfattes både psykiske og fysiske sykdommer. Det materielle kravet til sykdom anses uten videre oppfylt dersom det foreligger legeattest om dette. Utvalget angir med dette en føring for bevisvurderingen som skal forenkle praktiseringen av regelen. Enten det foreligger legeattest eller ikke, må det på vanlig måte gjøres en juridisk vurdering av om det foreligger årsakssammenheng mellom en ansvarsbetingende hendelse eller handling og skaden – i dette tilfellet sykdommen.

Smerteerstatning kan utbetales også om det ikke foreligger sykdom. Vilkåret er da at skadelidte er utsatt for «betydelig smerte». I dette ligger det et krav om at skadelidte er utsatt for en kvalifisert påkjenning, et kvalifisert psykisk eller fysisk ubehag. Smertefulle skader på forbrukere ligger i kjerneområdet for de negative effekter smerteerstatningen skal dekke. Et typisk eksempel er allergiske reaksjoner i forbindelse med ulike typer av hårbehandling, slik som kraftig eksem, rødme, blærer ved hårfestet, i ansiktet og på halsen. Reaksjonen blir ofte også fulgt av hevelser i pannen og rundt øynene. Kvalifiserte grader av slike reaksjoner vil gi rett til smerteerstatning.

Et kjerneområde for smerteerstatningen er virkninger av matforgiftninger forårsaket av ulike bakterier, slik som salmonella-, giardia- og é-coli-bakterier. Sykdomsreaksjonene som følger slike forgiftninger skal i alminnelighet kvalifisere for

smerteerstatning de dagene tilstanden varer. En praktisk form for smerte er også forbrenninger som medfører smerte. Alvorlige førstegrads forbrenninger og andregrads forbrenninger kan utløse smerteerstatning hvor det foreligger ansvarsgrunnlag.

Ulike påkjenninger som utelukkende er psykiske, kan etter omstendighetene kvalifisere for smerteerstatning. Påkjenningen må påkalle et subjektivt ubehag som ikke fremstår som individuelt betinget. Et eksempel er at man blir innestengt i et lukket rom. Påkjenningen må ha en viss varighet. Om en person blir innestengt noen timer i en defekt heis, vil ikke dette utløse erstatning. Annerledes kan saken stille seg dersom innestengelsen varer over flere dager. Ved særlig sterke påkjenninger, kan et kortere tidsrom være tilstrekkelig. Bli skadelidte holdt som gissel i forbindelse med et ran, kan en mer kortvarig periode gi grunnlag for smerteerstatning. For slik forsettlig forvoldt skade, vil imidlertid oppreisningserstatningen være bedre egnet til å gi skadelidte en adekvat kompensasjon. Nærmere om forholdet mellom smerteerstatning og oppreisningserstatning i punkt 10.4.2 foran.

Som det fremgår, er det et nokså stort spekter av negative effekter og negativt følte tilstander som kan lede til kompensasjon i form av smerteerstatning. Retningsgivende kan være at smerteerstatningen skal kompensere alle former for kvalifisert midlertidig smerte som det ikke er rimelig at skadelidte skal tåle ukompensert.

Smerte som er voldt ved bruk av motorvogn kvalifiserer ikke for smerteerstatning. Kriteriet knyttet til «bruk av motorvogn» skal tolkes på samme måte som bilansvarslovens vilkår om at det er motorvognen som «gjer» skaden. Teori og rettspraksis om dette vilkåret vil dermed være veiledende for rettsanvendelsen, se om dette punkt 10.6.4.2.3 foran Smerte som er voldt fordi de typiske faremomentene ved bruk av motorvogn har realisert seg, faller utenfor.

I andre ledd fastsettes nivået for smerteerstatning til 0,007 G (per 2010: 529 kroner) per dag de første syv dager og deretter 0,0025 G (per 2010: 189 kroner) per dag. Den forhøyede erstatning de første syv dager er valgt fordi smertene erfaringsmessig er verst den første perioden.

Det kan forekomme at smerteerstatning er utbetalt før det senere viser seg at det er grunnlag for ménerstatning. Da disse to tapspostenes nedslagsfelt er delvis overlappende og derfor dels dekker samme type negativ effekt, skal smerteerstatningen trekkes fra når ménerstatningen utmåles. En regel om samordning mellom postene pas-

ser best å plassere i ménerstatningsbestemmelsen, fordi det er der overlappingen får konsekvenser for utmålingen. Skadelidte skal med dette systemet kunne få utbetalt smerteerstatning uten å måtte avvente en konstatering om hvorvidt skaden er varig eller ikke. Denne koordineringen mellom postene kan også innfortolkes i formuleringen i første ledd. Etter at skaden er konstatert kan det være usikkert om det senere vil bli grunnlag for ménerstatning. I så fall skal skadelidte kunne få utbetalt smerteerstatning, men slik at denne kan gå til fradrag i ménerstatningen på et senere tidspunkt. Utvalget viser til regelen i § 3-6 tredje ledd, merknadene til denne og for øvrig til punkt 10.4.3 foran.

§ 3-8 Forsørgertaperstatning og omstillingserstatning

(1) Erstatning for tap av forsørger tilkommer den eller de etterlatte som avdøde ved dødsfallet helt eller delvis forsørget. Erstatning kan etter forholdene tilkjennes selv om den avdøde ikke ved dødsfallet forsørget den etterlatte, forutsatt at denne i nær framtid kunne påregne forsørging. Forsørgertap omfatter også verdien av avdødes arbeid i hjemmet og verdien av avdødes omsorg for barn.

(2) Erstatning til avdødes barn og samlivspartner utmåles med utgangspunkt i avdødes årsinntekt inntil 12 G i det året han eller hun dør eller i året før etter standardiserte satser i forskrift fastsatt av Kongen. Med årsinntekt menes inntekt som beskrevet i § 3-2 første ledd. Erstatning til andre for tap av forsørger utmåles individuelt.

(3) Tap i en omstillingsfase etter dødsfall erstattes med 1,5 G. Erstatningen utbetales til gjenlevende samlivspartner eller til annen etterlatt person når særlige grunner taler for det. Hvor slik person ikke finnes, skal likevel begravelseutgifter erstattes med 0,5 G.

Merknader til § 3-8:

Bestemmelsen i *første ledd* første punktum utgjør en hovedhjemmel for erstatning for forsørgertap. De «etterlatte» er i første rekke avdødes samlivspartner og barn på dødsfallstidspunktet. Som samlivspartner regnes avdødes ektefelle eller samboer slik disse er definert i någjeldende forskrift om utmåling av yrkesskadeforsikring, med visse mindre modifikasjoner. Særregelen om yrkesmilitære er ikke tatt med i forskriften, men denne persongruppen skal likevel anses som samlivspartnere. Utvalget har ikke villet tyngre lov- og

forskriftsteksten ved å ta med en så spesiell gruppe. En legaldefinisjon for både gjenlevende samlivspartner og for barn er foreslått plassert i forskrift, jf. Utmålingsforskriftens § 7-1 første ledd og § 7-2 første ledd. Kretsen av barn som kan få forsørgertaperstatning er foreslått bestemt gjennom en henvisning til barnelovens regler, se Utmålingsforskriftens § 7-2 første ledd. Forsørgertaperstatning utløses dermed overfor personer som avdøde hadde fostringsplikt overfor, jf. barneloven § 66 jf. kapittel 2.

De ytre rammer for forsørgertaperstatningen er de samme som etter gjeldende rett. Bestemmelsen tilsikter ikke å gjøre noen vesentlige realitetsendringer utover en fiksering av de ulike nivå for forsørgertaperstatning. De holdepunkter som fantes i forarbeidene til någjeldende skadeserstatningslov skal dermed fremdeles være relevante og betydningsfulle for ulike grensedragninger. Dermed kreves det ikke full forsørging for at forsørgertaperstatning skal utgå. Delvis forsørging er nok, og det differensieres ikke etter hvor mye den avdøde forelder faktisk brukte på forsørging. Det må likevel gjelde et minstekrav for hva som i det hele tatt kan kalles forsørging. I forarbeidene til skadeserstatningsloven av 1969 er det lagt til grunn et krav om at «forsørgingen har et visst omfang og en viss regelmessighet».² Dette skal legges til grunn også under den nye ordningen.

Lovforslaget viderefører i første ledd andre punktum den gjeldende regel for det tilfelle at avdøde først på et senere tidspunkt ville ha startet sin forsørging, jf. skadeserstatningsloven § 3-4 første ledd andre punktum i.f., hvor den etterlatte i «nær framtid kunne pårekne forsørging».

Passusen «de ... som avdøde forsørget» omfatter også andre personer enn avdødes samlivspartner og dem avdøde hadde fostringsplikt overfor. Regelen omfatter for eksempel foreldre som er forsørget av voksne barn, barn av avdødes samboer som ikke er adoptert, men som likevel faktisk er forsørget av avdøde. Nærmere om denne gruppen i merknadene til andre ledd tredje punktum.

I første ledds siste punktum er det klargjort at erstatning for forsørgertap skal dekke også skadelidtes ikke-økonomiske tap, jf. de tapsposter som i første rekke ble etablert ved *Bastrup* (Rt. 1998 s. 889), men som også har blitt fulgt opp i senere rettspraksis. Føringene fra *Bastrup*-dommen har imidlertid ikke fullt ut blitt fulgt opp i Utvalgets lovforslag, se om dette blant annet punkt 11.6.

I *andre ledd* fastslås det at erstatningen til avdødes samlivspartner og barn under 19 år er

standardisert, mens den nærmere måten å standardisere på fremgår av forskrift. Lovteksten presiserer at den standardiserte erstatningen er differensiert på bakgrunn av avdødes inntektsforhold, jf. henvisningen til avdødes årsinntekt. Presiseringen av den øvre grense til 12 G er tatt med for å klargjøre at forsørgertaperstatningen ikke skal være fullt ut proporsjonal med avdødes inntekt. Forsørgertap i erstatningslovens forstand skal omfatte tap av økonomiske overføringer fra avdøde som dekker den etterlattes behov innenfor rammene av en alminnelig levestandard.

For andre etterlatte enn avdødes samlivspartner og barn under 19 år skal erstatningen utmåles individuelt, jf. presiseringen i bestemmelsen *andre ledd tredje punktum*. Individuell erstatning kan da tilkomme både avdødes biologiske barn over 19 år og en samboer som ikke fyller kvalifikasjonsvilkårene i legaldefinisjonen som følger av forskriftsreguleringen i kapittel 7, men også en rekke andre persongrupper som reelt ble forsørget av avdøde på dødsfallstidspunktet. Det vises til eksemplene på slike persongrupper i Utredningens punkt 11.10. For alle disse persongruppene skal det, på samme måte som før, utmåles et individuelt tap slik at erstatningsutmålingen bygges på avdødes faktiske forsørging. Den individuelle utmålingen kan etter omstendighetene lede til at erstatningen blir høyere enn den standardiserte erstatningen.³ Den individuelt utmålte erstatningssummen må likevel bestemmes etter om lag samme prinsipper som den standardiserte erstatning. Prinsippet om at tap av forsørging ikke skal være erstatningsmessig så langt det dekker et luksusbehov, må få anvendelse på samme måte som ved standardisert erstatning. Dermed er det mindre aktuelt å utmåle forsørgertaperstatning som reflekterer inntekter over 12 G. Det vises til merknadene til Utmålingsforskriftens § 7-1.

Når det gjelder nivået for forsørgertaperstatning for øvrig, vises det til merknadene knyttet til forskriftsbestemmelsene i Utmålingsforskriften kapittel 7.

I *tredje ledd* gis det nærmere bestemmelser om omstillingserstatning, formelt en ny erstatningspost i norsk rett. Summen på 1,5 G gjelder for alle avdøde som forsørget noen i lovens forstand på dødstidspunktet. For personer som ikke forsørget noen, skal slik erstatning bare betales dersom det finnes en «annen etterlatt person» med de kvalifikasjonene som er beskrevet i punkt 11.9 foran. Omstillingserstatningen skal dekke utgifter i forbindelse med dødsfallet, gjennomfø-

² Se Innstilling fra Erstatningslovkomiteén 1971 s. 58.

³ Se om denne virkningen av reglene punkt 11.10 foran.

ring av begravelsestilstelling og utgifter i forbindelse med skifte. Det skal ikke gjøres fradrag for kompensasjonsrelevante ytelser i denne erstatningen. I den grad skadelidte får stønad fra det offentlige til samme formål som omstillingserstatningen skal dekke, vil erstatningen beholdes. Hvor avdøde ikke hadde samlivspartner, kan andre personer motta omstillingserstatningen, forutsatt at de kan dokumentere en nær og varig forbindelse til avdøde. Personkretsen som kan tilgodeses med omstillingsserstatning er ikke begrenset til avdødes familie. Det vises til Utredningens punkt 11.9.

Hvor ingen personer er kvalifisert til å ta imot omstillingserstatningen, skal det ikke betales slik erstatning. Det skal likevel betales erstatning for utgifter til gravferd, standardisert til 0,5 G. Slik erstatning tilkommer således alle personer som påføres døden på ansvarsbetingende måte. Det gjelder for denne erstatningen intet vilkår om forsørgelse. Denne reguleringen skal innfortolkes i § 3-8 tredje ledd.

§ 3-9 Individuell utmåling av erstatning

Leder bestemmelsene foran til et åpenbart urimelig økonomisk resultat, utmåles erstatningen individuelt.

Merknader til § 3-9:

Bestemmelsen er en generell sikkerhetsventil. Hensikten bak regelen er i første rekke å sikre at rettsanvenderen kan nå et rimelig resultat dersom det oppstår tilfeller som man ikke har tatt med i vurderingen under lovforarbeidet. Når den individuelle erstatning byttes ut med regler som på mange punkter er nærmest mekaniske i sin anvendelsesmåte, kan det være hensiktsmessig å bygge inn en alternativ beregningsmåte for de tilfeller hvor standardiseringen treffer spesielt dårlig i forhold til skadelidtes reelle situasjon. Det skal gjelde en meget høy terskel for å anvende denne sikkerhetsventilen. I lojalitet med det helhetlige standardiseringssystemet bør rettsanvenderen ikke anvende sikkerhetsventilen med mindre tilfellet gir spesielt utilfredsstillende resultater. Sensurregelen gjelder utmålingen for persongrupper som er omfattet av standardiseringen. Regelen skal ikke brukes overfor andre personer for å trekke dem innunder reguleringen, eksempelvis personer som faller utenfor definisjonene av barn og samlivspartner i § 3-8. Denne generelle unntaksregelen må ses i sammenheng med den spesielle unntaksregelen vedrørende inntektstap i lovutkastet § 3-2 femte ledd. Terskelen på 3 G

knyttet til forskjeller i årsinntekt ved inntektstap erstatning kan være retningsgivende for hvilket nivå av urimelighet som kreves også generelt. For de andre postene må det være tale om et tilsvarende markant avvik, men slik at kravet må tilpasses den enkelte regels egenart.

Regelen skal i utgangspunktet anvendes for den enkelte post. Det skal ikke være mulig å påberope seg en kumulasjon av mindre underdekninger post for post. En slik rettsanvendelse vil lett lede til uønskede prosesser. Det utelukkes likevel ikke at det på annet grunnlag kan være rom for å ta hensyn til helheten i oppgjøret når det er spørsmål om urimelighetsterskelen er overskredet.

Sensurregelen vil være aktuell i tilfeller hvor erstatningsberegningen blir lite treffende som følge av at skadelidte hører hjemme i et annet land enn Norge. Videre kan regelen være nyttig hvor det skjer endringer i offentligrettslig lovgivning som gjør at forutsetningen for utmålingsreglene, herunder tabellene ikke samsvarer med realitetene. Hovedformålet med regelen er likevel å etablere en sikkerhetsventil som kan gi en fornuftig rettsanvendelse hvis det inntrer situasjoner som ligger helt utenfor det lovgiver har vurdert eller forutsatt mulig.

§ 3-10 Opppreisning

Den som forsettlig eller grovt aktløst har

- a) voldt skade på person
- b) tilføyd krenking eller utvist mislig atferd som nevnt i straffeloven §§ 147, 168, 169, 192-199, 200 tredje ledd, 217-221, kap. 21, § 228, kap. 25 eller § 390a,

kan pålegges å betale den fornærmede en slik engangssum som retten finner rimelig til erstatning (opppreisning) for den voldt tort og smerte og for annen krenking eller skade av ikke-økonomisk art. Ved utmålingen av slik erstatning kan det tas hensyn til om skadelidte får smerteerstatning etter skl. § 3-7.

Den som forsettlig eller grovt aktløst har voldt en annens død, kan pålegges å betale avdødes ektefelle, samboer, barn eller foreldre slik opppreisning som nevnt i første ledd.

Merknader til § 3-10:

Opppreisningsbestemmelsen er positivt holdt utenfor Utvalgets mandat, og det skal derfor ikke foreslås materielle endringer i denne. Utvalget har imidlertid fjernet henvisninger til lovregler som faller bort i og med Utvalgets lovforslag. Dette har ført til en forenkling av lovteksten. I tillegg har det vært nødvendig med en mindre materiell endring:

Når det innføres en smerteerstatning, jf. lovutkastet § 3-7, blir det nødvendig å koordinere erstatningsberegningen med § 3-10. Erstatningsberegningen etter de to reglene kan i visse tilfeller samordnes, slik at skadelidte ikke får dobbel erstatning for samme smertepåkjønning. Rettsanvenderen skal likevel være varsom med å gjøre fradrag når oppreisningen er normert, se om dette Utredningens punkt 10.4.2. Utmålingen av oppreisningserstatning egner seg best for individuell vurdering ut fra det konkrete saksforhold som er til pådømmelse. Utvalget foreslår derfor at den nærmere koordineringen mellom reglene overlates til domstolenes skjønn ved utmålingen etter § 3-10, jf. hjemmelen i andre ledd siste punktum.

§ 3-11 *Erstatning for ærekrenking og krenking av privatlivets fred*

Den som har krenket en annens ære eller privatlivets fred, skal, såfremt han har vist uaktsomhet eller vilkårene for straff er til stede, yte erstatning for den lidte skade og slik erstatning for tap i fremtidig erverv som retten under hensyn til den utviste skyld og forholdene ellers finner rimelig. Han kan også pålegges å betale slik erstatning (oppreisning) for skade av ikke økonomisk art som retten finner rimelig.

Er krenkingen forøvd i trykt skrift, og noen som har handlet i eierens eller utgiverens tjeneste er ansvarlig etter første ledd, hefter også eier og utgiver for erstatningen. Det samme gjelder oppreisning pålagt etter første ledd, med mindre retten av særlige grunner finner å burde fritta dem. Eier eller utgiver kan også pålegges slik ytterligere oppreisning som retten i forhold til dem finner rimelig. Norsk Rikskringkasting hefter på tilsvarende måte når noen som handler i institusjonens tjeneste er ansvarlig etter første ledd for sending i kringkastingen. Det samme gjelder for annen institusjon som driver kringkasting.

I dom som går ut på straff eller mortifikasjon, kan retten tilplikte domfelte å betale til fornærmede et beløp til kunngjøring av dommen. Det samme gjelder ved domfelling etter straffelovens § 130.

Ansvar for krenking forøvd i blad eller tidskrift som er trykt i riket, omfatter ikke den som bare har deltatt ved teknisk framstilling eller distribusjon av skriftet. Tilsvarende gjelder for kringkastingssending.

§ 3-12 *Krenkelseserstatning*

Den som uaktsomt har satt frem en ytring som er egnet til å krenke en annens ærefølelse

eller omdømme, skal yte erstatning for den lidte skade og slik erstatning for tap i fremtidig erverv som retten ut fra den utviste skyld og forholdene ellers finner rimelig. Han kan også pålegges å betale oppreisning som retten finner rimelig. Dersom den krenkede døde mindre enn 15 år før krenkelsen etter første ledd fant sted, kan krav om oppreisning settes frem av hans nærmeste.

En ærekrenkende ytring medfører ikke ansvar etter første ledd dersom den anses berettiget etter en avveining av de hensyn som begrunner ytringsfrihet. Ved denne vurderingen skal det særlig legges vekt på om ytringen hviler på et fyldestgjørende faktisk grunnlag, på ytringens grad av krenkelse, og om hensynet til den krenkede er tilfredsstillende ivaretatt ved for eksempel adgang til imøtegåelse, om allmenne interesser eller andre gode grunner tilsa at den ble satt frem, og om ytreren har vært i aktsom god tro med hensyn til de momenter som kan gjøre ytringen berettiget.

Reglene i § 3-10 andre og fjerde ledd gjelder tilsvarende.

§ 3-13 *Regress*

1. Trygden eller en pensjonsinnretning kan ikke kreve regress hos den ansvarlige for trygdens eller pensjonsinnretningens utgifter og ansvar på grunn av skaden, med mindre denne er voldt forsettlig av den erstatningsansvarlige selv. Ved personskadeforsikring gjelder det samme for forsikringsselskapets regress mot den ansvarlige. Regressretten gjelder bare i den utstrekning ytelsene tillegges betydning ved utmålingen av skadevolderens ansvar overfor den skadelidte.

2. Arbeidsgiveren kan kreve regress for lønn under sykdom eller liknende ytelser, så langt tredjemann er erstatningsansvarlig etter ellers gjeldende erstatningsregler. Regressretten omfatter ikke ytelser som arbeidsgiveren kan kreve dekket av trygden.

3. Ved forsikring som en arbeidsgiver har tegnet for en ansatt, kan selskapet forbeholde seg rett til regress mot den ansvarlige skadevolder.

Merknader til § 3-13:

Regelen om regress i någjeldende § 3-7 videreføres i denne bestemmelsen. Prinsipielt sett påvirkes ikke regressomgangen av at erstatningen utmåles på standardisert måte. Standardiseringen kan likevel innebære at regressreguleringen må

tilpasses. En slik tilpasning gjelder regelen i første ledd siste punktum vedrørende regress ved forsettlig skadeforvoldelse. Som det fremgår av reglene om inntektstap, vil man oftest operere med et standardisert trygdefradrag. I den grad trygden krever regress for sine utbetalinger av en skadevolder som har handlet forsettlig, må det da tas utgangspunkt i det standardiserte trygdefradraget. Det er dette beløpet som er tillagt «betydning ved utmålingen av skadevolderens ansvar overfor den skadelidte», jf. lovtekstens ordlyd. Etter omstendighetene kan det være avvik mellom det standardiserte fradraget og den reelle utbetaling av trygd. Trygden kan da tenkes ikke fullt ut å få regress for det som er betalt. Regelen er likevel beholdt i sin opprinnelige form.

§ 3-14 Oppgjørsform

Erstatning for personskade og tap av forsørger fastsettes til en engangssum, med mindre retten av særlige grunner finner å burde fastsette erstatningen helt eller delvis til terminbeløp. Terminbeløpet skal fastsettes i et antall G med mindre særlige grunner taler mot det. For betaling av terminbeløp kan den erstatningsansvarlige pålegges å stille sikkerhet. Når det finnes grunn til det, kan tingretten i den rettskrets der skadelidte har alminnelig verneting, etter begjæring av en part ved kjennelse helt eller delvis omgjøre terminbeløp til engangserstatning.

Merknader til § 3-14:

Regelen i § 3-14 er en videreføring av någjeldende skadeerstatningsloven § 3-9. Bestemmelsen er beholdt uendret hva gjelder hovedregelen om engangserstatning og adgangen til terminerstatning i unntakstilfeller. Utvalget mener at denne ordningen vedrørende oppgjørsform er godt tilpasset en standardisert erstatningsordning, se om dette punkt 4.9 foran. I andre punktum er det tilføyd en bestemmelse om at terminerstatningen som utgangspunkt bør fastsettes i G. En slik teknikk vil sikre at terminerstatningen er verdibestendig. Å knytte terminerstatningen til folketrygdens grunnbeløp vil også samsvare godt med den reguleringsteknikken som er valgt i en rekke andre relasjoner i den nye ordningen.

Regelen om adgang til terminerstatning har vært relativt lite brukt, og det er ikke meningen å legge opp til noen endring på dette punktet. I relasjon til ménerstatning har imidlertid Utvalget gitt en særlig regulering som legger til rette for bruk av terminerstatning. Det vises til merknadene til § 3-6 fjerde ledd.

§ 3-15 Rådighetsbegrensninger

Erstatningskrav etter dette kapitlet kan ikke overdras eller pantsettes så lenge kravet ikke er godkjent eller rettskraftig avgjort. Retten kan likevel samtykke i overdragelse av slikt erstatningskrav etter at kravet er oppstått. Krav på erstatning etter § 3-6, § 3-9, § 3-10 eller 3-11 kan heller ikke overføres ved arv, så lenge det ikke er godkjent eller gjort gjeldende ved søksmål, eller det er meldt til Norsk Pasientskadeerstatning etter pasientskadeloven § 9.

Når særlige grunner foreligger, kan retten begrense rådigheten over et godkjent eller tilkjent erstatningsbeløp. Reglene i lov om fordringshavernes dekningsrett § 3-9 andre til fjerde ledd får i så fall anvendelse, men slik at også retten i samband med bestemmelse om rådighetsbegrensning kan treffe nærmere bestemmelse om forvaltningen av midlene.

Avgjørelse etter denne paragraf treffes ved kjennelse av tingretten i den rettskrets der skadelidte har sitt alminnelige verneting med mindre spørsmålet bringes inn for den dømmende rett eller Pasientskadenemnda til avgjørelse i samband med avgjørelsen av erstatningskravet eller ved kjennelse forut for dette.

§ 3-16 Adgang til etteroppgjør

Et avsluttet oppgjør om ménerstatning eller erstatning for tap i framtidig erverv, erstatning for tap av evne til hjemmearbeid eller utgifter, kan kreves opptatt til ny behandling hvis skadelidtes medisinske helsetilstand eller ervervs-evne forverres vesentlig, og det er sannsynlighetsovervekt for at dette vil gi rett til en vesentlig høyere erstatning. Etteroppgjør kan ikke kreves senere enn 5 år etter at endelig oppgjør fant sted, likevel tidligst den dagen skadelidte fyller 26 år. Ved oppgjør etter § 3-3 sjette ledd kan bare forverring av skadelidtes medisinsk invaliditet gi grunnlag for etteroppgjør.

Merknader til § 3-16:

Bestemmelsen erstatter den någjeldende § 3-8 om ny behandling av erstatningssaker. I følge Mandatet skal bestemmelsen om revisjon av oppgjør i yrkesskadeforskriften § 5-1 ikke videreføres ved siden av en ny regel om ny behandling. Samtidig skal den bestemmelse som foreslås her gjelde både på og utenfor yrkesskadeområdet. Av denne grunn er visse elementer i den någjeldende yrkesskadeforskriften § 5-1 integrert i den nye bestemmelsen i § 3-16.

Regelen gjelder både rettsavgjørelser og avtaler. Den skal, i likhet med någjeldende § 3-8, anses uttømmende å regulere adgangen til ny behandling. Regelen gjelder for bestemte, oppregnede erstatningsposter, som har det fellestrekk at de gjelder varig skade og tap. Hovedvilkåret for ny behandling er at det skjer en vesentlig endring i det faktiske grunnlaget for den første avgjørelse eller avtale. Endringen kan enten gjelde realskadens innvirkning på skadelidtes fysiske og psykiske helsetilstand eller realskadens innvirkning på skadelidtes ervervsevne. En innvirkning på helsetilstanden blir primært målt gjennom en fastsatt medisinsk invaliditetsgrad. Hvis skadelidtes medisinske invaliditetsgrad endres med minst 15 prosentpoeng, er vilkåret om vesentlig endring oppfylt i relasjon til tapsposten ménerstatning. På dette punktet skal gjeldende praksis fra yrkesskadeområdet videreføres og anses retningsgivende også utenfor yrkesskadeområdet.

Forverring av skadelidtes helsetilstand kan også føre til en negativ endring i skadelidtes funksjonsnedsettelse i relasjon til hjemmearbeid. På dette punktet vil ikke en måling av medisinsk invaliditetsgrad gi samme grad av veiledning. Det avgjørende spørsmålet er om en negativ endring i helsetilstanden – som skyldes skaden – fører til at skadelidtes funksjonsevne forverres merkbart. Hvis skadelidtes helsetilstand endrer seg slik at skadelidte skifter gruppe innenfor utmåling av erstatning for hjemmearbeidstap, må vilkåret om «vesentlig endring» anses oppfylt. Dette gjelder også den situasjon at skadelidte ikke hadde krav på hjemmearbeidserstatning ved første oppgjør, men kommer i posisjon til å få slik erstatning i tiden etter oppgjøret. Hvis skadelidtes helsesituasjon endrer seg slik at han eller hun ikke lenger kan utføre tyngre hjemmearbeid, og dette skyldes skaden, kan det også være grunnlag for ny behandling. Skadelidte må føre bevis for at slik funksjonsnedsettelse har inntrådt etter det første oppgjøret, men likevel er forårsaket av skaden. At man som følge av svekkelse som følger med aldring ikke lenger makter tyngre hjemmearbeid, kan ikke begrunne etteroppgjør. I terskelen som følger av «vesentlig» ligger det at ikke enhver skaderelatert reduksjon i funksjonen kan begrunne etteroppgjør.

Forverret helsetilstand kan også lede til at merutgiftene som skaden bringer med seg økes. I prinsippet kan en skadebetinget svekkelse av helsetilstanden også lede til etteroppgjør på dette grunnlaget. Skadelidte må i så fall bevise at helsetilstanden som følge av skadetilføyelsen er blitt vesentlig endret i negativ retning etter oppgjøret,

og at endringen nødvendiggjør vesentlig større merutgifter enn dem som ble lagt til grunn for oppgjøret. I alminnelighet vil en negativ endring i helsetilstanden medføre en økt medisinsk invaliditetsgrad. Hvorvidt invaliditetsgraden er endret, vil være et viktig målepunkt for vesentlighetsvurderingen. Det er likevel ikke fullt ut korrespondanse mellom endring i invaliditetsgrad og endring i helsetilstand som er relevant for adgangen til ny behandling. Innenfor spekteret av mulig individuell skadeutvikling er det tenkbart at skadelidte får en endret helsetilstand som medfører økte utgifter uten at invaliditetsgraden endres nevneverdig. Det bør i en slik situasjon ikke være utelukket at skadelidte kan oppnå ny behandling. En indikasjon kan ligge i størrelsen på de nye eller økede merutgifter så fremt disse kan bevises. Utgiftsøkningen er på den annen side et selvstendig vilkår, og bør ikke være direkte bestemmende for om vilkåret om vesentlig endret helsetilstand er oppfylt. Med utgangspunkt i reglene for ménerstatning og ervervserstatning kan det legges til grunn at en økning i utgiftene som overstiger 20 prosent kan begrunne etteroppgjør. Ved målingen av den reelle økningen må det tas hensyn til fallende kronerverdi.

Vesentlige endringer i ervervsevnen skal også være relevante for adgangen til ny behandling. Dette gjelder selv om skadelidtes helsetilstand ikke er forverret. Også her skal praksis på yrkesskadeområdet videreføres og være retningsgivende også utenfor yrkesskadeområdet. Regelen har en særlig funksjon for tilfeller hvor skadelidte har prøvd å komme tilbake til arbeid, men har mislykkes i dette. Dersom det i skadevolders interesse er lagt til grunn for høy restarbeidsevne, bør dette tale for ny behandling. Hvorvidt kravet til vesentlighet er oppfylt, bør bedømmes skjønnsmessig. Retningslinjen vedrørende medisinsk invaliditet kan gi en viss veiledning, men i alminnelighet bør kravene til endring i ervervsevne være noe strengere enn kravene til endring i medisinsk helsetilstand. Som utgangspunkt bør en negativ endring i ervervsuføregrad som tilsvare minst 20 prosentpoeng, være tilstrekkelig for ny behandling.

Etter gjeldende rett settes det krav til at også utmålingen av erstatning vil bli endret. Selv om dette normalt vil følge automatisk av endringer i medisinsk invaliditet eller ervervsmessig uførhet, er vilkåret beholdt for å begrense nedslagsfeltet for regelen. Et vilkår om «vesentlig høyere erstatning» er derfor tatt inn i loven. I noen tilfeller vil ikke en endring i de faktiske forhold få noen følger for selve erstatningsutmålingen. Det skal ikke

kunne settes i gang ny prosess dersom den potensielle endringen i selve erstatningsbeløpet er lavt.

I bestemmelsens *andre punktum* er det satt en frist for krav om ny behandling som løper fra oppgjørsdatoen for det endelige oppgjør. Dette innebærer at fristen løper først fra oppgjørstidspunktet for siste post i det totale oppgjøret, se om dette punkt 12.4.3.4 foran. Legaldefinisjonen av «oppgjørstidspunktet» i lovutkastet § 3-1 tredje ledd får anvendelse.

Fristen avbrytes når et uttrykkelig krav om ny behandling av saken er kommet frem til skadevolder eller til domstolen. Fristen skal ikke gjelde hvor den skadelidte er et barn. Dette følger av regelen om at ny behandling ikke kan kreves før skadelidte har fylt 26 år.

I siste punktum er det gitt en særregel med tanke på tilfeller der skadelidte har benyttet sin valgfrie adgang til å kreve erstatning tidlig i medhold av § 3-3 sjette ledd. I disse tilfellene har skadelidte valgt å få oppgjør med et tillagt opsjonspåslag basert på at den medisinske invaliditet vil påvirke ervervsevnen. Et motstykke til dette valget er at skadelidte ikke kan påberope seg endringer i den ervervsmessige uførheten. Skadelidte kan likevel på vanlig måte få endret erstatningsbeløpet dersom det er lagt til grunn en for lav medisinsk invaliditetsgrad.

§ 3-17 Særregler på yrkesskadeområdet

For skadelidte som fyller vilkårene for ansvar etter yrkesskadeforsikringsloven, skal utmålingsreglene i bestemmelsene foran gjelde med følgende unntak:

- a) Årsinntekt § 3-2 første ledd skal settes til 5 G eller høyere selv om den skadelidte ikke fyller vilkårene i § 3-2 andre ledd.
- b) Har skadelidte rett til ménerstatning fra folketrygden, skal fradraget etter § 3-6 sjette ledd settes til en tredjedel av erstatningssummen.

Merknader til § 3-17:

Bestemmelsen gjelder noen få punkter hvor det er nødvendig å særtilpasse de nye reglene til yrkesskadeområdet. Regelen i bokstav a er tatt inn for å sikre at den någjeldende yrkesskadeforsikringslovs nedslagsfelt blir videreført under det nye regelverket. Det er ikke fullt samsvar mellom nedslagsfeltet for kriteriet «tilknytning til arbeid», jf. lovutkastet § 3-2 andre ledd, og rekkevidden av yrkesskadeforsikringslovens arbeidstakerbegrep. Det sistnevnte begrepet omfatter noen grupper av skadelidte som ikke kan anses å ha tilknytning til

arbeid, nærmere om dette i kapittelet 5.5.4.2.3 ovenfor. Dette gjelder i første rekke innsatte og pasienter. For å videreføre dagens ordning og for at ikke yrkesskadeforsikringsloven skal måtte endres på dette punktet, har Utvalget valgt å presisere at regelen om erstatning basert på årsinntekt 5 G skal gjelde for de skadelidte som omfattes av yrkesskadeforsikringslovens arbeidstakerbegrep.

En annen særtilpasning ligger i at fradraget for ménerstatning fra folketrygden er standardisert for skadelidte som er dekket av yrkesskadeforsikringsloven. Den nevnte ménerstatningen er en offentlig ytelse som prinsipielt skal gå til fradrag i erstatningen, jf. prinsippet som er kommet til uttrykk i lovutkastet § 3-1 femte ledd. En slik operasjon vil imidlertid være egnet til å komplisere oppgjøret sammenliknet med systemet etter gjeldende regler. Dels for å lette samordningen mellom yrkesskadeforsikring og trygdeytelser og dels for å opprettholde dagens nivå på utbetalningene fra yrkesskadeforsikringen, er fradraget satt lavere enn det skadelidte får fra trygden. Fradraget er satt til 1/3 av erstatningsbeløpet som følger av ménerstatningstabellen. En fordel med denne ordningen er at skadelidte slipper å vente på et trygdevedtak, men kan få utbetalt ménerstatningen relativt raskt i tråd med målsettingene bak standardiseringen og for øvrig også yrkesskadeforsikringsloven.

§ 3-18 Revisjon

Kongen skal revidere tallverdiene bestemt i forskriften til § 3-2, § 3-3, § 3-4, § 3-5, 3-6, 3-7 og 3-8 minst hvert femte år. Revisjonen skal særlig ta hensyn til ny lovgivning etter lovens ikrafttredelse eller forrige revisjon. Kongen kan oppnevne en særskilt nemnd som skal gi råd om revisjonen.

Merknader til § 3-18:

I § 3-18 gis en særskilt hjemmel for forvaltningen til å kunne revidere enkelte elementer i forskriften uten å sette i gang et lovgivningsapparat. Formålet er særlig å kunne justere tallverdiene i tabellene dersom forutsetningene tabellene bygger på endres gjennom annen lovgivning, i første rekke på skatterettens og trygderettens område. Bestemmelsen skal for det første gi adgang til å gjøre fornuftige grep for å hindre at den standardiserte ordningen ikke blir hengende etter i utviklingen. Bestemmelsen skal for det andre sikre at forvaltningen følger med og på et tidligst mulig tidspunkt oppdager et behov for revisjon. Dette gjelder særlig forutsetningene knyttet til renter og

kapitaliseringsfaktorer, samt beskatningsnivåer.⁴ Utvalget foreslår at det kan etableres et rådgivende organ som har særlig kompetanse vedrørende behovet for revisjon og hvordan dette bør gjøres. Nærmere om dette i punkt 4.13 foran.

Systemet som er etablert gjennom § 3-18 må ses i sammenheng med fordelingen av regler på lov og forskrift. I loven er det som regel oppgitt hvilket nivå erstatningen skal ligge på, mens forskriftsreguleringen oftest bare konkretiserer på detaljnivå. Det er ikke meningen at forvaltningen skal rokke ved de rettspolitiske vurderinger som ligger til grunn for lovbestemmelsene om hvilket nivå de ulike erstatningspostene skal ligge på. Revisjonsadgangen er i første rekke tiltenkt å gjelde mindre justeringer av tallene i tabellene.

§ 3-19 Ikrafttredelses- og overgangsbestemmelser

(1) Loven trer i kraft når Kongen bestemmer det.

(2) Loven gjelder for skader som konstateres etter at den trer i kraft.

Merknader til § 3-19:

Regelen i første ledd er en ordinær regel om at ikrafttredelse kan reguleres ved forskrift. I andre ledd klargjøres det at skjæringstidspunktet for lovens ikrafttredelse skal knyttes til konstateringstidspunktet slik det er definert i § 3-1 åttende ledd. Valget av skjæringstidspunkt er blant annet begrunnet i innrettingshensyn, nærmere om dette i punkt 4.12.2.5 foran.

17.2 Forskriftsmerknader

Kapittel 1 Innledende bestemmelser

§ 1-1 Tidsbegrensede skader

(1) Erstatning for tidsbegrenset tap skal så langt det er mulig utmåles ved å anvende forskriftstabellenes tallverdier for tapsperiodens antall år regnet bakover fra tabellenes ende- punkt:

- 67 år for inntektstaperstatning
- 78 år for merutgiftserstatning
- 76 år for hjemmearbeidserstatning

Merknader til § 1-1:

I § 1-1 oppgis endepunktene for regelen om tilbakeregning. Den såkalte tilbakeregningsmetoden er nærmere forklart i merknadene til lovutkastet § 3-1 fjerde ledd. Metodens funksjon er å bruke tabellens kapitaliserte verdier for gitte tidsrom som et hjelpemiddel til å finne riktig erstatning for et tidsbegrenset, løpende og jevnt tap. I denne forbindelse spiller tabellens tidsmessige endepunkt en viktig rolle. Endepunktene er bestemt av en stipulering av når et fremtidstap normalt opphører. Disse tidspunktene brukes som en premiss for kapitaliseringen av fremtidig, løpende tap til enn engangserstatning. Som det fremgår vil slike endepunkt variere med tapspostene. Dette må også den som anvender tilbakeregningsmetoden ta konsekvensen av. Tilbakeregning er aktuelt for inntektstap, hjemmearbeidstap og merutgifter (- men ikke for ménerstatning). Tilbakeregningsmetoden kan anvendes om lag på samme måte ved tidsbegrenset årsakssammenheng jf. bestemmelsen om dette i § 3-1 fjerde ledd andre og tredje punktum.

§ 1-2 Grunnbeløp

Med «G» menes grunnbeløpet i folketrygden, jf. skadeserstatningsloven § 3-1 syvende ledd.

Merknader til § 1-2:

Paragrafen klargjør at betegnelsen G viser til folketrygdens grunnbeløp, jf. tilsvarende bestemmelse i lovutkastet § 3-1 syvende ledd.

Kapittel 2 Inntektstaperstatning til voksne

§ 2-1 Fremtidig inntektstap

(1) Erstatning for tap i fremtidig erverv ved personskade fastsettes etter tabellen i Vedlegg 1 med utgangspunkt i skadelidtes høyeste årsinntekt, jf. skadeserstatningsloven § 3-2 første ledd.

(2) Årsinntekt måles i halve G ved å dele brutto årsinntekt på det kronebeløp G utgjør 1. januar i det år som fremgår av første ledd. Årsinntekten er den gjennomsnittlige månedsinntekten i beregningsåret ganget med tolv, med mindre særlige grunner taler for annen beregningsmåte. Beløpet for årsinntekt rundes av oppover til nærmeste halve G. Skadelidtes alder på oppgjørstidspunktet legges til grunn ved bruk av tabellen.

(3) Utgjøres hele eller deler av årsinntekten av utbytte fra selskap, skal utbyttet fra året før

⁴ Se punkt 4.13 foran og vedlegg 1 til utredningen om forutsetninger for tabellene.

konstateringstidspunktet legges til grunn. Når særlige grunner taler for det, kan det tas hensyn til muligheten for utbytte på konstateringstidspunktet og til utbytte som er tatt ut de siste tre år.

(4) Ved fradrag for ytelser fra tjenestepensjonsordninger jf. lovens § 3-2 tredje ledd gjøres det et fradrag for fremtidig inntektsskatt på 40 % av pensjonsytelsen.

(5) Erstatning etter skl. § 3-2 femte ledd utmåles etter tabeller i vedlegg 1 eller vedlegg 2 med mindre særlige grunner taler for en skjønnsmessig utmåling. For skadelidte som ikke fyller vilkårene for å motta uføretrygd skal erstatningsutmålingen ta hensyn til dette ved bruk av særskilt tabell i vedlegg 2.

(6) Er skadelidtes årsinntekt 5-8 G, og den årlige trygdeutbetalingen er betydelig lavere enn forutsetningen for utmåling etter første ledd, skal det gis et tillegg i erstatningen etter tabellen i Vedlegg 5. Er skadelidtes årsinntekt 8,5 -12 G og den årlige trygdeutbetaling lavere enn 3 G, skal det gis et tillegg i erstatningen på 10 %. Er skadelidtes årsinntekt 12,5 – 19 G og den årlige trygdeutbetaling lavere enn 3 G, skal det gis et tillegg i erstatningen på 5 %.

Merknader til § 2-1:

I § 2-1 gis det utfyllende bestemmelser til den viktige regelen om standardisert erstatning for inntektstap i lovutkastet § 3-2. I *første ledd* klargjøres det at utmålingen etter lovutkastet § 3-2 første ledd skal skje med utgangspunkt i tabellen som er inntatt som Vedlegg 1 til forskriften. Dette innebærer implisitt at erstatningen beregnes med utgangspunkt i et trygdefradrag på 60 % av inntekter inntil 6 G. Eventuelt barnetillegg som tilstås etter folketrygdloven § 12-15 er ikke tatt hensyn til ved utarbeidelsen av tabellen, og skadelidte vil kunne motta barnetillegg i kumulasjon med erstatningsutbetalingen. Når det henvises til tabellen i Vedlegg 1, vises det samtidig til de øvrige forutsetninger tabellen er bygget på vedrørende kapitaliseringsrente (5 %) og skatteulempetillegg avhengig av skadelidtes alder, se om dette punkt 4.12 jf. også punktene 4.4 og 4.5. Det øvrige innholdet i bestemmelsen kan leses ut av lovutkastet § 3-2 første ledd, og det vises derfor til merknadene til denne.

Bestemmelsens *andre ledd* oppgir nærmere utgangspunkter for erstatningsberegningen. I første punktum er det klargjort at erstatningssummen som kan leses ut av tabellen er en funksjon av årsinntekten målt i G, at det er halve G som skal utgjøre intervallene og at det skal rundes av

oppover ved valg av intervall. Dette innebærer at man med alminnelig målingsdivisjon kan finne frem til hvor mange halve G brutto årslønn utgjør. Avrundingen oppover til nærmeste halve G kan innebære at skadelidte får et påslag i den reelle årsinntekten inntil tilsvarende en halv G, ca. 37 800 per 2010. Påslaget kan også være langt mindre alt etter hvordan årsinntekten treffer i forhold til G. Avrundingen oppover er valgt etter modell av yrkesskadeforskriften, og påslaget er blant annet tiltenkt å være en kompensasjon som kan dekke erstatning for arbeidsvederlag som ikke er pensjonsgivende inntekt, se punkt 5.2.4.7.4.

I normaltillfellene tar man direkte utgangspunkt i den pensjonsgivende inntekt skadelidte har hatt det aktuelle år. Hvor det er konstateringsåret som anvendes, skal man legge til grunn den gjennomsnittlige månedsinntekten som er opp-tjent i dette året frem til konstateringstidspunktet, slik at denne ganges med tolv. Det er skadelidtes arbeidsinntekt som skal legges til grunn, fordi dette er det beste mål på inntektsevne. Om skadelidtes pensjonsgivende inntekt dels består av sykepenger som ligger på et lavere nivå enn den månedsinntekt skadelidte får ved arbeid, er det arbeidsinntekten som skal legges til grunn ved beregningen. Reservasjonen om «annen beregningsmåte» er beregnet på helt spesielle tilfeller, eksempelvis hvor det var klart at skadelidte skulle tiltre i ny jobb med høyere inntekt i samme år som beregningen baseres på. Siden tabellen gjelder fremtidig inntektstap, er det naturlig at det er skadelidtes alder på oppgjørstidspunktet som skal legges til grunn når man går inn i tabellen. For helhetens skyld er dette tatt med i forskriften, jf. *andre ledd siste punktum*.

I *tredje ledd* er det tatt inn en særregel for tilfeller hvor skadelidte skal få erstatning som er basert på en årsinntekt som helt eller delvis består av utbytte fra selskap skadelidte har en eierandel i. Når årsinntekten baseres på utbytte, er det nødvendig å fravike det alminnelige systemet hvor konstateringsåret eller et senere år legges til grunn for beregningen. Hvis denne muligheten er åpen, vil nemlig skadelidte kunne tilpasse seg reglene ved å ta et stort utbytte som gir ham eller henne høy årsinntekt med tilsvarende høy erstatningsutbetaling. Muligheten for slik tilpasing må unngås. Erstatningsberegningen skal derfor kun baseres på inntektshistorikk *før* konstateringstidspunktet. Som hovedregel er det da inntektsåret før konstateringstidspunktet som skal legges til grunn, jf. tredje ledd første punktum. I noen tilfeller vil imidlertid utbyttet som tas dette året ikke være representativt for skadelidtes

inntektsevne på konstateringstidspunktet. Selskapet kan være under oppbygning, eller av andre grunner være i en fase hvor skadelidte eller selskapsledelsen ønsker å styrke selskapets egenkapital. Av denne grunn kan utbyttet som tas ut det aktuelle året være mindre enn skadelidtes arbeidsinnsats reelt gav grunnlag for. I andre tilfeller kan utbyttet være ekstraordinært stort som følge av spesielt gunstige konjunktursvingninger det aktuelle år. Erstatningsutmåling basert på inntekt i form av utbytte er i det hele tatt ikke like godt egnet for fiksering til et bestemt inntektsår som lønnsinntekter. Utvalget har tatt konsekvensen av dette ved å åpne for at rettsanvenderen kan ta hensyn til selskapets utvikling i årene før konstateringstidspunktet og hvilken situasjon selskapet er i på konstateringstidspunktet. Begge disse tilleggskriteriene kan bidra til at skadelidte får en erstatning som er i samsvar med hans eller hennes inntektsevne på konstateringstidspunktet.

I *fjerde ledd* er det tatt med en regel som skal sikre at fradraget for pensjonsytelser fra tjenestepensjonsordninger ikke blir for stort, fordi skadelidte må betale skatt av ytelsene. Skatteprosenten for slike ytelser avhenger av individuelle forhold. For å etablere en standardisert ordning som sikrer mot underkompensasjon, er fradraget for skatt satt relativt høyt; til 40 % av pensjonsytelsen. Kapitaliseringsrenten som legges til grunn for omregning til en éngangssum skal være den samme som den benyttede under erstatningsberegningen. Med de tabeller som fremgår av Vedlegg 1 og 2 til forskriften, er renten 5 %, men med et modulbasert system kan renten og tabellene endres ved behov.

I *femte ledd* slås det fast at skadelidte som faller innunder unntaket om «åpenbart urimelig» i lovutkastet § 3-2 femte ledd eller som ikke er kvalifisert for standarderstatningen jf. § 3-2 andre ledd som utgangspunkt skal få erstatningen utmålt etter tabellene i Vedlegg 1 eller Vedlegg 2. For å finne innslagspunktet i tabellen skal her legges til grunn hypotetisk gjennomsnittsinntekt de nærmeste år, se om dette § 3-2 femte ledd og merknadene til denne bestemmelsen. Med dette uttrykket menes at rettsanvenderens skal vurdere – hypotetisk – hvilket gjennomsnittlig inntektsnivå skadelidte ville ha lagt på i tidsrommet 3-6 år etter skaden, dersom skaden ikke hadde inntruffet. For personer som ikke er kvalifisert for standarderstatning som er basert på en stipulert årsinntekt på 5 G, vil man med en slik tidshorisont oftest kunne legge til grunn at inntekten blir i nedre del av tabellen. Det vil være naturlig at tabellens rader for årsinntekt i størrelsesorden 1-4 G blir brukt. For deler av denne gruppen vil den hypotetiske vurderingen

kunne lede til at det ikke utmåles erstatning i det hele tatt. Det vil være situasjonen hvis det ikke finnes bevismessig grunnlag for å anta at vedkommende ville ha hatt en inntekt utover de ytelsene vedkommende ville ha fått fra det offentlige.

Dersom unntaksregelen benyttes fordi den ordinære rettsanvendelsen gir et åpenbart urimelig resultat, kan innslaget i tabellen bli et helt annet enn det som er antydning ovenfor. Etter omstendighetene kan innslaget bli også i radene for høye årsinntekter alt etter hva som er grunnlaget for urimeligheten.

Dersom skadelidte av en eller annen grunn ikke mottar trygdeytelser, kan det være aktuelt å følge tabellen i Vedlegg 2. Tallverdiene i denne tabellen er utregnet slik at man ikke har gjort fradrag for trygdeytelser overhodet. Skadelidte som ikke mottar trygd fordi de ikke er kvalifisert for slik ytelse, må dermed få hele erstatningen fra skadevolder. Tabellen i Vedlegg 2 gir da et riktig utgangspunkt for å kunne regne ut et erstatningsbeløp som tar hensyn til skadelidtes grad av ervervsuførhet. Tallene i tabellen fremtrer som relativt høye, men tallene vil oftest bli anvendt som startpunkt for en utregning av en erstatning som underskrider 50 % (någjeldende ordning) eller 40 % (forslaget i Prop. 130 L (2010-2011) s. 215, endringsforslaget § 12-7 andre ledd) av tabellens tallverdier.

Selv om rettsanvenderen skal bygge utmålingen på tabellene i Vedlegg 1 eller 2, må det holdes åpent for at erstatningsutmålingen i noen særskilte tilfeller bør være helt individuelt og skjønnsmessig basert. Denne muligheten er til stede dersom det foreligger «særlige grunner». I dette vilkåret ligger det et krav til rettsanvenderen om å kunne vise til konkrete forhold som gjør det uhenktsmessig eller uriktig å bygge på tabellene. Særlig aktuelt kan dette være hvor skadelidte er bosatt i utlandet og kommer til å motta ytelsene fra det offentlige på helt andre nivå enn tabellene forutsetter. Det vises til omtalen av denne problematikken i punkt 5.6.6.

I *sjette ledd* er det tatt inn en særregel som ivaretar skadelidte som har særlig lav trygdedekning. De skadelidte får ut fra ulike rettspolitiske overveielser beregnet et fradrag på 60 %, se om dette punkt 5.3.2 foran. Dette trygdefradraget er lagt til grunn for beregningen etter § 3-2 første ledd i lovforslaget og for regelen i første ledd i nærværende forskriftsparagraf. Noen skadelidte vil imidlertid ha betydelig lavere trygdedekning. Disse skadelidte vil bli underkompensert når fradraget i erstatningen for trygd er større enn den trygdedekningen de faktisk får. Regelen i femte

ledd skal komme slike skadelidte til unnsetning ved at de kan bevise seg inn i en ordning som legger til grunn et lavere fradrag og derfor gir et korresponderende påslag i erstatningen. For inntektsgrupper med årsinntekt på 6 G eller lavere, trer ordningen i funksjon dersom trygdedekningen er 5 % lavere enn det som er forutsatt i tabellen. For høyere inntektsgrupper vil ordningen tre i funksjon først ved enda lavere prosentvis trygdedekning. Hvor lav trygdedekning som kreves, fremgår for inntektsgrupper med årsinntekt 6,5 G – 8 G av tabellen i Vedlegg 5. For grupper med høyere årsinntekt er det tatt inn en standardisert regel i sjette ledd, se merknadene til andre og tredje punktum nedenfor. Tersklene for å kunne få påslag er lagt inn for å unngå for mange individuelle justeringer. Et påslag – og diskusjoner om slikt påslag – skal bare være aktuelt i særlige tilfeller hvor trygdedekningen er spesielt lav. Fradragordningen er bygget opp slik at det er innarbeidet en matematisk funksjon mellom gapet mellom tabellens fradrag på 60 % og skadelidtes reelle trygdedekning som bestemmer påslaget i den utmålte erstatning. Et vesentlig poeng ved denne mekanismen er at den vil kunne gi påslag til de skadelidte som reelt har lav trygdedekning, mens skadelidte som har normal trygdedekning kan følge tabellen.

Utrekningen av dekningsprosenten foretas ved at skadelidte finner ut hvilken trygdedekning han eller hun vil få. Ved beregningen av trygdedekningen skal det ses bort fra barnetillegg som tilstås i medhold av den foreslåtte, nye regel i folketrygdloven § 12-15. Trygdedekningen må sammenholdes med det erstatningsnivå skadelidte er kvalifisert for etter tabellen i Vedlegg 1. Rent matematisk kan dette gjøres ved å dele trygden på antall G som skal legges til grunn som årsinntekt: Hvis trygden per år er 3 G og årstapet som legges til grunn for erstatningsberegningen er 6 G, blir dekningsprosenten $3/6 = 50\%$. Som det følger av tabellen, vil innslaget for når det kan kreves kompensasjon for lav trygdedekning være synkende etter hvert som inntektsnivået blir høyere. Dette kommer av at trygden maksimalt dekker 66 % av inntekt inntil 6 G. For høyere inntektsnivåer enn 6 G blir trygdedekningen dermed med matematisk nødvendighet synkende fra 66 % og nedover. For at kompensasjon

for lav trygdedekning skal bli riktig, er det som nevnt foran utarbeidet en tabell for inntektsnivåene mellom 5 G og 8 G som er tatt direkte inn i Utmålingsforskriftens Vedlegg 5. Det er for disse inntektsnivåene det vil være mest aktuelt for skadelidte å få kompensasjon for lav trygdedekning.

I *sjette ledd andre og tredje punktum* reguleres spørsmålet om kompensasjon for særlig lave trygdeutbetalinger til grupper av skadelidte som har høy inntekt. Skadelidte som skal ha erstatning basert på en årsinntekt *høyere* enn 8 G vil sjeldnere være i posisjon til å kreve kompensasjon for lav trygdedekning. Tillegg for lav trygdedekning for denne gruppen er bare aktuell dersom trygden er lavere enn 3 G. For disse inntektsgruppene er prosentregningen forlatt til fordel for en direkte angivelse av nivå for trygdedekning. Tillegget er standardisert slik at de skadelidte som har en inntekt mellom 8,5 og 12 G, får et tillegg på 10 % i erstatningen. Har skadelidte en inntekt mellom 12,5 og 19 G settes tillegget for lav trygdedekning til 5 %.

§ 2-2 Erstatning til eldre skadelidte

Er skadelidte 65 år eller eldre på oppgjørstidspunktet, skal erstatningen utmåles etter den tallverdi som gjelder for skadelidte som er 65 år på oppgjørstidspunktet.

Merknader til § 2-2:

Regelen innebærer en standardisering av erstatningen for alle som skal ha oppgjør etter fylte 65 år. For denne aldersgruppen vil det i alminnelighet være noe usikkert hvor lenge skadelidte ville ha stått i arbeid. Ved å legge til grunn erstatningen som er tilpasset 65-åringer, får skadelidte erstatning for to tapte inntektsår.

Kapittel 3 Inntektstaperstatning til barn

§ 3-1 Inntektstap frem til og med det året skadelidte fyller 21 år (overgangserstatning)

(1) Inntektstap frem til og med det året skadelidte fyller 21 år, erstattes med et antall G som regulert i følgende tabell:

Alder på konstaterings- tidspunktet	Erstatning verdsatt på konstateringstidspunktet (G)
0	2,9
1	3,0
2	3,1
3	3,2
4	3,3
5	3,5
6	3,6
7	3,7
8	3,8
9	4,0
10	4,1
11	4,3
12	4,4
13	4,6
14	4,7
15	4,8
16	4,9
17	4,9
18	4,7

Ved lavere medisinsk invaliditet enn 40 %, reduseres erstatningen slik:

Mindre enn 10 % medisinsk invaliditet	Ingen overgangserstatning
10–14 %	30 % av full overgangserstatning
15–19 %	40 % av full overgangserstatning
20–24 %	50 % av full overgangserstatning
25–29 %	60 % av full overgangserstatning
30–34 %	70 % av full overgangserstatning
35–39 %	80 % av full overgangserstatning

Merknader til § 3-1:

Bestemmelsen innleder det utfyllende forskriftsverket om barneerstatning, som har hjemmel i lovutkastet § 3-3. Forskriftens § 3-1 *første ledd* omhandler overgangserstatningen, som erstatter

inntektstap i perioden fra konstateringstidspunktet til sluttoppgjøret i fase 2. Erstatningen fastsettes etter en tabell, der venstre kolonne angir aldersjusteringen. Det er skadelidtes alder på konstateringstidspunktet som er avgjørende. Det første alderstrinnet er 0 år for å fange inn blant annet fødselsskadesakene, mens endepunktet på 18 år er fastsatt i samsvar med vilkåret om å være under 19 år for i det hele tatt å omfattes av barneerstatningsregelen i lovutkastet § 3-3. Høyre kolonne i tabellen angir selve erstatningen (verdsatt på konstateringstidspunktet), og som skal utbetales ved oppgjør i fase 1. Beløpsangivelsen er også her knyttet opp mot grunnbeløpet, for ved det å sikre en indeksjustering av erstatningen. For en nærmere forklaring av den normativt fastsatte graderingen, se utredningen foran.

Andre ledd anviser regelen om gradert engangserstatning, og gir en utfyllende regulering av lovutkastet § 3-3 andre ledd. En forutsetning for i det hele tatt å nedjustere engangserstatningen etter første ledd, er at skadelidtes medisinske invaliditet er lavere enn 40 %, jf. innledningsordene i «Ved lavere medisinsk invaliditet enn 40 %, ...». Om kravet til årsakssammenheng, se merknadene til selve lovtekstutkastet foran. Har skadelidte en medisinsk invaliditet på 40 % (eller høyere) er det dermed ikke grunnlag for reduksjon, og det skal utbetales full overgangserstatning etter tabellen i første ledd. Tabellen gir den nærmere formelen for nedjustering. Det foretas en skalering med seks intervaller fra 35-39 % medisinsk invaliditet ned til 10-14 % medisinsk invaliditet. For hvert av disse seks intervallene i nedtrappingen, reduseres engangserstatningen med 10 %, likevel slik at den høyeste graderte satsen er 80 % og den laveste er 30 %. Den øverste raden i tabellen har karakter av å være et vilkår for erstatning, idet det uttrykkes et minstekrav om at skadelidte har minst 10 % medisinsk invaliditet for overhodet å kvalifisere for overgangserstatning. Det er imidlertid ikke noe krav om at invaliditeten er varig, se merknadene til lovutkastets § 3-3 andre ledd og utredningen foran.

§ 3-2 Inntektstap etter det året skadelidte fyller 21 år (fase 2-erstatning)

Inntektstap etter det året skadelidte fyller 21 år erstattes etter skadeserstatningsloven § 3-2. Inntekten uten skaden settes til 6 G, og erstatningen utmåles etter følgende tabell:

Alder på oppgjørstidspunktet	Erstatning verdsatt på oppgjørstidspunktet (G)
0	26,9
1	27,6
2	28,3
3	29,0
4	29,7
5	30,5
6	31,3
7	32,1
8	32,9
9	33,7
10	34,6
11	35,5
12	36,4
13	37,3
14	38,3
15	39,2
16	40,2
17	41,3
18	42,3
19	43,4
20	44,5
21	45,6
22	46,8

Merknader til § 3-2:

Bestemmelsen omhandler erstatning for innteksttap etter det året skadelidte fyller 21 år. Her er man over i fase 2-erstatningen. *Første punktum* viser til lovutkastet § 3-2, og ved det markerer samkjøringen med Inntektstapmodellen. Dette er

en generell henvisning, hvilket innebærer at det som klart utgangspunkt er ment at sluttoppjøret (fase 2-oppjøret) skal følge de alminnelige utmålingsreglene som gjelder for voksne skadelidte.

Fra dette utgangspunktet er det imidlertid visse modifikasjoner, ut fra barneerstatningens egenart. Det siktes særlig til at skadelidtes inntektsnivå uten skaden – i mangel av inntektshistorikk – er fiksert til 6 G, se *andre punktum*. Tabellens endepunkt er det året skadelidte er 22 år på oppgjørstidspunktet. Det har sammenheng med at barneerstatningen – med renter, men fratrukket skatt – skal resultere i et beløp som er lik erstatningen til en 22-åring med inntekt 6 G, når skadelidte blir 22 år. Denne alderen reflekterer et gjennomsnitt for når norske borgere begynner å skaffe seg inntekt, samtidig som det tas hensyn til at skadelidte ikke trenger å ta studielån og kostnadene ved det. 22-årsalderen er dermed valgt som et ledd i en standardisering som på visse punkt må støtte seg skjønnsmessige gjennomsnittsbeaktninger. Tabellens startpunkt på 0 er også her satt for å fange inn de yngste barna som blir skadelidte, der fødselsskadesakene utgjør den sentrale gruppen. Når erstatningen er angitt i tabellen for hvert alderstrinn mellom 0 og 22 år, har det sammenheng med at erstatningen for denne delen av fremtidstapet kan blir gjort opp tidligere, se især den særskilte regelen om åpenbare tilfeller etter lovutkastets § 3-3 tredje ledd fjerde punktum og skadevolders release-adgang etter lovutkastet § 3-3 tredje ledd femte punktum. Når det gjelder kapitaliseringsrente og påslag for skatteulempe, følges de alminnelige utgangspunkter for utmålingen, se om dette punkt 4.12.3 i utredningen. For utbetalingene som skjer før tapet påløper er det gjort et særskilt påslag for inflasjon ut fra ulike overveielser, se om dette punkt 6.6.2 i utredningen foran.

§ 3-3 Alternativ oppgjørsmødel. Særskilte regler

(1) Ved varig medisinsk invaliditet på 25 %, kan skadelidte alternativt kreve erstatningen fastsatt etter følgende tabell:

Alder på oppgjørstidspunktet	Engangserstatning (G)
0	7,6 G
1	7,8 G
2	8,1 G
3	8,4 G
4	8,7 G
5	9,0 G
6	9,3 G
7	9,7 G
8	10,1 G
9	10,4 G
10	10,7 G
11	11,1 G
12	11,5 G
13	11,9 G
14	12,4 G
15	12,8 G
16	13,3 G

(2) Erstatningen reduseres forholdsmessig ved lavere varig medisinsk invaliditet enn 25 %, og etter følgende tabell:

Medisinsk invaliditet	Engangserstatning (G)
24–21 %	80 % av engangserstatningen
20–16 %	60 % av engangserstatningen
15–11 %	40 % av engangserstatningen
10–5 %	20 % av engangserstatningen
Mindre enn 5 %	Ingen erstatning

(3) Velges oppgjør etter paragrafen her, skal postene hjemmearbeidserstatning jf. § 3-5, merutgiftserstatning jf. § 3-4 og ménerstatning jf. § 3-6 gjøres opp samtidig.

Merknader til § 3-3:

Bestemmelsen omhandler valgfrihetsmodellen (jf. lovutkastet § 3-3 sjette ledd), som er gitt en supplerende og presiserende regulering gjennom tre ledd. Utgangspunktet for beregningen tas i situasjonen hvor skadelidte er 25 % medisinsk invalid, jf. tabellen i første ledd. Ved lavere medisinsk invaliditet graderes erstatningen etter tabellen i andre ledd.

Første ledd gjelder gjentar av informasjonshensyn vilkåret om at skadelidtes varige medisinske invaliditet ikke kan være høyere enn 25 %, sml. presiseringen til lovtekstutkastet § 3-3 sjette ledd. Det samme gjelder markeringen av at skadelidte da er innrømmet en valgfrihet, ved å kunne kreve oppgjør basert på den medisinske invaliditetsmodellen. At dette ikke er ment å utgjøre lovens normalordning – som er tofase-modellen – er signalisert også gjennom paragrafoverskriften, se tilføyselsen «Særskilte regler». Valgfrihetsmodellen tar som nevnt sikte på at man skal kunne gjøre opp saker med små og mer moderate skader uten at verken skadelidte eller skadevolder må vente til fase 2, noe som også har som formål å avlaste tofase-modellen. Forutsatt at vilkårene for å benytte valgfrihetsmodellen er oppfylt, er man over i selve erstatningsberegningen. Det er her forskriften har selvstendig verdi, ved at den i tabells form angir erstatningsbeløpene. Om selve grunnlaget for utviklingen av tabellen, se utredningens punkt 6.5.4. Tabellen starter på 0 år av samme grunner som nevnt foran, idet den også skal fange opp skadelidte i den yngste aldersgruppen (typisk fødselsskadesakene). Endepunktet er satt til 16 år, og det er fordi dette danner grensen for når skadelidte kan fremme krav om oppgjør etter valgfrihetsmodellen, se lovutkastets § 3-3 sjette ledd siste punktum og merknadene til denne bestemmelsen foran.

Andre ledd hjemler reduksjonsregelen, som graderer engangserstatningen ved lavere medisinsk invaliditet enn 25 % (= minstekravet). Bestemmelsen angir at erstatningen skal reduseres forholdsmessig og som angitt i tabellen. Graderingen skjer ut fra fire relativt grove intervaller i tabellen, som er skjønnsmessig fastsatt. Den normative fastsettelsen gir også en begrunnelse for at graderingen ikke er fullstendig lineær. Den første gruppen som medfører reduksjon, er skadelidte med medisinsk invaliditet i intervallet angitt som «24–21 %», se den øverste raden. Uttrykket «24 %» brukes her i teknisk forstand og må forstås ut fra sammenhengen i regelen. Det vil si at uttrykket «24 %» dekker invaliditetsgra-

der *opp til* 25 % (og inkluderer derfor også tilfeller hvor den medisinske invaliditeten er fastsatt til for eksempel 24,5 %). Skadelidte er innrømmet et vern ved at den laveste graderingen gir 20 % av engangserstatningen, likevel slik at det gjelder et minstekrav om 5 % medisinsk invaliditet. Er invaliditetsgraden lavere, utløses ikke rett til erstatning under valgfrihetsmodellen overhodet. Dette følger av lovutkastets § 3-3 sjette ledd tredje punktum, men er tatt inn for å gi rettsanvenderen en enkel helhetsforståelse av tabellen (pedagogiske hensyn).

Tredje ledd omhandler rettsvirkningene av at skadelidte velger oppgjør etter valgfrihetsmodellen. Valgfrihetsmodellen tar som nevnt sikte på at man skal kunne gjøre opp saker med små og mer moderate skader uten at skadelidte må vente til fase 2, noe som også har som formål å avlaste tofase-modellen. Konsekvensen er at man da samtidig må gjøre opp også andre poster, det vil si hjemmearbeidserstatning etter lovutkastets § 3-5, merutgiftserstatning etter lovutkastets § 3-4 og ménerstatning etter lovutkastets § 3-6. Formålet med regelen er å sikre de gevinster ved et raskt og endelig oppgjør som man har ønsket å oppnå med valgfrihetsmodellen, se utredningens punkt 6.5.4.1. Skadelidte har dermed ingen valgfrihet på dette punktet, jf. uttrykket «*skal* postene ... gjøres opp samtidig». Angivelsen av erstatningsposter er uttømmende.

Kapittel 4 Merutgiftserstatning

§ 4-1 Standardisert pleie- og omsorgserstatning

Har skadelidtes et varig og omfattende sosialmedisinsk behov etter skadeserstatningsloven § 3-4 tredje ledd andre punktum, erstattes fremtidige pleie- og omsorgsutgifter etter følgende tabell:

Alder på oppgjørstidspunktet	Fremtidig pleie- og omsorgserstatning (G)
0–3 år	51,9
4–7 år	51,6
8–11 år	51,3
12–15 år	50,8
16–19 år	50,3
20–23 år	49,7
24 år	49,5
25 år	49,3
26 år	47,2
27 år	47,0
28 år	46,8
29 år	46,6
30 år	46,3
31 år	46,1
32 år	45,8
33 år	45,5
34 år	45,3
35 år	45,0
36 år	44,6
37 år	44,3
38 år	44,0
39 år	43,6
40 år	43,2
41 år	42,8
42 år	42,4
43 år	42,0
44 år	41,5
45 år	41,0
46 år	40,5
47 år	40,0
48 år	39,4
49 år	38,8
50 år	38,2
51 år	37,3

Alder på oppgjørstidspunktet	Fremtidig pleie- og omsorgserstatning (G)
52 år	36,3
53 år	35,3
54 år	34,3
55 år	33,3
56 år	32,3
57 år	31,2
58 år	30,1
59 år	29,0
60 år	27,8
61 år	26,6
62 år	25,4
63 år	24,1
64 år	22,8
65 år	21,5
66 år	20,1
67 år	18,7
68 år	17,2
69 år	15,7
70 år	14,2
71 år	12,6
72 år	11,0
73 år	9,3
74 år	7,5
75 år	5,7
76 år	3,9
77 år og eldre	2,0

Merknader til § 4-1:

Bestemmelsen viser den tabellariske fastsettelsen av standardisert fremtidig pleie- og omsorgserstatning. Forutsetningen for at Utmålingsforskriften § 4-1 skal komme til anvendelse, er at skadelidte oppfyller inngangskriteriet i lovtekstutkastet om å ha et «varig og vesentlig behov» etter lovutkastet § 3-4 tredje ledd andre punktum, se merknaden foran. Tabellen viser aldersjusteringen til venstre, og pleie- og omsorgserstatningen som utbetales i høyre kolonne. Aldersgruppene

for de første årene er slått sammen i 4-årsintervaller. Når erstatning på 2 G per år neddiskonteres, blir det små forskjeller i antall G for aldersgrupper under 24 år, og dette begrunner at aldersgrupper er slått sammen i den innledende delen av tabellen. Fra 24-årsalderen blir imidlertid beløpsforskjellene mellom hvert enkeltstående år så pass stor at det mest hensiktsmessige er en figngradert tabell. Endepunktet på tabellen er da skadelidte fyller 77 år. Den siste alderskategorien omfatter også skadelidte som er eldre enn 77 år på oppgjørstidspunktet, i tråd med den forskriftsteknikken som er benyttet i andre deler av Utmålingsforskriften.

§ 4-2 *Gjennomsnittlige fremtidige årlige merutgifter*
Erstatning for gjennomsnittlige årlige merutgifter utmåles individuelt og kapitaliseres etter følgende tabell:

Alder på oppgjørstidspunktet	Kapitaliseringsfaktor
0 år	26,1
1 år	26,0
2 år	26,0
3 år	26,0
4 år	25,9
5 år	25,9
6 år	25,9
7 år	25,8
8 år	25,8
9 år	25,7
10 år	25,7
11 år	25,6
12 år	25,6
13 år	25,5
14 år	25,5
15 år	25,4
16 år	25,4
17 år	25,3
18 år	25,2
19 år	25,1
20 år	25,1
21 år	25,0

Alder på oppgjørstidspunktet	Kapitaliseringsfaktor	Alder på oppgjørstidspunktet	Kapitaliseringsfaktor
22 år	24,9	58 år	15,1
23 år	24,8	59 år	14,5
24 år	24,7	60 år	13,9
25 år	24,6	61 år	13,3
26 år	23,6	62 år	12,7
27 år	23,5	63 år	12,1
28 år	23,4	64 år	11,4
29 år	23,3	65 år	10,7
30 år	23,2	66 år	10,1
31 år	23,0	67 år	9,3
32 år	22,9	68 år	8,6
33 år	22,8	69 år	7,9
34 år	22,6	70 år	7,1
35 år	22,5	71 år	6,3
36 år	22,3	72 år	5,5
37 år	22,2	73 år	4,6
38 år	22,0	74 år	3,8
39 år	21,8	75 år og eldre	3,0
40 år	21,6		
41 år	21,4		
42 år	21,2		
43 år	21,0		
44 år	20,7		
45 år	20,5		
46 år	20,2		
47 år	20,0		
48 år	19,7		
49 år	19,4		
50 år	19,1		
51 år	18,6		
52 år	18,2		
53 år	17,7		
54 år	17,2		
55 år	16,7		
56 år	16,1		
57 år	15,6		

Merknader til § 4-2:

Bestemmelsen hjemler den tabellariske fastsettelsen av erstatning for fremtidige merutgifter som påløper jevnt, jf. regelen i lovutkastet § 3-4 sjette ledd, se merknadene til denne bestemmelsen foran. Faktoren for aldersjustering er vist i venstre kolonne, mens kapitaliseringsfaktoren er angitt til høyre. Tabellen er fingradert ved at den ikke har noen sammenslåing av aldersklasser. Kapitaliseringsfaktoren bygger på en kapitaliseringsrente på 5 %, og tillegg for skatteulempe er inkludert med samme verdier som for andre engangserstatninger i det nye systemet, se om dette punkt 4.12.3 foran. Minste-kapitaliseringsfaktoren i nederste rad er ut fra en gjennomsnittsbetraktning fastsatt til 3,0 (avrundet), og gjelder for alle som er 75 år eller eldre på oppgjørstidspunktet.

Kapittel 5 Hjemmearbeidserstatning

§ 5-1 *Hjemmearbeidstap (husholdskomponenten)*

Fremtidig hjemmearbeidserstatning fastsettes ut fra den nedsettelsen av evnen til arbeid i

eller tilknyttet hjemmet som ansvarshendelsen har medført. Gruppellasseringen fastsettes slik: Gruppe 0: Kan utføre alle eller tilnærmet alle typer hjemmearbeid.

Gruppe 1 (mindre funksjonsevnetap): Varig tapt evne til å utføre tyngre hjemmearbeid, slik som tyngre vedlikehold av bolig, dekkskift, snømåking og plenklipping, vask av tak og vegger og andre tyngre gjøremål i eller tilknyttet hjemmet.

Gruppe 2 (større funksjonsevnetap): Varig tapt evne til å utføre en vesentlig del av også lettere hjemmearbeid, slik som matlaging, løpende renhold, rydding, innkjøp og andre lettere huslige gjøremål.

(2) Plassering i gruppe foretas ut fra en samlet vurdering av skadelidtes funksjonsevne på oppgjørstidspunktet.

(3) Ut fra gruppellassering og alder på oppgjørstidspunktet, fastsettes erstatningen slik:

Gruppe/fremtidig hjemmearbeids-erstatning (G)	Gruppe 1	Gruppe 2
Alder på oppgjørstidspunktet	Mindre funksjonsevnetap	Større funksjonsevnetap
0–20 år	5,0	10,1
21–24 år	5,0	9,9
25–28 år	4,9	9,8
29–32 år	4,6	9,2
33–36 år	4,5	9,0
37–40 år	4,4	8,7
41–44 år	4,2	8,4
45–48 år	4,0	8,0
49–52 år	3,8	7,5
53–56 år	3,4	6,8
57–60 år	2,9	5,9
61–64 år	2,4	4,9
65–68 år	1,9	3,8
69–72 år	1,3	2,5
73–76 år	0,8	1,5
77 år og eldre	0,5	1,0

Merknader til § 5-1:

Bestemmelsens *første ledd første punktum* presiserer vilkårene for rett til standardisert hjemmearbeids-erstatning. Det må foreligge en reduksjon eller et bortfall av evnen til å utføre hjemmearbeid, hvilket er uttrykt ved ordet «nedsettelsen». Det er videre et krav at denne nedsettelsen er forårsaket av ansvarshendelsen, noe som eksplisitt er formulert gjennom uttrykket «som ansvarshendelsen har medført». De alminnelige årsaksreglene kommer til anvendelse, se utredningen foran. Bestemmelsen gir rett til dekning både ved tap av tradisjonelle husholdsoppgaver, men også arbeid utenfor husets fire vegger, slik som vedlikehold av bolig, snømåking, plenklipping mv. Det er dermed lagt til grunn et vidt hjemmearbeidsbegrep, som signalisert ved uttrykket «arbeid i eller tilknyttet hjemmet».

Første ledd andre punktum presiserer innholdet i de tre funksjonsgruppene. Funksjonsgruppe 0 omhandler de skadelidte som enten har hele hjemmearbeidsevnen i behold etter skaden og ansvarshendelsen, eller har tilnærmet alle hjemmearbeidsfunksjoner i behold. Det siste alternativet – om å make «tilnærmet alle typer hjemmearbeid» – er tatt inn for å unngå at skadelidte kan manøvrere seg over i gruppe 1 ved selv det minste tap av hjemmearbeidsevnen. Formuleringen rommer med andre ord et kvalifikasjonskrav, med sikte på å holde utenfor de situasjonene der skadelidte har et beskjedent funksjonstap.

Funksjonsgruppe 1 omhandler mindre funksjonsevnetap, der skadelidte har mistet evnen til å utføre «tyngre hjemmearbeid». For å konkretisere innholdet i dette, er det tatt inn en kasuistikk over ulike gjøremål som omfattes av gruppe 1-regelen. Oppregningen er ikke uttømmende, jf. uttrykket «slik som». Den spesifiserer gjøremål som «tyngre vedlikehold av bolig», som eksempelvis omfatter tyngre reparasjoner av utvendig tak. Vedlikeholdsbegrepet er også ment å omfatte arbeid som maling, beising mv. men også her gjelder det generelle kvalifikasjonskravet om at arbeidet må være av «tyngre» karakter. Ordet «bolig» omfatter både skadelidtes faste bolig og fritidsbolig, selv om det for arbeid på fritidsbolig kan måtte trekkes en grense mot ménerstatningen, se utredningen foran punkt 8.8.1. Dekkskift er eksplisitt nevnt, fordi det fanger inn et gjøremål som er blitt diskutert i en del saker, og som er ment omfattet av det hjemmearbeidsbegrepet. Tunge dekkskift på bil kan være fysisk krevende, og uforenlig med skadelidtes helsesituasjon etter skaden. Videre er snømåking og plenklipping uttrykkelig nevnt, og

også her gjelder det generelle vilkåret om at arbeidet er «tyngre». Dette er oppgaver som vanligvis vil oppfylle kriteriet, men vurderingen må skje konkret. Også tyngre renholdsoppgaver er nevnt, og konkretisert i form av eksempler som «vask av tak og vegger». Lovuttrykket dekker slik som nedvask av huset, men gjennom den åpne formuleringen «og andre tyngre gjøremål» kan også blant annet puss av vinduer ved hjelp av stige mv. være inkludert. Som det fremgår, er gruppe 1 ment å omfatte situasjoner der skadelidte kan lage mat, tørke støv, stelle klær og utføre andre tilsvarende dagligdagse eller ukentlige enkle husholdsoppgaver, men uten å klare tyngre gjøremål slik som vedlikehold av bolig, snømåking og tyngre hagearbeid.

Gruppe 2-tilfellene er nevnt i tabellens andre rad, og følger samme struktur. Det gis først et generelt formulert vurderingstema, og deretter en konkretiserende ikke-uttømmende kasuistikk. Det generelle vurderingstemaet er uttrykt ved at skadelidte må ha tapt evnen til å utføre også «tyngre hjemmearbeid». For å konkretisere innholdet i kriteriet er det gitt en oppregning av gjøremål, som omfatter matlaging, løpende renhold, rydding, innkjøp og andre lettere huslige gjøremål. Begrepet «lettere» angir et generelt vilkår, og gjelder samtlige gjøremål i oppregningen. For å forstå innholdet i regelen må man her se sammenhengen med formuleringen i av gruppe 1-tilfellene, idet gruppe 2-tilfellene omhandler de situasjonene der skadelidte har et kvalifisert hjemmearbeidstap utover gruppe 1-tapet. Dette er markert ved ordet «også», som refererer til første kategori (gruppe 1). Her er det to hovedgrupper av typetilfeller. Den ene gjelder skadelidte som har mistet hele sin praktiske hjemmearbeidsevne, med andre ord totalt evnebortfall. Disse tilfellene reiser vanligvis ingen særskilte tolkningsspørsmål, og vil klart oppfylle vilkåret for å dekkes under gruppe 2. Den andre gruppen omhandler skadelidte med redusert hjemmearbeidsevne.

Bestemmelsens *andre ledd* klargjør at gruppeplasseringen skal skje ut fra en helhetsvurdering. Dette ville trolig fulgt av en alminnelig systembetragtning og er presisert i den generelle utredningen. For å oppnå presisjon og av pedagogiske hensyn er dette likevel formulert eksplisitt i forskriftsteksten. Det skal legges til grunn en *objektiv* målestokk for gruppeplasseringen. Det er derfor ikke avgjørende om den konkrete skadelidte har vansker med å utføre gjøremål som for de fleste utgjør lettere hjemmearbeid. Det skal følgelig ses bort fra de rene subjektive (individuelle) opplevelser av hvorvidt gjøremålene oppfattes som tyngre eller lettere hjemmearbeid. Den såkalte «1/3»-retningslinjen er beskrevet i merknadene til lovutkastet § 3-5 andre ledd samt i punkt 8.6.7.7 foran. Gruppeplasseringen skal skje ut fra skadelidtes hjemmearbeidsevne på oppgjørstidspunktet.

Bestemmelsens *tredje ledd* gir det kapitaliserte erstatningsbeløpet, ut fra skadelidtes alder på oppgjørstidspunktet og den aktuelle gruppeplasseringen (som er forbundet med to ulike erstatningsnivåer). Erstatningen som skal utbetales til skadelidte kan leses direkte ut av tabellen. Tabellen er av forenklingshensyn bygget opp med fireårsintervaller.

Ved anvendelsen av tabellen ved tidsbegrensede tap (herunder ved tidsbegrenset årsakssammenheng), anvendes den tilbakeregningsmetoden som er beskrevet under merknadene til 3-1 fjerde ledd første punktum, jf. punkt 4.7 foran.

§ 5-2 Fremtidig hjemmearbeidstap (omsorgskomponenten)

(1) Er vilkårene i skl. § 3-5 andre ledd siste punktum oppfylt, utmåles omsorgstaperstatning etter andre ledd.

(2) Erstatningen utmåles etter barnets alder på oppgjørstidspunktet etter følgende tabell:

Yngste barns alder på oppgjørstidspunktet	Omsorgserstatning (G)
0 år	2,3
1 år	2,2
2 år	2,1
3 år	2,0
4 år	1,9
5 år	1,8
6 år	1,7
7 år	1,6
8 år	1,5
9 år	1,3
10 år	1,2
11 år	1,1
12 år	1,0
13 år	0,8
14 år	0,7
15 år	0,6
16 år	0,4
17 år	0,3
18 år	0,2
19 år	Ingen omsorgstaperstatning

Merknader til § 5-2

Bestemmelsen hjemler regelen om erstatning for tap av omsorgsevnen, den såkalte omsorgskomponenten. Denne kan ses som en del av begrepet «arbeid i hjemmet», og ligger innbakt i denne slik som ved individuell utmåling etter lovutkastet § 3-5 første ledd. For det fremtidige tapet, som følger en standardisert modell, er det skilt ut som et eget element og gitt en egen paragraf i forskriften. Dette er gjort av hensyn til pedagogikk og transparens, men også fordi det viser en materiell nyanse mellom typetilfellene. Ved å skille ut omsorgskomponenten får frem forskjellen på hjemmearbeidstap med og uten tap av evne til omsorg for barn. Bestemmelsens vilkårsside viser tilbake til regelen i lovteksten, se lovutkastet § 3-5 andre ledd siste punktum og kommentardelen foran. Forskriftsbestemmelsen anviser med andre ord er ren utmålingsregel.

Den venstre kolonnen angir alder på oppgjørstidspunktet, mens den høyre kolonnen viser det kapitaliserte erstatningsbeløpet (utbetalingsbeløpet). Det presiseres at det er yngste barns alder som er avgjørende, hvilket har betydning der skadelidte har flere barn i ulike alder. Endepunktet i tabellen er satt til 19 år, og gir samsvar med reglene om forsørgertaperstatning, se merknaden til lovutkastet § 3-5 foran.

Kapittel 6 Tapt livsutfoldelse (ménerstatning)

§ 6-1 Ménerstatningstabell

For varig men ytes erstatning per år etter følgende tabell:

Medisinsk invaliditet	Utgangspunkt for ménerstatning
5–9 %	5 % av grunnbeløpet
10–14 %	7 % av grunnbeløpet
15–24 %	10 % av grunnbeløpet
25–34 %	16 % av grunnbeløpet
35–44 %	24 % av grunnbeløpet
45–54 %	34 % av grunnbeløpet
55–64 %	44 % av grunnbeløpet
65–74 %	56 % av grunnbeløpet
75–84 %	70 % av grunnbeløpet
85–100 %	84 % av grunnbeløpet
Over 100 %	100 % av grunnbeløpet

Erstatningsutmålingen fremgår av Vedlegg 4.

Merknader til § 6-1:

Tabellen ovenfor er en kodifisering av den praksis som har utviklet seg med å gi ménerstatning som er basert på folketrygdlovens méntabell med et tillegg på 1/3. Tabellen er basert på en hovedsakelig matematisk tilpasning av prosentandelene av G til gjeldende praksis. Tabellen er så supplert med en tabell i Vedlegg 4 som viser de ulike prosentandelene av grunnbeløpet kapitalisert til engangsbetaling beregnet ut fra alder og medisinsk invaliditetsgrad. Ved å gå inn i tabellen i Vedlegg 4, vil skadelidte med viten om sin alder og sin invaliditetsgrad kunne lese hvilket erstatningsbeløp han eller hun tilkommer.

Regler om virkningen av at det foreligger flere skader kan imidlertid lede til en justering av invaliditetsgraden, se om dette lovutkastet § 3-6 andre

ledd første og andre punktum med merknader. Videre vil det etter at medisinsk invaliditetsgrad er fastsatt og erstatning beregnet på grunnlag av denne, kunne være grunnlag for en justering av selve erstatningsbeløpet basert på individuelle forhold på skadelidtes side, se om dette lovutkastet § 3-6 andre ledd tredje punktum – med merknader.

§ 6-2 *Fradrag ved yrkesskadedekning*

Har skadelidte rett til ménerstatning fra folketrygden, skal fradraget for offentlige ytelser settes til en tredjedel av erstatningen.

Merknader til § 6-2:

Denne regelen er også inntatt i lovutkastet § 3-17 bokstav b. Det vises til merknadene til den bestemmelsen.

Kapittel 7 Forsørgertap

§ 7-1 *Gjenlevende samlivspartner*

(1) Gjenlevende samlivspartner er avdødes ektefelle eller samboer på dødsfallstidspunktet. En person anses ikke som ektefelle når det på dødsfallstidspunktet er avsagt dom for, eller gitt bevilling til separasjon eller skilsmisse. Dette gjelder selv om avgjørelsen ikke er rettskraftig eller endelig. Som samboer etter første ledd regnes person som avdøde har levet sammen med i ekteskapslignende forhold hvis det i Folkeregisteret framgår at de to har hatt samme bolig de siste to årene, eller person som hadde felles barn og felles bolig med avdøde.

(2) Forsørgertap for gjenlevende samlivspartner erstattes med 14 G. Var avdødes årsinntekt inntekt i skadeåret eller året før lavere enn 5 G, reduseres erstatningen med 10 prosent. Var avdødes årsinntekt lavere enn 4 G, reduseres erstatningen med 20 prosent. For hver G avdødes årsinntekt overstiger 6 G, økes erstatningen med 10 prosent. For hver G avdødes årsinntekt overstiger 9 G, økes erstatningen med 5 prosent, likevel ikke med mer enn 45 prosent.

(3) Erstatningen forhøyes med 0,75 G for hvert år yngste barn samlivspartneren har med avdøde er yngre enn 6 år.

Merknader til § 7-1:

Forsørgertaperstatningen til *gjenlevende samlivspartner* er dimensjonert slik at den motsvarer samlivspartnerens forsørgertap i fem år fra forsør-

gerens død. Tidsperioden på fem år er valgt ut fra et helhetlig skjønn over hva som bør være en gjennomsnittlig omstillingstid for gjenlevende samlivspartner. Kompensasjonsrelevante ytelser er beregnet og bygget inn i erstatningsbeløpene. Det skal dermed ikke gjøres noen fradrag for offentlige ytelser. Det vises til punkt 11.6.2 foran.

Erstatningen er differensiert ut fra avdødes inntekt – den er gjort *inntektsavhengig*. Utmålingen er bygget opp slik at det tas utgangspunkt i et normalnivå basert på at avdøde hadde inntekt på 6 G. Erstatningsnivået justeres opp og ned alt etter i hvilken grad avdøde hadde høyere eller lavere inntekt enn 6 G. Når det gjelder nedjusteringen, skal forskriftsbestemmelsen i andre ledd andre punktum forstås slik at det gjøres et fradrag på 10 prosent hvor årsinntekten til avdøde er *lavere* enn 5 G. Et fradrag på 20 prosent gjøres dersom årsinntekten er *lavere* enn 4 G. Det gis ikke lavere forsørgertaperstatning enn den som er tilpasset at avdøde har årsinntekt lavere enn 4 G.

Når det gjelder oppjustering av erstatningen, skal reglene forstås slik at tillegget på 10 % først blir aktuelt hvor avdødes inntekt er 7 G eller mer. Erstatningen forhøyes med 20 % dersom inntekten ligger mellom 8 og 9 G, og med 30 % hvor årsinntekten ligger mellom 9 og 10 G. Deretter er intervallet 5 % for hver nye G som overstiges, men ikke lenger enn til 12 G. Etter dette kan erstatning for forsørgertap maksimalt settes til 14 G pluss 45 %.

Med dette systemet vil både den som har nøyaktig 5 G i årslønn og den som har årslønn mellom 6 og 7 G, men ikke fullt ut 7 G, få erstatning som leses direkte ut av tabellen uten justering. Forskjellen som består i at tabellbeløpet først reduseres hvor årslønnen er lavere enn 5 G, mens den økes dersom skadelidte har nøyaktig 7 G er valgt å gjøre reglene klare, samtidig som systemet er egnet til å sikre at etterlatte får full kompensasjon relatert til avdødes inntektsnivå.

Hensikten bak dette systemet er at forsørgertaperstatningen skal dekke de etterlattes behov innenfor en ordinær levestandard. Overføringer fra avdøde til de etterlatte som overstiger det nødvendige for å videreføre en alminnelig god levestandard, anses derimot ikke som erstatningsmessige. Forsørgertaperstatningen er derfor begrenset til en mindre andel av skadelidtes inntekt hvor avdøde lå på inntektsnivåene 9-12 G i årsinntekt, jf. systemet som er gjengitt ovenfor. For inntekt høyere enn 12 G antas det at det ikke bør gis en særskilt motsvarende erstatning for forsørgertap.

Erstatningsnivåene er videre differensierte etter om gjenlevende har omsorg for barn eller

ikke. Begrunnelsen er at omsorg for små barn vil vanskeliggjøre gjenlevendes mulighet for å omstille seg og skaffe seg egen inntekt. For å gi en kompensasjon denne ulempen, er utmålingen basert på at gjenlevende får 0,75 G i tillegg for hvert år yngste barn er *yngre* enn 6 år på tidspunktet da forsørgeren dør. Utrekningen i forskrift skal forstås slik at tillegg på 0,75 G er aktuelt når yngste barn ennå ikke har fylt 6 år da forsørgeren dør. På denne måten følges samme beregningstekniske prinsipp som ble anvendt ovenfor i relasjon til justering på grunn av inntekt. For å få tillegget på 0,75 G vil det da være tilstrekkelig at skadelidtes yngste barn er én dag yngre enn 6 år på død tidspunktet. Forsørgertaperstatningen vil dermed økes med 1,5 G hvor barnet er mellom 4 år og fylte 5 år, og med 2,25 G hvor barnet er 3 år og ennå ikke fylt 4 år, jf. vilkåret om økning «for hvert år barnet var *yngre enn 6 år*». Systemet anvendes på samme måte for yngre alderstrinn, slik at skjæringstidspunktet er barnets fødselsdag. Faller barnets fødselsdag og forsørgers død på samme dato, er barnet *ikke yngre enn* det aktuelle antall år. Det gis ikke noen ekstra 0,75 G hvor barnet er yngre enn 0 år, altså ikke født på død tidspunktet. Dermed vil gjenlevende samlivspartner maksimalt kunne få (6 x 0,75 G =) 4,5 G i tillegg til 14 G, altså totalt 18,5 G.

Regneoperasjonene bør gjøres slik at det tas utgangspunkt i 14 G, før erstatningen gis et fradrag eller et tillegg alt etter om skadelidte har inntekt lavere eller høyere enn 6 G.

Deretter gjøres det en eventuell justering på grunnlag av at yngste barn er yngre enn 6 år, jf. § 7-1 tredje ledd. Tillegget for at gjenlevende samlivspartner har omsorg for små barn er dermed ikke inntektsavhengig, det gjelder likt for alle etterlatte. Det er ikke meningen at prosenttillegget basert på avdødes inntekt skal regnes etter at det er gitt tillegg for yngre barn. Rettsanvendelsen vil bli riktig dersom man følger den kronologi som forskriftsteksten naturlig innbyr til.

§ 7-2 Barn

Erstatning for forsørgertap for etterlatte barn som avdøde hadde fostringsplikt for jf. barne-loven § 66 jf. kapittel 2 utmåles etter følgende tabell:

Alder på død tidspunktet	Erstatning i antall G på oppgjørstidspunktet (G)
< 1 år	14
1 år	13,5
2 år	13
3 år	12,5
4 år	12
5 år	11,5
6 år	11
7 år	10,5
8 år	10
9 år	9,5
10 år	9
11 år	8,5
12 år	8
13 år	7,5
14 år	6,5
15 år	5,5
16 år	4,5
17 år	3
18 år	1,5 G
19 år	

(2) Var avdøde eneforsørger, forhøyes erstatningen med 50 prosent.

(3) Var avdødes årsinntekt inntekt i skadeåret eller året før lavere enn 5 G, reduseres erstatningen med 10 prosent. Var avdødes årsinntekt lavere enn 4 G, reduseres erstatningen med 20 prosent. For hver G avdødes årsinntekt overstiger 6 G, økes erstatningen med 10 prosent. For hver G avdødes årsinntekt overstiger 9 G, økes erstatningen med 5 prosent, likevel ikke med mer enn 45 prosent.

(4) For hvert år barnet er yngre enn 18 år og har ett søsken yngre enn 18 år reduseres erstatningen med 3 prosent, likevel ikke med mer enn 25 prosent.

(5) For hvert år barnet er yngre enn 18 år og har to søsken yngre enn 18 år, reduseres erstatningen med 5 prosent, likevel ikke med mer enn 35 prosent

(6) For hvert år barnet er yngre enn 18 år og har tre eller flere søsken yngre enn 18 år, redu-

seres erstatningen med 7 prosent, likevel ikke med mer enn 45 prosent.

Merknader til § 7-2:

Tabellen i *første ledd* er utarbeidet på bakgrunn av en undersøkelse av en rekke komponenter som inngår i den forsørgertaperstatning som gjelder i dag. Integreert i tabellens pengesummer er det etterlatte barnets erstatning for både ordinær økonomisk forsørging, for tap av avdødes omsorg og for den del av avdødes hjemmearbeid som det etterlatte barn ville ha blitt til del. Det er tatt hensyn til kompensasjonsrelevante ytelser. Også et mindre tillegg for skatteulempe er innarbeidet. Tabellens ulike verdier er beregnet skjønnsmessig ut fra en ikke-lineær nedtrapping av erstatningen korresponderende med det etterlatte barnets alder. I nedtrappingen er det tatt et visst hensyn til at de ikke-økonomiske komponentene i Bastruptillegget har ulik verdi varierende med det etterlatte barnets alder. Videre er det tatt hensyn til at det i alminnelighet koster mer å forsørge ungdommer – barn i alderen 13-19 enn yngre barn. Det vises ellers til punkt 11.5.6 foran.

I *andre ledd* videreføres det system som er lagt til grunn i någjeldende yrkesskedeforskrift § 6-2 andre ledd, hvor skadelidte barn får et påslag i erstatningen dersom vedkommende mister sin eneste forsørger. I og med at det generelle nivået for forsørgertaperstatning er lagt noe høyere enn i yrkesskedeforskriften, er påslaget begrenset til 50 % mot de 100 % som gjelder i yrkesskedeforskriften. Forskriftens begrep om eneforsørger krever at den avdøde var helt alene om å forsørge barnet. Den som mottar bidrag fra annen forelder eller fra det offentlige i dennes sted, er ikke å anse som eneforsørger.

I *tredje ledd* angis et system for å justere erstatningen på bakgrunn av avdødes inntekt. Systemet er identisk med systemet for justering av erstatning til gjenlevende samlivspartner. Det vises derfor til merknadene til § 7-1 andre ledd foran.

Bestemmelsene i *fjerde til sjette ledd* beskriver systemet for justering av erstatningen på bakgrunn av hvor mange søsken skadelidte har, og hvilken alder søsknene har. Systemet bygger på en tanke om at avdødes disponible fremtidige inntekt ville ha blitt fordelt på antall barn dersom dødsfallet tenkes borte. Erstatningsbeløpene skal således være proporsjonalt synkende med antall søsken i antall år. Dersom det enkelte skadelidte barn har mange søsken under 19 år i mange år av oppveksten, skal erstatningen være lavere enn hvis barnet har få søsken i få år – eller er enebarn.

Denne effekten er fanget inn ved at det gjøres prosentvise fradrag i erstatningen basert på hvor mange søsken skadelidte har de enkelte år forsørgertaperstatningen skal beregnes for. Det vises til punkt 11.7.3, hvor det er gitt en rekke regneeksempler som viser systemet. For å klargjøre når reduksjon skal skje, brukes samme formulering som ovenfor: Når det etterlatte er *yngre enn* en alder angitt i tall, utløses en rettsvirkning. Dette innebærer at den som får forsørgertaperstatning og har søsken yngre enn 18 år på dødsfallstidspunktet, automatisk vil få redusert erstatningen. Er dødsfallstidspunktet dagen før det etterlatte barnet (erstatningssøkeren) fyller 17 år, skal det etterlatte barnets erstatning reduseres for to år. På samme måte vil en etterlatt erstatningssøker som ikke er fylt 17, få reduksjon for to år, fordi det er to fulle år til han eller hun fyller 19 år. Systemet er på dette punktet parallelt til systemet for påslag i erstatningen til gjenlevende samlivspartner på grunn av unge barn, se merknadene til § 7-1 tredje ledd ovenfor. Startpunktet for beregningen er satt til 18 år og ikke 19 år, fordi det dette samsvarer best med grunnlaget for fradrag. Med et slikt system sikres det at det reelt er grunnlag for reduksjon på grunn av at det aktuelle barnet hadde søsken i det året barnet skulle ha mottatt forsørging fra avdøde som også hadde krav på forsørging. Ved å operere med et startpunkt på 18 år, hindres det at erstatningen blir redusert fordi skadelidte hadde unge søsken bare noen måneder eller uker av den tiden erstatningen skal dekke.

Reglene i fjerde til sjette ledd skal leses slik at det skal finnes en riktig prosentuell reduksjon *for hvert år* den etterlatte har søsken under 18 år i den tiden forsørgertaperstatningen skal dekke et tap. Årsfradraget vil da være 0, 3, 5 eller 7 prosent alt etter hvor mange unge søsken vedkommende har. Eksempelvis vil et etterlatt barn på ti år som er yngst i en søskenflokk på tre, få erstatningen utmålt slik at det gjøres 3 årsfradrag á 5 prosent for tre år barnet har to søsken under 18 år og to årsfradrag á 3 prosent for to år barnet har ett søsken under 18 år. Dette vil være situasjonen hvis barnet har ett søsken på 15 år og ett på 13 år. Når barnet selv er 16 år, har det ikke lenger noen søsken under 18 år, og skal derfor ikke ha noe fradrag knyttet til de siste tre årene. Denne skadelidte vil etter summeringen av årsfradragene få en erstatning etter tabellen med fradrag av $(3 \times 5 \% + 2 \times 3 \% =) 21 \%$ av erstatningen. Barnet vil da få 79 % av tabellens pålydende erstatning (tillagt påslag for høy inntekt eller fradrag for lav inntekt).

Som eksempelet antyder, skal justeringen basert på antall søsken skje etter at man har justert tabellens erstatning på bakgrunn av avdødes årsinntekt. Dette er naturlig fordi fradraget på grunn av søsken må ta utgangspunkt i familiens inntekts- og erstatningsnivå.

§ 7-3 Reduksjon på grunn av avdødes alder

Erstatningen etter § 7-1 og § 7-2 reduseres med 10 prosent for hvert år skadelidte er eldre enn 61 år. Erstatningen skal likevel utgjøre minst 20 prosent av det beløpet som følger av utmålingen for gjenlevende samlivspartner jf. § 7-1 og minst 50 prosent av det beløpet som følger av utmålingen for barn jf. § 7-2.

Merknad til § 7-3:

Den avdøde må antas uten skaden å ville ha hatt svakere forsørgingsevne etter hvert som vedkommende hadde nærmet seg pensjonsalder. Av denne grunn er det lagt inn en nedtrapping av forsørgertaperstatningen dersom forsørgeren dør et av de siste år før han ville ha fylt 67 år. En slik nedtrapping er i tråd med systemet i yrkesskadeforskriften. For å formulere regelen klart er det lagt inn at avdøde må ha vært *eldre* enn 61 år, han må altså ha fylt 62 år eller hun før reduksjonen trer inn. Systemet for justering er dermed teknisk det samme som ved økning av gjenlevende samlivspartners erstatning som har små barn før dødsfallet, og ved reduksjonen av barns erstatning på grunn av at de har søsken. På samme måte som i yrkesskadevorskriften, er nedtrappingen for gjenlevende samlivspartnere stanset ved 20 % av det erstatningsbeløpet som følger av tabellen med justeringer for individuelle forhold. Ut fra en tanke om at barn av avdøde forsørgere i høyere alders-

grupper har like stort behov for erstatning som andre etterlatte, er nedtrappingen hva gjelder barn stanset ved 50 % av tabellerstatningen.

Justeringen av forsørgertapet etter forsørgere som var eldre enn 61 år må foretas etter at man har kommet til en erstatningssum etter beregningene etter § 7-1 og § 7-2 foran. Erstatningsberegningen skal altså foretas i den rekkefølge forskriftens oppbygning naturlig innbyr til.

§ 7-4 Andre forsørgede

Forsørgertap til andre personer enn dem som omfattes av § 7-1 og § 7-2 utmåles individuelt.

Merknad til § 7-4:

Bestemmelsen er tatt med for at forskriften skal være klar og korrespondere godt med lovforslaget. Regelen sier ikke mer enn det som fremgår av lovteksten i § 3-8 andre ledd tredje punktum. Det vises for så vidt til merknadene til denne bestemmelsen, hvor det fremgår hvilke persongrupper som omfattes.

Når det gjelder den individuelle utmålingen, er det forutsatt at denne skal se hen til grunnleggende tanker bak den standardiserte erstatningen. Forsørgertaperstatningen skal begrenses til å dekke et tap av overføringer fra avdøde til dekning av behov innenfor en alminnelig levestandard, og det vil være mindre aktuelt å utmåle forsørgertaperstatning basert på avdødes inntekter over 12 G. For personer som får forsørgertaperstatning på bakgrunn av et samliv med avdøde som ikke tilfredsstillende vilkårene i § 7-1, vil det være mindre naturlig å utmåle erstatning basert på et lenger tidsrom enn fem år.

Kapittel 18

Andre lovforslag

18.1 Lovforslag utformet som endring av utkast til lov om arbeidsskadeborsikring

Mandatet ber Utvalget om å utforme et særskilt forslag til endring av utkast til lov om arbeidsskadeborsikring. Mandatet lyder:

«Dersom det når utvalget avslutter sitt arbeid, ikke foreligger noe lovvedtak med bakgrunn i NOU 2004: 3 Arbeidsskadeborsikring, bes utvalget teknisk sett utforme to lovforslag, ett utformet som endringer av gjeldende rett, og ett utformet som endringer av lovforslaget i NOU 2004: 3 eller senere odelstingsproposisjon som følger opp denne.»

Utvalget har for å etterkomme dette ønsket, utformet et lovforslag som i hovedtrekk er likelydende som eller bygger direkte på forslaget i kapittel 16 hva gjelder utmålingsregler. Utvalget har ikke vurdert lovforslaget i NOU 2007: 3, som det ikke var enighet om da utredningen ble avgitt. Utvalget minner videre om at det i nærværende utvalg ikke er enighet om alle deler av lovforslaget i kapittel 16, som nedenfor er innarbeidet i lovforslaget i NOU 2004: 3. For å oppnå oversikt og klarhet, har Utvalget gjengitt hele lovforslaget vedrørende arbeidsskadelov med de endringer Utvalget foreslår i forslagens kapittel 6. Reglene som er utarbeidet for hovedforslaget erstatter reglene i kapittel 6 i lovutkastet i NOU 2004: 3, men slik at det er gjort enkelte tilpasninger. Bestemmelsen i skadeserstatningsloven § 3-17 om særtilpasninger på yrkesskadeområdet er naturlig nok ikke tatt med. Det samme gjelder noen av reglene om erstatning for ikke-økonomisk tap; reglene som i lovforslaget i kapittel 16 er plassert som § 3-7 (smerteerstatning), § 3-10 (oppreisning), § 3-11 (erstatning for ærekrenkelse og for krenkelse av privatlivets fred) og 3-12 (krenkelseserstatning). Regelen om rådighetsbegrensinger som er plassert i lovutkastet § 3-15 er heller ikke naturlig å ta med i en lov om arbeidsskadeborsikring.

Utvalget har ikke kunnet prioritere å lage en forskrift som er tilpasset dette endringsforslaget til utkastet til arbeidsskadeborsikringslov. En eventuell integrering av et forskrift kan i høy grad bygge på forskriften til hovedlovforslaget, se punkt 16.2 foran.

Forslaget til endring av utkastet til lov om arbeidsskadeborsikring lyder som følger:

Utkast til lov om arbeidsskadeborsikring:

Kapittel 1. Formål og definisjoner m.m.

§ 1-1 *Formål*

Hovedformålet med loven er å sikre skadelidte erstatning ved arbeidsskader uten hensyn til om noen er skyld i skaden.

Loven skal også bidra til forebygging, rehabilitering og attføring.

§ 1-2 *Definisjoner*

- Med arbeidstaker menes i denne loven enhver som omfattes av § 3-1. Likestilt med arbeidstaker er den som omfattes av §§ 3-2 til 3-5.
- Med arbeidsgiver menes i denne loven enhver som i eller utenfor ervervsvirksomhet har noen i sin tjeneste.
- Med forsikringsgiver menes i denne loven den som ved avtale påtar seg eller etter loven har plikt til å yte arbeidsskadeborsikring. Som forsikringsgiver regnes også staten.
- Med arbeidsskade menes i denne loven skade forårsaket av arbeidsulykke (ulykkes-skade) etter § 5-2 og likestilt arbeidssykdom etter § 5-3.
- Med skadelidt menes i denne loven arbeidstaker som er påført arbeidsskade eller dennes etterlatte som har rettigheter etter denne loven.

§ 1-3 *Ufravikelighet*

Avtaler som begrenser skadelidtes rettigheter etter denne loven, er ugyldige.

§ 1-4 *Forholdet til forsikringsavtaleloven*

Reglene i forsikringsavtaleloven gjelder for arbeidsskedeforsikringen dersom ikke annet er bestemt i eller i medhold av loven her eller går fram av sammenheng.

Arbeidsskedeforsikringen skal i forholdet mellom forsikringsgiveren og forsikringstakeren anses som en ansvarsforsikring, selv om forsikringstakeren ikke er ansvarlig for de skader som dekkes av loven.

§ 1-5 *Avtaler med andre land*

Kongen kan inngå gjensidige avtaler med andre land om rettigheter og plikter etter denne loven. Herunder kan det gjøres unntak fra lovens bestemmelser.

Departementet kan gi forskrift om gjennomføringen av slike avtaler.

§ 1-6 *Krigs- og terrorhandlinger*

Kongen kan begrense ansvaret etter denne loven for skader som skyldes krigs- og terrorhandlinger.

Kapittel 2. Lovens virkeområde

§ 2-1 *Lovens virkeområde i Norge*

Loven gjelder ved arbeidsskade påført arbeidstaker hos arbeidsgiver i Norge.

§ 2-2 *Arbeidstaker ansatt hos norsk arbeidsgiver og som arbeider i utlandet*

For arbeidstaker som er ansatt i en virksomhet med hovedkontor i Norge og som arbeider i utlandet, gjelder loven når arbeidstakeren er medlem i folketrygden eller arbeidsgiveren plikter å betale arbeidsgiveravgift etter folketrygdloven § 23-2.

§ 2-3 *Utenlandsk statsborger ansatt hos utenlandsk arbeidsgiver*

For utenlandsk statsborger som er ansatt hos arbeidsgiver som har hovedkontor i utlandet og driver virksomhet i Norge eller på norsk kontinentalsokkel, gjelder loven når arbeidsgiveren plikter å betale arbeidsgiveravgift etter folketrygdloven § 23-2.

§ 2-4 *Arbeidstaker ansatt i petroleumsvirksomhet*

Loven gjelder for arbeidstaker som er ansatt i petroleumsvirksomhet på den norske kontinentalsokkelen, uten hensyn til om arbeidsgiveren plikter å betale arbeidsgiveravgift.

§ 2-5 *Arbeidstaker ansatt på skip, boreplattformer mv. registrert i NOR og NIS*

Loven gjelder for arbeidstaker som er ansatt på skip, boreplattformer og andre flyttbare innretninger registrert i norsk ordinært skipsregister (NOR) og norsk internasjonalt skipsregister (NIS).

§ 2-6 *Arbeidstaker ansatt på skip, boreplattformer mv. registrert i utenlandske registre*

For arbeidstaker som er ansatt på skip, boreplattformer og andre flyttbare innretninger som er registrert i utenlandsk skipsregister, gjelder loven hvis arbeidstakeren er ansatt hos arbeidsgiver i Norge, se § 2-1.

§ 2-7 *Arbeidstaker ansatt i restaurantvirksomhet på turistskip*

Loven gjelder ikke for arbeidstaker som er ansatt i hotell- og restaurantvirksomhet om bord på turistskip registrert i norsk internasjonalt skipsregister (NIS).

§ 2-8 *Utenlandsk statsborger som er arbeidstaker på skip registrert i utlandet mv.*

Loven gjelder ikke for utenlandsk statsborger som er:

- arbeidstaker på skip registrert i utenlandsk skipsregister, eller
- arbeidstaker på skip registrert i norsk internasjonalt skipsregister (NIS), eller
- arbeidstaker hos utenlandsk arbeidsgiver som driver næringsvirksomhet om bord på skip i utenriksfart.

§ 2-9 *Forskrift om lovens virkeområde*

Departementet kan gi forskrift om lovens virkeområde, herunder om dens anvendelse på:

- norske arbeidsgivere i utlandet,
- utenlandske arbeidsgivere i Norge,
- arbeidstakere på skip, boreplattformer o.l.

Kapittel 3. Personkretsen (de persongrupper som loven gjelder for)

§ 3-1 *Arbeidstaker*

Arbeidstaker er enhver som arbeider eller utfører verv i arbeidsgiverens tjeneste.

Som arbeidstaker regnes også ombudsmann i offentlig virksomhet.

Som arbeidstaker regnes likevel ikke den som utfører:

- ulønnet arbeid eller verv for privatpersoner eller for private organisasjoner, foreninger mv.,

- b) enkeltstående arbeidsoppdrag for privatpersoner, eller
- c) arbeid for privatpersoner når gjennomsnittlig arbeidstid utgjør mindre enn 10 timer per uke.

§ 3-2 Personer som utfører militærtjeneste eller lignende

Følgende grupper av personer er omfattet av arbeidsskadeforsikringen:

- a) vernepliktige og frivillig tjenestegjørende etter lov 17. juli 1953 nr. 29 om verneplikt,
- b) vernepliktige og frivillig tjenestegjørende etter lov 17. juli 1953 nr. 28 om heimevernet,
- c) tjenestepiktige og frivillig tjenestegjørende etter lov 17. juli 1953 nr. 9 om sivilforsvaret,
- d) tjenestepiktige etter lov 19. mars 1965 nr. 3 om fritaking for militærtjeneste av overbevisningsgrunner,
- e) tjenestepiktige og frivillig tjenestegjørende etter lov 21. november 1952 nr. 3 om tjenestepikt i politiet,
- f) militært personell som deltar i internasjonale fredsoperasjoner etter lov 23. februar 1996 nr. 9 om tjenestegjøring i internasjonale fredsoperasjoner,
- g) yrkesbefal, kontraktsbefal og vervet personell,
- h) personer som etter avtale deltar i Forsvarets tjeneste som lotter.

§ 3-3 Deltakere som utfører arbeid i arbeidsmarkeds- og attføringstiltak eller lignende

Følgende grupper av personer er omfattet av arbeidsskadeforsikringen:

- a) personer som deltar i arbeidsmarkedstiltak, attføringstiltak, kurs eller lignende i regi av arbeidsmarkedsetaten eller trygdeetaten, eller deltar i program i henhold til lov om introduksjonsordning for nyankomne innvandrere. Det er et vilkår at tiltaket har yrkesopplæring, sysselsetting eller arbeidstrening som overordnet mål,
- b) personer som er pålagt å utføre arbeidsoppgaver etter sosialtjenesteloven § 5-3 andre ledd.

§ 3-4 Personer som utfører arbeid under opphold i institusjon eller lignende

Følgende grupper av personer er omfattet av arbeidsskadeforsikringen:

- a) personer under behandling i en helseinstitusjon som er offentlig godkjent etter lov om spesialisthelsetjenesten m.m.,

- b) personer som er under behandling i en rehabiliteringsinstitusjon, når utgiftene til oppholdet dekkes av det offentlige,
- c) personer som er under opplæring i en offentlig godkjent attføringsinstitusjon,
- d) personer som soner frihetsstraff eller utholder særreaksjoner i en av kriminalomsorgens anstalter,
- e) personer som utfører samfunnsstraff etter straffeloven § 28 a,
- f) personer som sitter i varetekt.

§ 3-5 Personer som søker å redde liv m.m.

Den som søker å redde andre menneskers liv eller avverge store kulturelle eller materielle tap, er omfattet av arbeidsskadeforsikringen.

Kapittel 4. Arbeidsskadeforsikring

§ 4-1 Plikten til å tegne arbeidsskadeforsikring

Arbeidsgivere plikter å tegne arbeidsskadeforsikring som skal dekke tap som omfattes av loven ved arbeidsskade. Arbeidsskadeforsikringen skal tegnes i samme forsikringsselskap for alle arbeidstakerne i en virksomhet.

Staten er unntatt fra forsikringsplikten. Arbeidstakere i staten kan kreve erstatning for arbeidsskade direkte fra staten. Det samme gjelder personer som går inn under lovens § 3-5.

Ved forsettlig eller uaktsom overtredelse av bestemmelsen i første ledd første punktum straffes arbeidsgiveren eller den som i arbeidsgiverens sted leder virksomheten, med bøter eller fengsel inntil 3 måneder.

§ 4-2 Informasjon om arbeidsskadeforsikringen

Arbeidsgivere skal på forsvarlig måte sørge for at arbeidstakerne med passende mellomrom blir orientert om arbeidsskadeforsikringens art, omfang og karakter. Forsikringsselskapet plikter å bistå arbeidsgiverne.

§ 4-3 Nærmere om arbeidsskadeforsikringen

Arbeidsskadeforsikring skal tegnes i et forsikringsselskap. For arbeidsgivere som ikke får tegnet forsikring etter første punktum, tegnes arbeidsskadeforsikring i en forsikringspool av solidarisk ansvarlige forsikringsselskaper.

Forsikringsvilkårene og annen nødvendig informasjon om forsikringsforholdet må foreligge på norsk. Forsikringsskadeerstatning skal motta og besvare henvendelser fra arbeidstakere om erstatning etter loven, på norsk.

§ 4-4 *Melding av arbeidsskader*

Arbeidstaker skal uten ugrunnet opphold melde en skade eller en sykdom som kan gi rett til erstatning etter denne loven, til arbeidsgiver eller andre i tilsvarende stilling. Slik melding likestilles med melding til forsikringsgiver.

Arbeidsgivere og andre i tilsvarende stilling skal uten ugrunnet opphold sende melding til forsikringsgiver når en arbeidstaker blir påført en skade eller sykdom som kan gi rett til erstatning fra forsikringsgiver etter denne loven.

Er melding ikke gitt etter andre ledd, kan skadelidte selv melde skaden eller sykdommen til forsikringsselskapet.

Melding til forsikringsselskapet etter andre og tredje ledd skal likevel ikke gis hvis kravet ikke overstiger utgifter til egenandelen i § 6-5. Der arbeidsgiver innen rimelig tid ikke refunderer arbeidstakers krav innenfor rammen av egenandelen, gjelder likevel tredje ledd i denne bestemmelsen.

Den som går inn under lovens § 3-5, må selv melde skaden til staten.

Arbeidsgiveren eller den som i arbeidsgiverens sted leder virksomheten, straffes med bøter eller fengsel inntil 3 måneder ved forsettlig eller uaktsom overtredelse av denne bestemmelsen.

§ 4-5 *Hvilken forsikringsgiver som er ansvarlig*

Forsikringsgiveren til den arbeidsgiveren arbeidstakeren hadde på det tidspunktet arbeidsulykken (§ 5-2) skjedde, er ansvarlig for å utbetale erstatning etter denne loven.

For arbeidssykdommer (§ 5-3) påligger ansvaret forsikringsgiveren til den arbeidsgiveren som arbeidstakeren hadde på det tidligste av følgende tidspunkter:

- a) da arbeidstakeren første gang søkte legehjelp for sykdommen,
- b) da arbeidstakeren første gang meldte krav til arbeidsgiveren eller forsikringsselskapet, eller
- c) da arbeidstakeren døde av sykdommen.

Andre ledd gjelder selv om sykdommen må anses forårsaket mens arbeidstakeren var i tjeneste hos en annen arbeidsgiver.

Dersom arbeidstakeren ikke lenger er i arbeid, svarer forsikringsgiveren til arbeidstakerens siste arbeidsgiver.

§ 4-6 *Opphør av en forsikringsavtale*

Opphører en forsikringsavtale å gjelde, svarer forsikringsgiveren likevel inntil ny forsi-

kringsavtale trer i kraft. Forsikringsgiverens ansvar faller likevel bort senest fire måneder etter opphøret av avtalen.

Forsikringsgiveren skal i betalingsvarsel eller oppsigelse gjøre arbeidsgiveren kjent med de følger som manglende forsikring kan få.

§ 4-7 *Arbeidsskadeforsikringsforeningen*

Forsikringsgivere som tilbyr forsikring etter loven, må være tilsluttet en forening av slike forsikringsgivere (Arbeidsskadeforsikringsforeningen). Foreningen skal ha vedtekter som er godkjent av departementet.

§ 4-8 *Manglende forsikring og regress*

Dersom arbeidsgiver ikke har overholdt sin forsikringsplikt etter § 4-1, eller ingen forsikringsgiver er ansvarlig etter §§ 4-5 eller 4-6, svarer de forsikringsgivere som tilbyr arbeidsskadeforsikring etter loven, i fellesskap for skadelidtes tap. Forsikringsgiverne er solidarisk ansvarlige. Skadesummen skal deles mellom dem i forhold til det premiebeløpet for arbeidsskadeforsikring som hver forsikringsgiver fikk i siste kalenderår.

Når forsikringsgiverne i fellesskap har utbetalt erstatning etter reglene i første ledd, kan de kreve regress hos den uforsikrede arbeidsgiveren uten hensyn til skyld.

§ 4-9 *Direkte krav, personlig ansvar og regress*

Arbeidsskadeforsikringen gjelder direkte til fordel for skadelidte.

Arbeidsgiveren hefter ikke overfor skadelidte for krav etter denne loven, med unntak av arbeidsgivers egenandel for utgifter, se § 6-5.

Skadelidte kan kreve erstatning av arbeidsgiver etter alminnelige erstatningsregler for skader eller sykdommer som ikke går inn under loven.

Forsikringsgiveren kan kreve regress hos en arbeidsgiver som forsettlig har voldt skaden eller sykdommen. Regressadgangen omfatter også refusjon til folketrygden.

Kan skadelidte etter alminnelige erstatningsregler kreve at en tredjeperson erstatter tap som omfattes av loven, trer forsikringsgiveren inn i arbeidstakerens rett overfor denne tredjepersonen.

§ 4-10 *Registreringsplikt, innsynsrett*

Forsikringsgiveren skal registrere krav som følge av ulykkesskade og arbeidssykdom.

Offentlige myndigheter, arbeidstaker- og arbeidsgiverorganisasjoner kan kreve innsyn i

registrerte opplysninger, herunder til bruk i skadeforebyggende arbeid. Innsynsretten gjelder likevel bare når det følger av personopplysningsloven.

Departementet kan gi forskrift om registrering, fellesregister, statistikk, at opplysninger av personlig karakter ikke skal registreres, og om taushetsplikt overfor andre enn dem som etter andre ledd har innsynsrett.

Kapittel 5. Vilkår for rett til erstatning

§ 5-1 Aktivitet, sted og tid

Arbeidsskadedekningen gjelder for arbeidsskader som oppstår mens arbeidstaker som nevnt i § 3-1 er i arbeid på arbeidsteden i arbeidstiden. Tilsvarende gjelder for personer som går inn under §§ 3-2 til 3-4. Personer som går inn under § 3-5 er omfattet av arbeidsskadedekningen under redningsaksjonen.

For arbeidstakere som er ansatt på skip, boreplattformer og andre flyttbare innretninger registrert i ordinært norsk skipsregister (NOR) eller norsk internasjonalt skipsregister (NIS), regnes hele det tidsrommet de er om bord som arbeidstid. Det samme gjelder for arbeidstakere som oppholder seg på anlegg eller innretninger i oljevirksomheten til havs. Tilsvarende gjelder også for arbeidstakere ansatt på skip som tilhører staten, men som etter sjøloven § 11 andre ledd siste punktum er unntatt fra registreringsplikt.

På reise til og fra arbeidsteden gjelder arbeidsskadedekningen bare dersom transporten skjer i arbeidsgiverens regi, eller er av en slik karakter at den medfører vesentlig økt risiko for skade.

§ 5-2 Ulykkesskade

Som ulykkesskade regnes en personskade, en sykdom eller et dødsfall som skyldes en arbeidsulykke som skjer mens vedkommende er arbeidsskadedekket, se § 5-1.

Som personskade regnes også skade på protese og støttebandasje.

Som arbeidsulykke regnes en plutselig eller uventet ytre hendelse som vedkommende har vært utsatt for i arbeidet. Som arbeidsulykke regnes også en konkret tidsbegrenset ytre hendelse som medfører en påkjenning eller belastning som er usedvanlig i forhold til det som er normalt i vedkommende arbeid.

Lidelser som skyldes påvirkning over tid, regnes ikke som ulykkesskade, med mindre de er likestilt med ulykkesskade etter § 5-3.

Ved vurderingen av om det foreligger en ulykkesskade skal det ses bort fra vedkommendes særlige mottakelighet for skaden, med mindre den særlige mottakelighet må anses som en helt overveiende årsak.

§ 5-3 Arbeidssykdommer som likestilles med ulykkesskade

Visse sykdommer som skyldes påvirkning i arbeidet samt visse klima- og epidemiske sykdommer skal likestilles med ulykkesskade. Departementet gir forskrift om hvilke sykdommer som skal likestilles med ulykkesskade.

Dersom skadelidte sannsynliggjør at han eller hun har en sykdom som er forenlig med sykdom som omfattes av forskriften, og dessuten har vært utsatt for skadelig eksponering på arbeidsplassen som kan være årsak til sykdommen, skal sykdommen anses forårsaket i arbeid på arbeidsteden i arbeidstiden, hvis ikke forsikringsgiver kan bevise at det åpenbart ikke er tilfellet.

Ved bevisvurderingen etter andre ledd kan det blant annet legges vekt på

- om sykdomsbildet er karakteristisk og i samsvar med det den aktuelle påvirkning kan framkalle,
- om vedkommende i tid og konsentrasjon har vært utsatt for den aktuelle påvirkning i en slik grad at det er en rimelig sammenheng mellom påvirkningen og det aktuelle sykdomsbildet, og
- om symptomene har oppstått i rimelig tid etter påvirkningen.

Ved vurderingen av om det foreligger en sykdom som skal likestilles med ulykkesskade, skal det ses bort fra vedkommendes særlige mottakelighet for sykdommen, med mindre den særlige mottakelighet må anses som en helt overveiende årsak.

Også andre sykdommer enn de som er angitt i forskriften etter første ledd kan likestilles med ulykkesskade, dersom skadelidte godtgjør at sykdommen skyldes påvirkning fra skadelige stoffer eller skadelige arbeidsprosesser. Dette gjelder likevel ikke for belastningslidelser og psykiske lidelser som skyldes påvirkning over tid.

§ 5-4 Medvirkning

Erstatningen kan settes ned eller falle bort dersom arbeidstakeren forsettelig eller grovt uaktsomt har medvirket til arbeidsskaden. Det skal tas hensyn til atferden og dens betydning for at skaden skjedde, omfanget av skaden og

forholdene ellers, se skadeserstatningsloven § 5-1 nr. 1.

Som medvirkning etter første ledd regnes også når arbeidstakeren har latt være i rimelig utstrekning å fjerne eller minske risikoen for skade eller etter evne å begrense skaden.

Medvirkning fra arbeidstakeren etter første og andre ledd skal likevel ikke innskrenke etterlattes rett til erstatning.

§ 5-5 Foreldelse

Arbeidstakerens krav mot forsikringsgiveren etter loven foreldes etter tre år. Fristen begynner å løpe ved utløpet av det kalenderåret arbeidstakeren fikk eller burde skaffet seg nødvendig kunnskap om det forhold som begrunner kravet.

Foreldelsesfristene i forsikringsavtaleloven og foreldelsesloven § 9 gjelder ikke. For øvrig gjelder reglene i foreldelsesloven så langt de passer.

Krav som er meldt til forsikringsselskapet før foreldelsesfristen er utløpt, foreldes tidligst seks måneder etter at arbeidstakeren har fått særskilt melding om at foreldelse vil bli påbetropt. Forsikringsavtaleloven § 20-3 gjelder tilsvarende. Meldingen må angi hvordan foreldelse kan avbrytes. Foreldelsesfristen forlenges ikke etter bestemmelsen her dersom det har gått mer enn 10 år fra kravet ble meldt til forsikringsselskapet.

Kapittel 6.

§ 6-1 Innledende bestemmelse

(1) Ved arbeidsskade kan skadelidte tilkjennes erstatning for

- inntektstap etter § 6-2 eller § 6-3
- merutgifter etter § 6-4
- hjemmearbeidstap etter § 6-5
- tapt livsutfoldelse etter § 6-6
- forsørgertap etter § 6-7

(2) Erstatning for påført økonomisk tap etter postene som nevnt i første ledd bokstavene a) til c) skal dekke skadelidtes individuelle tap i tiden frem til oppgjørstidspunktet. Det skal gjøres fradrag for ytelser fra det offentlige, jf. femte ledd.

(3) For fremtidig økonomisk tap gjelder reglene i § 6-2 til § 6-5. Grensen mellom påført og fremtidig tap er oppgjørstidspunktet for den enkelte tapspost. Med oppgjørstidspunktet menes det tidspunkt partene kommer til enighet eller det treffes avgjørelse som blir rettskraftig.

(4) Er det fremtidige tapet av begrenset varighet, skal erstatningen så langt mulig fastsettes med utgangspunkt i reglene om fremtidig

tap. Erstatning for fremtidig tap etter § 6-2 til § 6-6 skal ikke begrenses som følge av skadelidtes negative helseutvikling. Erstatningen kan likevel begrenses i den utstrekning skadelidte åpenbart har eller vil få en unormalt negativ helseutvikling som ikke skyldes ansvarshendelsen. Skadevolder har bevisbyrden for en slik påstand.

(5) Hvor det vises til denne bestemmelsen, skal det ved erstatningsutmålingen gjøres fradrag for ytelser fra det offentlige etter folketrygdloven, kommunehelsetjenesteloven, sosialtjenesteloven og andre regler så langt ytelser kompenseres for skaden. For annen vesentlig økonomisk støtte til kompensasjon av skaden, kan det gjøres fradrag i erstatningen.

(6) Forhåndsavtaler som begrenser skadelidtes rettigheter etter kapitlet her er ugyldige.

(7) Med «grunnbeløpet» menes grunnbeløpet i folketrygden (G), jf. folketrygdloven § 1-4.

(8) En skade anses konstatert på ulykkes-tidspunktet eller det tidspunkt skadelidte enten

- døde av skaden eller sykdommen uten å ha søkt legehjelp,
- første gang søkte legehjelp for skaden eller sykdommen, eller
- første gang meldte krav til forsikringsgiveren på grunn av skaden eller sykdommen

(9) Kongen kan gi nærmere regler om utmålingen.

§ 6-2 Inntektstaperstatning til voksne

(1) Erstatning for tap i fremtidig erverv utmåles med utgangspunkt i skadelidtes årsinntekt. Med årsinntekt menes skadelidtes pensjonsgivende inntekt til og med 19 G i det året skaden ble konstatert, i året før eller et senere år. Erstatningen fastsettes med utgangspunkt i det høyeste av disse beløpene etter tabell i forskrift gitt av Kongen. Arbeidsinntekt i utlandet og vesentlig utbytte fra selskap som åpenbart er vunnet ved arbeid før konstateringstidspunktet regnes som årsinntekt.

(2) Årsinntekten skal ikke settes lavere enn 5 G.

(3) I erstatningen gjøres fradrag for uføredekninger under pensjonsordninger som helt eller delvis er betalt av skadelidtes nåværende eller tidligere arbeidsgiver. Er skadelidte fylt 57 år på konstateringstidspunktet, ytes erstatning for tap av mulighet til avtalefestet pensjon.

(4) Har skadelidte bare tapt deler av sin inntektsevne, reduseres erstatningen tilsvarende, idet utmålingen tar hensyn til skadelidtes muligheter for å skaffe seg inntekt som med rimelig

het kan ventes på bakgrunn av evner, utdanning, praksis, alder og muligheter for omskolering. Erstatningen kan utmåles for et begrenset tidsrom regnet fra oppgjørstidspunktet jf. § 6-1 fjerde ledd.

(5) Leder reglene i første og andre ledd til et økonomisk resultat som er åpenbart urimelig jf. § 6-9, skal erstatningen fastsettes med utgangspunkt i skadelidtes antatte gjennomsnittlige inntektsnivå uten skaden de nærmeste årene etter konstateringstidspunktet. Erstatningen skal utmåles etter tabeller fastsatt i forskrift med mindre særlige grunner taler for en skjønnsmessig utmåling. Hvor det vil være åpenbart urimelig å ta utgangspunkt i årsinntekten etter første ledd for hele tapsperioden, kan det tas utgangspunkt i annen årsinntekt for en del av perioden.

§ 6-3 Inntektstapserstatning til barn

(1) Har skadelidte på konstateringstidspunktet ikke fylt 19 år, ytes erstatning for tap i erverv etter i paragrafen her.

(2) Inntektstap frem til og med det året skadelidte fyller 21 år, erstattes med et antall G som regulert i tabell i forskrift gitt av Kongen. Erstatning er betinget av at skadelidte er påført en medisinsk invaliditet på minst 10 %.

(3) Inntektstap etter det året skadelidte fyller 21 år erstattes etter § 6-2 og utmåles dette året. Inntekten uten skaden settes til 6 G, som regulert i forskrift gitt av Kongen. Er skaden konstatert det året skadelidte fyller 17, 18 eller 19 år, kan utmålingen avventes til det året skadelidte fyller 24 år. Er det åpenbart at skadelidte er 100 % varig ervervsufør, kan erstatningen likevel fastsettes tidligere. Skadevolder kan når som helst oppfylle sin betalingsforpliktelse ved å betale en erstatning som om skadelidte er 100 % varig ervervsufør. Fremskutt oppgjør etter tredje eller fjerde punktum er betinget av samtidig oppgjør av merutgiftserstatning etter § 6-4 fjerde ledd, og av hjemmearbeidserstatning jf. § 6-5 og ménerstatning jf. § 6-6, med lovens høyeste erstatning.

(4) Skadevolder eller dennes representant plikter å gi skadelidte særskilt melding om rett til oppgjør etter tredje ledd, det året skadelidte fyller 19 år. Varslet skal sendes skriftlig der det foreligger kontaklinformasjon hos skadevolder eller i folkeregisteret, og i andre tilfeller meddeles ved offentlig kunngjøring.

(5) Har skadelidte inntekt over 6 G på konstateringstidspunktet eller i året før, kan skadelidte som alternativ til utmåling etter paragrafen

her kreve erstatning etter § 6-1 andre ledd og § 6-2.

(6) Ved varig medisinsk invaliditet til og med 25 %, kan skadelidte alternativt kreve erstatningen fastsatt til en engangserstatning etter tabell i forskrift gitt av Kongen. Erstatningen reduseres forholdsmessig ved lavere varig medisinsk invaliditet enn 25 %. Det gis ikke erstatning etter leddet her ved lavere medisinsk invaliditet enn 5 %. Kravet må fremmes innen skadelidte fyller 16 år, likevel senest 5 år fra konstateringstidspunktet. Velges oppgjør etter leddet her, skal postene hjemmearbeidserstatning jf. § 6-5, merutgiftserstatning jf. § 6-4 og ménerstatning jf. § 6-6 gjøres opp samtidig.

(7) Har skadelidte barn et tidsbegrenset tap, skal erstatningen utmåles individuelt med utgangspunkt i reglene for fremtidig tap så langt de passer jf. § 6-1 fjerde ledd første punktum.

§ 6-4 Merutgiftserstatning

(1) Erstatning for skade på person skal dekke nødvendige og rimelige merutgifter som følger av ansvarshendelsen.

(2) Rent medisinske behov erstattes ikke ut over skadelidtes egenandel, med mindre det foreligger særlige grunner. Er behandlingsformen medisinsk akseptert, men med uavklart effekt for skadelidte, kan merutgifter ved å prøve behandlingen dekkes i den utstrekning dette finnes rimelig. Merutgifter ved velværebehandlinger og behandlingsformer som ikke er medisinsk akseptert, dekkes ikke etter paragrafen her.

(3) Erstatning til skadelidte med behov for hjelp til å oppnå selvstendighet, uavhengighet og trivsel kan ytes på et høyere nivå enn det offentlige tilbudet. For skadelidte som nevnt første punktum erstattes fremtidige merutgifter til dekning av varige og omfattende pleie- og omsorgsrelaterte behov med 2 G. Dette gjelder likevel ikke om skadelidte sannsynliggjør at årstapet er høyere enn 2 ½ G, eller skadevolder sannsynliggjør at årstapet er lavere enn 1 ½ G. Erstatningen fastsettes da individuelt.

(4) Rent sosiale behov dekkes ikke etter paragrafen her.

(5) Ved utmålingen etter første til tredje ledd andre punktum og ved individuell erstatning etter fjerde ledd siste punktum gjøres fradrag for offentlige ytelser etter § 6-1 femte ledd.

(6) Hvor erstatningen dekker gjennomsnittlige fremtidige årlige merutgifter, skal utmålingen skje etter forskrift gitt av Kongen.

§6-5 *Hjemmearbeidserstatning*

Ved utformingen av denne bestemmelsen har Utvalget har delt seg i to like store fraksjoner, med fire medlemmer på hver:

Robberstad, Aasland Jerstad, Fisknes og Skofte-land foreslår følgende regel:

(1) Erstatning for påført hjemmearbeidstap fastsettes med utgangspunkt i hva det koster å kjøpe tilsvarende tjenester. Offentlige ytelser kommer til fradrag etter § 6-1 femte ledd.

(2) Erstatning for fremtidig hjemmearbeidstap fastsettes med et årlig beløp lik

- a) 0,2 G ved varig tap av evnen til å utføre en vesentlig del av tyngre hjemmearbeid (gruppe 1).
- b) 0,4 G ved varig tap av evnen til å utføre en vesentlig del av også lettere hjemmearbeid (gruppe 2).

Har skaden i tillegg medført en ikke uvesentlig begrensning i evnen til å ta omsorg for barn, erstattes dette med 0,15 G per år frem til det året yngste barn fyller 19 år.

3) Har skadelidte et tidsbegrenset tap, gjelder ikke kravet om at funksjonsnedsettelsen er varig. Utmålingen gjøres etter § 6-1 fjerde ledd.

Den andre fraksjonen, bestående av Askeland, Flatner, Riisa og Orsteen foreslår følgende regel:

§ 6-5 *Hjemmearbeidstap*

(1) Erstatning for påført hjemmearbeidstap fastsettes med utgangspunkt i hva det koster å kjøpe tilsvarende tjenester. Offentlige ytelser kommer til fradrag etter § 6-1 femte ledd.

(2) Erstatning for fremtidig hjemmearbeidstap fastsettes med et årlig beløp lik

- a) 0,2 G ved varig tap av evnen til å utføre en vesentlig del av tyngre hjemmearbeid (gruppe 1).
- b) 0,4 G ved varig tap av evnen til å utføre en vesentlig del av også lettere hjemmearbeid (gruppe 2).

Har skaden i tillegg medført en ikke uvesentlig begrensning i evnen til å ta omsorg for barn, erstattes dette med 0,15 G per år frem til det året yngste barn fyller 19 år.

(3) Erstatning etter andre ledd er betinget av at skadelidte er påført varig medisinsk invaliditet på minst 10 %, med mindre det er klar sannsynlighetsovervekt for at skadelidte har et hjemmearbeidstap.

4) Har skadelidte et tidsbegrenset tap, gjelder ikke kravet om at funksjonsnedsettelsen er

varig, og tredje ledd får ikke anvendelse. Utmålingen gjøres etter § 6-1 fjerde ledd.

§ 6-6 *Ménerstatning*

(1) Har skadelidte fått varig medisinsk invaliditet på 5 prosent eller mer, utmåles særskilt ménerstatning. Ménets størrelse fastsettes etter forskrift. Erstatningen fastsettes ut fra ménets medisinske art og størrelse etter tabell gitt i forskrift.

(2) Har skadelidte en skade fra før, kan méngraden forhøyes. Ved fastsettelse av méngrad ved flere skader skal det tas hensyn til om en skade forsterker virkningen av en annen skade. Er ménet særlig byrdefullt for den personlige livsutfoldelsen, kan erstatningen etter første og andre ledd i paragrafen her forhøyes med inntil 10 prosent.

(3) Har skadelidte allerede fått full ménerstatning basert på 100 prosent medisinsk invaliditet for tidligere skade, kan det etter rettens skjønn gis en tilleggserstatning for den nye skaden.

(4) Har skadelidte en medisinsk prognose om sterkt forkortet levetid kan ménerstatningen utmåles i terminer, jf § 6-11. Terminbeløpet forhøyes med 0,5 G per år. Er den medisinske invaliditeten lavere enn 35 %, forhøyes terminbeløpet med 0,25 G per år.

§ 6-7 *Forsørgertaperstatning og omstillingserstatning*

(1) Erstatning for tap av forsørger tilkommer den eller de etterlatte som avdøde ved dødsfallet helt eller delvis forsørget. Erstatning kan etter forholdene tilkjennes selv om den avdøde ikke ved dødsfallet forsørget den etterlatte, forutsatt at denne i nær framtid kunne pårekne forsørging. Forsørgertap omfatter også verdien av avdødes arbeid i hjemmet og verdien av avdødes omsorg for barn.

(2) Erstatning til avdødes barn og samlivspartner utmåles med utgangspunkt i avdødes årsinntekt inntil 12 G i det året han eller hun dør eller i året før etter standardiserte satser i forskrift fastsatt av Kongen. Med årsinntekt menes inntekt som beskrevet i § 6-2 første ledd. Erstatning til andre for tap av forsørger skal dekke skadelidtes økonomiske tap.

(3) Tap i en omstillingsfase etter dødsfall erstattes med 1, 5 G. Erstatningen utbetales til gjenlevende samlivspartner eller til annen etterlatt person når særlige grunner taler for det. Hvor slik person ikke finnes, skal likevel begravellesutgifter erstattes med 0,5 G.

§ 6-8 Individuell utmåling av erstatning

Leder bestemmelsene foran til et åpenbart urimelig økonomisk resultat, utmåles erstatningen individuelt.

§ 6-9 Regress

1. Trygden eller en pensjonsinnretning kan ikke kreve regress hos den ansvarlige for trygdens eller pensjonsinnretningens utgifter og ansvar på grunn av skaden, med mindre denne er voldt forsettlig av den erstatningsansvarlige selv. Ved personskade-forsikring gjelder det samme for forsikrings-selskapets regress mot den ansvarlige. Regressretten gjelder bare i den utstrekning ytelsene tillegges betydning ved utmålingen av skadevolderens ansvar overfor den skadelidte.
2. Arbeidsgiveren kan kreve regress for lønn under sykdom eller liknende ytelser, så langt tredjemann er erstatningsansvarlig etter ellers gjeldende erstatningsregler. Regressretten omfatter ikke ytelser som arbeidsgiveren kan kreve dekket av trygden.
3. Ved forsikring som en arbeidsgiver har tegnet for en ansatt, kan selskapet forbeholde seg rett til regress mot den ansvarlige skadevolder.

§ 6-10 Oppgjørsform

Erstatning for personskade og tap av forsørger fastsettes til en engangssum, med mindre retten av særlige grunner finner å burde fastsette erstatningen helt eller delvis til terminbeløp. Terminbeløpet skal fastsettes i et antall G med mindre særlige grunner taler mot det. For betaling av terminbeløp kan den erstatningsansvarlige pålegges å stille sikkerhet. Når det finnes grunn til det, kan tingretten i den rettskrets der skadelidte har alminnelig verneting, etter begjæring av en part ved kjennelse helt eller delvis omgjøre terminbeløp til engangserstatning.

§ 6-11 Adgang til etteroppgjør

Et avsluttet oppgjør om ménerstatning eller erstatning for tap i framtidig erverv, erstatning for tap av evne til hjemmearbeid eller utgifter, kan kreves opptatt til ny behandling hvis skadelidtes medisinske helsetilstand eller ervervs-evne forverres vesentlig, og det er sannsynlighetsovervekt for at dette vil gi rett til en vesentlig høyere erstatning. Etteroppgjør kan ikke kreves senere enn 5 år etter oppgjørstidspunktet, likevel tidligst den dagen skadelidte fyl-

ler 26 år. Ved oppgjør etter § 6-3 sjette ledd kan bare forverring av skadelidtes medisinsk invaliditet gi grunnlag for etteroppgjør.»

§ 6-12 Revisjon

Kongen skal revidere tallverdiene bestemt i forskriften til § 6-2, § 6-3, § 6-4, § 6-5, § 6-6 og § 6-7 minst hvert femte år. Revisjonen skal særlig ta hensyn til ny lovgivning som er kommet til siden lovens ikrafttredelse eller forrige revisjon. Kongen kan oppnevne en særskilt nemnd som skal gi råd om revisjonen.

Kapittel 7. Alminnelige regler om saksbehandling mv.

§ 7-1 Saksbehandling i forsikringsselskapet

Krav om erstatning etter denne loven behandles av den forsikringsgiveren som er ansvarlig etter § 4-5, eller av Arbeidsskade-forsikringsforeningen, se § 4-8.

Arbeidsgiver skal behandle krav som gjelder egenandelen, se § 6-5 første ledd.

§ 7-2 Habilitetskrav

Forvaltningslovens regler om habilitet gjelder så langt de passer.

§ 7-3 Opplysningsplikten ved erstatningsoppgjøret

Skadelidt som vil fremme krav mot forsikringsselskapet, skal gi forsikringsselskapet opplysninger og dokumenter som er tilgjengelige for ham eller henne, og som forsikringsselskapet trenger for å kunne ta stilling til kravet.

Dersom forsikringsselskapet ber om samtykke til innhenting av taushetsbelagte opplysninger, skal samtykket begrenses til det som trengs på hvert trinn i saken. Opplysninger som skal vurderes av en medisinsk sakkyndig utenfor forsikringsselskapet, skal sendes til denne uten at de gjennomgås eller arkiveres i forsikringsselskapet med mindre forsikringsselskapet selv trenger opplysningene til annet enn det den sakkyndige skal vurdere.

Forsikringsselskapet skal gi melding når det innhentes opplysninger i henhold til samtykke.

§ 7-4 Innsynsrett i sakens dokumenter

Skadelidte har rett til innsyn i sakens dokumenter når dette følger av personopplysningsloven.

§ 7-5 Forsikringsselskapets veiledningsplikt

Ved krav om erstatning etter denne loven har forsikringsselskapet en veiledningsplikt i den enkelte sak. Veiledningen skal gi skadelidte anledning til på best mulig måte å ivareta sine

interesser i sakens anledning. Omfanget av veiledningen må likevel tilpasses det enkelte forsikringsselskaps situasjon.

Etter forespørsel fra skadelidte eller når sakens art eller skadelidtes forhold tilsier det, skal forsikringsselskapet gi veiledning om gjeldende lover og forskrifter av betydning for saken. Om mulig bør forsikringsselskapet også peke på omstendigheter som i det konkrete tilfelle særlig kan få betydning for resultatet.

§ 7-6 *Undersøkelse av medisinsk sakkyndig*

Departementet kan gi forskrift om godkjenning av organ som kan bistå i forbindelse med oppnevning av medisinsk sakkyndig ved undersøkelser og intervjuer som følge av krav mot forsikringsselskapet etter denne loven.

§ 7-7 *Avgjørelse, begrunnelse og underretning*

Avgjørelse av et krav om erstatning etter denne loven skal begrunnes skriftlig. Begrunnelsen kan utelates i den utstrekning den ikke kan gis uten å røpe opplysninger skadelidte ikke har krav på etter lovens § 7-4. Begrunnelsen skal gjengi sakens faktum og innholdet av de regler og de problemstillinger avgjørelsen bygger på.

Skadelidte skal snarest mulig underrettes skriftlig om avgjørelsen og om begrunnelsen for denne. I underretningen skal det gis opplysninger om klageadgang, klagefrist og den nærmere framgangsmåte ved klage, samt om forsikringsselskapets veiledningsplikt etter § 7-5, om retten til å se sakens dokumenter etter § 7-4, og om retten til etteroppgjør etter § 6-16.

§ 7-8 *Anmodning om at Arbeidsskadeforsikringsnemnda overtar saksbehandlingen*

Arbeidsskadeforsikringsnemnda kan etter anmodning fra skadelidte, beslutte å overta behandlingen av en sak som ikke er ferdigbehandlet av forsikringsselskapet. For at en slik anmodning skal vurderes, kreves at det har gått minst to år siden kravet om erstatning ble satt fram og at forsikringsselskapet ikke har tatt skritt i retning av å påbegynne saksbehandlingen.

I vurderingen av anmodningen kan blant annet hensynet til sakens opplysning, behovet for en toinstansbehandling, forsikringsselskapets arbeid i saken, årsaken til at to år har gått og hensynet til skadelidte vektlegges.

I saker av en slik art at en saksbehandlingstid over to år er nødvendig, skal ikke nemnda

overta behandlingen av saken før avgjørelse i forsikringsselskapet er truffet.

§ 7-9 *Svik under erstatningsoppgjøret*

Gir skadelidte ved erstatningsoppgjøret bevisst uriktige eller ufullstendige opplysninger etter § 7-3 første ledd, som han eller hun vet eller må forstå kan føre til at det blir utbetalt en erstatning som han eller hun ikke har krav på, mister vedkommende erstatningskravet mot forsikringsselskapet etter denne loven. Dersom skadelidtes forhold bare er lite klanderverdig, bare angår en liten del av kravet, eller dersom det ellers foreligger særlige grunner, kan han eller hun likevel få delvis erstatning.

Vil forsikringsselskapet gjøre gjeldende at det etter første ledd er helt eller delvis fri for ansvar, skal forsikringsselskapet politianmelde skadelidtes forhold. Forsikringsselskapet skal videre gi skadelidte eller andre som har krav på erstatning, skriftlig beskjed om sitt standpunkt. Beskjeden skal gis uten ugrunnet opphold etter at forsikringsselskapet ble kjent med det forholdet som medfører at bestemmelsen i første ledd påberopes. I denne forbindelse skal forsikringsselskapet også gi orientering om adgangen til å kreve nemndbehandling etter § 8-1, eventuelt om andre muligheter til å få prøvd saken utenfor domstolene.

Forsømmer forsikringsselskapet å politianmelde forholdet, eller å gi slik beskjed som nevnt i andre ledd, mister det retten til å påberope seg forholdet.

Kapittel 8. Arbeidsskadeforsikringsnemnda

§ 8-1 *Arbeidsskadeforsikringsnemndas kompetanse*

Arbeidsskadeforsikringsnemnda skal behandle tvister mellom skadelidte og forsikringsselskaper når tvisten gjelder krav om erstatning etter denne loven.

Dersom vilkårene for å behandle en klage ikke foreligger, skal Arbeidsskadeforsikringsnemnda avvise saken.

Tas klagen under behandling, kan Arbeidsskadeforsikringsnemnda prøve alle sider av saken og herunder ta hensyn til nye omstendigheter. Den skal vurdere de synspunkter som klageren og innklagede kommer med, og kan også ta opp forhold som ikke er berørt av partene.

Arbeidsskadeforsikringsnemnda kan selv treffe ny avgjørelse i saken eller oppheve avgjørelsen og sende saken tilbake til forsikringsselskapet til helt eller delvis ny behandling.

§ 8-2 *Arbeidsskadeforsikringsnemndas organisering*

Kongen oppnevner leder, nestleder og medlemmer med personlige varamedlemmer til Arbeidsskadeforsikringsnemnda. Leder skal ha juridisk embetseksamen.

Arbeidsskadeforsikringsnemnda settes i hver sak med minst tre medlemmer etter en sirkulasjonsordning som fastsettes av nemndas leder. Et juridisk medlem skal være administrator. I tillegg settes nemnda etter sakens art med et medisinsk kyndig medlem.

Departementet kan gi forskrift om Arbeidsskadeforsikringsnemndas sammensetning og virksomhet.

§ 8-3 *Klage og klagefrist*

Forsikringsselskapets avgjørelse av krav om erstatning etter denne loven kan skadelidte påklage til Arbeidsskadeforsikringsnemnda.

Fristen for å klage er den samme som etter de alminnelige reglene om foreldelse i lovens § 5-5.

§ 8-4 *Klagens adressat, form og innhold*

Klagen skal settes fram for Arbeidsskadeforsikringsnemnda. Ved muntlig klage skal erklæringen settes opp skriftlig av Arbeidsskadeforsikringsnemnda. Kopi av klagen skal Arbeidsskadeforsikringsnemnda sende til forsikringsselskapet som fattet den påklagede avgjørelsen, se § 8-5 første ledd. Klagen skal nevne den endring som ønskes i den avgjørelsen det klages over.

§ 8-5 *Saksforberedelsen i klagesak*

Arbeidsskadeforsikringsnemnda skal påse at saken er så godt opplyst som mulig før vedtak treffes. Arbeidsskadeforsikringsnemnda skal be om eventuelle merknader til klagen fra det forsikringsselskapet som traff avgjørelsen. Arbeidsskadeforsikringsnemnda kan pålegge forsikringsselskapet å foreta nærmere undersøkelser m.m.

Forsikringsselskapet skal foreta de undersøkelser klagen gir grunn til. Om forsikringsselskapets behandling av klagen gjelder §§ 7-2 til 7-9 tilsvarende. Forsikringsselskapet kan oppheve eller endre avgjørelsen dersom det finner klagen begrunnet. Treffer forsikringsselskapet ikke ny avgjørelse, skal svar inngis til Arbeidsskadeforsikringsnemnda så snart som mulig. Dersom forsikringsselskapet gir uttalelser til Arbeidsskadeforsikringsnemnda som klager

kan kreve å få se uten hinder av § 7-4, skal forsikringsselskapet sende kopi til klager.

§ 8-6 *Saksbehandling i Arbeidsskadeforsikringsnemnda*

Arbeidsskadeforsikringsnemnda treffer vedtak med alminnelig flertall. Både flertallets og mindretallets syn skal begrunnes.

Forvaltningsloven og offentlighetsloven gjelder for virksomheten til Arbeidsskadeforsikringsnemnda i den utstrekning ikke annet er bestemt i denne loven.

Arbeidsskadeforsikringsnemndas vedtak settes i verk av forsikringsselskapet.

§ 8-7 *Arbeidsskadeforsikringsnemndas sekretariat*

Saksforberedelsen for Arbeidsskadeforsikringsnemnda forestås av et eget sekretariat.

Arbeidsskadeforsikringsnemndas sekretariat kan etter nemndas bestemmelse treffe avgjørelse på vegne av den.

§ 8-8 *Domstolsprøving*

Når vedtak i Arbeidsskadeforsikringsnemnda foreligger, kan forsikringsselskapet og skadelidte uten forliksmekling bringe saken inn for lagmannsretten i det lagdømme der skadelidte har sitt hjemting.

Søksmål må reises innen seks måneder fra det tidspunktet underretning om vedtak i Arbeidsskadeforsikringsnemnda er kommet fram til vedkommende. Når denne fristen er utløpt uten at søksmål er reist, har vedtaket samme virkning som rettskraftig dom, og kan fullbyrdes etter reglene for dommer.

Søksmål etter første ledd reises mot forsikringsselskapet eller Arbeidsskadeforsikringsforeningen.

§ 8-9 *Finansiering av Arbeidsskadeforsikringsnemnda*

Arbeidsskadeforsikringsnemndas virksomhet skal finansieres av forsikringsselskapene i fellelskap, se § 4-1 første ledd.

Departementet kan gi forskrift om finansieringen.

Kapittel 9. *Ikrafttreden og overgangsbestemmelser*

§ 9-1 *Ikrafttreden*

Loven gjelder fra den tid Kongen bestemmer.

§ 9-2 *Overgangsbestemmelser*

Loven gjelder for ulykkesskader (§ 5-2) som skjer etter at loven trådte i kraft.

Loven gjelder for arbeidssykdommer (§ 5–3) når arbeidstakeren etter at loven trådte i kraft

- a) første gang søkte legehjelp for sykdommen, eller
- b) første gang meldte krav til forsikringsselskapet, eller
- c) døde av sykdommen.

Loven gjelder likevel ikke for arbeidssykdommer der arbeidsforholdet eller tjenesten ble avsluttet før 1. januar 1990.

§ 9–3 *Endringer i andre lover*

Fra den tid loven trer i kraft, gjøres følgende endringer i andre lover:

1. Endring i lov 13. august 1915 nr. 6 om rettergangsmåten for tvistemål.

Twistemålsloven § 3 får nytt nr. 4 som skal lyde:
4. søksmål om lovligheten av Arbeidsskadeforskringsnemndas vedtak.

2. Endring i lov 16. juni 1989 nr. 65 om yrkesskadeforsikring.

Yrkesskadeforsikringsloven § 21 andre ledd skal lyde: (*Overgangsbestemmelser*)

Det ytes ikke erstatning etter denne loven for arbeidsskader som kommer inn under lov av x.x. nr. x om arbeidsskadeforsikring.

3. Endring i lov 28. februar 1997 nr. 19 om folketrygd.

Folketrygdloven § 23–8 første ledd skal lyde: (*Overgangsbestemmelser*)

Forsikringsselskapene skal refundere trygdeutgifter ved yrkesskader med et beløp som beregnes i prosent av selskapenes erstatningsutbetalinger etter lov av 16. juni 1989 nr. 65 om yrkesskadeforsikring og lov av x.x. nr. x om arbeidsskadeforsikring.

Folketrygdloven § 26–2 tredje ledd skal lyde: (*Overgangsbestemmelser*)

Det ytes ikke stønad etter særbestemmelsene om yrkesskade i denne loven for arbeidsskader som kommer inn under lov av x.x. nr. x om arbeidsskadeforsikring.

4. Endring i lov 17. juli 1998 nr. 61 om grunnskolen og den videregående opplæringa (opplæringslova).

Opplæringslova ny § 13–3b skal lyde: (*Plikt for kommunen, fylkeskommunen og andre å tegne ulykkesforsikring*)

Kommuner, fylkeskommuner og andre som driver opplæring etter denne loven plikter å tegne ulykkesforsikring for skoleelevene.

Departementet gir forskrift om slik ulykkesforsikring.

5. Lov 15. januar 1999 nr. 2 om revisors oppgaver ved revisjon av årsregnskap mv.

Revisorloven § 5–2 fjerde ledd nr. 4 skal lyde:

4. forhold som kan føre til ansvar for medlem av styret, bedriftsforsamlingen, representantskapet eller daglig leder, *herunder om arbeidsskadeforsikring er tegnet.*

18.2 Merknader til bestemmelser i andre lover

Yrkesskadeforsikringsloven § 12

«§ 12. Tap som omfattes.

Yrkesskadeforsikringen skal dekke lidt tap, tap i framtidig erverv, *hjemmearbeidstap* og utgifter som skaden antas å påføre skadelidte i framtiden. Hvis skadelidte har fått varig skade av medisinsk art, skal det gis særskilt ménerstatning. Loven gjelder *ikke smerteerstatning eller oppreisning* etter skadeserstatningsloven av 13. juni 1969 nr. 26 § 3-7 og § 3-10.

Yrkesskadeforsikringen skal ved dødsfall gi erstatning til dem som arbeidstakeren helt eller delvis forsørget. Skadeserstatningsloven av 13. juni 1969 nr. 26 § 3-8 gjelder tilsvarende.»

Merknader:

Regelen er beholdt i samme form og med langt på vei samme innhold som i tidligere lov. Lovforslaget om standardisering gjør det imidlertid nødvendig å gjøre enkelte tillegg og presiseringer vedrørende yrkesskadeforsikringens nedslagsfelt. For det første er yrkesskadeforsikringen nå tiltenkt å dekke erstatning for tap av evne til hjemmearbeid som en egen post, jf. kapittel 8 foran. Tapsposten er derfor inkludert i den første setningen i § 12, se forslaget nedenfor. Kravet til «betydelig» skade er fjernet som kriterium for ménerstatning, i samsvar med at grensen for ménerstatning er foreslått flyttet fra 15 til 5 prosent medi-

sinsk invaliditet, se punkt 9.3 foran. Oppreisningserstatning er som før holdt utenfor det som er dekket i yrkesskadeforsikringsloven. Også den nye, generelle erstatningsposten smerteerstatning er holdt utenfor yrkesskadeforsikringslovens erstatningsposter, se om dette punkt 10.6.4.2 foran. For øvrig er det kun gjort endringer i paragrafhenvisingene slik at de viser til riktig bestemmelse i det nye lovforslaget.

Straffeprosessloven § 444

§ 444. Med mindre noe annet følger av § 446, har en siktet rett til erstatning av staten for økonomisk tap som forfølgningen har påført ham

- a) dersom han blir frifunnet,
- b) dersom forfølgningen mot ham blir innstilt, eller
- c) for så vidt han har vært pågrepet eller fengslet i strid med Den europeiske menneskerettskonvensjon artikkel 5 eller FNs konvensjon om sivile og politiske rettigheter artikkel 9.

En domfelt har også rett til erstatning for økonomisk tap som skyldes fullbyrdet straff som overstiger den straff som idømmes etter gjenåpning. *Erstatningen utmåles etter reglene i skadeserstatningsloven kapittel 3.*

Merknader:

Regelen foreslås videreført uten realitetsendringer, likevel slik at den tilpasses reglene i lovforslaget. Erstatning med hjemmel i strpl. § 444 utmåles etter alminnelige regler, jf. Ot.prp. nr. 77 (2001–2002) s. 51, hvor Justisdepartementet uttaler at erstatning etter strpl. § 444 «som utgangspunkt bør utmåles etter alminnelige erstatningsrettslige prinsipper». Når det nå innføres generelle, standardiserte regler om personskadeerstatning, er det naturlig at § 444 kobler seg inn på disse gjennom en klar henvisning i loven. Samtidig ligger det i bestemmelsens nedslagsfelt at det i første rekke vil gjelde påført tap, som skal utmåles individuelt også etter det nye lovforslaget. Dermed innebærer ikke denne tilføyselsen i loven ikke så store endringer i den praktiske rettsanvendelsen. Så langt fremtidstap er aktuelt å utmåle etter § 444, kan reglene i det nye lovforslaget få innvirkning på resultatet.

Straffeprosessloven § 445

Selv om vilkårene for erstatning etter § 444 ikke er oppfylt, skal siktede såfremt det fremstår som rimelig tilkjennes erstatning for økonomisk tap som følge av særlig eller uforholdsmessig skade som forfølgningen har påført ham. *Erstatningen utmåles etter reglene i skadeserstatningsloven kapittel 3.*

Merknader:

Regelen forslås videreført uten realitetsendringer. Regelens anvendelsesområde gjelder i første rekke situasjoner som resulterer i et påført tap, jf. eksemplene i Ot.prp. nr. 77 (2001–2002) s. 49 og 81. Etter Utvalgets forslag til ny skadeserstatningsloven kapittel 3 skal påført tap utmåles individuelt, jf. lovutkastet § 3-1 andre ledd. En henvisning til reglene i skadeserstatningsloven kapittel 3 vil dermed ikke ha betydning for rettsanvendelsen eller resultatet. En henvisning til kapittelet er likevel tatt med for klarhets skyld, og for å etablere en systematikk etter at utmålingsreglene nå er foreslått endret.

Foreldelsesloven § 9

1. Krav på skadeserstatning eller oppreisning foreldes 3 år etter den dag da skadelidte fikk eller burde skaffet seg nødvendig kunnskap om skaden og den ansvarlige. *Ved krav som oppstår på grunnlag av personskader er likevel startpunktet for fristen utløpet av det kalenderår skadelidte fikk eller burde skaffet seg slik kunnskap som nevnt i første punktum.*

Merknader:

Regelen innfører friststart ved kalenderårets slutt for alle personskadekrav. En slik regel har fungert godt på yrkesskadeområdet og forsikringsavtalelovens område, noe som er en selvstendig begrunnelse for den nye regelen. Videre innebærer det nye lovforslaget at det etableres samme utmålingsregler på og utenfor yrkesskadeområdet. Det er da naturlig at også foreldelsesreglene harmoniseres.

Kunnskapskravet skal være det samme som i den alminnelige foreldelsesloven noe som er en videreføring av rettstilstanden hva gjelder yrkesskader. Regelen innebærer ingen realitetsendring på yrkesskadeområdet.

Forsikringsavtaleloven § 8-6

Krav på erstatning foreldes etter tre år. Fristen begynner å løpe ved utløpet av det kalenderår da sikrede fikk nødvendig kunnskap om de forhold som begrunner kravet. Kravet foreldes likevel senest 10 år etter utløpet av det kalenderår da forsikringstilfellet inntraff. Har selskapet sendt sikrede slik melding som nevnt i § 8-5 andre ledd, inntretr foreldelse tidligst ved utløpet av den fastsatte fristen.

Ved ansvarsforsikring foreldes selskapets ansvar etter de samme regler som gjelder for sikredes erstatningsansvar, jf likevel tredje ledd.

Krav som er meldt til selskapet før foreldelsesfristen er utløpt, foreldes tidligst seks måneder etter at sikrede, eller skadelidte (jf §§ 7-6 og 7-7), har fått særskilt skriftlig melding om at foreldelse vil bli påberopt. Meldingen må angi hvordan foreldelse avbrytes. Foreldelsesfristen forlenges ikke etter bestemmelsen her dersom det er gått mer enn 10 år fra kravet ble meldt til selskapet. *Har selskapet unnlatt varsling etter skadeserstatningsloven § 3-3 fjerde ledd, gjelder dette først hvor det har gått 30 år fra forsikringstilfellet inntraff.* Medfører første punktum ved ansvarsforsikring at skadelidtes krav mot sikrede foreldes før kravet mot selskapet, består likevel selskapets ansvar overfor skadelidte

For øvrig gjelder reglene i foreldelsesloven 18 mai 1979 nr. 18. Fristen i første ledd tredje punktum kan likevel ikke forlenges etter lovens § 10

Merknader:

I det nye systemet for barneerstatning, skal erstatningen for inntektstap som hovedregel utmåles i to faser. Skadevolder eller forsikringsinstitusjoner som plikter å dekke tapet er pålagt å varsle skadelidte før et erstatningsoppgjør i fase to, se lovutkastet § 3-3 fjerde ledd. For å gjøre varslingsregelen effektiv for en stor del av sakene, er det foreslått en regel om at manglende varsel kan forskyve foreldelsesfristen. Regelen er plassert i fal. § 8-6 tredje ledd, se foran. En frist på 30 år fra forsikringstilfellet inntraff vil gi en rimelig balansering mellom skadelidtes og skadevoldersidens interesser. Det vises til punkt 6.3.5.7 foran, hvor behovet for en sanksjon for manglende varsling er nærmere beskrevet.

Forsikringsavtaleloven § 18-6

Krav på forsikringssum ved kapitalforsikring i livsforsikring foreldes etter 10 år, og andre krav på erstatning eller forsikringssum etter 3 år. Fristen begynner å løpe ved utløpet av det kalenderår da den berettigede fikk nødvendig kunnskap om de forhold som begrunner kravet. Kravet foreldes likevel senest 20 år, henholdsvis 10 år, etter utløpet av det kalenderår da forsikringstilfellet inntraff. Har selskapet i ulykkes- eller sykeforsikring sendt slik melding som nevnt i § 18-5 andre ledd, inntretr foreldelse tidligst ved utløpet av den fastsatte fristen.

Krav på pensjons- eller livrenteforsikring foreldes når det er gått 10 år fra den dag da det siste gang ble utbetalt en termin. Er det ikke betalt noen terminer, løper fristen fra den dag da den berettigede kunne ha krevd første termin. Krav på forfalte terminer foreldes dessuten 3 år fra forfall.

Krav som er meldt til selskapet før foreldelsesfristen er utløpt, foreldes tidligst seks måneder etter at sikrede har fått særskilt skriftlig melding om at foreldelse vil bli påberopt. Meldingen må angi hvordan foreldelse avbrytes. Foreldelsesfristen forlenges ikke etter bestemmelsen her dersom det er gått mer enn 10 år fra kravet ble meldt til selskapet. *Har selskapet unnlatt varsling etter skadeserstatningsloven § 3-3 fjerde ledd, gjelder dette først hvor det har gått 30 år fra forsikringstilfellet inntraff.*

For øvrig gjelder reglene i foreldelsesloven 18 mai 1979 nr. 18. Fristen i første ledd tredje punktum kan likevel ikke forlenges etter lovens § 10

Merknader:

Lovgrunnen er den samme som for fal. § 8-6. Det vises til merknadene til denne bestemmelsen.

Voldsoffererstatningslov § 4

Voldsoffererstatningen skal dekke påført tap, fremtidige merutgifter, fremtidig inntektstap og fremtidig hjemmearbeidstap som skyldes personskaden. Har skadelidte fått varig skade av medisinsk art, tilkjennes ménerstatning. Ved forbigående sykdom eller betydelige smerter svares særskilt smerteerstatning. Erstatning utmåles etter reglene i skadeserstatningsloven kapittel 3.

Merknader:

Regelen samler reguleringen av utmåling av personskadeerstatning i medhold av voldsoffererstatningsloven i én paragraf. Den erstatter någjeldende voldsoffererstatningsloven § 4 og § 5. Regelen gir lovforslaget om personskadeerstatning anvendelse i voldsoffersakene. Voldsoffererstatningsloven § 5 foreslås opphevet.

Voldsoffererstatningsloven § 6

Uansett om det ytes ménerstatning eller smerteerstatning etter reglene i § 4, jf. skadeserstatningsloven §§ 3-6 og 3-7, kan den skadelidte tilkjennes en rimelig oppreisning, jf. skadeserstatningsloven § 3-10.

Merknader:

Regelen er en videreføring av någjeldende § 6 i voldsoffererstatningsloven, med den forskjell at det nye lovforslagets paragrafhenvvisninger er anvendt. Koordineringen mellom smerteerstatningen og oppreisningserstatningen skal være den samme som den som er beskrevet under redegjørelsen for regelen om smerteerstatning, jf. punkt 10.3.2 foran. Regelen er noe enklere formulert enn den någjeldende regelen.

Voldsoffererstatningsloven § 7

Voldsoffererstatning for tap av forsørger ved dødsfall tilkommer den eller de etterlatte som avdøde ved dødsfallet helt eller delvis forsørget. Erstatning kan etter forholdene tilkjennes selv om avdøde ikke ved dødsfallet forsørget den etterlatte, forutsatt at denne i nær fremtid kunne påregne forsørging. *Erstatningen utmåles etter skadeserstatningsloven § 3-8 med tilhørende forskrift.*

Ved dødsfall kan avdødes ektefelle, samboer, barn eller foreldre tilkjennes erstatning for personskade etter § 4 og oppreisning etter § 6. I særlige tilfeller kan saken tilkjennes erstatning og oppreisning som nevnt i leddet her.

For erstatning etter bestemmelsen her anses dødsfallet som ett skadetilfelle etter § 11.

Merknader:

Regelen er en ren videreføring av den någjeldende regel, bare med den forskjell at det nå henvises til en standardisert forsørgertaperstatning, og slik

at paragrafnummeret er erstattet med det som er riktig etter det nye lovforslaget.

Voldsoffererstatningsloven § 9

Ved utmålingen av voldsoffererstatningen gjøres det fullt fradrag for lønn under sykdom og liknende ytelser, trygdeytelser og ytelser fra pensjonsordning i arbeidsforhold eller yrke, *med mindre slikt fradrag allerede er tatt hensyn til ved standardisert erstatning etter skadeserstatningsloven kapittel 3.* Videre gjøres det fullt fradrag for forsikringsytelser og annen økonomisk støtte som skadelidte er berettiget til som følge av skaden.

Merknader:

Regelen er en videreføring av den någjeldende § 9 og inneholder ingen egentlige realitetsendringer. Ordlyden er imidlertid tilpasset det faktum at fradrag for offentlige ytelser er bakt inn i mange av utmålingsreglene som bygger på standardisering. Når det gjelder fradrag for forsikringsytelser og annen økonomisk støtte har Utvalget som beskrevet i punkt 4.3 ovenfor foreslått ulike endringer og presiseringer hva gjelder alminnelig erstatningsrett. Fradragsproblematikken kommer imidlertid i en litt annen stilling hvor det offentlige har betalt erstatning for et ansvarsbetin- gende forhold som er forårsaket av et privat rett- subjekt. Utvalget har derfor ikke ville foreslå endringer i voldsoffererstatningsloven på dette punktet.

Voldsoffererstatningsloven § 12

Om overdragelse og overføring ved arv av krav på voldsoffererstatning og rådighetsbegrensninger over voldsoffererstatninger gjelder skadeserstatningsloven § 3-15 tilsvarende.

Merknader:

Regelen videreføres uten realitetsendringer. Paragrafhenvisningen vedrørende oppreisningsbestemmelsen er endret i tråd med nummereringen i det nye lovforslaget.

Bilansvarsloven § 4

Gjer ei motorvogn skade, har skadelidaren krav på skadebot hjå det trygdelaget som

vogna er trygda i etter kapittel IV ennå om ingen er skuld i skaden. Oppreisning for ikkje økonomisk skade fell likevel berre inn under trygdelaget sitt ansvar når skadevoldaren fyller vilkåra for ansvar etter lov 13. juni 1969 om skadeserstatning § 3-10.

Merknader:

Henvisningen til oppreisningsbestemmelsen er omnummerert i samsvar med lovforslaget. Idet skade voldt ved bruk av motorvogn er unntatt fra smerteerstatningens nedslagsfelt, er det ellers ikkje nødvendig å gjøre endringer i bilansvarslovens § 4, jf. merknadene til § 3-7 første ledd andre punktum og punkt 10.6.4.2.3 foran.

Kapittel 19

Referanser

Andenæs 1941

Andenæs, Johs. *Konkurrerende skadeårsaker*. Tidsskrift for Rettsvitenskap, 1941, s. 241–298.

Andersen 1955

Andersen, Kristen. *Erstatningsansvar eller forsikring eller begge deler*. Tidsskrift for Rettsvitenskap, 1955, s. 386 f.

Arnholm 1975

Arnholm, Carl Jacob. *Tre utsnitt av den almindelige privatrett*. Oslo: Tanum-Nordli 1975.

Askeland 2004

Askeland, Bjarte. *Regress og regressavskjæring – Rt. 2003 s. 1601*. Tidsskrift for Erstatningsrett, 2004, s. 43–60.

Askeland 2006a

Askeland, Bjarte. *Tapsfordeling og regress ved erstatningsoppgjør*. Bergen: Fagbokforlaget, 2006.

Askeland 2006b

Askeland, Bjarte. *Kompensasjonsrelevans og skadeoppgjørrelevans – Rt. 2005 s. 769*, Tidsskrift for Erstatningsrett, 2006, s. 3–21.

Askeland 2009

Askeland, Bjarte. *Punitive damages in Scandinavia*. I: Punitive damages: Common Law and Civil Law Perspectives. Redigert av Helmut Koziol og Vanessa Wilcox. Wien, 2009, s. 115–122.

Askeland og Ulfbeck 2008

Askeland, Bjarte og Vibe Ulfbeck: *EU Tort and the Scandinavian Legal Family*. I: Tort law of the European Community. Redigert av Helmut Koziol og Reiner Schulze. Wien 2008 s. 489–511.

Bengtsson og Strömbäck 2008

Bengtsson, Bertil og Erland Strömbäck. *Skadeståndslagen: en kommentar*. 3. oppl. Stockholm: Nordstedts Juridik, 2008.

Bergsåker 1982

Bergsåker, Trygve. *Forsikringsytelsers betydning ved utmåling av erstatning for skade på person*. Jussens Venner, 1982, s. 29–148.

Björnsson 1999

Björnsson, Arnljotur. *A survey of Icelandic tort law*. Scandinavian studies of tort law, 1999 (Vol. 38) s. 295–314.

Bona og Mead 2003

Bona, Marco og Philip Mead. *Personal injury compensation in Europe : a comparative study of and guide to: right to claim full and fair compensation, protection of primary victims, recoverable losses, psychiatric damage, limitation law, harmonization*. Redigert av Marco Bona og Philip Mead med bidrag fra Katherine Allen. Denventer: Kluwer, 2003.

Brynildsen, Lid og Nygård 2008

Brynildsen, Claus, Lid, Børre og Truls Nygård. *Forsikringsavtaleloven: med kommentarer*. 2. utg. Oslo 2008.

Calabresi 1970

Calabresi, Guido. *The costs of accidents*. New Haven: Yale University Press, 1970.

Carlsson 2008

Carlsson, Mia. *Arbetskada: samspelet mellan skadestånd och andra ersättningsordningar*. Stockholm: Jure, 2008.

Carlsson 2010

Carlsson, Mia. *Skadeståndsrättslig sambandsvärdering – en kursändring*. JT, 2009–10, s. 259 f.

van Dam 2006

van Dam, Cees. *European tort law*. Oxford: University Press, 2006.

Doublet 1995

Doublet, David Roland. *Rett, vitenskap og fornuft: et systemteoretisk perspektiv på den rettslige argumentasjons verdimeslige forutsetninger*. Bergen: Alma Mater, 1995.

Eckhoff og Helgesen 2001

Eckhoff, Torstein og Jan Helgesen. *Rettskildelære*. 5. utg. Oslo: Universitetsforlaget, 2001.

Eide 1995

Eide, Erling. *Kapitaliseringsrenten – ny episode*. Lov og Rett, 1995, s. 351–358.

Eide 2010

Eide, Erling. *Kapitaliseringsrenten som juristskapt virkelighet*. Nytt i Privatretten, nr. 2 2010.

Eide 2011

Eide, Erling. *Kapitaliseringsrenten og Høyesteretts misforståelse*. Tidsskrift for Erstatningsrett, 2011 (under publisering).

von Eyben 1983

von Eyben, Bo. *Kompensation for personskade I: Reformering af ulykkeskompensationen: bind 2: kapitel 9–15*. København: Gad, 1983.

von Eyben og Isager 2007

von Eyben, Bo og Helle Isager. *Lærebog i erstatningsret*. 6. utg. København: Jurist- og Økonomforbundets Forlag, 2007.

Falkanger og Bull 2010

Falkanger, Thor og Hans Jacob Bull. *Sjørett*. 7. utg. Oslo: Sjørettsfondet akademisk, 2010.

Frantzen 2005

Frantzen, Torstein. *Bør skatteplikt for personskadeerstatning oppheves*. Lov og Rett, 2005, s. 220–235.

Gjelsvik 1924

Gjelsvik, Nikolaus. *Innledning i rettsstudiet*. 2. utg. Oslo: Samlaget, 1924.

Graziano 2007

Graziano, Thomas Kadner. I: *Digest of European tort law, vol. 1: essential cases on natural causation*. Redigert av Bénédicte Winiger, Helmut Koziol, Bernhard A. Koch og Reinhard Zimmermann. Wien: Springer, 2007.

Gaarder 2008

Gaarder, Morten. *Arbeidsulykkebegrepet – betraktninger med utgangspunkt i Palle-kjennelsen, Rt. 2007 s. 882*. Tidsskrift for Erstatningsrett, 2008, s. 62–83.

Hagstrøm 2001

Hagstrøm, Viggo. *Compensatio lucri cum damno*. Jussens Venner, 2001, s. 157–172.

Hagstrøm 2003

Hagstrøm, Viggo i samarbeid med Magnus Aarbakke. *Obligasjonsrett*. Oslo: Universitetsforlaget, 2003.

Haugli 2007

Haugli Trude. *Lov om barn og foreldre*. Jussens Venner, 2007, s. 327–389.

Hellner 1976

Hellner, Jan. *Skadeståndsrätt*. 3. uppl. Stockholm: Almqvist & Wiksell, 1976.

Hellner og Radetzki 2006

Hellner, Jan og Marcus Radetzki. *Skadeståndsrätt*. 7. uppl. Stockholm: Norstedts Juridik, 2006.

Hilzhofer-Sarkay og Koch 2008

Hilzhofer-Sarkay, Dagmar og Bernard Koch. *Report of the European Union*. I: Tort Law. Redigert av Barbara Steininger og Helmut Koziol 2008, Wien 2009 s. 647–657.

Hippe og Lillevold 2010

Hippe, Jon og Pål Lillevold. *Den gyldne middelvei (Nye tjenestepensjoner mellom ytelse og innskudd)*. Fafo-rapport 2010: 36.

Holgersen 1991

Holgersen, Gudrun. *Standardisert erstatning ved personskade – lik erstatning for ulikt tap*. Lov og Rett, 1991, s. 515–536.

Rogers 2000

Rogers, Horton W.V. *Non-pecuniary Loss under English Law*. I: Damages for Non-Pecuniary Loss in a Comparative Perspective. Redigert av Rogers Horton W.V. Wien-New York, 2000.

Huser 1984

Huser, Kristian. *Avtalesensur: om de nye general-klausulene i Avtalelovens § 36 og Markedsføringslovens § 9a*. Bergen: eget forlag, 1984.

Hyggen og Veland 2008

Hyggen, Christer og Geir Veland. *Tjenestepensjon, utdanning og lønn*. Fafo-rapport 2008: 46.

Hylland 1995

Hylland, Aanund. *Renter og kapitalisering. Kommentarer til en avgjørelse i Høyesterett*. Lov og Rett 1995, s. 40–57.

Iversen 2000

Iversen, Torsten. *Erstatningsberegning i kontraktsforhold: et bidrag til undersøgelsen af de i dansk ret gældende principper for erstatningsberegning i kontraktsforhold med særligt henblik på ikke-opfyldelse af aftaler om køb, leje og entreprise*. København: Thomson, 2000.

Jerstad 1993

Jerstad, Carl Aasland. *Erstatning til fremtidige utgifter til omsorgstjenester ved personskade*. Lov og Rett, 1993, s. 283–331.

Jerstad 2000

Jerstad, Carl Aasland. *Utmåling av erstatning for fremtidige utgifter til omsorgstjenester – kritikk av norsk rett*. Jussens Venner, 2000, s. 87–100.

Johansen 2010

Johansen, Atle. *Omfanget av den såkalte sikkerhetsventilen i yrkesskadeforsikringen*. Tidsskrift for Erstatningsrett, 2010, s. 194–206.

Jørgensen 1972

Jørgensen, Stig. *Erstatning for personskade og tab af forsørger*. 3. utg. København: Juristforbundet, 1972. Skrifter udgivet af institut for privatret ved Aarhus Universitet, 10.

Kjelland 2002

Kjelland, Morten. *Hjemmearbeideres erstatningsrettslige vern*. Oslo: Gyldendal Akademisk, 2002.

Kjelland 2004

Kjelland, Morten. *Bråtane-dommen i Rt. 2002 s. 1436: erstatning til utmåling av pleie- og omsorgsutgifter*. Tidsskrift for Erstatningsrett, 2004, s. 3–42.

Kjelland 2005a

Kjelland, Morten. *Personskade. Arbeidsulykkesbegrepet i yrkesskadeforsikringsloven § 11 første ledd bokstav a)*. Skyggekjennelsen (Rt-2005-1757). Nytt i Privatretten, 2005, nr. 2, s. 8–10.

Kjelland 2005b

Kjelland, Morten. *Personskade: grensen mellom eierinntekt (utbytte) og lønn* [omtale av *Skiltmaker* (= *Messel*), Rt. 2004 s. 1816]. Nytt i privatretten, nr. 3, 2005, s. 13–16.

Kjelland 2008

Kjelland, Morten. *Særlig sårbarhet i personskadeerstatningsretten: en analyse av generelle og spesielle årsaksregler*. Oslo: Gyldendal Akademisk, 2008.

Kjelland 2011a

Kjelland, Morten. *Hjemmearbeidserstatning: forholdet til velferdsrettslige, skatterettslige og bevisrettslige sider ved utmålingen*. Tidsskrift for forsikrings-, velferds- og erstatningsrett, 2011, s. 4–49.

Kjelland 2011b

Kjelland, Morten. *Hjemmearbeidserstatning*. I: Personskadeoppgjør [kap. 6]. Sandvika: BI Forsikringsakademiet, 2011.

Kjelland 2011c

Kjelland, Morten. *Årsakssammenheng og bevis i personskadeerstatningsretten*. I: Personskadeoppgjør [kap. 3] s. 43–117. Sandvika: BI Forsikringsakademiet, 2007, s. 43–94. Også publisert på Lovdata, under JUS-databasen.

Kjelland 2011d

Kjelland, Morten. *Utmåling av pasientskadeerstatning*. I: Pasientskaderett [kap. 11]. Redigert av Aslak Syse, Morten Kjelland og Rolf Gunnar Jørstad. Bokutkast (august 2011).

Kjønstad 1979

Kjønstad, Asbjørn. *Yrkesskadetrygden: fire utvalgte emner*, Oslo: Universitetsforlaget 1979.

Kjønstad 1984

Kjønstad, Asbjørn. *Verdsetting av tapt arbeidsevne, særlig til å utføre husarbeid*. Tidsskrift for Rettsvitenskap, 1984, s. 335–371.

Kjønstad 1992

Kjønstad, Asbjørn. *Folketrygdens uførepensjon*. 2. utg. Oslo: Universitetsforlaget, 1992.

Kjønstad 1995

Kjønstad, Asbjørn. *Tre personskadedommer fra Høyesterett*, Lov og Rett 1995, s. 3–39.

Kjønstad (red.) 2007

Samleverk med diverse forfattere: Bakke, Olaug Kristine, Bjørn Bogstad, Morten Gaarder, Karl Arvid Jomark, Jørn Knudsen, Liv Winding-Sørensen, Thomas Braut Svendsen, Tone Christin Galaasen, Runar Narvland, Gudrun Holgersen, Elin I. Malt og Aslak Syse. *Folketrygdloven med kommentarer*. Redigert av Asbjørn Kjønstad. Oslo: Gyldendal Akademisk, 2007.

Kjønstad 2008a

Kjønstad, Asbjørn. *Reform av barneverstatningen*. Tidsskrift for Erstatningsrett, 2008, s. 1–4.

Kjønstad 2008b

Kjønstad, Asbjørn. *Standardisert utmåling av erstatning til barn som skades før fylte 16 år*. Tidsskrift for Erstatningsrett, 2008, s. 5–61.

Kjønstad 2009a

Kjønstad, Asbjørn. *Innføring i trygderett: basert på NAV-reformen og nye regler om arbeidsavklaringspenger og alderspensjon*. 4. utg. Oslo: Universitetsforlaget, 2009.

Kjønstad 2009 b

Kjønstad, Asbjørn. *Ny alderspensjon og erstatningsutmåling*. Tidsskrift for Erstatningsrett, 2009, s. 1–4.

Koziol 1997

Koziol, Helmut. *Österreichisches Haftpflichtrecht*. Band I, Allgemeiner Teil, 3. Auflage, Wien, 1997.

Küppersbusch 2010

Küppersbusch, Gerhard. *Ersatzansprüche bei Personenschaden*, 10. Auflage, München 2010.

Kaas et al. 2002

Kaas, Rob, Marc Goovaerts, Jan Dhaene og Michel Denuit. *Modern actuarial risk theory*. Boston, Mass.: Kluwer Academic, 2002.

Laberg 2009

Laberg, Toril. *Vurdering av restarbeidsevne i hjemme-/husarbeid*. Rapporten er utarbeidet av Ergoterapeut og fagsjef Toril Laberg, etter henvendelse fra Utvalget. Norsk Ergoterapeutforbund, 2009.

Lange og Schiemann 2003

Lange, Hermann og Gottfried Schiemann. *Handbuch des Schuldrechts: Band 1 (2003): Schadensersatz*. 3. Aufl. Tübingen: Mohr, 2003.

Lyngsø og Vagner 1996

Lyngsø, Preben og Hans Henrik Vagner. *Færdselsansvar*. 3. udg. København: Jurist- og Økonomforbundets Forlag, 1996.

Lødrup 2003

Lødrup, Peter. *Reformbehov i personskadeerstatningsretten*. Lov og Rett, 2003, s. 129–131.

Lødrup 2001

Lødrup, Peter. *Passiv røyking. Yrkesskadeforsikringsloven §§ 11 og 14. Årsaks- og bevisspørsmål*. Medvirkning. [Omtale av Rt. 2000 s. 1614]. Nytt i Privatrekken 2001, nr. 1, s. 3–5.

Lødrup 2004

Lødrup, Peter. *Betenkning av 3. mai 2004 oversendt fra Peter Lødrup til Gilde Norsk Kjøtt*. Forfatteren har frigitt dokumentet til bruk for Utvalget.

Lødrup og Kjelland 2005

Lødrup, Peter og Morten Kjelland. *Betenkning om hjemmearbeidserstatning* [frigitt]. Oslo, 2005, 19 sider. Oppdragsgivere: Sparebank 1 Forsikring Oslo og Advokat Steinar W. Skeie (Mandal).

Lødrup (medf. Kjelland) 2009

Lødrup, Peter. *Lærebok i erstatningsrett*. 6. utg. med bistand av Morten Kjelland. Oslo: Gyldendal Akademisk, 2009.

Magnus 2003

Magnus, Ulrich (ed.). *The Impact of Social Security Law on Tort Law*. Wien-New York: Springer Verlag, 2003.

Magnussen 1993

Magnussen, Torgeir. *Erstatning for personskade – engangserstatning eller terminbeløp?* Lov og Rett, 1993, s. 354–375.

Mathiesen 2005

Mathiesen, Thomas. *Retten i samfunnet: en innføring i retts sosiologi*. Oslo: Pax, 2005.

Mauseth 1990

Mauseth, Bjørn Vidar. *Om beregning av IBNR-reserver for personskader i ansvarsforsikring for motorvogn*. Oslo: (B. V. Mauseth), 1990.

McIntosh og Holmes 2003

McIntosh, David og Majorie Holmes. *Personal Injury Awards in EU and EFTA Countries*. Haag-London-New York, 2003.

Monsen 2006

Monsen, Erik. *EF-domstolens innvirkning på norsk rett*. Tidsskrift for Erstatningsrett, 2006, s. 238–258.

Monsen 2010

Monsen, Erik. *Om rekkevidden av erstatningsrettslig vern for tap og ulempe som følge av formueskade*. Jussens Venner, 2010, s. 1–68.

Murphy 2007

Murphy, John. *Street on Torts*. Oxford: Oxford University Press, 2007.

Mæhle 2005a

Mæhle, Synne Sæther. *Grenser for rettsanvendelseskjønn: om rettslig legitimitet i et spenningsfelt mellom flertallsmakt og rettighetsvern*. Oslo: Gyldendal Akademisk, 2005.

Møller og Wiisbye 2002

Møller, Jens og Michael S. Wiisbye. *Erstatningsansvarsloven med kommentarer*. 6. utg. København: Jurist- og Økonomforbundets Forlag, 2002.

Narvland 2007

Narvland, Runar. *Utmåling av erstatning når skadelidte har flere skader*. Tidsskrift for Erstatningsrett, 2007, s. 117 f.

Ness 1995

Ness, Jan Gunnar. *Grensen mellom ménerstatning og ekstrautgifter ved personskade*. Lov og Rett, 1995, s. 71–82.

Nielsen 2002

Nielsen, Ruth. *EU-ret*. 3. reviderede udgave. København: Forlaget Thomson GadJura, 2002.

Nygaard 1985

Nygaard, Nils. *Skatt og Skade*. Bergen: Universitetsforlaget, 1985.

Nygaard 2000

Nygaard, Nils. *Skadebot for utgifter: Rott-dommen i Rt. 1999 s. 1967*. Lov og Rett, 2000, s. 429–442.

Nygaard 2007

Nygaard, Nils. *Skade og ansvar*. 6. utg. Bergen: Universitetsforlaget, 2007.

Nygård 2007

Nygård, Truls. *Gjenopptak av personskadeoppgjør*. Tidsskrift for Erstatningsrett, 2007, s. 34–53.

Nygaard og Holgersen 1986

Nygaard, Nils og Gudrun Holgersen. *Kompendium i trygderett II*. Bergen: Alma Mater Forlag, 1986.

Nørgaard 1978

Nørgaard, Jørgen. *Årsagskonkurrenceproblemer ved personskade*. Ugeskrift for Retsvæsen, 1978B, s. 1–11.

Peczenik 1979

Peczenik, Aleksander. *Causes and damages*. Lund: Juridiska Föreningen, 1979. Skrifter utgivna av Juridiska Föreningen i Lund, nr. 33.

Petrell 1990

Petrell, Katarina. *Den skadade hemmafrun, en kvinnorrättslig syn på skadeståndsrätten*, Tidsskrift Juridiska Föreningen i Finland nr 1 1990, s. 28–60 [Særtrykk].

Platou 1879

Platou, Oskcar. *Bemærkninger om enkelte Punkter i Skadeserstatningslæren*, Retstidende, 1879, s. 1–20.

Riisa 2006

Riisa, Knut. *Lovgivers rolle ved utmåling av personskadeerstatning*. Tidsskrift for Erstatningsrett, 2006, s. 137–140.

Robberstad 2009

Robberstad, Anne. *Sivilprosess*. Bergen: Fagbokforlaget 2009.

Schultz 2007/2008

Schultz, Mårten. *Skadeståndsrätten i de mänskliga rättigheternas tjänst*. Juridisk Tidsskrift 2007/2008, s. 140.

Sejersted et al. 2002

Sejersted, Fredrik, Finn Arnesen, Ole-Andreas Rognstad, Sten Foyen og Olav Kolstad. *EØS-ret*. 2. utg. Oslo: Universitetsforlaget, 2004.

Selmer 1958

Selmer, Knut S. *Et «borgerlig jevnmaal» i norsk erstatningsrett*. Tidsskrift for Rettsvitenskap, 1958, s. 293–313.

Selmer 1977

Selmer, Knut, S. *Erstatning for risiko for fremtidig skade*. I: Rett og humanisme: festskrift til Kristen Andersen 6. august 1977. Redigert av Henning Jakhelln, Birger Stuevold Lassen, Peter Lødrup og Knut S. Selmer. Oslo: Tanum, 1977, s. 326–335.

Skag 2011

Skag, Miriam. *Starttidspunkt for foreldelsesfrister*. Bergen: (disputasutgave), 2011.

Skoghøy 2002

Skoghøy, Jens Edvin A. *Adgangen til å få dommer om erstatning for personskader prøvd på nytt*. I: Festskrift til Lødrup, 2002, s. 641–662.

Skårberg og Reusch 2003

Skårberg, Lars Olav og Marianne Reusch. *Yrkeskade: forsikring og trygd*. Oslo: Cappelen Akademisk Forlag, 2003.

Spier og Haazen 2000

Spier, Jaap og Olav A. Haazen. *Comparative conclusions on causation*. I: Unification of tort law: causation. Redigert av Jaap Spier. Haag: Kluwer Academic, 2000, s. 127–154. Principles of European tort law, vol. 4.

Stang 1927

Stang, Fredrik. *Erstatningsansvar*. Oslo: Aschehoug, 1927.

Stenvik 2005

Stenvik, Are. *Erstatningsrettens internasjonalisering*. Tidsskrift for Erstatningsrett, 2005, s. 33–61.

Strandberg 2005

Strandberg, Magne. *Skadelidtes hypotetiske inntekt: om erstatningsutmåling og bevis*. Bergen: Fagbokforlaget, 2005.

Strandberg 2010

Strandberg, Magne. *Beviskrav i sivile saker: en bevisteoretisk studie av den norske beviskravslærens forutsetninger*. Bergen: Universitetet i Bergen, 2010.

Strandberg 2011

Strandberg, Magne. *Forvaltningsvedtak som bristende forutsetning for en dom*, Lov og Rett 2011 (under publisering).

Strøm Bull 1982

Strøm Bull, Kirsti. *Hjemmearbeidets erstatningsrettslige stilling*. Tidsskrift for Rettsvitenskap, 1982, s. 903–936.

Syse og Kravdal 2007

Syse, Astrid og Øystein Kravdal. *Does cancer affect the divorce rate?*. I: Demographic Research, vol. 16, article 15, s. 469–492, 2007. [Http://www.demographic-research.org/Volumes/Vol16/15/](http://www.demographic-research.org/Volumes/Vol16/15/).

Text and Commentary 2005

European group on tort law. *Principles of European tort law: text and commentary*. Wien: Springer, 2005.

Thorson 2009

Thorson, Bjarte. «Tidsbegrenset årsakssammenheng»? *Högsta Domstolens beslut 17. mars 2009 (O 4870-06)*, Nytt i Privatretten, nr. 2, 2009, s. 11–14.

Tjomsland 1987

Tjomsland, Steinar. *Foreldelse av erstatningskrav*. Jussens Venner, 1987, s. 333–343.

Tobler 2005

Tobler, Christa. *Indirect discrimination: a case study into the development of the legal concept of indirect discrimination under EC law*. Antwerpen: Intersentia, 2005.

Tørum 2002

Tørum, Amund Bjøranger. *Konsekvens i formueretten*. Jussens Venner, 2002, s. 314–339.

Ulfbeck 2007

Ulfbeck, Vibe. *Conditio sine qua non in general [chap. 1]*. I: Digest of European tort law, vol. 1: essential cases on natural causation. Redigert av Bénédicte Winiger, Helmut Koziol, Bernhard A. Koch og Reinhard Zimmermann. Wien: Springer, 2007.

Ussing 1937

Ussing, Henry. *Erstatningsret*. København: Gad, 1937.

Veland 2008

Veland, Geir. *Tjenestepensjonsordningene i Norge (En undersøkelse av status og utviklingstrekk i privat sektor)*. Fafo-rapport 2008: 23.

Veland 2010

Veland, Geir. *Tjenestepensjon i endring*. Fafo-notat 2010: 22.

Vaage 2002

Vaage, Odd Frank. *Til alle døgnets tider: tidsbruk 1971–2000*. Oslo: Statistisk Sentralbyrå, 2002.

Wagner 1972

Wagner, Ulrich. *Successive causes and the quantum of damages in personal injury cases*. Osgoode Hall Law Journal, vol. 10 (1972), s. 369–397.

Woxholth 2002

Woxholth, Geir. *Erstatningsansvar for skade påført alpinister i alpinanlegg*. I: Bonus pater familias: festskrift til Peter Lødrup, 70 år. Redigert av Kirsti Strøm Bull, Viggo Hagstrøm og Steinar Tjomsland. Oslo: Gyldendal Akademisk, 2002, s.781–801.

Zimmer 1986

Zimmer, Fredrik. *Noe om prejudikater og andre høyesterettsdommer i skatteretten*. I: Samfunn, rett, rettferdighet: festskrift til Torstein Eckhoffs 70-årsdag. Redigert av Anders Bratholm, Torkel Opsahl og Magnus Aarbakke. Oslo: TANO, 1986, s. 757–773.

Zimmer 2009

Zimmer, Fredrik. *Lærebok i skatterett*. 6. utg. Oslo: Universitetsforlaget, 2009.

Øvergaard 1951

Øvergaard, Arnulf. *Norsk erstatningsrett*. 2. utg. Oslo: Norli, 1951.

Aarbakke 1990

Aarbakke, Magnus. *Skatt på inntekt*. 4. utg. Oslo: Universitetsforlaget, 1990.

Vedlegg 1

Dokumentasjon av beregninger og forutsetninger

1 Voksenerstatning – teoretisk formel

Man tenker seg en konto der skadelidte på utbetalingstidspunktet setter inn erstatningsbeløpet. Saldoen på kontoen vil endre seg over tid med følgende bevegelser:

Inn på konto

- Renter på gjenstående saldo.

Ut av konto

- Uttak som erstatter inntektstapet.
- Inntektsskatt på opptjente renter.
- Formuesskatt av gjenstående saldo.

Under gitte forutsetninger om uttak, renter og skatt, kan man regne ut hvor stor erstatningen må være på utbetalingstidspunkt, for at saldoen skal være redusert til null ved erstatningsperiodens utløp.

I beregningen ligger en forutsetning om at inntektsskatt og formuesskatt tas ut av kontoen. Det betyr at erstatningssummen kompenserer den skadelidte for beregnet, fremtidig skattekostnad. Forutsetningen er bare teknisk, fordi man fritt kan velge skattesatsene som legges til grunn i beregningen. Hvis man for eksempel ikke ønsker å kompensere for fremtidig formuesskatt, kan man sette formuesskattesatsen til null. For den skadelidte vil det bety at han må finansiere eventuell formuesskatt fra andre kilder enn kontoen, hvis han vil sikre at kontoens saldo er null ved erstatningsperiodens utløp, ikke før.

På helt generelt grunnlag kan man altså beregne en engangserstatning som kompenserer skadelidte for:

- et antatt fremtidig forbruk, som kan være inflasjonsjustert;
- inntektsskatt på forrentningen av det til enhver tid gjenstående erstatningsbeløpet;
- formuesskatt på det til enhver tid gjenstående erstatningsbeløpet.

La x være skadelidtes alder når erstatningen utbetales, og la T være hans eller hennes ordinære pensjonsalder. La $V(t)$ være saldoen på tidspunkt $t \in [x, T]$. Vi gjør følgende forutsetninger:

- Forbruksraten (nettotapet) på tidspunkt $t = x$ er γ ,
- Inflasjonsintensiteten er π ,
- Renteintensiteten er δ ,
- Skattesatsen på renter er σ ,
- Formuesskatteintensiteten er ω .

For enkelhets skyld antar vi at alle parametre er konstante over tid. Da vil saldoen utvikle seg i samsvar med følgende differensialligning:

$$dV(t) = \underbrace{-\gamma e^{\pi(t-x)} dt}_{\text{forbruk}} - \underbrace{\omega V(t) dt}_{\text{formuesskatt}} + \underbrace{\delta(1-\sigma)V(t) dt}_{\text{nettorenter}}$$

eller

$$V'(t) + (\omega - \delta(1 - \sigma))V(t) = -\gamma e^{\pi(t-x)}, \text{ eller } V'(t) + aV(t) = -\gamma e^{\pi(t-x)}$$

der vi som en forkortelse skriver $a = (\omega - \delta(1 - \sigma))$. Før å løse differensialligningen, multipliserer vi begge sider med . Da får vi:

$$e^{at}(V'(t) + aV(t)) = -\gamma e^{-\pi x} e^{(\pi+a)t} \text{ eller } \frac{d}{dt}(e^{at}V(t)) = -\gamma e^{-\pi x} e^{(\pi+a)t}.$$

For $t_1 < t_2$ finner vi så løsningen

$$e^{at_2}V(t_2) - e^{at_1}V(t_1) = -\gamma e^{-\pi x} \int_{t_1}^{t_2} e^{(\pi+a)t} dt = -\gamma e^{-\pi x} \left(\frac{e^{(\pi+a)t_2} - e^{(\pi+a)t_1}}{\pi + a} \right).$$

Vi kan også skrive

$$V(t_1) = e^{a(t_2-t_1)}V(t_2) + \gamma e^{-\pi x} \left(\frac{e^{\pi t_2 + a(t_2-t_1)} - e^{\pi t_1}}{\pi + a} \right).$$

Spesielt for $t_1 = x$ og $t_2 = T$ får vi:

$$V(x) = e^{a(T-x)}V(T) + \gamma e^{-\pi x} \left(\frac{e^{\pi T + a(T-x)} - e^{\pi x}}{\pi + a} \right) = e^{a(T-x)}V(T) + \gamma \left(\frac{e^{(\pi+a)(T-x)} - 1}{\pi + a} \right).$$

Differensialligningen har altså følgende generelle løsning når vi erstatter a med $\omega - \delta(1 - \sigma)$:

$$V(x) = e^{(\omega-\delta(1-\sigma))(T-x)}V(T) + \gamma \cdot \left(\frac{e^{(\pi+\omega-\delta(1-\sigma))(T-x)} - 1}{\pi + \omega - \delta(1 - \sigma)} \right).$$

Hvis man setter som betingelse at $V(T) = 0$, får man løsningen

$$V(x) = \gamma \cdot \left(\frac{e^{(\pi+\omega-\delta(1-\sigma))(T-x)} - 1}{\pi + \omega - \delta(1 - \sigma)} \right) = \begin{cases} \gamma \cdot \left(\frac{e^{(\pi+\omega-\delta(1-\sigma))(T-x)} - 1}{\pi + \omega - \delta(1 - \sigma)} \right) & \text{hvis } \pi + \omega - \delta(1 - \sigma) \neq 0 \\ \gamma \cdot (T - x) & \text{hvis } \pi + \omega - \delta(1 - \sigma) = 0 \end{cases}.$$

Under betingelsen $V(T) = 0$ er $V(x)$ beløpet som man må sette inn på kontoen ved tid $t = x$, for at hele kapitalen skal være oppbrukt ved tid $t = T$.

La oss videre definere multiplikatoren

$$M(x | \pi; \delta; \sigma; \omega) = \frac{e^{(\pi+\omega-\delta(1-\sigma))(T-x)} - 1}{\pi + \omega - \delta(1 - \sigma)}.$$

Dette er engangserstatningen pr. enhet av initielt forbruk (tap), også kalt kapitaliseringsfaktoren. Da kan man skrive $V(x) = V(x | \pi; \delta; \sigma; \omega) = \gamma \cdot M(x | \pi; \delta; \sigma; \omega)$.

2 Voksenerstatning – utvalgets formel

Utvalget har valgt følgende parametre i formelen for voksenerstatning:

- Ingen inflasjon, svarende til en inflasjonsintensitet $\pi = 0$.
- Årlig rente 5%, svarende til en renteintensitet $\delta = \ln(1,05) = 0,0488$.

Med disse verdier kan man beregne en kapitaliseringsfaktor som ikke tar hensyn til skattekostnad og skrive den som

$$M(x | 0; 0,0488; 0; 0) = \frac{1 - e^{-0,0488(T-x)}}{0,0488}.$$

For å ta høyde for inntektsskatt på 28% og formuesskatt på 1,1%, kunne man i tillegg velge $\sigma = 0,28$ og formuesskatteintensitet $\omega = \ln(1,011) = 0,0109$. Med disse verdier kan man beregne en kapitaliseringsfaktor som tar hensyn til skattekostnad og skrive den som

$$M(x | 0; 0,0488; 0,28; 0,0109) = \frac{1 - e^{-0,0242(T-x)}}{0,0242}.$$

I så fall blir det prosentvise påslaget for skattekostnad, relativt til erstatningen uten skattepåslag:

$$S(x | 0; 0,0488; 0,28; 0,0109) = \frac{M(x | 0; 0,0488; 0,28; 0,0109)}{M(x | 0; 0,0488; 0; 0)} - 1$$

Utvalget har valgt en alternativ formel for skattekostnadspåslaget:

$$S_{67}^*(x) = \begin{cases} 30\% & \text{for } x \leq 25 \\ 25\% & \text{for } 25 < x \leq 50 \\ 25\% \times \left(\frac{67-x}{67-50} \right) & \text{for } 50 < x \leq 67 \end{cases}$$

I ord betyr dette at skattekostnadspåslaget er 30% hvis skadelidte er 25 år eller yngre, 25% hvis skadelidte er mellom 26 og 50 år, og lineært avtrappende fra 25% til null hvis skadelidte er eldre enn 50 år. Med denne formelen blir erstatningen

$$M^*(x) = M(x | 0; 0,0488; 0; 0) \cdot (1 + S_{67}^*(x)) = \frac{1 - e^{-0,0488(T-x)}}{0,0488} \cdot (1 + S_{67}^*(x))$$

Det er denne formelen som ligger til grunn for erstatningsbeløpene.

3 Barneerstatning

For barneerstatning forutsettes at barnet, når det fyller 22 år, skal ha en erstatningssum lik den som en skadet 22-åring med bruttoinntekt 6G og 48% trygdedekning ville ha krav på. Det forutsettes at erstatningen settes inn på konto på utbetalingstidspunktet, og at de eneste transaksjoner i oppsparingsperioden (frem til alder 22), er renter og skatt. Årlig forbruk frem til alder 22 antas å være null.

I perioden $t \in [x, 22]$ vil saldoen utvikle seg i samsvar med følgende differensialligning:

$$dV(t) = - \underbrace{\omega V(t) dt}_{\text{formuesskatt}} + \underbrace{\delta(1-\sigma)V(t) dt}_{\text{nettorenter}},$$

eller

$$V'(t) + (\omega - \delta(1 - \sigma))V(t) = 0.$$

Differensialligningen har følgende generelle løsning:

$$V(x) = e^{(\omega - \delta(1 - \sigma))(22 - x)} V(22)$$

Sluttbeløpet $V(22)$ må være lik erstatningen til en nylig skadet 22-åring med inntektsgrunnlag 6G og 48% trygdedekning, som vi kan skrive på formen $V(22) = \gamma_{6G, 48\%} M^*(22)$, der $\gamma_{6G, 48\%}$ er det årlige nettotapet for en person med inntekt 6G og 48% trygdedekning, og $M^*(22)$ er kapitaliseringsfaktoren for en 22-åring. Hvis man ønsker å ta høyde for forventet inflasjon med intensitet i oppsparingsperioden, må man bruke som sluttbeløp. Da blir erstatningen

$$M^*(22) = \frac{1 - e^{-0,0488(67-22)}}{0,0488} \times 1,3.$$

Utvalget har valgt følgende parametre i formelen for barneerstatning (i oppsparingsperioden):

- Inflasjon med 1%, svarende til en inflasjonsintensitet $\pi = 0,0995$.
- Årlig rente 5%, svarende til en renteintensitet $\delta = \ln(1,05) = 0,0488$.
- Inntektsskatt på renter med 28%.
- Ingen formuesskatt før fylte 22 år.

For erstatningsbeløpet som barnet skal ha krav på ved fylte 22 år, gjelder parametrene for vokseerstatning, dog slik at trygdedekningen antas å være (kun) 48% av 6G. Da blir formelen

$$V(x) = \underbrace{e^{-0,0252(22-x)}}_{\text{Diskontering til alder 22, hensyntatt inflasjon, renter, og inntektsskatt.}} \cdot \underbrace{(1,98G) \cdot \frac{1 - e^{-0,0488(67-22)}}{0,0488}}_{\text{Erstatning til en 22-åring med bruttoinntekt 6G og 48\% trygdedekning.}} \times 1,3$$

4 Omsorgsarbeidserstatning

Omsorgsarbeidserstatning er beregnet til en kapitalisert verdi av et årlig beløp på $0,15G$ (G på utbetalingstidspunktet), frem til skadelidtes yngste barn fyller 19 år. På samme måte som for vokserstatning, kan man beregne en teoretisk kapitalisert verdi, som blir

$$V(n) = (0,15G) \cdot \left(\frac{e^{(\pi + \omega - \delta(1 - \sigma))n} - 1}{\pi + \omega - \delta(1 - \sigma)} \right),$$

der

- n er antall år til yngste barn fyller 19 år,
- π er inflasjonsintensiteten,
- δ er renteintensiteten,
- σ er skattesatsen på renter,
- ω er formuesskatteintensiteten.

Utvalget har valgt følgende parametre:

- Ingen inflasjon, svarende til en inflasjonsintensitet $\pi = 0$.
- Årlig rente 5%, svarende til en renteintensitet $\delta = \ln(1,05) = 0,0488$.
- Inntektsskatt på renter med 28%.
- Formuesskatt 1,1%, svarende til en skatteintensitet $\omega = \ln(1,011) = 0,0109$.

Erstatningen blir således $V(n) = (0,15G) \cdot \left(\frac{1 - e^{-0,0242n}}{0,0242} \right)$

5 Hjemmearbeidserstatning og merutgiftserstatning

Hjemmearbeidserstatning og merutgiftserstatning er beregnet som en kapitalisert verdi av årlige omkostninger som skadelidte har, frem til han eller hun fyller γ år.

De årlige omkostninger er satt til $\gamma = 0,2G$ eller $\gamma = 0,4G$ for hjemmearbeidserstatning og $\gamma = 2G$ for merutgiftserstatning, med G på utbetalingstidspunktet. Opphørsalderen er satt til $T = 76$ år for hjemmearbeidserstatning og $T = 78$ år for merutgiftserstatning. Ellers er erstatningspostene matematisk like.

På samme måte som for vokserstatning, kan man beregne en teoretisk kapitalisert verdi, som blir

$$V(x) = \gamma \cdot \left(\frac{e^{(\pi + \omega - \delta(1 - \sigma))(T - x)} - 1}{\pi + \omega - \delta(1 - \sigma)} \right),$$

der

- x er skadelidtes alder på utbetalingstidspunktet,
- γ er de årlige omkostninger som legges til grunn,
- T er opphørsalderen,
- π er inflasjonsintensiteten,
- δ er renteintensiteten,
- σ er skattesatsen på renter,
- ω er formuesskatteintensiteten.

Utvalget har valgt følgende parametre:

- Ingen inflasjon, svarende til en inflasjonsintensitet $\pi = 0$.
- Årlig rente 5%, svarende til en renteintensitet $\delta = \ln(1,05) = 0,0488$.

For skattekostnadspåslaget har utvalget valgt å benytte formelen:

$$S_T^*(x) = \begin{cases} 30\% & \text{for } x \leq 25 \\ 25\% & \text{for } 25 < x \leq 50 \\ 25\% \times \left(\frac{T-x}{T-50} \right) & \text{for } 50 < x \leq T \end{cases}$$

I ord betyr dette at skattekostnadspåslaget er 30% hvis skadelidte er 25 år eller yngre, 25% hvis skadelidte er mellom 26 og 50 år, og lineært avtrappende fra 25% til null hvis skadelidte er eldre enn 50 år. Med denne formelen blir erstatningen

$$V^*(x) = \gamma \cdot M(x | 0; 0,0488; 0; 0) \cdot (1 + S_T^*(x)) = \gamma \cdot \frac{1 - e^{-0,0488(T-x)}}{0,0488} \cdot (1 + S_T^*(x))$$

6 Ménerstatning

Ménerstatning er beregnet som en kapitalisert verdi av årlige erstatninger frem til skadelidte fyller 82 år.

De årlige erstatninger som legges til grunn for beregningen ligger mellom 0,05G og 1G, avhengig av graden av medisinsk invaliditet (G på utbetalingstidspunktet).

På samme måte som for voksenerstatning, kan man beregne en teoretisk kapitalisert verdi, som blir

$$V(x) = \gamma \cdot \left(\frac{e^{(\pi + \omega - \delta(1-\sigma))(82-x)} - 1}{\pi + \omega - \delta(1-\sigma)} \right),$$

der

- x er skadelidtes alder på utbetalingstidspunktet,
- γ er de årlige erstatninger som legges til grunn,
- π er inflasjonsintensiteten,
- δ er renteintensiteten,
- σ er skattesatsen på renter,
- ω er formuesskatteintensiteten.

Utvalget har valgt følgende parametre:

- Ingen inflasjon, svarende til en inflasjonsintensitet $\pi = 0$.
- Årlig rente 5%, svarende til en renteintensitet $\delta = \ln(1,05) = 0,0488$.
- Ingen kompensasjon for inntektsskatt, d.v.s. $\sigma = 0$.
- Ingen kompensasjon for formuesskatt, d.v.s. $\omega = 0$.

Erstatningen kan således skrives som

$$V(x) = \gamma \cdot \left(\frac{1 - e^{-0,0488(82-x)}}{0,0488} \right)$$

7 Overgangserstatning

Overgangserstatning skal kompensere skadelidte barn eller ungdommer for tapt arbeidsinntekt mellom 13 og 21 års alder. Den tapte bruttoinntekten er anslått stigende fra 0,03G (for en 13-åring) til 2,10G (for en 21-åring). Den tapte nettoinntekten etter skatt er anslått stigende mellom 0,03G og 1,71G.

Erstatningen beregnes ved å kapitalisere de antatte inntekter som skadelidte kunne ha hatt i de årene frem til han eller hun fyller 21 år. På generelt grunnlag blir formelen for erstatningen

$$V(x) = \sum_{t=x}^{21} \gamma_t \cdot \exp((\pi + \omega - \delta(1 - \sigma))(t - x))$$

der

- x er skadelidtes alder på utbetalingstidspunktet,
- γ_t er den antatte årlige nettoinntekt i alder t ,
- π er inflasjonsintensiteten,
- δ er renteintensiteten,
- σ er skattesatsen på renter,
- ω er formuesskatteintensiteten.

Utvalget har valgt følgende parametre:

- Ingen inflasjon, svarende til en inflasjonsintensitet $\pi = 0$.
- Årlig rente 5%, svarende til en renteintensitet $\delta = \ln(1,05) = 0,0488$.
- Kompensasjon for inntektsskatt, d.v.s. $\sigma = 0,28$.
- Ingen kompensasjon for formuesskatt, d.v.s. $\omega = 0$.

Erstatningen kan således skrives som

$$V(x) = \sum_{t=x}^{21} \gamma_t \cdot \exp(-0,0351 \cdot (t - x))$$

8 Generell kapitaliseringstabell

Til bruk i særskilte tilfeller har utvalget utarbeidet en kapitaliseringstabell, som skal brukes til å beregne en kapitalisert verdi av en jevn fremtidig betalingsstrøm.

Kapitaliseringsfaktoren beregnes etter følgende formel:

$$M^*(x) = \frac{1 - e^{-0,0488(78-x)}}{0,0488} \cdot (1 + S_{78}^*(x))$$

Det er analogt til kapitaliseringsfaktoren som er definert i avsnitt 2. Den eneste forskjellen er at opphørsalderen her er satt til 78 år, mens opphørsalderen for voksneerstatningen er 67 år.

9 Skatteforutsetninger

Tabellen nedenfor demonstrerer hvordan skatt er beregnet for ulike inntektsnivåer, basert på satser og grenser for 2010. Det er ikke gjort forskjell mellom skatteberegningen for aktive og skatteberegningen for trygdede.

Skatteberegning	36,00 %	40 800	15,45 %	12,55 %	9,00 %	12,00 %	7,80 %	75 641				
Aktiv/trygdet	31 800				441 000	716 000						
	70 350											
Inntekt G	Inntekt NOK	Minste-fradr.	Netto inntekt	Person-fradr.	Kommune	Fellesskatt	Toppskatt 1	Toppskatt 2	Trygdeavg.	Skatt NOK	Skatt G	Skatt %
1,0	75 641	31 800	43 841	40 800	470	382	0	0	5 900	6 751	0,1	8,93%
2,0	151 282	54 462	96 820	40 800	8 655	7 031	0	0	11 800	27 486	0,4	18,17%
3,0	226 923	70 350	156 573	40 800	17 887	14 530	0	0	17 700	50 116	0,7	22,09%
4,0	302 564	70 350	232 214	40 800	29 573	24 022	0	0	23 600	77 196	1,0	25,51%
5,0	378 205	70 350	307 855	40 800	41 260	33 515	0	0	29 500	104 275	1,4	27,57%
6,0	453 846	70 350	383 496	40 800	52 947	43 008	1 156	0	35 400	132 511	1,8	29,20%
7,0	529 487	70 350	459 137	40 800	64 633	52 501	7 964	0	41 300	166 398	2,2	31,43%
8,0	605 128	70 350	534 778	40 800	76 320	61 994	14 772	0	47 200	200 285	2,6	33,10%
9,0	680 769	70 350	610 419	40 800	88 006	71 487	21 579	0	53 100	234 173	3,1	34,40%
10,0	756 410	70 350	686 060	40 800	99 693	80 980	28 387	1 212	59 000	269 272	3,6	35,60%
11,0	832 051	70 350	761 701	40 800	111 379	90 473	35 195	3 482	64 900	305 428	4,0	36,71%
12,0	907 692	70 350	837 342	40 800	123 066	99 966	42 002	5 751	70 800	341 585	4,5	37,63%
13,0	983 333	70 350	912 983	40 800	134 752	109 459	48 810	8 020	76 700	377 741	5,0	38,41%
14,0	1 058 974	70 350	988 624	40 800	146 439	118 952	55 618	10 289	82 600	413 898	5,5	39,08%
15,0	1 134 615	70 350	1 064 265	40 800	158 125	128 445	62 425	12 558	88 500	450 054	5,9	39,67%
16,0	1 210 256	70 350	1 139 906	40 800	169 812	137 938	69 233	14 828	94 400	486 210	6,4	40,17%
17,0	1 285 897	70 350	1 215 547	40 800	181 498	147 431	76 041	17 097	100 300	522 367	6,9	40,62%
18,0	1 361 538	70 350	1 291 188	40 800	193 185	156 924	82 848	19 366	106 200	558 523	7,4	41,02%
19,0	1 437 179	70 350	1 366 829	40 800	204 871	166 417	89 656	21 635	112 100	594 680	7,9	41,38%
20,0	1 512 820	70 350	1 442 470	40 800	216 558	175 910	96 464	23 905	118 000	630 836	8,3	41,70%

10 Trygdeforutsetninger

Det er forutsatt at trygden vil dekke 60% av en skadelidt persons tidligere bruttoinntekt, for inntekter opptil 6G. Øvre grense for den årlige trygdeytelsen er dermed 3,6G. Som nedre grense er brukt 2,48G.

11 Beregning av nettotap og kompensasjon for lav trygdedekning

Vi begynner som vanlig med å definere noen symboler:

- B Bruttoinntekt (inntektsgrunnlag),
- $s(\cdot)$ Skatt som funksjon av inntekt,
- τ Standardisert bruttotrygd,
- γ Nettotap ved standardisert bruttotrygd.

Nettotapet kan da skrives som $\gamma = B(1 - s(B)) - \tau(1 - s(\tau))$.

Hvis bruttotrygden τ' avviker fra den standardiserte, blir nettotapet $\gamma' = B(1 - s(B)) - \tau'(1 - s(\tau'))$. Det marginale tapet på grunn av avvikende bruttotrygd blir $\gamma' - \gamma = \tau(1 - s(\tau)) - \tau'(1 - s(\tau'))$.

For å kompensere skadelidte for lav trygdedekning, kan man øke den standardiserte erstatningen med en faktor some er gitt ved:

$$\frac{\gamma' - \gamma}{\gamma} = \frac{\tau(1 - s(\tau)) - \tau'(1 - s(\tau'))}{B(1 - s(B)) - \tau(1 - s(\tau))}$$

12 Oppsummering av forutsetninger

Tabellen nedenfor gir en oppsummering av de forutsetninger som er gjort.

År	2010
Folketrygdens grunnbeløp	75 641
Uførepensjon	Antagelse
Prosent av inntektsgrunnlaget	60,00 %
Minstetrygd (G)	2,48
Øvre grense i inntektsgrunnlaget (G)	6,00

Parametre for inntektsskatt	Som aktiv	Som trygdet
Minstefradrag – prosent	36,00 %	36,00 %
Minstefradrag – nedre grense	31 800	31 800
Minstefradrag – øvre grense	70 350	70 350
Personfradrag	40 800	40 800
Kommunal- og fylkeskommunal skatt	15,45 %	15,45 %
Fellesskatt til staten	12,55 %	12,55 %
Toppskatt første lag – Terskel	441 000	441 000
Toppskatt første lag – Prosent	9,00 %	9,00 %
Toppskatt andre lag – Terskel	716 000	716 000
Toppskatt andre lag – Prosent	12,00 %	12,00 %
Trygdeavgift prosent	7,80 %	7,80 %

Parametre for formuesskatt	Som aktiv	Som trygdet
Kommune – fribeløp	470 000	470 000
Kommune – skatt på overskytende	0,70 %	0,70 %
Stat – fribeløp	470 000	470 000
Stat – skatt på overskytende	0,40 %	0,40 %

	Voksen- erstatning	Omsorgs- arbeids- erstatning	Hjemme- arbeids- erstatning	Mer- utgifts- erstatning	Over- gangs- erstatning	Barne- erstatning	Mén- erstatning	Kapitalise- rings- faktor
Opphørsalder	67	19	76	78	21	22	82	78
Inflasjon	0,0 %	0,0 %	0,0 %	0,0 %	0,0 %	1,0 %	0,0 %	0,0 %
Kapitalisering	5,0 %	5,0 %	5,0 %	5,0 %	5,0 %	5,0 %	5,0 %	5,0 %
Skatt på renter kompenseres med		28,0 %			28,0 %	28,0 %	0,0 %	
Formuesskatt kompenseres med		1,1 %			0,0 %	0,0 %	0,0 %	
Påslag for skatte- kostnad								
0-25 år	30,0 %		30,0 %	30,0 %		30,0 %		30,0 %
26-50 år	25,0 %		25,0 %	25,0 %				25,0 %
51 år til opphørs- alder	lineær trapp		lineær trapp	lineær trapp				lineær trapp

Vedlegg 2

Sammenligning med dansk lov om erstatningsansvar

Ifølge den danske lov om erstatningsansvar bestemmes erstatningen av bruttoinntekten før skaden på følgende måte:

- 10 ganger bruttoinntekt,
- maksimalt DKK6.020.000,
- 1% reduksjon for hvert år etter fylte 29 år,
- Ytterligere 2% reduksjon for hvert år etter fylte 54 år.

I den grad forutsetninger om uførepensjon eller skatteulempe gjøres i den danske loven, er disse ikke eksplisitt kvantifisert.

Tabellen nedenfor viser for utvalgte kombinasjoner av alder og bruttoinntekt:

- a. Hva erstatningen etter dansk lov ville bli, omregnet til norsk grunnbeløp (G).
- b. Foreslått erstatning for Norge (G).
- c. Foreslått erstatning for Norge i prosent av erstatningen etter dansk lov (G).

Erstatningen som utvalget har foreslått for Norge, vil være lavere enn etter dansk lov for skadelidte med lave bruttoinntekter og/eller i et høyt aldersstrinn. For skadelidte med høyere bruttoinntekt vil den norske erstatningen bli høyere, unntatt for de høyeste aldersstrinn.

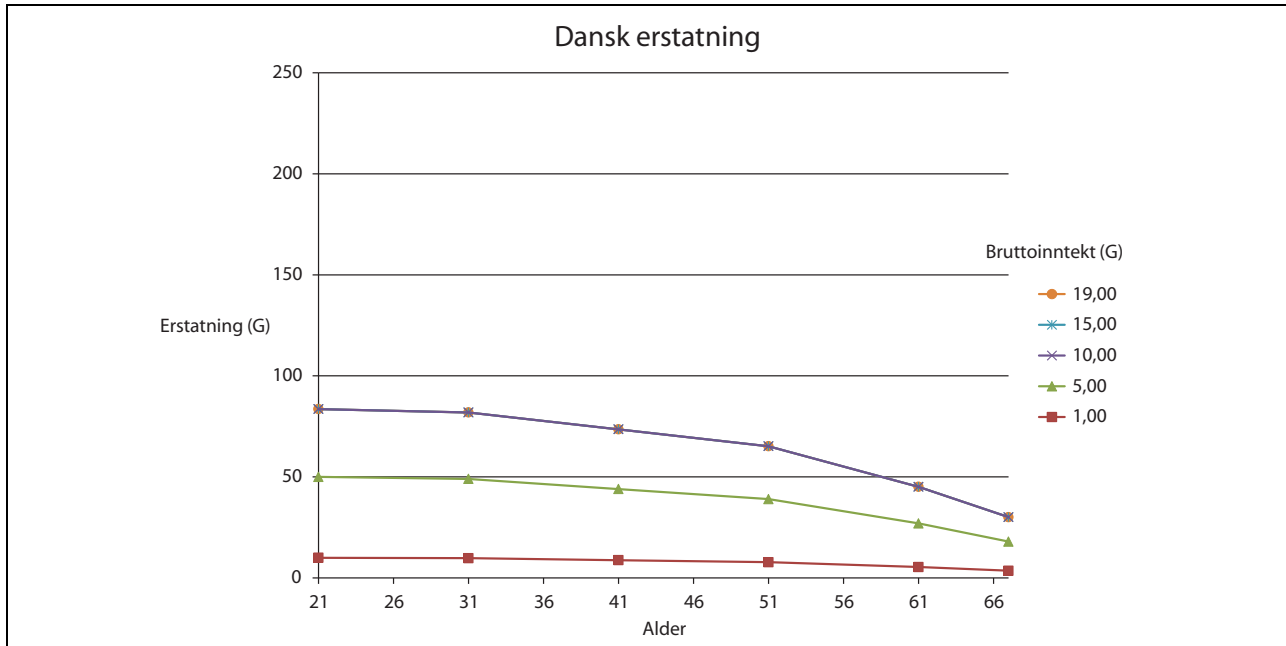
Multiplikator	10						
Maksimal DKK	6 020 000						
Kurs DKK	1,050000						
Maksimal NOK	6 321 000						
G	75 641						
							Alder
Maksimal G	83,57	21	31	41	51	61	67

Bruttoinntekt (G)	Tabell DK1	Dansk erstatning				Tabell DK1
1,00	10,00	9,80	8,80	7,80	5,40	3,60
5,00	50,00	49,00	44,00	39,00	27,00	18,00
10,00	83,57	81,89	73,54	65,18	45,13	30,08
15,00	83,57	81,89	73,54	65,18	45,13	30,08
19,00	83,57	81,89	73,54	65,18	45,13	30,08

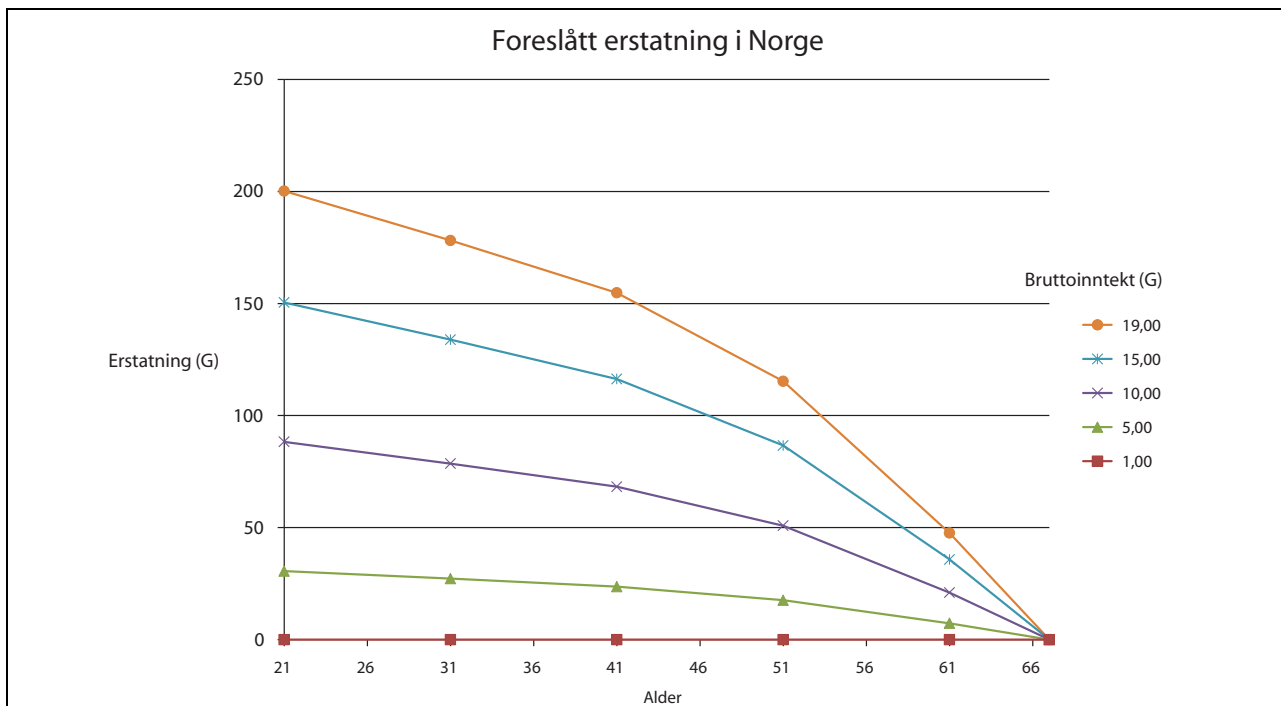
Bruttoinntekt (G)	Tabell F5	Foreslått erstatning i Norge				Tabell F5
1,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
5,00	30,59	27,22	23,64	17,62	7,27	0,00
10,00	88,27	78,55	68,24	50,84	20,98	0,00
15,00	150,44	133,87	116,30	86,65	35,75	0,00
19,00	200,18	178,13	154,75	115,30	47,57	0,00

Bruttoinntekt (G)	Tabell DK3	Foreslått erstatning i prosent av dansk erstatning				Tabell DK3
1,00	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %
5,00	61 %	56 %	54 %	45 %	27 %	0 %
10,00	106 %	96 %	93 %	78 %	46 %	0 %
15,00	180 %	163 %	158 %	133 %	79 %	0 %
19,00	240 %	218 %	210 %	177 %	105 %	0 %

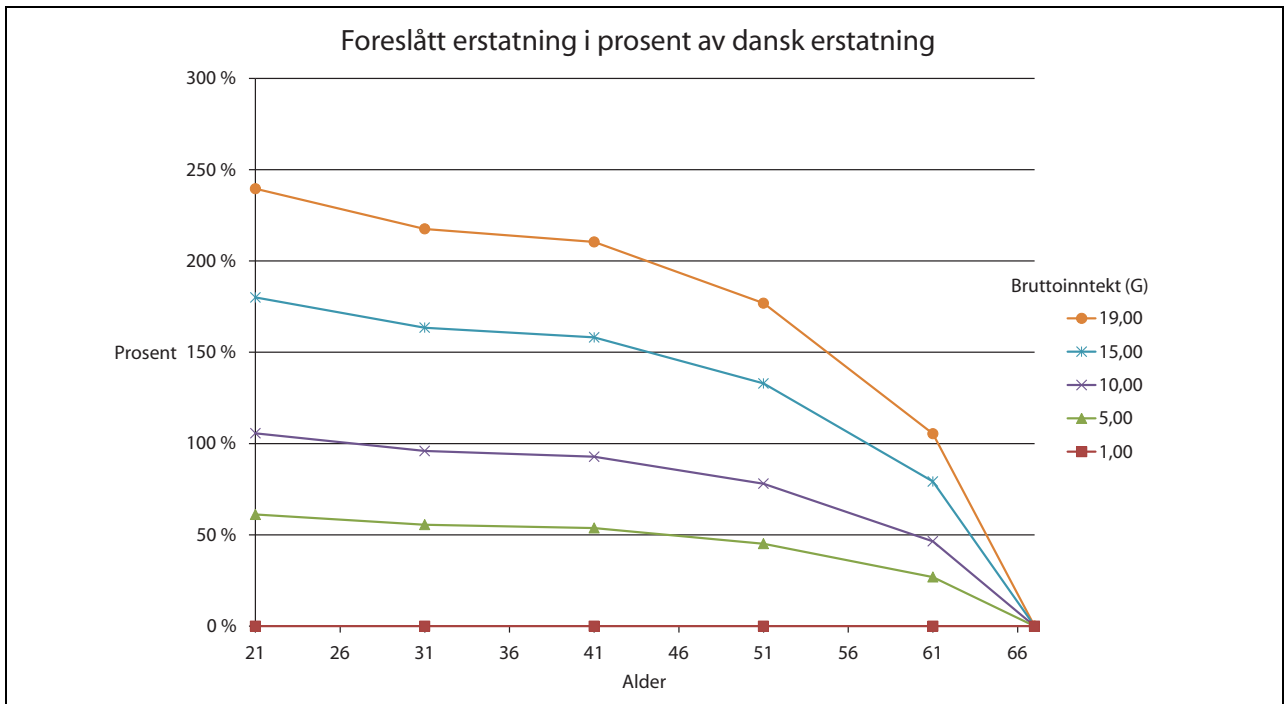
De tre tabeller over er fremstilt grafisk på følgende side.

Figur 2.1

Figur 2.2

Figur 2.3

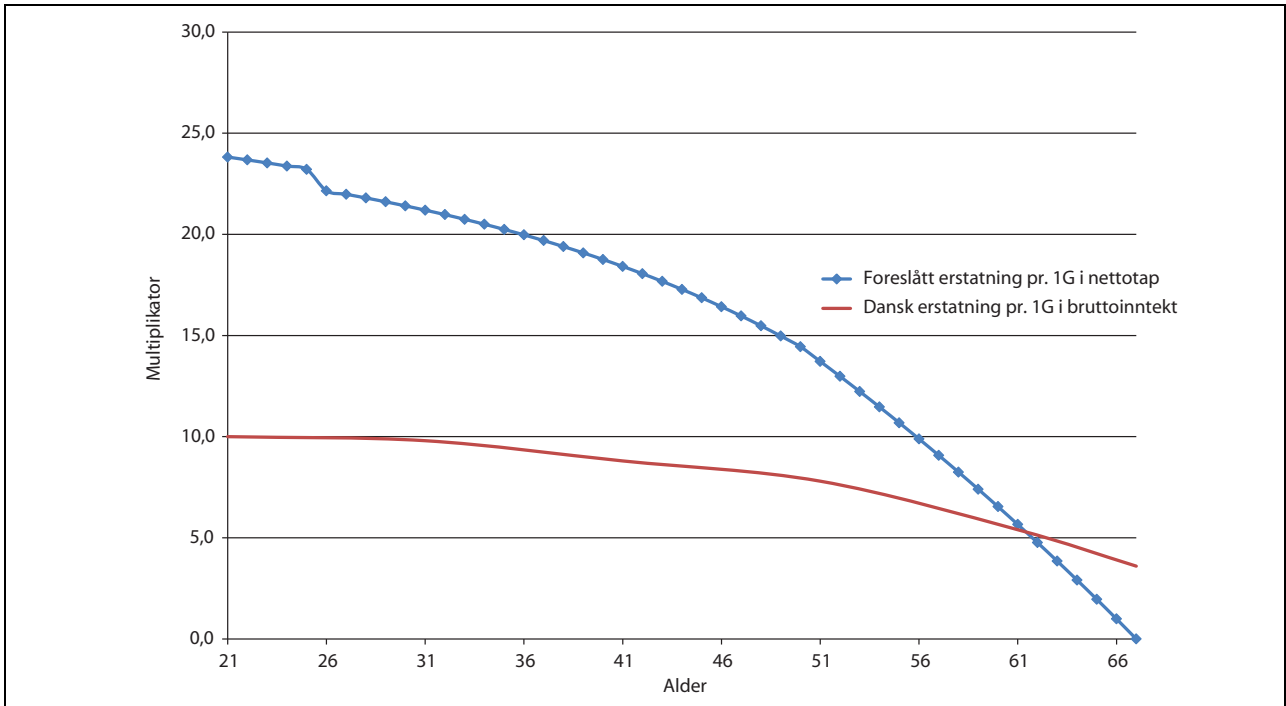
Man kan også sammenligne kapitaliseringsfaktoren, d.v.s erstatningsbeløpet som et multiplum av det årlige tap. Det er gjort i diagrammet nedenfor. Sammenligningen er ikke perfekt, av følgende grunn:

- Kapitaliseringsfaktoren i den foreslåtte erstatningen for Norge er regnet pr. 1G i nettotap.
- Kapitaliseringsfaktoren i den danske erstatningen er regnet pr. 1G i bruttoinntekt, for lavere inntekt. For høyere inntekt blir kapitaliseringsfaktoren lavere på grunn av beløpsgrensen.

Om forholdet mellom nettotap og bruttoinntekt var uavhengig av bruttoinntekten, ville det være

mulig å beregne den norske erstatningen tilnærmevis på samme måte som den danske, med en konstant multiplikator og en noe brattere nedtrapping.

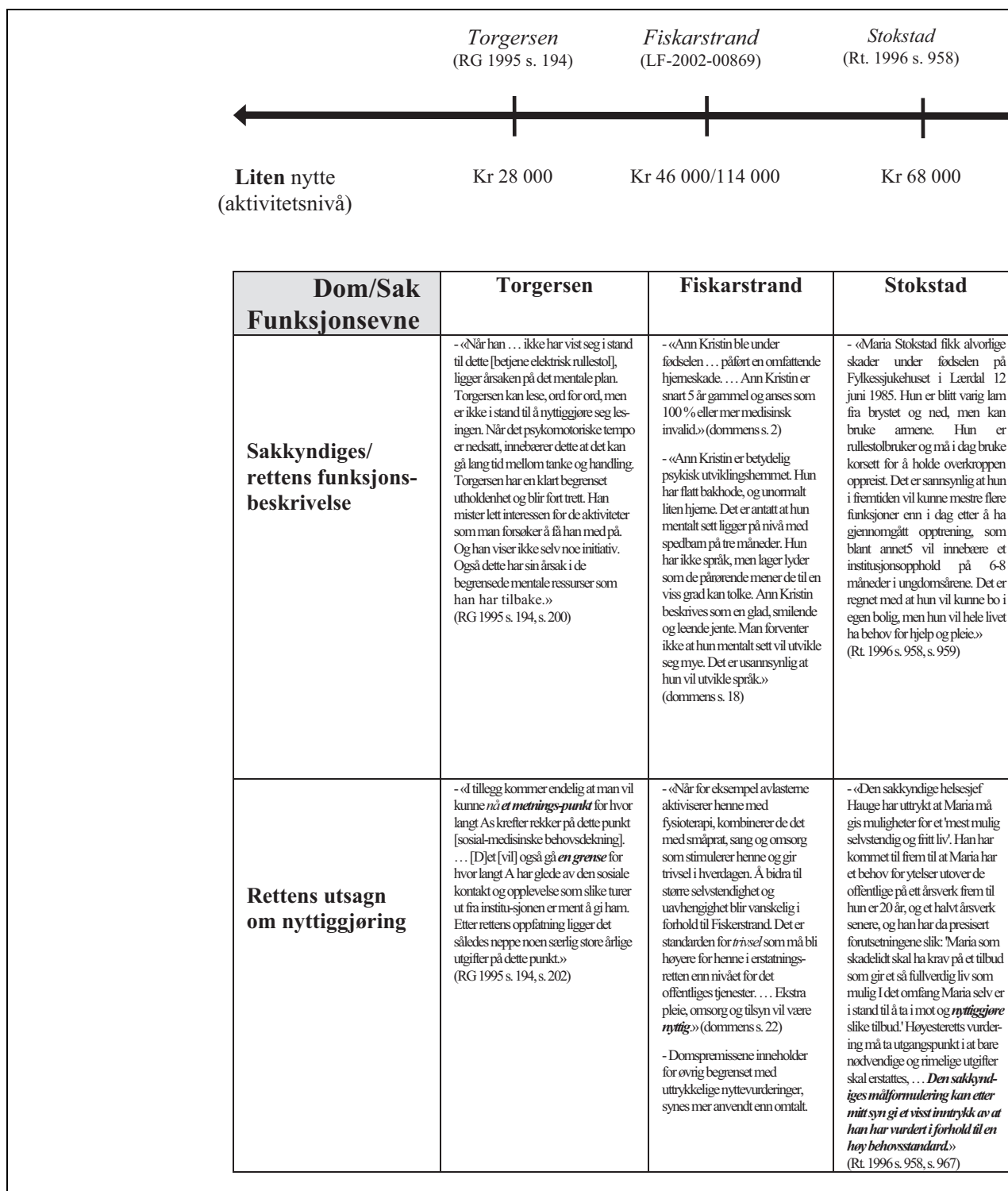
Forholdet mellom nettotap og bruttoinntekt er imidlertid ikke konstant, på grunn av antagelser om trygd og skatt. Forholdet mellom nettotap og bruttoinntekt er beregnet å ligge mellom 0% for de laveste inntekter (hvor trygden antas å gi full kompensasjon), og 44% for de høyeste inntekter. Av denne grunnen er det umulig å beregne en erstatning for beregnet nettotap, med utgangspunkt i (bare) bruttoinntekt og (bare) en multiplikator.

Figur 2.4

Vedlegg 3

Glideskalaen

Figur 3.1 Glideskala

Løff II (Rt. 2009 s. 425)	Rott (Rt. 1999 s. 1967)	Skoland (Rt. 1993 s. 1547)	Bråtane (Rt. 2002 s. 1436)
Kr 72 000	Kr 101 000	Kr 114 000	Kr 197 000 Stor nytte (aktivitetsnivå)
<p>Løff II</p> <p>- «Hukommelsestest basert på praktiske gjøremål i dagliglivet /RBMT), viser moderate hukommelsesvansker. ... I en skolesituasjon viser han lesevansker og får ikke med seg stort av innholdet. ... Hans Petter Løff sitter i manuell rullestol som han selv kjører ved å sparke seg fram med bena. ... Hans Petter Løff er selvstendig i personlig stell med enkel tilrettelegging og egne teknikker når det er på et tilrettelagt bad. Han klarer å plukke opp små ting med høyre hånd, men har vanskeligheter med å kneppe knapper og knytte skolissene. Han lager seg brødmat selv om en gang i blant enkel middagsmat. Han setter i oppvaskmaskin og rydder noe selv. I slike aktiviteter tar Hans Petter Løff selv relativt lite initiativ og trenger motivasjon og aktivisering, samtidig som han får hjelp til mye av mor og far.» (utdrag, med sakkyndig Conradis rapport, dommens avsn. 45)</p>	<p>Rott</p> <p>- «Etter ulykken er hun 100% medisinsk og ervervsmessig ufør, men mentalt inntak» (Rt. 1999 s. 1967, s. 1967)</p> <p>- «Konkret har dessuten både den sakkyndige for Høyesterett og Sunnaas sykehus i uttalelse i anledning saken fremhevet betydningen av personlig assistanse for Kate Rott med sikte på at hun skal få økt livskvalitet med aktiviteter innenfor det som er mulig» (Rt. 1999 s. 1967, s. 1976)</p>	<p>Skoland</p> <p>- «Han pådro seg meget alvorlige hjemeskader. Skadene har medført lammelse i armer og ben, gjorde han delvis blind og påførte han store talevansker. <i>Hans mentale funksjoner er imidlertid stort sett bevart.</i>» (Rt. 1993 s. 1547, s. 1547)</p> <p>- «Det er en annen trafikkskadet ungdom på hjemmet, men vedkommende har ikke tilsvarende intellektuelle funksjoner i behold» (Rt. 1993 s. 1547, s. 1557)</p> <p>- «Den andre unge trafikkskadde i kommunen har ikke intellektuelle ressurser som gjør at han kan plasseres sammen med Skoland. Det synes derfor umulig å skape noen bokollektiv hvor beboerne har rimelige forutsetninger for å kunne ha gjensidig utbytte av fellesskapet.» (Rt. 1993 s. 1547, s. 1557)</p>	<p>Bråtane</p> <p>- Lagmannsretten er enig med herredsretten i at [Bråtane] ikke uten videre har plikt til å ta imot et slikt [institusjons-] tilbud. Ved denne vurderingen har lagmannsretten lagt vekt på at A [Bråtane], til tross for at hun er lam fra skuldrene og ned, har nådd utrolig langt. Det fremgår av den medisinske sakkyndige, seksjonsoverlege, dr. med. Nils Hjeltnes' rapport 30. april 1999, som han utarbeidet for herredsretten, at hun kognitiv er <i>«meget godt utrustet.</i> Hun har greid eksamen på videregående skole med 5,2 i snitt og har imponerende orden og struktur på sin hverdag. Psykologisk og sosialt <i>«fungerer hun optimalt med godt humor og bred vernekrets.»</i> (RG 2001 s. 622, s. 635-636)</p> <p>- «Hun [Katrine Bråtane] har utvist en <i>«sjelden evne til å nytte seg den bistand hun gis,</i> og lever til tross for funksjonshemmingen så langt det er mulig et alminnelig liv. Det er ikke tvilsomt at den ytelsesformen som sikrer Katrine Bråtane et mest mulig fullverdig liv, er personlig assistanse.» (Rt. 2002 s. 1436, s. 1448)</p>
<p>- «Eg har tidlegare vist til nokre dommar. Den nyaste av dei eg viste til var Rt. 2002 side 1436 (Bråtane). Saka gjaldt eit tilfelle med eit heilt anna skadenivå enn i vår sak, og den skadde der hadde også <i>«ei heilt ekstraordinær evne til å dra nytte av tiltaka.</i> Det er avgrensa overføringsverdi frå denne saka til saka no. Eg viser derimot til Rt. 1999 side 1967 (Rott), som gjaldt ei sak der skadane var klart større enn i vår sak, og der det var tilkjent skadebort med grunnlag av ei årleg sum på 80 000 kroner.» (avsn. 57)</p>	<p>- «Når det gjelder virkningen av behandlingene for A [Rott], har den sakkyndige ut fra det skriftlige materialet i saken og sine undersøkelser av henne, konkludert med at treningsoppholdene utenlands <i>ikke har hatt effekt på hennes funksjoner</i> utover det som kunne oppnås ved behandling i Norge. ... Behandlingsreisene har vært oppmuntrende for A [Rott], og hun kan under den intensive trainingen har virket bedre, men dette har vært temporært» (Rt. 1999 s. 1967, s. 1974)</p>	<p>- «Besøk utenfor institusjonen ... [K]ontakt med andre er av betydning for at Skoland skal kunne opprettholde sitt <i>«fungeringsnivå.»</i>» (Rt. 1993 s. 1547, s. 1560)</p> <p>- Nytte av merutgifter for å unngå depresjon, tiltaket var å komme ut av institusjonen</p>	<p>- I Bråtanedommen legger Høyesterett til grunn at skadelidte får <i>«betydelig nytte»</i> for hver krone som tilkjennes som et supplement til de offentlige ytelsene, hvilket trekker i retning av at erstatningen blir høy.</p> <p>- I tillegg fremhever Høyesterett at «omleggingen til personlig assistanse ville gi en <i>«effektivitetsgevinst.»</i>» (Rt. 2002 s. 1436, s. 1447)</p> <p>- Ved denne vurderingen legger Høyesterett vekt på uttalelsene fra de sakkyndige, som blant annet konkluderer med at Katrine Bråtane er <i>«den ideelle kandidaten»</i> for ordningen med personlig assistenter» (Rt. 2002 s. 1436, s. 1444, fra overlege Hjeltnes erklæring til Høyesterett).</p> <p>- «Jeg er derfor kommet til at en full erstatning i dette tilfellet innebærer en erstatning som gir henne muligheten til å kjøpe personlig assistanse i et visst omfang i tillegg til de offentlige ytelsene.» (Rt. 2002 s. 1436, s. 1448)</p>

Norges offentlige utredninger

2010 og 2011

Statsministeren:

Arbeidsdepartementet:

Medvirkning og medbestemmelse i arbeidslivet.
NOU 2010: 1.
Grunnlaget for inntektsoppgjørene 2010.
NOU 2010: 4.
Aktiv deltakelse, likeverd og inkludering.
NOU 2010: 5.
Grunnlaget for inntektsoppgjørene 2011.
NOU 2011: 5.

Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet:

Nemndsbehandling av forbrukertvister. NOU 2010: 11.
Velferd og migrasjon. NOU 2011: 7.
Bedre integrering. NOU 2011: 14.

Finansdepartementet:

Pensjonslovene og folketrygdreformen I.
NOU 2010: 6.
Bedre rustet mot finanskriser. NOU 2011: 1.
Ny finanslovgivning. NOU 2011: 8.

Fiskeri- og kystdepartementet:

Fornyings-, administrasjons- og kirke- departementet:

Håndhevelse av offentlige anskaffelser. NOU 2010: 2.

Forsvarsdepartementet:

Helse- og omsorgsdepartementet:

Drap i Norge i perioden 2004–2009. NOU 2010: 3.
Arbeid for helse. NOU 2010: 13.
Økt selvbestemmelse og rettssikkerhet. NOU 2011: 9.
Innovasjon i omsorg. NOU 2011: 11.

Justis- og politidepartementet:

Ny klageordning for utlendingssaker. NOU 2010: 12.
I velferdsstatens venterom. NOU 2011: 10.
Juryutvalget. NOU 2011: 13.
Standardisert personskadeerstatning. NOU 2011: 16.

Kommunal- og regionaldepartementet:

Kompetansearbeidsplasser – drivkraft for vekst
i hele landet. NOU 2011: 3.
Rom for alle. NOU 2011: 15.

Kulturdepartementet:

Lett å komme til orde, vanskelig å bli hørt –
om moderne mediestøtte. NOU 2010: 14.
Ytringsfrihet og ansvar i en ny mediehverdag.
NOU 2011: 12.

Kunnskapsdepartementet:

Mangfold og mestring. NOU 2010: 7.
Med forskertrang og lekelyst. NOU 2010: 8.
Et åpnere forskningssystem. NOU 2011: 6.

Landbruks- og matdepartementet:

Mat, makt og avmakt. NOU 2011: 4.

Miljøverndepartementet:

Et Norge uten miljøgifter. NOU 2010: 9.
Tilpassing til eit klima i endring. NOU 2010: 10.

Nærings- og handelsdepartementet:

Mellomlagerløsning for brukt reaktorbrensel og
langlivet mellomaktivt avfall. NOU 2011: 2.

Olje- og energidepartementet:

Samferdselsdepartementet:

Utenriksdepartementet:

Bestilling av publikasjoner

Offentlige institusjoner:
Departementenes servicesenter
Internett: www.publikasjoner.dep.no
E-post: publikasjonsbestilling@dss.dep.no
Telefon: 22 24 20 00

Privat sektor:
Internett: www.fagbokforlaget.no/offpub
E-post: offpub@fagbokforlaget.no
Telefon: 55 38 66 00

Publikasjonene er også tilgjengelige på
www.regjeringen.no

Trykk: 07 Xpress 09/2011